

This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/ and since 2006 www.skeptron.uu.se/broady/sec/.

TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSTRATEGIER

vid svenska lärosäten och
bland svenska studenter i Paris och New York

Mikael Börjesson

Avhandling i pedagogik att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala

Disputationsupplaga

Pedagogiska institutionen och SEC/ILU, Uppsala universitet

SEC Research Reports 37, Nov. 2005

TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSTRATEGIER

vid svenska lärosäten och
bland svenska studenter i Paris och New York

Kapitel I-II

Mikael Börjesson

Avhandling i pedagogik att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala

Disputationsupplaga

Pedagogiska institutionen och SEC/ILU, Uppsala universitet

SEC Research Reports 37, Nov. 2005

Sociology of Education and Culture
(Utbildnings- och kultursociologi)

Postal address SEC, ILU, Uppsala University
Box 2136, S-750 02 Uppsala
URL www.skeptron.ilu.uu.se/broadly/sec/

Editor of SEC Research Reports: Donald Broady

Akademisk avhandling i pedagogik, att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala.
Detta är en disputationssupplaga.

Mikael Börjesson är verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi
(SEC), Uppsala universitet
Epost: mikael.borjesson@ilu.uu.se

Avhandlingen är tillkommen inom ramen för forskningsprojekten Eliter och transnationella
utbildningsstrategier, finansierat av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet
1995-1998 och Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas
rekryteringsstrategier 1993-2003, finansierat av Vetenskapsrådet (ämnesrådet för humaniora
och samhällsvetenskap) 2002-2004.

Mikael Börjesson

Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York
SEC Research Reports/Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, No. 37

Första tryckningen november 2005

Tryckt vid Universitetstryckeriet, Uppsala universitet

ISBN 91-87252-23-6

ISSN 1103-1115

Tillägnas Torbjörn och Barbro

ABSTRACT

Mikael Börjesson, *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*, (Transnational Educational Strategies at Swedish Educational Institutions and Among Swedish Students in Paris and New York), SEC Research Reports, SEC/ILU, Uppsala University, Uppsala 2005. 791 pp.

Education is a neglected area within globalisation research, and, within educational research, very few studies have been devoted to transnational phenomena. In this study, transnational educational strategies are analysed as ingredients in social groups' strategies, while the transnational investments of higher education institutions are understood primarily as resources in national educational field struggles.

Three investigations are presented, two on Swedish students studying abroad – Paris and north-eastern USA – and one on transnational investments at educational establishments in Stockholm.

The material consists of two surveys, interviews with Swedish students abroad and administrators at Swedish educational institutions, and analyses of statistics and documents. Central methods include those of geometrical data analysis, such as correspondence analysis and Euclidean classification, and interviews. The most significant concepts – field, capital and strategies – have been taken from Bourdieu's sociological toolbox.

The studies show that those who study in Paris constitute both a social and meritocratic elite, while the students in north-eastern USA have more social than meritocratic resources. Three types of transnational educational strategies appear. For one group of students, studies at prestigious higher education institutions constitute a complement to their main studies at leading Swedish counterparts. Another group has chosen to make nation-specific or international investments rather than invest in Swedish higher education. A third group comprises students lacking access to the Swedish system, and for whom studies abroad provide a second chance.

One of the main results is that the most sought-after positions at foreign educational institutions are often attained through substantial investment in the Swedish educational system. The leading institutions have sufficient resources to ensure viability in a transnational educational market and take their place in exclusive networks. Those students who reach the top of the national hierarchies thus gain access to the most sought-after positions in a global educational market.

Language: Swedish with an English Summary

Keywords: Transnational educational strategies, higher education, globalisation, educational system, Paris, New York, sociology of education, Bourdieu, transnational capital, field, geometric data analysis, correspondence analysis, Euclidean classification

© Mikael Börjesson och Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, 2005

ISBN 91-87252-23-6

ISSN 1103-1115

FÖRORD

Ett tack först till min handledare, Donald Broady. Du har låtit mig hållas och inte försökt styra in mig i snäva fällor. Det uppskattas stort. Jag har lärt mycket av din förmåga att konkretisera de stora frågorna och föra ner dem till en undersökbar nivå, där varje detalj är väsentlig. Jag kommer att komma ihåg mina doktorandår som en mycket kreativ och lärorik tid, där avhandlingsskrivandet bara varit en del av den generösa introduktionen in i forskningsvärlden.

Mikael Palme har på många sätt bidragit till denna avhandling. Jag har haft mycket nytta av din rika erfarenhet av empiriska studier. Ett stort tack för alla kommentarer jag fått på tidigare versioner av denna text och för de många viktiga synpunkter du gav mig som opponent på mitt slutseminarium. Ditt kritiska öga får en att ständigt anta nya utmaningar.

Jag vill också lyfta fram det sammanhang jag ingår i. Medlemmarna i forskningsgruppen för Utbildnings- och kultursociologi (SEC) har fungerat som en ständig samtalspartner att dryfta stort och smått med. Ett särskilt tack riktas till dem som medverkade i halvtidsseminariet, som hölls tillsammans med forskningsgruppen för Studies in Educational Policy and Educational Philosophy (STEP). Tack för alla värdefulla synpunkter i samband med detta seminarium.

För att undersöka transnationalisering krävs internationella kontakter. Jag har här haft det väl förspänt tack vare de kontakter med framför allt franska forskare som odlas inom SEC. Speciellt nyttigt har det varit att få medverka i det internationella nätverket, Formation des élites et internationalisation de la culture, lett av Donald Broady och Monique de Saint-Martin. Avhandlingen har skrivits inom ramen för och förlängningen av detta nätverk.

Vid de tre längre utlandsvistelserna, New York våren 1998, Paris vårarna 2000 och 2004, som möjliggjort både datainsamling och vetenskaplig förkovran, har jag fått ett mycket varmt bemötande. Jag vill tacka Monique de Saint Martin som varit en utmärkt värdinna för mina Parisvistelser och vars rika vetenskapliga erfarenhet och klokhet varit ett stort privilegium att få ta del av. De Saint Martins stimulerande seminarium har också inneburit många uppslag och idéer för avhandlingsarbetet.

Under den senaste Parisvistelsen fick jag förmånen att arbeta tillsammans med Brigitte Le Roux. Mycket av de statistiska analyser som presenteras nedan bär Brigitte Le Roux signum. Hon har med stor kompetens och ett beundransvärt tålamod lotsat mig fram i den geometriska analysens rika farvatten. Det har varit en formativ erfarenhet. Jag vill också passa på att tacka Henry Rouanet för det stöd och intresse han visat för de försök med geometriska dataanalyser som görs i det kalla Norden. Tack även till Frédéric Lebaron för insiktsfulla kommentarer om såväl de statistiska analyserna som det sociologiska innehållet i analyserna.

Dessutom vill jag tacka dem som jag fått diskutera min forskning med och som kommit med många goda råd och synpunkter. Tack riktas till Yves Dezalay, Fabienne Pavis, Michel Pinçon, Monique Pinçon-Chalot och Anne Catherine Wagner. Ett särskilt tack riktas till Franck Poupeau som

bistod med mycket under våren 2004 och vars kunskaper om fransk utbildningsforskning varit till stor hjälp. Ett tack också till Wojtek Kalinowski, Barbara Serrano och Mikael Rask Madsen för att ni gjorde våren 2004 till en så angenäm och minnesvärd tid.

New York-vistelsen 1998 hade inte varit möjlig utan den generositet som Craig Calhoun visat genom att bjuda in mig till Dept. of Sociology, New York University. Det var mycket givande att få följa de kurser som gavs och dessutom få tillgång till institutionens intensiva forskarutbildningsmiljö, vilket innebar många goda nya bekantskaper. Tack till Caroline Persell för viktiga kommentarer kring mitt avhandlingsprojekt. Tack också till Karin och Steve Evangelinos som alltid funnits där.

Det är många som varit inblandade i produktionen av denna avhandling. Jag vill tacka Mattias Eriksson för hjälp med distribution av enkäter i Sverige, för inkodning av enkäter och för transkribering av intervjuer, Andreas Gille för hjälp med att distribuera enkäten i Sverige och inkodning av enkäter, Viktor Gustafsson och Rikard Hellqvist för inkodning av enkäter samt Attilio Jaconelli och Cajsia Odeskans för transkribering av intervjuer. Ni har gjort ett beundransvärt arbete.

Det statistiska material som ligger till grund för delar av denna avhandling har beställts från SCB. Jag vill tacka Hans-Eric Ohlsson vars stora kompetens varit ovärderlig för att bringa ordning i de rika datamängderna. Tack även till CSN för uppgifter om svenska studenter i utlandet.

I avhandlingens slutskede har jag fått klarsynta kommentarer från Dag Blanck, Tina Hedmo och Martin Gustavsson. Jag har inte hunnit ta in allt, men jag bär era synpunkter med mig. Tack även till Johs. Hjellbrekke som i ett tidigare skede kommenterat den franska delen.

Jag vill också rikta ett stort erkännande till det stora arbete som lagts ned av Torbjörn Börjesson, Ida Lidegran, Maria Lidegran, Mikael Palme och Esbjörn Larsson på att kommentera det språkliga.

Denna avhandling har gjorts möjlig tack vare stöd från Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet (för projektet Eliter och transnationella utbildningsstrategier, 1995-1998), Vetenskapsrådet, HS, (Kampen om studenterna, 2002-2004) samt Svenska institutet (för utlandsvistelserna 1998 och 2000) och Vetenskapsrådet, UVK, (en månad av Parisvistelsen våren 2004). Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden har finansierat min huvudsakliga doktorandtid och Pedagogiska institutionen de sista månaderna. Stort tack till alla på Institutionen för lärarutbildning, där jag har haft min institutionella hemvist sedan 1997.

Jag vill framhäva alla de studenter som tagit sig tid att fylla i enkäter och givmilt delgivit sina erfarenheter, samt de administratörer som upplåtit sin tid och bjudit på sin kunskap och sina synpunkter.

Till sist. Tack Ida!

Mikael Börjesson

Stockholm, den trettonde november 2005

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	9
KAPITEL I. ATT UNDERSÖKA DET "INTERNATIONELLA"	17
FORSKNINGSLÄGE OCH FÖRKLARINGSMODELLER	18
METODOLOGISKA ANMÄRKNINGAR	32
CENTRALA BEGREPP	45
SVENSKA STUDENTER I UTLANDET – EN ÖVERSIKTIG BILD	57
KAPITEL II. SVENSKA STUDENTER I PARIS – I MÖTET MELLAN TVÅ NATIONELLA UTBILDNINGSSYSTEM.....	81
INLEDNING	81
STUDIER I PARIS	84
DE SVENSKA STUDENTERNA I PARIS	114
ETT RUM I SKÄRNINGSPUNKTEN MELLAN DET NATIONELLA OCH DET INTERNATIONELLA	136
"ALLTSÅ JAG HAR INGEN NATIONALITET" – LIVSBANOR ÖVER NATIONSGRÄNSER	181
KAPITEL III. SVENSKA STUDENTER I NORDÖSTRA USA – OM ATT STUDERA I EN AV VÄRLDENS MEST KAPITALSTARKA REGIONER.....	235
INLEDNING	235
ETT MÅNGFASETTERAT UTBILDNINGSBUD	243
DE SVENSKA STUDENTERNA I NORDÖSTRA USA	295
PÅ MÖJLIGHETERNAS MARKNAD	321
"VEM JAG ÄR HAR JU FORMATS MYCKET AV NEW YORK..."	380
KAPITEL IV. KAMPEN OM DET "INTERNATIONELLA" – INVESTERINGAR OCH STRATEGIER VID LÄROSÄTEN I STOCKHOLM	479
INDELNING	479
DET SVENSKA HÖGSKOLEFÄLTET 1998 – ETT TREDIMENSIONELLT RUM	480
NÅGRA HÖGSKOLEINSTITUTIONERS INTERNATIONALISERING	491
INSTITUTIONELLA STRATEGIER INSKRIVNA I NATIONELLA OCH TRANSNATIONELLA LOGIKER	523
KAPITEL V. KONKLUSION.....	539
UTGÅNGSPUNKTER.....	539
EN EXKLUSIV SKARA	540
KOMPLEMENT OCH ALTERNATIV	545
UTLANDSSTUDIER SOM INVESTERINGAR I TRANSNATIONELLA TILLGÅNGAR.....	553
INTERNATIONALISERING SOM NATIONELL STRATEGI.....	558
DET NATIONELLA I DET INTERNATIONELLA	561
SUMMARY	565
REFERENSER.....	579
APPENDIX.....	595
PARISUNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR	595
NEW YORK-UNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR	635
DATAREGISTER OCH KLASSIFICERINGAR AV SVENSK NATIONELL STATISTIK.....	653
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL I.....	662
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL II	667
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL III	711
TABELLER, GRAFER MED MERA FÖR KAPITEL IV	758
INNEHÅLLSFÖRTECKNINGAR	779

INLEDNING

Svensk högre utbildning är inte längre så svensk. Sedan början av 1990-talet fram till i dag har antalet svenska studenter som läser utomlands ökat från 2 000 till 30 000.¹ Och i Sverige omvandlas under påverkan av internationella modeller lärosätenas examina, kursutbud och undervisningsinnehåll.² Alla lärosäten blir tvungna att förhålla sig till internationaliseringen och somliga ger sig på allvar in i konkurrensen på en global utbildningsmarknad. I denna nya situation utvecklas skilda strategier inom olika grupperingar av politiker, administratörer, lärare, forskare och studenter. Det är dessa strategier som står i fokus i denna avhandling.

Få begrepp är så svårfångat och mångbottnat som det internationella.³ Avhandlingens huvudsyfte är att undersöka vilka fenomen som samlas under benämningar som ”internationalisering av den högre utbildningen”. Hur kan dessa fenomen förstås? Vilka huvudsakliga aktörer kan identifieras? Vilka är vinnare och förlorare i den utveckling som sker? Hur ska relationen mellan det nationella och det internationella förstås?

För att besvara dessa frågor har tre empiriska undersökningar genomförts. Två av dessa fokuserar på svenska studenter i utlandet, närmare bestämt i Paris och i nordöstra USA. Den tredje studien riktar

¹ Högskoleverket, *Universitet och högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2004*, Högskoleverkets rapportserie 2004:16, Stockholm 2004, pp. 25-27.

² Internationaliseringen är talande nog det övergripande temat för den senaste propositionen om högre utbildning. Propositionens andra mening lyder: ”Syftet är att i fråga om svensk högre utbildning öka utbildningens internationalisering och attraktivitet, skapa tydlighet och jämförbarhet internationellt och nationellt, bidra till höjd kvalitet, breddad rekrytering och skapa en större tydlighet i tillträdesreglerna.” Regeringens proposition, 2004/05:162, *Ny värld – ny högskola*, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm, p. 1.

³ Vi använder här termen ”internationell” eftersom denna term är vanligast förekommande i debatten, utbildningspolitiken och utbildningsadministrationen. Det är också den term som högskolor och universitet mest frekvent använder. En mer korrekt term för att fänga det som överskrider de nationella gränserna är ”transnationell”. Det internationella kan förstås som de fenomen och företeelser som överskrider nationsgränser som resultat av förhandlingar mellan nationalstater och deras representanter. Alla andra former av överskridande av de nationella gränserna kan ses som transnationella företeelser. Det mesta av det som sker under beteckningen internationalisering inom den högre utbildningen är att räkna som transnationalisering och vi kommer att använda oss av detta begrepp i analyserna nedan. En mer utförlig diskussion av ”internationellt” och ”transnationellt” och andra relaterade begrepp hittas på sidan 14 och följande sida.

in sig på internationaliseringen av den svenska högskolan och vilka strategier ett antal lärosäten i Stockholmsområdet förmår utveckla.

Ett av avhandlingens viktigaste resultat är att mycket av det som benämns internationalisering i första hand visar sig vara resultat av strider mellan sociala grupper och institutioner på *nationell* nivå. Merparten av de insatser som görs i namn av internationalisering är främst ägnade att stärka positionen på hemmaplan. Men det finns även investeringar som har en vidare räckvidd, där syftet är att göra sig ett namn och positionera sig på en global utbildningsmarknad. I det senare fallet utesluter dock inte den internationella nivån den nationella. För att erövra en reell position på ett globalt utbildningsfält krävs en ledande ställning inom det nationella fältet. En liknande logik gäller även för sociala grupper. Det är de grupper som gör de mest omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet som lyckas med konststycket att erövra platser på de mest eftersökta lärosätena i, låt säga, Paris eller New York.

Det internationella kan således inte förstås utan att vi håller två nivåer i fokus samtidigt, en nationell och en internationell eller transnationell. Denna ambition finns inbyggd i avhandlingens uppläggning. Två av de tre empiriska kapitlen bygger på undersökningar av svenska studenter i utlandet, medan det tredje kapitlet handlar om svenska lärosätens investeringar i och strategier för internationalisering.

Likaså är det nödvändigt att vi betraktar internationaliseringen av den högre utbildningen ur flera perspektiv. I framställningen figurerar huvudsakligen två slags agenter, studenter och högskoleinstitutioner. Vare sig studenterna eller institutionerna utgör enhetliga kollektiv. Studenterna skiljer sig åt vad gäller exempelvis kön, ålder, nationell härkomst och socialt ursprung. Lägg därtill skillnader i val av gymnasieutbildning, grad av betygsframgångar, språklig kompetens, investeringar i högre utbildning i Sverige och/eller utomlands, samt erfarenheter av att arbeta och resa utomlands så inser man snabbt att det är mer som separerar studenterna än som för dem samman.⁴ Liknande resonemang kan föras beträffande högskoleinstitutionerna. Vissa kan stoltsera med månghundraåriga traditioner, andra betonar sin ungdom, vissa är små och rymmer endast ett hundratal studenter, andra är samhällen i sig med tiotusentals studenter och anställda, ett fåtal är världsrenommerade, de flesta är ett bekant namn endast i den direkta omgivningen, och så vidare. De olika egenskaper som studenterna respektive institutionerna besitter är inte slumpmässigt fördelade. Det är exempelvis väl känt att de som har ett högt socialt ursprung tenderar att lyckas bättre i skolan än de med mer begränsade tillgångar med sig hemifrån. På motsvarande sätt har äldre lärosäten ofta mer tillgångar, både vad det gäller vetenskaplig prestige och ekonomiska resurser.

⁴ Pierre Bourdieu och Jean-Claude Passeron menar i sin numer klassiska studie över franska studenter, *Les héritiers. Les étudiants et la culture*, att det är mycket lite som talar för att man, även i syfte av att grovt förenkla, kan tala om gemensamma studentvillkor. Studenternas livssituation definieras i första hand negativt, de arbetar inte när andra människor arbetar, de har mycket få fixerade tider och mycket fri tid, de undflyr det professionella livets krav likväl som familjens, och de är även geografiskt separerade och lever sina liv i specifika studentkvarter. Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron, *Les héritiers. Les étudiants et la culture*, Minuit, Paris 1964, pp. 26, 52-53.

Relationen mellan de två huvudsakliga agenterna, studenter och högskoleinstitutioner, står i centrum för undersökningen. I de två kapitlen som fokuserar på svenska studenter i utlandet har strategin varit att anta ett dubbelsidigt perspektiv. Att å ena sidan undersöka vilka tillgångar och resurser studenterna har med sig i bagaget och förstå hur dessa är relaterade till varandra, och å andra sidan, utröna hur de skolor och utbildningar som studenterna fördelar sig på förhåller sig till varandra. Dessa två analyser förs sedan samman, med ambitionen att undersöka hur strukturen av studenternas tillgångar är relaterad till det fält av utbildningsinstitutioner och utbildningar som studenterna är inskrivna i. Det tredje och sista empiriska kapitlet ägnas åt svenska lärosäten och det institutionella företräde över studenterna. Ambitionen är här att fördjupa analysen av det nationellas betydelse för internationaliseringen.

Vid sidan om undersökningens två ”huvudaktörer”, studenterna och utbildningsinstitutionerna, är nationalstaterna av stor vikt. All högre utbildning bedrivs i dag inom ramen för nationella utbildningssystem. Även om Europeiska unionen⁵ har som ambition att bygga upp ett gemensamt område för högre utbildning till 2010 kommer detta systems beståndsdelar fortfarande att vara nationella utbildningssystem, låt vara att dessa är tänkta att bli alltmer lika varandra.⁶ I framställningen som följer är det tre nationella utbildningssystem som står i fokus, det svenska, det franska och det amerikanska. Dessa tre system är mycket olika. Det amerikanska systemet kan beskrivas med stickord som marknadsdrivet, decentraliserat, diversifierat, specialiserat och öppet. Det skiljer sig i flera avseenden från det franska systemet som är extremt centraliserat, mindre marknadsdrivet och mer statsstyrt. Det franska systemet är dualistiskt, det finns en stor öppen sektor, där samtliga som tagit en gymnasieexamen är välkomna, och en liten, exklusiv sektor. Den senare har spärrat tillträde, endast ett bestämt antal studenter antas till denna del av systemet och konkurrensen om platserna är mycket hård. Det svenska systemet utgör ett mellanting. Det är mindre statsstyrt och centraliserat än det franska systemet, men mindre marknadsanpassat och decentraliserat än det amerikanska. Det är i teorin ett stängt system, statsmakterna avsätter medel för ett givet antal utbildningsplatser varje år och en gymnasieexamen är ingen garanti för att man erbjuds plats, men i praktiken är det endast en mindre del av utbildningarna som har ett söktryck.⁷

En annan avgörande skillnad mellan de nationella systemen är deras positioner på en global utbildningsmarknad. Det är uppenbart att USA intar den mest dominerande positionen på denna

⁵ EU är tillsammans med andra överstatliga organ som OECD och UNESCO naturligtvis en mycket betydande aktör i internationaliseringen av den högre utbildningen, se exempelvis Christian Laval & Louis Weber (red.), *Le nouvel ordre éducatif mondial. OMC, Banque mondiale, OCDE, Commission européenne*, Nouveaux regards/Syllepse, Paris 2002. Det kommer dock inte att finnas utrymme för att analysera dessa organisationers betydelse för etablerandet av en global utbildningsmarknad i detalj i detta sammanhang.

⁶ Se *The Bologna Declaration of 19 June 1999* och *The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation*. Vad gäller konsekvenser för Sverige se Utbildningsdepartementet, *Högre utbildning i utveckling – Bolognaprocessen i svensk belysning*, Departementsskrift, 2004:2, Stockholm 2004, och Regeringens proposition, 2004/05:162, *Ny värld – ny högskola*, Utbildnings- och kulturdepartementet. För en kritik av Bolognaprocessens konsekvenser på nationell nivå, se vad det gäller exemplet Frankrike Abélard (kollektiv), *Univerisitas calamitatum : Le Livre noir des réformes universitaires*, Croquant, Broissieux 2003.

⁷ Se Lars Lustig, *Tre vägar till den öppna högskolan*, SOU 2004:29, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2004, pp. 145-148.

marknad, även om dominansen är mindre uppenbar i dag med fallande antal utländska studenter på grund av bland annat den striktare visumpolitiken. Ungefär av 30 % av de internationella studenterna i världen läser i USA. Detta kan naturligtvis kopplas till den dominerande ställning landet har i världen. Också Frankrike intar en ledande position på den globala utbildningsmarknaden, men har tappat mycket av den status landet tidigare förknippats med. Delvis kan detta förstås mot bakgrund av landets minskade geopolitiska och ekonomiska betydelse, men även som ett utslag av att det franska språket tappat mark, framför allt på grund av engelskans utbredning. Svensk högre utbildning har naturligtvis en mer perifer ställning på den globala marknaden. Till skillnad från USA och Frankrike, som i mångt och mycket är självförsörjande vad gäller högre utbildning och där alltför omfattande utbildningsinvesteringar utanför hemlandet kan innebära en återvändsgränd och inte en kungsväg till framgång⁸, har Sverige alltid varit beroende av andra länders högre utbildning för att tillfredsställa sitt utbildningsbehov.⁹ Även om de svenska statsmakterna med åren byggt upp ett relativt omfattande utbildningsutbud och att utlandsstudier därmed inte har varit en nödvändighet för den som vill erhålla högre examina, har studier vid prestigefulla utländska lärosäten vanligen inneburit en fördel i karriären. I ett litet land beroende av en stark exportindustri värdesätts naturligtvis internationella tillgångar, såsom utländsk utbildning, språkliga kunskaper och erfarenheter av utlandsarbete, högre än i större och mer självförsörjande länder.¹⁰

Icke-statliga transnationella organisationer utgör en uppsättning intressenter som får allt större betydelse inom utbildning. Vid sidan om stora aktörer som EU, OECD, UNESCO och Världsbanken, har en undervegetation av små specialiserade organisationer och nätverk vuxit fram. Det kan röra sig om nätverk av högskoleinstitutioner med gemensamma intressen som slutit sig samman. Ett exempel är nätverket Top Industrial Managers for Europe (TIME), som omfattar ett antal lärosäten med ingenjörsutbildning, bland andra Kungl. tekniska högskolan och École Centrale Paris, och tanken är att studenter vid lärosätena ska kunna erbjudas en dubbel examen baserad på studier vid två av nätverkets lärosäten. Ett annat exempel är The Community of European Management Schools (CEMS) som samlar de främsta handelshögskolorna i Europa. Endast ett lärosäte per land tillåts ingå. Underförstått är att det är landets bästa lärosäte som bereds plats. Exempelvis är Sverige representerat av Handelshögskolan i Stockholm, Frankrike av École des Hautes Etudes Commerciales och Storbritannien av London School of Economics. Den ökade internationaliseringen av den högre utbildningen har också fört med sig ett allt mer påtagligt behov av att bringa ordning i det ständigt växande utbudet av högre utbildning. Några viktiga instrument för detta ändamål är ackreditering, rankning, kvalitetssäkring, utvärdering och klassificering. Dessa instrument har något olika funktioner.

⁸ Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, P.U.F., Paris 1998, pp. 86-90.

⁹ Se Sverker Sörlin, *De ländas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994, passim.

¹⁰ Mikael Börjesson & Donald Broady, "Nouvelles stratégies dans le marché mondial de l'enseignement supérieur. Les cas des étudiants suédois à Paris et à New York." Contribution au colloque international *Lire les intellectuels à travers la mondialisation. Trajectoires, réseaux, modes d'action, productions*, l'Université de Pau et des Pays de l'Adour, 17-19 mars 2005.

Akrediteringsinstitutioner garanterar vanligen någon form av lägsta accepterad nivå.¹¹ Utvärderingar och kvalitetssäkringsarbete har liknande syften, det vill säga att upprätta en gräns mellan de utbildningar som har högskolemässig standard och de som saknar sådan, men har även i vissa fall, som när det gäller Högskoleverkets rullande granskningar av svensk högre utbildning, också ambitionen att peka ut de brister som man menar är för handen. Rankningar däremot är inriktade mot att differentiera de utbildningar och lärosäten som har passerat den första spärren.¹²

Sammanfattningsvis blir internationaliseringen allt viktigare för den högre utbildningen och involverar allt fler aktörer. En preliminär definition av internationaliseringen av den högre utbildningen omfattar fyra aspekter:

- 1) **student- och lärarmobilitet**, att svenska studenter och lärare vistas vid utländska universitet och högskolor och vice versa, vilket kan ske inom ramen för olika utbytesprogram, multilaterala eller bilaterala, eller genom informella kontakter
- 2) **undervisning på främmande språk**, vilket innebär att svenska studenter lär sig ett främmande språk, men även att utländska studenter lättare kan tillgodogöra sig undervisningen i Sverige
- 3) **upprättande av gemensamma internationella standarder, bedömningsgrunder och strukturer för den högre utbildningen och anpassning av de nationella systemen och enskilda utbildningar till dessa**, det vill säga i princip det arbete som numer sker i Bologna-processen samt inom nationella och internationella, statliga och icke-statliga organisationer och nätverk som sätter dessa standarder
- 4) **anpassning av studieplaner och kurs- och utbildningsinnehåll** genom att internationella perspektiv inkluderas eller att utländska utbildningsmodeller inkorporeras, vilket sker exempelvis genom spridning av Master of Business Administration-utbildningar över världen eller etablerandet av internationell ekonomi, internationell rätt, internationell pedagogik, etc.

Det är framför allt delar av den första aspekten, mer precist studentmobiliteten ut ur landet, som kommer att behandlas i denna avhandling. Det innebär inte att de övriga aspekterna är mindre viktiga. Ämnets omfattning påkallar tydliga avgränsningar.

Några ord angående terminologin. Det finns ett antal benämningar för att fånga de fenomen som överskrider ett lands gränser: globalisering, internationalisering, transnationalisering. Dessa benämningar signalerar processer, aktiviteter som pågår, intensifieras eller avtar. Vi kan också tala om olika geografiska nivåer: lokala, regionala, nationella, internationella, transnationella, globala. Vissa av dessa kan förstås i territoriella termer. Det finns administrativa enheter såsom kommuner, län, länder, eller nationalstater, och överstatliga enheter som Europeiska unionen (EU). Andra är svårare att föreställa sig territoriellt. Var på kartan lokaliserar vi det internationella eller transnationella? Samtidigt förutsätter både det internationella och det transnationella det nationella. Det är först när

¹¹ För akreditering av företagsekonomiska utbildningar i Europa, i synnerhet som ett exempel på framväxten av transnationella icke-statliga organisationer, se Tina Hedmo, *Rule-Making in the Transnational Space: The Development of European Accreditation of Management Education*, Doctoral thesis, Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen, nr 109, Uppsala 2004.

¹² Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, nr 108, Uppsala 2004.

nationalstaten etablerats och blivit det mest betydande sätet för makt som det internationella får någon mer betydande funktion.¹³ I en strikt definition av termerna internationellt och transnationellt avses i det första fallet företeelser som förutsätter nationalstaterna och dess representanter som agenter, det är mellan dessa som något sker, medan det senare, det transnationella, betecknar alla andra former av överskridanden av nationella gränser.¹⁴ Ett exempel: EU:s utbytesprogram Erasmus och Socrates kan ses som internationella i den meningen att de tillkommit genom att representanter för europeiska nationalstater kommit överrens om att instifta dessa. De huvudsakliga verksamheter som sker inom Erasmus är dock transnationella fenomen, det är på institutionsnivå som kontakter mellan institutioner och administratörer knyts, utbytesavtal sluts och utbyte av lärare och studenter görs, vilket allt sker utan nationalstaternas inblandning. Merparten av de aktiviteter som förs samman under benämningen internationalisering av den högre utbildningen (bilateral avtal mellan institutioner, lärarutbyten, anordnandet av kurser på engelska och svenska studenters utlandsstudier som *free movers*) är snarare att betrakta som transnationalisering.¹⁵ Beträffande globalt och globalisering kommer dessa termer att användas för att beteckna fenomen som har en världsomspännande täckning. Det är med andra ord inte frågan om globalisering när ett svenskt lärosäte etablerar utbytesverksamhet med ett lärosäte i något nordiskt grannland. Däremot kan vissa, framför allt amerikanska, lärosäten sägas ha en global rekrytering av studenter, lärare och forskare. Högre utbildning är i sig ett globalt fenomen. Det är få länder som saknar högre utbildningssystem, men skillnaderna mellan högre utbildning och forskning i västvärlden och utvecklingsländerna är fortfarande mycket stora. Vad universitetsstudier innebär varierar betänkligt såväl inom som mellan länder. Detta kommer att bli tydligt när vi undersöker de svenska studenternas högre studier i Paris och nordöstra USA.

Avhandlingen består av fem kapitel. Det första kapitlet, Att undersöka det ”internationella”, innehåller en genomgång av forskningsläget kring den högre utbildningens internationalisering. Denna ger vid handen att utbildning vanligen är ett negligerat område inom den i övrigt så omfångsrika globaliseringsforskningen och att det inom utbildningsforskningen finns förvånansvärt få undersökningar som ägnas åt fenomen som överskrider nationella gränser. Därefter presenteras ett alternativt sätt att förstå den högre utbildningens internationalisering, där transnationella utbildningsstrategier undersöks som en ingrediens i sociala gruppers strategier och där högre lärosätens transnationella investeringar förstås som medel i de strider som utkämpas mellan institutionerna på nationella utbildningsfält. Förklaringsmodellen bygger på den sociologiska tradition som den franske sociologen Pierre Bourdieu utvecklat och som flera av hans doktorander, kollegor

¹³ Att så är fallet när det gäller vetenskapen visar idéhistorikern Sverker Sörlin. Nationalismens höjdpunkt under slutet av 1800-talet och 1900-talets början sammanfaller med etablerandet av internationella vetenskapliga konferenser och föreningar. Se Sverker Sörlin, *De lärdaas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermos, Malmö 1994, pp. 199-202.

¹⁴ Denna definition används också exempelvis av Sverker Sörlin. ”*Internationalisering* avser [...] sådana gränsöverskridande processer och arrangemang som involverar eller organiseras genom två eller flera territorialstater eller genom representanter för dessa. [...] *Transnationalisering* avser alla andra former av gränsöverskridande.” Kursivering i original. Ibid., p. 29.

¹⁵ Se även ibid., p. 30.

och medarbetare, såsom Yves Dezalay, Michel Pinçon, Monique Pinçon-Charlot, Anne-Catherine Wagner, Monique de Saint Martin och Gilles Lazuech prövat i studier av fenomen som går utöver nationsgränserna. De centrala metoderna, korrespondensanalys, euklidisk klassificering och intervjuer, och de mest tongivande begreppen, fält, rum, marknad, kapital, strategier och habitus, presenteras och diskuteras. Avslutningsvis ges en översiktlig bild av internationell studentmobilitet. Konturerna av en global utbildningsmarknad i vardande tecknas och de generella studentströmmarna analyseras. Därefter riktas blicken mot svenska förhållanden. Mot bakgrund av utbildningspolitiska reformer med betydelse för den högre utbildningens internationalisering skisseras de övergripande mönstren i de svenska studenternas val av länder och ämnen. Underlaget för redogörelsen av studentflödena är material från OECD, EU, UNESCO, SCB, CSN och Högskoleverket.

Därefter kommer tre empiriska kapitel. Kapitel II Svenska studenter i Paris – i mötet mellan två nationella utbildningssystem, och det därpå följande, Kapitel III Svenska studenter i nordöstra USA – om att studera i en av världens mest kapitalstarka regioner, har likartade strukturer och innehåll. De kretsar kring svenska studenter i utlandet, i Paris respektive i nordöstra USA. Kapitlen inleds med en genomgång av respektive lands högre utbildningssystem. Dessa resulterar i två uppsättningar klassificeringar av lärosäten och utbildning. Hur de svenska studenterna fördelar sig på de olika typerna av lärosäten och utbildningar studeras därefter. Med hjälp av multipel korrespondensanalys undersöks sedan hur de tillgångar som studenterna har är relaterade till varandra. De mångdimensionella rum av studenternas tillgångar som korrespondensanalyserna resulterat i kopplas till de val av lärosäten och studier som de svenska studenterna gör. Ett huvudresultat är att de mest prestigefulla positionerna i såväl det franska som det amerikanska systemet erhålls via omfattande investeringar i det svenska högre utbildningssystemet. Korrespondensanalyserna kompletteras med en euklidisk klassificering vars syfte är att dela in samtliga individer i ett antal grupper med avseende på hur de placerar sig i de mångdimensionella rum som korrespondensanalysen skapar. De grupper som klassificeringen tillhandahåller karakteriseras med avseende på studenternas kön, ålder, sociala ursprung och internationella tillgångar, samt hur de investerar i utbildning i utlandet. Det visar sig återigen att de grupper som satsar mest på att nå framgång i det svenska utbildningssystemet är de som också lyckas bäst i konkurrensen om de mest eftersökta platserna i Paris och i New York med omkringliggande stater. De två kapitlen avslutas med var sina avsnitt baserade på respektive intervjumaterial. Dessa avsnitt är mer tematiskt uppbyggda. Vi analyserar studenternas livsbanor med utgångspunkt i de grupper den euklidiska klassificeringen skapat, studerar hur studenterna uppfattar och nyttjar det geografiska rummet, hur de förhåller sig till internationella investeringar och vilka identiteter de konstruerar utifrån sina nationella och internationella erfarenheter.

Kapitel IV Kampen om det ”internationella” – investeringar och strategier vid lärosäten i Stockholm sätter Sverige och lärosäten i Stockholmsregionen i fokus. Här undersöks hur ett antal lärosäten och institutioner investerar i internationalisering av högre utbildning. Ett specifikt intresse ägnas frågan om vad lärosätenas övergripande resurser som internationellt renommerad forskning, ett

internationellt gångbart namn och ekonomiska tillgångar betyder för möjligheterna att positionera sig på en transnationell utbildningsmarknad. Och vad kan lärosäten och utbildningar med mindre resurser hämta på denna marknad. Det visar sig att merparten av de investeringar som räknas till den högre utbildningens internationalisering snarare bör betraktas som insatser i spelet om positioner på en nationell marknad. Slutligen sammanfattas huvudresultaten i Kapitel V Konklusion, där även resultaten från de olika kapitlen relateras till varandra.

KAPITEL I. ATT UNDERSÖKA DET ”INTERNATIONELLA”

I detta kapitel presenteras avhandlingens grundvalar, det vill säga den förklaringsmodell som ligger till grund för undersökningen och de teoretiska och metodologiska utgångspunkter som den tar avstamp från. Undersökningsobjekt är den högre utbildningens internationalisering och transnationalisering och det behövs således redskap för att förstå dels högre utbildning, dels fenomen som överskrider nationella gränser och allra helst som låter oss förstå vilken betydelse transnationella fenomen har för utbildningen och vice versa. Det finns mycken forskning som behandlar antingen utbildning eller globalisering, men dessvärre få studier av den högre utbildningens globalisering och av högre lärosätens betydelse för globaliseringen. I den snabbt växande globaliseringsforskningen inkorporeras sällan utbildning som ett forskningsobjekt, utan den fungerar snarare som en fond, där man inledningsvis refererar till utbildningens betydelse i kunskapssamhället. Utbildningsforskningen, å andra sidan, lämnar oftast globala fenomen därhän. Det finns emellertid ansatser som försöker inkludera utbildning i studier av globalisering och inkludera globalisering i analyser av utbildning. Vi kommer nedan att presentera och nyttja de undersökningar som gjorts inom den sociologiska tradition som Pierre Bourdieu och hans medarbetare företräder.

Kapitlet är disponerat på så sätt att det inleds med en diskussion kring globaliseringsforskningen och hur utbildning förstås inom denna. Den utbildningsforskning som berör fenomen som överskrider nationella gränser tas också upp. I båda fallen diskuteras internationell och svensk forskning. Därefter redogörs översiktligt för den förklaringsmodell, som baseras på Bourdieus sociologi och som i mångt och mycket bygger på de arbeten som hans närmaste kollegor och medarbetare producerat de senaste två decennierna. Sedan presenteras avhandlingens centrala metoder och begrepp. Vi kommer att

vinnlägga oss om att relatera dessa till undersöknings mer precisa syften, att förstå den högre utbildningens internationalisering.

FORSKNINGSLÄGE OCH FÖRKLARINGSMODELLER

DISCIPLINÄRA GRÄNSER SOM HINDER

Sedan 1990-talet har det skett en kraftig expansion av forskning om globala och internationella fenomen. Globaliseringsforskningen har haft en tillväxttakt i paritetet med globaliseringen i stort. Denna forskning är extremt heterogen, där gränsen mellan forskning och policyproduktion å ena sidan och gränsen mellan forskning och essäism å den andra i många fall är svår att upprätthålla.¹⁶ Heterogeniteten återfinns i de ämnen eller discipliner som författarna har sin hemvist inom: statsvetenskap (David Held, Robert Gilpin och Joseph Nye), kulturgeografi (Saskia Sassen och David Harvey), sociologi (Manuel Castells, Anthony Giddens, Immanuel Wallerstein och Roland Robertson), socialantropologi (Arjun Appadurai och Ulf Hannerz), ekonomi (Joseph E. Stiglitz och Grahame F. Thompson), historia (Eric J. Hobsbawm) för att nämna de tyngsta disciplinerna och några av de viktigaste bidragsgivarna. Mångfalden tar sig också uttryck i den pluralism av teoretiska perspektiv och ståndpunkter som författarna representerar. Vissa accenter följer av de discipliner forskarna representerar, socialantropologer sätter kultur i centrum av analyserna, medan ekonomer ser ekonomin som drivkraft i globaliseringen och politologerna betonar politiken, etc. Med detta följer olika metodologiska och teoretiska ståndpunkter och emfaser. De flesta forskare tenderar att betona en systemnivå. Detta syns tydligt i sådana ansatser som Wallersteins världssystemanalys. Andra, exempelvis socialantropologer, för in individerna i analyserna och menar exempelvis att det lokala utgör en motvikt till det globala.¹⁷ Skillnader finns också i hur syntetiska ansatser som anläggs. Manuel Castells är troligen den forskare som gör det mest ambitiösa försöket att syntetisera de trender och processer som avses med termen globalisering. Castells magnum opus om informationsåldern lanserar tesen att nätverkslogiken är det som styr dagens samhälle och genomsyrar allt från finansvärlden, krigsföring, kriminalitet och politik till sociala rörelser och identitetsarbete.¹⁸ Verket,

¹⁶ Ett exempel är den ständigt strida ström av geokulturella scenarier som översköljer de internationella modernas presshandlare. Ulf Hannerz påpekar att i dessa scenarier, som vanligen författats av någon statsvetare med egna erfarenheter av statsmannaskap på hög nivå och som dessutom verkar på något av de ledande universiteten i USA, är det viktigt att driva en enkel och kontroversiell tes som helst ska kunna sammanfattas i en enda mening. Samuel P. Huntingtons *The Clash of Civilizations* är kanske det mest flagranta exemplet. Ulf Hannerz, Geokulturella scenarier, föredrag vid den nationella forskningskonferensen Kulturstudier i Sverige, Norrköping, 13-15 juni 2005.

¹⁷ Jämför också sociologen Rolands Robertsons resonemang om *glocalization*, ett begrepp som pekar ut relationen mellan det lokala och det globala samt betydelsen av samspelet mellan de två nivåerna som en central dimension av det vi uppfattar som globalisering. Se Roland Robertson, "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", pp. 25-44 i Mike Featherstone, Scott Lash & Ronald Robertson (eds.), *Global Modernities*, Sage, London, 1995.

¹⁸ Manuel Castells, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume I: The Rise of the Network Society*, Blackwell Malden/Oxford 1997 [1996]; Manuel Castells, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume II: The Power of Identity*, Blackwell Malden/Oxford 1997; Manuel Castells, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume III: The End of Millennium*, Blackwell Malden/Oxford 1998. Se även Mikael Börjesson, *An Introduction to Manuel Castells' The Information Age*, SEC Reports, nr 26, SEC/ILU, Uppsala universitet, Uppsala 1999, för en sammanfattning av

som omfattar tre volymer och över 1 400 sidor, använder även stora delar av världen som empiriskt underlag. Läsaren kastas mellan informationsteknologins genombrott i Silicon Valley, via de revolutionära *Zapatistas* i Mexico till det sovjetiska imperiets fall. Med tanke på verkets omfång och betoningen på kunskap och information är det anmärkningsvärt att utbildningens betydelse i denna nya värld inte analyseras mer utförligt. I en av de få passager där utbildning berörs understryker emellertid Castells utbildningens betydelse i relation till yrkeslivets krav.

A major difference refers to what I call generic labor versus self-programmable labor. The critical quality in differentiating these kinds of labor is education, and the capacity to accessing higher levels of education; that is embodied knowledge and information. The concept of education must be distinguished from skills. Skill can be quickly obsolete by technological and organizational change. Education (as distinct from the warehousing of children and students) is the process by which people, that is labor, acquire the capability constantly to redefine the necessary skills for a given task, and to access the sources for learning these skills.¹⁹

Mot bakgrund av detta är det förvånande att Castells inte ägnar mer utrymme och intresse åt utbildning. Han är dock i gott sällskap. Trots mångfalden inom globaliseringsforskningen är det ytterst få av dess företrädare som tillskriver, annat än kanske i inledande rader, utbildning någon väsentlig roll i de processer som sker. Detta är besynnerligt mot bakgrund av att så många betonar att vi trätt in i ett informations- och kunskapsbaserat samhälle.

Omvänt gäller att forskning om utbildning sällan tar tillräcklig hänsyn till den internationella dimensionen i undersökningarna. Men undantag finns. Andy Green har studerat uppkomsten av nationella utbildningssystem och gjort komparativa historiska analyser.²⁰ Green menar att globaliseringen har påtagliga effekter på utbildning, men inte på det sätt som vanligen avses, nämligen att globaliseringen skulle undergräva nationalstaternas betydelse:

Globalisation itself has not yet substantially eroded national control over education. It is true that supra-national bodies have increasing influence in some areas. The OECD and World Bank have some impact, particularly on weaker countries, through their relentless global marketing of favoured educational policies, often backed by substantial financial clout. Within Europe, the Commission is undoubtedly keen to extend its sphere of influence not least in its attempt to support the creation of a European knowledge economy through lifelong learning. However, education still remains officially a matter of national competence, which few member states are willing to cede. The fact that the Commission is obliged to advance its agenda through voluntary rather than regulatory means, through the so-called 'open method of coordination', only underlines the point.²¹

Globaliseringen, framför allt av ekonomin, har enligt Green inneburit att de alltmer globalt konkurrensutsatta och kunskapsdrivna nationella ekonomierna i större utsträckning satt fokus på utbildning som en av de mest betydande produktivkrafterna. Det är genom att öka medborgarnas

volymerna och en analys av hur verken är relaterade till annan globaliseringsforskning och utbildningsforskning. För en kritik av Castells arbete som tar avstamp i Pierre Bourdieus sociologi, se Mikael Rask Madsen, "Legal 'Field' or Legal 'Network'? A Bourdieusian Critique of Manuel Castells' Network Society," pp. 4-18 i *Retfærd*, Nordisk juridisk tidskrift, nummer 99, årgång 25, 2002.

¹⁹ Manuel Castells, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume III: The End of Millennium*, Blackwell Malden/Oxford 1998, p. 341.

²⁰ Andy Green, *Education, globalization and the nation state*, MacMillan/St Martin's, Basingstoke/New York 1997 och Andy Green, *Education, globalisation and the role of comparative research*, Professorial lecture, Institute of education, University of London, London 2002.

²¹ Ibid., p. 13.

utbildningsnivå som landet stärker sin position, vilket medfört omfattande investeringar i livslångt lärande, masstillträde till högre utbildning och mer tal om utbildning i den politiska retoriken. Likaså har globaliseringen fört med sig att utbildning i allmänhet och den högre utbildningen i synnerhet kommit att bli en allt viktigare handelsvara.²²

Andra bidrag lämnas av nyinstitutionella forskare såsom John Meyer, John Boli och Francisco O. Ramirez. I denna forskningstradition är fokus på institutioner, ett paradigmiskt exempel är analyserna av hur skolan som institution sprids globalt.²³ I Europa finns en omfattande forskning kring den högre utbildningens internationalisering vid Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung, Universität Kassel. Bland annat har EU:s utbytesprogram Erasmus och Socrates analyserats och utvärderats²⁴ och en ny databas över utbytesstudenter i Europa²⁵ är under uppbyggnad.

Vad gäller svenska förhållanden finner vi bidrag till en förståelse av den högre utbildningens internationalisering bland annat inom discipliner som kulturgeografi, idéhistoria och företagsekonomi. Kulturgeograferna vid Lunds universitet har analyserat lärosätens resor, utbytesavtal och kontakter som överskrider landsgränserna.²⁶ Två centrala resultat är att de nätverk som utvecklas är regionalt förankrade. Lund har mest internationella utbyten med Västra Tyskland och Danmark, medan Umeå universitets kontakter främst är orienterade mot Finland, samt att de också bygger vidare på tidigare traditioner av utländska kontakter.²⁷ Idéhistorikern Sverker Sörlin har studerat transnationella fenomen från ett mer historiskt orienterat perspektiv. I *De lärdas republik* är tidsspannet medeltiden fram till våra dagar och historieskrivningen fokuserar på den intellektuella världen som analyseras i spänningsfältet av lokala, nationella, internationella och transnationella krafter.²⁸ Sörlin har även utforskat den högre utbildningens geografi tillsammans med Gunnar Törnqvist, och det idéhistoriska korsas med det kulturgeografiska.²⁹ En annan forskningsmiljö som ägnat internationella tendenser inom den högre utbildningen sitt intresse är den kring Lars Engwall och Kerstin Sahlin Andersson vid Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet. Denna forskning har visat på den bredd av aspekter som internationaliseringen rymmer, där rankning och ackreditering är betydande

²² Ibid., pp. 14-18.

²³ John Boli & Francisco O. Ramirez, "Compulsory Schooling in the Western Cultural Context", pp. 25-38 i Robert F. Arnove, Philip G. Altbach, Gail P. Kelly (eds.), *Emergent Issues in Education, Comparative Perspectives*, State University of New York Press, New York, 1992. För en kritik av de teser Boli & Francisco O. Ramirez driver se Staf Callewaert, *Fra Bourdieus og Foucaults verden – Pædagogik og sociologi, diskurser og praktikker, efter det moderne*, Akademisk forlag, København 2003, pp 98-114.

²⁴ Se http://www.uni-kassel.de/wz1/p_homepage/teichler/e_publi.gkh.

²⁵ Projektet EURODATA – European Higher Education Mobility Monitor som avser samla in data över utbytesstudenter i 32 europeiska länder leds av Ute Lanzendorf och Ulrich Teichler, se http://www.uni-kassel.de/wz1/f_allepro/f_eup008.gkh.

²⁶ Se exempelvis Gunnar Törnqvist, *Sverige i nätverkens Europa. Gränsöverskridandets former och villkor*, Liber-Hermods, Malmö 1993 och Kerstin Cederlund, *Universitet. Platser där världar möts*, SNS, Stockholm 1999.

²⁷ Gunnar Törnqvist, *Sverige i nätverkens Europa. Gränsöverskridandets former och villkor*, Liber-Hermods, Malmö 1993, pp. 259-267, och Kerstin Cederlund, *Universitet. Platser där världar möts*, SNS, Stockholm 1999, pp. 172-173.

²⁸ Sverker Sörlin, *De lärdas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994. Se även Sverker Sörlin, *Universiteten som drivkrafter. Globalisering, kunskapspolitik och den nya intellektuella geografin*, SNS Förlag, Stockholm 1996, som mer fokuserar universiteten som platser för kunskapsproduktion och inte de intellektuella nätverk som var huvudobjektet för analyserna i *De lärdas republik*.

²⁹ Sverker Sörlin och Gunnar Törnqvist, *Kunskap för välstånd. Universiteten och omvandlingen av Sverige*, SNS Förlag, Stockholm 2000.

beståndsdelar. Även spridningen av en de mest internationaliserade typerna av utbildningar, nämligen de ekonomiska, har studerats.³⁰

I ovan nämnd forskning lämnas sociologiska aspekter vanligen utanför analysen. Vi får en bra bild av vad internationaliseringen kan omfatta, men vi får inte veta vilka som faktiskt utnyttjar de möjligheter som internationaliseringen innebär och för vilka sociala grupper internationaliseringen framstår som mest betydelsefull och eftersträvarsvärd.

Även i Sverige är det inom pedagogiken och den mer renodlade utbildningsforskningen mindre vanligt att de internationella dimensionerna av utbildningsväsendet studeras. Vid sidan om Internationell pedagogik vid Stockholms universitet, som har som studieobjekt internationella aspekter av utbildning, är de studier som genomförts relativt isolerade insatser. Ett bidrag lämnar Daniel Pettersson, forskningsgruppen STEP, Uppsala universitet. Han analyserar på vilka sätt internationella kunskapsmätningar såsom PISA och TIMSS styr nationella utbildningssystem. I takt med att de nationella utbildningssystemen blivit alltmer decentraliserade har det uppkommit ett behov av att styra dessa på nya sätt och de internationella kunskapsmätningarna har kommit att bli ett viktigt styrmedel.³¹ Utbildningssociologiska frågeställningar om vilka sociala grupper de internationella kunskapsmätningarna gynnar respektive missgynnar uppmärksammas emellertid inte.

Internationalisering av den högre utbildningen har också berörts i rapporter och skrifter från statliga myndigheter som Högskoleverket³², Utbildningsdepartementet³³ och Statistiska centralbyrån³⁴.

³⁰ Se exempelvis Lars Engwall, *Mercury Meets Minerva – Business Studies and Higher Education: the Swedish Case*, Pergamon, Oxford 1992; Kerstin Sahlin-Andersson, & Lars Engwall (eds.), *The Expansion of Management Knowledge. Carriers, Flows, and Sources*, Stanford University Press, Stanford 2002; Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, nr 108, Uppsala 2004; Tina Hedmo, *Rule-Making in the Transnational Space: The Development of European Accreditation of Management Education*, Doctoral thesis, Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen, nr 109, Uppsala 2004.

³¹ Daniel Pettersson, "Bakgrunden till PISA – Programme for International Student Assessment", i Eva Forsberg (red.), *Skolan och tusenårsskiftet: En vänbok till Ulf P. Lundgren*, Studies in Educational Policy and Educational Philosophy, STEP Research reports 2003:2, Uppsala universitet, Uppsala 2003 och Daniel Pettersson, "Politics of Assessments: International organisations and globalisation of educational steering", i *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, E-tidskrift 2003:3.

³² Bland de rapporter som Högskoleverket publicerar kan följande nämnas då de på olika sätt belyser internationaliseringen av den högre utbildningen i Sverige och annorstädes: Högskoleverket, *Financing and Effects of Internationalised Teaching and Learning. A Country Study from Sweden presented within the framework of the OECD/CERI project "Higher Education in a New International Setting"*, Högskoleverkets skriftserie 1996:3 S, Högskoleverket, Stockholm 1996; Högskoleverket, *National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe*, Högskoleverkets skriftserie 1997:8 S, Stockholm 1997; Högskoleverket, *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering – Redovisning av ett regeringsuppdrag*, Högskoleverkets rapportserie 1998:16R, Högskoleverket, Stockholm 1998; Högskoleverket, *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*, Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R, Högskoleverket, Stockholm 1999; Högskoleverket, *Internationella trender på högskoleområdet*, Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket, Stockholm 1999; Högskoleverket, *Rankning av universitet och högskolor – En internationell översikt*, Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 4, Högskoleverket, Stockholm 1999; Högskoleverket, *Antagning till högre utbildning i USA och Kanada – intryck från en studieresa*, Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR, Högskoleverket, Stockholm 2000. Högskoleverket, *Finansiering och frihandel – internationella trender på högskoleområdet* 2, Högskoleverkets rapportserie 2002:34 R, Högskoleverket, Stockholm 2002; Högskoleverket, *Över Östersjön – om högskola och högskolearbete i Sveriges östra närområde*, Högskoleverkets rapportserie 2003:8 R, Högskoleverket, Stockholm 2003; Högskoleverket, *Marknadsföring och mobilitet. Om ökande studentströmmar och växande internationell konkurrens*, Högskoleverkets rapportserie 2004:25 R, Högskoleverket, Stockholm 2004; Högskoleverket, *En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning*, Rapportserie 2005:1 R, Högskoleverket, Stockholm 2005. Därtill finns en del uppgifter om internationalisering, antal studenter som läser utomlands, i vilka länder man läser, fördelningen av Erasmusstudenter över olika ämnen, mm. i Högskoleverkets årsredovisningar för svensk högre utbildning och aktuella utblickar mot den

Dessa har varit behjälpliga för att teckna den övergripande bilden av den högre utbildningens internationalisering och för att belysa enskilda företeelser.

Sammanfattningsvis är forskningsläget splittrat. Mycket av dagens dominerande globaliseringsforskning ägnar inte utbildning mycket utrymme, vilket är minst sagt förvånande mot bakgrund av att många forskare beskriver dagens samhälle som ett kunskaps- eller informationssamhälle. Utbildningsforskningen i snävare mening, det vill säga pedagogik, tillmäter å andra sidan inte det internationella någon större betydelse i studier av utbildningen. Detta förekommer däremot i andra discipliner som, om vi håller oss till svenskproducerad forskning, kulturgeografi, idéhistoria och företagsekonomi. Däremot saknas mer utbildningssociologiskt orienterade analyser och undersökningar. Nämnas bör också att statliga myndigheter producerar mycket vetande om den högre utbildningens internationalisering.

En intressant aspekt av de statliga myndigheternas kunskapsproduktion är att denna också kan förstås som en del av just den högre utbildningens internationalisering. Det går här att dra en parallell till den omfattande forskningen om nationalism, nationalisering och nationsbyggande. Många forskare pekar på det betydande arbete som lades ned på att skapa nationalstaten och ett nationellt medvetande. Benedict Anderson betonar kapitalismens genomslag, pressens möjligheter att sprida tankar och den språkliga mångfaldens problematik som grundläggande för att skapa nationen som en föreställd gemenskap.³⁵ Pressens betydelse för det svenska nationsbyggandet understryks i en historisk avhandling av Henrik Edgren.³⁶ En annan historiker, Henrik Höjer, menar att statistiken fungerar som en central insats i 1800-talets Sverige för att definiera det nationella och skapa det som kunskapsobjekt.³⁷ Intressant nog lyfter många forskare också fram utbildningsväsendets betydelse i sammanhanget.³⁸ Vad det gäller svenska förhållanden pekar historikern Lars Pettersson på folkskolans roll.³⁹ Henrik Edgren konstaterar att utbildningsfrågan var en viktig fråga i pressen.⁴⁰

internationella ges i de nyhetsbrev som kommit ut regelbundet sedan mitten av 1990-talet. I Högskoleverkets NU-bas är det möjligt att ta fram statistik över inresande och utresande studenter per högskola.

³³ Se främst Utbildningsdepartementet, *Utlandsstudier och internationella utbildningskontakter. Vad ska göras centralt, vem ska göra det och hur?* Ds 1993:76, Utbildningsdepartementet, Stockholm 1993; Utbildningsdepartementet, *Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige*, SOU 2000:92, Utbildningsdepartementet 2000; Regeringens proposition, 2004/05:162, *Ny värld – ny högskola*, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2005.

³⁴ En enkätundersökning genomfördes våren 1994 av SCB, se Statistiska centralbyrån, *Utlandsstuderande. Enkätundersökning våren 1994 bland studenter utomlands i universitet och högskola läsåret 1991/92*, U 10 SM 9501, Statistiska centralbyrån, Stockholm 1995. Samma undersökning ligger även till grund för en rapport från Centrala studiestödsnämnden, CSN, se CSN, *Att studera utomlands med studiemedel*, CSN rapport nr 1, 1995, CSN Stockholm 1995.

³⁵ Benedict Anderson, *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Daidalos, Göteborg 1993 [1991], pp. 44-45, 55, *passim*.

³⁶ Henrik Edgren, *Publicitet för medborgsmannavett: Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Studia Historica Upsaliensia, Historiska institutionen, Uppsala 2005.

³⁷ Henrik Höjer, *Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800-1870*, Gidlunds, Hedemora 2001.

³⁸ Exempelvis Benedict Anderson, *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Daidalos, Göteborg 1993 [1991], pp. 113-136.

³⁹ Lars Pettersson, *Frihet, jämlikhet, egendom och Bentham. Utvecklingslinjer i svensk folkundervisning mellan feodalism och kapitalism, 1809-1860*, Studia historica Upsaliensia, Uppsala universitet, Uppsala 1992.

⁴⁰ Henrik Edgren, *Publicitet för medborgsmannavett: Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Studia Historica Upsaliensia, Uppsala universitet, Uppsala 2005

Flertalet av resonemangen kring nationsbyggandet är överförbara till globaliseringsforskningen. Det internationella förutsätter ett arbete. Det är inte av naturen givet. För att förstå det arbete som pågår kan globaliseringsforskningen lära mycket från den historiska forskningen kring konstruktionen av nationella identiteter och uppbyggandet av nationalstater. Framför allt kan intryck tas av den centrala roll utbildningsväsendet tillmätts i denna forskning.

EN ALTERNATIV FÖRKLARINGSMODELL

Den förklaringsmodell som kommer att användas i de följande empiriska studierna baseras på den forskning som springer ur Pierre Bourdieus sociologi. Bourdieus sociologi har främst utvecklats i ett nationellt sammanhang, den bygger till stor del på empiriska av studier genomförda i Frankrike⁴¹ och vilar också tungt på franska vetenskapliga metoder.⁴² Huruvida forskningsverktygen även håller för studier av andra nationella sammanhang och för tidigare historiska epoker samt för att fånga det som överskrider de nationella gränser är något som många av Bourdieus medarbetare prövat. Det finns här åtskilliga viktiga resultat och lärdomar att ta vara på och bygga vidare på. Här följer en diskussion av några av de mer betydande studierna.

I början av 1990-talet initierades ett internationellt nätverk, Formation des élites et internationalisation de la culture, under ledning av Donald Broady, Uppsala universitet, och Monique de Saint-Martin, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris.⁴³ Denna avhandling skriver in sig i detta institutionella sammanhang. Nätverkets syfte var att komparativt analysera rekrytering och formering av eliter i olika länder och betydelsen av transnationella investeringar för de nationella eliterna. Eller mer precist uttryckt:

Tonvikten ligger vid komparativa studier av elitrekrytering, det vill säga frågor kring hur toppskikten inom företag, förvaltningar, politiska partier, kulturlivet, organisationerna etc. utväljs och formas i skilda länder, framför allt i Europa. Dessutom fokuseras de aktuella tendenserna till 'internationalisering' eller snarare 'transnationalisering' eller 'globalisering', varmed avses att de nationella eliterna, de nationella kulturerna, de nationella ekonomierna och juridiska systemen, de nationella utbildningssystemen etc. blir allt mer beroende av förhållanden som skär tvärs över nationsgränserna. Bland teman för samarbetet inom nätverket kan nämnas: de europeiska eliternas beroende av grupper och institutioner utomlands; eliternas användning av studier och examina vid utländska lärosäten; det sociala värde som förtrogenhet med främmande språk och kulturer representerar; de internationella relationernas betydelse för aktuella förändringar inom de nationella utbildningssystemen i Europa; den aktuella

⁴¹ Ett viktigt undantag är Bourdieus studier av det algeriska samhället. Se exempelvis Pierre Bourdieu, Alain Darbel, Jean-Paul Rivet, Claude Seibe, *Travail et travailleurs en Algérie*, Mouton/Bordas, Paris & Haag, 1963.

⁴² Arvet från Durkheiminerna och den historiska epistemologin är som Donald Broady visar betydande. Lägg därtill att korrespondensanalysen, den statistiska metod som Bourdieu och hans medarbetare gjort flitigt bruk av, är utvecklad i Frankrike. Det franska intellektuella arvet innebär dock inte en nationell provinsialism. Exempelvis har sociologins anfäder, Weber och Marx, influerat Bourdieus sociologi. Se Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], *passim*.

⁴³ Nätverket byggde vidare på två internationella sammankomster kring temat fältet av högre utbildning och maktens fält (Champ des institution d'enseignement supérieur et champ du pouvoir) i Paris 1990 och 1992. Båda sammankomsterna leddes av Pierre Bourdieu och resulterade i en rapport, Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (red.), *Les institutions de formation des cadres dirigeants. Études comparées*, Maison des sciences de l'homme, Centre de sociologie européenne, Centre de sociologie de l'éducation et de la culture, Paris 1992.

nedmonteringen av den nationalstatliga styrningen, med effekter inom bl.a. de nationella utbildningssystemen.⁴⁴

Forskare från ett tjugotal länder samlades i nätverket.⁴⁵ Två större kollokvier har anordnats, ett i Stockholm, 1993, och ett i Moskva, 1996, vilka dessutom har resulterat i två antologier.⁴⁶

Bland de studier som genomförts inom ramen för nätverket finns analyser av hur länder i Östeuropa påverkats av internationaliseringen av den högre utbildningen⁴⁷, de nationella effekterna av internationaliseringen av utbildningstitlar⁴⁸, elitens kosmopolitiska kapital⁴⁹ och de internationella eliternas bruk av internationella skolor⁵⁰. Två studier av internationaliseringen av svensk utbildning presenteras också.⁵¹ Många bidrag fokuserar internationalisering av ekonomins fält och den internationella spridningen av handelsutbildning – ett forskningsområde som visat sig vara så omfattande att ett parallellt nätverk därom bildats.⁵²

Antologiernas bidrag kan grovt sett delas upp i två typer av studier med relevans för detta arbete. Den första kategorin utgörs av undersökningar av fält, exempelvis hur nationella utbildningsfält omformas på grund av intensifieringen av transnationella relationer, eller hur professionella fält utövar påverkan på utbildningsfält och vice versa. Den andra sortens undersökningar tar sin utgångspunkt i de sociala grupperna och deras strategier med ett visst fokus på konverteringsstrategier, hur en typ av tillgångar växlas in i en annan form. Låt oss hålla denna indelning i minnet när vi diskuterar några andra centrala bidrag.

⁴⁴ Se <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/n-formation.htm>.

⁴⁵ I nätverket ingår forskare från Algeriet, Belgien, Brasilien, Bulgarien, England, Finland, Frankrike, Grekland, Holland, Italien, Marocko, Norge, Portugal, Rumänien, Ryssland, Schweiz, Senegal, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Ungern, liksom en del doktorander. Arbetet med denna avhandling har i hög grad skett i anslutning till nätverket.

⁴⁶ Donald Broady, Monique de Saint Martin, Mikael Palme (éd.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan, Paris/Stockholm 1995 och Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnationale. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.

⁴⁷ Ivan Bajomi, "Les processus d'internationalisation observables au sein du système universitaire hongrois" pp. 173-178 i Donald Broady, Monique de Saint Martin, Mikael Palme (éd.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan, Paris/Stockholm 1995.

⁴⁸ Odile Henry, "Effets nationaux de l'internationalisation des titres scolaires: le cas des professionnels du conseil", pp. 179-192 i *ibid.*

⁴⁹ Monique Pinçon-Charlot et Michel Pinçon, "Le capital cosmopolite des élites. Conversion et reconversion", pp. 35-45 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnationale. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.

⁵⁰ Wagner, Anne-Catherine, "La mobilité des élites et les écoles internationales : des représentations spécifique du national" pp. 235-251 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnationale. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.

⁵¹ Berg, Barbro, Donald Broady, & Mikael Palme: "L'enseignement secondaire et l'enseignement supérieur en Suède face à l'internationalisation", pp. 148-163 i Donald Broady, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Paris/Stockholm 1995 och Broady, Donald, Ingrid Heyman & Mikael Palme, "Le capital culturel contesté ? Etude de quatre lycées de Stockholm", pp. 175-212 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnationale. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, Paris/Uppsala : CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, 1997.

⁵² Forskningsnätverket Réseau européen de recherches sur le développement des Business Schools en Europe, lett av Monique de Saint Martin, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, har publicerat en antologi, Saint Martin, Monique de & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Actes du Colloque Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997 samt ett specialnummer av tidskriften *Entreprise et histoire*, "Former des gestionnaires", nr 14-15, juni 1997.

Forskning kring internationalisering, transnationalisering och globalisering med utgångspunkt i Bourdieus sociologi begränsas inte till de ovan nämnda nätverken. På senare år har ett antal avhandlingsarbeten och forskningsprojekt berört dessa frågor. Även denna kan delas upp i forskning som primärt orienterar sig mot studier av sociala fält och undersökningar av sociala grupper. En ytterligare distinktion kan göras inom den förstnämnda typen av undersökningar beroende på studieobjektet, vilka fält det är som studeras. För vissa är fält av utbildningsinstitutioner det centrala forskningsobjekten och hur dessa påverkas av internationaliseringen är den övergripande frågeställningen, medan andra analyserar transnationella aspekter av andra professionella fält som juridikens, ekonomins och litteraturens. Det råder inga vattentäta skott mellan de två typerna av objekt. Många av de senare analyserna lägger stor vikt vid utbildning och akademisk kunskapsproduktion.

INTERNATIONALISERING OCH NATIONELLA UTBILDNINGSFÄLT

Till kategorin studier av utbildningsfält kan Gilles Lazuechs arbete om internationaliseringen vid franska *grandes écoles* inom teknologi och ekonomi föras.⁵³ Lazuech visar att internationaliseringen har konsekvenser som på flera sätt påverkar utbildningsinstitutionerna i grunden. Exempelvis har de nya idéer om organisation och ledarskap som importerats från framför allt USA, förändrat undervisningens innehåll fundamentalt. Internationaliseringen förstås av Lazuech som en fond med omfattande konsekvenser för de nationella hierarkierna, där grupper som förordar en ny pedagogik och undervisning, mer i linje med företagsvärldens praktik, och i opposition till den tidigare akademiskt och vetenskapligt dominerade undervisningen har vunnit mark på de traditionella eliternas bekostnad. Det kan också uttryckas som att universitetsvärlden har tappat i automini visavi företagsvärlden, värdena från den senare tillåts i allt större utsträckning dominera i den tidigare.⁵⁴

Internationaliseringen leder även till att relationerna mellan lärosätena förändras. Det är framför allt de mest resursstarka lärosätena som kan dra nytta av internationaliseringen eftersom dessa har mer tillgångar gångbara på den globala marknaden, vilket medför att de är mer eftertraktade som

⁵³ Gilles Lazuech, *L'exception française. Le modèle des grandes écoles à l'épreuve de la mondialisation*, Collection : Le sens social, Presses universitaires de Rennes, Rennes 1999.

⁵⁴ Kopplat till internationaliseringen av ekonomin är nämligen ett nytt tänkesätt kring organisation, vilket vanligen sammanfattas under beteckningen *new management* och odlas vid amerikanska *business schools*. Detta tänkesätt omfattar en betoning av "flexibilitet" (i motsats till "rigida" organisationer), "decentralisering" till skillnad från "centralisering", "platt" organisation i stället för "hierarkisk", etc. Även ledarrollen omdefinieras. En modern ledare bör vara "flexibel", "öppen", "motiverande", "uppmuntrande", "visionär". (Ibid., pp. 61-76.) Denna konception av organisation och ledarskap har förändrat den högre utbildningen och utmanar den rådande definitionen av skolmässig excellens. Till skillnad från vetenskap och teori förordas det praktiska och livet utanför akademien. Företagsvärlden ses som norm, och det är genom att så långt som möjligt efterlikna det tänkande som finns i denna som skolorna bäst förbereder studenterna på en framtida lyckosam karriär. I sin studie av hur undervisningen fungerar vid de ledande *grandes écoles* konstaterar Lazuech att det är svårt att lära ut den nya läran inom ramen för traditionell undervisning. Lösningen på detta problem är att den egentliga undervisningen alltmer sker utanför skolans direkta kontroll i studentorganisationer av olika slag. På sin fritid driver studenterna egna företag med omfattande omsättning, ger ut skoltidningar och arrangerar stora fester. Män och studenter med högt socialt ursprung är överrepresenterade i dessa verksamheter (ibid., pp. 225-241.) och det visar sig att de som är engagerade i dessa verksamheter har en bättre kännedom om framtida yrkeskarriärer och gör också mer omfattande investeringar av professionell art, man läser oftare facktidsskrifter, man har i större utsträckning än andra ordnat en praktikplats i linje med sin karriärsplan, etc. (ibid., pp. 257-268).

utbytespartner. Lazuech menar att det finns två huvudsakliga modeller för utbyten mellan lärosäten. Den ena modellen bygger på tanken om nationell suveränitet och att internationaliseringen fungerar additivt. Denna modell återfinns i TIME (Top Industrial Managers Europe) som bygger på att studenterna erbjuds dubbla examina, ett från det egna lärosätet och ett från utbytespartnern. Värdet av den utländska partens examen läggs således till det egna nationella diplommet. Garanten för utbildningens värde är det nationella utbildningssystemen. CEMS (Community of European Management Schools) exemplifierar väl den andra modellen. Här har man lämnat tanken på den nationella nivån som garant för examens värde och i stället byggt upp en egen internationell examen, CEMS Master's in International Management (MIM). Denna utbildning har samma upplägg och innehåll oavsett i vilket land utbildningen läses (samma tanke återfinns i den globalt spridda sekundära utbildningen, International baccalaureate, IB) och utbildningens värde garanteras av de transnationella storföretag som ingår som partners i CEMS. Lazuech identifierar också en tredje modell. I Frankrike finns det endast en företrädare för denna modell, nämligen École Polytechnique. Tanken är här att en skola ska kunna få internationellt erkännande för sin nationella särart. École Polytechnique har länge ansetts som det mest prestigefulla lärosätet i Frankrike vad gäller ekonomi och teknologi. Det är denna ställning man vill marknadsföra på den internationella marknaden och liksom de mest renommerade amerikanska elituniversitetet ha en global rekrytering samtidigt som utbildningen till stor del är nationell.⁵⁵

INTERNATIONALISERING OCH PROFESSIONELLA FÄLT – OM FÖREKOMSTEN AV GLOBALA FÄLT

Ett sätt att förstå globalisering är att analysera hur nationella gränser överskrids i specifika sammanhang och vilken roll internationella tillgångar tillåts spela i dessa. För Bourdieu och hans medarbetare förstås dessa sammanhang i termer av sociala fält och bland de fält som studerats utifrån frågor om relationen mellan det nationella och det internationella eller transnationella finns juridikens, ekonomins⁵⁶ och kulturens fält⁵⁷.

⁵⁵ Ibid., pp. 148-165.

⁵⁶ Bourdieu argumenterade under sina sista levnadsår för förekomsten av ett globalt ekonomiskt fält. Detta bör förstås som en social skapelse, ej något naturgivet. På samma sätt som nationalstaterna skapat nationella marknader, skapar olika intressenter såsom Världsbanken, politiska företrädare och multinationella företag, ett globalt ekonomiskt fält. Se Pierre Bourdieu, "Post-scriptum. Du champ national au champ international" pp. 271-280 i Pierre Bourdieu, *Les structures sociales de l'économie*, Seuil, Paris 2000; Pierre Bourdieu & Loïc Wacquant, "La nouvelle vulgate planétaire", pp. 443-449 i Pierre Bourdieu, *Interventions, 1961-2001. Science sociale & action politique*, Textes choisis et présentés par Franck Poupeau et Thierry Discepolo, Agone, Marseille 2002; Pierre Bourdieu, "Unifier pour mieux dominer", pp. 93-108 i Pierre Bourdieu, *Contre-feux 2. Pour un mouvement social européen*, Raison d'Agir, Paris 2001. Den av Bourdieus medarbetare som mest utförligt studerat ekonomis globala fält är Frédéric Lebaron. Han har bland annat analyserat ekonomipriset till Alfred Nobels minne, se Frédéric Lebaron, *La croyance économique. Les économistes entre science et politique*, Seuil, Paris 2000. Se även Frédéric Lebaron, *Le savant, le politique et la mondialisation*, Croquant, Broissieux 2003, för en analys av relationen mellan den intellektuella produktionen och politiken för spridningen av globalisering.

⁵⁷ Ett exempel på en undersökning av ett globalt kulturellt fält är Pascale Casanovas analys av världsfältet för litteratur. Se Pascale Casanova, *La république mondiale des lettres*, Seuil, Paris 1999. Se även *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 144, 2002, "Traduction: Les échanges littéraires internationaux" och *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 145, 2002, "La circulation internationale des idées". Båda numren är sammanställda av Johan Heilbron och Gisèle Sapiro.

Den som kanske mest utförligt ägnat dessa frågor sitt intresse är Bourdieus medarbetare och forna doktorand sociologen Yves Dezalay, som använder juridikens fält som undersökningsterräng.⁵⁸ Dezalay menar att juridiken har en privilegierad ställning för att förstå globalisering. Han argumenterar för att det nationella bygget till stor del vilade på juridisk grund. När ekonomin sedan avreglerades och den ekonomiska globaliseringen tog fart uppstod på nytt behov av att skapa ordning. Juristerna trädde återigen i tjänst, denna gång för att skapa ett juridiskt ramverk för en globaliserad ekonomi. Detta skedde med en ny typ av juridik, med nya aktörer och nya jurister. Förvaltningsjuridiken ersattes med bolagsjuridik. De extremt stora advokatbyråerna (*the mega-law firms*) gjorde sitt inträde på den globala scenen och "gentlemannajuristen" ersätts av "yuppiejuristen". Samtidigt sker också en geografisk tyngdförskjutning. Europa var länge ledande i den juridiska världen, men i och med den tilltagande globaliseringen av ekonomin sker en förskjutning mot Nordamerika. Det var i USA de stora advokatbyråerna, som kommit att dominera affärsjuridiken, växte fram.⁵⁹

I USA utvecklades också den nyliberala modell som utgör det ideologiska fundamentet i den globaliserade ekonomin. Denna modell benämns av ekonomen John Williamson "the Washington Consensus", ett begrepp som avser den minsta gemensamma nämnare som går att identifiera bland de internationella institutionella aktörerna i Washington, såsom Världsbanken och Internationella valutafonden. Forskare har sedan påpekat att detta konsensus inte begränsar sig geografiskt till Washington, det är mer rimligt att tala om ett universellt konsensus. Det finns också en samsyn mellan akademiska ekonomer och policymakarna. Dezalay och Garth undersöker de sociala villkoren för detta konsensus och argumenterar för att det skett två parallella maktövertaganden. Ett inom den akademiska världen, där Milton Friedman med flera vid Chicago University fört fram den nyliberala ekonomiska teorin till den dominerande traditionen inom ekonomins fält och därmed ersatt Keynes ekonomiska doktriner. Ett i politikens värld, där nyliberala politiker tagit över efter politiker, som i Kennedys anda haft en stark tilltro till Keynes ekonomiska idéer, och därmed också stärkt

⁵⁸ Yves Dezalay bedriver tillsammans med bland andra sin kollega Bryant Garth ett världsomspännande forskningsprogram, där olika nationella juridiska fält analyseras med utgångspunkt frågan om hur det internationella används i det nationella. Se Yves Dezalay, "The Big Bang and the Law: The Internationalization and Restructuring of the Legal Field," pp. 279-293 i Mike Featherstone (red.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, London 1995 [1990]; Yves Dezalay, *Marchands de droit. La restructuration de l'ordre juridique international par les multinationales du droit*, Fayard, Paris 1992; Yves Dezalay & Bryant G Garth, *Dealing in Virtue. International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*, The University of Chicago Press, Chicago 1996; Yves Dezalay & Bryant G Garth, "Le 'Washington Consensus'. Contribution à une sociologie de l'hégémonie du néolibéralisme", pp. 3-22 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998; Yves Dezalay & Bryant G Garth, "Droits de l'homme et philanthropie hégémonique", pp. 23-41 i *ibid.*; Yves Dezalay & Bryant G Garth, *The Internationalization of Palace Wars. Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States*, The University of Chicago Press, Chicago 2002; Mikael Rask Madsen and Yves Dezalay, "The Power of the Legal Field: Pierre Bourdieu and the Law", pp. 189-207 i Reza Banakar and Max Travers (eds.), *An Introduction to Law and Social Theory*, Hart Publishing, Oxford 2002; Yves Dezalay, "Les courtiers de l'international. Héritiers cosmopolites, mercenaires de l'impérialisme et missionnaires de l'universel", pp. 5-35 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, n° 151-152, mars 2004. Se även Mikael Rask Madsen, *L'émergence d'un champ des droits de l'homme dans les pays européens : enjeux professionnels et stratégies d'Etat au carrefour du droit et de la politique (France, Grande Bretagne et pays scandinaves, 1945-2000)*, akademisk avhandling, École des hautes études en sciences sociales, Paris 2005, för en studie av uppkomsten av organisationer för mänskliga rättigheter i Europa.

⁵⁹ Yves Dezalay, "The Big Bang and the Law: The Internationalization and Restructuring of the Legal Field," pp. 279-293 i Mike Featherstone (red.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, London 1995 [1990].

finanskapitalismens aktier i den ekonomiska politiken.⁶⁰ Detta dubbla regimskifte har även en social sida. Det politiska etablissemangen som dominerat från 1960-talet fram till 1980-talet rekryterades till stor del från etablerade politiker- och industrifamiljer på USA:s östkust, vilka också kontrollerade den akademiska världen, framför allt Harvard och Yale. Inom akademien utmanades keynesianerna av immigrerade grupper, vilka gjorde flitigt bruk av matematik, tillämpad statistisk och ekonomiska modeller, något som inte keynesianerna behärskade.⁶¹

Dezalays arbete pekar på betydelsen av att inkorporera utbildning och akademisk kunskapsproduktion i analysen av globalisering. Detta av två orsaker. För det första är utbildningskapitalet (typ av utbildning och lärosäte) av stor vikt för att förstå de nationella och internationella karriärer som är möjliga för enskilda individer. För det andra är den kunskap som produceras inom akademien en väsentlig del av globaliseringen. Exempelvis bygger den globala finansmarknaden på teorier som producerats inom den akademiska världen och de juridiska fakulteternas betydelse understryks av Dezalay och Garths i deras analys av fyra latinamerikanska länders efterkrigshistoria.

Such an analysis [hur juridiken är relaterad till statsmaktens fält och dess reproduktion och transformation över tid] must begin by recognizing that law is at the core of the process that structures, produce, and reproduce the field of power. More concretely, the key to the position of law is its relationship to two sets of more or less closely connected institutions—the faculty of law and the state. The faculties of law serve central roles in the reproduction of knowledge, governing elites, and the hierarchies among elites and expertise. Efforts to transform the faculties of law, such as that represented by the law and development movement, inevitably touch the relative fragile fabric of power, legitimacy, and domination embedded in the basic structure of those faculties. In order to understand what happens with the legal exports, therefore, it is necessary to study in depth how law is constructed, the power equilibriums it embodies, and the position of law in the reproduction of power.⁶²

Dezalay och Garths modell för att analysera utvecklingen i Argentina, Brasilien, Chile och Mexiko baseras på export och import av legal kompetens.⁶³ I det här fallet svarar USA för exporten och de latinamerikanska länderna är importörerna. Det handlar inte om relationer mellan länder, utan om relationer mellan nationella maktfält (*fields of power*) och således relationer mellan hierarkiserade

⁶⁰ Yves Dezalay & Bryant G Garth, "Le 'Washington Consensus'. Contribution à une sociologie de l'hégémonie du néolibéralisme", pp. 3-22 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998. Motsvarande argument återfinns i Frédéric Lebaron, *Le savant, le politique et la mondialisation*, Croquant, Broissieux 2003.

⁶¹ Vi får här en liknande motsättning som den ovan beskrivna mellan gentlemannajuristerna, vanligen sprungna ur anrika familjer, och yuppiejuristerna vars främsta tillgångar är utbildningsexamina och en omfattande arbetskapacitet. Det går också att dra en parallell till Nicolas Guilhots analyser av Wall Street, där finanskapitalets seger över industrikapitalet också kan analyseras i sociala termer. Utmanarna, exempelvis George Soros och Michael Milken, var ofta första eller andra generationens invandrare och/eller från medelklasshem och således uppkomlingar i den ekonomiska världen. Det kapital de förde med sig in i finansvärlden var framför allt ett utbildningskapital. Inte sällan hade dessa pretender läst MBA-utbildningar på prestigefulla lärosäten, exempelvis gick Milken på The Wharton School. Se Nicolas Guilhot, *Financiers, philanthropes. Vocations éthiques et reproduction du capital à Wall Street depuis 1970*, Raisons d'agir, Paris 2005, *passim*.

⁶² Yves Dezalay & Bryant G Garth, *The Internationalization of Palace Wars. Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States*, The University of Chicago Press, Chicago 2002, p. 5. Ett ytterligare citat är belysande för den vikt författarna lägger vid akademiska investeringar: "... scholarly capital in the form of books and articles serves as a kind of currency that can be used to validate the credentials of those seeking to invest internationally [...]. Equally important, scholarship functions as a weapon in international competition: description that purport to define reality can be used to influence politics and political legitimacy. Finally, learned practitioners play a major role in international transformations not only as academics but also as lawyers and consultant of one form or another. A number of aspects of international relations and the scholarship around it therefore point to the battles that take place around the states. Ibid., pp. 7-8.

⁶³ Ibid., p. 5.

strukturer. Fokus är här på analyser av palatsstrider (*palace wars*), det vill säga de interna, nationella striderna, där olika fraktioner strider om makten över staten, och hur dessa strider är relaterade till en internationell nivå. I relationen mellan det nationella och det internationella intar vissa individer nyckelpositioner. Detta gäller framför allt de personer som kan ses som medlare (*brokers*) mellan de olika nationella systemen, mellan importörerna och exportörerna. Viktiga kapital i dessa sammanhang är språklig kompetens och erfarenhet av utbildning och arbete i hemlandet och dominerande länder. För att förstå dessa individers handlanden introducerar författarna begreppet internationella strategier (*international strategies*), definierat som ”the ways that national actors seek to use foreign capital, such as resources, degrees contacts, legitimacy, and expertises—which we pluralize in order to highlight the competing forms and technologies—to build their power at home”.⁶⁴

Dessa internationella strategier är enligt författarna tydligt relaterade till social klass:

International strategies [...] tend to be highly class determined. The cosmopolitan families who speak English well enough and have sufficient material resources to take advantage of opportunities in the United States, for example, are not just average families. The people who follow these strategies are typical individuals who have some inherited resources and dispositions to take the advantage of foreign opportunities. Those who study changes associated with ”globalization” tend to neglect this aspect of the agents who bring the change. It is important to ask who gets the advanced degrees in the United States, who is invited to key international conferences, and generally who speaks on behalf of the south in the north (and, of course, vice versa).⁶⁵

Citatet leder oss över till nästa tema, sociala gruppers internationella tillgångar och den sociala produktionen av kosmopolitiska habitus.

KOSMOPOLITISKA HABITUS OCH INTERNATIONELLT KAPITAL

En tredje ingång till analyser av internationella fenomen är att analysera sociala gruppers transnationella utbildningsstrategier och förhållande till det internationella. De franska urbansociologerna Michel Pinçon och Monique Pinçon-Charlot har under lång tid studerat den franska storbourgeoisien och adeln.⁶⁶ För dessa grupper utgör det internationella en helt integrerad del av livet och gör sig gällande inom många områden. Det professionella livet, vilket ofta tillbringas inom den internationella företagsvärlden eller den internationella politiken, är i sig mycket internationaliserat och yrkeskarriärerna sträcker sig ofta över poster i ett flertal länder. Även det privata livet utspelar sig på en internationell arena. Man gifter sig över nationsgränserna, rör sig i mycket internationaliserade kretsar, ingår i internationella nätverk och klubbar. Det internationella manifesteras i boendet. Det är inte ovanligt att man har semesterresidens i utlandet, vanligen i semesterområden som av tradition domineras av internationella eliter, Franska rivieran på somrarna och exklusiva skidorter i Alperna på vintrarna, eller lägenheter i de mest internationella delarna av storstäder som London och New York.

⁶⁴ Ibid., p. 7.

⁶⁵ Ibid., p. 9.

⁶⁶ Se exempelvis Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Dans les beaux quartiers*, Seuil, Paris 1989, Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot & Rivages, Paris 1996 och Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Sociologie de la bourgeoisie*, La découverte, Paris 2000.

Följaktligen är de högsta sociala skiktens kultur per definition kosmopolitisk och till en sådan grad att man kan tala om kosmopolitiska habitus, man behärskar flera främmande språk och man har en förmåga att ta sig fram i vitt skilda delar av världen. Den kosmopolitiska kulturen tillägnar man sig redan med modersmjölken. Man lär sig främmande språk i ung ålder via långa utlandsvistelser och via informatörer som har andra språk än franskan som sina modersmål.⁶⁷ Man har också en förkärlek till internationella utbildningar. Att läsa på internationellt college i Schweiz är för många en vanlig utbildningserfarenhet.⁶⁸

Detta förhållande till det internationella skiljer sig tydligt från andra sociala skikt. För de stora massorna utgör det internationella något bortom den egna horisonten. För uppåtgående grupper, internationaliseringens uppkomlingar, kan skolan fungera som en viktig förmedlare av den internationella kulturen.⁶⁹ Sociologen Anne-Catherine Wagner har undersökt expatrierade grupper i Paris.⁷⁰ En viktig aspekt av dessa gruppers tillvaro är barnens utbildning. I Paris, som i alla internationella storstäder, finns ett stort utbud av internationella skolor. Valet av skola manifesterar olika relationer till det internationella, vilket är beroende av den egna nationaliteten och den framtid man orienterar sig mot. Amerikanska expatrierade har den fördelen att de kan välja en nationell utbildning, det vill säga att läsa vid den amerikanska skolan i Paris, vilket samtidigt uppfattas som en internationell investering – den amerikanska kulturen är för många definitionen av en internationell kultur. För andra grupper blir valet av skola mer komplicerat. För dem som härstammar från små länder står valet mellan att satsa på en nationell utbildning, att exempelvis svenska expatrierade väljer att sätta barnen i en svensk skola i utlandet (om en sådan finns att tillgå) eller på ett av de tre riksinternaten i Sverige, eller att skriva in dem i det utländska landets skolor för att på så sätt tillägna

⁶⁷ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot & Rivages, Paris 1996, pp. 14f, 115-140, och Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Sociologie de la bourgeoisie*, La découverte, Paris 2000, pp. 70-84. Pierre Bourdieu konstaterar angående tillägnande av främmande språk: "This approach [användandet av fältbegreppet i studier av globala fenomen] leads, for example, to the discovery that within each national field the partisans of 'global' and 'local' are not distributed randomly, since international strategies are really accessible by those with (very) privileged social origin, possessing dispositions and competences (notably linguistic) that do not come from classroom instruction." Pierre Bourdieu, "Foreword", pp. vii-viii i Yves Dezalay & Bryant G Garth, *Dealing in Virtue. International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*. The University of Chicago Press, Chicago 1996.

⁶⁸ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot & Rivages, Paris 1996, pp. 128-140. Se även Edouard Jay, *La scolarisation des élites transnationales. L'exemple de l'Institut le Rosey*, Mémoire de maîtrise, Faculté des sciences sociales et politiques, Université de Lausanne, Lausanne 1997.

⁶⁹ Man kan här dra en parallell till Bourdieus resonemang kring sociala gruppers förhållande till kultur. För de dominerande skikten är kulturen något man lär sig förhålla sig till redan i unga år. Man utvecklar en "spontan" och "naturlig" känsla för konst. Detta står i kontrast till både de lägre sociala skikten, där man känner sig obekväm inför konsten och kulturen och till stor del är utesluten från denna värld, och uppkomlingar, där kompetensen dominerar över förmågan att uttrycka ett personligt förhållningssätt till konsten. Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979, *passim*. Se även Bourdieus analyser av studenters förhållande till kultur, där den högre sociala skiktens arvtagare har ett mycket mer avslappnat förhållningssätt till såväl skolan som kulturen, vilket också är ett förhållningssätt som premieras av skolan, än vad de lägre sociala skiktens barn förmår utverka. Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron, *Les héritiers. Les étudiants et la culture*, Minuit, Paris 1964, *passim*. För en diskussion kring Bourdieus analyser av relationen mellan kultur och utbildning, se Donald Broady, *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, Skeptronhäftan nr 15, SEC/ILU, Uppsala universitet, Uppsala 1998.

⁷⁰ Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Presses universitaires en France, Paris 1998, *passim*, Anne-Catherine Wagner, "La mondialisation des dirigeants économiques," pp. 125-139 i Paul Bouffartigue (ed.), *Le retour des classes sociales. Inégalités, dominations, conflits*, La Dispute, Paris 2004, pp. 135-139.

sig detta lands språk och kultur, eller att, slutligen, låta dem gå i en internationell skola, vanligen en skola där undervisningen sker på engelska och eleverna förbereds för en utbildningskarriär riktad mot USA eller Storbritannien.⁷¹

SUMMERING

Genomgången av forskning som direkt berör högre utbildning och internationalisering eller på annat sätt är relevant för vår undersökning har resulterat i ett antal viktiga utgångspunkter. En central distinktion görs mellan fält och sociala grupper. Dessa bör hållas isär i analysen. De nationella utbildningssystemen och utbildningsfälten finns redan på plats när de sociala grupperna utvecklar sina utbildningsstrategier. Individer med olika tillgångar med sig i bagaget träder in i en värld som redan är strukturerad. Den är för den skull inte determinerad. Genom individernas val av utbildningar återskapas strukturerna. En utbildning och ett lärosäte kan tappa i status om man inte förmår att rekrytera den typ av studenter som gör det möjligt att upprätthålla positionen. Likaså kan en skola stiga i graderna om man är framgångsrik i sin rekrytering. Sociala grupper och individer kan på motsvarande sätt försvara, förbättra eller försämma sina relativa positioner beroende på de utbildningsstrategier och andra former av strategier man förmår utveckla. Oavsett om det rör sig om högskoleinstitutioner eller sociala grupper är det otvetydigt att en internationell orientering och internationella kontakter och investeringar är av ökande betydelse.

Den kanske mest betydande utgångspunkten för arbetet är att en analys av det internationella bör lägga fokus på att förstå internationaliseringen på en *nationell* nivå, eller rättare sagt som relationer mellan olika nationella system. I vårt fall rör det sig om tre nationella kontexter som måste förstås, en svensk, en fransk och en amerikansk. I analogi med Dezalay och Garths fokus på nationella maktfält kommer vi att ställa nationella utbildningssystem och nationella utbildningsfält i centrum. Att betrakta de nationella systemen som fält signalerar att vi kommer att intressera oss för de skillnader och relationer som finns mellan olika institutioner och typer av utbildningar. Lazuech visar att det råder stora olikheter mellan de ledande institutionerna i Frankrike och de övriga vad gäller omfattningen av de internationella satsningarna och deras innehåll. Han pekar också på att internationaliseringen utvecklas enligt olika modeller, en där olika nationella värden adderas till varandra och en där det nationella överskrids av en internationell modell. Därtill lägger han en tredje modell, där det franska likställs med det internationella. Den senare modellen menar han exemplifieras av amerikanska elituniversitet. Wagner är inne på ett liknande resonemang när hon analyserar de typer av internationell investering som de internationella skolorna i Paris står för. Hon argumenterar för att läsa vid en amerikansk skola innebär att man erhåller en nationell utbildning som samtidigt fungerar som

⁷¹ Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Presses universitaires en France, Paris 1998, pp. 49-94.

en internationell investering. Valet av utbildning görs mot bakgrund av utbildningarnas värde på en internationell marknad där nationella kulturer och språk värdesätts och hierarkiseras.

På samma sätt som institutioner för högre utbildning har olika mängd tillgångar som kan växlas in på en global utbildningsmarknad, har sociala grupper olika resurser visavi det internationella. För de högre sociala skikten är, som Pinçon och Pinçon-Charlot visar, det internationella en integrerad del av livet. Man för sig på ett internationellt arbetsfält, man äger hus och lägenheter i olika länder, släkt- och vänskapsrelationer har global räckvidd, man har lärt sig främmande språk i ung ålder – kort sagt man har en kosmopolitisk habitus. För andra sociala grupper fungerar utbildningssystemet som ett sätt att kompensera för bristande initiala internationella tillgångar. Wagner visar att för det ökande antalet utomlands lokaliserade tjänstemän blir internationellt orienterade skolor allt viktigare. Och det omfattande utbudet öppnar också för olika typer av internationella strategier, vilka till viss del betingas av de expatrierades ursprungsländer. De som kommer från större länder väljer vanligen att sätta sina barn i skolor orienterade mot hemlandets utbildningssystem. Expatrierade från mindre länder, såsom de nordiska länderna, kan förutom mot en svensk utbildningskarriär orientera sig mot såväl en fransk som en anglosaxisk. Det går således inte tänka sig att internationaliseringen sker enligt en enda modell, utan internationella strategier bör uppfattas som ett spektrum av möjligheter, vilka delvis betingas av de kapital som agenterna förfogar över.

Nu till frågan om hur de nationella utbildningssystemen och -fälten, de sociala gruppernas utbildningsstrategier och institutionernas investeringar ska kunna studeras – vilka krav behöver vi ställa på våra metoder?

METODOLOGISKA ANMÄRKNINGAR

EPISTEMOLOGISKA BROTT

Internationalisering av den högre utbildningen är ett politiskt prioriterat mål, inte bara i Sverige utan i de flesta länder. De statliga ansträngningarna ackompanjeras av omfattande insatser för att främja internationaliseringen på lokal nivå, vare sig det gäller lärosäten som helhet, eller enskilda institutioner och utbildningsanordnare. På en överstatlig nivå sker parallellt en process för ett ökat internationellt samarbete kring högre utbildning och forskning, där Bolognaprocessen är det mest betydande initiativet. Internationaliseringen låter sig inte heller förstås endast som en institutionell process. Sett ur de sociala gruppernas perspektiv har internationella investeringar av olika slag blivit självklara inslag i inte bara de högre skiktens utbildningsstrategier. I takt med att det ökade tillträdet till högre studier har det blivit allt viktigare att särskilja sig. Att då ha tillbringat någon eller helst några terminer utomlands, gärna vid internationellt välrenommerade lärosäten, är knappast en nackdel i konkurrensen om de mest eftersökta arbetena. Allt detta sammantaget visar på att den högre utbildningen lyder under ett nytt imperativ: Internationalisera – ju mer och ju fortare, desto bättre! Det är påtagligt att det

handlar om ett starkt imperativ. Den som argumenterar för mindre internationalisering har ett svårt utgångsläge i debatten. Varför vilja ha mindre av det goda? Varför ska inte unga människor ges möjlighet till förbättrade språkkunskaper, nya vetenskapliga rön och personlig utveckling?⁷²

Ett så starkt imperativ som påbudet att internationalisera den högre utbildningen ställer den forskare som vill undersöka fenomenet inför en utmaning. Det finns en uppenbar risk att forskaren tar över argument och synsätt som florerar i den politiska debatten och inom administration.⁷³ Bourdieu pläderar i den enda metodbok han skrivit, *Le métier de sociologue* (sociologins hantverk) från 1968, för att forskaren, i de historiska epistemologernas efterföljd, måste överkomma ett antal hinder för att kunna nå vetenskaplig kunskap om sitt forskningsobjekt.⁷⁴ Bland dessa hinder kan den spontana förståelsen och de förutfattade meningarna räknas. Även den vetenskapliga traditionen utgör ofta ett hinder. Forskare löper en uppenbar risk att ta över begrepp, teorier och metoder som utvecklats i sammanhang som inte är kompatibla med undersökningens frågeställning. Vi har redan pekat på två dylika problem där de vetenskapliga disciplinära gränserna utgör ett hinder för att konstruera ett forskningsobjekt. Inom den ledande globaliseringsforskningen ges – talet om kunskaps- och informationssamhälle till trots – utbildningen en mycket perifer roll, och inom utbildningsforskningen är de transnationella och internationella aspekterna vanligen negligerade. Det krävs här ett dubbelt överskridande, att utbildning inkorporeras i analyserna av det transnationella, globala och internationella, och att den forskning som fokuserar överskridande av nationella gränser ges mer utrymme inom utbildningsforskningen.

Bourdieu menar vidare att forskaren behöver ett stort mått av epistemologisk vaksamhet. Man bör vara extra uppmärksam inför de studieobjekt som enkelt låter sig studeras. Dessa är sällan de mest välkonstruerade och relevanta objekten. Han ger själv ett exempel på detta från hans utbildningssociologiska studier:

Suppose I have a project of studying the *grandes écoles*. Right at the start, by saying "the *grandes écoles*", I've already made a decisive choice... Every year there's an American who comes over to study the *École Polytechnique* from the origins to the present day, or another one who wants to do the *École Normale*... Everyone finds that perfectly reasonable. A very manageable task – the objects are already constituted, the archives readily available, and so on. In reality, in my view – though it would take time to spell this out –, you can't study the *École Polytechnique* independently from the *École Normale* and the *École Nationale d'Administration*, it's located in a space. So these people are studying an object which is no object at all. And here

⁷² Abélard (kollektiv), *Universitas calamitatum : Le Livre noir des réformes universitaires*, Croquant, Broissieux 2003, p. 64. Ytterligare ett vägvinnande argument är att hänvisa till att internationaliseringen av den högre utbildningen är en internationell process, där det gäller att inte hamna på efterkälken och bli ett mindre internationaliserat land än sina konkurrenter. Argumentationen är med andra ord densamma som hörs i debatten om globalisering generellt och anpassningen av ekonomin till de globala villkoren i synnerhet. För en analys av denna diskurs se Pierre Bourdieu & Loïc Wacquant, "La nouvelle vulgate planétaire", pp. 443-449 i Pierre Bourdieu, *Interventions, 1961-2001. Science sociale & action politique*, Textes choisis et présentés par Franck Poupeau et Thierry Discepolo, Agone, Marseille 2002.

⁷³ Se Donald Broadys läsning av Bourdieu och Passerons *La reproduction* som ett sätt att bryta mot de "spontana" tänkesätt som lärare, studenter och inte minst utbildningsadministratörer och politiker håller sig med, Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 446-448.

⁷⁴ Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *Le métier de sociologue. Livre I*, Mouton/Bordas, Paris 1968. För Bourdieus förhållande till och inspiration från den historiska epistemologin, se Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], se framför allt kapitlet "En epistemologi för samhällsvetenskapen", pp. 387-578.

we come back to what I was saying a moment ago: the more naïve the object you study, the more easily the data present themselves to be studied. On the other hand, as soon as I say the *constructed object* is the whole set of *grandes écoles*, I'm faced with innumerable problems, non-comparable statistics, for example. And I'm liable to be seen as less scientific than those who stick with the apparent object, because there are such difficulties to be overcome to empirically grasp the constructed object.⁷⁵

Bourdieu menar att få saker är så effektiva för att bryta mot spontana föreställningar och förutfattade meningar som en kraftfull sociologisk teori. Fältbegreppet är i detta sammanhang ett mycket användbart verktyg för att göra informanternas utsagor begripliga i en sociologisk mening. När den femte svenska högskolan slår fast att man är den mest internationella i landet, eller den femte studenten att de läser på det högst rankade lärosätet i USA, inser man betydelsen av en kritisk hållning till utsagorna. Det finns dock ingen anledning att misstro informanterna och tänka sig att de medvetet skulle ljuga i intervjuer, snarare handlar det om att se utsagorna i ljuset av fältets logik. Om det är viktigt för högskolorna att rankas högt kommer de se till att lyfta fram de rankningar där de själva har den mest fördelaktiga positionen.

En specifik fara vid studier av internationella och transnationella fenomen pekas ut av Dezalay, som menar att dessa studier ställer forskaren inför större problem med att värdera informanternas investeringar och strategier än vad som gäller för analyser av mer hemtama områden.

Moving from one country to another, it is difficult to evaluate such resources as family backgrounds, the prestige of schools, and the titles of various nationally held positions. The terminology is frequently not the same, even when the words are expressed in the same language, and those with the same name may occupy very different social positions. A judge or a profession in one country, for example, may have little in common with presumed counterparts in different countries. It is even more difficult to assess affiliation such as heads of an institute or human rights organizations, or the value of national capital such as family name or a relationship formed at school. This context, which provides some of the opportunity (and risk) of international strategies, also makes it difficult for scholars to make sense of actors and preferences.⁷⁶

Problemet kan delvis lösas genom sekundärlitteratur, men den personliga känslan för värdehierarkierna är svår att ersätta utan längre vistelser i landet i fråga.

Jämförelser tjänar som ett mycket effektivt sätt att fånga det som tas för givet i ett visst sammanhang. Genom att ställa ett system mot ett annat kan det specifika avtäckas. Bourdieu framhäver komparationens möjligheter bland annat i *Le métier de sociologue*.⁷⁷ Där trycks på den spatiala komparationen, jämförelser mellan olika system eller olika delsystem inom ett specifikt område. En annan komparation är den som sker över tid. I sina analyser av det franska högskolefältet och maktens fält nyttjas båda dessa möjligheter, se exkurs om *La noblesse d'État* nedan. För våra syften kan vi ta fasta på den läsning som Loïc Wacquant gör av verket som han menar föreslår:

⁷⁵ Pierre Bourdieu, "'Meanwhile, I have come to know all the diseases of sociological understanding.' An interview with Pierre Bourdieu, by Beate Kraus", pp. 247-259 i Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1991 [1968, 1973], p. 253.

⁷⁶ Yves Dezalay & Bryant G Garth, *The Internationalization of Palace Wars. Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States*, The University of Chicago Press, Chicago 2002, p. 8.

⁷⁷ Se Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *Le métier de sociologue. Livre I*, Mouton/Bordas, Paris 1968, pp. 77-85.

[...] an agenda for a comparative, genetic and structural sociology of national fields of power that would, for each society, catalog efficient forms of capital, specify the social and historical determinants of their degrees of differentiation, distance, and antagonism, and evaluate the part played by the system of elite schools (or functionally equivalent institutions) in regulating the relations the entertain.⁷⁸

Denna ambition har inspirerat avhandlingen. Det är emellertid inte nationella maktfält som jämförs, utan nationella utbildningssystem och hur de svenska studenterna gör bruk av dessa fokuseras. Tre nationella system, det svenska, det franska och det amerikanska, undersöks och relateras till varandra. Det sker kontinuerliga jämförelser mellan systemen insprängda i texten samt summeras i det avslutande kapitlet.⁷⁹

Ett ytterligare sätt som forskaren har att tillgå för att bryta med den spontana förståelsen av ett begrepp eller fenomen är att utnyttja flera typer av analysmetoder och datamaterial. Vi ska här diskutera statistikens möjligheter.

STATISTIK OCH KONSTRUKTION AV FORSKNINGSOBJEKT

Statistiken har i Bourdieus sociologi en framskjuten position. Han ser den bland annat som ett effektivt medel för att bryta med den spontana uppfattningen av världen. I en analys av *Le métier de sociologue* påpekar Broady att statistiken i sociologens händer fungerar som experimentet för fysikern. Broady skriver:

Och statistiken är alls inte bara ett redskap för att verifiera sociologiska hypoteser: statistiken erbjuder ett skydd mot "intuitionismens frestelser", den krossar "de omedelbart uppfattade totaliteterna", den hjälper sociologen att undvika att falla offer för "den omedelbara visshetens implicita antaganden", den "sliter sönder den väv av relationer som vävs spontant i vardagsmedvetandet".⁸⁰

För att utveckla detta ytterligare kan vi citera ett stycke ur *Le métier de sociologue*, där Bourdieu, Chamboredon och Passeron diskuterar statistikens meriter i relation till observations- och experimentdata:

Du fait que, à l'occasion de l'observation ou de l'expérimentation, le sociologue entre dans une relation avec son objet qui, en tant que relation sociale, n'est jamais de pure connaissance, les données se présentent à lui comme des configurations vivantes, singulières, et d'un mot, trop humaines, qui tendent à s'imposer comme structure d'objet. En mettant en pièces les totalités concrètes et patentes qui sont données à l'intuition, pour leur substituer l'ensemble des critères abstraits que les définissent sociologiquement – profession, revenu, niveau d'instruction, etc. – , en interdisant les inductions spontanées qui, par un effet de halo, conduisent à étendre à toute une classe les traits marquants des individus les plus 'typiques' en apparence, bref, en déchirant le réseau de relations qui se tisse continûment dans l'expérience, l'analyse statistique contribue

⁷⁸ Wacquant, Loïc J.D., "Foreword", pp. ix-xxii i Pierre Bourdieu, *State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*, Polity Press, Cambridge 1996 [1989], p. xv.

⁷⁹ Avsnittet om de svenska studenterna i nordöstra USA är mer jämförande än avsnittet om de svenska studenterna i Paris. Detta är en framställningstekniskt fråga, det franska avsnittet skrevs först och ligger också tidigare.

⁸⁰ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 397-398. Citaten hämtade från Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *Le métier de sociologue. Livre I*, Mouton/Bordas, Paris 1968, pp. 10-12.

à rendre possible la construction des relations nouvelles, capables, par leur caractère insolite, d'imposer la recherche des relations d'un ordre supérieur qui en rendraient raison.⁸¹

Citatet visar att statistiken enligt Bourdieu kan fungera som ett sätt att avtäcka ett socialt sammanhang som är av en högre ordning, vilket bör förstås som relationer som går utöver de enskilda individerna. Denna ambition, att konstruera ”epistemiska” individer som är något annat än de ”empiriska” individerna av kött och blod, utvecklar Bourdieu längst i *Homo Academicus*.⁸² I detta verk hade han också en helt annan statistisk analysmetod – korrespondensanalys – till sin hjälp som möjliggjorde för honom att relatera ett antal individer till varandra utifrån en bestämd uppsättning för det akademiska fältet relevanta egenskaper.

Denna statistiska metod passade, som Broady träffande uttrycker det, som hand i handske med Bourdieus relationella sociologi.⁸³ Bourdieu beskriver själv sin relation till statistik och korrespondensanalys bland annat i en intervju med anledning av en engelsk och en tysk utgåva av *Le métier de sociologue*. Notera den vikt Bourdieu lägger vid epistemologiska överväganden i sitt val av metod:

We said in *The Craft of Sociology* that the various statistical techniques contain implicit social philosophies that need to be made explicit. When you perform a regression analysis, a path analysis, or a factor analysis, you need to know what social philosophy you are bringing in, and more especially what philosophy of causality, action, the mode of existence of social things, and so on. You choose one technique rather than another on the basis of a problem and a particular construction of the object. For example, I make a lot of use of the analysis of correspondence, because I think it's an essentially relational technique whose philosophy entirely corresponds to what social reality is in my view. It's a technique that "thinks" in terms of relationships, as I try to do with the idea of a field. So that you can't separate object-construction from the instruments of object-construction, because, to move from a research programme to scientific work, you need instruments and these instruments are more or less appropriate depending on what you're looking for.⁸⁴

Vi kommer nedan i undersökningen av svenska studenter i Paris och New York att göra bruk av korrespondensanalys. Några ytterligare ord om denna statistiska metod och hur den relaterar till undersökningens syfte är på sin plats.

KORRESPONDENSANALYS OCH EUKLIDISK KLASSIFICERING

Det finns ingen anledning att här gå in i detalj på hantverket kring korrespondensanalysen och den därtill relaterade euklidiska klassificeringen. Det kommer att bli tydligt i det följande hur analysmetoderna använts och hur man går tillväga för att tolka resultaten. Det kan emellertid vara befogat att reda ut på vilket sätt metoderna kan vara till nytta i studiet av svenska studenters

⁸¹ Ibid., p. 36.

⁸² Pierre Bourdieu, *Homo Academicus*, Minuit, Paris 1984, pp. 34-37.

⁸³ Se avsnittet ”Sociologi och statistik”, pp. 473-527, i Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990].

⁸⁴ Pierre Bourdieu, ”Meanwhile, I have come to know all the diseases of sociological understanding.” An interview with Pierre Bourdieu, by Beate Kraus, pp. 247-259 i Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1991 [1968, 1973], p. 254.

transnationella utbildningsstrategier samt att säga något om metodernas utgångspunkter. Vi börjar med det senare.

Enligt Brigitte Le Roux och Henry Rouanet kan korrespondensanalysen ses som ett mönsterbildande exempel för de metoder som samlas under beteckningen geometrisk dataanalys (*Geometric Data Analysis*, GDA), med vilket avses metoder som ”consists in modeling data sets as clouds of points in multidimensional Euclidean spaces, and in basing the interpretation of data on the clouds of points.”⁸⁵ Termerna ”moln av punkter” och ”rum” signalerar att det är frågan om en geometrisk ansats, där även tolkningen av data baseras på de geometriska visualiseringarna av data. Det innebär emellertid inte, som vi kommer att se nedan när metoden tillämpas, att siffror är oväsentliga i tolkningen.

Vid sidan av enkel och multipel korrespondensanalys räknas även principalkomponentanalys till familjen av GDA-metoder och de tre kan förstås som tre olika paradigmer.⁸⁶ Metoderna skiljs bland annat åt med avseende på de datatabeller eller datamatriser som de tar sin utgångspunkt i. Den enkla korrespondensanalysen, eller korrespondensanalys (förkortat CA på engelska), görs på en korstabell. Vi kan således endast analysera två variabler åt gången.⁸⁷ I såväl den multipla korrespondensanalysen (MCA) och principalkomponentanalysen (PCA) kan fler än två variabler analyseras samtidigt. De tabeller man utgår från är Individ x Variabler-tabeller. Skillnaderna mellan metoderna ligger i variablernas datanivå. Principalkomponentanalysen bygger på numeriska variabler och lämpar sig exempelvis väl för analyser av ekonomiska data eller analyser av testpoäng. Multipel korrespondensanalys baseras på kategoriska variabler, såsom kön, typ av gymnasieutbildning, högsta utbildningsnivå och nationell härkomst. Vanligen är den multipla korrespondensanalysen mest lämplig för analyser av sociologiska datamaterial eftersom den typ av information som sociologer gärna intresserar sig för är på nominal eller ordinal nivå. En fördel med den multipla korrespondensanalysen är att det går att inkorporera numeriska variabler i denna metod, medan det omvända inte gäller. Variabler som ålder och inkomst kan kodas om till kategoriska variabler,⁸⁸ men kön och gymnasieutbildning låter sig svårligen kodas om till en skalvariabel.

⁸⁵ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, p. ix. Författarna bygger vidare på arvet från Jean-Paul Benzécri, den som under 1960-talet i Frankrike utvecklade metoden och vars lärjungar, dit Brigitte Le Roux kan räknas (Jean-Paul Benzécri var hennes handledare), har varit de som utvecklat metoder och dataprogram vidare och även författat läroböcker i ämnet. Se Jean-Paul Benzécri, et al, *L'Analyse des données. Volume 2. L'analyse des correspondances*, Dunod, Paris 1980 [1973]. För en historik och presentation av korrespondensanalysen och dess relation till såväl den historiska epistemologin som Bourdieus sociologi, se avsnittet ”Sociologi och statistik”, pp. 473-527, i Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990].

⁸⁶ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 10-11. De tre metoderna ägnas var sitt kapitel i boken.

⁸⁷ Det går att komma runt detta genom att göra kombinerade variabler. Vi kommer nedan att kombinera kön och socialt ursprung som en egen variabel genom att skilja mellan läkarsöner, läkardöttrar, civilingenjörssöner, civilingenjördöttrar, etc. På motsvarande sätt kan exempelvis utbildning och lärosäte kombineras. Nedan kommer vi att se exempel på en enkel korrespondensanalys som omfattar fyra variabler i stället för två.

⁸⁸ Detta har även en metodologisk poäng. Det är inte säkert att numeriska variabler uppträder efter en linjär logik. Att exempelvis vara utan inkomst kan indikera en bättre social ställning än att ha en låg inkomst. I det första fallet har kanske

De tre paradigmen av geometriska dataanalysmetoder bygger på att reducera datas komplexitet genom att sammanfatta de underliggande strukturerna i multidimensionella euklidiska rum.⁸⁹ Dessa rum byggs upp av axlar, eller faktorer som de benämns med fransk terminologi, som är hierarkiserade. Den första axeln redogör för de viktigaste skillnaderna i materialet. Den andra axeln för de näst mest betydande skillnaderna i materialet, och den tredje axeln för de därefter mest väsentliga skillnaderna. Vanligen stannar tolkningen av axlarna vid den tredje eller fjärde axeln även om rummen kan ha långt över tjugotalet dimensioner.⁹⁰ Det mesta som är av vetenskapligt intresse i materialet är uttömt efter en analys av de tre fyra första axlarna och forskaren har fått en analys som ofta redogör för mer än 80 % av den varians som finns i datamängden. De grafiska representationerna av korrespondensanalysens mångdimensionella resultat presenteras i de flesta fall som tvådimensionella figurer där planet av två axlar redovisas.⁹¹

Karakteristiskt för de geometriska dataanalysmetoderna är alltså att de resulterar i euklidiska rum. Dessa rum skiljer sig åt beroende på vilken metod som brukas. I den enkla korrespondensanalysen blir resultatet av analysen två rum som kan åskådliggöras simultant, ett rum för raderna i korstabellen och ett rum för kolumnerna. Både den multipla korrespondensanalysen och principalkomponentanalysen resulterar i två olika typer av rum, ett rum för modaliteterna (variabelvärdena) när det gäller den multipla korrespondensanalysen, och ett rum för variablerna när vi har att göra med principalkomponentanalys, samt ett rum av individer, vilket gäller båda metoderna. Här finns således en skillnad mot den enkla korrespondensanalysen, där det inte går att grafiskt representera individerna.⁹²

I Le Roux och Roanets konception av multipel korrespondensanalys fyller individerna (oavsett om det är faktiska individer⁹³, institutioner som bokförlag⁹⁴ eller länder⁹⁵) en central funktion: ”The

familjen råd att leva på endast en inkomst eftersom denna är tillräckligt hög för att räcka till två personer. Den låga inkomsten kan däremot indikera att det är frågan om ett hushåll med endast en inkomstkälla som dessutom är relativt låg.

⁸⁹ De matematiska principerna för de euklidiska rummen presenteras i avsnittet ”Euclidean Clouds”, Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 75-128.

⁹⁰ Rummens dimensionalitet definieras på olika sätt i de olika metoderna. I korrespondensanalysen är antalet dimensioner antal variabelvärden i den variabel som har det lägsta antalet variabelvärden minus ett (en analys av två variabler med fem respektive sju variabelvärden får fyra dimensioner, fem minus ett). Ibid. p. 3. I den multipla korrespondensanalysen kan antalet dimensioner inte överstiga det totala antalet modaliteter minus antalet variabler. Ibid., p. 182.

⁹¹ Det går även att göra endimensionella figurer där punkterna (modaliteter eller individer) läggs ut efter en enda axel, se exempelvis ibid., p. 389. I mer avancerade dataprogram kan även tredimensionella modeller simuleras där det går att rotera rummen längs tre dimensioner.

⁹² Ibid., p. 11.

⁹³ Ett intressant exempel på en tillämpning av metoden på ett personbaserat datamaterial utgör Johs. Hjellbrekkes och Olav Korsnes studier av det norska maktfältet inom ramen för den norska maktutredningen, se Johs. Hjellbrekke & Olav Korsnes, *Det norske maktfeltet: Interne strukturer, homogenitetens baner, mobilitetsbaner og -barrierer i norske elitar*, Makt- og demokratiutredningens rapportserie, Rapport 71, juni 2003, (se även <http://www.sv.uio.no/mutr/>) och Johs. Hjellbrekke & Olav Korsnes, ”Le patronat norvégien. State vs Market?”, pp. 17-30 i *Economic Sociology. European Newsletter*, vol. 4, nr 2, 2003. För en undersökning där individerna är helt centrala i analysen se Pierre Bourdieu, *Homo Academicus*, Minuit, Paris 1984, där det i originalutgåvan var tillräckligt att sätta ut initialerna, alla visst ändå vilka som åsyftades med M.F. och C.L.-S. Se även Frédéric Lebaron, *La croyance économique. Les économistes entre science et politique*, Seuil, Paris 2000, pp. 45-82, för en analys av franska ekonomer och hur deras vetenskapliga ståndpunkter är relaterade till sociala betingelser och Gisèle Sapiro, *La guerre des écrivains 1940-1953*, Fayard, Paris 1999, pp. 86-102, 703-721, för en multipla korrespondensanalys av franska författare under andra världskriget baserade på fyra typer av indikatorer, sociala (ålder, faderns yrke, boendeort, egen skolgång, etc.), fältspecifika (förlag, priser, etc.), litterära ställningstagande (stilmarkörer, genre, medverkan i tidskrifter, fackpress m.m.) och politiska ställningstaganden (partisympatier före och under ockupationen). En analys som låtit sig

individuals, always the individuals!”⁹⁶. Det är individerna som är bärare av informationen i multipel korrespondensanalys.⁹⁷ Individerna karakteriseras av de värden de har på de aktiva variablerna som ingår i analysen. Kort sagt kommer individer som har liknande profiler, det vill säga att de delar många egenskaper, att inta likartade positioner i de rum som korrespondensanalysen skapar och individer som skiljer sig mycket åt med avseende på deras värden på de aktiva variablerna hamna långt från varandra i rummet.

Individerna kan delas in i grupperingar med hjälp av euklidisk klassificering.⁹⁸ Denna klassificeringsteknik tar sin utgångspunkt i korrespondensanalysens resultat, närmare bestämt bygger den på de koordinater individerna erhåller längs de olika axlarna, det vill säga individernas placering i det euklidiska rummet. Detta är särskiljande för denna form av klassificeringen och har också gett upphov till metodens namn. Som alla former av klassificeringar är målsättningen att skapa kluster som för samman enheter som liknar varandra så mycket som möjligt och att skillnaderna mellan enheterna optimeras.⁹⁹ I botten av den euklidiska klassificeringen finns en metod som benämns ”agglomerative (or ascending) hierarchical classification (AHC)”. Le Roux och Rouanet understryker att deras ansats är helt i linje med det program för klassificering som utvecklades av Jean-Paul Benzécri och hans medarbetare – de tillmätte klassificeringen en så central ställning att de tillägnade en av de två volymerna publicerade 1973 åt ämnet.¹⁰⁰ Principen i den stigande klassificeringen är att de enheter som ska klassificeras sammanförs till allt större enheter och att en hierarkisk struktur erhålls, där samtliga individer förs till en enda grupp i det sista steget. När man sedan använder klassificeringen tar man sin utgångspunkt i toppen av hierarkin och studerar hur individerna successivt delas upp i allt fler kluster eller grupperingar omfattande allt färre individer.¹⁰¹

inspireras av Saprios studie finns i Bo G. Ekelund & Mikael Börjesson, “Comparing literary worlds: An analysis of the spaces of fictional universes in the work of two US prose fiction debut cohorts, 1940 and 1955”, pp. 1-26 i *Poetics* (kommande).

⁹⁴ Brigitte Le Roux och Henry Rouanet ser här den studie som Pierre Bourdieu gjort tillsammans med dem om de franska bokförlagen som paradigmatiske, se Pierre Bourdieu, “Une révolution conservatrice dans l’édition,” pp. 3-28 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. XIII, nr 126-127, sept. 1999.

⁹⁵ Exempelvis har Julien Duval och Frédéric Lebaron gjort en analys av Europas länder som individer. Se även Frédéric Lebaron, *Le savant, le politique et la mondialisation*, Croquant, Broissieux 2003, pp. 106f. där han lanserar idén att man med hjälp av multipel korrespondensanalys kan analysera samtliga världens länder utifrån ett ekonomiskt perspektiv och genom ett antal indikatorer (som till stor del är tillgängliga på webben) skapa ett globalt fält av nationer.

⁹⁶ Henry Rouanet, Werner Ackermann & Brigitte Le Roux, “The geometric analysis of questionnaires: The Lesson of Bourdieu’s La Distinction”, pp. 5-18 i *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, no 65, 2000, corrected version Sept. 2004, 20 June 2005, se <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~rouanet/Publicat/newless.html>, p. 11.

⁹⁷ Så även i principalkomponentanalys, men eftersom vi ej kommer att använda denna teknik kommer vi fortsättningsvis att endast tala om den multipla korrespondensanalysen.

⁹⁸ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 106-116, 411-416.

⁹⁹ Med Brigitte Le Roux och Henry Rouanets ord: “The overall objective of any classification method is intuitive. What is sought is to construct clusters of objects – in GDA subclouds of points – so that the objects within the same cluster are as close together as possible whereas those belonging to different clusters are as remote from one another as possible...”. Ibid., p. 106.

¹⁰⁰ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, p. 106. Se även Jean-Paul Benzécri et al, *L’Analyse des données. Volume 1. La Taxinomie*, Dunod, Paris 1973. På titelbladet motsatta sida finns en bild av Carl von Linné, Sveriges mest kände klassificerare.

¹⁰¹ Den enkla principen är att “One constructs the hierarchy by ascending, one interprets it by descending”, Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, p. 114. Tilläggas bör också att individerna grupperas på lite olika

Inom geometrisk dataanalys är det möjligt att använda sig av supplementära element, det vill säga element som är "projected on the principal axes or planes, without participating to their determination".¹⁰² Dessa kan vara av tre olika sorter. Det går att göra enskilda individer, variabler eller modaliteter till supplementära element. I det sista fallet, när enskilda modaliteter eller variabelvärden görs till supplementära element, väljer Le Roux att benämna dessa "passiva" element inom ramen för den "specifika multipla korrespondensanalys" (Analyse des correspondances multiples spécifique på franska och Specific Multiple Correspondence Analysis på engelska) som hon utvecklat.¹⁰³ Den specifika multipla korrespondensanalysen är lämplig att använda när man vill göra analyser på datamaterial där det förekommer att vissa individer inte svarat på vissa frågor. Eftersom det vanligen finns en tendens till att de individer som inte svarat på en fråga också lämnat andra frågor obesvarade finner korrespondensanalysen detta mönster och lyfter fram en första axel som ställer dem som svarat mot dem som inte svarat. Detta utfall är förväntat och efter att ha konstaterat att så är fallet kan dessa modaliteter göras till passiva element för att på så sätt lyfta fram mer nyanserade och sociologiskt intressanta resultat. Vi kommer nedan att använda oss av just den specifika multipla korrespondensanalysen i våra analyser av svenska studenter i Paris och New York.

Användandet av supplementära element öppnar upp för ett antal olika möjligheter vad gäller konstruktionerna och tolkningarna av korrespondensanalyserna. Det går exempelvis att laborera med olika aktiva populationer för att på så sätt maximera de skillnader som man är intresserad av (skillnader mellan olika eliter tenderar att skymmas om man samtidigt tar med andra sociala grupper i analysen, eftersom den första dimensionen då blir mellan dem som har omfattande tillgångar och de medellösa).¹⁰⁴ När man snävar in populationen kan man låta de exkluderade individerna vara supplementära element i analysen och se hur de positionerar sig i rummet. Denna teknik kan även användas för att jämföra olika populationer, förutsatt att man har tillgång till samma variabler för de populationer man vill jämföra. Det är möjligt att projicera in populationer i ett rum konstruerat på basis av en annan population.¹⁰⁵

Det går även att för samma population relatera olika set av variabler till varandra. Denna möjlighet gör att vi kan studera hur exempelvis val av skolor och utbildningar är relaterade till studenternas karakteristika, en möjlighet vi kommer att nyttja i analyserna nedan. Utifrån enkätdata skapas ett rum av studenternas nedärvda och förvärvade tillgångar. Därefter kan vi studera hur

sätt i korrespondensanalysen och i den euklidiska klassificeringen. I korrespondensanalysen är man primärt intresserad av individernas positioner längs de första tre fyra axlarna. (Vill man kan man här skapa grupperingar av individerna baserade på individernas koordinater längs vissa axlar, låt säga de individer som uppfyller kriteriet att ha en koordinat över 0,5 längs den första och den tredje axeln, förutsatt att det är de dimensioner som dessa axlar fångar som är de mest relevanta indelningskriterierna av individerna.) I den euklidiska klassificeringen tar man vanligen med nästintill samtliga axlar i analysen, som därmed blir mer robust och kan lyfta fram mönster i data som inte fångas av de första axlarna. Se *ibid.*, pp. 115-116.

¹⁰² *Ibid.*, p. 49.

¹⁰³ *Ibid.*, pp. 203-213. Se även Brigitte Le Roux, "Analyse spécifique d'un nuage euclidien : application à l'étude des questionnaires", pp. 65-83 i *Mathématiques Informatique et Sciences humaines*, no 146, 1999. Metoden presenteras även i not 303 nedan.

¹⁰⁴ Se kommande avhandling av Ida Lidegran, *Akademiska eliter. Om utbildningsstrategier bland Uppsalabornas döttrar och söner*, avhandlingsmanus, 2005, för ett exempel där olika populationer används i analyserna.

¹⁰⁵ En sådan analys är planerad för de två populationerna som studeras nedan.

studenterna i detta rum investerar i olika typer av utbildningar och lärosäten. Informationen om lärosäten och utbildningar är med andra ord inte aktiv i analysen och om det uppkommer mönster i valen av lärosäten och utbildningar beror dessa på att studenter med olika karakteristik föredrar olika former av utbildningar eller lärosäten. Korrespondensanalysen är med andra ord inte endast en deskriptiv metod, utan kan även användas för att göra ”förklarande” analyser, där ett set av ”beroende” variabler kan relateras till ett set av ”oberoende” variabler eller ”bakgrundsvariabler”.¹⁰⁶ De supplementära variablerna kan även användas för att verifiera tolkningar av rummet. I analyserna nedan har studenternas föräldrars yrke används som supplementär variabel för att ge en mer fyllig beskrivning av rummet.¹⁰⁷ Supplementära variabler kan således användas dels för att utforska rummet ytterligare, dels som fokus i analysen. Det man är mest intresserad av att förstå, här hur svenska studenter fördelar sig på olika utbildningar i utlandet, görs till ett supplementärt element och byggs på så sätt detta inte in i modellen, utan relateras i efterhand till en struktur bestämd av andra variabler.

Varför använda korrespondensanalys? Det finns flera skäl därtill. Bland de styrkor som Le Roux och Rouanet ser med geometrisk dataanalys finns dess förmåga att avslöja mönster i komplexa datamaterial. De menar att GDA är ett speciellt lämpligt instrument för analyser av enkäter, vilket är ett av de huvudsakliga empiriska underlagen för studien av svenska studenter i utlandet.¹⁰⁸ De påpekar explicit att GDA passar synnerligen väl med den typ av sociologi som Bourdieu förespråkar: ”the work of Bourdieu is exemplary of the ’elective affinities’ between the spatial concept of social space and GDA representations.”¹⁰⁹ Metoden rimmar med andra ord väl med en sociologi som tar fasta på verklighetens mångdimensionalitet och på relationer mellan egenskaper och individer. Det är till exempel avgörande att skilja mellan tillgångar som studenterna har med sig från uppväxten och sådant som de själva förvärvat under sina år i utbildningssystemet. Korrespondensanalysen tillåter här att vi använder oss av ett flertal variabler för att fånga dessa två aspekter av studenternas samlade resurser. Det finns även utrymme att dela upp tillgångarna med avseende på en nationell/transnationell dimension. Författarna lyfter fram tre viktiga punkter med GDA i förhållande till samhällsvetenskaplig forskning, vilka är värda att citera i sin helhet:

- i) *Rehabilitation of individuals*. The frame model is always formulated at the *individual level*, as opposed to models framed at an aggregated level where individuals mainly serve as a residual term.

¹⁰⁶ Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, avsnittet ”Structured Data Analysis”, pp. 251-268, samt exemplet ”The Culture Example”, pp. 221-241, där ålder och utbildningsnivå används som strukturerande faktorer.

¹⁰⁷ Ett annat exempel på denna användning finns i Gergei Farkas, *Invandrade skolelever och deras val av gymnasieutbildning Skåne län 1998 och 2001*, Arbetsrapport inom projektet Et komparativt feltstudie af ungdomsuddannelsens struktur og relationelle positionering i Öresundsregionen, kommande, där föräldrarnas nationella härkomst har lagts in i rummet som supplementär variabel och som fördjupar förståelsen av hur etnicitet och nationell härkomst är relaterat till ekonomiska och utbildningsmässiga tillgångar bland föräldrar till elever med invandrarbakgrund.

¹⁰⁸ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 14-16.

¹⁰⁹ Ibid., p. 15. Se även Henry Rouanet, Werner Ackermann & Brigitte Le Roux, ”The geometric analysis of questionnaires: The Lesson of Bourdieu’s La Distinction”, pp. 5-18 i *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, no 65, 2000, corrected version Sept. 2004, 20 June 2005, se <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~rouanet/Publicat/newless.html>.

- ii) *Specific analyses*. Sociological variables induce subcoluds of individuals that can be studied by specific analyses (as subfields within the overall social space)
- iii) *Explanatory schemes*. Once a social space (such as a space of lifestyles) has been constructed, the geometric model of data can give rise to new investigations...¹¹⁰

Dessa ord kan ses som en inbjudan till att prova vad metoden går för i konkreta empiriska undersökningar.

STATISTISKA DATAMATERIAL

I undersökningen förekommer två typer av statistiska datamaterial. Dels används statistiskt material från Statistiska centralbyrån över svenska studenter i svensk högre utbildning och i utlandet 1993-1999. Detta material presenteras utförligt i appendix, se avsnittet Dataregister och klassificeringar av svensk nationell statistik, där såväl registrets uppbyggnad presenteras som de mest centrala variabelernas klassificeringar presenteras och diskuteras. Dels används egeninsamlat enkätmaterial över svenska studenter i Paris och i nordöstra USA, där adresserna har tillhandahållits av CSN.¹¹¹ De två materialtyperna har fördelar och brister som i viss mån kompletterar varandra. I den nationella statistiken erhålls information om totalpopulationer på individnivå, vilket är relativt unikt i ett internationellt sammanhang.¹¹² Detta gör att vi kan uttala oss om hur den totala strukturen ser ut och hur den har förändrats. Vi kan också göra det med ett relativt stort mått av precision. Det går exempelvis att separera olika typer av civilingenjörsutbildningar från varandra och att skilja mellan lärarutbildningar som orienteras mot matematik och naturvetenskap, mot språk eller mot samhällsvetenskapliga ämnen.¹¹³ Begränsningen med denna typ av material är att informationen baseras på vad som är intressant att samla in utifrån administrativa behov och vad som är etiskt försvarbart att lagra i nationella databaser. Det finns således inga data av mer subjektiv karaktär. Vi kan inte avläsa i de nationella registren varför studenterna väljer att läsa en viss utbildning, bara att det de facto skrivit in sig på den, och även om vi vet mycket om studenternas tidigare faktiska utbildningsbana finns det ingen information om vad man tänker använda sin utbildning till i framtiden. Däremot ger enkätundersökningen svar på sådant som hur studenterna resonerar kring sin utbildning, om de tycker den är krävande eller inte, hur mycket tid de lägger ned på studier, vilka utbildningar de orienterar sig

¹¹⁰ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, p. 15. Kursiv i original.

¹¹¹ Undersökningen baseras således på de svenska studenter som läser utomlands med svenska studiemedel. I och med att de flesta typer av utbildningar i utlandet är studiemedelsberättigande och att de som inte tar ut studielån utan endast bidragsdelen också återfinns i CSN:s register torde det stora flertalet av svenska studenter i de aktuella områdena finnas med i CSN:s register. Kontakt har också tagits med ansvariga vid de internationella kontoren på de skolor där det läses svenska studenter och en förfrågan har ställts om det finns övriga svenska studenter än dem det finns uppgifter om via CSN:s register, vilket det i vissa fall funnits. Enkäten har då även skickats till dessa. Dessa kontakter har också gjort de möjligt att avföra sådana studenter som aldrig påbörjat eller avbrutit sina studier vid berörd skola. Enkätundersökning har genomförts som en postundersökning. Enkät med svarskuvert har skickats ut till de adresser som finns upptagna i CSN:s register och i många fall har det rört sig om adresser i Sverige. Påminnelsebrev har skickats ut. Det har i medföljande brev framgått att svaren från enkäterna kommer att behandlas anonymt och att inga studenter kommer att kunna identifieras i redovisningen av resultaten. Hela enkäten finns bifogad i appendix.

¹¹² Informationen är naturligtvis avidentifierad, personnummer har ersatts med löpnummer som gör det möjligt för forskaren att länka samman uppgifter hämtade från olika register för en och samma individ.

¹¹³ Hur dessa klassificeringar är gjorda framgår av appendix, se avsnittet Klassificeringar av svensk högre utbildning.

emot i framtiden. Vi får också via enkäterna information om hur studenterna använder sin tid utanför studierna, vilka de umgås med, hur de bor och vad de har för kulturella vanor och preferenser. Den uppenbara begränsningen med enkäterna är att det endast går att samla in enkäter för en begränsad studentpopulation. Även om vi riktar oss till totalpopulationer av studenter, alla svenska studenter som läser i Paris eller i nordöstra USA, gör vi här ett val som utesluter svenska studenter i, låt säga, södra Frankrike, västra USA, eller varför inte London och Berlin.

De begränsningar de olika materialen har kan till viss del övervinnas genom att vi kombinerar olika typer av datamaterial och att vi kan relatera dessa till varandra. Den fulla potentialen av detta angreppssätt, det vill säga att vi skapar oss en mycket precis bild över hur svenska studenter investerar i utbildning utanför Sveriges gränser och relaterar våra delstudier till denna bild, kommer inte att kunna presenteras i detta sammanhang.¹¹⁴ Däremot kommer vi att dra nytta av ett dylikt förhållningssätt när vi nyttjar vårt intervjumaterial.

INTERVJUER

Undersökningen vilar inte endast på en statistisk grund. Ett hundratal intervjuer med svenska studenter i Paris och i nordöstra USA och ansvariga för internationaliseringsarbete och studenter med erfarenhet av utbytesstudier vid några lärosäten i Stockholmsregionen har genomförts. Att intervjuer valts som metod beror på att de ger forskaren en uppfattning om agenternas subjektiva upplevelser av den sociala världen, något som är svårare att komma åt med enkätundersökningar och analyser av nationell statistik. Intervjuer har dessutom den fördelen att forskaren kan följa upp frågor och fördjupa intressanta tematiser.

Vad gäller intervjuerna med studenter i Paris och New York har dessa använts på i huvudsak tre sätt. De har varit en värdefull informationskälla för att förstå vad det innebär att läsa på högre nivå i Frankrike respektive USA. Många av studenterna har också tidigare läst på universitet och högskolor i Sverige och kan därmed jämföra sina erfarenheter av studier i utlandet med studier i Sverige. I anslutning till detta syfte, att erhålla information om de utländska utbildningssystemen och studierna, har annan typ av information om studenterna, såsom deras sociala bakgrund och tidigare utbildningsinvesteringar inom och utom Sveriges gränser, varit av underordnad betydelse. Dessa aspekter har däremot varit huvudtemat i de avsnitt som syftar till att kartlägga olika sociala gruppers utbildningsstrategier och livsbanor. Vi kommer nedan att överskrida gränsen mellan kvantitativ och kvalitativa data och analysmetoder genom att använda oss av de euklidiska grupperna som skapas utifrån korrespondensanalyserna för att dela in de studenter som intervjuats i olika grupper med avseende på sina tidigare erfarenheter och tillgångar. Detta gör att vi kan tackla problematiken med kvalitativa materials representativitet på ett nytt sätt och tack vare statistiken ha en bättre kontroll över

¹¹⁴ Denna typ av undersökning är planerad som en kommande studie kring svenska studenters transnationella utbildningsstrategier i ett globalt perspektiv.

hur de intervjuade personerna är relaterade till övriga individer i undersökningen.¹¹⁵ Ett tredje användningsområde för intervjumaterialet är att intervjuerna fungerar som ett primärmaterial för att förstå andra aspekter av utlandsstudierna än de som är direkt kopplade till själva studierna. Intervjumaterialet ligger här till grund för de tematiska analyserna av boendet, ekonomin, stadens geografi, internationella erfarenheter och kulturell och nationell identitet.

Det praktiska genomförandet av intervjuerna har gått till på så sätt att ett urval av utbildningar och lärosäten har gjorts. Intresse har riktats mot dels mer prestigefulla skolor såsom Ivy League-universitetet i nordöstra USA och *grandes écoles* i Paris, dels kulturella och ekonomiska utbildningar. Motivet för den första urvalsprincipen är att det är på dessa skolor som internationaliseringen är mest påtaglig. Det är här kompetenser med global räckvidd lärs ut, transnationella nätverk odlas, och examina som har ett högt värde på en global arbetsmarknad ges. Det är dessa lärosäten som på allvar tävlar på en global utbildningsmarknad. Det andra urvalskriteriet är grundat i att det är många svenska utlandsstudenter som väljer att läsa ekonomi och kultur. Det finns också intressanta skillnader mellan dessa ämnesval. Att ta sig in på en ekonomiutbildning i Sverige är vanligen relativt enkelt, eftersom det är den mest spridda och den största enskilda utbildningen i landet. Däremot kan det vara betydligt svårare att ta sig in på en konstnärlig utbildning. Ibland tas endast en av hundra sökande in. En relativt översiktlig sannoliketskalkyl ger vid handen att det kan vara betydligt lättare att ta sig in på en konstnärlig utbildning i utlandet.

En förfrågan om att ställa upp på en intervju skickades med till de studenter som valts ut som intressanta informanter. Studenterna uppmanades att höra av sig för att bestämma tid och plats. Ungefär en fjärdedel av dem som tillfrågades ställde upp på en intervju. Av de sjuttiofem intervjuer som bokades in var det endast en som inte blev av. De flesta intervjuerna genomfördes på studenternas lärosäte eller i anslutning till detta. Vid några tillfällen hölls intervjuerna av praktiska skäl på caféer i närheten av studenternas bostad. Intervjuerna genomfördes med utgångspunkt i en löst strukturerad intervjuguide.¹¹⁶ De har sedan transkriberats.¹¹⁷ En uppenbar fördel med detta förfaringssätt är att materialet därefter blir sökbart.

¹¹⁵ Angående intervjuer och hur man hanterar den symboliska dominansordning som vanligen finns i en intervjusituation, se Pierre Bourdieu, "Comprendre", pp. 903-939 i Pierre Bourdieu (red.), *La misère du monde*, Seuil Paris 1993, där han förespråkar en matchning av dem som intervjuar och de som blir intervjuade så att det sociala avståndet dem emellan blir så litet som möjligt. I de flesta genomförda intervjuerna har detta avstånd inte varit speciellt stort. De intervjuade har i regel endast varit ett par år yngre och har haft det övertaget att de i många fall befunnit sig längre tid i landet. Påfallande ofta har informanterna berättat mycket öppenlystigt om sin situation. Detta kan säkerligen förstås mot bakgrund av de upplevt väldigt mycket under relativt kort tid och att de tagit tillfället i akt att vädra sina erfarenheter och iakttagelser för någon som tålmodigt suttit och lyssnar i mellan en och två timmar.

¹¹⁶ De områden som berördes var de aktuella studierna (upplägg, innehåll, undervisning, lärare, studenter), livet på skolan (deltagande i av skolan arrangerade aktiviteter), val av nuvarande utbildning, (motiv, alternativ och antagningsförfarande och strategier), den tidigare livsbanan, dvs. tidigare utbildningar och arbeten, livssituationen vid tiden för studierna, (boende, vänner, fritidssysselsättningar, kulturella vanor), internationella erfarenheter med och utan familjen (resor, boende, studier, etc.) samt syn på Sverige och det aktuella landet.

¹¹⁷ Ambitionsnivån har varit att återge innehållet, inte att transkribera materialet så att det lämpar sig för lingvistiska analyser.

CENTRALA BEGREPP

De mest centrala begreppen för undersökningen är hämtade från Pierre Bourdieus sociologiska verktygslåda. Donald Broady påpekar angående Bourdieus begrepp att de lämpar sig illa för lexikaliska definitioner och att ”de får sin fulla mening när de sätts i rörelse i undersökningar, som verktyg eller kanske hellre som sökarljus”.¹¹⁸ Även om det inte är Broadys primära avsikt att ”nagla fast innebörden” av begreppen utan snarare att försöka beskriva dem som ”ett slags förtätade forskningsprogram” och redogöra för vad ”Bourdieu och hans medarbetare haft för sig i sina empiriska och teoretiska arbeten”¹¹⁹ rymmer hans avhandling uttömmande och systematiska definitionerna av Bourdieus mest centrala begrepp, kapital, habitus och fält. Det finns således ingen anledning att försöka sig på att göra om det omfattande arbetet med att abstrahera fram gångbara definitioner av de mest centrala begreppen. Det bör redan nu sägas att av de tre nyckelbegreppen i Broadys framställning kommer två av dem, kapital och fält, att spela en mer avgörande roll nedan än det tredje, habitus. Ett annat av Bourdieus begrepp, strategi, kommer i undersökningen att ges samma ställning som kapital och fält.

FÄLT, RUM OCH MARKNADER

Det finns i Bourdieus arbeten en ambition att överkomma dualismer såsom i uppdelningen i små- och storskaliga undersökningar, aktör och struktur, individ och samhälle, samt subjektiv och objektiv verklighet. Ett sätt är att kombinera olika undersökningsmetoder som statistiska undersökningar med intervjuer för att på så sätt fånga såväl de objektiva strukturerna som individers subjektiva upplevelser av verkligheten. Det görs också genom de begrepp som han har utmejslat. Vissa av dem är tillsnickrade för att i första hand begripliggöra den strukturella nivån, medan andra syftar till att fånga den mer individuella verkligheten. De viktigaste begreppen för det första syftet finns fältbegreppet (*champ*). Broady definierar detta begrepp på följande sätt:

med socialt fält avses ett system av relationer mellan positioner besatta av specialiserade agenter och institutioner som strider om något för dem gemensamt¹²⁰

Det relationella perspektivet understyrks i definitionen, likaså att det är frågan om ett system. Viktigt är också att det handlar om *positioner*, inte *individer*. Positionen statsminister är mer central i det politiska fältet än den person som för tillfället innehar titeln. Positionen kvarstår även när innehavaren lämnar sin post. Därmed inte sagt att individerna är ovidkommande. Det sociologiskt mest intressanta sker i mötet mellan individer med olika tillgångar med sig i bagaget och ett fält av positioner och det

¹¹⁸ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 167.

¹¹⁹ Ibid., p. 167.

¹²⁰ Ibid., p. 266.

är av stor betydelse vilka individer som besätter vilka poster.¹²¹ Om exempelvis de som intar en viss typ av poster inte i längden förmår fylla dem med det innehåll som förväntas är risken stor att dessa positioner omdefinieras och deklasseras av fältet.¹²²

Det är ofta en mindre produktiv ingång till ett forskningsområde att söka efter fullt utvecklade sociala fält. ”Fältteorins syfte är inte att dela upp världen i ett antal fixa och färdiga territorier”,¹²³ menar Broady, och fortsätter att detta framför allt gäller för mindre länder som Sverige, där man kan ifrågasätta hur autonoma de sociala fälten egentligen är. I stället argumenterar Broady för att forskaren bör undersöka de krafter som verkar för att stärka eller försvaga fältens autonomi och ställer till forskarens hjälp upp nio tumregler för bedömning av graden av autonomi inom ett fält. Dessa är i koncentrerad form följande:

- 1) ett specifikt kapital verksamt inom fältet
- 2) en tvådimensionell konstruktion, där den första dimensionen svarar mot grad av erkännande och den andra mot det specifika kapitalets tyngd
- 3) ett eget rum av möjligheter (eller ställningstaganden)
- 4) en kiasmisk struktur i förhållande till det sociala rummet, det vill säga att det specifika kapitalet värderas högre än exempelvis världslig framgång
- 5) egna slags inträdeskrav, vinster och belöningar
- 6) egna trosföreställningar, *doxa*
- 7) egna drivkrafter, *illusio*
- 8) egna konsekkrationsinstanser
- 9) en förmåga att transformera teman och debattfrågor från omvärlden till specifika frågor inom fältet enligt dess logik.¹²⁴

Vidare konstaterar Broady att fältbegreppet är ett verktyg i forskarens händer som kan användas på olika sätt beroende på hur forskningsobjektet konstrueras. Ett sätt är att tänka i system av fält och att sätta in sitt forskningsobjekt i relation till dessa system. Broady skriver: ”Ett och samma område, låt säga litteraturkritik, kan ur ett perspektiv analyseras som ett eget fält och ur ett annat som ett underordnat subfält inom det litterära fältet. Det litterära fältet ingår i ett ännu mer omfattande kulturellt eller intellektuellt fält, vilket i sin tur inom hela maktfältet utgör motpolen till det ekonomiska fältet.”¹²⁵

Exemplet ovan visar att Bourdieu skiljer mellan olika former av fält.¹²⁶ De han mest uttömmande studerat är produktionsfält, såsom litteraturens, konstens, vetenskapens, politikens och ekonomins fält, där det produceras olika slags symboliska och materiella produkter. Inom konstens fält produceras

¹²¹ Ett exempel är Annika Ullmans studie av titeln rektor och dess bärare. Rektorstiteln har förändrat sin innebörd drastiskt i takt med att de individer som upprätthåller titeln hämtats från nya skikt och allt oftare varit av kvinnligt kön. Se Annika Ullman, *Rektorn. En studie av en titel och dess bärare*, HLS, Stockholm, 1997.

¹²² Att skilja mellan positioner och individer är en tankegång som finns inbyggd i de analyser som görs nedan. Vi kommer att kartlägga de olika nationella utbildningssystemen, vilket förstås som fält, dvs. som system av relationer mellan positioner. Att läsa på ett Ivy League-lärosäte innebär att man beträder en annan position, till vilken det finns en redan definierad uppsättning förväntningar kopplade, som i de flesta aspekter skiljer sig från en position vid ett *community college*, för att ta en extrem i den motsatta delen av fältet.

¹²³ Donald Broady, ”Inledning: En verktygslåda för studier av fält”, pp. 11-26 i *Kulturens fält. En antologi redigerad av Donald Broady*, Daidalos, Göteborg 1998, p. 20.

¹²⁴ Ibid., pp. 19-20.

¹²⁵ Ibid., p. 20.

¹²⁶ Se Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 266-267.

naturligtvis konstverk, men även uppfattningar om vad som räknas som legitim konst och inte, idéer om konstnärskap, historieskrivningar över fältets utveckling, profetior om fältets framtid, stridsskrifter för dess autonomi, för att nämna några av de symboliska produkterna. En annan typ av fält är konsumtionsfälten, vilka består av konsumenter av olika slag. I den stora undersökningen över det franska samhällets sociala gruppers livsstilar analyseras dessa gruppers kulturkonsumtion och konsumtion av bland annat mat, bilar och fritidssysselsättningar. På utbildningsområdet är en analys av hur sociala grupper väljer utbildningar en form av studie av konsumtion, i detta fall av utbildning.¹²⁷ Studenterna kan inte sägas i första hand producera utbildning. En studie av utbildning som ett produktionsfält bör i stället ta sin utgångspunkt i dem som tillhandahåller undervisning, det vill säga lärosäten och institutioner, eller eventuellt endast de som producerar idéer och skapar förutsättningar för undervisning, det vill säga ledande utbildningspolitiker, centralt placerade utbildningsadministratörer, debattörer, fackliga företrädare, påtryckningsgrupper och – icke att förglömma – forskare inom utbildningsområdet.¹²⁸ Vår undersökning liknar mest en studie av ett konsumtionsfält, där det är utländsk utbildning som konsumeras av svenska studenter (Kapitel II och Kapitel III). Studien över svenska lärosätens transnationella investeringar och strategier (Kapitel IV) däremot är mer att betrakta som en studie av ett produktionsfält, eller rättare sagt av det delfält inom den högre utbildningen, där de transnationella och internationella relationerna knyts och underhålls.

Vid sidan om fältbegreppet laborerar Bourdieu med ett antal andra rumsliga begrepp. Ett är socialt rum (*espace social*), vilket avser hela samhället förstått som ett system av relationer mellan sociala grupper. Dessa sociala grupper kan karakteriseras utifrån dels de objektiva villkor de lever under (inkomster, utbildningstillgångar, ställning på arbetsmarknaden, sociala banor, men även andelen som invandrat, är kvinnor, bor i städer bör inkluderas i denna kategori), dels de livsstilar (omfattande allt från kulturell smak och kompetens, till fritidssysselsättningar, mat- och dryckesvanor samt konsumtion av kapitalvaror) de har.¹²⁹ Den övre delen av detta rum benämner Bourdieu maktens fält (*champ du pouvoir*).¹³⁰ Inom detta område strids det om växelkursen mellan den specialiserade fältens fältspecifika tillgångar – vilket värde ska det kulturella kapitalet eller utbildningskapitalet tillmätas, hur ska utbildningstitlar värderas, hur stor räckvidd skall det ekonomiska kapitalet ges? Utifrån vår undersöknings syfte är det relevant att fråga sig vilket värde utländska examina erhåller inom maktens fält. Det är långtifrån självklart att det ses som eftersträvaransvärda tillgångar av alla grupper. Man kan exempelvis inom kulturens område argumentera för att studenter som utbildat sig på andra lärosäten än de nationellt konsekrerade löper risk att bli utan det nationsspecifika sociala kapitalet som

¹²⁷ Se exempelvis Bourdieu och de Saint Martins analys av fältet av *grandes écoles* i Frankrike, samlande och syntetiserade i Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989.

¹²⁸ För en analys av relationen mellan utbildningspolitiken och forskningen om skolan och de allt mer täta banden däremellan, se Franck Poupeau, *Une sociologie d'État. L'école et ses experts en France*, Raison d'Agir, Paris, 2003.

¹²⁹ Se Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979, som bland annat bygger på Pierre Bourdieu & Monique de Saint Martin, "Anatomie du goût", pp. 4-112 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. 2, nr 5, 1976.

¹³⁰ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 375-385.

studenterna vid de svenska ledande skolorna nästan med automatik kommer i åtnjutande av via de lärare som undervisar på skolorna.

En alternativ beteckning för de rumsliga strukturer Bourdieu intresserar sig för är marknad (*marché*). Detta begrepp, jämte andra begrepp som Bourdieu gör flitigt bruk av som kapital, inflation och investering, leder tankarna till ekonomi och ekonomiska teorier, vilket är avsiktligt. Bourdieu har här ett ambitiöst program, nämligen att skapa en mer generell förståelse av ekonomi än den som den ekonomiska vetenskapen levererar.¹³¹ Bourdieu vill såväl utmana de ekonomiska vetenskapernas tolkningsföreträdare i ekonomiska frågor som visa att det finns en vidare ekonomisk praktik som sträcker sig bortom det som definieras av den ekonomiska vetenskapliga disciplinen, vilken Bourdieu menar vara ”ett specialfall av en mer generell teori om praktikernas ekonomi”.¹³² Bourdieu talar därför om marknader i många olika sammanhang, ett exempel är den språkliga marknaden där olika språkbruk värdesätts.¹³³ I *La distinction* ses skolan och familjen som två olika marknader för att värdesätta kultur.¹³⁴

Marknader är inte externa krafter, de är sociala skapelser. Broady pekar på att expansionen av högre studier i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet gjorde att en stor mängd personer gick ut från universiteten rustade med intellektuellt kapital till en arbetsmarknad där de inte kunde få avsättning för sina tillgångar. Lösningen blev att ett antal nya institutioner och verksamheter såsom TV2, fria teatergrupper, terapeutisk verksamhet, proggmusiken, stenciltidskrifter etablerades och att därmed nya positioner skapades på marknaden av de sociala aktörerna.¹³⁵ Idén om en marknadslogik med tillgång och efterfrågan är även tillämplig på dagens svenska högre utbildningssystem, där det inom många områden finns en större efterfrågan än vad utbudet klarar av att hantera, något som för med sig att studenterna söker sig mot andra möjligheter såsom utlandsstudier.

Marknader och fält är två relaterade och delvis överlappande företeelser. Inom fälten ryms produktion för en bredare marknad och produktion för en begränsad marknad (det vill säga i huvudsak andra producenter på fältet – *l'art pour l'art*).¹³⁶ De senare producenterna är mer autonoma och de delar av fälten där dessa verkar lyder under andra villkor än de marknadsmässiga i striktare ekonomisk mening. Ofta fungerar staten som en garant för att dessa delar av fältet ska slippa undan krav på ekonomisk lönsamhet. Detta är inte en gång för alla givet. Bourdieu har under de senaste två

¹³¹ Om detta finns mycket att säga. En bra utgångspunkt finns i avsnittet ”Ekonomi, med och utan citationstecken”, pp 202-211 i Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990].

¹³² Bourdieu citerad i *ibid.*, p. 202.

¹³³ Pierre Bourdieu, *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Fayard, Paris 1982, pp. 59-68.

¹³⁴ Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979, pp. 93-101.

¹³⁵ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 217-218. Vad gäller ett av dessa fenomen, stenciltidskrifterna, se Daan Vandenhoute, *Om inträdet i världen. Lyrikdebutanter i 1970-talets svenska litterära fält*, Gidlunds förlag, Hedemora 2004.

¹³⁶ Se exempelvis Pierre Bourdieu, *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, Seuil, Paris 1998 [1992], p. 207.

decennierna stridit offentligt för de kulturella produktionsfältens autonomi och ställt sig mycket kritisk till de intrång som görs på dessa fält från andra fält som det massmediala och det ekonomiska.¹³⁷

Staten är ytterligare en rumslig struktur i Bourdieus sociologi. Även här tänker han sig inte denna som någon extern fast och fixerad faktor, utan som en social skapelse och dessutom som ett ställe för strider mellan olika fraktioner.¹³⁸ En central kamp utkämpas mellan statens högra hand, eller den statliga högadeln, det vill säga de högre tjänstemännen som ofta har examina från de mest prestigefulla skolorna och som kontrollerar finansdepartementet, inrikesdepartementet och de statliga bolagen, och statens vänstra hand, dess lågadel, det vill säga de lägre tjänstemän som förväntas effektuera statens politik med ständigt krympande budgetar.¹³⁹ Samtidigt beskrivs också staten som ett säte för monopolisation av monopol. Staten har enligt Bourdieu vuxit sig stark genom att i allt större grad monopolisera våld och symboliska tillgångar.¹⁴⁰ Vi bör således ha dessa anmärkningar angående staten i åminnelse när vi sedan talar om nationella utbildningssystem och staters utbildningspolitik. Dessa är till stor del utvecklade inom ramen för sociala strider mellan sociala fraktioner inom och utanför staten.

Sammanfattningsvis finns ett antal alternativ för den som vill undersöka rumsliga strukturer med hjälp av Bourdieus verktygslåda: fält, maktfält, produktionsfält, konsumtionsfält, socialt rum, rum, marknad. Vi kommer i det följande ha anledning att nyttja samtliga dessa för att förstå den högre utbildningens internationalisering och sociala gruppers utbildningsstrategier. Därtill kommer att läggas en geografisk rumslig aspekt – på vilka sätt påverkas fälten av de rörelser som sker över de nationella gränserna?

KAPITAL, STRATEGIER OCH HABITUS

Den andra sidan av den sociala vekligheten, den subjektiva upplevelsen av den, låter sig svårligen fångas i de strukturellt orienterade begreppen fält, rum och marknad. I syfte att även inkorporera det upplevda, det vardagliga och de praktiska aspekterna av det sociala livet har Bourdieu utvecklat en uppsättning begrepp, som, återigen, närmast ska ses som förtätade forskningsprogram. Bland dessa är tre av stor betydelse för den kommande undersökningen, nämligen kapital, strategier och habitus.

¹³⁷ Se exempelvis Pierre Bourdieu, *Sur la télévision. Suivi de L'emprise du journalisme*, Liber, Paris 1996; Pierre Bourdieu, *Contre-feux. Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néo-libérale*, Raison d'Agir, Paris 1998; Pierre Bourdieu, *Contre-feux 2. Pour un mouvement social européen*, Raison d'Agir, Paris 2001; Pierre Bourdieu, *Interventions, 1961-2001. Science sociale & action politique*, Textes choisis et présentés par Franck Poupeau et Thierry Discepolo, Agone, Marseille 2002.

¹³⁸ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], not 383, p. 292, pp. 401-402, och Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 531-559, för en analys av relationen mellan det högre utbildningssystemet och staten. Beträffande relationer mellan en marknad, den svenska konstmarknaden under mellan och efterkrigstiden, och staten, se Martin Gustavsson, *Makt och konstsmak. Sociala och politiska motsättningar på den svenska konstmarknaden 1920-1960*, disputationsupplaga, Ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm 2002.

¹³⁹ Pierre Bourdieu et al, *La misère du monde*, Seuil, Paris 1993, speciellt kapitlet "La démission de l'État" av Bourdieu pp. 219-228.

¹⁴⁰ Pierre Bourdieu, "L'État et la concentration du capital symbolique", pp. 73-96 i Bruno Théret, *L'État, la finance et le social. Souveraineté nationale et construction européenne*, La Découverte, Paris 1995.

Låt oss börja med kapitalbegreppet. Dess mest generella form, *det symboliska kapitalet*, definieras av Broady som

det som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde¹⁴¹

Det symboliska kapitalet existerar således inte i sig. Det förutsätter att människor tror på dess värde för att det ska fungera som en tillgång. Vad som värdesätts varierar emellertid beroende på tid, plats och sammanhang. Angående terminologin kommer nedan ord som ”tillgång” och ”resurs” att användas synonymt med ”kapital” för att variera språkbruket i den mån det är möjligt utan att våld görs på begreppens betydelse.¹⁴²

Bourdieu laborerar med en uppsättning olika kapitalarter. Det symboliska kapitalet är som sagt den mest överordnade formen. En annan viktigt kapitalart är *det kulturella kapitalet*. Dess relation till det symboliska kapitalet är inte lätt att reda ut i Bourdieus skrifter och Broady föreslår att det kulturella kapitalet, som omfattar både en kulturell kompetens, kunskap om exempelvis den kanoniserade litteraturen, konsten och musiken, och en känsla för kulturella distinktioner, kort sagt en god smak, ses som en underavdelning av det symboliska kapitalet.¹⁴³ Det kulturella kapitalet kan också definieras som det som står i motsats till *det ekonomiska kapitalet*, ytterligare en av de mer betydande kapitalsorterna. I analysen av det sociala rummet är det just det ekonomiska kapitalet som står i motsats till det kulturella kapitalet. Med ekonomiskt kapital avses sådant som inkomster, innehav av aktier, andra värdepapper, fastigheter och andra egendomar. På samma sätt som för det kulturella kapitalet avser begreppet även att fånga en kompetens och ett intresse, att man håller sig informerad om ekonomiska förhållanden och investerar tid i detta.¹⁴⁴

Det tredje mest betydande kapitalet är *det sociala kapitalet*, som av Broady definieras som ””förbindelser”, exempelvis släktrelationer, vänskapsband eller de slag av stöd som före detta elever samma elitskola gärna ger varandra.”¹⁴⁵ Broady påpekar även att det sociala kapitalet skiljer sig från de övriga kapitalarterna eftersom

¹⁴¹ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 169.

¹⁴² Den franska termen ”capital” är också bredare än svenskans ”kapital” och omfattar tillgångar och resurser i bred mening. Ibid., pp. 185-186.

¹⁴³ Ibid., p. 171.

¹⁴⁴ Det ekonomiska kapitalet är i jämförelse med det kulturella kapitalet mindre väl studerat i den Bourdieuska sociologiska traditionen. Ibid., p. 203. På senare år har intresset för ekonomins fält ökat. Bland annat har Bourdieu publicerat ett verk om ekonomins sociala struktur, där två tidigare publicerade artiklar i *Actes* kring småhusmarknaden ingår, se Pierre Bourdieu, *Les structures sociales de l'économie*, Seuil, Paris 2000. Den som mest ingående kommit att ägna sig åt ekonomisk sociologi är en av Bourdieus sista doktorander, Frédéric Lebaron. Se Frédéric Lebaron, *La croyance économique. Les économistes entre science et politique*, Seuil, Paris 2000 och Frédéric Lebaron, *Le savant, le politique et la mondialisation*, Croquant, Broissieux 2003. Bland den än yngre generationen Bourdieuinfluerade sociologi kan följande två nämnas Julien Duval, *Critique de la raison journalistique. Les transformations de la presse économique en France*, Seuil, Paris 2004, och Nicolas Guilhot, *Financiers, philanthropes. Vocations éthiques et reproduction du capital à Wall Street depuis 1970*, Raisons d'agir, Paris 2005. Tre nummer av *Actes de la recherche en sciences sociales* har ägnats åt ekonomer och den finansiella marknaden (”Économie et économistes”, nr 119, 1997, och ”Espace de la finance”, nr 146-147, 2003, sammanställt av Jérôme Bourdieu, Johan Heilbron och Bénédicte Reynaud) och det finns en seminarieriserie kring ekonomisk sociologi vid Centre de sociologie européenne, det forskningscenter vid Ecole des hautes études en sciences sociales som Bourdieu ledde.

¹⁴⁵ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 177. Hur det sociala kapitalet förhåller sig till det i dag mycket populära begreppet nätverk reds ut i Donald Broady, ”Nätverk och fält”, pp. 49-72 i Håkan Gunneriusson (red.), *Sociala nätverk och fält*, Opuscula

det inte låter sig lagras i materiella tillgångar eller i institutioner, teorier och texter, examina och titlar. Det är så att säga ouppslösligt förankrat i de band som förenar individerna i en grupp med varandra. Närmare bestämt tänker sig Bourdieu att individerna i en grupp (familjen, släkten, en krets av före detta elever från samma elitskola etc) var och en på sitt håll intager positioner, ackumulerar kulturellt eller ekonomiskt kapital och knyter kontakter, vilket *tillsammans* utgör ett särskilt slags tillgång, det sociala kapitalet, som alla gruppens medlemmar kan dra fördel av.¹⁴⁶

Möjligen kan man hävda att det sociala kapitalet kan lagras i institutioner, nämligen i den typ av organisationer såsom alumniföreningar och sociala klubbar som har till uppgift att just samla grupper av individer med omfattande tillgångar av olika slag. Det sociala kapitalet är av stor vikt för vår undersökning. Bourdieu pekar på att detta kapital är av betydelse för vad individer förmår göra av andra tillgångar. Det räcker vanligen inte endast med fina utbildningstitlar för att erövra höga positioner, det är tack vare ett socialt kapital som det blir möjligt att slå mynt av de investeringar man gjort.¹⁴⁷ Här kan man lägga till att det sociala kapital som är kopplat till familj och släkt eller tidigare skolgång är något som de svenska studenterna sannolikt inte kan bruka i framtida yrkeskarriärer i utlandet. De har därför ett handikapp gentemot de inhemska studenterna och de behöver rimligen kompensera detta genom andra tillgångar och investeringar. Tänker man sig en karriär i Sverige finns risken att man genom alltför långa studier i utlandet och ringa studier i Sverige saknar ett lokalt socialt kapital som studenter vilka läst i Sverige byggt upp.

Två andra generella tillgångar med relativt omfattande räckvidd och giltighet är *utbildningskapital* och *skolkapital*. Det förstnämnda avser mer överordnade tillgångar som högre examina, där det vanligen är minst lika betydelsefullt från vilka lärosäten dess kommer som deras innehåll.¹⁴⁸ Det senare täcker betyg och mer specifika investeringar i skolsystemet, såsom val av allmän eller särskild kurs i grundskolan eller språkval i gymnasiet.¹⁴⁹ Båda dessa begrepp kan ses som underavdelningar till det kulturella kapitalet – utbildningstitlar används av Bourdieu vanligen som en indikator på just kulturellt kapital. I vår undersökning kommer både utbildningskapital och skolkapital att användas för att förstå de tillgångar som de svenska studenterna förfogar över. De används emellertid på lite olika sätt. Utbildningskapitalet kopplas i första hand till studenternas föräldrar, där föräldrarnas högsta utbildningsnivå ses som en indikator på det kulturella kapitalets omfattning i hemmet, medan skolkapitalet avses att fungera som ett mått på främst de egna investeringarna studenterna gjort i utbildning.

Historica Upsaliensia 28, Uppsala universitet, Uppsala 2002. Socialt kapital i Bourdieus mening bör inte blandas samman med socialt kapital i den betydelse som det givits av statsvetaren Robert Putnam. Se Robert D. Putnam, *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, 1994 [1993], p. 167. Det senare avser att mäta hur starkt det civila samhället är, Putnam studerar exempelvis graden av föreningsaktivitet och vilken tilltro som finns mellan medborgarna, och tesen är att ett starkt civilt samhälle leder till en bättre ekonomisk utveckling (norra Italien har ett mer omfattande socialt kapital och en bättre ekonomi än södra Italien, där tilltron mellan människor och framför allt till staten är mycket låg). Någon dylik värdsförbättrande ambition finns inte i Bourdieus begrepp.

¹⁴⁶ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 177. Kursivering i original.

¹⁴⁷ Ibid., p. 213.

¹⁴⁸ Ibid., p. 171-176.

¹⁴⁹ Ibid., p. 179.

Vid sidan om dessa generella kapitalarter (kulturellt, ekonomiskt, socialt, skol- och utbildningskapital) nyttjar Bourdieu och hans medarbetare en uppsättning *fältspecifika kapital*. Dessa har vanligen endast ett värde i relation till de fält de härrör från, medan exempelvis det ekonomiska kapitalet kan fungera som en tillgång inom många olika fält (vilket är en av anledningarna till att det ekonomiska kapitalet är så dominant).¹⁵⁰ Den kanske mest preciserade analysen av fältspecifika kapital återfinns i Bourdieus analys av sitt eget fält, publicerad i *Homo Academicus*, där Bourdieu skiljer ut fem distinkta former av symboliskt kapital verksamma inom fältet. Notera att den kapitalform som Bourdieu benämner akademisk prestige till stor del indikeras av internationell vetenskaplig framgång.¹⁵¹ Fältspecifika kapitalarter kommer att ha en mindre framträdande betydelse i det kommande eftersom vår undersökning endast i en delstudie, den om transnationella investeringar och strategier bland lärosäten i Stockholm, handlar om ett produktionsfält. I denna studie kommer de tillgångar eller kapital som de högre lärosätena och deras institutioner besitter att analyseras och vi intresserar oss i synnerhet för hur akademiskt anseende och tillgångar kopplade till den vetenskapliga produktionen kan konverteras till internationella tillgångar såsom deltagande i exklusiva internationella utbytesnätverk och eftersträvansvärda bilaterala utbyten och samarbeten. I delstudierna över svenska studenter i utlandet berörs också frågan i vilken mån studenterna direkt via sina studier eller i anslutning till studierna kan förvärva fältspecifika kapital.

Ett centralt tema i vår undersökning är förekomsten av transnationella tillgångar eller transnationella inslag i de kapital studenterna besitter. Vad som räknas som transnationella tillgångar eller transnationella accenter kan variera. En uppenbar tillgång med transnationell prägel är språkkunskaper och vi kan här tala om ett *transnationellt språkligt kapital*. Att behärska det språk som talas i det land där man studerar är naturligtvis i de flesta fall en förutsättning för lyckosamma studier. Hur denna kompetens har uppnåtts är också väsentligt. Det är en stor skillnad mellan att ha tillägnat sig ett främmande språk i dess naturliga miljö och att lära sig stavning, uttal och grammatik via det svenska skolsystemet. Språk handlar om så mycket mer än att bara kunna stava rätt och kunna uttrycka sig grammatiskt korrekt. Nationsspecifika referenser tar ofta mycket lång tid att inkorporera och det underlättar att ha närt ett intresse för landet över lång tid. Många svenskar som talar ett främmande språk flytande säger att vid missförstånd är det just de kulturella referenserna som vållar problem, plötsligt refereras det till en historisk händelse eller viss musik eller en tv-serie som man inte har kännedom om. Vid sidan om det språkliga bör också vissa typer av utlandsstudier räknas som ett internationellt eller *transnationellt utbildningskapital*. Vissa grund- och gymnasieskolor, som de

¹⁵⁰ Bourdieu menar att det ekonomiska kapitalet dominerar över det kulturella och den ekonomiska fraktionen av den högre klassen benämns ofta av honom som den dominerande fraktionen av den dominerande klassen, medan den kulturella eliten är liktydig med den dominerade fraktionen av den högre klassen. Detta förhållande beror enligt Bourdieu bland annat på att det ekonomiska kapitalet är lättare att överföra över generationsgränserna. Ibid., p. 211.

¹⁵¹ Pierre Bourdieu, *Homo Academicus*, Minuit, Paris 1984, pp. 253-266. Se även Anita Göransson och Ida Lidegran, "En gränslös akademi" pp. 259-284 i Anita Göransson (red.), *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*, Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram, Justitiedepartementet, Ds 2005:12, Stockholm 2005, för en analys där Bourdieus differentierade kapitalbegrepp används för att förstå de karriärvägar som står utrikes födda tillbuds inom den svenska akademiska världen.

schweiziska internatskolorna eller internationella skolor i större städer, är orienterade mot en transnationell utbildningsmarknad, de har en global rekrytering, mycket internationaliserade läroplaner och erkänns som värdefulla utbildningar på den transnationella marknaden för högre utbildning. Det är på den transnationella marknaden för högre utbildning som den mesta transnationella rörligheten och de egentliga transnationella utbildningstillgångarna produceras. Exempelvis är vissa examina såsom mastersutbildningar i ekonomi och juridik mycket eftertraktade utbildningar på en global arbetsmarknad för att inte tala om de flesta nationella arbetsmarknader. Men det är viktigt att komma ihåg att inte all utländsk utbildning räknas som tillgångar. Det räcker med att vända blicken mot svenska förhållanden, där personer med utländska examina har haft mycket svårt att få dessa erkända i Sverige.¹⁵²

Som ett tillägg till dessa specifika transnationella tillgångar såsom språk och utbildning kan vi foga ett *allmänt transnationellt kapital* som består av vad vi kan kalla världsvana, ett självklart sätt att röra sig i världen, kännedom om hur man tar sig fram såväl geografiskt som socialt och kulturellt. Detta kapital erhålls i första hand genom resor, arbete, studier och andra vistelser utomlands som kan brytas ned i mer specifika underavdelningar beroende på vilka internationella sammanhang man rör sig inom och orienterar sig mot. Den som känner sig hemma i ett jetsetliv vid Franska rivieran och i Alperna kan ha uppenbara problem att finna sig tillrätta på ett överbefolkat tåg i Indien eller i myllret i en afrikansk storstad och vice versa.

Relaterat till kapitalbegreppet är begreppet strategi (*stratégie*). Beroende på vilka mängder av olika kapital man förfogar över öppnar sig olika möjligheter. Hur man sedan nyttjar dessa möjligheter kan sammanfattas som strategi. Bourdieu använder begreppet främst för att analysera sociala gruppers reproduktionsstrategier, det vill säga hur de förmår att förbättra eller åtminstone försvara den position man har. Broady lyfter fram följande definition hos Bourdieu av begreppet som att:

individer eller familjer omedvetet eller medvetet strävar efter att bevara eller öka sina nedärvda tillgångar och uppehålla eller förbättra sin motsvarande position inom klassförhållandenas struktur.¹⁵³

Strategier kan alltså vara både medvetna och omedvetna. Strategier kan också framträda på olika sätt för informanter och för forskaren. Den intervjuade kan ha en mycket medveten idé om varför ett visst val görs. För forskaren kan samma val tolkas som en helt annan typ av strategi. Detta beror ofta på att forskaren sätter in det den enskilda individen gör i ett större sammanhang, kan relatera valen till de val andra individer gör på ett sätt som den enskilda individen inte har möjlighet att göra.

I arbetets titel ingår ordet utbildningsstrategi. Med detta avses de strategier som utvecklas inom utbildningssystemet och som betingas av detta. Man bör dock hålla i minnet att utbildningsstrategier bara är en typ av strategier som står de sociala grupperna till buds. Bourdieu räknar dessutom val av

¹⁵² SOU 2000:47, *Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan*, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2000, exempelvis p. 61 och bilaga 2.

¹⁵³ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], p. 180.

giftemålspartner, hur många avkommor man får och sätt att föra över ekonomiska tillgångar i familjen som grundläggande i de sociala gruppernas repertoar av reproduktionsstrategier. Vi kommer inte mer än i förbigående att beröra dessa typer av strategier. Däremot är det lämpligt att återkalla det begrepp, internationella strategier, som Dezalay och Garth nyttjar i sina studier av latinamerikanska länder. Detta begrepp är mindre orienterat mot social reproduktion och tar snarare fasta på den geografiska dimensionen i strategierna, främst hur utländska tillgångar kan användas i ett nationellt sammanhang.

Habitus, slutligen, är det begrepp som är svårast att entydigt definiera och som också är mest komplicerat att undersöka. Det är förhållandevis lätt att ställa frågor i en enkätundersökning som kan fungera som indikatorer på kapital eller att finna goda indikatorer på olika former av kapital i den nationella statistiken. Däremot krävs vanligen andra metoder som observationer eller intervjuer för att komma åt det som Bourdieu kallar *habitus*. Den definition av begreppet hos Bourdieu som Broady fastnar för är följande:

[...] *habitus*, system av varaktiga och överförbara *dispositioner*, strukturerade strukturer som är ägnade att fungera som strukturerande strukturer, det vill säga som strukturer som genererar och organiserar praktiker och representationer, vilka kan vara objektivt anpassade till sina mål utan att förutsätta någon medveten målinriktning, och utan att förmågan att bemästra dessa operationer som krävs för att nå dessa mål behöver vara artikulerade. Dessa system av dispositioner är objektivt ”reglerade” och ”reguljära” utan att alls vara resultatet av att man åtgärdar regler. Allt detta leder till att de är kollektivt orkestrerade utan att vara någon skapelse av en orkesterdirigents organiserande handlande.¹⁵⁴

För att bara peka på några av de ambitioner som Bourdieu har med begreppet kan vi notera på att det handlar om varaktiga dispositioner. En *habitus* är inget man förändrar över en natt. Samtidigt går den att förändra, vilket leder oss bort från determinism. Ta språkinläring som exempel. Det går inte att tillägna sig ett nytt språk på en vecka, utan det tar vanligen flera år att behärska ett språk. När man väl gjort en dylik investering är den varaktig, låt vara att man glömmen en hel del glosor med åren. Efter några dagar i landet kommer orden tillbaka. Och plötsligt sitter gesterna där igen. Kunskapen sitter alltså även i kroppen, vilket är en av Bourdieus viktigare poänger med begreppet. Detta gör att det blir en annan sak att lära sig ett språk i dess naturliga miljö, man har då möjlighet att på ett helt annat sätt inkorporera rätt gester, lära sig uppfatta nyanser i språket, få en känsla för vilket språkbruk som fungerar i olika sammanhang.

En ytterligare aspekt av begreppet är att det är via vår *habitus* som vi orienterar oss i den sociala världen, tack vare att den ”fungerar som strukturerande strukturer”. Det är den som sorterar och bringar ordning i världen enligt de klassificeringsscheman och principer som vi utvecklat med åren. Dessutom är det vår *habitus* som får oss att agera i världen. Den inte bara ”organiserar” praktiker utan ”genererar” dem också. Detta sker ofta oreflekterat och omedvetet. Bourdieu ställer sig med andra ord mycket kritisk till teorier som ser individer som rationellt kalkylerande subjekt. Att handlingar i efterhand ter sig rationella beror ofta på att individerna har inkorporerat fältets logik och handlar mer eller mindre spontant på ett sådant sätt att det gynnar deras intressen.

¹⁵⁴ Ibid., p. 225. Citatet är hämtat från Pierre Bourdieu, *Les sens pratiques*, Minuit, Paris 1980.

Vi kommer nedan att nyttja habitusbegreppet när det handlar om att förstå de svenska studenternas konstruktion av sina nationella identiteter och introducera termen kluvet habitus (som Bourdieu använder för att beskriva sin egen sociala bana, från en liten håla på den franska bondvischan till en av de mest uppburna positionerna i det intellektuella Frankrike).¹⁵⁵ Begreppet används också för att få fatt på de svenska studenternas förhållande till det internationella och vi diskuterar olika internationellt orienterade habitus där en kosmopolitisk habitus är ett möjligt förhållningssätt. (Jämför ovan referenser till studier av Michel Pinçon och Monique Pinçon-Charlot samt Anne Catherine Wagner, där kosmopolitiska habitus analyseras.)

RELATIONEN MELLAN STRUKTUR OCH INDIVID, OBJEKTIVA VILLKOR OCH SUBJEKTIVA UPPLEVELSER – UTBILDNINGSSOCIOLOGIN SOM EXEMPEL

Ambitionen i Bourdieus sociologi att överkomma dualismer som aktör och struktur eller objektiva och subjektiva perspektiv tar sig många uttryck. Ett är den metodologiska eklekticism som Bourdieu och hans medarbetare praktiserar. Statistik blandas med observationer, intervjuer och textanalyser. Historiska analyser kombineras med etnologiska och sociologiska med konstvetenskapliga. Ett annat uttryck för den överskridande ambitionen finns i det bruk han gör av sina centrala begrepp. Även om vi ovan delat upp begreppen under två rubriker för att markera att vissa begrepp är mer orienterade mot att åskådliggöra övergripande strukturella sammanhang, och andra är mer orienterade mot den subjektiva verkligheten och individerna eller agenterna med Bourdieus terminologi, ger denna uppdelning en missvisande, eller åtminstone kraftigt förenklad, bild av Bourdieus begreppsapparat. Begreppen är för det första relaterade till varandra. Det är svårt att förstå vad som menas med fältbegreppet utan att samtidigt referera till kapital eller habitus. Det är hart när omöjligt att tänka sig en studie av ett fält där det inte undersöks vilka kapital som är verksamma inom fältet. Fälten är dessutom producenter av fältspecifika kapital och habitus. Inom det litterära fältet skapas både god litteratur och goda författare. Habitus är vidare ett slags förkroppsligat kapital.¹⁵⁶

Bourdieu's överskridande ambition sätter även sin prägel på hur han konstruerar sina forskningsobjekt. Låt oss åskådliggöra denna poäng med utgångspunkt i Bourdieus magnum opus om utbildningssystemet, *La noblesse d'État*.

Verkets prolog, "Sociala strukturer och mentala strukturer", kan läsas som en programförklaring för hela boken.¹⁵⁷ Bourdieu menar att det krävs en dubbel strategi för att förstå utbildningsväsendet. Å ena sidan måste de sociala strukturerna, relationerna mellan utbildningsinstitutionerna kartläggas, och å andra sidan måste agenternas mentala kategorier för perception av den sociala verkligheten analyseras. Med andra ord krävs en analys av mötet mellan habitus och fält. Detta kan förstås som en

¹⁵⁵ Pierre Bourdieu, *Esquisse pour une auto-analyse*, *Raisons d'agir*, Paris 2004 [först publicerad som "Ein Soziologischer Selbstversuch", Suhrkamp, Frankfurt 2002], pp. 109-139, speciellt p. 127.

¹⁵⁶ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 226-228.

¹⁵⁷ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, 1989, pp. 7-13.

kritik av alltför simplistiska modeller av social reproduktion som betraktar den sociala reproduktionen som ett mekanistiskt eller determinerande fenomen. Bourdieu är noga med att understryka att det som kan verka som ett mekaniskt och deterministiskt förhållande i själva verket är resultatet av tusentals separata handlingar och förklaringen till de statistiskt sett likartade handlingsmönstren måste sökas i de sociala villkor som genererar likartade handlingsmönster.

Vidare är det nödvändigt för att förstå de maktrelationer som utövas inom utbildningssystemet att bryta med två vanligt förekommande sätt att se på makt, dels det centralistiska perspektivet, där makten emanerar från statsapparaten och de rådande klassförhållandena, dels den spontana synen, där makten egentligen finns hos de förtryckta och där de dominerade är dominerade på grund av ett falskt klassmedvetande. För Bourdieu handlar det snarare om ett omedvetet anpassande mellan de objektiva villkoren hos agenterna och de strukturella villkoren inom fälten. De maktförhållanden som produceras av utbildningsväsendet är å ena sidan förutsatta av de rådande maktförhållandena inom det sociala rummet och å andra sidan en förutsättning för vidmakthållandet av desamma. Detta gör analysen av utbildningsväsendet central för en förståelse av social reproduktion, eller med Bourdieus ord:

Långt från den gängse synen på utbildningssociologin som en tillämpad och därför underordnad vetenskap (endast lämplig för lärarutbildare) är denna grundläggande för en generell antropologi om makt och legitimitet. Den leder oss till en förståelse av principerna för ”mekanismerna” bakom reproduktionen av de sociala strukturerna och reproduktionen av de mentala strukturerna, vilka, eftersom de är besläktade och strukturellt länkade till dessa sociala strukturer, favoriserar misskännandet av de sociala strukturernas sanning och igenkännandet av deras legitimitet.¹⁵⁸

För att nå en förståelse av utbildningens funktion är det slutligen nödvändigt att bryta med föreställningen om den ”frigörande skolan”, det vill säga att genom utbildningen segrar ansträngning och meriter över ursprung. I stället framträder skolan som den centrala platsen för dominans och legitimerande av dominansförhållanden.¹⁵⁹

La noblesse d’État är inte endast en bok om utbildningsväsendet (se exkurs nedan). Den handlar även om bland annat sociala gruppers reproduktionsstrategier, maktens fält, det ekonomiska fältet och om staten. Vad gäller de sociala gruppernas reproduktionsstrategier visar Bourdieu (och de Saint Martin, som medverkat i de flesta undersökningar som La noblesse d’État bygger på) på den mångfald av strategier de sociala grupperna utvecklar för att behålla och förbättra sina sociala positioner och utbildningsstrategierna är således endast ett sätt av många att föra vidare en social position. I analysen av ekonomins fält slås fast att utbildningskapitalet kommit att bli allt viktigare för att reproducera även det ekonomiska kapitalet.

¹⁵⁸ Ibid., p. 13.

¹⁵⁹ Ibid., pp. 13-14.

SVENSKA STUDENTER I UTLANDET – EN ÖVERSIKTLIG BILD

Den högre utbildningen har alltid varit transnationell, eller snarare translokal eftersom universitetsutbildningens historia sträcker sig långt bortom nationalstaternas. Människor har i alla tider färdats över gränser och stora geografiska avstånd för att erövra kunskap och utbildning, och vetenskapliga idéer har likaså flödat mer eller mindre fritt mellan olika kulturer och nationsgränser. Icke desto mindre har vetenskapen och den högre utbildningen haft en viktig roll i nationsbyggandet. I och med att nationalstaterna växer sig starka uppkommer en dragkamp mellan tendenser som verkar för en mer nationalisering och dem som öppnar för mer internationalisering eller transnationalisering. Balansräkningen har skiftat.¹⁶⁰ Det som är kvalitativt nytt inslag är de alltmer frekventa politiska interventionerna att internationalisera den högre utbildningen, tydligast exemplifierat i EU:s utbildningssatsningar och forskningsprogram. I och med Bolognaprocessen har ambitionsnivån höjts avsevärt. Nationalstaterna har blivit de kanske ivrigaste pådrivarna av internationaliseringen. Målsättningen är nu att genom harmonisering och standardisering av kursutbudet skapa en veritabel utbildningsmarknad i Europa. Vidare finns det fog för att tala om en intensifiering av transnationella företeelser inom den högre utbildningen och vetenskapen på en global nivå. Det ökade studentutbytet mellan nationer och det omfattande utbudet av utbildning som erbjuds en internationell publik har lett till att den transnationella utbildningsmarknaden ökat i omfång och betydelse. Vi ska nedan beskriva denna marknad översiktligt. Därefter följer en redogörelse för svensk utbildningspolitik visavi internationalisering. Slutligen sägs några ord om hur de svenska studenterna söker sig ut i världen.

DEN TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSMARKNADEN OCH VAL AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN

Finns det en global marknad för högre utbildning? Ja, om vi ser till efterfrågan. Alla länder har behov av en kvalificerad arbetskraft och för nationella eliter är högre utbildning en av de säkraste vägarna till ledande positioner. Det är däremot tveksamt om det finns ett globalt utbud. Detta är nämligen mycket skevt fördelat, med en påtaglig dominans av världens mäktigaste länder och framför allt USA. Samtidigt är utbudet tillräckligt varierat för att det ska finnas en reell konkurrenssituation mellan många länder, framför allt USA och de större europeiska länderna. Vi ska försöka översiktligt karakterisera detta transnationella utbud som riktar sig mot en global publik. Ett sätt att göra det är att ställa den transnationella utbildningsmarknaden mot en nationell marknad, i vårt fall den svenska.

Storleken är naturligtvis en fundamental skillnad. Den transnationella utbildningsmarknaden är enorm i jämförelse med den svenska utbildningsmarknaden. Bara i USA finns exempelvis ca 4 500

¹⁶⁰ Se exempelvis Sverker Sörlin, *De lärdas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994, Viktor Karady, "La république des lettres des temps modernes. L'internationalisation des marchés universitaires occidentaux avant la Grande Guerre", pp. 92-103 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998 och Viktor Karady, "La migration internationale d'étudiants en Europe, 1890-1940", pp. 47-60 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 145, 2002.

college och universitet. Den mest signifikanta skillnaden är ändå rimligen heterogeniteten inom den transnationella marknaden. Den svenska utbildningsmarknaden är ett hierarkiskt system, men detta framstår som mycket homogent i jämförelse med den transnationella marknaden. I Sverige står i princip all högre utbildning under statlig kontroll. Den är reglerad i nationella föreskrifter och lagar och organiserad enligt samma principer. Detta innebär exempelvis att det är förhållandevis enkelt för studenter att byta mellan lärosäten och få sina tidigare studier tillgodoräknade. Vidare finns det ett enhetligt system för antagning till nationella utbildningsprogram, vilket gör att de studerande kan söka till flera olika universitet och högskolor på samma gång. Det finns en koppling mellan det svenska högre utbildningssystemet och den svenska arbetsmarknaden i det avseendet att de yrkesrelaterade utbildningarna är giltiga inom den svenska arbetsmarknaden (något som ofta inte utländska utbildningsexamina är).

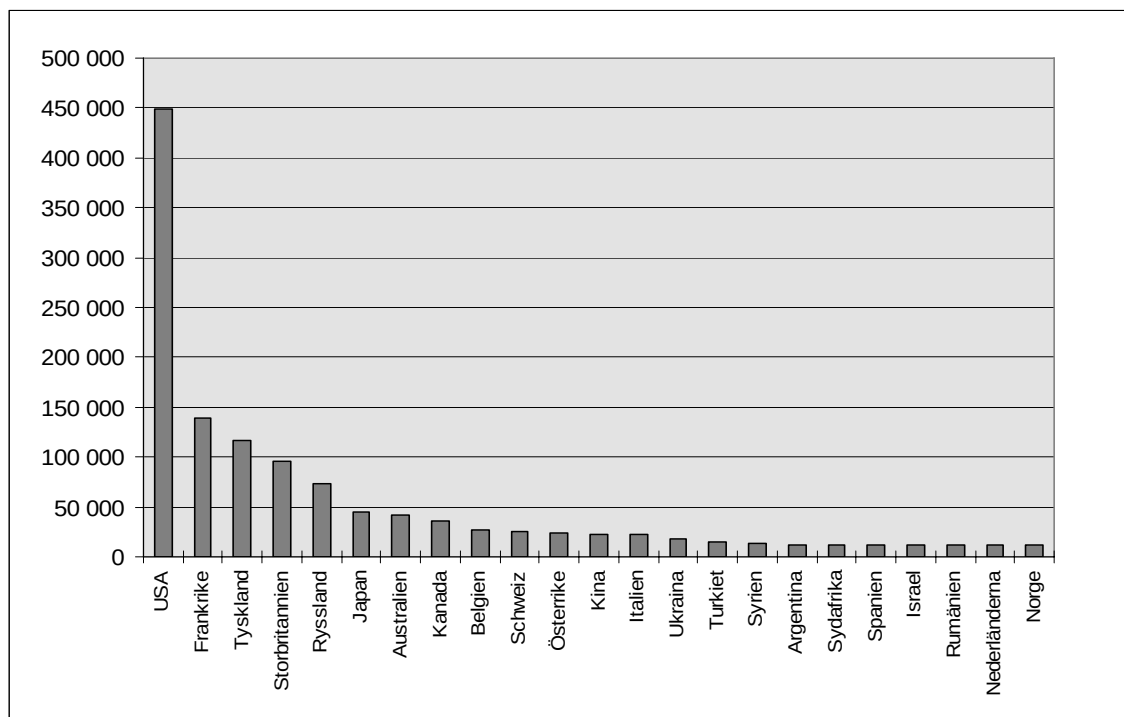
Den transnationella utbildningsmarknaden står i stark kontrast till den svenska och är konstituerad av utbildningsinstitutioner och utbildningsprogram lokaliserade i ett brett spektrum av nationella kontexter och utbildningssystem. Dessa olika nationella utbildningssystem är i jämförelse med det svenska betydligt mer heterogena med avseende på exempelvis ägandeförhållanden (privat eller statligt, regionalt, kommunalt). Antagningssystem är inte alltid nationellt centraliserade. I USA har varje skola sina egna antagningsförfaranden och antagningskraven, tider för antagning, skolavgifter, etc. varierar kraftigt mellan skolorna. Än mer betydande är de sociala, utbildningsmässiga och yrkesmässiga kvalitets- och statusskillnader som finns mellan utbildningar och lärosäten inom olika länder. Många utländska utbildningssystem är i jämförelse med det svenska betydligt mer elitistiska till sin karaktär. I Frankrike finns systemet med *grandes écoles*, USA har sina Ivy League-universitet och stora teknologiska högskolor som MIT och Stanford University och England har Oxford och Cambridge. Samtidigt finns det i dessa länder skolor som har en helt annan rekrytering och ställning, såsom *Instituts universitaires de technologie* (IUT) och *Sections de techniciens supérieurs* (STS) i Frankrike, *Community colleges* i USA och England *Polytechnics* (som är något annat än den franska varianten, snarare jämförbara med IUT) och *University Colleges*. Skillnader uttrycks även i studiernas avkastning. En examen från exempelvis en välrenommerad MBA-skola eller ett Ivy League-universitet i USA ger innehavaren tillträde till exklusiva och välbetalda arbeten inom en global arbetsmarknad, medan examina från mindre kända universitet och högskolor har en betydligt mindre räckvidd, de kanske inte ens är giltiga utanför det egna landets gränser och knappt inom dessa.

En central indikator på den transnationella utbildningsmarknadens struktur står att finna i antalet utländska studenter som studerar i ett land samt deras geografiska härkomst. Utifrån UNESCO:s utbildningsstatistik, Diagram 1, framgår att USA är det land som tar emot flest utländska studenter, närmare 450 000.¹⁶¹ Därefter är det ett stort steg till nästföljande land, Frankrike, med ca 140 000

¹⁶¹ Siffrorna kommer från UNESCO, *Statistical Yearbook 1995*, UNESCO, Paris 1995, och avser förhållandet i början av 1990-talet och dess mitt. Det hade kunnat gå att välja senare uppgifter, där det exempelvis framgår att USA:s helt dominerande ställning håller på att utmanas från snabbt framskridande länder på den transnationella utbildningsmarknaden såsom Australien. Vi har ändå valt att använda dessa siffror för att det är rimligt att sakernas tillstånd i

utländska studenter. Frankrike följs av Tyskland (116 000) och Storbritannien (95 000). USA:s dominans uttrycks också av det faktum att det är det viktigaste landet att studera i för nästan samtliga regioner i världen. USA dominerar stort bland asiatiska länder (de asiatiska studenterna utgör 65 % av samtliga utländska studenter i USA) och 45 % av samtliga asiatiska studenter som studerar utomlands studerar i USA.¹⁶² USA:s dominans är påtaglig i Nordamerika (55 % av alla utlandsstuderande nordamerikaner studerar i USA) och Sydamerika (där motsvarande siffra är 39 %) och för de europeiska utlandsstuderande studenterna är USA det vanligaste landet att studera i även om USA:s andel här inte omfattar mer än 17 % av samtliga utlandsstuderande européer.

Diagram 1. Antal utländska studenter studerande i landet, de störst mottagarländerna.

USA:s dominans gäller emellertid inte inom alla kontinenter. Frankrike intar en mycket dominerande position för de afrikanska studenterna, närmare 74 000 eller ca 40 % av de afrikanska utlandsstudenterna studerar i Frankrike och denna grupp utgör drygt 50 % av samtliga utländska studenter i Frankrike. USA utgör det näst mest populära landet för afrikanska studenter och här studerar drygt 20 000. En liknande position innehar Australien beträffande Oceanien, där man svarar för 41 % av samtliga utlandsstuderande från Oceanien.

De nationella utbildningssystemens värde är inte helt determinerade av ländernas totala tillgångar (framför allt ekonomiska men även politiska och kulturella). Frankrike, och även i viss mån Storbritannien, som har tappat mycket både i geopolitisk och i ekonomisk styrka har

vid 1990-talets mitt varit styrande för de studenter som ingår i undersökningen, de som läste utomlands i 1990-talets slut och som i vissa fall påbörjade sina studier vid decenniets mitt.

¹⁶² Procentandelarna är beräknade utifrån de data som presenteras i Tabell 58-Tabell 63.

utbildningssystem som tillmätts omfattande värde (vad det gäller Frankrike framför allt inom nordafrikanska länder). Förutom att den koloniala historien torde ha stor betydelse för att förklara dessa länders starka ställning inom den transnationella utbildningsmarknaden¹⁶³ fungerar en lång tradition av högre utbildning som ett värde i sig. Det tar lång tid att ackumulera ett akademiskt kapital som erkäns på den transnationella marknaden, ofta betydligt längre tid än det tar att bygga upp en ekonomisk och industriell sektor. Detta är speciellt tydligt i fallet med de snabbt växande Tigerekonomierna i Sydostasien som hittills inte har lyckats med att själva utveckla sina utbildningssystem och utbildningskapacitet i samma takt som den ekonomiska utvecklingen har skett. Detta gör att många asiatiska länder är mycket viktiga konsumenter på den transnationella utbildningsmarknaden, där de tack vare goda grundläggande utbildningssystem ofta hävdar sig väl.

Analyserar vi UNESCO:s statistik mer i detalj kan vi se att det finns tydliga mönster i vilka länder studenter väljer att studera (se Tabell 58-Tabell 63 i appendix). Med undantag av USA, Storbritannien och Tyskland, som rekryterar studenter från i princip hela världen, är rekryteringen mer begränsad och bygger ofta på geografisk eller kulturell närhet. För Rysslands del utgör det forna östblocket den huvudsakliga rekryteringsbasen och för flera av dessa länder dominerar Ryssland.¹⁶⁴ Kina är det enskilda land som har flest studenter utomlands (127 000 utlandsstudenter). Av dessa studerar ca 82 000 i USA, medan endast 146 i Ryssland.

Antalet studenter som studerar i ett land satt i relation till det egna landets studenter som läser i utlandet ger ett mått på om landet fungerar som exportör eller importör på den transnationella utbildningsmarknaden. USA:s dominerande position manifesterar ytterligare av det faktum att en försvinnande liten andel av de egna studenterna studerar utomlands, endast drygt 25 000. Hälften av dessa studerar i Europas mest dominerande utbildningsländer, Storbritannien, Tyskland och Frankrike. I jämförelse med USA så skickar Europa ut betydligt fler studenter utomlands, men merparten av dessa studerar inom andra europeiska länder. Bland de femton största värdländerna återfinns endast tre icke europeiska länder: USA, Israel och Kanada, där de två senare länderna endast svarar för 13 000 studenter av de drygt 350 000 europeiska utlandsstudenterna. Betraktar vi Europa som en helhet så minskar således antalet utlandsstuderande européer dramatiskt och Europa närmar sig här USA, men områdena hamnar ändå inte på jämbördig fot. Europa skickar ca 60 000 studenter till USA, medan USA endast skickar ca 13 000 studenter till Europa.¹⁶⁵

¹⁶³ Det är framför allt de tidigare kolonierna i Nordafrika som är mest benägna att skicka studenter till Frankrike. Marocko, Algeriet och Tunisien svarar för 46 000 av de närmare 74 000 afrikanska studenterna i Frankrike, se Tabell 58.

¹⁶⁴ I Ukraina svarar Ryssland för ca 17 400 av de drygt 19 500 utlandsstuderande från Ukraina, i Kazakstan för ca 14 300 av närmare 16 000 utlandsstudenter och i Georgien för ca 4 500 av dryga 5 500 utlandsstudenter.

¹⁶⁵ USA har också ett betydligt större antal studenter från övriga världen än vad Europa har (där det stora flertalet utgörs av utlandsstudenter från andra europeiska länder), se Tabell 64. Endast beträffande studenter från Afrika har Europa ett större antal än Nordamerika. Förutom att fungera som ett integrerande projekt för EU-ländernas invånare utgör EUs utbildnings- och forskningsprogram också ett försök att utmana USA och bryta landets dominans inom den transnationella utbildningsmarknaden. Bolognaprocessen är mycket tydlig exempel på denna ambition. Det finns även andra. EU:s program EU-China Higher Education Cooperation Programme har målsättningen är att stärka EUs position i Kina. Detta program koordineras för övrigt vid Lunds universitet. I en värld där utbildning och forskning beskrivs som fundamentala för nationernas välbefinnande (se exempelvis Robert B. Reich, *The Work of Nations. Preparing Ourselves for the 21st Century Capitalism*, Vintage Books, New York 1992, och Manuel Castells, *The Informational City. Information Technology*,

Vi har hittills diskuterat länder som enheter. Ofta finns en mycket stor variation inom respektive land, alla regioner är långtifrån lika viktiga och regionerna är även specialiserade. För de enskilda lärosätena spelar det geografiska läget en stor betydelse för vilken förmåga man har att attrahera internationella studenter. Lärosäten som är lokaliserade i områden som har långa akademiska traditioner (exempelvis Oxford, Boston och Paris) eller som utgör betydande produktionsregioner (t.ex. Los Angeles och filmindustrin, Silicon Valley och informationsteknologin, Paris och vissa kulturella fält, New York som finansiellt och kulturellt centra) har en komparativ fördel gentemot skolor i mindre kapitalstarka och symboliskt laddade regioner. Vidare har utbildningar lokaliserade i huvudstäder eller storstäder överhuvudtaget en fördel tack vare närheten till nationella finansiella, kulturella och administrativa centra.

I vår undersökning av svenska studenter har vi valt ut de två länder som är de viktigaste mottagarländerna, USA och Frankrike. Det råder emellertid inget jämligt förhållande, USA tar emot ungefär tre gånger så många internationella studenter och har en mycket mer global rekrytering än Frankrike, vars huvudsakliga rekryteringsbas är nordafrikanska länder och europeiska länder. Inom dessa två ledande utbildningsländer har vi koncentrerat oss på de viktigaste regionerna, Paris och nordöstra USA. I det centraliserade Frankrike är alla former av tillgångar samlade i huvudstaden. I USA finns flera olika maktcentra. Vi har därför valt att undersöka ett större område i USA, så att vi får med Washington, New York och Boston, politikens, finansens och kulturens och akademins huvudsäten. Det är således inte ett representativt urval, utan vi kommer att jämföra två av de stora giganterna på den transnationella utbildningsmarknaden och inom dessa de mest attraktiva områdena. För att förstå den transnationella utbildningsmarknadens dagordning är det således väl valda områden. Det finns också en mycket tydlig rivalitet mellan områdena. Den amerikanska modellen för högre utbildning är mer dominerande, något som man brottas mycket med i Frankrike och Europa. Nu några ord om ett land som intar en annan ställning på den transnationella utbildningsmarknaden, Sverige, som med en Bourdieusk terminologi kan beskrivas som ett dominerat land bland de dominerande.

INTERNATIONALISERING AV DEN SVENSKA HÖGRE UTBILDNINGEN – EN KORT HISTORIK

Sverige är ett litet perifert land, svenska är föga talat språk och storleken på det svenska utbildningssystemet och forskningen är blygsam. Mot bakgrund av detta är det inte svårt att förstå att landet inte tillskrivs något stort värde inom den transnationella utbildningsmarknaden. Sveriges position kan bäst beskrivas som en dominerad position bland de dominerande positionerna. Små länder kan visserligen hävda sig inom vissa områden. I Sveriges fall lyckas man inom områden som bioteknologi och medicin konkurrera på en global marknad (Karolinska institutet drar till sig en

Economic Restructuring and the Urban Regional Process, Blackwell, Oxford 1995 [1989]) kan vi i analogi med handelsblock även tala om utbildningsblock.

mycket stor mängd internationella doktorander och forskare), men de flesta discipliner har betydligt svårare att göra sig gällande utanför omkringliggande länder.

Sveriges position har en rad olika konsekvenser för landets utbildningspolitik och de högre lärosätena. Det jämlikhetsideal som har dominerat den svenska utbildningspolitiken de senaste decennierna utmanas av den utbildningspolitik som bedrivs ibland flera av den transnationella utbildningsmarknadens dominerande länderna.¹⁶⁶ Rankning som utgör ett mycket viktigt instrument inom det amerikanska högre utbildningsväsendet, och som fått en allt mer betydande roll även inom andra länder, har fram tills för några år sedan varit otänkbart i Sverige. Detta gäller också för tal om elitinstitutioner och spetsforskning. Här har isen brutits påtagligt i och med den senaste utbildningspropositionen. Även om den så kallade nationella autonomin skall respekteras inom EU:s utbildningsprogram måste Sverige på grund av den ökade ”internationaliseringen” och det intensifierade utbytet med utländska universitet anpassa sig till mer internationellt accepterade system. Detta har blivit uppenbart i samband med Bolognaprocessen. Vi ska teckna bilden av utbildningspolitikens ambitioner för att internationalisera den högre utbildningen. Forskningen – den mest internationella eller transnationella delen av universitet och högskolor – kommer till stor del att lämnas därhän.¹⁶⁷

I ett internationellt perspektiv är Sverige ett av de länder som satsar mest intensivt på att internationalisera sin utbildning. Så har inte alltid varit fallet. Den svenska högre utbildningen har under större delen av 1900-talet varit just svensk. Antalet som läst utomlands har varit försumbart. Likaså de utländska studenterna som läst i Sverige. Samarbete över gränserna har varit sparsamt. Och så vidare.¹⁶⁸ Detta uppfattades i början av 1970-talet som ett stort problem. Regeringen gav därför Universitetskanslerämbetet i uppdrag att tillsätta en utredning – UKÄ:s internationaliseringsutredning – för att analysera mål och motiv för en ökad internationalisering av hela utbildningssystemet i allmänhet och den högre utbildningen i synnerhet. Denna var unik för sin tid. Få länder hade då fört upp internationaliseringen på den politiska dagordningen, andra länder genomförde motsvarande utredningar först på 1980-talet. Det var också mycket omfattande förslag som lades fram (se exkurs nedan). Däremot fick inte utredningen något större genomslag inom den högre utbildningen. Med

¹⁶⁶ Se Broady, Donald, Barbro Berg & Mikael Palme: ”L’enseignement secondaire et l’enseignement supérieur en Suède face à l’internationalisation”, pp. 148–163 i Broady, Donald, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24–26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris / FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Stockholm 1995, för en diskussion om jämlikhetsidealets betydelse för svensk utbildning och möjliga effekter av det ”internationellas” på och inom svenskt utbildningsväsende. Se även Bo Lindensjö och Ulf P. Lundgren, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, HLS, Stockholm 2000, för en analys av jämlikhetsidealet i svensk utbildning. En påtaglig utmaning är den ”marknadisering” som sker av utbildningssystemets olika nivåer. För en analys av dess konsekvenser och effekter, se Franck Poupeau & Sandrine Garcia, ”L’école de la remédiation. De l’internationalisation des systèmes d’enseignement à la gestion institutionnelle des flux scolaires”, pp. 29–56 i *Agone. Sociologie, Politique & Histoire*, nr 29–30, 2003.

¹⁶⁷ Den som är intresserad kan utläsa mycket av statsmakernas syn på det internationella i regeringens forskningspropositioner. Se Kerstin Cederlund, *Universitet. Platser där världar möts*, Universitet, Företag, Samhälle, SNS, Stockholm 1999, pp. 41–52 för en analys det internationella perspektivet i regeringens forskningspropositioner åren 1977 till 1996.

¹⁶⁸ Sverker Sörlin, *De lärda republiker. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994, pp. 156, 191–219.

undantag av att ett antal internationellt orienterade utbildningar, t.ex. internationella ekonomlinjen där ekonomistudier kombinerades med språkstudier, blev de konkreta resultaten få. Det skulle dröja till slutet av 1980-talet innan internationaliseringen tog fart på allvar. Då skulle å andra sidan stora delar av de förslag som internationaliseringsutredningen torgförde komma att realiseras.

Internationaliseringens genombrott på 1990-talet kan sökas i två orsaker. För det första ändrades villkoren för finansiering av utlandsstudier den 1 januari 1989¹⁶⁹ och det blev därmed betydligt lättare att erhålla studiemedel för studier utomlands. I princip blev utlandsstudier jämställda med studier i Sverige. Denna reform är en av de mest omvälvande (och minst utforskade) reformerna inom det svenska utbildningsväsendet under de senaste decennierna. För det andra innebar Sveriges närmande mot EG i början av 1990-talet och sedermera inträde att Sverige fick ingå i det av EG initierade utbytesprogrammet Erasmus från och med starten 1992. Medan de ökade möjligheterna till studier utomlands med studiemedel i första hand kom att utnyttjas av studenter som på egen hand organiserade sina studier utomlands, så kallade *free movers*, fick det ökade utbytet inom ramen för EG:s program direkta konsekvenser för den högre utbildningen i Sverige. Omfattande satsningar gjordes för att bygga upp organisationer inom universiteten och högskolorna för att administrera utbytesverksamheten.

Vidare finns det i 1993 års universitets- och högskolereform tydliga markeringar av det internationellas ökade betydelse. Reformen i sig motiverades till viss del med att Sverige behövde stärka sin position i den internationella konkurrensen. I propositionen *Universitet och högskolor. Frihet för kvalitet*, konstateras vidare följande:

Svensk högre utbildning och forskning kommer om några år att befinna sig i en fullt utvecklad internationell konkurrenssituation. Kvaliteten på vår egen högre utbildning kommer av svenska ungdomar att jämföras med motsvarande alternativ inom andra europeiska länder. Omvänt gäller att vi på en ökande och rörlig europeisk "utbildningsmarknad" måste kunna visa på de kvalitativa fördelarna i vår egen högskoleutbildning, en kvalitet som också måste kunna förmedlas på andra språk än svenska.¹⁷⁰

En annan aspekt av reformen 1993 som påtagligt bär internationella förtecken är den nya examensordningen, där införande av magisterexamen bör ses som en strävan att harmonisera den svenska examinationsordningen med internationell praxis.¹⁷¹ Slutligen kan man konstatera att reformen kan sättas in i ett internationellt sammanhang där åtskilliga industrialiserade länder ungefär samtidigt genomförde motsvarande förändringar – framför allt en ökad decentralisering av styrningen – av sina respektive utbildningssystem.¹⁷²

¹⁶⁹ Regeringens proposition, *Om studiemedel*, Regeringskansliet, Regeringens proposition 1987/88:116, p.40.

¹⁷⁰ Regeringens proposition, *Universitet och högskolor. Frihet för kvalitet*, regeringskansliet, Regeringens proposition 1992/93:1, p. 18.

¹⁷¹ Ibid., p. 38.

¹⁷² I propositionen framhålls att den generella utbyggnaden av den högre utbildningen som skett i de flesta länder lett till ett ökat intresse för kvalitetsbedömning och utvärdering. Ibid, pp. 18-20. Se även Högskoleverket, *National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe*, Högskoleverket Studies 1997:8 S, p. 187 och Ulf P. Lundgren, "Educational policy-making, decentralisation and evaluation." pp. 23-41 i M. Granheim, M. Kogan, & U.P. Lundgren, *Evaluation as Policymaking. Introducing Evaluation into a National Decentralised Educational System*, Jessica Kingsley Publishers, London 1990.

Mobiliteten över nationsgränserna stod i fokus för internationaliseringsarbetet i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Detta har haft påtagliga konsekvenser. Studiemedelsreformen 1989, som vid en internationell jämförelse är en extraordinärt generös åtgärd, har tillsammans med andra förändringar lett till en mycket kraftig expansion av antalet svenska studenter som förlagt sina studier till andra länder än Sverige (se nedan). Men internationaliseringen stannar inte vid mobiliteten. Kursutbudet påverkas. Dels förekommer fler internationellt orienterade kurser, såsom internationell ekonomi och juridik och internationella inriktningar av olika professionsutbildningar med förstärkta språkstudier, dels ökar antalet kurser där undervisningsspråket är ett annat än svenska. Internationaliseringen leder också till förändringar av högskolornas organisation. Speciella organisationer som administrerar internationaliseringen, tar hand om in- och utresande studenter och lärare, knyter kontakter, etc. har bildats på allt från institutions- till lärosätessnivå. Universiteten har också utarbetat internationaliseringsplaner, officiella dokument där lärosätens mål och ambitioner med internationaliseringen slås fast och vägarna dit stakas ut. På senare år har Bolognaprocessen satt igång än mer vittgående förändringar av hela nationella utbildningsstrukturer. Frågan är bara hur dessa förändringar kommer att se ut. Det är för tidigt att sja om detta, sannolikt är att såväl de nationella systemen som den transnationella utbildningsmarknaden kommer att förändras. De tidigare mer än den senare eftersom merparten av studenterna antagligen fortsättningsvis också kommer att studera i sina respektive hemländer.

UKÄ:s internationaliseringsutredning

Regeringen gav 1972 Universitetskanslerämbetet i uppdrag att tillsätta en utredning – UKÄ:s internationaliseringsutredning – för att analysera mål och motiv för en ökad internationalisering av hela utbildningssystemet i allmänhet och den högre utbildningen i synnerhet. Utredningen lämnade sitt slutbetänkande, *Utbildningens internationalisering*, 1974.¹⁷³ Betänkandet föregicks av fyra betänkanden: 1) *Kombinerad utbildning i ekonomi och språk*, 2) *Internationellt inriktade yrk-kurser; Latinamerika och öststaterna*, 3) *Att internationalisera universiteten; utgångspunkter, riktlinjer och frågeställningar för en internationalisering av universitetsutbildningen* samt 4) *Internationella specialkurser; internationella relationer, internationell integration, internationella organisationer och konferenser*. Slutbetänkandet sammanfattar till stor del de tidigare betänkandena och resonerar även kring de remissvar som inkommit. I det tredje betänkandet presenteras de utgångspunkter som låg till grund för internationaliseringsutredningens arbete. Man konstaterar i en text som skulle kunna vara hämtad från den rikliga globaliseringslitteratur som flödat över bokdiskarna det senaste decenniet att internationaliseringen genomsyrar samhället och att det skett en ökning av omfång och snabbhet i det internationella kommunikationsflödet. Man slår även fast att även om internationaliseringen långtifrån är problemfri (kolonialism, imperialism, ekonomisk utsugning, etc.) så är internationalisering oundviklig och i många avseenden någonting positivt.¹⁷⁴ Man konstaterar vidare att den ökade samhälleliga internationaliseringen inte motsvaras av en ökad internationalisering av universitetens forskning och utbildning och att omfattande insatser krävs för att åstadkomma en dylik ökning.¹⁷⁵

Beträffande motiven såg man dels ett allmänt motiv och ett arbetsmarknadsrelaterat motiv, vilka dock kompletterade och överlappade varandra, men där det första ses som överordnat det senare. Det första motivet är knutet till universitetets allmänna mål att vara allmänbildande och personlighetsutvecklande och i det perspektivet utgör internationaliseringen en nödvändighet för att individer skall kunna förstå den alltmer internationaliserade världen och ges möjligheter att utvecklas i och påverka denna. Mer preciserat omfattar detta att individer ges en öka förståelse för globala fenomen som befolkningstillväxt, naturresurser, ekologiska problem, ekonomisk utveckling. Det poängteras att kärnpunkten i det allmänna internationaliseringsmotivet är en internationell solidaritet och skapandet av en världsmedborgaranda. Detta innebär dock inte att den egna nationen skall förringas, för att förstå andra måste man förstå sina egna förutsättningar, argumenterar utredarna. Det andra motivet baseras på att arbetslivet blivit alltmer internationaliserat, vilket ställer krav på ökade språkfärdigheter, ökade kunskaper om internationella förhållanden och andra länders kulturer, statsskick, ekonomi- och samhällsliv, etc.¹⁷⁶

Utifrån dessa motiv föreslår sedan utredningen ett antal mål för den högre utbildningen beträffande internationaliseringen. U 68 menar att fem allmänna mål bör gälla för den högre utbildningen: personlighetsutveckling, välfärdsutveckling, demokrati, internationalisering och social förändring, men innehållet i dessa mål beskrivs ej, vilket flera remissinstanser ser som en svaghet. Internationaliseringsutredningen föreslår därför att det övergripande målet med internationaliseringen bör lyda:

En internationalisering av universitetsutbildningen syftar till att främja internationellt samarbete och internationell solidaritet, vilket också ligger i linje med långsiktiga nationella intressen. Detta tillgodoses främst genom att utbildningen skapar global öppenhet, medvetenhet och handlingsberedskap samt förståelse och respekt för andra folk och kulturer, genom att den ger kunskaper relaterade till världen som helhet och främjar internationell kommunikationsförmåga samt genom att den förbereder för yrkesverksamhet med ökade internationella inslag. Genom de vidgade och fördjupade perspektiv som härigenom åstadkoms, är internationaliseringen av utbildningen ett led i universitetets strävan att bibringa de studerande ett allsidigt, kritiskt och värmedrivet tänkande och sätt att angripa problem. I internationaliseringen av utbildningen ligger också, att denna så långt som möjligt bör vara jämförbar och konkurrenskraftig med andra länders utbildning.¹⁷⁷

Utöver denna övergripande målsättning ges tre ytterligare generella målområden gällande generella attityder

¹⁷³ Universitetskanslerämbetet, *Utbildningens internationalisering*, Slutbetänkande från UKÄ:s internationaliseringsutredning, UKÄ-rapport nr 21, Stockholm 1974.

¹⁷⁴ ”Det förhållandet att det ökande internationella beroendet också medför problem och nackdelar, förstärker skälen för en internationalisering av utbildningen. Internationellt inriktade attityder, kunskaper och färdigheter är förutsättningar för att få inblick i internationaliseringsprocessen och därmed bedöma och påverka den.” Ibid., p. 26.

¹⁷⁵ Ibid., pp. 25-27.

¹⁷⁶ Ibid., pp. 27-31.

¹⁷⁷ Ibid., p. 32.

(bl.a. öppenhet och respekt för andra kulturer samt positiv inställning till internationellt samarbete och solidaritet), allmänna kunskaper (olika former av kunskaper om andra länder samt om internationella förhållanden) och allmänna färdigheter (kommunikationsförmåga innefattande språkkunskaper, färdigheter i informationssökning om andra länder och internationella förhållanden samt förmåga till jämförande analyser). Tillika argumenteras för specifika mål för yrkesinriktade kunskaper, vilka dock ämnas variera mellan yrkesområden. Slutligen påpekas också vikten av möjligheten till internationella jämförelser av utbildning och att svensk utbildning är konkurrenskraftig i ett internationellt perspektiv – två förutsättningar för att öka internationell mobilitet inom utbildningsområdet.¹⁷⁸

Ambitionerna på det målmässiga planet är med andra ord högt ställda. Internationaliseringsutredningen ger även ett brett register av förslag till hur dessa vackra ord skall infrias. Förslagen omfattar i princip samtliga delar av utbildningssystemet. Redan i förskolan skall vissa grundläggande attityder till internationalisering genomsyra verksamheten. I grundskolan och gymnasieskolan skall språkens ställning stärkas.¹⁷⁹ Lärarna ska också fortbildas i ”globala anpassningsproblem och internationaliseringsprocessen som helhet.”¹⁸⁰ För den högre utbildningen föreslår man dels generella insatser för att öka internationaliseringen, där det viktigaste förslaget är en allmän introduktionskurs till universitetsstudier där de globala frågorna ska ingå, dels specifika insatser. Det senare består såväl i etablerande av nya utbildningar inriktade på internationella frågor. I ett separat betänkande presenterar utredningen sitt förslag till en kombinerad utbildning i ekonomi och språk. I ett annat betänkande diskuteras andra former av internationellt orienterade utbildningar såsom freds- och konfliktsvetenskap och internationella relationer. Slutbetänkandet fokuserar dock på ändringar av befintliga utbildningar för att göra dessa mer internationellt inriktade. Bland annat föreslås att språkläroinrättningar skall innehålla obligatoriska språkstudier utomlands, att fler specialkurser inom juristutbildningen skall beröra internationella frågor och att frivilliga seminarier om tekniska tillämpningar i främmande miljöer införs på tekniska utbildningar.¹⁸¹ Vidare betonas vikten av ett ökat utbyte av såväl studenter som lärare. Här konstaterar man att situationen är under all kritik och att hindren för utbyten över gränserna är många och djupgående. Man föreslår bland annat en kraftig liberalisering av möjligheterna att få studiemedel för studier i utlandet samt större möjligheter att tillgodoräkna utlandsstudier i svenska examina.¹⁸² Organisatoriskt krävs också att resurser avsätts för att internationella sekretariat etableras dels på nationell nivå, dels på varje högskoleenhet.¹⁸³

ETT ÖKAT OCH BREDDAT FLÖDE

Det som är mest förknippat med den högre utbildningens internationalisering är den ökade rörligheten av studenter. Sverige utgör inget undantag här. Fram till 1989 låg antalet ganska konstant under ca 2 000, därefter har antalet fördubblats ungefär vartannat år fram till mitten av 1990-talet för att därefter plana ut något. Antalet har därefter ökat igen för att på nytt stabiliseras en bit in på 2000-talet. I dag studerar vid en given tidpunkt närmare 30 000 svenska studenter utomlands.¹⁸⁴ Merparten av dessa är *free movers*, det vill säga studenter som arrangerar sina utlandsstudier på egen hand. Hur deras antal ökat från början av 1980-talet till slutet av 1990-talet framgår av Diagram 2. Det framgår mycket tydligt att de ändrade reglerna för erhållande av studiemedel för utlandsstudier 1989 haft en stor påverkan på antalet som läser utomlands. Antalet stiger brant i början på 1990-talet. Runt

¹⁷⁸ Ibid., pp. 32-35.

¹⁷⁹ Ibid., pp. 40-47.

¹⁸⁰ Ibid., pp. 48-55.

¹⁸¹ Ibid., pp. 65-93.

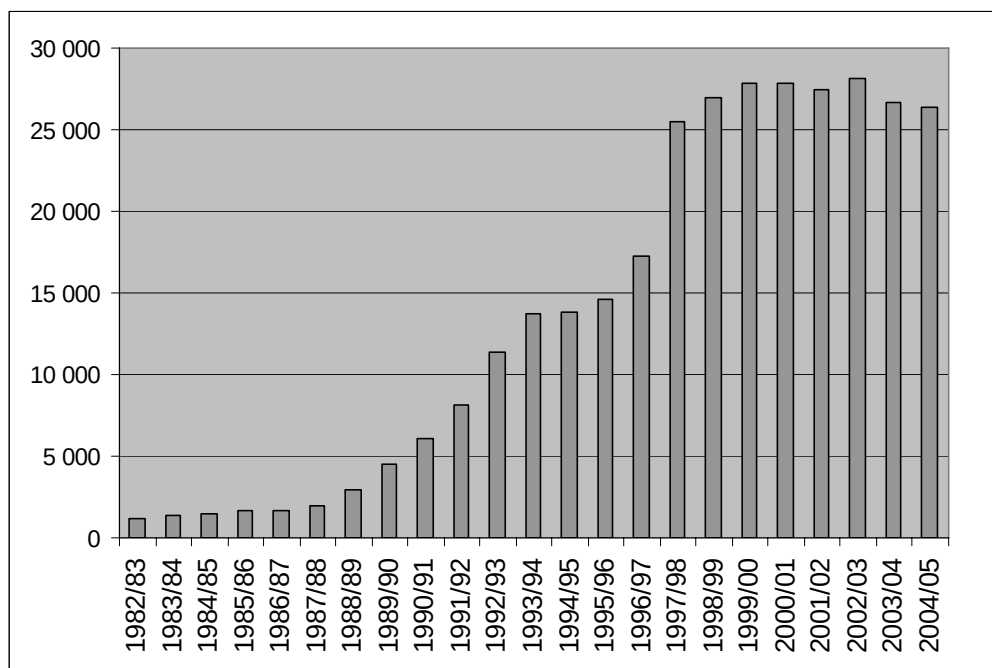
¹⁸² Ibid., pp. 137-171.

¹⁸³ Ibid., pp. 172-180.

¹⁸⁴ Högskoleverket, *Universitet och högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2004*, Högskoleverkets rapportserie 2004:16, Stockholm 2004, pp. 25-27.

millennieskiftet planar trenden ut och därefter sjunker den även något (dessa siffror inkluderar också utbytesstudenter och det är den senare gruppen som står för det största tappet).

Diagram 2. Svenskar som studerar utomlands på eftergymnasial nivå med studiemedel 1982/83-2004/05.

Fram till och med 1996/97 endast *free movers*, därefter även inklusive utbytesstudenter.

Källa: CSN opublicerad statistik.

På motsvarande sätt har antalet utbytesstudenter ökat under 1990-talet. Det svenska medlemskapet i EU i decenniets början öppnade nya möjligheter för svenska lärosäten att knyta band med andra länders högskolor och universitet. Svenska universitets deltagande i EU:s utbytesprogram ökade också snabbt i början. Exempelvis hade Stockholms universitet 1992/93 30 utbytesavtal inom Erasmus. Tre år senare hade antalet stigit till 67. En naturlig följd av det ökade antalet utbytesprogram är att antalet studerande som studerat utomlands inom ramen för de olika utbytesprogrammen (framför allt Erasmus) har ökat. 1993/94 studerade drygt 1 800 svenskar utomlands inom Erasmus, vilket var nästan 700 fler än året innan, en ökning med 61 %. ¹⁸⁵ Läsåret 1995/96 var antalet svenska Erasmusstudenter runt 3 000. ¹⁸⁶ Sveriges deltagande i Erasmusprogrammet har efter 1997/98 faktiskt minskat, vilket ger avtryck i den totala statistiken. Däremot har antal inresande studenter fortsatt

¹⁸⁵ VHS, *Studenter utomlands*, p. 5. Det totala antalet svenskar som studerar utomlands under ett läsår är svårt att exakt bestämma. En uppskattning av antalet utlandsstudenter läsåret 1993/94 är att det kan röra sig om ca 18 000-19 000 utlandsstuderande svenskar.

¹⁸⁶ Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, Högskoleverket, Stockholm p. 87.

öka.¹⁸⁷ Detta innebär att en omfattande andel studenter som inte själva studerat utomlands kommit i kontakt med internationaliseringen via de alltmer talrika utländska studenter som läser i Sverige.¹⁸⁸

Svenska studenter avviker inte så mycket från andra länders studenter i sina val av länder (se Diagram 3 och Tabell 65). Läsåret 1996/97 studerade hela 30 % av de svenskar som läste utomlands med studiemedel som *free movers* i USA. Slås samtliga engelsktalande länder samman stiger andelen till 53 %. Om vi studerar de olika ”utbildningsblocken” attraherar Europa (Norden inräknat) flest svenska studenter, 62 %, medan Nordamerika svarar för 31 % och övriga världen endast 7 %.¹⁸⁹ Å andra sidan svarar länder utanför Europa och Nordamerika för en betydligt större andel av de utländska studenter som studerar i Sverige. Enligt en undersökning från 1988 kom ca 27 % (varav 16 % kom från Iran) av de närmare 9 000 utländska studenterna från dessa länder medan studenter från Nordamerika endast utgjorde 4 %.¹⁹⁰ Den största kategorin utländska studenter var de nordiska studenterna, 42 % (där Finland svarar för merparten, 26 %). De europeiska studenterna utgjorde 20 %, men det är mycket sannolikt att denna kategori studenter har ökat i antal i och med EU:s utbytesprogram.¹⁹¹ Vi kan se det faktum att det är fler icke svenska nordbor som studerar i Sverige än vad det är svenskar som studerar i de nordiska länderna som en indikator på att Sverige intar en dominerande position bland de nordiska länderna. Men i förhållande till övriga Europa och framför allt Nordamerika intar Sverige en dominerad position. Slutligen intar Sverige en dominerande position i förhållande till tredje världen, men signifikansen av detta utbyte är marginell.¹⁹²

¹⁸⁷ Internationella programkontoret för utbildningsområdet, *Erasmus studentmobilitet. Sveriges deltagande 1998 till 2003*, p. 7.

¹⁸⁸ I dag är ca 12 % av nybörjarna vid svenska högre lärosäten utbytesstudenter. Ibid., p. 14. Totalt sett åker emellertid ungefär dubbelt så många svenskar ut som det kommer utländska studenter till Sverige. Sveriges dominerade position på den transnationella utbildningsmarknaden manifesteras således av en negativa utbytesbalansen.

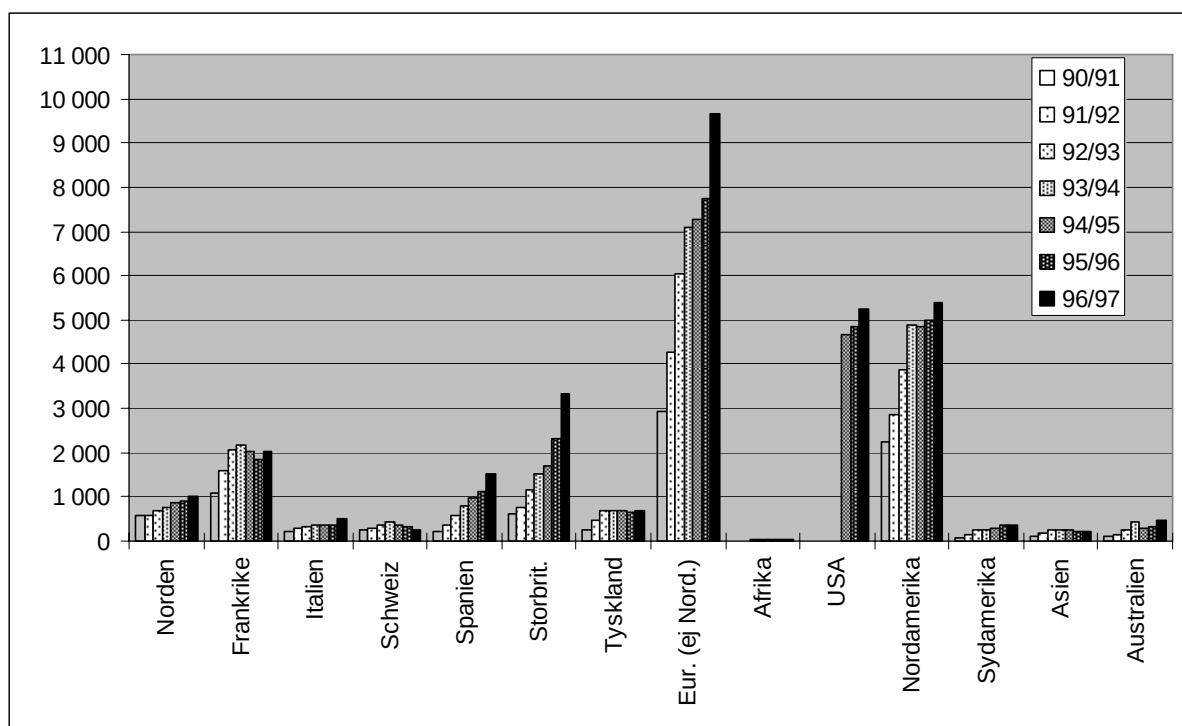
¹⁸⁹ Se Tabell 65 i appendix. Procenttalen är beräknade utifrån tabellen men ej presenterade i tabellen.

¹⁹⁰ Utbildningsdepartementet, *Utlandsstudier och internationella utbildningskontakter. Vad ska göras centralt, vem ska göra det och hur?*, pp. 15–16.

¹⁹¹ Det saknas för tillfället tillförlitlig statistik över hur många utländska studenter som studerar vid svenska universitet och högskolor eftersom dessa i många fall inte registreras som studerande i Sverige.

¹⁹² Beträffande tredje världen är Sveriges dominerande position tydligare vad det gäller doktorandnivån. 420 av de 956 doktorander som högskolorna har rapporterat studerade i Sverige minst tre månader under 1995/96 kommer från länder i tredje världen. Mer än hälften av dessa doktorander studerade på Karolinska institutet. Vi kan vidare notera att de europeiska doktoranderna utgör den största gruppen forskarstudenter i Sverige (456 stycken), medan det endast fanns 34 forskarstudenter från USA. Se Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R, Högskoleverket, Stockholm 1997, p. 88.

Diagram 3. Antal svenskar som studerar utomlands med studiemedel (endast *free movers*) 1990/91-1996/97 per land/område.

Källa: CSN opublicerad statistik.

De svenska studenternas val av länder är relaterat till ämnesområden, se Tabell 66. Läsåret 1995/96 var humaniora vanligast att studera bland *free movers*, ungefär var tredje student fanns på en humanistisk utbildning (där även språkstudier ingår). Därtill kan läggas 15 % inom konstnärliga utbildningar. Även ekonomi är ett centralt val, 13 %. Få studenter väljer emellertid att studera medicin och teknik (5 % resp. 4 %). Bland de olika länderna har Frankrike och Spanien de högsta andelarna som läser humanistiska ämnen (83 % resp. 93 %), vilket till stor del förklaras av det stora intresset för att studera franska och spanska. USA, där det inte går att läsa språk, har en mycket liten andel som läser humaniora, 2 %, medan ekonomi är betydligt vanligare, 24 %. Även konstnärliga utbildningar läses av många (19 %). Frankrike och USA har med andra ord mycket olika ämnesprofiler.¹⁹³

Bland dem som läser utomlands via utbytesavtal ser ämnesfördelningen lite annorlunda ut. Enligt en stor enkätundersökning av svenska studenter som läste utomlands någon gång under 1991-1994 läste 42 % av utbytesstudenterna (47 % av kvinnorna, 37 % av männen) samhällsvetenskapliga ämnen inklusive ekonomi och juridik, något som endast gjordes av 20 % bland *free movers* (28 % av männen och 16 % av kvinnorna). Det var också vanligare bland utbytesstudenterna (framför allt bland männen) att läsa teknologi, naturvetenskap, datavetenskap och medicin. Bland *free movers* dominerade språken

¹⁹³ Frankrike har också generellt en mycket stor internationell rekrytering inom humaniora, medan få internationella studenter väljer att läsa naturvetenskap och teknologi i Frankrike. Detta mönster är mest utpräglat bland de dominerande länderna, studenter från utvecklingsländer tenderar att värdesätta de tekniska utbildningarna högre. Se Tabell 67 i appendix.

stort (61 % av kvinnorna, 40 % av männen), något som få av framför allt männen i utbytesstudier läste (15 % resp. 3 %). Konsthögskolor var också vanligare bland *free movers*.¹⁹⁴

Val av länder varierar också med kön och typ av utlandsstudier. Bland kvinnor som läste som *free movers* var Frankrike det viktigaste valet (32 %), medan USA hade denna status bland männen (41 %). Bland kvinnorna var USA det näst viktigaste valet (15 %), men avståndet till Storbritannien (14 %) och Övriga Europa (13 %) var inte stort. Motsvarande ställning bland männen hade Frankrike (16 %) och Övriga Europa (11 %). Skillnaderna var mindre bland dem som läste som utbytesstudenter. Bland männen var USA det viktigaste valet (27 %), följt av Storbritannien (19 %) och Övriga Europa (14 %). Återigen uppvisar kvinnorna andra prioriteringar, Storbritannien rankas högst (21 %), tätt följda av Övriga Europa (19 %) och USA (18 %).¹⁹⁵

Slutligen kan vi ställa oss frågan vilken social bakgrund utlandsstudenterna har. Under 70- och 80-talen när studiemedelssystemet för utlandsstudier var synnerligen restriktivt var de högre samhällsskikten kraftigt överrepresenterade, 60 % av dem som beviljades studiemedel hade en far som var akademiker eller högre tjänsteman.¹⁹⁶ I och med att fler former av utlandsstudier blev bidragsberättigade 1989 har den så kallade sociala snedrekryteringen till utlandsstudier minskat något. Enligt en undersökning genomförd av SCB på uppdrag av CSN utgjorde kategorin utlandsstuderande med föräldrar inom högre tjänstemannayrken (även akademiker) 40 % av undersökningspopulationen (för högskolenybjörarna i Sverige 1991/92 var motsvarande andel 28 % och för den totala befolkningen i Sverige utgör högre tjänstemän 9 %).¹⁹⁷ Att utlandsstudenterna har högre socialt ursprung än dem i svensk högre utbildning bekräftas av den undersökning som beställts av Högskoleverket. Det sociala ursprunget, mätt efter föräldrarnas högsta utbildningsnivå, är högst bland gruppen *free movers*, 64 % kommer från hem där minst en av föräldrarna har en längre högskoleutbildning. Bland utbytesstudenterna är andelen 59 %. Motsvarande andel är bland dem som läser i svensk högre utbildning 46 %. Även om de högre samhällsskikten, som vi kommer att se nedan, fortfarande i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet var kraftigt överrepresenterade, råder det inget tvivel om att utlandsstudier nu har blivit tillgängligt även för bredare sociala skikt. Visserligen har inte andelarna ökat så mycket, men väl antalet.

Det finns även vissa skillnader i val av land mellan studenter av olika sociala ursprung. Att välja att läsa i Frankrike är vanligast i den kategori utbytesstudenter, där båda föräldrarna är högskoleutbildade (18 % av samtliga med denna bakgrund läser i Frankrike) och minst vanligt bland dem där ingen av föräldrarna har högre utbildning (6 %). Det råder däremot ingen tydlig skillnad

¹⁹⁴ Högskoleverket, *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*, Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R, Högskoleverket, Stockholm 1999, p. 57.

¹⁹⁵ Ibid., p. 60. Övriga Europa är andra länder än de nordiska, Storbritannien, Frankrike, Spanien och Tyskland.

¹⁹⁶ CSN, *Att studera utomlands med studiemedel*, CSN rapport nr 1, CSN, Sundsvall 1995, p. 5.

¹⁹⁷ SCB, *Utlandsstuderande. Enkätundersökning våren 1994 bland studenter utomlands i universitet och högskola läsåret 1991/92*, U 10 SM 9501, SCB Stockholm 1995, p. 9.

bland studenterna som läser i USA, ungefär lika stora andelar ur de två extremgrupperna läser i landet.¹⁹⁸

Sammanfattningsvis har vår genomgång visat att de som läser utomlands inte är representativa vare sig för studenter i övrigt eller för sin åldersgrupp. De är i större utsträckning från högre sociala skikt. I och med att studenter med högt socialt ursprung är så dominerande bland utlandsstudenterna framträder andra skillnader som mer betydande. Skillnaderna mellan könen framträder tydligt i såväl val av land, där Frankrike är ett viktigare val för kvinnor och USA ett viktigare val för männen, och mellan utbytesstudenter och *free movers*. De tidigare läser oftare humanistiska ämnen, medan ekonomi, naturvetenskap och teknologi är vanligare bland de senare.

Den kritik som kan riktas mot de studier som redovisats ovan är att det är mycket grova kategorier som redovisas. Detta gäller såväl studierna som det sociala ursprunget. Vi erhåller ingen kunskap om det finns skillnader mellan sociala grupper som står näringslivet nära eller offentliganställda högre tjänstemän, eller mellan exempelvis läkarbarn och universitetsläraryrken. Framför allt finns lite att hämta för den som intresserar sig för hur mer än två egenskaper hänger samman. Vilka typer av utbildningsinvesteringar utvecklas av låt säga en son till en företagsledare, som har läst ekonomi på gymnasiet och fått medelmåttiga betyg i relation till en dotter till en läkare som läst naturvetenskap på gymnasiet och gått ut med toppbetyg? Inte heller får vi reda på mycket av skillnader inom olika länder. Som vi sett är många nationella system mycket differentierade där det råder avsevärda skillnader att läsa på de högst rankade lärosätena och de lärosäten som inte ens blir föremål för rankningar. Bland utbytesstudenterna i USA ser det sociala ursprunget inte ut att spela någon större roll, samtliga grupper tenderar att välja att läsa i landet i samma utsträckning. Innebär det också att de hamnar på samma typer av skolor eller finns de intressanta sociala skillnaderna på denna nivå i stället. Det är denna typ av mer precisa frågor vi kommer att ägna resterande utrymme åt att försöka besvara.

¹⁹⁸ Högskoleverket, *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*, Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R, Högskoleverket, Stockholm 1999, p. 66.

Pierre Bourdieus La noblesse d'État – en resumé

Denna exkurs motiveras av att La noblesse d'État har fungerat som en central inspirationskälla för undersökningarna. Verkets ambition att överskrida gränserna för utbildningsforskningen och placera studier av utbildning i centrum för analyser av makt, det vill säga att relatera en analys av utbildning till studier av staten och maktens fält, är ett viktigt credo. Än mer betydande för de följande undersökningarna har greppet att sammankoppla en analys av de objektiva villkoren med en undersökning av de subjektiva förståelserna av den sociala världen varit. Detta tar sig i avhandlingen uttryck som studier av övergripande strukturer, framför allt med hjälp av statistik, i kombination med genomförandet av en serie intervjuer med studenter för att fånga de subjektiva erfarenheterna. I användandet av statistik och intervjuer finns också spår av den pluralism vad gäller metoder som La noblesse d'État uppvisar. Det säger sig självt att ett avhandlingsprojekt inte kan komma i närheten av den rikedom i analyserna som en syntes av ett trettioårigt forskningsprogram. Men man kan alltid låta sig inspireras. Här presenteras en resumé av verket för att ge läsarna en översikt och vissa referenspunkter för den undersökning som följer.

Mentala strukturer

La noblesse d'État består av två huvudsektioner, en första (verkets första till tredje del) som primärt analyserar aspekter på utbildningsväsendet och en andra sektion (del 4-5) som behandlar maktens fält och staten. Strategin att dels studera de sociala strukturerna, dels de mentala strukturerna, är framträdande i dispositionen av den första huvudsektionen. Del 1, "Skolmässiga former av klassifikation" behandlar hur utbildningsväsendet fungerar som en kognitiv maskin som transformerar sociala strukturer till skolmässiga omdömen och klassifikationer. Ett intressant empiriskt material utgörs av anteckningar gjorda av en lärare i filosofi vid en av de förberedande elitskolorna för flickor i Paris. Läraren har noterat omdömen om sina elevers arbeten och till detta material har sedan elevernas sociala ursprung och deras slutbetyg lagts till. Detta material ger en unik förståelse av ledet mellan det som vanligtvis beaktas i utbildningssociologiska studier, relationen mellan socialt ursprung och betyg. Utifrån de adjektiv som läraren noterat om varje elevs arbeten kan de kognitiva principerna analyseras i analogi med Durkheims och Mauss analyser av primitiva former av klassifikation. Det blir då tydligt att adjektiven korrelerar med de bestämningar som vanligen används för de sociala klasserna: arbetarklassen associeras med omdömen som "vulgär" och "enkel", det lägre borgerskapet med "korrekt, men inte mer" och "medioker" och överklassen med "rik", "finess", "intelligent" och "skicklighet". Omdömena sträcker sig långt vidare än till en bedömning av elevernas arbete med hänsyn till de skolmässiga kvaliteterna och utgörs till stor del av moraliska omdömen och till och med av kroppsliga omdömen. Detta bör inte förstås utifrån en medveten strategi från lärarens sida utan som en effekt av habitus, det vill säga att läraren i sitt arbete implicit tar hänsyn till sådant som elevernas klädsel, sätt att föra sig, sätt att tala, handstil etc. (pp. 48-64) För att förstå hur dessa lärarhabitus med sina perceptionsscheman är producerade analyseras sedan studenterna på l'École Normale Supérieure, det vill säga det franska prestigefyllda systemet av lärarhögskolor, utifrån omdömen från alumniskrifter där jämbördiga bedömer varandra. På likartat sätt studeras studenternas sociala ursprung, omdömena och de sociala positioner studenterna senare kommer att besitta. Analysen ger vid handen en homolog struktur där studenterna med störst volym nedärvt kulturellt kapital är de som får de mest distingerade och positiva (återigen till stor del moraliska) omdömena och som sedermera intar de mest dominerande positionerna inom utbildningsväsendet, det vill säga positioner vid universitet i Paris. (pp. 64-81)

Ett annat exempel utgör de undersökningar som gjorts av Bourdieu och hans medarbetare av prisvinnare, det vill säga elever som ställt upp i nationella tävlingar (*Concours général*) inom olika ämnen. Det finns en tydlig hierarki mellan de olika ämnena med avseende på elevernas sociala ursprung, uppfattning om sig själva (exempelvis anser elever med högst sociala ursprung, som eleverna inom grekiska och latin, att de är bäst i klassen i störst utsträckning) och stilen (där lärarna inom humaniora definierar goda arbeten som eleganta och talangfulla arbeten, vilket även eleverna själva ser som anledningen till att man vunnit pris, medan elever i geografi anser att framgången berott på klarheten och grundlighet i framställningen). (pp. 19-39)

Sammanfattningsvis kan sägas att oavsett vilken nivå som undersökts visar analyserna på att det finns en statistisk korrelation mellan de sociala villkoren hos agenterna och de akademiska klassifikationerna som tilldelas dem.

Sociala strukturer – en synkron analys

Från system av klassifikationer vänder sig Bourdieu i den tredje delen, "Fältet av elitskolor [*grandes écoles*] och dess transformeringar", till de system av positioner som utbildningsväsendet utgör. Som delens titel indikerar handlar det om såväl en synkron som diakron analys. Den synkrona analysen tar sitt avstamp i en

epistemologisk diskussion om konstruktionen av forskningsobjektet. Bourdieu menar att det handlar om att bryta med dels den gängse forskningen om *les grandes écoles* som karakteriseras av att endast en av de prestigefyllda skolorna avhandlas åt gången, dels den gängse vardagsföreställningen om utbildning baserad på talesättet ”sådan far, sådan son”. I det första fallet spolieras all förståelse av det system av utbildningar som de högre utbildningsinstitutionerna utgör där institutionernas strategier endast blir begripliga i relation till de övriga institutionernas strategier. (pp. 185-187) Problemet med den vardagliga förståelsen av utbildningens reproduktiva karaktär är att man även här förenklar ett komplext samspel mellan olika sociala strukturer. För att förstå social reproduktion krävs det att man analyserar det sociala rummets struktur, utbildningsväsendets struktur och transformationerna av det sociala rummets struktur.¹⁹⁹

Bourdieu och hans medarbetares modell för att förstå högre utbildning och social reproduktion tar sin utgångspunkt i konstruerandet av fältet av högre utbildningar. De empiriska materialen består dels av ett statistiskt material baserat på studenternas fäders yrke (84 mer eller mindre ansedda fackhögskolor spridda över Frankrike ingår i analysen, medan universiteten är utelämnade ur analysen), dels en enkätundersökning av ett strategiskt urval av utbildningsinstitutioner.²⁰⁰ Av specifikt metodologiskt intresse utgör ambitionen att fånga strukturen av ett fält. Detta innebär att de gängse metoderna att exempelvis välja ut ett slumpmässigt urval för att undersöka förhållandet mellan socialt ursprung och utbildning allvarligt skulle underminera denna ambition på så sätt att relevanta utbildningar skulle kunna hamna utanför undersökningen. Istället valdes en mer kontrollerad urvalsteknik baserad på idén om representativitet gentemot strukturen, det vill säga att utbildningarna valdes ut efter kriterier såsom akademiskt selektivitet, högt socialt anseende, geografiskt läge (Paris kontra provins), disciplin, etc. Ifall två skolor intar liknande positioner kan en av dem utelämnas i datainsamlingen medan utbildningar som intar specifika positioner inkluderades. (pp. 331-335)

Fältet av högre utbildningar delar sig i en dominerande pol, *la grande porte*, där de mest ansedda fackhögskolorna i Paris återfinns och en dominerad pol, *la petite porte*, som samlar de regionala, mindre prestigefyllda fackhögskolor. Denna fundamentala polaritet, den första dimensionen i korrespondensanalysen, är också en skillnad i typ av utbildning där utbildningarna vid *la grande porte* karakteriseras av att de ger en relativt generell kompetens i motsats till de mer specialiserade och därmed begränsade utbildningarna vid *la petite porte*, eller om man så vill, en skillnad mellan teori och praktik (tillämpade kunskaper). Noterbart är att denna uppdelning återfinns inom varje delfält vilket kan exemplifieras med hierarkin av ingenjörsutbildningar med *École polytechnique*, den mest generella utbildningen och belägen i Paris, i toppen av hierarkin och specialiserade högskolor som *Arts et industrie textiles de Roubaix*. Uppdelning korresponderar även med arbetsdelning i det sociala rummet vilket kan exemplifieras med skillnaden mellan att vara högre tjänsteman och tjänsteman på mellannivå. (pp. 198-212) Vi kan även se opposition mellan *la grande porte* och *la petite porte* och mellan det generella och det specifika i ett geografiskt perspektiv där de generella möjligheterna (inom exempelvis kultur, ekonomi och förvaltning) som en storstad likt Paris erbjuder står mot de betydligt mer begränsade möjligheterna en mindre stad har att erbjuda.

Den andra dimensionen i fältet av högre utbildningar (n=84) ställer privata utbildningar som ekonomiska, administrativa och konstutbildningarna (karakteriserade av relativt låga inträdeskrav, kortare förberedelseutbildningar men däremot höga avgifter) mot de intellektuella plantskolorna i statlig regi (exempelvis lärarutbildningar, tekniska utbildningar och agronomutbildningar) med höga inträdesbetyg som ofta kräver omfattande förberedelser. (p. 213) Denna dimension blir tydligare när enkätmaterialen (som innehåller indikatorer på skolmässig framgång, bättre indikatorer på socialt ursprung och även indikatorer på praktiker och ställningstaganden) analyseras, först utifrån samtliga skolor som undersökts (n=21) och sedan i en mer omfattande analys av endast de så kallade *grandes écoles* (n=15). Påfallande blir att ju närmare den intellektuella polen man kommer desto större blir de skolmässiga framgångarna hos studenterna, vilket inte

¹⁹⁹ Exempelvis måste yrkesgruppernas relativa utveckling över tid analyseras. Reproduktionsstrategier för sociala grupper inom krympande yrkeskårer såsom jordbrukare ser annorlunda ut än för sociala grupper inom expanderande yrkesområden. Under 1900-talet har det för jordbrukarsöner och -döttrar varit mer eller mindre en förutsättning att man söker sig andra utkomster en föräldrarnas för att reproducera den sociala positionen. Ibid., p. 191. Denna tankegång utvecklas även senare i verket under rubriken ”Reproduktionsstrategier”, ibid., pp. 386-396 och speciellt 394-395. Se också Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron, *La reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*, Minuit, Paris 1970, pp. 166-185 för en längre diskussion om reproduktionsstrategier för sociala grupper.

²⁰⁰ Se appendix 2, Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 331-351 för en utförlig diskussion om insamlandet av material, metodologiska och epistemologiska frågor i samband med insamlande av data, konstruktion av frågeformulär, etc. Exempelvis analyseras hur olika procedurer för distribution av enkäter påverkade svarsfrekvensen, hur de olika skoladministrationerna ställde sig till enkätundersökningen och hur svarsfrekvensen ser ut för olika sociala klasser.

direkt framkommit i den första analysen där endast en variabel, faderns yrke, legat till grund för analysen. Bourdieu menar att de två viktigaste faktorerna för att förstå strukturen av fältet av högre utbildningar är det sociala ursprunget, det vill säga det nedärva kulturella och ekonomiska kapitalet och framför allt relationen mellan kapitalarterna, samt de skolmässiga framgångarna. En intressant effekt värd att notera är att hur de olika skolorna förhåller sig till varandra beror till viss del på vilka skolor och vilka variabler som tas med i analysen (i den mest omfattande analysen som endast omfattar de mest prestigefyllda *grandes écoles* (n=15) blir den tidigare andra dimension som skiljer mellan nedärvt kulturellt och ekonomiskt kapital den första dimensionen eftersom de mindre prestigefyllda skolorna, som till stor del bidrog till att upprätta dimensionen mellan dominerande och dominerade, har uteslutits i denna analys). Det krävs därför ett visst mått av försiktighet när man tolkar de grafer som korrespondensanalysen producerar och att man är medveten om att ifall en tongivande utbildning eller variabel lämnas utanför analysen kan strukturen drastiskt ändras. Tekniken öppnar å andra sidan för intressanta slutsatser av hur strukturen förändras beroende på vilka variabler som analyseras. (pp. 212-225)

Ett viktigt resultat Bourdieu finner vid analysen av fältet av *grandes écoles* (n=15) är att den struktur som framträder, det vill säga oppositionen mellan kulturellt och ekonomiskt kapital (inte endast baserad på studenternas sociala ursprung utan även på studenternas praktiker och politiska ställningstagande där exempelvis kulturella aktiviteter dominerar över sportsaktiviteter vid den kulturella polen och det motsatta förhållandet råder vid den ekonomiska) korresponderar med den opposition som finns inom maktens fält, vilket kommer att diskuteras mer i detalj nedan. Detta ses som en intäkt för den betydelse utbildningsväsendet har för den sociala reproduktionen och kan bl.a. avläsas i de strider som sker kring utbildningsväsendets funktion och struktur. Ett påfallande exempel här är vilken betydelse de skolmässiga kriterierna ska ha för skolans utveckling kontra en anpassning till näringslivets behov, eller med andra ord, en strid om att stärka skolväsendets autonomi (ståndpunkten hos det kulturella kapitalets företrädare vilka är beroende av utbildningsväsendet för sin reproduktion) eller att försöka minimera skolans demoraliserande inverkan (ståndpunkten hos det ekonomiska kapitalets företrädare vilka är betydligt mindre beroende av

²⁰¹ Andra begrepp hämtade från religionen och religionssociologin som Bourdieu använder i bland annat sina studier av utbildning är tro [*crayons*], magi och askes. Se vidare Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 277-281 för en diskussion om hur Bourdieu utvecklat fältbegreppet med inspiration från Max Webers religionssociologi och pp. 197-199 för en analys av Bourdieus förhållande till den traditionella religionssociologin (framför allt Durkehimianerna och Weber) i allmänhet.

²⁰² Vi kan notera att den skiljelinje som går mellan de utvalda och de övriga egentligen är godtycklig och att decimaler i betyget kan skilja mellan skolmässig framgång och undergång ("den siste att få godkänt och den förste att bli underkänd"). Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 140-141. Minst lika viktigt som urskiljandet är aggregerandet av en elit och här menar Bourdieu att det inte är separationen av eleverna från det övriga samhället och familjen som är det primära, dageleverna skiljer sig inte signifikant från dem som är internerade på skolorna. I stället är det upprättandet av en gemensam och specifik kultur som är avgörande, där exempelvis slang, traditioner, de gemensamma hårda studie villkoren är grundläggande. Ibid., pp. 110-113.

²⁰³ Ibid., pp. 163-175; citatet från p. 168. Ett intressant exempel i Sverige på hur det symboliska värdet av en titel kan användas för politiska syften är när man nyligen införde möjligheten för adjunkter att bli lektorer och för docenter att bli professorer utan att avsätta medel för att kompensera för löneökning, den ökade andelen forskning i anställningen och de kringkostnader som i dag är avsatta för de "traditionella" professurerna. Risker är här uppenbara att det hela resulterar i att man erhåller två statusmässigt skilda yrkesgrupper med samma titel, såvida man inte löser problemet med att helt enkelt ge de olika grupperna olika prefix före titeln för att på så sätt särskilja grupperna.

²⁰⁴ Denna tolkning är dock inte helt konsistent eftersom Bourdieu å ena sidan hävdar att maktfältet är förbundet med de specialiserade fältens uppkomst (ibid., n 2, p. 376), å andra sidan att maktfältets historia sträcker sig åtminstone tillbaka till medeltiden (ibid., p. 378). Den första tolkningen är mer stringent eftersom maktfältet som vi sett konstitueras av de kapitalarter som de specifika fälten producerar.

²⁰⁵ Ibid., pp. 378-384. Reproduktionsstrategier skall inte förstås som i första hand medvetet kalkylerade strategier utan som ett stort antal handlingar (genererade av habitus) vilka resulterar i att den sociala positionen reproduceras (ibid., pp. 386-387).

²⁰⁶ Ibid., pp. 468-476. För en mer ingående analys av det sociala kapitalets betydelse inom det ekonomiska fältet, se Appendix 4, pp. 516-526. Se även Donald Broady, *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, Skeptronhäftan nr 15, SEC/ILU, Uppsala universitet, Uppsala 1998, pp. 14-16, för en diskussion om det sociala kapitalets särart i Bourdieus "typologi" av kapitalarter. Till skillnad från exempelvis kulturellt och ekonomiskt kapital är inte det sociala kapitalet individuellt utan knutet till en grupp av människor och det har ingen egentlig verkan i sig självt, det är först i kombination med andra former av kapital som exempelvis ett utbildningskapital som det sociala kapitalet får sin funktion.

²⁰⁷ Max Weber, *Ekonomi och samhälle. Förståndesociologins grunder, Del 1*, Argos, Uppsala 1983, p. 38.

²⁰⁸ Denna statliga magi består bland annat i att instifta gränser, kategorisera, namnge, rapportera, etc. och att genom dessa symboliska handlingar skapa reella förhållanden exempelvis som att kategorisera någon som någons avkomma också innebär att barnen ges rätt till en del av föräldrarnas arv, eller som i fallet med utbildningstitlar, ge dess innehavare rätten att utöva ett visst yrke och därmed komma i åtnjutande av ekonomiska och symboliska tillgångar.

utbildningsväsendet för sin reproduktion och där det sociala och det ekonomiska kapitalet har en större betydelse). (pp. 225-239)

Kapitlet om den synkrona analysen av fältet av högre utbildning i Frankrike avslutas med en diskussion om betydelsen av att analysera högre utbildning som ett system av relationer. Här förs också en diskussion om de modala habitus som karakteriserar de olika utbildningsinstitutionerna (det vill säga lärarsöner på École normale supérieure, ENS, och företagsledarsöner på École des hautes études commerciales, HEC), vilka är de som är mest lämpade att bära upp och förkroppsliga den *esprit de corps* [kåranda] som dominerar utbildningen. Likaså diskuterar Bourdieu de undantag, avvikande livsbanor som direktörssöner på ENS, som förekommer inom utbildningssystemet och hur dessa tar sig uttryck i exempelvis extrema avvikelser från de modala habitus (som den marxistiska falangen på HEC bestående av statistiskt sett avvikande studenter som troligen också insett att den utlovade yrkeskarriären inte endast kräver skolmässig framgång utan ett socialt kapital som de inte besitter). (pp. 254-264)

Sociala strukturer – en diakron analys

Den diakrona analysen, kapitel 2 ”En strukturell historia”, tar sin utgångspunkt i en ny analys av fältet av utbildningsinstitutioner, genomförd 1984-85 utifrån data om 84 strategiskt utvalda utbildningsinstitutioner. Bourdieu inleder med en diskussion om hur förändringar inom utbildningsväsendet ska tolkas och han varnar här för en alltför ytlig tolkning av förändringar inom den högre utbildningen, såsom att exempelvis tala om en ökad demokratisering av utbildningen i och med den ökade andelen barn till de folkliga klasserna inom den högre utbildningen. De resultat de finner visar snarare på det motsatta. Till att börja med kan konstateras att det finns en tydlig stabilitet beträffande strukturen inom fältet för högre utbildning. Den första dimensionen skiljer ånyo mellan *les grandes écoles* och mindre ansedda utbildningar främst i provinsen, och den andra dimensionen ställer akademiskt selektiva utbildningar som ENS och Polytechnique mot mindre akademiskt selektiva utbildningar inom framför allt ekonomi som L’European Business School. Studerar man sedan transformationerna över tid, finner man att det framför allt är de mindre prestigefyllda ämneskategorierna som kortare ingenjörsutbildningar, samhällsvetenskapliga och humanistiska ämne samt juridik som har ökat sina studerandeantal medan exempelvis de ansedda preparationsklasserna endast ökat intagen marginellt. De senare skolorna har dessutom ökat andelen studenter ur de dominerande klasserna. Detta leder till att det de facto har skett en ökad differentiering av den högre utbildning, talet om demokratisering till trots. Å ena sidan har de mest prestigefyllda blivit mer exklusiva i den meningen att deras andel studenter blivit mindre gentemot det totala antalet studenter, å andra sidan har den sociala rekryteringen blivit än mer socialt selektiv. (pp. 265-278)

Ett bärande argument i Bourdieus analys av utbildningsväsendet som ett fält är att upprättandet av nya positioner inom fältet såsom när HEC inrättades i slutet av 1800-talet och grundandet av École Normale d’Administration, ENA, 1945 påverkar hela systemet av utbildningar. (pp. 187, 231 et 278ff) Den diakrona analysen tar fasta på två av de viktigaste förändringarna under de två gångna decennierna mellan analysstillfällena, dels École Normale d’Administrations stärkta position inom fältet av *grandes écoles*, dels det ökade antalet ekonomiutbildningar och den ökade andelen studenter som läser ekonomiutbildningar. Det är intressant att här notera vikten av det symboliska kapitalet och den betydelse trosföreställningarna har för strukturen av högre utbildningar. HEC lyckades i mångt och mycket skapa sig en position som den förnämsta och bästa ekonomiutbildningen genom en rad strategier vilka syftade till att särskilja skolan från de övriga ekonomiutbildningarna och därigenom dra till sig just de studenter som besatt de rätta tillgångarna, framför allt ett omfattande socialt kapital. Dessa strategier lyckades och studenter kom sedan att inta dominerande positioner inom samhället och löftet till studenterna hade därmed uppfyllts. (pp. 278-282) På samma sätt fungerar en spirande misstro mot en utbildning som en neråtgående spiral där de mest selekterade och kapitalstarka studenterna och lärarna flyr utbildningen och därmed successivt förvärrar krisen. Dessa transformationer korrelerar med arbetsmarknadens utveckling, exempelvis sammanfaller ENS nedåtgående rörelse efter andra världskriget med lärarkårens relativa ökning i antal (och därmed minskade sociala prestige) och det uppstår en diskrepans mellan de tidigare utlovade karriärmöjligheterna och de realiserbara möjligheterna. (pp. 294-305) På motsvarande sätt sammanfaller uppsvinget för ekonomiutbildningar med internationaliseringen av ekonomin i början av 1970-talet. Det föreligger dock här en viktig skillnad, medan läraryrket förlorar i status i och med expansionen så ökar statusen för ekonomer, eller åtminstone en del av dem, i takt med att yrket expanderar. (pp. 305-312) Det råder en viss otydlighet i hur detta skall förstås. En möjlig förklaring kan vara att det handlar om två olika typer av yrken, ett inom offentlig sektor där löneutvecklingen inte direkt är kopplad till efterfrågan och ett inom den privata sektorn där en ökad efterfrågan tydligare korrelerar med en ökad inkomstökning och därmed ökad social prestige.

Några ord bör även sägas om hur fältet av högre utbildningar transformerats i och med etablerandet av ENA. Den tidigare tydligt bipolära modellen med ENS vid ena polen och HEC vid den andra har diffuserats i och med att ENA intagit en central position i dubbel bemärkelse, dels mellan de två tidigare dominerande

polerna, dels som den viktigaste skolan för vidare elitkarriärer. ENA:s dominerande position medför att de övriga utbildningsinstitutionerna tvingas att anpassa sina strategier efter ENA:s modell. Exempelvis har Polytechnique infört en rad kurser i marknadsföring för att följa med i den ökade konkurrensen kring ekonomiutbildningen. (pp. 282-294) Ytterligare ett exempel på fälteffekter som kan iakttas illustreras av etablerandet av en rad nya ekonomiutbildningar. Dessa institutioner attraherar i första hand de inom den ekonomiska eliten som inte besitter det nödvändiga skolmässiga kapitalet som erfordras för inträde till de mest prestigefyllda ekonomiska utbildningarna, det vill säga HEC, Sciences Po och ENA. I stället för att marknadsföra sig som akademiska utbildningar talar man om nära samarbete med näringslivet, goda möjligheter till praktik utomlands, framför allt i USA och Japan, samt alternativ pedagogik. Detta till trots söker man använda sig av akademiska symboler (dock utan reellt innehåll) för att på så sätt legitimera sin position, vilket visar på den ambivalens som dessa skolors position innebär mellan det ekonomiska fältet och det akademiska. (pp. 317-328)

En helig verksamhet – produktionen av en statsadel

Som vi har sett är emellertid den grundläggande strukturen densamma över tid, den fundamentala motsättningen mellan *les grandes écoles* och *les petites écoles* (och universiteten) har till och med ökat. Denna analys bygger till stor del på analyser av skolornas profiler med avseende på de studerandes sociala ursprung. För att få en bättre förståelse för hur utbildningssystemet fungerar måste även det faktiska innehållet i utbildningarna och deras symboliska funktion analyseras. Detta görs till stor del i den andra delen av verket, *L'ordination*, vilket enligt ordboken betyder prästvigning och ger en indikation i vilken riktning analysen rör sig. För en svensk läsare kan resonemangen te sig en aning främmande och en förutsättning för en förståelse är att inse den grundläggande elitistiska strukturen som det franska utbildningssystemet har med sina parallella utbildningsvägar, å ena sidan universiteten som tar in alla sökande, å andra sidan preparationsklasserna och därefter *les grandes écoles* med sina väldigt selektiva inträdeskrav och mycket begränsade studentantal.

På den symboliska nivån argumenterar Bourdieu för att "elitskolorna", det vill säga preparationsklasserna och *les grandes écoles*, måste förstås i analogi med en religiös verksamhet. Det handlar om att konsekra (en religiös term som betyder viga)²⁰¹ en elit i betydelsen att dels segregera den från de övriga, dels aggregera gruppen till en enhetlig *corpus*.²⁰² Det handlar inte endast om att särskilja en elit utan även om att få den erkänd och igenkänd som elit av de andra och av sig själva. Konsekrerandet av en elit, en *noblesse d'État*, är en skapandeprocess som sker på ett flertal nivåer. Bourdieu talar om en *rite d'institution* i analogi med *rite de passage*. Via elitinstitutionernas ritualiserade verklighet transformeras en socialt selekterad grupp till en utbildningsmässigt konsekrerad grupp. Vi kan notera att denna socialt selekterade grupp och genom selektion och konsekration på lägre nivåer i utbildningssystemet redan är disponerade att uppfylla de krav som utbildningsinstitutionen ställer på dem, eller med Bourdieus slagkraftiga formulering att "arvtagarna måste acceptera att bli ärvda av sitt arv". (pp. 101-103, 140-144; citat från p. 150) Vidare är de titlar som "elitskolorna" producerar centrala. Även titlarna har en närmast religiös innebörd, de ses som upphöjda från det vardagliga och ger bäraren en social status som sedan kan växlas in mot prestigefyllda positioner inom yrkeslivet. Här krävs att vi bryter mot den gängse synen på utbildning som ett system för att producera teknisk kompetens som sedan omsätts i arbetslivet. I likhet med det ovan refererade exemplet med den ökade graden av generell giltighet som olika ämnesområden är behäftade med ju högre upp vi kommer i hierarkin av utbildningsinstitutioner korresponderar de titlar som utbildningsinstitutionerna utfärdar med en ökad grad av generell giltighet och därmed en ökad grad av generalitet i de yrkesbeskrivningar som de ger tillträde till. Ett slående exempel som ges är att medan *côneur* definieras i den officiella yrkesklassificeringen som "specialiserad arbetare ansvarig för att hamra ut klockor på en kon för att släta ut ojämnheter" definieras statsråd [*conseiller d'État*] tautologiskt som "medlem av statsrådet".²⁰³

En annan aspekt av produktionen av en statsadel är det faktum att den totala mängd kapital som en studentgrupp från en av de konsekrerade skolorna besitter kommer alla enskilda medlemmarna till del. De olika former av kapital kan exempelvis vara de akademiska utmärkelser som gruppen besitter (som är omfattande med tanke på de mycket selektiva intagningskriterierna), det kulturella och ekonomiska kapital de ärvt (likaså betydande med utgångspunkt i den höga frekvensen elever från de dominerande klasserna), de framtida elityrkespositioner som gruppens medlemmar kommer att besätta och tillika de positioner som tidigare studenter besitter. Därtill kan läggas det betydande sociala kapital som de ofta livslånga vänskapsbanden som knyts under studietiden innebär. Dessa samlade och omfattande kapitaltillgångar är således en aspekt av det symboliska kapital som titeln innefattar. (pp. 109-110) Men det döljer sig ett intressant fenomen i denna sociala magi som det samlade symboliska värdet innebär. Långtifrån alla och snarare en minoritet av studenterna kommer att inta de mest prestigefyllda positionerna som de utlovas av traditionen. Det finns med andra ord bara plats för en Sartre åt gången. Men dessa statistiska iakttagelser är

trots allt maktlösa mot det symboliska värdet av titeln. (pp. 159-162)

På det pedagogiska planet föreligger det avsevärda skillnader mellan "elitskolorna" och universiteten. Medan elitskolorna karakteriseras av en enorm arbetsbörda för de studerande, ett oavbrutet tragglande av glosor, översättningsuppgifter, matematiska uppgifter, etc., och en stenhård konkurrens, är studierna vid universitetet betydligt mindre arbetskrävande och mindre konkurrensinriktade. Inom preparationsklasserna finns endast ett mål i sikte, de så avgörande *concours*, det vill säga de riksomfattande proven som ligger till grund för antagning till *les grandes écoles*. Lärarnas enda pedagogiska uppgift är att förbereda sina elever på dessa prov genom att ge exempel på tidigare prov, analysera studenternas färdigheter och brister, och framför allt ge dem en ordentlig duvning i konsten att ge sken av att bemästra de mest disparata ämnen. På universiteten är undervisningen inte på samma sätt fokuserad på en uppgift utan präglas snarare av en tydlig nonchalans från lärarnas sida. (pp. 112-121) Detta kan förstås mot bakgrund av de distinkt skilda lärarkategorier som undervisar inom de två helt separata utbildningsvägarna. Preparationsklassernas undervisas av lärare som själva gått den sanktionerade vägen via preparationsklasserna till *les grandes écoles* och som nu är helt inriktade på undervisning. Det är väldigt ovanligt att de bedriver egen forskning, eller att de ens har en vilja att göra det. På sin höjd funderar de på att författa läroböcker. Universitetslärarna, å andra sidan, bedriver ofta egen forskning och ser undervisningen som ett nödvändigt ont. För att summera skillnaderna i pedagogisk inriktning konstaterar Bourdieu att det paradoxalt nog är universiteten (vilka är minst selektiva) som är mest lämpade för att förbereda för en akademisk karriär i och med att mycket lämnas till studenterna själva och att man premierar en kritisk hållning till studierna, medan "elitskolorna" med sin ensidiga fokusering på ytliga kunskaper och på ett okritiskt förhållningssätt till vetenskapen egentligen lämpar sig tämligen dåligt som förberedelser för forskning. Förklaringen till denna paradox är helt enkelt att utbildningsväsendet i första hand inte är ämnat för att förbereda för forskning och karriär inom den akademiska världen, utan för banor inom andra professionella fält och att det utgör ett viktigt inslag i kampen om det legitima dominansarbetet. (pp. 124-139) Utbildningsväsendets funktion går således inte att söka exklusivt inom sina ramar utan måste förstås i relation till den sociala världens logik, vilket är ämnet för den andra huvudsektionen av *La noblesse d'État*.

Maktens fält

En bärande tes i *La noblesse d'État* är att fältet av *grandes écoles* korresponderar med maktens fält och denna tes utvecklar Bourdieu i den fjärde delen "Maktens fält och dess transformationer". Ett annat viktigt tema är att det inom maktens fält pågår en ständig strid om de legitima medlen för dominans och i denna kamp intar utbildningen en central roll.

Bourdieu inleder kapitlet med att konstatera att det är en nödvändighet att bryta med det substantiella synsättet för att förstå hur maktutövning fungerar i samhället. I analogi med att enskilda skolor inte kan studeras som egna objekt kan ej heller specifika dominerande yrkesgrupper studeras enskilt utan här krävs ett relationellt perspektiv, där korrespondensanalysen är ett grundläggande forskningsredskap. Bourdieu ställer sig här kritisk till den marxistiska traditionen som talar om en dominerande klass och en dominerande ideologi i singular. (pp. 373-375) Den relationella analysen av maktens fält tar sitt avstamp i den analys av det sociala rummet som Bourdieu och hans medarbetare presenterat i *La distinction*. Maktens fält definieras helt enkelt som den dominerande delen av det sociala rummet, det vill säga de dominerande klassfraktionernas sfär. (pp. 378-385) Som tidigare påpekats använder Bourdieu termen maktens fält [*champ de pouvoir*] och inte maktens rum i enlighet med benämningen av det sociala rummet i sin helhet. Ett problem med att använda fältbegreppet för att beteckna maktens sfär är att de kriterier som gäller för ett specifikt produktionsfält (se ovan sida 46) inte helt enkelt kan sägas gälla för att karakterisera maktsfären. Jag tänker i första hand på de specialiserade agenterna och institutionerna som strider om något för dem gemensamt. Vilka är de konsekrerande institutionerna inom maktens fält? Vilket är det specifika kapitalet? Ett sätt att lösa denna problematik är att se maktfältet som ett överordnat fält som styrs av något annorlunda principer än de specialiserade fälten. Bourdieu menar att maktens fält utgör ett kampfält där de specifika kapital som ackumulerats inom de specifika fälten fungerar som insatserna. Det finns således inte ett specifikt kapital, som exempelvis det litterära kapitalet inom litteraturens fält, som är giltigt inom maktens fält utan ett flertal olika kapital (där det ekonomiska och det kulturella är de viktigaste). Det som striden handlar om är vilken dominansprincip [*le principe de domination dominant*] som ska gälla inom det sociala rummet och hur de olika formerna av specifika kapital ska relateras och bedömas till varandra ("växelkursen" mellan kapitalen). (pp. 375-378) Sammanlänkad med de olika kapitalens värde är den hierarki som finns mellan de olika specialiserade fälten. (pp. 381-383) Beträffande frågan om vilka de specifika institutionerna är inom maktens fält är det rimligt att se ett spektrum av institutioner som exempelvis utbildningssystemet, statsapparaten och massmedia som dels viktiga fora för strider, dels viktiga konsekurationsinstanser. Bourdieu talar vidare om en arbetsfördelning av dominans [*une division du travail de domination*] vilket leder tankarna till Durkheims klassiska verk *De la division du travail social*. (pp. 375-

378) Enligt Bourdieus historieskrivning är uppkomsten av ett maktens fält förbunden med uppkomsten av specialiserade fält. Det har däremot förekommit strider över dominansförhållandena innan de specialiserade fältens uppkomst som mellan *oratores* (ungefär: ordens tjänare) och *bellatores* (ungefär: vapnens tjänare) under medeltiden.²⁰⁴ Märk väl att det inte som inom den marxistiska historieskrivningen handlar om en kamp mellan förtryckare och förtryckta utan de förtryckta utelämnas här i analysen.

Direkt efter den preliminära definitionen av maktens fält som den övre delen av det sociala rummet (illustrerad med en förenklad graf baserad på den välkända grafiska presentationen av det franska sociala rummet i *La distinction*) presenterar Bourdieu återigen sin graf över fältet av högre utbildningar och visar på den homologi som föreligger mellan de två graferna, där fältet av *grandes écoles* korresponderar med maktens fält. Den analytiska poängen här är att visa på betydelsen av utbildningssystemet för att reproducera strukturen inom det sociala rummet och den resterande delen av kapitlet ägnas därefter åt att analysera olika former av sociala reproduktionsstrategier.²⁰⁵

De två viktigaste formerna av social reproduktion är enligt Bourdieu reproduktionen som sker inom familjen (t.ex. sonen som ärver faderns företag eller förmögenhet) och den som sker via utbildningssystemet. Beträffande icke utbildningsmässiga reproduktionsstrategier diskuterar Bourdieu en hel uppsättning olika dylika såsom fertilitetsstrategier, arvsstrategier, ekonomiska strategier, giftermålsstrategier. (pp. 386-396) De olika formerna av reproduktionsstrategier kan inte förstås i singularis utan de måste analyseras i relation till volymen av kapitaltillgångar och förhållandet mellan olika former av kapitaltillgångar. Exempelvis är de fraktioner som besitter mer kulturellt kapital än ekonomiskt mer benägna att investera i utbildningskapital än de som besitter mer ekonomiskt än kulturellt kapital. Ett intressant exempel på den senare gruppen utgörs av familjeföretagare (som tydligast exemplifierar den familjemässiga reproduktionen) där traditionellt sett utbildningsinvesteringar bemötts med skepticism och exempelvis giftermålsstrategier och fertilitetsstrategier vägt tyngre. (pp. 396-406) Med andra ord kan vi inte heller förstå social mobilitet utifrån ett individualistiskt perspektiv, analysenheten är snarare familjen (vilket historiskt sett är väldigt tydligt då exempelvis landegendomen oftast ärvts av den äldste sonen) eller till och med yrkesgruppen som sådan, eller, om man så vill, klassfraktionen i sig. Detta leder till ett intressant spänningsförhållande mellan individ och kollektiv – skall kollektivet reproduceras på det mest effektiva sättet innebär detta att vissa individer måste ”offras”. Det är framför allt den sociala reproduktionen som sker via utbildningssystemet som drabbas av denna motsättning eftersom familjen här har mindre direkt kontroll över reproduktionen. (pp. 408-410) Därför tenderar familjer med omfattande ekonomiskt kapital att preferera skolor som är socialt exklusiva (vilket innebär att skolan har utgör ett forum för ackumulerande av ett omfattande socialt kapital och tillika omges av ett högt symboliskt kapital) men som är akademiskt mindre krävande. Dessa skolor är ofta privata och betonar att de är ”familjära” till sin karaktär, det vill säga att man representerar de värden som vårdas inom de borgliga familjerna och att därmed barnen inte löper risken att ”korrumperas”, vilket anses vara faran med statliga och mindre selektiva skolor. (pp. 419-420, se också pp. 109, 399-402)

Förhållandet mellan familjestyrda reproduktionsstrategier och utbildningsmässiga reproduktionsstrategier och dess utveckling över tid kräver också några ord. Vid en undersökning av familjeföretagares reproduktionsstrategier över tid finner Bourdieu att utbildningsstrategier visserligen inte är nödvändiga för att starta ett företag men desto viktigare för att hålla kvar företaget inom familjen. (pp. 404-406) Ser vi till olika former av företag är utbildningskapitalet en nödvändighet för högre positioner inom statligt, teknokratiskt och utländskt kontrollerade företag, medan utbildningskapitalet spelar en något mindre betydande roll för de familjekontrollerade företagen. (pp. 406-408) Men ett omfattande utbildningskapital är inte en tillräcklig förutsättning för att nå de högsta posterna inom företagsvärlden. Det är i kombination med ”rätt” familjebakgrund och eller genom allianser med de ledande fraktionerna inom den ekonomiska världen som utbildningskapitalet får sin effektivitet. (pp. 411-413)

I det andra kapitlet, ”Maktens skolor och makten över ekonomin” av den fjärde delen redovisas en undersökning av ekonomins fält som Bourdieu gjort tillsammans med Monique de Saint Martin. De två olika formerna av social reproduktion, den familjemässiga och den utbildningsmässiga reproduktionen, återfinns inom det ekonomiska fältet som struktureras i första dimensionen av en motsättning mellan företagsledare inom den privata sfären och företagsledare inom den statliga sfären. Företagsledarna vid den statliga polen har i betydligt större utsträckning examina från *grandes écoles* och har ofta gjort karriär inom den statliga förvaltningen innan de tillträtt sina poster, medan företagsledarna vid den privata polen i mindre utsträckning har högre utbildningsexamina och istället för en karriär inom statlig förvaltning har deras uppåtgående skett inom den privata sfären. De förra är i större utsträckning söner till familjer inom den högre statliga förvaltningen eller inom de fria professionerna, *la bourgeoisie de robe*, medan de senare oftast har sitt ursprung i det finansiella borgerskapet, *la bourgeoisie des affaires*. Vi kan vidare notera att det privata näringslivets direktörer mestadels är engagerade i sammanhang inom den privata sfären där man oftast intar positioner framför allt inom det ekonomiska fältet i sig och ifall man går utanför detta handlar

det vanligen om privata klubbar, privata välgörenhetsföreningar, etc. De statliga företagsledarna, å andra sidan, ingår i en rad statliga sammanhang, även utanför det ekonomiska fältet och man är ofta även konsekrerade av staten genom en rad hedersutnämningar. Av speciellt intresse är att de sitter i styrelser, nämnder och kommittéer inom forskning och utbildning. Det finns här framför allt tydliga band till elitskolorna, från vilka de flest av direktörerna som sagt även har sina examina. (pp. 428-440)

Den andra dimensionen i korrespondensanalysen av företagsledare skiljer mellan de som besitter mycket makt och de som besitter mindre makt (relativt sett). Den avgörande faktorn som strukturerar denna dimension är *familjens* ålder, eller anciennitet, inom affärsvärlden. (Återigen ser vi att ett individualistiskt perspektiv på social reproduktion och maktförhållanden är otillräckligt.) De dominerande inom det ekonomiska fältet är i större utsträckning med i de mest distingerade klubbarna, omnämnda i *Bottin Mondain*, har fått hedersutnämningar och har examina från framför allt Polytechnique och Sciences Po. Det är intressant att notera att ju äldre ett företag är, desto större är sannolikheten för att ha en vd med ursprung i det traditionella borgerskapet. Bourdieu konstaterar att företagets vd också personifierar företaget och att det är otillräckligt att analysera den officiella kompetens som krävs för att leda ett företag eftersom det är minst lika viktigt att företagsledaren har de rätta kontakterna och den livsstil som erfordras (omfattande konstsamling, belevad stil, boende i "rätt" område, etc.). (pp. 440-450)

Även om det således är tydligt att ett utbildningskapital inte är ett tillräckligt kriterium så visar det sig att dess betydelse ökat över tid. I en undersökning av utbildningskapitalets relativa betydelse över åren finner Bourdieu och Monique de Saint Martin att utbildningsexaminas vikt ökat mellan 1952 och 1972. Det är emellertid svårt att tydligt läsa ut detta ur tabellen som presenteras. De företagsledare som saknar högre utbildningsexamina utgör 5 % 1952, 3 % 1962 och 6 % 1972. Vad som framgår av tabeller är dock att den andel som inte har svarat har minskat kraftigt, från 22 % 1952 över 12 % 1962 till 4 % 1972, och därmed har andelen som redovisat en högre utbildningsexamina ökat totalt. En annan tendens är att den relativa vikten av utbildningsinstitutionerna har förändrats, Sciences Po har blivit allt viktigare, från 4 % till 15 % och handelshögskolorna har ökat från 0 % till 9 %, medan Polytechnique minskat från 14 % till 4 %. Värt att notera är också att det framför allt är de som kommer från finansbourgeoisien som har de lägsta andelarna utbildningstitlar och även om dessa även här har ökat över tid så har denna grupp fortfarande förmågan att till viss del socialt reproducera sig via ett familjemässigt modus. Vidare för Bourdieu ett intressant resonemang om utbildningens betydelse som insats i kampen inom det ekonomiska fältet. Utbildningens ökade betydelse tas ofta som en intäkt för en utveckling eller evolution inom den ekonomiska världen där utbildning ses som en garant för kompetensens seger över arvet. (pp. 457-468) På samma sätt som idén om den frigörande skolan maskerar idén om kompetensens primat det ekonomiska fältets logik. För att förstå utbildningens funktion måste det ekonomiska fältets utveckling över tid även analyseras och den centrala förändringen här är finanskapitalets ökade dominans över industrikapitalet samt att det har skett en ökad diffusering och beroendesituation mellan olika former av företag. Dessa förändringar återspeglas i att andelen som har ingenjörsexamina minskat på bekostnad av examina från Sciences Po och handelshögskolor, vilka är mer inriktade på att ge den typ av generell utbildning där utländska språk även ingår och vilka bättre motsvarar de krav som ställs på den moderne företagsledaren. Tydligt är att de företagsledare som härstammar från *la bourgeoisie de robe* och speciellt de äldsta familjerna är mest lämpade för att inta de mest dominerande positionerna inom det ekonomiska fältet, vilket måste förstås utifrån att de besitter en rad olika förutsättningar så som exempelvis ett omfattande socialt kapital spritt inom många olika sektorer inom samhället och en förmåga att upprätthålla detta kapital med en god känsla för vilka kontakter som är viktiga, lång erfarenhet av prestigefyllda bjudningar, boende i "rätt" kvarter, etc.²⁰⁶ Tilläggas bör också att det sociala kapitalet har blivit allt viktigare i takt med förändringarna inom ekonomin med en högre grad av komplexitet och ökat beroende mellan olika typer av företag. (pp. 460, 468-472) Bourdieu avslutar sedan med att göra en poäng av att distinktionen mellan ägare (som representerar den "gamla" formen av företagsledare) och managers (som representerar den "nya" formen av företagsledare) inte är så absolut som oftast görs gällande i och med att managers ofta har en rad direkta intressen i företagen i form av extra bonus och en rad privilegier vilket gör att det kan vara nog så förtjänstfullt att vara managers. (pp. 478-481)

Bourdieu avslutar den fjärde delen med en summering av de transformeringar som skett inom maktens fält och hur detta påverkat andra fält. Han konstaterar att den relativt ökade betydelsen av utbildningskapital, eller kulturellt kapital, inom det ekonomiska maktfältet har transformerat fältet av utbildningar (ENA:s dominans och ett nytt utbildningsideal mer fokuserat på tillämpbara kunskaper) likväl som det akademiska fältet där tillämpbar forskning kommit att inta en dominerande funktion och där de mer akademiska och autonoma disciplinerna har sett sitt inflytande minska. Den fria intellektuelle har fått träda tillbaka till förmån för *think tanks* och kollektiva forskningsgrupper inriktade på det publika bästa. Valet för de intellektuella har mer kommit att handla om att antingen fungera som "experter för att assistera de dominerande med *management* av 'sociala problem'" eller att undervisa inom det akademiska fältet och

därmed dra sig undan möjligheterna till reellt inflytande. Den enda hållbara vägen är enligt Bourdieu att inte acceptera dessa villkor utan att utifrån en auktoritet baserad på en position inom det vetenskapliga fältet och beväpnad med dess värden ge sig in i den politiska diskussionen, och därmed återupprätta den traditionelle intellektuells funktion. (pp. 482-486)

Statsmakt och makt över staten

I den femte och avslutande delen, "Statsmakt och makt över staten", diskuterar Bourdieu sin syn på staten och dess relation till utbildningsväsendet och den sociala reproduktionen. Till skillnad från Weber som definierar staten som en administrativ enhet som "framgångsrikt hävdar rätten till monopol på det legitima fysiska tvånget för genomförandet av sin ordning"²⁰⁷ menar Bourdieu att statens viktigaste funktion återfinns på det symboliska planet och han beskriver staten som "centralbanken för den symboliska krediten". (p. 538) Varje form av maktutövning kräver sin form av legitimitet och Bourdieu argumenterar att dagens samhälle inte väsentligt skiljer sig från tidigare samhällen. Medan adeln tidigare legitimerade sin ställning med hänvisning till ståndsläran och blodslinjens betydelse, fungerar idag de akademiska titlarna (vilka staten står som garant för) som legitimitet för maktutövningen. Att, vilket oftast är fallet, betrakta statens framväxt i relation till expansionen av utbildningsväsendet och uppkomsten av en rationalistisk byråkrati är inte en tillräcklig förklaring för att förstå statens historiska framväxt och funktion. De sociala grupper som genom sina akademiska titlar är bundna till staten och dess funktioner har för att legitimera sin makt genom historien utvecklat tanken om vikten av att tjäna det allmännas bästa. Bourdieu menar här att det är nödvändigt för att förstå statens funktion att man såsom beträffande utbildning och brottet mot den gängse idén om en frigörande skolan bryter med idén om uppkomsten av en universal byråkrati som tjänar det allmännas intressen. En mer korrekt analys av staten och dess funktion (och funktionalister) är att i analogi med den historiska adeln betrakta dagens statstjänare som en statsadel, därav verkets titel, vilka baserar sina positioner på de utbildningstitlar som staten står som yttersta garant för och som är produkterna av den i det närmaste religiösa process utbildningssystemet utgör – det är enligt Bourdieu en fråga om magi, närmare bestämt en statens magi. (pp. 533-548)²⁰⁸

Vi har således fått en förklaring till verkets titel, La noblesse d'État, och en del av dess undertitel, *grandes écoles*, medan några ord slutligen behöver sägas för att ge det sista ledet, *esprit de corps* (ungefär: kåranda), för att dess betydelse skall bli tydlig. Enligt Bourdieus historieskrivning innebär uppkomsten av specialiserade fält och ett distinkt maktfält att den i Durkheims ordalag mekaniska solidariteten har bytts mot en organisk solidaritet (jfr diskussionen ovan om ekonomins utveckling). En konsekvens av detta är att de olika dominerande grupperna inom de olika fälten blivit mer beroende av varandra. Det går inte att förstå maktspelen inom maktens fält om man inte ser bortom dualismen mellan en enad elit (som exempelvis Mills förespråkar) och olika stridande sociala grupper. Det handlar snarare om ett både och. Bourdieu utvecklar här en intressant tankegång om olika modus av legitimitetsarbete. Att legitimera sig själv är en tämligen dåligt metod för att vinna legitimitet, medan att låta andra legitimera sig är en långt mycket mer effektiv strategi. Den senare strategin kan analyseras som ett gåvoutbyte vilket blir desto mer effektiv ju mer diffus och temporärt åtskilda de olika gåvorna är. Det är i detta perspektiv kårandan ska förstås, att medlemmar av de privilegierade grupperna genom en avancerad bytesekonomi ger varandra legitimitet, striderna till trots. (pp. 548-559)

KAPITEL II. SVENSKA STUDENTER I PARIS – I MÖTET MELLAN TVÅ NATIONELLA UTBILDNINGSSYSTEM

INLEDNING

Utifrån en studie av svenska studenter i Paris läsåret 2000 skall vi försöka förstå ”internationaliseringen” av den högre utbildningen mer i detalj. Det kommer att visa sig att detta fenomen måste analyseras enligt två logiker, en nationell och en internationell, eller bättre, transnationell. Och ytterligare, att den nationella nivån består av ett antal olika nationella kontexter, i vårt fall, det svenska utbildningssystemet och motsvarande franska system.

Det material som ligger till grund för studien är i första hand en enkätundersökning och intervjuer i samband med denna. Därutöver har information om skolor och utbildningar i Paris och Frankrike inhämtats från webben och diverse trycksaker.

EN SOCIAL OCH MERITOKRATISK ELIT

De svenskar som studerar i Paris läsåret 1999/2000 utgör inte en representativ grupp för svenska ungdomar i allmänhet eller ens för studenter i det svenska högskoleväsendet. Kort sagt finner vi bland de svenska studenterna i Paris en överrepresentation av kvinnor (78 % mot 54 % i högskolan 1998), barn till högre social klass (62,5 % i relation till 17 % av alla som gick ut årskurs nio 1994 och till 31 % av studenterna i svensk högskola 1998) och studenter med högutbildade föräldrar (63 % med minst en längre högskoleutbildning; 13 % med en forskarutbildning i bagaget, motsvarande andelar för avgångselever årskurs 9 1994 är 19 % resp. 1 % och för studenter i svensk högskola 35 % resp. 3 %). Likaså är individer med höga gymnasiebetyg och som gått en naturvetenskaplig gymnasieutbildning överrepresenterade bland studenterna i Paris (32 % med ett medelbetyg över 4,4, vilket gäller för 4 %

procent av alla som gick ut gymnasiet 1997 och 10 % av alla studenter i svensk högskola 1998; 32 % har läst naturvetenskaplig linje, något som 10 % av gymnasisterna gör och som är den utbildningsmässiga bakgrunden bland ca 19 % av studenterna i högskolan). De är dessutom yngre än studenter i svensk högskola, de har en medelålder på 23 och ett halvt år, medan studenternas medelålder i den svenska högskolan är 27 och ett halvt år, samt har i lägre utsträckning invandrat själva till Sverige, dryga 5 % att jämföra med 7 % av de elever som gick ut grundskolan 1994 och dryga 7 % i svensk högskola. Sammanfattningsvis kan vi säga att svenska studenter i Paris utgör en elit oavsett med vilka kriterier vi vill definiera denna, antingen utifrån skolmässig framgång eller med avseende på det sociala ursprunget. Men att studenterna utgör en elit betyder inte att det är en homogen grupp studenter.

UTGÅNGSPUNKTER

Det enkätmaterial som står till buds omfattar svaren från en enkät på 20 sidor (se avsnittet Parisenkäten i appendix), det vill säga närmare ett hundratal frågor och ett tusental variabler. Ett material av denna art öppnar för en rad olika analysmöjligheter, men förutsätter samtidigt att forskaren gör begränsningar och val. Att exempelvis göra korstabeller på alla kombinationer av variabler är omöjligt. Via korrespondensanalys går det att förstå relationerna mellan ett flertal variabler, vilket är metodens stora styrka, men vi behöver likväl en idé om vilka variabler som ska ingå i analysen. En lämplig utgångspunkt för de statistiska analyserna är att försöka besvara frågan: Vad är det som ska förklaras och med vad? Strategin för de statistiska analyserna är att försöka förstå de svenska studenternas studier i Paris i relation till deras tidigare erfarenheter och karriärer och deras framtida banor. Denna ansats finns inbyggd i korrespondensanalysen, där det mesta som rör själva studierna i Paris är gjort till supplementära variabler, och studenternas bakgrundskaraktistik (föräldrarnas utbildningsnivå, språkliga kompetens och internationella erfarenheter och studenternas egna tidigare studiekarriärer) utgör de aktiva variablerna, det vill säga de variabler som upprättar strukturen. Vad vi vill åstadkomma är en analys av studenternas livsbanor med studierna i Paris som den punkt i tiden och rummet vi utgår från.

Korrespondensanalysens styrka är att vi syntetiskt kan analysera ett relativt stort antal variabler på samma gång. Vi får en idé om totaliteten av relationerna mellan en uppsättning egenskaper. Men vi vet inget om hur dessa relationer ser ut i detalj, hur stor andel av studenterna som har en viss egenskap i kombination med en annan egenskap. För att råda bot på detta kommer vi även att utforska förhållandet mellan en rad traditionella sociologiska variabler som ålder, kön, socialt ursprung och tidigare utbildningskarriärer å ena sidan och studierna som bedrivs i Paris å den andra. De sammantagna statistiska analyserna tillåter oss att få en god överblick över de generella skillnaderna som finns mellan de svenska studenter som läser i Paris och hur deras tidigare utbildningskarriärer och nedärvda tillgångar är relaterade till de studier de bedriver i Paris. Men statistiken är inte tillräcklig för

att få fatt på betydelserna av att studera utomlands. Vad innebär det att läsa språk vid Sorbonne kontra att läsa fysik på en *grande école*? Hur uppfattar studenter med olika livsbanor sina vistelser i Paris och vilka möjligheter har man att ta tillvara på Paris som världsstad? Vilka funktioner fyller utlandsvistelserna i studenterna livsbanor? Hur förhåller de sig till den franska kulturen? För att undersöka denna typ av frågor kommer vi att nyttja ett datamaterial som baseras på intervjuer med ett drygt tjugotal svenska studenter i Paris.

DISPOSITION

I kapitlet görs först en kartläggning av det franska högre utbildningssystemet för att få en förståelse av det utbildningsutbud som står de svenska studenterna till buds. Vilka är de principiella axlarna i det franska högre utbildningssystemet? Hur ser relationen mellan ämnen och lärosäten ut? Hur skiljer sig det franska systemet från det svenska?

Ambitionen med avsnittet är att nå fram till klassifikationer av de lärosäten som de svenska studenterna i Paris går på och av de ämnen som de studerar som är rimliga både med avseende på det franska utbildningssystemets struktur och de svenska studenternas fördelning på skolorna och utbildningarna. Därefter gör vi en första karakteristik av de skoltyper och ämneskategorierna vi skapat utifrån hur män och kvinnor, yngre och äldre studenter, barn till tjänstemän respektive arbetare, invandrade eller svenskfödda studenter fördelar sig över dem. Denna analys fördjupas sedan med hjälp av multipel korrespondensanalys, där relationerna mellan de principiella variablerna studeras. Utifrån studenternas ärvda eller förvärvade tillgångar (kulturella och utbildningsmässiga, nationella eller internationella) konstrueras ett mångdimensionellt rum. Rummet beskrivs och analyseras. Vidare ställs frågan hur denna struktur är relaterad till de svenska studenternas utbildningar och skolor. Ett ytterligare resultat är att vi erhåller en klassificering av samtliga svenska studenter i sex grupper, vilket hjälper oss att förstå de olika typer av utbildningsbanor som studierna i Paris skriver in sig i. Kapitlet avslutas med mer tematiska analyser, i första hand baserade på intervjuer, där vi bland annat behandlar utlandsstudiernas position i ett antal mer eller mindre typiska livsbanor, studenternas boende i Paris, deras förhållande till franska och svensk kultur, deras sätt att konstruera nationella identiteter.

STUDIER I PARIS

I detta avsnitt kommer det franska utbildningssystemet att presenteras. Syftet är att finna lämpliga kategoriseringar för de närmare hundralet skolor som de svenska studenterna finns på i Paris och den mångfald av utbildningar de läser. Ambitionen är att finna kategoriseringar som behåller de fundamentala skillnader som finns mellan olika skolor och olika utbildningar samtidigt som komplexiteten reduceras till en hanterbar nivå. Det är alltså i huvudsak två typer av information, vilken skola/universitet studenterna läser vid samt vilken typ av utbildning de går, som intresserar oss. Genom den omfattande litteraturen kring den franska högre utbildningen, den officiella statistiken, information om skolorna på webben och en serie intervjuer med svenska studenter i Paris kan vi skapa oss en bild av skillnader mellan olika slags skolor och mellan olika typer av utbildningar. Vi kommer även att analysera hur de svenska studenterna fördelar sig på olika typer av skolor och utbildningar i relation till hur de franska studenterna sprider sig över desamma.

En första, fundamental skiljelinje går mellan dem som studerar franska som språk inom ramen för olika språkkurser, vilket är att betrakta som post-gymnasiala studier, men inte universitets- och högskolestudier i egentlig mening, och dem som läser på universitets- och högskolenivå. Den första gruppen består av 149 individer och motsvarar 51 % av hela populationen (N=290), under det att den andra gruppen om 141 individer utgör 49 %. Fokus är på den senare gruppen av studenter, det vill säga de som läser inom ramarna för det egentliga högre utbildningssystemet.

Cours de langue et civilisation françaises – att läsa fransk språkkurs i Paris

Att läsa språkkurs skiljer sig dramatiskt från att läsa på universitet eller fackhögskolor i Frankrike. Till att börja med räknas inte språkkurser som högskolestudier. Man får exempelvis inte tillgodoräkna sig språkkurser i en svensk utbildningsexamen, men de berättigar ändå till studiemedel för utlandsstudier. Man kan dock inte få studiemedel för mer än två terminers språkstudier. En annan skillnad är att man endast läser tillsammans med utlänningar, vilket sällan är fallet när man läser på universitet och fackhögskolor, där andelen fransmän vanligtvis ligger mellan 70-100 % för skolor i och runt om Paris.

I Paris finns ett omfattande antal språkkurser, telefonkatalogen listar ett tjugotal skolor och språkinstitut i centrala Paris. Bland de runt tiotalet skolor som berättigar till studiemedel är Sorbonne den i särklass största, minst 101 av de 149 svenska studenter som läste på språkkurs och som besvarat enkäten läste där våren 2000 (33 svenskar läste *cours de langue*, men det saknas uppgift om vid vilken skola, sannolikt läste även majoriteten av dessa på Sorbonne). Sorbonne, som är statligt, har bedrivit språkundervisning sedan 1917. Den andra stora språkkursarrangören, Alliance Française, grundat 1883, är en fristående organisation erkänd av den franska staten. Alliance Française finns i dag spritt över hela världen. År 2000 fanns det enligt CSN:s uppgifter elva svenska studenter på Alliance Française, varav fyra besvarat enkäten. Bland de svenska studenterna är det också populärt att läsa språk vid Institut Catholique, ett privat universitet som också erbjuder vanliga universitetsstudier. I CSN:s register fanns det år 2000 46 studenter registrerade på Institut Catholique, varav 44 läste språkkurs (totalt har fem av dessa besvarat enkäten). Övriga svenska språkskolestudier är fördelade på två andra skolor, Eurocentre Paris (tio svenskar varav två har deltagit i enkätundersökningen) och France Langue (Sexton svenskar varav tre besvarade enkäter). Båda är privata.

Det finns en viss skillnad mellan skolorna. Sorbonne står för den mest grammatikorienterade utbildningen. Studenterna får mycket lite träning i att tala franska. De flesta andra skolorna positionerar sig i relation till Sorbonne och understryker att man även undervisar i konversation. Även kursavgifterna skiljer sig åt. Sorbonne är relativt billigt, år 2000 kostade det 6 700 Franc att läsa en termin, medan de privata språkskolorna är dyrare. Femton veckor på Institut Catholique kostar ungefär det dubbla.

Att läsa språkkurs vid Sorbonne betyder inte att man går i den vackra och pampiga huvudbyggnaden från slutet av 1800-talet. Undervisningen är i stället utspridd på ett antal mindre undervisningslokaler runt om de 5:e och 6:e arrondissementen. Svenskar är en av de största nationella grupperna bland dem som läser på Sorbonne (delvis tack vare det generösa studiestödssystemet, vilket har få motsvarigheter i världen). Ett stort antal studenter kommer även från asiatiska länder.

Studierna på Sorbonne är uppdelade i olika nivåer, A till D, där A och B är de mest avancerade nivåerna, C är medelnivån och D utgör nybörjarnivån. Man placeras på de olika nivåerna beroende på hur man lyckas i det inledande diagnosiska provet. Vanligen har man två timmar språkundervisning varje dag i veckan. Huvudparten är grammatikundervisning. Undervisningen sker vanligtvis i klasser om 20-40 studenter lite beroende på vilken nivå man läser på. Många studenter slutar eller byter grupp, så antalet i grupperna kan sjunka ner mot hälften. Det förekommer även fonetikkövningar i språklabb, där man delas in efter vilket modersmål man talar. Därutöver har man ett antal ämnesinriktade föreläsningsserier, såsom konsthistoria eller mer traditionell historia, som man kan välja att följa. Dessa syftar till att ge en allmänbildning i fransk kultur- och samhällshistoria.

Många svenskar vittnar om att språkstudierna är mycket ”gymnasiala”. En kvinnlig student säger:

[...] för mig så var det jättejobbigt [att studierna är så gymnasiala]. Man kom hit och så helt plötsligt så var det närvarokontroll och det var läxor varje dag och jag bara, men nååå! vad är det här! [...] det kändes lite sådär nästan som högstadiet. Medan de andra tycker att men åh, man har så mycket fritid och, om man har gått på gymnasiet och haft de här långa dagarna och massa läxor och prov hela tiden, men för mig är det liksom bara neej! vad jobbigt!

Men lärarna jagar inte eleverna med piska, det är upp till var och en om man vill göra läxorna eller inte. Terminen avslutas med slutprov. Den som klarar att tentera grammatiken får ett *certificat*, den som dessutom tenterar av föreläsningsserien får ett *diplôme*. Man kan dock inte tillgodoräkna sig dessa i det svenska utbildningssystemet. Det är inte heller diplomerna som är avgörande för de svenska studenterna, en kvinna som läser till lärare i Sverige menar att:

jag tycker att det är en väldigt bra möjlighet [att få läsa språkkurs], man lär sig otroligt mycket, det har jag gjort i alla fall. Välutbildade lärare, väldigt, båda de som vi har haft brinner för franskan och för litteraturen, inspirerande verkligen och det är ju jätte viktigt.

Att lära sig tala, förstå och skriva franska är självklart en viktig aspekt av att studera franska i Paris. Men dessutom fyller språkstudierna, som vi kommer att se nedan, likafullt en annan funktion. De utgör en plattform för att kunna skapa sig en frizon mellan gymnasiet och vuxenlivet.

EN ÖPPEN OCH EN STÄNGD UTBILDNINGSEKTOR

I en fransk kontext är det centralt att skilja mellan en öppen och en stängd utbildningssektor.²⁰⁹ Skiljelinjen dras här mellan å ena sidan universiteten, där i princip alla med en studentexamen, en *bac* (*baccalauréat*), har rätt att skriva in sig, och, å andra sidan, *grandes écoles* ("de stora skolorna") och *classes préparatoires aux grandes écoles* (förberedelseklasser för de "stora skolorna"). Den stängda sektorn omfattar även mindre prestigefulla utbildningsformer som *Instituts universitaires de technologie* (IUT) och *Sections de techniciens supérieurs* (STS), vilka båda erbjuder kortare tekniska utbildningar, ungefär motsvarande ingenjörsutbildningar i Sverige. Gemensamt för såväl *grandes écoles* som IUT och STS är att de lyder under *numerus clausus*, det vill säga en strikt kontroll över antalet studenter som antas. Till denna kategori skolor och utbildningar kan vi även räkna *les petites écoles*, små fackhögskolor, och de privata universiteten. Dessa är stängda i den meningen att de vanligtvis har relativt höga avgifter och därmed förutsätter att studenterna kan betala för sina studier själva, vilket sannolikt innebär att vissa grupper automatiskt exkluderas. Å andra sidan kan den som inte har en studentexamen hitta alternativa utbildningsvägar via dessa skolor, och de kan i denna mening sägas vara mer öppna än universiteten.

OFFENTLIGT KONTRA PRIVAT

Det franska systemet innehåller en relativt stor andel privata anordnare av högre utbildning. Dessa finns inom de flesta delar av det högre utbildningssystemet, men är framför allt företrädta bland *petites écoles*. Bland *grandes écoles* finns ett antal privata utbildningsanordnare, i synnerhet vad gäller handelshögskolorna. Exempelvis är de tre främsta, École des Hautes Études Commerciales (HEC), École Supérieure de Commerce de Paris (ESCP) och École Supérieure des Sciences Economiques et Commerciales (ESSEC), privata. Bland universiteten finns också några privata alternativ såsom American University in Paris och Institut Catholique de Paris. Men även inom det offentliga systemet av högre utbildning finns olika huvudmän. I de flesta fall är staten huvudman, men det förekommer skolor där kommuner är huvudmän. Likaså räknas Chambre de Commerce et de l'Industrie de Paris (Industri- och handelskammaren i Paris) som en offentlig utbildningsanordnare (École Commerciale de la Chambre de Commerce et de l'Industrie de Paris). Därtill lyder de statliga skolorna under olika departement. De flesta skolorna sorterar under utbildningsdepartementet, medan andra lyder under försvars- eller industridepartementet.

²⁰⁹ Siffror för det franska utbildningssystemet bygger, ifall inget annat anges, på Le ministère de l'Éducation nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, 2001. Uppgifterna gäller i första hand läsåret 2000/2001 och inte läsåret 1999/2000 (dvs. det år som gäller för enkätundersökningen). Anledningen till att upplagan för år 2000 av *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche* inte har använts är helt enkelt att denna inte finns i digital form (det hade medfört ett merarbete att skriva av tabeller för hand). Resultaten skiljer sig inte markant åt mellan åren.

EN FÖRSTA KLASSIFICERING I FYRA HUVUDTYPER

Genom att lägga samman de tre ovan beskrivna dimensionerna av det franska högre utbildningssystemet (språkkurser/högre utbildning, öppen/stängd sektor och offentlig/privat huvudman) och de svenska studenternas fördelning inom detta kan vi skapa en första mycket generell klassificering av skolor och utbildningar, se Tabell 1. Klassificeringen omfattar endast fyra grupper, 1) *grandes écoles*, 2) universitet, 3) privata utbildningar och 4) språkkurser. Till den första gruppen räknas de skolor som enligt utbildningsdepartementet anges som *grandes écoles* samt de skolor som ingår i Conférence des Grandes écoles. Se vidare avsnittet Klassificeringar i Appendix. Den andra gruppen, universiteten, omfattar alla offentliga, statliga universitet (Université de Paris). De privata universiteten har förts till gruppen privata skolor, detta för att det är rimligt att huvudmannformen är mer central än om det är frågan om ett universitet eller inte. Till gruppen privata skolor har även ett fåtal offentliga skolor²¹⁰ förts, nämligen sådana som vare sig är *grandes écoles* eller universitet. Språkkurs utgörs av alla studenter som läser språk på eftergymnasial nivå som samtidigt inte innebär universitetsnivå.

Tabell 1. Klassificering av skolor i fyra huvudtyper.

	N	%	% (ej språkkurs)	Offentlig	Privat	Ej uppg.	Språkkurs	Totalt
<i>Grandes écoles</i>	44	15,2	31,2	77,3	22,7	0,0	0,0	100,0
Universitet	66	22,8	46,8	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Privata skolor	31	10,7	22,0	6,5	90,3	3,2	0,0	100,0
Språkskolor	149	51,4		67,8	10,1	0,0	22,1	100,0
Total	290	100,0	100,0	70,0	18,3	0,3	11,4	100,0
Total (ej språkskola)	141			72,3	27,0	0,7	0,0	100,0

Den stora massan franska studenter²¹¹ återfinns på universiteten, där vi finner 66,6 % av studenterna (se Tabell 68 i appendix), och det gäller även för de svenska studenterna (47 % av de svenska studenterna som inte återfinns på språkskolor), se Tabell 1. Svenska studenter har en betydligt högre andel som studerar på *grandes écoles*, 31 %, än vad som gäller för de franska studenterna (3,5 %). Däremot är det inga svenska studenter som läser på IUT eller STS. På resterande utbildningar (ej språkkurser) återfinns 22 % av de svenska studenterna mot ca 30 % av de franska studenterna. Huvudparten av dessa svenska studenter (90 %) läser på privata skolor. Till denna kategori har också förts ett fåtal studenter som läser på övriga offentliga skolor som inte går att klassificera som universitet eller *grandes écoles*. Av samtliga svenska studenter som inte läser på språkkurser finns 27 % på privata skolor. Detta är en betydligt högre andel än vi finner bland de franska studenterna, ca 14 %²¹² bland franska studenter.

²¹⁰ École Hôtelière de Paris och Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique som är offentliga och École Nationale du Cirque Annie Fratellini som det saknas uppgift om huvudman för har förts hit.

²¹¹ Studenter i fransk högskola omfattar vanligtvis även internationella studenter, men aldrig språkskolestudenter. För att göra jämförelserna med det franska systemet mer rimliga är andelar av de svenska studenterna i Paris beräknade med antalet svenska studenter som inte läser på språkkurser som nämnare.

²¹² Denna siffra härrör från Le ministère de l'Éducation nationales hemsida, se http://www.education.gouv.fr/systeme_educatif/enseignement_privé.htm 2004-03-28. Studerar vi den officiella franska statistiken finns ingen uppgift om andelen studenter i privata skolor. Utifrån uppgifter från Tabell 68, där STS (*privée*), *Écoles d'ingénieurs indépendantes des*

Dessa fyra kategorier omfattar en långtifrån homogen samling lärosäten, men det går att argumentera för att skillnaderna *mellan* kategorierna i många avseenden är större än skillnaderna *inom* varje kategori. Det franska högre utbildningssystemets uppdelning i en öppen och en stängd utbildningssektor bildar ett tudelat utbildningssystem med två tydligt separerade vägar. Den ena, mindre ansedda vägen och den som de flesta slår in på går via gymnasiet till universitet (det vill säga samma studiegång som återfinns i Sverige), medan den andra går via de mycket prestigefulla förberedelseklasserna (*classes préparatoires*)²¹³ till *les grandes écoles*. Symptomatiskt för den senare vägen, den som Bourdieu och de Saint Martin²¹⁴ menar leder till den stora porten som öppnar de bästa karriärsbanorna, är den extrema konkurrensen. Endast ett fåtal av de sökande antas till de mest ansedda *classes préparatoires* och därefter är selektionen extrem till de högst rankade *grandes écoles*. Studenterna läser ofta kopiöst mycket under sina två år på *classes préparatoires* för att kunna lyckas vid de nationella intagningsproven, *concours*, som sker årligen till *les grandes écoles*. *Concours* är ett mycket arbetskrävande antagningssystem. Varje skola har sin egen *concours* och förutom tiden det tar att sammanställa sina ansökningshandlingar krävs också att man går igenom två, tre dagars prov. En svenska som ansökt till fem *grandes écoles de commerce* via de reguljära ansökningarna som riktar sig till de franska studenterna beskriver det hela på följande sätt:

... först ska det vara inskrivningen, eller dossiern, då, som ska skickas in och då är det ju en bunt med papper som ska in [...] diplom härifrån, diplom därifrån, man ska skriva om sig själv, skriva uppsats, skriva det ena med det tredje och varför, hur och när och föräldrar, vad de gör, och så ska man ha, sen är det ju hela tiden tjafs om att, vi ska ju hela tiden ha *fiche d'état civil*, ett sådant där personbevis, som inte får vara mer än två månader gammalt, så det vet jag inte hur många jag har gjort under årens lopp, för det ska man ha till... lite då och då. [Som måste vara översatt?] Ja, försäkringskassan då i Sverige, är det väl, som skickar det, som man måste ringa till, för att få ut ett personbevis, skickar ner det hit, lämnar det till ambassaden, ambassaden får översätta det, och sen hem då. Och sen är det *les concours* då, proven, inträdesprovena. Varje skola har ungefär två, tre dagar med prov [...] sen är det en dag oftast, så är det uppsatsskrivning, eller *synthèse*, som man får en dossier med massa olika dokument som man ska dra... läsa igenom och sen ta ut det viktigaste och skriva ihop någonting bra, och sen är det oftast ett skriftligt engelska också, ett skriftligt andra språk också oftast, och då är ju inte svenskan med då förstås [...] Sen så ska man ha, oftast så ska man ha ett valfritt ämne som är ekonomi eller *culture générale* eller litteratur, nåt av de tre, så skriver man uppsats i det någon annan dag, i fyra timmar, sen är det ytterligare ett muntligt prov i engelska, ett muntligt prov i det andra språket... [...] sen är det ett muntligt, ja intervju, individuell intervju, sen är det en muntlig gruppintervju, så det är... och det är, allting...

Väl antagen till en av de mer förnäma *grandes écoles* tillhör man en elit. Den hårda antagningsprocessen, det omfattande söktrycket och den strikta kontrollen över antalet platser skapar sammantaget en mycket selekterad studentpopulation.²¹⁵ Studenterna utgör också en av skolornas

universités (privée) och *Écoles de commerce, gestion, vente et comptabilité* slagits samman, når vi en andel på 7,5 %. Läger man till *CPGE (privée)* erhåller vi 11,0 %.

²¹³ Claire-Mariane Françoise-Poncet & Alain Braconnier (eds.), *Classes préparatoires. Les étudiants pas comme les autres*, Bayard, Paris 1998; Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 101-124.

²¹⁴ Ibid., pp. 201-204.

²¹⁵ Exempelvis visar Pierre Bourdieu att *les grandes écoles* har en mycket starkare kontroll över antagningen av sina studenter och antalet platser (de opererar med *numerus clausus*) och att de under tider av expansion därför lyckas undvika en alltför stor expansion och att de därmed kan skapa en än mer exklusiv selektion. Se Pierre Bourdieu, "Variations & invariants. Éléments pour une histoire structurale du champ des grandes écoles", pp. 3-30 i *Actes de la recherche en sciences*

viktigaste tillgångar. Alumniföreningar är en utvecklad företeelse på *grandes écoles*. Systemet med *grandes écoles* är tydligt relaterat till arbetsmarknaden genom att de största och mest prestigefulla företagen och offentliga institutionerna rekryterar mest från de högst positionerade *grandes écoles*. Vidare skiljer sig de resursmässiga förhållandena mycket åt mellan *grandes écoles* och andra utbildningsinstitutioner i allmänhet och de franska universiteten i synnerhet.²¹⁶

Att de privata utbildningarna till stor del utgör en värld för sig och inte som i exempelvis USA utgör stommen bland elitutbildningarna är tydligt.²¹⁷ I och med att det franska statliga utbildningssystemet i mångt och mycket är ett elitistiskt utbildningssystem i händerna på de dominerande skikten fyller detta väl funktionen att reproducera de flesta former av eliter.²¹⁸ Den marknad som finns över för de privata utbildningarna utgörs till stor del av de barn till de dominerande skikten som inte erövrat de förnämsta lagrarna i det franska utbildningssystemet, men ändå måste ta sig igenom en acceptabel utbildning och därför dras till dessa så kallade räddningsplanekolor (*écoles refuges*).²¹⁹

Till skillnad från de statliga universiteten är de privata skolorna betydligt mindre, har betydligt högre skolavgifter, och betonar och tillämpar ofta helt andra pedagogiska metoder än de som är dominerande vid universiteten. Man rör sig ofta i marginalerna av det statliga utbildningsväsendet eller till och med utanför dessa. Den av de svenska studenterna näst mest frekventerade privata skolorna är American University in Paris (åtta svenska studenter som svarat på enkäten, 31 totalt). Skolan erbjuder en amerikansk utbildning, men i Paris, det vill säga något som det franska högre utbildningssystemet definitivt inte erbjuder. Den privata skola som har det största antalet svenska studenter (46 varav endast sex har besvarat enkäten), Institut Catholique de Paris, skiljer sig från den statligt organiserade högre utbildningen genom sin religiösa grund. Många privata skolor återfinns inom konst- och mediesektorn där behoven av utbildning vida överstiger det statliga utbudet. En annan nisch där de privata utbildningsanordnarna etablerat sig är inom hotell- och restaurangsektorn. Den dock i särklass största privata utbildningsmarknaden utgörs av ekonomiutbildningar av olika slag, se exkurs nedan.

Några ord bör också sägas om de franska universiteten. Det är en stor skillnad att läsa på universitet i Sverige och att läsa på *le fac*, som universiteten vanligen kallas i Frankrike. Som vi

sociales, vol. XIII, nr 70, novembre 1987. Reviderad version i Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989. Ett mer aktuellt exempel på denna utveckling finns i Michel Euriat & Claude Thélot, "Le recrutement social de l'élite scolaire en France. Evolution des inégalités de 1950 à 1990" pp. 403-438 i *Revue française de sociologie*, juli-sept. 1995, vol. XXXVI, nr 3. Författarna konstaterar att medan universiteten blivit alltmer öppna har de fyra mest prestigefulla *grandes écoles*, ENS, X, HEC och ENA, behållit sin mycket exklusiva rekrytering över de senaste 40 åren. Andelen arbetarbarn har under perioden minskat från 29 % till 9 %, vilket dock ska ses mot bakgrund av att arbetarklassen generellt sett blivit mindre i Frankrike.

²¹⁶ *Grandes écoles* och *classes préparatoires* disponerar 30 % av budgeten för den högre utbildningen, men de omfattar endast 4 % av studentpopulationen, ARESER (kollektiv), *Quelques diagnostics et remèdes urgents pour une Université en péril*, Raison d'Agir, Paris 1997, p. 15.

²¹⁷ Vissa *grandes écoles* är privata men de har inte räknats till kategorin privata skolor eftersom de får bidrag från den franska staten och därmed inte behöver ta ut omfattande avgifter såsom är fallet i USA där de ledande privata universiteten har en mycket mer autonom ställning i relation till staten.

²¹⁸ Vilket titeln på Bourdieus stora verk om det franska utbildningssystemet tydligt indikerar – *La noblesse d'État*.

²¹⁹ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 305-328.

konstaterat ovan tillhör universiteten den öppna delen av det franska högre utbildningssystemet, och svarar för utbildning *en masse* av studenter, medan den stängda sektorn, åtminstone *les grandes écoles*, har kontroll över rekryteringen och kan behålla en mer elitistiskt präglad utbildning. Beträffande universiteten har de senaste årens nedskärningar lett till en märkbar försämring av i princip samtliga delar av universiteten. Lokalerna är eftersatta och kraftigt underdimensionerade, lärarna utarbetade av allt större arbetsbördor, administrationen underbemannad, etc.²²⁰ En kvinna som själv läser på Sorbonne berättar om de villkor som möter den student med vilken hon delar lägenhet:

men sen vet jag ju inte hur det är... hon som jag bor tillsammans med hon läser juridik ute i Nanterre, och om man kollar på standarden, Sorbonne har ju väldigt bra standard, det är rent och fräscht och sådär, men där ute är det så snuskigt! Det är verkligen dålig standard på lokalerna, det kanske det är på vissa universitet i Sverige också, jag vet inte, men det jag har... i Linköping är det i alla fall väldigt fina lokaler och fräscht, det finns städerskor som städar och håller rent och snyggt... och folk, hon har berättat det, folk sitter i korridorerna och i aulan och röker och folk röker på och det är... det är väl lite nackdelar i så fall, och så också det att föreläsningarna är så pass stora. Våra föreläsningar på Sorbonne är ändå ganska små, vi kanske är... två hundra. Därute, jag tror att de är fem, sex hundra, och en lärare sitter med mikrofon och bara pratar och pratar. Det blir så otroligt oinspirerade! Det är väl det som är nackdelen. I Sverige har man mer personlig kontakt med sin lärare, i alla fall på min utbildning.

²²⁰ Abélard (kollektiv), *Universitas calamitatum: Le Livre noir des réformes universitaires*, Croquant, Broissieux 2003, pp. 26-38.

Écoles de gestion – en praktisk utbildning

En snabbt växande utbildningssektor

Ekonomiutbildningarna växer kraftigt i Frankrike (som överallt i världen).²²¹ Ekonomi kan läsas både på universitet och på fackhögskolor. Vi bör skilja mellan mer klassisk nationalekonomi, *économie*, och företagsekonomi, *gestion* eller *commerce*. Den senare formen, som omfattar betydligt mer tillämpade studier, dominerar på fackhögskolorna, medan den tidigare framför allt är förknippad med universiteten och några av de mer akademiskt prestigefulla *grandes écoles*. Det blev dock inte möjligt att läsa företagsekonomi vid universiteten förrän vid slutet av 1960-talet, då *gestion* tillsammans med en rad nya ämnen gjorde sitt intåg inom akademien.²²² *Gestion*²²³ har vid universiteten vuxit från 142 000 studenter 1996 till 173 000, medan det totala antalet universitetsstudenter under samma period minskat från 1 499 000 till 1 438 000. De mer renodlade handels(hög)skolorna har generellt vuxit snabbt under de senaste två decennierna (1980/1981 gick ca 15 000 studenter eller 1,3 % av alla studenter på en *École de commerce, gestion, vente et comptabilité*; 1999/2000 hade antalet ökat till 56 000 och studenterna utgjorde 2,7 % av samtliga studenter – se Tabell 68). Det totala antalet studenter som läser *gestion* (det vill säga både på universitet och fackhögskolor) beräknas till ca 360 000 studenter, eller 17 % av samtliga studenter.²²⁴ Bland fackhögskolorna är det vidare centralt att göra en åtskillnad mellan de mest prestigefulla skolorna som HEC, ESSEC och ESCP-EAP – alla grundade under 1800-talet eller början av det tjugonde seklet – och *les petites écoles*, som är betydligt yngre, i princip samtliga grundade efter andra världskriget. De är inte två helt tydligt separerade kategorier – gränsen mellan dessa skolor är inte absolut och den är föremål för ständiga strider.²²⁵ Men låt oss ändå behandla dem separat och kalla de tidigare för *Grandes écoles de commerce* (handelshögskolor) och de senare för *Écoles de gestion* (handelsskolor).²²⁶ Det är framför allt de senare vi ska koncentrera oss på här.

Att ekonomiutbildningarna har vuxit så kraftigt under efterkrigstiden kan förklaras med den ökade globaliseringen av ekonomin. Denna har lett till en förändrade arbetsmarknad med en expansion av antalet administratörer, tekniker och ekonomer, vilket i sin tur har lett till ett ökat utbildningsbehov för dessa yrkesgrupper. Men detta är endast ena sidan av myntet menar Bourdieu. I takt med den kraftiga generella utbyggnaden av framför allt det högre utbildningssystemet efter andra världskriget har en omfattande utbildningsinflation uppstått. Detta har gjort att kraven för att bli antagen till de mest eftersökta utbildningarna ständigt ökat och att dessa blivit alltmer elitistiska med åren, framför allt beträffande skolmässiga meriter, men även socialt. De har helt enkelt fått en minskad andel av utbildningsplatserna och därmed ökat sin exklusivitet i relation till det totala antalet studenter. En effekt av utbildningsexpansionen är att utbildningsexamina kommit att bli ett allt viktigare kriterium för tillträde till höga yrkespositioner. Det är i detta perspektiv som framväxten av ekonomiutbildningarna ska förstås. För att minska betydelsen av de traditionella utbildningsmässiga hierarkierna och värdena, det vill säga de hierarkier som bestäms inom utbildningssystemet, har handelsskolorna kommit att fylla en central funktion. De rekryterar framför allt från de grupper som har minst intressen av att låta det skolmässiga få alltför stor betydelse, det vill säga de grupper som är mer beroende av ekonomiskt än kulturellt kapital, och bland de studenter som har de

²²¹ För en allmän karakteristik över handelsutbildningarnas framväxt i Frankrike, se "Former des gestionnaires", *Entreprise et histoire*, nr 14-15, juin 1997, Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997, och Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001.

²²² Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001.

²²³ Med detta avses *Sciences économiques – gestion*, dvs. mer tillämpade studier. *Administration économique et sociale* (A.E.S.), ungefärligen nationalekonomi, är ej inräknat.

²²⁴ Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001, p.11 not 1.

²²⁵ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, p. 316, not 57. Man kan också notera att det inte finns några regleringar inom området, såsom det gör för ingenjörsskolorna, vilket skapar en mycket vildvuxen flora av handelsutbildningar. Patrick Fridenson, "Preface", pp. 5-9 i Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001, p. 8.

²²⁶ Denna uppdelning är även relativt lätt att etablera bland de skolor de svenska studenterna läser på. Det finns svenska studenter på tre skolor (och till dessa relaterade skolor) som kan räknas till den första kategorin, nämligen på HEC, ESSEC och ESCP-EAP, dvs. de tre högst rankade skolorna, och det råder ingen tvekan om hur dessa skolor ska klassificeras. Bland de övriga handelsskolorna med svenska studenter är det ingen som klassificeras som *grande école* och det är rimligt att se dessa som en egen, separat kategori.

minst lyckade skolkarriärerna bakom sig, men som har behov av utbildningsexamina. Mot bakgrund av detta ser Bourdieu *les écoles de gestion* som idealtypen för *écoles refuges*, det vill säga tillflyktsorter eller räddningsplankor för de högre sociala skiktens mindre skolmässigt framgångsrika avkommorna.²²⁷

Vi finner på handelsskolorna (*écoles de gestion*), det vill säga skolor som *École des hautes études internationelles*, *École des praticiens du commerce*, *European Business School*, Paris, totalt 31 svenska studenter (varav elva har besvarat enkäten, det vill säga en svarsfrekvens på 35 %) – se Tabell 70. Detta kan jämföras med 29 svenska studenter registrerade på någon av de tre stora, HEC, ESSEC och ESCP-EAP (endast åtta eller 27 % har besvarat enkäten). Till skillnad från de tre stora skolorna, där det i snitt går tio svenska studenter, är de svenska studenterna på *les écoles de gestion* (med undantag av de på *École Supérieure Libre des Sciences Commerciales Appliquées*) betydligt mer utspridda. Vi finner på dessa någon enstaka svensk student på varje skola. Koncentrationen på de tre stora skolorna beror på att det är flera svenska lärosäten som har utbytesavtal med dessa, medan endast är två svenska lärosäten, Högskolan i Växjö och Internationella handelshögskolan i Jönköping, som har utbytesavtal med en *école de gestion*. Sett till numerära förhållanden kunde vi ha förväntat oss fler svenska studenter på den senare typen av skolor. De är betydligt fler än *grandes écoles de commerce*, men å andra sidan mindre attraktiva. De har bland annat betydande terminsavgifter, något som studenterna undviker om de studerar som utbytesstudenter på någon *grande école*, och det är tveksamt vilket värde de har på exempelvis en svensk arbetsmarknad.

Motstridiga och utmanade positioner – en sektor i kris?

Ekonomiutbildningar intar i Frankrike motstridiga positioner. Såväl de mer prestigefulla *grandes écoles de commerce* som de dominerade *écoles de gestion* kläms, enligt Bourdieu, mellan den autonoma polen och den heteronoma polen, det vill säga mellan akademien och näringslivet.²²⁸ Lars Engwall menar att denna opposition är något som många managementutbildningar förhåller sig till och Linda Wedlin argumenterar för att *business schools* kan placeras in på ett kontinuum mellan dessa poler.²²⁹ Mycket av det som sker på handelsskolorna kan förstås i ljuset av den spänning som finns inbyggd i deras positioner.

Bourdieu menar vidare att handelsutbildningarna kan ses som ett delfält i det större högskolefältet. Det påverkas som andra delfält av två krafter, dels de tjänster som efterfrågas på arbetsmarknaden, dels sociala gruppers behov av utbildningstitlar.²³⁰ Värdet av en viss utbildning bestäms således inte helt internt inom fältet utan är även en funktion av vilka positioner som utbildningen leder till. Under 1990-talet talade man om en kris för handelsskolorna, framför allt de mer dominerande inom delfältet.²³¹ De lyckades inte i så hög utsträckning placera sina adepter på de högsta positionerna i näringslivet, poster som är reserverade för alumni från de mest dominerande *grandes écoles* såsom ENA och Polytechnique.²³²

²²⁷ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 305-312.

²²⁸ Ibid., p. 324.

²²⁹ Lars Engwall, *Mercury Meets Minerva – Business Studies and Higher Education: the Swedish Case*, Pergamon, Oxford 1992, och Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, nr 108.

²³⁰ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, p. 315.

²³¹ Monique de Saint Martin, "Les écoles de gestion : un espace de concurrence en crise ?" pp. 3-11 i Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997.

²³² Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001, p. 11.

²³³ Ett tack riktas till Fabienne Pavis som påpekat detta förhållande.

²³⁴ Denna diskurs är mycket utmärkande för de skolor som ligger närmast företagsvärlden längs kontinuumet. Se exemplet IMD, the International Institute for Management Development, en *business school* i Lausanne, Schweiz, som drivs som ett veritabelt företag och som marknadsför sig som den skola i världen som har den högsta vinsten per anställd, Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, nr 108, pp 77-89. Se även Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 317-318.

²³⁵ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 308-310, 319.

²³⁶ Ibid., pp. 319-321.

²³⁷ På *écoles de commerce, gestion et comptabilité* fanns 1999/2000 9,6 % utländska studenter, de utländska studenterna utgjorde det läsåret 7,5 % av alla studenter. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche, *Les étudiants étrangers en France*, Les dossiers nr 153, Paris 2004, p. 41.

²³⁸ Ett argument som Anne-Catherine Wagner för fram i "Les écoles de gestion et la gestion d'une culture internationale" pp. 223-236 i Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997.

²³⁹ Gilles Lazuech, *L'exception française. Le modèle des grandes écoles à l'épreuve de la mondialisation*, Presses universitaires de Rennes, Rennes 1999.

Drivs som små företag

Krisen var även en rekryteringskris. Det ansågs råda ”överetablering på markanden”. Krisbeskrivningen skvallrar om i vilken kontext skolorna gärna skriver in sig, då man ser sig gärna som en del av näringslivet, vilket är uppenbart när man studerar de självbilder många skolor odlar. Det språkbruk som används för att beskriva verksamheten är ofta hämtat från ekonomins värld. Man ska dessutom inte underskatta den ekonomiska dimensionen i driften av skolorna.²³³ De är avsedda att gå med vinst, och gärna med stor vinst, vilket sedan kan användas som ett kriterium på deras framgång – en skola som kan göra bra *business* måste vara bra på att undervisa i *business*.²³⁴ Ett exempel på denna ekonomiska dimension av skolorna är att man inte fixerar antalet studenter, utan man tar gärna in så många som möjligt och antalet studenter kan därmed fluktuera kraftigt över åren beroende på efterfrågan. Ett annat exempel är den jargong som utvecklas på skolorna. En svensk student på en *école de gestion* menar angående organisationen av föreningar:

och de har mycket aktiviteter på skolan faktiskt, de har fotoklubb och, beroende på hur... *les demandes*, alltså efterfrågan, beroende på efterfrågan så har de fotoklubb, teaterklubb, fotbollsklubb och allting, så det är ganska mycket aktiviteter måste jag säga. Och det är väl *about all*.

Hon fortsätter att konstatera att skolan också präglas av en företagskultur vad det gäller klädseln. Man behöver förvisso inte gå i kavaj och slips eller dräkt dagligen, men

varenda gång vi har den minsta presentation av ett projekt eller bara en vanlig presentation, [...], så måste man ha, vara snyggt klädd, även när man redovisar muntligt för sin praktikplatsrapport så måste man också vara snyggt klädd. Det tillhör skolan, alltså det tillhör... ja, jag ska säga att ju mer man kommer upp, i fjärde året så liknar alla varandra ganska mycket, alltså då har man blivit formad att bli en företagsmänska, så att man ska smälta in i företaget, man ska vara den [...] perfekta modellen för ett företag, så att ser man det utåt och absolut inte kommer från den miljön, så ser det nog ganska roligt ut, säkert alltså.

Studenterna – skolans viktigaste resurser

Handelsskolornas studentrekrytering karakteriseras av att studenterna vanligtvis besitter mer omfattande sociala resurser än skolmässiga. För de yngre skolorna utgör studenternas föräldrar en mycket viktig resurs. Eftersom man inte har byggt upp en stock av tidigare elever som kan hjälpa till att skapa yrkeskarriärer för skolans studenter får föräldrarna fylla denna funktion. Därför läggs mycken möda ner på att övertyga ”rätt” föräldrar om att skolan är en mycket bra investering för deras barn. Studenternas sociala ursprung är således avgörande för skolans fortbestånd och en ”breddad” rekrytering, det vill säga bort från de mest företrädade studenterna med föräldrar inom näringslivet, kan vara förödande. Karakteristiskt för många studenter är att man har gjort försök att ta sig in på mer prestigefulla utbildningar men misslyckats.²³⁵

Antagningen

Antagningen skiljer sig från de gängse *concours* till de mest renommerade skolorna. De är betydligt mindre omfattande och ställer inte samma krav på skolmässig kompetens. I stället betonar man sådant som personlighet. Förutom ett teoretiskt prov har man vanligen intervjuer, eftersom ”profilen [och inte bara de intellektuella prestationerna] också måste passa in” som den svenska studenten uttrycker det. Med profil menas ”personlighet, personlighetstest kan man säga väl, att man ska vara en framtida *manager*.” För att fånga personligheten låter man exempelvis kandidaterna hålla kortare föredrag som man spelar in på video. Intervjuerna sker vanligen inför en jury och den svenska studenten berättar att de ”frågade en massa frågor, allmänna frågor, vad läser du för böcker? och tycker du om detta? och vad tycker du om det?, och vad anser du om EU-politiken? eller vad som helst, får man då sitta och utlägga om allmänna frågor också”. De ställer inga specifika frågor om ekonomi och det är inte nödvändigt att man har läst ekonomi tidigare. Man behöver inte heller skicka med rekommendationsbrev eller utförliga redogörelser för varför man söker till skolan. Kontrasten till de antagningsförfaranden som sker vid de mest selektiva skolorna, *les grandes écoles* är slående (jfr redogörelse ovan).

Men målet är också ett annat. Det handlar inte om att sortera ut ett fåtal ur en stor mängd sökande, utan bara att garantera någon form av miniminivå. Dessutom sker inte den egentliga selektionen via de skolmässiga meriterna, utan efter ekonomiska kriterier. De relativt höga terminskostnaderna garanterar att det inte blir alltför många sökande med ”fel” profil som söker sig till skolorna. Ett uttryck för den nedtonade betydelsen av antagningsförfarandet är att flera *écoles de gestion* har gått samman kring sina *concours*, detta för att rationalisera och minska omaklet för studenterna att göra en *concours* per skola.²³⁶

Undervisningen

Den student som läser på en *école de gestion* menar att ”det är en väldigt praktisk skola alltså, man skulle

inte kunna säga att vi har så mycket hemläxor egentligen, vi går ganska mycket i skolan, vi har inte så mycket egna självstudier faktiskt.” Hon fortsätter apropå om det finns någon kurslitteratur: ”Ja, det finns bibliografier alltså som de, de refererar ju till böcker, men det är en skola, där de inte kräver så mycket, skulle jag vilja säga, så att man inte behöver läsa om man inte vill. Det är bara om man vill ha extra mycket, vad ska man säga, information om ämnet utöver det man behöver läsa, ...”

Det praktiska är centralt för skolorna. Med det praktiska avses framför allt två saker. I utbildningsprogrammet ingår omfattande praktikperioder ute på företag. På den svenska studentens skola skall man göra fjorton månader praktik. För att uppnå detta mål måste man dels göra praktik på somrarna, dels använda ett halvår efter sina studier till praktik. Den på pappret fyrråriga utbildningen är i praktiken fyra och ett halvt år; man får inte ut sitt diplom förrän man kan redovisa att man gjort de praktikperioder som krävs. Praktikplatserna är något som man som student måste arrangera själv. Det praktiska betyder också en negation av den undervisning som sker vid universitetet, vilken uppfattas såsom alltför teoretisk, abstrakt och verklighetsfrånvärd. I stället bedrivs en praktiskt orienterad undervisning, där det är meningen att studenterna skall förvärva de kompetenser som företagen faktiskt efterfrågar. Gränsen mellan skola och företag löses delvis upp. En uppgift kan exempelvis vara att:

[...] sätter man upp ett projekt, man sätter upp ett företag, ett eget företag, ett fiktivt företag, som man får lämna in det i olika perioder, alltså varje steg i företaget. Först då var det vad företaget ska heta och vilken aktivitet man ska ha och sen ska man lämna in papper på att man har registrerat företaget, hur man då, då får man själv ta reda på hur man registrerar ett företag, hämta papperna och fylla i dem på låtsas då, så att säga, och lämna in det. Och sen ska man ju förklara aktiviteten då, och juridiskt sett måste man ju ha de här *les statuts* [...] det är jätte, ett ganska tjockt häfte som förklarar vad företaget heter, vilken aktivitet du har och alla regler som finns inom företaget. Och det ska man göra själv också då, det här häftet. Ja, och sen all *marketing* och all finans och sen i slutet av året ska man ha en presentation då på det här projektet, och det är ju jättebra för att då får man ju verkligen följa alla steg då som det innebär att starta ett företag, och se det på olika sidor då, finansiellt sett, marknadsföring, bokföring, juridiskt sett osv.

Att man inte har mer av prov och litteraturstudier och att de prov som förekommer ofta är relativt lätta, det är endast något fåtal studenter som misslyckas på proven och tvingas gå om ett år, är inte något som uppfattas som negativt, tvärtom vänds det till en fördel:

Men alltså det är en väldigt bra utbildning på det sättet att man lär sig det praktiska helt enkelt, att den här distansen när man går ut skolan, även om man praktiserar inom, alltså under utbildningen, så tycker jag själv att distansen mellan skolan, alltså det teoretiska och det praktiska i företaget, den distansen är ganska liten tycker jag, jämfört med universitet till exempel, där det är mer teoretiskt och de har ju inte så mycket obligatoriska praktikplatser heller ju, men själva sättet att undervisa är mycket mer teoretiskt på ett universitet och i andra såna här privata handelsskolor, än vad det är på [skolan] skulle jag säga, så vi lär oss att, vi lär oss att tänka med vårt huvud alltså, att inte bara referera till litteratur och eventuella böcker man har läst då...

Den internationella orienteringen

En internationell orientering utgör en tydlig profil för många av skolorna, vilket redan skolans namn i många fall signalerar (European Business School Paris och École des Hautes Études Internationales). De har också en hög andel utländska studenter.²³⁷ I undervisningen dominerar anglosaxiska teorier, modeller och begrepp. Vidare är utbyten och praktikperioder utomlands om inte obligatoriska så ofta förekommande. Vissa skolor, som European Business School Paris, sköter det internationella utbytet inom koncernen. Man läser någon termin vid en av de olika partnerskolorna i London, München, Madrid, Milano eller Kaliningrad och då sker undervisningen på respektive lands språk. Under utlandsvistelsen är det också obligatoriskt att praktisera på ett företag i landet.

Det internationella kan ses som ett sätt att undergräva nationella hierarkier inom utbildningsvärlden. Man kan tack vare sina internationella erfarenheter hävda andra kompetenser än de gängse i de nationellt präglade utbildningssystemen. De internationella investeringarna kan även fungera som bluffstrategier. I och med att kunskapen om andra länders utbildningssystem och dess hierarkier är betydligt sämre än det egna landets finns en marginal för att förhöja värdet av de studier man har gjort utomlands. Det internationella kan här ses som en del av den sociala magi som är handelsskolornas signum.²³⁸

Social magi

Utbildningsexpansionen har medfört att grupper som tidigare kunde klara sig utan högre utbildning tack vare omfattande andra tillgångar, såsom ekonomiskt och/eller socialt kapital, har tvingats investera i utbildning. För dessa grupper framstår handelsskolorna, såväl de mer prestigefulla som de mindre renommerade, som räddningsplankor. Den funktion de fyller är att transformera misslyckade skolkarriärer

till gångbara högskoleexamina. Nyckeln i denna transformation är att nedvärdera de traditionella skolmässiga värdena och uppvärdera de personliga egenskaperna – personligheten ställs mot objektiva mätbara kompetenser, praktiska kompetenser mot teoretiska kunskaper, *savoir-être* mot *savoir-faire*, det vill säga i mångt och mycket sådana kompetenser som högre sociala skiktets barn har med sig hemifrån. Magin består här således i att värdesätta ett visst socialt ursprung och översätta detta till utbildningstitlar på ett så effektivt sätt som möjligt, det vill säga med så lite arbetsinsats som möjligt för studenterna.²³⁹

SKILLNADER INOM KATEGORIerna GRANDES ÉCOLES, UNIVERSITET OCH PRIVATA SKOLOR

Vi måste vara medvetna om att det även existerar viktiga skillnader inom de ovan beskrivna skoltyperna. De olika *grandes écoles* kan delas in ett antal undertyper beroende på inriktning och vilka sociala fält de primärt är orienterade mot. Exempelvis är École Polytechnique (X), École Centrale Paris och École de Mines inriktade mot ingenjörsvetenskapen, École des Hautes Études Commerciales (HEC), École Supérieure de Commerce de Paris (ESCP) och École Supérieure des Sciences Économique et Commerciales (ESSEC) mot ekonomi, Sciences Po och École Nationale d'Administration (ENA) mot den högre administrationen samt École Normale Supérieure de la rue d'Ulm (ENS) mot en intellektuell karriär. Detta hindrar inte att det finns en extrem konkurrens mellan de olika *grandes écoles*, även om denna uteslutande gäller striden om de studenter som har de absolut mest framgångsrika skolkarriärerna bakom sig (och därmed är mycket socialt selekterade).²⁴⁰ Hur de olika *grandes écoles* är relaterade till varandra finns noga utrett i La noblesse d'État.²⁴¹ L'École normale supérieure (ENS) har på senare år varit föremål för ett antal studier.²⁴² Det finns även ett antal böcker som behandlar l'ENA och Sciences Po och relationen mellan dessa två skolor, övriga *grandes écoles* och statsbyråkratin.²⁴³ Hur rekryteringen till de fyra mest betydande *grandes écoles* (det vill säga ENS, X, ENA och HEC) förändrats från 1950 fram till 1990 analyseras av Michel Euriat och Claude Thélot.²⁴⁴ Exempelen skulle lätt kunna mångfaldigas.

²⁴⁰ Exempelvis kommer 77,7 % av studenterna på École normale supérieure de la rue d'Ulm från högre tjänstemannahem (*cadre supérieurs et professions libérales*) och motsvarande andelar för École polytechnique och Sciences Po är 77,0 % resp. 81,5 %, se Abélard (kollektiv), *Universitas calamitatum: Le Livre noir des réformes universitaires*, Croquant, Broissieux 2003, p. 30. Andelen barn till högre tjänstemän i hela det franska högre utbildningssystemet är 32 % (se Tabell 69).

²⁴¹ Pierre Bourdieu och Monique de Saint Martin fann i sina studier av fältet av elitutbildningar under 1970-talet att det vid universiteten endast var de juridiska utbildningarna som kunde göra anspråk på att inta en plats högst upp i hierarkin av institutioner för högre utbildningar och på allvar konkurrera med *les grandes écoles* om de utvalda. Det skulle i dag gå att hävda att medicin har anspråk på att utgöra en del av ett elitfält (de har sina egna *concours* och *classes préparatoires*). Se vidare, Mathias Millet, *Les étudiants et le travail universitaire*, Presses universitaires de Lyon, Lyon 2003.

²⁴² Se exempelvis Jean-François Sirinelli (ed.), *École normale supérieure. Le livre du bicentenaire*, Presses universitaires de France, Paris 1994 och Michèle Ferrand, Françoise Imbert, Catherine Marry, *L'excellence scolaire : une affaire de famille. Le cas des normaliennes et normaliens scientifiques*, L'Harmattan, Paris 1999.

²⁴³ Se exempelvis Jean-Luc Bodiguel, *L'École nationale d'administration. Les anciens élèves de l'ENA*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, Paris 1978, Alain Garrigou, *Les élites contre la République. Sciences Po et l'ENA*, La Découverte, Paris 2001. Senast i raden av böcker om dessa skolor är Anne Muxel et al., *Les étudiants de Sciences Po. Leurs idées, leurs valeurs, leurs cultures politiques*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, Paris 2004.

²⁴⁴ Michel Euriat & Claude Thélot, "Le recrutement social de l'élite scolaire en France. Evolution des inégalités de 1950 à 1990" pp. 403-438 i *Revue française de sociologie*, juli-sept. 1995, vol. XXXVI, nr 3.

Universitetens inbördes förhållande är inte på samma sätt kartlagt, men ett antal centrala dimensioner kan pekas ut. Universitetens anciennitet har en stor betydelse för deras position. Här kan man ställa anrika Sorbonne (världens näst äldsta universitet, grundat i början av 1200-talet) mot Nanterre (Université de Paris X – det vid händelserna 1968 helt nybyggda universitetet som då spelade en central roll för att mobilisera studenterna). Université de Paris består i dag av fjorton olika universitet och det finns en tydlig arbetsdelning mellan dessa. Psykologistudier bedrivs exempelvis främst vid Université de Paris V – René Descartes, juridikstudier vid Université de Paris II – Panthéon/Assas, språkundervisning däribland Cours de langue et civilisation françaises och *Lettres* återfinns vid Université de Paris IV – Sorbonne och naturvetenskap studeras främst vid Université de Paris VI – Pierre et Marie Curie/Jussieu. Detta gör att universitetens positioner till viss del betingas av de ämnen och typer av utbildningar de erbjuder. En annan central aspekt är lärosätenas positioner i det geografiska rummet. Paris 5:e och 6:e arrondissement, utgör hjärtat i det intellektuella och akademiska livet i Frankrike och om ett universitet är placerat här är det en viktig faktor för dess positionering i hierarkin mellan universiteten. De flesta nyare universitet (Université de Paris VIII – Saint Denis, Université de Paris X – Nanterre, Université de Paris XI – Sud, Université de Paris XIII – Nord) är alla lokaliserade utanför Paris stadskärna och detta ger dessa en annan ställning än övriga universitet. Vissa av dem, såsom Université de Paris VIII – Saint-Denis,²⁴⁵ är dessutom belägna i de fattigare delarna av Paris förorter, vilket ger dem ett helt annat sociogeografiskt läge än exempelvis Université de Paris V – René Descartes, som ligger mitt i Paris 6:e arrondissement, det dyraste området i hela Paris vad gäller bostäder och med en uppsjö *chica boutiques* av de senaste modeskaparna.²⁴⁶

De privata skolorna utgör en disparat samling utbildningar som mer tydligt än universiteten och *les grandes écoles* skiljer sig åt inbördes. Detta gäller framför allt när vi ser till deras inriktning. De professionella fält som de vetter mot är mer olikartade än dem som är universitetens avnämare (som till viss del har sig själva som primär avnämare i och med grundutbildningarna ska förbereda för forskarutbildning). De privata skolorna förbereder å ena sidan för mycket specifika karriärer, såsom till cirkusartist, dekormålare och hotellföreståndare, vilka rimligtvis har ytterst lite med varandra att göra, och å andra sidan för mycket generella områden som internationell ekonomi eller företagsekonomi, där man kan tycka att det är svårt att skilja den ena utbildningen från den andra. Det är också mycket tveksamt om de mycket olika typer av utbildningar som ryms inom kategorin privata utbildningar kan sägas vara relaterade till varandra i någon mer precis mening. Som ett argument för att ändå behandla dem som en egen kategori kan framföras att de privata skolorna svarar mot ett annat utbildningsbehov än det som universiteten och *les grandes écoles* tillfredsställer och att de dessutom har ett antal karakteristika (höga skolavgifter, liten grad av skolmässig selektion, alternativ pedagogik) som de delar med varandra och som särskiljer dem från de övriga skolkategorierna.

²⁴⁵ Se Alain Coulon, *Le métier d'étudiant. L'entrée de la vie universitaire*, Presses universitaires de France, Paris 1997, för en detaljerad studie om studenter vid Paris VIII.

²⁴⁶ Michel Pinçon et Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, pp. 219-242.

Rankningar av *Écoles d'ingénieurs* och *Écoles de Commerce*

Det finns i Frankrike, som i USA och många andra västländer, ett antal olika rankningar av högre utbildning.²⁴⁷ Det är företrädesvis veckopressen som låter ranka lärosätena. Bland de större tidningarna i Frankrike som presenterar rankningar finns *Le Point*, *Le Capital*, *Challenges* (*Le Nouvel Observateur*), *Le Nouvel Economiste* och *L'Étudiant*. Vi ser i Tabell 2 och Tabell 3 att det råder en relativ god överensstämmelse mellan de olika rankningarna kring de högst placerade utbildningarna. *Le Capital*, *Le Nouvel Economiste* och *L'Étudiant* har alla tre samma handelshögskolor på de tre högsta positionerna. HEC rankas som nummer ett, följd av ESSEC och ESCP som nummer två och tre. Challenge avviker något och placerar ESSEC som nummer ett och HEC som nummer tre. På andra plats hamnar EM Lyon som de tre andra tidningarna rankar på plats fyra till sex. Under toppskiktet är dock inte överensstämmelsen lika total.²⁴⁸ För de tekniska högskolorna är rankningen relativt likartad. *Le Capital* och *Le Nouvel Economiste* har exakt samma skolor på de tre första platserna, *École Polytechnique* placerar sig högst, därefter *École Centrale Paris* och *École de Mines de Paris*. Branschtidningarna *Industrie et Technologies* och *01 Informatique* avviker från detta mönster. *Industrie et Technologies* placerar *École de Mines de Paris* överst, med *École Polytechnique* på fjärde plats och *Centrale* ej bland de femton första, samt *01 Informatique*, som rankar utbildningar inriktade mot IT-sektorn, har *Centrale* på andra plats, följd av *Polytechnique* på tredje och *Mines* på femte. På första plats finns en specialiserad skola inriktad mot telekombranschen.

Tabell 2. Rankning av *Écoles de commerce* 2000-2001.

Position	Le Capital (2000)	Le Nouvel Eco. (2000)	L'Étudiant (2001)	Challenges (Le Nouvel Obs. 2001)
1	HEC	HEC	HEC	ESSEC (Paris)
2	ESSEC	ESSEC	ESSEC	EM Lyon
3	ESCP	ESCP	ESCP-EAP	HEC (Paris)
4	EDHEC	MSG Dauphine	EM Lyon	ESCP (Paris)
5	EM LYON	EDHEC	EDHEC Lille	ESC Nantes
6	ESC REIMS	EM Lyon	Audencia Nantes	EAP (Paris)
7	ESC LILLE	ICN	ESC Grenoble	EDHEC (Lille)
8	ESC ROUEN	MSG Sorbonne		ESC Grenoble
9	ESC NANTES-ATLANTIQUES	ESC Rouen		ICN (Nancy)
10	ICN NANCY	Reims		ESC Bordeaux
11	ESC TOULOUSE			
12	ESC BORDEAUX			
13	ESC GRENOBLE			
14	INT MANAGEMENT			

Tabell 3. Rankning av *Écoles d'ingénieurs* 2000-2001.

Pos.	Le Capital 2000	Le Nouvel Economiste 2001	Industrie et Technologies 2002	01 Informatique 2002
1	L'École Polytechnique	École polytechnique	École des mines de Paris	Télécom, Paris
2	Centrale Paris	École centrale de Paris	INSA Lyon	École centrale de Paris
3	Mines de Paris	École des Mines Paris	ENS d'Arts et Métiers (Paris)	École Polytechnique, Paris
4	Supélec	Sup aéro, Toulouse	École polytechnique (Palaiseau)	Supélec
5	Supaéro	École des ponts et chaussées	Univ. De Technologie de Compiègne	École des mines de Paris
6	Ponts et chaussées	Supélec	ENSAE (Supaéro), Toulouse	INSA, Toulouse
7	ENSAM Paris	Centrale Lyon	École centrale de Nantes	(6) ENSTA, Paris
8	Central Lyon	INA (agro Paris)	École des mines de Douai	INSA, Lyon
9	Télécom Paris	Ensam (Arts et Métiers)	École centrale de Lyon	(8) ENSIMAG
10	L'INA Paris-Grignon	Télécom Paris	École des mines d'Alès	(8) ENSAE Supaéro, Toulouse
11	ENSIMAG		École sup. de physique et chimie indus.	
12	ENSTA		Ec. sup de chimie physique él. de Lyon	
13			École des mines de Nancy	
14			INSA Toulouse	
15			École Centrale de Paris	

²⁴⁷ Angående rankningar, se nedan Klassifikationer och rankning i Kapitel III.

²⁴⁸ Detta förhållande visar följande citat på, studenten är långtifrån säker på den egna skolans placering: ”de privata skolorna, handelsskolorna, är ju klassificerade, så den förnämsta privatskolan är då HEC, ESSEC, EDHEC, och vår skola är inte så, eller den är ganska bra rangad [...] jag tror att den är bland de femton första, så den ligger väl på femtonde plats, kan jag tänka mig...”

Tabell 4. Rankning av Écoles de commerce 2003, le Point, generell rankning.

 PALMARÈS GÉNÉRAL DES ÉCOLES DE COMMERCE À BAC + 2		
RANG	ÉCOLE	COMMENTAIRES
1 ^{er}	HEC	L'école du leadership, numéro un français à l'étranger. Forte capacité de recherche.
2 ^e	ESCP-EAP	Cursus international d'excellence sur trois campus européens.
3 ^e	ESSEC	Gros effort d'innovation pédagogique, mais un concept de MBA en 5 ans illisible au plan international et très contesté.
4 ^e	EM LYON	Pédagogie et stratégie de développement international éprouvées. Une valeur sûre.
5 ^e	EDHEC	Force du réseau international. Vie associative très développée. Concept éprouvé.
6 ^e	GRENOBLE ÉCOLE DE MANAGEMENT	Ses points forts : les technologies de l'information et le management de l'innovation. Un beau succès.
7 ^e	BORDEAUX ÉCOLE DE MANAGEMENT	Ecole sérieuse et solide. Bonne ouverture internationale.
8 ^e	REIMS ÉCOLE DE MANAGEMENT	Ecole sérieuse. Bonne qualité pédagogique. Valeur sûre.
9 ^e	AUDENCIA	Une des plus belles réussites des dernières années. Effort sur la recherche, malgré de faibles moyens.
10 ^e	EUROMED	Phase de relance, avec beaucoup de moyens. A voir.
11 ^e	ESC ROUEN	Relance depuis un an. Beau projet. A voir.
12 ^e	CERAM	Qualité de la pédagogie. Valeur sûre.
13 ^e	ESC TOULOUSE	Valeur sûre. Trop honnête sur les niveaux de salaires à la sortie ?
14 ^e	ESC LILLE	Recherche très structurée. Performante en innovation, excellent tutorat malgré un faible nombre de profs permanents.
15 ^e	INT MANAGEMENT	Mariée avec une école d'ingénieurs. Mais identité du pôle gestion pas assez affirmée.

Tabell 5. Rankning av Écoles de commerce 2003, le Point, pedagogisk rankning.

BAC + 2 : LA MEILLEURE QUALITÉ PÉDAGOGIQUE

RANG	ÉCOLE	LABELS EQUIS ET/OU AACSB	DURÉE GRADE	DURÉE VISA	NOMBRE D'ADMIS / NOMBRE DE PLACES	ÉTUDIANTS / PROFESSEUR	TAUX DE DOCTEURS	TAUX DE TITULAIRES D'UNE HDR	BUDGET RECHERCHE	TAUX DE PROFESSEURS ÉTRANGERS *	TAUX D'ÉTUDIANTS ÉTRANGERS
1 ^{er}	HEC	●●	6 ANS	6 ANS	97 %	12	71 %	15 %	6 900 000 €	21 %	28 %
2 ^e	ESCP-EAP	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	14	78 %	30 %	4 500 000 €	38 %	47 %
3 ^e	EM LYON	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	20	43 %	13 %	2 800 000 €	29 %	31 %
4 ^e	ESSEC	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	24	87 %	55 %	5 800 000 €	14 %	11 %
5 ^e	EDHEC	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	19	46 %	13 %	2 950 000 €	26 %	16 %
6 ^e	ESC ROUEN	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	20	62 %	2 %	1 000 000 €	28 %	17 %
7 ^e	GRENOBLE ÉCOLE DE MANAGEMENT	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	29	40 %	6 %	1 274 000 €	24 %	9 %
8 ^e	BORDEAUX ÉCOLE DE MANAGEMENT	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	22	67 %	9 %	1 100 000 €	25 %	14 %
9 ^e	REIMS MANAGEMENT SCHOOL	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	20	35 %	0 %	2 600 000 €	27 %	12 %
10 ^e	AUDENCIA	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	24	65 %	13 %	700 000 €	17 %	9 %
11 ^e	ESC TOULOUSE	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	33	57 %	11 %	1 234 087 €	22 %	7 %
12 ^e	EUROMED MARSEILLE	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	27	38 %	11 %	1 130 000 €	27 %	20 %
13 ^e	ICN	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	16	32 %	11 %	778 215 €	14 %	17 %
14 ^e	CERAM	●●	6 ANS	6 ANS	84 %	32	67 %	17 %	2 900 000 €	35 %	15 %
15 ^e	IECS	●●	3 ANS	6 ANS	100 %	16	57 %	14 %	470 000 €	21 %	13 %
16 ^e	ESC LILLE	●●	6 ANS	6 ANS	100 %	58	30 %	10 %	1 525 000 €	38 %	4 %
17 ^e	ESC CLERMONT	●●	3 ANS	6 ANS	71 %	22	36 %	3 %	850 000 €	24 %	10 %
18 ^e	ESC PAU	●●	3 ANS	6 ANS	100 %	27	23 %	0 %	743 727 €	29 %	4 %
19 ^e	ESC RENNES	●●	3 ANS	6 ANS	100 %	29	39 %	4 %	190 000 €	50 %	39 %
20 ^e	ESC DIJON	●●	3 ANS	6 ANS	89 %	38	50 %	5 %	800 000 €	18 %	38 %
21 ^e	ESC LE HAVRE	●●	3 ANS	6 ANS	59 %	28	8 %	8 %	375 000 €	5 %	9 %
22 ^e	INT MANAGEMENT	●●	3 ANS	3 ANS	100 %	20	100 %	38 %	1 000 000 €	7 %	8 %
23 ^e	INSEEC	●●	0 ANS	6 ANS	26 %	72	24 %	0 %	1 235 000 €	35 %	8 %
24 ^e	ESC AMIENS	●●	3 ANS	3 ANS	100 %	25	57 %	14 %	751 200 €	18 %	6 %
25 ^e	NÉGOSUP	●●	0 ANS	6 ANS	0 %	17	62 %	0 %	466 000 €	14 %	5 %
26 ^e	ISCID	●●	3 ANS	NC	11 %	16	55 %	18 %	124 224 €	17 %	59 %
27 ^e	ESCEM	●●	3 ANS	6 ANS	84 %	32	95 %	12 %	890 000 €	27 %	12 %
28 ^e	ESC MONTPELLIER	●●	0 ANS	3 ANS	84 %	59	71 %	19 %	945 000 €	7 %	18 %
29 ^e	ESC SAINT-ÉTIENNE	●●	0 ANS	3 ANS	37 %	24	33 %	13 %	450 000 €	38 %	8 %
30 ^e	ESG PARIS	●●	0 ANS	2 ANS	NC	19	8 %	0 %	3 900 000 €	25 %	12 %
31 ^e	ESC CHAMBÉRY	●●	0 ANS	3 ANS	45 %	30	15 %	0 %	72 000 €	9 %	5 %
32 ^e	ESC LA ROCHELLE	●●	0 ANS	3 ANS	84 %	69	0 %	0 %	108 000 €	23 %	13 %
33 ^e	ISC	●●	0 ANS	1 ANS	73 %	47	7 %	0 %	2 150 000 €	10 %	7 %
34 ^e	ESC TROYES	●●	0 ANS	3 ANS	43 %	33	42 %	0 %	85 000 €	25 %	13 %
35 ^e	ESC BREST	●●	0 ANS	3 ANS	26 %	34	30 %	0 %	280 000 €	4 %	9 %

EN MER DIFFERENTIERAD KLASSIFICERING AV SKOLOR

En annan typ av indelning kan göras om vi tar hänsyn till vilken inriktning skolorna har.²⁴⁹ Bland *grandes écoles* finns två stora kategorier skolor, *écoles du commerce* och *écoles d'ingénieurs*, närmast handelshögskolor och tekniska högskolor. Inom dessa kategorier kan vi göra en uppdelning mellan de mest prestigefyllda skolorna och resterande skolor. För *écoles d'ingénieurs* innebär detta att vi särskiljer École Centrale Paris (åtta svenska studenter) och École Polytechnique (en student) – Centrale/X (nio studenter) – från resterande *écoles d'ingénieurs* (som omfattar nio studenter på sju olika skolor).²⁵⁰ För *écoles du commerce* gäller att alla svenska studenter läser på någon av de tre högst rankade, det vill säga École des Hautes Études Commerciales (HEC) (två studenter), École Supérieure de Commerce de Paris (ESCP) (fyra studenter) och École Supérieure des Sciences Économique et Commerciales (ESSEC) (två studenter), dessa åtta studenter har förts till kategorin HEC/ESCP/ESSEC. IEP (Institut d'Études Politiques de Paris – Sciences Po) bildar en egen kategori eftersom vi här finner relativt många svenska studenter som berättigar att vi särskiljer skolan samt att den är svår att föra till någon annan kategori.²⁵¹ Resterande *grandes écoles* har förts till en egen kategori, nämligen övriga *grandes écoles* (fyra av dessa skolor utgörs av konstnärliga skolor, *écoles artistiques et culturelles*, men antalet är för litet för att resultera i en separat kategori).

Bland *les petites écoles* finner vi några motsvarande kategorier, *écoles artistiques et culturelles* (konstskolor, elva studenter) och *écoles de gestion* (handelsskolor, elva studenter). Däremot finns inga *écoles d'ingénieurs*. Universiteten har delats upp i tre kategorier, universitet (i Paris) (52 studenter), universitet (utanför Paris) (fjorton studenter) och *université privée* (nio studenter). Till skillnad från den grövre klassificeringen ovan separerar denna klassificering således de olika *grandes écoles* och *petites écoles* tydligare. Vi kan även skilja de privata universiteten från både statliga universitet och *petites écoles*. Priset för den ökade precisionen är naturligtvis små grupper i flera kategorier. Hur de svenska studenterna fördelar sig på de olika kategorierna och fördelningen på huvudmän inom varje skolkategori framgår av Tabell 6.

²⁴⁹ Hur skolorna kodats framgår av Tabell 33. Av de 55 olika skolorna är det endast sju skolor som har fler än fem svenska studenter (Université de Paris IV – Sorbonne 20 studenter, Université de Paris VII – Dennis Diderot tolv studenter, Sciences Po tio studenter, École Centrale Paris, Université de Paris V – René Descartes och American University of Paris åtta studenter och Institut catholique de Paris sex studenter). Det finns vidare 32 skolor med endast en svensk student (som har besvarat enkäten – 38 om vi tar hänsyn till hela populationen).

²⁵⁰ École Française d'Électronique et d'Informatique (1), École Nationale Supérieure d'Arts et Métiers (1), École Nationale Supérieure de Création Industrielle (1), École Nationale Supérieure de Techniques Avancées (1), École Spéciale des Travaux Publics (1), École Nationale Supérieure de Chimie de Paris (2), Institut National des Télécommunications (2).

²⁵¹ Till denna kategori har vi även fört EHESS (École des Hautes Études en Sciences Sociales) (1 student).

Tabell 6. Klassificering av skolor i elva kategorier och huvudman.

	N	%	% (ej språkkurs)	Offentlig	Privat	Ej uppg. ****	Totalt
ECP/X*	9	3,1	6,4	100,0	0,0	0,0	100,0
HEC/ESCP/ESSEC**	8	2,8	5,7	0,0	100,0	0,0	100,0
IEP/EHESS***	11	3,8	7,8	100,0	0,0	0,0	100,0
GE d'ingénieurs övriga	9	3,1	6,4	77,8	22,2	0,0	100,0
Grandes écoles övriga	7	2,4	5,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Universitet (Paris)	52	17,9	36,9	100,0	0,0	0,0	100,0
Universitet (utanför Paris)	14	4,8	9,9	100,0	0,0	0,0	100,0
Privata universitet	9	3,1	6,4	0,0	100,0	0,0	100,0
Handelsskolor	11	3,8	7,8	9,1	90,9	0,0	100,0
Konstskolor	11	3,8	7,8	9,1	90,9	0,0	100,0
Språkskolor	149	51,4		67,8	10,1	22,1	100,0
Total	290	100,0	100,0	70,0	18,6	11,4	100,0

* École Centrale Paris och École Polytechnique.

** École des Hautes Études Commerciales, École Supérieure de Commerce de Paris och École Supérieure des Sciences Économique et Commerciales.

*** Institut d'études politiques de Paris (Sciences Po) och École des Hautes Études en Sciences Sociales.

**** Ingen angivelse av skola, enda information att studenten läser *Cours de langue* (språkkurs).

SKOLORNAS RELATIONER TILL SVENSKA LÄROSÄTEN

Vilken studerandestatus – det vill säga om man läser som utbytesstudent eller som *free mover* – studenterna har varierar kraftigt mellan de olika skoltyperna. Det är generellt sett vanligare att läsa som *free mover* än som utbytesstudent. Av dem som inte läser på språkkurser är det 74 studenter som läser som *free mover*, vilket kan jämföras med 67 studenter som läser i Paris via ett utbyte mellan ett svenskt och ett franskt lärosäte.²⁵² Men om vi ser till fördelningen på skoltyper är det nästan en förutsättning att man läst i Sverige för att som svensk ta sig in på någon *grande école* (se Tabell 72). Av de 44 studenterna på *grandes écoles* är det 36, eller 80 %, som läser där via ett utbytesavtal. På de statliga universiteten är motsvarande andel 42 % och på de privata universiteten hittar vi ingen student som läser där via ett utbytesprogram. Men vi kan även göra en ytterligare distinktion. När vi skiljer mellan Erasmusutbyten och andra former av utbyten (bilaterala eller andra former av utbytesprogram såsom TIME eller CEMS)²⁵³ är det påtagligt att den senare formen av program nästan endast är förekommande mellan svenska lärosäten och *grandes écoles* (tolv av femton utbyten av denna sort gäller *grandes écoles*), medan merparten av Erasmusutbytena sker mellan svenska lärosäten och franska universitet (26 av 53). Det är inte alla svenska lärosäten som möjliggör för sina studenter att komma i åtnjutande av utbytesplatser vid de mest välrenommerade franska lärosätena.²⁵⁴ Bland de studenter som läser i Frankrike via ett utbyte finner vi att för dem som läser på en svensk fackhögskola återfinns 75 % på en *grande école* i Paris, medan motsvarande andel för de som läser på universitet i

²⁵² I något enstaka fall är det frågan om ett annat utländskt lärosäte och inte en svensk högskola som har utbyte med ett franskt universitet.

²⁵³ TIME etablerades på École Centrale Paris, se <http://www.ecp.fr/fr/G-rayonnement/cadre.html>, och CEMS, se <http://www.cems.org/general/index.php>, startades 1988 av fyra skolor varav HEC var en.

²⁵⁴ Denna poäng gör Sverker Sörlin redan 1994, baserade på uppgifter inrapporterade våren 1993, då utbytesavtal inte utvecklats i någon större utsträckning. Sörlin konstaterar bland annat att "det allmänna intrycket är att de regionala högskolorna har en större andel av sitt samarbete med mindre namnkunniga universitet och specialhögskolor, medan universiteten tecknar avtal med sina likar. Generella bilaterala avtal med sådana universitet som allmänt brukar räknas till den internationella toppnivån har endast tecknats av universiteten, företrädesvis de äldsta och största." Sverker Sörlin, *De lärdsas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994, p. 232.

Sverige är 52 %. Bland de nio studenter som läser på en regional högskola i Sverige är det endast en som läser på en *grande école* i Paris. Av de sex studenter som läser på universiteten i Umeå och Linköping återfinns alla på en *grande école*.

På en finare nivå är skillnaderna mellan de svenska lärosätena än tydligare. Av Tabell 33 framgår vilka svenska högskolor de svenska utbytesstudenterna som besvarat enkäten kommer från. HEC, som brukar räknas som den förnämsta handelshögskolan i Frankrike, har endast samarbete med Handelshögskolan i Stockholm. Den andra och tredje rankade skolan, ESSEC och ESCP, samarbetar med universiteten i Lund och Stockholm, medan de mindre prestigefyllda svenska ekonomiutbildningarna är hänvisade till utbyten med lägre rankade handelshögskolor (Växjö universitet – École Supérieure du Commerce Extérieur och Internationella handelshögskolan i Jönköping – École Supérieure Libre des Sciences Commerciales Appliquées). Symptomatiskt är också att de enda lärosätena i Sverige som har samarbete med Polytechnique, den högst placerade tekniska högskolan, är Kungl. tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola – som diskuterar att slå sig samman för att stärka sin position på den internationella marknaden – under det att ett flertal svenska lärosäten (förutom Kungl. tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola även Linköpings universitet och Lunds universitet) har samarbetsavtal med École Centrale Paris, som är rankad omedelbart under Polytechnique. Motsvarande hierarkier finns även bland universiteten. Det är inte förvånande att den enda svenska högskola som har samarbeten med Université de Paris VIII – Vincennes à Saint-Denis, som är placerat i de invandrartäta norra förorterna i Paris och som sätter den alternativa pedagogiken i högsätet, är Södertörns högskola. Uppsala universitets juridiska fakultet har utbytesavtal med sin franska motsvarighet, Université de Paris II – Panthéon, en av de mest ansedda juridiska fakulteterna i Frankrike.

Relationerna i former av utbytesavtal vi finner mellan de svenska lärosätena och de franska högskolorna och universiteten stärker den tes vi drivit i tidigare avsnitt: att det finns en homologi mellan de olika nationella högskolefälten. Lärosäten som ockuperar homologa positioner i sina respektive fält tenderar att knyta samarbetsavtal med varandra. Vi kan också notera att de största ansträngningarna riktade mot den internationella arenan görs av de franska högskolor som placerar sig som nummer två och tre i hierarkin. En förklaring till detta är att de högst placerade i princip endast kan samarbeta med en part per land, nämligen den högst placerade utbildningen i respektive land, utan att riskera att devalvera sin position. Den position som lärosätet innehar förstärks därigenom att det är det enda lärosätet som förmår erbjuda utbytesmöjligheter med de mest distingerade utländska universiteten. Lärosätena, positionerade strax därunder, kommer inte i åtnjutande av de mest prestigefulla kontaktnäten, men kompenserar detta genom att erbjuda mer omfattande utbytesprogram. Distinktionerna är inte heller lika klara efter den högst placerade utbildningen per land, vilket medför att det är lättare att argumentera för att fler lärosäten är lämpliga samarbetspartner än vad som är fallet när man ska samarbeta med det bästa lärosätet.

KLASSIFICERINGAR AV UTBILDNINGARNAS ÄMNESMÄSSIGA INNEHÅLL

Ett alternativt sätt, som kommer att fungera som ett viktigt komplement till indelningen i olika former av skolor, är att ta en utgångspunkt i utbildningarnas innehåll och göra en ämnesmässig bestämning. Den klassificering i nio grupper som kommer att användas i de kommande analyserna av utbildningarna visas i Tabell 7.²⁵⁵ Den första gruppen utbildningar, HK-design/konst, samlar konstnärliga utbildningar och designutbildningar, totalt femton studenter. Endast praktiska utbildningar ingår i gruppen. Konsthistoria har förts till den andra gruppen, HK-hum-al, som består av 22 studenter inom det som benämns som allmän utbildning i humaniora, eller *Lettres* med fransk terminologi.²⁵⁶ De som läser språkkurser (149 personer) har förts till en egen kategori, som skiljer sig från språkliga utbildningar vid universitetet, HK-sp-vet,²⁵⁷ (tretton studenter). Samtliga dessa fyra grupper räknas som humanistiska/konstnärliga utbildningar (totalt 199 studenter; 50 stycken, eller 16,5 % av samtliga, om vi inte räknar med dem som läser språkkurser). Exkluderar vi språkkursstudenterna ur totalsumman utgör humanisterna mer än en tredjedel, 35,5 %. Nästa kategori, M-med-läk/N-vet, utgör en sammanslagning av utbildningar inom tre utbildningsområden: medicin, naturvetenskap samt skogs- och jordbruk. Detta till trots omfattar kategorin endast tolv studenter. Samhällsvetenskapliga utbildningar, som efter språkutbildningar är den största ämnesgruppen, där 61, eller dryga 20 % av alla studenter (43 % exklusive språkkurs), återfinns, har delats upp i tre grupper, S-fek, ekonomiska utbildningar (tio inom internationella inriktningar och arton inom andra ekonomiutbildningar), S-stat/jur, statsvetenskap och juridik (nitton, varav tretton inom statsvetenskap och sex inom juridik), och S-soc/psy, övriga utbildningar inom samhällsvetenskap, det vill säga psykologi, sociologi, kulturgeografi, journalistik mm. (fjorton studenter). Slutligen utgör tekniska utbildningar en grupp, T-ci, där samtliga utom en av de arton studenter (6 %, eller 13 % utan språkkurs) studerar på en civilingenjörsutbildning. De är dock spridda på en rad olika tekniska underdiscipliner.

²⁵⁵ Ämnens klassificeringar bygger på SUN 2000 (Svensk utbildningsnomenklatur), se Klassificeringar av svensk högre utbildning – utbildningar och lärosäten i Appendix.

²⁵⁶ Kategorin samlar de som inte angett något specifikt ämne som huvudsakligt ämne utan endast ett antal humanistiska ämnen eller endast skrivit *Lettres* eller allmän, bred utbildning.

²⁵⁷ Som till skillnad från *Lettres* mer fokuserar ett specifikt språk, litteraturvetenskapliga studier eller språkvetenskap.

Tabell 7. Typ av utbildning, SUN-2000, justerad klassificering.

		N		% (ej % språkkurs)				N		% (ej % språkkurs)	
1) HK-design/konst	HK-des-indus	1	0,3	0,7	6) S-fek	S-fek-int	10	3,4	7,1		
	HK-des-inred	1	0,3	0,7		S-fek	18	6,2	12,8		
	HK-des-mode	4	1,4	2,8		Total	28	9,7	19,9		
	HK-hant	1	0,3	0,7		7) S-soc/psy	PL-allmän	1	0,3	0,7	
	HK-konst	3	1,0	2,1			S-jour-media	1	0,3	0,7	
	HK-mtd-an	1	0,3	0,7			S-psy-soc	1	0,3	0,7	
	HK-mtd-musik	3	1,0	2,1			S-psy	6	2,1	4,3	
	HK-mtd-teate	1	0,3	0,7			S-soc-k-geo	1	0,3	0,7	
	Total	15	5,2	10,6			S-soc	3	1,0	2,1	
2) HK-hum-al (Lettres)	AL-al	1	0,3	0,7	ST-ho-re-al	1	0,3	0,7			
	HK-hi-ark	1	0,3	0,7	Total	14	4,8	9,9			
	HK-hi-hist	1	0,3	0,7	8) S-stat/jur	S-jur-an	2	0,7	1,4		
	HK-hum-al	16	5,5	11,3		S-jur-int	1	0,3	0,7		
	HK-konst-his	1	0,3	0,7		S-jur	3	1,0	2,1		
	HK-vet-film	2	0,7	1,4		S-stat	13	4,5	9,2		
	Total	22	7,6	15,6		Total	19	6,6	13,5		
	3) HK-sp-ut1 (språkkurs)	HK-sp-ut1	149	51,4	S-tot	61	21,0	43,3			
4) HK-sp-vet	HK-sp-ry	1	0,3	0,7	9) T-ci	T-ci-bygg	1	0,3	0,7		
	HK-sp-ut2	4	1,4	2,8		T-ci-eko-int	4	1,4	2,8		
	HK-sp-vet	6	2,1	4,3		T-ci-eko	1	0,3	0,7		
	HK-sv-lit	2	0,7	1,4		T-ci-el	4	1,4	2,8		
	Total	13	4,5	9,2		T-ci-fark	1	0,3	0,7		
HK-tot	50	17,2	35,5	T-ci-sam-ark		1	0,3	0,7			
5) M-med-läk/N-vet	J-agro	1	0,3	0,7	T-ci-tf	5	1,7	3,5			
	M-med-läk	6	2,1	4,3	T-i-ospec	1	0,3	0,7			
	M-tand	1	0,3	0,7	Total	18	6,2	12,8			
	N-bio-öv	1	0,3	0,7							
	N-fysik	1	0,3	0,7							
	N-kemi	1	0,3	0,7							
	N-mat	1	0,3	0,7							
	Total	12	4,1	8,5							

Om vi jämför fördelningen av de svenska studenterna i Paris med hur studenter fördelar sig i Sverige ser vi att naturvetenskap, pedagogik och lärarutbildningar²⁵⁸ och vård, som är relativt stora utbildningsområden i svensk högskola, har dessa ämnen försumbara andelar bland dem som läser i Paris, något som även är giltigt för svenska studenter i andra länder.²⁵⁹ Vi har ovan konstaterat att Frankrike utmärker sig med en mycket hög andel studenter inom humaniora och språk.²⁶⁰ Detta gäller även för vår population. I relation till övriga studenter i Frankrike är det dock en högre andel som läser i Parisregionen.²⁶¹ Detta bör förstås mot bakgrund av att Paris utgör en mycket specifik utbildningsmarknad i den franska kontexten. Samtliga av de mest dominerande skolorna inom respektive område ligger i Paris. Detta gör att Frankrike skiljer sig markant åt från länder som USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige, där det inte finns någon enskild region eller stad som

²⁵⁸ Här bör en brasklapp läggas in. Det är omöjligt att avgöra om de studenter som läser exempelvis humaniora, språk eller samhällsvetenskapliga ämnen vid ett senare tillfälle kommer att läsa en påbyggnadsutbildning till lärare. Den arbetsmarknad som dessa ämnen vetter mot (med undantag av en del samhällsvetenskapliga ämnen) är ofta mycket hård och för många blir en lärarkarriär enda möjligheten till en fast utkomst. Det man kan konstatera är att det inte finns några som läser i Paris inom ramen för ett utbyte med en läraryrkesinstitution eller några studenter som läser på någon läraryrkesinstitution i Paris (om man bortser från den student som läser på École normale supérieure).

²⁵⁹ Se avsnittet Ett ökat och breddat flöde ovan.

²⁶⁰ Se avsnittet Den transnationella utbildningsmarknaden och val av undersökningsområden ovan och Tabell 67 i appendix.

²⁶¹ Det fanns enligt CSN 2688 svenska studenter i Frankrike läsåret 1999/2000. Av dessa läste ca 800 i Paris. Det gör en andel på närmare 30 %. Av de franska studenterna läste ca var fjärde student i Parisregionen. Le ministère de l'Éducation nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, 2001, pp. 160-161. Det är ett generellt mönster att utländska studenter söker sig till Parisregionen, där ungefär var tredje utländsk student återfinns. Commissariat général du Plan, *Etudiants et chercheurs à l'horizon 2020. Enjeux de la mobilité internationale et de l'attractivité de la France*, Rapport du groupe de projet SARASWATI, La Documentation Française, Paris 2005, pp. 85-86.

fullständigt dominerar det akademiska fältet och fältet av högre utbildning på det sätt som Paris dominerar det franska systemet.

Ett annat sätt att karakterisera studierna är att se till graden av professionsanknytning, det vill säga ifall studierna är kopplade till en specifik yrkesexamina eller yrkeskarriär eller har en mer generell karaktär som riktar sig mot ett antal olika yrkesbanor.²⁶² Det är bland våra Parisstudenter (språkskolorna undantagna) vanligare att studera mot en yrkesexamen än mot en mer generell examen (77 studenter i den första kategorin mot 64 studenter i den senare). Detta kan jämföras med studenter i Sverige, där merparten studerar allmänna utbildningar.²⁶³ Resultatet bör dock förstås mot bakgrund av att det framför allt är bland de yrkesinriktade utbildningarna i Sverige som utbyten förekommer och att andelen utbytesstudenter är relativt hög i Paris.

En ytterligare aspekt av de olika ämnesgrupperna är andelen utbytesstudenter respektive *free movers*, se Tabell 73. Här finns en stor spännvidd. Medan språkkurser av förklarliga skäl inte har några utbytesstudenter alls, är andelen utbytesstudenter inom tekniska ämnen hela 100 %. Däremellan har sociologi/psykologi (7 % utbytesstudenter), design/konst (13 %) och *Lettres* (18 %) höga andelar *free movers*, och medicin/naturvetenskap (91 %) en hög andel utbytesstudenter. Ekonomi (57 %) och statsvetenskap/juridik (63 %) är närmare de senare, medan språkstudier har låga andelar utbytesstudenter (31 %).

FÖRHÅLLET MELLAN ÄMNEN OCH UTBILDNINGSPROGRAM

Till viss del är, som vi har sett ovan, ämnesvalen betingade av skolformen. Det går inte att läsa ingenjörsämnena på universitetet²⁶⁴ eller sociologi på *les grandes écoles*,²⁶⁵ se Tabell 76. Andra ämnen, som ekonomi, går att läsa såväl på *grandes écoles* och universitet som på privata utbildningar. Beträffande ekonomi måste studierna förstås i relation till var de bedrivs. Det innebär helt olika saker att läsa ekonomi exempelvis vid den högst rankade handelshögskolan, HEC, än att läsa ekonomi på en skola som École Supérieure Libre des Sciences Commerciales Appliquées, en privat skola som knappt finns med på rankinglistorna överhuvudtaget, eller för all del även på Université de Paris IX – Dauphine, som förvisso rankas relativt högt, men som inte har samma resurser och renommé som HEC.

²⁶² Här har alla utbildningar på *grandes écoles* samt läkar-, jurist- och psykologutbildningar vid universiteten räknats som professionsutbildningar. Övriga utbildningar på universitet och privata utbildningar har klassats som allmänna utbildning utan inriktning mot en särskild profession.

²⁶³ Höstterminen 1998 läste 40 % av studenterna på yrkesinriktade program, 41 % läste fristående kurs och resterande 19 % läste på allmänna program. Källa: Högskoleverkets NU-databas.

²⁶⁴ Undantaget här utgörs av en student som läser en civilingenjörsutbildning i Sverige och som läser fysik på universitet i Paris. Denna student har klassats som ingenjörstudent eftersom det är den huvudsakliga utbildningen och studierna i Paris sker inom ramen för denna.

²⁶⁵ Sociologi i sin klassiska mening, ej organisationssociologi eller mer tillämpad sociologi som kan förekomma på Sciences Po och vissa ekonomiutbildningar. Undantaget är École des hautes études en sciences sociales, men här kan man bara läsa från och med *troisième cycle*, dvs. ungefär från magisternivå och uppåt.

Och omvänt gäller att det inte alltid räcker med att veta vilket lärosäte en student läser vid för att förstå studiernas position inom ett franskt högskolefält. För de flesta *grandes écoles* är detta förvisso tillräckligt. Det finns ofta endast ett program per skola, men för universiteten finns det ett relativt omfattande utbildningsutbud. Här gäller, som i analyser av den svenska högskolan, att vi bör beakta kombinationen av högskola och utbildning. Det finns en hierarki av ämnen och det finns en hierarki av lärosäten och det signifikanta är kombinationen av dessa storheter. I och med att vi disponerar ett relativt litet datamaterial är det dock svårt att bryta ned materialet på ett mer detaljerat sätt. Vi kommer nedan att tvingas beakta skolor och ämnen för sig, men läsaren bör vara medveten om att bilden är mer komplicerad än så.

SKILLNADER MELLAN UTBILDNING I SVERIGE OCH FRANKRIKE

Många av de studenter som tidigare har läst i Sverige vittnar om stora skillnader mellan det svenska och det franska utbildningssystemet. Grovt sagt är det franska utbildningssystemet mer hierarkiskt och mer differentierat än det svenska, studierna i Frankrike mer teoretiskt orienterade än i Sverige samt skillnaderna i status mellan lärare och studenter mycket mer markanta i Frankrike. Detta gör sammantaget att studierna i Frankrike förutsätter en relativt lång aklimatiseringsfas för de svenska studenterna. För den som ämnar satsa på en karriär i det franska systemet är det naturligtvis nödvändigt att man klarar av att anpassa sig till det franska systemet (vilket kan underlättas av att man inte har alltför omfattande erfarenheter av studier i Sverige). För dem som endast är i Paris som utbytesstudenter är denna anpassning inte lika nödvändig. De har dessutom inte samma tryck på sig att lyckas i det franska systemet, de är ju ändå inte där på samma villkor som de franska studenterna och har inte heller tagit sig dit på samma sätt som de franska studenterna (i fallet med *les grandes écoles* via mycket hårda *concours*).

För att ge några ytterligare inblickar i vad som skiljer den franska högre utbildningen från den svenska och vad svenska studenter har att anpassa sig till ska vi beröra några centrala teman: studenterna, undervisningen, lärarna och det elitistiska systemet.

DE OMOGNA STUDENTERNA

De franska studenterna är i regel betydligt yngre än de svenska. De börjar på universitet vanligen när de är runt arton år och är klara med sina studier när de är runt 22 år. Det är få som på äldre dagar börjar studera vid universitet, vilket inte alls är ovanligt i Sverige. Väntar man bara några år med att påbörja sina högre studier efter sin studentexamen bemöts det med misstänksamhet. I Sverige råder nästan det motsatta förhållandet. Det är få som går direkt från gymnasiet till högskolan. Många studenter menar att de vant sig att vara bland de yngsta i den svenska högskolan och tycker att det känns något underligt att plötsligt i Frankrike vara bland de äldsta studenterna. Det kan därför vara

svårt att känna sig på samma nivå med de franska studenterna. En svensk student, som läser på en *grande école d'ingénieurs*, menar att de franska studenterna är relativt omogna:

De här... de som vi läs... när de kommer hit i ettan så tror jag att de är... allt mellan, det finns en kille på våningen under som är sjutton år vet jag, men jag tror att de är mellan sjutton och nitton när de kommer hit i ettan. Och då... sen de var tretton, fjorton år... och de visade att de tyckte det var kul med matte, så har alla lärarna på deras skolor och deras föräldrar, de har sagt såhär "du ska... nu sätter du dig ner och pluggar matte, nu är du duktig på det här... plugga, plugga, plugga." Så får de göra den här *concouren* innan... "preppan"... så gör de den här "preppan", och så har de pluggat jätte-jätte-mycket innan, de gör ingenting annat innan, bara pluggar, från dess att de är tretton, fjorton år tills dess att de kommer hit, så de har ingen livserfarenhet överhuvud taget. Medan som svensk då när man kommer hit så kanske man är mer... man är minst tjugotvå år i alla fall... många har gjort lumpen till exempel, plus att man inte har pluggat som en idiot sen man var fjorton, man har umgåtts med vänner... några kanske har haft flickvän till och med! Javisst, det är något helt främmande för de här fransmännen! Många har varit ute och rest och sådär, så som svensk har man otroligt mycket mer erfarenhet utav saker utanför skolan, sådär.

Han fortsätter och konstaterar att detta gäller även för många andra utbytesstudenter. Det är mest svenskarna som har andra erfarenheter än av studier:

... det är mest svenskarna som har den erfarenheten. De har ju samma grej i... i Spanien har de i princip samma system som i Frankrike tror jag, och i Italien är det också mycket sådär elitänkande, elitistiskt... Tyskland är lite grann som Sverige... där är det en del som har gjort lumpen och insett andra saker, men det är ju fruktansvärt... på de här CV:na som man skickar in till företagen med sin presentation på, där är det folk som har satt in att "1997 var jag på en veckas semester i Hamburg" och sådant där... det tycker de är, det är en tillräckligt stor grej så att de måste ta med det i sitt CV som en stor erfarenhet. Och det är sant alltså, det är folk som tar med sånt.

DEN TRADITIONSTYNGDA UNDERVISNINGEN

En annan kulturchock som möter de svenska studenterna, kanske framför allt de som vant sig vid svensk högre utbildning, är att undervisningen inom många områden i det närmaste sker utan litteratur. Det man har som underlag för sina studier är föreläsningsanteckningar, ofta finns det inte några litteraturlistor och finns de så är de rätt omfattande och ger en generell ingång till kursen – man väljer ut några verk man vill fördjupa sig i. En student som läser fransk litteratur på universitet menar att det skapar en lite underlig atmosfär på föreläsningarna när de franska studenterna sitter och antecknar minsta lilla stavelse som föreläsaren släpper ifrån sig:

Men det var väl också mitt problem att jag, hemma sållar man ju när man hör en föreläsning, man köper ju inte allting, utan man plockar ju det som man tycker känns viktigt. Här så ska man alltså skriva... de är så otroligt, de franska studenterna... de har fina pennor i olika färger, alltså, de gör typ som en egen liten bok! Det blir ju det till slut, ett kompendium kan man säga, och så stryker de under. Självt sitter man där med sin blyertspenna och suddar och stryker... Så det är lite annorlunda, men det är väldigt bra träning, det har det varit.

Många svenska studenter som läser humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen möts också av en mycket annorlunda skrivteknik. Det finns tydliga mallar för hur de skriftliga arbetena ska se ut. Det kan variera något mellan skolor och discipliner men principen är att man ställer upp tre rubriker med varsina tre underrubriker. Detta är en kvarleva från medeltiden och skolastiken varvid tanken är att ett strikt dialektiskt resonemang med tes, antites och syntes skall tillämpas. En student som läser på

Sciences Po där detta system tillämpas på i princip allt har fått höra av sin fransklärare att: ”vi vill inte att ni ska tänka själva, ni ska kunna ställa upp på ett bra sätt vad andra folk har tänkt” och hon menar att detta tänkande ”är väldigt annorlunda mot i Sverige där man alltid ska [motivera sina idéer], – Och vad tycker du och hur argumenterar du för det här?”.²⁶⁶ Sciences Po har även en kurs i franska för dem som läser det internationella programmet, där man får lära sig hur man skriver en uppsats enligt konstens alla regler. Samma student är också förundrad över det franska betygssystemet, hon säger:

Och sen är det ju det också tycker jag, att just med betygssystemet, de har, alltså de sätter mellan ett och tjugo, och de sätter i princip aldrig över femton, det finns inte, och tio är ju liksom godkänt, så det är, det är liksom lite den här inställningen att åh, er som det inte går så bra för, nu kämpar ni mer! Så man får lätt intrycket när man kommer hit att man har alldeles för låg nivå på sig själv, att det är för svårt för mig för oj, jag fick bara tretton eller fjorton på alla, jag har liksom inte fått någonting bättre, men sen inser man att det är i princip det högsta man kan få och det är i princip ingen som får högre heller, så att i början hade jag verkligen intrycket att det är någonting som inte jag har fattat här för det går inte så bra för mig som jag kanske hade väntat mig, så då trodde jag att det var någonting som jag inte hade fått grepp om riktigt än, men så visade det sig att det var i princip bara hur de sätter betyg.

DET ELITISTISKA SYSTEMET

Betygsättningen kan ses som en grundpelare i det franska utbildningssystemet. Allt och alla betygssätts, och man gör det också med hög precision. Betygsskalorna går vanligen mellan ett och tjugo.²⁶⁷ Efter tentor och *concours* (de krävande proven man gör för att komma in på exempelvis *grandes écoles*) offentliggörs alla resultaten och alla studenter rangordnas, så man får veta om man rankas som nummer 98 eller 99 på skolan. Att hamna som nummer ett eller två kan ha mycket stor betydelse för den framtida karriären, då det kan kvarstå som ett faktum som förföljer en resten av livet. Man kan leka med tanken på vad som hänt om Simone de Beauvoir hade blivit rankad som nummer ett i stället för nummer två efter Jean-Paul Sartre.²⁶⁸ Pierre Bourdieu beskriver det franska utbildningssystemet som en ”klassifikationsallgoritm” som sorterar eleverna och studenterna på så sätt att de som är mest lika varandra med avseende på socialt ursprung och tidigare skolkarriärer hamnar på samma utbildningar och de som är mest olika särskiljs.²⁶⁹ Hela det omfattande systemet av klassificeringar handlar om att skapa en legitim åtskillnad mellan en skolmässigt utvald elit och resten. Vi kan notera att den skiljelinje som går mellan de utvalda och de övriga egentligen är godtycklig och

²⁶⁶ En annan student menar att det egentligen inte är svårare än i Sverige, bara att det kan vara problematiskt till en början innan man förstår hur systemet fungerar: ”Men jag har inte tyckt att det har varit egentligen svårare att läsa här än i Sverige, i början var det svårt för att innan man har förstått systemet och vet vad som krävs av en så tyckte jag att uppgifterna man fick lät så otroligt komplicerade, man ska skriva sådana här, dissertation finns det en uppgift som de är väldigt förtjusta i, och den ska vara på ett visst sätt, introduktionen ska vara 10 % av helheten och sen ska man föra ett dialektiskt resonemang i tre delar och sen ska det komma en konklusion, och när man hörde talas om det första gången så fick man ju stora skälvan och tänkte, men det klarar ju jag aldrig! Att skriva då om någon poet eller någon dikt eller sådär på det viset, men sen så visade det sig att det krävs ju inte att det ska vara så otroligt bra ändå, utan... [...] bara man har någonting att säga så går det bra, liksom, man får ju inte 20 av 20, det får ju inte de franska studenterna heller, men det går ju bra att klara sig. Det finns utrymme för att göra väldigt, man kan göra väldigt komplicerat, jag vet inte hur jag ska förklara, men det finns... man klarar sig ju med mindre men det är liksom ett högt mål...”

²⁶⁷ För en analys om relationen mellan betygssystemet och elevernas sociala ursprung, hur betygssystemet transformerar sociala skillnader till skillnader i betyg, se Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 48-64.

²⁶⁸ Se Toril Moi, *Simone de Beauvoir. The Making of an Intellectual Woman*, Blackwell, Cambridge, USA, Oxford, UK, 1994, pp. 62ff, et passim.

²⁶⁹ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 197-198.

att decimaler i betyget kan skilja mellan skolmässig framgång och undergång ("den siste att få godkänt och den förste att bli underkänd").²⁷⁰

Överlag har många svenska studenter svårt med den uttalade elitism som råder i det franska systemet. Vi kommer nedan att möta en svensk student som läser på den mest prestigefyllda skolan inom hans konstart och han har klara problem med att förlika sig med den elitistiska prägeln på skolan. Han kan samtidigt inte låta bli att konstatera att den undervisning han får del av i Paris är omöjlig att få i Sverige och att kulturutövning på världsnivå kräver oerhört mycket resurser, resurser som inte finns i det svenska utbildningssystemet. Det finns också en del avigsidor med franska elitsystemet. En student som går på en *grande école* säger: "men man tycker väl att här är de väldigt tävlingsinriktade, hela skolan är en tävling, allt är betyg och... jag vet inte, är det det man ska lära sig för? Kan man inte lära sig för att det är intressant eller roligt och så?" Det mest omfattande arbetet lägger studenterna dock ner innan de kommer till sina *grandes écoles* och när de väl tagit sig dit vet de att framtiden är utstakad och de slår därför ibland av på takten (vissa av de mest prestigefyllda skolorna har exempelvis inte graderade betyg och ställer inte så enormt höga krav på sina studenter – åtminstone inte i relation till vad studenterna gått igenom för att ta sig dit), vilket kan ge en lite tråkig stämning:

Det som är speciellt med den här skolan är att den är väldigt svår att komma in på för fransmännen. Så när man säger att man går där, så är det: Ah, du måste vara jätteintelligent! För att för dem... jag vet inte om du känner till det franska skolsystemet? Det är väldigt elitistiskt. Och efter deras *bac*, studenten, motsvarande, så läser de två år på universitetet på något som heter *préparatoire*, som förbereder för att komma in på andra skolor. Det är något slags mellanstadium på studenten och högskolan eller universitet. Och då är det typ två dagar som de gör jättesvåra tentor i allt möjligt, och som det tydligen är jättesvårt att få bra på. De pluggar som djur i två år och går inte utanför dörren, har jag fått berättat från de här eleverna. Och sen, utifrån det, så kan du söka till olika skolor, och ESCP är rankad trea någonting, av handelshögskolorna. [...] HEC är bäst, tror jag. Sen är det... jag tror att EAP, som vi har gått ihop med är rankad åtta eller något. Så den är i alla fall väldigt svår att komma in på. Så att när man väl går där nu, vilket jag tycker är lite tråkigt, så är det liksom lite... de vill slappna av lite, de har kämpat så länge för att komma in på skolan, så när de väl kommer in där så är det *soft*, då pluggar de inte så mycket. Det är mycket sådan stil att de sitter mycket och pratar på lektionerna när läraren pratar... Mycket så *c'est pas grave*, jag kan lämna in uppgifterna lite senare än läraren sa, och sådana grejer. Och ingen betygsätts här, för de vet att det är skolans namn som räknas sen i arbetslivet. Så att det är lite en klubb för inbördes beundran. Gamla ESCP-elever som finns inom många företag, de hjälper in andra, det är ett väldigt starkt nät med skolan och företagen. De är väldigt sponsrade av företagen, det är väldigt mycket uppbackning från företag.

En annan svensk student på en av de högst rankade skolorna i Frankrike pekar på samma fenomen, att de franska studenterna på de mest prestigefyllda *grandes écoles* tenderar att ta det relativt lugnt:

... det märks att för de franska eleverna så är det lätt. De har läst sin *prépa* i två år, som är jätteintensivt, de pluggar verkligen hela tiden, och nu så är urvalet gjort och de bästa har kommit in på de bästa skolorna redan, så nu kan de ta det lugnt. Det är lite så, det beror på vilka skolor, i en del skolor fortsätter man att jobba hårt, men i allmänhet så är det att nu är sållningen gjord, nu vet vi att vi har dem som kan lära sig...

²⁷⁰ Ibid., pp. 140-141.

Den snobbism som omger vissa utbildningar kan också uppfattas som stötande för en del svenska studenter. Ett exempel, en kvinna som läser på Sciences Po:

det som är väldigt specifikt är just det att de har elitkomplex verkligen, de vet att (svårt att höra), de vet att de har väldigt gott rykte i Frankrike och det blir nästan lite töntigt när de, det ska hela tiden, de vill liksom att folk ska komma härifrån och säga att uh, vad jag jobbade mycket, jag har aldrig jobbat så mycket i hela mitt liv, så att de får ett bra rykte och det är ju väldigt främmande så för skandinaver framför allt tror jag, just den här elitgrejen, att de kan prata till en så att ja, här sitter ni och ni kommer att bli Europas framtida toppolitiker och sådär, det är ju olika från lärare till lärare, men det är liksom, en av mina lärare hon har verkligen den inställningen att åh, här är vi eliten och nu ska vi jobba för att... just den här medvetenheten om att oh, jag är lärare här så jag är lite förmer än andra lärare för att skolan är lite förmer än andra skolor och eleverna är lite förmer än andra elever, det är lite den inställningen är väldigt konstig, tycker jag, den har jag lite svårt att passa in mig i, sådär.

DE ARROGANTA LÄRARNÄ

En ytterligare aspekt av det franska utbildningssystemet är de större hierarkiska skillnaderna mellan studenter och lärare. En student som läser *Lettres modernes* på universitet utanför Paris menar att ”föreläsaren kan vara lite nonchalant också, inte dyka upp till föreläsningen eller komma trekvart för sent och knappt be om ursäkt och sådär, så att det är ju en stor skillnad, man är ju inte så respekterad som student här som hemma, utan det är... det tycker föreläsaren är normalt, att man står och väntar i en halvtimme på att han ska komma.”

Lärarna tilltalas alltid med ni och dessutom gärna med herr och fru, eller *monsieur* eller *madame*, vilket för många studenter till en början kan kännas lite avigt. Många upplever dock den respekt som studenterna bemöter lärarna med som mer problematisk. Det mer kamratliga och framför allt ”kritiska” förhållningssätt som odlas i Sverige är mycket svårt att upprätthålla i en fransk kontext.

Och franska studenter är ju... ett släkte! De sitter tysta och lyssnar på vad läraren säger och de tänker inte sådär särdeles mycket själva, just då, det kan hända att på kvällen tittar de över sina anteckningar och tänker efter, men... läraren kan säga ganska befängda saker utan att franska elever börjar protestera, vilket innebär att man märks ju rätt mycket när man som svensk börjar och ”ödö tjtj... stopp ett tag, stopp ett tag, det här kan inte stämma”, och så börjar man härja, eller jag vet inte... det är en mentalitet här, lite åt vad som bjuds och fundera inte på hur man annars skulle kunna göra, som jag personligen har lite svårt för...

Men det finns dock lärare som har vunnit denne teknologstudents hjärta:

... [en lärare] sa i samband med ett litet föredrag när folk satt och skrev av ”men vad håller ni på med? Varför ifrågasätter ni inte? Hörrni, ryck upp er nu! Ni kan inte bara... ja, ni kan inte bara hålla på och... ta av det här, ni måste tänka lite själva också!”. Jag tyckte det var lysande, men de franska studenterna var inte vana vid att någon lärare ville att de skulle ta initiativ! Det är på något sätt så att... I Sverige väntar de sig att jag ska lära mig, och läraren ska hjälpa mig att lära mig, det är hans jobb. Om inte jag vill lyssna på honom, då är inte det hans problem. Går inte jag på lektionerna, då tycker lärarna att ”det var ju lite trist att eleverna inte tyckte mina lektioner var intressanta”. Här nere är det lärarna som lär eleverna, och lärarna blir sura om man inte går på deras lektioner, för de inser inte att det är deras uppgift att göra lektionerna så intressanta att eleverna väljer att gå på dem.

Dessa exempel kan lätt mångfaldigas. Det finns en spridd uppfattning bland de svenska studenterna att det svenska högre utbildningssystemet ses som ett system som ger individen större ansvar. Oräknliga är de exempel de svenska studenterna ger på situationer som de anser vara helt

bisarra, att man har närvarokontroll, att studenterna tvingas gå på föreläsningar och seminarier de inte är det minsta intresserade av, att de har lärare som tror att de är allsmäktiga, men som i själva verket är helt inkompetenta. Å andra sidan vägs denna bild delvis upp av att en del studenter anser att den undervisning de får håller en mycket högre klass än motsvarande undervisning i Sverige. Det finns vanligen också ett helt annat djup i undervisningen i Frankrike. En svenska berättar att man på en kurs ägnat hela terminen åt att analysera två dikter. Frånsett undervisningens ämnesdjup finns även skillnader i ämnesinnehåll. Inom teknologi är undervisningen betydligt mer teoretiskt orienterad än den är i Sverige (se exkurs nedan) och inom psykologi är det mer fokus på psykoanalys än i Sverige.

Ingenjörsutbildningar vid *grandes écoles*

De franska ingenjörsskolorna, *écoles d'ingénieur*, är en av grundpelarna i det franska systemet av *grandes écoles*. Den första *grande école* som etablerades var en teknisk högskola, École Nationale des Ponts et Chaussées (Väg och vatten närmast), grundad 1754. Den mest kända ingenjörsskolan, École Polytechnique, grundades 1794 och var då som nu en militär ingenjörsutbildning. Då genomfördes *exercis* på skolgården. Det är borttaget i dag men skolan lyder fortfarande under försvarsdepartementet, inte utbildningsdepartementet. Skolan har i princip alltid rankats som den mest prestigefulla ingenjörsutbildningen. De främsta utmanarna är École Centrale des Arts et Manufacteurs, Paris, grundad 1829, och École Nationale Supérieure des Mines de Paris, grundad 1783. Samtliga tre skolor räknas som generella ingenjörsskolor, till skillnad från de specialiserade ingenjörsskolorna, och är i första hand tänkta att vara chefsutbildningar. Det är meningen att studenterna ska få en generell utbildning som ger dem en översikt över de flesta områden samtidigt som de får en förmåga att snabbt ta in omfattande mängder information och systematisera denna.

Karaktistiskt för skolorna är att de ofta har en enda inriktning, en allmän inriktning eller en viss specialisering. Det innebär att skolorna är rätt små. École Centrale har exempelvis ca 1 200 studenter, École Polytechnique 1 900, École Nationale des Ponts et Chaussées 750 och Institut Nationale des Télécommunications i Évry ca 1 000. Många är belägna utanför Paris. École Polytechnique flyttade ut till Palaiseau söder om Paris 1976, École Centrale till Malabry (även det söder om Paris) 1969 och École Nationale des Ponts et Chaussées till Champs-sur-Marne (västra Paris) 1997. Av de högst rankade skolorna är det bara École Nationale Supérieure des Mines som ligger innanför Périphérique (motorvägen runt Paris innerstad). École Normale Supérieure, som inte är en ingenjörsskola i egentlig mening, utan en lärarutbildning, men som är den skola som kan ta upp kampen med de främsta *écoles d'ingénieurs* om de mest konsekrerade studenterna i naturvetenskapliga ämnen och matematik, ligger också centralt placerad i 5:e arrondissementet.

Antagningen

För att bli antagen till en ingenjörsutbildning vid någon *grande école*, krävs efter gymnasieexamen två års studier vid *classes préparatoires*. Dessa studier är vanligtvis oerhört hårda. En svensk student talar om en kompis som läst på en dylik utbildning och som gick på puben tre gånger under sina två år ”det är nog det närmaste man kan komma kloster, tror jag”. Det finns även andra sätt att bli antagen. En viss kvot finns för dem som inte gått på *classes préparatoires*. Efter två år på vanliga universitet går det att ansöka om att bli överförd. Dessa studenter får status som *magisterien* och räknas på École Normale Supérieure inte som vanliga *normaliens*, det vill säga de har inte samma status, får inget diplom och är ej heller betalda av den franska staten för att studera – vilket de riktiga *normaliens* är. Dessutom finns *auditeur libre*, som följer undervisningen men utan att få några betyg på kurserna eller något diplom. Några *grandes écoles* har också infört en internationell *concours* där utländska studenterna kan söka. Exempelvis har École Normale Supérieure en *concours* för europeiska studenter.

Studierna

I jämförelse med de svenska civilingenjörsutbildningarna är de franska utbildningarna betydligt mer teoretiskt orienterade. I Sverige räknar man på ”hur ett rätblock roterar i rymden, till exempel, i stället för att härleda formlerna för rätblockets rotation” som en student uttrycker det. Matematiken utgör grunden. En svensk student vid École Centrale konstaterar att

Utbildningen är ganska allmän. Jag har läst mycket matte, matten ligger på en jättehög nivå här, jag har... killar som kommer från [Teknisk] fysik som inte har det så himla... lätt här med matten, och jag kommer från Väg och vatten, så jag hade inte en suck med matten, så det fick ordna sig på annat sätt, jag fick göra ett projekt eller något sådant för läraren så fick jag öka mina betyg på så sätt. Jag tror jag hade tre av tjugo på första tentan, och två av tjugo på andra tentan... [...] de är grymma på matematik de här, de är ruggigt duktiga, det är de. De slänger upp integraler hit och dit som ingenting, de kan alla räkneregler i huvudet och... så att det är en barnlek för dem. Just det att de är så duktiga på matte gör att det blir svårare att plugga här nere.

Det är en stor skillnad i den matematiska skolningen som tar sig nästintill fysiska uttryck. De svenska studenterna är helt enkelt långsammare att räkna, de har inte samma pennförling och vana att göra beräkningar med papper och penna, vilket är en nackdel vid exempelvis tentorna (se nedan). De franska studenterna har också en betydligt bättre grund att stå på. De kan ha läst ca femton timmar matematik i veckan under sina två preparationsår, medan svenska studenter har maximalt fem timmar. På de högst

rankade skolorna har samtliga svenska studenter problem med att klara av tentorna och om de gör det är det med små marginaler. Detta är de inte ensamma om, en kvinnlig student på Centrale menar att alla utländska studenter får dåliga betyg på matematiktentorna.

De två första åren är allmänna och under det tredje året specialiserar man sig. Med tanke på att de två första åren i förberedelseklasserna också är allmänt orienterade utgör specialiseringen en relativt liten del av den totalt femåriga utbildningen. Detta skiljer sig mycket från de svenska civilingenjörsutbildningarna, där man specialiserar sig redan under det första året och därefter läser alltmer av specialiserade kurser.

Studierna är vanligtvis organiserade så att studenterna läser sex till tio olika ämnen samtidigt under året. Kurserna sträcker sig vanligtvis över hela terminen, vilket skiljer sig från det svenska systemet där man läser kurser under mer begränsade perioder och sällan har mer än tre kurser parallellt. Förutom kurser i matematik, fysik och andra ingenjörämnen, har man kurser i ekonomi. Dessutom tillkommer språkstudier, engelska samt ytterligare ett främmande språk (där de svenska studenterna ofta står bättre rustade än andra och till och med helt kan tentera av kurserna vid terminsstarten). Även sport och kulturella aktiviteter står på schemat. Sammantaget är det mycket schemabunden tid.²⁷¹ En vanlig dag på École Centrale kan börja med en och en halv timmes föreläsning på morgonen följt av en och en halv timmes räkneövning (*travail dirigé* vanligen förkortat TD) före lunchen. På eftermiddagen upprepas detta med en föreläsning och en räknestuga. Vid halv sex påbörjas språklektionerna fram till åttatiden då de schemalagda övningarna är över. Därtill kommer renskrivning av föreläsningsanteckningar och räknande av hemuppgifter. Efter att ha varit igång sedan niotiden på morgonen kan det vara svårt att koncentrera sig på kvällen. Ofta används helgerna, åtminstone en av dagarna, till att komma ifatt. Studenterna utvecklar här olika strategier. Vissa går på både föreläsningar och räknestugorna, andra hoppar över föreläsningarna men går på räknestugorna, andra struntar i båda och sitter på sin kammare och läser och räknar.

På École Normale Supérieure är föreläsningarna i regel två timmar i sträck och räknestugorna även de två timmar. De är upplagda på ett annat sätt än i Sverige:

Utan då har man en sådan här TD då [...] och så förväntas man börja räkna på en gång, [...], knäpptyst i klassen, [...] och så går läraren, han går omkring och tittar en över axeln och, jaha, men där har du inte räknat rätt, ja okej... Jag hade väldigt svårt att anpassa mig till det här systemet, för att i Uppsala funkar det så att, om jag går till min TD och tar mitt anteckningsblock och så sitter jag och skriver av det han säger och försöker förstå räkneövningen, vilket innebär att, har jag ingen aning om vad vi har gjort på föreläsningen innan eller är inte riktigt uppdaterad med kursen, så kan jag gå dit och ta anteckningar och ställa frågor... [som] kan upplevas dumma, men så att jag lär mig. På det här sättet, jag tycker att det är bättre för det är mycket effektivare, för här är jag aktiv på lektionen, jag lär mig under lektionen, [...] då sitter jag och räknar hela tiden och jag försöker förstå. Är det någonting som jag inte förstår så kan jag prata med läraren, och oftast så räknar man igenom ett stycke och så går han igenom alla svar på tavlan och sen räknar vi ett stycke till. Så det är väl den stora skillnaden mellan Uppsala och här, så jag får ut mer av det här sättet, just nu. I början var jag helt nollställd till det och var rädd för att gå dit...

Tempot i undervisningen och svårighetsgraden varierar med skola och ämne. På ENS, Centrale och Polytechnique är tempot högt – den svenske studenten på ENS berättar om andra kursen i mekanik som han redan läst i Uppsala och som också har behandlats på ENS:

Ja, andra kursen i mekanik som sträckte sig... jag tror att det tog motsvarande, vi hade två föreläsningstillfällen i veckan och det tog nog i alla fall tre, fyra veckor, det gjorde vi på en och en halv föreläsningar, det vill säga tre timmar...

Men redan någon nivå under det yppersta elitskiktet är tempot lugnare och de svenska studenterna mindre imponerade. Många anser att undervisningen håller en betydligt lägre nivå än i Sverige. En svensk student på École Nationale Supérieure d'Arts et Métiers (ENSAM) menar att hon erbjudits att ta ett dubbelt diplom, men avstått eftersom hon helt enkelt inte vill ha något diplom från skolan. Det skulle ha varit lite som att byta ner sig i jämförelse med den svenska examen som hon får efter avslutade studier. Det hade inte varit värt mödan att läsa ett år extra för att få ytterligare ett diplom. Hon menar vidare att kvalitén är alltför beroende av lärarens kompetens:

Och läraren följer, han säger det han tycker är bra, man får liksom inte en generell översikt av något ämne utan det är liksom vad han tycker är viktigt, som vi läser gjutteknologi, alltså olika gjutmetoder, då är det liksom inte, det var lite så här att de här olika sätten finns det, men det där och det där är skit och det tycker inte jag är bra, så det ska vi inte lära oss någonting om [...] Man får inte lära sig allting om allting utan, så det beror jättemycket på vilken lärare man har, så några lektioner har varit så dåliga

²⁷¹ En student säger att det är ca 600 timmar schemabunden tid på Kungl. tekniska högskolan per år medan den schemabundna tiden på École Centrale uppgår till ca 900 timmar per år.

att det är ingen idé ens att gå dit.

Hon menar att om hon från början hade vetat att det var så stor skillnad mellan de olika skolorna skulle hon ansträngt sig mer för att hamna på en bättre skola.

Tentorna

Det finns vanligtvis inga tentainläsningsperioder, som på de svenska utbildningarna, utan tentamina sker löpande, alternativt i slutet av läsåret. Tentorna är vanligen tre timmar långa, vilket i jämförelse med tentor vid svenska ingenjörsutbildningar är en kort tid. I Sverige har man ofta mellan fem och sex timmar på sig att skriva en tenta. Det skapar en ständig tidsnöd menar många studenter. Dels för att man först måste förstå tentafrågorna som är på franska, dels för att man vet att man inte räknar lika fort som de franska studenterna. Den svenske studenten på ENS beskriver tentorna och de franska studenternas kompetens på följande sätt:

Och ja... de är duktiga, och av den anledningen så behöver de inte mer än tre timmar på en tenta som vi har sex timmar på i Sverige. Och av den anledningen så kändes det lite jobbigt att få sådana tentor, man är stressad från början, eller jag var det i alla fall. Så har du en text på fyra sidor på franska som du först ska läsa noggrant, det går långsamt ofta för man vill ha med alla ord, fast där har man ordbok ofta, jag hade med mig det på tentorna, sen ska du hitta en formel... förstå vad de menar, ställa upp ett uttryck, räkna det här så att det blir rätt utan slarvfel, och sen ska du bygga vidare på den formeln, så har du gjort ett slarvfel här så kommer resten av formeln också att bli fel, i stort sett. Det är lite så, ofta finns det... bevisa den här formeln, och så har de givit svaret och så ska man göra steget mellan, man ska komma fram till det, och klarar man inte det så kan man börja från den formeln och sen fortsätta. Det är ett intressant sätt att göra tentor, för tentorna var väl ställda, det är ett intressant ämne som är koherent rakt igenom, det finns ett sammanhang, du räknar på någonting fysikaliskt riktigt. Ofta i Uppsala så är det så att jaha, här har du ett problem, lös det, här har du nästa problem som inte alls har något samband tidigare, utan här har du ett problem, oftast är det en text på ett 20-tal rader som beskriver vad du ska göra och sen delproblem ett, delproblem två och så bygger du vidare och så får man en riktig teori på slutet. Det var roligt, fast alldeles för lite tid.

En manlig värld

De franska ingenjörsutbildningarna är ett manligt reservat inom det franska utbildningssystemet – såsom det är inom de flesta länder – och mer så än i det svenska systemet. I den svenska högskolan är 30,5 % av teknologistudenterna kvinnor; på de franska tekniska utbildningarna utgjorde de 1999/2000 6 %.²⁷² Av de svenska studenterna som läser på civilingenjörsutbildningar i Paris är den manliga dominansen inte total – sex av arton studenter är kvinnor. Detta skiljer sig således markant från de skolor där upp till 98-99 % av studenterna kan vara män. En kvinna uttrycker detta på följande sätt:

Man märks som tjej väldigt mycket för vi kanske är en 40 stycken, [av 1 200] då, och jag får väl säga att de flesta killarna vet vilka alla tjejerna är.

²⁷² Högskoleverket, *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2001. Tabellbilaga*, Stockholm 2001, p. 37 och Ministère de l'Éducation Nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, 2001, p. 169.

DE SVENSKA STUDENTERNA I PARIS

Det franska utbildningslandskapet skiljer sig tydligt från det svenska. Speciella särdrag i det franska systemet är den dualistiska uppbyggnaden med en utbildningsväg för eliterna och en för övriga, de stora status- och resursskillnader mellan universiteten och fackhögskolorna, samt den mer ”traditionella” pedagogiken med större statusskillnader mellan lärare och studenter. Med detta i åtanke ska vi undersöka vad de svenska studenterna valt att studera i Paris. Vi såg inledningsvis att de som studerar i Paris långtifrån utgör en representativ grupp för svenska högskolestudenter och än mindre för svenska ungdomar i allmänhet. De är oftare kvinnor, yngre och har betydligt högre socialt ursprung och mer lyckade skolkarriärer bakom sig än de studenter vi återfinner i den svenska högskolan. I detta avsnitt ska vi ägna oss åt skillnader inom den grupp svenska studenter som läser i Paris. Vi ämnar studera hur kvinnor och män, studenter med olika socialt ursprung, olika tidigare skolkarriärer och olika nationell härkomst fördelar sig på olika former av utbildningar och skolor. Analyserna baseras på svaren från den genomförda enkätundersökningen.

KVINNLIG DOMINANS?

Humaniora och språk har sedan länge varit en utpräglad kvinnlig domän inom den högre utbildningen. Det franska språket har här en särställning. Flickor har under lång tid mer eller mindre helt dominerat franskundervisningen i grundskolan och gymnasieskolan, medan tyska haft en betydligt jämnare könsbalans.²⁷³ Av de utländska studenter som läser i Frankrike finns en tydlig övervikt av kvinnliga studenter bland studenter från Väst Europa och USA (66 % av studenter från västeuropeiska länder är kvinnor och hela 72 % av studenterna från USA – se Tabell 67 i appendix över utländska studenter i Frankrike). De västerländska studenterna läser också i första hand humaniora (48 % av de västeuropeiska studenterna och anmärkningsvärda 81,5 % av studenterna från USA, att jämföra med 37 % av alla utländska studenter i Frankrike och 24 % av samtliga studenter i Frankrike). Mot bakgrund av detta är det inte förvånande att vi finner en så tydlig överrepresentation av kvinnor bland de svenska studenterna i Paris, närmare fyra av fem studenter är kvinnor (78 %). Den kvinnliga dominansen är ännu tydligare inom vissa typer av studier (se Diagram 4 samt Tabell 77 och Tabell 78). Bland dem som läser språkkurser är andelen kvinnor 81 % (120 stycken av 149), av dem som läser språk på universitet utgör kvinnorna 92 % (tolv av tretton) och bland dem som läser *Lettres* är

²⁷³ Av samtliga avgångselever från grundskolan 1994 hade 14,9 % av flickorna och 5,4 % av pojkarna läst franska som tillval (44,7 % av flickorna och 35,6 % av pojkarna hade läst tyska). Sju år senare har andelen av flickorna som läst franska ökat till 25,4 % och andelen av pojkarna ökat till 13,0 % (samtidigt som tyska tappat till 34,1 % för flickorna och låg kvar på samma nivå, 36,2 %, för pojkarna). Se Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 32, 2004, p. 125. Se även avsnitten Engelska, svenska, franska och andra språk – det språkliga kapitalets ojämna fördelning i Kapitel III nedan, där det engelska språkets ställning i skolsystemet och i det svenska samhället diskuteras bland annat i relation till andra språk som franska och tyska.

hela 95,5 % kvinnor (21 av 22). Endast ett ämnesområde domineras av män, nämligen tekniska ämnen där tolv av de arton studenterna är män (67 %). Männen är även relativt många inom medicin och naturvetenskap (fem av tolv, eller 42 %). De svenska studenterna följer här det allmänna mönstret i den svenska högskolan (och i de flesta övriga länders högskolesystem) – kvinnorna läser humaniora ("mjuka" ämnen; där tolkning och inlevelse är centralt) och männen teknologi och naturvetenskap ("hårda", exakta och objektiva ämnen).²⁷⁴ Mellan dessa ytterligheter finner vi de samhällsvetenskapliga ämnena, där andelen kvinnor är högst inom sociologi/psykologi (86 %) och lägre inom ekonomi respektive statsvetenskap/juridik (båda 79 %).

Vidare finner vi skillnader i vilka typer av lärosäten man läser vid. Männen är nästan lika många som kvinnorna på *grandes écoles* (48 %), medan kvinnorna helt dominerar universiteten (86 %) och de privata skolorna (81 %).²⁷⁵ Relaterat till typ av skola är benägenheten, vilket vi sett ovan, att själv ha ordnat sina studier eller att studera i Paris via ett utbytesavtal mellan ett svenskt lärosäte och ett franskt. Männen som är överrepresenterade på *grandes écoles* tenderar även att i större utsträckning än kvinnorna studera i Paris via utbyten (53 % av dem som studerar i Paris via annat utbyte än Erasmusutbyte är män och 36 % av dem som läser i Paris via Erasmusutbyte), medan vi finner en överrepresentation av kvinnor som läser som *free mover* i Paris (88 %). Vidare är männen överrepresenterade på utbildningar som är professionsinriktade (exempelvis ingenjörsutbildningar, läkarutbildning och juristutbildning), där de utgör 34 %, och underrepresenterade inom allmänna utbildningar (16 %).

Den bild av studierna i Paris som helt kvinnodominerade, som man lätt kan måla upp utifrån det enkla faktum att nästan fyra av fem studenter i Paris är kvinnor, måste med andra ord modifieras något. Vi har sett att männen har en högre representation inom de mer yrkesmässigt gångbara utbildningar som naturvetenskap och teknologi samt professionsutbildningar, under det att kvinnornas dominans är som störst inom de ämnen som har den vagaste anknytningen till arbetsmarkanden (*Lettres*, rena språkstudier, allmänna utbildningar, universitetsutbildningar). De skillnader som finns inom varje skoltyp tenderar också att vara till männens fördel.²⁷⁶ Skillnaden mellan männens och

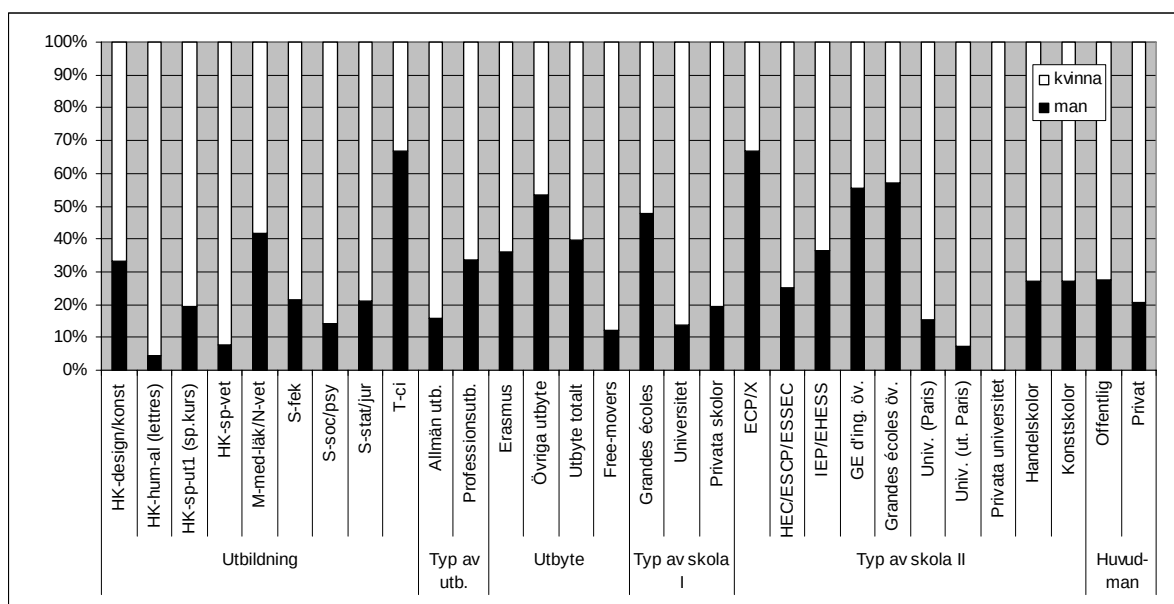
²⁷⁴ Hur ämnen och ämnesområden uppfattas är naturligtvis inte för all tid givet. Exempelvis är det först på senare år som studier i naturvetenskap rankas högre än humaniora. I läroverken var latinet länge helt dominerande. Se vidare Donald Broady, *Skolans kungsväg. Det naturvetenskapliga programmets plats i utbildningssystemet*, Forskningsprogram, 19 april 2005. En central aspekt av ämnens hierarki är vilka som läser och undervisar, vilka som bär upp ämnena. Om andelen lägre sociala skikt, kvinnor eller immigranter ökar alltför mycket är sannolikheten stor att ämnet är på väg att tappa status, eller att det redan har gjort så. Se exempelvis Bourdieus resonemang om förändringar på arbetsmarknaden när kvinnor träder in, Pierre Bourdieu, *La domination masculine*. Seuil, Paris 1998, pp. 95-103.

²⁷⁵ Det finns här även intressanta skillnader inom dessa kategorier. Inom *grandes écoles* är det en tydlig mansdominans bland dem som läser på de mest prestigefulla *grandes écoles d'ingénieurs* (ECP/X) där sex av nio är män, under det att sex av åtta studenter på de högst rankade *grandes écoles de commerce* (HEC/ESCP/ESSEC) är kvinnor. Bland de privata utbildningarna är det endast kvinnor som läser på privata universitet medan tre av elva är män bland dem som läser på handelsskolorna respektive på konstskolorna. Männen, som är i klar minoritet på universiteten, är dock något mindre underrepresenterade på de centralt belägna universiteten än de är på universiteten utanför centrala Paris.

²⁷⁶ École Centrale Paris (ECP) och École Polytechnique (X) har högre status i det franska samhället än *les grandes écoles de commerce* och deras studenter når oftare de yttersta elitpositioner i samhället. Se Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 441-443 et 455-457. Männen är dessutom mycket sällsynta på de minst prestigefulla universiteten utanför Paris och, om de läser på universitet, så finner vi dem på de centralt belägna och dominerande universiteten.

kvinnornas utbildningar kan beskrivas som en skillnad mellan en utpräglad yrkesinriktad investering (männen) och ett personlighetsutvecklingsprojekt (kvinnorna). Den förra typen av investering utgör en dubbling av utbildningskapitalet, förutom en svensk utbildning adderas erfarenheten av en fransk utbildning, låt vara ej fullständig, men av hög kvalitet. Den senare typen av investering är mindre tydligt orienterad mot specifika yrkeskarriärer och professionsyrken och kräver sannolikt olika former av komplement för att ge en social avkastning, exempelvis genom ytterligare studier eller via socialt eller ekonomiskt kapital. De franska studiernas räntabilitet är i hög grad avhängig de framtida sociala (till skillnad från de renodlat yrkesmässiga) sammanhangen som väntar de kvinnliga studenterna. Här finns risken att det sker en förspillan av utbildningskapitalet, man skaffar sig en utbildning som inte är gångbar i Frankrike (eftersom man inte har tillräckligt med försänkningar i det franska samhället), och inte värdesätts i Sverige eftersom det inte är en svensk utbildning.

Diagram 4. Män och kvinnor efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

ÅLDER

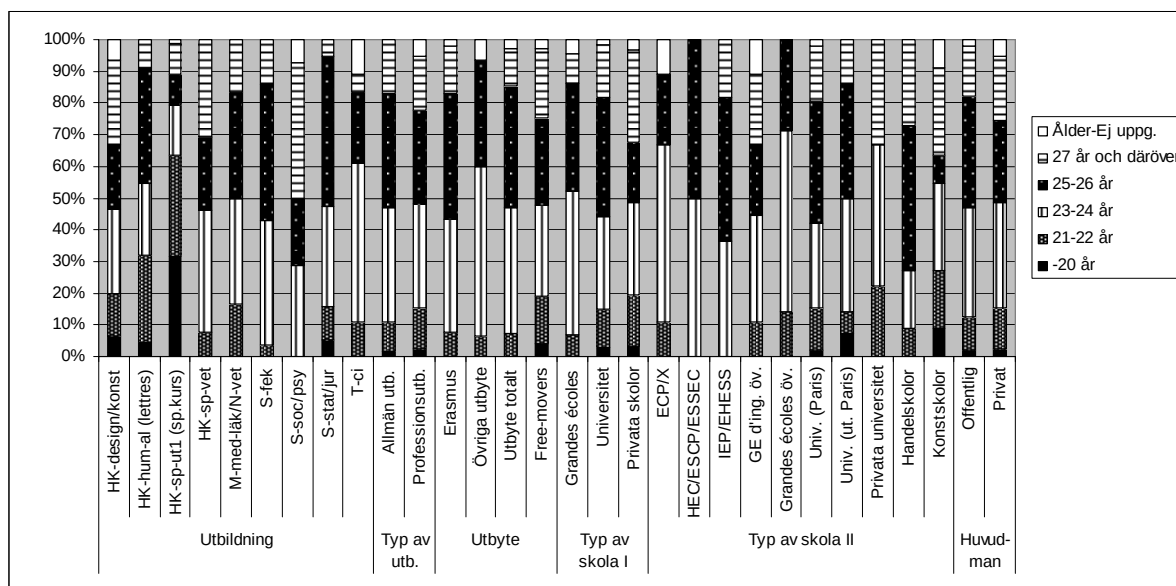
När vi jämför åldersfördelningen för studenter i olika länder och över tid är det väsentligt att ta hänsyn till den modala ålder då man förutsätts påbörja sina högre studier. I Sverige har denna varierat, delvis beroende på det antagningssystem som omgärdar den högre utbildningen, delvis beroende på arbetsmarknad och demografiska faktorer.²⁷⁷ Hur studenter förhåller sig till den modala åldern varierar med kön, socialt ursprung, disciplin, högskola, etc. Att vara yngre än sina kurskollegor innebär

²⁷⁷ Studenternas ålder är vidare en faktor som orsakat en del debatt. Ekonomen och den tidigare rektorn för Göteborgs handelshögskola Ulf af Trolle menar i en polemisk skrift om den högre utbildningen att det svenska systemet driver bort unga begåvade studenter från universiteten till förmån för äldre, mindre lämpade studenter. Se Ulf af Trolle, *Mot en internationellt konkurrenskraftig akademisk utbildning*, Studentlitteratur, Lund 1990, exempelvis pp. 30-31.

vanligtvis att man har en mer lyckad skolkarriär bakom sig och/eller att man kommer från högre sociala skikt. En hög ålder indikerar vanligtvis ett visst socialt avstånd till utbildningssystemet, man har inte gjort de rätta satsningarna utan har hamnat i återvändsgränder, tvingats till kompletteringar och tidskrävande omvägar innan man funnit sig fram till ”sin” utbildning. Likaså tenderar ämnen, utbildningar och lärosäten med lägre prestige att ha en överrepresentation av äldre studenter, medan en ung studentpopulation indikerar en dominerande position.²⁷⁸

Bland de svenska studenterna i Paris finner vi de yngsta på språkkurserna, se Diagram 5, där över 30 % är under 20 år och ytterligare ca 30 % är under 23 år (medelåldern är 22,4 år). Dessa är dock inte att räkna som högre studier och det är inte förvånande att finna att denna typ av studier verkar inta en position mellan gymnasiestudier och universitetsstudier i många studenters utbildningsbanor. Mer om språkstudiernas funktion och position i studenternas livsbanor nedan. Räknar vi bort dem som läser språkkurs höjs medelåldern för de övriga studenterna till 24,7 år, det vill säga närmare genomsnittsåldern för studenter i svensk högskola 1998 på 27,5 år. De äldsta studenterna finns inom sociologi/psykologi (43 % över 26 år, medelålder 26,1 år), språk (31 % över 26 år, medelålder 25,5 år) och konstnärliga utbildningar (27 % över 26 år, medelålder 25,4 år). Studenterna är också äldre på de privata skolorna och universiteten än på *grandes écoles* och följaktligen är de studenter som läser via övriga utbyten yngre än de som läser via Erasmusutbyten eller som *free mover*.

Diagram 5. Ålder efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

²⁷⁸ För relationen ålder och utbildning se exempelvis Michèle Ferrand, Françoise Imbert, Catherine Marry, *L'excellence scolaire : une affaire de famille. Le cas des normaliennes et normaliens scientifiques*, L'Harmattan, Paris 1999, där det konstateras att de intellektuella fraktionernas barn oftare har hoppat över år i sin skolgång och tenderar att vara yngre än sina klasskamrater. Det är tydligt i Sverige att de barn som är yngre än sina klasskamrater lyckas bättre betygsmässigt i den svenska skolan, se Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala grupper utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, SEC Reports, nr 32, Uppsala 2004, pp. 58-59. Ifall man har hoppat över klasser eller gått om används i fransk utbildningsforskning ofta som ett kriterium på framgång eller brist på densamma i skolsystemet, se exempelvis Bernard Convert, "Des hiérarchies maintenues. Espace des disciplines, morphologie de l'offre scolaire et choix d'orientation en France", 1987-2001, pp. 61-73 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 149, 2003.

SOCIALT URSPRUNG

Frankrike står inte bara för det feminina, landet har även tydliga borgerliga och aristokratiska konnotationer. Att tala franska och vara orienterad mot Frankrike har sedan 1600-talet och det svenska intåget på den kontinentala storpolitikens arena haft en speciell ställning i det svenska samhället. Det var då nödvändigt för samhällets eliter att behärska franska. Det var det språk som fungerade som *lingua franca* vid de europeiska hoven.²⁷⁹ Att bege sig till Paris var huvudmålet för adelsynglingarnas *grand tour*.²⁸⁰ Franskan har sedan dess behållit sin ställning som eliternas språk, framför allt för adeln och de kulturellt orienterade skikten.²⁸¹ Vi har ovan konstaterat att de svenska studenterna i Paris utgör en social elit. Studenter med föräldrar som kan räknas till högre social klass, det vill säga innehar högre tjänstemannayrken eller motsvarande, är kraftigt överrepresenterade. Vi ska fördjupa denna analys och studera vilka sociala bakgrunder studenter på vissa typer av utbildningar och skolor har.

Det sociala ursprunget indikeras ofta av antingen faderns yrke eller det yrke som föräldern med högst sociala position har. Vi kommer nedan att använda oss av den som har högst social position som indikator på studenternas nedärvda sociala position.²⁸² I appendix redogörs även för fäderna och mödrarnas sociala positioner för sig och sammantagna, det vill säga betraktade som en kombination av positioner. I det följande kommer vi att studera tre aspekter av det sociala ursprunget, föräldrarnas sociala klasstillhörighet, deras yrkesposition samt deras utbildningstillgångar.²⁸³

²⁷⁹ Elisabeth Hammar, « *La Française* ». *Mille et une façons d'apprendre le français en Suède avant 1807*, Uppsala Studies in Education, Uppsala 1992, pp. 7-14.

²⁸⁰ "En vanlig resrutt gick över Danmark och Tyskland till Holland för ett stopp för juridikstudier i Leiden. Därefter gick resan vidare till Paris, som av många sågs som huvudmålet på resan. Här skulle man lära sig franska, men också att föra sig med elegans i salongerna, uppvakta damer och lära sig dansa och fäkta. En uppfattning var också att Paris med sin universella prägel återspeglade hela den europeiska kulturen." Ola Winberg, *Adlig utbildningsstrategi. 1600-talets utländska resor och begreppet kunskap*, paper presenterat på 2:a Nordiska pedagogikhistoriska konferensen, Stockholm, 25-27 sept. 2003, p. 6.

²⁸¹ Den "fascination för Amerika" som finns bland franska högre tjänstemän under 1900-talets första hälft, beskriven av Luc Boltanski i *Les cadres. La formation d'un groupe social*, Minuit, Paris 1982, motsvaras i Sverige bland de högre sociala skikten av en fascination för Frankrike – det räcker med att studera de citat från adeln i slutet av 1800-talet och dess flitiga bruk av franska termer som Angela Rundquist redogör för i *Blått blod och liljevita händer. En etnologisk studie av aristokratiska kvinnor 1850-1900*, Carlsson, Stockholm 2 uppl. 2001 [1989].

²⁸² Det finns emellertid två risker med detta. Dels kan det vara mycket intressant att se vad modern har för position i sig (framför allt moderns utbildningskapital). Se Michèle Ferrand, Françoise Imbert, Catherine Marry, *L'excellence scolaire : une affaire de famille. Le cas des normaliennes et normaliens scientifiques*, L'Harmattan, Paris 1999, för en analys av moderns sociala position för avkommornas utbildningsstrategier. Dels är det nödvändigt att analysera ett hushåll som summan av två individer (och i vissa fall att vara uppväxt med endast modern eller, i de få fall det förekommer, fadern), vilket gör en stor skillnad mot att endast ta hänsyn till en av föräldrarna. Sociala grupper med mycket utbildningskapital tenderar att ha en mer symmetrisk relation mellan könen beträffande yrkeskarriär, vilket resulterar i att hushållet har tillgång till två relativt höga inkomster, under det att sociala grupper som är mer beroende av ekonomiskt kapital tenderar att formera hushåll där mannen har en mycket hög inkomst, medan kvinnans ekonomiska bidrag till familjen är betydligt mer blygsamt. Detta sammantaget gör att den kulturella eliten i jämförelse med den ekonomiska eliten på hushållsnivå kompenserar en del av sin relativt sett mindre tillgångar av ekonomisk art på individnivå. Se Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karaktäristika*. Paper presenterat på Workshop "Kulturellt kapital och sociala klasser", Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

²⁸³ Hur förhållandet mellan yrkesgrupper och sociala klasser ser ut samt hur vi kodat olika yrkesbeteckningar och problem därvidlag framgår av Appendix, avsnittet Föräldrarnas yrke och social klass.

FÖRÄLDRARNAS SOCIALA KLASS

När vi utgår från den som har högst sociala klass av fadern och modern²⁸⁴ i stället för att beakta dem var för sig (se appendix) sker en justering uppåt (det finns två chanser i stället för en att återfinnas i den högre tjänstemannakategorin), se Tabell 77 och Tabell 78 i appendix samt Diagram 6, Diagram 7 och Diagram 8 nedan. Vi får således en än högre andel studenter som har ett ursprung i den högre sociala klass (62 %) än när vi endast beaktar faderns eller moderns sociala position (56 % bland fäderna och 29 % bland mödrarna räknas till högre social klass). Andelen studenter som kommer från arbetarklass minskar också och till att gälla för endast 5 % av studenterna (från 8 % för mödrarna och 11 % för fäderna).²⁸⁵

På den mest aggregerade nivån av skoltyper har *grandes écoles* den högsta andelen studenter med ett ursprung i högre social klass, 80 %, följda av universiteten, 67 %, och de privata skolorna, 61 %. De som läser på språkkurs har den lägsta andelen, 56 %.²⁸⁶ Vänder vi på perspektivet och utgår från andelarna som har arbetarklassbakgrund eller kommer från lägre medelklass (totalt 10 %) har de privata skolorna den högsta andelen, 15 %, tätt följd av språkkurs, 13 %. Universiteten intar en mellanposition med 8 % och på *grandes écoles* återfinns inte en enda student med denna typ av socialt ursprung, vilket understryker dessa skolors mycket selektiva rekrytering. Det finns vissa skillnader på den mer detaljerade nivån om elva skoltyper men ofta rör det sig om differenser på enstaka studenter mellan de olika kategorierna. Materialet tillåter här inte vidare slutsatser än dem som konstaterats mellan de större kategorierna.

Bland ämnena finns en social hierarki mellan å ena sidan teknologi, statsvetenskap, ekonomi och *Lettres*, som alla har minst 70 % från högre social klass, och språkkurs och språkvetenskap, båda under 60 %.²⁸⁷ En delvis omvänd hierarki återfinns beträffande andelen studenter med lågt socialt ursprung, det finns ingen student bland dem som läser teknologi, statsvetenskap, *Lettres* och medicin/naturvetenskap som kommer från arbetarhem eller hem som räknats till lägre medelklass.

²⁸⁴ För 45 % av studenterna har fadern den högsta sociala positionen, för ytterligare 39 % har föräldrarna lika hög position och slutligen för 16 % gäller att modern har den högsta positionen. I de två första fallen har faderns position använts som indikator på familjens position. I det senare fallet moderns yrke.

²⁸⁵ Fördelen med att använda den högsta yrkespositionen för att fånga familjens position är att vi får en mer rättvisande bild av studenternas sociala ursprung. En typ av utbildning som till synes inte verkar ha en hög social rekrytering, när vi beaktar föräldrarnas yrken var för sig, kan visa sig ha en relativt hög rekrytering. Studenter med fäder som har en låg social position kompenseras av att ha en mor med en hög position och vice versa. Detta fenomen inträffar exempelvis för studenter inom ekonomi och språkkurser som får en tydligt större andel studenter i högre klass (71 % och 56 % mot 61 % och 48 % när vi endast utgår från fäderna). Värt att notera är att för studenter inom språkstudier på universitet, medicin/naturvetenskap och statsvetenskap/juridik sker det inte någon förändring i andelen med högre socialt ursprung när vi i stället för fadern utgår från hushållet (dvs. även tar moderns yrkesställning i beaktande). Beträffande typ av studier, skoltyp och studiernas status blir det sociala ursprunget något högre för de studenter som läser i Paris via ett annat utbytesavtal än Erasmus (från 80 % till 93 %), under det att de som läser via Erasmusutbyte och som *free movers* har en mer blygsam ökning (från 72 % resp. 56 % till 76 % resp. 60 %). Även andelen som läser på *grandes écoles* och som har ett högre socialt ursprung ökar (från 68 % till 78 %)²⁸⁵, samtidigt som andelarna för de som läser på universitet ökar mer beskedligt (från 63 % till 68 %) och de som läser på privata skolor inte ser någon ökning överhuvudtaget. Med andra ord blir de utbildningsmässigt mest exklusiva utbildningarna, *grandes écoles*, än mer tydligt socialt exklusiva när vi indikerar det sociala ursprunget med den högsta positionen av båda föräldrarnas positioner.

²⁸⁶ Denna ordning korrigeras något om vi ser till andelen studenter vars båda föräldrar har yrken som klassificerats som högre klass, där de som läser på universitet har den högsta andelen, se vidare avsnittet Faderns och moderns sociala position tagna var för sig och tillsammans och studenternas val av skola och utbildning i appendix.

²⁸⁷ Bland dessa har *Lettres* den högsta andelen studenter med två föräldrar kategoriserade som tillhörande högre social klass, se vidare i appendix och i noten ovan refererade avsnitt.

Med undantag av medicin/naturvetenskap har övriga tre ämnesinriktningar en mycket hög social rekrytering. De högsta andelarna studenter från mer blygsamma omständigheter finns bland dem som läser ekonomi (18 %), psykologi/sociologi (14 %) och språkkurs (13 %). Av dessa tre ämnesinriktningar har ekonomi en relativt stor andel studenter med högt socialt ursprung, psykologi/sociologi en medelstor andel, och språkkurs, en relativt sett låg andel. Den sociala sammansättningen är med andra ord något mer heterogen inom ämnenskategorierna än den är inom skoltyperna.

Beträffande utbytesstudenter och *free movers* har den senare kategorin den lästa andelen som kommer från högre sociala skikt, 59 %, medan 81 % av samtliga utbytesstudenter har motsvarande bakgrund. Andelen är än högre för det fåtal som läser via andra utbytesprogram än Erasmus, 93 %. Dessa resultat är förståliga mot bakgrund av att den koppling som finns mellan *grandes écoles*, övriga utbytesavtal och den sociala rekryteringen till de svenska lärosäten som har utbytesavtal med *grandes écoles*. Bland dem som lyckas komma i besittning av de mest eftertraktade positionerna i Paris, det vill säga platser på *grandes écoles*, har nästan samtliga fått dessa via utbytesavtal (det är endast åtta som inte läser på dessa skolor via utbyten) och i de flesta fall sker utbytena med större svenska universitet och fackhögskolor (endast i ett fall gäller utbytet en mindre högskola).²⁸⁸ Samtidigt pekar resultaten på att det sker en skiktning bland de svenska studenterna. På de utbildningar som är mest socialt selektiva i Sverige ligger andelarna studenter med högt socialt ursprung kring 50-60 %. Av dem som läser på *grandes écoles* via utbyten är andelen som har högre klassbakgrund 86 % (för dem som läser på *grandes écoles* via övriga utbyten är andelen hela 92 %, eller elva av tolv studenter). De svenska studenter som besätter de mest prestigefulla platserna i det franska systemet tillhör således de som har mest nedärvda sociala tillgångar bland den redan hård selekterade gruppen studenterna som tagit sig in på de mest eftersökta svenska utbildningarna och lärosätena.

²⁸⁸ Den sociala exklusivitet som är förknippad med att läsa i Paris via utbytesavtal understryks av det faktum att ingen student med arbetarklassbakgrund läser i Paris via ett utbytesprogram, utan dessa studenter är hänvisade till att ordna sina studier på egen hand och är dessutom överrepresenterade inom endast en typ av studier, språkkurs, det vill säga den typ av studier som ligger längst från de mest konsekrerade studiegångarna.

Diagram 6. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter ämne.

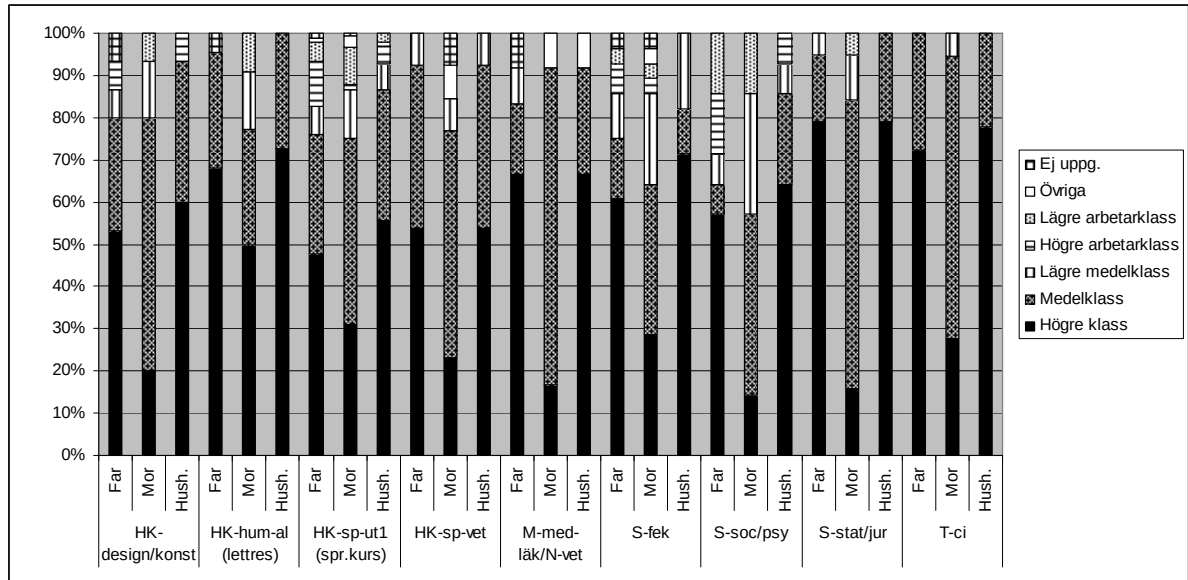

Diagram 7. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp II.

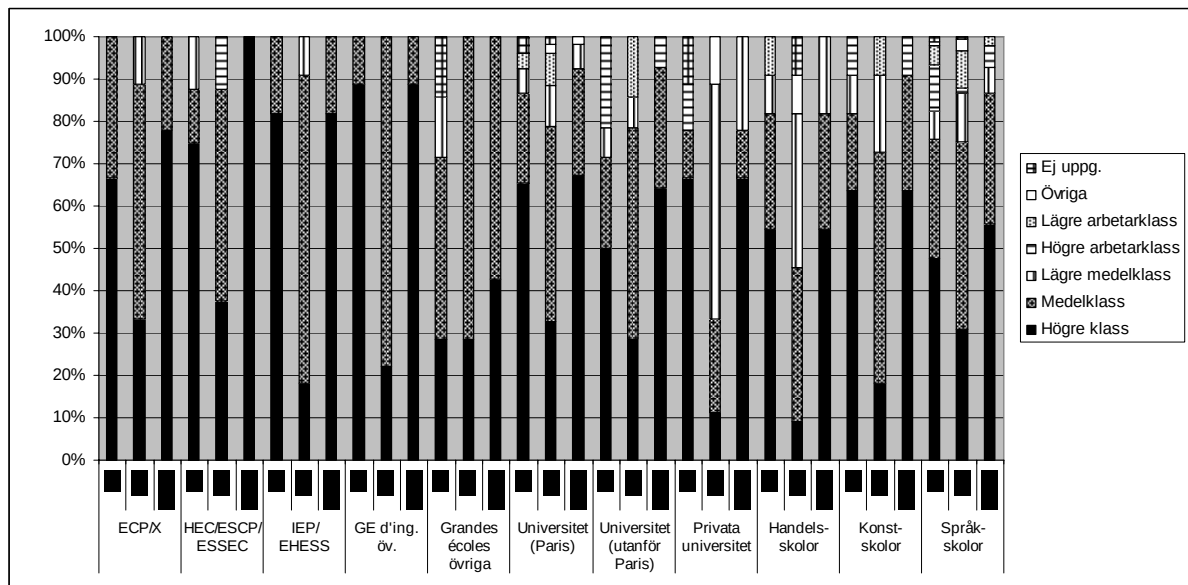
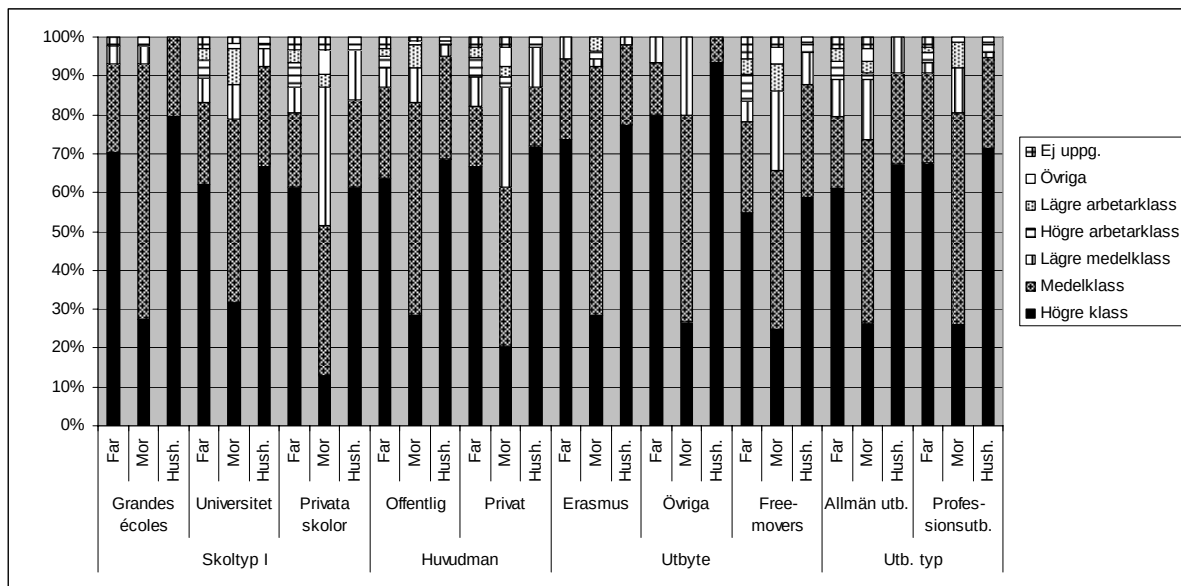

Diagram 8. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp I, huvudman, utbyte samt utbildningstyp.

FÖRÄLDRARNAS YRKEN

Från social klass går vi till en mer detaljerad analys av det sociala ursprunget genom att se till föräldrarnas yrke (Tabell 79 och Tabell 80 i appendix). Därmed öppnar vi för en flerdimensionell förståelse av social reproduktion som även tar in skillnader i studenternas sociala ursprung som avser balansen mellan olika former av kapital, speciellt förhållandet mellan kulturellt och ekonomiskt kapital, i föräldrarnas tillgångar. Återigen är det hushållets yrkesposition vi intresserar oss för, föräldrarnas enskilda yrken diskuteras i appendix.

På den mest detaljerade nivån av yrken som vi laborerar med i analyserna av enkätmaterialiet skiljer vi mellan elva yrkeskategorier. I och med att vi samtidigt bryter ned utbildningarna och skolorna på ett tiotal kategorier blir det få studenter i många celler och resultaten bör tolkas med viss försiktighet. Ett sätt att avhjälpa detta är att återigen aggregera yrkesgrupperna till större kategorier, men att göra detta med hänsyn till mångdimensionella sociala skillnader. Ett sådant försök presenteras nedan. Först några ord om vad den mest detaljerade nivån ger oss för resultat.

Inom de högre sociala skikten värderas de olika skoltyperna lite olika. Barn till civilingenjörer, läkare och högre lärare prioriterar *grandes écoles* högt och privata skolor mycket lågt med universiteten däremellan. För barn till högre tjänstemän och företagsledare gäller det omvända. En relaterad skillnad mellan de två grupperingarna är att den första gruppen studenter oftare läser i Paris via utbytesprogram (vilket är vanligare på *grandes écoles*), medan de senare har en överrepresentation bland *free movers* (studier vid privata skolor sker endast i enstaka fall i utbytessammanhang).

Beträffande ämnesinriktningarna finns tendenser till autoreproduktion.²⁸⁹ Bland dem som läser teknologi (som uteslutande läses på *grandes écoles*) kommer var tredje student från civilingenjörshem (33 % mot 14 % för samtliga studenter), inom statsvetenskap har närmare hälften en förälder som är högre tjänsteman (42 % mot 20 %), bland dem som läser språkvetenskap är närmare var tredje från hem där minst en av föräldrarna är högre lärare (31 % mot 11 %) och av dem som läser ekonomi kommer ungefär var femte från företagsledarhem (21 % mot 9 %) eller småföretagarhem (18 % mot 6 %). Barn till civilingenjörer är också tydligt överrepresenterade inom medicin/naturvetenskap (33 %), medan däremot läkarbarn är mer överrepresenterade inom sociologi/psykologi (14 % mot 7 %) än inom medicin/naturvetenskap (8 %). Företagsledarbarn har en större representation inom *Lettres* än ekonomi (23 % mot 21 %), vilket är ett resultat av de skillnader som finns mellan hur söner och döttrar till ekonomisk elit väljer att investera i utbildning.²⁹⁰ Dessa senare exempel visar på att de sociala gruppernas utbildningsstrategier inte kan ses som uteslutande självreproducerande. Den överrepresentation inom liknande utbildningsbanor som föräldrarna som finns till trots, så gäller att merparten av läkarbarnen läser inte medicin, att flertalet barn till civilingenjörer läser andra ämnen än teknologi och att företagsledarbarnen i stor utsträckning läser andra ämnen än ekonomi. Det är mer fruktbart att tänka i termer av reproduktion av en social position i ett mångdimensionellt rum. Det kan då innebära att det är den hierarkiska positionen (volymen av kapitalet) likväl som den horisontella positionen (balansen mellan kapitalarterna) som reproduceras. Valen av skola indikerar exempelvis att för grupper med omfattande kulturella tillgångar, läkare och högre lärare, är val av de mest prestigefulla utbildningarna inom utbildningssystemet, *grandes écoles*, viktigare än valet av ämne. Låt oss undersöka denna tankegång på ett mer övergripande sätt.

För att aggregera föräldrarnas yrkesgrupper till större enheter som inte endast tar fasta på en socialt hierarkisk dimension kan vi utgå från föräldrarnas kapitaltillgångar. Utifrån en indelning av yrkesgrupperna i en kulturell och en ekonomisk fraktion av eliten och dito för medelklasserna (Tabell 79 och Tabell 80) framträder skillnaderna i ämnesval tydligare än val av skolor. Den kulturella eliten och medelklassen undviker ekonomiska utbildningar och satsar mer på sociologi/psykologi och konstnärliga utbildningar, och den ekonomiska eliten tenderar att värdera statsvetenskap/juridik, tekniska utbildningar och ekonomi högre än den kulturella (Diagram 9).²⁹¹ Ekonomisk elit dominerar på utbildningar som statsvetenskap/juridik (58 %), tekniska utbildningar (50 %) och ekonomi (50 %)

²⁸⁹ Dessa tendenser är minst lika tydliga när vi beaktar föräldrarnas yrken var för sig, se avsnittet Faderns och moderns sociala position tagna var för sig och tillsammans och studenternas val av skola och utbildning i appendix.

²⁹⁰ Det hade varit relevant att dela upp materialet även på kön och studera hur söner och döttrar inom respektive sociala grupp fördelar sig på utbildningarna, men på grund av materialets omfattning låter sig detta inte göras på ett tillfredsställande sätt. Se avsnittet om det svenska högskolefältet nedan i Kapitel IV för ett exempel där söner och döttrar till olika sociala gruppers utbildningsstrategier analyseras i detalj.

²⁹¹ En åtskillnad har gjorts mellan grupper som arbetar inom privat sektor och som står ekonomins fält nära (företagsledare, högre tjänstemän i privat sektor, civilingenjörer i privat sektor – totalt 31 %) å ena sidan och en offentlig, kulturell elit (högre lärare, läkare, högre tjänstemän och civilingenjörer i offentlig sektor – totalt 32 %) å andra sidan. Motsvarande uppdelning har även gjorts för medelklassgrupperingar, där vi finner en ekonomisk medelklass (tekniker i privat sektor, tjänstemän på mellannivå i privat sektor, småföretagare – totalt 15 %) och en kulturell (tekniker i offentlig sektor, tjänstemän på mellannivå i offentlig sektor, klasslärare och konstproducenter – totalt 17 %). Arbetare, som omfattar 5 %, utgör en egen kategori.

medan kulturell elit är överrepresenterad inom sociologi/psykologi (50 %) och konstnärliga utbildningar (40 %). Läger vi samman de båda ekonomiska fraktionerna hittar vi de högsta andelarna på samma utbildningar som ovan: ekonomi (68 %), teknologi (67 %) och statsvetenskap/juridik (63 %). För de kulturella fraktionerna har sociologi/psykologi de högsta andelarna (71 %) följda av konstnärliga utbildningar (67 %) och språkkurs (52 %).²⁹²

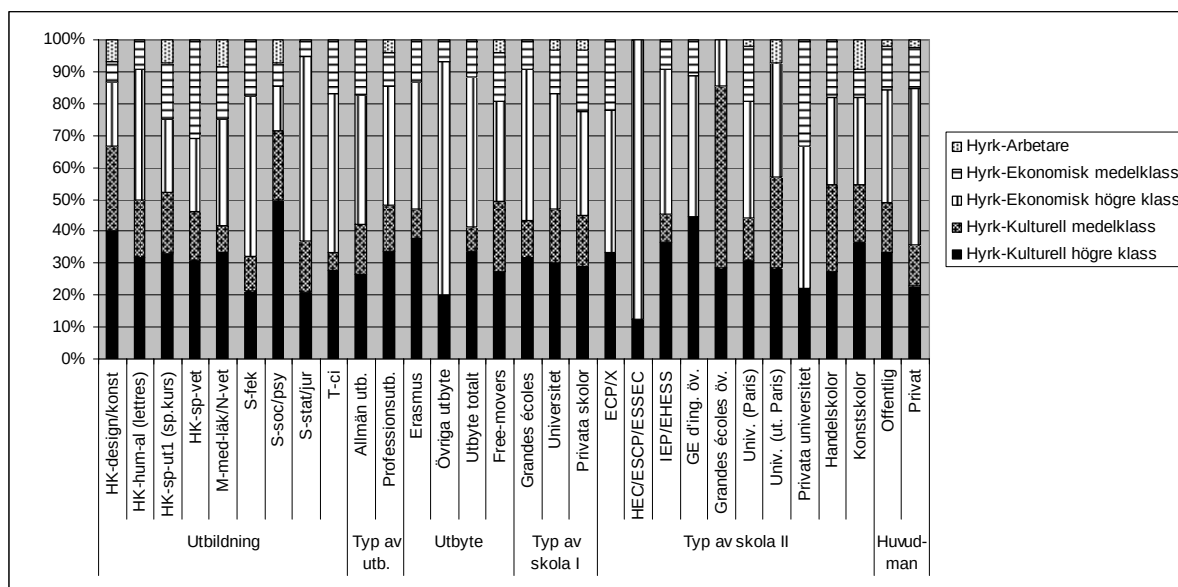
I prioriteringen av skoluttyperna har *grandes écoles* den högsta andelen studenter med en förälder i ekonomisk högre klass (48 %, gruppen utgör totalt 31 %) och det är här gruppen är som mest överrepresenterad, medan andelen barn till kulturell elit inte uppvisar någon överrepresentation (32 %, samma andel som gruppens totala andel).²⁹³ Den ekonomiska elitens barn är också något överrepresenterade på universiteten (36 %), vilket inte den kulturella elitens barn är (32 %). För privata skolor ligger båda grupperna runt genomsnittet (32 % och 29 %). Den fjärde skolformen, språkkurser, är den enda som den ekonomiska elitens prioriterar i mindre grad än den kulturella eliten (23 % mot 33 %).²⁹⁴ Andelen från ekonomisk medelklass följer en omvänd ordning gentemot den ekonomiska eliten: andelarna är högst för privata skolor (19 %, totalt utgör de 16 %) och lägst för *grandes écoles* (9 %). Den i särklass viktigaste skoltypen för den ekonomiska medelklassen är dock språkkurser, där gruppen utgör hela 31 % av studenterna. Den kulturella medelklassen är mest företrädad inom universitet och privata skolor (17 % och 16 %, totalt räknas 17 % av studenterna till kategorin) och mindre vanligt förekommande bland *grandes écoles* (11 %). De har en liten underrepresentation på språkkurs (15 %).

²⁹² Det bör förstås i relation till att det är vanligast för studenter som läser utomlands via andra utbytesprogram än Erasmus (dvs. den typen av avtal som till stor del gäller mellan *grandes écoles* och prestigefulla svenska lärosäten) att ha en förälder med hög position inom näringslivet, 73 %, vilket kan jämföras med 20 % för den kulturella eliten. Skillnaden mellan de två fraktionerna består främst i att det är mycket vanligt bland barn till civilingenjörer, som klassas som ekonomisk elit, att läsa i Paris via speciella utbytesprogram administrerade av *grandes écoles*. Av dem som läser på Erasmusprogram (som vanligen gäller platser på de franska universiteten) har 40 % ett ursprung i den ekonomiska eliten, och här är skillnaden inte så stor till den kulturella eliten, 38 %.

²⁹³ Inom denna kategori är det framför allt de privata universiteten som attraherar de ekonomiska fraktionerna, totalt 78 % av studenterna har detta ursprung.

²⁹⁴ Räknar man bort de studenter som läser språkkurs förskjuts balansen något, den ekonomiska eliten utgör då hela 39 % av studenterna (mot 31 %), den kulturella eliten, ungefär en lika stor andel, 30 % (32 %), vilket medför att den ekonomiska elitens dominans på *grandes écoles* minskar något visavi den kulturella eliten. Överrepresentationen blir helt enkelt något mindre eftersom vi utgår från en annan population.

Diagram 9. Hushåll indelade i kulturella och ekonomiska fraktioner av högre klass och medelklass efter ämne, utbyte, utbildningstyp, skoltyp I och II samt huvudman.

FÖRÄLDRARNAS UTBILDNING

Den högsta utbildningsnivån som studenternas föräldrar har kan ses som en god indikator på förekomsten av kulturellt kapital i familjehemmet.²⁹⁵ Föräldrarnas högsta utbildningsnivå är naturligtvis relaterad till föräldrarnas yrkesposition, men de två variablerna är inte identiska (Tabell 79 och Tabell 80 i appendix och Diagram 10, Diagram 11 och Diagram 12).²⁹⁶ När hushållet utbildningsnivå bestäms av den förälder i hushållet som har den högsta utbildningsnivån har de som läser medicin och naturvetenskap den högsta nivån forskarutbildade (25 % mot 13 % för samtliga). Samma grupp har en lägre andel föräldrar i högre social klass än dem som läser statsvetenskap, tekniska ämnen, *Lettres* och ekonomi. Bortsett från dem som har föräldrar med det allra mest omfattande utbildningskapitalet, de forskarutbildade, är det en god överensstämmelse mellan utbildningskapital och social position. De högsta andelarna med en längre högskoleutbildning har de ämnesgrupper som har de högsta andelarna föräldrar i högre social klass, det vill säga de som läser tekniska ämnen (83 %), *Lettres* (77 %) och ekonomi (71 %).²⁹⁷ I andra änden av spektrumet har de som läser konstnärliga ämnen har den i särklass lägsta andelen (40 %). Även de som läser språkvetenskap har en låg andel (53 %). Det finns således även här en överensstämmelse mellan föräldrarnas sociala position och deras utbildningstillgångar. Det blir än tydligare om vi ser till

²⁹⁵ Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979.

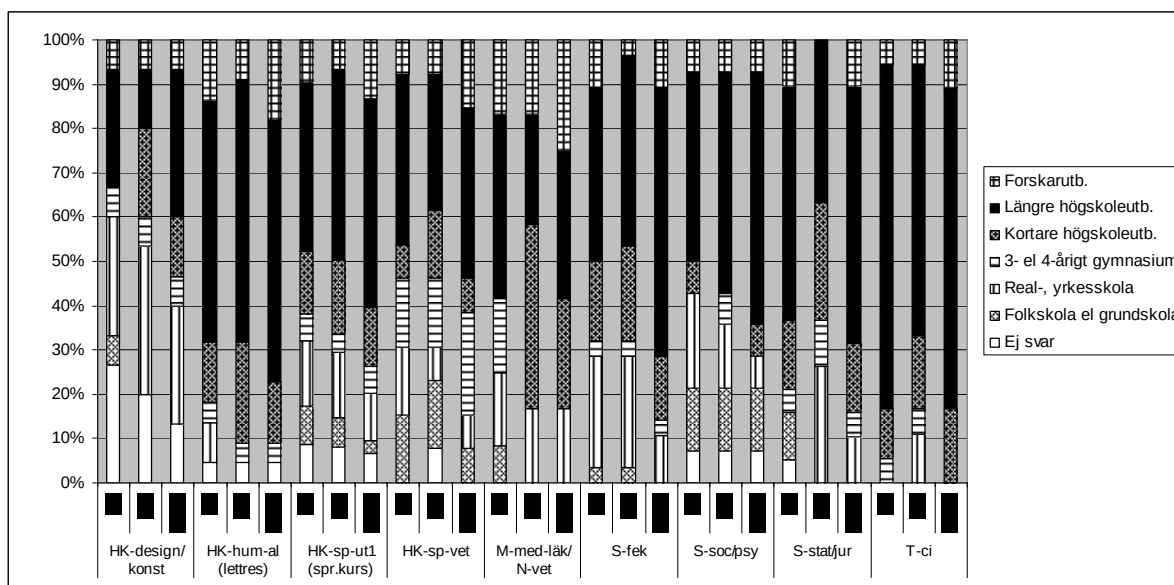
²⁹⁶ I appendix redovisas faderns och moderns utbildningsnivåer för sig och även kombinationen av föräldrarnas utbildning diskuteras, se avsnittet Faderns och moderns sociala position tagna var för sig och tillsammans och studenternas val av skola och utbildning.

²⁹⁷ Det är intressant att notera att andelen är densamma för dem som läser tekniska ämnen när vi utgår från fadern alternativt hushållet, medan andelen för dem som läser ekonomi ökar markant när vi väljer hushållet som analysenhet i stället för fadern (en ökning med 21 procentenheter, dvs. att moderns utbildningskapital ofta kompenserar för faderns brist på dylikt medan det för de inom den tekniska utbildningssektorn handlar om ett komplement). Se vidare i appendix.

andelarna lågutbildade föräldrar. Konststudenterna har den högsta andelen föräldrar som har en praktisk gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå (27 % mot 12 % för samtliga), följda av dem som läser sociologi/psykologi (21 %) och medicin/naturvetenskap (17 %). Med undantag av de sista har de övriga två grupperna andelar studenter i arbetarklass något över genomsnittet.

Sett utifrån skoltyperna bekräftas bilden av en korrelation mellan utbildning och social position. Det är bland dem som läser på *grandes écoles* som vi finner de högsta andelarna studenter som har föräldrar med minst en längre högskoleutbildning (det vill säga vi räknar även in forskarutbildning), 73 %, fem procentenheter mer än bland dem som läser på universitet, 68 %, och hela arton procentenheter mer än för dem som läser på privata skolor, 55 %. Följaktligen är de som läser i Paris via utbytesavtal mer ofta från hem med mycket utbildningstillgångar, 76 %, vilket kan sättas i relation till dem som läser som *free movers*, 58 %. Det råder dock ett omvänt förhållande mellan de två typerna av utbyte. De övriga utbytena, som karakteriseras av en högre andel studenter från högre social klass än Erasmusstudenterna, har en lägre andel som kommer från högutbildade familjer (73 %) än de senare (77 %).²⁹⁸ Skillnaderna är inte betydande, den stora skiljelinjen går mellan dem som läser som *free movers* och utbytesstudenter totalt sett och dem som läser på privata skolor och dem som läser på universitet och *grandes écoles*.

Diagram 10. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter ämne.

²⁹⁸ Därtill är det vanligare bland Erasmusstudenterna att komma från hem där båda föräldrarna har en hög utbildningsnivå, vilket distanserar dem lite ytterligare från dem som läser via andra utbyten. Se vidare i appendix.

Diagram 11. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp II.

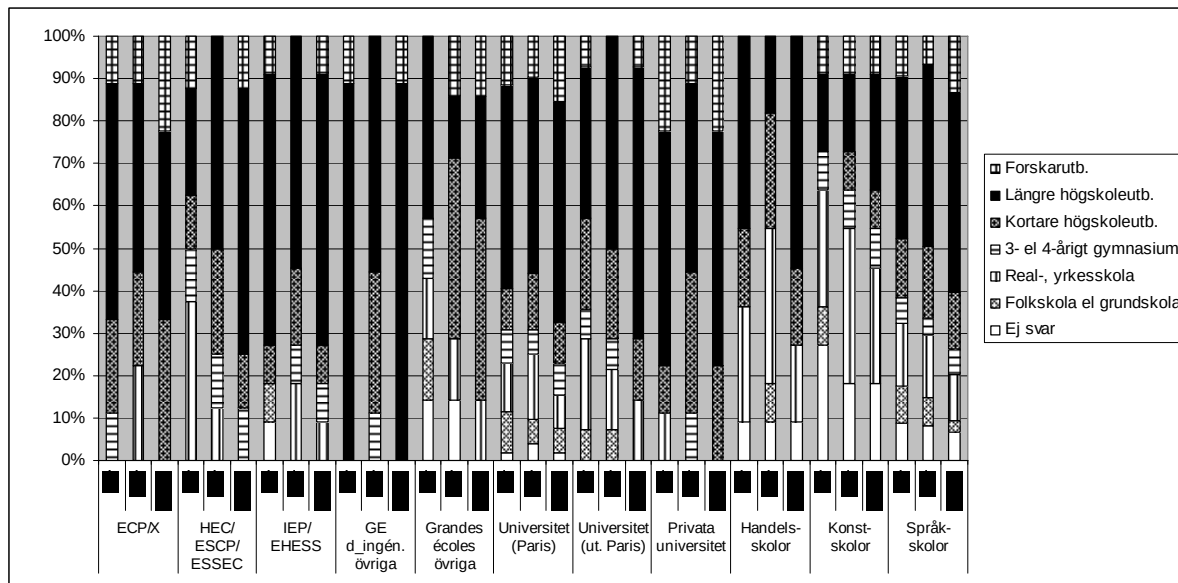
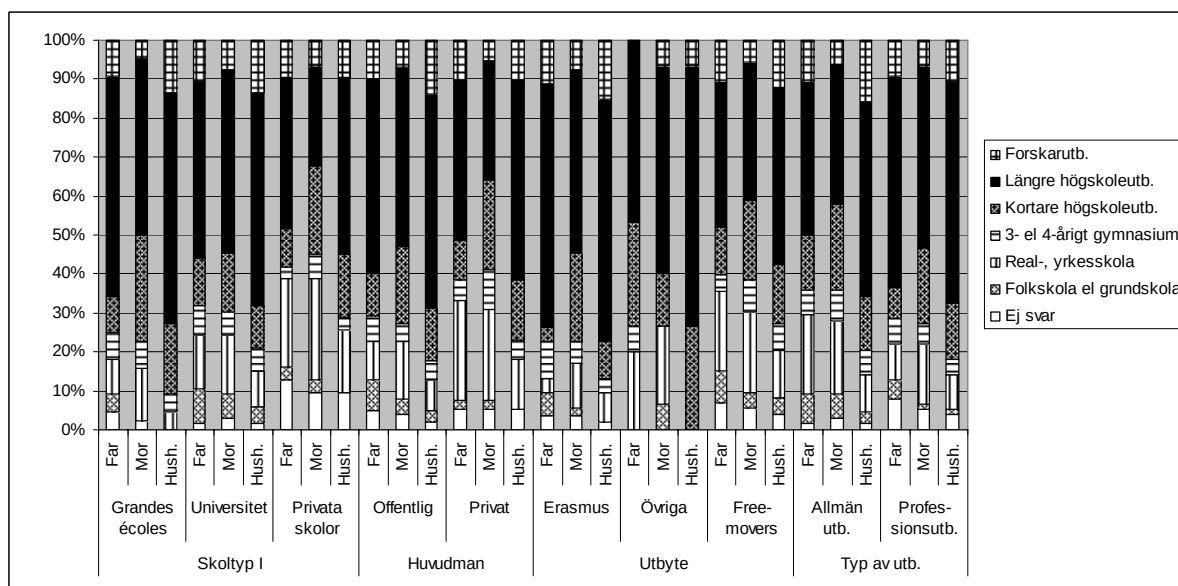

Diagram 12. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp I, huvudman, utbyte samt utbildningstyp.

TIDIGARE SKOLKARRIÄR

Benägenheten att läsa utomlands måste förstås i relation till individens utbildningsbana och sociala bana i övrigt. De val som görs initialt i utbildningskarriären påverkar senare beslut. För studier i Frankrike är vanligtvis tidigare studier i franska språket en förutsättning. Att ha läst franska sedan gymnasiet är självklart en fördel gentemot att påbörja franskstudier i vuxen ålder. Även olika tidigare internationella erfarenheter är relaterade till benägenheten att studera utomlands (se nästa avsnitt). I vissa specifika fall, som vad gäller studier vid de franska *grandes écoles* förutsätter dessa oftast att en

lyckad svensk utbildningskarriär är för handen. I fallet med de mest prestigefyllda *grandes écoles* krävs dessutom i de flesta fall att man lyckats ta sig in på deras svenska motsvarigheter (se ovan Skolornas relationer till svenska lärosäten). Här ska vi dock i första hand beakta lite grövre kategorier, såsom vilken gymnasieutbildning man har läst och om man har läst på högre nivå i Sverige eller utomlands tidigare eller inte.

GYMNASIESTUDIER

Vilken gymnasieutbildning studenterna har läst är tydligt kopplat till vilken typ av studier som de bedriver i Paris (se Tabell 81 och Tabell 82). Bland dem som läser medicin/naturvetenskap har samtliga studenter utom en läst på naturvetenskapligt program (vilket gäller för 32 % av samtliga studenter), av dem som läser språkvetenskap har 46 %, eller sex av tretton, läst humanistiskt program (12 % av samtliga), av dem som läser ekonomi har 32 % (nio av 28) läst ekonomiskt program (9 % av samtliga) och 20 % (tre av femton) av konststudenterna har läst en estetisk gymnasieutbildning (5 % av samtliga). Påfallande är att flertalet av dem som läser tekniska utbildningar inte har läst teknisk linje på gymnasiet (två av arton stycken), utan det är naturvetenskapligt program som är den modala gymnasiebakgrunden (tolv av arton). Naturvetenskapliga gymnasiestudier är vidare överrepresenterade bland utbytesstudenterna, medan framför allt ekonomisk och humanistisk gymnasieutbildning är överrepresenterad bland dem som läser som *free movers*. Motsvarande skillnad återfinns mellan dem som läser på *grandes écoles* (vanligt med naturvetenskaplig linje/program, nästan varannan student har denna studiebakgrund) och dem som läser på privata skolor (kraftig överrepresentation av studenter som har läst ekonomisk utbildning, samtidigt som naturvetenskapliga studier än underrepresenterade, en av fem har läst en dylik utbildning).

Gymnasiebetygen förstärker denna bild av dem som läser på *grandes écoles* som de mest konsekrerade studenterna. Här finner vi en klar överrepresentation av studenter med de högsta betygen, 36 % har ett betyg över 4,6, en dubbelt så hög andel som för samtliga studenter, medan de med lägst betyg är mest överrepresenterade bland dem som läser på privata skolor i allmänhet och handelsskolor i synnerhet. Här är också andelarna som har höga betyg som lägst.

TIDIGARE HÖGRE STUDIER

Som framgår av Diagram 13 (se även Tabell 83 och Tabell 84) har i princip samtliga som läser på *grandes écoles* läst åtminstone en till två terminer i Sverige (endast 9 % anger att de inte läst i Sverige tidigare). Över 60 % har dessutom läst minst fem terminer på ett svenskt lärosäte. För hela populationen är denna andel knappa 30 %. De som inte har läst på högskola i Sverige återfinns framför allt på privata skolor (vanligt förekommande på konstsolor, mindre handelshögskolor och privata universitet, där ungefär hälften av studenterna inte har läst i Sverige). Föga förvånande har vi också mycket höga andelar som läst i Sverige bland dem som läser i Paris via utbytesprogram (dryga 90 % – några enstaka studenter läser i Paris via utbytesavtal med ett annat utländskt universitet). Intressant är

att bland dem som läser utomlands som *free mover* har hela 53 % läst minst en termin i Sverige. Däremot har man lägre andelar som har mer omfattande studier i Sverige (15 % har läst minst fem terminer, mot 29 % för samtliga studenter). De som läser på språkkurs har de lägsta andelarna, endast 39 % av dessa har läst på högskolenivå i Sverige tidigare. Beträffande skillnader mellan de olika ämnena finner vi bland dem som läser humanistiska ämnen och sociologi/psykologi höga andelar utan erfarenheter av svenska högskolestudier (mellan 32 och 50 %), vilket kan jämföras med 6, 8 resp. 10 % för dem som läser tekniska ämnen, naturvetenskap/medicin resp. statsvetenskap/juridik.

Omvänt gäller att de ämnen som har låga andelar studenter med erfarenheter av studier i Sverige tenderar att ha höga andelar studenter med lång erfarenhet av studier i utlandet, se Diagram 14. Nästan samtliga av dem som läser sociologi/psykologi har tidigare läst utomlands på högskolenivå (endast 7 % har inte läst utomlands tidigare och hälften har läst minst sju terminer utomlands, vilket gäller för 9 % av samtliga studenter). Även humanisterna har höga andelar som har läst utomlands (ca 60-70 %), medan konststudenterna har mer blygsamma andelar (40 %). De som läser teknik och naturvetenskap/medicin har låga andelar som har läst utomlands (44 % och 33 %). Lågst andelar har de som läser språkkurser (27 %). Av dem som läser på *grandes écoles* är det lägre andelar som har läst utomlands än bland dem som läser på universitet (50 % mot 67 % för universitet och 89 % för privata universitet) och handelsskolor (54 %), medan andelarna på konsthögskolor är lägre (36 %). Studenterna som läser i Paris via utbytesavtal har i jämförelse med dem som läser som *free movers* en mindre benägenhet att ha läst utomlands tidigare (44 % resp. 40 % mot 73 % har läst utomlands tidigare).

När vi betraktar tidigare högre studier både utomlands och i Sverige kan vi konstatera att de som läser språkkurser har lägst andelar studenter med någon form av högskoleerfarenhet, 43 % har ingen typ av tidigare högre studier mot 27 % för samtliga (Diagram 15). Av studenter i övriga ämnen är det endast de inom konstnärliga ämnen och ekonomi som har andelar studenter utan tidigare högskolestudier över 10 % (20 % respektive 18 %). Beträffande skolformerna är det påtagligt att många utan tidigare erfarenhet av högre studier återfinns inom de privata skolorna (27 % för konsthögskolor och 36 % för handelsskolor), under det att denna kategori studenter nästan är helt frånvarande bland dem som läser på *grandes écoles* (7 %) och på universiteten (4,5 % för statliga universitet och 0 % för privata universitet). Delvis förklaras detta av att det är på de senare skoltyperna som vi finner utbytesstudenter, vilka per definition har studerat på högre nivåer tidigare. Men man bör också lägga till att bland de senare skoltyperna är studierna mer omfattande (utbildningarna är ofta fyra till fem år långa) och att andelen nybörjarstudenter därför per automatik blir lägre än på de tidigare skolorna med kortare utbildningar.²⁹⁹

Som vi tidigare konstaterat finns ett visst motsatsförhållande mellan utbildningar med en hög andel studenter som läst i Sverige och en låg andel som läst utomlands och utbildningar med en låg andel studenter som läst i Sverige och en hög andel som läst utomlands, där de som läser tekniska

²⁹⁹ Förhållandet 1/5 studenter på första året/samtliga år i relation till förhållandet 1/3 ger ca 13 procentenheter lägre andel studenter i första årskurs, dvs. 33 % minus 20 %.

ämnen och naturvetenskap/medicin och studenter på *grandes écoles* representerar den första gruppen och studenter i sociologi/psykologi och på privata universitet den senare. Detta bör nyanseras något. Läger vi samman de två uppgifterna och skiljer dem som läst endast utomlands eller endast i Sverige från dem som läst i både Sverige och utomlands ser vi att egenskapen att endast ha läst i Sverige – vilket 31 % av samtliga studenter gjort – är vanligast bland dem som läser medicin/naturvetenskap (58 %), teknik (50 %), konstnärliga utbildningar (40 %), på *grandes écoles* (43 %) och via utbytesprogram (51 %), vilket kan ställas mot att endast ha läst utomlands (18 % av samtliga) som är vanligast bland studenter inom sociologi/psykologi (50 %), språk (31 %), konstnärliga ämnen (27 %), privata universitet (44 %), konstskolor (27 %) och *free movers* (33 %). Därtill kommer de som har höga andelar studenter som både läst utomlands och i Sverige tidigare (totalt 24,5 %) som är mest överrepresenterade bland dem som läser statsvetenskap/juridik (58 %), teknik (44 %), ekonomi och sociologi/psykologi (43 %), *grandes écoles* (48 %) och privata universitet (44 %).

Sammanfattningsvis bildar studenternas tidigare erfarenheter av högre studier fyra olika typfall: inga erfarenheter av högre studier, endast studier i Sverige, endast studier utomlands, samt studier både i Sverige och utomlands. Språkkursstudenter tenderar att ha minst erfarenheter av tidigare studier överhuvudtaget och särskiljer sig tydligt från alla andra utbildningsalternativ. De andra utbildningarna uppvisar ett antal olika kombinationer. Studenter i konstnärliga ämnen har en överrepresentation av studenter som endast har studerat i antingen Sverige eller utomlands och en underrepresentation av studenter som gjort båda. De som läser medicin/naturvetenskap har den högsta andelen studenter som endast läst i Sverige, men till skillnad från dem som läser teknologi, som också har en hög andel studenter med denna bakgrund, har de något lägre andelar som både läst utomlands och i Sverige. Den högsta andelen som har läst både utomlands och i Sverige har de som läser statsvetenskap/juridik, vilket nästan sex av tio gjort, men dessa har därmed lägre andelar som läst antingen endast i Sverige eller i utlandet, än många andra utbildningar.

Även orienteringen mot Frankrike och det franska språket skiljer sig mellan utbildningarna. Några av de utbildningar som utmärker sig med en relativt låg andel som har studerat utomlands har emellertid höga andelar studenter som har studerat i andra länder än Frankrike (bland dem som läser medicin/naturvetenskap och teknik är det 17 % som studerat utomlands i andra länder än Frankrike, mot 5,5 % för hela populationen), vilket understryker dessa utbildningars relativa svaga förankring i Frankrike (det är här vi finner de högsta andelarna utbytesstudenter, det vill säga studenter som har sin huvudsakliga utbildning i Sverige och inte i Frankrike), se Tabell 81 och Tabell 84. Att ha läst franska på universitetsnivå i Sverige är vanligast bland dem som läser statsvetenskap/juridik (47 %), språkvetenskap (46 %), *Lettres* och sociologi/psykologi (36 %), vilket kan jämföras med 6 % av dem som läser teknologi och 17 % av dem som läser medicin/naturvetenskap. De som läser statsvetenskap/juridik och språk på universitetsnivå har de i särklass högsta andelarna som har läst franska utomlands tidigare (71 resp. 46 % mot 25 % för samtliga). Återigen är det de som läser teknologi och de som läser medicin/naturvetenskap som har de lägsta andelarna (17 % och 6 %).

Diagram 13. Tidigare högre studier i Sverige, antal terminer, efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

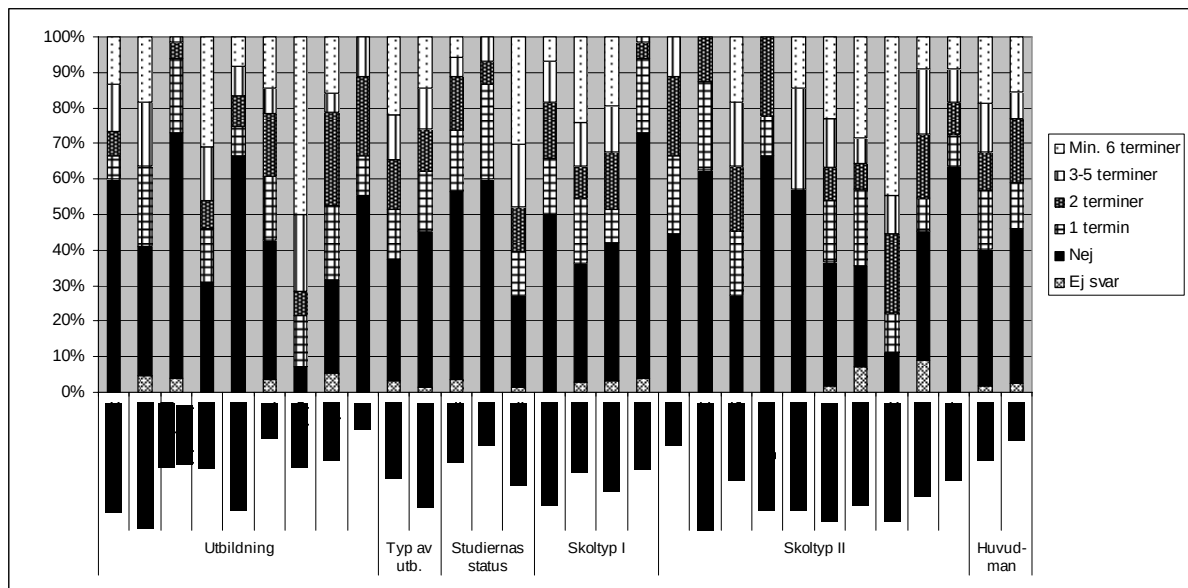

Diagram 14. Tidigare högre studier utomlands, antal terminer, efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

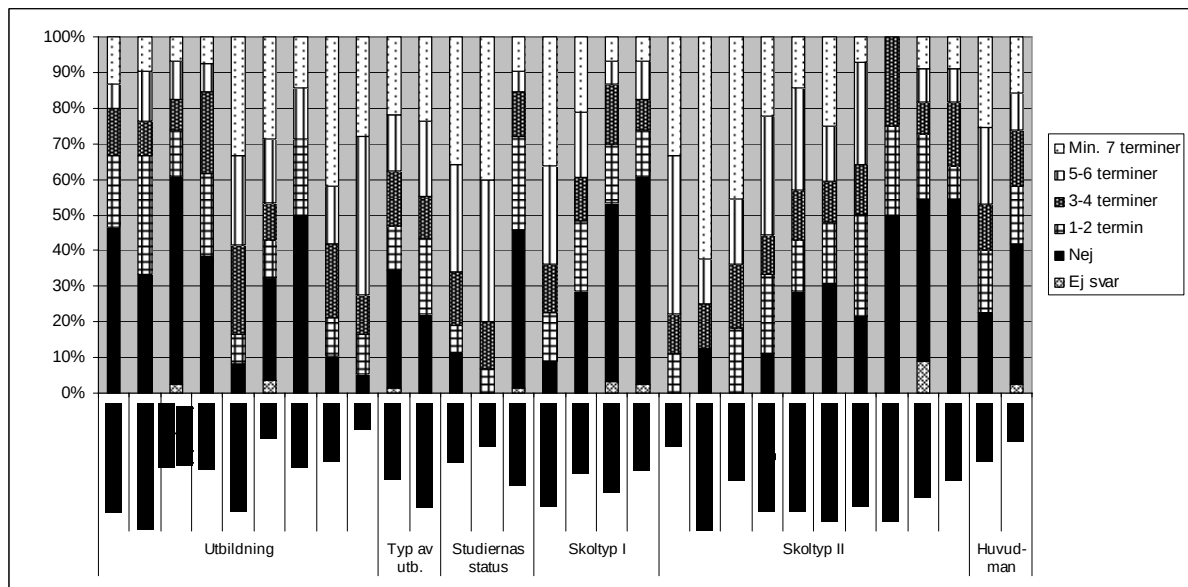
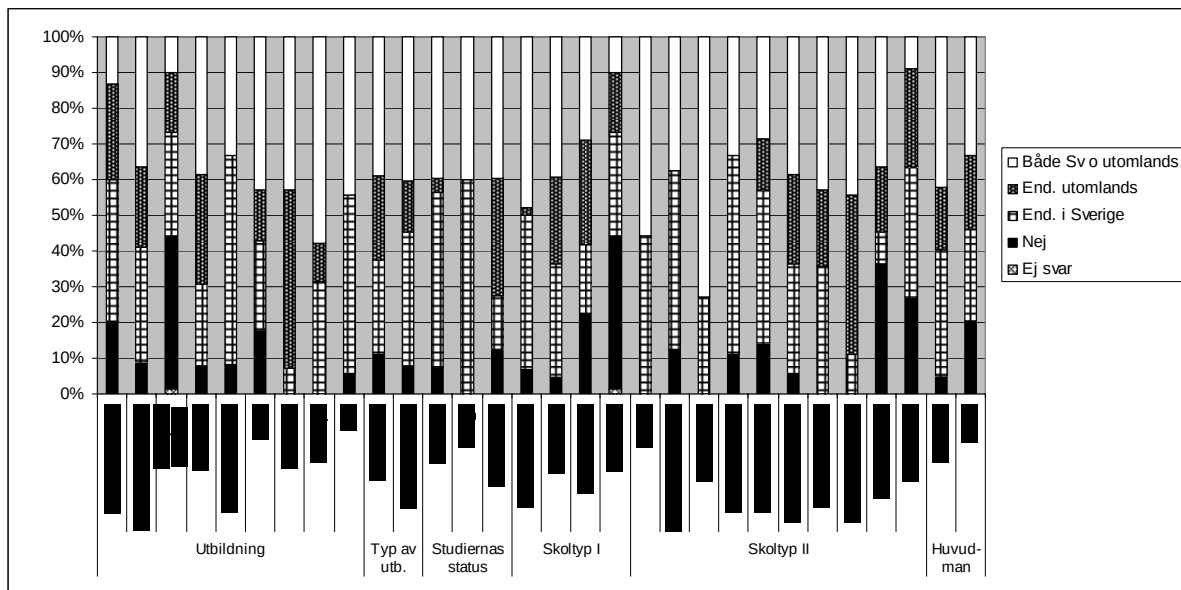

Diagram 15. Tidigare högre studier utomlands och i Sverige efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT

För att förstå svenska studenters internationella utbildningsstrategier är vad vi på ett generellt plan kan kalla transnationellt kapital centralt. Med detta avses en rad olika företeelser. Den mest fundamentala dimensionen utgörs av födelselandet, studenternas och deras föräldrars födelseland, som grovt kan kategoriseras i född i Sverige eller inte, samt första generationens eller andra generationens invandrare (se Tabell 85 och Tabell 86). Det är en relativt liten del av studenterna som själva är födda utomlands, en av tjugo, eller 5 %, samtidigt som det är betydligt vanligare att någon av studenternas föräldrar är födda utomlands, 14 % av fäderna resp. mödrarna, 22 % har minst en förälder som invandrat. Studenter med någon form av utländskt ursprung tenderar att välja andra utbildningar än de som är födda i Sverige och som även har svenskfödda föräldrar. De tidigare är överrepresenterade på privata universitet, bland *free movers* och bland dem som läser sociologi/psykologi och är underrepresenterade på *grandes écoles*, bland utbytesstudenter (framför allt bland dem som läser via bilaterala avtal) samt bland dem som läser design/konst, medicin/naturvetenskap och statsvetenskap/juridik (Diagram 16).

En andra dimension av det transnationella kapitalet är föräldrarnas internationella erfarenheter, här indikerade av studier och arbete utomlands (33 % resp. 44 % av studenterna har någon förälder som läst resp. arbetat utomlands). Detta sammanfaller delvis med om föräldrarna är födda utomlands eller inte, men det finns även stora grupper studenter med svenskfödda föräldrar som har omfattande internationella investeringar. De högsta andelarna studenter som har föräldrar som har läst utomlands finns bland dem som läser språkvetenskap eller *Lettres* och som läser på privata universitet. För studenter som har föräldrar som arbetat utomlands har samma kategorier höga andelar. Även de som läser medicin/naturvetenskap, ekonomi och sociologi/psykologi samt på universitet i centrala Paris har

höga andelar. Lägst andelar återfinns bland dem som läser design/konst, språkkurs, statsvetenskap/juridik och teknologi, samt bland *grandes écoles*-studenter.

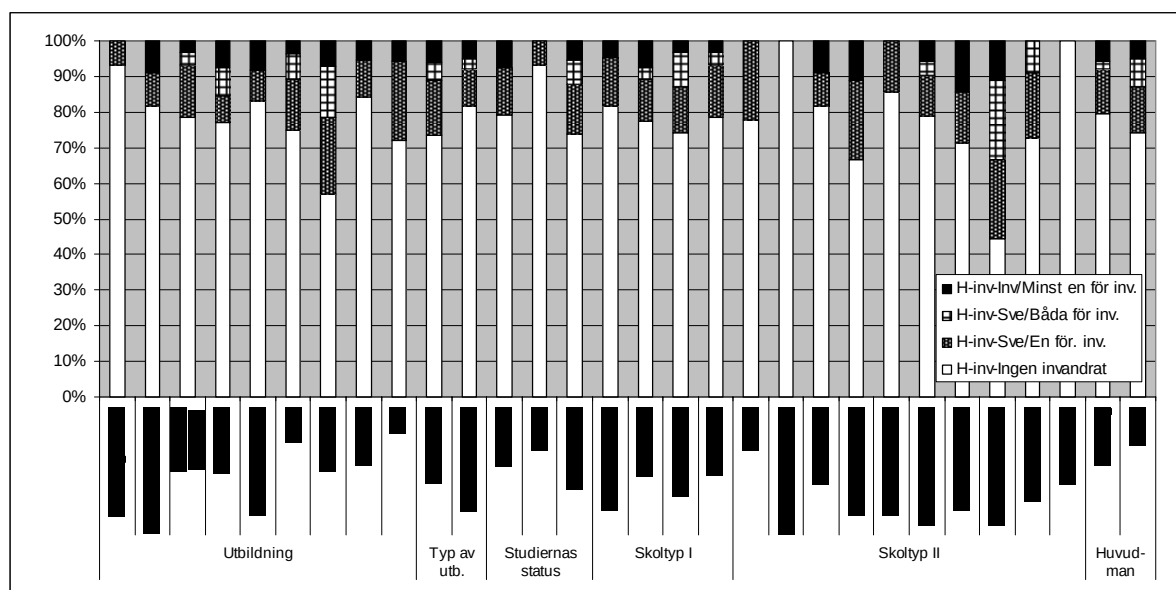
Språkkompetensen eller för att uttrycka det i Bourdieuska termer, ett transnationellt språkligt kapital kan sägas utgöra en tredje dimension av det mer övergripande transnationella kapitalet (Tabell 87 och Tabell 88). De utbildningar som har de högsta andelarna invandrade studenter har de högsta andelarna föräldrar som talar andra språk än engelska, franska, tyska och spanska, men å andra sidan har de låga andelar som talar tyska. Tyska är tydligt förknippat med teknologi, medicin/naturvetenskap och språkvetenskap samt med utbytesstudier och studier på *grandes écoles*. Att ha en far som talar franska är en egenskap som framför allt återfinns bland nästan hälften av dem som läser språkvetenskap, *Lettres* och statsvetenskap/juridik, medan det knappt är någon far bland teknologistudenterna och medicin/naturvetenskapliga studenterna som talar franska. På mödernet är franska ett mer jämt spritt språk och över lag skiljer sig inte de språkliga kompetenserna hos mödrarna sig väsentligt åt inom utbildningskategorierna.³⁰⁰

En fjärde dimension av det transnationella kapitalet står att finna i resandet (Tabell 89 och Tabell 90). Här har vi uppgifter av tre typer, resor med familjen, egna resor, samt språkresor. Uppdelningen mellan egna resor och resor med familjen ger oss möjlighet att separera ärvda tillgångar från förvärvade. De som läser på *grandes écoles* har de mest omfattande erfarenheterna av att resa med familjen, men har inte genomfört samma omfattande resor på egen hand, och det motsatta gäller för dem som läser på universitet, vilka å ena sidan har högst andelar som har rest lite med familjen, och, å andra sidan, högsta andelar som har besökt många världsdelar på egen hand.

Slutligen några ord om uppväxtförhållanden, närmare bestämt i vilken typ av ort man är uppväxt (Tabell 77 och Tabell 78). Det är frapperande att Stockholm är så kraftigt överrepresenterat. Totalt har mer än var tredje student (37 %) växt upp i Stockholm, som endast hyser en dryg femtedel av landets befolkning. Det finns överrepresentation av studenterna som växt upp i Stockholm bland dem som läser ekonomi (50 %), sociologi/psykologi (43 %), medicin/naturvetenskap (42 %) och *Lettres* (41 %), medan det är mindre vanligt med denna uppväxt bland dem som läser språkvetenskap (23 %), statsvetenskap/juridik (26 %) och teknologi (28 %). De som läser humanistiska utbildningar har en överrepresentation av studenter som växt upp i mindre orter och på landsbygden.

³⁰⁰ Vi har huvudsakligen uppehållit oss vid föräldrarnas språkliga tillgångar. I avsnittet Språk som kapital – förhållande till det franska språket och den franska kulturen nedan kommer studenternas egna språkliga tillgångar och strategier att analyseras.

Diagram 16. Invandring efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.

SAMMANFATTNING

Vid en första översiktlig analys visar det sig att det är mer särskiljande att ha tagit sig till Paris än vad man väl där läser. Det finns dock vissa skillnader. *Grandes écoles*, det vill säga de mest eftersökta, resursstarka och prestigefulla skolorna i Frankrike, har den högsta rekryteringen av studenter med högt socialt ursprung – ingen av de 44 svenska studenterna kommer från lägre medelklass eller arbetarklass. Andelen manliga studenter och utbytesstudenter är också högre bland dem som läser på *grandes écoles* än bland studenter på andra skolor. Och det finns en överrepresentation av studenter som läser teknologiutbildningar, alla utom en av de arton studenterna som läser teknologi återfinns på en *grande école*. Den tydligaste kontrasten till studenterna vid *grandes écoles* utgörs av dem som läser på privata skolor. Bland de senare finns en överrepresentation av lägre sociala skikt och en underrepresentation av studenter från högre sociala skikt. Nästintill samtliga studenter på dessa skolor läser där som *free movers*.

Gymnasiebetygen förstärker bilden av studenterna som läser på *grandes écoles* som de mest konsekvrerade. Här finner vi en klar överrepresentation av studenter med de högsta betygen och en frånvaro av studenter med låga gymnasiebetyg. De få studenter som har låga betyg är överrepresenterade på privata skolor i allmänhet och handelsskolor i synnerhet. Här är också andelarna som har höga betyg som lägst. Nästan varannan student som läser på *grandes écoles* har också läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, något som en av fem på de privata skolorna gjort. Ytterligare en skillnad mellan skoltyperna är att de som läser vid *grandes écoles* har investerat mer i det svenska högre utbildningssystemet, i princip samtliga har läst på universitetsnivå i Sverige, och åtskilliga även många terminer. Återigen är det de privata skolorna som utgör motpolen. Universiteten svarar mot en annan typ av investeringar. Här är andelen som läser som *free movers* högre än bland studenterna på

grandes écoles och universitetsstudenterna har också högre andelar som läst många terminer utomlands. Universitetsstudier innebär ofta en totalsatsning på en fransk utbildningsinvestering.

De internationella tillgångarna studenterna har med sig varierar också över skoltyper. Vi kan skilja mellan den typ av transnationella kapital som är kopplat till invandring (och därmed erhålls per automatik) och de tillgångar som är förvärvade av studenterna och deras föräldrar. De investeringar som läser på *grandes écoles* har gjort i det svenska utbildningssystemet korresponderar mot ett litet nedärvt transnationellt kapital, studenterna och föräldrarna är vanligen födda i Sverige och det är förhållandevis ovanligt att föräldrarna studerat utomlands. De tillgångar som finns omfattar att en av föräldrarna arbetat utomlands och att föräldrarna behärskar de stora främmande språk som lärs ut i det svenska skolsystemet, framför allt tyska. Att det sker omfattande investeringar i transnationella tillgångar i hemmet uttrycks också av ett omfattande resande med familjen och att språkresor ingår som ett naturligt inslag i uppväxten. De som läser på universitet och privata skolor har högre andelar som invandrat (själva bland dem som läser på privata skolor och föräldrarna för dem som går på universiteten). De nedärvda tillgångarna är också mer omfattande. Föräldrarna har i större utsträckning båda två såväl arbetat som studerat utomlands. De är även mer orienterade mot Frankrike, andelarna som behärskar franska är högre. Detta sammanfaller med mer omfattande egna transnationella investeringar av studenterna. De läser som vi sett i större utsträckning som *free movers* och de har dessutom läst fler terminer utomlands. Vi ser således att för såväl dem som läser på *grandes écoles* som dem på universitet och privata skolor finns en homologi mellan studenternas egna investeringar och föräldrarnas.

Förhållandet mellan studenternas egna tillgångar och föräldrarnas ska nu analyseras mer ingående. Vi kommer även att övergå från ett övergripande perspektiv till en analys som tar sin utgångspunkt i individerna.

ETT RUM I SKÄRNINGSPUNKTEN MELLAN DET NATIONELLA OCH DET INTERNATIONELLA

För att på ett mer syntetiskt sätt skildra vår undersökningspopulation har vi valt att använda oss av multipel korrespondensanalys enligt den modell som utarbetats av Brigitte Le Roux och Henry Rouanet.³⁰¹ Fördelen med denna metod är att vi kan sammanfatta de resultat vi uppnått ovan och på en och samma gång se hur grundläggande egenskaper som nedärvda tillgångar (föräldrarnas utbildningskapital och internationella tillgångar) och förvärvade resurser (val av gymnasieutbildning, betygsframgångar, investeringar i högre utbildning i Sverige och utomlands) är relaterade till varandra. Därefter kan vi analysera hur de investeringar studenterna gör i Paris är relaterat till detta rum. Finns det några tydliga relationer mellan studenternas tillgångar och deras investeringar hur kan dessa i så fall förstås?

Avsnittet är disponerat på följande sätt: Först kommer arbetsgången att presenteras. Därefter redovisas hur vi valt att konstruera vårt geometriska rum, det vill säga vilka variabler vi valt ut som aktiva variabler och vilket urval av individer vi arbetar med. Sedan presenteras resultaten av korrespondensanalysen. Vi börjar med att avgöra hur många axlar som ska tolkas och analyserar vilka variabler och modaliteter som bidrar till upprättandet av de olika axlarna. Slutligen studerar vi hur de supplementära variablerna positionerar sig i det mångdimensionella rum vi skapat och hur olika egenskaper är spridda bland individerna.

ARBETSGÅNG

Kortfattat kan arbetsgången³⁰² beskrivas enligt följande: Vi tar vår utgångspunkt i en frågeställning, nämligen hur vi kan förstå relationen mellan det de svenska studenterna har med sig i bagaget och deras val av studier i Paris. Det senare är det som ska förklaras med det tidigare. Sedan bestäms undersökningspopulationen. Individer som har mycket låg svarsfrekvens tas bort ur analysen (om det interna bortfallet är begränsat till ett fåtal variabler kan med fördel individerna kvarstå, men

³⁰¹ Följande avsnitt har utarbetats i nära samarbete med Brigitte Le Roux. För en utförlig presentation av multipel korrespondensanalys som både innehåller de matematiska grunderna och tillämpningar, se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004. Se även avsnittet Korrespondensanalys och euklidisk klassificering i Inledningen ovan.

³⁰² Presentationen av arbetsgången bygger på Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004. Se exempelvis den sammanfattande presentationen av multipel korrespondensanalys på sidorna 214-221. Se även de tre pedagogiskt uppställda exemplen, "The Culture Example", pp. 221-241, "The French Political Space", pp. 365-394 och "Individual Differences among Gifted Students", pp. 394-416. I "The French Political Space" genomförs en specifik multipel korrespondensanalys, medan de två andra analyserna nyttjar multipel korrespondensanalys. I "The Culture Example" och "The French Political Space" ges exempel på hur strukturerande faktorer, såsom ålder, utbildningsnivå och politisk ståndpunkt, kan analyseras inom ramen för molnet av individer. En Euklidisk klassificering genomförs i "Individual Differences among Gifted Students".

modaliteterna för ej svar bli passiva element i analysen³⁰³). Därefter byggs ett rum upp utifrån de variabler som anses ha förmåga att skapa skillnad mellan individerna, exempelvis föräldrarnas utbildningsnivå, studenternas gymnasieutbildning och högre studier i Sverige och utomlands.³⁰⁴ Notera att det som ska förklaras, studierna i Paris i vårt fall, inte ingår som aktiva variabler i analysen, det vill säga att dessa variabler inte bidrar till att upprätta rummet. Konstruktionen av rummet är det huvudsakliga arbetet, som till stor del går ut på att välja och modifiera de variabler som avser vara aktiva.³⁰⁵ För att avgöra vilka variabler som ska ingå i vår konstruktion av rummet av egenskaper studeras de resultat som de preliminära korrespondensanalyserna ger. Variabler som inte nämnvärt bidrar till att konstruera rummet tas helt enkelt bort. Variabler som har låg svarsfrekvens eller som är baserade på illa formulerade frågor tas också bort.³⁰⁶

Korrespondensanalysen ger oss två strukturer, en struktur baserad på kolumnerna, det vill säga variablerna och dess modaliteter, och en struktur bestående av raderna, eller individerna i analysen. Dessa rum kallas rummet av modaliteter (*molnet av modaliteter*)³⁰⁷ och rummet av individer (eller *molnet av individer*). Rummen är inte möjliga att läggas på varandra, även om det går att relatera en position i det en rummet till en position i det andra rummet.³⁰⁸ När väl en analys som är stabil erhållits påbörjas arbetet med att tolka rummet av modaliteter för att förstå vilka variabler och modaliteter som är betydande för att skapa strukturen. Nästa steg i analyskedjan är att studera rummet av individer och individernas spridning. Först studeras den form som molnet av individer har, vilket säger oss något om strukturen i datamängden. Därefter kan mycket precisa analyser göras över spridningen av individer med avseende på vissa egenskaper eller kombinationer av egenskaper, som förts in som supplementära variabler i analysen. Två saker är av intresse: hur stor koncentrationen/spridningen är hos en viss egenskap och huruvida delmolnen av individer med vissa egenskaper överlappar varandra eller är

³⁰³ Medelst en analysteknik som Brigitte Le Roux utvecklat, *l'analyse de correspondance multiple spécifique*, kan man skilja mellan tre typer av modaliteter: aktiva modaliteter som bidrar till att bygga upp rummet, passiva modaliteter som har en massa, men som inte bidrar till att bygga upp rummet, dvs. de andra förhåller sig till denna punkt men den förhåller sig inte till de andra, samt supplementära modaliteter, som på intet sätt bidrar till rummets konstruktion. Ibid., pp. 203-213.

³⁰⁴ Man kan tänka sig det hela utifrån den tabell man utgår ifrån. Ifall två individer har exakt samma svarsprofiler (exempelvis fader längre högskoleutbildning, moder forskarutbildning, läst på NVNA, fått gymnasiebetyg på mellan 4,7 och 5,0, läst tre till fyra terminer på högskola i Sverige, etc.) på de variabler man använder kommer dessa två individer hamna på exakt samma ställe i grafen. För att separera dessa individer i det geometriska rummet behöver vi föra in en ytterligare variabel där de två individerna har svarat på olika sätt. Generellt gäller att ju färre egenskaper två individer delar desto längre från varandra hamnar de i det mångdimensionella rummet.

³⁰⁵ Hur variablerna kodoas är mycket betydelsefullt för hur den struktur som erhålls ser ut (att kodningen påverkar resultatet gäller naturligtvis alla typer av statistiska analyser). En tumregel som Brigitte Le Roux & Henry Rouanet lanserar är att inga modaliteter skall omfatta färre än 5 % av populationen. Det bör också helst vara en bra balans mellan storleken på modaliteterna, så att varje modalitet omfattar låt säga 10-20 % av individerna. Detta medför en del omkodande av de variabler som avses vara aktiva i analysen för att anpassa dem till den multipla korrespondensanalysen. Syftet med dessa operationer är att uppnå en större stabilitet i analysen. Korrespondensanalysen är som bekant känslig för små modaliteter. Se också Johs. Hjellbrekke, *Innføring i korrespondanseanalyse*, Fagbokforlaget, Bergen 1999, pp. 71-72.

³⁰⁶ Ett exempel på en dåligt formulerad fråga är en fråga som innehåller två frågor i en och där det är oklart vilken av dem som respondenten egentligen svarat på. Likaså bör frågor som har vagt formulerade svarsalternativ som kan tolkas på vitt skilda sätt undvikas. Frågor där man kan misstänka att validiteten är låg bör också naturligtvis undvikas.

³⁰⁷ Märk väl att man inte talar om "moln av variabler" eller "rum av variabler". Variablernas koordinater i rummet skulle, om det sattes ut, samtliga hamna i origo.

³⁰⁸ Utifrån medelvärden för samtliga positioner i molnet av individer för de individer som har en viss egenskap (dvs. en viss modalitet) kan vi med hjälp av det absoluta bidraget en axel har till den totala variansen räkna ut en modalitets position i rummet av modaliteter. Omvänt kan vi utifrån en individs hela svarsprofil (kombination av aktiva modaliteter) i rummet av modaliteter räkna ut dess position i rummet av individer.

tydligt skilda från varandra. Till skillnad från en analys som endast tar sin utgångspunkt i relationerna mellan modaliteterna (vilka är de genomsnittliga positionerna för samtliga individer med en viss bestämd egenskap) tillhandhålls även information om såväl egenskapernas utspridning i rummet som om överlappningar mellan egenskaper. Två modaliteter, vilka ligger mycket nära varandra i rummet, kan ha mycket olika grad av koncentration, det vill säga individer med en viss egenskap kan ligga samlade mycket nära genomsnittet eller vara helt utspridda i hela rummet.³⁰⁹

Slutligen en terminologisk anmärkning. Förutom *aktiva variabler*, det vill säga de variabler som används för att skapa våra rumsliga strukturer (rummet av modaliteter och rummet av individer), talar Le Roux och Rouanet om *strukturerande faktorer* (de variabler som också är mest intressanta att studera). För att studera de strukturerande faktorerna utgår man från individmolnet och studerar modaliteternas spridning i detta. Men de strukturerande faktorerna kan även analyseras som *supplementära variabler*, då studeras inte spridning av individerna i rummet, utan endast de supplementära variabelernas modaliteter positioner (det vill säga en analys baserad på rummet av modaliteter).³¹⁰

ATT SKAPA SKILLNAD MELLAN INDIVIDER

De aktiva variablerna i analysen visas i Tabell 8. Variablerna kan delas in i två huvudtyper, variabler kopplade till studenternas föräldrar och variabler gällande studenterna själva, det vill säga en uppdelning i ärvda och förvärvade tillgångar. Som indikatorer på de ärvda tillgångarna har vi använt oss av *föräldrarnas högsta utbildningsnivå* (framför allt en indikator på kulturellt kapital), *föräldrarnas erfarenheter av studier och arbete i utlandet* och *föräldrarnas franskakunskaper*. Studier utomlands och språkkompetensen utgör dubbla indikatorer, de är kopplade till ett allmänt kulturellt kapital, samtidigt som de visar på en internationell dimension av detta kapital. För studenterna själva fungerar avslutad *gymnasieutbildning* och *gymnasiebetyget* som indikator på ett grundläggande utbildningskapital. Den gymnasieutbildning man gått ut säger något om dels en generell ämnesinriktning, mot exempelvis naturvetenskap eller humaniora, dels tyngden av investeringen, där naturvetenskaplig linje/program, som utgör gymnasiets elitutbildning framför andra, står mot estetiska programmet och medieprogrammet,³¹¹ de enda icke studieförberedande utbildningarna och de utbildningar som väger lättast i akademisk avseende. Gymnasiebetyget är centralt eftersom det är

³⁰⁹ I Bourdieus analyser av livsstilar och sociala grupper hamnar medelvärdena för de fria professionerna, tjänstemän i offentlig sektor och tjänstemän i privat sektor nära varandra i rummet. Vid en närmare analys ser man att de har mycket olika spridning, tjänstemannagrupperna är spridda i hela rummet, medan de fria professionerna är koncentrerade till de centrala delarna av rummet. Henry Rouanet, Werner Ackermann & Brigitte Le Roux, "The geometric analysis of questionnaires: The Lesson of Bourdieu's La Distinction", pp. 5-18 i *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, no 65, 2000, corrected version Sept. 2004, 20 June 2005, se <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~rouanet/Publicat/newless.html>, p. 10.

³¹⁰ Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, avsnittet "Structured Data Analysis", pp. 251-268.

³¹¹ Denna kategori omfattar även de få studenter som gått övriga yrkesförberedande och praktiska utbildningar.

kopplat till tillträdet till högre studier i Sverige.³¹² För de utbildningsmässiga investeringarna efter gymnasiet har två frågor använts, *antal terminer vid den svenska högskolan* respektive vid *utländska lärosäten*. Därtill har vi utnyttjat frågan om *tidigare arbete utomlands* för att täcka av andra egna internationella investeringar. Huruvida man varit på *språkresa utomlands* fungerar huvudsakligen som en indikator på en språklig och en internationell investering men även i viss mån som en indikator på ekonomiskt kapital kopplat till familjen (språkresor är relativt dyra och genomförs ofta vanligtvis under skolåren, då föräldrarna har det ekonomiska ansvaret). För både arbete utomlands och språkresor läggs tonvikten vid om man arbetat/läst i Frankrike kontra andra länder. Slutligen har vi också använt oss av informationen om huruvida *någon av föräldrarna har invandrat*. Att denna variabel inte skiljer mellan studenten själv och föräldrarna beror på att antalet studenter som invandrat är så litet och att variabeln skulle få för stort genomslag i analysen om vi skilt ut studenterna från föräldrarna.

De elva variabler som använts som aktiva särskiljer samtliga våra individer utom sex, det vill säga vi får 284 unika kombinationer av svar och tre par av lika kombinationer.

Tabell 8. Aktiva variabler i specifik multipel korrespondensanalys.

Rubrik	Avser	Fråga	Antal aktiva modaliteter
Tidigare högre studier/arbete	Studenten	Tidigare studier utomlands, antal terminer	3
	Studenten	Tidigare studier i Sverige, antal terminer	3
	Studenten	Tidigare arbete utomlands, land	3
Gymnasieutbildning	Studenten	Gymnasieutbildning	6
	Studenten	Gymnasiebetyg	4
Föräldrars utbildning	Föräldrar	Föräldrarnas högsta utbildning	3
Internationell orientering	Föräldrar	Föräldrar har arbetat utomlands	3
	Föräldrar	Föräldrar har studerat utomlands	3
	Föräldrar	Föräldrar talar franska	3
	Föräldrar	Föräldrar invandrat	2
	Studenten	Språkresa - Frankrike	3

ARVEGODS ELLER FÖRVÄRV, NATIONELLT MOT INTERNATIONELLT – TOLKNINGAR AV DE FYRA FÖRSTA AXLARN

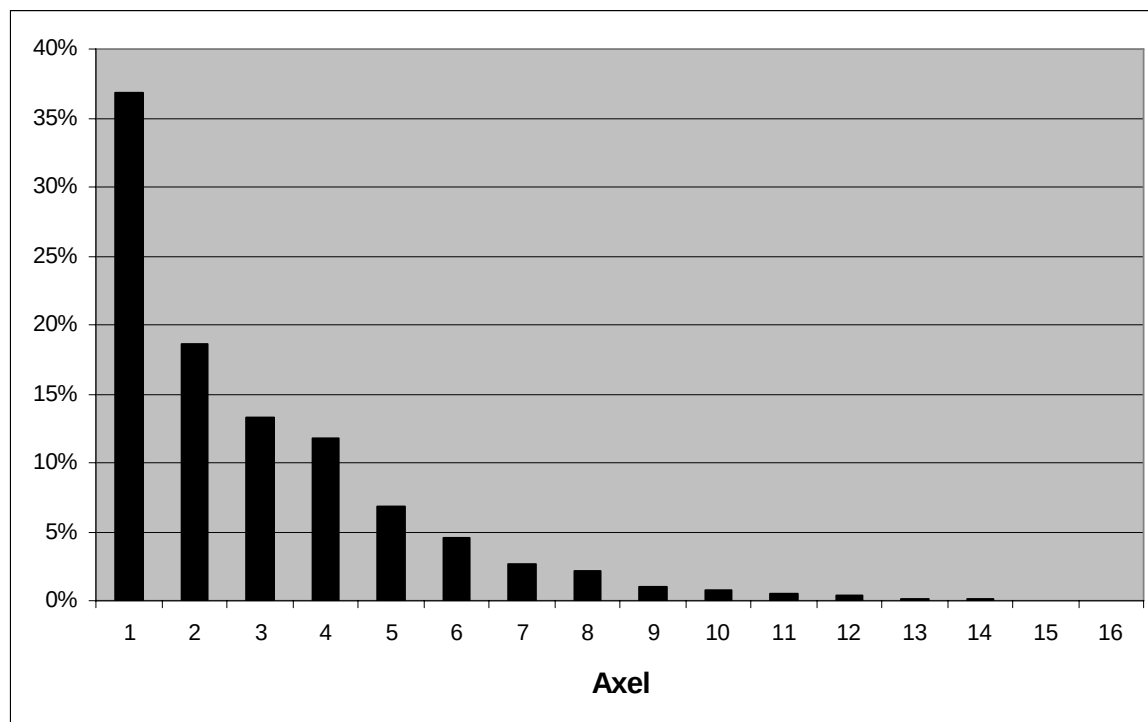
Den specifika multipla korrespondensanalysen³¹³ genererar ett mångdimensionellt rum med i det här fallet 31 meningsbärande axlar. Dessa axlar är hierarkiserade. Den första axeln redogör för de största skillnaderna i materialet, den andra axeln för den största resterande skillnaden (det vill säga givet de skillnader som den första axeln lyft fram), den tredje axeln för den största resterande skillnaden (det vill säga givet de skillnader som den första och den andra axeln redogjort för), etc. För att veta hur många axlar som ska tolkas studerar vi relationerna mellan axlarna och de enskilda axlarnas bidrag till den totala variansen (även kallad inertian). Axlarnas modifierade värden och deras andel av det totala

³¹² Det var här ett misstag att inte även fråga om huruvida respondenten gjort högskoleprovet och om den erhållna högsta poängen i och med att högskoleprovet utgör det andra huvudsakliga selektionsinstrumentet till den svenska högre utbildningen.

³¹³ Programmet ADDAD (Association pour le développement et la diffusion de l'analyse des données) och modulen ACMSPE (Analyse des correspondances multiples spécifique) skapad av Brigitte Le Roux & Jean Chiche har använts. Programmet kan gratis laddas ner på <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~lerb/Logiciels/logiciels.html>. De grafiska bearbetningarna är gjorda i Mathematica i en modul programmerad av Sverker Lundin.

bidraget ³¹⁴ framgår av Diagram 17 och Tabell 87. Den första axelns modifierade egenvärde utgör 36,9 % av den totala variansen. Nästkommande axel bidrar med 18,6 % och första och andra axeln bidrar således totalt med 55,5 %. Läger vi till den tredje axeln (13,3 %) och den fjärde axeln (11,8 %) uppnår vi totalt 80,6 %. Vi nöjer oss med att tolka de fyra första axlarna eftersom de följande axlarna inte är tydligt separerade från varandra (vi ser i Diagram 17 att det är ett större avstånd mellan den fjärde och femte axeln än mellan den femte och sjätte, sjätte och sjunde, och så vidare, vilket gör det rimligt att endast tolka de fyra första axlarna).

Diagram 17. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-16.

Den första axeln som korrespondensanalysen finner uttrycker en skillnad i föräldrarnas kapitaltillgångar. Samtliga fem variabler som bidrar mer än genomsnittet avser egenskaper hos föräldrarna, se Tabell 9. Den variabel som bidrar mest till den första axeln är *föräldrar har studerat utomlands* (25,5 % mot 9,1 % i genomsnitt) och därefter följer *föräldrar har arbetat utomlands* (20,1 %), *föräldrar behärskar franska* (17,3 %), *föräldrar har invandrat* (12,6 %) och *föräldrarnas högsta utbildningsnivå* (11,9 %). Ser vi till de förklarande modaliteterna, det vill säga de modaliteter som har ett bidragsvärde till axeln över genomsnittet, eller ligger nära genomsnittet, kan vi analysera

³¹⁴ En axels bidrag till den totala variansen är i den multipla korrespondensanalysen en funktion av hur den tabell vi analyserar ser ut. I vår analys kommer en axels bidrag aldrig att kunna överstiga 44 % av den totala variansen. (Det maximala bidraget per axel är i en multipel korrespondensanalys $1/(K/Q)-1$, där K är det totala antalet aktiva modaliteter och Q det totala antalet frågor. En analys med 36 aktiva modaliteter och 11 aktiva variabler ger en maximal andel på 44 % per axel. För att få en bättre skattning av axelns bidrag och relationerna mellan axlarna kan vi nyttja den formel som utarbetats av Jean-Paul Benzécri, se Jean-Paul Benzécri, *Correspondence Analysis Handbook*, Dekker, New York, 1992, p. 412, samt Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 200-201 för multipel korrespondensanalys och p. 209 för specifik multipel korrespondensanalys.)

polariteterna närmare, se Tabell 9. Vid den ena polen återfinns indikatorer på omfattande internationella och kulturella tillgångar: *båda föräldrarna har studerat utomlands* (12,3 % mot 2,8 % i genomsnitt), *båda föräldrarna har arbetat utomlands* (12,0 %), *någon förälder har invandrat* (9,9 %), *båda föräldrarna talar franska* (9,9 %), *någon förälder har studerat utomlands* (5,1 %) och *minst en förälder har läst en längre högskoleutbildning* (3,9 %). Totalt svarar dessa modaliteter för 53,1 % av bidraget till axeln. Den motsatta polen karakteriseras av mer modesta tillgångar: *ingen förälder har studerat utomlands* (7,8 %), *ingen förälder har arbetat utomlands* (6,9 %), *ingen förälder talar franska* (5,8 %), *grundskola som föräldrarnas högsta utbildningsnivå* (5,5 %) samt, beträffande studenterna själva, *gymnasiebetyg mellan 0-3,6* (3,3 %). Därtill har vi gett modaliteterna *ingen förälder har invandrat* (2,7 %) och *kortare högskoleutbildning som föräldrarnas högsta utbildningsnivå* (2,6 %) status som förklarande modalitet eftersom de ligger nära genomsnittet. Totalt ger modaliteterna ett bidrag på 34,6 % till axeln. Sammanfattningsvis ställer den första axeln de studenter som har föräldrar med omfattande internationella investeringar (studier, arbete och språk) samt som är födda utomlands mot de studenter som har föräldrar som till stor del saknar dessa typer av tillgångar och som är födda i Sverige. Men axeln omfattar även en utbildningsdimension. Med en tydlig orientering mot utlandet följer ett omfattande utbildningskapital och omvänt för dem som saknar en internationell orientering. Man kan också notera att den enda egenskap som rör studenterna själva som fått status av förklarande modalitet är låga gymnasiebetyg, vilken hamnar vid den pol som samlar studenter med föräldrar utan internationella tillgångar.

Om den första axeln nästintill uteslutande orienteras efter föräldrarnas egenskaper ges den andra axelns orientering av studenternas egna egenskaper. De viktigaste variablerna – som står för 83,6 % av bidraget till axeln – är *arbetat i Frankrike* (22,8 %), *språkresa Frankrike* (22,2 %), *högre studier utomlands* (16,7 %), *gymnasieutbildning* (12,3 %) och *gymnasiebetyg* (9,6 %). Vid en granskning av modaliteterna finner vi att en internationell pol står mot en icke-internationell pol. Vid den internationella polen återfinns egenskaperna *arbetat i Frankrike* (16,4 %), *språkresa till Frankrike* (9,8 %), *tidigare högre studier i minst 3 terminer* (7,1 %), *mycket höga gymnasiebetyg, 4,7-5,0*, (6,7 %), *en till fyra terminers tidigare högre studier i Sverige* (3,9 %), *samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning* (3,7 %) samt *en till två terminers tidigare studier utomlands* (2,8 %). Dessa modaliteter svarar för 50,4 % av bidraget till axeln. Vid den motsatta polen, den icke-internationella (vars modaliteter svarar för 36,6 % av bidraget till axeln) återfinner vi egenskaper *ingen språkresa* (12,1 %), *inga tidigare högre studier utomlands* (6,8 %), *ej arbetat utomlands* (6,4 %), *estetisk gymnasieutbildning* (5,8 %), *medelhöga betyg, 3,7-4,2*, (2,9 %). Därtill har vi även lagt *inga högre studier i Sverige* (2,7 %). Sammanfattningsvis ställer den andra axeln individer som investerat i en utbildning utomlands i kombination med en tydlig orientering mot Frankrike (tidigare arbetat och varit på språkresa i landet), samhällsvetenskapliga studier på gymnasiet och mycket höga gymnasiebetyg och som dessutom har genomfört vissa högre studier i Sverige tidigare mot dem som saknar tydliga internationella investeringar (inga högre studier utomlands, inga erfarenheter av arbete utomlands,

ingen språkresa) och som därtill inte heller har läst på universitetsnivå i Sverige och som till skillnad från alla andra studenter har gått en icke-teoretisk gymnasieutbildning.

Den tredje axeln kan bäst beskrivas som en nationell dimension upprättad av studenternas egna tidigare investeringar, där studenter med omfattande nationella investeringar ställs mot de med mindre tydliga nationella investeringar. De förklarande variablerna är *gymnasieutbildning* (28,0 %), *tidigare högre studier i Sverige* (26,8 %), *tidigare högre studier utomlands* (14,8 %) samt *gymnasiebetyg* (9,9 %) – totalt 79,5 % av bidraget till axeln. Vid den nationella polen återfinns framför allt egenskapen att *tidigare ha läst minst fem terminer på universitetsnivå i Sverige* som bidrar med hela 18,1 % till axeln. Därefter följer att ha läst *en naturvetenskaplig* (7,5 %) eller *teknisk gymnasieutbildning* (5,8 %) samt att ha *mycket höga gymnasiebetyg*, 4,7-5,0 (3,7 %). Vi har även lagt till att ha *läst en till två terminer utomlands på universitetsnivå* (2,5 %). Mot dessa egenskaper står egenskaperna att ha *läst minst tre terminer på universitetsnivå utomlands* (11,9 %), att ha *läst en humanistisk gymnasieutbildning* (10,6 %), att *ej ha läst på universitetsnivå i Sverige* (7,7 %), att ha *låga gymnasiebetyg*, 0-3,6 (5,4 %), att *minst en förälder har invandrat* (4,0 %) samt att ha *läst estetisk gymnasieutbildning* (3,9 %). Intressant att notera är att val av gymnasieutbildning och med vilken framgång gymnasiestudierna bedrivits är tydligt relaterat, för de här undersökta individerna, till antalet terminer på högskolenivå i Sverige. Har man med framgång läst en naturvetenskaplig eller teknisk gymnasieutbildning är det troligt att man även i första hand genomför omfattande investeringar i en högre utbildning i Sverige. Och omvänt: Har man inte läst en naturvetenskaplig eller teknisk gymnasieutbildning, utan en humanistisk eller estetisk utbildning och därtill har låga gymnasiebetyg är det sannolikt att man inte läst i Sverige och att man satsar på en högre utbildningskarriär utomlands.

Den fjärde axeln, slutligen, uttrycker inte som de tidigare en tydlig dimension utan kan snarare ses som en korrigering av den första axeln. Vi får en polarisering inom den kapitalstarka internationella polen. Fyra variabler (*föräldrar studerat utomlands*, 24,6 %, *föräldrar har arbetat utomlands*, 21,2 %, *arbetat i Frankrike*, 16,2 %, och *föräldrar behärskar franska*, 13,3 %) står för totalt 75 % av bidraget till axeln. Det är studenter med de mest internationellt orienterade föräldrarna (det vill säga båda föräldrarna har gjort omfattande investeringar utanför Sverige) som ställs mot studenter som har något mindre internationellt orienterade föräldrar (där en av föräldrarna har gjort internationella investeringar).³¹⁵

Sammanfattningsvis finns en uppdelning mellan ärvda och förvärvade tillgångar. Den första axeln lyfter fram en polaritet mellan studenter baserad på föräldrarnas karakteristik, där framför allt deras internationella orientering, men även deras utbildningskapital är centralt, och skapar en polaritet mellan studenter härstammande från en internationell elit och studenter från mer modesta

³¹⁵ Vid den mest internationella polen återfinns *båda föräldrarna har arbetat utomlands*, 14,2 %, *studenten har arbetat utomlands i andra länder än Frankrike*, 13,3 %, *båda föräldrarna har studerat utomlands*, 12,5 %, samt *båda föräldrarna talar franska*, 2,7 %, medan indikatorer på att det är en av föräldrarna som svarar för de internationella investeringarna positionerar sig vid den motsatta polen: *någon förälder har studerat utomlands*, 12,0 %, *någon förälder talar franska*, 9,0 %, *någon förälder har arbetat utomlands*, 6,9 %, samt att *studenten har inte arbetat utomlands*, 2,5 %.

omständigheter med en tydlig svensk bakgrund. Den andra axeln finner sin orientering utifrån studenternas internationella tillgångar. De med mycket internationella investeringar, framför allt orienterade mot Frankrike, ställs mot dem som saknar dylika. Den tredje axeln rör nationella investeringar. Studenter med omfattande studier i Sverige, höga gymnasiebetyg och naturvetenskapliga studier kontrasteras mot dem som har mindre lyckade skolkarriärer i Sverige och som satsat på en internationell utbildningsbana i stället för en svensk. Den fjärde axeln bygger återigen nästan uteslutande på föräldrarnas egna karakteristika, där vi får en korrigering av den internationella polen – studenter från hem med två internationellt orienterade föräldrar står i kontrast till dem där det framför allt är en av föräldrarna som har investerat utanför Sveriges gränser.

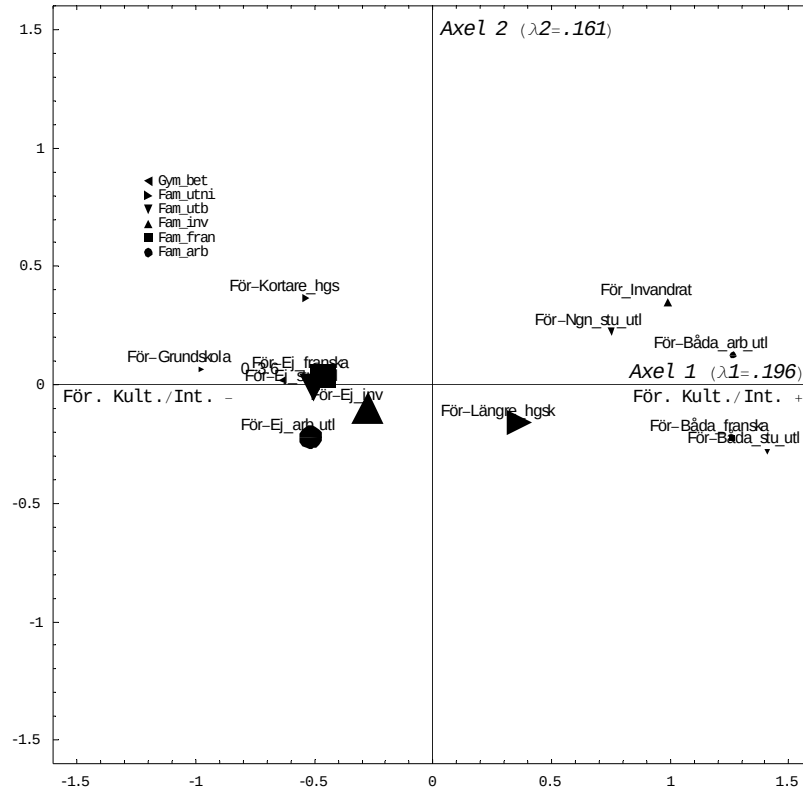
Tabell 9. Variabler och modaliteter, bidragsvärden (ctr), för axel 1-4, variabler sorterade efter bidragsvärde och modaliteter uppdelade efter koordinater.

Variabler	Bidrag (ctr)	Kumulativt	Modaliteter (minussida) (ctr)	Modaliteter (plussida) (ctr)
Axel 1				
Föräldrar har studerat utomlands	25,3		Ej stud. utl. 7,8	Båda stud. utl. 12,3
Föräldrar har arbetat utomlands	20,1	45,4	Ej arb. utl. 6,9	Ngn stud. utl. 5,1
Föräldrar behärskar franska	17,3	62,8	Ej franska 5,8	Båda arb. utl. 12,0
Föräldrar har invandrat	12,6	75,4	Ej inv. 2,7	Båda franska 9,9
Föräldrar högsta utbildningsnivå	11,9	87,3	Grundskola 5,5	Invandrat 9,9
			Kortare högskoleuth. 2,6	Längre högskoleuth. 3,9
Gymnasiebetyg	5,1	92,4	0-3,6 3,3	
Gymnasieutbildning	2,9	95,3		
Högre studier i Sverige	2,3	97,6		
Arbetat i Frankrike	1,8	99,5		
Språkresa Frankrike	0,5	99,9		
Högre studier utomlands	0,1	100,0		
Totalt	100,0		34,6	53,1
Axel 2				
Arbetat i Frankrike	22,8		Frankrike 16,4	Ej arb. utl. 6,4
Språkresa Frankrike	22,2	44,9	Frankrike 9,8	Ej språkresa utl. 12,1
Högre studier utomlands	16,7	61,7	Min. 3 term. utl. 7,1	Inga stud. utl. 6,8
			1-2 term. utl. 2,8	
Gymnasieutbildning	12,3	74,0	SPSA/S 3,7	ES/MP 5,8
Gymnasiebetyg	9,6	83,6	4,7-5,0 6,7	3,7-4,2 2,9
Högre studier i Sverige	6,6	90,2	1-4 term. i Sve. 3,9	Inga stud. i Sverige 2,7
Föräldrar har arbetat utomlands	3,9	94,1		
Föräldrar högsta utbildningsnivå	2,4	96,5		
Föräldrar har invandrat	1,9	98,4		
Föräldrar har studerat utomlands	1,2	99,6		
Föräldrar behärskar franska	0,4	100,0		
Totalt	100,0		50,4	36,6
Axel 3				
Gymnasieutbildning	28,0		NVNA/N 7,5	SPHU/H 10,6
			NVTE/T 5,8	ES/MP 3,9
Högre studier i Sverige	26,8	54,8	Min 5 term Sve 18,1	Inga stud. i Sverige 7,7
Högre studier utomlands	14,8	69,6	1-2 term utl 2,5	Min. 3 term. utl. 11,9
Gymnasiebetyg	9,9	79,5	4,7-5,0 3,7	0-3,6 5,4
Föräldrar har invandrat	5,1	84,6		Invandrat 4,0
Föräldrar har studerat utomlands	5,0	89,6		
Föräldrar har arbetat utomlands	3,0	92,5		
Föräldrar högsta utbildningsnivå	2,9	95,5		
Föräldrar behärskar franska	2,4	97,8		
Arbetat i Frankrike	1,9	99,7		
Språkresa Frankrike	0,3	100,0		
Totalt	100,0		37,5	43,4
Axel 4				
Föräldrar har studerat utomlands	24,6		Ngn stud. utl. 12,0	Båda stud. utl. 12,5
Föräldrar har arbetat utomlands	21,2	45,8	Ngn arb. utl. 6,9	Båda arb. utl. 14,2
Arbetat i Frankrike	16,2	61,9	Ej arb. utl. 2,5	Andra länder än Fr. 13,3
Föräldrar behärskar franska	13,3	75,2	Ngn franska 9,0	Båda franska 2,7
Språkresa Frankrike	5,5	80,7		
Gymnasiebetyg	5,1	85,8		
Föräldrar högsta utbildningsnivå	4,4	90,1		
Högre studier i Sverige	4,3	94,4		
Gymnasieutbildning	2,3	96,7		
Högre studier utomlands	1,8	98,5		
Föräldrar invandrat	1,5	100,0		
Totalt	100,0		30,5	42,7

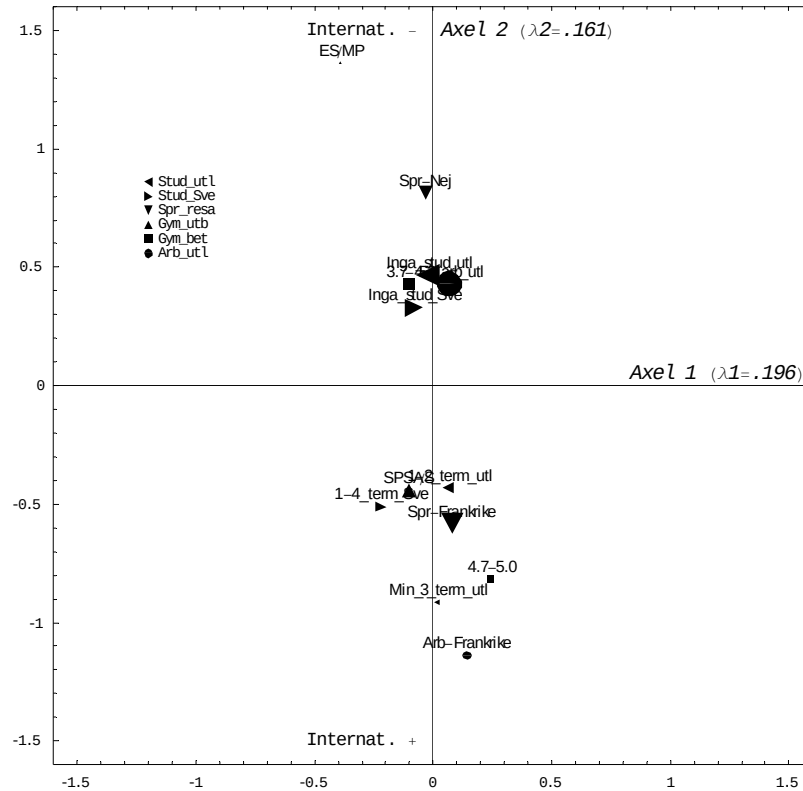
Fet stil indikerar variabler och modaliteter som bidrar mer än det genomsnittliga bidraget (9,1 % för variablerna och 2,8 % för modaliteterna) och räknas som förklarande variabel respektive modalitet.

Fet kursiverad stil indikerar variabler och modaliteter som ligger nära det genomsnittliga bidraget och som givits status som förklarande variabel respektive modalitet.

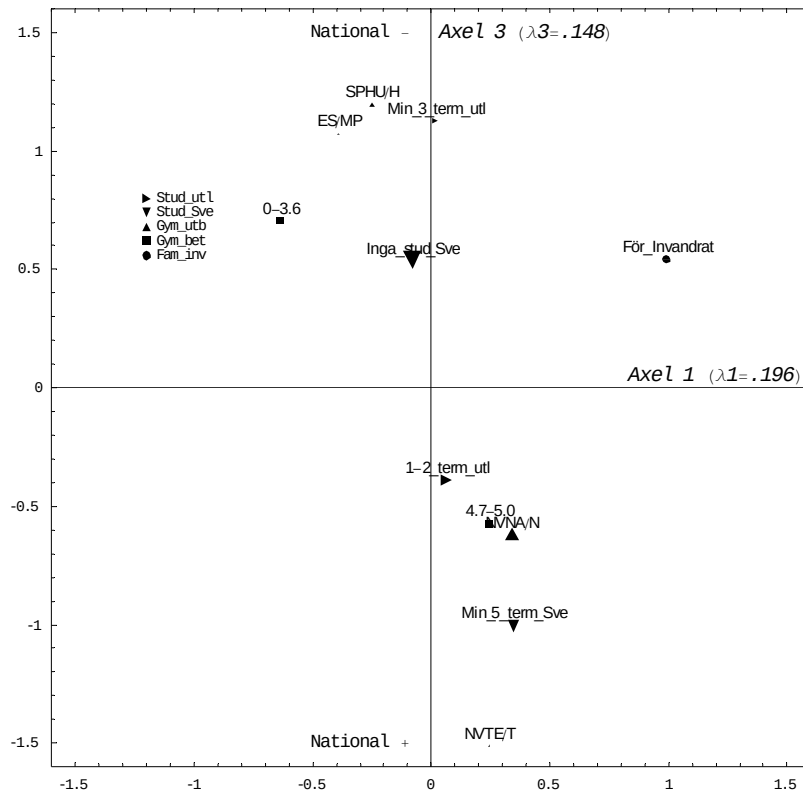
Graf 1. Förklarande modaliteter axel 1, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

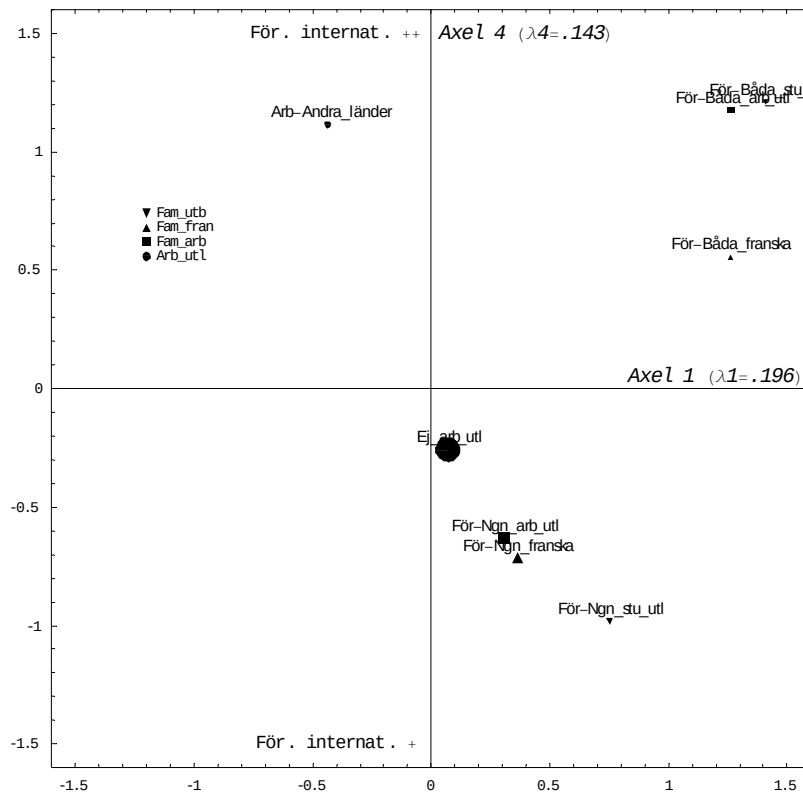
Graf 2. Förklarande modaliteter axel 2, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

Graf 3. Förklarande modaliteter axel 3, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 4. Förklarande modaliteter axel 4, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

ARVTAGARE OCH PRETENDER – GRUPPERINGAR AV INDIVIDER

Ovan har vi tolkat de fyra första axlarna i det mångdimensionella rum som korrespondensanalysen resulterar i. Genom att utföra en euklidisk klassificering³¹⁶ av individernas positioner längs de 25 första axlarna³¹⁷ får vi en kompletterande beskrivning som tar hänsyn till en större del av datamaterialet och som sätter individerna i fokus. Syftet med metoden är att gruppera eller klassificera individerna på ett sådant sätt att de individer som liknar varandra mest förs till samma grupp och att de grupper som skapas är maximalt olika varandra. Man eftersträvar således en uppdelning av individerna i så homogena grupper som möjligt i kombination med största möjliga variation mellan grupperna.³¹⁸ Euklidisk klassificering, som i grund och botten är en stigande hierarkisk klassificeringen, tar sin utgångspunkt i de två individer som liknar varandra mest och slår samman dem till en grupp, därefter slås de två individer (och grupper av individer allteftersom högre grader av aggregation nås) som liknar varandra näst mest samman. Till slut har alla individer klassificerats i en enda klass. När resultat sedan tolkas vänds perspektivet och tolkningen utgår från toppen av hierarkin av sammanslagningar av grupper och studerar hur individerna delas i allt fler grupper som omfattar allt färre individer. Först separeras individerna i en första mest fundamental dikotomi. Därefter separeras en av dessa två grupper i två undergrupper och totalt tre grupper erhålls. En av dessa grupper delas sedan resulterande i fyra grupper totalt. Och så vidare. Som i korrespondensanalysen kan uppdelningarna analyseras i relation till varandra och för att avgöra hur många grupper som ska analyseras tas utgångspunkt i avstånden mellan delningarna. Delningar som ligger nära varandra skiljs inte åt, utan gränsen mellan den sista grupp som tolkas och nästkommande grupp sätts när det sker ett stort hopp mellan två delningar. Var gränsen mellan de grupper som tolkas och inte dras beror också på gruppernas sammansättning. Visar ytterligare uppdelningar på fundamentala skillnader mellan individerna är det rimligt att ta med dessa grupper också. Om en uppdelning av grupperna i nya undergrupper inte tillför något nytt för analysen bör ett sträck dra och dessa lämnas därhän. Vi kommer att analysera de klyvningar av grupperna som sker och studera hur dessa är relaterade till våra första fyra axlar. En indelning i sex grupper kommer att bli vårt slutresultat.

I och med att grupperna konstrueras utifrån hur individerna positionerar sig längs korrespondensanalysens axlar kommer grupperna att skilja sig åt med avseende på de variabler som använts som aktiva i analysen, de är ju värdena på dessa variabler som får individerna att fördela sig i

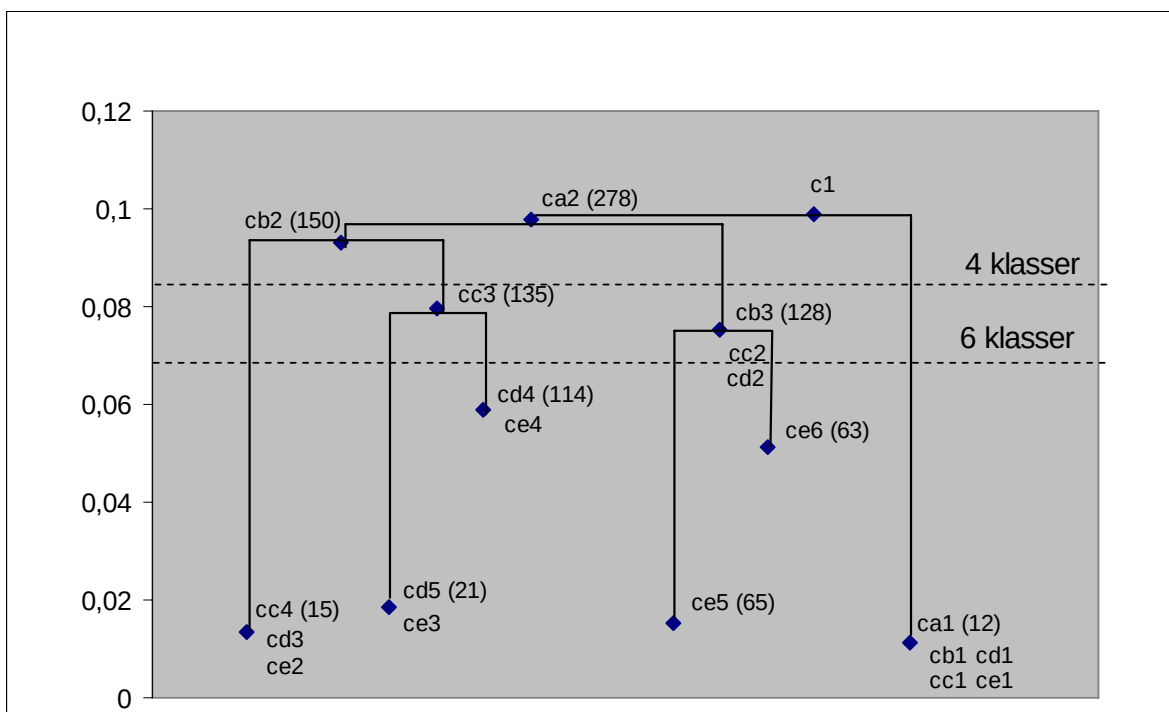
³¹⁶ Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 106-116, 411-416. Se också avsnittet Korrespondensanalys och euklidisk klassificering i Kapitel I ovan.

³¹⁷ De 25 första axlarna förklarar 99 % av variansen i materialet. Det finns ingen formel för att räkna ut hur många axlar som ska tas med i analysen. Vanligtvis låter man bli att inkludera de sista axlarna eftersom dessa så marginellt bidrar till rummets struktur. Man bör dock ha med så många axlar så att minst 85 % av variansen är förklarad av de axlar som ingår.

³¹⁸ Den hierarkiska klassificeringen tar sin utgångspunkt i de två individer som liknar varandra mest och slår samman dem till en grupp, därefter slås de två individer (och grupper av individer allteftersom vi når en högre grad av aggregation) som liknar varandra näst mest samman. Till slut har alla individer klassificerats i en enda klass. När vi sedan tolkar våra resultat utgår vi från toppen av hierarkin och studerar uppdelningarna, partitionerna, av klasserna, i underklasser, underunderklasser, etc. Hur många klasser som blir vårt slutresultat beror på klassernas sammansättning. Visar klasserna på någon fundamental skillnad är det rimligt att ta med dem. Om endast några få korrigeringar görs är det ej meningsfullt att använda klassen i analysen.

rummet. De grupper vi får kommer inledningsvis att karakteriseras utifrån de egenskaper de har med avseende på aktiva variablerna, hur stora andelar av studenterna som har högutbildade föräldrar, som har höga eller låga gymnasiebetyg, som har invandrade föräldrar, etc. Därutöver kan vi använda andra variabler som inte ingått som aktiva i analysen, men som förmår att ge en fylligare beskrivning av grupperna. Viktiga variabler här är kön, ålder och föräldrarnas yrke. Slutmålet är att analyseras hur grupperna fördelar sig över de olika skolorna och utbildningarna i Paris. Vi kan då analysera skillnader i grupper av individers transnationella utbildningsstrategier. En fördel med detta angreppssätt är att vi kan utgå från en mångdimensionell definition av de grupper vi analyserar. I stället för att tala om utbildningsstrategier bland män och kvinnors eller hos studenter från studievana och studieovana hem kan vi basera våra analyser på en definition av grupper som bottnar i elva olika variabler.³¹⁹

Graf 5. Euklidisk klassificering av individerna, 4 respektive 6 grupper.

Den första partitionen skiljer ut en liten grupp om tolv individer (*ca1*) från de resterande 278 individerna (*ca2*). Dessa tolv individer karakteriseras av att alla har läst teknisk linje på gymnasiet, att många har medelhöga gymnasiebetyg (en överrepresentation i kategorin 3,7-4,2), att flera har läst många terminer på högskola i Sverige (nio av tolv har läst minst fem terminer), och att inte ha läst utomlands tidigare (tio av tolv har aldrig tidigare läst utomlands på universitetsnivå). Beträffande

³¹⁹ Det kan här vara på sin plats att påminna om den konstruktionistiska ansats i Bourdieus sociologi som ligger till grund för de analyser som görs här. I analogi med Bourdieus distinktion mellan de objektiva, av forskaren konstruerade sociala klasserna och de mobiliserade sociala klasserna konstruerar vi här grupper av studenter som inte har någon motsvarighet i verkligheten. Däremot är de mer sociologiskt homogena och det är mer sannolikt att de är bättre lämpade för prediktioner av hur studenterna agerar i sina val av utbildningar än kriterier som kön, ålder och även socialt ursprung, oavsett hur precis vi definierar detta, är. Se vidare Donald Broady, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990], pp. 535-537.

föräldrarna har dessa ofta minst en längre högskoleutbildning (gäller för tio av tolv studenter) och de har i större utsträckning båda två arbetat utomlands än vad som är fallet för andra studenters föräldrar.

Efter att denna lilla grupp om tolv individer har särskiljts från övriga sker resterande delningar av den större gruppen. I den andra partitionen delas denna i två relativt jämnstora grupper, *cb2* (n=150) och *cb3* (n=128). Den senare gruppen, *cb3*, utmärks av att ha en relativt hög andel studenter vars föräldrar har en grundskoleexamen som högsta utbildningsnivå, samt en överrepresentation av studenter vars föräldrar varken har studerat eller arbetat utomlands och som inte talar franska i någon större utsträckning. Studenterna själva har läst humanistisk eller ekonomisk linje på gymnasiet i större omfattning än övriga studenter och har en kraftig underrepresentation på naturvetenskaplig linje. Man har en hög andel som läst utomlands minst tre terminer och man har även tidigare arbetat i Frankrike samt varit på språkresa i Frankrike tidigare. Kort sagt, man har ett blygsamt socialt ursprung och avsaknad av nedärvda internationella tillgångar, inte mycket till egna utbildningsinvesteringar, men en tydlig orientering mot Frankrike. Resterande grupp, *cb2*, definieras av att studenterna framför allt har gått naturvetenskaplig utbildning på gymnasiet och att de har en högre andel som har minst en förälder som har invandrat än övriga grupper, vilket även gäller för andelen med föräldrar som har studerat utomlands.

Den andra gruppen i den andra partitionen, *cb2*, delas i den tredje partitionen i två undergrupper, *cc3* (n=135) och *cc4* (n=15). Den senare av dessa utmärker sig på samma sätt som *ca1* genom sin orientering i gymnasiet. För de femton studenterna gäller att samtliga har gått en estetiskt gymnasieutbildning.³²⁰ Vidare finner vi en överrepresentation av studenter med låga gymnasiebetyg (27 % mot 18 %) och en avsaknad av studenter med höga gymnasiebetyg. Man har heller inte läst på högskolenivå i Sverige (endast tre av femton har läst minst en termin i Sverige) – dock något mer utomlands (fem av femton). Det är även skralt med andra internationella investeringar (nio av femton har inte varit på språkresa utomlands och tretton av femton har inte tidigare arbetat utomlands).

I den fjärde partitionen delas sedan *cc3* upp i två undergrupper, *cd4* (n=21) och *cd5* (n=114). Den första gruppen, *cd4*, samlar de studenter som kombinerar höga betyg (33 % har ett betyg mellan 4,7 och 5,0, vilket 18 % har totalt) och en internationell orientering bland föräldrarna (100 % har två föräldrar som har studerat utomlands mot 13 % av samtliga studenter; 76 % har föräldrar som båda arbetat utomlands, vilket gäller för 16 % av samtliga studenter; 43 % har två föräldrar som talar franska mot 13 %, samt 76 % har minst en förälder som invandrat). Den betydligt större gruppen om 114 studenter, *cd5*, har en mindre tydlig internationell profil, det är framför allt en av föräldrarna som har en internationell orientering, och särskiljer sig framför allt via gymnasieutbildningen, sex av tio har läst naturvetenskaplig linje mot tre av tio bland samtliga, och de har goda betyg, varannan har ett gymnasiebetyg över 4,3 och endast en av tio har ett betyg under 3,7.

Gymnasieutbildningen är även särskiljande för de två undergrupper som konstitueras i den femte partitionen, där *cc2* delas i *ce5* (n=65) och *ce6* (n=63). Bland de studenter som återfinns i *ce5* har vi en

³²⁰ Kategorin omfattar även två individer som läst medieprogrammet.

klar överrepresentation av studenter vilka gått ut samhällsvetenskaplig linje (51 % mot 33 %) eller ekonomisk linje (26 % mot 9 %), medan studenterna i *ce6* har en hög andel som gått humanistisk linje (44 % mot 12 %). För båda grupperna gäller att de har en underrepresentation på naturvetenskaplig linje (11 resp. 14 % mot 32 %). Betygsmässigt är det dock stor skillnad mellan grupperna. I *ce5* har studenterna en hög andel med låga gymnasiebetyg (40 % återfinns i den lägsta betygskategorin mot 18 % för samtliga), under det att studenterna i *ce6* lyckats bra i gymnasiet (25 % har mellan 4,7 och 5,0 mot 18 % och endast 11 % återfinns i den lägsta betygskategorin). *Ce6* har också en tydligare orientering mot det internationella. Det är här vi finner de högsta andelarna studenter som läst minst tre terminer utomlands på universitetsnivå tidigare (44 % mot 15 %), som har arbetat tidigare i Frankrike (63 % mot 22 %) och som har läst språkkurs i Frankrike (67 % mot 51 %). Dessa internationella investeringar är dock i första hand förvärvade, för båda grupperna gäller att de har de lägsta andelarna studenter som har föräldrar som har invandrat till Sverige (9 resp. 11 % mot 22 %) samt har två föräldrar som har arbetat utomlands (9 % för båda grupperna mot 16 % för samtliga). Vad det gäller föräldrarnas studier har studenterna i *ce5* höga andelar föräldrar som inte har studerat utomlands (95 % mot 67 %), medan studenterna i *ce6* ligger runt genomsnittet (70 %). Den senare gruppen har även en något högre andel högutbildade föräldrar (65 % har minst en längre högskoleutbildning som högsta utbildningsnivå mot 63 % för samtliga) under det att vi finner den högsta andelen lågutbildade i *ce5* (37 % mot 12 %) och den lägsta andelen högutbildade (40 %). I *ce5* finns även de lägsta andelarna föräldrar som båda talar franska (5 % mot 13 %) och de högsta andelarna där ingen av föräldrarna talar franska (74 % mot 59 %).

EN INDELNING I SEX GRUPPER

På den femte delningsnivån får vi sex grupper. Tre av grupperna är relativt små, *ce1*, *ce2* och *ce3* omfattar mellan tolv och 21 individer, och de övriga tre samlar resterande 242 studenter (83 %), uppdelade på *ce4* 114 individer, *ce5* 65 individer och *ce6* 63 individer. Med utgångspunkt i gruppernas karakteristik kan grupperna tentativt namnges. Den klart största gruppen, *ce4*, som omfattar nästan fyra av tio studenter, kan vi för enkelhets skull kalla för *den modala gruppen*. Denna grupp utgör i mångt och mycket referensen för de övriga grupperna. De mest särpräglade grupperna är de minsta grupperna. Två av dessa definieras tydligast av studenternas gymnasiebakgrund och det ligger nära till hands att benämna *ce1* för *teknisterna* och *ce2* för *esteterna*. Den tredje lilla gruppen, *ce3*, har förvisso en överrepresentation av studenter som läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning, men än mer särskiljande är det omfattande internationella kapital som föräldrarna besitter. Därav är det mer träffande att benämna gruppen som *internationella arvtagare*. Dessa kan kontrasteras med gruppen *ce6*, som är betydligt större och utan påfallande mängd av ärvda tillgångar men desto mer av förvärvat internationellt kapital och som vi kan döpa till *internationella pretender* – de gör anspråk på en internationell karriär, men det återstår att se om de går i land med denna. Slutligen har vi gruppen *ce5*,

som lämpligen definieras av sin brist på tillgångar. De har minst av nedärvda tillgångar och saknar även omfattande egna investeringar, och kan ses som *de dominerade*.

Några ytterligare reflektioner kring grupperna: Den tydligaste skillnaden mellan grupperna utgörs av gymnasievalen. Samtliga studenter som läst teknisk gymnasieutbildning återfinns i *teknisterna* (*ce1*) och femton av sexton studenter som läst en estetisk gymnasieutbildning samlas i *esteterna* (*ce2*). Av de övriga grupperna finns en kraftig överrepresentation bland *de internationella pretendenterna* (*ce6*) av studenter som läst humanistisk, bland *de dominerade* (*ce5*) av studenter från ekonomisk och samhällsvetenskaplig utbildning samt i *den modala gruppen* (*ce4*) och bland *de internationella arvtagarna* (*ce3*) av dem som läst naturvetenskaplig utbildning. Gymnasievalen sammanfaller även med skolframgångarna och utbildningsinvesteringarna. De högsta gymnasiebetygen finns i de grupper som har höga andelar som läst naturvetenskaplig utbildning (*den modala gruppen* (*ce4*) och *de internationella arvtagarna* (*ce3*)) följda av *teknisterna* (*ce1*) och *de internationella pretendenterna* (*ce6*), som har den högsta andelen studenter med humanistisk gymnasieutbildning. De högsta andelarna med låga betyg finns bland *esteterna* (*ce2*) och *de dominerade* (*ce5*), de grupper som har de högsta andelarna som läst någon av de minst ansedda gymnasieutbildningarna, det vill säga estetiska och ekonomiska utbildningar. Det finns även en tendens till att det nedärvda kulturella kapitalet, indikerat av föräldrarnas högsta utbildningsnivå, korrelerar med gruppernas egna utbildningsinvesteringar på gymnasienivå. De högsta andelarna högutbildade föräldrar har *teknisterna* (*ce1*), *de internationella arvtagarna* (*ce3*) och *den modala gruppen* (*ce4*), medan de högsta andelarna lågutbildade föräldrar karakteriserar *esteterna* (*ce2*) och i *de dominerade* (*ce5*), de grupper som har de minst omfattande egna utbildningsinvesteringarna.

Beträffande den nationella/internationella dimensionen bör vi skilja mellan ärvda och förvärvade tillgångar. *De internationella arvtagarna* (*ce3*) har ett mycket omfattande nedärvt internationellt kapital, men inte lika omfattande förvärvat internationellt kapital. Detta gäller även för *den modala gruppen* (*ce4*) som dock har något mindre utpräglat nedärvt internationellt kapital. En tydlig motsats till dessa två grupper finner vi i *de internationella pretendenterna* (*ce6*), som har den näst lägsta andelen invandrade föräldrar, men de högsta andelarna studenter som själva tidigare arbetat i Frankrike och som tidigare läst många terminer utomlands på universitetsnivå. Denna grupp kan kontrasteras mot *teknisterna* (*ce1*) som har ungefärligen lika omfattande nedärvda internationella tillgångar, men som har en helt annan orientering av sina egna investeringar, vilka i första hand är riktade mot Sverige.

Dessa fyra grupper, *teknisterna* (*ce1*), *de internationella arvtagarna* (*ce3*), *den modala gruppen* (*ce4*) och *de internationella pretendenterna* (*ce6*), kan klassificeras som eliter i någon mening. De har samtliga en överrepresentation av högutbildade föräldrar och de har en underrepresentation i den lägsta kategorin för gymnasiebetyg. De definieras också av att de har gått någon av de mer prestigefulla gymnasieutbildningarna, det vill säga framför allt naturvetenskaplig linje men även humanistisk och teknisk linje.

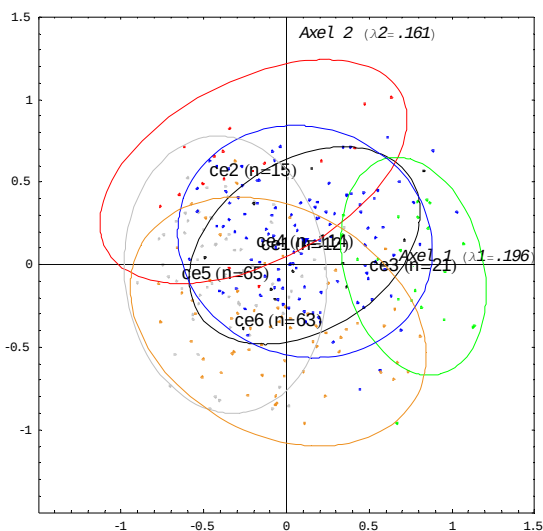
Två grupper står i kontrast till dessa fyra elitgrupper. *Esteterna* (ce2) definieras i första hand av sin brist på förvärvat kapital. De har den näst högsta andelen studenter i den lägsta betygskategorin, den lägsta andelen i den högsta betygskategorin och samtliga studenter har gått en icke-teoretisk gymnasieutbildning. Dessutom har de de lägsta andelarna som tidigare har arbetat utomlands och de lägsta andelarna som varit på språkresa i Frankrike. Deras föräldrar är förvisso underrepresenterade i den högsta utbildningsnivån och överrepresenterade i den lägsta men än tydligare i mellankategorin. Föräldrarna har också en internationell orientering under den genomsnittliga. Det minst omfattande nedärvda kapitalet återfinns bland studenterna i den näst största gruppen, *de dominerade* (ce5). Bland dessa studenter har mer än var tredje en förälder i den lägsta utbildningskategorin och vi finner också de lägsta andelarna som talar franska, som har invandrat och som har studerat eller arbetat utomlands. Studenterna har även den högsta andelen i den lägsta betygskategorin. De har bland de lägsta andelarna som tidigare själva har studerat på universitetsnivå i Sverige eller utomlands. Påfallande är således att internationella tillgångar, låt vara om de är ärvda eller förvärvade, hänger samman med andra tillgångar, framför allt kulturella och utbildningsmässiga.

DE SEX GRUPPERNAS SPRIDNING I RUMMET AV INDIVIDER

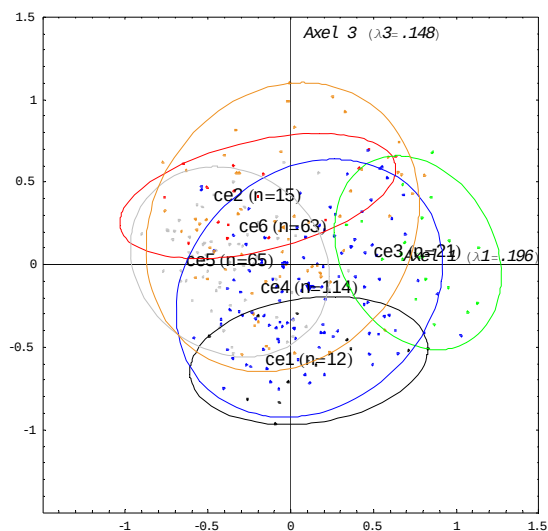
De sex grupperna positionerar sig olika längs de första fyra axlarna beroende av sina karakteristika, vilket framgår av Graf 6 till Graf 9, se även Tabell 95. *Teknisterna* (ce1), som omfattar dem som gjort omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet hellre än i en utländsk utbildningskarriär, särskiljer sig tydligast längs den tredje axeln, det vill säga den axel som rör de nationella investeringarna. Följaktligen finner vi även att *esteterna* (ce2), som i mångt och mycket saknar investeringar i det svenska utbildningssystemet, intar en motsatt position längs den tredje axeln. Mellan dessa ytterligheter positionerar sig de andra grupperna med *de internationella pretendenterna* (ce6) längst mot polen med lite nationella investeringar och de övriga närmare origo. *De internationella pretendenterna* (ce6), som har de mest omfattande egna internationella investeringarna särskiljer sig tydligast längs den andra axeln, som konstitueras av en internationell dimension. I opposition mot dessa står *esteterna* (ce2), som förutom nationella tillgångar även saknar internationella investeringar. Vi kan se att just *esteterna* (ce2) avviker tydligast när vi studerar planet av axel 2 och axel 3, det vill säga de axlarna som upprättas av studenternas egna investeringar utifrån dessas nationella eller internationella inriktning. Längs den första axeln, det vill säga den axel som beskriver de ärvda tillgångarna, är det grupperna *internationella arvtagare* (ce3) och *de dominerade* (ce5) som polariseras. *Internationella arvtagare* (ce3) drar tydligt mot den dominerande polen, där vi finner ansamlingar av de två studerade kapitalarterna, kulturellt och internationellt kapital, medan *de dominerade* (ce5) drar mot den dominerade polen som konstitueras av en avsaknad av dessa tillgångar. I planet av axel 1 och axel 4, där den senare axeln beskriver föräldrarnas internationella tillgångar utmärker sig återigen gruppen *internationella arvtagare* (ce3), som tydligt drar mot den internationella polen längs den fjärde axeln. Slutligen ser vi även att *den modala gruppen* (ce4), den i särklass största

gruppen som omfattar 114 individer, inte tydligt positionerar sig enligt någon av de fyra första axlarna. Det är således rimligt att se det som att dessa utgör en form av referensgrupp som samlar de mest typiska studenterna som de andra grupperna sedan definieras mot.

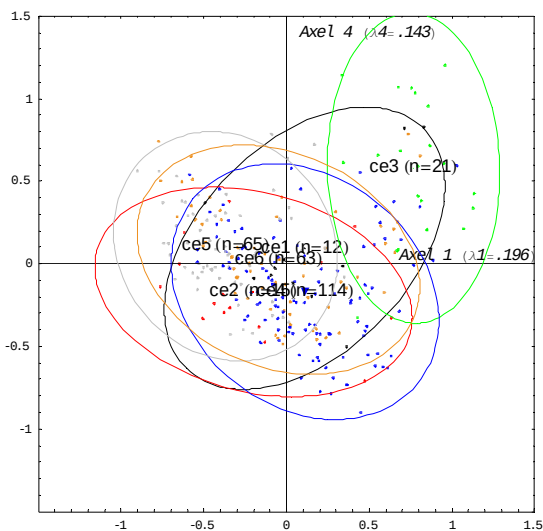
Graf 6. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 2.

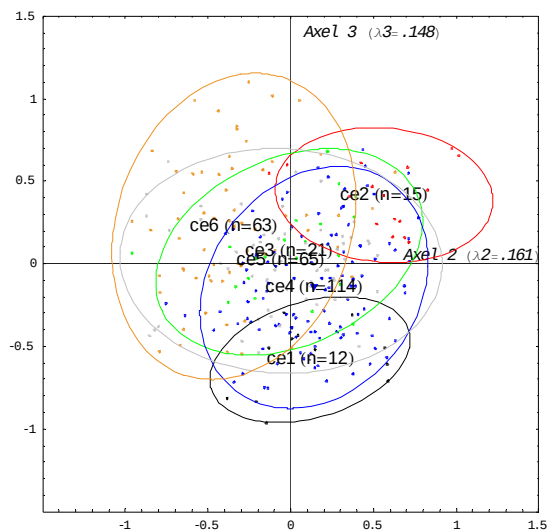
Graf 7. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 3.

Graf 8. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 4.

Graf 9. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 2 och 3.

EN FÖRDJUPAD ANALYS AV RUMMETS AXLAR...

Nästa steg i analysen är att undersöka de strukturerande variablerna, det vill säga våra supplementära variabler. Vi kommer först att fördjupa vår förståelse av den av korrespondensanalysen givna strukturen genom att se hur supplementära variabler bestående av traditionella sociologiska variabler som ålder, kön och föräldrarnas yrke positionerar sig i rummets olika dimensioner. Därefter ska vi se

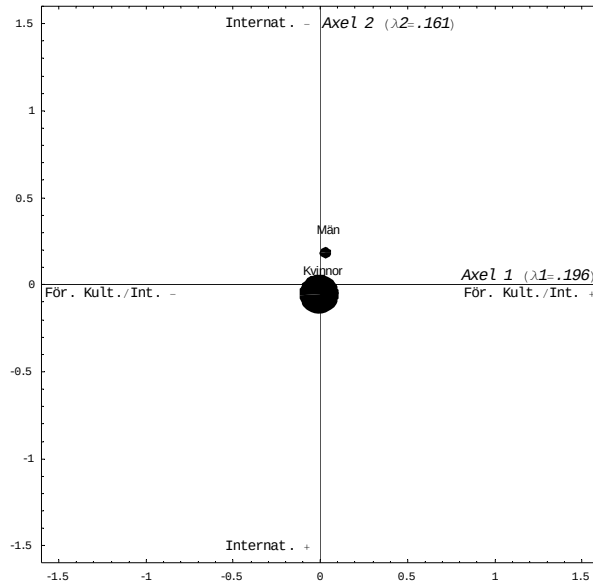
hur vi ytterligare kan förstå de grupper av individer som vi erhållit via den euklidiska klassificeringen genom att studera fördelningen av dessa supplementära variabler inom respektive grupp. Det därpå följande avsnittet ägnas åt aspekter av studierna i Paris, det vill säga skoltyperna, typer av utbildningar och studenternas status.

Vi finner ingen skillnad³²¹ mellan könen längs den första axeln, som uttrycker föräldrarnas tillgångar, se Graf 10-Graf 13 och Tabell 93. Däremot finns en tydlig skillnad längs den tredje axeln (den nationella). Männen, som är i minoritet, positionerar sig vid den nationella polen, det vill säga att de har högre andelar än kvinnorna som genomfört omfattande studier i Sverige, läst teknisk eller naturvetenskaplig gymnasieutbildning och har fått höga gymnasiebetyg, samt lägre andelar som har bedrivit långa studier utomlands, gått humanistisk linje på gymnasiet och har låga gymnasiebetyg. Det finns även en tendens till att männen dras mot den icke-internationella polen längs den andra axeln. För axel 4 är män och kvinnor samlade vid origo och således inte tydligt relaterad till den polaritet som axeln lyfter fram.

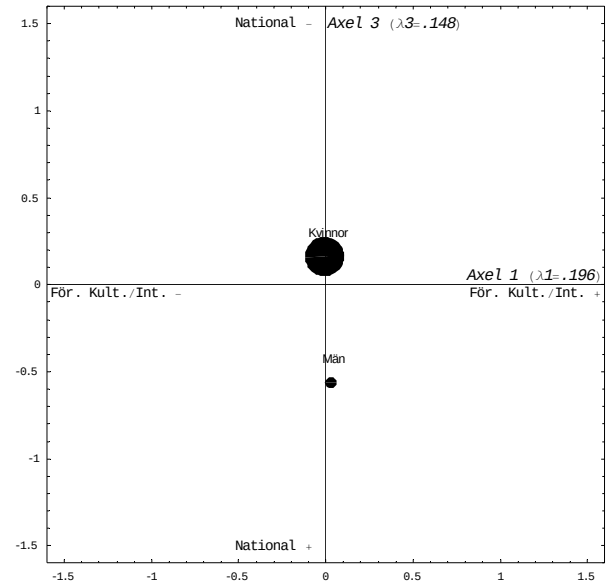
Att skillnaden mellan könen är som störst i den tredje axeln är logiskt med tanke på mäns och kvinnors val av gymnasieutbildningar. Teknisk gymnasieutbildning är den enda teoretiska eller studieförberedande gymnasieutbildning som är dominerad av män, medan humanistisk linje är den mest kvinnodominerade gymnasieutbildningen. Även estetisk utbildning är kraftigt kvinnodominerad. Men den opposition mellan könen som åskådliggörs av korrespondensanalysen visar också på en mer specifikt skillnad i de utbildningsstrategier som män och kvinnor utvecklar än den traditionella skillnaden mellan manligt kodade studier inom teknik och kvinnligt präglade studier inom humaniora. De få män som återfinns i Paris gör det på andra villkor än kvinnorna. De har framför allt fått en plats i Paris via omfattande investeringar i Sverige. De har dessutom en mindre tydlig koppling till Frankrike än kvinnorna. Männen läser oftare i Paris via utbytesavtal och återfinns också i de mest internationella miljöerna, det vill säga på *grandes écoles*.

³²¹ En stor skillnad utgörs av en skillnad i koordinater på över 1,0 och en skillnad under 0,5 som liten. Skillnaderna uttrycks i standardavvikelser. Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 197-198 och 234.

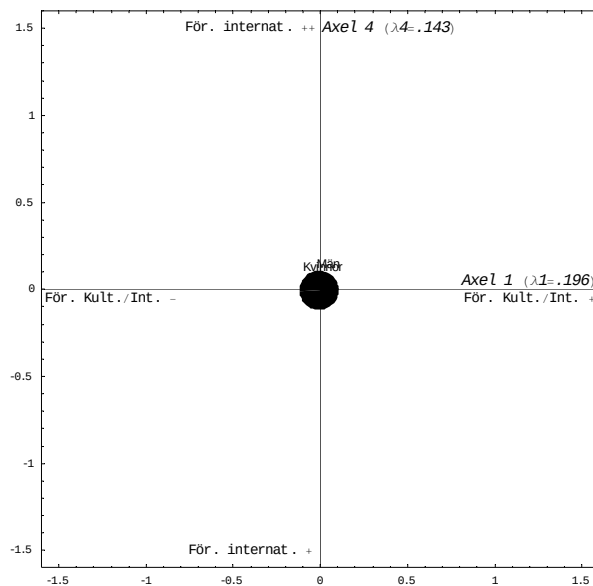
Graf 10. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

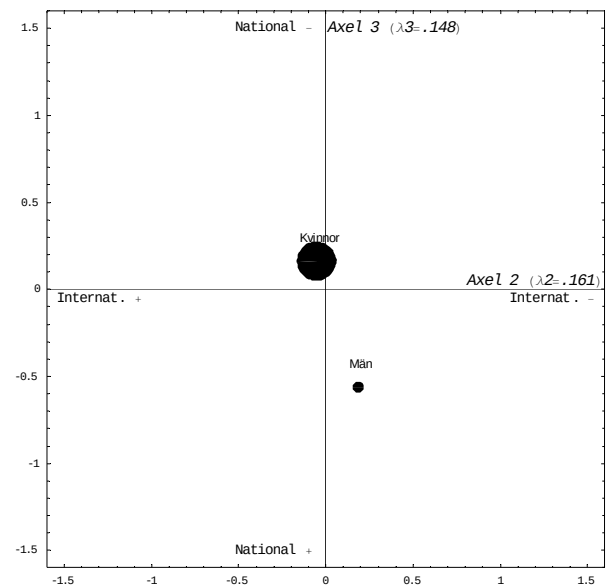
Graf 11. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 12. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

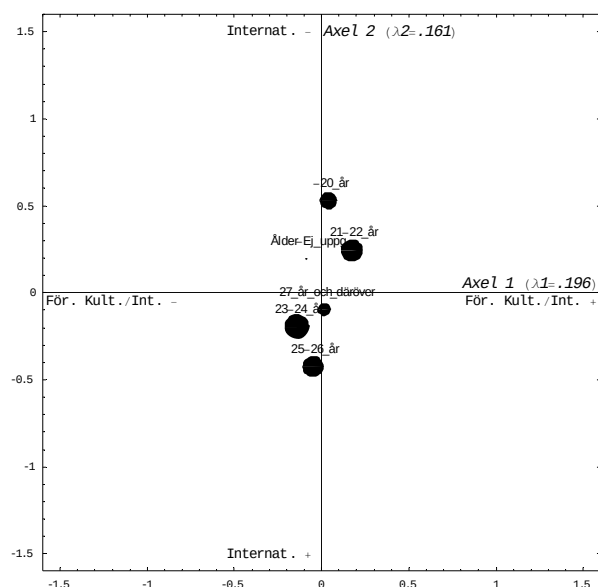
Graf 13. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.

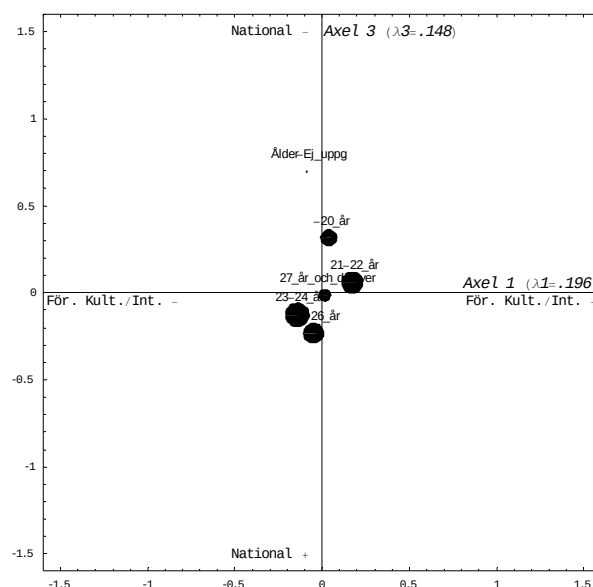
Ålder är heller inte tydligt relaterad till den första axeln, men likväl till de övriga tre och tydligast så för den andra axeln (Graf 14-Graf 17 och Tabell 93). Längs den andra axeln positionerar sig de yngsta närmast den pol där vi finner en avsaknad av internationella investeringar och samtidigt som vi rör oss mot den internationella polen ökar ålder. Samma logik återfinns i den tredje axeln om än inte lika tydlig, när vi rör oss från polen med mindre av nationella investeringar mot polen med mer av dylika investeringar ökar åldern. De äldsta, de som är 27 år och däröver, utgör i både den andra och

den tredje axeln ett undantag och positionerar sig mer i mitten. Denna grupp urskiljs dock tydligt i den fjärde axeln då den dras mot den internationella polen och står mot de övriga ålderskategorierna vid origo.

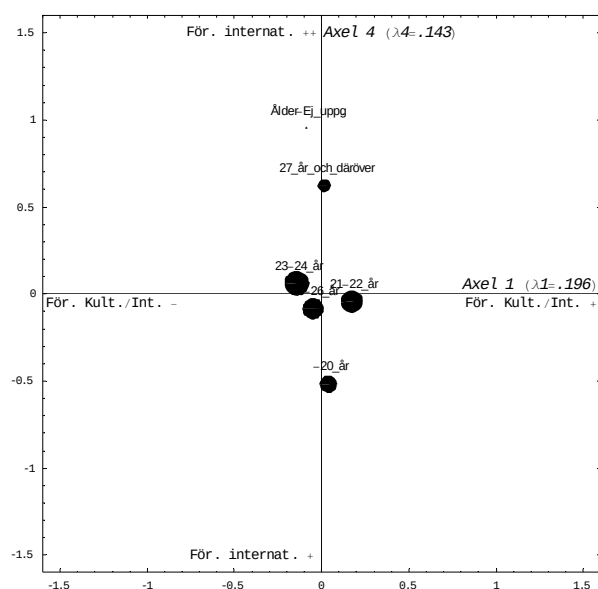
Graf 14. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

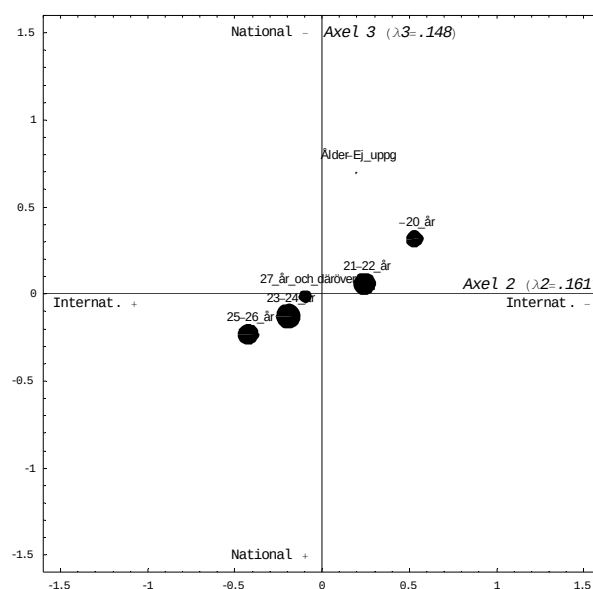
Graf 15. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 16. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 17. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.

Det sociala ursprunget indikerat av föräldrarnas yrke (faderns, moderns samt hushållets yrke) är relativt väl spritt i de fyra första dimensionerna, dock med en accent vid den första axeln, vilket inte är förvånande mot bakgrund av att föräldrarnas egenskaper är mest centralt för den första axeln, se Tabell

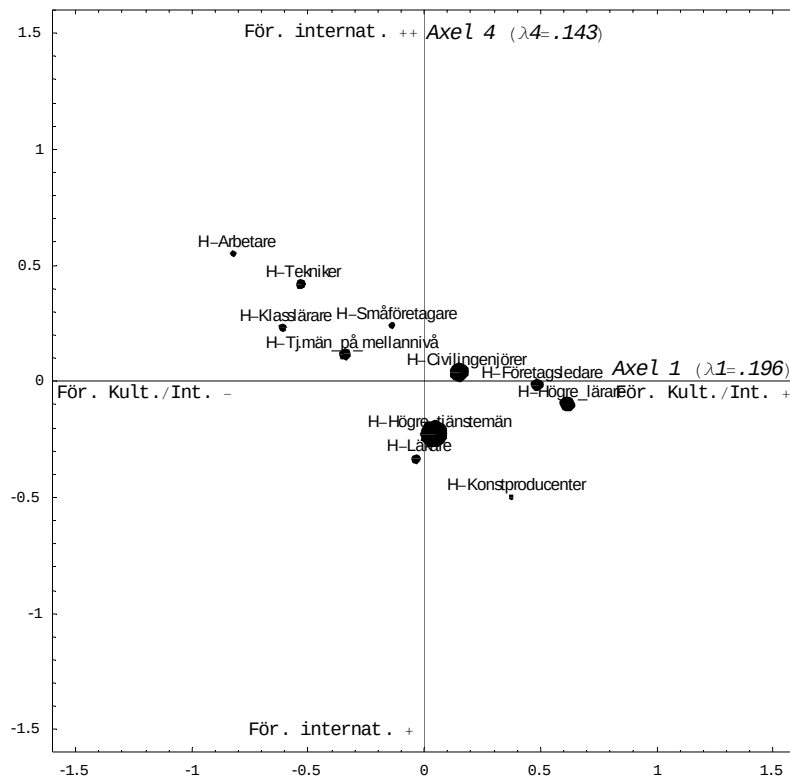
93. Längs den första axeln står för fadern högre och lägre arbetarklass och tekniker vid den dominerade polen (den pol som samlar egenskaper som indikerar mindre omfattande tillgångar) mot högre lärare och företagsledare vid den dominerande polen (där vi finner egenskaper som vittnar om betydande resurser av olika slag). Avståndet mellan de mest extremt positionerade grupperna, högre lärare och lägre arbetarklass är 1,8 standardavvikelser, vilket är att betrakta som ett mycket stort avstånd. För mödrarnas yrken återfinns motsvarande polaritet, om än inte lika betonad (här utgörs det största avståndet av det mellan universitetslärare och civilingenjörer/tekniker, 1,2 standardavvikelser). När vi beaktar den högsta yrkespositionen i hushållet får vi en likartad polaritet som när vi tar föräldrarna var för sig. Skillnaderna blir dock inte lika omfattande som för fäderna men tydligare än för mödrarna. De största skillnaderna finns nu mellan arbetare, klasslärare och tekniker vid den kapitalsvaga polen och högre lärare och företagsledare vid den pol som definieras av omfattande kulturella och internationella resurser (en skillnad mellan arbetare och högre lärare på 1,4 standardavvikelser). Längs den andra axeln, den som skiljer studenterna efter de internationella investeringarna, uppträder en polaritet för fädernas yrke mellan högre lärare och företagsledare vid den internationella polen och konstproducenter, egna företagare och framför allt tekniker vid den pol där denna typ av tillgångar är frånvarande (en skillnad mellan företagsledare och tekniker på 1,1 standardavvikelser). För modern är det endast ämneslärare som särskiljer sig tydligt längs denna axel, de positionerar sig vid den internationella polen (de ligger 0,5 standardavvikelser från origo, ingen annan grupp når över 0,3 standardavvikelser). Yrket klassificerat efter hushållet ligger längs den andra axeln mycket nära faderns positioner (tekniker vid den nationella polen står mot företagsledare vid den icke-nationella, en skillnad på 1,2 standardavvikelser).

Skillnaderna mellan yrken är dock mindre längs den andra axeln än längs den tredje axeln, den nationella. I det senare fallet uppträder för fäderna en skillnad mellan lägre arbetarklass, konstproducenter och egna företagare vid den pol som definieras av en avsaknad av tunga investeringar i det svenska utbildningssystemet och framför allt läkare men även tekniker och civilingenjörer vid den nationella polen (1,7 standardavvikelser mellan läkare och lägre arbetarklass). För mödrarna är det kontorsanställda och konstproducenter som står mot läkare, tjänstemän på mellannivå och högre tjänstemän vid den nationella polen (1,1 standardavvikelser mellan läkare och kontorsanställda). För hushållet är det konstproducenter och småföretagare samt i viss mån arbetare som står i opposition till läkare, civilingenjörer och tekniker (1,3 standardavvikelser mellan läkare och småföretagare). Den fjärde axeln ställer läkare, högre tjänstemän och konstproducenter vid den mindre internationella polen (den pol där en av föräldrarna svarar för de internationella investeringarna) mot den lilla gruppen om sju individer för vilka det saknas uppgifter om yrke eller som har yrken som inte gått att klassificera vid den mest internationella polen (där båda föräldrarna har en tydlig internationell orientering). Även tekniker, högre och lägre arbetarklass drar mot denna pol. (Om vi bortser från den lilla gruppen Övriga/ej uppgift finner vi den största skillnaden mellan tekniker och konstproducenter, 0,9 standardavvikelser). Det är mindre tydlig skillnad för mödrarna där arbetare är den enda grupp som

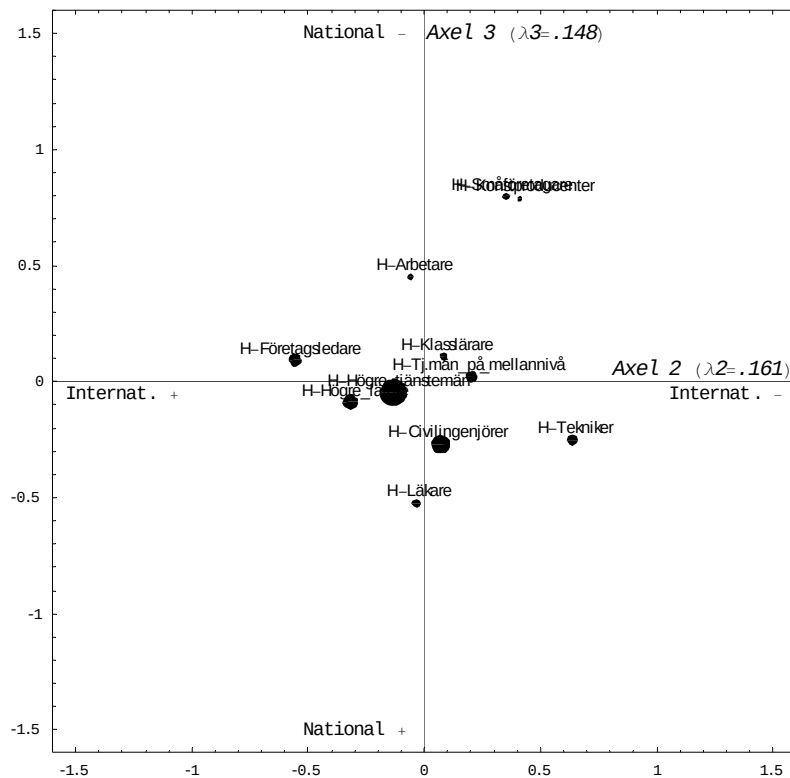
särskiljer sig och som drar mot den internationella polen (arbetare positionerar sig 0,8 standardavvikelser från origo, ingen annan grupp når över 0,4 standardavvikelser från origo). Beträffande hushållet är det framför allt faderns yrkesposition som satt sin prägel på axeln. Det är konstproducenter men även högre tjänstemän och läkare som positionerar sig vid den mindre internationella polen i kontrast till arbetare och tekniker (1,0 standardavvikelser mellan arbetare och konstproducenter).

När vi analyserar de olika planen ser vi att i planet av den första och andra axeln (Graf 18) bildas en diagonal struktur där tekniker definierar ena änden uppe till vänster (där vi finner studenter med lite ärvt kapital och utan en internationell orientering) och högre lärare och företagsledare den andra polen nere till höger (studenter med omfattande ärvt kapital och med en tydlig internationell orientering). I planet av axel ett och tre (Graf 19) uppstår en mer diamantformad struktur där botten bildas av läkare, tekniker och civilingenjörer som återfinns vid den nationella polen och toppen av konstproducenter och småföretagare vid den icke-nationella polen. Arbetare intar en neutral position längs den nationella axeln men positionerar sig till vänster vid den kapitalsvaga polen. Kontrasten bildas av högre lärare och företagsledare, som även de befinner sig centralt längs den nationella axeln men vid den dominerade polen. Högre tjänstemän, den största gruppen, hamnar i origo. Att den fjärde axeln är minst relaterad till de olika yrkeskategorierna framgår av planet baserat på axel ett och fyra (Graf 20). Vi får återigen en diagonal struktur, men där ingen yrkesgrupp positionerar sig tydligt uppe i det högre hörnet, det som framför allt bestämmer den fjärde dimensionen och där vi hittar egenskaperna att båda föräldrarna har arbetat och studerat utomlands. Betydligt mer intressant ter sig planet av axel två och tre (Graf 21), där vi ser en kvadratisk struktur ställd på ena hörnet. Vi kan även se strukturen som ett kraftfält med fyra poler bestämda av volymerna av de nationella respektive internationella investeringarna. En omfattande eller liten volym av endera inriktningen tenderar att utesluta en extrem position längs den andra. Vid den nationella polen finner vi studenter från läkarhushåll, dessa intar dock en mer neutral position längs den internationella axeln. Motsvarande position för den internationella axeln intas av studenter från företagarhus, de har omfattande internationella investeringar men varken mer eller mindre av nationella investeringar. Mot dessa två grupper står, längs den nationella axeln, arbetare och framför allt småföretagare och konstproducenter, samt, längs den internationella axeln, tekniker, och även till viss del småföretagare och konstproducenter.

Graf 20. Hushållets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 21. Hushållets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.

... OCH AV GRUPPERNA AV STUDENTER

ÄLDRE MANLIGA TEKNISTER, UNGA ESTETER OCH MEDELÅLDERS KVINNliga PRETENDER

Från att ha studerat relationerna mellan det konstruerade rummets axlar och klassiska sociologiska variabler som kön, ålder och föräldrarnas yrke som supplementära variabler skall vi nu fokusera på de grupper av individer som vi utvunnit genom en euklidisk klassificering, Tabell 97-Tabell 101, och ytterligare beskriva dessa grupper utifrån fördelningen av kvinnor och män, yngre och äldre, studenter från arbetarhem eller läkarhem, etc. De två mest distinkta grupperna, *teknisterna* (ce1), de tolv som definieras av att ha läst teknisk gymnasieutbildning och som gjort de mest omfattande investeringarna i det svenska högskolesystemet, och *esteterna* (ce2), de femton studenter som läst estetisk gymnasieutbildning, har låga gymnasiebetyg och som har lite av investeringar i högre utbildning i Sverige eller utomlands, är även de mest extrema grupperna vad gäller kön. I den första gruppen är sju av tolv studenter män, medan det finns en man på fjorton studenter i den senare gruppen. Även *de internationella pretendenterna* (ce6), de 63 studenter som definieras av att ha en överrepresentation på humanistisk linje på gymnasiet, ha genomfört långa studier utomlands och ha arbetat i Frankrike, har en hög andel kvinnor, 90 % mot 78 % i genomsnitt.

Det finns en klar åldersskillnad mellan dessa tre grupper. *Teknisterna* (ce1) har den högsta andelen äldre studenter, sju av tolv är över 24 år och fem av tolv över 26 år, samtidigt som ingen är under 21 år. Motpolen utgörs av dem som återfinns i ce2, där endast en student är över 24 år och fem av femton är under 21 år. *De internationella pretendenterna* (ce6) är den grupp som tydligast definieras av "medelålders" studenter, 62 % är mellan 23 och 26 år, vilket gäller för 45 % av samtliga studenter.

FYRA OLIKA SOCIALA ELITER

Beträffande föräldrarnas yrke ser vi först i Tabell 98 att för den högsta yrkespositionen i hushållet³²² uppträder tydliga skillnader mellan grupperna. *Teknisterna* (ce1) har ett mycket högt socialt ursprung (nio av tolv kommer från högre social klass, varav fyra från läkarhem, två från civilingenjörshem, tre från företagarehem eller högre tjänstemannahem, samt två från teknikerhem och endast en från arbetarhem), vilket inte är förvånande med tanke på att det är här vi finner den högsta andelen med

³²² Fördelningen av moderns och faderns yrken över de olika grupperna framgår av Tabell 99 och Tabell 100. I och med att faderns yrke oftast ligger till grund för klassificeringen av hushållets yrke avviker faderns yrke minst från hushållet. Man kan dock konstatera att det inte finns några avgörande skillnader mellan faderns yrke, moderns yrke tenderar att följa faderns. Vi hittar den högsta andelen mödrar i högre social klass i *teknisterna* (ce1) som även har den högsta andelen fäder i högre klass. Detsamma gäller för de grupper som karakteriseras av ett lägre socialt ursprung, *de dominerade* (ce5), som har en hög andel fäder i arbetarklass har även en hög andel mödrar i arbetarklassyrken, och *esteterna* (ce2), som utmärker sig med den lägsta andelen i högre klass har de lägsta andelarna för såväl fäder som mödrar. Ett intressant undantag finns. *De internationella arvtagarna* (ce3), som definieras av den högsta andelen föräldrar med omfattande internationell orientering och som har en hög andel studenter med högre klassbakgrund, 67 %, har en betydligt högre andel mödrar i arbetaryrken än vi kunde ha förväntat, 6 av 21 eller 28 % av mödrarna är arbetare, vilket gäller för 8 % av samtliga mödrar. Men gruppen har också en överrepresentation av mödrar som är högre tjänstemän och som är universitetslärare. Denna grupp är således rätt heterogen med avseende på mödrarnas yrke.

högutbildade föräldrar. *De internationella arvtagare (ce3)*, som omfattar de 21 studenter som har föräldrar med de mest omfattande internationella investeringarna, har även de en hög andel från högre social klass (69 % mot 62 % för samtliga), men här är det snarare barn till företagsledare och högre lärare (43 % mot 21 % för samtliga studenter) än barn till läkare, civilingenjörer och högre tjänstemän. Det är med andra ord tydligt att den högre klassen, som bland annat definieras av ett omfattande internationellt kapital, dock rymmer en tydlig polarisering med en nationell pol och en internationell pol, där akademiker och företagsledare, två grupper som i övrigt har lite gemensamt, positionerar sig vid den internationella polen. Bland de övriga grupper som kan klassas som socialt dominerande, *den modala gruppen (ce4)*, där andelen studenter med bakgrund i högre social klass är den näst högsta, och *de internationella pretendenterna (ce6)*, som har en andel med högre klassbakgrund som är i paritet med *de internationella arvtagarna (ce3)*, ligger tyngdpunkterna något olika. I *den modala gruppen (ce4)*, är det framför allt läkare, civilingenjörer och högre lärare, det vill säga grupper med mycket utbildningskapital, som är överrepresenterade, medan *de internationella pretendenterna (ce6)* har en större representation av företagsledare och högre tjänstemän. Här går gränslinjen snarare mellan ekonomi och kultur än nationellt och internationellt.³²³

I relief till dessa fyra elitbetonade grupper står dels *esteterna (ce2)* och *de dominerade (ce5)*. *Esteterna (ce2)*, de studenter som läst estetisk linje på gymnasiet, har en överrepresentation av studenter från medelklass och lägre medelklasshem, åtta av femton eller 67 % kommer från denna typ av hem³²⁴, vilket endast gäller för 32 % av samtliga studenter och den största underrepresentationen av studenter från högre social klass (27 % mot 62 %). *De dominerade (ce5)*, som definieras av en hög andel lågutbildade föräldrar, har den största överrepresentationen studenter från arbetarklasshem, 12 % mot 5 % och en underrepresentation studenter från högre social klass (52 % mot 62 %), som alltså är klart över *esteternas (ce2)* andel.

OLIKA INTERNATIONELLA TILLGÅNGAR OCH TYNGDPUNKTER

Utifrån de supplementära variablerna kan analys av studenternas internationella tillgångar, ärvda eller förvärvade, fördjupas. Att studenterna själva invandrat är naturligt nog relaterat till föräldrarnas invandrarstatus. Ytterst få studenter har själva invandrat utan att någon av föräldrarna även har det. Däremot gäller inte att de flesta studenter som har föräldrar som invandrat själva är födda utomlands. Det är endast 6 % av studenterna som har invandrat, medan 14 % av fäderna och mödrarna är födda utanför Sverige, se Tabell 101. Vi finner två grupper, *teknisterna (ce1)* och *esteterna (ce2)*, där ingen av studenterna själva har invandrat och endast några enstaka studenter har föräldrar som invandrat. *De*

³²³ Det sociala ursprunget är kopplat till geografiskt ursprung, vilket särskiljer våra fyra elitgrupper ytterligare. Vi har tidigare sett att det finns en överrepresentation av studenter som är uppvuxna i Stockholm, nu kan vi även konstatera att denna egenskap inte är jämt fördelad över de olika grupperna, se Tabell 97. Det är *internationella arvtagare (ce3)* och *den modala gruppen (ce4)*, som har de högsta andelarna som är uppväxta i huvudstaden, 43 resp. 40 % gentemot 37 % för samtliga. *Teknisterna (ce1)* utgör en motpol, här har 3 av 12 eller 25 % vuxit upp i Stockholm, medan *de internationella pretendenterna (ce6)* intar en mellanposition, 36 %. *Esteterna (ce2)* har en liten andel som vuxit upp i Stockholm, 4 av 15 eller 26 % och *de dominerade (ce5)* en något högre, 34 %.

³²⁴ Tre av dessa dessutom från den lilla gruppen av studenter från konstproducenthem, totalt omfattande tolv studenter.

internationella arvtagarna (ce3) är den grupp som har den högsta andelen studenter med någon förälder som har invandrat (hela 76 % har minst en förälder som invandrat, 57 % en far som invandrat och 62 % en mor som invandrat) och de har även den i särklass högsta andelen studenter som själva invandrat, 43 % – ingen annan grupp når över 5 %. Detta kan kontrasteras mot *den modala gruppen (ce4)*, som även den är relativt internationellt orienterad, 25 % har minst en förälder som invandrat och en av föräldrarna har såväl arbetat som studerat utomlands mer än genomsnittet, men där andelen som själva invandrat är mycket låg, 3 %. Den grupp som har den lägsta andelen studenter från hem där någon av föräldrarna invandrat (9 %), *de dominerade (ce5)*, har dock den näst högsta andelen studenter som själva invandrat, 5 %.

Dessa tre grupper skiljer sig åt med avseende på studenternas övriga karakteristik. Den första gruppen, *de internationella arvtagarna (ce3)*, har en hög andel studenter som har omfattande ärvda internationella erfarenheter och kulturellt kapital, samt en hög andel studenter med ett stort egenhändigt förvärvat kulturellt kapital. *Den modala gruppen (ce4)* har också en internationell orientering men inte lika markant, och det handlar vanligen om att en av föräldrarna står för denna, samt att studenterna själva är födda i Sverige. Studenterna har det gemensamt med *de internationella arvtagarna (ce3)* att de har lyckade skolkarriärer bakom sig, en hög andel studenter med höga betyg från gymnasiet och som har läst naturvetenskaplig linje. *De dominerade (ce5)* utgör den mest kapitalsvaga gruppen och omfattar de studenter som har lågutbildade föräldrar med en tydlig avsaknad av internationellt kapital. Studenterna har även lite av eget förvärvat kulturellt kapital. De har den näst högsta andelen studenter som själva invandrat men dessa återfinns i en grupp som har relativt lite gemensamt med de övriga två grupperna med ett tydligt internationellt ursprung.³²⁵

Denna skillnad mellan *den dominerade gruppen (ce5)*, å ena sidan, och *de internationella arvtagarna (ce3)* och *den modala gruppen (ce4)*, å den andra, kvarstår när vi studerar föräldrarnas behärskande av främmande språk (vilka i vissa fall naturligtvis även omfattar modersmål), se Tabell 101. De tidigare har en betydligt lägre andel som talar minst tre främmande språk (11 % för fäderna, 12 % för mödrarna) i jämförelse med *de internationella arvtagarna (ce3)* (38 % för fäderna, 38 % för mödrarna) och *den modala gruppen (ce4)* (25 % för fäderna, 24 % för mödrarna) och högre andelar som inte talar något främmande språk eller endast ett främmande språk.

Vilka språk som talas är också särskiljande. Att tala ett annat främmande språk än engelska, tyska och franska, det vill säga de språk som är de största språken som undervisas i det svenska skolsystemet, är tydligt överrepresenterat bland både fäder och mödrar bland *de internationella arvtagarna (ce3)*.³²⁶ Ringa språkkunskaper hos föräldrarna återfinns framför allt bland studenterna i de

³²⁵ Det finns även skillnader i resandet, se Tabell 101 och Tabell 102. Med familjen är det framför allt studenterna i *den modala gruppen (ce4)* och i viss mån även *de internationella arvtagarna (ce3)* som har genomfört många resor (30 % respektive 20 % har besökt minst tre världsdelar, vilket gäller för 13 % av *de dominerade (ce5)*). Beträffande det egna resandet ligger *de internationella arvtagarna (ce3)* högst (48 % har besökt minst tre världsdelar) och både *den modala gruppen (ce4)* och *de dominerade (ce5)* ligger betydligt lägre (24 och 21 %).

³²⁶ Vi ser att av studenternas fäder är det 14 % som inte talar engelska, men som talar ett annat främmande språk, vilket gäller för 4 % av studenterna generellt sett, och hela 29 % som talar engelska, franska och tyska samt ett annat språk – endast

två grupper som har mer folklig prägel, *esteterna* (ce2) och *de dominerade* (ce5), tydligare i den senare gruppen.³²⁷ För de övriga grupperna är det intressant att notera att egenskapen att tala tyska är betydligt vanligare bland fäderna än mödrarna (42 % mot 28 %), under det att det omvända gäller för franska (23 % mot 31 %). Det är framför allt bland *teknisterna* (ce1), där vi finner dem som läst teknisk linje på gymnasiet, som föräldrarna talar tyska i större utsträckning än franska och där fäderna och mödrarna har liknande andelar (50 % av såväl fäderna som mödrarna). Franska är vanligast bland *de internationella arvtagarna* (ce3) (57 % av mödrarna och 47 % av fäderna) som här skiljer sig tydligt från *den modala gruppen* (ce4) (34 % av mödrarna och 25 % av fäderna).

Beträffande studenternas språkkunskaper följer dessa till viss del föräldrarnas, se Tabell 102. Bland *de internationella arvtagarna* (ce3), där vi finner de högsta andelarna för föräldrarna som talar andra främmande språk, finns en mycket hög andel studenter som talar andra främmande språk.³²⁸ Hela 67 % av studenterna i gruppen anger att de behärskar minst tre språk, vilket kan jämföras med 34 % av samtliga studenter och 37 % för den näst språkkunniga gruppen, *den modala gruppen* (ce4). Den lägsta andelen med omfattande språkkunskaper finns bland *esteterna* (ce2), 7 %, följda av *de dominerade* (ce5), 28 %, det vill säga de två grupper som har de minsta volymerna kapital, ärvt som förvärvat.

De självproklamerade uppgifterna om språklig kompetens kan ställas mot ett mer objektivt mått, huruvida man läst språk på gymnasiet och i så fall vilka språk. Vi finner då att en grupp som borde ha en mer omfattande språklig kompetens är *de internationella pretendenterna* (ce6), de som har en överrepresentation av studenter som läst humanistisk linje på gymnasiet. Dessa har oftare än någon annan grupp läst c-språk i gymnasiet (71 % anger att de läst ett c-språk, vilket i genomsnitt 53 % av studenterna har). De har även en hög andel om än inte högsta andelen som läst b-språk, 87 % mot 81 % för samtliga. Kännetecknande är också att de har de högsta andelarna som har läst franska som b-språk, 71 % mot 63 % i genomsnitt, och de högsta andelarna som läst både franska och tyska som b-språk, 9 % mot 5 %. Därtill har de en medelhög andel som läst franska som c-språk och den högsta andelen som läst tyska som c-språk (30 % mot 21 %). Mot bakgrund av detta är det förvånande att denna grupp inte särskiljer sig tydligare vad gäller sina självbedömda språkkunskaper. De har andelar

5 % av samtliga studenter har en far med denna språkliga kompetens. Andelen som behärskar ett annat främmande språk, men inte engelska, är än högre för mödrarna, 33 % mot 5 % för samtliga mödrar, medan andelen som behärskar engelska, tyska och franska samt ett annat främmande språk är betydligt lägre för mödrarna, 5 %, även om denna andel är den högsta bland våra grupper.

Gruppen, som är den mest internationella med avseende på studenternas bakgrund, tycks vidare rymma två vitt skilda kategorier familjer: de som har invandrat och behärskar sitt ursprungliga språk, men inga i Sverige betydande främmande språk, och de som har invandrat och som förutom att de behärskar de tre viktigaste främmande språken i Sverige även behärskar minst ett annat främmande språk.

³²⁷ Utmärkande för *de dominerade* (ce5) är en hög andel studenter som inte angett några språk (11 % mot 7 % för fäderna och 14 % mot 5 % för mödrarna) samt en underrepresentation i de kategorier som omfattar franska. Vi finner här de lägsta andelarna med föräldrar som pratar franska (11 % mot 23 generellt sett för fäderna och 20 % mot 31 % för mödrarna). *Esteterna* (ce2) har en överrepresentation för fäderna som inte tala något främmande språk (20 %) samt en kraftig överrepresentation i kategorin mor talar engelska men ej franska (67 % mot 47 %). Såväl fäderna som mödrarna ligger under genomsnittet för franska (20 % för fäderna, 27 % för mödrarna).

³²⁸ 62 % talar engelska, franska och ett annat främmande språk, vilket gäller för 15 % av samtliga studenter, och 14 % talar engelska, franska, tyska och ett annat främmande språk mot 8 % av samtliga.

under genomsnittet som säger sig behärska två eller minst tre språk (22 % mot 24 % resp. 8 % mot 9 %). *De dominerade (ce5)*, där vi finner den högsta andelen föräldrar med låg utbildning och lite språkkunskaper, har ungefär likvärdiga självbedömda språkkunskaper (21 % uppger att de behärskar två främmande språk och 6 % att de behärskar minst tre främmande språk). Studenter har betydligt lägre andelar som läst b-språk, 67 %, (den näst lägsta nivån efter *esteterna (ce2)*, där endast 33 % har läst b-språk), och c-språk, 55 %. Vi kan misstänka att studenterna lägger in helt olika betydelser i att ”tala och läsa ett främmande språk utan större besvär”. De som har mer erfarenheter av språkstudier tenderar att ha en mer modest syn på sina språkkunskaper än de som har mindre av skolmässiga erfarenheter av språkundervisning.

NATIONELLA VS INTERNATIONELLA UTBILDNINGSinVESTERINGAR

Följande avsnitt avser att studera relationerna mellan det rum vi konstruerat baserat på studenternas tidigare investeringar och ärvda tillgångar och de studier som de bedriver i Paris läsåret 1999/2000. Ett huvudresultat är att studenternas studier i Paris är tydligast relaterade till studenternas egna tidigare investeringar, det vill säga axel två och tre, och mindre tydligt relaterat till den första och den fjärde axeln, det vill säga de två axlar som byggs upp av föräldrarnas tillgångar, se Tabell 94. Att det sociala ursprunget inte har större inverkan på studenternas utbildningsval betyder inte att det är betydelselöst. Det sociala ursprunget är avgörande för att välja att överhuvudtaget studera i Paris – vi har sett att den grupp som studerar i Paris utgör en elit i såväl meritokratisk som social mening. Men givet att man väl tagit sig till Paris spelar det sociala ursprunget en rätt så marginell roll för vilken typ av studier man bedriver. Detta innebär också att studenter med arbetarbakgrund med stor sannolikhet inte är representativa för sin sociala grupp, utan de har fler gemensamma nämnare, såsom relativt lyckade skolkarriärer, med jämnåriga studenter från högre sociala skikt än med jämnåriga med samma sociala ursprung som dem själva. Det sociala ursprunget har dock en viss påverkan på vilka studier som studenterna bedriver i Paris.

SKOLTYPER

Beträffande skoltyperna på den mest detaljerade nivån positionerar sig längs den första axeln privata universitet och övriga *grandes écoles d'ingénieurs* vid den dominerande polen och står i opposition till andra *grandes écoles* och konstskolor. Skillnaden mellan privata universitet och konstskolor är förvisso rätt omfattande, 1,3 standardavvikelser, men dessa grupper är relativt små, nio respektive elva studenter. Ser vi till de största grupperna, universitet belägna i Paris (n=52), positionerad vid den dominerande polen, och språkkurser (n=149), som drar något mot den kapitalsvaga polen, minskar skillnaderna betydligt och uppgår endast till 0,4 standardavvikelser. Samma skoltyper skiljs åt med 1,0 standardavvikelse längs den andra axeln, där universitet i Paris placerar sig vid den internationella polen och språkkurserna vid den icke-internationella. Mest extrema positioner vid den internationella

polen intas av IEP/EHESS (n=11) och privata universitet. Mot dessa står, förutom språkkurs som intar den mest påtagliga positionen vid den icke-internationella polen, 0,4 standardavvikelser från origo, endast en skoltyp, konstskolor, 0,3 standardavvikelser från origo. De största skillnaderna mellan skoltyperna finner vi längs den tredje axeln. Ytterligheterna definieras av privata universitet vid den icke-nationella polen och ECP/X vid den nationella polen, 2,3 standardavvikelser från varandra. Långt ut vid den nationella polen återfinns även övriga *grandes écoles d'ingénieurs* (n=9) och HEC/ESCP/ESSEC (n=8), under det att handelsskolor (n=11) intar en motsatt position vid den icke-nationella polen. Samma typ av motsättning återfinns även längs den fjärde axeln, om än svagare, där privata universitet står mot HEC/ESCP/ESSEC (en skillnad på 1,7 standardavvikelser, dock att tolka med försiktighet eftersom ingen av grupperna omfattar fler än nio studenter).

Liksom för det sociala ursprunget kan vi även studera hur skolorna positionerar sig i de olika planen. Planet av den första och den andra axeln visas i Graf 22. Det är tydligt att skillnaderna är mest påtagliga längs den andra axeln. Den lilla gruppen av dem som läser på privata universitet intar en intressant position genom att de hamnar extremt längs båda axlarna, de kombinerar ett omfattande ärvt kulturellt och internationellt kapital med omfattande egna internationella investeringar. En än mer internationell orientering har de som läser på IEP/EHESS, dock med den skillnaden att de har mindre av nedärvda tillgångar. I en mellanposition mellan dessa två skoltyper återfinns universiteten som även de förenar nedärvda resurser (mindre än studenter på privata universiteten) med egna internationella investeringar (mindre omfattande än studenterna på IEP/EHESS). Den tydligaste kontrasten till dessa utbildningar finner vi för de studenter som läser på konstskolor och som karakteriseras av en avsaknad av både ärvda resurser och förvärvade internationella erfarenheter. I planet av den första och den tredje axeln, Graf 23, separeras de privata skolorna klart från de olika kategorierna av *grandes écoles* (med undantag av IEP/EHESS som här intar en neutral position). Medan de flesta *grandes écoles* positionerar sig vid den nationella polen hamnar de privata universiteten tydligt vid den icke-nationella polen.

Förhållandet mellan internationella/nationella investeringar blir än tydligare i planet av den andra och den tredje axeln, Graf 24. Språkkurs dominerar här hela den högra halvan som uttrycker avsaknad av internationella investeringar. Samtliga andra skoltyper med undantag av konstskolorna och andra *grandes écoles* intar positioner på den vänstra internationella halvan med IEP/EHESS i den mest extrema positionen längs den internationella axeln. De nationella investeringarna, som går längs vertikalen, skapar ett kraftfält med de olika kategorierna av *grandes écoles* (ECP/X, övriga *grandes écoles d'ingénieurs* och HEC/ESCP/ESSEC) vid den nationella polen, via IEP/EHESS och universiteten (i Paris och utanför Paris) centralt placerade mot handelsskolorna och de privata universiteten vid den icke-nationella polen. Utifrån grafen kan vi exempelvis sluta oss till att det som skiljer exempelvis IEP/EHESS från de övriga *grandes écoles* är de omfattande internationella investeringarna i kombination med varken mer eller mindre av nationella investeringar, medan ingenjörsskolorna och handelshögskolorna definieras av en massiv nationell investering och mindre

tydliga internationella dito. De privata universiteten utgör här en motsats (omfattande internationella investeringar och en nästan total avsaknad av nationella investeringar) och även de statliga universiteten skiljer sig här i den meningen att de har mer av nationella investeringar. De privata universiteten intar även en särställning i den fjärde axeln och positionerar sig i det övre högra hörnet i planet av den första och den fjärde axeln (Graf 25), där vi finner de studenter vilkas båda föräldrar har en tydlig internationell orientering.

Från den relativt fina kategoriseringen av skolorna i elva kategorier kan vi i Graf 99-Graf 102 se hur de fyra grova kategorierna av skolor förhåller sig till varandra längs de fyra första axlarna. Vi kan notera en relativt liten differentiering längs den första axeln, där universitet står mot språkkurs (0,4 standardavvikelser), och längs den fjärde axeln som ställer samma kategorier mot varandra (0,4 standardavvikelser). De ovan funna relationerna mellan skoltyperna och den andra och den tredje axeln kvarstår även när vi studerar de grövre kategorierna. I den andra axeln ställs språkkurserna mot de övriga kategorierna, återigen framför allt universiteten (1,0 standardavvikelser). I den tredje axeln får vi en opposition mellan främst de privata skolorna men även universiteten vid den icke-nationella polen och *grandes écoles* vid den nationella (1,2 standardavvikelser). Analysen av de grövre kategorierna visar på en stabilitet i de resultat vi fått ut av den mer detaljerade nivån. Men de mer differentierade analyserna pekar också på vissa intressanta skillnader dels inom kategorin *grandes écoles*, där IEP/EHESS avviker från de övriga, dels inom kategorin privata skolor som visar sig innehålla en heterogen grupp utbildningar, där de privata universiteten skiljer sig tydligt från handelsskolorna och konstskolorna, exempelvis längs den första axeln.

STUDIEINRIKTNINGAR

Beträffande inriktningen av studierna i Paris finner vi ett likartat mönster som för skolorna. Ämnena sprider sig tydligaste längs den andra och framför allt den tredje axeln, Tabell 94. Längs den första axeln ställs *Lettres* vid den dominerande polen mot design/konst vid den dominerade (0,9 standardavvikelser) – ingen annan inriktning når över 0,4 standardavvikelser från origo, vilket kan jämföras med den andra axeln där fyra av nio inriktningar når över 0,5 standardavvikelser från origo. Samtliga fyra (sociologi/psykologi, statsvetenskap/juridik, *Lettres* och språkvetenskap) återfinns vid den internationella polen och står mot språkkurs och design/konst vid den icke-internationella polen. Två av de tre ämnen som intar relativt neutrala positioner längs den andra axeln finns tydligt positionerade vid den nationella polen längs den tredje axeln (teknologi och medicin/naturvetenskap) och distanserar sig tydligt från sociologi/psykologi och språkvetenskap vid den icke-nationella polen (en skillnad på hela 2,12 standardavvikelser mellan sociologi/psykologi och teknologi). Ekonomi utmärker sig inte tydligt längs någon axel. I och med att ekonomi kan läsas vid olika typer av lärosäten torde detta balansera positionen av ämnet; vi såg tydligt ovan att handelsskolor intar en helt annan position än HEC/ESCP/ESSEC.

Hur studieinriktningarna fördelar sig i de olika planen framgår av Graf 26-Graf 29. Förutom en indelning i nio olika ämnen har vi även lagt till positionerna för mer detaljerade indelningar av vissa ämnen. Vi har skilt sociologi från psykologi, statsvetenskap från juridik, naturvetenskap från medicin, samt design från konst, för att dels få en mer detaljerad beskrivning av rummet och studierna, dels kunna analysera de kategorier vi skapat – har vi slagit samman egenskaper som bör hållas separerade? Planet av den första och den andra axeln understryker tydligt att den andra axeln är tydligare relaterad till studenternas val av studier i Paris än den första axeln (Graf 26). Efter att ha konstaterat detta grundläggande förhållande kan vi notera att de sammanslagningar av ämnen som vi gjort i stort fungerar, även om psykologi tenderar att ha en högre social rekrytering än sociologi (0,8 standardavvikelser, men grupperna är små, sju respektive sex studenter). Det finns även en skillnad mellan konst och design, dock framför allt längs den andra axeln, där konst hamnar vid den icke-internationella polen, under det att design finns på andra sidan origo (0,7 standardavvikelser för de åtta respektive sju studenterna). Av Graf 27 kan vi se att de aggregationer vi gjort av ämnena är rimliga enligt den tredje axeln. Naturvetenskap och medicin hamnar nära varandra och avståndet till såväl sociologi som psykologi är mycket stort. De senare ämnena ligger i sin tur relativt nära varandra vid axelns andra pol. Övriga uppdelade utbildningar, konst, design, juridik och statsvetenskap positionerar sig jämte varandra nära origo.

De mest intressanta och tydligaste resultaten uppkommer återigen i planet av axel två och tre, se Graf 28. Till höger i grafen, det vill säga den icke-internationella delen, dominerar språkkurs. Även konst, konst/design och naturvetenskap återfinns här. Den tydligaste kontrasten till dessa ämnen längs den internationella axeln utgörs av sociologi/psykologi och statsvetenskap/juridik längs till vänster. Dessa ämnen differentieras dock längs den nationella axeln, där sociologi och psykologi tydligt positionerar sig vid den icke-nationella medan juridik och statsvetenskap intar mer neutrala positioner. Motpolen till sociologi och psykologi utgörs av teknologi, medicin och naturvetenskap, som alla hamnar långt ner i grafen vid den nationella polen. De olika ekonomiämnena dras klart mot mitten.

På motsvarande sätt som för skoltyperna sprider sig ämnena på ett radikalt annorlunda sätt än de sociala grupperna i planet av axel ett och fyra (Graf 29). De sociala grupperna bildar en diagonal från det övre vänstra hörnet till det nedre högra hörnet. Ämnena däremot sprider sig i huvudsak från origo upp mot det övre högre hörnet, där egenskaperna för föräldrar med de mest omfattande internationella investeringarna återfinns. Med andra ord är ämnena är i större utsträckning relaterade till den fjärde axeln än den första axeln, medan det omvända gäller för de sociala grupperna. Längst mot den internationellt orienterade polen finns psykologi (sociologi utgör här en klar motpol som hamnar på den andra sidan av origo längs den fjärde axeln) och naturvetenskap/medicin samt *Lettres*.

STUDIERNAS STATUS

En annan aspekt av studierna är på vilket sätt man kommit i besittning av sin utbildningsplats i Paris, som *free mover* eller via ett utbytesavtal mellan en svensk högskola och ett franskt lärosäte, se Tabell

94 och Graf 30-Graf 33. Detta samspelar mycket tydligt med det rum av egenskaper vi skapat. Längs den första axeln finns en differentiering mellan Erasmusutbyte som drar mot den dominerande polen och de övriga (språkkurs, *free movers* och andra utbyten än Erasmus, vanligtvis bilaterala avtal mellan en svensk högskola och en fransk motpart). Avståndet mellan ytterligheterna Erasmusutbyte och andra utbyten uppgår till 0,5 standardavvikelser. Kontrasterna ökar längs den andra axeln, där *free movers* tydligt positionerar sig vid den internationella polen och språkkurs mot den icke-internationella. Här är avståndet 1,0 standardavvikelser. Längs den tredje axeln, där språkkurs intar en neutral position, är det de två utbytesformerna vid den nationella polen som skiljs från *free movers* vid den icke-nationella. Det är längs denna axel som skillnaderna är som störst, 1,5 standardavvikelser. Den fjärde axeln skiljer återigen *free movers*, som drar mot den mest internationella polen, från de övriga. Övriga utbyten utgör den tydligaste opponenter längs axeln medan språkkurs och Erasmusutbyte hamnar vid origo. Överhuvudtaget är skillnaderna relativt små längs den fjärde axeln, 0,5 standardavvikelser, det vill säga i paritet med de längs den första axeln.

Att vi får en så tydlig skillnad mellan *free movers*, utbyten och språkkurs är naturligtvis relaterat till att vi använt oss av antalet terminer som man studerat i Sverige respektive utomlands som aktiva variabler i analysen. För att komma i åtnjutande av ett Erasmusutbyte är det nödvändigt att man genomfört minst två terminer i en svensk högskola. Det är således inte förvånande att vi finner de största skillnaderna längs den tredje axeln, den som uttrycker investeringar i det nationella utbildningssystemet. Men samtidigt visar analyserna att de mest omfattande internationella investeringarna kan kombineras med vissa nationella investeringar och vice versa – vi får nämligen en axel med internationella investeringar och en med nationella och inte en enda axel som ställer internationella mot nationella investeringar, vilket pekar mot att vissa individer kombinerar de båda under det att andra saknar båda. Graf 32, som visar planet av axel två och tre, är intressant i sammanhanget. Det framgår att läsa i Paris via utbytesavtal inte utesluter egna tidigare internationella investeringar. Både Erasmusutbyte och andra utbyten positionerar sig mot den internationella polen längs den andra axeln, medan det är mer ovanligt med omfattande nationella investeringar för dem som läser i Paris som *free movers*, medelpunkten hamnar tydligt på den icke-nationella sidan, den övre delen av grafen. Vi kan också notera att de som läser språkkurs i Paris framför allt saknar omfattande internationella investeringar, medan de intar en mer neutral position längs den nationella axeln.

RELATION TILL STUDIER I SVERIGE

Slutligen skall vi närmare analysera de studier som bedrivs och/eller har bedrivits i Sverige. Dessa är av förklarliga skäl tydligast relaterade till den tredje axeln, men vi kan när vi synar de enskilda lärosätena skapa oss en bredare förståelse för dels individernas utbildningsstrategier, dels institutionernas positioner gentemot varandra. Låt oss börja med att studera vilka typer av svenska lärosäten som utbytesavtalen involverar, Tabell 94 och Graf 103-Graf 106. Skillnaderna längs den första axeln är marginella. Utbytesavtal mellan ett parisiskt lärosäte och universiteten i Göteborg och

Lund (n=9) utmärker sig med en position vid den dominerande polen. Längs den andra axeln uppträder Uppsala universitet (n=9) vid den internationella polen och särskiljer sig från de övriga universiteten som drar mer mot mitten. Fackhögskolorna sprider sig mer längs axeln med Handelshögskolan i Stockholm i en extrem position vid denna pol i kontrast till andra fackhögskolor mot den icke-internationella polen. Det är dock vanskligt att tolka fackhögskolornas positioner i och med att de omfattar så få studenter. Vad vi kan konstatera är att det är mindre lyckat att slå samman dem till en kategori eftersom de intar så olika positioner längs axlarna. Försättningsvis ser vi att de regionala högskolorna är den enda större kategori som hamnar vid den icke-internationella polen, vilket vittnar om den skillnad som finns i rekrytering mellan fackhögskolor och traditionella universitet å ena sidan och de regionala lärosätena å den andra. De regionala lärosätena intar en mer tydligt avvikande position längs den tredje axeln, det vill säga en betydligt mindre nationell position än de övriga lärosätena. De traditionella lärosätena och fackhögskolorna karakteriseras här av att rekrytera de studenter som besitter såväl ett omfattande nationellt kapital som ett tydligt internationellt, under det att de regionala högskolorna samlar studenter med mindre av båda dessa kapitaltillgångar.

EN SAMMANFATTNING

För att summera resultaten finns en viss relation mellan de supplementära variablerna och den första axeln, det vill säga den axel som separerar studenterna efter de nedärvda tillgångarna. De egenskaper som framför allt separeras är att studera vid ett privat universitet eller en övrig *grandes écoles d'ingénieurs* (ej École Polytechnique eller Centrale), men även vid ett universitet beläget i centrala Paris, att läsa psykologi, *Lettres*, språkvetenskap eller medicin, samt att läsa i Paris via ett Erasmusutbyte som återfinns vid den dominerande polen och som står i kontrast till att läsa en språkkurs, på en konstskola eller en övrig *grandes écoles*, att läsa design, konst eller sociologi. Skillnaderna är mer markanta längs den andra axeln, den som byggs upp av studenternas egna internationella investeringar. Där står språkkurs, naturvetenskap och konst, utbyte regionala högskolor, samt konstskolor vid den icke-internationella polen och att läsa vid IEP/EHESS, privata universitet, universitet i Paris, att studera sociologi, psykologi, statsvetenskap, juridik, *Lettres* eller språkvetenskap, samt att studera i Paris som *free mover* vid den internationella polen.

De största skillnaderna uppträder emellertid först i den tredje axeln som struktureras av studenternas investeringar i det svenska utbildningssystemet. Att läsa teknologi och medicin/naturvetenskap återfinns vid den nationella polen och står i opposition till språk och sociologi/psykologi vid den icke-nationella polen. Beträffande skoltyperna är det en tydlig uppdelning mellan att läsa vid *grandes écoles* (framför allt tekniska högskolor, Centrale/X och övrig *grandes écoles d'ingénieurs*, och handelshögskolor, det vill säga HEC/ECSP/ESSEC) som hamnar vid den nationella polen och som står i opposition till studier vid universitet och privata skolor (mest tydligt privata universitet och *écoles de gestion*) vid den icke-nationella polen. Längs den tredje axeln

innehåller även en opposition mellan att studera i Paris via utbytesavtal (nationella polen) och att studera som *free mover* (icke-nationella polen). Vid den nationella polen samlas utbyten via universiteten i Umeå eller Linköping, de traditionella universiteten och fackhögskolorna. Utbyten via regionala högskolor hamnar däremot betydligt närmare origo, vilket indikerar mindre omfattande satsningar i det svenska utbildningssystemet. Den fjärde axeln, som skiljer ut de studenter som har mest omfattande internationellt kapital med sig i bagaget från dem som har något mindre, är delvis relaterad till studierna i Paris. Det gäller framför allt för studier vid privata universitet som hamnar vid den mest internationella polen och som klart särskiljs från att studera vid HEC/ECSP/ESSEC.

Korrespondensanalysen lyfter med andra ord fram den relation som finns mellan det svenska och det franska systemet. För att komma i besittning av de mest eftertraktade positionerna i den franska högskolan, nämligen studier vid någon av de prestigefulla *grandes écoles*, är det nästintill en nödvändighet att ha nått de mest åtråvärda positionerna i det svenska systemet, såsom studier på Handelshögskolan, på Kungl. tekniska högskolan, eller på vissa specifika utbildningar vid de traditionella universiteten. Det är tydligt att investeringar i det franska elitskolesystemet inte fungerar som ett alternativ till en svensk utbildning utan snarare som ett komplement till denna.

Detta förklaras i huvudsak av två aspekter av det franska systemet av *grandes écoles* och deras relation till det nationella/internationella. För det första är det franska utbildningssystemet ett mycket nationellt system vad gäller de mest konsektrerade utbildningarna (det finns förvisso många utländska studenter i det franska systemet, men dessa är till stor del hänvisade till de öppna, mindre prestigefulla delarna av systemet).³²⁹ För att nå de högsta positionerna inom utbildningssystemet krävs långa och omfattande investeringar i det franska utbildningssystemets tidigare nivåer. Exempelvis förutsätter studier vid *grandes écoles* ofta att man läst *classes préparatoires*, vilka i sin tur förutsätter lyckade tidigare studier i det franska systemet.³³⁰ Här skiljer sig det franska utbildningsväsendet tydligt från det amerikanska som är betydligt mer öppet mot – eller beroende av – omvärlden. De mest prestigefulla utbildningarna i USA har ofta en mycket omfattande andel utländska studenter, framför allt från Asien, och måste vanligen begränsa antagningen av dessa för att de inte helt ska dominera campus (se vidare nedan i Kapitel III och avsnittet Lokala, regionala, nationella och internationella lärosäten). För det andra kan man också hävda att *grandes écoles* är de mest internationaliserade delarna av det franska utbildningsväsendet.³³¹ Det är nämligen här vi finner de högsta andelarna

³²⁹ Andelen utländska studenter är visserligen större på *grandes écoles* (17 %, 2001) än på universiteten (ca 11 %, 2001), men i och med studenterna vid *grandes écoles* utgör en mycket liten del av det totala antalet studenter befinner sig det absoluta flertalet av de utländska studenterna på universiteten (81 %, 2002/2003, endast 7 % återfinns på *grandes écoles*). Se Commissariat général du Plan, *Etudiants et chercheurs à l'horizon 2020. Enjeux de la mobilité internationale et de l'attractivité de la France*, Rapport du groupe de projet SARASWATI, La Documentation Française, Paris 2005, pp. 76, 78, 83.

³³⁰ Ibid., p. 73.

³³¹ På École nationale des ponts et chaussées hemsida möts man av följande välkomstord:

”Bienvenue à l'ENPC

Il y a vingt-cinq ans, l'Ecole des ponts était une école franco-française, qui ne délivrait que le diplôme d'ingénieur. Aujourd'hui, les formations se sont considérablement diversifiées et l'Ecole s'est fortement internationalisée : les programmes s'inscrivent dans la nouvelle trame européenne et de multiples accords la lient à des universités du monde entier.” Se http://www.enpc.fr/fr/enpc/ecole_mouvement/bienvenue.htm, besökt 2004-06-06.

internationella studenter.³³² Många av dessa är emellertid utbytesstudenter. Det råder här den stor skillnad beroende på ursprungsregion. Studenter som förlägger hela sina studier till det franska systemet, framför allt kommer från Afrika, Sydostasien och Östeuropa. Bland studenter från Nordamerika, Västeuropa och Skandinavien, det vill säga de dominerande utbildningsländerna, är den stora majoriteten utbytesstudenter, vilka tillbringar ett halvår eller ett år vid det franska lärosätet. Dessa studenter bedriver vanligtvis sina huvudsakliga studier vid de mest prestigefulla utbildningarna i sina respektive hemländer. Det resultat vi finner i vår korrespondensanalys är således resultatet av att de mest dominerande utbildningarna sluter sig samman i transnationella nätverk för samarbete och utbyten. För de institutioner som ingår i dessa nätverk innebär det att de kan lägga prestige från de övriga lärosätena till det egna symboliska kapitalet och därmed ytterligare distansera sig från de nationella konkurrenterna under sig i hierarkin – lärosäten som vanligtvis inte har tillgång till dessa exklusiva transnationella nätverk, utan är hänvisade till mindre distingerade sammanhang som Erasmus och Nordplus.

Vi kan utifrån resultaten från korrespondensanalysen lyfta fram två huvudtyper av utbildningsstrategier visavi det internationella, en mer nationellt orienterad och en exklusivt internationellt orienterad. Den mer nationellt orienterade präglas av att tillträde till den utländska utbildningen nås via omfattande studier i Sverige och via utbytesavtal mellan svenska och utländska lärosäten. Denna strategi är i mångt och mycket komplementär eller additiv. Värdet av den utländska utbildningen adderas till värdet av den svenska utbildningen. Den internationella strategin innebär en investering i en fransk utbildning i stället för en svensk utbildning.³³³ Dessa två typer rymmer helt olika typer av investeringar i det franska systemet. De som investerar minst tid i det franska systemet, de som läser via utbyte, kommer i åtnjutande av de högst värderade utbildningarna, medan de som helt satsar på en karriär i det franska systemet tvingas till att följa den allmänna färdan vid universiteten eller till mer marginella spår som de privata skolorna erbjuder. Dessa två strategier är tydligt relaterade till kön. Det är framför allt kvinnor som väljer den mer internationellt orienterade karriären, under det att de få män som återfinns i Paris, tydligt prefererar den betydligt säkrare nationella utbildningskarriären. Det finns även en social dimension. De nationella strategierna utvecklas framför allt av grupper som står det svenska utbildningssystemet nära, där läkarhushåll intar den tydligaste positionen. De internationella strategierna däremot kan främst förknippas med barn till företagsledare.

Dessa strategier behöver dock kompletteras med två ytterligare kategorier av strategier. Vi ser i planet av axel två och tre som korsar de internationella investeringarna med de nationella att vi får en kvadratisk struktur.³³⁴ De internationella investeringarna står inte helt i motsatsställning till de nationella, utan vi erhåller två möjliga typfall till vilka uttrycks längs den internationella axeln. Längst

³³² Commissariat général du Plan, *Etudiants et chercheurs à l'horizon 2020. Enjeux de la mobilité internationale et de l'attractivité de la France*, Rapport du groupe de projet SARASWATI, La Documentation Française, Paris 2005, pp. 82-84.

³³³ Det innebär dock inte att man helt saknar erfarenheter av svensk högre utbildning, vanligtvis har man läst några terminer i Sverige, men inte en hel utbildning.

³³⁴ Se Graf 24, Graf 28, Graf 32, Graf 105 och Graf 109.

till vänster finner vi IEP/EHESS i en position som omfattar betydande internationella investeringar men även ett visst mått av nationella investeringar, det vill säga något annat än de mer enkelriktat internationellt orienterade strategierna vid de privata universiteten. I tydlig relief till samtliga strategier återfinns språk- och konststudier. Dessa kännetecknas av lite internationella investeringar, om än vissa nationella. Det finns en tydlig tidsaspekt här. De studenter som återfinns i denna del av rummet är ofta yngre än de andra och har inte haft lika lång tid på sig att ackumulera olika tillgångar – vissa av dem kommer sannolikt att vid ett senare skede inta andra positioner i rummet. Sammanfattningsvis erhåller vi fyra olika typfall i relation till det nationella/internationella utbildningsinvesteringarna: de som främst satsar på en nationell karriär, de som i huvudsak investerar i en internationell, de som har omfattande investeringar i både en internationell och en nationell utbildningskarriär, samt de som har skralt med båda formerna av satsningar.

DE SEX GRUPPERNAS UTBILDINGSSTRATEGIER

Vi har nu undersökt utbildningsstrategier i relation till den rumsliga representationen av resultaten från en korrespondensanalys. Ett annat sätt är att nämna sig fråga från de grupper som den euklidiska klassificeringen skapat. Vi kan undersöka hur väl de sex grupper av individer är relaterade till studierna som bedrivs i Paris. Kan vi modifiera resultatet att det finns investeringar som främst riktar sig mot det svenska systemet och investeringar som helt eller delvis utesluter omfattande investeringar i Sverige till förmån för helhjärtade satsningar på studier i utlandet, här i Paris, samt att det är de som investerar i det svenska systemet som lyckas bäst i konkurrensen om de mest eftersökta platserna inom det franska systemet? Och vidare kan en analys av relationerna mellan grupperna av individer kasta något ytterligare ljus över de sociala gruppernas utbildningsstrategier?

Det finns en uppdelning mellan dem som investerar mycket i det svenska systemet, *teknisterna* (*ce1*), och *den modala gruppen* (*ce4*), och de grupper som främst investerar i utbildning utanför Sveriges gränser, *de internationella pretendenterna* (*ce6*) och *de internationella arvtagarna* (*ce3*), beträffande vilka skolor man läser vid (se Tabell 103). Benägenheten att läsa på *grandes écoles* är störst i den lilla gruppen *teknisterna* (*ce1*), 25 % mot 15 % för samtliga, följda av *den modala gruppen* (*ce4*), 19 %.³³⁵ De lägsta andelarna finns bland *de internationella arvtagarna* (*ce3*) och studenterna i *den dominerade gruppen* (*ce5*), båda ligger på 9 %. *De internationella pretendenterna* (*ce6*) ligger i paritet med genomsnittet (14 %). Studenterna i *den modala gruppen* (*ce4*), den i särklass största gruppen, är underrepresenterade på såväl universiteten (14 % mot 23 %) som de privata skolorna (6 % mot 11 %). Båda dessa skolformer rankas däremot högt av de studenter som har de mest omfattande egna internationella investeringarna, *de internationella pretendenterna* (*ce6*), som har de i högsta

³³⁵ Ett annat sätt att uttrycka detta förhållande är att av dem som läser på *grandes écoles* klassas 50 % i *den modala gruppen* (*ce4*), samtidigt som gruppen utgör 39 % av samtliga studenter. Inom kategorin *grandes écoles* rekryterar IEP/EHESS sex av de elva *internationella pretendenterna* (*ce6*), medan Centrale/X, HEC/ESCP/ESSEC och andra *grandes écoles d'ingénieurs* framför allt rekryterar från den dubbelt så stora gruppen, *den modala gruppen* (*ce4*), (sex av nio, fem av åtta och sex av nio).

andelarna för privata skolor³³⁶ (17 % mot 11 %), och de näst högsta andelarna för universitet³³⁷ (44 % mot 23 %). De studenter som har de mest omfattande ärvda internationella kapitalet, *de internationella arvtagarna* (ce3), har den högsta andelen studenter på universitet (48 %).

En annan vattendelare mellan grupperna är huruvida man läser språkkurser eller inte. Detta skiljer sig från 80 % eller tolv av femton bland *esteterna* (ce2), 23 % bland *de internationella pretendenterna* (ce6). Även *de internationella arvtagarna* (ce3) har en liten andel, 33 %. Övriga grupper har andelar runt 60 %. Att läsa språkkurs är således omvänt proportionellt mot att läsa på universitet, de högsta andelarna har *de internationella arvtagarna* (ce3) och *de internationella pretendenterna* (ce6), och bland *esteterna* (ce2) finns ingen student som läser på ett universitet.

Skolornas rekrytering, så som den framträder i det material vi har att tillgå, är kopplad till vilken typ av rekryteringskanaler de i först hand använder sig av, det vill säga om de framför allt tar emot utbytesstudenter eller om de huvudsakligen rekryterar *free movers*, (se avsnittet Skolornas relationer till svenska lärosäten). Det är inte förvånande att se att de som läser i Paris som *free movers* framför allt kommer från den grupp med högst andel studenter på universitet, *de internationella pretendenterna* (ce6), 47 % av alla *free movers* ingår i denna grupp, som utgör 22 % av samtliga studenter (Tabell 104). Vi kan jämföra med *de internationella arvtagarna* (ce3), som är en jämnstor grupp och som utgör 25 % av alla *free movers*. Samtidigt kommer över hälften av de studenter (53 % respektive 53 %) som läser utomlands via ett Erasmusutbyte eller ett annat utbytesprogram från *den modala gruppen* (ce4), som omfattar 39 % av alla studenter. I denna grupp återfinns 50 % av dem som läser på *grandes écoles*. Studerar vi vilka typer av svenska lärosäten som utgör utbytespartner med ett mått av försiktighet – antalet studenter som läser via utbyte är litet, 68 individer, vilket gör det vanskligt att förfina analysen alltför långt – ser vi att det finns en skillnad mellan *den modala gruppen* (ce4) och *de internationella pretendenterna* (ce6). I *den modala gruppen* (ce4) finns en relativ jämn balans mellan universitet och fackhögskolor (en klar överrepresentation i båda kategorierna), medan *de internationella pretendenterna* (ce6) har en överrepresentation av utbyten via universitet och en klar underrepresentation för utbyten via fackhögskolor. *De dominerade* (ce5), den tredje stora gruppen, har en klar underrepresentation i båda grupperna.

Beträffande studenternas val av studieinriktning är dessa, som vi konstaterat ovan, också delvis relaterade till skoltyperna. De som läser på en *grande école d'ingénieurs* hamnar med nästintill uteslutande inom ämneskategorin teknologi. För framför allt de som läser på universitet utgör ämnesinriktningen en viktig specificering som inte ges av skoltypen – universitetsstudier kan spänna över allt från enstaka kurser i media eller språk till långa utbildningsprogram inom juridik eller medicin. Bland de större grupperna, *den modala gruppen* (ce4), *de dominerade* (ce5) och *de*

³³⁶ Bland de privata utbildningarna rekryterar de privata universiteten sex av nio studenter från *de internationella pretendenterna* (ce6), handelsskolor fem av elva från *den modala gruppen* (ce4), och konstskolor sex av elva från *den dominerade gruppen* (ce5).

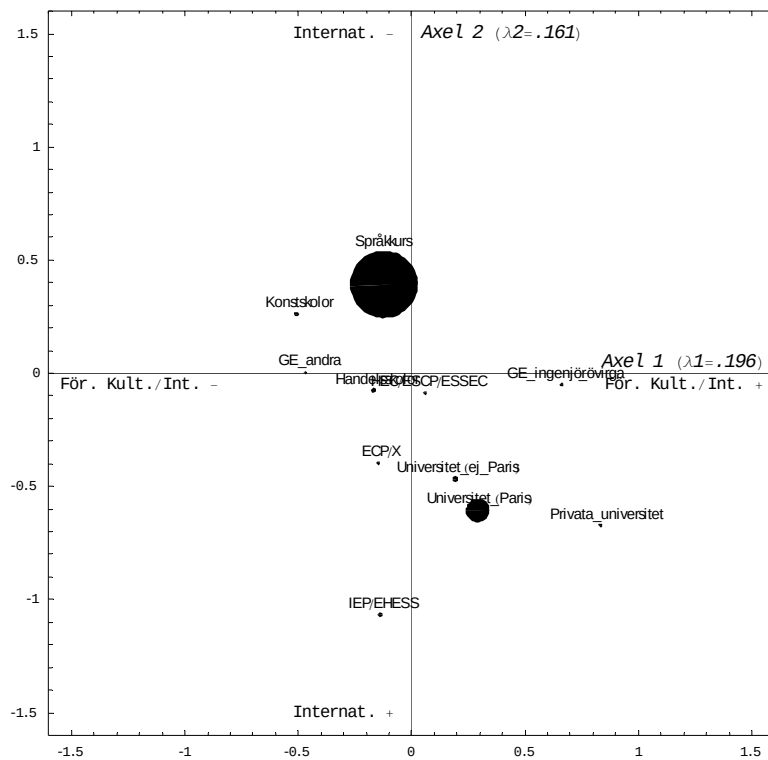
³³⁷ De anrika mer centralt belägna universiteten rekryterar en större andel av *de internationella pretendenterna* (ce6) än vad de nyare universiteten utanför centrala Paris gör, som har sin största rekryteringsbas i *den modala gruppen* (ce4).

internationella pretendenterna (ce6) uppvisar studenterna skilda ämnespreferenser.³³⁸ *Den modala gruppen (ce4)*, som är den största gruppen och den grupp som har de mest omfattande nationella investeringarna av de tre med en tydlig inriktning mot naturvetenskapliga studier i gymnasiet, är mycket överrepresenterade inom teknologi (tolv av arton kommer från gruppen) och medicin/naturvetenskap (sju av tolv). I teknologi och medicin/naturvetenskap är *de dominerade (ce5)*, den minst kapitalstarka gruppen, och *de internationella pretendenterna (ce6)*, den med mest egna internationella investeringar, som mest underrepresenterade (Tabell 105). *Den modala gruppen (ce4)* är å andra sidan dels underrepresenterad inom språkvetenskap, sociologi/psykologi och *Lettres*, som prioriteras högt av *de internationella pretendenterna (ce6)* (nio av tretton; nio av fjorton; nio av 22), och design/konst, den enda utbildning där *de dominerade (ce5)* är klart överrepresenterade (sex av femton). *De internationella pretendenterna (ce6)* är också tydligt överrepresenterad inom statsvetenskap/juridik (nio av nitton), vilket ingen av de två övriga grupperna är, och kraftigt underrepresenterade inom språkkurs (femton av 149), där vi finner en överrepresentation både inom *den modala gruppen (ce4)* och inom *den dominerade gruppen (ce5)* (69 resp. 39 av 149).

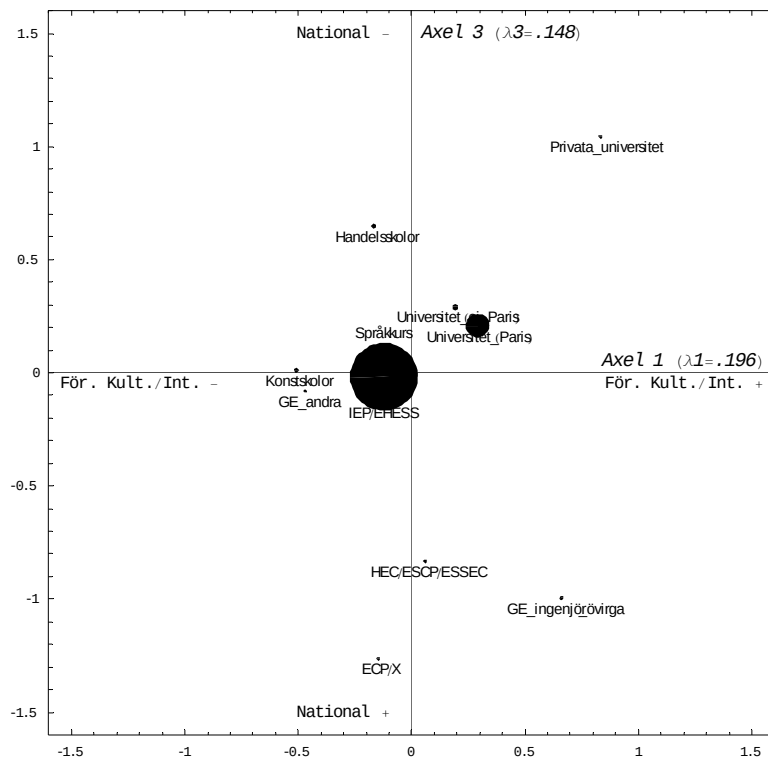
Slutligen några ord om vilka svenska lärosäten som man tidigare har bedrivit studier vid. Detta kan ses som ett annat mått på studenternas utbildningsinvesteringar än informationen om vilket utbyteslärosäte det gäller eftersom vi här även får med de studenter som ej läser i Paris via ett utbyte, men som har genomfört studier i Sverige. Grupperna blir här större och vi kan därför bryta ned materialet på en mer finfördelad nivå (Tabell 106). Det finns en klar geografisk skillnad i spridningen på utbildningsinvesteringarna, som även är förknippad med sociala skillnader. Att studera vid de traditionella universiteten i Uppsala och Lund är vanligast i *den modala gruppen (ce4)* och *de internationella pretendenterna (ce6)*, vilket är betydligt mer ovanligt för *de dominerade (ce5)*. *De dominerade (ce5)* har å andra sidan den högsta andelen studenter som läst på en regional högskola. Den skillnad vi konstaterade ovan mellan utbyteshögskolorna, att *de internationella pretendenterna (ce6)* har en överrepresentation av studenter på universitet och underrepresentation på fackhögskolor, kvarstår när vi beaktar samtliga tidigare studier och inte endast de som gäller utbyte. Proportionerna är de omvända för *den modala gruppen (ce4)*, de är underrepresenterade vad gäller studier vid universitet, men klart överrepresenterade i kategorin fackhögskolor, framför allt de tekniska högskolorna. *De dominerade (ce5)*, den minst kapitalstarka gruppen, har en underrepresentation i båda dessa kategorier, men framför allt på fackhögskolorna.

³³⁸ De tre mindre grupperna skiljer sig även de åt. *Esteterna (ce2)* fördelar sig endast på två utbildningar, konst/design (med tre av de femton studenterna i gruppen)³³⁸ och språkkurs (resterande tolv av de femton studenterna). *Teknisterna (ce1)*, den mest särpräglade gruppen enligt vår euklidiska klassificering, är mer spridd över utbildningarna än *esteterna (ce2)* dock med en koncentration till språkkurs (sju av de tolv) övriga finns inom konst/design (två av tolv) och medicin/naturvetenskap/teknologi (tre av tolv). *De internationella arvtagarna (ce3)* har en överrepresentation inom *Lettres* (fyra av 21), medicin/naturvetenskap (två av 21) och sociologi/psykologi (två av 21) och även om de flesta av studenterna i gruppen återfinns inom språkkurs (sju av 21) är de klart underrepresenterade där.

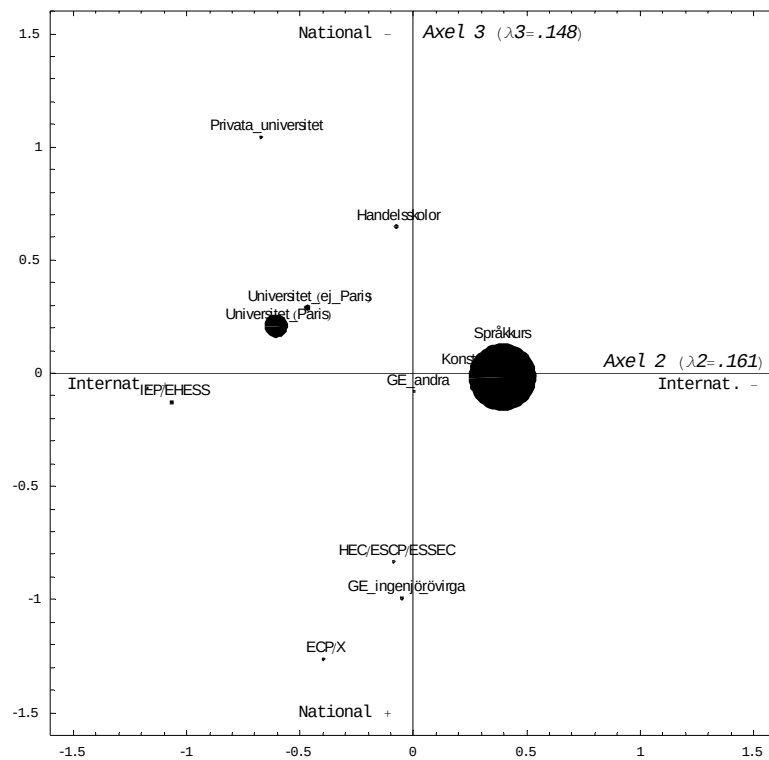
Graf 22. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

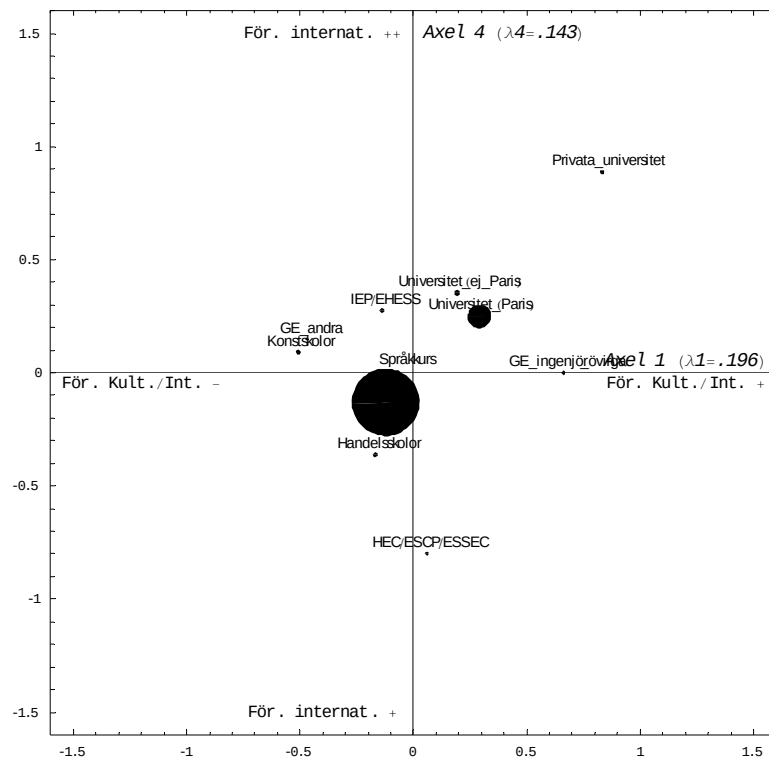
Graf 23. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

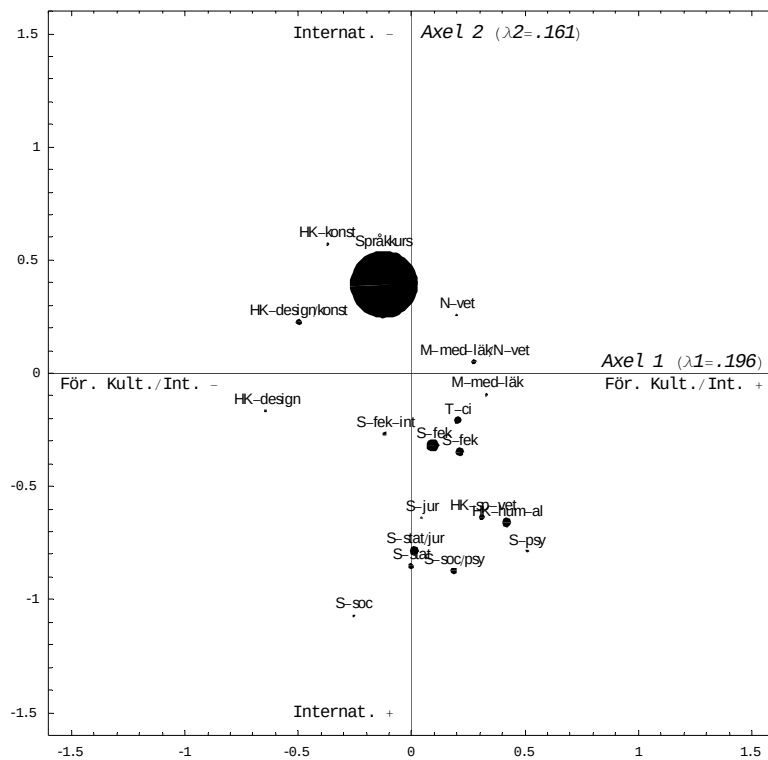
Graf 24. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.

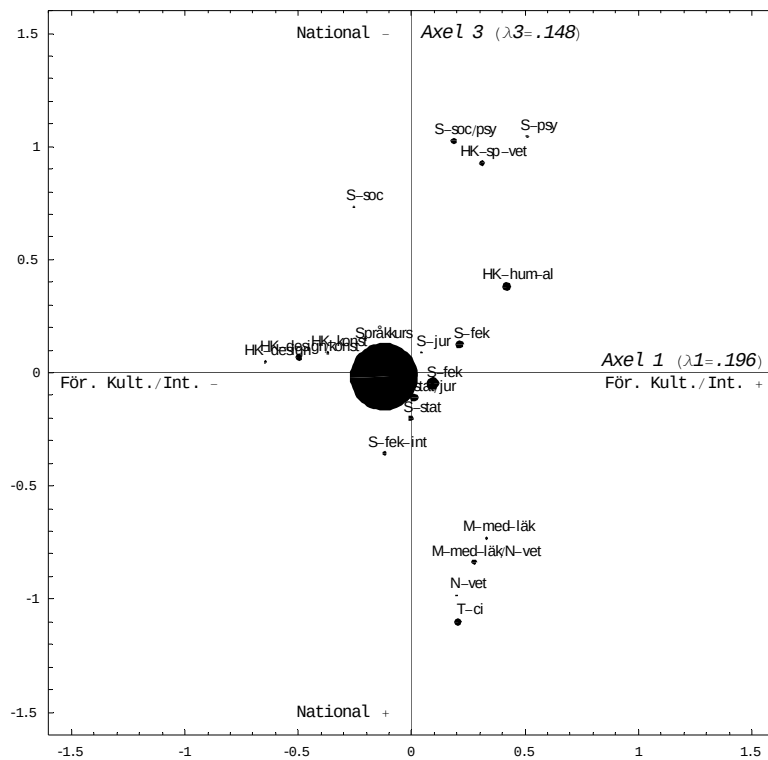
Graf 25. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

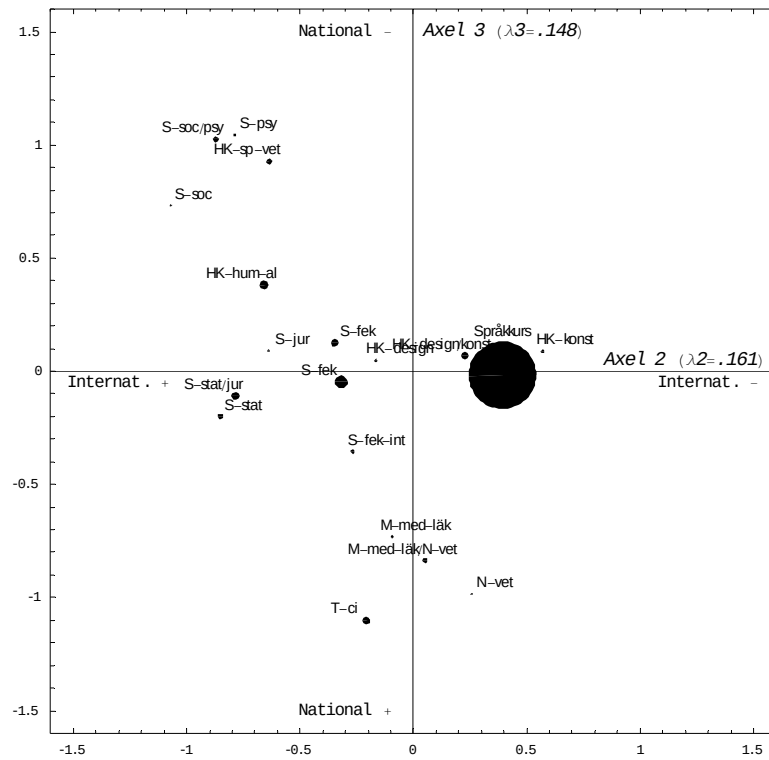
Graf 26. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

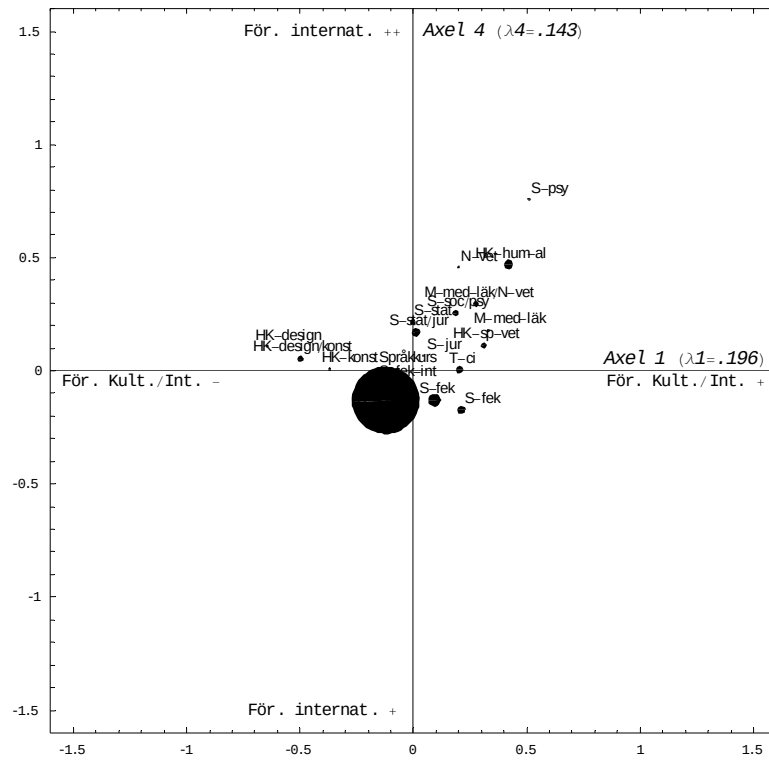
Graf 27. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

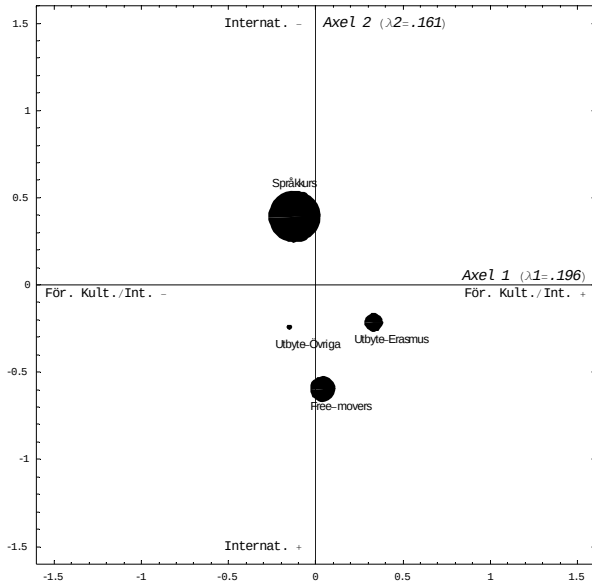
Graf 28. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.

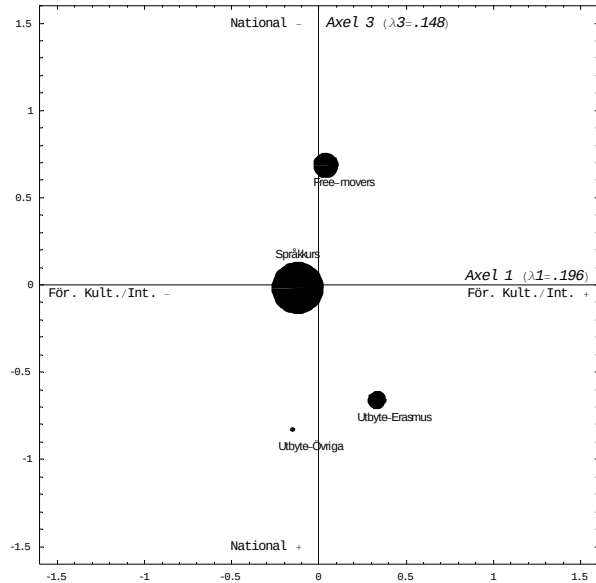
Graf 29. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

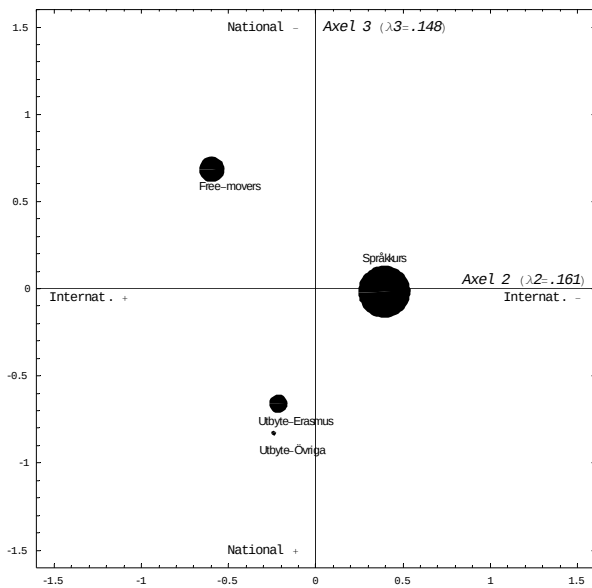
**Graf 30. Utbyte och free movers som
supplementär variabel, moln av
modaliteter, planet av axel 1 och 2.**

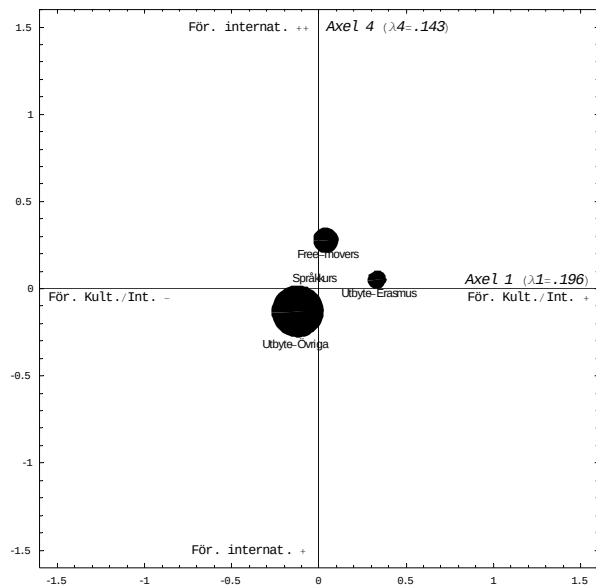
**Graf 31. Utbyte och free movers som
supplementär variabel, moln av
modaliteter, planet av axel 1 och 3.**

**Graf 32. Utbyte och free movers som
supplementär variabel, moln av
modaliteter, planet av axel 2 och 3.**

**Graf 33. Utbyte och free movers som
supplementär variabel, moln av
modaliteter, planet av axel 1 och 4.**

”ALLTSÅ JAG HAR INGEN NATIONALITET” – LIVSBANOR ÖVER NATIONSGRÄNSER

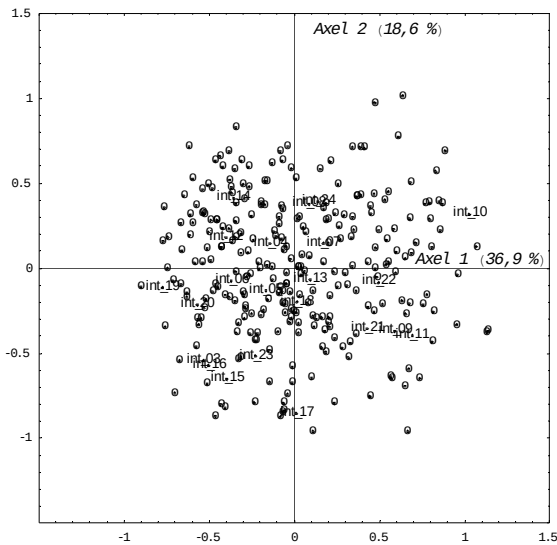
Vårt statistiska material har hjälpt oss att förstå vilka som läser i Paris och vilka som väljer att läsa på vissa skolor och inte andra och vilka som föredrar vissa ämnen till förmån för andra. Men statistiken har sina begränsningar. Den subjektiva verkligheten låter sig svårligen fångas i nationell statistiken och enkätundersökningar är ett relativt trubbigt instrument för att förstå människors subjektiva förhållningssätt och erfarenheter. Vi kommer i detta avsnitt att utifrån de intervjuer som genomförts med ett drygt tjugotal av de svenska studenter som befann sig i Paris våren 2000 fördjupa oss i ett par teman, såsom studiernas betydelse i studenternas livsbanor, valet av nationella kontra internationella utbildningsstrategier, livet utanför studierna, upplevelserna av Paris som stad och förhållandet till det franska/svenska/internationella.

INTERVJUER OCH REPRESENTATIVITET

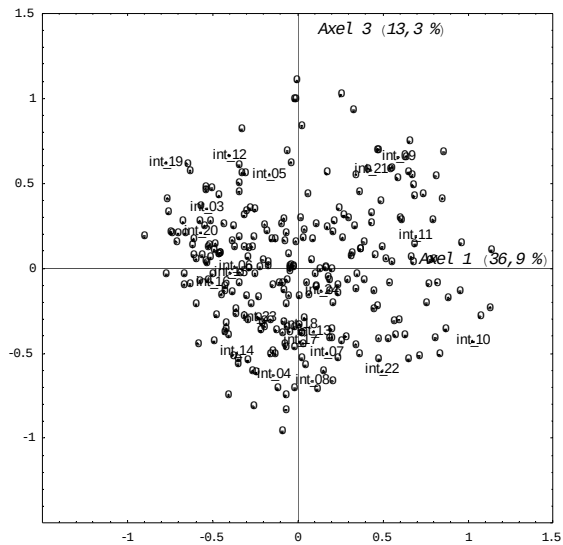
Låt oss börja med frågan om representativitet. Är de dryga tjugo studenter som intervjuats i någon mening representativa och i så fall för vilken population? Ett svar är att det beror på vad vi avser att de ska representera, utländska studenter i Paris i allmänhet, kvinnliga eller manliga svenska studenter i Paris, kvinnliga svenska studenter som läser språkkurs i Paris och är runt 20 år eller manliga svenska studenter i 25-årsåldern som läser på en *grande école*. Nedan kommer vi att använda oss av olika representationsnivåer. Vissa fenomen är relativt allmänna, åtminstone för svenska studenter i Paris, och gäller för denna nivå, medan andra fenomen är mer specifika. Vad innebär det att vara kvinna på en *grande école d'ingénieurs* eller att vara från arbetarklass och studera på en *grande école*? Ett annat sätt att närma sig frågan om representativitet är att ställa intervjuerna i relation till de statistiska analyser vi redovisat ovan.

I och med att i princip samtliga som intervjuats har besvarat enkäten kan vi ställa oss frågan i vilken utsträckning de intervjuade studenterna är representativa för enkätpopulationen. Vi kan i Graf 34-Graf 37 se hur de intervjuade individerna är spridda i molnet av individer enligt de plan vi arbetat med ovan. Vi ser att i planet av axel ett och två (Graf 34) är de intervjuade studenterna väl spridda, dock med en viss tonvikt mot den internationella polen längs axel två (nedåt i grafen). I planet av axel ett och tre (Graf 35) finner vi en bra balans mellan den nationella och den icke-nationella polen. De individer som intar de mest extrema positionerna i planet av axel ett och fyra (Graf 36), alltså de studenter vi finner i det högra övre hörnet, där egenskapen att båda föräldrarna har arbetat och studerat utomlands återfinns, är dock illa representerade i intervjumaterialet.

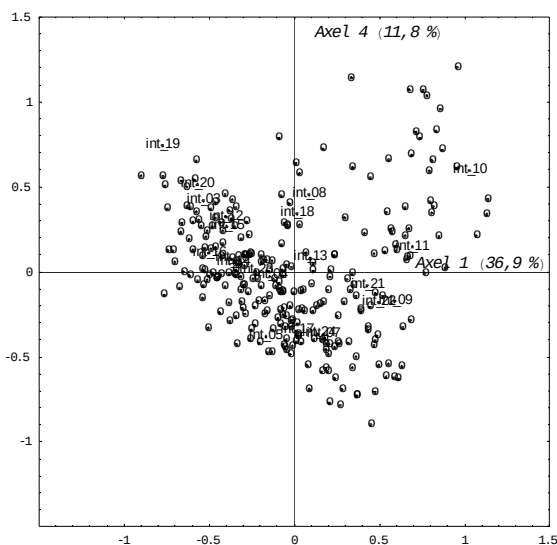
Graf 34. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 2.

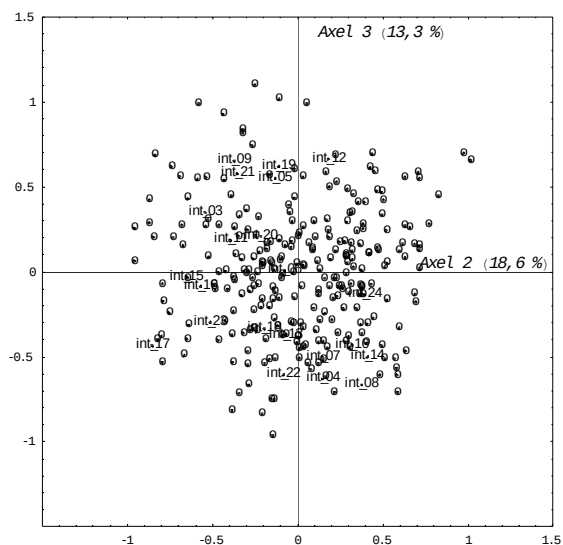
Graf 35. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 3.

Graf 36. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 4.

Graf 37. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 2 och 3.

Slutligen kan vi konstatera att planet av axel två och tre (Graf 37) visar på en god spridning bland de studenter som har omfattande internationella eller nationella tillgångar, det vill säga de studenter som återfinns i de områden vi passerar när vi rör oss nedifrån det högra hörnet (där de studenter som har omfattande nationella investeringar men lite internationella investeringar positionerar sig) över dem som har både internationella som nationella investeringar vid mitten till vänster, upp mot dem som i huvudsak har ett omfattande internationellt kapital uppe till vänster. Studenter i det övre högra hörnet, där de studenter som saknar såväl nationella som internationella tillgångar finns, är mindre väl representerade än studenter i de övriga tre hörnen. En förklaring till att denna grupp är

underrepresenterade i intervjumaterialet är att förfrågan om intervjuer i första hand skickats ut till de studenter som bedriver studier vid elitinstitutioner samt till dem som läser på långa utbildningar, läkarutbildning, juridik, teknologi, etc. En annan förklaring är att de studenter som återfinns uppe till höger är de som har minst tydlig förankring i sina studier i Paris, de har inte läst så länge, och studierna är också av kompletterande karaktär (att läsa språkkurs hamnar här) – de går inte på den utbildning som primärt kommer att ligga till grund för deras professionella karriärer.³³⁹

Till denna analys av representativitet kan vi även väga in fördelningen av de intervjuade studenterna över våra sex grupper som vi erhållit i den euklidiska klassificeringen. Det är tydligt att de tre större grupperna, *den modala gruppen (ce4)*, *den dominerade gruppen (ce5)* och *de internationella pretendenterna (ce6)* är väl representerade, ungefär en tredjedel av de intervjuade studenterna återfinns i var och en av dessa grupper. Däremot finns det inte någon student från grupperna *teknisterna (ce1)* och *de internationella arvtagarna (ce3)* och en enda student från *esteterna (ce2)* (se Tabell 10). Att vi har en så liten representation från dessa tre senare grupper är förståeligt. Dels har relativt få förfrågningar skickats ut till studenter i dessa grupper, totalt tio av 72, dels omfattar dessa grupper relativt många studenter som läser på språkkurs, vilka är mindre benägna att besvara enkäten än andra studenter (samt fotnot 339).

Tabell 10. Grupper av studenter, förfrågan om intervju och genomförda intervjuer.

Grupp		N	Förfrågan om intervju	Andel förfrågan/ antal stud. i gruppen	Genomförd intervju	Andel genomförda/ förfrågan	Andel genomförda/ antal studenter
ce1	Teknisterna	12	2	16,7	0	0,0	0,0
ce2	Esteterna	15	5	33,3	1	20,0	6,7
ce3	De internationella arvtagarna	21	3	14,3	0	0,0	0,0
ce4	Den modala gruppen	114	19	16,7	7	36,8	6,1
ce5	De dominerade	65	17	26,2	6	35,3	9,2
ce6	De internationella pretendenterna	63	26	41,3	8	30,8	12,7
Totalt		290	72	24,8	22	30,6	7,6

NÅGRA TYPFALL AV LIVSBANOR

Med utgångspunkt i de tre större grupperna som den euklidiska klassificeringen lyft fram kan vi teckna ett par livsbanor som får exemplifiera ett antal mer typiska vägar till Paris. Syftet med de skisser av levnadsbanor som följer är inte att slå fast att dessa är de enda vägar som leder till Paris. Det finns naturligtvis lika många vägar som det finns studenter.³⁴⁰ Avsikten är snarare att dels försöka ge en mer fyllig bild av vad utlandsstudier kan innebära och framför allt vilken plats de fyller i de svenska studenternas livsbanor, dels försöka fånga något av de olika logiker som ligger bakom valen av att studera i Paris.

³³⁹ I linje med detta resonemang står det faktum att det är för språkkursstudenterna vi erhåller den lägsta svarsfrekvensen, vilket vittnar om en lägre grad av integration i det franska samhället och av identifiering med sina studier och sannolikt en mindre benägenhet att ställa upp på en intervju kring sina studier – vilka dessutom som vi kommer att se nedan inte behöver vara en särskilt stor del av tillvaron.

³⁴⁰ Vilket dock inte skall ses som något postmodernt präglat slagord. Även om det finns stora skillnader mellan individers levnadsbanor finns det likheter och de skillnader som finns går även att förstå, de är inte unika i den meningen att de inte går att förstå sociologiskt.

OMFATTANDE NATIONELLA INVESTERINGAR MED INTERNATIONELLA INSLAG

Den största gruppen, *den modala gruppen (ce4)*, som utgörs av de studenter som har gjort de mest omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet och som har en överrepresentation av utbytesstudenter i Paris, representeras i intervjumaterialet av sju studenter, tre män och fyra kvinnor. Sex av studenterna läser som utbytesstudenter i Paris. Teknologiska, medicinska och naturvetenskapliga studier dominerar och läses av fem av studenterna. Vi ska här möta två av dessa studenter.

Den första är en kvinna några år över tjugo. Hon läser i Paris på en ingenjörsskola via ett utbyte med ett svenskt lärosäte. Hon bor på skolan och som många andra svenskar finner hon undervisningen mycket svår, men hon har nu börjat klara av tentorna. Hon menar att:

ibland känns det lite meningslöst. Jag hade nog lärt mig mer, mer konkreta saker, om jag hade stannat kvar i Sverige för att det är mycket lättare att lära sig i ett system som man är van vid, det funkar så, och jag har inga problem med språket, men här så... det blir ganska ofta så att jag vet att jag har inte möjlighet att ta igen allt det som de har lärt sig under två år som jag har missat, och då får jag i stället för att lära mig det riktigt, får jag försöka att jaja, nu har jag inte full kontroll men jag får lära mig så mycket jag hinner och försöka klara tentan. Och hemma så... man lär sig ju mer om man inte bara har som mål att lära sig till tentan, utan för att kunna det sen, så det är väl lite... möjligheterna att lära något sig minskar väl lite, fast å andra sidan lär man sig väldigt mycket annat, franska och en ny kultur och så...

Hennes utbildningskarriär hittills följer den mest ansedda vägen i svenskt utbildningsväsende. Hon gick naturvetenskaplig linje på gymnasiet och har därefter relativt omgående fortsatt till teknisk fysik. På frågan varför hon valde teknisk fysik säger hon:

Det har jag vetat sen jag var SÅ liten! Det berättade min lågstadielärare för mig, att när du blir stor då ska du gå på Chalmers och bli civilingenjör. Jaha, sa jag. Nej, men lite är det väl för att min pappa läste på Chalmers och sen har jag alltid varit intresserad av teknik och sådana grejer, matte, fysik och teknik.

Hon har för avsikt att fortsätta sina studier med att doktorera. Att hon har följt en av de mest prestigefyllda utbildningsbanorna i det svenska utbildningssystemet hindrar inte att hon därtill kan lägga internationella erfarenheter, gymnasieutbildningens sista år lästes i Frankrike och nu läser hon två år utomlands inom ramen för sina civilingenjörsstudier. Hon funderar på att förlägga delar av sina doktorsstudier till Frankrike och hon kan mycket väl tänka sig att därefter arbeta i Frankrike under vissa perioder.

Det internationella kapitalet är framför allt förvärvat. Hon och hennes föräldrar är födda i Sverige. Pappan arbetar som civilingenjör och mamman arbetar med barn. Fadern har arbetat utomlands vid ett tillfälle, men ingen av föräldrarna, som båda har läst på universitetsnivå, har läst utomlands. De har dock rest mycket i hennes ungdom, ofta styrdes bilen mot Västeuropa ("vi har ofta åkt i bil, inte charter, det intresserar mig inte"). Hennes internationella orientering är tydligt riktad mot Frankrike, förutom att hon studerade ett år där under gymnasiet och nu läser två år i Paris, har hon läst franska från grundskolan och även tagit en del poäng i franska på högskolenivå för att "inte glömma bort franskan" sedan gymnasiet. När hon valde land för sina utbytesstudier hade hon först tänkt sig åka till

England för att bättra på sin engelska, men där gick det inte att läsa två år, vilket var ett villkor, och valet föll då på Frankrike, något som hon inte ångrat:

Men under tiden så insåg jag ju att det var inte bara för att lära sig ett språk, det var ju lite roligare att lära sig kulturen, och då kände jag mig hemma i Frankrike, alltså, det känns som jag bättre förstår hur de tänker, för det är ju inte samma sak, det är ju verkligen inte det, så då tyckte jag att då hade jag börjat lära mig hur det funkar att leva i Frankrike på riktigt, och då var det inte så att jag sen kände att nu vill jag åka till England, utan då vill jag åka tillbaka till Frankrike, och så tyckte jag att ett år är inte så långt, för ett år... då blir det ju verkligen bara, vad är det, en åtta, nio månader, så jag tyckte att två år skulle jag allt vilja läsa då, och hitta nåt som lät mig läsa två år...

Den franska orienteringen märks även i hennes val av boendet på skolan. Till skillnad från många andra utbytesstudenter som hamnar i korridorer med varandra och endast ett fåtal fransmän så har hon valt att bo i en korridor med endast fransmän. Hon är dessutom med i ett antal föreningar på skolan och det är på skolan som hon tillbringar större delen av sin tid.

Som ett komplement till denna livsbana har vi en man (det är i *den modala gruppen (ce4)* som vi finner den näst högsta andelen män, 26 % är män mot 22 % av samtliga), några år äldre, som delar de omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet, men som har valt en betydligt mindre ambitiös och krävande studiesejour i Paris – han har vistats ett halvår i Paris inom ramen för sina studier på en läkarutbildning i Sverige. Sin tid i Paris beskriver han som mycket avspänd:

... vad jag gillar var att det inte var så pretentiöst, jag gillade just att det var så avspänt, vi gick alltså i skolan, eftersom vi inte gick på föreläsningar, så gick vi i skolan, eller på sjukhuset till klocka ett ungefär, och sen hade man hela dagarna ledigt och så pluggade vi ingenting på fritiden, det bestämde vi oss också för att inte göra, vilket var ett av skälen till att jag fick plugga så mycket i sommar, jag har aldrig varit så mycket ledig i hela mitt liv någonsin, och att vara ledig så i Paris är ju helt fantastiskt, så man hängde liksom, dels så gick man runt väldigt mycket och så idrottade jag väldigt mycket, och sen, bara sitta och hänga på caféer, barer, det är så genomtrevligt och så läsa mycket skönlitteratur.

Detta bör läsas mot bakgrund av hans utbildningskarriär, som utgör en blandning av omfattande investeringar och relativt löst sammanhängande studier. Han läste naturvetenskaplig linje på gymnasiet i en svensk medelstor stad och lyckades relativt bra betygsmässigt utan att tillhöra de allra bästa. Han valde naturvetenskaplig utbildning för att han ”hade hyfsade betyg från grundskolan” och inte ville ”blockera någon väg”, dessutom hade han nog ”lite medicintankar i bakhuvudet hela tiden”, naturvetenskaplig linje var också den utbildning som passade dem som inte hade någon tydligt utstakad väg – ”visste man inte alls vad man ville hålla på så var natur alltid ett bra alternativ, så resonerade jag då”. Betygen räckte dock inte till att söka in på läkarutbildningen och högskoleprovsresultaten var inte heller tillräckligt höga. Därför valde han att läsa ämnen som historia, ekonomisk historia och filosofi på universitet i Sverige, men:

jag läste då fem terminer [...] rätt planlöst och tog, inte missade något utan jag precis klarade mej hela tiden och hade 15 poäng i snitt per termin tror jag att det blev, så att jag skulle få studiemedel, och så märkte att jag bara höll på att bara bränna studiemedel, så jag la av där att plugga, vilket många av mina vänner inte gjorde, och började jobba i en videobutik, [...], det gjorde jag ett år då, och det är jag jätligt nöjd med att jag tog mej själv samman, det ser man ju hur många av dem som fortsatte samma linje som jag, de har inget studiemedel, det är jätligt tufft, så mitt videoår var nog räddningen, ibland tänker man till lite.

Tanken på läkarutbildningen hade funnits från tidiga år, men vägen dit öppnades först i och med att intervjuer blev ett komplement till betyg och högskoleprovspoäng. Intervjuer är ett urvalsinstrument som han ställer sig mycket positiv till. De läkarstudenter som har tagits in på intervjuer skiljer sig från de andra studenterna, menar han:

hälften av dem som går i min klass [i Sverige] kom in på intervju och där märker man tydlig skillnad mellan dem som kom in på intervju och dem som kom in på betyg, tycker jag, det är en annan, folk är lite mer avspända som har kommit in på intervju, generellt om man generaliserar hårt, det känns lite som att de franska studenterna är mer, väldigt flitiga studenter på samma sätt som de som kommer in på betyg i Sverige är väldigt flitiga från början.

Till skillnad från kvinnan vi mött ovan har medicinstudenten en helt annan profil på sina internationella investeringar. De är framför allt inte inriktade på något tydligt sätt mot Frankrike.³⁴¹ Familjen är svensk. Föräldrarna – båda högskoleutbildade, pappan arbetar som läkare och mamman som barnmorska – har inte studerat utomlands, men mamman har arbetat utomlands vid några tillfällen. Under sin uppväxt reste han ofta utomlands med familjen, framför allt till Grekland, men även vid tre tillfällen till Frankrike, dock inga längre perioder. Under gymnasiet läste han ett år utomlands i Australien eftersom han då tyckte att det var ”cool” att inte åka till USA som alla andra. Han har rest mycket på egen hand och med kompisar, bland annat till USA, Kuba, Kina, Indien. Ett av de tre syskonen har bott utomlands i tioalet år. Men han anser sig ändå inte ha någon speciellt utpräglad internationell bakgrund. Detta bör sättas i relation till de studenter som återfinns på den typ av prestigeutbildning som läkarutbildningen utgör, där denna typ av internationella erfarenheter är legio. Bland sina vänner, de flesta arbetar som jurister eller ekonomer, räknar han många som arbetar eller har arbetat utomlands. Men själv har han svårt att tänka sig att bosätta sig någon längre period i utlandet.

En intressant skillnad mellan de två studenterna är inställningen till de internationella investeringarna. Läkarstudenten är tydligt inställd på en karriär i Sverige, det internationella – resorna och studierna – är i första hand del av ett personligt utvecklingsprojekt³⁴² och inte tydligt delar av en medveten satsning mot en internationell karriär. Vistelsen i Paris får sin betydelse i relation till de investeringar som görs i Sverige. Det omfattande arbete som lagts ner på läkarutbildningen kompenseras genom en relativt lugn tillvaro i Paris. Detta till trots ger vistelsen vissa kompetenser som är svåra att komma i besittning av i Sverige.³⁴³ Civilingenjörstudenten har en betydligt mer omfattande studieinvestering i utlandet, framför allt riktad mot Frankrike, och hon uttrycker mycket tydligare en vilja att fortsätta en delvis internationell livsbana med forskarutbildningsstudier och arbete

³⁴¹ Om man bortser från en sommar då han arbetade som au pair för en fransk familj i sydöstra Frankrike.

³⁴² Se Mikael Palme, ”Personlighetsutveckling som social strategi – den kulturella medelklassens reproduktionsstrategier”, pp. 275-298 i Peter Dahlén och Margaretha Rönnberg (red), *Spelrum. Om lek, stil och flyt i ungdomskulturen*, Filmförlaget, Uppsala 1990 och Mikael Palme, *En trygg uppväxtmiljö. Uppfostran och sociala reproduktionsstrategier inom den övre medelklassen i en av Stockholms norra förorter*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 2, Stockholm 1992.

³⁴³ ”... i alla fall Frankrike har så enormt mycket mer, en massa fall som man vet att aldrig skulle få se i Sverige, [...] mycket ovanliga sjukdomar [...] som kan vara intressant att lära sig på ett sätt som inte riktigt är möjligt att lära sig i Sverige.”

i Frankrike i framtiden. Hon lägger dessutom ned avsevärt mycket mer energi på sina studier, det kräver sin tribut att klara godkänt på tentorna i matematik (se exkursen ovan om Ingenjörsutbildningar vid *grandes écoles*). Dessa skillnader är inte endast utslag av personliga strategier utan är även begripligt mot bakgrund av de yrkeskarriärer som ligger framför studenterna. Civilingenjörssyrket är betydligt mer internationellt än läkaryrket. Många svenska storföretag arbetar på en global marknad och utlandsvistelser är del av karriärvägarna i dessa företag. Läkarpprofessionen är betydligt mer nationellt orienterad och det internationella engagemanget odlas ofta vid sidan om de huvudsakliga uppgifterna, inte som ett led i en karriär.

INTERNATIONELL TOTALSATSNING

Mot de studenter vi funnit i *den modala gruppen (ce4)*, den största gruppen, exemplifierad av de två levnadsbanorna ovan, kan vi ställa de studenter som hamnar i den grupp som vi benämnt *de internationella pretendenterna (ce6)*, den näst största gruppen och den grupp där vi finner de studenter som har de mest omfattande egna internationella tillgångarna. Studenterna här har ofta läst länge utomlands, de har arbetat och läst språk i Frankrike tidigare och läser nu som *free movers* i Frankrike, vilket vanligen innebär att de genomför sin huvudsakliga utbildning i Paris. Dessa omfattande internationella tillgångar ackompanjeras dock inte av ett stort mått ärvda internationella resurser.

Bland de åtta intervjuade studenterna i denna grupp är samtliga kvinnor. De är mellan 22 och 27 år och läser alla utom en sin huvudsakliga utbildning utomlands. Samtliga, utom en, har även läst på universitetsnivå i Sverige, dock ofta någon eller några terminer enstaka kurser. I Frankrike läser de på universitet eller Sciences Po och det är statsvetenskap, juridik, ekonomi, språkvetenskap och psykologi som gäller, det vill säga i huvudsak relativt yrkesorienterade utbildningar.

En av kvinnorna läser psykologi på universitet i Paris. Hon avser att bli psykolog och är inne på sitt femte och sista år. Hennes livsbana är typisk för studenterna i gruppen. Hon läste humanistisk linje på gymnasiet i en mindre stad i Mellansverige. Direkt efter gymnasiet sökte hon sig till Paris och jobbade där som au pair ett år – det var inget hon tyckte var ett så stort steg. Hon ”tänkte inte alls på det då [som ett stort steg]” eftersom ”särskilt när man går humanistisk så åker nästan alla utomlands efter gymnasiet”. Anledningen till att hon sökte sig utomlands preciserar hon ytterligare:

... jag ville verkligen åka utomlands i ett år, det var någonting som jag hade tänkt sen jag gick på högstadiet och jag hade tänkt lite på USA också, men sen så blev det liksom... ja, jag hade tänkt i flera år att jag skulle åka just för att jag visste inte riktigt heller vad jag ville plugga och sen, ja, jag ville lära mig franska. Jag kände mig ganska dragen till storstan och sådär, [den mindre staden i Mellansverige] är ganska litet, och jag ville känna mig anonym och sådana där saker, för just, ja jag vet inte om det har att göra med det här, men oviljan till att vara med i föreningar, men jag vet inte, jag tyckte, särskilt då under gymnasietiden så var det väldigt mycket grupper [...] och jag var aldrig med i de grupperna man skulle vara med i, men... [...] det var liksom att man skulle ha vissa vänner för att få gå på fester och sådär. Jag tyckte att det var ganska jobbigt [...] Jag klarade mig ju utan, men jag kände mig ofta, ja men just det här med mindervärdeskomplex och sådär och jag tror att det var det jag ville bort från. Men jag hade liksom inte, jag hade ju inte tänkt stanna längre än ett år, men det var en del som sa till mig att, vi tror att du kommer att stanna längre, så när jag började tänka på det själv så var det

ingenting som... ja, det kom också under det året som jag var här, det var någonting som kom fram ganska naturligt...

Citatet visar att det kan vara en existentiell fråga att komma till Paris. Plötsligt känner man sig fri från småstadens hämmande bojar. Kanske är det också lite av en slump att det blir just Paris som man hamnar i. Denna student, som visserligen hade läst franska sedan högstadiet, kunde mycket väl ha tänkt sig att London, New York eller kanske till och med Stockholm fyllt den funktion som Paris nu fyller. I efterhand framstår dock Paris som det självklara valet: ”men däremot nu så skulle jag inte kunna tänka mig att åka till något annat land eller ens flytta till någon annan stad i Frankrike eller åka hem till Sverige”.

Hon trivdes bra med att arbeta som au pair, framför allt med barnen, även om det kunde vara lite spänt med mamman i familjen.³⁴⁴ I au pair-familjen var båda föräldrarna läkare och bodde utanför Paris i Boulogne. Under sitt au pair-år träffade hon ganska snabbt en fransk pojkvän. Hon bestämde sig tidigt för att försöka stanna kvar i Paris ytterligare en tid:

för jag trivdes här redan från början, sen så var det någonting som jag tyckte att jag inte hade haft under det första året och jag ville prova att bo inne i staden och bo själv och jag ville ha en cykel! Nej, jag vet inte, men jag ville prova att bo i Paris och ha en cykel, men jag vet inte, och det hade jag ju inte gjort under första året så då var jag ju tvungen att stanna kvar, nej men... av någon anledning så ville jag det.

Under sitt andra år i Paris förverkligade hon sin dröm om att bo i centrala Paris. Hon arbetade som fotomodell samtidigt som hon läste franska på Sorbonne. Hon beskriver sin tillvaro då som rätt splittrad och inte alltid så glamorös som många föreställer sig:

Ja... det var ganska [glamoröst], det är ju kul när man jobbar, särskilt att gå modevisningar och så, det är roligt, men jag led ganska mycket av att gå på castingar och sådär, att visa upp sig och man skulle byta om framför någon och visa sina bilder och någon som tittar på en bara för sitt utseende, så det tycker jag var ganska jobbigt, och sen så läste jag franska under det året också, och jag tog lite konferenser och jag kom på att jag tyckte det var mycket mer intressant, så jag tycker liksom att... ja, mitt humör gick väldigt mycket upp och ner också, jag blev nästan lite, just när jag jobbade så kände jag mig på jättebra humör och då ville jag gärna gå ut och göra saker, och sen när jag [ljudstörning] dagen efter så har man ju ingenting att se fram emot, det är ingen säkerhet alls... [...] vi brukade gå till ”les banos”, eller les Bain Douches, som är en klubb, och i och för sig när jag kom, när jag var ute med mina au pair-kompisar då gick vi ganska mycket till olika barer runt Panthéon, så, ja men då hade jag nästan som två liv, ett liv med mina svenska kompisar då vi gick ut till de här barerna, som egentligen är ganska äckliga, alltså där det är franska killar som är ganska direkta om man säger så... [...] men då hade jag det livet och sen så hade jag livet med [pojkvännen] som var helt annat, han tog med mig på fester på slott runt om Paris och på ineställena i Paris och sådär. [...] han kommer ifrån en familj som gör att han blev bjuden på sådana fester och så, och det var verkligen sådant som jag aldrig hade sett förut...

Under detta år bestämde hon sig för att söka psykologi på ett av Paris universitet och lyckades komma in. Nu har hon varit sju år i Paris och tänker sig att söka jobb i Paris även om arbetsmarknaden

³⁴⁴ »... jag tyckte om barnen mycket men det var lite svårt faktiskt med mamman i familjen, det blev ganska konstigt emellan oss, jag vet inte riktigt varför, det kändes som att, för det första så hade hon en regel och det var att när jag var ensam med barnen så gjorde jag allt med dem men när mamman kom hem så skulle jag städa och hon skulle ta hand om barnen och det blev lite svårt att ordna det så eftersom barnen var vana vid att jag tog hand om dem så frågade de mig om saker även när mamman var där så då kom jag ju en lite svår situation...»

inte är den bästa. Hon kan tänka sig att forska i framtiden, men vill i så fall först arbeta några år för att bygga upp en klinisk erfarenhet. Hon är inte heller främmande för att arbeta i Sverige, men tycker hon borde ”jobba lite mer här [i Paris] för att lära mig mer om psykoanalys och hur det fungerar i praktiken, för att kunna tillföra någonting när jag kommer till Sverige”.

Till skillnad från de studenter vi mött ovan är denna kvinna mycket rotad i Paris. Hon har varit i staden i sju år, det vill säga större delen av sitt vuxna liv, och hon har läst hela sin utbildning utomlands. Hon har även pojkvän i Paris. Oavsett var hon väljer att arbeta i framtiden är hon helt inställd på att börja arbeta ett par år i Paris först. De internationella erfarenheterna är dock i första hand förvärvade och de är tydligt orienterade mot Frankrike och speciellt Paris.

Ett liknande levnadsöde möter vi hos en kvinna som läser språkvetenskap i Paris. Hon är dock några år yngre och har inte bott i Paris lika länge, ett och ett halvt år, men har redan hunnit installera sig och planerar att läsa hela utbildningen i Paris. Till skillnad från de flesta studenter har hon en internationell härkomst (22 % av samtliga har det och tre av 24 av dem som intervjuats), mamman är fransyska, men pappan är svensk. Hon har även bott utomlands de flesta somrar sedan hon var liten eftersom föräldrarna är konstnärer och arbetar utomlands på somrarna.

Hon läste humanistisk utbildning på gymnasiet på en skola i Stockholms innerstad. Hon läste tyska och italienska. Franskan tentade hon av. Efter gymnasiet var hon i USA ett halvår för att ”förbättra engelskan”. Hon bodde hos vänner till familjen och arbetade även för dem. Därefter blev det ett halvårs arbete i Stockholm parallellt med en termins filosofistudier och ett år med lingvistik på Stockholms universitet innan hon bestämde sig för att börja läsa i Paris. Som många andra valde hon att läsa språk på Sorbonne. Det blev en termin franska. Anledningen till att hon åkte till Paris var att hon:

ville förbättra min franska, vi talade ju franska hemma men det är ju mest vardagsfranska så det är ju inte så hög nivå på den, och jag läste inte tillräckligt med franska för att utveckla den så att den skulle hålla sig i nivå med min ålder, för man kan ju lära sig ett språk och tala det väldigt bra, men vara kvar på barnnivå, liksom, så då utvecklas inte språket så där med ens ålder... Och sen så ville jag till Paris, jag längtade hit verkligen, och mamma hade en lägenhet här, och sen så när jag väl var här så kändes det som en enorm lättnad, för jag har lite svårt i Sverige ibland med, ja det är svårt att säga utan att generalisera, men jag har haft lite svårt med... jag känner mig väldigt latinsk på ett sätt, och när jag var i Sverige så kände jag mig så otroligt... jaa... nej, det var stelt kan man säga, och här är det mycket lättare att umgås med folk. Man behöver inte tänka på om man är töntig eller inte, i Sverige är det ju väldigt sådär att man ska inte göra bort sig och... här är det mycket enklare, att bara vara.

Citatet belyser den existentiella aspekten av att läsa utomlands, i det här fallet i Paris. Att läsa utomlands blir något självklart, som att komma hem.³⁴⁵ Här handlar det delvis om att finna sina rötter, mamman är fransyska och har till och med en lägenhet i Paris. Betydelsen av att ha släkt på plats understryks som svar på frågan hur hon trivs i Paris och vad hon gör på sin fritid:

³⁴⁵ Att ha varit uppväxt i en familj som var internationellt orienterad är ett tema som hon återkommer till flera gånger: ”det har väl varit berikande förstås, nu efteråt kan jag ju säga det, det var svårare ett tag, när man var liten... jag ville heta Katarina Andersson och vara som alla andra, åka till Sälen på sportlov och sådana saker, men hela min familj var ju inte som man skulle!” På gymnasiet insåg hon dock att hon kunde dra fördel av sin internationella bakgrund: ”Ja, jag var ju udda väldigt länge, och det var inte så lätt för mig tills jag förstod att det kunde vara lite häftigt att vara udda”.

Det känns jättebra. Gud, vad gör jag? [...] Ja, det blir väldigt mycket middagar hos vänner, jag är halvfransyska, min mamma är fransyska, så när jag kom hit så hade jag en kusin, jag hade släkt i förorterna, kusiner från min pappas sida väldigt avlägset, min pappa är då svensk, så att det är via de här två kusinerna som jag har lärt känna mycket folk och sen lärde jag känna folk också i min klass på Sorbonne första terminen, vårterminen, så jag umgås, jag umgicks med utländska studenter i början, och sen så har det, ja det är väldigt lätt att träffa folk här, om man talar språket så öppnas många portar, och det är väldigt ett socialt liv [...], en del bio, en del teater, jag tränar caphoeira, sån där brasiliansk kampsport en gång i veckan.

Hennes starka band till Frankrike och Paris gjorde att hon efter en termin på språkkurs bestämde sig för att börja läsa på universitetsnivå. Valet av ämne var något som hade växt fram gradvis, mycket tack vare den kulturella kompetens som finns inom familjen:

Jag har alltid varit intresserad av språk utan att ha riktigt varit medveten om det, det var väl mest att jag är uppvuxen med det. Sen så visste jag inte riktigt vad jag ville göra, när jag tog studenten, jag var väldigt intresserad av filosofi, för vi hade en underbar filosofilärare på gymnasiet, och var intresserad av allt som hade med vetenskap och kunskap att göra, hur man forskade osv. men sen så märkte jag att det var alldeles för abstrakt tänkande för mig, jag kunde inte tänka abstrakt som man behöver göra inom filosofin, och då märkte jag att logiken intresserade mig, som är också väldigt abstrakt tänkande, men den var just för att det närmade sig språket, det var språkbiten som var intressant och det var väl min pappa som sa, han var väl lite besviken att jag inte tog tag i filosofin ordentligt och läste alla klassiska verk. Han la fram sån där tysk, alltså böcker på tyska då, allt möjligt... [...] Och då sa han, [...] du borde inte läsa filosofi, du borde läsa lingvistik, och det var då jag förstod att det existerade också, jag visste nog inte riktigt vad det var innan.

Hon har nu en fransk pojkvän och räknar med att bli kvar i Paris för en längre tid. Hon vill gärna fortsätta sina studier med att doktorera i språkvetenskap eller lingvistik. Det problem hon ser är finansieringen. Det finns inte samma förmånliga villkor i Frankrike för doktorander som det finns i Sverige och hon inser att CSN-medlen inte räcker till att även finansiera doktorandstudier.

En annan student delar denna erfarenhet av att utlandet är mer självklart hemma än Sverige. Hon är några år äldre och har läst i Paris i fem år. Hennes internationella bakgrund är mer särskiljande. Båda föräldrarna och hon själv är födda utomlands och hon bodde i Mellanöstern under sina första tio levnadsår.

Hon gick ut samhällsvetenskaplig linje på ett gymnasium i Malmö. Hon sökte till juristutbildningen vid de fem universitet som erbjuder utbildningen i Sverige, men hennes betyg räckte inte riktigt till (hon hade 3,9 och det krävdes minst 4,1). Parallellt sökte hon även en juristutbildning i Paris, den hon nu går, men kom inte in på grund av att hon inte klarade fransksprovet. I stället läste hon en termin franska och en juridisk introduktionskurs på Lunds universitet. Att från början söka juristutbildningen var något mer eller mindre självklart:

jag ville antingen läsa det [juridik] eller så ville jag läsa statsvetenskap eller ja, jag kommer inte ihåg vad det hette, det programmet i Lund, statsvetenskap med internationell inriktning kanske det var, eller ja... ja, det måste ha varit det, så det var antingen eller, men sen så läste jag, i och med att jag började läsa JIKEN i Lund så fattade jag med en gång att det var det jag ville läsa, men jag har alltid haft klart för det, folk har alltid sagt till mig du kommer att bli jurist sen jag är fem år gammal, [...] Att läsa på universitet var för mig helt självklart, sen om jag skulle välja politik eller juridik, egentligen är det inte så jättestor skillnad, det är mer att juridik är inriktat på ett yrke från början...

Därefter kom hon in på internationell rättsvetenskap på en svensk regional högskola, men hon trivdes inte så bra med detta:

Jag träffade rätt många intressanta människor i sig, men skolan trivdes jag inte i, det var för litet för mig, det var liksom omöjligt, jag kan inte leva i ett sådant litet samhälle, det funkar inte. Och sen var det så att jag tyckte inte om utbildningen, att vi hade tillräckligt mycket juridik, eller alltså det var inte riktigt, även om vi läste bara juridik så var det fortfarande för lätt tyckte jag, så jag bara kände nej, jag vill inte fortsätta det här.

Det andra året av utbildningen valde hon att läsa utomlands, på universitet i Paris. Hon valde Paris eftersom hennes lillasyster skulle studera i Paris. Det var inte svårt att få en plats i Paris inom ramen för det nystartade utbytesprogrammet:

nej jag tror det var ingen annan som sökte till Paris, folk söker inte gärna till Paris och det har de rätt i, man ska inte söka till Paris. Det är för dyrt, det är mycket svårare att träffa människor, du har inget studentliv, det är liksom väldigt hårt, det är dumt att söka sig till Paris, man ska söka sig till små städer, som inte är mindre bra skolor för det liksom. Det är bara enklare, det är mycket lättare att hitta bostad, allting är mycket enklare liksom, så att man ska tänka sig efter innan man väljer var man vill plugga.

Under sitt år i Paris försökte hon komma in på den gängse juristutbildningen i Sverige, men utan framgång. I och med att hon inte trivdes på det program hon gick i Sverige valde hon att stanna kvar i Paris. Det var dock inte helt enkelt att kunna fortsätta sina studier på skolan, men efter åtskilligt brevskrivande och överklagande gick det. Sina år på juristutbildningen beskriver hon som mycket arbetskrävande. Tempot är mycket högt och man förväntas tenta tio ämnen per terminen. Hon har valt en internationell profil på sin utbildning och läser detta år dubbelt, förutom sin *maîtrise* i juridik läser hon en utbildning i komparativ rätt. Anledningen till att hon läser två utbildningar samtidigt är att hon inte kan få fler terminers studielån från CSN och därför måste effektivisera sina studier på sluttampen.

En framtid i Frankrike är inte uteslutet. Det första steget är att ta en *concours d'avocat*, det vill säga en utbildning och en prövning som ger rätt att arbeta som advokat i Frankrike. Detta sker över ett år. Att ta en juristlicens i Frankrike är en förutsättning för att sedan kunna bli advokat i Sverige (hon slipper då läsa in hela juristutbildningen utan kan göra ett prov i stället tack vare att hon har en utländsk licens). Hon har planer på att eventuellt göra en DEA och därmed påbörja *troisième cycle*. Hon funderar även på att läsa en *Master's* i USA, dels för att lära sig engelska ordentligt, vilket är en förutsättning för att kunna arbeta med internationell rätt, dels för att det är en stor fördel att ha en anglosaxisk master om man är intresserad av en mer internationell karriär. Hon håller med andra ord flera dörrar öppna. Om det blir en karriär i Frankrike, Sverige eller i något annat land får framtiden utvisa. Hon tror att det kan bli svårt att få jobb i Sverige, eftersom hennes utbildning måste godkännas och hon måste klara av att bli legitimerad jurist i Sverige. Men detta är inte tillräckligt:

Men problemet är att även med min svenska [jurist]titel, jag menar, jag har inte en aning om vad den svenska rätten handlar om, jag kan ju bara den franska rätten, så det är väldigt svårt att få jobb på det sättet, du kan ju jobba på en svensk byrå här i Frankrike. Du kan mycket svårligen jobba på en svensk byrå i Sverige...

Det ligger således närmare till hands att bli jurist på någon svensk advokatbyrå i Paris, vilket två av hennes svenska vänner redan är.

Den breda internationella inriktning som genomsyrar hennes utbildningskarriär och val av studieområde är utmärkande för hela familjen. Barnen fick tidigt gå i fransk skola i sitt modersland i Mellanöstern och man läste tre språk, franska, engelska och arabiska. Undervisningen var mycket hård och hon har i efterhand tänkt att om hon klarade av att gå på den skolan så borde inte universitetsstudier utgöra något problem. Pappan arbetade då som officer och mamman som sjuksköterska. Familjen är kristen – hon ställdes inför många jobbiga situationer i Sverige när alla automatiskt förutsatte att familjen var muslimsk och att hon fått en muslimsk uppfostran, vilket inte är fallet. Utbildning har alltid varit högt prioriterat i familjen och vid flera tillfällen har familjens utbildningssatsningar kommit i konflikt med den gängse synen på invandrades kompetenser. När familjen kom till Sverige i hennes tidiga tonår hade hon och hennes systrar inga problem att lära sig svenska:

[...] språket i sig det lärde jag mig rätt fort, det tog sju månader, sen kunde jag svenska, nu kan jag det inte längre så himla bra för jag har bott här så himla länge, men det tog faktiskt rätt så lite tid, men jag tror att det berodde på två saker egentligen. Det första var att jag kom från ett så väldigt hårt system, så vi var vana, både jag och mina syskon då, att gå igenom saker och ting så himla fort, så böcker som vi egentligen skulle använda för ett år, det använde vi en vecka och sen var det inte mer med det, och liksom lärarna fattade ingenting!

Båda hennes systrar har läst eller läser nu utomlands. En av hennes systrar läser internationell rätt i England. Den andra har läst en hotell- och restaurangutbildning i Schweiz. Hennes egen syn på utlandsstudier speglar familjens internationella utbildningsstrategier:

Men jag tror att många studenter i Sverige kommer att välja mer och mer att åka utomlands, just för att det är finansierat genom CSN, och det ger oss möjlighet liksom att både förbättra språket, men också att ha en internationell utbildning från början liksom. Jag menar, vet man att man kan tänka sig att jobba utomlands så bryr man sig inte om man inte kommer in i Sverige på det man vill, så föredrar man att komma in på det man vill utomlands.

Denna hållning gäller för samtliga tre av de ovan presenterade livsödena, som i många avseenden är representativa för *de internationella pretendenterna* (ce6). De har gått eller avser gå huvuddelen av sin utbildning utomlands. De läser som *free movers* och går på universitet. Två av dem har läst humanistisk utbildning på gymnasiet två har tidigare läst relativt många terminer utomlands samt två har även läst några terminer i Sverige. Det som är mindre representativt är att två av dem har internationell bakgrund, det finns en överrepresentation bland *de internationella pretendenterna* (ce6) av dem som själva är födda i Sverige och som har svenskfödda föräldrar (gäller för 89 % av studenterna i gruppen mot 78 % av samtliga). Förutom det vi kan erhålla ur enkätundersökningen visar intervjuerna på att de som endast läst en utländsk utbildning tenderar att orientera sig mot en internationell yrkeskarriär. De livsbanor vi har redogjort för är tydligt inriktade på ett fortsatt liv i Frankrike efter studierna och studenterna ser flera problem med att återvända till Sverige, där den utländska utbildningens tveksamma värde i ett svensk sammanhang är ett och där de existentiella frågorna – att man känner sig mer hemma i Frankrike eller Paris än i Sverige – är ett annat.

I RIKTNING MOT PENNINGEN OCH KONSTEN

En motsats till båda dessa grupper, de som gör mycket omfattande investeringar i det franska eller det svenska utbildningssystemet, utgör de studenter som förts till gruppen *de dominerade* (ce5). Dessa har mindre betydande egna nationella och internationella investeringar samt mer blygsamma ärvda tillgångar. Exempelvis finner vi här de lägsta andelarna (bland de tre största grupperna) studenter som har läst på naturvetenskapligt program, och de högsta andelarna som läste en ekonomisk och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning. Betygen är också lägre. Bland de studenter som intervjuats från denna grupp finns det ingen som uppfyller samtliga dessa kriterier. Man har exempelvis antingen lågt socialt ursprung, låga betyg eller få internationella investeringar. Gruppen placerar sig mellan de två grupperna ovan. Det finns både de som läser som *free movers* och de som läser via utbyte. Beträffande ämnesinriktningarna läser en av de sex studenterna i gruppen språkkurs, en teknologi, en internationell ekonomi, två juridik och en student en konstnärlig utbildning (konststudier är mest särpräglad för gruppen). I och med att det inte finns någon riktigt tydlig profil för gruppen, som mest tydligt definieras av en avsaknad av vissa tillgångar, skall vi använda oss av två livsbanor från gruppen för att teckna två olika inriktningar, nämligen en livsbana riktad mot det ekonomiska fältet och en mot den kulturella världen. I båda fallen finner vi mer eller mindre medvetna strategier för att överkomma vissa bristande resurser i ett initialt skede.

Den student som orienterar sig mot det ekonomiska fältet läser för tillfället språkkurs i Paris, men studerar annars ekonomi i Sverige. Hon är lite äldre än de flesta som läser språkkurs. Hon har länge haft en ambition att läsa i Frankrike, men det var först nu det passade:

Meningen var från början, eller jag har alltid planerat att jag skulle åka till Frankrike. Mina föräldrar har pushat väldigt mycket på mig. Vi hade hus utanför Versailles när jag var liten, eller mellan Paris och Versailles, så det har alltid varit meningen att jag skulle hit, precis som min syster har varit här också, och hon bodde här i sex år, men så skulle jag ha åkt efter studenten men så började jag plugga i stället, och sen så skulle jag ha åkt efter första året men så blev det inte så, och så skulle jag ha åkt efter andra året, men så blev jag sambo med min dåvarande pojkvän och då var det lite såhär att ja, men ska jag verkligen åka iväg precis när vi har flyttat ihop? Nja, kanske inte, jag låter det gå ett år och så får vi se, och nu var det så efter tredje året att antingen så gör jag det nu eller så blir det inte av.

Hon hade egentligen tänkt läsa språkkurs i Rennes, men när hon ”kom dit och kom av tåget och bara nej, nej det här var ingen hit alls. Och så gick jag en stund på staden och hittade det där auberget där jag skulle bo, ja bara ahh! Jag ringde till en kompis som jag hade i Paris då och bara, du jag kommer tillbaka imorgon, kan du kolla om det är för sent att skriva in sig på Sorbonne...”

På gymnasiet läste hon ekonomisk gren med ett extra språk och naturvetenskaplig matematik och fick medelgoda betyg, 3,9. Efter gymnasiet sökte hon direkt till högskolan. Hennes förstahandsval var juristutbildningar och därefter ekonomutbildningar vid de traditionella universiteten. Hon kom inte in på dessa och började i stället läsa en ekonomutbildning med inriktning mot Europa på en regional högskola, vilket var hennes tionde val. Det blev två år på programmet innan hon bestämde sig för att flytta till Stockholm eftersom alla vännerna flyttade dit och hon flyttade också ihop med sin dåvarande

pojkvän i Stockholm, vilket fungerade som ett avbrott från det hektiska studentlivet hon fört under sina första två år på högskolan:

passade mig ganska bra för jag är inte så förtjust i studentlivet så. Det räckte med två år, det var jättekul, det var jätteroligt att ha det här liksom hysteriska festandet och bara ha kul, men när man har pluggat ett tag känns det som att nu är det väl dags att börja prestera någonting också, inte bara klara sig med nöd och näppe, så då passade det mig jättebra att ta ett steg tillbaka från studentlivet, så det var jättebra...

I Stockholm läste hon företagsekonomi som fristående kurs på Södertörns högskola under ett års tid. Hon menar att det var betydligt bättre att läsa på Södertörn än på Stockholms universitet:

... man har samma lärare på Södertörn som på universitetet, det är bara det att i och med att universiteten inte satsar någonting på ekonomi, så är det väldigt dålig undervisning, det är väldigt dålig undervisning, för jag läste företagsekonomi på Södertörn, medan jag hade vänner som läste företagsekonomi på universitetet. Vi hade samma lärare, vi hade samma litteratur, allting var samma det var bara det att vi hade nästan dubbelt så mycket mer föreläsningar, för det fanns mycket mer pengar på Södertörn så de kunde ju betala lärarna mer och det gjorde ju att lärarna tyckte att det var mycket roligare att vara på Södertörn, så de brann ju mer för undervisningen på Södertörn mot vad de gör på universitetet.

Hon tycker att det är mycket lätt med företagsekonomi: ”det är också lite teorier, [...] marknadsföring, det är bara sunt förnuft tycker jag, hur lätt som helst, och sen lite matte och det är jättelätt matte, i nationalekonomin är det mycket ekonometri och mycket verkligen tung matte, den går mer mot ingenjörsmatematiken, medan i företagsekonomi är det plus och minus och gånger och det ska liksom vara noll på båda sidorna så har man fått rätt, det är liksom, det var ju jättelätt.” Hon tänker fortsätta med företagsekonomi på Södertörns högskola till hösten eftersom hon ”har väl typ fått G på alla mina kurser i nationalekonomin medan jag lägger ner mindre tid på företagsekonomi och får VG. Så jag tänkte att det får bli examen i företagsekonomi, det spelar inte så himla stor roll...” Anledningen till att hon väljer att läsa mer företagsekonomi än nationalekonomi är att hon vill bli färdig så fort som möjligt med sin svenska examen för att kunna återvända till Paris, där hon ser sin huvudsakliga framtid. Hon nöjer sig vidare med en examen från en högskola, även om hon från början tänkt sig en examen från ett universitet eftersom:

ekonomi är väldigt, väldigt dåligt [på universiteten i Sverige], och då känns det som om jag har hela tiden velat ta examen på ett universitet och inte på en högskola, för det känns bättre att ha tagit ut sin examen på ett universitet. Men nu känns det ändå så att när det är en sådan himla skillnad i och med att jag har fått märka av skillnaden mellan Stockholms universitet och Södertörns högskola, då känner jag lite det att jag har ingen lust att sitta och kränga mig igenom ett helvetiskt år på Stockholms universitet bara för att få examen ifrån ett universitet, och när man är här nere så spelar det ingen roll ändå. Det, liksom det de ser är Master i ekonomi, det är skit samma för dem var jag har läst någonstans.

Det som är utmärkande för denna livsbana är relationen mellan den dominerande normen och de val som görs. Hon söker i första hand till juristutbildningen, som har högre status än ekonomiutbildningar, men kommer inte in och säger då att hon egentligen inte ville läsa juridik och trivs bra med ekonomi. Hon är medveten om att nationalekonomi har högre status än företagsekonomi men väljer ändå det senare för att det är lättare och ingen egentligen bryr sig om denna skillnad. Detta resonemang gäller även för högskolorna. Hon ville från början gärna ha en examen från ett universitet

men har pga. ”utbildnings låga kvalitet” valt att i stället ta en examen från Södertörns högskola. Det intressanta i sammanhanget är hur det internationella används för att spela ut det nationella, ”här nere så spelar det ingen roll ändå [vilket lärosäte man har sin examen från]”.

Beträffande det internationella så är hennes tillgångar framför allt baserade på ett omfattande resande, med eller utan familjen. Som vi sett ovan har familjen haft ett hus i Frankrike under hennes uppväxt och hon beskriver Paris som ett andra hem – hon har varit där minst en gång per år sedan lång tid tillbaka. Hon har rest mycket med familjen, framför allt i Europa. De har exempelvis seglat mycket i Grekland, men även till Nordafrika. Hon har också rest en del på egen hand, bland annat till Nordamerika och till Västindien, men inte till Asien, förutom Japan och Hongkong så ”lockar det henne inte så jättemycket”. Hon har tidigare varit en sommar på språkresa på Franska Rivieran. Föräldrarna och hon själv är födda i Sverige. Pappan arbetade sina aktiva år som jurist och mamman är universitetslektor. Föräldrarna talar tyska, franska och engelska men ingen av dem har arbetat eller studerat utomlands. Den internationella dimensionen kommer alltså framför allt från resor.

Den utbildningsbana och förhållandet till det internationella som här exemplifieras kommer vi att återkomma till nedan i avsnittet Det svenska, det franska och det internationella. Det är uppenbart att det utbildningskapital som hon förvärvat är underordnat det sociala kapitalet. Hennes vistelse, är som vi kommer att se, framför allt inriktad mot att ackumulera ett svenskt-internationellt socialt kapital.

En diametralt motsatt bana finner vi hos den konstnärliga student som läser på den bästa skolan i Frankrike inom sitt konstnärliga område.³⁴⁶ För honom innebär utbildningssatsningen allt. Hela hans dagar upptas av konstnärliga aktiviteter, förutom den schemabundna tiden, som omfattar ca tio timmar i veckan, repeterar³⁴⁷ han den mesta av sin övriga vakna tid. Därutöver bevisar han kulturella evenemang kopplade till konstarten. Skolan är gammal och har loger på de ledande kulturinstitutionerna runt om i Paris – det går alltid att få biljetter även till de evenemang som varit utsålda månader tillbaka. Den lilla fritid som finns ägnas ofta åt sociala verksamheter som restaurangbesök med andra yrkesutövare inom samma område eller att man går och ser på varandras framträdanden.

Den totala satsningen på konsten är nödvändig. Skolan ställer mycket hårda krav på sina elever (som på många konstnärliga institutioner talar man inte om studenter utan om elever). Det är en mycket hård gallring för att komma in. Det krävs att man klarar två typer av prov, ett teoretiskt och ett praktiskt. Stupar man på det tidigare har man ingen chans att nå det senare, även om man skulle vara en gudabenådad utövare.

Alltså jag kan bara göra referenser till mig själv, jag har fyra års högskolestudier i Sverige, och i antagningsprovet här så måste jag säga att jag tyckte det var svårt, det är svårt att komma in här.

³⁴⁶ I och med att den konstnärliga världen är liten så talas det här om konstnärlig utbildning på ett generellt plan för att behålla studentens anonymitet. Det går ofta endast en eller högst två svenska studenter per konstnärlig högskola i Paris. Villkoren och livet på de olika konstnärliga skolorna är ofta likartat och även om det finns centrala skillnader mellan konstformerna så är dessa av underordnad betydelse i detta sammanhang.

³⁴⁷ Orden repeterar, praktiserar, övar etc. ska här ses som synonyma med konstnärligt förberedelsearbete och skall inte kopplas till någon specifik typ av konstnärlig verksamhet.

Därtill ska man lägga allt det pappersarbete som krävs för utländska studenter med att översätta alla betyg och utlåtanden till franska.³⁴⁸ Skolan är inte nödgad att ta in ett visst antal elever. Finner man inte att de sökande motsvarar de kvalitetskriterier man har ställt upp låter man helt enkelt bli att ta in dessa elever.³⁴⁹ Det händer årligen att det gapar stolar tomma på skolan. Dessutom tvekar man inte att sparka ut elever som inte lever upp till kraven. Hela mentaliteten skiljer sig mycket från den som finns på svenska konstnärliga högskolor:

visst det skapar ju tryck, men å andra sidan så måste man ju vänja sig vid det. Ska man bli en offentlig person som det trots allt är att vara en frilans[...], så måste du ändå vänja dig vid att allting du [gör] bedöms, och på det sättet kan man väl säga är skillnaden mellan den här skolan och [den konstnärliga] högskolan i Sverige, att [de konstnärliga] högskolorna i Sverige är väldigt mycket skyddade verkstäder på det sättet att man har en mysig skolstämning där, en klapp på axeln om det inte är så bra, och... alltså så. Man får gå och ha trevlig undervisning i ett antal år och bli bättre i lugn och ro, men sen plötsligt, åh! När man tar sin examen så plötsligt kastas man ut i en helt okänd arbetsvärld, medan här så är det redan, även om det fortfarande är på ett skolstadium, så tänker man ändå på ett mer professionellt sätt genom att allting här är offentligt på det sättet att [när du repeterar] sitter alltid folk och [...] bedömer det. Och i stället för att då få en klapp på axeln och någon säger att, det här får du kanske öva på bättre till nästa vecka, så får man en kommentar liksom, du kan inte [göra] såhär!

Han fortsätter angående skillnaderna mellan den franska skolan och konstnärliga högskolor i Sverige:

[...] För det första att nivån är högre här, både på lärare och på studenter så är nivån mycket högre. Du blir trissad till att öva mer och hela tiden prestera bättre här, på ett annat sätt än vad du blir i Sverige. Just med det här systemet med [konstnärliga framträdanden] och sådant här, att det är hela tiden, å, du måste göra det här och du göra det här. I Sverige så kan du ändå studera med en maklig takt och ändå få ganska bra betyg, jag menar, jobbar man inte dygnet runt här så hamnar man efter ganska snabbt.

Pedagogiken går ut på att man är mycket petig och aldrig nöjd, vilket kan upplevas som mycket pressande:

jag frågade precis när jag kom in, för jag hade groteska första månader här... var snudd på att åka hem just för att, jag menar jag tyckte alla mina lärare var verkligen såhär, hacka ner på [hans namn] liksom, han är jättedålig, och frågade liksom, ska det vara såhär, är det jag som [presterar] uselt och varför blev jag i så fall antagen, men fick då till svar, men betänk liksom, det här är en skola, här finns inga dåliga elever! Jag menar, för att det finns nästan tio andra [konstnärliga] högskolor i Paris, medelbra och dåliga elever går på de andra skolorna. Där finns bra elever också naturligtvis, men här går bara liksom den bästa klicken av dem som kommer in, och då blir det det här sjuka elitistiska tänkandet igen, liksom att, när jag fick det som svar av en av mina lärare att här går bara bra elever...

³⁴⁸ Hela ansökningsprocessen tar ungefär ett år: "Hela processen är att man får vara ute i oktober. Rent formellt så går det till så att i oktober så måste man skriva ett brev hit och tala om att 'jag vill söka'. Då skickar de en dossier som man måste fylla i med kort och personbevis och allting sådant som kan behövas. Man returnerar den och av dem de har fått in så väljer de ut dem som de kallar till antagningsprov. Då blir man kallad till antagningsprov, så då måste du åka hit, då får du göra ett skriftligt och ett muntligt prov, teoretiskt prov, av dem så väljer de ut de bästa som då får göra [det praktiska provet]. Och efter det så är det då bara beslut av formella instanser för vilka de ska ta in." Den lärare man söker till ansvarar inte för antagningen, detta för att undvika jäv.

³⁴⁹ Detta har han själv erfarenhet av: "och då var det fyra stycken som kom till den här [slutomgången i antagningen], jag och tre stycken fransoser, och då sa utbildningschefen väldigt tydligt så att ni ska veta att det är inget problem för oss, vi kan ta in alla fyra om vi vill. Jag menar, platserna finns och pengarna finns, men de tog bara in två, och min egen erfarenhet är att så skulle man inte göra i Sverige, utan hade man fyra platser så skulle man se till att fylla dem för att skolan skulle få pengar. Det är nog den stora skillnaden."

Har man väl tagit sig igenom nålsögat står omfattande resurser till ens förfogande. Undervisningen är dessutom helt individualiserad. Utländska studenter som inte behärskar franska ser man exempelvis till att ge språkundervisning. De materiella villkoren är goda och det går dessutom att söka stipendier som överstiger de belopp som man kan låna via CSN. Kontrasten till universiteten, där massutbildningslogiken genomsyrar allt med överfyllda föreläsningssalar och nedslitna lokaler och allmän resursbrist, kunde inte vara mer slående. Skillnaden i villkor gentemot de närliggande bostadsområdena är också påtaglig och kan för en svensk med rättvisepatos te sig bekymmersamt:

men runt omkring finns den jättemycket invandrabostäder. Medan de sitter där och har knappt skolböcker till grundskolan, och vi sitter här och de öser över oss pengar på den här [konstnärliga] högskolan, för att det här är en elitistisk [konstnärlig] högskola, här odlas liksom toppkultur, [...], då ska det ha pengar. Å andra sidan, det är just det som gör att man kan hålla så hög kvalitet på skolan, på utbildningen, för att man offrar någonting annat. Men i Sverige så är det ändå så att, vi skulle inte kunna ha en sådan här [konstnärlig] utbildning i Sverige, för det finns så mycket annat vi skulle göra för de pengarna i stället, vilket är, gör det här till ett ganska sjukt system. Men å andra sidan nödvändigt för artisterna, jag menar, ska du bli bra så måste du åka hit.

Det finns med andra ord en tydlig ambivalens inför det skolan står för. Å ena sidan är det bisarrt att satsa så mycket medel på konst när pengarna kan användas till så mycket mer trängande ändamål, å andra sidan är satsningen nödvändig för att skapa förutsättningar för att utveckla konstnärer som kan prestera på världsnivå.

Ingen av hans föräldrar har högre utbildningsbakgrund och har inte heller arbetat eller studerat utomlands. Pappan talar engelska och tyska, men mamman talar inga främmande språk. Hans egen utbildningsbana tar sin utgångspunkt i en naturvetenskaplig utbildning från en mindre ort i södra Sverige. Betygen var relativt goda, 4,3. Han sökte direkt till en konstnärlig utbildning och kom in. Han tvekade dock för han hade egentligen tänkt sig att läsa språk, men började trots allt den konstnärliga utbildningen. Studierna i Sverige var inte så krävande, så han jobbade halvtid parallellt med hela sin fyrfåriga utbildning.

Angående sina tidigare internationella erfarenheter summerar han det på följande sätt:

jag har inte så mycket utlandserfarenhet. Med familjen nästan ingenting. På egen hand väldigt lite. Vi gjorde en del utlandsresor på [den konstnärliga högskolan i Sverige], som studieresor. Då var vi i Spanien, Italien, England, Frankrike, Tyskland, men ingenting mer än så, jag har inte gjort att jag skulle vilja...

Han har inga planer på att bosätta sig utomlands, utan det är Sverige som hägrar efter att utbildningen i Paris är avklarad. Det finns dock öppningar för en internationell karriär på ”deltid”:

Jag tror för min del att jag skulle ha rätt svårt att helt och hållet flytta utomlands, nu vet jag att jag kommer bo här ett antal år och göra klart mina studier och kanske jobba lite grann sådär. Paris är nog lite för mycket storstad, för mig personligen, jag är uppväxt i [södra Sverige] i en liten stad, mycket grönt och skog och sådär, det är lite svårt att klara sig utan det, så jag tror att, jag skulle väl kunna tänka mig att ha ett fast deltidsjobb men ändå någon form av bas i Sverige, men även [arbeta utomlands under perioder] utomlands, fortsätta jobba utomlands.

De två här skisserade levnadsbanorna ger prov på skilda förhållande till studierna och till det internationella. De är inte helt typiska för sina respektive områden. Det finns de som siktar på karriärer

inom ekonomins fält som gör betydligt mer omfattande investeringar inom utbildning, och många som läser konstnärliga utbildningar har ett betydligt mindre arbetskrävande förhållande till sina studier. Men de ger ändå prov på två sätt att förhålla sig till det internationella. I det första fallet spelas de nationella hierarkierna ut mot det internationella, och de egentliga investeringarna sker på ett annat plan, det sociala, där ett omfattande svenskt-internationellt socialt kapital ackumuleras. I det senare fallet kan den omfattande internationella investeringen i första hand ses som en nationell investering. De krävande studierna är i första hand tänkta att kunna tillgodogöras i en svensk kontext, mycket tack vara att studenten redan har en svensk konstnärlig utbildning. Utlandsstudierna blir ett komplement till den svenska utbildningen – låt vara att studierna i Paris sannolikt betingar ett betydligt högre värde internationellt än den svenska utbildningen gör. De två olika nyttjandena av de transnationella investeringarna till trots visar de två livsbanorna på gemensamma beröringspunkter, svenska nätverk i Paris är, som vi kommer att se nedan, av betydelse för båda dessa studenter.

ATT INTE HA

De flesta av de svenska studenterna i Paris har högre tjänstemannabakgrund. Detta gäller för 62 % av studenterna. Bland de livsöden vi mött ovan är det relativt vanligt att någon förälder innehar det yrke studenten nu studerar till. För dessa studenter är utbildningsvalet ofta något ”självklart” och ”naturligt” – ”jag har vetat sedan jag var fem år att jag skulle bli x” eller ”alla har sagt åt med sedan jag var liten att jag ska bli y”. Förutom de utbildningsambitioner och den kompetens att navigera i utbildningssystemet som förs över till kommande generation innebär även ett högt socialt ursprung vanligtvis att det internationella utgjort en självklar del av uppväxten. Föräldrarna talar vanligen flera främmande språk, de har inte sällan arbetat eller studerat utomlands, de har regelbundet i sitt arbete kontakter med utlandet och reser mycket utomlands i arbetet. Dessutom semestrar man ofta utomlands med familjen. För barnen kan det exempelvis vara legio att man vistas utomlands varje sommar i familjens sommarhus eller att man turnerar i Europa i bil.

Det finns en liten grupp studenter som har en annan uppväxt. För knappa fem procent, eller 14 av de 290 studenterna, gäller att båda föräldrarna har arbetaryrken och för ytterligare fem procent (16 studenter) är det högsta yrket som föräldrarna har ett lägre medelklassyrke. Båda dessa grupper är kraftigt underrepresenterade bland dem som studerar i Paris i relation till hur stor andel de utgör av samtliga individer i 20-årsåldern. Dessutom är de med stor sannolikhet inte representativa för sin sociala grupp, då de i större utsträckning har läst studieförberedande program på gymnasiet och vanligen lyckats bättre betygsmässigt än sina jämnåriga med samma sociala ursprung.³⁵⁰ Det är påtagligt att dessa studenters sociala ursprung skiljer sig från de övriga svenska Parisstudenternas

³⁵⁰ Pierre Bourdieu för i *La noblesse d'État* en diskussion om den karismatiska ideologin och synen på skolan som en befriande kraft i relation till de ”mirakulösa” exemplen, dvs. elever från de folkligare klasserna som gör karriär inom utbildningsväsendet. Bourdieu visar att dessa elever långtifrån representerar sin klass utan på en rad olika sätt särskiljer sig, framför allt genom sina extraordinärt goda betyg men även genom att exempelvis ha en mor- eller farfader som socialt härstammar från medelklassen eller att ha en förälder med relativt hög utbildning. Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, pp. 144-151.

sociala härkomst. En internationell orientering är ingen naturlig del av uppväxtåren. Föräldrarna har inte samma språkliga kompetenser, de har inte arbetat eller studerat utomlands (såvida de inte är invandrade i Sverige) och de har inte gjort så många utlandsresor. De utmärker sig också med en avsaknad av det informationskapital som blir allt viktigare för att hitta rätt i de alltmer komplexa utbildningssystemen.

Bland de intervjuer som genomförts med de studenter som läser i Paris är det en student som har lägre medelklassbakgrund och inte någon som har arbetarbakgrund. Två studenter kommer från hem där den högsta utbildningsnivån hos föräldrarna är en grundskoleutbildning. Detta är ungefär vad vi kunde förvänta oss med tanke på hur populationen ser ut i stort.

Den enda studenten bland de intervjuade som inte har ett ursprung i medelklass eller högre sociala skikt är en kvinna som är något äldre än de övriga studenterna. Hon läser på en handelsskola (*école de gestion*), se exkurs ovan. Angående föräldrarnas yrken säger hon följande på frågan om varför hon valde humanistisk linje på gymnasiet:

Varför valde jag humanistisk, det var en bra fråga... jag kände mig väl humanistisk vid den tiden. Jag har inte haft några föräldrar, faktiskt, som har, jag vet inte om du såg det [i enkäten], mina föräldrar, mamma är, jobbar, hon är anställd alltså som, ja, i ett företag som sekreterare, tror jag att hon är, och pappa jobbar i hamnen då, han är en sådan här stuvarebetare, som jobbar i stuveribolaget, och jag har väl aldrig fått, hemifrån har jag nog aldrig fått den här, vad ska man säga, jag har aldrig fått alltså det, alltså, jag har aldrig blivit stöttad egentligen, alltså när det gäller med utbildning och med läxor och allt sånt här, det har jag aldrig fått hemifrån, så jag var väl, alltså jag måste inte dåligt av det, men jag har blivit ganska utelämnad så att säga, när det gäller studier överhuvudtaget, så att det var ju ett beslut jag tog själv alltså, att läsa humanistisk linje.

Att läsa humanistiskt linje är ett val som skiljer sig från det modala valet för arbetarklassens barn, för vilka det är betydligt vanligare att välja en praktisk eller yrkesförberedande gymnasieutbildning. Väljer man en teoretisk eller studieförberedande utbildning så är det framför allt ekonomisk, samhällsvetenskaplig eller teknisk som gäller, inte humanistisk. Det är också tydligt att den brist på kompetens om hur utbildningssystemet fungerar i uppväxthemmet gjort att hon själv tvingats ta ett större eget ansvar för sina studier, något som alltså fört henne en bit bortom den upptrampade stigen. Hon har även hjälpt sin yngre syster att hitta rätt i utbildningssystemet. Detta ansvar för sina studier är något som hon även har inkorporerat i sin självbild och hon har valt att se denna nackdel som en fördel. Hon menar:

att de som har fått mer stöd hemifrån är mindre initiativmän, eller är mindre kreativa helt enkelt än de mänskorna som jag har som jag då, själv har tagit sig fram och har gjort mycket fel alltså, och har fått lära sig mycket av misstagen, som gör att man kanske blir en annan person. Man blir mer kreativ och tar inte så hårt på saker och ting kanske och... det kanske jag kan märka i och för sig, att få stöd hemifrån är ju en sorts säkerhet också, och säkerheten är ju bra att ha också, det är det ju, men det kan ju ibland göra att man inte kastar sig ut i livet som man gör när man är själv och inte har det stödet hemifrån.

Hon uppfattar dock inte att föräldrarna varit motståndare till att hon studerat vidare utomlands snarare att ”de har väl mer varit oförstående och inte brytt sig så mycket egentligen, jag tror inte de vet riktigt vad jag läser heller egentligen, alltså de har aldrig direkt frågat, faktiskt, men de har alltid gett

mig ansvar att göra vad jag vill egentligen”. Även om hon gjort revolt mot den förväntade banan måste hon ändå förhålla sig till de förväntningar som ställs på henne hemifrån. Att göra rätt för sig och att tjäna sina egna pengar är viktiga inslag i den svenska arbetarkulturen,³⁵¹ vilket märks i hennes resonemang kring sin framtida anställning:

Mina föräldrar har ju undrat vad det här skulle leda. Jag har ju pluggat i sju år och de, det är väl inte det att de inte förstår sig på utbildning och sådant där, men de kommer ifrån de miljöerna där man ska, där man arbetade så fort som möjligt, där högre utbildning är väl kanske inte så viktig, och jag försökte förklara då för mina föräldrar att det här är en investering som jag gör helt enkelt, jag lånar från CSN, jag har lånat väldigt mycket alltså, jag är uppe i nästan en halv miljon snart, det är jättemycket alltså, jag vet det själv, men hade jag inte gjort det så hade jag suttit på Domus, kassör, i [uppväxtorten] kanske, och det är inte det jag vill göra. Så jag försöker förklara för pappa att när jag går ut den här skolan så får jag ett bra jobb, jag har precis fått ett jobb på [firmanamn] alltså... [...] och jag kommer att tjäna ganska bra alltså, för att vara ett första jobb så är det väldigt välbetalt faktiskt. Och det har jag försökt förklara för mina föräldrar, vänta ni och se! Det kan verka korkat med en dotter som pluggar när hon är 27 och har en halv miljon i skuld.

Nyttotänkandet har efter hand slagit igenom i hennes utbildningskarriär. Efter humanistisk linje satsade hon på att läsa franska i Paris ett år och fortsatte sedan med att läsa franska på universitet i Sverige. Hon ville tillbaka till Paris och efter att ha ratat sociologi då många sa åt henne att inte läsa sociologi, eftersom man inte får några jobb på den utbildningen, och efter att inte ha kommit in på en medie- och kommunikationsutbildning på grund av för hög ålder så:

... blev det *Lettres modernes* till slut då, jag var övertygad om att det, skulle jag ha läst det i tre år för då var det det jag skulle syssla med och jag hade tänkt läsa fyra år och få en *maîtrise* i litteratur, sen efter ett år då så insåg jag att det var kanske inte, alltså jag var kanske mer praktiskt lagd än, vad ska man säga, filos... det är ju mycket tänkande i litteratur alltså, man analyserar ju väldigt mycket, böcker, och grammatiska lektioner och övningar osv. och jag var inte så intresserad av det, så då tänkte jag att nu måste jag hitta på någonting annat att göra och då hade jag hört talas om handelsskolor, så det var då jag började med det.

Den ideologi som odlas på *écoles de gestion* – att man skall satsa på sig själv, att det är man själv och ingen annan som ansvarar för framgångarna, att alla som vill kan lyckas – passar som hand i handske för de grupper som använder utbildning som en mobilitetsstrategi. Man får en legitimitet för sitt projekt att slå in på en ny karriär och man stärks i sin uppfattning att man kan lyckas, bara man vill tillräckligt mycket. Den tydliga uppvärderingen av personligheten och det praktiska innebär samtidigt en nedtoning av det sociala ursprunget och den avsaknad av *culture générale* som är förhärskande inom den traditionella akademiska världen.

Beträffande de internationella erfarenheterna säger hon:

Med mina föräldrar har vi faktiskt aldrig rest så mycket, när jag var liten, dels för att vi inte hade råd och dels för att mina föräldrar kanske, det var kanske inte det de prioriterade. Vi har väl åkt till Danmark någon gång när jag var yngre...

De internationella erfarenheter hon har är i första hand orienterade mot Frankrike och det är erfarenheter som hon har ordnat på egen hand eller med hjälp av andra utanför familjen. Hennes första

³⁵¹ Jonas Frykman och Orvar Löfgren (red.), *Modärna tider. Vision och vardag i folkhemmet*, Liber, Malmö 1985, *passim*.

längre vistelse utomlands var ett resultat av att hennes fransklärare i gymnasieskola uppmanade henne att söka att göra ett utbytesår i Frankrike via den franska ambassaden. Hon var väldigt sugen på att komma iväg från Sverige, men hade definitivt inte råd att åka med de gängse arrangörerna som EF och ASSE. Den franska ambassadens utbytesprogram passade därför perfekt eftersom de inte tog några avgifter för att organisera det hela. Man kunde dock inte välja placering själv utan hamnade långt bort från både Franska Rivieran och Paris, dit de flesta söker sig, på den franska landsbygden.

Det finns en tydlig spänning i hennes levnadsbana. Å ena sidan kämpar hon från att bryta den gängse banan som är utstakad för en person med hennes ursprung, å andra sidan är hon inte helt hemma på den planhalva som hon väljer att spela på. Hennes utbildningskarriär är långtifrån spikrak och även om den utbildning hon väljer renderar i en bra arbetskarriär går de studenter som läser på de mest renommerade *grandes écoles* en helt annan objektiv framtid till mötes. Dessutom får hon en betydligt dyrare utbildning (studieskulder på upp mot en halv miljon tack vare långa studier och höga terminsavgifter, ca 35 000 Franc per år) i jämförelse med exempelvis de svenskar som läser på de mest prestigefulla svenska lärosätena och kompletterar detta med ett till två år på en elitskola i Frankrike, en investering som sker utan höga terminsavgifter men med – statistiskt sett – betydligt bättre yrkeskarriärer i sikte. I detta fall ser vi att en student med arbetarklassbakgrund kompenserar det bristande informationskapitalet med en större ekonomisk investering.

I GRÄNSLANDET MELLAN BARNDOM OCH VUXENLIV – ATT LÄSA SPRÅKKURS

Den vanligaste formen av studier i Paris är att läsa franska på en språkkurs. Av samtliga studenter läser enligt CSN ca 57 % av de närmare 800 studenterna i Paris en språkkurs. Bland dem som besvarat enkäten är det 51 %. Men språkstudier är något som ännu fler har erfarenhet av. Bland dem som läser på universitet och fackhögskolor i Paris är det många som tidigare har läst språkkurs i Frankrike. Att läsa språk i Frankrike är något som skiljer sig radikalt från att läsa på universitet och fackhögskolor (se vidare exkurs *Cours de langue et civilisation françaises*). Man läser endast med utlänningar. Man har endast rätt att läsa under två terminer. Studierna är vanligtvis långtifrån så krävande som gängse universitetsstudier är. Samtidigt är språkkurserna en erfarenhet som många svenska studenter på högskolenivå i Paris delar. Vi har stött på många exempel ovan på studenter som läst språk i Frankrike och framför allt i Paris. Detta motiverar en mer utförlig analys av språkstudiernas roll i studenternas livsbanor.

Det material vi har att utgå från är enkäter och intervjuer. I enkätmaterialen finns många språkkursstudenter företrädade. Svarsfrekvensen är förvisso lägre än för dem som läser övriga utbildningar, men drygt 150 som läser *Cours de langue et civilisation françaises* har besvarat enkäten. Bland de intervjuade studenterna är språkstudenterna sällre företrädade, dels på grund av att denna typ av studie inte har stått i fokus, dels som en effekt av en lägre svarsfrekvens bland denna grupp. Endast två studenter av de intervjuade läser språk i Paris. Ingen av de två anser sig vara en typisk

språkstudent. De är båda några år äldre och den ena av dem markerar tydligt i intervjun att hon inte har mycket gemensamt med de andra svenskarna som läser språk på Sorbonne. Det går att få en relativt god bild av språkstudierna via de övriga intervjuerna som genomförts där merparten tidigare har läst språk. Denna bild är något snedvriden eftersom det är de som har en fortsatt utbildningskarriär i Frankrike som kommer till tals och dessa är inte helt representativa för gruppen som läser språkkurs i Paris – alla av dessa kommer inte att fortsätta läsa på högre nivåer i Frankrike.³⁵²

Det mest slående med språkstudierna är att de har en så tydligt dubbel och något motstridig funktion. Å ena sidan utgör de en mycket speciell fas i många, framför allt kvinnors liv, de får en närmast mytisk betydelse som en frigörande tid, som mest förknippas med någon form av slackertillvaro i sus och dus. Å andra sidan fungerar språkstudierna i efterhand som en viktig ”inkörsport” till en internationell utbildningskarriär och får därmed en betydligt mer central position i livsbanorna än vad de vid en första anblick ger sken av. Den första funktionen, att språkstudierna utgör en frigörande fas, intygar framför allt många kvinnor. Språkstudierna blir ett centralt led i den frigörelseprocess från hemmet, som på allvar inleds efter gymnasiestudierna. För många är det det första man gör efter att ha tagit studenten och det blir då ett ganska stort steg att flytta utomlands ett helt år från att ha bott hemma hos mamma och pappa. Att läsa franska i Paris har för unga kvinnor en nästintill mytisk betydelse. Språkstudierna är ofta den första längre vistelsen hemifrån och i någon mening fyller de samma funktion som militärtjänstgöringen gör (eller snarare gjorde) för unga män. För att pressa denna liknelse ett steg till utgör språkstudierna också en mycket enkönad företeelse, 80 % av dem som läser språkkurs är kvinnor, och de är unga, runt 20 år (37 % av kvinnorna är under 21 år och 63 % är under 23 år – motsvarande andelar för männen är 10 % respektive 55 %), det vill säga i den modala åldern för militärtjänstgöring. Själva innehållet skiljer sig naturligtvis åt, men det finns ett tydligt kollektivt drag i båda företeelserna.

Många av de svenska studenterna i Paris menar att det nästintill är ett massfenomen att läsa språkkurs i Frankrike för svenska ungdomar. En student som själv inte läst språkkurs i Frankrike säger: ”det är många svenskar som läser på Sorbonne, de här kurserna för utländska studenter. Ibland kan man tro att man kommer till Sverige när man kommer dit upp, dit [till] Quartier Latin...” och en annan kvinna säger att ”generellt sett var det många svenskar, man hörde svenska i princip sett överallt”. Ytterligare en annan student säger att ”på Sorbonne, det är mycket svenskar, det är oerhört mycket svenskar” det kan vara upp till åtta svenskar i en klass på tjugo. Samma person menar att det är vanligt att man träffar på svenskar i Paris som har läst språkkurs i Frankrike, framför allt i Montpellier, som, om man får tro henne, är helt invaderat av svenskar (framför allt bland folk som orienterar sig mot näringslivet):

nej, Paris är bra, men ska man läsa franska så är det lite svårt. Men det är svårt nästan vart man än åker för att i, jag har vänner som pluggar i Montpellier och i Montpellier är det SÅ mycket

³⁵² Vilket får konsekvenser för dem som stannar kvar, det kan kännas lite tomt när de man lärt känna plötsligt reser tillbaka till Sverige en efter en: ”det är ju väldigt många svenskar som kommer hit och läser franska, men alla åker ju hem efter ett år eller en termin, så... När jag kom hit kände jag väldigt mycket människor och sen efter ett år så...”.

svenskar som läser franska. Det är precis som en liten svensk koloni och jag har jättemånga vänner här i Paris som har pluggat i Montpellier innan så att alla, jag har jättemånga här som känner varandra från Montpellier. Och det är lite roligt för då har man fört ihop olika människor, ja men har inte pluggat i Montpellier? Jo! Så alla, det är en sådan liten koloni i umgänget där hälften har pluggat i Montpellier, antingen franska eller juridik eller ekonomi, det är ganska roligt, så Montpellier är väldigt, väldigt vanligt bland svenskar.

Med några års distans är det många som skrattar lite när de tänker tillbaka på sitt år som språkstudent i Paris. Man vill gärna markera att det var en epok som hör en svunnen tid till, och att man själv gått vidare. Språkstudierna fungerar i någon mening som en *rite de passage*, eller kanske bättre som en övergångsfas, som markerar en övergång från ett tonårsliv till ett liv som ung vuxen. I denna fas testar man sina gränser. Festandet fyller här en central funktion och det hela är en kollektiv företeelse (vilket även understryks av resultaten från enkätundersökningen, se avsnittet Paris som kultur- och nöjesstad nedan). Man umgås mycket med andra språkstudenter, vanligtvis svenskar, men även med andra nationaliteter. Vissa språkstudenter, som kvinnan som arbetade som fotomodell ger uttryck för ovan, lever parallella liv, ett liv som språkstudent och ett liv som fotomodell, på arenor som aldrig möts. Det är påfallande att man inte umgås så ofta med fransmän. En kvinna som nu läser språkkurs i Paris har redan tidigare varit ett år som au pair i Frankrike och då läste hon på en språkkurs och ”det var en liten, liten skola, om man jämför med Sorbonne, det var inte alls speciellt... det kändes lite oseriöst. Var ute mycket... Som man gör är man är nitton år och hemifrån!” Hon fortsätter och konstaterar att hon inte umgicks så mycket med fransmän, förutom med dem i familjen där hon bodde: ”det var mest svenskar och väldigt mycket engelsmän och amerikaner. Och det var ju lite synd, jag pratade mer engelska än vad jag pratade franska i och med att jag inte pratade franska med familjen.”

Det är inte endast språkkursen som fyller denna funktion som en *övergångsfas*. Kortare konstnärliga studier och att arbeta som au pair är likvärdiga erfarenheter. Det är också vanligt att man kombinerar au pair-arbete med språkstudier. Att dessa initiala mer omfattande erfarenheter av Frankrike och Paris ofta fungerar som en viktig brygga till fortsatta studier i Frankrike är något som flera studenter bekräftar:

Ja, att jag sökte [den nuvarande utbildningen i Paris] berodde på att jag hade varit här tidigare. Jag kom hit när jag var 19, jag skulle fylla 20, och då gick jag på en konstskola för det ville jag absolut, det var en fix idé på gymnasiet, det ville jag absolut göra, och jag lyssnade på fransk musik, på Mano Negro och Les Négresses Vertes och jag ville absolut åka till Frankrike, jag hade varit där med familjen och haft... och så [...] bo i Paris också, tågluffa, jag tyckte det var så himla häftigt, och så kom jag hit och då gick jag på konstskola, men så åkte jag hem därför att jag hade bestämt mig som, jag tror att många studenter gör det, att de ska bara läsa ett år sen ska de åka hem.

Hon fortsätter, angående föräldrarnas syn på att hon nu bosatt sig i Paris:

... alltså pappa skämtade om när jag var, åkte till Paris från början när jag åkte, att du får ju inte träffa någon fransman och bli kvar, liksom... Självklart att jag inte skulle göra det, så det bara skrattade jag åt, för jag tyckte att det var en kliché av någon anledning, och jag tyckte att jag hade ju inte läst, nej, jag bara skojar, men jag hade ju inte läst franska i högstadiet för det var bara tjejer med pärlband som gjorde det och med sådana här lite små borgartjejer inifrån staden, och jag kom ifrån landet och jag läste inte det och sen så skulle jag läsa tyska och sen så ville jag inte träffa någon fransman, för det var bara au pair-tjejer som... och så blev de kvar med fransmannen, jag hade världens klichébild! Och sen blev det så! Men i vilket fall så, men nu,

jag tror att i dag så, jag tror att de kan, jag vet inte, de säger ingenting om det och trots att vi har en väldigt öppen relation, utan de är glada för att jag har det bra och mår bra, med en jag tycker om, och att allt är bra, de vill att det ska vara bra!

Det finns starka bilder, till och med klichéartade, associerad till dessa fenomen, men samtidigt är de inte helt orealistiska. Hon är inte ensam om denna livsbana. Att arbeta som au pair, studera konst eller franska i Paris och träffa en fransman, bli kvar i Paris och där påbörja en högre utbildningskarriär, är en relativt vanlig livsbana för många kvinnor. De män som vi möter i intervjuerna är nästan uteslutande utbytesstudenter och har inte för avsikt att läsa vidare i Paris. De har inte heller som många kvinnor rotat sig i Paris och lever vanligtvis själva i Paris.

Språkstudierna ses ofta i ett nostalgiskt skimmer. En kvinna som läser statsvetenskap på Sciences Po och som tidigare läst språk i Paris ser tillbaka på sina språkstudier och jämför dessa med sin nuvarande situation:

Ja, det är skillnad dels för att man kanske kan språket bättre och dels för att man är lite äldre kanske också. Jag känner nu att jag var väldigt ändå beroende av min liksom svenska bekantskapskrets sist jag var här och litade ganska mycket på den, det är inte alls så nu utan nu känns det som, nu bor jag själv och tycker det är jätteskönt att slippa korridoren i Uppsala och ha en egen lägenhet. Jag sjunger ju i och för sig i kör i Svenska kyrkan fortfarande, men det är inte alls det här som det var då, att det är så skönt att träffa svenskar för här förstår man inte riktigt allt vad som sägs och vad som händer, men nu trivs jag verkligen jättebra så socialt. Det som jag däremot tycker är lite synd den här gången är att allting jag skulle komma tillbaka och återuppleva har jag inte hunnit med på samma sätt. När jag var här och läst språkkurs kunde jag ju verkligen njuta av Paris och allt utbud som finns här, jag gick på teater jätteofta och var mycket ute också jätteofta, nu har det ändå blivit bra mycket mindre, det har blivit mycket mer vardag. Vissa veckor har man ju suttit och tänkt att varför sitter jag och gör det här i Paris egentligen, jag skulle lika gärna kunna sitta i Blomstermåla eller någon annan liten [ohörbart], man har suttit väldigt instängd och isolerad vissa, när man har planerat dåligt och haft mycket besök eller så man har fått ta några hela dygn sådär.

Slutligen kan vi se i ett annat citat att förhållandet till dem som läser språk kan vara komplicerat och till och med nedlåtande, även bland dem som själva läser språk:

Jag tror att vissa klasser har väl lite sammanhållning, de gör vissa saker tillsammans och så, men jag vet inte, inte någon av de klasserna som jag har gått i, men sen har jag varit lite ointresserad också av att ha något umgänge med klassen för att jag är lite äldre än vad de andra är, så att det blir lite, jag tycker att det räcker med att komma tillbaka till den gymnasienivån, det känns lite jobbigt att behöva gå och leka med klassen och jag vet inte, men det blir en ganska naiv stämning, speciellt när det är mycket svenskor som är nitton år som lever i sin lilla mamma-pappa-värld och har lite, inte har, inte är så vidsynta direkt. Så nej, då brukar jag försöka hålla mig utanför, så jag umgås nästan inte med några Sorbonnemänniskor, jag har några som jag umgås rätt mycket med, men annars så inga från Sorbonne.

Från denna redogörelse av ett antal livsbanor skall vi nu ägna oss åt frågan vad det betyder att studera i Paris som stad och hur studenterna förhåller sig till denna mycket internationellt präglade storhet som också rymmer sina svenska enklaver.

ETT PARIS FÖR VAR OCH EN

Att studera i Paris är något som kan rymma de mest skilda innebörder. Förutom alla de skillnader som finns mellan skolor och typer av studier som vi kartlagt ovan är Paris som stad också en mycket

mångfasetterad företeelse. Att studera i Paris utgör för många ett värde i sig. En student utbrister på frågan om hur livet i Paris är: ”Å, det är så gött!” En annan säger: ”Jag har alltid älskat Frankrike, och Paris speciellt” Men vad detta värde omfattar råder ingen konsensus. Alla har sin unika upplevelse av Paris. Men det går att finna mönster i upplevelserna, ur myllret av intryck framträder vissa mer övergripande förhållningssätt till Paris som stad.

PARIS SOM SOCIALT RUM

Paris sociala geografi beskrivs enligt urbansociologerna Michel Pinçon och Monique Pinçon Charlot bäst utifrån två axlar: En öst-västlig axel som ställer de burgna områdena i väster (framför allt 8:e och 16:e arrondissementet och i förlängningen av axeln förorter som Neuilly direkt bortom det 16:e arrondissementet och Saint-Germain-en-Laye ytterligare någon mil utanför centrala Paris) mot de traditionella arbetarkvarteren i öster (11:e, 12:e, 19:e och 20:e arrondissementen). En nord-sydlig axel som särskiljs av floden Seine, där den sydliga delen, den vänstra stranden eller *la rive gauche*, huserar det intellektuella och kulturella Paris och den högra stranden, *la rive droite*, hyser det kommersiella Paris. Vid den vid den vänstra stranden finner vi de många institutionerna för högre utbildning och kultur. Förutom Sorbonnes pampiga huvudbyggnad mitt i 5:e arrondissementet ligger här ett antal andra universitet (René Descartes, Jussieu, Marie et Pierre Curie), Collège de France, École Normale Supérieur, Sciences Po, École des Hautes Études en Sciences Sociales, de mest berömda gymnasieskolorna, Henry IV och Louis le Grand, bokförlagen koncentrerade till 6:e arrondissementet, etc. Dessa institutioner motsvaras på den högra stranden av börsen, de fashionabla varuhusen (Printemps och Gallérie Lafayette) och exklusiva modegatorna (Rue de Faubourg de Saint-Honoré och Avenue Montaigne), och det officiella Paris, paradgatan Avenue des Champs-Élysées och Stadshuset.³⁵³

En parantes: Paris sociala geografi leder tankarna till det sociala rum som Bourdieu konstruerar i *La distinction*.³⁵⁴ Även detta består av en tvådimensionell struktur, en grundläggande volymkapitalaxel som ställer de dominerande klasserna mot de dominerade (i Bourdieus tappning en nordsydlig axel som i den Parisiska geografin motsvaras av den öst-västliga axeln) och en axel som särskiljer de grupper som har ett mer omfattande innehav av kulturellt kapital än ekonomiskt från de grupper som har den omvända kompositionen av kapitalarter.

Man kan fråga sig hur länge homologin mellan det sociala rummet i Bourdieus mening och Paris sociala struktur kommer att kvarstå. Paris håller på att gentrifieras. De gamla arbetarkvarteren fylls

³⁵³ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, pp. 29f, *passim*. Oppositionen mellan den vänstra och den högra stranden återspeglas också i boendet. Intellektuella bor i större utsträckning på den vänstra stranden och ekonomins företrädare är koncentrerade till den högra stranden och de mer burgna förorterna, se Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Dans les beaux quartiers*, Éditions du Seuil. L'Epreuve des faits, Paris 1989, pp. 30-38.

³⁵⁴ Se Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979, *passim* och speciellt pp. 139-144. Ursprungligen publicerades analyserna av det sociala rummet som en artikel i *Actes de la recherche en sciences sociales*, se Pierre Bourdieu & Monique de Saint Martin, ”Anatomie du goût”, pp. 4-112 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. 2, nr 5, 1976.

sakta men säkert av betydligt mer köpstarka grupper, gamla slitna hak förvandlas till trendiga barer, caféer och boutiques.³⁵⁵ Denna utveckling är tydlig runt Bastiljen som i slutet av 1980-talet invaderades av konstnärer och designers (Jean-Paul Gaultier har sin huvudbutik på Rue de Faubourg de Saint-Antoine) och utgör nu ett av huvudsätena för nöjesturismen. Barerna ligger exempelvis vägg i vägg på Rue de Lappe och frekventeras av unga nöjessugna från världens alla hörn. De yngre modekänsliga Parisarna har för länge sedan dragit vidare och sökt sig allt längre in i de gamla arbetarkvarteren och upp mot Canal de Saint-Martin – gentrifieringen fortskrider med oförminskad kraft och transformerar det Parisiska stadslandskapet.³⁵⁶ En parallell till Bastiljen i det mer fashionabla Paris utgörs av Champs-Élysées som kommit att deklasseras i och med att turisterna gjort sitt stora intåg och de traditionella borgerliga kvarteren förvandlats till masskonsumtionens Mecka med Virgin Mega-store, hamburgerkedjor, och nattklubbar som tappat lite av sina forna natters glans.³⁵⁷

DE SVENSKA STUDENTERNAS BOENDE

Var man bor i Paris är förknippat med vem man är. Att bo i de östra delarna av Paris uppfattas av vissa som helt otänkbart, medan andra inte kan tänka sig att bo någon annanstans. Att bo på en plats kan lika mycket vara ett gillande av platsen som ett ogillande av att bo på en viss annan plats. Den svenska studenten, som vi mött ovan och som läser språkkurs i Paris, men avser ta en examen i företagsekonomi i Sverige, bor i sextonde och hävdar att hon rör sig:

... väldigt mycket [i] sextonde, åttonde och sjätte, sjunde, eller runt Bon Marché, Sèvres-Babylone, det blir mycket runt Champs-Élysées... aldrig någonsin vid Bastille, jag har aldrig varit i typ trettonde, fjortonde, femtonde, utan det är mycket runt Louvren och där runt i kring, men ja, ganska så smalt ändå, lite i Marais men inte mycket.

Hon menar vidare att hon hittat sin plats i Paris:

Ja, jag tror att jag har hittat det jag trivs med. Det finns fortfarande restauranger och barer och sådant som jag skulle vilja gå på som jag inte har varit på, men områden känner jag ändå var jag trivs och det är där jag är. Jag tycker att Montmartre är väldigt fint om man är ute och promenerar, men jag tycker att artonde det är ett sådant hemskt ställe, och likadant runt Bastille, många av Sorbonnemänniskorna [de som läser språkkurser på Sorbonne] går ut jättemycket runt Bastille och Marais, det är lite billigare att gå ut där, lite mer folkligt, men nej, jag är inte så förtjust i det, faktiskt.

Ett annat exempel på vad boende kan innebära för hur man trivs med sitt liv i Paris och vilka värden boendet är relaterade till:

Jag trivs bra, det gör jag. Det är klart, det är en lite svår fråga att svara på för att det beror ju också mycket på den egna tillvaron om man trivs eller inte, det är ju svårt att säga objektivt om man tycker om en stad eller inte, tycker jag i alla fall, det beror ju på mycket de människorna som man har omkring sig och... jag trivs väldigt bra där vi, jag bor tillsammans med min pojkvän då, i samma, granne med min au pairfamilj, men jag trivs väldigt bra, vi bor precis vid, Neuilly, [som ligger väster om Paris], precis vid 16:e, eller 17:e, ja utanför 16:e och 17:e, tre

³⁵⁵ Andelen högre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå av befolkningen i centrala Paris har ökat från 19 % till 51 % under åren 1954 till 1990. Parallellt har arbetarklassen minskat, från 30 % till 14 %. Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, pp. 40f et passim.

³⁵⁶ Se kapitlet « La (re)prise de la Bastille: l'embourgeoisement du Faubourg Saint-Antoine », ibid., pp. 175-198.

³⁵⁷ Ibid., pp. 213-218. Se också *Time Out Paris*, Penguin Books, London, 1999, pp. 68f.

minuter från Triumfbågen, precis vid Boulogneskogen, så att det är ju väldigt, jag tycker om att bo där så, man kan bara gå ut och så är man ute i, bland träd och ute i naturen, ja det som finns av natur här!

Dessa två studenters boende och syn på boende och Paris geografi kan kontrasteras mot de studenter som föredrar att bo i de östliga delarna av Paris. En konststudent som flyttat sex gånger på tre år har nu äntligen funnit en lägenhet mer permanent i de kvarter där han vill bo:

Det [11:e arrondissementet] ligger österut. Jag bor precis på gränsen till tredje, så jag bor precis i närheten av Marais, som är ett bra ställe att gå ut på. Det var ett lugnt område samtidigt som det är nära till där det händer saker, det var därför jag ville bo där.

En fördel med detta boende är att det även är nära till många konstmuseer, Picassomuseet ligger exempelvis i Marais, en stadsdel som också är mycket gallerietätt. Många studenter, framför allt de mer kulturellt orienterade, ser även staden som ett fenomen att utforska. Den student som läser lingvistik på universitet i Paris och som är relativt rotad i det franska samhället (vi har mött henne ovan som en representant för dem som investerar huvudparten av sin utbildning utomlands) bor mestadels hos sin franska pojkvän i det 10:e arrondissementet. Hon rör sig mycket längs kanal Saint-Martin, i Parc la Villette (där det bland annat visas bio på storduk utomhus på somrarna) och i studentkvarteren. Hon har ”för avsikt att börja röra mig lite mer i 20:e, där det ska vara väldigt trevliga caféer, jag har redan upptäckt några, och så nu har jag precis fått en kompis, jag har fått en kompis! som bor där borta som rekommenderar det.” Inget av de mer borgerliga områdena, som det 8:e eller 16:e arrondissementet, nämns som områden hon rör sig i.

Denna opposition mellan ett kulturellt och ett ekonomiskt Paris återspeglas även i statistiken. Bland de svenskar som besvarat enkäten är det en tydlig dominans i de västliga mer traditionellt borgerliga områdena i Paris (7:e, 8:e och 16:e arrondissementen) bland dem som läser på privata universitet och handelsskolor (se Tabell 109). Denna typ av skolor återfinns inte i de traditionella studentkvarteren, det vill säga de 5:e och 6:e arrondissementen, utan är nästan uteslutande placerade i det västra Paris, se Tabell 70. Symptomatiskt är att det enda Parisuniversitetet som är placerat i denna del av Paris är Paris Université de Paris – IX – Dauphine, det vill säga den institution som fungerar nästintill som en *grande école de commerce* och vanligtvis rankas relativt högt bland dessa. Den skillnad som finns mellan de mest autonoma utbildningarna och de mest heteronoma, det vill säga mellan de mest akademiska och de minst akademiska beträffande positioner i det franska högskolefältet uttrycks således även i det geografiska rummet. Mot dessa studenter står de som läser *Lettres*, språkvetenskap och konst/design som är överrepresenterade i Marais/Quartier Latin, östra Paris respektive nordöstra Paris.

En annan central opposition i boendet är den som går mellan de bofasta och de mer tillfälliga gästerna i staden (jfr Stiernas analys av det svenska rummet i Madrid presenterad nedan). Den första studenten vi refererade till som representant för *de internationella pretendenterna* (ce6), de som gör de mest omfattande utlandsinvesteringarna, läser psykologi och är bofast i staden sedan sju år tillbaka ägnar mycket tid åt att cykla runt i Paris – hennes skäl för att inte flytta hem till Sverige igen efter ett

år som au pair var att hon ville ”prova att bo inne i staden och bo själv och jag ville ha en cykel!”. Hon säger att det är ”ganska spännande med Paris, särskilt nu då eftersom då jag har cykel, när man cyklar omkring så tycker jag att man kan hitta små ställen som man kan tycka om. Man har ju olika kvarter och arrondissement och sådär, man kan hitta små ställen, små gator och fina hus och sådär...” Hon bor i det 7:e arrondissementet som många anser vara lite tråkigt, men hon trivs mycket bra:

det finns inte mycket uteställen eller något sådant, men jag bor i ett väldigt trevligt kvarter tycker jag, där det finns mycket man kan gå och handla, liksom, det finns allting finns i närheten. Man kan gå till Champs de Mars, vi har Eiffeltornet där man kan sätta sig i parken och vi har en annan liten trädgård som jag brukar gå till, nej jag trivs, jag trivs jättebra.

Det är inte heller långt till det lite mer livliga 6:e arrondissementet och Marais, dit hon lätt tar sig på sin cykel. Hennes livs- och boendesituation, som hon delar med många andra mer bofasta svenskar, det vill säga att de har ett relativt ordnat boende, inte sällan i de enligt deras preferenser mest intressanta områdena i Paris, skiljer sig väsentligt från de mer tillfälliga studenterna i Paris, de som läser i Paris som utbytesstudenter. Medan de tidigare ofta bor i egna lägenheter bor de senare mer ofta i studentrum. Detta är även till viss del sammanvävt med Paris geografi. De som bor på skolan, bor vanligtvis utanför det centrala Paris. Deras förutsättningar för att tillgodogöra sig Paris skiljer sig drastiskt från dem som är bosatta centralt i Paris och som läser språkkurser eller humanistiska ämnen på universitetet. Utbytesstudenterna som är överrepresenterade på *grandes écoles* har dagarna fullbokade med föreläsningar, grupparbeten, räknestugor, sidoaktiviteter, etc. och den lilla tid som blir över används ofta till studier (se exkurs om *Grandes écoles d'ingénieurs* ovan), medan de mer bofasta studenterna som läser som *free movers* har gott om fri tid och dessutom hela staden för sina fötter (se Tabell 109).

Den student som vi mött som exempel på dem som gör de mest omfattande nationella investeringarna och som studerar på en *grande école d'ingénieurs* i Paris via ett utbytesavtal bor på sin skolas campus och har förvisso endast 20 minuter in till Paris med RER, men beklagar bland annat att det är svårt att ta sig tillbaka till skolan på kvällarna och konstaterar: ”men det känns ändå inte som om det är i Paris jag bor.” En student (som tillhör samma grupp, *den modala gruppen – ce4*) som bor på ett annat campus en halvtimme utanför Paris berättar:

... under vanliga veckor så blir det kanske knappt en gång i veckan, men man åker in, går på bio, strosar runt lite grann, tar någon öl här, käkar på restaurang osv. ... Det är inte direkt det att man åker in till Paris på varje ledig stund, dels för att man inte känner något folk att tala om i Paris utan man åker mer in tillsammans till Paris [...] Det är lite halvgrått härute och det är... ja, då är det schysstare att gå omkring och sitta på Pont Neuf och kolla på Notre Dame liksom, så... nej, det spelar ju in naturligtvis, men det är ju inte... det spelar ju ingen stor roll i vad man gör... man tillbringar inte mer än kanske åtta timmar i veckan, en tjugondel av, knappt ens det, av tiden i Paris. Men man försöker ändå åka in ibland, gå på bio till exempel, det gör jag alltid i Paris. Här tror jag de har i större utsträckning... dels vet jag inte var bion ligger här, det är färre filmer... jag har sett filmaffischerna, men jag har aldrig blivit riktigt klok på var den ligger för jag har aldrig direkt letat, men det är få filmer och de är i större utsträckning *version Français*, alltså franskdubbade och jag menar... det händer inte alltså! Och ja... alla möjliga sådana saker... kulturutbud osv. så är det ju lite mer i Paris.

En unik boendeform för utländska studenter i Paris finns i Cité universitaire internationale de Paris, eller Citén, som man även säger, se exkurs nedan. Svenska studenter har möjlighet att söka boende på det svenska studenthemmet, som utgör ett av de närmare 40-talet studenthus som finns på det område i södra Paris som bildar Citén. Det svenska studenthemmet är ett av de minsta husen och har endast 43 rum. De största husen härbärgerar 200-300 studenter, och den svenska kolonin på Citén utgör inte ens en procent av det totala antalet studenter. Det är endast ett fåtal av de svenska studenter som finns i Paris som har möjlighet att bo på det svenska studenthemmet.³⁵⁸ Likafullt är det många som har någon form av förhållande till la Maison suédoise. Antingen har man bott där vid någon period tidigare eller så känner man någon som bor eller bott där, eller också har man bara varit på besök vid exempelvis valborgsfirandet. För de som sökt sig dit och fått plats utgör det en praktisk lösning jämfört med att försöka skaffa lägenhet på egen hand, som ibland kan vara ett rätt krävande företag.³⁵⁹

Om jag ser tillbaka på det så... vilken tur att jag inte hamnade i någon liten etta mitt i staden, för här har det verkligen funnits möjligheter att träffa både svenskar och utlänningar. Kanske inte så många fransmän som man hade hoppats, men ändå... jag har pratat ganska mycket franska, för även om man träffar andra, även om jag träffar spanjorer och sådär, i och med att man ändå är i Paris så är franska ändå det man pratar med varandra, så det är bra.

Andra – här den andra studenten vi mött ovan som representant för dem som gör de mest omfattande nationella investeringarna; han som läser medicin i Sverige och som använt sitt halvår i Paris mest som ett sabbatsår och för att insupa den parisiska atmosfären – anser att det är mödan värt att söka boende på egen hand:

Nej, de [på den svenska högskolan] rekommenderade att bo i Cité université, universitaire, där är rätt trevligt med svenska och amerikanska husen, men... [...] det är inte så mycket Paris, tycker inte jag. Vi hade två äldre kursare från [på den svenska högskolan] som bodde där så vi var där en del, där är jätligt trevligt, men det är inte riktigt så jag vill uppleva Paris, om jag får välja, men det är helt klart ett bra alternativ om man inte har något annat.

De två citaten speglar två olika förhållningssätt till det internationella och det franska, ett tema som vi kommer att utveckla mer nedan. Först några ord om det som Paris kanske mest är förknippat med, kulturen.

³⁵⁸ I vår population är det vanligare att bo på Citén för män, äldre studenter, studenter från lärarhem, Erasmusstudenter, studenter på *grandes écoles* och framför allt Science-Po/EHESS än för övriga grupper, se Tabell 109.

³⁵⁹ Dels krävs omfattande ekonomiska resurser. Går man via en förmedlingsagent är det inte ovanligt att man betalar en månadshyra i avgift. Dessutom krävs ofta att man betalar tre månadshyror i förskott och en månadshyra som deposition. Dels krävs ett visst pappersarbete. Man kan exempelvis behöva ha en borgensman.

Cité Internationale Universitaire de Paris – hela världen i Paris

Cité internationale universitaire de Paris³⁶⁰ är unikt i världen. Ingen annanstans finns det ett område som samlar studentboende för en så stor del av världens nationaliteter (132 länder är representerade på Citén) på ett och samma ställe. Citéns historia börjar 1920 då initiativ till förbättrade härbärgen för studenter tog av Parisuniversitetets dåvarande rektor, en ledande industriidkare och utbildningsministern. En bärande idé för projektet var att internationaliseringen kunde skapa förutsättningar för en fredlig värld. En förhoppning som alltför fort kom på skam. 1925 inrättades en av staten erkänd stiftelse för att driva projektet, ett spirande studentområde lokaliserat i ett 34 hektar stort parkområde i den södra delen av centrala Paris. Det finns i dag 37 olika studenthus med plats för över 5 000 studenter. De olika husen bidrar starkt till områdets internationella karaktär. Ofta har kända arkitekter ritat husen. Le Corbusier har ritat det schweiziska huset och det brasilianska huset och Willem Marinus Dudok det holländska och som en motsats till dessa förespråkare av en internationell stil har många arkitekter tagit fasta på den nationella byggnadstraditionen, vilket gäller för exempelvis det japanska huset. Det finns två typer av hus, det stora flertalet är nationella hus och därtill finns de franska husen (som i första hand härbärgerar franska studenter från provinsen). För att skapa en så internationell prägel som möjligt är den gemensamma principen att man söker till sitt lands hus, därefter får två tredjedelar av dem som antas plats på det nationella huset och resterande tredjedel placeras ut på de andra husen enligt de avtal om ”brassage” eller utbyten som finns mellan husen. Varje hus har alltså max 67 % inhemska studenter och minst 33 % internationella studenter med en rad olika nationaliteter.

Man kan säga att Citén bygger vidare på den tradition av nationer som finns i Paris. Under medeltiden uppstod nationella kollegier i Paris, där studenter från bestämda geografiska områden kunde bo under tiden de studerade i Paris – en företeelse som lever kvar i Sverige än i dag i de traditionella universitetsstäderna Uppsala och Lund, låt vara att det är det regionala snarare än nationella ursprunget som ligger till grund för verksamheten. Precis som nationerna under medeltiden fungerade som något mer än bara härbärgen, har de nationella husen betydligt mer omfattande funktioner. Det arrangeras fester vid nationella högtider (vid det svenska huset firas exempelvis valborg då svenskar och andra intresserade från hela Parisområdet samlas), det organiseras föredragskvällar (ofta med mycket prominenta gäster, under undertecknades tid vid Citén ordnade exempelvis det tyska huset en föredragskväll med Jacques Derrida), filmkvällar, konserter, etc. Förutom de nationella husens arrangemang finns det gemensamma faciliteter. I huvudbyggnaden ryms en stor restaurang där studenter kan äta lunch och middag till förmånliga priser, ett stort bibliotek, en teater, en bank och ett café. Därtill finns omfattande grönområden och sportanläggningar såsom tennisbanor och fotbollsplaner. Det går med andra ord att klara sig relativt bra inom områdets gränser.

Det svenska huset, Maison des étudiants suédois, har sitt ursprung i en vänförening, Association amitié franco-suédoise, som fanns på 1920-talet, och som gjorde ett omfattande arbete med att samla in medel till att upprätta ett svenskt hus vid Citén.³⁶¹ Tack vare en frikostig donation från Ivar Kreuger kunde studenthemmet uppföras och det invigdes 1931. Det svenska huset är ritat av Peder Claesson och Germain Debré, som också designat möblerna till huset. I dag får studenthemmet finansiellt stöd från utbildningsdepartementet. För att få bo på det svenska studenthemmet krävs att man har läst minst två år på universitet eller motsvarande, och långa studier ökar chanserna att få plats. Det finns inga språkstudenter på det svenska studenthemmet, däremot en och annan doktorand. Man eftersträvar en bred blandning av studenter. Året 2000 hade man allt från cirkusstudenter och musiker till statsvetare och fysiker. Många stannar också länge på det svenska studenthemmet. Flertalet studenter som bott där vittnar om starka sociala band. Även om man sedan länge flyttat därifrån umgås man fortfarande med folk man lärt känna under sina år på det svenska studenthemmet. Det finns även mer formella kanaler för före detta boende vid svenska huset, en stor vänförening finns i Stockholm och en mindre i Paris. Det svenska studenthemmet utgör ett säte för ackumulerande av socialt kapital, och genom vänföreningarna kan detta sociala kapital hållas vid liv över decennierna och nationsgränserna. Dessutom fyller det svenska studenthemmet i Paris en bredare funktion, då det utgör en viktig nod i det svenska nätverket i Paris, inte bara för de studenter som bor där utan även för andra bofasta i Paris (se vidare nedan avsnittet Det svenska Paris).

³⁶⁰ Se <http://www.ciup.fr/>.

³⁶¹ Intervju med föreståndaren, Eva Risberg, 2000-05-12.

PARIS SOM KULTUR- OCH NÖJESSTAD

Det kulturella utbudet som en världsstad som Paris erbjuder är något som många svenska studenter fascinerar av. De flesta studenter säger att de gör en rad aktiviteter mer ofta än de tidigare gjort när de senast bodde i Sverige.³⁶² För vissa är fascinationen i första hand professionell och utgör huvudskälet till att man vistas i Paris. En kvinna som läser filmvetenskap i Paris ser Paris som filmens Mecka och hon har efter att ha upplevt det staden har att erbjuda svårt att tänka sig att återvända för gott till Sverige.

Det största utbudet av filmvisningar, olika film, och jag har sett så pass mycket film och jag har blivit slumpmässigt hamnat på saker och blivit indragen i att organisera festivaler och hamnat med någon lärare så man har fått en helt annan öppning av, sett olika domäner av film som jag aldrig hade upptäckt i Sverige, tror jag, det som har varit svårast att söka sig fram till och det är kanske film som inte ens kommer till Sverige och just den skolan, av att se film, jag ser kanske två, tre filmer i veckan, [...] men samtidigt så visst kan jag ju tänka så här att hade jag gått ut Stockholms filmskola så hade jag ju tjänat tid och pengar för att även om den hade kostat pengar så kostar ju, studiemedel det är ju också pengar, men sen är det ju så att jag vet inte om jag hade velat haft det, att bli kvar i Sverige, faktiskt. Jag åker gärna tillbaka till Sverige och filmar, och jobbar, jobbar som lärare gärna, men jag kommer att stanna här och jobba, och också just därför att, att ha varit här så länge har också gett andra saker, min franska fästman och jag planerar mitt liv här...

En annan student som läser på konstnärlig högskola konstaterar kort att: ”alltså här är ju ett extremt stort kulturutbud”. De mest prestigefulla konstnärliga skolorna har dessutom loger på de flest större scener och det är lätt att få tag i biljetter till världsevenemang. De som läser konst har vanligen gratis inträde till de stora konstmuserna som Louvren, Musée d’Orsay, Musée national d’Art moderne Centre Georges Pompidou och Musée Picasso, men dessutom finns ett antal mindre konstmuseer och framför allt en stor samling gallerier. En konststudent beskriver skillnaderna mellan de olika gallerierna på följande sätt:

Sen är det ju olika hur gallerierna ställer ut. Vissa ställer ju ut, man köper några tavlor och så ställer de bara ut några tavlor, och blandar alltså från olika konstnärer. Det är sådana gallerier som jag aldrig går in i exempelvis. Jag kollar upp var konstnärerna är någonstans, jag går ofta till sådana gallerier där de har en utställning med en konstnär. Medan andra gallerier, det är mest bara... samlare och köpare, väldigt rika människor, som tittar på vad som finns att köpa.

På frågan om var de bästa gallerierna finns svarar han:

Ja, det är olika. Dels är det Marais. På Rue Vielle du Temple finns det många bra. Det finns ju lite utspridda, som Rue Lappe, till exempel, vid Bastille, finns ett av de bästa gallerierna i hela Paris. Det heter... Galerie Dessert, heter det. Det finns ju en massa gallerier här också, i området. Det finns ju några som är bra, men det finns mycket som är dåligt också. De säljer säkert mycket och så, men till en annan kundkrets. Folk som är intresserad av konst, men inte är intresserad av den populära konsten, alltså den bra konsten. Det finns det ju mycket av i Paris, konstnärer som försörjer sig på sin konst men som... mycket av det skulle jag säga inte ens är konst, utan målning, men det har köpare, folk som gillar det de gör. De här innekonsnärerna,

³⁶² Av samtliga svenska studenter i Paris säger 45 % att de oftare går på bio (7 % att de går mer sällan), 27 % att de oftare går på konstgalleri (1 % att de går mer sällan), 46 % att de går oftare på konstmuseum (3 % mer sällan), och 15 % att de oftare går på jazzklubb (4 % mer sällan). Av andra typer av aktiviteter är även utelivet något som attraherar studenterna i större utsträckning under Parisvistelsen än tidigare i livet. 20 % går mer ofta på disco eller andra dansställen (13 % mer sällan) och 34 % går oftare på barer (7 % mer sällan). De aktiviteter där studenterna säger att de mer sällan gör dem i Paris än tidigare är att se på TV (48 % mer sällan, 9 % oftare), att läsa dagstidning (39 % mot 4 %), att idrotta (31 % mot 7 %), och att spela musikinstrument (17 % mot 2 %).

det kan ju vara så att de inte syns så mycket av folk som inte känner till konstvärlden så mycket, och innegallerierna... Det finns i åttonde arrondissementet och i första, som Rue Mathurins, där finns ju väldigt många sådana dyra gallerier där det bara går köpare och samlare kanske. Det är jättesnabbt, liksom. Om man kommer in där, jag kommer in där, konstintresserad konststuderande, så kan de liksom: "vad gör du här?". Det blir lite krystat på något vis. Det är det jag menar, att det finns två sidor av konstmarknaden. Dels den här kommersiella, dels den här... jag vet inte, konsten i sig.

Samma student problematiserar också den mycket romantiserade bilden av att läsa konst i Paris, även om det är en av de viktigaste konststäderna i världen kan det vara hårt att läsa i en storstad som Paris:

jag kom ju hit och visste inte hur det var i Paris... tyckte det var kul att få upptäcka Paris som stad, och att läsa konst i Paris, det lät tufft tyckte jag. Det är en väldigt erkänd skola, det är ju ingen fråga om det. Det är väl en av de mest erkända skolorna i världen. På så sätt är det toppen. I Paris händer det ju väldigt mycket inom konsten och sen att leva i Paris... ibland är det jättehärligt och ibland är det... jag har haft det rätt hårt, jag har bott här i tre år nu, så... ibland är det hårt alltså. [...] Paris är en svår stad, det är svårt att lära känna, parisare har inte så stor lust att lära känna folk egentligen, för de har ju en vänskapskrets och det är väldigt svårt att ta sig in i...

För andra är kulturen inte av professionellt intresse, men likväl mycket betydelsefull och ett av de viktigaste skälen till att man valt att studera just i Paris. Det är tydligt att de som befinner sig i Paris under en kortare begränsad period (utbytesstudenter och språkstudenter) tenderar att i störst utsträckning ta tillvara på de kulturella möjligheterna som Paris erbjuder (Tabell 110 och Tabell 111). De som läser som *free movers* har vanligen varit så länge i Paris att man har redan klarat av de flesta museerna och inte längre känner av den stress att hinna med allt innan man åker hem som många av de mer tidsbegränsade Parisbesökarna känner. De kulturella praktikerna skiljer sig vidare åt mellan de studenter som studerar humanistiska ämnen och konst/design och studenter som studerar övriga ämnen. De tidigare tenderar att i större utsträckning ta del av Paris kulturutbud än de senare gör. Exempelvis anger 27 % av dem som läser *Lettres* och 26 % av dem som läser konst/design att de gått på teater minst sex gånger det gångna året, vilket endast 4 % av ekonomistudenterna har gjort. Väl över 50 % av de studenter som läser *Lettres* och konst/design går lika frekvent på konstgalleri, vilket kan jämföras med 18 % av ekonomistudenterna. För konstmuseer är relationerna likartade. 72 % av studenterna på *Lettres*, 60 % av dem som läser konst/design och 64 % av språkskolestudenterna anger att de har frekventerat ett konstmuseum minst sex gånger det senaste året. Lägst andel har de som läser sociologi/psykologi, 14 %, följda av dem som läser ekonomi, 22 %. De senare är tillsammans med teknologistudenterna de som i allra störst utsträckning går på idrottsevenemang, 50 % har varit på ett idrottsevenemang under det senaste året, vilket gäller för 33 % av samtliga och endast 14 % av dem som läser sociologi/psykologi. Benägenheten att själv idrotta följer samma mönster. 61 % av teknologistudenterna, 57 % av ekonomistudenterna (framför allt de som läser på handelsskolor som har den högsta andelen, 82 %) och 60 % av konst/design-studenterna idrottar minst en gång i veckan, vilket endast gäller för 21 % av sociologi/psykologi-studenterna. Det går att förstå dessa kulturella och idrottsliga praktiker i relation till det innehåll som utbildningarna omfattar samt de professionella fält de vetter mot. Det omfattande kulturella intresset hos humaniorastudenterna korresponderar mot den

vikt som läggs vid kulturen i studierna. För dem som läser ekonomi är utseende viktigt. En vältränad kropp signalerar kontroll, disciplin och framgång.³⁶³

Vi har tidigare poängterat festandets betydelse för dem som läser språkkurs. Detta understryks ytterligare i enkätaterialet. Av samtliga studenter (av vilka språkstudenterna utgör hälften) går 37 % på diskotek minst en gång i månaden och ytterligare 23 % minst en gång i veckan. Andelarna bland dem som läser språkkurs är 41 % och 34 %, det vill säga 75 % går ut minst en gång i veckan. Motsvarande andel för dem som läser språkvetenskap är 15 %, en grupp där många av de kvinnliga studenterna tidigare läst språkkurs – nöjespraktikerna är med andra ord tydligt åldersrelaterade. Språkkursstudenterna är även överrepresenterade bland dem som ofta går på barer, 60 % går på en bar minst en gång i veckan, vilket gäller för 54 % av samtliga, men andelarna är än högre bland dem som läser statsvetenskap/juridik, 63 %, och lika hög för dem som läser konst/design och medicin/naturvetenskap.

DET INTERNATIONELLA PARIS

En storstad är nästintill internationell per definition. New York kallas exempelvis ”the Melting Pot”³⁶⁴, smältdegeln, människor från jordens alla hörn samlas där och ger alla sina unika bidrag till storstadskulturen. Ofta ställs storstaden mot det övriga landet. New York, Paris eller Berlin är inte USA, Frankrike eller Tyskland, utan något annat, tydligt särskilt från landet – den amerikanske författaren Paul Auster såg tiden efter 11 september som ett utmärkt tillfälle för staden New York att bryta sig ur USA och bilda ett eget land. Storstadens internationella karaktär understyrks även av Michel Pinçon och Monique Pinçon-Charlot. De menar att Paris alltmer har kommit att definieras av invandrade folk och utgörs av ”sediment av vågor av invandring”.³⁶⁵ Under 1800-talet var invandringen framför allt regional, då folk från provinsen sökte lyckan (och framför allt arbete) i Paris. Under 1900-talet har den internationella immigrationen ökat, först med vågor av europeiska invandrare, sedan med allt mer långväga immigration, från Afrika och Asien. Invandringen har satt sin tydliga prägel på staden. Kvarteret Goutte d’Or bredvid Gare du Nord utgör centrum för afrikanska invandrade. I det 13:e arrondissementet finner vi Chinatown som befolkas av inte bara kineser utan en rad folkgrupper från Asien. Asiatiska invandrare finns även i andra delar av Paris. Belleville, som samlar en rad olika nationaliteter börjar få ett allt större inslag av asiatiska invandrare.

Det finns en tydlig klassdimension i immigranternas Paris. Anne-Catherine Wagner, som studerat de högre sociala skiktens internationella fraktioner i Paris, konstaterar att det finns en viktig skillnad i språkbruket beträffande grupper i Frankrike som inte är födda i Frankrike. De som återfinns i

³⁶³ Motsvarande resultat gäller även för dem som läser vid Uppsala universitet. Se Mikael Börjesson, *Det naturliga valet. En studie i studenters utbildningsval och livsstilar*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 16, 1996.

³⁶⁴ Nathan Glazer and Daniel Patrick Moynihan, *Beyond the Melting Pot : the Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*, andra utgåvan, MIT Press, Cambridge, Mass. 1970 [1963].

³⁶⁵ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, p. 11.

arbetaryrken betraktas som invandrare, medan högre tjänstemän sällan klassificeras som invandrare, snarare som ”internationella” grupper i Paris.³⁶⁶ Dessa gruppers villkor är väsensskilda, vilket även uttrycks i boendet. Den internationella eliten är koncentrerade till en mycket specifik del av Paris, *les beaux quartiers*,³⁶⁷ det vill säga de kvarter i framför allt 8:e och 16:e arrondissementen och i de västra förorterna där den franska överklassen, *storbourgeoisien* och adeln har sina hem. De ”invandrade” lägre sociala skikten hamnar i helt andra kvarter. Chinatown, där den största asiatiska kolonin i Frankrike ligger, är det enda höghusområdet inne i centrala Paris, ett bostadsområde som gått från en utopi till chanserade kvarter på bara några decennier för att nu ha transformerats till en etnisk enklav.³⁶⁸ Belleville, ett annat område med en omfattande immigrerad befolkning, var tidigare ett av arbetarklassens starkaste fästen i Paris, så revolutionärt att Paris borgmästare beslöt att dela upp stadsdelen i fyra olika administrativa enheter för att undergräva den politiska makten som området samlat.³⁶⁹ Goutte d’Or, det afrikanska kvarteret i Paris, uppfördes från början som ett kvarter för de arbetare som förverkligade det Haussmanska Paris vid mitten av det nittonde seklet och de modesta husen byggdes med restmaterial från de omfattande byggena runt om i Paris.³⁷⁰

En kvinna som läser statsvetenskap på Sciences Po och funderar på att bli journalist beskriver sitt boende i ett av Paris mer invandrartäta kvarter på följande sätt:

jag bor i artonde så det är ju ganska... folk, speciellt på den här skolan, säger att nej, men gud! bor du där, vad läskigt! [...] uppe på kullen är det ju så turistigt och flashigt som det bara kan bli och så går man ner för trapporna och så hamnar man i afrikanska kvarter och skulle lika gärna kunnat ha varit i Kairo, liksom. Jag trivs jättebra där, det är en helt okej lägenhet och det är inte så dyrt som det är på många andra ställen, som när jag bodde i sextonde ett tag när jag var här sist, då kostade ju bara baguetterna dubbelt så mycket, bara en sådan sak liksom. Det är mycket härliga fruktmarknader och trevligt sådant...

Boendet är vidare relaterat till Paris näringsstruktur. De multinationella företagens kontor är koncentrerade till de västra delarna och framför allt la Défense, det vill säga på behagligt avstånd dels från det 16:e arrondissementet, dels från de västra förorterna. Det är även i västra Paris som de flesta ambassaderna är placerade. Här finns likväl ett antal internationella organisationer som OECD och UNESCO samt merparten av de internationella skolorna – i den västra förorten Saint-Germain-en-Laye, som har en tydlig överrepresentation av expatrierade, finns tre av de mer betydande, den amerikanska, den fransk-tyska skolan samt den internationella skolan.³⁷¹

³⁶⁶ Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Presses universitaires en France, Paris 1998, pp. 23-38.

³⁶⁷ För en utförlig analys av dessa kvarter och deras invånare, se Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Dans les beaux quartiers*, Seuil, Paris 1989.

³⁶⁸ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, pp. 103-137.

³⁶⁹ Sylvie Tissot, *Réformer les quartiers. Enquête sociologique sur une catégorie de l'action publique*. Thèse pour le Doctorat de Sociologie, EHESS, Paris 2002.

³⁷⁰ Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001, pp. 49-82.

³⁷¹ Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Collection : Sciences sociales et sociétés, Presses universitaires en France, Paris 1998, pp. 39-45.

Att Paris är en internationell stad understryks av många studenter. Ett exempel i mängden: Den student som vi mött ovan och som har en mycket internationell bakgrund och nu läser juridik i Paris säger:

För Paris, det är det som är bra i Paris och det är kanske därför också jag kom, för det är en internationell stad där du träffar internationella människor liksom, jag har kompisar som, en tysk tjej som har gift sig med en svensk kille liksom, hon har bott halva livet i Afrika eller vad det var, de pratar engelska med varandra och för mig är det helt normalt liksom, det är en helt normalt, det är ett helt normalt par höll jag på att säga, förstår du, det är många av mina vänner är så. Men oftast, jag menar, har man träffat dem då på skolan, jag menar den här brasilianska tjejen till exempel som jag har, som är precis som jag, har bott i 30, nej hon har bott i mer faktiskt, hennes pappa är diplomat, så de har bott i 35 länder och hon pratar fyra, fem språk liksom, det är de människorna jag trivs bäst med för vi har, jag har levt lite grann det livet, på mitt eget sätt, även om det inte är genom en diplomat så har vi ändå flyttat rätt mycket liksom, och man märker att man tänker på samma sätt, du vet, man har, man ser på saker och ting på ett helt annat sätt än en vanlig svensk som har aldrig åkt utomlands, det är liksom helt normalt, så att, ja oftast så är det ju så, sen är det ju mina svenska vänner, som jag har träffat oftast när jag har praktiserat då, som ja, svenskar som [...] har pluggat här och jobbat här, de har bott här egentligen lika länge som jag, om inte längre...

Det finns också ett internationellt Paris som i första hand riktar sig till yngre internationellt mobila grupper, de som är runt tjugo och som kanske har tagit ett tillfälligt jobb i Paris under ett år för att komma bort från vardagen, som läser språkkurs i Paris en termin, som jobbar som au pair, eller som läser konst på någon privat liten skola i centrala Paris. För dessa breder ett visst internationellt Paris ut sig. Det är framför allt en amerikansk definition av det internationella som råder. Paris är av underordnad betydelse, de kulturella uttrycken återfinns i London, New York och till och med Stockholm. En svensk student har noterat att:

Det beror ju på vad man vill göra i landet också, till exempel är det ju många som kommer hit och jobbar på barer, det finns ju några barer i Paris där det bara jobbar svenskar... som Chesterfield Café till exempel, som ligger bredvid Champs-Élysées, metro Franklin D. Roosevelt, rue Boissy. Jag träffade en gammal flickvän där, som jobbade där... Sen så Indiana Café, Mustang Café också, Mustang Café är... det är en sådan där kedja, det är de som äger Chesterfield, och Indiana Café är också en kedja... Då är det ju rätt så kul, man roar ju sig, man behöver inte kunna franska, man har ett boende, man har en inkomst, det är väl okej så... det är just att komma hit utan några kvalifikationer och börja jobba...

Dessa framför allt amerikanskt inspirerade barer ligger ofta i kvarter och platser där många turister rör sig och där det är en ständig ström av människor, såsom Bastiljen, Champs-Élysées och Montparnasse. Man hittar också internationella hamburgerkedjor, stora musikaffärer och biopalats där de senaste amerikanska kioskvältarna går i originalversioner. Mot detta står en mer internationellt orienterad undergroundkultur, också denna anglosaxiskt dominerad, men inte lika påtagligt, och där olika nationella kulturella särdrag upphöjs och får global räckvidd. Denna scen smälter också mer samman med en fransk undergroundscen, exempelvis elektronisk musik, där många franska företrädare slagit stort på global nivå.

DET SVENSKA PARIS

Det finns även ett svenskt Paris. En svensk student slår fast att:

det är ju väldigt mycket svenskar i Paris. Jag menar du har ju, förutom ambassaden och alla dem, så finns det ju det Svenska kulturcentrat, du har Svenska kyrkan med en gigantisk social verksamhet, här finns flera svenska restauranger, här finns hur mycket svenskt som helst i Paris, så det är ju fel stad att åka till om man vill tvinga sig bort från svensk kultur, för förr eller senare sitter man ändå och äter kåldolmar nånstans.

Det svenska Paris är inte koncentrerat till något specifikt område, utan uppbyggt kring ett antal institutioner spridda över Paris, och som i mångt och mycket fungerar som ett svenskt nätverk.³⁷² Bortsett från de svenska företag, som finns etablerade i Parisregionen och som utgör *raison d'être* i Paris för flertalet av de svenskar som befinner sig i staden, finner vi den svenska ambassaden i 7:e arrondissementet, det svenska kulturhuset i Marais (4:e arrondissementet), svenska kyrkan i 17:e arrondissementet, inte långt från Place de l'Étoile-Charles de Gaulle, som det heter på hemsidan, den svenska klubben på rue de Rivoli i 1:a arrondissementet och den svenska handelskammaren i Frankrike i 2:a arrondissementet, ett par kvarter från börser.³⁷³ Det finns en tydlig koncentration till de mer burgna delarna av Paris. De svenskar som mer permanent vistas i Paris utgör i många fall delar av den internationella elit som Anne-Catherine Wagner studerat.³⁷⁴

Som för andra nationaliteter inom denna icke-franska elit utgör utbildning ett viktigt inslag i familjernas liv och mycket möda ägnas åt att finna den mest lämpliga skolan. Det finns ett stort antal internationellt orienterade skolor att välja mellan i Paris. Vill man att barnen skall få en svensk utbildning finns det två alternativ. Den internationella skolan i Saint-Germain-en-Laye har en svensk sektion som erbjuder undervisning på både svenska och franska från förskola till gymnasium och

³⁷² Nätverkskaraktären är tydlig när man besöker institutionerna och föreningarnas hemsidor, det förekommer vanligtvis en sida med länkar till de övriga svenska noderna i Paris. Föreståndaren för det svenska studenthemmet beskriver nätverkskaraktären av det svenska samhället i Paris på följande sätt:

”Ja, på ett sätt gör det lite grand det [finns en svensk gemenskap i Paris], vi har till exempel le Cercle suédois, svenska klubben, jag tror den fungerar ganska mycket samordnande, där är de flesta med som, svenskar, som bor i Paris. De flesta som har ett jobb av den här typen, på en svensk institution, har det ofta på tre års förordnande, det gäller Centre culturel, det gäller flera av de andra tjänsterna också, vi har ju alltså exportrådet och turistrådet och en hel del andra, en del har väl förmodligen längre tid, men många verkar det som om man har ett sorts förordnande på ett antal år och sådär, det finns ju en hel del svenska företag också. När man träffar de här personerna är det just på svenska klubben eller till exempel på olika cocktailparties, som ju är på ambassaden, eller när kyrkan anordnar någonting, eller Lycée International, som varje år har ett nordiskt, för de har ju fler än svenskar i sin skola så att säga, ute i Saint Germain-en-Laye, men sen så har vi ju också, alla då som förestår en svensk institution inbjuds varannan månad till ett informationsmöte, och det är vanligtvis på ambassaden eller också så åker man runt på de olika ställena, senast var vi på svenska klubben, jag har tagit emot dem här, det är ambassadpersonalen som ordnar, som står för det, så att säga, och bjuder in till det, men då är alla med som förestår en svensk institution i Paris, och då berättar var och en vad man har på gång, lite grand om vad som händer just inom ens egen verksamhet och vilka kulturprogram man håller på att ordna och vilka fester man gör och seriöst också vad det är som är problem och sådär. Och sen så informerar representanterna från ambassaden vilka stora grejer som är på gång inom ambassadens värld och inom Sverige, politik då mellan Sverige och Frankrike och sådär, och senast var ju Chirac på besök i Sverige och vi har också haft en väldigt framgångsrik konferens i Paris om IT, där de stora IT-företagen i Sverige var inbjudna som föreläsare. Det blev en väldig framgång och avslutades med en stor soirée på Versailles med en konsert med Barbara Hendricks, det gick tydligen kanonbra, och där var även höga politiker med från svensk och fransk sida.” För en vidare diskussion om nätverkens betydelse och deras institutionalisering se *Institutionalisering av det sociala kapitalet* i Kapitel V nedan.

³⁷³ Ambassade de Suède (Svenska ambassaden): http://www.swedenabroad.com/pages/start_3919.asp, Église suédoise (Svenska kyrkan): <http://www.svenskakyrkanparis.com/>, Centre culturel suédois (Svenska kulturhuset): <http://www.si.se/ccs/7466.cs>, Cercle suédois (Svenska klubben): <http://www.cercle-suedois.com/> och Chambre de Commerce Suédoise en France (Svenska handelskammaren i Frankrike): <http://www.ccsf.fr/>.

³⁷⁴ Den svenska kolonin är naturligt nog inte lika talrik som den amerikanska eller brittiska. Deras synlighet i Paris är också betydligt mer påtaglig. Amerikanerna kan välja mellan ett 30-tal föreningar och klubbar och britten ett 20-tal. Det finns fyra amerikanska kyrkor och lika många brittiska i Paris. Anne-Catherine Wagner, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Presses universitaires en France, Paris 1998, pp. 39-45.

därtill finns även den svenska skolan, som är inhytt i den svenska kyrkan och tillhandahåller undervisning enligt svensk läroplan från förskola till gymnasium.³⁷⁵

Svenska rum i utlandet – exemplet Madrid

Sociologen Johan Stierna undersöker i sin avhandling strukturen i det svenska rummet i Madrid med utgångspunkt i de svenskar som vistas mer permanent i Madrid under 1900-talet.³⁷⁶ Stierna konstaterar att detta rum dominerades av den ekonomiska eliten. Det var företrädare för det svenska näringslivet ofta sprungna ur det ekonomiska borgerskapet som etablerade sig i Madrid i början av det förra seklet och byggde upp de institutioner – svenska handelskammaren i Spanien, svenska skolan, svenska klubben – som i dag utgör stommen i det svenska rummet i Madrid. Under årens lopp komplicerades rummets struktur, nya positioner etablerades och befästes, gamla positioner vittrade bort eller bytte betydelse, nya grupper anlände och de tidigare pionjerna blev veteraner. Under perioden 1980-1998 kretsade det svenska rummet i Madrid enligt Stierna kring tre positioner, en transnationell, en residentiell och en akademisk pol, där såväl den första som den sista var relativt nyetablerade positioner i rummet. Om det ekonomiska kapitalet varit helt dominerande börjar under perioden 1980-1998 det kulturella kapitalet och kulturen att bli alltmer betydelsefullt, dels som ett område där strider mellan de olika fraktionerna kan utspelas, dels i och med etablerandet av en mer kulturellt orienterad pol, den akademiska. En annan central axel i rummet utgörs av tiden och förhållande till det spanska/svenska/internationella. Den residentiella polen omfattar de som bott i Madrid i generationer, familjer som är inne på tre eller fyra generationer i Madrid och som är väl förankrade i det spanska samhället. Här finns ett visst förakt för de nyanlända svenskarna vid den transnationella polen, de svenskar som befinner sig i Spanien och Madrid på kontrakterad tid, vanligen två, tre år, och där vistelsen i Madrid utgör en vistelse bland andra utlandsposter. För dessa svenskar är den spanska kulturen av underordnad betydelse och man är mer orienterad mot en internationell kultur, där det exempelvis är viktigare att barnen ges en internationellt gångbar, det vill säga anglosaxisk, utbildning, snarare än en spansk utbildning. Det finns här en latent och ibland även manifest konflikt inom den ekonomiska fraktionen, ett traditionellt, bofast ekonomiskt borgerskap, som utmanas av ett nytt transnationellt borgerskap. Mellan dessa fraktioner av den dominerande klassen står en strid som bekämpas inom ramen för de svenska institutionerna i Madrid. Hur mycket svenska/spanska/engelska ska det undervisas på svenska skolan? Även boendet skiljer de två fraktionerna. De svenskar som utgör den transnationella polen bor i de mest internationella delarna av Madrid, under det att de residentiella svenskarna föredrar de burgna delarna av Madrid där det bor relativt mycket spansk överklass. De tidigare ser alla svenskar som del av ”den svenska kolonin”, medan de senare talar lite föraktfullt om densamma, som de själva inte anser sig tillhöra. En annan intressant axel som lyfts fram är manligt/kvinnligt. Det ekonomiskt dominerade rummet är primärt en manlig värld och det är männen som sköter affärerna. Kvinnorna är inte att frånvarande i rummet, men de återfinns inom den privata sfären. Barnens utbildning är deras domän. En annan viktig uppgift är att organisera familjens sociala kapital. Här spelar den lokala Sven-föreningen en central roll, framför allt för kvinnorna vid den transnationella positionen. Genom föreningen håller de svenska fruarna kontakt med varandra och håller sig ajour med det senaste inom kolonin.

Förutom de ovan nämnda institutionerna finns ett antal mer inofficiella noder i det svenska nätverket i Paris. En viktig nod utgörs av SWEA (Swedish Women's Educational Association), som dock inte har någon fast lokal, utan de svenska kvinnorna träffas bland annat på svenska klubben, hemma hos varandra eller på någon restaurang. Det svenska huset på Cité International är ytterligare en viktig samlingspunkt, inte bara för svenska studenter i Paris. Det arrangeras föredrag med svenskt innehåll för dem som är intresserade och på valborg firas det med brasa och sångframträdande av

³⁷⁵ Den svenska sektionen vid Lycée International: <http://www.ac-versailles.fr/etabliss/lyt/suede/index.htm>; Svenska skolan i Paris: <http://www.svenskaskolanparis.com/>.

³⁷⁶ Johan Stierna, *Lokal översättning av svenskhet och symboliskt kapital. Det svenska rummet i Madrid 1915-1998*, Lund dissertations in sociology 50, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003.

svenska kyrkans kör. Slutligen finns för den motionssugne flera svenska alternativ, både La Gym Suédoise och Friskis&Svettis har lokaler på flertalet ställen i Paris.³⁷⁷

Det går att finna en liknande rumslig struktur i Paris som den som Johan Stierna kartlägger i Madrid, se exkurs ovan. Vi har här inte möjlighet genomföra en omfattande undersökning av det slag som Stierna gjort för Madrid, men vi kan ändå försöka teckna konturerna av ett svenskt rum i Paris och använda den analys som Stierna gjort över Madrid som fond. De institutioner som konstituerar det svenska rummet i Madrid har sina motsvarigheter i Paris, och den dominans av ekonomiskt kapital och företrädare för det svenska näringslivet som karakteriserar rummet i Madrid återfinner vi i Paris. En skillnad är dock att de kulturella institutionerna och den akademiska positionen är betydligt starkare i Paris och har dessutom en mycket tydligare historisk förankring – den uppmärksamme flanören i Quartier Latin finner många byggnader som har inskriptioner som förtäljer att det har bott svenska studenter från Linköping, Skara, etc. i husen under medeltiden. I samma kvarter hittar vi även det nordiska biblioteket som grundades 1920 och som har den största samlingen skandinaviska böcker utanför Norden.³⁷⁸ Det 1931 invigda svenska huset i Cité Internationale är unikt i världen. Ingen annanstans i utlandet finns det ett av staten drivet studenthem för svenska studenter. Vidare finns Svenska kulturhuset i Marais, där svenska forskare, konstnärer, journalister, etc. kan hyra rum under kortare perioder och där svensk konst ställs ut.

Även för det svenska rummet i Paris är kön betydelsefullt. Den svenska klubben har av hävd varit en manlig bastion och även om kvinnorna gjort sitt intåg är exempelvis majoriteten i styrelsen män (tio av fjorton). Kvinnorna dominerar helt SWEA. Oppositionen mellan organisationer orienterade mot ekonomins och politikens fält (handelskammaren, ambassaden och svenska klubben) och de kulturella institutionerna (svenska kulturhuset, svenska huset, svenska kyrkan och de svenska skolorna) konstituerar likväl en opposition mellan manligt och kvinnligt och offentlig sfär/privat sfär. Återigen är det befogat att säga att den kulturella/kvinnliga/privata sfären är starkare i Paris än sin motsvarighet i Madrid.

Utifrån intervjuerna med de svenska studenterna i Paris kan vi också sluta oss till att det finns en tydlig åldersdimension i det svenska rummet. De svenska studenterna är i regel mellan 20 och 25 år och det institutionaliserade rummet bärs upp av medelålders män och kvinnor som har en mer tydlig förankring i staden. De flesta svenska studenter är dock bekanta med det svenska Paris. Ett 40-tal bor på det svenska studenthemmet. En hel del känner till svenska klubben och några har varit där, men denna betraktas som något som ligger bortom horisonten, ”Jag tror att det är väl rätt mycket äldre, alltså typ gamla gubbar som har bott i Frankrike i 50 år typ, jag tror att det är mycket av den här... svensk-fransyskor som sitter där och är supergamla och bara sitter och röker och dricker sherry” som en student uttrycker det. En annan student har ”varit på besök några gånger. Det känns inte som rätt

³⁷⁷ SWEA: <http://www.chapters-swea.org/paris/>, la Gym Suédoise: <http://www.gymsuedoise.com/>, Friskis&Svettis: <http://membres.lycos.fr/friskisparis/>, Maison des étudiants suédois (Svenska studenthemmet i Paris), <http://svenskastudenthemmet.com/>.

³⁷⁸ Nordiska biblioteket: <http://www-bsg.univ-paris1.fr/nordique/home.htm>.

forum för studenter. Svenska klubben är väl nog, det är ju mer riktat mot verkligheten bofasta medelålders familjer, känns det som, som kan träffas under trevliga former och dricka ett glas whiskey i läderfåtöljer ungefär.” En annan svensk student säger: ”Men det var lite stelt, tyckte jag, det var lite märkvärdigt. Jag tycker inte att jag har bott här tillräckligt länge för att ha behov av att göra det.”

Den i särklass viktigaste institutionen för de svenska studenterna i Paris är Svenska kyrkan. De flesta studenter känner till Svenska kyrkan och har varit där åtminstone vid något tillfälle. Svenska kyrkans roll är inte i första hand religiös, utan dess funktion är snarare social och kyrkan utgör en mycket aktiv samlingsplats, en central nod i det svenska nätverket. Många går förbi Svenska kyrkan för att se efter om det kommit in några intressanta erbjudande om uthyrning av lägenheter eller för att sätta upp en egen notis. Där förmedlas arbeten. Den som behöver något tillfälligt jobb kan kanske hitta det på anslagstavlan. Den största aktiviteten för studenterna är nog kören. Många sjunger, eller har sjungit i den 70-80 personer starka kören. Kören träffas och sjunger en gång i veckan och uppträder vid olika högtider, såsom lucia då man beivrar Svenska klubben och valborg då våren sjungs in vid Svenska studenthemmet. Man ska inte heller underskatta den gemenskapskänsla som den svenska kyrkan kan bidra med. Att plötsligt befinna sig utomlands för en längre period kan kännas ensamt och långt borta från det hemtana. Då kan kanelbullar och en kopp svenskt blaskigt kaffe bli viktigare än någonsin.

”DET ÄR DYRT, DET ÄR DET, CSN-PENGARNA RÄCKER JU INTE TILL” – EKONOMISKA ASPEKTER AV UTLANDSSTUDIERN

Att studera utomlands kan vara en kostsam ekonomisk investering. Det gäller framför allt de studenter som läser i större städer. Paris är betydligt dyrare än andra städer i Frankrike, men det är samtidigt långtifrån så dyrt som New York, London eller Tokyo – de städer som Saskia Sassen benämner som globala städer.³⁷⁹ Förutom de ofta rätt omfattande boendekostnader kan studenterna behöva betala terminsavgifter och därtill kan vi lägga de ökade kostnader som tillkommer för transporter, nöjen, etc. som är förknippade med livet i en storstad.

De svenska studenternas utgifter varierar avsevärt. Det går att klara sig på en rätt så begränsad budget. De som exempelvis läser på en *grande école* och som bor på skolan kan dra fördel av ett relativt billigt boende (Tabell 109), subventionerade måltider och ett stort utbud av sport-, kultur- och nöjesaktiviteter. Man behöver vanligtvis inte heller betala några skolavgifter (Tabell 108) eftersom man läser där via utbytesavtal. Därtill kan läggas att dessa skolor har betydligt bättre finansiella villkor och kan därför erbjuda sina studenter helt andra faciliteter än universiteten kan – man kan ibland använda sig av skolans datorer och slipper lägga ner pengar på en dylik utgift – samt att studenterna i större

³⁷⁹ Det är påtagligt att levnadsomkostnaderna är kopplade till vilken position dessa storstäder har i den globala ekonomin. Det är London och inte Paris som är det finansiella centrumet i Europa, något som tydligt avspeglas i fastighetsmarknaden, lägenhetshyrorna är minst dubbelt så höga i London som i Paris. För begreppet globala städer och dessa städers funktioner på den globala finansmarknaden, se Saskia Sassen, *The Global City. New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton, 1991.

utsträckning får delfinansiering via stipendier (Tabell 107). Detta kan kontrasteras med dem som läser på privata skolor, vilka ofta har höga terminsavgifter³⁸⁰ (skolavgifter över 12 000 franc per år hittar vi nästan uteslutande bland studenter som läser på privata skolor, se Tabell 108), och de studenter som bor själva i egna lägenheter i centrala Paris. Många studenter delar förvisso lägenhet med någon studiekamrat, men det är inte ovanligt att den hyra man betalar ligger runt 3 000 franc, det vill säga mer än halva studiemedlet (15 % av studenterna har en hyra över 3 500 franc, se Tabell 109, och den största överrepresentationen i denna hyreskategori finns bland *free movers*, de som läser på privata utbildningar, de som är äldre samt de som är kvinnor). Dessutom är det vanligt att man behöver betala in två till tre månadshyror i deposition förutom vanligen en månadshyra i förmedlingsavgift. Det ekonomiska kapitalets betydelse för tillträdet till den internationella utbildningsarenan ska följaktligen inte underskattas.³⁸¹

För att få det hela att gå ihop krävs ofta ett omfattande register av inkomster där studiemedlet vanligtvis fungerar som en basinkomst (76 % av studenterna tar studiemedel med maximala lån) som sedan kompletteras med en rad andra tillskott, se Tabell 107 och Tabell 108. Närmare en tredjedel av studenterna får bidrag hemifrån (32 %). En av fem har fått stipendier (vilka varierar kraftigt i storlek, många har angett Erasmusstipendier som endast är några tusenlappar och knappt täcker resekostnaden, medan andra fått substantiella stipendier på tiotusentals kronor). Därtill använder också en del studenter de möjligheter till extra stöd som erbjuds av CSN, 18 % lånar extra för att täcka skolavgifter och 14 % lånar extra för att täcka resekostnader. Många studenter arbetar också parallellt med sina studier (43 %) och minst 11 % arbetar mer än tio timmar i veckan i genomsnitt.

Hur dessa finansieringsformer används varierar mellan studenterna. Stöd hemifrån är vanligast bland de studenter som kommer från hem där det ekonomiska kapitalet är överordnat det kulturella och/eller av omfattande volym (företagsledarhem, läkarhem och småföretagarhem), och ämnesmässigt är ekonomiskt stöd hemifrån vanligast bland de studenter som läser ekonomi (50 %), medan det är mest ovanligt bland dem som läser statsvetenskap/juridik (7 %). Skillnaderna är mest påtagliga vad det gäller skolorna. De högsta andelarna har studenter som läser på HEC/ESCP/ESSEC och på handelsskolor, där 87 % resp. 78 % får stöd hemifrån, vilket kan jämföras med 7 % för dem som läser på ett universitet utanför centrala Paris. Om vi ser till de franska studenternas ekonomiska kapital är det troligt att dessa två skoltyper utgör ytterligheterna, och de svenska studenterna verkar följa det franska mönstret. Män har i jämförelse med kvinnor en dubbelt så hög andel som har fått stipendium, men de får å andra sidan i något mindre utsträckning stöd hemifrån.

Det finns en tendens till att studenternas ekonomi betingas av den framtida karriär de hoppas gå till mötes. Den student som läser språk och som vill arbeta på ett svenskt företag i Paris umgås mycket med svenskar som arbetar i Paris (se vidare avsnittet Det sociala kapitalets betydelse). Dessa tjänar

³⁸⁰ Som faktiskt är låga i jämförelse med de skolavgifter som finns i den anglosaxiska världen. En student berättar att motsvarande utbildning som hon läser i Paris kostar det dubbla i England, trots att det rör sig om exakt samma typ av utbildning.

³⁸¹ Tack till Franck Poupeau som gjort mig uppmärksam på detta fenomen.

ofta väldigt mycket pengar och hon har ingen möjlighet att upprätthålla samma livsstil som de om det inte vore för det att de ofta bjuder henne:

de flesta speciellt de som jobbar på svenska företag här, de tjänar så grymt mycket pengar, så om de betalar en middag för mig, för dem är det liksom en axelryckning, de tycker bara att det är kul att jag är med, och sen så, man behöver aldrig tänka så mycket på det för oftast så är det så att de som är iväg, med svenska företag, de har en väldigt hög lön, de har ingen hyra, för företaget betalar hyran, de betalar resor till Sverige, de betalar allting och så får de traktamente för att de är här, utöver lönen. Och så är de i 28-årsåldern och har ingen familj, ingenting, så de har ju pengar att spendera om man säger så, så det känns ju inte för dem, men det blir helt andra vanor för att det är ganska ofta som man, vi går ju ut ganska mycket på något av de där ställena som ligger runt Champs-Élysées, och det är väldigt ofta som de där killarna beställer in champagne, tar in en flaska och det kostar 1 200 Franc så att det är... Och de är ändå så där att, ja men... ? De bryr sig inte, så att det blir lite så att, de vet ju själva, de har ju varit i min situation och de vet att jag kommer att hamna i deras situation, så att, det är inte så nogräknat.

Men hon menar också att hon själv gjort av med betydligt mer pengar, bland annat på kläder, under sitt år i Paris än vad hon är van vid att göra i Sverige. Men hon ser det som ”en investering i sig själv”. En annan student, som siktar på en konstnärlig karriär menar att det är mycket kärt i en storstad som Paris. Angående för- och nackdelar med att leva i en storstad som Paris säger han: ”Sen så nackdelen, dels så är det en ekonomisk fråga, svårt att få pengarna att räcka till... lägenheten är väl lite dyrare...” och när han jämför sina tidigare besök som turist i Paris med att bo kommer han återigen in på de ekonomiska aspekterna:

Paris är ju helt underbart om man har pengar och kan ta till sig alla de här sakerna som är Paris... har man aldrig suttit på franska caféer och sådär, det är ju jätteunderbart på sommaren i solen, det är stora boulevarder, många museer, vackra gator... Man gör ju inte så mycket sådant när man bor här. Dels har jag ju inte lika mycket pengar, sen så... jag gör ju inte så mycket sådana turistsaker längre. När jag går ut så går jag ut på andra ställen, jag går inte på sådana brassierier och caféer... däremot går jag fortfarande mycket på museer. Louvren, som ligger precis här precis över gatan, jag kommer in gratis och allting eftersom jag går på skolan, jag bor precis vid Picassomuseet, så det är ju bra...

Denna tydliga olikhet mellan den som siktar mot en karriär inom näringslivet och den som vänder sig mot en konstnärlig karriär, ter sig nästintill klichéartade, men bottnar även i reellt olika utkomstmöjligheter. Den som får in en fot i de expatrierades värld får mycket goda ekonomiska villkor – många blir även kvar i denna värld längre än de tänkt sig eftersom de inte kommer i närheten av dessa villkor om de väljer att återvända till Sverige³⁸² – medan det kan vara mycket knappa villkor som väntar den som inte slår igenom snabbt i konstvärlden.

DET SVENSKA, DET FRANSKA OCH DET INTERNATIONELLA

En svensk student som bor i Paris sedan tre år och avser bli kvar i Paris ytterligare några år berättar att hon tvättar sin tvätt i Frankfurt i Tyskland. Hennes franske pojkvän, som har sina föräldrar i USA, arbetar sedan en tid i Tyskland och han råkar ha en tvättmaskin i sin lägenhet, något som den svenska

³⁸² Johan Stierna, *Lokal översättning av svenskhet och symboliskt kapital. Det svenska rummet i Madrid 1915-1998*, Lund dissertations in sociology 50, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003, pp. 198-199.

studenten inte har i sin Parislya. Alltså tar hon med sig sin tvätt när hon hälsar på honom i Tyskland, något som hennes mamma tycker är mycket lustigt. Denna anekdot säger något om den internationella värld vi lever i. För många är nationsgränserna mycket betydelsefulla och som förknippas med semester eller andra extraordinära händelser när de överskrids, för andra utgör inte en nationsgräns något hinder för att tvätta sin tvätt.

Detta avsnitt summerar analyserna av intervjuerna och fördjupar tematiken kring det svenska, det franska och det internationella. En väsentlig aspekt av utlandsstudierna är naturligtvis språket, som vi bara berört sporadiskt ovan, och hur studenterna förhåller sig till detta. Den nationella identiteten är något som många studenter brottas med och detta bör även ses som en insats i spelet om värderingen av det internationella kontra det nationella. Denna strid om tolkningsföreträdet är grundläggande, vilket bör förstås mot bakgrund av de omfattande investeringar som står på spel. De internationella investeringar som många studenter gjort förutsätter tid, ofta mycket tid, och de som har fått det internationella med modersmjölken har naturligtvis en rejäl fördel.³⁸³ Det går att på egen hand skaffa sig ett omfattande internationellt kapital, vilket vi sett många prov på ovan. Det är dessutom fel att se det internationella och det nationella som varandra uteslutande. För vissa grupper är det just kombinationen av internationella och nationella tillgångar som blir den mest slagkraftiga resursen.³⁸⁴

SPRÅK SOM KAPITAL – FÖRHÅLLANDE TILL DET FRANSKA SPRÅKET OCH DEN FRANSKA KULTUREN

Språket utgör den kanske mest fundamentala förutsättningen för att kunna verka på en internationell arena. Det säger sig självt att det är en mycket stor skillnad att studera franska i Sverige jämfört med att lära sig franska på plats. Språket är dessutom ofta nyckeln till kulturen. Många studenter menar att det har blivit lättare och lättare att komma intill den franska kulturen i takt med att deras språkkunskaper förbättrats (och i och med att de vistats längre i landet). Språket är ofta inte en tillräcklig, men en nödvändig förutsättning. Vilka språk som är gångbara varierar naturligtvis med sammanhang, ofta klarar man sig någorlunda bra med endast engelska, men det är sällan en nackdel att även behärska några ytterligare stora språk och framför allt det inhemska språk som gäller i det land man vistas i. Språkets betydelse varierar även med vilken bransch man är verksam inom. Inom ekonomins fält är engelskan *lingua franca*, inom psykologin är språket ett arbetsredskap och där duger endast det nationella språket, vilket begränsar de professionella möjligheterna. Språkets begränsningar

³⁸³ Det internationella är som Michel Pinçon och Monique Pinçon-Charlot påpekar en integrerad del av de högre skiktens livsföring. Adeln och storbourgeoisien är per definition kosmopolitisk. Se ovan avsnittet Kosmopolitiska habitus och internationellt kapital. Michel Pinçon & Monique Pinçon-Charlot, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot & Rivages, Paris 1996, pp. 14f, 115-140.

³⁸⁴ Anne-Catherine Wagner ger exemplet Ernest-Antoine Seillière, verkställande direktör för MEDEF, den franska motsvarigheten till SAF, som förkroppsligar ett omfattande nationellt kapital, medlem av den franska industribourgeoisien sedan åtskilliga generationer på både modernet och fädernet, adlig släkt, själv dessutom en extraordinär utbildningskarriär i Frankrike med Sciences Po och ENA, med ett omfattande internationellt kapital, studier i ungdomen utomlands, studier på Harvard Summer School, ett internationellt kontaktnät, se Anne-Catherine Wagner, "La mondialisation des dirigeants économiques," pp. 125-139 i Paul Bouffartigue (ed.), *Le retour des classes sociales. Inégalités, dominations, conflits*, La Dispute, Paris 2004, pp. 135f.

gäller även för exempelvis många kulturella uttrycksformer, såsom teater och litteratur, medan andra är betydligt mer språkligt neutrala som musik, konst och dans.

För de svenska studenterna i Paris är franskan det språk man i första hand tvingas förhålla sig till. Detta förhållande ser mycket olika ut. För ett litet fåtal är franskan något som man fått med sig hemifrån, men även om man lärt sig språket i hemmet så har man ett begränsat ordförråd och en student som är halvfransyska och som vi mött ovan ser en poäng med att dessutom studera språket på plats: ”för man kan ju lära sig ett språk och tala det väldigt bra, men vara kvar på barnnivå, liksom, så då utvecklas inte språket så där med ens ålder.” För ett stort antal studenter är franskan något man har tidigare erfarenheter av, man har läst franska sedan högstadiet och i gymnasiet, kanske upp till sex år sammanlagt, och därefter ytterligare något år på språkkurs i Frankrike, i Paris, Montpellier eller någon annan av de mest populära orterna. Det är mycket få studenter som inte behärskar språket. Det franska språkets betydelse för studierna varierar med vilket ämne man läser. För en svenska som studerar film var det franska språket länge av underordnad betydelse och det är något som hon lärt sig av bara farten utan att ha haft någon tydlig strategi:

... i Frankrike kan man gå offentliga filmutbildningar, där finns det film på universitetet, och det hade jag ingen aning om, så då tog jag reda på det via franska kompisar som hade gått där och som tog med mig till [ett parisiskt universitet] och skrev, fick lärarna att förstå vad jag ville, för jag pratade ingen bra franska, jag pratade ingen franska alls nästan! [...] Och jag var inte vidare intresserad av att gå någon språkkurs i Frankrike för jag skulle inte stanna och jag delade ateljé med en vietnamesiska i början på konstskolan, och den var ju amerikansk så det sket jag i fullständigt, men sen när jag kom in på reklamskolan då var det ju jävligt knepigt, och det var ju det också som gjorde att jag inte klarade av det, och jag ville inte heller, det var inte min grej, men då när jag skrev in mig, då hjälpte de mig att skriva in mig på [filmundervisning på ett parisiskt universitet] och sen så fick jag väl lära mig franska med tidens gång.

Även studenternas totala språkliga kompetens varierar med studieområde (se Tabell 87 och Tabell 88). De som menar att de behärskar flest främmande språk (minst tre) är de som läser *Lettres* (50 %), teknologi (50 %) och språkvetenskap (46 %), medan motsvarande andel för dem som läser medicin/naturvetenskap endast är 16 %. Att språkvetarna och de som läser *Lettres* har höga andelar är föga förvånande, men det är det däremot att de som läser teknologi har höga andelar och framför allt i relation till dem som läser medicin/naturvetenskap. En möjlig förklaring är att teknologerna i mycket större utsträckning kommer att vara verksamma på en global arbetsmarknad och att utbildningen är anpassade efter detta (på många tekniska högskolor är det obligatoriskt att läsa främmande språk), medan läkarbanan i första hand är nationell. Språklig kompetens är även kopplad till det franska utbildningssystemets hierarki. Av de svenska studenter som läser på *grandes écoles* menar hälften av dem behärska minst tre främmande språk, vilket kan jämföras med 36 % bland dem som läser på universitet och 26 % av dem på privata skolor (lägst andel har de som läser på konstskolor, 9 %, följda av dem som läser på handelsskolor, 18 %).

Men språket är inte allt. Minst lika viktigt, om inte viktigare, är att bemästra den franska kulturen. Den student som vi mött ovan och som läser på en *grande école d'ingénieurs* menar att språket visserligen är viktigt, men:

ja det är... det är väl viktigt det också, det är inte alls så viktigt, men... jag vet inte, det hjälper mig väldigt mycket att jag kan franska om jag pratar med fransmän, för att då är det inte bara franska jag kan, jag kan deras referenser också, jag vet lite om fransk kultur, men om jag däremot skulle prata med någon franskspråkig från Senegal, eller jag vet inte var, då vet jag inte om just franskan hjälper, för deras kultur känner jag ju inte till alls. Därför är det lite så att språket är väl ändå inte det viktigaste, det tror jag inte, inte när det gäller franskan i alla fall.

Att lära sig franska och tillägna sig fransk (fin-)kultur är även något som berikar själen. En svensk student som förbättrat sin franska och läst fransk litteratur berättar:

Det mest positiva med att jag har lärt mig franska nu och känner att jag behärskar det ganska bra, det är att jag kan ta del av den franska litteraturen, verkligen från insidan, att det, det finns så mycket fantastisk litteratur och att få läsa detta på originalspråk, det är min största anledning till att jag läser franska faktiskt. Det är för den franska litteraturen och kulturen. All konst och sådär, att få ta del av det, det tycker jag har varit fantastiskt, och just det här att man får nya perspektiv, inte bara av att man får se en annan kultur, utan också att man får lära sig ett annat språk, jag känner att tankebanor öppnas i mitt sinne av att jag kan ett annat språk, jag kan tänka i nya banor... ja, jag känner att det har varit väldigt utvecklande för mig som människa, att få verkligen del i det här andra språket och den andra kulturen...

Det finns även andra fördelar med att läsa i Frankrike. Att läsa på en fransk elitskola tillsammans med de franska studenterna kan också ge en intressant kompetens i sig. Man förstår hur franska ekonomer tänker eftersom man gått samma utbildning som de har gjort, vilket kan vara en fördel för den som avser arbeta i Frankrike i framtiden:

Om jag vill jobba här i Frankrike så är det lättare att förstå människorna jag jobbar med när jag vet hur de har pluggat. I och med att alla människor färgas ju väldigt mycket av sin utbildning, och då indirekt av skolsystemet, så är det intressant att få en insikt i det här.

Det gäller också att lägga upp strategier för att maximalt utnyttja sin tid i Paris. En student som läser på *École Supérieure du Commerce de Paris*, den mest internationella *grande école de commerce* med många svenskar, menar att hon:

[...] vill prata så mycket franska som möjligt när jag är i skolan, att jag försöker göra grupparbeten med fransmän och inte bara vara med svenskarna. Så jag placerade mig, det tyckte jag var lite jobbigt sen, men jag skulle vara lite sträng mot mig själv, så jag placerade mig själv i grupperna där det inte var svenskar, så jag är ensam utbytesstudent i många klasser som jag har, och då blir det ju att man pratar mer.

Ett problem som många svenska studenter återkommer till är att det är svårt att lära känna de franska studenterna. Det finns också klara skillnader mellan de franska studenterna och de svenska. Som vi framhöll inledningsvis är de franska studenterna ofta mycket yngre än de svenska och uppfattas ofta som omogna. De bor vanligtvis fortfarande hemma och om de bor på skolan så stannar de sällan kvar på skolan över helgen, då studentkorridorerna ligger öde med undantag av utbytesstudenter och andra internationella studenter. Detta leder till att det ofta skapas en rätt internationell kultur på många skolor, en kultur som skiljer sig från den franska.

EN INTERNATIONELL KULTUR

Även om den franska kulturen självklart genomsyrar de flesta lärosäten för högre utbildning finns fickor dominerade av en mer internationellt orienterad kultur. Detta gäller framför allt på skolor med

en stor andel utbytesstudenter. Där uppkommer gärna två parallella universum, ett franskt och ett internationellt. En student som läser på École Centrale, den kanske mest internationella *grande école* för ingenjörer i Frankrike, och som bor i en korridor med ”två italienare och tre spanjorer och en belgare, en svensk, en tunisiska... två tyskar” säger att:

Det blir ju så att när man är utbytesstudent, att du umgås med andra utbytesstudenter. Jag känner ingen utbytesstudent, manlig utbytesstudent som har några franska kompisar som han umgås med regelbundet och går ut med. Jag umgås med utbytesstudenter, italienare, belgare, spanjorer... tyskar är det väl en del också. Det blir väldigt internationellt... men det gör inte mig någonting för jag känner inte att fransmännen har något att erbjuda mig ändå, det får jag tillräckligt av här på skolan. Så man går ut och har det trevligt ihop.

Många skolor har även föreningar som riktar sig till utbytesstudenter. Dessa föreningar arrangerar fester, föredrag, och exkursioner. Det är vanligt att det odlas en mycket internationell kultur i dessa sammanhang. En student som läser industriell ekonomi på en *grande école d'ingénieurs* har deltagit i AIESEC:s evenemang på skolan (AIESEC är en förening som vänder sig till samhällsvetare, jurister och ekonomer världen över³⁸⁵):

AIESEC, en internationell förening som jag är med i, vi hade ett tredagarsprojekt där en av dagarna... hade vi fest omkring kulturkrockar när man kommer utomlands och vi höll lite föredrag om det och det var lite *quiz* och det var lite ja, sådana grejer... då hade vi en fest med internationella groggar och hela det paketet...

Den student som vi mött ovan och som läser på den internationellt präglade École Supérieur du Commerce de Paris, menar att det inte är så konstigt att utbytesstudenterna framför allt umgås med varandra:

det diskuteras ju mycket att man ska skaffa sig franska kompisar och sådär, men det är inte lika uppenbart, om man vänder på det, om det kommer en utbytesstudent till Lund, så har jag fortfarande mitt liv och mina kompisar i Lund, min vardag, den påverkas ju inte jättemycket av att det kommer en utbytesstudent från Frankrike... Jag hade en kurs förra våren där det var mycket utbytesstudenter, då pratade vi mycket med dem, kanske gick ut och tog en öl med dem och sådär, men det är ju fortfarande inte så att det blir min bästa vän för de åker ju sen. Så jag har fått mycket frågor, hur länge stannar du, jaha du stannar bara en termin...

På vissa skolor går man även så långt att man särskiljer utbytesstudenterna från de franska studenterna och bildar internationella klasser som går internationella program. Detta är fallet på Sciences Po som har ett ettårigt program för internationella studenter. Tanken är att de inte har den grundkunskap om fransk politik som de franska studenterna har och ska få en allmän orientering i det franska politiska systemet. Vissa kurser, som är mer internationella, läses emellertid tillsammans med franska studenter. Programmet är mycket populärt och omfattar över 300 studenter.

De internationella studenterna har ofta mer gemensamt med varandra än de har med de franska studenterna. De har det gemensamt att de befinner sig en kortare tid på utbildningen. De är inte beroende av att lyckas på samma sätt som de franska studenterna. (Det händer dock att de franska lärarna tillämpar andra standarder i betygssättningen. Man väger helt enkelt in att utbytesstudenterna

³⁸⁵ Se www.aiesec.org.

har svårare att klara av tentorna beroende på att de vanligtvis har en lite annorlunda skolning – de svenska studenternas handikapp i matematik är kanske det tydligaste exemplet – samt att de har en högre tröskel på grund av språket.) Dessutom kommer de ofta in på utbildningarna i andra eller tredje terminen, när de franska studenterna redan har gjort sina bekantskaper, kompisgängen är formerade, etc. och är därför mindre intresserade av att skaffa nya vänner.

DET SOCIALA KAPITALET BETYDELSE

Åtskillnaden mellan de internationella och de franska studenterna hindrar inte att starka band skapas under den tid utbytesstudenterna är utomlands, men primärt sker detta med andra utbytesstudenter. Man kan under sina år i Paris bygga upp ett rätt omfattande kontaktnät med sträckning över Europa och delar av övriga världen. Sedan är det en annan fråga vilken livslängd dessa kontakter har. Sociala kontakter behöver underhållas och det kan vara svårt att hålla dessa vid liv över långa avstånd. En avgörande aspekt är också vilka institutionaliserade former som skolorna kan erbjuda för att administrera det sociala kapitalet som de studenter man förfogar över utgör. Det har länge varit ett av elitinstitutionernas signum att de ägnar mycket energi åt att underhålla omfattande alumniföreningar.

Det finns även mer etniskt homogena nätverk och däribland finns de som har en tydlig svensk orientering. Den svenska student som exemplifierade en student med siktet inställt mot en karriär inom näringslivet berättar om sitt liv utanför studierna (hon läser språkkurs i Paris, något som inte tar så mycket av hennes tid):

Jag läser jättemycket och sen så går jag och mailar varje dag till mina vänner i Sverige, eller utomlands, det är många som är iväg, så det gör jag och sen så blir det väl att man snackar bort ett par timmar på något café kanske eller, vi går ut och äter väldigt mycket, vi går ut och tar ett glas väldigt ofta, det är mycket med de svenska vännerna, med det som har blivit familjen, så vi har en liten familj som vi träffar, varje fredagskväll så träffas vi på en bar som ligger vid Louvren, [...], en jättetrevlig bar, där träffas vi alla i familjen, kärngänget är väl på sju svenskar, mellan sju och tio svenskar, och sen så är det alltid lite nya folk, någon tar med sig en kompis, eller någon har besök från Sverige eller någonting och sen så träffas vi alltid, vi hinner inte pratas vid på veckorna, alla är så jätteupptagna, det är bara jag som går omkring och... (visslar)... inte gör så mycket, så då vet man att alla dyker in mellan sju och nio, så kommer alla dit, det är jättetrevligt, man bara sitter där och pratar och sen går vi och kårar middag eller någon går på bio, men det är så att vi samlas alla på baren och pratar igenom veckan som har varit och bara är tillsammans och sen så middag eller bio eller går ut och festar eller någonting, så det är en jättetrevlig, något av en tradition, så det kommer bli jättetråkigt sen när man kommer hem till Sverige, sakna fredagskvällarna med familjen... det blir lite så, *la familia*.

Bortsett från den betydelsefulla sociala funktionen som *la familia* spelar – kanske också, vilket åtminstone deras skämtsamma beteckning signalerar, funktionen som ett substitut för avsaknaden av familjeband i Paris – har det täta umgänget en professionell dimension. Flera av medlemmarna i *la familia* har positioner som jurister och ekonomer på svenska företag stationerade i Paris och det privata sammanfaller här med det professionella. Genom sitt umgänge håller man sig uppdaterad om vad som händer på olika svenska företag och man bygger vidare på ett professionellt nätverk som kan användas när man behöver byta jobb eller få hjälp med mindre saker. Vi såg ovan att den svenska student som läser språk och som ingår i *la familia* inte ägnade speciellt mycket tid åt sina studier.

Detta bör ses mot bakgrund av den investering i ett svenskt socialt kapital i Paris som hon gör. Förutom att umgås med andra svenskar är hon tillsammans med en svensk man som har en position på ett svenskt företag i Paris (det var även han som introducerade henne till *la familia*). Hon har också siktet inställt på en tjänst i ett svenskt företag i Paris, ett val som har en tydlig könsdimension:

att det är väldigt svårt som kvinna att jobba på ett franskt företag, speciellt om det är så att man är svensk, det är jättesvårt, och det är svårt för män också, svenska män med har jättesvårt, för jag har ganska många vänner som jobbar på franska företag här i Paris, och de trivs inte sådär rasande bra. De som trivs bäst det är de som jobbar på svenska företag som är situerade här i Paris. De har det jättebra och de tycker det är skitkul, för de har ju det franska livet, franskheten runt omkring dem, men de har ändå, grunden i företaget, det de står på, det är svenskt, och då har de det liksom ner i benmärgen på något sätt och då blir det inte så mycket konflikter, för just som svensk på ett franskt företag, det blir ju så fel att det är helt omöjligt att försöka få ihop allting.[...] Det är mycket, mycket i Frankrike är ju såhär bara pff! Det löser sig, det blir nog bra. Det är väldigt mycket *laissez-faire* och det är väldigt, väldigt mycket byråkrati, det händer inte så mycket, allting tar en jävla lång tid, det är segt. Och sen så, de har ju helt annan kvinnosyn och sen så lönerna, mellan män och kvinnor kan, det kan vara det dubbla för män... för precis samma arbete. Och det är mycket sådana saker att som kvinna är man inte mycket värd, männen tycker att visst, de tycker att det är kul med tjejer som arbetar och det här, men kvinnorna ska ändå vara hemma och ta hand om barnen och ta hand om hushållet och... de är inte, man är inte lika mycket värd. Man märker det väldigt, väldigt mycket här, så att jag skulle inte vilja jobba på ett franskt företag, möjligtvis på ett amerikanskt, det är lite halvklurigt det också, men helst ett svenskt. Och nu är det så mycket svenska företag, intressanta svenska företag som startar upp i Paris nu, eller i Frankrike...³⁸⁶

Att umgås mycket med svenskar är språkskolestudenternas särdrag. Bland dessa är det 83 % som umgås med svenskar, vilket gäller för 75 % av samtliga studenter (se Tabell 112 och Tabell 113). Än mer särskiljande är det emellertid att 30 % anger att de endast umgås med svenskar. Ytterligare 20 % menar att de umgås med svenskar och andra nationaliteter än fransmän. Totalt är det endast 41 % som umgås med fransmän. Motsatt förhållande råder bland dem som läser sociologi/psykologi, där 93 % umgås med fransmän och ingen menar att de bara umgås med svenskar (de har den lägsta andelen som överhuvudtaget umgås med svenskar, 29 %). Studenter i sociologi/psykologi är överrepresenterade bland *free movers* och bland dem som läser på universitet och det är tydligt att dessa kategorier skiljer sig från de övriga. Förutom att deras umgängeskrets är riktad mer mot fransktalande nationaliteter och mindre mot svenskar och engelsktalande nationaliteter umgås de i mindre utsträckning med sina kurskamrater och personer de bor med. De är kort sagt mer integrerade i ett franskt liv utanför studierna.

En ytterligare position vid sidan om de renodlade internationella/icke-franska nätverken som exempelvis många Erasmusstudenter och språkstudenter ingår i och de svenskorienterade nätverken som vi sett exempel på ovan är de nätverk som kombinerar internationella nätverk med franska nätverk. Den student som tvättar sin tvätt i Tyskland och som läser tillämpade främmande språk på

³⁸⁶ Det är flera kvinnliga studenter som understryker sin skepsis inför att arbeta i ett franskt företag, framför allt på grund av den kvinnosyn som råder inom det franska samhället. Angående skillnaden mellan att vara 20 år och blond och söka jobb som servitris och vara i hennes ålder säger hon: "men sen när man är 28 och har gått klart utbildningen och ska söka ett riktigt jobb och kommer som svensk tjej, eller som tjej över huvudet, framför en fransk machogubbe som ska välja, liksom, då är det inte så himla roligt heller, för då är det nästan bara nackdelar, för då, de har ju inte samma syn på kvinnan som vi har i Sverige, det är stor skillnad, det är ju inte, vi fick ju rösträtt i Sverige nästan 40 år före de fick det här! Franska tjejer, eller franska kvinnan, ända in till -75, så var hon tvungen att ha, få godkänt av sin man för att få jobba."

universitet beskriver sin vänskapskrets i Paris på följande sätt: ”... han den här svenska killen som jag har bott med, [...] vi håller ju ihop ofta, sen en rysk väninna, en ryska, en danska, en halvastraliensiska-engelska, sen är det en annan svensk kille, ja, lite allt möjligt, några franska killar, ja, lite allt möjligt, lite engelska killar...”. Att ha gott om vänner från ett antal olika språkområden är vanligast bland dem som läser privata utbildningar, framför allt på privata universitet, följda av dem som läser språkkurser, vilket är begripligt i relation till att språkkurserna uteslutande rekryterar icke franska studenter och att de privata universiteten har en mycket internationell rekrytering. Det är också föga anmärkningsvärt att de som läser på universitet är de som har angett minst antal olika nationaliteter eftersom denna skolform har de högsta andelarna franska studenter.

DET SVENSKA SOM TILLGÅNG I FRANKRIKE...

Det svenska kan på olika sätt, som Johan Stiernar visar, användas som ett symboliskt kapital i utlandet, i hans fall i Madrid.³⁸⁷ De svenska studenterna i Paris slår även de mynt av sin svenskhet. Att vara svensk är förvisso ofta inget krav för att få tillgång till de resurser som samlas i det officiella svenska nätverket, det som binder samman en rad olika svenska institutioner i Paris, men det är å andra sidan en resurs som bygger på det svenska. Detta nätverk utnyttjas som vi sett ovan delvis av de svenska studenterna. Det är framför allt Svenska kyrkan och det Svenska studenthemmet som är av primärt intresse för de svenska studenterna. Förutom de viktiga sociala funktioner som dessa noder fyller, kan de också ha en professionell betydelse för vissa studenter. För den student som studerar vid en konstnärlig högskola i Paris och vars livsbana vi tecknat ovan utgör Svenska kyrkan en viktig samlingspunkt för svenska konstutövare och här utbyter man erfarenheter, tipsar om utkomststillfällen och rapporterar om vad som händer i Sverige – det är ”en mycket gemytlig stämning” dem emellan.

Ett annat intressant exempel utgör den student som studerar film i Frankrike. Hon har på några år lyckats bygga upp en professionell position i Frankrike och har redan fått göra några dokumentärfilmer som visats av fransk tv. Detta hade troligen inte varit möjligt utan en relativt omfattande satsning på film i Sverige. Hon påbörjade sina filmstudier i Sverige och har parallellt med sina studier i Paris fortsatt att studera i Sverige och byggt upp ett kontaktnät i Sverige. Flera av hennes filmprojekt i Frankrike har stötts av svenska finansiärer. Även om hon tänker sig att fortsättningsvis vara etablerad i Frankrike vill hon gärna fortsätta verka i Sverige som lärare och som filmare. Hon siktar med andra ord på en medlande position mellan de två länderna, det internationella (det franska) kan fungera som ett kapital i en nationell (svensk) kontext och vice versa, och dessa investeringar kan, som Yves Dezalay menar, förstärka varandra.³⁸⁸

³⁸⁷ Johan Stiernar, *Lokal översättning av svenskhet och symboliskt kapital. Det svenska rummet i Madrid 1915-1998*, Lund dissertations in sociology 50, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003.

³⁸⁸ Yves Dezalay, « Les courtiers de l'international. Héritiers cosmopolites, mercenaires de l'impérialisme et missionnaires de l'universel », pp. 5-35 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, no 151-152, mars 2004, se framför allt pp. 6-11.

... OCH DET FRANSKA SOM TILLGÅNG I SVERIGE

Det är påtagligt att det är mer vanligt med det omvända förhållandet, att de tillgångar som studierna i Frankrike utgör omsätts i ett svenskt sammanhang. Det finns ett kapital baserat på en professionell kompetens (ett fältspecifikt kapital) som kan erövrats via studier i Frankrike och som sedan kan exporteras till Sverige. Vår filmare menar att hon kan tänka sig att undervisa i Sverige, hon vill gärna förmedla det hon lärt sig i Frankrike till svenska filmskapare – hon ser det franska filmklimatet som mer vägat – och det omvända, att hon vill föra in mer av det svenska filmklimatet i Frankrike, verkar inte gälla. Den kvinna vi mött som läser till psykolog kan eventuellt tänka sig att arbeta i Sverige i framtiden, men vill helst arbeta några år i Frankrike för att ha en tryggare bas att stå på i sitt förmedlande av den franska analysen till Sverige.

För många utgör den språkliga kompetensen man förvärvar i Frankrike ett värde i sig. Man tänker sig kanske att bli gymnasielärare i Sverige och vill då känna en trygghet i språket, en trygghet som svårligen låter sig infinns av språkstudier endast i Sverige. Språket fungerar även ofta, vilket vi noterat ovan, som ett kapital i sig oavsett om man ämnar ägna sig åt det franska språket professionellt som lärare eller översättare eller ej. I den alltmer globaliserade världen utgör språkkompetens en hårdvaluta.

NATIONELL IDENTITET, INTERNATIONELL HABITUS OCH KULTURRELATIVISM

Den nationella identiteten är något som vissa studenter brottas med. Detta gäller framför allt de som har en internationell eller icke-svensk härkomst av något slag. För dessa är ofta utlandsvistelsen inte något tydligt avskilt från det vanliga livet, utan tenderar snarare vara det normala och Sverige och det svenska ses som ett land och en kultur bland andra. Att det handlar om ett existentiellt tillstånd beskrivs av flera studenter. Till exempel dras man gärna till dem som befinner sig i en likartad situation. Den halvfranska student som läser språkvetenskaplig utbildning i Paris berättar:

I början blev det en hel del [så att jag umgicks med svenskar] och det är många svenskar som... jag vet inte hur det har blivit så, men det är många som har en fot både i Frankrike och i Sverige, alltså t.ex. halvfranska, halvsvenskar, sådana som har flyttat hit för gott med familjen, så det är inte nödvändigtvis de här svenskarna som kommer för sex månader och pluggar franska och sen åker tillbaka.

Den andra studenten som vi mött som har en internationell bakgrund. Hon som läser juridik vid universitetet, har en mycket speciell relation till det nationella och det internationella. Hur hon beskriver sin språkliga situation i sin egen familj är talande för hur komplicerat det nationella är i hennes familj:

Ja, det är lite konstigt för att, nu är det så att jag, med min lillasyster till exempel, jag pratar fortfarande svenska med henne, så fort vi rings så pratar vi svenska, och det är någonting väl som vi gjorde för att, i och med svenskan, alltså när jag kom hit för fem år sen, då var svenskan mitt första språk, nu har franskan tagit över igen, men det är bara för att jag har kunnat det språket innan jag lärde mig svenska. [...] Så jag pratar fortfarande svenska med min lillasyster, med min pappa pratar jag egentligen mer franska, för han tycker om franska och han är väldigt duktig i franska, så att honom pratar jag gärna med i franska, eller ibland engelska, för att i och

med att mina andra två syskon har läst, den ena i Schweiz, och den andra i England, så pratar de gärna engelska också, så det blir liksom att det tar över lite grann där. Men egentligen, det språket som jag har tappat mest i dag, efter att ha tillbringat de här fem åren här, det är arabiskan, för den pratade jag ju innan med min mamma i alla fall. Och oftast med min pappa också, men... och den biten har jag inte längre, så nu pratar jag antingen franska, ibland svenska när jag är med några svenska kompisar, men jag träffar inte så mycket folk just nu i alla fall, så det är väl det språket som jag har mest glömt, engelska, jag har ju ändå engelska lektioner och såhär så jag hör ju engelskan, ja det är väl ungefär så, sen... men jag har inget första språk, vilket är lite konstigt.

Denna student, som har en mycket utpräglad internationell habitus, ger också prov på vad Bourdieu kallar en kluven habitus (*habitus clivé*). Hans egen livsbana karakteriserar denna typ av habitus som byggs upp av motstridiga krafter, i Bourdieus fall ett lantligt relativt påvert ursprung i kombination med en extraordinär utbildningsbana mot en topposition inom den franska intellektuella världen.³⁸⁹ För vår student så är det de olika nationella bakgrunderna som skapar spänningen i hennes habitus:

Nej, egentligen inte för att när jag åker till [mitt födelseland] så tror folk att jag är utlänning och när jag åker till Sverige så tror folk att jag är utlänning, så jag menar på så vis så ändras det aldrig, och när jag är här så är jag i alla fall utlänning så jag behöver inte heller bry mig, nej, alltså jag har ingen nationalitet, jag har inget språk, det är någonting som gör att jag, jag vet inte, det är väldigt svårt att förklara sådant här, men jag tror att det är ingenting som är egentligen speciellt för mig, det är någonting som varje internationell människa som har bott i mer än tre länder kommer att känna, du vet, man... det har bara blivit så av någon anledning, att jag liksom inte tillhör någon, men å andra sidan så, det gör ingenting, alltså jag mådde väldigt dåligt av det när jag var femton och sexton, för då är det väldigt viktigt att ha ett språk och det är viktigt att vara libanes eller att vara svensk, nu bryr jag mig inte längre, jag är liksom både och, jag förstår svenskan väldigt bra, jag vet hur en svensk tänker, jag vet hur [en landsman från mitt födelseland] tänker, jag vet hur en fransman tänker, jag har egentligen gått från en extrem till en annan extrem, [mitt födelseland] är ett väldigt extremt land på många sätt, och Sverige är egentligen den andra extremen, ändan liksom, om du ser det såhär, och det gör att jag har egentligen väldigt lätt att anpassa mig för jag kan ju förstå allting som är emellan de här två extremerna, förstår du vad jag menar? Så att jag har ju absolut inte svårt att anpassa mig till andra, jag menar där är alltid, ett land är alltid mer eller mindre extremt, så jag kan alltid anpassa mitt tankesätt till den människan som jag har framför mig, så på så sätt så har jag ju tur, men å andra sidan så känner jag mig inte hemma vare sig i Sverige eller i [mitt födelseland]...

Hon ser denna kluvenhet som en kompetens, hon kan ofta sätta sig in i motpartens perspektiv.³⁹⁰ Just denna tankefigur, att den internationella erfarenheten leder till en större förståelse för andra kulturer och nationaliteter, är en tankefigur som återkommer hos många studenter, oavsett nationell härkomst. Man kan säga att utlandsstudierna ger ett dualistiskt perspektiv. Man tenderar att se med nya ögon både på det svenska och på det franska. Detta leder till någon form av kulturrelativism, vilket följande citat ger uttryck för:

Och sen har jag förstått mycket också att det kanske inte är så mycket Frankrike som är en annan kultur, utan kanske snarare Sverige som är en annorlunda kultur. Just det att folk tänker

³⁸⁹ Pierre Bourdieu, *Esquisse pour une auto-analyse*, Raisons d'agir, Paris 2004 [först publicerad som "Ein Soziologischer Selbstversuch", Suhrkamp, Frankfurt 2002], pp. 109-139, speciellt p. 127.

³⁹⁰ Se Anita Göransson och Ida Lidegran, "En gränslös akademi" pp. 259-284 i Anita Göransson (red.), *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*, Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram, Justitiedepartementet, Ds 2005:12, Stockholm 2005, pp. 280-283, för ett liknande resonemang kring akademiker med utländsk bakgrund på ledande positioner i Sverige.

olika, det är inte, det behöver inte vara att man har kommit längre, att man är mer klok, liksom, för att man har kommit fram till en viss synpunkt, utan just att man kan tänka på olika sätt.

Denna kulturrelativism är inte enbart förknippad med dem som har en brokig internationell bakgrund, utan även för de studenter som är födda i Sverige, som har levt större delen av sitt liv i Sverige och som inte har så omfattande erfarenheter av att vistas utomlands blir utlandsstudierna ett tillfälle för reflektion kring den nationella identiteten. Många upptäcker nya sidor av sitt modersland. Vissa kan också laborera med de öppningar som finns när de nationella bakgrunderna är olika, något som denna student ser som en viktig erfarenhet inför sitt kommande arbetsliv:

man inhämtar sociala mönster och lär sig hur man gör och inte gör. Sen spelar man ju lite i någon mån på sin egen exotism i och med att jag vet att jag kan göra saker som fransmännen inte kan göra, för... jag kan göra dem för det är okej för att jag är utlänning, och om jag skulle göra någonting som är fel, och inse det och låtsas om det, då har jag gjort någonting som är fel. Men om jag inte låtsas om det, då faller det igenom, och det är... [...] Ur ett mer socialt, eller vad ska vi kalla det, kulturpsykologiskt perspektiv är det intressant att se vad man förmodas göra och inte göra. Hur reaktionerna blir när man gör någonting som egentligen är fel, men blir rätt, så att säga. [...] Och det är också en sådan sak som jag tror att man kan få nytta av senare i arbetslivet, att veta hur fransmännen beter sig och veta hur jag kan bete mig för att lite teatraliskt spela på de kulturella egentliga skillnaderna och de förväntade kulturella skillnaderna.

TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSTRATEGIER

vid svenska lärosäten och
bland svenska studenter i Paris och New York

Kapitel III

Mikael Börjesson

Avhandling i pedagogik att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala

Disputationsupplaga

Pedagogiska institutionen och SEC/ILU, Uppsala universitet

SEC Research Reports 37, Nov. 2005

Sociology of Education and Culture
(Utbildnings- och kultursociologi)

Postal address SEC, ILU, Uppsala University
Box 2136, S-750 02 Uppsala
URL www.skeptron.ilu.uu.se/broadly/sec/

Editor of SEC Research Reports: Donald Broady

Akademisk avhandling i pedagogik, att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala.
Detta är en disputationssupplaga.

Mikael Börjesson är verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi
(SEC), Uppsala universitet
Epost: mikael.borjesson@ilu.uu.se

Avhandlingen är tillkommen inom ramen för forskningsprojekten Eliter och transnationella
utbildningsstrategier, finansierat av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet
1995-1998 och Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas
rekryteringsstrategier 1993-2003, finansierat av Vetenskapsrådet (ämnesrådet för humaniora
och samhällsvetenskap) 2002-2004.

Mikael Börjesson

Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York
SEC Research Reports/Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, No. 37

Första tryckningen november 2005

Tryckt vid Universitetstryckeriet, Uppsala universitet

ISBN 91-87252-23-6

ISSN 1103-1115

KAPITEL III. SVENSKA STUDENTER I NORDÖSTRA USA – OM ATT STUDERA I EN AV VÄRLDENS MEST KAPITALSTARKA REGIONER

INLEDNING

Men det är väldigt, vansinnigt viktigt att gå på de rätta skolorna. Ens unge måste vara placerad i rätt college, annars kan hela framtiden bli spolierad. [...] de börjar spara till collegeutbildningen redan när ungen föds, och sådant där. Vi är ju inte sådana i Sverige. Det är mer: Ja, ja, de börjar skolan när de är sju år och ja, sen går de på högstadiet och gymnasiet i bästa fall, och sen är det ju bara att hitta ett jobb. Det är mer så. Här är det mer liksom att, att de tittar på ungen om de har någon speciell förmåga. Det är ju hela tiden reklam på radion, vilka olika dataprogram du vet, *software* man kan köpa och låta sina barn bli duktigare i matte eller stavning eller sådant... Det är det inte i Sverige. Inte vad jag vet. [...] Men det är ju, jo så det är viktigt för amerikaner, är det ju. Men de internationella studenterna som kommer hit, det krävs ju nästan mer att ta sig hit, än vad det gör för en amerikansk student. Du vet, som är redan inne i systemet, som har föräldrar som har sparat till college. Jag menar, i Sverige där får man ju ta, ta studielån, man skall komma in i en helt ny kultur, det är nytt språk, även om det inte är så..., jag menar vi är ju ganska duktiga på engelska, men det är ju ändå, ändå annor..., annorlunda. Man blir ju handikappad på en gång.

[...] Så att man, man måste vara mera driven än vad de amerikanska studenterna är. Jag menar, är man lite harig så stannar man nog hellre hemma i sitt eget land. [...] så de räknar, så att de: ja, ja, jag går i den här skolan och sen så får jag ett fantastiskt välbetalt jobb, när jag är klar, för det har pappa sagt, du vet. Ja, de tittar, de kanske har äldre syskon, de vet, det är den vägen det går. Har föräldrarna råd att ha ungarna i bra skolor, så vet man att ja, men det går bra. Så jag har en känsla av att det nästan inte räknas nästan, vad man får för betyg, lika mycket som det gör: jaha vilken skola gick du till, ja så Parsons. Ja men du vet. Och det märker jag också, när jag säger att jag går på Parsons, det finns ju FIT här också, och Parsons har mycket bättre rykte än FIT. Så tack gode gud att jag är på Parsons, om jag skall stanna i det här landet. För då skulle det vara att, hade man då gått på FIT, så skulle man konkurrera med studenter från Parsons, som bara genom skolan har, skolans namn har ett bättre rykte.

Kvinnlig student som läser modedesign på Parsons School of Design, New York

Den citerade studenten pekar på ett antal karakteristika för det amerikanska högre utbildningssystemet: vikten av att välja rätt lärosäte, betydelsen av lärosätets rykte, den högre utbildningen som del av livsprojektet och som medel för social reproduktion, den ojämlika relationen mellan internationella studenter och amerikanska studenter. Lägg därtill att studenten ger uttryck för en del mytiska föreställningar som cirkulerar i det amerikanska utbildningssystemet: ”man måste vara mer driven”, det är endast den egna ansträngning som sätter gränser för vad man kan uppnå. I detta avsnitt ska vi bekanta oss närmare med det amerikanska utbildningssystemet och några av de svenskar som läser där. Vi är som ovan framför allt intresserade av att å ena sidan förstå hur det amerikanska systemet är strukturerat och å andra sidan att undersöka vilka de svenska studenterna är som söker sig dit. Därefter undersöks relationerna mellan dessa entiteter, vilka slags svenska studenter som läser på de olika typerna av lärosäten och utbildningsinriktningar och hur detta kan förstås.

Att studera utomlands innebär för ca en tredjedel av de svenska utlandsstudenterna att studera i USA, det ledande utbildningslandet i världen. Inget annat land har så många utländska studenter och inget annat land kan heller erbjuda en sådan mångfald av utbildningar och högskolor. Det finns 4 500 högskolor och universitet i landet,³⁹¹ vilket kan jämföras med Sveriges 39 stycken, det går således över 100 amerikanska lärosäten på varje svenskt, men endast ca 40 amerikanska medborgare per svensk medborgare. En majoritet av världens ledande universitet finns i USA. Tar vi antalet nobelpristagare som en mycket grov indikator ser vi att Harvard University ensamt kan stoltsera med 41 nobelpristagare bland sina nuvarande och tidigare anställda,³⁹² medan antalet svenska nobelpristagare totalt uppgår till 29 stycken (dock ingen efter 1982)³⁹³. Samma universitet, som är världens rikaste, har samlade tillgångar på 22,6 miljarder dollar (ca 156 miljarder svenska kronor med dagens [slutet av 2004] dollarkurs på 6,90 kronor för en dollar) och årliga inkomster på 2,6 miljarder dollar (18 miljarder svenska kronor). Sverige investerade 2004 43,6 miljarder i utbildning och forskning (där även kostnader för grund- och gymnasieskola ingår). Och listan över världsledande och mytomspunna universitet kan göras lång: Yale University, Princeton University, M.I.T, Stanford University, Berkeley University, University of Chicago, för att nämna de kanske mest kända. Men det finns också en till omfattningen betydande undervegetation. Det finns stora delstatsuniversitet och kommunala universitet – många förknippar USA med privata universitet och visst, de mest kända universiteten är till stor del privata, men det stora flertalet lärosäten är offentliga. Ytterligare en institutionstyp är de så kallade *community colleges*, som närmast kan beskrivas som ett mellanting av gymnasieskolor och regionala högskolor. Därtill kan även läggas ett antal privata lärosäten. Många av

³⁹¹ Vad som räknas som en högskola är på intet sätt självklart. Därför figurerar olika siffror. Antalet postsekundära institutioner 1997-1998 var enligt National Center For Education Statistics (NCES) totalt 9 632. Om vi endast håller oss till dem som levererar examina (*degree granting*) är antalet 4 587. Se National Center For Education Statistics, *Postsecondary Institutions in the United States: 1997-98*, NCES 1999-174, 1999, p. 5. En annan källa anger att det för samma år finns 4 064 *degree granting institutions*, se US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, p. 201 (se även Tabell 118 nedan). Hur denna diskrepans ska förstås är oklart.

³⁹² <http://www.news.harvard.edu/glance/>, besökt 2005-02-08.

³⁹³ <http://www.sverigeturism.se/smorgasbord/smorgasbord/culture/lifestyle/prizes.html>, besökt 2005-02-08.

de lärosäten som räknas som högre utbildningsinstitutioner skulle i en svensk kontext klassas som folkhögskolor eller gymnasiala utbildningar. Det finns till och med en marknad för förfälskade examina – man får ett diplom från ett så kallat bluffuniversitet som specialiserat sig på att dela ut diplom utan att kräva annan motprestation än att vederbörande sätter in ett antal dollar på ett konto.³⁹⁴

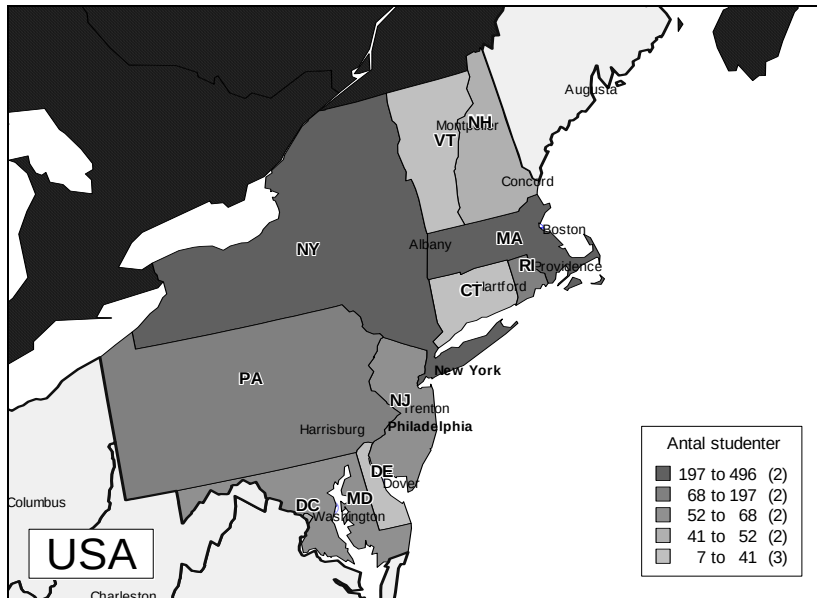
Att studera i USA är på samma sätt som att studera i Frankrike förknippat med vissa konnotationer. Få länder torde vara så amerikaniserade som Sverige och vi är alla matade sedan barnsben med masskulturella produkter från USA.³⁹⁵ För många är USA i någon mening som ett andra hemland. Svenskar har i regel mycket goda kunskaper i engelska och tack vare den omfattande konsumtionen av amerikansk film, musik, litteratur, tv- och dataspel, kläder, mm. är vi även förtrogna med de kulturella referensramarna.³⁹⁶ Men även om vi har en mycket omfattande förförståelse av den amerikanska kulturen är det naturligtvis något helt annat att studera där, att bo där under ett antal år och att ha hela sin vardag ”over there”. Och vad detta innebär varierar mycket beroende på var man är, vad man läser och framför allt på vilket universitet eller vilken skola man läser. Även om man i film och tv-serier som kretsar kring ungdomar i collegeåren kan få intrycket att collegestudier är ett relativt likartat fenomen, oberoende av tid och rum, döljer sig vitt skilda verkligheter. Det är inte samma sak att läsa på Harvard, ett internationellt elituniversitet, vilket vi helt saknar motstycke till i Sverige, som att läsa på ett regionalt college, lågt rankat och utan några mer artikulerade traditioner, eller ett *community college*, som för många svenskar ter sig som ett mer oseriöst gymnasium.

³⁹⁴ http://www.hsv.se/sv/CollectionServlet?view=0&page_id=2165&expand_tree=73, besökt 2005-02-09. Se även HSV, *Varning för bluffuniversitet på Internet*, HSV, Stockholm, 2004, där följande definition finns ”Ett bluffuniversitet eller *diploma mill* är ett lärosäte som utfärdar och säljer examina eller andra betygshandlingar utan att ställa egentliga krav på studier och utan att någon myndighet eller organisation utövar tillsyn över verksamheten.” och http://www.osac.state.or.us/oda/diploma_mill.html för en genomlysning av fenomenet i USA.

³⁹⁵ Att Sverige är ett av de mest amerikaniserade länderna i världen är ett tema som återkommer i många kontexter. Det nämns av flera forskare i antologin *Networks of Americanization*, se exempelvis Rolf Lundén & Erik Åsard, ”Preface” pp. 7-8 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, p. 7, och Dag Blanck, ”The Impact of the American Academy in Sweden”, pp. 80-93 i *ibid.*, p. 80. Även många av de svenska studenter i nordöstra USA som intervjuats inom ramen för föreliggande undersökning påpekar detta förhållande.

³⁹⁶ Av de svenskar som antropologen Helena Wulff träffat för sin studie av unga svenskar i New York hade de flesta en mycket levande bild av New York från media, film och andra kulturella media redan innan de besökt staden. Många ägnade sedan mycket tid åt att konsumera populärkulturella skildringar av staden. Fiktionen och verkligheten verkar förstärka varandra. Se Helena Wulff, ”Young Swedes in New York: Workplace and Playground”, pp. 94-105 i *ibid.*, pp. 95-96.

Karta 1. Svenska studenter i nordöstra USA, vårterminen 1998.

GEOGRAFISK AVGRÄNSNING – ATT STUDERA EN AV VÄRLDENS MEST KAPITALSTARKA REGIONER

Denna del har som syfte att undersöka vad det innebär att studera i USA, närmare bestämt i den nordöstra regionen, från Washington DC i söder till New Hampshire i norr, se Karta 1. Området är en av världens mest kapitalstarka regioner och rymmer exempelvis världens finansiella och kulturella centrum, New York,³⁹⁷ landets politiska nav, Washington, som också är säte för många världsomspännande organisationer, samt Boston, där området runt Highway 128 räknas som det tredje största högteknologiska området i USA efter södra Kalifornien och Silicon Valley och efter Silicon Valley det mest betydande kunskapsbaserade innovationsregionerna.³⁹⁸ Nordöstra USA är också en av världens ledande regioner vad gäller forskning och högre utbildning och hyser också flera av världens mest prestigefulla universitet. Vi hittar här samtliga åtta Ivy League-universitet,³⁹⁹ en rad övriga ansedda lärosäten, såsom Georgetown University i Washington och det första forskningsuniversitet efter tysk modell som etablerades i USA, Johns Hopkins University i Baltimore, samt ett antal små mycket prestigefulla *liberal arts college* (Amherst College och Wellesley College i Massachusetts, Franklin and Marshall College och Swarthmore College i Pennsylvania, Middlebury College i Vermont). Hur ledande nationella universitet och *liberal arts colleges* är spridda över USA framgår av Karta 2 och Karta 3. Det nordöstra hörnet av USA tillsammans med Kalifornien utmärker sig tydligt som de delar av landet där de mest eftersökta lärosätena är placerade. Av de 50 högst

³⁹⁷ Se exempelvis Saskia Sassen, *The Global City. New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton 1991.

³⁹⁸ Se Manuel Castells, *The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*, Blackwell, Oxford 1995 [1989], *passim*, och Manuel Castells and Peter Hall, *Technopoles of the World. The Making of 21st Centuries Industrial Complexes*, Routledge, London 1994, pp 29-38.

³⁹⁹ Harvard University, Yale University, Princeton University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Brown University och University of Pennsylvania.

rankade nationella universiteten återfinner vi 23 i någon av de elva stater som utgör vårt undersökningsområde (Tabell 116). Bland de 41 mest betydande *liberal arts colleges* är 22 belägna i nordöstra USA (Tabell 117). För att ge ytterligare en bild av områdets dominerande ställning kan vi jämföra Massachusetts och Sverige. I Massachusetts, som 1993 hade ca sex miljoner invånare, fanns det samma år 420 000 studenter,⁴⁰⁰ vilket kan jämföras med de 256 000 registrerade studenter som 1993 fanns i högskolan i Sverige, ett land med en nästan 50 % större befolkning.⁴⁰¹

En förklaring till denna dominans är att det var dessa delar av kontinenten som koloniserades först och det var här som universiteten tidigast anlades. Harvard i Boston, Massachusetts, var först ut 1636, följt av College of William and Mary i Virginia, 1693, Yale i Connecticut, 1701, University of Pennsylvania i Philadelphia, den tidens ledande politiska (som var nära att bli huvudstad) och finansiella centrum, 1740, Princeton, New Jersey, 1746, och King's College, sedermera Columbia University, i New York, 1754. Varje delstat och större stad av självaktning skaffade sig alltså ett universitet. I och med att anciennitet är en av de viktigaste egenskaperna för att hävda sig inom den akademiska världen (universiteten har mycket gemensamt med adeln) är det föga förvånande att det nordöstra hörnet intar en särställning i det amerikanska akademiska landskapet.

Många av de svenska studenterna är väl medvetna om att de befinner sig i en mycket speciell region. ”Jag känner att jag hamnade mer i epicentrum när jag åkte hit” berättar en student som läser litteraturvetenskap på doktorandnivå i New York. Tack vare ett samarbete mellan Columbia University, New York University, The New School for Social Research och The City University of New York-system kan hon välja och vraka mellan hundratals olika kurser. Hon menar att en annan mentalitet råder i Sverige, där det var ett outtalat krav att man i första hand valde inom den egna institutionens kursutbud. Liknande samarbeten finns även i andra regioner. De som läser design på Rhode Islands Design School, en av USA:s bästa designskolor, kan läsa kurser på Brown University, Ivy League-universitetet som ligger nästgårds, och de som läser på Harvard kan ta del av det utbud som finns på MIT och Tufts University. Ofta har dessa samarbeten vissa begränsningar, man samarbetar inte med alla lärosäten i regionen, utan det är framför allt lärosäten som befinner sig på samma prestigemässiga nivå som premieras.

⁴⁰⁰ U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, *State Comparisons of Education Statistics: 1969-70 to 1993-94*, NCES 95-122, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC, 1995 p. 111.

⁴⁰¹ SCB, *Utbildningsstatistisk årsbok 1995*, SCB 1995, p. 294.

Manhattan är inte samma sak som att studera på en liten ort på den amerikanska landsbygden, men hur kan vi beskriva och förstå dessa skillnader? Av minst lika stor vikt som att beskriva det utbildningslandskap som de svenska studenterna orienterar sig i är det att analysera vilka studenter det är som söker sig till det nordöstra USA. Vilka karakteristika delar de? Fokus kommer att ligga på att analysera de typer av tillgångar som studenterna förfogar över och hur dessa tillgångar är sammansatta, samt vilka grupper av individer som går att urskilja och vilka typer av utbildningsstrategier som studenterna utvecklar. Vissa jämförelser kommer att göras till de svenska studenter som studerar i Paris.

Materialet för studien är som i analysen av de svenska studenterna i Paris huvudsakligen en enkätundersökning och en serie intervjuer. För att teckna det amerikanska utbildningslandskapet har – jämte sekundärlitteratur – information om skolor och utbildningar från webben och från diverse tryckta dokument använts.

Ansatsen är också densamma som i föregående del. Vi kommer att röra oss med två analysentiteter, dels det amerikanska högre utbildningssystemet, dels de svenska studenterna. Delen inleds med en kartläggning av utbildningslandskapet, vilka utbildningar och skolformer kan de svenska studenterna välja mellan? Som två jämförelsepunkter kommer det svenska respektive det franska systemet att tjäna. Målet är att nå fram till ett antal klassificeringar som kan fungera som relevanta indelningar för att förstå de svenska studenternas utbildningsinvesteringar. En första översiktlig analys görs därefter av hur de svenska studenterna, definierade efter kön, ålder, nationell och social härkomst, skolkarriär, etc. fördelar sig på utbildningarna. Ett försök till syntes i form av en multipel korrespondensanalys presenteras därefter. Analysen byggs upp på ett likartat sätt som för de svenska studenterna i Paris. För att konstruera rummen av individer och egenskaper tar vi vår utgångspunkt i de tillgångar studenterna har med sig hemifrån och de som de förvärvat. Resultatet blir en mångdimensionell representation av hur dessa tillgångar hänger samman. Utifrån individernas positioner i rummet genomförs en euklidisk klassificering, där vi erhåller en lösning med nio olika grupper av individer. Det mångdimensionella rummet och indelningen i nio klasser av individer används sedan för att analysera studenternas fördelning på de olika utbildningarna. Den centrala frågan är om det finns en homologi mellan rummet av svenska studenter och rummet av högskoleutbildningar i nordöstra USA.

Först en grov karakteristik av de svenskar som läser i nordöstra USA som grupp och hur de skiljer sig från dem som läser i Paris och i Sverige samt från jämnåriga svenskar i allmänhet.

EN SOCIAL – MEN INTE MERITOKRATISK – ELIT

Inte heller de svenskar som läser i nordöstra USA utgör en representativ grupp för sin ålderskohort. En rad indikatorer särskiljer dem från gemene man. Det är, som i Paris, en större andel kvinnor än män som valt att studera utomlands och andelen är betydligt högre än andelen i den svenska högskolan

(69 % mot 54 % i högskolan 1998), men lägre än i Paris (78 %). Det är också en lägre medelålder på de svenska studenterna i nordöstra USA i jämförelse med dem som läser i Sverige (25 år mot 27 och ett halvt år), och de har samma medelålder som dem studerar på universitetsnivå i Paris.⁴⁰² En av tjugo har själv invandrat till Sverige (samma förhållande gäller för dem som studerar i Paris), vilket är något mindre än för ungdomar i Sverige (7 % av de elever som gick ut grundskolan 1994) och studenter i svensk högskola (8 % i svensk högskola⁴⁰³). Ser vi även till föräldrarnas situation har 79 % svarat att varken de själva eller någon av föräldrarna har invandrat. Denna andel är 80 % i den svenska högskolan⁴⁰⁴ och 77 % bland de svenska studenterna som läser i Paris. Den nationella härkomsten avviker således inte nämnvärt från vare sig högskolestudenter i Sverige eller ungdomar i allmänhet.

Även studenterna i USA har ett högre socialt ursprung än studenterna i den svenska högskolan (50 % i relation till 17 % av alla som gick ut årskurs nio 1994 och 31 % av studenterna i svensk högskola 1998), men andelarna är inte lika stora som i Paris (62 %), och skillnaderna till dem som läser i Paris blir större när vi studerar det nedärvda utbildningskapitalet: 45 % har minst en förälder med minst en treårig högskoleutbildning, vilket kan jämföras med 63 % för svenskarna i Paris (motsvarande andelar för avgångselever årskurs 9 1994 är 19 % och för studenter i svensk högskola 35 %). De största skillnaderna vi finner gäller det egna skolkapitalet. Av dem i Paris hade hela 32 % ett medelbetyg från gymnasiet på över 4,4, medan denna andel för dem i nordöstra USA är 12 %. Andelen är förvisso högre än den för alla som gick ut gymnasiet 1997 (4 %) men endast något högre än för alla studenter i svensk högskola 1998 (10 %). Andel som läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning är också lägre för dem som läser i USA (14 %)⁴⁰⁵ än bland dem som läser i den svensk högre utbildningen (19 %). Än mer påtaglig är skillnaden mot Parissvenskarna (32 %). Vi kan här sluta oss till att de som läser i nordöstra USA på avgörande sätt skiljer sig från dem som studerar i Paris. De senare utgör en både social och meritokratisk elitgrupp, medan studenterna i nordöstra USA har mer sociala än meritokratiska tillgångar (mätt i gymnasiebetyg).

Men denna grova karakteristik ger naturligtvis inte rättvisa åt den komplexa verkligheten, det finns givetvis vissa studenter som kombinerar ett högt socialt ursprung med höga betyg och de som har varken eller. Vi kommer nedan att analysera skillnader av detta slag. Men först skall vi fördjupa oss i det amerikanska utbildningslandskapet.

⁴⁰² Totalt sett är medelåldern lägre för Parisstudenterna, men detta beror till stor del på att medelåldern dras ner av dem som läser språkkurser.

⁴⁰³ Högskoleverket och SCB, *Högskolestuderande med utländsk bakgrund. Höstterminerna 1998 och 1999*, UF 19 SM 0001, andra korrigerade upplagan, 2000, p. 7 (siffran omfattar även dem som är adopterade).

⁴⁰⁴ *Ibid.*, p. 7.

⁴⁰⁵ Ungefär 10 % av avgångseleverna från grundskolan 1997 gick sedermera ut en naturvetenskaplig utbildning.

ETT MÅNGFASETTERAT UTBILDNINGSBUD

American higher education has never been forced to conform to any one uniform pattern of organization, administration, or support. In the United States, there has been neither a national ministry of government nor a state church to impose norms of university procedure and control. The vast size of the country and the heterogeneous make-up of its population have made it difficult to establish uniformity in higher learning.⁴⁰⁶

Det amerikanska högre utbildningssystemet är säreget. Det skiljer sig exempelvis markant från såväl det svenska som det franska. Skillnaderna kan kortfattat beskrivas enligt följande dimensioner: centraliserat-decentraliserat, öppet-stängt, stat-marknad, elitistiskt-”demokratiskt” samt lokal-nationellt-internationellt. Medan både det svenska och framför allt det franska systemet bäst beskrivs som centraliserade system är det amerikanska systemet mycket decentraliserat. Det finns exempelvis inga statliga universitet utan den högsta offentliga nivån som anordnar utbildning är delstaterna (låt vara att de större av dem som Kalifornien, New York, Texas och Florida är större än de flesta europeiska nationalstaterna). Det är också delstaterna som ackrediterar utbildningarna. Decentraliseringen leder i sig till en stor mångfald. Denna spåds ytterligare på av en betydande privat utbildningsmarknad. Den privata sektorn är inte så kvantitativt omfattande, men desto mer dominerande. Av de mest betydande universiteten, både med avseende på forskningsresurser och på förmåga att utbilda eliter, är de flesta privata. Man bör heller inte glömma bort den specifika historia som landet har.⁴⁰⁷ Landet vann sin självständighet i opposition mot de ledande nationalstaterna i Europa. Religionsfriheten var en viktig ingrediens i etableringen av det nya landet, vilket även hade en avgörande betydelse för etablerandet av universitet. Sociologen Randall Collins konstaterar att:

The original modest proliferation of colleges in the colonies was due primarily to rivalries between denominations—an orthodox reaction against liberal Harvard led to the founding of Yale; a Presbyterian split led to Princeton, the Baptists founded Brown, the Dutch Reformed founded Rutgers, and so on.⁴⁰⁸

Dessutom finns det lärosäten som etablerats för den svarta befolkningen i USA. Det finns i dag ca 100 HBCU:s, *Historic Black Colleges and Universities*.⁴⁰⁹ Även den spansktalande delen av

⁴⁰⁶ John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], p. 59.

⁴⁰⁷ Sociologen Randall Collins argumenterar för att de unika förutsättningar som USA har med omfattande naturtillgångar, stora oexploaterade landområden, omfattande tillgång till immigrerad arbetskraft, frånvaro av etablerade eliter även har inneburit speciella förutsättningar för etablerandet av ett högre utbildningssystem och bidragit till att skapa ett mycket heterogent system. Se Randall Collins, *The Credential Society. A Historical Sociology of Education and Stratification*, Academic Press, New York 1979, p. 73-89.

⁴⁰⁸ Ibid., p. 119. Se också Jürgen Herbst, *From Crises to Crisis. American College Government 1636-1819*, Harvard University Press, Cambridge MA & London 1982, pp. 143-243, speciellt pp. 183-193.

⁴⁰⁹ Det första, Cheney University in Pennsylvania, grundades 1837 under namnet the Institute for Colored Youth, se <http://www.cheney.edu/>. Se vidare National Association for Equal Opportunity (NAFEO), <http://www.nafeo.org/president.htm>.

befolkningen har egna högre lärosäten, i dag räknas ca 200 lärosäten som *Hispanic-Serving Institutions*, HSI:s, där minst 25 % av studenterna tillhör spanstalande grupper.⁴¹⁰

Om det franska systemet är utpräglat elitistiskt med sina *écoles préparatoire* och *grandes écoles* och det svenska systemet – åtminstone enligt den utbildningspolitiska retoriken – utgör dess motsats, ett system där alla lärosäten är lika fina, alla utbildningar är högskoleutbildningar och alla former av rankning bemöts med stor misstänksamhet från officiellt håll (och där man försöker lansera omvända rankningar som baseras på andelen arbetarklassbarn och studenter med utländsk härkomst) kan det amerikanska systemet beskrivas som ett dubbelt system. Å ena sidan finns det uttalade elitskolor och ett system som till viss del liknar det franska, anrika internatskolor⁴¹¹ som förbereder för inträde på antingen prestigefulla *liberal arts colleges* eller Ivy League-universiteten. Å andra sidan finns ett enormt utbildningsutbud, där det alltid finns något universitet eller college som är villigt att acceptera en nästan oavsett vilka betyg man har (förutsatt att man kan betala). Denna dubbelhet kan ses som ett resultat av expansionen av det högre utbildningssystemet, det tidigare elitorienterade systemet lever kvar i det nya massuniversitetet.⁴¹² Tendenserna är även närvarande i både det svenska och det franska systemet om än inte lika utpräglade. I Sverige lyckas till skillnad från de traditionella universiteten och fackhögskolorna de mindre regionala högskolorna sällan upprätthålla några mer omfattande selektionskriterier, utan brottas snarare med problemet att fylla de platser man tilldelats av statsmakterna⁴¹³ och i Frankrike expanderar kortare tekniska utbildningar, som IUT och STS, som attraherar helt andra sociala grupper än dem som söker sig till *grandes écoles*. Men skillnaderna inom systemen blir ändå inte lika omfattande som i det amerikanska systemet.

En central aspekt av det amerikanska systemet är dess geografiska uppdelningar. Man kan göra en uppdelning i regionala och nationella lärosäten, där de första nästan uteslutande rekryterar sina studenter från den egna delstaten eller än snävare, och de senare rekryterar en minoritet från den egna delstaten och har en bred såväl nationell som internationell representation av studenter. Denna

⁴¹⁰ Även denna grupp har en egen organisation som samlar alla college och universitet för denna intressegrupp, The Hispanic Association of Colleges and Universities (som omfattar universitet och högskolor i hela den spanstalande världen), se <http://www.hacu.net/>. Spanskinfluerade universitet var för övrigt de första som etablerades i den nya världen. De äldsta dateras till femtonhundratalet, ca hundra år äldre än Harvard, det äldsta universitet i Nordamerika. John Roberts, Águeda M. Rodríguez Cruz and Jürgen Herbst, "Exporting Models," pp. 256–282 in Hilde De Ridder-Symoens (red.), *A History of the University in Europe. Volume II: Universities in Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge UK 1996.

⁴¹¹ Peter W. Cookson, Jr. & Caroline Hodges Persell, *Preparing for Power. America's Elite Boarding Schools*, Basic Books, New York 1985.

⁴¹² Uppdelningen i elitutbildning och masshögskoleutbildning myntades av Martin Trow 1974, "Problems in the transition from elite to mass higher education", pp. 51–101 i OECD (red.), *Policies for Higher Education*, OECD Paris, 1974. Trow gör en uppdelning mellan ett elitutbildningssystem som omfattar under 15 % av en ålderskohort, ett massutbildningssystem som sväljer 15–50 %, samt ett system som tillåter allmänt tillträde (över 50 %), "en öppen högskola" med de svenska statsmakternas terminologi. Det intressanta med Trows artikel är inte de gränser han sätter upp utan att han tänker sig att de olika systemen ryms i varandra likt ryska dockor. Se även Lillemor Kim, Maria Johansson, Sverker Sörlin & John Storan, *Bridging the Gap – Comparing Actions for Widening Participation in Higher Education in Sweden and England*, Preliminär version, Arbetsrapport 2005:39, SISTER, Stockholm 2005, p. 5.

⁴¹³ I tillträdesutredningens slutrapport menar enmansutredaren Lars Lustig att den svenska högskolan består av två delar, en "urvalshögskola" och en "rekryteringshögskola". Till den tidigare är det ett omfattande söktryck, till den senare antas alla sökande som uppfyller de grundläggande kriterierna. Av de program som VHS ansvarar för kom samtliga studenter in på närmare hälften av programmen. Vilka högskolor som har det lägsta söktrycket anges inte men det räcker med att studera VHS-antagningsstatistik översiktligt för att se att de mindre och medelstora högskolorna har betydligt svårare att fylla sina platser än de traditionella universiteten och fackhögskolorna. Se Lars Lustig, *Tre vägar till den öppna högskolan*, SOU 2004:29, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2004, pp. 145–148.

geografiska spännvidd i rekryteringsunderlaget är unik för det amerikanska systemet. Det svenska systemet kan visserligen också delas upp i en regional och en nationell sektor (grovt sagt: de mindre och medelstora högskolorna står mot de traditionella universiteten och fackhögskolorna), men den internationella dimensionen i studentrekryteringen har fram tills nyligen varit tämligen frånvarande och av underordnad betydelse. Även det franska systemet har en uppdelning i en regional och en nationell sektor. Här har som i USA funnits en internationell dimension sedan länge. Men den internationella rekryteringen i både Sverige och Frankrike är betydligt mer begränsad och har en tydlig slagsida mot vissa länder, de tidigare kolonierna i det franska fallet och europeiska länder i det svenska fallet⁴¹⁴ (se ovan Kapitel I och avsnittet Den transnationella utbildningsmarknaden och val av undersökningsområden). USA lyckas med konststycket att rekrytera globalt och fungerar som det mest centrala utbildningslandet för många nationella eliter i andra länder. Den geografiska rekryteringen har sammanfattningsvis i USA en större spännvidd än i något annat land och är ytterligare en dimension av den amerikanska mångfalden.

Ett annat viktigt särdrag för det amerikanska högre utbildningssystemet är dess stora frihet vad gäller kompositionen av en utbildning, det så kallade elektivsystemet. Systemet är baserat på att man som student ska uppnå ett visst antal poäng för att erhålla en viss examen. Så länge man tar dessa poäng och kombinerar dem på ett visst sätt (för en *major* i ett visst ämne krävs att man har x poäng av y i ämnet och för en *minor* i ett annat ämne z poäng av y, resterande poäng kan sedan väljas relativt fritt). Redan att man har två ämnen i en examen skiljer sig från exempelvis det franska universitetssystemet, där man i princip läser ett enda ämne (låt vara att definitionen av ett ämne är rätt vid och att mycket kan rymmas inom exempelvis lingvistik eller sociologi). I det svenska systemet av kurser har man vanligtvis rätt stor frihet, men friheten tar sig oftast uttryck i att man väljer en hel termins studier åt gången, inte att man sätter samman mindre kursmoduler om några veckor till en termins studier. Det amerikanska systemet, som har kritiserats av många⁴¹⁵, är ett av de mest öppna i världen och detta bidrar också till att vi kan tala om ett mycket heterogent utbildningsutbud som ändå fungerar som ett system.⁴¹⁶ Det finns inte bara många olika typer av lärosäten och utbildningar, man kan även inom ramen av en viss utbildning på ett visst lärosäte skapa sin helt egna utbildning.

Flexibiliteten i systemet uttrycks även i antagningsförfarandena till den högre utbildningen.⁴¹⁷ Dessa varierar mycket mellan lärosäten och utbildningar, det finns nämligen inga nationella (eller

⁴¹⁴ Bland utbytesstudenter är det framför allt studenter från EU-länder, se Högskoleverket och SCB, *Högskolestuderande med utländsk bakgrund. Höstterminerna 1998 och 1999*, UF 19 SM 0001, p. 12. Gruppen *free movers* är svårare att särskilja i statistiken, se Berith Ramstedt, *Free movers som resurs och strategi. Utländska studenter i det svenska utbildningssystemet*, Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:6, pp. 2-6. De data som finns visar på att det finns ett betydande antal utländska medborgare från Östeuropa som studerar i Sverige, samtidigt som det är få från Sydamerika och Afrika (*Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige*, SOU 2000:92, Utbildningsdepartementet 2000, pp. 46-48).

⁴¹⁵ Abraham Flexner är kanske en av de mest skarpa kritikerna. Abraham Flexner, *Universities. American, English, German*, Oxford University Press, New York 1968 [1930], pp 46-68.

⁴¹⁶ Sheldon Rothblatt, *The Modern University and Its Discontents. The Fate of Newman's Legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, pp. 30-38.

⁴¹⁷ Högskoleverket, *Antagning till högre utbildning i USA och Kanada – intryck från en studieresa*, Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR, Högskoleverket, Stockholm 2000.

delstatliga) kriterier för hur antagningen ska gå till. Det är med andra ord upp till varje enskilt lärosäte och utbildning att bestämma efter vilka kriterier man ska anta sina studenter. Det är vanligen inte några transparanta processer och flera svenska studenter menar att de inte riktigt vet på vilka grunder de har blivit antagna.

Man kan summera den amerikanska modellen med att referera till universitetshistorikern Sheldon Rothblatts karakteristik: det amerikanska universitetet är skapat i opposition mot en enhetlig idé om ett universitet, det låter sig snarare karakteriseras som ett *multiversitetssystem*.⁴¹⁸

Nedan kommer vi att redogöra för och analysera det amerikanska systemet mer i detalj. Som för det franska systemet är syftet att dels ge en förståelse för vad det innebär att studera i USA och på olika typer av skolor och utbildningar, dels att nå fram till ett antal klassificeringar som gör rättvisa åt de skillnader som finns mellan skolor och mellan utbildningar.⁴¹⁹ Materialet utgörs av såväl officiell statistik, utbildningshistorisk och -sociologisk forskning, tryckt informationsmaterial från skolorna och information på webben⁴²⁰ som intervjuer med svenska studenter. Likaså kommer vi att börja bekanta oss med enkätmaterialet och i grova drag analysera fördelningen av de svenska studenterna på de olika typerna av skolor och av utbildningar.

Vi kommer först att försöka reda ut skillnaden mellan *undergraduate* och *graduate studies* och vilka typer av examina som ges. Detta för oss över till en diskussion av skillnaderna mellan olika skolor och skoltyper, först universitet och college. Dessa beteckningar är dock mycket vida och därtill finns en rik flora av skoltyper såsom *community colleges*, *liberal arts college* och *professional schools*. En annan aspekt värd att uppmärksamma är den geografiska rekryteringen. Lärosäten undersöks sedan utifrån antagningspolicyn, det vill säga hur selektiva de är i sin rekrytering. Det amerikanska systemets mångfald har gett upphov till åtskilliga försök att bringa ordning, där rankning, klassificeringar och ackrediteringar är de viktigaste formerna. Två av de mer etablerade, Carnegie Classification och US News' rankning undersöks och analyseras. Dessa två används sedan som underlag för en för vår undersökning lämplig klassificering av skolorna. Som ett sista led i genomgången av lärosäten undersöks relationerna mellan de amerikanska lärosätena som ingår i studien och svenska lärosäten. Efter lärosätena, som tar det mesta av utrymmet i anspråk, vilket är befogat eftersom skolorna är mycket viktiga i det amerikanska systemet, behandlas studiernas ämnesmässiga inriktning. Även relationen mellan ämnen och skolor studeras. Avslutningsvis berörs ett antal ytterligare karakteristika av det amerikanska systemet såsom lärarna, undervisningen, organisationen och studenterna. Ambitionen är här att göra vissa jämförelser med framför allt det svenska systemet.

⁴¹⁸ Sheldon Rothblatt, *The Modern University and Its Discontents. The Fate of Newman's Legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, p. 74.

⁴¹⁹ För en diskussion om de källor som ligger till grund för klassificering av skolor, se avsnittet om klassificering av skolor och utbildningar under New York-undersökningen i Appendix.

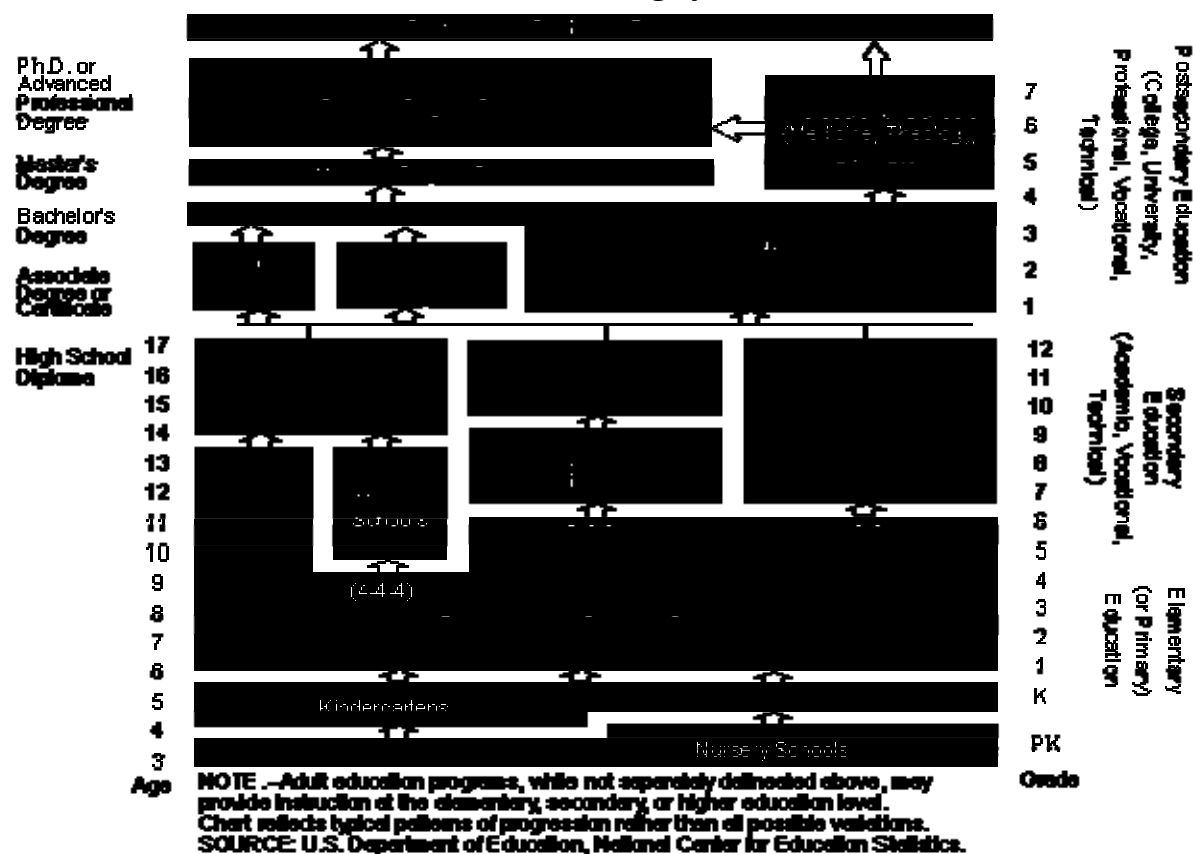
⁴²⁰ För att teckna bilden av det amerikanska högre utbildningssystemet har information från bland annat United States Network for Education Information, se <http://www.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/edlite-index.html> och EducationUSA, <http://educationusa.state.gov/> använts.

NIVÅER OCH EXAMINA

UNDERGRADUATE OCH GRADUATE

En av de mest fundamentala uppdelningarna i det amerikanska högskolesystemet är den mellan *undergraduate studies* och *graduate studies*, grovt översatt grundutbildning kontra forskarutbildning, se Graf 38. För att bli antagen till en *graduate*-utbildning krävs vanligen minst fyra års grundutbildningsstudier. Därefter följer antingen fyra års forskarutbildning eller två års magisterstudier. Efter avslutade magisterstudier är det också möjligt att påbörja en forskarutbildning. Det amerikanska systemet kan således beskrivas som ett 4+4-system eller ett 4+2+4-system beroende på om man väljer att påbörja sina forskarutbildningsstudier direkt efter sin grundutbildning eller om man först tar en *master's*-examen.⁴²¹

Graf 38. Karta över det amerikanska utbildningssystemet.

Källa: <http://www.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/us/edlite-map.html>

Den stora skillnaden mellan de två typerna av utbildning är att grundutbildningen är mer allmänt orienterande (se vidare nedan avsnittet Generell utbildning med valfrihet som mottot), medan

⁴²¹ Längden av en forskarutbildning varierar mellan olika ämnen och högskolor. Det tar dessutom vanligtvis längre än fyra år att avsluta sina forskarutbildningsstudier, medianen är exempelvis åtta och ett halvt år för en PhD i humaniora. Det krävs ofta rätt många år (upp till 12 år är inte ovanligt) i högre utbildning för att erhålla en doktorsgrad, se <http://www.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/us/edlite-research-doctorate.html>.

forskarutbildningen är mer specialiserad. Det amerikanska systemet skiljer sig här från exempelvis det franska där man specialiserar sig mycket tydligare, vanligen redan på grundutbildningsnivå. Det finns även utbildningar i USA där kopplingarna mellan de två nivåerna är mycket lösa. Man kan exempelvis ta en *Master in Business Administration* (MBA) utan att tidigare ha läst ekonomi – det är inte ovanligt att man har en tekniskt orienterad grundutbildning som man sedan kompletterar med en MBA.

BACHELOR'S, MASTER'S OCH PH.D.

Det finns en uppsjö olika examina och några ord behöver sägas om dessa eftersom de är kopplade till olika typer av skolor och utbildningar. Lärosäten definieras ofta efter den högsta nivå på de examina de huvudsakligen erbjuder. Vad gäller grundutbildningsnivån finns två centrala typer av examina, *associate's degree*, som erhålles efter två års heltidsstudier, och *bachelor's degree*, som omfattar fyra års heltidsstudier. För *graduate studies* kommer i huvudsak två examina i anspråk, *master's degree*, som vanligen ges efter två års studier, och doktorsexamen, där den vanligaste och mest kända är *Doctor of Philosophy (Ph.D.)*, som i praktiken kräver sex till åtta års studier.

De olika examina kan sedan delas in i undertyper. Bland *bachelor's* är de två absolut mest frekventa *Bachelor of Arts (B.A.)* för dem som läser humaniora och samhällsvetenskapliga ämnen, och *Bachelor of Science (B.S.)* för dem som väljer att ta en major i ett naturvetenskapligt ämne. Det finns vidare *Bachelor of Fine Arts (B.F.A.)* för dem som studerar konst mer praktiskt och ibland ges *Bachelor's of Business Administration (B.B.A.)* även om en B.A. med *major* i ekonomi är betydligt vanligare. Motsvarande system finns på *master's*-nivå med *Master's of Arts (M.A.)* och *Master's of Science (M.S.)* som de två vanligaste. En av de mest kända examina och den som fått mest genomslag internationellt torde vara M.B.A.-examen, *Master's of Business Administration*, en examen som har ett näst mytomspunnet rykte.⁴²²

Det finns även en uppsättning mer professionellt orienterade examina. På den lägsta nivån, *associate's degree*, finns förutom den mer generella examen, *Associate of Arts (A.A.)* även *Associate of Applied Science (A.A.S.)* som täcker in mer yrkesorienterade utbildningar. Professionella examina är mest förknippade med traditionella professionsyrken. Det finns exempelvis *Doctor of Medicine (M.D.)* för läkare, *Juris Doctor (J.D.)* för jurister, *Doctor of Dental Science (D.D.S.)* eller *Doctor of Medical Dentistry (D.M.D.)* för tandläkare, *Doctor of Veterinary Medicine (D.V.M.)* för veterinärer. Dessa studier förutsätter ofta först en *bachelor*, det vill säga fyra års studier på college, och därefter tre till fyra års ytterligare studier. Även om doktor ingår i titeln är de inga forskarutbildningar, utan professionsutbildningar (de kallas *first-professional doctoral degrees* och kan således följas av en forskarutbildning). Forskarutbildningen resulterar vanligen i en *Doctor of Philosophy (Ph.D.)*, men även här finns några olika varianter. De som har en *first-professional doctoral degrees* i medicin kan bygga på med *Doctor of Medical Science (D.M.Sc.)*, de som är *Juris Doctor* kan fortsätta och efter

⁴²² Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, nr 108, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2004, *passim*, pp. 11-14.

avlagd examen titulera sig *Doctor of Canon Law (J.C.D.)*, *Doctor of the Science of Law (L.Sc.D.)*, eller *Doctor of Juridical Science (S.J.D.)* beroende på inriktning.

LÄROSÄTEN

COMMUNITY COLLEGE, JUNIOR COLLEGE, LIBERAL ARTS COLLEGES, COLLEGE, UNIVERSITET OCH PROFESSIONAL SCHOOLS

Vi har hittills uppehållit oss vid typer av studier och examina. Dessa fungerar också som viktiga kriterier för att skapa kategorier av lärosäten, vilka vi ska ägna detta avsnitt åt. Den kanske mest fundamentala vattendelaren mellan lärosäten är den mellan universitet och college, låt vara att gränsen långtifrån är tydlig alla gånger.⁴²³ Den mest vedertagna distinktionen har att göra med vilken nivå av utbildning som erbjuds. *College* eller *university colleges* har vanligt endast *undergraduate studies*, det vill säga studier som omfattar tvååriga (*Associate's degrees*) eller fyraåriga (*Bachelor's degrees*) examina, medan universiteten även huserar *graduate studies*, det vill säga magister- (*Master's degrees*) och forskarutbildningsnivå (*Doctor of Philosophy, Ph.D.*). Men det finns undantag, det mest kända är antagligen Dartmouth College, som är ett av de ledande universiteten i landet. Det finns även lärosäten, som inte erbjuder *graduate studies*, men som benämner sig universitet. Namnen är med andra ord inte skyddade, men i de allra flesta fall gäller ändå regeln att *college* avser ett lärosäte som endast bedriver grundutbildning och att ett universitet förutom grundutbildning även erbjuder forskarutbildning.

Det finns vidare olika typer av college.⁴²⁴ Det man vanligtvis associerar med ett college i USA är ett lärosäte som bedriver grundutbildning. Det kan finnas viss forskning och forskarutbildning, men den stora delen av undervisningen sker på grundnivå. Grundutbildningen är fyraårig och leder till en *Bachelor's degree*. Vid sidan om denna form av college, som kan sägas vara den traditionella formen av college i USA, har det på senare år vuxit fram en kortare variant av collegeutbildning, tvååriga utbildningar som leder till *Associate's degrees*. Den vanligaste formen här är *community colleges*, som är offentliga, ofta med ett *county* eller en stad som huvudman. Den privata motsvarigheten går under namnet *junior colleges*. Tanken med dessa college är att de ska utgöra en brygga mellan *high school* och de vanliga universiteten.⁴²⁵ Man läser två år på ett *community college* och därefter kan man om

⁴²³ Sheldon Rothblatt, *The Modern University and Its Discontents. The Fate of Newman's Legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, pp. 39-40.

⁴²⁴ Inget av dessa svarar mot den ursprungliga betydelsen av ordet, dvs. ett boende för studenter utanför universitetet som efterhand kom att inkorporeras i universitetet och även svara för en del av utbildningen. De olika collegen i Cambridge och Oxford är de enda nu fungerande collegen i denna mening.

⁴²⁵ I Sverige har på sistone collegeutbildningar etablerats på många universitet och högskolor i samarbete med institutioner för folkbildning och komvux, vilka till viss del påminner om amerikanska *community colleges*. Sverker Sörlin benämner denna nya företeelse "den tredje zonen", där gymnasieskolan utgör en första frivillig zon och högskolan en andra. Se Sverker Sörlin, "Den tredje zonen – Om utbildningslandskapet i femtioprocentssamhället", pp. 109-131 i Lena Adolfsson (red.), *College: Folkuniversitetets collegemodell för gränzonen gymnasieskola-högskola*, Folkuniversitetet, Umeå 2003. I Högskoleverket, *Collegeutbildningen – en delrapportering våren 2005*, Högskoleverkets rapportserie 2005:23 R, Högskoleverket, Stockholm 2005, benämns collegeutbildning som en blandning mellan gymnasieutbildning och högskoleutbildning. Utbildningen har anordnats vid ungefär hälften av landets lärosäten, men omfattningen är begränsad,

man vill gå vidare till ett vanligt college för att ta en *bachelor*. Ytterligare en typ av college är *liberal arts college*. Definitionen är enligt The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching: "These institutions are primarily undergraduate colleges with major emphasis on baccalaureate programs. During the period studied, they awarded at least half of their baccalaureate degrees in liberal arts fields." Dessa erbjuder alltså fyraåriga studier som avslutas med en *bachelor*, men de har ett snävare utbildningsutbud än ett vanligt college, de fokuserar tydligt på humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen.

För att spä på den terminologiska förvirringen något ytterligare kan vi slutligen konstatera att benämningen college kan vara synonymt med ett lärosäte, såsom i fallet med Dartmouth College, men det kan också vara en del av ett universitet, som exempelvis Eugene Lang College eller Mannes College of Music vid New School University i New York eller Harvard College vid Harvard University. Harvard College är en skolenhet bland många andra, vilka tillsammans bildar Harvard University.

En annan viktig skiljelinje går inom universiteten mellan *Professional schools* och resterande delar av universitetet. *Professional schools* är i mångt och mycket ett amerikanskt fenomen. Man kan beskriva det som en egen autonom enhet inom universitetet. De skiljer sig från exempelvis fakulteter och institutioner vid svenska universitet, bl. a. vad gäller graden av autonomi. De är mer autonoma än de svenska organisationerna, i det avseendet att de ofta är uppbyggda kring en professionsutbildning och har en stark koppling till det professionella fältet utanför akademien.⁴²⁶ De flesta större universitet med självaktning har en *Business School*, en *Law School* och en *Medical School*. Andra varianter är *School of Government*, *School of Education* och *School of Public Health*. Som en indikator på de omfattande kopplingarna till den professionella världen är många *professional schools* döpta efter kända personligheter inom sina fält. The Wharton School (University of Pennsylvania), den första *Business School* i USA, grundad 1881, är uppkallad efter en känd affärsfamilj i Philadelphia, The Tuck School of Business (Dartmouth College), den första *Graduate School of Business*, etablerades 1900 av Edward Tuck, en stor finansman och filantrop med examen från Dartmouth, och John F. Kennedy School of Governance (grundad 1936 som Harvard University's Graduate School of Public Administration, omdöpt 1969) vid Harvard University behöver ingen ytterligare presentation.

Typiskt för *Professional schools* är att de ofta erbjuder utbildningar inriktade mot specifika yrkesexamina, så kallade *first-professional doctoral degrees*, som de viktigaste examina. Det går ofta även att ta andra examina, som en B.A. eller en Ph.D. eller motsvarande, men det är ändå vanligen

endast ca 400 studenter har genomgått utbildningen med godkänt resultat. Mer än hälften av dessa fortsätter dock med regelrätta högre studier.

⁴²⁶ Konstskolorna i Sverige är nog de som kommer närmast de amerikanska *Professional Schools* vad gäller koppling till professionella fält. Enligt konstvetarna Marta Edling & Maria Görts intar de konstnärliga högskolorna en särställning i det svenska högskolesystemet. Inga andra typer av lärosäten tilläts ha så starka band med den professionella världen utanför akademien. Man hämtar exempelvis sina professorer bland verksamma professionella utövare och de stannar oftast på skolan endast några år. Föredrag av konstvetarna Marta Edling och Maria Görts, Uppsala, 2004-11-24. Se även Marta Edling och Maria Görts "Att vara student på en konsthögskola" pp. 99-108 i Lillemor Kim och Pehr Mårtens (red.), *Den vildväxande högskolan. Studier av reformer, miljöer och kunskapsvägar*, SISTER/Nya doxa, Stockholm/Nora 2003.

first-professional doctoral degrees som är mest emblematiska för skolan. Att kunna erbjuda en MBA är för många liktydigt med att vara en riktig *Business School*. Detta oavsett hur framstående man är inom grundutbildning eller forskarutbildning och forskning. För Handelshögskolan i Stockholm har det varit av stort symboliskt värde att kunna lansera en heltids MBA-utbildning.⁴²⁷

FORSKNINGSUNIVERSITET, MASSUNIVERSITET OCH SPECIALISERADE SKOLOR

Ytterligare en distinktion som kan göras på grundval av vilka examina som dominerar är att göra en uppdelning mellan universiteten baserad på proportionerna mellan forskarutbildningsexamina/magisterexamina/grundutbildningsexamina. Denna uppdelning ligger exempelvis till grund för den klassificering som Carnegie Foundation gör (mer om detta nedan). Det är på grundval av hur många doktorsexamina som delas ut och i hur många discipliner dessa är spridda, möjligt att särskilja så kallade forskningsuniversitet och dela in dessa i två kategorier, intensiva (fokus på ett begränsat antal discipliner) och extensiva (ett brett utbud av discipliner och en omfattande produktion av doktorsgrader). De mest välkända amerikanska universiteten, som Harvard, Yale och Berkeley, hamnar i den senare kategorin. Forskningsuniversiteten kan på så sätt skiljas från de universitet vars *graduate*-nivå framför allt omfattar *master*'s. Dessa lärosäten delas också in i extensiva och intensiva lärosäten beroende på produktionens storlek och vidd.

Vid sidan om såväl college och universitet faller specialiserade institutioner. Dessa är vanligen fokuserade på ett ämnesområde med tekniska och konstnärliga högskolor som de mest karakteristiska typerna. De mest kända tekniska högskolorna, som Massachusetts Institute of Technology och Stanford University, räknas dock inte enligt Carnegie Foundation till kategorin specialiserade skolor, utan är i kraft av sin omfattande forskning och sin bredd att betrakta som extensiva forskningsuniversitet. Det är snarare mindre kända högskolor, som inte har samma bredd, som de ovan nämnda, som hamnar i kategorin specialiserade skolor. Av de skolor som de svenska studenter som ingår i undersökningspopulationen studerar vid är det endast ett fåtal som klassas som specialiserade skolor och den i särklass största kategorin är *Schools of art, music, and design* dit tolv skolor förs. Andra kategorier där det förekommer svenska studenter är *Theological seminaries and other specialized faith-related institutions*, *Schools of business and management* och *Medical schools and medical centers*.

LOKALA, REGIONALA, NATIONELLA OCH INTERNATIONELLA LÄROSÄTEN

Hittills har framställningen kretsat kring typer av examina och skillnader mellan lärosäten baserade på vilka typer av examina de erbjuder samt proportionerna mellan de olika typerna av examina. För att göra bilden mer rättvisande bör vi även föra in en geografisk dimension. I exempelvis sammanhang

⁴²⁷ Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, nr 108, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2004, *passim*, pp. 114-115, och Tina Hedmo, *Rule-Making in the Transnational Space: The Development of European Accreditation of Management Education*, Doctoral thesis, nr 109, Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala 2004, pp. 73-74.

som US News College ranking, den ledande rankningen, görs en uppdelning mellan regionala och nationella lärosäten. Denna uppdelning bygger i sin tur på Carnegie Foundation Classification (se vidare nedan), där forskningsuniversiteten och collegen delas upp i två underkategorier, en som avser dem som har ett bredare utbildningsutbud och en som har ett smalare.⁴²⁸ Denna innehållsliga distinktion transformeras således av US News till en geografisk distinktion: lärosäten med ett brett utbildningsutbud klassas som nationellt rekryterande universitet och lärosäten med ett smalare utbildningsutbud benämns som regionalt rekryterande. Även om det kanske går att diskutera enskilda lärosätens kategoriseringar i detta avseende är det rimligt att anta att det faktiskt finns en överensstämmelse mellan utbildningsutbudet och den geografiska rekryteringen, vilket även framgår av Tabell 11.

Tabell 11. Skoltyper enligt US News och studentrekrytering (andel studenter som ej kommer från den egna delstaten).

	N	Medelvärde	Standardavvikelse
Ej rankad US World 1998	50	66,7	32,1
Regional Liberal Arts College	19	69,3	30,5
Regional University	50	75,0	26,5
National Liberal Arts College	8	26,5	9,4
National University	45	44,8	31,0
Total	172	61,8	32,3

Uppgifter om andel som ej kommer från den egna delstaten är hämtade från Hobson College View 2004. Skolpopulationen består av de skolor där det finns svenska studenter som ingår i det geografiska område som undersökning täcker, det vill säga de elva delstaterna i nordöstra USA.

Det är dock inte tillräckligt att endast särskilja två geografiska nivåer. Flera av de mest eftersökta nationella universiteten har snarare en internationell än nationell utbildningsnivå. Ansvarig för *Admissions office* vid Stanford Universitet lät påskina att universitetet skulle kunna fylla alla sina utbildningsplatser med asiatiska studenter, så duktiga är dessa studenter, men att de valt att inte ta in fler än max 50 % för att inte få en för ensidig studentpopulation (man tvingas med andra ord kvotera in amerikanska studenter!).⁴²⁹

Studenternas nationella härkomst är intressant för lärosätet utifrån en rad olika aspekter. Bortsett från det som kanske vanligen förknippas med internationella studenter – att dessa studenter för med sig olika kulturella erfarenheter vilka berikar undervisningen – och möjligen även ett mer demokratiskt argument som att olika nationella grupper bör ges möjlighet att åtnjuta den bästa utbildningen i världen finns mer krassa anledningar. En är naturligtvis den ekonomiska. För många lärosäten fungerar de internationella studenterna som en viktig finansiell mjölkko. Det finns, eller har i alla fall fram till de mer skärpta visumreglerna funnits ett ökande intresse för att studera i USA. I takt med de asiatiska ländernas ekonomiska framgång har också en mycket köpstark grupp presumtiva studenter vuxit fram. Det är med andra ord möjligt att analysera de internationella flödena av studenter i rena

⁴²⁸ Se <http://www.carnegiefoundation.org/Classification/CIHE2000/background.htm> för tidigare definitioner av klasser av utbildningsinstitutioner inom klassificeringen.

⁴²⁹ Samtal med Professor Rick Reis, Stanford University, 2002-04-11. Det verkar vara en viss överdrift i påståendet, ca 25 % av grundutbildningsstudenterna kommer från asiatiska länder, se <http://www.stanford.edu/home/statistics/#enrollment>.

ekonomiska termer, där vissa sektorer av det amerikanska högre utbildningssystemet är mer eller mindre beroende av de internationella studenterna. En annan anledning till att anta internationella studenter är att dessa förstärker den akademiska positionen. Tack vare att många länders utbildningssystem på lägre nivåer är överlägsna det amerikanska är det möjligt för dessa länder att exportera duktiga elever till den högre utbildningen i USA. Detta är framför allt viktigt för den mest prestigefulla sektorn av den högre utbildningen och det är också här vi finner de högsta andelarna internationella studenter. De internationella studenterna fyller också en annan funktion, de är viktiga som nationella ambassadörer för skolan spridda över världen och de gör att de nätverk som skolan förfogar över får en internationell räckvidd. För den som vill konkurrera på en internationell marknad är detta naturligtvis av stort värde. Det gör också det lättare för skolan att placera sina adepter på bra praktikplatser världen över samt att ge sina alumni möjligheten att ta del av världsomspännande nätverk vid anställningar. Skolan kan med andra ord garantera tillträde till en internationell arbetsmarknad.

Internationaliseringen handlar inte endast om att ha stora andelar internationella studenter på campus. Många av de mest dominerande institutionerna har egna filialer i utlandet. Columbia University har ansvar för lokaler i Paris nära Luxemburgparken, där man exempelvis kan läsa den ettårig *undergraduate*-kursen *The Shape of Two Cities: New York/Paris Program*.⁴³⁰ New York University har utöver vanliga utbytesavtal, företrädesvis med traditionella universitet i större europeiska städer (exempelvis Köpenhamns universitet, Stockholms universitet och Humboldt Universität) egna filialer i London, Paris, Madrid, Florens och Prag.⁴³¹ USA:s ledande *business school*, The Wharton School, University Pennsylvania, bedriver sedan länge ett nära samarbete med Europas första *business school*, INSEAD, i Paris. Den senaste trenden verkar vara att etablera sig i det snabbt ekonomiskt expanderande Asien: Cornell University har ett eget *Medical College* i Qatar,⁴³² Harvard Business School etablerade 1999 The Asia-Pacific Research Center i Hong Kong och 2002 Japan Research Office i Tokyo.⁴³³ Dessa centra har flera funktioner. Bland annat innebär de att skolorna kan etablerar sig på nya marknader samt att de ger nya möjligheter att stärka den egna positionen på hemmaplan – de fungerar som ett viktigt argument i striden om de mest eftersökta studenterna, lrosttet kan erbjuda studier vid egna campus i utlandet, vilket r något som föräldrarna ofta finner tryggare än att skicka sina telningar till främmande länders universitet.

Ett ytterligare alternativ för att stärka sin internationella profil är att anordna kurser i utlandet. En svensk student som läser på Dartmouth College, ett av Ivy League-universiteten, berättar om en kurs som skolan förlagt till Marocko:

De har samarbete med folk som r i från de olika länderna, men sen reser de alltid med en person från skola också. Men så kombinerar de ofta, som jag skulle ha kt på ett program till

⁴³⁰ Se <http://www.arch.columbia.edu/NYParis/>, besökt 2005-08-17. Reid Hall ägs och administreras av Columbia men även studenter från andra amerikanska universitet (bland andra University of Pennsylvania) kan söka dit.

⁴³¹ Se <http://www.nyu.edu/studyabroad/>, besökt 2005-08-17.

⁴³² Se <http://www.qatar-med.cornell.edu/>, besökt 2005-08-17.

⁴³³ Se http://www.l.hbs.edu/global/research_centers.html, besökt 2005-08-17.

Marocko förra hösten men det blev aldrig av, men då var det en lärare som är en väldigt framstående musikutnolog ifrån min skola som skulle följa med oss, så vi skulle hålla på med praktiskt arbete i musikantropologi, sen var det två lärare där också som skulle undervisa oss i marockanska arabiska och även marockanska, som en slags föreläsningsserie i kulturlivet, just i [...], där vi skulle vara.

SELEKTIVA OCH ICKE-SELEKTIVA LÄROSÄTEN

I det franska utbildningssystemet är det relevant att skilja mellan en öppen och en stängd sektor. Denna skiljelinje kan inte på samma sätt upprättas i det amerikanska systemet. Däremot kan man tala om ett kontinuum från mycket öppna till mycket selektiva lärosäten. Collegeguider klassificerar vanligen skolorna efter vilken antagningspolicy de har, om de är öppna, selektiva, eller konkurrensutsatta. Precisionsnivån varierar. Vissa guider har upp till tiotalet kategorier för att beskriva svårighetsgraden att ta sig in.⁴³⁴ Som ett ytterligare mått på vad som krävs för att ta sig in listas ofta medelvärdet på det vanligaste provet Scholastic Aptitude Test (SAT) som den senaste kullen nyantagna studenter hade. Ibland anges lägsta och högsta värden också. Det kan råda stor spännvidd mellan olika lärosäten. De som har den mest selektiva antagningspolicyn kräver nästintill full poäng på SAT, medan andra accepterar alla som söker. Generellt gäller att *community colleges* ofta är öppna för alla sökande, bara de kan erlagga de med amerikanska ögon sett låga skolavgifterna. På *liberal arts colleges* och de mest prestigefulla universiteten och collegen är det svårast att komma in och det är där det råder den hårdaste konkurrensen, se Tabell 12. Av maximala 800 poäng på matematikdelen hade de antagna studenterna till Harvard University 745 poäng i genomsnitt. Medelvärdet för provet ligger runt 520, men endast två procent av dem som tar provet når ett resultat över 750 poäng.⁴³⁵ Det betyder ändå att det finns en ganska stor population av studenter att välja mellan. Till de 1 600 studentplatser som finns söker drygt 20 000 studenter.⁴³⁶ Att lyckas bra på SAT är således ett nödvändigt, men inte tillräckligt kriterium.

⁴³⁴ Barron's *Profiles of American Colleges* 1998, 22:a upplagan, 1997, har exempelvis följande indelningar: *noncompetitive*, *less competitive*, *competitive*, *competitive +*, *very competitive*, *highly competitive*, *highly competitive +* och *most competitive*.

⁴³⁵ Se www.collegeboard.com/prof för en allmän information om SAT och http://www.collegeboard.com/prod_downloads/counselors/hs/sat/resources/handbook/4_InterpretingScores.pdf för en analys av hur provvärden ska tolkas.

⁴³⁶ <http://www.admissions.college.harvard.edu/prospective/applying/stats/>.

Tabell 12. De 25 högst rangordnade lärosätena i undersökningspopulationen efter SAT-poäng.

Lärosäte	Klassificering	Barron's antagningsstandard	Huvudman	SAT	SAT Verbal	SAT Math
1 Harvard Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1495	750	745
2 Princeton Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1470	730	740
3 Yale Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1465	735	730
4 Massachusetts Inst. of Technology	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1459	706	753
5 Dartmouth Coll.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1430	710	720
6 Columbia Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1415	710	705
7 Teachers Coll. of Columbia Univ.	Nat-Univ-1 nivå	.	Private not-for-profit	1415	710	705
8 Tufts Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1410	700	710
9 Amherst Coll.	Nat-LibArtColl-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1402	705	697
10 Middlebury Coll.	Nat-LibArtColl-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1400	700	700
11 Johns Hopkins Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1398	683	715
12 Brown Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1390	690	700
13 Cornell Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1380	680	700
14 Georgetown Univ.	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1375	685	690
15 Worcester Polytechnic Inst.	Nat-Univ-2 nivå	highly competitive	Private not-for-profit	1360	660	700
16 Univ. of Rochester	Nat-Univ-2 nivå	highly comp.+	Private not-for-profit	1355	.	.
17 Wellesley Coll.	Nat-LibArtColl-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1350	680	670
18 Lehigh Univ.	Nat-Univ-2 nivå	highly competitive	Private not-for-profit	1350	655	695
19 Brandeis Univ.	Nat-Univ-2 nivå	very competitive	Private not-for-profit	1345	670	675
20 New York Univ.	Nat-Univ-2 nivå	highly competitive	Private not-for-profit	1341	671	670
21 Univ. of Pennsylvania	Nat-Univ-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1340	670	670
22 Barnard Coll.	Nat-LibArtColl-1 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1323	671	652
23 Boston Coll.	Nat-Univ-2 nivå	most competitive	Private not-for-profit	1320	660	660
24 Boston Univ.	Nat-Univ-3-4 nivå	highly competitive	Private not-for-profit	1299	643	656
25 Franklin and Marshall Coll.	Nat-LibArtColl-1 nivå	highly competitive	Private not-for-profit	1263	623	640

Fet stil indikerar Ivy League-universitet (eller skola som utgör del av Ivy League-universitet).

De mest selektiva lärosätena är i den positionen att de kan välja bland en mycket kompetent skara av hugade studenter. Det gör att man i en skara av mycket skolmässigt meriterade studenter kan välja ut dem som har ytterligare tillgångar. Och man kan dessutom se till helheten, komponera studentpopulationen så att man får en varierad skara studenter. Studenterna är en inte helt oväsentlig del av skolans tillgångar. Genom att sätta samman en varierad studentpopulation kan skolan skapa en större bredd på de samlade tillgångarna som skolan förfogar över. Den internationella härkomsten är som vi sett en tillgång att väga in. En svensk student på ett Ivy League-lärosäte menar på frågan varför hon tror att skolan valde just henne:

Jag tror att det kan vara en kombination av olika saker, [...] jag har alltid haft bra betyg, gjorde bra ifrån mig på intagnings tester och sådant och de standardgrejerna för alla eleverna, men sen tror jag att i och med att så få svenska elever så fick jag en känsla av att få en bred [studentgrupp], det är mycket svårare att komma in som indier än som svensk därför att det är så himla många indier som söker. Men kanske också att jag har den bakgrund som jag har, att jag har rest runt mycket och så där, och att de kanske kände att jag kunde tillföra någonting på det sättet, jag vet inte, kanske också att jag ville läsa musik, vilket är ovanligt, sådana grejer.

Som i det franska systemet är det relativt omfattande krav som ställs på de sökande. Det akademiska är dock inte lika betungande. Förutom att ordna med översättningar av betyg och examensbevis från tidigare utbildningar måste man göra de allmänna och specialiserade prov som förväntas av en. Därutöver krävs ett antal uppsatser där man berättar om sig själv och varför man vill gå på skolan och just den utbildning man söker. Vi har anledning att återkomma till detta. Därtill krävs vanligen referenser. Syftet menar samma student som vi citerade ovan kan vara att man vill sätta samman en grupp av intressanta människor:

... snarare än att bara titta på betyg och bara titta på olika saker, så man måste skriva massa uppsatser och berätta mycket om sig själv för de intresserade av att ha intresserade och intressanta människor, så man blir handplockad för det, men jag antar att det är massor av olika [kriterier] för att man ska komma in.

Det är inte helt enkelt att genomsöka de kriterier som skolorna tar in efter. Detta kan variera mellan skolor och också vara beroende av vilka ämnen och utbildningar man söker. Ingen av de svenskar som går på de mest selektiva skolorna vet riktigt vilka meriter de blivit antagna på. Förutom den nationella härkomsten verkar även det sociala kapital man förfogar över vara av intresse för skolorna. De referenser man förväntas skicka in kan även ses som en indikator på studenternas tillgångar i detta avseende. Det går även att likna de mest selektiva lärosätena vid en social klubb.⁴³⁷ Det är då ingen nackdel att bli rekommenderad av dem som redan ingår i klubben. Även den sociala bakgrunden kan räknas in. En svensk student som själv inte har något speciellt omfattande utbildningsmässigt kapital (ekonomisk gymnasieutbildning och låga gymnasiebetyg och inga högre studier i Sverige) har lyckats ta sig in på en av Ivy League-skolorna, låt vara att det är på ett program som riktar sig till otraditionella studenter, de är vanligen äldre än de gängse studenterna (vilket hon inte nämnde i intervjun). Det bristfälliga utbildningskapitalet hon förfogar över kompenseras av en pojkvän som redan läser på skolan, en far som är framgångsrik affärsman, samt ett omfattande eget resande. Här finner vi en avgörande skillnad mot det svenska systemet som nästan uteslutande baseras på egna utbildningsmeriter, mediokra sådana kan inte kompenseras med sociala och ekonomiska tillgångar, vilket är möjligt i det amerikanska systemet.

Oavsett hur man än tagit sig in på de mest selektiva skolorna så väntar vanligen omfattande arbetsinsatser. En student som läser på Columbia University säger följande angående arbetsbördan:

Det är tungt måste jag säga, enormt tufft. Just för att det är sådana enorma mängder. Man blir alldeles chockad när man först kommer. När man kommer tänker man ju att man skall ta sig igenom all den här litteraturen, det finns ju inte en chans att göra det... Därför blir ju betoningen att man satsar på kvantitet i stället för kvalitet så det här djupet går ju förlorat i och med att man inte hinner med allting.

En annan student menar att det inte blir mycket tid över för annat än studier:

- Ja, det är väldigt mycket jobb. Det är, många sena nätter och i regel så skall man väl ofta, jag går väl inte upp speciellt tidigt, så man får väl, jag brukar säga att jag får mina åtta timmar sömn varje dag, i regel varje dag. Men under all min vakna tid så, så är det någonting som måste tas i tur med. Det är, ja vissa, vissa dagar blir det att man jobbar arton timmar om dagen.
- Det är inte så mycket fritid då?
- Väldigt lite fritid, väldigt lite fritid.
- Inte ens helger, så där, utan det blir att man jobbar lördag och söndag, eller...?
- Ja, den enda dagen som känns lite annorlunda, det är fredagar. För att det är sista dagen på, liksom det är sista dagen med föreläsningar, och man, man brukar inte göra någon, man brukar inte plugga på fredag kvällen, i regel, det beror väl på hur mycket jobb du har, men i regel så jobbar man inte på en fredag kväll, men det. Men annars så är det lördagar, lördagar och

⁴³⁷ Enligt sociologen Nicolas Guilhot fungerar Wall Street enligt en liknande modell. Nicolas Guilhot, *Financiers, philanthropes. Vocations éthiques et reproduction du capital à Wall Street depuis 1970*, Raisons d’agir, Paris 2005, pp. 48-55. Man kan också notera att de som fått tillträde till denna klubb vanligen har en examen, på senare år framför allt en MBA, från ett Ivy League universitet. Förutsatt ett visst mått av utbildningskapital har det dessutom blivit lättare för dem som inte tillhör den traditionella storbourgeoisien på östkusten att i takt med att finanskapitalismen flyttat fram positionerna visavi industrikapitalismen vinna tillträde till den exklusiva klubben.

söndagar, det är ingen större skillnad på en vanlig veckodag, bortsett från att man inte har några föreläsningar.

Men dessa villkor gäller inte för alla studenter. En student som har erfarenheter av både studier vid en av de privata skolorna i New York och ett av stadens egna kommunala lärosäten menar att det råder stora skillnader till det privata lärosätets fördel:

Nu där vi sitter är det väldigt vackert men inomhus är det ganska nedgången som i adjunktkontoret som jag sitter i större delen av tiden så, alltså det ser ut som, det är liksom rester av de möbler som överlevt under en trettioårsperiod som placerats in i adjunktkontoret så där jag liksom som en svensk estet och stör mig på detta, det är fruktansvärt fult och slitet och det är ett väldigt muttrande om jag ska göra kopior till mina elever eller så, så är det ett väldigt ståhej över det. På The New School så fanns det pengar, det var vackert, det var konst av spännande konstnärer på väggarna, det fanns en massa välbärgade människor som donerade pengar och tyckte..., Vera Lang tyckte att eleverna på New School borde verkligen gå och se lite teater så då donerar hon liksom 300 biljetter till en Broadwaypjäs sen köper vi dem för fem dollar styck och så kostar de egentligen 60 och så där. Så man får del av mycket runt omkring där.

Förutom resurserna är det även en fråga om vilka krav som ställs och vilken kvalitet undervisningen håller. En student som läser på en handelsskola berättar att kraven vanligen inte är alltför högt ställda, att organisationen inte alltid fungerar som den ska, att proven ibland är mycket lätta:

[...] läraren föreläser och säger vad vi, ger oss noteringar, vi skriver ner och. Och, i och för sig det är ganska lätt. Och då ger de oss lite hemläxa, ibland då, men de är inte så strikta, därför några lärare de ger oss hemläxa men de tar aldrig in det, och de glömmer bort, och vi skall ha föreläsningar, men, ja det blir aldrig av. Men vissa är ganska strikta och, och de tar alltid våra namn på morgonen, eller när vi kommer till klassen.

[...] Men vissa lärare, det är inte så bra, därför att... En lärare vi haft, jag tror, två små, små prov. Och det, ja, det är inte så mycket, men. Jag det, jag tror det är ganska lätta. Det är inte så här: åh, du måste studera så mycket, åh. Vissa lärare de är så lätta. När vi har prov, innan vi har prov, innan vi har prov, så går de igenom precis vad vi skall läsa. De kan även ge frågor. Du vet: vad är det här bla, bla, bla. Tio tjugo frågor, här läs det här. Om ni kan det här så är ni klara för provet, och då på provet kan det vara precis samma frågor... det är som när man är i lekskolan, de säger precis vad man skall läsa, som de matar dig.

Sammanfattningsvis kan vi slå fast att en student som läser på ett av de mest selektiva lärosätena i USA och en som läser på en lågt rankad skola egentligen inte har mer än epitetet student gemensamt. Studiesituationen, undervisningen, lärarna, lokalerna, faciliteterna, studenterna, framtidsplanerna, etc. – ja, kort och gott allt av betydelse för studenterna skiljer sig åt. Och även, som vi kommer att se, deras egna tidigare banor.

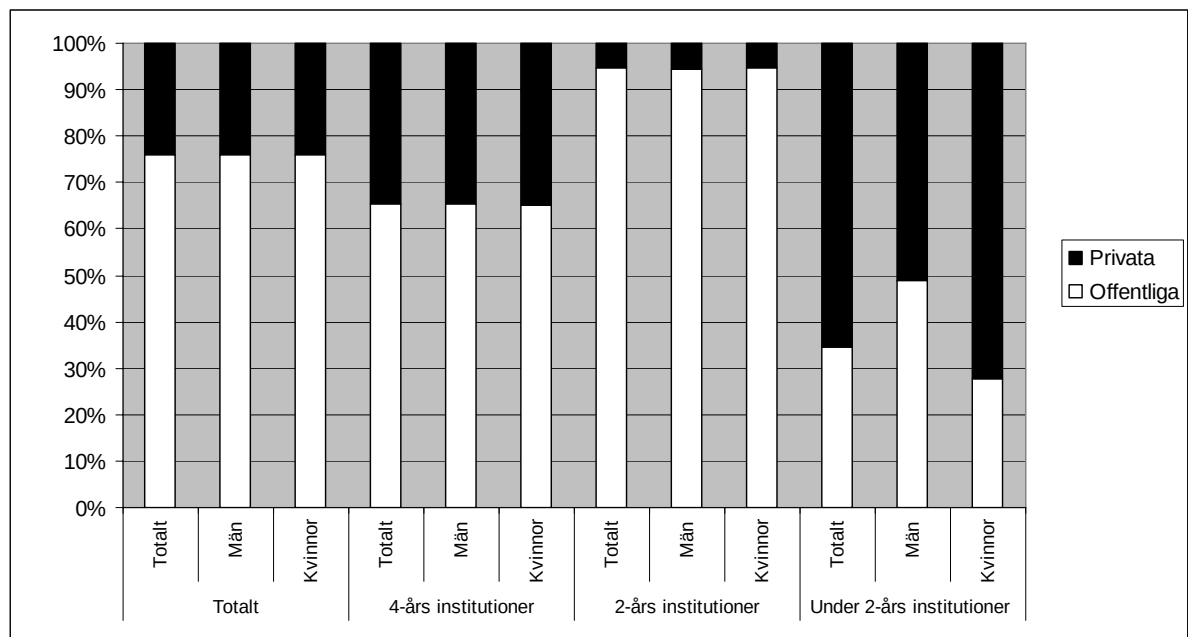
OFFENTLIGT KONTRA PRIVAT – PRIVAT DOMINANS TROTS NUMERÄRT UNDERLÄGE

Många har säkerligen intrycket av att en stor del av det amerikanska högre utbildningssystemet är privat. Sett till antalet studenter är det fel, Diagram 18 och Tabell 114. Av de nästan 15 miljoner studenter som fanns vid amerikanska lärosäten hösten 1998 var det 76 % som läste på delstatliga och kommunala universitet och college och endast 24 % som läste på privata lärosäten. Majoriteten av dem som läste på privata institutioner återfanns på *private-not-for-profit-institutions* (20 % av samtliga studenter) och en mindre andel läste på vinstgenererande lärosäten, så kallade *private-for-profit-*

institutions (4 %). Det privata har även tappat mark över tid. För drygt ett halvsekel sedan gick en majoritet av studenterna på privata institutioner, se Diagram 19 och Tabell 118. 1947 var andelen 51 %, 25 år senare hade den sjunkit till 23 %. Under efterkrigstiden expanderade den amerikanska högre utbildningen kraftigt. Denna utbyggnad skedde framför allt inom den offentliga sektorn. Från 1947 till 1973 ökade antalet studenter i lärosäten i offentlig regi från 1,15 miljoner till 7,5 miljoner (en ökning med över 500 %), medan de privata skolorna ökade sitt antal studenter från 1,18 miljoner till mer blygsamma 2,18 miljoner (84 %). Efter början av 1970-talet har de två sektorerna expanderat mer likvärdigt.

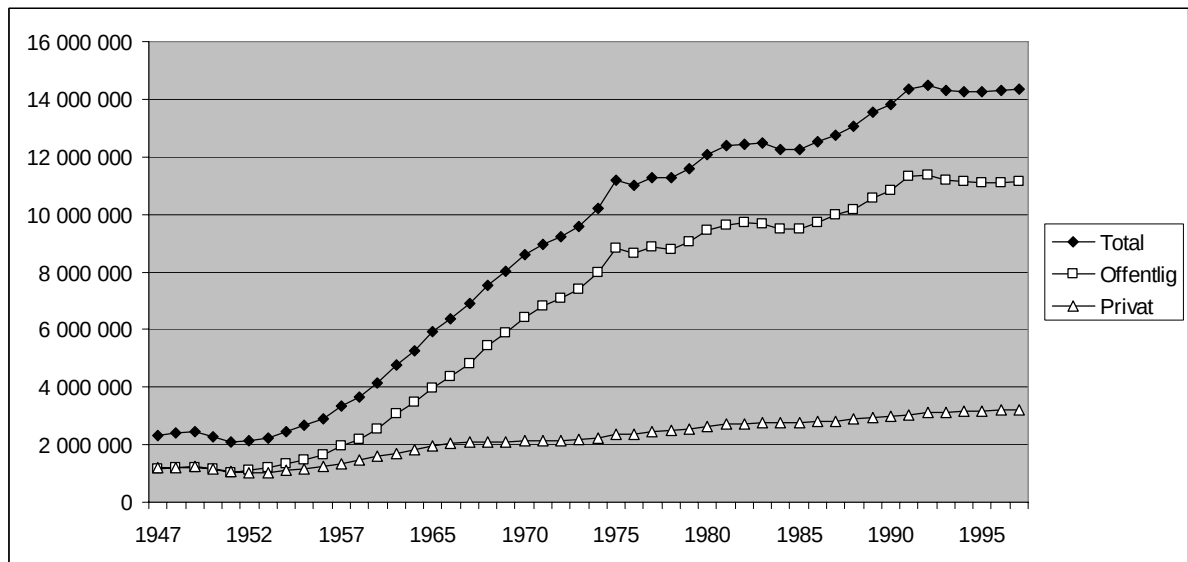
Men trots sitt numerära underläge dominerar de privata universiteten och collegen det amerikanska universitetssystemet. Det räcker med att studera Tabell 12 för att förstå detta. Av de 25 högst placerade lärosätena (som ingår i undersökningspopulationen) med avseende på studenternas genomsnittliga poäng på SAT är samtliga privata institutioner! Det första offentligkontrollerade lärosätet, Univ. of Maryland College Park, hamnar på plats 31. När vi jämför medelvärdena på SAT för samtliga offentliga och privata skolor är det vanligare att man anger ett medelvärde på SAT för de privata skolorna, 66 % mot 54 %, vilket i sig pekar på ett intresse av att marknadsföra sig med hjälp av att lyfta fram studenternas meritokratiska karakteristika. Man har också generellt sett mer att vinna på att uppge studenternas meritvärden då de genomsnittliga poängen betydligt högre för de privata skolorna än för de offentliga skolorna (1 154 mot 1 056 totalt; 576 mot 524 på SAT-Verbal; 576 mot 534 på SAT-Math). Standardavvikelsen är också större för de privata skolorna. Vi hittar som vi sett de absolut mest meritokratiskt selektiva lärosätena bland de privata, men det finns också en grupp lärosäten där trösklarna inte är alltför höga.

Diagram 18. Andelen studenter per huvudman, hela USA, efter typ av institution och kön, 1998.

Källa: U.S. Department of Education, *National Center for Education Statistics, Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, p. 200.

Diagram 19. Antal studenter per huvudman, hela USA, 1947-1997.

Källa: U.S. Department of Education, *National Center for Education Statistics, Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, p. 202.

Tabell 13. Medelvärde på SAT efter huvudman, huvudpopulationens skolor.

	Totalt		SAT-Verbal		SAT-Math	
			Standard- avvikelse	Standard- avvikelse	Standard- avvikelse	Standard- avvikelse
	N	n	Medelvärde	Medelvärde	Medelvärde	Medelvärde
Offentlig	90	49	54,4	1 056,3	102,3	524,1
Privat	147	97	66,0	1 154,4	163,3	575,6
Totalt	237	146	61,6	1 121,5	152,6	558,0

De svenska studenterna är kraftigt överrepresenterade på de privata utbildningarna, se Tabell 14. Totalt återfinns 64 % av de svenska studenterna på en privat högskoleinstitution, att jämföra med 24 % av samtliga studenter i USA. Bland de privata skolorna är det framför allt de icke-vinstdrivande skolorna som lockar (vi finner hela 59 % på dessa, mot 20 % för samtliga studenter) – på de vinstdrivande skolorna har svenskarna samma fördelning som övriga studenter, det vill säga ca 4 %. Svarsfrekvensen är högre för dem som läser på offentliga lärosäten. Totalt har 43 % besvarat enkäten, men av dem som läser på offentliga skolor är det 54 % som har returnerat enkäten ifyllt. Bland dem som läser på privata skolor är det 40 %. Den i särklass lägsta svarsfrekvensen finner vi bland dem som läser på skolor där det inte varit möjligt att hitta någon uppgift om huvudmannaskapet, 23 % av dessa studenter har besvarat enkäten.

Tabell 14. Svenska studenter per huvudman, hela populationen och svarspopulationen.

	N	Rad-%		Kolumn-%		Totalt
		Besvarat enkäten	Ej besvarat enkäten	Besvarat enkäten	Ej besvarat enkäten	
				462	623	1 085
Ej uppg. om skola	6	0,0	100,0	0,0	1,0	0,6
Ej uppg.	68	23,5	76,5	3,5	8,3	6,3
Kommunal	122	56,6	43,4	14,9	8,5	11,2
Delstatlig	199	52,3	47,7	22,5	15,2	18,3
Offentlig-totalt	321	53,9	46,1	37,4	23,8	29,6
Privat, vinstdrivande	49	44,9	55,1	4,8	4,3	4,5
Privat, ej vinstdrivande	641	39,2	60,8	54,3	62,6	59,1
Privat-totalt	690	39,6	60,4	59,1	66,9	63,6
Totalt	1 085	42,6	57,4	100,0	100,0	100,0

KLASSIFIKATIONER OCH RANKNING

Amerikansk högre utbildning organiseras framför allt på delstatsnivå. Skall vi då beskriva amerikansk högre utbildning som bestående av 50 delsystem snarare än ett enhetligt nationellt system? Man kan frestas att svara ja på denna fråga i och med att det saknas en nationell utbildningspolitik i svensk eller fransk mening. Men det finns samtidigt argument som talar för att det går att se den amerikanska universitets- och collegevärlden som ett enhetligt system. Ett är att systemet med poäng för enskilda kurser och löst definierade examina leder till en omfattande flexibilitet i systemet och därmed till en enhetlig utbildningsmarknad, låt vara att denna inte är statligt reglerad. Den omfattande mobiliteten i det amerikanska systemet (det är legio att man läser sin grundutbildning vid ett universitet eller college, tar sin *master's* vid ett annat och sin *Ph.D.* vid ett tredje för att sedan börja arbeta vid ett fjärde och därefter avancera till ett femte och sjätte lärosäte) är i sig ett bevis på att det fungerar som ett sammanhållet system. För att detta ska fungera behövs en spridd kunskap om de möjligheter som finns. I ett land med över 4 000 universitet och college och 15 miljoner studenter är behovet av

information naturligtvis mycket stort. Detta har resulterat i en veritabel marknad för upplysning och marknadsföring av högre utbildning. Det finns otaliga guider och sajter på nätet som hjälper presumtiva studenter att välja ett lämpligt college. Man kan skraddarsy sina sökningar utifrån hundratals kriterier som det geografiska läget, förekomsten av olika typer av föreningar, ämnen som det går att ta en examen i, sammansättningen av studentpopulationen med avseende på meriter, kön, ålder och etnicitet, antalet datorer, och pris för utbildning och boende.

Det finns också ett stort behov av att bringa ordning i detta gigantiska system. Exempel på dylika försök är klassificeringar, rangordningar, eller rankningar, och ackrediteringar av utbildningar och lärosäten. Företagsekonomerna Linda Wedlin och Tina Hedmo konstaterar att såväl rankning som ackrediteringar har blivit allt vanligare inom högre utbildning. De tolkar detta som sätt att positionera sig på en växande marknad. Samtidigt menar de att det också är ett sätt att definiera en marknad eller företeelse. Wedlin ser rankningar av MBA-utbildningar som en avgörande insats i spelet om vad en god *business school* är. Genom att ha en MBA-utbildning signalerar en skola att det är en riktig *business school*.⁴³⁸ Hedmo argumenterar för att ackrediteringarna av handelsskolor måste förstås dels som en del av en mer generell trend där ackreditering, standarder, kvalitetsgranskningar, etc. kommit att bli vedertagna verktyg inom många områden, dels som ett uttryck för att skapa ordning på den växande globala marknaden av ekonomiska utbildningar.⁴³⁹ Det är också tydligt att de två fenomenen har olika funktioner. Ackrediteringar är ett sätt att bestämma vilka som har rätt att överhuvudtaget vara med och tävla och inte. Att vara ackrediterad är ett nödvändigt kriterium för att överhuvudtaget komma i fråga för att rankas. Rankningarna fyller en viktigare funktion för de ledande skolorna inom ett område. För dem utgör inte ackrediteringarna (man är ofta ackrediterad av ett antal olika organisationer) något distinktionsmärke, däremot är det väsentligt att vara rankad som den bästa skolan i landet eller en av de ledande.⁴⁴⁰ Klassificeringar positionerar sig mellan dessa två ytterligheter. Man kan säga att de fungerar som ett sätt att skapa en mer differentierad ackreditering, där lärosäten delas upp i olika typer av lärosäten, ställs i relation till varandra enligt en mer komplicerad modell än ackrediterad eller inte.

Sammantaget bidrar collegeupplysning, klassificeringar, ackrediteringar, rankningar och högskolestatistiken till att skapa ett nationellt utbildningssystem.⁴⁴¹ Genom att dra gränser, definiera vilka lärosäten som har rätt att höra till en viss grupp eller kategori och vilka som saknar den rätten, utmejsla segment av marknaden eller fältet, klassificera, sortera, ranka och räkna produceras ständigt det vi uppfattar som den amerikanska högre utbildningen. På en överstatlig nivå gäller att det vi benämner globaliseringen är ett resultat av liknande processer där ett omfattande arbete ägnas åt att

⁴³⁸ Se ovan not 427.

⁴³⁹ Tina Hedmo, *Rule-Making in the Transnational Space: The Development of European Accreditation of Management Education*, Doctoral thesis, nr 109, Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala 2004, *passim*.

⁴⁴⁰ Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, nr 108, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2004, *passim*, pp. 148-151.

⁴⁴¹ Jämför exempelvis med hur statistik under 1800-talet användes i Sverige för att konstruera en nationell självbild, se Henrik Höjer, *Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800-1870*, Gidlunds, Hedemora 2001.

jämföra, klassificera, jämkä samman, upprätta standarder, rangordna, definiera och särskilja lärosäten och utbildningar. På denna nivå sker också samma typer av procedurer med hela utbildningssystem. Bolognaprocessen är det kanske tydligaste exemplet på det senare. Att klassificera, rangordna och ackreditera är med andra ord långtifrån obetydliga verksamheter.

Vi ska här uppmärksamma två av dessa företeelser, The Carnegie Classification of Institutions of Higher Education och US News and World Reports rankningar av lärosäten. Båda är ledande inom sina respektive områden.

THE CARNEGIE CLASSIFICATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

I början av 1970-talet lanserades en klassificering av amerikanska högskoleinstitutioner som hade till syfte att sammanföra de lärosäten som är "homogeneous with respect to the functions of the institutions and characteristics of students and faculty members."⁴⁴² Vilka är dessa funktioner och karakteristika? Hur dagens definitioner ser ut framgår av exkursen nedan. Ett antal olika kriterier används för att skapa klassificeringen. Den grundläggande indelningen är baserad på vilka typer av examina som lärosätena erbjuder. På så sätt skiljs de som bara levererar *associate's degrees* (tvååriga examina) – *Associate's Colleges* – från dem som främst ger *bachelor's degrees* (fyraåriga examina) – *Baccalaureate College*, och från dem som har *graduate*-utbildning med främst *master's degrees* – *Master's Colleges and Universities* – och från dem som bedriver forskarutbildning – *Doctoral/Research Universities*. Vid sidan av dessa kategorier finns två andra huvudgrupper, *Specialized Institutions* och *Tribal Colleges and Universities*, som inte definieras utifrån vilken nivå deras examina avser, utan efter sin inriktning i det första fallet (kännetecknande är att man ger examina inom endast ett ämnesområde) och efter huvudman i det senare.

Dessa huvudgrupper delas sedan upp i undergrupper. För *Doctoral/Research Universities* och *Master's Colleges and Universities* sker detta efter hur brett utbildningsutbudet är och hur många examina som produceras, *Extensive* för dem som har det största utbudet och *Intensive* för dem med mer begränsade utbud. *Baccalaureate College* delas in på ett lite annat sätt. *Liberal Arts Colleges* skiljs från *General Colleges*. De tidigare har ett fokus på humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen, minst hälften av alla examina faller inom detta område, medan de senare har en bredare uppsättning ämnen. Från dessa två typer skiljs även *Baccalaureate/Associate's Colleges*, som lägger

⁴⁴² The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, *The Carnegie classification of institutions of higher education*, Carnegie Publications, Menlo Park 2001, p. vii. Klassificeringen har fått ett stort genomslag. Enligt den nuvarande presidenten, Lee S. Shulman, används klassifikationen i dag i ett vitt spektrum av syften: "The Classification has been widely used for unintended purposes as well, some benign and others not. U.S. News & World Report uses the Classification to organize its influential college rankings. Some governmental bodies consult the categories when making decisions about institutional funding. Some foundations target certain grant programs to institutions based on the Classification. Some higher education organizations use the Classification in determining membership dues. Campus officials regularly look to the Classification to gauge where their college fits into the academic pecking order, and to identify peer institutions for comparison purposes. Indeed, because many people perceive the Classification as a ranking system, some institutional leaders adopt 'moving up the Carnegie Classification' as an explicit institutional goal." Att klassificeringen uppfattas som en ranking ser presidenten som ett stort problem och han understryker att den inte har det syftet. Ett sätt att undvika att klassificeringen används som en ranking är ambitionen att lansera en mångdimensionell klassificering (tänkt att presenteras 2005). Ibid., pp. vii-viii.

tonvikten vid kortare examina (*associate's degrees*), även om de också har *bachelor's degrees*. Inom kategorierna *Associate's Colleges* och *Tribal Colleges and Universities* finns inga undergrupper. Däremot finns åtskilliga inom huvudkategorin *Specialized Institutions*. Här skiljs nio olika skoltyper åt med avseende på sin inriktning, exempelvis *Medical schools and medical centers*, *Schools of engineering and technology*, *Schools of business and management*, *Schools of art, music, and design* och *Schools of law*.

Hur de svenska studenterna fördelar sig efter Carnegie-klassificeringen framgår av Tabell 15. Det finns en överrepresentation av svenska studenter bland de mest prestigefulla institutionerna, *Doctoral/Research Universities*, 37 % för hela populationen svenska studenter, mot 28 % av samtliga studenter i USA, men vid en närmare granskning ser vi att det är underkategorin *Doctoral/Research Universities—Intensive* som står för denna överrepresentation. Vad gäller *Master's Colleges and Universities* och *Baccalaureate Colleges* är representationen som den totala. Däremot är det en kraftig underrepresentation på de minst prestigefulla institutionerna, *Associate's Colleges*, där 40 % av samtliga studenter finns, men endast 9 % av de svenska, och omvänt en mycket stark överrepresentation på *Specialized Institutions*, hela 19 % svenskar mot 3 % i landet som helhet.

Tabell 15. Svenska studenters fördelning efter Carnegie-klassificeringen, hela populationen och svarspopulationen.

Carnegie-kategorier*	Rad-%	Kolumn-%	Totalt USA**				
	Besvarat enkäten	Besvarat enkäten	Ej besvarat enkäten	Lärosäten	Studenter		
	N	462	623	1 085	3 941	15 079	149
Ej uppg. om skola	6	0,0	0,0	1,0	0,6		
Ej uppg.	121	29,8	7,8	13,6	11,2		
Totalt	127	28,3	7,8	14,6	11,7		
Doctoral/Research Universities—Extensive	208	47,1	21,2	17,7	19,2	3,8	20,7
Doctoral/Research Universities—Intensive	195	31,8	13,4	21,3	18,0	2,8	7,4
Totalt	403	39,7	34,6	39,0	37,1	6,6	28,1
Master's Colleges and Universities I	241	49,8	26,0	19,4	22,2	12,6	19,6
Master's Colleges and Universities II	9	77,8	1,5	0,3	0,8	2,9	1,8
Totalt	250	50,8	27,5	19,7	23,0	15,5	21,4
Baccalaureate Colleges—Liberal Arts	20	55,0	2,4	1,4	1,8	5,8	2,5
Baccalaureate Colleges—General	39	46,2	3,9	3,4	3,6	8,1	3,6
Baccalaureate/Associate's Colleges	38	50,0	4,1	3,0	3,5	1,4	0,9
Totalt	97	49,5	10,4	7,9	8,9	15,4	6,9
Associate's Colleges	94	54,3	11,0	6,9	8,7	42,3	40,1
Spec. Inst.—Theological seminaries and other specialized faith	1	0,0	0,0	0,2	0,1	7,9	
Spec. Inst.—Other separate health profession schools	3	33,3	0,2	0,3	0,3	2,5	
Spec. Inst.—Schools of engineering and technology	4	50,0	0,4	0,3	0,4	1,7	
Spec. Inst.—Schools of business and management	36	41,7	3,2	3,4	3,3	1,2	
Spec. Inst.—Schools of art, music, and design	67	31,3	4,5	7,4	6,2	2,2	
Spec. Inst.—Other Spec. Inst.	3	33,3	0,2	0,3	0,3	1,8	
Totalt	208	43,8	19,7	18,8	19,2	19,4	3,4
Totalt	1 085	42,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Endast de kategorier som omfattar svenska studenter är medtagna.

** Källa: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, *The Carnegie classification of institutions of higher education*, Carnegie Publications, Menlo Park 2001, pp. 20-21.

The Carnegie Classification – Category Definitions

The 2000 Carnegie Classification includes all colleges and universities in the United States that are degree-granting and accredited by an agency recognized by the U.S. Secretary of Education. The 2000 edition classifies institutions based on their degree-granting activities from 1995-96 through 1997-98. For definitions and detailed information on classification procedures, refer to the Technical Notes. In addition, important limitations are documented in The 2000 Carnegie Classification: Background and Description.

Doctorate-granting Institutions

Doctoral/Research Universities—Extensive: These institutions typically offer a wide range of baccalaureate programs, and they are committed to graduate education through the doctorate. During the period studied, they awarded 50 or more doctoral degrees per year across at least 15 disciplines.

Doctoral/Research Universities—Intensive: These institutions typically offer a wide range of baccalaureate programs, and they are committed to graduate education through the doctorate. During the period studied, they awarded at least ten doctoral degrees per year across three or more disciplines, or at least 20 doctoral degrees per year overall.

Master's Colleges and Universities

Master's Colleges and Universities I: These institutions typically offer a wide range of baccalaureate programs, and they are committed to graduate education through the master's degree. During the period studied, they awarded 40 or more master's degrees per year across three or more disciplines.

Master's Colleges and Universities II: These institutions typically offer a wide range of baccalaureate programs, and they are committed to graduate education through the master's degree. During the period studied, they awarded 20 or more master's degrees per year.

Baccalaureate Colleges

Baccalaureate Colleges—Liberal Arts: These institutions are primarily undergraduate colleges with major emphasis on baccalaureate programs. During the period studied, they awarded at least half of their baccalaureate degrees in liberal arts fields.

Baccalaureate Colleges—General: These institutions are primarily undergraduate colleges with major emphasis on baccalaureate programs. During the period studied, they awarded less than half of their baccalaureate degrees in liberal arts fields.

Baccalaureate/Associate's Colleges: These institutions are undergraduate colleges where the majority of conferrals are below the baccalaureate level (associate's degrees and certificates). During the period studied, bachelor's degrees accounted for at least ten percent of undergraduate awards.

Associate's Colleges

These institutions offer associate's degree and certificate programs but, with few exceptions, award no baccalaureate degrees.* This group includes institutions where, during the period studied, bachelor's degrees represented less than 10 percent of all undergraduate awards.

Specialized Institutions

These institutions offer degrees ranging from the bachelor's to the doctorate, and typically award a majority of degrees in a single field. The list includes only institutions that are listed as separate campuses in the 2000 Higher Education Directory. Specialized institutions include:

Theological seminaries and other specialized faith-related institutions: These institutions primarily offer religious instruction or train members of the clergy.

Medical schools and medical centers: These institutions award most of their professional degrees in medicine. In some instances, they include other health professions programs, such as dentistry, pharmacy, or nursing.

Other separate health profession schools: These institutions award most of their degrees in such fields as chiropractic, nursing, pharmacy, or podiatry.

Schools of engineering and technology: These institutions award most of their bachelor's or graduate degrees in technical fields of study.

Schools of business and management: These institutions award most of their bachelor's or graduate degrees in business or business-related programs.

Schools of art, music, and design: These institutions award most of their bachelor's or graduate degrees in art, music, design, architecture, or some combination of such fields.

Schools of law: These institutions award most of their degrees in law.

Teachers colleges: These institutions award most of their bachelor's or graduate degrees in education or education-related fields.

Other specialized institutions: Institutions in this category include graduate centers, maritime academies, military institutes, and institutions that do not fit any other classification category.

Tribal Colleges and Universities

These colleges are, with few exceptions, tribally controlled and located on reservations. They are all members of the American Indian Higher Education Consortium.

* This group includes community, junior, and technical colleges.

Källa: <http://www.carnegiefoundation.org/Classification/CIHE2000/defNotes/Definitions.htm>

RANKNING – ATT MANIFESTERA EN UTBILDNINGSMARKNADSLOGIK

Det finns ett stort utbud av specialiserade rankingar av amerikanska utbildningar.⁴⁴³ Av de mer generella är tidskriften *US News and World Report* den i särklass mest kända och betydande. Inom andra områden, som ranking av *Business Schools* och MBA-utbildningar, är konkurrensen hårdare och trenden är att vidga perspektivet till den globala marknaden.⁴⁴⁴ För att komplicera bilden ytterligare är det viktigt att komma ihåg att vad gäller *graduate studies* är det oftast inte de generella

⁴⁴³ En översikt över amerikanska rankingar har gjorts av The Education and Social Science Library, University of Illinois at Urbana-Champaign, se <http://www.library.uiuc.edu/edx/rankings.htm>. Ett intressant alternativ till de mest etablerade rankingarna är The Washington Monthly College Guide: "The first question we asked was, what does America need from its universities? From this starting point, we came up with three central criteria: Universities should be engines of social mobility, they should produce the academic minds and scientific research that advance knowledge and drive economic growth, and they should inculcate and encourage an ethic of service." Man rankar därför forskningsintensiva lärosäten, som M.I.T. och University of California, i Los Angeles och i Berkeley, högre än de mer anrika och av tradition mest socialt selektiva lärosätena som Harvard, Yale och Princeton. Exempelvis är Pennsylvania State University högre rankat än Ivy League University of Pennsylvania. Se vidare <http://www.washingtonmonthly.com/features/2005/0509.collegeguide.html>, besökt 2005-08-27. Se även Högskoleverket, *Rankning av universitet och högskolor – En internationell översikt*, Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 4, Högskoleverket, Stockholm 1999, där flera av de amerikanska rankingarna och några andra länders ledande rankingar presenteras med en diskussion om de olika metoder som används.

⁴⁴⁴ Linda Wedlin, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, nr 108, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2004, *passim*.

rankningarna av hela lärosäten som är fokus, utan specifika rankningar av enskilda ämnen eller vanligtvis institutioner eller professionella skolors positioner. Det gör att ett visst lärosäte kan ha en mycket stark position i sociologi, medan däremot den antropologiska institutionen rankas mycket lågt. Vidare gör man också mer detaljerade analyser inom varje ämne. Ett exempel: New York Universitys *business school* rankas som nummer fjorton i den generella rankningen av handelshögskolor som US News and World Report gör, men i Finans rankas skolan av samma källa som nummer fyra och i Internationell handel som nummer sju, något som kan förstås utifrån skolans geografiska läge med närheten till Wall Street och många av världens ledande företags huvudkontor.⁴⁴⁵

I en analys av de högst rankade nationella universitetens *undergraduate*-utbildningar enligt US News and World Report delar dessa en uppsättning egenskaper, se En analys av US News and World Reports Rankning nedan. De är tydligt koncentrerade till det nordöstra USA. De utgör de äldsta lärosätena i USA. De har höga avgifter och de har en mycket selektiv antagningspolicy. Och inte minst, de har under århundraden varit centrala för fostrandet av landets eliter och högre sociala skikt. Dessa egenskaper är kopplade till varandra. De äldsta lärosätena återfinns med nödvändighet i den nordöstra delen av USA eftersom det var denna del som först koloniserades. Att av hävd vara de lärosäten dit elitens barn sänds leder till hög status. Och därmed är det möjligt att ta ut höga avgifter och föra en mycket selektiv antagningspolicy. Det är denna logik som rankningarna bidrar till att förstärka.

⁴⁴⁵ US News and World Report, *America's Best Graduate Schools 1997*, 1997.

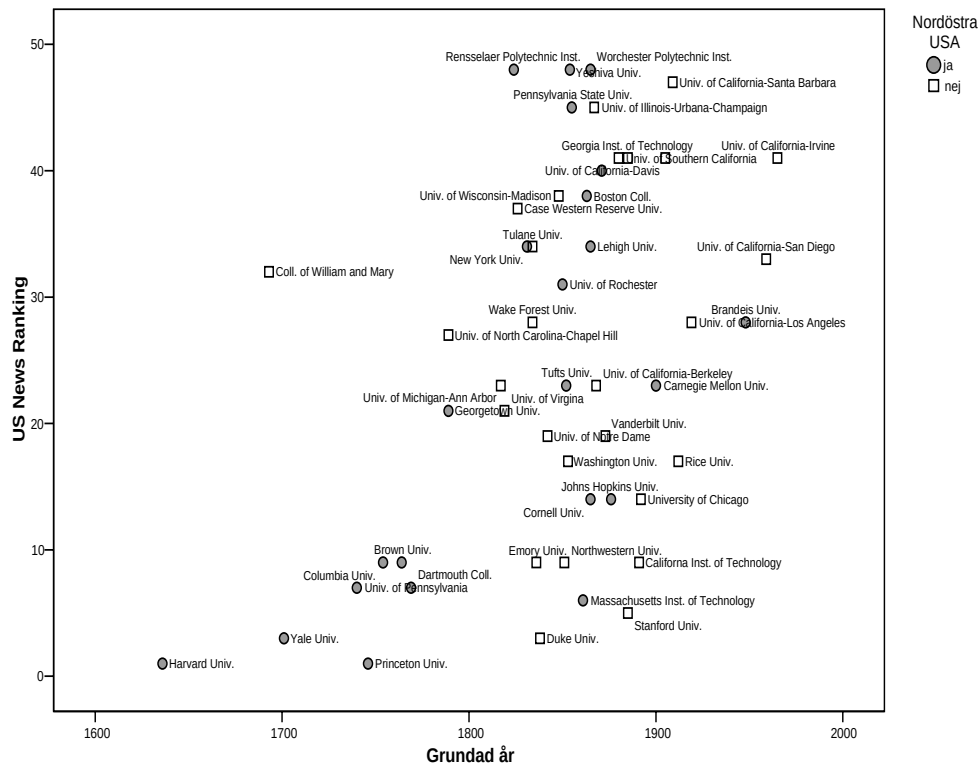
En analys av US News and World Reports Rankning

Att rankas högt av US News signalerar att lärosätet med stor sannolikhet besitter ett antal karakteristika. Ta det geografiska läget som ett exempel. Av de 50 högsta rankade lärosätena återfinns 23 i någon av de elva stater som ingår i det vi här definierat som nordöstra USA (Tabell 116 och Graf 39). Koncentrationen är något större vad gäller *liberal arts colleges*, 22 av de 41 högst rankade är belägna i samma region (Tabell 117 och Graf 41). Ett annat exempel är ancienniteten. Ett högt rankat lärosäte är med största sannolikhet gammalt med amerikanska mått mätt. Det är de äldsta eller åtminstone äldre *liberal arts colleges*, vanligtvis grundade på 1800-talet, som rankas högst i sin kategori (endast fyra av de 41 högst rankade är etablerade på 1900-talet och inget efter 1946). Samma logik gäller för de nationella universiteten. Åtta av de nio äldsta universiteten i USA brukar föras till en speciell kategori universitet, Ivy League-universiteten. Mest känt av dem är Harvard University som också är det äldsta amerikanska universitetet, grundlagt år 1636. De resterande härstammar från 1700- och 1800-talen. Det är signifikant att just det äldsta universitetet rankas som nummer ett av US News, vilket understryker korrelationen mellan anciennitet och prestige (vilket Graf 39, som längs x-axeln ordnar lärosäten efter etableringsår och längs y-axeln efter position i rankningen, tydligt uttrycker). Det enda universitet som åldersmässigt konkurrerar med Ivy League-universiteten är College of William and Mary i Virginia, USA:s näst äldsta universitet. Detta universitet som till skillnad från de övriga inte är privat utan delstatligt, rankas som lärosäte nummer 32. Det lägst rankade av Ivy League-universiteten är Cornell University på plats 14. Samtliga Ivy League-universitet återfinns i nordöstra USA.

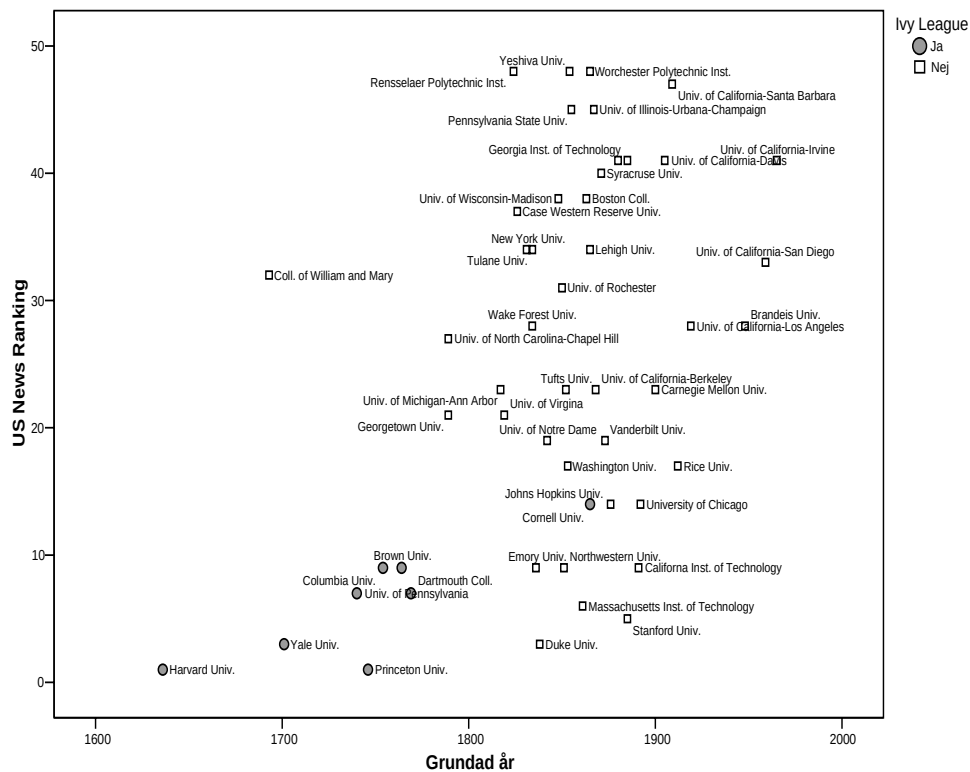
Det är påtagligt att det finns ett samband mellan ålder, geografisk placering och rankning. Det finns en logik i detta. De äldsta universiteten grundades i de först koloniserade områdena, det vill säga nordöstra USA, och anciennitet värdesätts högt i den akademiska världen. Det är med andra ord inte förvånande att vi får de samband vi får. Ser vi till samtliga av de 50 högst rankade nationella universiteten är det bara åtta som är grundlagda på 1900-talet och det yngsta härstammar från 1965. Etableringen av universitet uppvisar en motsatt tendens. De flesta lärosäten är grundade på 1900-talet och framför allt dess senare del, se Diagram 38 och Tabell 118. Ju fler nya universitet som etableras desto mer exklusiva blir de äldsta. Det är skillnad mellan att vara det äldsta av tio universitet och att vara det äldsta av över 4 000 lärosäten. Denna logik är även verksam på en regional nivå. De universitet som kvalar in på den exklusiva listan är de som är äldst i regionen. Exempelvis är University of California, Berkeley, det högst rankade universitet i Kalifornien (plats 23) och samtidigt det äldsta universitetet i delstaten (om vi bortser från de teknologiska högskolorna Stanford University och California Institute of Technology, som visserligen är yngre än Berkeley, grundade 1885 och 1891, men som båda rankas högre, plats 5 och 9).

De två undantagen representerar en grupp lärosäten som intar något avvikande positioner från det gängse mönstret. De är högre rankade än deras ålder signalerar, vilket framgår av Graf 39, där de klumpar ihop sig längst ner till höger. I denna grupp, som vi kan definiera som universitet rankade bland de 15 bästa lärosätena och som är grundade efter 1850, hittar vi förutom Stanford University och California Institute of Technology, Massachusetts Institute of Technology (grundat 1861 och plats 6), Northwestern University (grundat 1851 och plats 9), University of Chicago (grundat 1892 och plats 14), Johns Hopkins University (grundat 1876 och plats 14) samt Cornell University (grundat 1865 och plats 14). Karakteristiskt för gruppen är att de utgör lärosäten som bryter mot den traditionella definitionen av ett universitet. Vi finner lärosäten som är specialiserade mot teknologi (Stanford University, California Institute of Technology och Massachusetts Institute of Technology), och lärosäten baserade på den tyska modellen för ett forskningsuniversitet (Johns Hopkins University, det första i sitt slag i USA, och University of Chicago, det tillsammans med University of California, Berkeley kanske mest betydande och framgångsrika forskningsorienterade lärosätet i USA, universitetet nämner 78 Nobelpristagare på sin hemsida, nästan dubbelt så många som Harvard kan uppvisa).

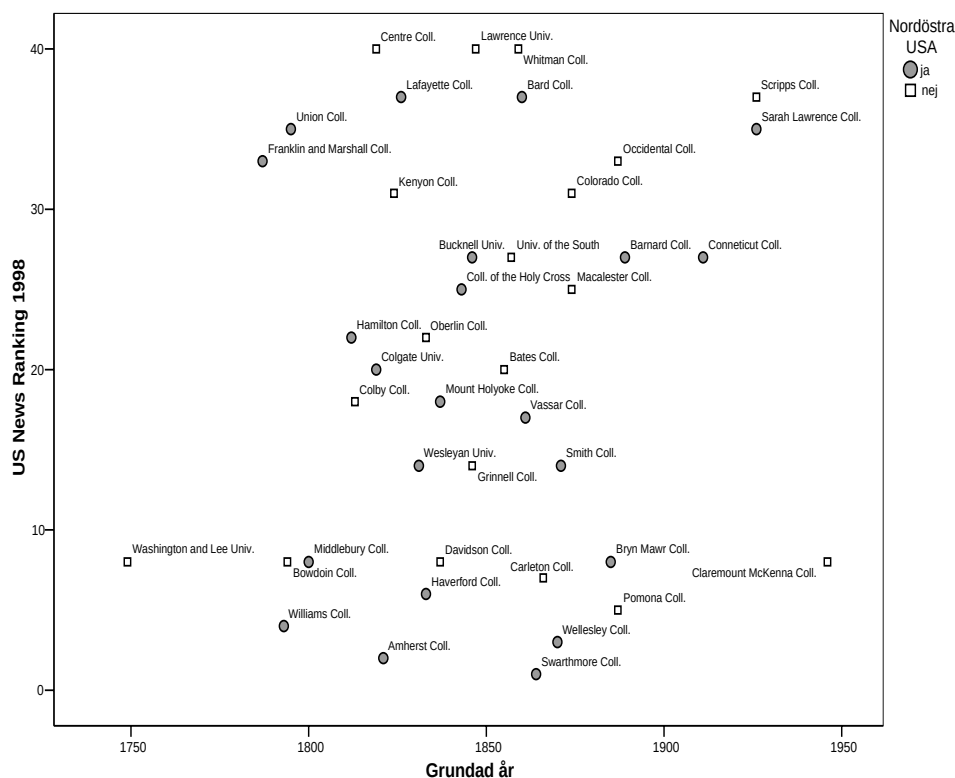
Graf 39. De 50 högst rankade nationella universiteten, rankning, år för grundandet och geografiskt läge.

Graf 40. De 50 högst rankade nationella universiteten, rankning, år för grundandet och Ivy League

Graf 41. De 40 högst rankade nationella liberal arts colleges, rankning, år för grundandet och geografiskt läge.

SAMMANFATTNING – KLASSIFICERINGAR AV SKOLOR

Genomgången ovan har givit vid handen att det amerikanska högre utbildningssystemet är mycket mångfasetterat. Skolorna kan som vi sett kategoriseras efter ett antal dimensioner som huvudman, typ och inriktning, geografisk rekrytering och rankning. Ett försök att sammanfatta dessa skillnader och särdrag behöver göras för att överskåda de 175 skolor som de svenska studenter som besvarat enkäten återfinns på.

En indelning i nio olika kategorier har skapats, se Tabell 16.⁴⁴⁶ Denna klassificering bygger i mångt och mycket på en kombination av de klassificeringar som används i US News rankning och på Carnegie Classification. Den sistnämnda har tjänat som underlag för en första indelning i olika typer, specialiserade skolor och *Associate's Colleges* skiljs från universitet och college. Men klassificeringen har sina brister. För universiteten och collegen blir kategorierna för svepande och inte tillräckligt statusmässigt differentierade. *Doctoral/Research Universities—Extensive*, den ”högsta” kategorin är exempelvis för omfattande, 98 studenter återfinns på universitet i denna kategori, och blir därmed inte tillräckligt differentierad. Den för samman universitetet som statusmässigt bör hållas separerade. Det

⁴⁴⁶ Hur skolorna är fördelade på de olika kategorierna framgår av Tabell 43 i appendix. I avsnittet Skola och utbildning i appendix redovisas vilka källor som använts för att upprätta en databas över de skolor som de svenska studenterna studerar vid.

innebär inte samma sak att läsa på Harvard University som på American University eller SUNY Albany. För att komma tillrätta med detta har den statusskillnad som uttrycks i US News rankning förts in i klassificeringen.

De nationella universiteten (som sammanfaller med Carnegie-kategorierna *Doctoral/Research Universities—Extensive* och *Doctoral/Research Universities—Intensive*) som räknas till de 25 främsta enligt US News har förts till en kategori, *Nationella universitet, nivå 1*, de som placerar sig mellan plats 26 och 50 till en annan, *Nationella universitet, nivå 2*, resterande till en tredje, *Nationella universitet, nivå 3-4*. Till den första gruppen, som omfattar 46 svenska studenter på 20 olika lärosäten, hör exempelvis samtliga åtta Ivy League-universitet, M.I.T., Johns Hopkins University, Tuft University och Georgetown University. På flertalet av dessa går någon enstaka svensk student. Undantagen är University of Pennsylvania (sju), Columbia University (sex) och M.I.T. (fem). Gruppen rymmer även de fem högst rankade *Liberal Arts College*, som förts till kategorin på grund av den sociala prestige de åtnjuter och att de ofta fungerar som språngbrädor till första klassens universitet (som redan ingår i gruppen) eller mycket höga professionella banor. Samtliga universitet i gruppen är privata och det genomsnittliga SAT-värdet som krävs för att komma in ligger runt 1 400 poäng (av maximala 1 600).

Den andra nivån sammanför universitet som inte är lika kända som de i den första kategorin, men som likväl håller en hög nivå och är svåra att ta sig in på. Totalt omfattar gruppen 26 studenter fördelade på åtta universitet. Fördelningen är dock skev. Det viktigaste universitetet numerärt sett är New York University med tretton studenter. Övriga lärosäten (Worcester Polytechnic Institute, Albert Einstein College of Medicine, Boston College, Lehigh University, Rutgers The State University of New Jersey, New Brunswick, Syracuse University och University of Rochester) samlar endast ett fåtal studenter vardera. Samtliga universitet förutom Rutgers är privata. Den genomsnittliga SAT-poängen ligger på drygt 1 300 poäng. Den tredje kategorin, nationella universitet rankade på plats 51 och däröver enligt US News, är den största av de nationella universitetskategorierna med sina 85 studenter och 26 lärosäten. Karakteristiskt för dessa är att de inte endast är privata, 26 studenter återfinns på delstatliga universitet, som olika universitet inom State University of New York-systemet och University of Maryland, College Park. Det största universitetet i gruppen är det privata Pace University på Manhattan (25 studenter som besvarat enkäten). Andra privata lärosäten inom kategorin är Boston University, George Washington University och New School for Social Research. För universitet i gruppen är den genomsnittliga SAT-poängen betydligt lägre än för de två första kategorierna, under 1 150 poäng.

Den grupp av regionala universitet och college som har den högsta rankningen har en något högre genomsnittlig SAT-poäng, drygt 1 160, än den lägst rankade nationella kategorin. Kategorin *Regionala lärosäten, nivå 1-2*, är en av de minsta med 23 studenter på tolv lärosäten. Den kan kontrasteras mot den andra kategorin regionala lärosäten, *Regionala lärosäten, nivå 3-4*, som är den största gruppen, 115 studenter och 49 lärosäten. Men det är mer än bara storleken som skiljer dem åt. Den första gruppen har en överrepresentation av college medan den senare i huvudsak består av

universitet. Denna skillnad uttrycks även vad gäller storleken, de tidigare har betydligt färre studenter än de senare. De lägre rankade lärosätena har likaså lägre meritvärden, den genomsnittliga SAT-poängen är 1 000. Tilläggas kan också att de högst rankade regionala lärosätena har den högsta andelen skolor med religiös anknytning.

Vid sidan om de generella universiteten och collegen finns ett antal specialiserade skolor, det vill säga skolor som erbjuder undervisning inom ett ämnesområde. De svenska studenterna återfinns i huvudsak på endast två typer av specialiserade skolor, *Schools of business and management* och *Schools of art, music, and design*.⁴⁴⁷ Det finns 47 svenskar som besvarat enkäten på nio *Handelsskolor* och totalt 73 svenskar på 25 *Konstskolor*. De senare har i och med att de utgör en så heterogen kategori delats upp i två grupper, *Konsthögskolor*, och *Konstskolor*. Även om det inte är lätt att dra en tydlig gräns mellan kategorierna, så är det mycket stor skillnad mellan exempelvis Rhode Island School of Design (RISD), som förts till kategorin *Konsthögskolor* och som är en internationellt ledande skola inom sitt område, rankad som nummer ett i USA 2003 av US News, och en skola som Connecticut Institute of Art, en privat skola som drivs med vinstintressen och som är okänd inom konstkretsar – åtminstone utanför Connecticut. Denna typ av skolor är mer att likna vid föreberedande konstnärliga skolor av den typ som finns i Sverige. För att leda till professionella karriärer inom konstens fält behöver studier vid denna typ av skolor ofta först kompletteras med ytterligare konstnärliga studier. Fyra skolor (med totalt tretton studenter) har förts till kategorin *Konsthögskolor*, förutom RISD, även Pratt Institute (Brooklyn), Parsons School of Design och School of Visual Art (båda belägna på Manhattan), medan merparten av skolorna, 21 stycken med 60 studenter, har lagts till kategorin *Konstskolor*. Vad gäller de nio *Handelsskolorna* är det två som dominerar antalsmässigt, Johnson & Wales University har 24 studenter och New Hampshire College tolv studenter. På resterande skolor går endast några enstaka studenter på vardera.

Slutligen har en egen kategori skapats av *Associate's Colleges*, nämligen *community college*, för vilken det inte finns någon lämplig svensk term. Denna grupp omfattar de lärosäten som endast eller huvudsakligen ger tvååriga utbildningar som leder till den lägsta examensnivån, *associate's degree*. Det finns förvisso en motsvarande examen i Sverige, högskoleexamen, men inga svenska lärosäten som endast utbildar till denna examen. Det är tydligt att *community colleges* bör vara en egen kategori, de har till skillnad från de andra kategorier inga meritokratiska trösklar för den som vill ta sig in, de är uteslutande offentliga (de få privata har förts till kategorin *Handelsskolor* eller *Konstskolor*), ingen av dem rankas av US News, de har nästan samtliga grundats efter 1945, och de är de utbildningar som har de klart lägsta skolavgifterna. 47 svenska studenter fördelar sig på 26 *community college*, där det med flest svenska studenter, sju studenter, är Montgomery College, Rockville Campus.

⁴⁴⁷ Detta innebär inte, som vi kommer att se nedan, att alla som läser ekonomi eller konst återfinns i dessa kategorier. En person som läser på en *business school* som utgör en del av ett universitet, som Harvard Business School vid Harvard University, The Stern Business School inom New York University eller The Wharton School vid University of Pennsylvania, har förts till den kategori som moderuniversiteten tillhör.

Tabell 16. Svenska studenters fördelning på skolor klassificerade i nio kategorier och Carnegie Classification, US News Rankning, huvudman, religiös inriktning, skolans etableringsår, skolavgifter och SAT-poäng.

	Community college	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Totalt
N	47	47	60	13	115	23	85	26	46	462
Rad %	10,2	10,2	13,0	2,8	24,9	5,0	18,4	5,6	10,0	100,0
Carnegie Class. Ej klassad	0,0	0,0	55,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	4,3	7,8
Doctoral/Research Universities—Extensive	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	43,5	88,5	78,3	21,2
Doctoral/Research Universities—Intensive	0,0	0,0	0,0	30,8	7,0	0,0	52,9	11,5	4,3	13,4
Master's Colleges and Universities I	0,0	55,3	0,0	0,0	70,4	56,5	0,0	0,0	0,0	26,0
Master's Colleges and Universities II	0,0	6,4	0,0	0,0	1,7	8,7	0,0	0,0	0,0	1,5
Baccalaureate Colleges—Liberal Arts	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	4,3	2,4	0,0	10,9	2,4
Baccalaureate Colleges—General	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	30,4	0,0	0,0	0,0	3,9
Baccalaureate/Associate's Colleges	0,0	2,1	21,7	0,0	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	4,1
Associate's Colleges	100,0	4,3	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,0
Spec. Inst.—Theological seminaries	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spec. Inst.—Medical schools	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spec. Inst.—Other separate health profession schools	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Spec. Inst.—Schools of engineering and technology	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	2,2	0,4
Spec. Inst.—Schools of business and management	0,0	31,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,2
Spec. Inst.—Schools of art, music, and design	0,0	0,0	20,0	69,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,5
Spec. Inst.—Schools of law	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spec. Inst.—Teachers colleges	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spec. Inst.—Other Spec. Inst.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Tribal colleges and universities	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
US News Ej rankad US World 1998	100,0	100,0	100,0	100,0	5,2	0,0	1,2	0,0	8,7	38,5
4:e nivån	0,0	0,0	0,0	0,0	23,5	0,0	51,8	0,0	0,0	15,4
3:e nivån	0,0	0,0	0,0	0,0	71,3	0,0	47,1	0,0	0,0	26,4
2:a nivån	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	78,3	0,0	100,0	6,5	10,2
1:a nivån	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,7	0,0	0,0	84,8	9,5
US News - Typ Regional Liberal Arts College	0,0	0,0	0,0	0,0	14,8	47,8	0,0	0,0	0,0	6,1
Regional University	0,0	0,0	0,0	0,0	80,0	52,2	0,0	0,0	0,0	22,5
National Liberal Arts College	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	10,9	1,5
National University	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	96,5	100,0	80,4	31,4
Huvudman Ej uppg.	0,0	0,0	26,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,5
Kommunal	85,1	0,0	0,0	0,0	25,2	0,0	0,0	0,0	0,0	14,9
Delstatlig	14,9	0,0	26,7	0,0	37,4	39,1	30,6	11,5	0,0	22,5
Privat, vinstdrivande	0,0	8,5	21,7	38,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8
Privat, ej vinstdrivande	0,0	91,5	25,0	61,5	37,4	60,9	69,4	88,5	100,0	54,3
Religiös inriktning Ej religiös	100,0	97,9	100,0	100,0	87,0	78,3	80,0	96,2	93,5	90,9
Religiös	0,0	2,1	0,0	0,0	13,0	21,7	20,0	3,8	6,5	9,1
Grundad år Ej uppg.	2,1	0,0	15,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2
Efter 1945	95,7	4,3	30,0	38,5	13,9	43,5	3,5	0,0	4,3	21,9
1914-1945	0,0	78,7	33,3	0,0	20,0	8,7	5,9	0,0	0,0	18,8
1886-1913	0,0	12,8	3,3	46,2	20,9	8,7	54,1	3,8	2,2	19,0
1850-1885	0,0	4,3	16,7	15,4	29,6	39,1	21,2	34,6	26,1	20,8
Före 1850	2,1	0,0	1,7	0,0	15,7	0,0	15,3	61,5	67,4	17,3
Antal grundutb.-studenter Ej uppg.	0,0	0,0	26,7	0,0	0,9	0,0	1,2	0,0	0,0	3,9
under 1300	4,3	38,3	46,7	0,0	24,3	39,1	4,7	0,0	6,5	19,9
1300-3999	4,3	10,6	5,0	100,0	19,1	56,5	12,9	15,4	28,3	18,6
4000-5999	42,6	0,0	21,7	0,0	22,6	4,3	15,3	15,4	30,4	19,7
6000-8999	8,5	51,1	0,0	0,0	28,7	0,0	36,5	3,8	13,0	21,4
9000 o däröver	40,4	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	29,4	65,4	21,7	16,5
Skolavgift Ej uppg.	2,1	0,0	18,3	0,0	0,9	0,0	1,2	0,0	4,3	3,5
under 6 900	66,0	4,3	41,7	0,0	11,3	52,2	0,0	0,0	0,0	18,0
6 900-9 799	25,5	12,8	11,7	0,0	48,7	4,3	8,2	11,5	2,2	20,1
9 800-12 999	2,1	80,9	8,3	0,0	20,0	17,4	24,7	0,0	0,0	19,9
13 000-17 499	4,3	2,1	20,0	84,6	18,3	26,1	41,2	7,7	0,0	19,5
17 500 o däröver	0,0	0,0	0,0	15,4	0,9	0,0	24,7	80,8	93,5	19,0
SAT-poäng Total genomsnittlig poäng	Ej rel.	930	Ej rel.	1 072	1 000	1 162	1 149	1 317	1 401	1 122

SKOLORNAS GEOGRAFI

En central aspekt av skolornas karakteristik är var de ligger. Det är naturligtvis en avsevärd skillnad om en skola residerar på *downtown* Manhattan eller *upstate* New York. Det finns, föga förvånande, en koncentration av skolor till de mest folkrika områdena. Flest skolor hittar vi i New York-området, 78 av 237. Därefter följer Bostonområdet, 42 skolor, och Baltimore med omnejd, 33 skolor. Rhode Island

har det minsta antalet lärosäten, endast fem stycken. Olika typer av skolor är också placerade olika i det geografiska rummet, se Tabell 17. Såväl konstskolorna som konsthögskolorna är koncentrerade till New York med omnejd, 20 av 31 konstskolor och fyra av fem konsthögskolor finns här. Omvänt gäller också att många av de skolor som finns i New York är konstnärliga skolor, de utgör 31 % av skolorna i området, mot 15 % av samtliga skolor i nordöstra USA. De mest prestigefulla skolorna, de högst och näst högst rankade nationella universiteten är ganska väl spridda över de olika geografiska områdena. Det finns en viss överrepresentation av dessa skolor i Bostonområdet och övriga Massachusetts/New Hampshire/Vermont. Det senare är ett starkt säte för många av de högst rankade nationella *liberal arts colleges*.

Tabell 17. Antal skolor med svenska studenter klassificerade i nio kategorier och geografiskt läge.

	New York-Northern New Jersey-Long Island, NY-NJ-PA	Boston-Cambridge- Quincy, MA-NH	Washington- Arlington-Alexandria, DC-VA-MD-WV	Philadelphia- Camden-Wilmington, PA-NJ-DE-MD	Rhode Island	Connecticut	MA/NH/VT	Övriga NY	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	Totalt
Community Coll.	9	5	1	5	0	1	0	6	7	34
Handelsskolor	4	7	2	4	2	1	2	1	2	25
Konstskolor	20	8	0	0	0	1	0	0	2	31
Konsthögskolor	4	0	0	0	1	0	0	0	0	5
Reg., nivå 3-4	20	10	3	6	0	6	5	3	9	62
Reg., nivå 1-2	5	1	1	3	0	1	1	2	4	18
Nat. univ., nivå 3-4	6	4	4	4	1	0	3	4	4	30
Nat. univ., nivå 2	3	3	0	0	0	0	0	2	2	10
Nat. univ., nivå 1	7	4	1	1	1	1	3	1	3	22
Totalt	78	42	12	23	5	11	14	19	33	237

Antalet skolor behöver inte ge en rättvis bild av hur de svenska studenterna sprider sig i det geografiska rummet. Som vi sett ovan är antalet studenter per skola mycket fluktuerande, från någon enstaka student till över hundra studenter. Det är således viktigt att komplettera analysen av skolornas spridning med en översikt över hur studenterna fördelar sig på de olika geografiska områdena, se Tabell 18. Den översta delen av hierarkin som finns mellan regionerna kvarstår. New York-regionen har det högsta antalet studenter, 45 % återfinns här, vilket dessutom är en klart högre andel än om vi endast ser till antalet skolor. Därefter följer Boston med 17 %. Sedan finner vi en annorlunda ordning. Det lilla Rhode Island med sina fem skolor har en större andel av samtliga studenter, 6 %, än Baltimore, 5 % av studenterna går på någon av de 33 skolorna i regionen. Förklaringen till att Rhode Island har så många studenter är att Johnson & Wales University, som har det näst största antalet svenska studenter i nordöstra USA ligger i centralorten Providence. Ett annat intressant resultat är att vissa profiler i regioners utbildningsutbud framträder tydligare när vi ser till andelen studenter. I Connecticut dominerar de lägst rankade regionala lärosätena och *community college*, 79 % av studenterna går på någon av dessa typer av skolor, vilket endast 28 % av samtliga studenter gör. Även Baltimore har en hög andel studenter, 61 %, i dessa kategorier. I New York går endast 21 % av studenterna på någon av dessa. Här är det däremot de konstnärligt orienterade skolorna som är

överrepresenterade, 34 % av studenterna går på antingen en konstskola eller en konsthögskola, vilket endast 21 % av samtliga studenter gör. New Yorks dominans inom konstutbildningsområdet blir än tydligare om vi ser till dem som läser på en konstnärlig skola, 72 % av dessa läser i New York-regionen. (Lägg därtill Bostonområdet med sina 24 % så har 96 % av alla konstskolestudenter inkluderats.) Även de lägst rankade nationella lärosätena, dit Pace University, det lärosäte som har det i särklass högsta antalet studenter, räknas, är överrepresenterat, 28 % av studenterna i New York läser på denna typ av skola mot 22 % bland samtliga.

Siffrorna ovan gäller samtliga studenter. Hur de studenter som ingår i enkätundersökningen fördelar sig över de olika geografiska regionerna framgår av Tabell 155, se appendix. Den viktigaste skillnaden är att andelen som läser i New York är lägre bland dem som besvarat enkäten än för hela populationen, 39 % mot 45 %. En förklaring till detta är att det är mycket låg svarsfrekvens på konstskolor, som är kraftigt överrepresenterade i New York, och för det största lärosätet i undersökningen, Pace University, som ligger på Manhattan. Bostons andel är ungefär som vi kunde förvänta, 16 % mot 17 %, medan övriga områden är något överrepresenterade. Mer om de svenska studenternas boende finns i avsnittet De svenska studenternas boende nedan.

Tabell 18. Svenska studenters fördelning på skolor klassificerade i nio kategorier och skolornas geografiska läge.

		New York-Northern New Jersey-Long Island, NY-NJ-PA	Boston-Cambridge- Quincy, MA-NH	Washington- Arlington-Alexandria, DC-VA-MD-WV	Philadelphia- Camden-Wilmington, PA-NJ-DE-MD	Rhode Island	Connecticut	MA/NH/VT	Övriga NY	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	Ej uppgift	Totalt
	N	487	188	69	58	69	28	72	54	54	6	1 085
Community Coll.		4,1	6,4	17,4	15,5	0,0	25,0	0,0	18,5	18,5	0,0	7,4
Handelsskolor		1,4	4,8	5,8	12,1	82,6	7,1	44,4	1,9	3,7	0,0	11,2
Konstskolor		26,5	29,3	0,0	0,0	0,0	3,6	0,0	0,0	3,7	0,0	17,2
Konsthögskolor		7,2	0,0	0,0	0,0	7,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7
Reg., nivå 3-4		17,0	28,2	5,8	15,5	0,0	53,6	30,6	18,5	42,6	0,0	20,2
Reg., nivå 1-2		3,7	3,7	11,6	6,9	0,0	3,6	1,4	3,7	7,4	0,0	4,1
Nat. univ., nivå 3-4		28,3	10,1	50,7	25,9	2,9	0,0	13,9	24,1	9,3	0,0	21,8
Nat. univ., nivå 2		6,0	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,8	7,4	0,0	4,5
Nat. univ., nivå 1		5,7	13,3	8,7	24,1	7,2	7,1	9,7	18,5	7,4	0,0	9,3
Ej uppgift		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,6
Totalt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Community Coll.	80	25,0	15,0	15,0	11,3	0,0	8,8	0,0	12,5	12,5	0,0	100,0
Handelsskolor	121	5,8	7,4	3,3	5,8	47,1	1,7	26,4	0,8	1,7	0,0	100,0
Konstskolor	187	69,0	29,4	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	1,1	0,0	100,0
Konsthögskolor	40	87,5	0,0	0,0	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Reg., nivå 3-4	219	37,9	24,2	1,8	4,1	0,0	6,8	10,0	4,6	10,5	0,0	100,0
Reg., nivå 1-2	45	40,0	15,6	17,8	8,9	0,0	2,2	2,2	4,4	8,9	0,0	100,0
Nat. univ., nivå 3-4	237	58,2	8,0	14,8	6,3	0,8	0,0	4,2	5,5	2,1	0,0	100,0
Nat. univ., nivå 2	49	59,2	16,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,3	8,2	0,0	100,0
Nat. univ., nivå 1	101	27,7	24,8	5,9	13,9	5,0	2,0	6,9	9,9	4,0	0,0	100,0
Ej uppgift	6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Totalt	1 085	44,9	17,3	6,4	5,3	6,4	2,6	6,6	5,0	5,0	0,6	100,0

SKOLORNAS RELATIONER TILL SVENSKA LÄROSÄTEN

I jämförelse med de svenska studenterna som läser i Paris är det betydligt färre av de svenska studenterna i USA som läser som utbytesstudenter. Endast 13 % läser via utbyte mot 23 % av studenterna i Paris-kohorten (skillnaden blir dessutom än större om vi räknar bort de studenter som läser språkkurs i Paris, då läser hela 48 % av studenterna i Paris via utbytesavtal).⁴⁴⁸ En förklaring till den lägre andelen är att ERASMUS, det i särklass största utbytesprogrammet för svenskt vidkommande, endast omfattar utbyten som sker mellan EU-länder och därmed inte omfattar utbyten med skolor i USA. De utbytesprogram som finns är med andra ord i huvudsak bilaterala avtal mellan svenska och amerikanska lärosäten eller nätverksavtal, där de svenska och amerikanska skolorna ingår.

Det är inte alla amerikanska lärosäten som kommer i fråga för utbytesavtal (Tabell 119). Det finns exempelvis inga utbytesstudenter på *community college*, vilket är begripligt mot bakgrund av att dessa ofta bedriver undervisning på motsvarande svensk gymnasie- eller komvuxnivå. Utbytena sker vanligen när de svenska studenterna kommit en bit in i utbildningen, på C- och D-nivå, eller i årskurs tre eller fyra. Likaså är det inga studenter på *konstskolor* och *regionala lärosäten, nivå 1-2*, som läser där via utbytesavtal. Dessa grupper tillsammans med *handelsskolorna*, som har en liten andel utbyten, konstitueras av skolor som i de flesta fall inte skulle räknas som högre utbildning i en svensk kontext. Det är därför inte speciellt attraktivt för svenska lärosäten att etablera kontakter med dessa skolor. Det är framför allt på de *nationella universiteten*, och där bland de något lägre rankade, som andelarna svenska utbytesstudenter är störst. Dessa skolor är desto mer eftertraktade bland såväl svenska lärosäten som svenska studenter (här finner vi en tydlig överrepresentation av svenska studenter).

I utbytesavtalen manifesteras en tydlig homologi mellan de två nationella systemen. Den mest exklusiva amerikanska kategorin, *nationella universitet, nivå 1*, har endast utbyten med svenska universitet och fackhögskolor (exempelvis Columbia University med Handelshögskolan i Stockholm, Massachusetts Institute of Technology med Kungl. tekniska högskolan, och Brown University med Karolinska institutet, se Tabell 120). Detta gäller också för *nationella universitet, nivå 2*, (New York University med Handelshögskolan i Stockholm och Stockholms universitet, Worcester Polytechnic Institute med Kungl. tekniska högskolan och Boston College med Uppsala universitet). Det finns inte en enda student som läser på en regional högskola i Sverige bland de utbytesstudenter som läser på de högst och näst högst rankade nationella universiteten. De är däremot betydligt mer frekventa på nivå 3-4 vad gäller de nationella universiteten (tolv av de svenska utbytesstudenterna läser på ett regionalt lärosäte i Sverige mot fyra som läser på ett traditionellt universitet eller en fackhögskola, resterande

⁴⁴⁸ Det finns en viss risk att siffrorna för USA-kohorten är i underkant. För denna kohort har det inte i datafilerna från CSN funnits information om studieområde, där det framgått om studierna bedrivits inom ramen för ett utbytesprogram. Denna information har funnits för Paris-kohorten. I några fall har studenter i Paris-kohorten förts till gruppen utbytesstudenter på grundval av CSN:s information, trots att de själva inte angivit att det rör sig om utbytesstudier i enkäten, en korrigering som alltså inte varit möjlig att göra för USA-kohorten.

elva läser på en i Sverige ej högskoleklassificerad skola), och helt dominerande på motsvarande nivå för de regionala lärosätena (9 av 10 utbytesstudenter läser på ett regionalt svenskt lärosäte).

Sammanfattningsvis sker utbyten över nationsgränserna mellan nationella universitet för sig och mellan regionala lärosäten för sig. Detta mönster är mycket markant för den här aktuella populationen.

ÄMNEN

EKONOMI DOMINERAR

Även om lärosätet är den kanske mest betydande dimensionen av studierna i USA, betyder lärosätet inte allt. Det ämne som studeras är naturligtvis också av vikt. Som vi har poängterat ovan är det betydligt svårare att bestämma studiernas innehåll för studenter som läser i USA än för dem som läser i Sverige eller i Frankrike. På grundutbildningsnivå läser man vanligen en stor uppsättning ämnen och det är först under de sista åren som inriktningen på studierna utkristalliseras. För att bestämma studiernas inriktning har ett antal frågor i enkäten vägts samman.⁴⁴⁹ Resultatet av klassificeringsarbetet framgår av Tabell 19.

Denna klassificering skiljer sig en del från den vi erhöll för de svenska studenterna i Paris. Det finns exempelvis ingen grupp som äsyftar språkstudier på en elementär nivå eftersom denna typ av studier inte berättigar till svenska studiemedel. Ekonomi är det i särklass viktigaste ämnesområdet, betydligt viktigare än för den franska kohorten (33 % mot 10 % för den senare, 20 % om man exkluderar språkkursstudierna ur beräkningen). Samhällsvetenskap som helhet attraherar hela 53 % av studenterna och har en större andel än bland studenterna i Paris (21 % totalt; 43 % utan språkstudenter). Exempelvis läses media och kommunikationsvetenskap av 29 studenter (6,3 %), psykologi/sociologi av 33 individer (7 %) och statsvetenskap av 22 studenter (5 %). Humaniora och konst är något mindre viktigt för de svenska studenterna i USA, 28 % mot 35 % (utan språkkurs), men det är mer populärt att studera design och konst i nordöstra USA än i Paris (18 % mot 11 %), där det framför allt är språk och humanistiska studier som är överrepresenterade (25 % i Paris mot 10 %). Resterande ämnesområden är sparsamt representerade. Det är endast 20 personer (4 %) som läser tekniska utbildningar och data, nitton som studerar medicin och naturvetenskap (4 %), sexton inom vård, exklusive läkarutbildning (3 %) och tretton som läser pedagogiska utbildningar (3 %).

⁴⁴⁹ Se vidare i Appendix, avsnittet Skola och utbildning.

av studenterna i USA-kohorten. För de samhällsvetenskapliga utbildningarna är relationerna i proportion 1:2, 26 % i Sverige mot 53 % av dem som läser i USA.

Jämför vi dessa resultat med de historiska data som Dag Blanck presenterar finner vi en del förskjutningar.⁴⁵² Under mitten av det förra seklet var det framför allt tre områden som dominerade: samhällsvetenskap, där ekonomi kommit att få en allt starkare ställning, teknologi, med elektroteknik på stark frammarsch på senare år, och naturvetenskap och där främst datavetenskap från och med 1970- och 1980-talen. Även medicin har varit ett starkt område. Det är alltså påtagligt att humaniora gått framåt vid slutet av föregående sekel och att teknologi och naturvetenskap tappat medan samhällsvetenskapen behållit och till och med stärkt sin ställning något. Men vi bör komma ihåg att Blancks siffror härrör stipendiater vid Fulbright-kommissionen och Sverige Amerika-stiftelsen, där *graduate*-studier dominerat, och merparten av de svenskar som ingår i denna undersökning läser på *undergraduate*-nivå.

Kopplingar mellan studierna i USA och i Sverige kan analyseras utifrån graden av utbyten inom de olika ämnesområdena. Det är som vi sett ovan få som läser i nordöstra USA via utbytesavtal (13 %) och dessa studenter är tydligt koncentrerade till vissa ämnesgrupper, se Tabell 121. Det är framför allt inom teknik (50 %) och medicin (57 %) som utbytesstudenter är överrepresenterade, men så är även fallet inom marknadsföring (33 %) och andra samhällsvetenskapliga utbildningar (24 %). Andelarna utbytesstudenter är mycket låga inom humaniora (4 %), konst och media (4 %) och internationell ekonomi (4 %).

FÖRHÅLLET MELLAN ÄMNEN OCH UTBILDNINGSinSTITUTIONER

Hur ämnena är relaterade till skolformerna framgår av Tabell 121. Det är färre specialiserade skolor i USA än i Frankrike (till viss del beror detta på att motsvarigheten till de franska *grandes écoles*, *the professional schools*, ofta utgör en integrerad del av universiteten). De enda undantagen i kohorten är konstskolorna och handelsskolorna. Även om nästa alla som läser på dessa skolor studerar konst respektive ekonomi gäller inte det omvända, det vill säga att alla som läser konst respektive ekonomi läser på dessa skolor. Det finns de som läser konst på andra typer av lärosäten och det är vanligare att man läser ekonomi på regionala och nationella universitet än på handelsskolor. Ekonomi är det ämne som är mest spritt på typerna av lärosäten, det går att läsa på samtliga former av lärosäten förutom på konstskolorna. Andra ämnen är mer koncentrerade. Det gäller exempelvis medicin som nästan uteslutande läses på de mest prestigefulla nationella universiteten. Även språkstudier, statsvetenskap och teknik är överrepresenterade på dessa lärosäten, medan journalistik och medievetenskap, ekonomi, pedagogik och konstnärliga ämnen är underrepresenterade. Sammantaget kan man säga att kopplingen mellan ämnesinriktning och skoltyp är svagare i USA än i Frankrike om än inte lika svag som i

⁴⁵² Dag Blanck, "The Impact of the American Academy in Sweden", pp. 80-93 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, pp. 84-86.

Sverige, där exempelvis de specialiserade skolorna, fackhögskolorna, utgör en mycket liten del av det totala utbildningsutbudet.

UNDERVISNING, LÄRARE OCH STUDENTER – SKILLNADER MELLAN UTBILDNING I SVERIGE OCH USA

Vi har redogjort för det amerikanska högre utbildningssystemets struktur och skillnader mellan skoltyper och typer av studier. Följande avsnitt kommer att dels fokusera skillnader mellan den amerikanska utbildningen och det svenska systemet, dels att redogöra mer för utbildningens innehåll, något som till större del översetts ovan. En viktig informationskälla är de intervjuer som gjorts med svenska studenter, där vissa läst både i USA och i Sverige, vilket ger dem goda möjligheter att reflektera över skillnader mellan systemen. Vissa av dessa olikheter, som att de amerikanska studenterna är betydligt yngre än de svenska studenterna, är rätt vanligt förekommande när vi jämför det svenska systemet med andra utländska system. Andra, som fokuseringen av ekonomiska aspekter av utbildningen, dess kostnader för individen, dess avkastning, etc., är nog mer utbredda i det amerikanska systemet än i många andra system och definitivt i jämförelse med den svenska högskolan.

Det är emellertid ibland svårt att generalisera de svenska studenternas upplevelser av den amerikanska högre utbildningen, det råder som vi sett mycket omfattande skillnader mellan skoltyperna och vissa aspekter gäller endast för vissa typer av skolor men inte andra. Skall man våga sig på några svepande formuleringar kan man slå fast att i jämförelse med såväl det svenska som det franska systemet är det amerikanska ett betydligt mer öppet system. Det är lättare att förflytta sig inom systemet (förutsatt att man inte gör för omfattande hopp mellan de akademiska nivåerna, det är antagligen hart när omöjligt att gå direkt från två år på ett *community college* till tredje årskursen på något Ivy League-universitet) och det är även betydligt enklare att byta orientering i sin utbildningsbana. Tack vare utbildningssystemets lägre nivåers fokus på generell utbildning hålls många vägar öppna långt upp i systemet. Detta blir temat för det första avsnittet.

GENERELL UTBILDNING MED VALFRIHET SOM MOTTOT

När högre utbildning etablerades i Amerika byggdes den upp efter europeiska förebilder. Detta arv var till en början mycket tydligt, förutom att man modellerade sina college efter företrädesvis engelsk modell var många av lärarna ofta utbildade vid europiska lärosäten och det idégods som undervisades i den nya världen var detsamma som i den gamla. Men i och med tidens lopp blev systemet alltmer autonomt. På 1800-talet uppkom det kanske mest särskiljande draget för den högre utbildningen i USA, elektivsystemet, vilket innebar en viss valfrihet för studenten att komponera sin utbildning.⁴⁵³

⁴⁵³ Angående elektivsystemets uppkomst, se John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], pp. 100-119.

elektivsystemet har i dag blivit något av ett signum för amerikansk utbildning – en modell som också går på export.⁴⁵⁴ Införandet av elektivsystemet skedde dock inte problemfritt, ämnet debatterades flitigt och försöken var många.⁴⁵⁵ I princip stod den traditionella collegemodellen mot ett mer modernt vetenskapsbaserat universitet. De som ville förnya såg elektivsystemet som en möjlighet att föra in nya, mer nyttiga och efterfrågade ämnen i den högre utbildningen, som bättre svarade mot det moderna samhällets behov. De som försvarade det traditionella systemet såg ett omfattande hot i detta, den karaktärsdanande utbildning som studenterna erbjudits kunde inte upprätthållas om studenterna fick välja fritt. Hur skulle man kunna ersätta grekiska och latin med agronomi eller konstruktionsteknologi? Det hela var långtifrån så enkelt som man skulle kunna förvänta, att det var en motsättning mellan de äldsta universiteten som försvarade en traditionell utbildning och de nyligen etablerade lärosätena som förespråkade ett mer modernt system. Nej, det var faktiskt på det äldsta lärosätet, Harvard, som den energiske rektorn Charles W. Eliot lyckades under sitt långa rektorsskap på 40 år (1869-1909) transformera lärosätet från ett klassbaserat system (där studenterna delades in i årsklasser som följde samma curriculum i fyra år) till ett kursbaserat system (där undervisningen organiserades utifrån val av ett omfattande urval av kurser inom en rad olika discipliner). Med tiden etablerades olika modeller av elektivsystem. Det första systemet vid Harvard innebar en total valfrihet. Detta system kom sedan att bytas mot ett system av *concentration and distribution*, där vissa kurser koncentrerades inom ett ämnesområde och där övriga kurser skulle spridas över ett antal andra ämnesområden. Det system som troligen blivit det mest spridda är det som baseras på val av kurser inom en *major* och en *minor*, det vill säga en huvudinriktning och en biinriktning. Ett ytterligare system bygger på att man väljer ämnen inom olika grupper av ämnen enligt vissa system. Återigen manifesteras det pluralistiska draget i det amerikanska systemet.

Det går att argumentera för att båda kontraherande formerna är generella breda utbildningar. Det tidigare systemet med ett gemensamt pensum kan uppenbarligen betraktas som generellt, det var det allmängiltiga och de eviga värdena som gällde, vilket stod i uppenbar motsats till det praktiska och det

⁴⁵⁴ Exempelvis återfinns denna tanke i EU:s utbildningspolitik, genom att göra tydliga kursbeskrivningar för alla kurser och ett enhetligt system för att värdera kursernas omfattning, ECTS – European Credit Transfer System, är tanken att öka studenternas möjligheter att läsa kurser vid olika universitet och därmed få en större frihet och ett större utbud att välja utifrån.

⁴⁵⁵ Att debatten var så omfattande förklarar Brubacher och Rudy med frågans vittgående betydelse, hela systemets syfte ställdes på sin spets och det var dessutom kopplat till olika sociala gruppers behov: "Indeed the central educational battle of the nineteenth-century America was fought over the elective system. This is the question which aroused the greatest amount of controversy in the academic world, inflamed passions as no other educational issue was able to do, and most clearly reflected the impact of modern technology upon the traditional college. Involved in this struggle was a whole cluster of related issues, many of highest significance. Perhaps the central one was the following: Should the American college remain predominantly religious in orientation, training for Christian piety and a broad liberal culture or should it become essential secular, serving the interests of utilitarianism, social efficiency, and scholarly research? Other questions were closely tied to this one. Should American higher education follow the ideal of the German University or the English College? What were the values of self-motivation as against external compulsion? Which was valid, the old 'faculty psychology' or the new experimental psychology? Was there such a thing as 'mental discipline,' and could one devise a college curriculum that would develop it? Should higher education be 'practical' or liberal, as means to an end or an end in itself? Were the 'new' studies (such as science) more important than the 'old' studies (such as the classics)? Should the college aim to be aristocratic, and train the elite, or should it seek to attain a democratic all-inclusiveness?" John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], pp. 100-101.

tillämpade. Denna tradition lever kvar i den allmänna humanistiska utbildning som framför allt ges vid *liberal arts college*. Men även det nya systemet, där studenterna väljer fritt bland ett omfattande kursutbud, är i en mening generalistisk, man eftersträvar inte fördjupning utan bredd. Båda dessa system skiljer sig från exempelvis det franska universitetssystemet som är mer uppbyggt kring fördjupning av ett ämne.

Det amerikanska elektivsystemet berör även de svenska studenterna som är delade i två läger. Åtskilliga är mycket positiva, och man ser systemet som mycket mer anpassat efter de egna behoven än vad det svenska systemet är, medan andra är starkt kritiska både till systemets effekter och till undervisningens innehåll. En student, som läser på en konsthögskola i USA och kan ses som en företrädare för den mer positiva falangen, menar att det amerikanska systemet tar mer hänsyn till andra talanger än de teoretiska:

när jag var yngre, så uppskattar jag det amerikanska skolsystemet, på grund av att de uppmuntrar studenterna, *be the best you can be*, tro på dig själv, medan den svenska, har jag, min erfarenhet har varit, att du skall, du skall vara som alla andra, du skall inte tro att du är någonting. Och när jag gick grundskolan hemma, så trodde jag ingenting gott om mig själv. Svenska skolsystemet tryckte ned mig rejält, för jag, just på grund av att jag ans..., jag inser väl nu att jag är lite mera kreativ än det teoretiskt, det kom jag på, så matte och religion och svenska, var inte mina, jag kämpade, jag kämpade och kämpade, men jag var alltid på medel, så kom jag på ett utbytes, åkte jag till Kalifornien när jag var sexton, direkt efter nian, på ett utbytesår, och blommade upp, hade femmor i allt, kommer du från Sverige, så går man upp direkt. Så för mig så, att komma hem till Sverige, vilket jag har gjort, och gått på komvux, så var det tillbaka igen på de gamla skorna, det var liksom kämpa och medel, kom jag hit så hade jag femmor i allt. Det säger inte att det, alla säger att det amerikanska skolsystemet är mycket sämre, vilket ibland jag kan hålla med om, men för det mesta kan jag ju inte riktigt göra det, på grund av att det amerikanska skolsystemet tillåter ungdomar, om du vill jobba hårt, så kan det amerikanska skolsystemet vara hårt, men om du vill vara lat så, tyvärr tillåter det amerikanska skolsystemet att vara lat, men jag är inte, jag är inte lat, så jag har alltid pushat mig själv och försökt, så på grund av att jag är en hårt arbetande och jag vill, så har jag, så har det gått så bra för mig här. Medan jag har samma energi hemma, men skolsystemet tillåter inte mig att vara den jag vill vara, på det sättet. Jag hade inte, när jag gick grundskolan är det väldigt få svenska ungdomar som vet vad de vill göra när de skall byt, byta, det tycker jag är hemskt, är man sexton år, och alla har gjort likadant, jag har gjort, alla står under samma, och vi har haft lite teckningar och lite träslöjd, men det var liksom i sexan. Så sjuan, åttan och nian, hade jag inte alls någonting kreativt just med skolan, vad de uppmuntrar oss att göra, och det tycker jag det amerikanska skolsystemet har mycket bättre.

Märk även att hon menar att det amerikanska systemet kan vara mer kravlöst, det är mer upp till var och en att göra något med sin utbildning. Hon refererar också till en allmänt förekommande uppfattning, att det amerikanska systemet inte är lika bra som det svenska, det håller inte samma intellektuella nivå, vilket hon själv är ett exempel på, hennes betyg ökar tydligt när hon rör sig västerut över Atlanten och de sjönk när hon reste i motsatt riktning. Undervisningens kvalitet och dess relation till elektivsystemet är en komplicerad fråga. Man kan ju tänka sig att studenterna hela tiden väljer bort de enklaste kurserna till förmån för de svårare och bättre kurserna och att det därmed främjar kvaliteten. Många studenter, som studenten ovan, ser valfriheten som en kvalitet, man kan då välja de kurser som passar en själv bäst. Man kan också anlägga en mer tillbakalutad ståndpunkt, att det kan vara roligt att prova på lite kuriosa ämnen:

Ja, men samtidigt är det ju roligt för då får man en chans att plugga olika ämnen som... jag pluggade *science* tog jag... vad hette det? *Introduction to Space Science* eller så, som var rymdraketer och i vilken hastighet de skulle ha för att åka till månen som jag i och för sig tyckte var roligt men som jag aldrig tänkt att jag skulle ta i en kurs i eller så utan det var bara så att jag var tvungen att ta en till klass och det var den enda som riktigt funkade i mitt schema som jag tyckte var någorlunda eller det var antingen det eller en introduktion till hebreiska och det tyckte jag inte var... så stor nytta med.

Ett problem, som troligen framför allt gäller de som läser på högre nivåer, är att överhuvudtaget få ihop sina utbildningar. En student som läser på ett *master's*-program på Columbia University menar att det är stor skillnad mellan det svenska och det amerikanska systemet på denna punkt:

Det går inte att jämföra med ett svenskt, jag menar (oh) ... jag har ju kompisar som läser liknande saker parallellt nu hemma i Sverige och för att jämföra rakt av; de har det så lugnt så det är ju inte klokt. De ha ju en kurs i taget också. Här läser man ju fem sex kurser på samma gång och det är ju ingen som bryr sig om... svenska studenter klagar ju, det förstår ni väl att ni inte kan lägga ett seminarium på lördagen, då har vi något annat. Det finns ingen kontakt mellan kurserna här, det får ni fixa själv, om kursplanerna stämmer ihop och så där. Det är ingen lärare som tar hänsyn till om du har tenta eller ett paper som skall in i en annan kurs...

Ett annat problem är att allt ofta inte är valfritt. Vanligen bygger examina på en kombination av valfria (*elective*) och obligatoriska (*required*) kurser. Samma kurs kan också vara valfri för vissa studenter och obligatorisk för andra, vilket för många svenska studenter leder till problem, vissa studenter är mycket motiverade medan andra bara sitter av sin tid. En student berättar följande:

[...] på Queens College kunde jag läsa konsthistoria med människor som var [?] för att det var obligatoriskt för dem, som var totalt ointresserade, det är ju så dödande så det är inte sant.

Många svenska studenter uppfattar också att valfriheten inte är tillräckligt stor. Att man förväntas läsa ett antal kurser inom ämnen som ligger långt utanför ens intresseområde kan tyckas vara att omyndigförklara studenterna. Diskussionen om kvaliteten och standarden för oss över till vilka studenter systemet har att hantera. Vi kommer nedan att återkomma till andra aspekter av det amerikanska elektivsystemet, dess betydelse för flexibiliteten i hela utbildningssystemet samt dess betydelse för den habitus som skapas.

DE OMOGNA OCH BORTSKÄMDA STUDENTERNA

De amerikanska studenterna är som de franska studenterna betydligt yngre än vad de svenska studenterna är. Det vanliga är att man går direkt från *high school* till högre studier vid arton års ålder och att man är ca 22 år när man tar sin *bachelor*. Detta upplevs vanligen som mycket problematiskt bland de svenska studenterna, framför allt för dem som läser på *undergraduate*-nivå. De som läser på högre nivåer klagar inte lika ofta även om man här också vanligen är ett par år äldre än de flesta andra studenterna, antagligen beroende på att ålderskillnaden inte är lika viktig när man nått en bit över tjugo. Men det är inte bara en fråga om ålder. Ofta menar de svenska studenterna att det handlar om de amerikanska studenternas livssituation, de har varit strängt hållna under föräldrarnas vingar och alla spärrar verkar släppa när de kommer utanför familjens trygga hägn.

En sak som jag tycker är väldigt konstig är att de här barnen som har varit så otroligt skyddade hela sitt liv och som har haft väldigt mycket regler, helt plötsligt när de kommer till ett ställe där ingen talar om för dem när de ska äta sova gå till skolan och göra sådana grejer så blir de helt vansinniga så att de är bara ute och fester hela tiden och det är stora fester onsdag till söndag varje vecka och folk super skallen av sig varje dag och rätt mycket droger, rätt mycket så här, jag vet folk som är i arton, nitton års åldern som är halvt alkoholiserade redan därför att det finns liksom ingen hejd på det, det är det att de har ganska dålig koll på, dålig självdistans...

En svensk student som numer läser på doktorandnivå ser tillbaka på sina *undergraduate*-studier vid ett litet *liberal arts college* i Södern och konstaterar att umgängeslivet hade en del övrigt att önska "... umgängeslivet där var ganska tråkigt om jag skall vara ärlig, för det, det, det, alla killar satt i sina flanellskjortor och söp Jim Beam och hade sina egna gevär på rummet och så där...". En kvinnlig student som är 25 år och läser på ett college i Boston, USA:s mest utpräglade studentstad, säger angående studenterna på hennes skola och varför hon inte umgås så mycket med dem:

De här ungarna [har] suttit hemma på sitt rum, [...] kan inte göra det och det. Så kommer de ut [och] bor på *doorms*, de kan prova på spriten, de kan prova på tjejerna, de kan prova på allt, allt typ av icke-göra, [...] och de skall vara uppe så sent som möjligt [...] Så det är därför jag inte umgås så mycket med dem.

Att de amerikanska studenterna är yngre än de svenska och dessutom upplevs som rätt omogna har historiska rötter. Det amerikanska högre utbildningssystemet har haft andra förutsättningar än exempelvis dess tyska motsvarighet, vilket var det ledande utbildningssystemet under 1800-talet. I den inflytelserika Yale-rapporten 1827 fastslås att det är omöjligt att jämföra det amerikanska systemet med det tyska eftersom det senare hade en helt annan studentpopulation, de var väsentligt mer mogna och mycket bättre förberedda för avancerade studier än de amerikanska studenterna som kunde jämföras med tyska gymnasister.⁴⁵⁶

Något som de svenska studenterna i USA påpekar som ingen av de svenska studenterna i Paris nämner är att många av de studenter de möter är mycket bortskämda. Samma student som ovan som inte umgås så mycket med studenterna på skolan, kommer osökt in på att studenterna i allmänhet och de internationella studenterna i synnerhet är mycket bortskämda:

Och studenterna på [skolan] de är rika [...] De bor på New Mursee Street [?] och kör runt i den senaste BMW, och sen så är de aldrig på klasserna och sen så får de, hoppar de av [...] De är jätte, jättebortskämda. Speciellt internationella elever. Så bortskämda. Och föräldrarna tar sig inte ens tid att komma över hit och kolla hur det är och se: – Men Gud om du bor i Brooklines så är det billigare än om du bor på Mister Street [?] i Boston liksom. Så de låter ungen säga: – Mamma jag bor här och det kostar så och så mycket, och sen skickar de pengar till dem.

Studenternas ålder och mognadsgrad är kopplat till det bemötande studenterna får av lärarna och undervisningens innehåll och upplägg.

⁴⁵⁶ John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], p. 105. I rapporten argumenterade man därför för att amerikanska *undergraduate*-studier borde (fortsätta) fungera som ett allmänt orienterat system med ett sammanhållet givet kursinnehåll och inte specialiseras och individualiseras genom införande av elektiv. Denna ambition fick stryka på foten.

”GYMNASIAL” UNDERVISNING, IN LOCO PARENTIS OCH SPORTENS URSPRUNGLIGA FUNKTION

Design av det amerikanska högre utbildningssystemet med mycket allmänt hållna grundutbildningsstudier och de unga studenterna gör att många svenska studenter ofta ser *undergraduate*-studierna i USA som en direkt förlängning av gymnasiestudier i Sverige. Brottet mellan gymnasieutbildning och högskolestudier är betydligt mindre i USA än i Sverige. Detta återspeglas även i undervisningen. En student som vid tillfället för intervjun befinner sig i Stockholm och som har erfarenhet av att både studera på Stockholms universitet och av grundutbildningsstudier vid ett av de mer prestigefulla lärosätena i USA reflekterar över hur undervisningen och lärarna skiljer sig:

Sen tycker jag att i och för sig att det kan kännas gymnasialt ibland därför att man, även om man inte behöver gå på föreläsningar om man inte vill och sådant där, det är ju inget tvång men att väldigt många av kurserna har mycket mer läxor och sådana saker för, eftersom att man måste läsa alla möjliga olika ämnen och inte bara det som man har gjort tidigare utan jag som sagt skulle läsa lingvistik för första gången och så där, då var det väldigt mycket att göra läxor från dag till dag och sådana grejer och man kom inte in på forskning eller så där direkt, det är klart det kan ju inte vara så utan man måste ju börja någonstans ifrån, men att man är väldigt beskyddad på något sätt av lärarna, att de ser till så att man gör bra ifrån sig på ett helt annat sätt än man gör här [på Stockholms universitet], här är man ju väldigt mycket, ja det är helt upp till en själv i fall man vill göra sina grejer eller inte och där är det så att det är svårt att göra dåligt ifrån sig därför att man får hela tiden så mycket krav på sig och så mycket uppmuntran också, så jag vet inte, även om det fungerar bra för mig så kan jag ibland tänka så där att hur ska de här människorna som går här någonsin kunna motivera sig själva att göra saker.

Studenten pekar på ett antal skillnader. Även om undervisningen vid hennes amerikanska lärosäte inte är obligatorisk förväntas man gå på undervisningen. Obligatorisk närvaro är mycket ovanligt vid svenska lärosäten och framför allt finns det ingen förväntan från lärarna och de andra studenterna att man måste gå på föreläsningar (laborationer är naturligtvis annat). Det är också tydligt att lärarna har andra förväntningar på studenterna och att lärarna också tar ett annat ansvar för att studenter ska klara sina studier. Detta behöver inte bara vara av godo. För den som är van att ta ansvar för sina studier kan det kännas stötande att det inte förväntas mer av en. Studenten som citerades ovan läser på ett av de mest renommerade lärosätena menar följande:

Det som är lite... *disappointing*, en besvikelse är att kvalitén på utbildningen är åtminstone på *undergraduate*-nivå är så mycket sämre än hemma, de väntar sig mycket mindre av folk. Folk blir vuxna senare så de behandlas som barn mycket längre.

Båda citaten indikerar att ”gymnasiala” drag i undervisningen är vanligt förekommande på de mest prestigefulla lärosätena.⁴⁵⁷ Men fenomenet är mer genomgående än så, det förekommer i olika former på de flesta typer av skolor och utbildningar på grundutbildningsnivå. En student på en handelsskola upprör sig över den omfattande närvarokontrollen, för vissa lärare gäller att om man är

⁴⁵⁷ Ett ytterligare exempel. En tredje student som läser på *undergraduate* på ett av den näst högst rankade nationella universiteten säger angående svårighetsgraden att: ”första året är det, tycker jag i alla fall, ett sätt för skolan att tjäna pengar eller så för att du tar så många generella ämnen och matten är gymnasienivå så jag lärde mig mer matte andra ring än vad jag gjorde på universitetsnivå här, det var i och för sig till min fördel för då kunde jag hoppa över alla klasser och ta proven i stället men sen kan du ju ta en svårare nivå om du vill...”

frånvarande vid två eller fler lektioner får man automatiskt underkänt på kursen. En annan student, som läser på en konstskola, berättar att sena ankomster drar ned betyget och att det överhuvudtaget finns mycket ordningsregler på skolan som studenterna måste följa.

Det finns flera förklaringar till att den amerikanska högre grundutbildningen har en så tydlig gymnasial karaktär. Den mest uppenbara förklaringen är, och som också många av de svenska studenterna påpekar, att studenterna ändå är så unga, många är under tjugo och befinner sig för första gången hemifrån. En annan förklaring ligger i det amerikanska utbildningssystemets struktur. I och med att studenterna ofta är relativt dåligt föreberedda för högre, specialiserade studier, krävs grundläggande studier på *undergraduate*-nivå, något som de flesta svenska studenter fått sig till livs under gymnasiestudierna. Det ligger också i elektivsystemets struktur att det är svårt att hinna med att fördjupa sig i några ämnen eftersom man eftersträvar en bredd snarare än ett djup i de kurser som väljs. En ytterligare förklaring finns i det marknadsanpassade systemet. De ofta rätt höga skolavgifterna betalas vanligen av föräldrarna. Detta gör att skolorna är i en svag förhandlingsposition visavi föräldrarna och att de måste kunna övertyga föräldrarna om att de tar väl hand om deras barn. Omfattande regelsystem och en undervisning som noga följer upp studenternas prestationer är sätt att framstå som ansvarstagande institutioner. Om sedan regelsystemen följs är en annan fråga. Många svenska studenter vittnar som vi sett om mycket festande och en rätt ”avancerad” och utbredd användning av droger.

Det gymnasiala systemet har starka historiska rötter. När det amerikanska collegen etablerades var det europeiska arvet centralt. Man lånade från olika håll. Viktigt i ett initialt skede var de engelska universiteten i Oxford och Cambridge, varifrån man hämtade tanken om att lärosäten agerade *in loco parentis*, det vill säga i förälders ställe,⁴⁵⁸ för att säkerställa den moraliska och religiösa danningen av studenterna. Detta var collegens huvudsakliga uppgift och detta system börja vittra i sömmarna först under 1800-talets senare del och kom i totalkonflikt med många students idé om den högre utbildningen under 1960-talets turbulenta tid med omfattande strider mellan studenter och lärosätenas representanter. Som en parentes kan också nämnas att det finns en lång historia av studentuppror i USA. Redan under etableringsfasen var dessa vanliga och kunde resultera i mycken blodspillan. Man kan förstå de omfattande satsningarna på *fraternities*, en sorts sociala föreningar för manliga studenter, och idrottsliga aktiviteter som sätt att kanalisera det våld som studenterna såg sig nödgade att få utlopp för.⁴⁵⁹ Vissa hävdar att det amerikanska systemet drivit fritidsaktiviteter, eller, mer ordagrant översatt, aktiviteter som ligger utanför kursplanen (*extracurricular activities*), längst – på tok för långt enligt många kritiker som menar att dessa tar fokus från de akademiska aktiviteterna. För många studenter utgör dock fritidsaktiviteter *raison d'être* vid ett college. Dessa aktiviteter begränsar sig på intet sätt till *fraternities*, *sororities* och sportföreningar; det finns en uppsjö andra föreningar att aktiviera sig i

⁴⁵⁸ John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], pp. 123-126, 349-353.

⁴⁵⁹ Ibid., pp. 50-56, 120-139.

såsom skoltidningar, litterära magasin, filantropiska aktiviteter, politiskt orienterade föreningar, för att inte tala om de mytomspunna hemliga sällskapen som Skull and Bones vid Yale University.⁴⁶⁰

Sammanfattningsvis kan sägas att samtliga dessa faktorer, studenternas ålder och mognadsnivå, det amerikanska utbildningssystemets struktur, det marknadsanpassade systemet, relationen mellan föräldrarna och skolan och traditionen samverkar till att ge den amerikanska högre grundutbildningen en tydlig gymnasial prägel.

ETT MÅNGFASETTERAT OCH MARKNADSANPASSAT SYSTEM

Vi har ovan redogjort för ett antal aspekter av det högre amerikanska utbildningssystemet som är generella, man kan förvänta sig att studenterna på *undergraduate*-nivå är ungefär i samma ålder och att det finns någon form av elektivsystem oavsett vilken status lärosätet har. Men som avsnittet om de amerikanska lärosätena framhållit är lärosätena mycket olika. Extremerna i systemet, *community colleges* och Ivy League-universiteten, har nästan bara det gemensamt att de benämns institutioner för högre utbildning. I det följande ska vi försöka reda ut hur den extrema mångfalden kan fungera som ett någorlunda enhetligt system. Tidigare har vi uppmärksammat hela den externa apparat av rankningar, ackrediteringar och klassificeringar som fungerar som ett sammanhållande kitt, men här kommer interna faktorer sättas i fokus. Två centrala företeelser undersöks. Dels grundstenarna i elektivsystemet, modulerna av kurser. Dels de marknadsmässiga aspekterna av systemet.

Få högre utbildningssystem har så hög grad av mobilitet som det amerikanska. Vanligen gör man sin grundutbildning på ett lärosäte, tar sin PhD på ett annat, påbörjar sin yrkeskarriär på ett tredje för att sedan etablera sig på ett fjärde eller femte ställe. Det händer dessutom att man inom varje steg förflyttar sig mellan olika lärosäten. Många av de svenska studenterna har kanske redan påbörjat högre studier i Sverige eller utomlands innan de börjar sina studier i USA och kan vanligen tillgodoräkna sig delar av dessa studier i sin kommande examen. Det händer även att man kan tillgodoräkna sig vissa delar av sina gymnasiestudier. En del studenter passar på att tenta av sådant de redan behärskar, exempelvis väljer många att läsa en eller flera kurser i sitt modersmål, vilket tenderar att generera mycket lättförtjänta poäng.

Grunden för den höga graden av mobilitet finner vi i modulsystemet, ett icke-vedertaget namn som universitetshistorikern Sheldon Rothblatt menar behövs för att fånga essensen i det amerikanska systemet.⁴⁶¹ Enligt Rothblatt skapades en nationell valuta genom att man kopplade poäng till varje modul och denna valuta möjliggjorde mobilitet mellan lärosäten. Modulsystemet beskriver han på följande sätt:

⁴⁶⁰ Ibid., pp. 120-139.

⁴⁶¹ Sheldon Rothblatt, *The Modern University and Its Discontents, The Fate of Newman's Legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, pp. 30-38. Han skriver bland annat angående systemets betydelse för mobiliteten: "This [the assignments of credits to each module] supported another trend, student transfer from one institution to another without loss of credit. A new national currency had been created capable of being traded almost anywhere in the American higher education system." Ibid., p. 32.

The modular system, that great antithesis to the very idea of a university having an idea, did not come upon Americans overnight. It took a long time to develop. It proceeded by fits and starts, a response to the decentralised character of American political life and culture, a distant and constantly expanding geographical frontier, and the continual renewal of population through emigration from abroad. Each institution watched the other, borrowing ideas from the market leaders, adjusting them to find a particular niche of its own in order to secure even a tinge comparative advantage, while continuing to dream of an upward drift along a remarkable continuum of educational status hierarchies.⁴⁶²

Systemets förmåga att hela tiden skapa nya nischer uppskattas av flera av de svenska studenterna. En student som läser på en utbildning som är designad för kuratorer och som kombinerar konstvetenskap med ekonomi säger följande angående det amerikanska utbildningsutbudet:

det finns så mycket mer, nischer, lite mer specialiserade utbildningar här än hemma, en helt annan marknad för sådant. Och när jag kom så hade jag läst ämnen som helt faller mellan stolarna i Sverige, men det finns hur många ämnen som helst tycker jag, det är en miss att man inte kan tänka in det i Sverige [...] Det är ju en miss för om man ser till ekonomin så blir den ju mer och mer specialiserad, det är ju världens miss att vi inte i Sverige följer med och har specialiserad akademiska utbildningar.

För en icke oansenlig grupp studenter (21 %) är ett av skälen till att man studerar i nordöstra USA att utbildningen inte finns att tillgå i Sverige. Exakt vad man lägger i detta framgår tyvärr inte. För somliga handlar det säkerligen, som i fallet med studenten som läser till kurator, eller forskarstudenten som läser riskanalys, om att utbildningen överhuvudtaget inte finns i Sverige. För vissa kan det vara frågan om att en lika högkvalitativ utbildning inte finns i Sverige. För andra att en utbildning som så tydlig förbereder för en global yrkeskarriär inte är möjlig att hitta i Sverige. Se vidare nedan i avsnittet Framtidsplaner.

Ett kompletterande sätt att förstå det amerikanska utbildningssystemet är att ta fasta på när bedömning och selektion sker i systemet. Detta gör sociologen Randall Collins när han karakteriserar det amerikanska systemet som ett *contest mobility system*, det vill säga närmast ett tävlingsbaserat uppflyttningssystem, som till stor del definieras av att det inte finns några tydliga utbildningsvägar eller tydligt skilda skolformer.⁴⁶³ I detta system sker specialiseringen sent och det är lätt att byta från en inriktning till en annan och från en skola till en annan. Mot detta ställer han ett *sponsored mobility system*, stödbaserat uppflyttningssystem, något som präglar många europeiska system. I detta system råder stora skillnader mellan olika delar av systemet redan på gymnasienivå och specialiseringen sker tidigt. När man slår in på ett utbildningsspår är det svårt att sedan byta till ett annat. I det tävlingsbaserade systemet sker identifieringen med ett visst yrke sent, i det stödbaserade systemet tidigt. Man kan också tillägga att det tävlingsbaserade systemet är mycket decentraliserat och anpassat till att olika sociala grupper ska kunna finna sin mest lämpliga utbildningsväg inom en marknadsdriven logik. I det stödbaserade systemet står staten som garant för systemets legitimitet och de sociala grupperna har att anpassa sig till utbildningssystemet och inte tvärtom. De olika systemen

⁴⁶² Ibid., p. 34.

⁴⁶³ Randall Collins, *The Credential Society. A Historical Sociology of Education and Stratification*, Academic Press, New York 1979, pp. 90-93.

för med sig en rad olika konsekvenser. Exempelvis tenderar ett tävlingsbaserat system att expandera mycket kraftigt (Collins vill försöka förklara varför USA går från att vara ett land utan ett väldigt underutvecklat utbildningssystem till det troligen mest omfattande per capita i världen), mycket som en effekt av att specialiseringen och selektionen sker i slutet av utbildningsgången. De sociala och etniska grupperna strävar hela tiden till att förbättra sina positioner vilket leder till att mer och mer utbildning krävs för att nå en viss position. I det stödbaserade systemet kontrollerar staten denna process och kan på ett annat sätt styra dessa mekanismer genom de utbildningsplatser man förfogar över. Man kan förklara en del av det amerikanska högre utbildningssystemets succé på den globala utbildningsmarknaden utifrån det faktum att många av de stödbaserade systemen skapar grupper av individer som inte tillåts påbörja de utbildningar de vill eftersom utbildningsplatserna är begränsade och att de amerikanska universiteten utgör attraktiva alternativ för dessa exkluderade.

Collins analys pekar också på en annan central aspekt av det amerikanska systemet (som Rothblatt naturligtvis också är medveten om) nämligen den marknadslogik som genomsyrar systemet. Detta sker på två sätt. Dels expanderar och förändras systemet mycket enligt principen utbud och efterfrågan, vilket är det Collins lyfter fram som karakteristiskt för det amerikanska systemet. Dels är de rena ekonomiska aspekterna av utbildningssystemet ofta mycket närvarande och uttalade. Det senare draget i det amerikanska systemet förtjänar lite ytterligare uppmärksamhet.

Marknadslogikens primat framträder först och främst i det faktum att utbildningen är avgiftsbelagd. Även om skolavgifterna varierar kraftigt, från några tusentals dollar till upp mot 25 000 dollar per år, innebär studier i USA vanligen en omfattande privatekonomisk investering (ett fåtal studenter kan få stipendier som täcker hela skolavgiften men detta är mycket ovanligt, se mer nedan under rubriken Skolavgifter, hyror och småjobb – om hur man får det att gå ihop). Att det finns skolavgifter gör också att studenterna även har status som konsumenter, vilket från en svensk horisont kan te sig mycket besynnerligt. En svenska som läser på New York University, som tillhör de näst högst rankade nationella universiteten, är privat och därmed förhållandevis dyrt med en överrepresentation av välbärgade studenter, säger följande om undervisningen på *undergraduate*-nivå:

Det är så annorlunda i Sverige, för läraren kommer in i föreläsningssalen, så babblar han om någonting, det kan precis vad, vad han vill. Och det behövs inte vara någonting som jag tycker är intressant eller någonting som har att göra med, med, med kursen. Han kan prata om sitt liv, han kan prata om någonting annat, det är ingen som säger någonting. Medan här så, så förväntar sig studenterna att lärarna skall motivera dem. Så bara: *she's not motivating, she doesn't give us enough work, she doesn't make the subject interesting, we like to be more motivated, we like it to be interesting, we like to be pushed*, ja det, det är så konstigt för jag blir då, ja men du måste lära dig själv, du måste läsa själv och plugga själv, jag fattar inte att du skall förvänta dig av läraren, att han skall göra det åt dig. Och sen så väljer de ungefär vad de vill ha på provet [...] det var hela attityden i klassen, *we paid to much money in order to get this, so we like to have this and this and this on the exam, you know*.

Studenterna befinner sig, på gott och ont, i en annan förhandlingsposition gentemot läraren. En annan student, som läser på Columbia University, där terminsavgifterna är bland de högsta i landet, ser att det finns fördelar med terminsavgifterna för den egna studiemotivationen.

[...] att det är så dyrt. Men samtidigt tycker jag att när man betalar för sin utbildning så kämpar man verkligen, då förlorar man ju verkligen om man inte gör bra ifrån sig så att säga. Vilket kan vara ganska positivt i min värld [...] I Sverige kan man gå och läsa termin efter termin och liksom inte bry sig speciellt mycket om hur det går. Sen tycker jag att det... nej men inspirationen, go-et att det är annorlunda också kontakten med arbetslivet, man planerar mer vad man skall göra efteråt, här än vad man gör i Sverige, att de kopplingarna inte finns i Sverige lika mycket som här.

Citatet pekar även på den omsorg som skolan lägger ned på kontakter med arbetslivet. Amerikanska universitet generellt har en mycket välutbyggd karriärservice för studenterna, varje skola med någon form av självaktning håller sig med ett sådant servicecenter. Tanken här är enkel. Studenterna, eller rättare sagt, deras föräldrar, betalar mycket för sin utbildning och de förvänta sig att de senare ska få tillbaka dessa pengar genom att studenterna erhåller välbetalda arbeten. Alltså gör skolan vad den kan för att se till att studenterna hamnar på dessa välbetalda arbeten. Det finns även andra incitament. I och med att skolorna ofta får icke oansenliga bidrag från tidigare elever har de dessutom eget intresse av att studenterna erhåller lukrativa yrken. Lägg därtill att många rankningar tar hänsyn till den genomsnittliga inkomsten för avgångsklassernas första anställning som ett kriterium för skolans kvalitet så förstår man varför skolorna lägger ner omfattande resurser på karriärcentra.

Dessa karriärcentra har många uppgifter. Bland annat anordnar de dagar då företag och andra arbetsgivare kommer till skolan för att presentera sig själva och få tillfälle att intervjua studenterna om eventuell anställning. Som student kan man också få hjälp av karriärscentrumet att förbereda sig för anställningsintervjuer. En kvinna, som läser på School of International & Public Affairs, Columbia University, berättar hur det kan fungera på sådana marknadsdagar:

da kommer först de stora företagen, de *business*-orienterade, de multinationella, de är ute tidigt med sin rekrytering... det finns fyra olika sätt för rekrytering om man så att säga använder sig av *Office of Career Service*, OCS, som är som vår arbetsförmedling i princip. Dels är det ju då, två sätt på skolan, de kommer till skolan och har presentationer och så håller de intervjuer på samma gång också de här företagen och antingen så skriver man upp sig på allmänna listor så att man kommer med i den... eller så söker man individuellt i det här företaget, det finns massa olika varianter hur man söker jobb om man går genom OCS eller på egen hand så att säga. Det som är intressant för SIPA, SIPA-folk är ju idealistiska människor i allmänhet som skall förbättra världen, [...] då är de ju mer intresserade av *Non-Government Organizations*, ideella, internationella organisationer... de har ju inte sådan framförhållning vad det gäller rekrytering. De kommer oftast på våren då... En del organisationer har inte så mycket presentationer de sätter igång med intervjuer direkt. Det är mycket att hålla reda på så att man inte missar rekryteringstillfällena. Överhuvudtaget att sköta sin karriär på samma gång som studierna är... bara det här, det är en massa obligatoriska delar med OCS, man ska lära sig att skriva sin resumé då. Man ska lära sig... man får gå på sådana här *mock-interviews* med någon som intervjuar för att man skall lära sig vad man gör fel i en intervju. [...] på ett sätt skall man inte vara arbetslös när man lämnar SIPA, det ska inte förekomma.

Marknadsdagarna är i mångt och mycket en manifestation av skolans position i fältet av utbildningar. Prestigefulla och kapitalstarka skolor lyckas vanligen bättre med att få de största och mest intressanta företagen att besöka just deras skola och i förlängningen att placera sina studenter i dessa företag. Vissa företag sägs endast bry sig om att besöka de tio högst placerade skolorna. En student som läser på The Wharton School, som vanligen rankas som den bästa i USA, konstaterar krasst att:

Här, man måste komma ihåg att det här är Wharton och jag tror inte att det går att generalisera, det finns andra skolor som har liknande, men här, vi har vad de kallar CDPC, Career Development and Placement Center, och alla, de stora företagen, konsultföretagen, finansbankerna och andra de kommer hit och de säger: – Vi vill intervjua era studenter för att ni har så jättebra studenter...

Enligt studenten bokas varje student in på i genomsnitt tio intervjuer under dessa företagsbesök, själv genomförde han tjugo intervjuer, och som student på Wharton är man hårt tränad för att göra maximalt ifrån sig i intervjusituationer, Wharton-studenterna är exempelvis bättre förberedda än dem som läser på det mer akademiskt ansedda Harvard University:

De som pluggar på Harvard [*undergraduate*] dem ger de [företagen] lite extra poäng för att de vet att de inte haft lika mycket erfarenhet av intervjuer, de får rätt så mycket ändå, men de har inte blivit itutade det i fyra år, läser du fysik på Harvard så är det det du har gjort och så sista terminen så: – Ops, måste hitta ett jobb. De är skitsmarta, men de har inte haft samma chanser.

Studenten menar vidare att det är helt logiskt att man ändå värderar den erfarenhet av intervjusituationer som Wharton-studenterna har så mycket av. Det är ju dessa egenskaper som man sedan kommer att använda i sin framtida tjänst. Stora delar av utbildningen syftar till att lära studenterna bemästra den typ av situation som en anställningsintervju utgör, att på begränsad tid sälja in en vara, i det här fallet sig själv, till en köpare.

För att ta ytterligare ett exempel på den omsorg skolorna visar om sina studenter kan vi nämna hur mer specialiserade skolor, i det här fallet en av de mer välrenommerade designskolorna, Parsons School of Design, hjälper och förbereder studenter för en framgångsrik yrkeskarriär, deras eget rykte hänger ju, som studenten påpekar, på hur väl det går för studenterna:

Parsons har, det här är för alla då, har ett sådant här Career Service Office, och de håller ju då, workshops i resuméskrivning, sådan här portfolioresumé, vad är det mer, ja det är allt möjligt. Hur man, hur man plåtar sina alster, allt du kan tänka dig. Så har de då workshops, och då kommer det någon som är proffs på det här. Det kan till och med vara någon som är professionell liksom, som är på stora företag, kan komma då och, och liksom föreläsa. Så det, sådant har de hela tiden. De vill verkligen att vi skall lyckas, och, jag menar, det är ju, de vill ju behålla skolans goda rykte också.

Ytterligare en aspekt av det marknadsanpassade systemet är att de ekonomiska resurserna är mycket ojämnt fördelade. Vi såg inledningsvis att Harvard University har tillgångar på en bit över 20 miljarder dollar. Även om inga andra lärosäten är i närheten av denna summa har ett flertal elitinstitutioner allt annat än försumbara tillgångar.⁴⁶⁴ Detta innebär bland annat att man kan betala höga löner till de lärare man vill anställa och kan dessutom se till att det finns gott om lärare och hålla undervisningsgrupperna små. Även exempelvis de mindre Ivy League-lärosätena erbjuder en mycket omfattande kurskatalog och det innebär att i vissa ämnen är det endast ett fåtal studenter per lärare, vilket naturligtvis är en helt annan undervisningssituation än överfulla amfiteatrar där lärarna talar

⁴⁶⁴ Yale University låg 2001 tvåa efter Harvard med 10,7 miljarder dollar i sina donationsfonder och den institution som har det tionde högsta beloppet är Texas A&M System and med dryga 4 miljarder dollar. Se tabell i Högskoleverket, *Finansiering och frihandel – internationella trender på högskoleområdet* 2, Högskoleverkets rapportserie 2002:34 R, Högskoleverket, Stockholm 2002, p. 25, baserad på uppgifter från *Chronicle of Higher Education* online. I Högskoleverkets rapport konstateras också att det endast är 31 lärosäten som når över en miljard dollar i tillgångar och att medianen är 12 miljoner dollar, det stora flertalet lärosäten är med andra ord relativt fattiga.

inför anonyma folkhav. En svensk student som läser på Dartmouth College, det minsta Ivy League-lärosätet berättar följande:

Det är inte så många elever, så där har det ju blivit väldigt mycket små diskussionsklasser och man får väldigt mycket personlig, man får mycket uppmärksamhet ifrån lärarna hela tiden. Jag tror att generellt så är det väl sju eller om det kan var nio elever på en lärare, det är över hela skolan alltså, men en del av mina klasser så har det varit tre eller fyra elever bara så att då får man väldigt mycket tid på sig med lärarna. Så det tycker jag har varit väldigt bra och det var delvis därför som jag sökte mig dit också för att jag kände att jag arbetar bäst under sådana förhållanden, det fungerade inte alls som det är här i Stockholm där det bara var föreläsningar och väldigt anonymt och så.

Man måste dock hålla i minnet att detta är undervisningsvillkor som endast ett fåtal institutioner kan erbjuda. Det stora flertalet av de amerikanska lärosätena har betydligt mer begränsade ekonomiska resurser och erbjuder undervisning i paritet med kvaliteten vid genomsnittliga europeiska lärosäten och ibland därunder.

KARISMATISKA LÄRARE, INTERNATIONELLT FINANSJETSET OCH TRÖTTA TWEEDKAVAJER

Kvaliteten på lärarna hänger till viss del samman med de resurser ett lärosäte förfogar över. Den student som läst på Dartmouth College, ett anrikt lärosäte med gott om såväl finansiella som symboliska resurser, berättar följande om undervisningens och lärarnas kvalitet:

Dartmouth har ju, det är ju en sådan där Ivy League-skola som ligger i toppen av de amerikanska universitet tillsammans med Harvard och Princeton och Yale och de där så att de är ju väldigt måna om vilka de anställer och de håller väldigt hög kvalitet på undervisningen tycker jag och några av de absolut bästa lärarna jag någonsin haft har funnits där och det är bland andra några som jag kommer att jobba med nästa år också, så jag tycker att de allra flesta har varit alldeles fantastiska och när man börjar titta på alla lärare och deras enskilda grejer och vad de har åstadkommit hittills så är de alltid helt otroliga människor så att det är väldigt kul för att undervisningen blir bra men sen blir man väldigt inspirerad av allt som de har gjort också.

En annan student (hon läser en kuratorutbildning på Columbia University) instämmer i lovsången till lärarna och menar att det råder en enorm skillnad mellan de lärare hon har på sin nuvarande utbildning jämfört med dem hon hade i Sverige. Man får också intrycket att lärarnas karismatiska stil smittar av sig på studenterna som hon tycker är mycket mer entusiastiska och uppförande än studenter i gemen i Sverige:

Det är en extrem kvalitetsskillnad. Jag har aldrig haft så bra lärare, till och med mina sämsta lärare här var hundra gånger bättre än i Sverige. Det är en extrem skillnad i... nivån. Det kan ju också ha med att göra att jag är mer intresserad av de ämnen jag läste den här gången men även när jag försöker ta ur den faktorn så... alla är extremt kunniga, skickliga pedagoger, tvärvetenskapliga vilket jag tycker är fantastisk man får svindlande aha-upplevelser. Sen är en skillnad också att alla elever är så mycket mer entusiastiska än hemma. Vi hade en kurs där vi stannade efter lektionen, alla stannade efter lektionen några timmar bara för att fortsätta diskussionerna vi hade, det skulle aldrig hända i Sverige. Och konsthistorien då, det blir ett annat djup på något sätt. Jag vet inte om lärarna här har mer tid att förbereda sig inför föreläsningarna eller vad det är... jag har funderat mycket på det eftersom det är en så extrem skillnad. Jag var inte helt tänd på att gå tillbaka till skolan i och med att jag redan är civilekonom men sen när jag väl började, det är det bästa jag gjort, jag är så här lycklig bara av att plugga, det har man ju aldrig varit förut. Då känns det som en lyx.

Många studenter vittnar om ett omfattande engagemang i studenterna från lärarnas sida. Här ett utdrag från en intervju med en student som läser på en konstskola och som menar att läraren har en enorm förmåga att stötta sina studenter, till den grad att hon snarare framställs som en idrottscoach än som en lärare:

hon pratar om det hela tiden konstant, hon nästan hjärntvättar oss. Hur viktigt det är och hela tiden göra sitt bästa, hela tiden stå sig i konkurrensen, hela tiden, och ha en liksom, den här positiva attityden gentemot sig själv och hela tiden tänka: ja men jag kan göra det här och jag kan bli verkligen bli bra på det här, och vad är min starka sida, vad är min svaga sida, vad måste jag jobba mer på.

Något som också skiljer de amerikanska lärarna från lärare vid svenska lärosäten är att de betydligt oftare hämtas från arbetslivet. Det är mycket vanligt, framför allt på de mer professionsinriktade utbildningarna på *business schools*, *law schools*, *medical schools*, etc. att föreläsare plockas som har sin huvudsakliga yrkesverksamhet på fältet. På The Wharton School, berättar en student, att skolan en gång i veckan flyger in en föreläsare från Schweiz som till vardags är bankman och mångmiljonär. I och med att föreläsarna ofta är finansiellt oberoende för resten av sina liv drivs de inte av ekonomiska skäl, de är där för att de gillar att undervisa, enligt informanten.

Men alla är inte lika positiva till sina lärare. En student som har erfarenhet av att ha läst på ett delstatligt college långt ned på rankinglistorna har inte mycket till övers för lärarna:

För det första så ser de ut precis som att man tror att de gör, som man tror att lärare skall se ut som på amerikanska universitet, ser är så här, trötta tweedkavajer och de är äldre vita män precis som man skall vara. De ligger ganska nära pensionsåldern och är måttligt entusiastiska och så där men man får liksom kräva det man vill ha av dem snarare att de ger det till en. Det tycker jag nog, för att spara pengar överhuvudtaget så har hela engelska fakulteten inte haft några nyanställningar heltid sen typ tidigt åttital och, ja, nu går en av lärarna i pension då får vi se vad det kommer för spännande äldre vit man som kommer till oss.

Citatet understryker att undervisningens och lärarnas kvalitet i mångt och mycket är en resursfråga.

För att sammanfatta ger studenterna uttryck för en stor respekt för lärarnas kunnande och tillfredsställelse med lärarnas pedagogiska förmåga – man får lätt intrycket av att det satsas mer på undervisning i USA än i andra länder och framför allt verkar detta gälla på de mest prestigefulla skolorna, det vill säga de som har de mest omfattande resurserna. Möjligen finns det här en väsentlig skillnad mellan de ledande amerikanska lärosätena och motsvarande lärosäten i många andra länder. Det verkar som de amerikanska elitskolorna i första hand är lärosäten, där man just prioriterar lärandet, och inte forskningsorienterade institutioner, som förbereder studenterna för en forskarkarriär, medan det omvända tycks gälla för de mest prestigetyngda lärosätena i andra länder (exempelvis i Tyskland). De franska *grandes écoles* ligger här nära den amerikanska traditionen, de förbereder också i första hand för höga sociala banor i den professionella världen, inte för forskarkarriärer.

UTBILDNING SOM ETT LIVSLÅNGT PROJEKT, SKOLAN SOM EN VIKTIG DEL AV IDENTITETEN

Högre studier i USA är ett livsprojekt mer än i andra länder. Detta framför allt på grund av ekonomiska skäl. I och med att utbildningen är mycket kostsam börjar många familjer spara till barnens collegeutbildning så fort de är födda.⁴⁶⁵ Att ha en collegeutbildning är också mycket viktigt för vilken lön man kan förvänta sig i ens yrkeskarriär. Men även vilken typ av utbildning man har är av betydelse. Den som har en MBA kan förvänta sig en nästan dubbelt så hög lön som en som bara har en *bachelor's degree* i ekonomi. Ytterligare ett exempel på utbildningens betydelse över livscykeln är att folk donerar pengar till sina college långt efter att man gått ut. Man kan notera att det är många lokaler, professionella skolor, hela lärosäten, utbildningsprogram, etc., som är döpta efter framstående personer, vanligen sådana som donerat omfattande medel till skolan. Detta är ett transnationellt fenomen, det finns exempelvis en Wallenberg Hall på Stanford University.⁴⁶⁶

Betydelsen av den högre utbildningen och det college man gått på sträcker sig bortom det rent ekonomiska. För många är det lärosäte man läst på en viktig del av ens identitet. (De mest kända lärosätena verkar också ha en attraktionskraft som går bortom dem som har läst på skolan, åtminstone om man ser till antalet individer som går omkring med collegetröjor med emblem från UCLA, NYU, Columbia, etc.) En student som läst på Dartmouth College berättar om hur många av dem som läser och har läst på skolan ser på sitt lärosäte:

... för där är det ju väldigt mycket, alltid väldigt mycket om vad man har gått i skolan och så, det är väldigt viktigt på något sätt vad, det har att göra med din identitet att göra och det har just med det här jag sa innan att gamla Dartmouth-elever flyttar tillbaka till området runt skolan när de blir gamla, det är någonting de har livet, ens universitet kallas ju för en *alma mater*, du vet, ens själsmoder och en *alumni*, någon som har gått ut skolan det betyder ju den som har fått äta, eller den som blivit född, fått föda, så att det ju liksom, man har en väldigt stor, man har en helt annan mentalitet gentemot en skola och det handlar inte bara om att gå där på föreläsningarna utan en livsformning som pågår när man är där...

Man kan också tillägga att hon själv sökte dit på uppmaning av ett par som är vänner till hennes föräldrar. Både mannen och kvinnan hade läst på Dartmouth, det var där de träffades, och de ville väldigt gärna att hon också skulle få ta del av det privilegium som det innebär att läsa på skolan.

Den betydelse som läggs vid utbildning i USA tar Randall Collins som intäkt för att landet kan beskrivas som ett *credential society*, ett meritorienterat samhälle. Som vi sett är det flera faktorer som bidrar till emphasisen vid utbildning. Att systemet är marknadsorienterat leder till att så länge det finns ett behov kommer det att skapas ett utbud, vilket är något annat än när staten bestämmer hur många

⁴⁶⁵ Det amerikanska samhällets marknadsdominerade logik är från ett svenskt perspektiv en annorlunda erfarenhet. En student som har dubbelt medborgarskap och vars far bor i USA och arbetar som läkare berättar följande: ”men allting i USA handlar om pengar, allt är styrt av pengar. I början som svensk att växa upp i en amerikansk familj, jag tyckte: – Herregud, det enda de pratar om är pengar, gud vad de är hemska och det enda de pratade om vem som var smart och vem som var streber, gud vad dom var hemska... men när man väl flyttar hit så märker man att det betyder så otroligt mycket. I Sverige är det så lätt för oss att säga att pengar betyder ingenting för vi har, samma gamla ord, sjukvård gratis, vi har ju allting, men... när man måste betala en 40 000 om året för en universitetsutbildning för att man vill att sina barn ska ha den. Då blir ju pengar lite mer viktigt, det handlar inte om... för mig i alla fall, jag tycker att det är jätteviktigt, men det handlar inte om att ha en fin villa eller att ha en fin bil utan det handlar om att blir jag sjuk så vill jag ha pengar att bekosta vården, jag vill att mina barn skall ha den bästa utbildningen de kan, jag vill inte att de ska behöva jobba i stället för att plugga och såna grejer.”

⁴⁶⁶ Se <http://wallenberg.stanford.edu/>.

studieplatser landets högre lärosäten ska få inför nästkommande budgetår. Det omfattande utbudet är delvis ett resultat av den etniska mångfalden och religiösa pluralismen som präglar samhället. Varje social, etnisk och religiös vill ha tillgång till en för dem anpassad utbildning. Att det hela överhuvudtaget kan fungera som ett sammanhållet utbildningssystem beror till stor del på elektivsystemet med sina kursmoduler och poäng.

En av ambitionerna med denna genomgång av det amerikanska systemet har varit att visa på systemets särarter och den nationella nivån vikt. Varje land har sitt specifika system som är en produkt av månghundraåriga traditioner och även om det ständigt sker inlån från andra länder transformeras dessa inlån till något eget. Med andra ord, att studera i USA är något mycket annorlunda jämfört med att läsa i Sverige. Låt oss nu se vilka det är som har gjort valet att studera i nordöstra USA och hur dessa studenter fördelar sig på de olika skoltyperna och ämnesområdena.

DE SVENSKA STUDENTERNA I NORDÖSTRA USA

Vi har ovan redogjort för det amerikanska högskole- och universitetssystemet som tydligt skiljer sig från såväl det svenska som det franska systemet. Ett viktigt särdrag är den stora mångfald som systemet uppvisar. Inledningsvis slogs fast att den grupp som läser i nordöstra USA är mindre elitistisk än studenterna i Paris och kan beskrivas som en mer heterogen grupp studenter. En fråga som infinner sig är om det går att finna homologier mellan det mångfasetterade utbildningsutbudet och den mer mångsidiga studentpopulationen. Denna fråga kommer att ges ett tentativt svar i detta avsnitt. Ambitionen är att ge en första, översiktlig bild av hur de svenska studenterna med olika karakteristika fördelar sig på olika typer av utbildningar och skolor. Vi intresserar oss i första hand för skillnader vad gäller val av olika former av utbildningar och skolor mellan kvinnor och män, mellan studenter med olika socialt ursprung, mellan studenter med olika tidigare skolkarriärer och mellan studenter med olika mått av internationella tillgångar.

MÄN OCH KVINNOR

Även i nordöstra USA är kvinnorna i klar majoritet (70 % – dock 61 % om vi ser till hela populationen och inkluderar dem som inte besvarat enkäten), låt vara att andelen inte är lika stor som i Paris (78 %). Den kvinnliga numerära dominansen låter sig inte förklaras på samma sätt som i fallet med studier i Paris, där det franska språket och den franska kulturen har tydliga kvinnliga konnotationer. Högskoleverkets övergripande statistik över svenska utlandsstudenter i början av 1990-talet visar också att Frankrike är det klart viktigaste landet för kvinnliga svenska *free movers* (32 %). USA fungerar snarare som en motpol. Det är det viktigaste landet för såväl de män som läser utomlands via utbyten (27 %) som dem som läser som *free movers* (41 %). Bland kvinnorna rankas USA som det tredje viktigaste landet (18 %) bland utbytesstudenterna och som det näst viktigaste landet bland *free movers*. Det är mot bakgrund av männens prioriterande av USA lite förvånande att vi finner en så stark representation av kvinnor i populationen. En förklaring är emellertid att det är vanligare för kvinnor att läsa utomlands. Bland dem som läste som *free movers* är 65 % kvinnor. Bland utbytesstudenter är balansen jämnare och till och med till männens fördel, de utgör 52 %.⁴⁶⁷ I och med att *free movers* är i majoritet råder det en tydlig dominans av kvinnor totalt sett. Detta gör att ett land inte behöver rankas högst bland kvinnorna för att man ändå ska vara i majoritet.⁴⁶⁸

⁴⁶⁷ Högskoleverket, *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*, Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R, Högskoleverket, Stockholm 1999, p. 60.

⁴⁶⁸ Kvinnor prioriterar också i andra sammanhang USA och mer specifikt New York högt. I sin studie om unga svenskar i New York finner Helena Wulff att det är ungefär två tredjedelar kvinnor bland de unga svenskarna. Det finns även en klar könsmässig uppdelning i vad man gör i New York. Alla au paires utom en är kvinnor och även den andra stora gruppen, artisterna, domineras kraftigt av kvinnor. Männen är endast i dominans bland dem som är verksamma inom ekonomins fält, den tredje stora gruppen svenskar. Helena Wulff, "Young Swedes in New York: Workplace and

Män och kvinnor väljer inte samma typer av utbildningar. De generella mönstren, att män prioriterar tekniska utbildningar och kvinnor humanistiska utbildningar, gäller även för de svenska studenterna i nordöstra USA. Tekniska utbildningar är den enda utbildning där männen är i majoritet (61 %). De är i sin spridning överrepresenterade på ekonomiutbildningar (44 %) och på statsvetenskapliga utbildningar (34 %). Kvinnorna är som mest överrepresenterade på journalistik och medievetenskapliga utbildningar (90 %), humanistiska utbildningar (85 %), vård- och pedagogiska utbildningar (83 %) samt inom sociologi/psykologi (82 %).

Att männen är numerärt underlägsna innebär inte att de är förvisade till mindre prestigefulla sektorer inom det amerikanska högre utbildningssystemet. I Pariskohorten var männen överrepresenterade på de mest prestigefulla utbildningarna, det vill säga på *grandes écoles*, och undvek mer osäkra satsningar som universiteten och de privata skolorna står för. Det var också vanligare bland de manliga studenterna att läsa utomlands via utbytesavtal och de kan därmed addera värdet av utlandsstudierna till en gångbar svensk examen. De kvinnliga studenterna gjorde däremot ofta mer helhjärtade, och därmed mer ensidiga, investeringar i det franska utbildningssystemet.

Detta mönster återfinns bland de svenska studenterna i nordöstra USA. Männen är tydligt överrepresenterade på de mest prestigefulla skolorna, de högst rankade nationella universiteten, (50 %), och har höga andelar på de näst högst rankade nationella universiteten (38 %), men är underrepresenterade på regionala lärosäten (22-25 %) och framför allt på *community college* (10 %). Bland konstskolorna är männen tydligt underrepresenterade på konstskolorna (17 %) men har en dubbelt så hög representation på de mer etablerade och erkända konsthögskolorna (31 %). Det som avviker från det generella mönstret är en viss överrepresentation på handelsskolorna (45 %). Denna typ av utbildningar har låg status inom det akademiska fältet, men fungerar troligtvis som ett av de få alternativ för män klen rustade med skolkapital. Utkomstmöjligheterna är sannolikt bättre med en dylik examen än de är för studenter med examina från lågt rankade konstskolor, det motsvarande kvinnliga valet.

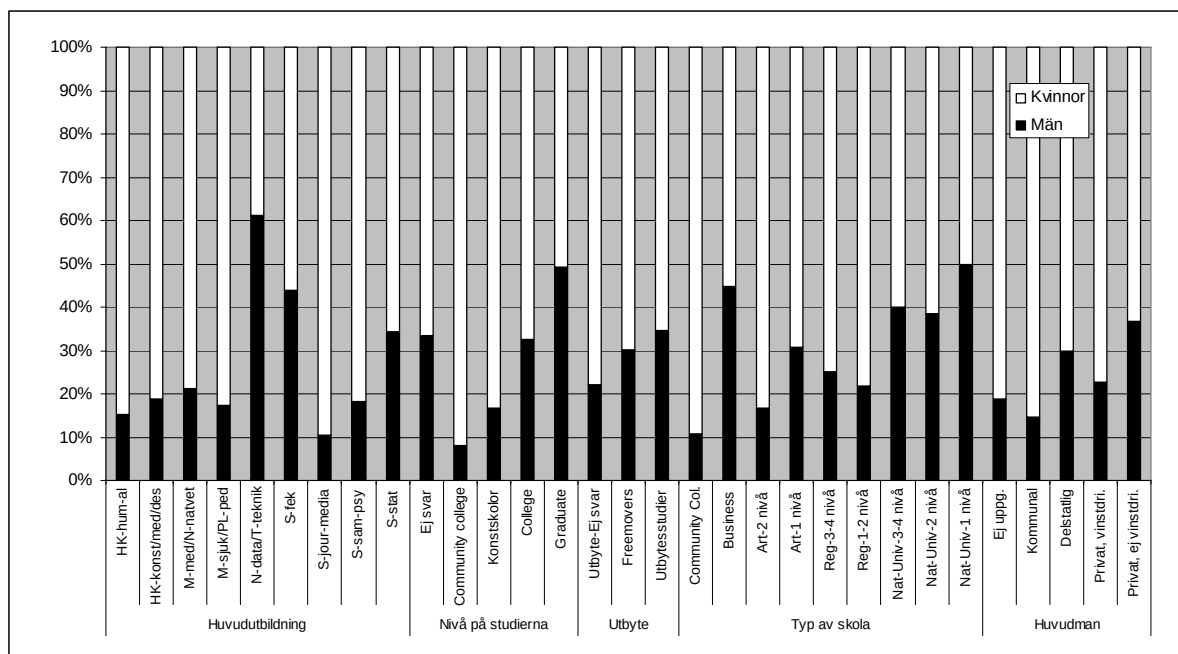
Andelen män ökar när vi rör oss upp genom utbildningssystemets nivåer. På den lägsta nivån, de tvååriga *community college* är andelen så låg som 10 % för att sedan öka till 30 % på *undergraduate*-nivå (*college*) och till hela 49 % på *graduate*-nivå. Männen är också något överrepresenterade bland dem som läser i USA via utbytesavtal (34 %) och följaktligen något underrepresenterade bland *free-movers* (30 %).

Sammanfattningsvis återfinns männen i utbildningslandskapets mest extrema positioner. Å ena sidan är de tydligt överrepresenterade vid de mest prestigefulla universiteten och på de högre utbildningsnivåerna, magister- och forskarutbildningsnivåerna. Å andra sidan är de också överrepresenterade på handelsskolorna som är mycket lågt rankade. Kvinnorna finns i mer dominerade

Playground", pp. 94-105 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, pp. 94-95.

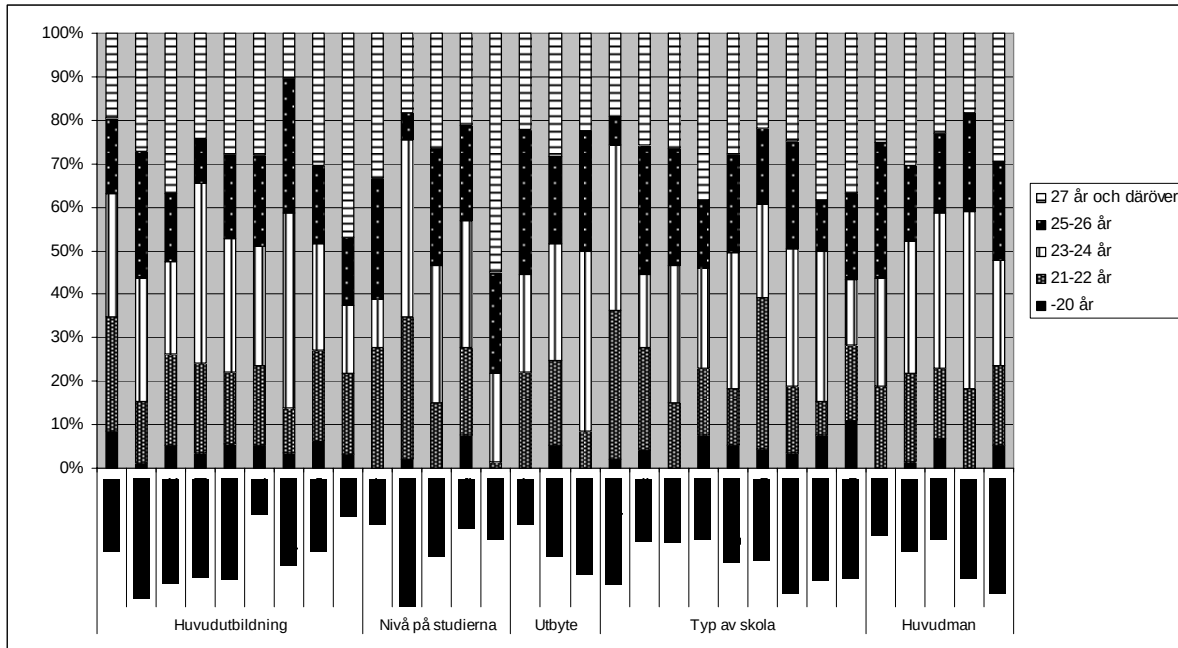
positioner, de är mer överrepresenterade på regionala universitet än nationella och dominerar helt *community college*, den minst prestigefulla utbildningsformen.

Diagram 20. Män och kvinnor efter ämne, nivå på studierna, utbyte, typ av skola och huvudman.

ÅLDER

I och med att det inte går att läsa språk på nybörjarnivå i USA, vilket är den i särklass största utbildningen i Paris och den som framför allt lockar till sig unga studenter, är medelåldern något högre bland USA-studenterna, nästan 25 år mot dryga 22 år bland Parisstudenterna (räknar vi bort språkstudenterna i Pariskohorten försvinner skillnaden). Det är dock små skillnader mellan utbildningsområdena, se Diagram 21 och Tabell 122 och Tabell 123. Den lägsta medelåldern har de som läser humanistiska ämnen, 24,2 år, och den högsta har de som läser statsvetenskap, 25,8 år. Vi finner inte heller stora skillnader mellan dem som läser utomlands via utbytesprogram och *free movers* (25,0 år mot 24,8 år) eller mellan skoltyperna (undantaget är *community college* som har den lägsta medelåldern). De största skillnaderna i ålder får vi naturligt nog efter nivå, de som läser på *graduate*-nivå är äldst, 26,9 år, och de som läser på *community college* yngst, 23,9 år. Sammantaget är dock skillnaderna i ålder små mellan de olika utbildningstyperna. På de flesta utbildningarna ryms hälften av studenterna i åldersspannet 23 till 26 år.

Diagram 21. Ålder efter ämne, nivå på studierna, utbyte, typ av skola och huvudman.

SOCIALT URSPRUNG

Vi kommer nedan att beakta hur studenter med olika socialt ursprung är fördelade på olika utbildningar och skolyper. Detta sker först utifrån en grov indikator som föräldrarnas sociala klasstillhörighet. Därefter förfinas analysen tack vare att vi övergår till att studera föräldrarnas yrke. Slutligen analyseras föräldrarnas utbildningstillgångar. Som i avsnittet ovan om de svenska studenterna i Paris redovisas indikatorer för hushållet, vilket innebär att vi utgår från den förälder som har den högsta sociala positionen eller utbildningsnivån. För fördelningen betraktad ur fädernas och mödrarnas perspektiv och deras sammantagna positioner, se appendix Exkurs om studenternas sociala ursprung.

De svenska studenterna i nordöstra USA har en nästan lika stor andel (50 %) med ett högt socialt ursprung som sina gelikar i Paris (62 %). Men bortom denna mycket generella jämförelse finns stora skillnader mellan de två kohorterna. Det sociala ursprunget hos de svenska studenterna i Paris skiljer sig inte markant mellan de olika utbildningarna och skolyperna (det är endast *grandes écoles* som utmärker sig med en överrepresentation av studenter från högre sociala skikt). Det finns betydligt större sociala skillnader mellan de svenskar som läser i nordöstra USA. Även förhållandet mellan fädernas och mödrarnas positioner skiljer sig mer tydligt åt.

FÖRÄLDRARNAS SOCIALA KLASS

Med utgångspunkt i den förälder som har den högsta sociala positionen⁴⁶⁹ kan vi skapa oss en grov bild av de sociala skillnaderna mellan skoltyperna och utbildningarna. Bland utbildningarna är spannet mellan 21 % och 70 %, där vård och pedagogiska utbildningar har den lägsta andelen och psykologi och andra samhällsvetenskapliga utbildningar den högsta. Övriga utbildningar befinner sig emellertid inom ett betydligt mindre spann, från 45 % till 53 %.⁴⁷⁰

Däremot råder stora skillnader mellan skoltyperna, Diagram 23 och Tabell 123. Tre grupper utkristalliseras. En präglad av en (relativt) låg social rekrytering och en av en mycket hög social rekrytering. Däremellan finner vi en grupp med hög social rekrytering. Till den första gruppen kan vi räkna endast en skoltyp *community college*. Här finner vi den klart lägsta andelen föräldrar i högre klass (23 % på hushållsnivå – ingen annan skoltyp når under 43 %). Kontrasten till denna grupp utgörs av tre skoltyper: nationella universitet, nivå 1, (72 %), nationella universitet, nivå 2, (77 %) och konsthögskolor (77 %). Däremellan återfinns regionala lärosäten, nivå 1-2, (57 %), nationella universitet, nivå 3-4, (51 %), handelsskolor (49 %), regionala lärosäten, nivå 3-4, (46 %), och konstskolor (43 %). Vissa ytterligare intressanta skillnader inom och mellan grupperna kan noteras. Det är inte de högst rankade nationella universiteten som har den högsta andelen studenter från högre social klass, såväl de näst högst rankade nationella universiteten och konsthögskolorna har högre andelar. Läger vi till medelklass når vi 98 % för de högst rankade nationella universiteten. Konsthögskolorna når här ”bara” 92 %. Motsvarande andel för de näst högst rankade nationella universiteten är 96 %. En hög andel högre klass går hand i hand med en försumbar eller mycket låg andel studenter med arbetarklassbakgrund. Bland studenter på de högst rankade nationella universiteten är andelen 2 %, på de näst högst rankade nationella universiteten 4 % och ingen av de tretton studenterna på konsthögskolorna har detta sociala ursprung. Det råder här med andra ord samma förhållande som på *grandes écoles*. En social exklusiv rekrytering betyder både en hög andel studenter med högt socialt ursprung och en avsaknad av studenter med arbetarklassbakgrund.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ För 46 % av studenterna har fadern den högsta sociala positionen, för ytterligare 33 % har föräldrarna lika hög position och för 20 % har modern den högsta positionen. I de två första fallen har faderns position använts som indikator på familjens position. I det senare fallet moderns yrke.

När vi går från att analysera fädernas respektive mödrarnas sociala klasspositioner var för sig till att studera dem sammantaget ökar andelen hushåll som förs till högre klass. För fadern sker en ökning med 5 procentenheter, från 45 % till 50 %. För mödrarna är ökningen betydligt mer drastisk, från 17 % till 50 %. Mödrarna är desto mer frekventa i medelklasspositioner och vi får en viss uppjustering för hushåll i denna position, totalt från 27 % till 33 %. Att uppjusteringen inte blir större här beror på att hela 80 % av mödrarna i denna kategori antingen bildar hushåll med en man i högre klassposition eller i samma klassposition. Den mest väsentliga förändringen som sker när vi för in moderns yrke återfinns i klassificeringen av de lägre sociala skikten. När vi bara ser till faderns position räknas 20 % till högre arbetarklass, lägre arbetarklass eller övriga/ej svar. Denna andel mer än halveras när vi lägger till moderns sociala klasstillhörighet och blir då 8 %.

⁴⁷⁰ De utbildningar som ökar mest när vi tillför moderns yrke är medicin och naturvetenskap (från 37 % till 47 %) och psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (från 61 % till 70 %). Den utbildning som påverkas minst är den som redan har den lägsta positionen, vård och pedagogik, som inte ökar någonting när vi även tar hänsyn till moderns yrkesposition. En förklaring till den lilla förändring som sker vad gäller andelar studenter med ett högre klassursprung är att mödrarna är fåtaliga i den högre klassen (17 %) och att flertalet av mödrarna i denna position bildar hushåll med en man i samma klass (68 %) – att addera moderns yrkesposition ger oss följaktligen inte så mycket ny information.

⁴⁷¹ Det är mer särskiljande för Handelshögskolan i Stockholm att det bara går 5 % studenter med arbetarklassbakgrund än att det är drygt 50 % som kommer från högre tjänstemannahem.

För utbyten och nivåer är de sociala skillnaderna små och inte lika markanta som för utbildningstyper och skoltyper, se Diagram 24 och Tabell 122. Det finns ingen större skillnad vad gäller andelarna studenter med högt socialt ursprung vare sig mellan *college*- och *graduate*-nivå och mellan dem som läser som *free movers* och dem som läser via utbyten. En antydning till skillnad uppträder om vi även inkluderar medelklassen. De som läser på *graduate*-nivå får då högre total andel från högre sociala skikt än dem som läser på *college*-nivå (89 % mot 84 %). Detta gäller även för dem som läser via utbyten i jämförelse med dem som läser som *free movers* (88 % mot 82 %).

Sammanfattningsvis är skillnaderna i den sociala rekryteringen större mellan skoltyperna i USA än mellan dem i Paris. Detta kan förklaras av att den grupp som studerar i Paris är mer socialt selekterad och att skillnaderna därför inte kan bli så stora. Det saknas dessutom svenska studenter på den typ av utbildningar som i Frankrike har den lägsta sociala rekryteringen, det vill säga kortare tekniska utbildningar vid *IUT*. I USA studerar en stor proportion av de svenska studenterna på *community college*, en skolform som är etablerad för att bredda den sociala rekryteringen och som har en lägre social rekrytering. Det går även att argumentera för att USA har ett mer mångfasetterat utbildningsutbud och att det därför attraherar en vidare publik än det franska systemet. Inte minst språket gör att selektionen till studier i Frankrike blir annorlunda än den till USA. Vi har anledning att återkomma till denna fråga. Att inte ämnen har en större social skiktning kan tänkas bero på att de är ganska generellt definierade och finare skillnader mellan dem försvinner. En troligare förklaring är att de är utspridda över skoltyperna, ekonomi går exempelvis att läsa på samtliga skoltyper förutom konstskolorna, och att det är mer betydelsefullt vilka skolor man läser på än vad man läser. Det amerikanska systemet lägger heller inte så stor vikt vid ämnesinriktningarna, utan det är breda studier som eftersträvas. Först på magister- och forskarutbildningsnivå sker en tydlig specialisering.

Diagram 22. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter ämne.

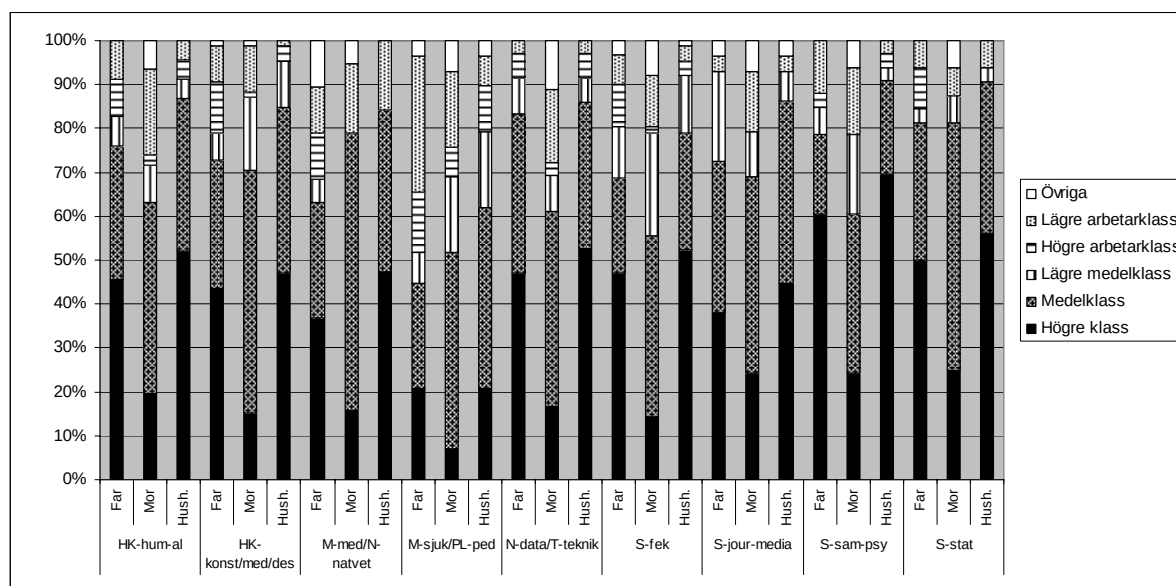

Diagram 23. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp.

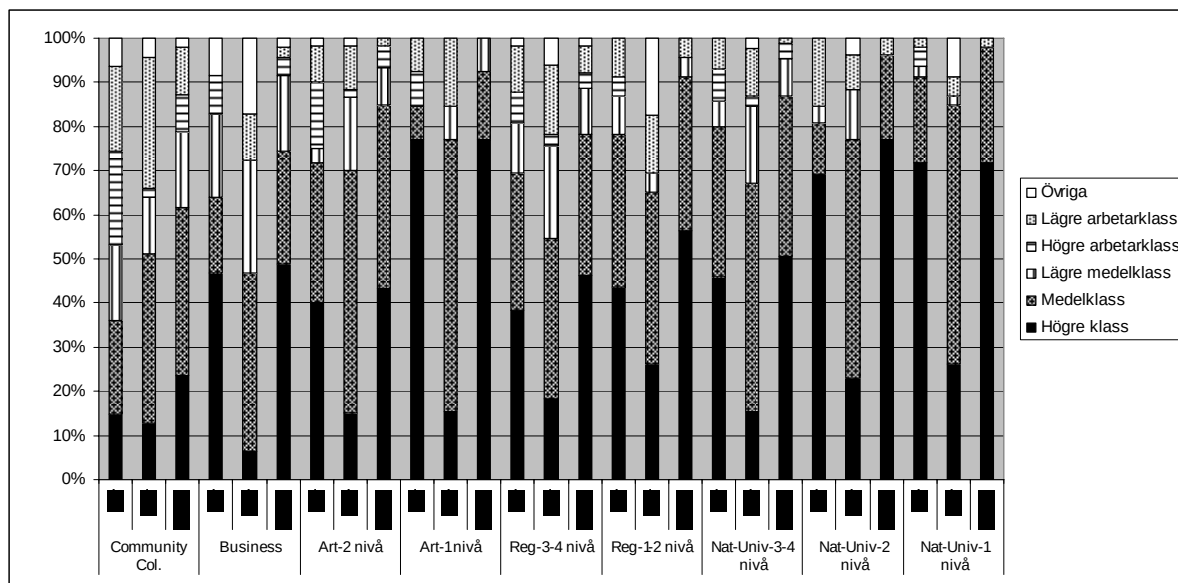
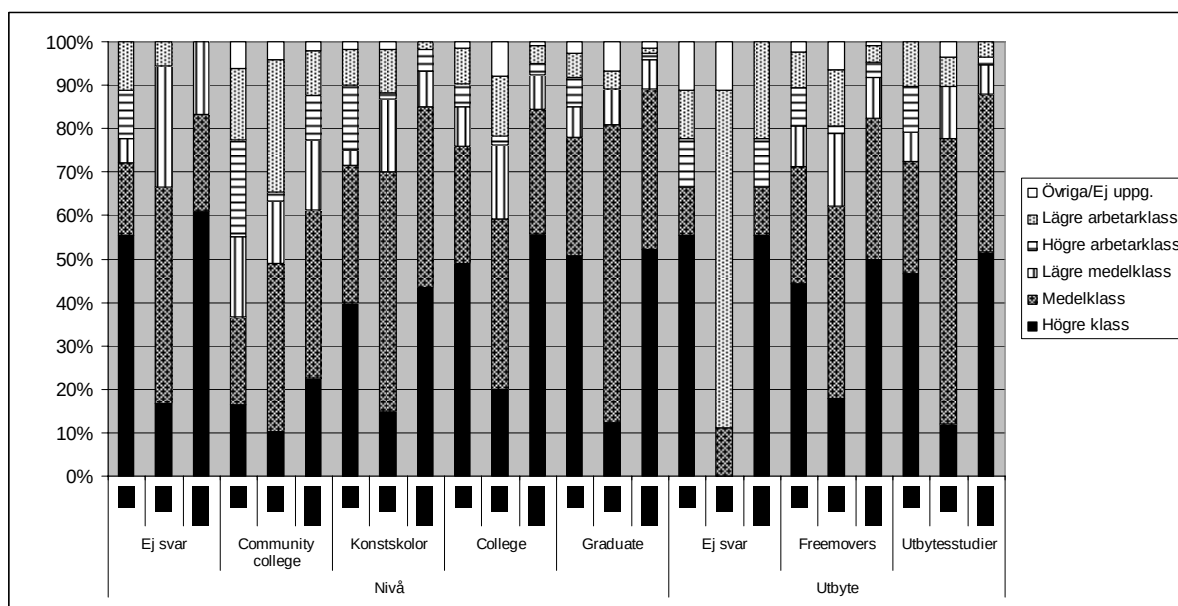

Diagram 24. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter nivå och utbyte.

FÖRÄLDRARNAS YRKEN

När det sociala ursprunget analyseras på en mer högupplöst nivå, där yrkesgrupper fokuseras i stället för sociala klasser, Tabell 124, framgår att det finns tendenser till autoreproduktion, även om de inte är riktigt lika tydliga som för de svenska studenterna i Paris. Barn till konstproducenter föredrar konstnärliga utbildningar (12 % mot 5 % av samtliga), barn till läkare medicin/naturvetenskap (16 % mot 5 %), barn till företagsledare ekonomi (16 % mot 12 %) och barn till tekniker teknologi/data (17 % mot 9 %). Återigen har majoriteten av studenterna andra bakgrunder än dem som de utbildar sig

mot. Av dem som läser teknologi kommer 27 % från hem där föräldrarna är tekniker eller civilingenjörer, resterande 73 % har andra ursprung. Vi ska återkomma till en klassificering som bygger på en bredare definition av det sociala ursprunget, där kapitalvolymen och -sammansättningen utgör grunden.

De sociala grupperna fördelar sig även olika över skoltyperna (Tabell 125). Läkarbarn och barn till universitetslärare (de grupper som besitter de mest omfattande utbildningstillgångarna) är överrepresenterade på nationella universitet av första rang (11 % resp. 9 % av hushållen mot 5 % för vardera). Barn till företagsledare och till civilingenjörer är mest överrepresenterade på nivån därunder (27 % mot 12 %; 19 % mot 9 %). Även läkarbarn är överrepresenterade här (12 %). Barn till företagsledare är tillsammans med barn till konstproducenter betydligt fler på konsthögskolor än vad vi kunde förvänta om de var jämt spridda över skoltyperna (23 % av konsthögskolestudenterna härstammar från ett företagsledarhushåll och 8 % från ett konstnärshem; bland samtliga studenter har 12 % respektive 5 % dessa bakgrunder). Konstproducenter är även överrepresenterade bland studenter på konstskolor (10 % av fäderna mot 5 % bland samtliga studenter och 12 % av mödrarna mot 5 % bland samtliga studenter), medan företagsledarna har samma andel som bland samtliga. Den grupp som är mest överrepresenterad på handelsskolorna är småföretagare (17 % mot 10 %) följd av företagsledare (17 %).

Avslutningsvis kan vi sammanfatta de resultat vi erhållit när vi i stället för klassposition baserat analysen på föräldrarnas yrken genom att slå samman yrken, som har mer omfattande kulturella, framför allt utbildningsmässiga, tillgångar och skilja dem från grupper med mer betydande ekonomiska sådana, se Diagram 25.⁴⁷² Genom att även behålla en uppdelning i högre klass och medelklasser (även lägre medelklass) erhåller vi fyra kategorier, kulturell elit, kulturell medelklass, ekonomisk elit och ekonomisk medelklass. Därtill har vi behållit arbetare som en separat kategori.

Den kulturella eliten är de som är mest överrepresenterade på medicin/naturvetenskap (42 % mot 20 %), humanistiska studier (28 %) och psykologi/andra samhällsorienterade ämnen (24 %), samt underrepresenterade på vård/pedagogik, ekonomi och journalistik/medievetenskap (14 % vardera). Den kulturella medelklassen gör något annorlunda prioriteringar. Man är mest överrepresenterad på den utbildning som är den minst prioriterade utbildningen för den kulturella eliten, vård/pedagogik (31 % mot 19 %). Likaså prioriterar man journalistik/medievetenskap högt (24 %), även denna utbildning ses som mindre intressant för den kulturella eliten. Den utbildning som man är mest underrepresenterad på är statsvetenskap (13 %), där den kulturella eliten är relativt väl representerad (22 %), och ekonomi (14 %), där man delar sin misstänksamhet med den kulturella eliten. För den

⁴⁷² En åtskillnad har gjorts mellan grupper som arbetar inom privat sektor och som står ekonomins fält nära (företagsledare, högre tjänstemän i privat sektor, civilingenjörer i privat sektor – totalt 31 %) å ena sidan och en offentlig, kulturell elit (högre lärare, läkare, högre tjänstemän och civilingenjörer i offentlig sektor – totalt 20 %) å andra sidan. Motsvarande uppdelning har gjorts för medelklassgrupperingar, där vi finner en ekonomisk fraktion (tekniker i privat sektor, tjänstemän på mellannivå i privat sektor, småföretagare – totalt 23 %) och en kulturell fraktion (tekniker i offentlig sektor, tjänstemän på mellannivå i offentlig sektor, klasslärare och konstproducenter – totalt 19 %). Arbetare, som omfattar 8 %, utgör en egen kategori.

ekonomiska eliten är det mest utmärkande draget att man undviker de två viktigaste utbildningarna för de kulturella fraktionerna, medicin/naturvetenskap (5 % mot 31 %) och vård/pedagogik (7 %). Den utbildning man prioriterar högst är psykologi/andra samhällsvetenskapliga ämnen (46 %) och ekonomi (39 %). Den ekonomiska medelklassen liknar den ekonomiska eliten i det att man är överrepresenterad inom ekonomi (26 % mot 23 %), men samtidigt investerar man inte i samma utsträckning i ämnet, man är mer överrepresenterad på utbildningar inom vård och pedagogik (28 %), en utbildning som den ekonomiska eliten skyr, och är lika överrepresenterad inom konst/design (25 %). Slutligen ser vi även att den ekonomiska medelklassen är som minst representerad på de utbildningar som den ekonomiska eliten värderar högst, psykologi/andra samhällsvetenskapliga ämnen, (12 %).

Denna indelning i två fraktioner, en kulturell och en ekonomisk, av de högre sociala skikten och av mellanskikten ger oss en möjlighet att typologisera utbildningarna beroende av hur fraktionerna fördelar sig på dem. Vi erhåller en grupp som präglas av att såväl ekonomiska som kulturella eliter väljer dessa utbildningar. Hit kan vi räkna psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen som har en tydlig överrepresentation i båda elitfraktionerna. Även statsvetenskap kan räknas till denna kategori. Motpolen till denna grupp består av de utbildningsområden som framför allt lockar medelklassens barn utan någon tonvikt vid någon fraktion. Till denna grupp sällar sig vård/pedagogik. Om vi bortser från denna vertikala skiktning och fokuserar den horisontella skiktningen mellan kulturella och ekonomiska fraktioner utkristalliserar sig medicin/naturvetenskap som en utbildning som är betydligt högre prioriterad inom den kulturella fraktionen än inom den ekonomiska. Humanistiska studier kan även räknas till denna grupp. Motpolen här utgörs av ekonomiska utbildningar, som tydligt värderas högre av de ekonomiska fraktionerna än de kulturella. Vi erhåller slutligen en restpost av utbildningar, data/teknologi, konst/design, samt journalistik/medievetenskap, som inte tydligt positionerar sig mot någon av polerna. Det går ändå att se en tendens till att konst/design drar mot den kulturella polen och en medelklassposition och att journalistik/medievetenskap snarare har en medelklassrekrytering än en elitrekrytering. Data/teknologi hamnar i origo.

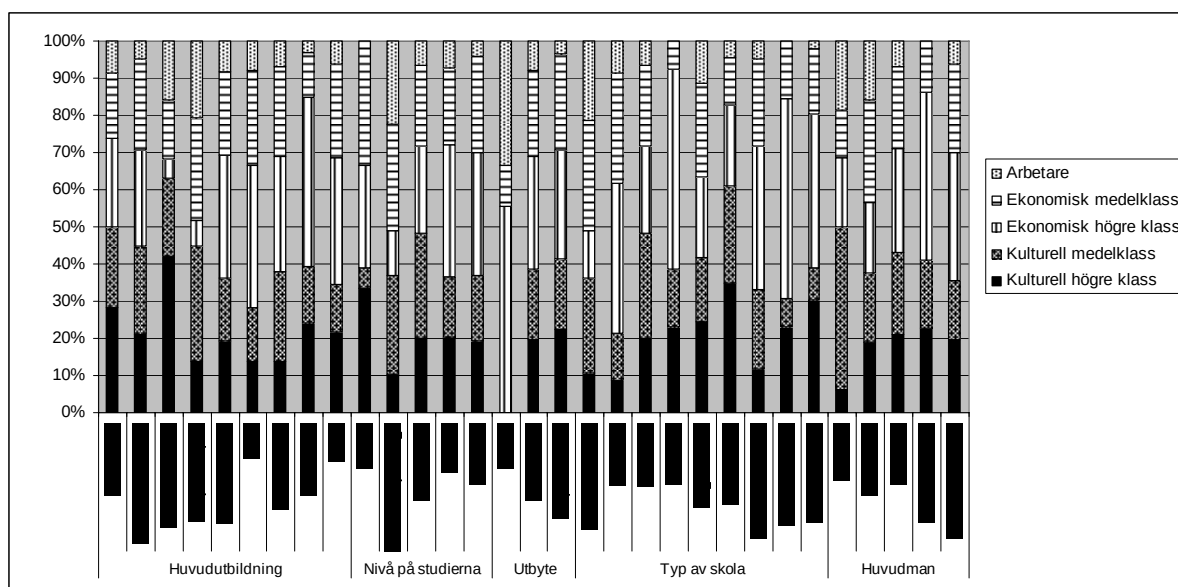
Den bild av utbildningarna som gavs inledningsvis som inte speciellt socialt differentierade måste således revideras något. Resultaten är beroende av de indelningsprinciper vi nyttjar. De tendenser till autoreproduktion som lyfts fram av analyser av föräldrarnas yrken, blir än tydligare och ges en större stabilitet vid en uppdelning av ekonomiska och kulturella fraktioner. Vi kan då förstå den sociala reproduktionen i termer av reproduktion av kapitalarter och inte som i första hand en reproduktion av specifika yrkespositioner.

Att det råder en tydlig relation mellan studenternas sociala ursprung och val av skola har visats ovan. Denna relation understryks ytterligare av en analys av kulturella och ekonomiska fraktioner. Den kulturella eliten, som återigen får fungera som en utgångspunkt i och med att denna grupp besitter de mest omfattande utbildningstillgångarna, är föga överraskande den grupp som är mest överrepresenterad på de högst rankade nationella universiteten (30 % mot 20 %). Något mer

förvånande är det att de är än mer överrepresenterade bland den lilla gruppen studenter som läser vid lärosäten med regional rekrytering och som rankas som tillhörande de två högsta nivåerna (35 %). Man är även något överrepresenterade på nationella universitet, nivå 2, (23 %), regionala universitet, nivå 3-4, 24 %, samt på konsthögskolor (23 %) och tydligt underrepresenterade på handelsskolor (9 %), *community college* (11 %), och nationella universitet, nivå 3-4, (12 %). Den kulturella medelklassen skiljer sig återigen tydligt från den kulturella eliten. Man är exempelvis klart underrepresenterade på nationella universitet, nivå 1, (8 % mot 19 %) och nationella universitet, nivå 2, (9 %) och föredrar konstskolorna (28 %) i stället för konsthögskolorna (15 %). Man är dessutom överrepresenterade på *community college* (26 %) och på de lägst rankade nationella universiteten (21 %). Med den ekonomiska eliten delar man en misstro mot handelsskolor (13 %). Den ekonomiska eliten är den grupp som gör de tydligaste prioriteringarna beträffande skolval. Man prioriterar de nationella universiteten, nivå 2, högst (54 % mot 31 %), och konsthögskolorna (54 %), men inte konstskolor (23 %). Tillika är man överrepresenterad på nationella universitet, nivå 1, (41 %) och nationella universitet, nivå 3-4, (39 %), men inte regionala universitet (22 % i vardera kategorin), samt på handelsskolor (40 %), men definitivt inte på *community college* (13 %). Den ekonomiska medelklassen skiljer sig som den kulturella medelklassen från överordnade skikt. Man är exempelvis underrepresenterad på båda de skoltyper som prioriteras högst av den ekonomiska eliten, nationella universitet, nivå 2, (15 % mot 23 %), konsthögskolor (8 %), och överrepresenterad på skolor som den ekonomiska eliten skyr, *community college* (30 %) och regionala lärosäten, nivå 3-4, (25 %). Man delar en förkärlek till handelsskolor (30 %) med den ekonomiska eliten, och är som dem överrepresenterad på nationella universitet, nivå 3-4, (24 %), och underrepresenterad på regionala lärosäten, nivå 1-2 (13 %).

Även för skoltyperna är det möjligt att utifrån de olika fraktionernas prioriteringar av skolor bygga upp en typologi av skoltyper. Till gruppen skoltyper som framför allt prioriteras av de sociala eliterna kan vi räkna nationella universitet, nivå 1, och konsthögskolorna. Deras motpol utgörs av *community college*. Den kulturella fraktionen prioriterar regionala lärosäten, nivå 1-2, och konstskolor. För den ekonomiska fraktionen fyller handelsskolorna motsvarande roll som konstskolorna för den kulturella fraktionen. Även nationella universitet, nivå 3-4, kan föras till gruppen prioriterade utbildningar av den ekonomiska fraktionen. En intressant position intas av nationella universitet, nivå 2, som har en mycket hög social rekrytering, men som framför allt rekryterar ekonomisk elit. I mitten återfinns regionala skolor, nivå 3-4, men med en tendens till en medelklassbetonad rekrytering.

Diagram 25. Hushåll indelade i kulturella och ekonomiska fraktioner av högre klass och medelklass efter ämne, nivå, utbyte, typ av skola och huvudman.

FÖRÄLDRARNAS UTBILDNING

Föräldrarnas utbildning är kopplad till deras yrken och sociala positioner. Skillnaderna mellan utbildningar, med undantag av vård/pedagogik och psykologi/andra samhällsvetenskapliga ämnen, var inte speciellt stora när vi analyserade hushållets sociala klassposition och vi får en likartad bild när vi studerar föräldrarnas utbildningsnivå⁴⁷³ (Diagram 26 och Tabell 124). Det är framför allt vård/pedagogik som utmärker sig med en låg andel studenter med föräldrar som har en längre högskoleutbildning (28 % mot 45 %). Den högsta andelen har de som läser statsvetenskap (56 %). Även de som läser konst/design (53 %), psykologi/andra samhällsvetenskapliga ämnen (52 %) och data/teknologi (50 %) har en överrepresentation av föräldrar med en längre högskoleutbildning. Men skillnader är som sagt inte så stora. Bortsett från extremerna hamnar resterande utbildningar i spannet 37-53 %.⁴⁷⁴

Diagram 27 och Tabell 125 påvisar att även föräldrarnas utbildningsnivå är tydligare förbunden med skolval än med utbildningsområde. Skillnaden mellan den lägsta andelen (17 % för *community college*) och den högsta andelen (67 % på nationella universitet, nivå 1) är hela 50 procentenheter. Resterande skoltyper positionerar sig i tre kategorier mellan dessa ytterligheter. Bland skoltyper med mycket höga andelar elever med högutbildade föräldrar återfinns nationella universitet, nivå 2, (65 %), och konsthögskolor (62 %). Nationella universitet, nivå 3-4, (42 %), regionala lärosäten (43 % och

⁴⁷³ I enkäten som gick ut till de svenska studenterna i nordöstra USA fanns ingen kategori för forskarutbildning, vilket gör att den högsta utbildningsnivån är längre högskoleutbildning.

⁴⁷⁴ En analys av kombinationen av föräldrarnas utbildningstillgångar ger en liknande bild, men korregerar den på en viktig punkt. Det utbildningsområde som är viktigast för den kulturella eliten, medicin/naturvetenskap, som har en medelmåttig andel studenter med högutbildade föräldrar (47 %) har den i särklass högsta andelen föräldrar som båda har en längre högskoleutbildning (32 % mot 16 %). Se Diagram 37 och Tabell 124 i appendix.

48 %) samt konstskolor (52 %) utgör en mellangrupp. Handelsskolorna (34 %) drar mot *community college* och har den klart näst lägsta andelen.⁴⁷⁵

Diagram 26. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter ämne.

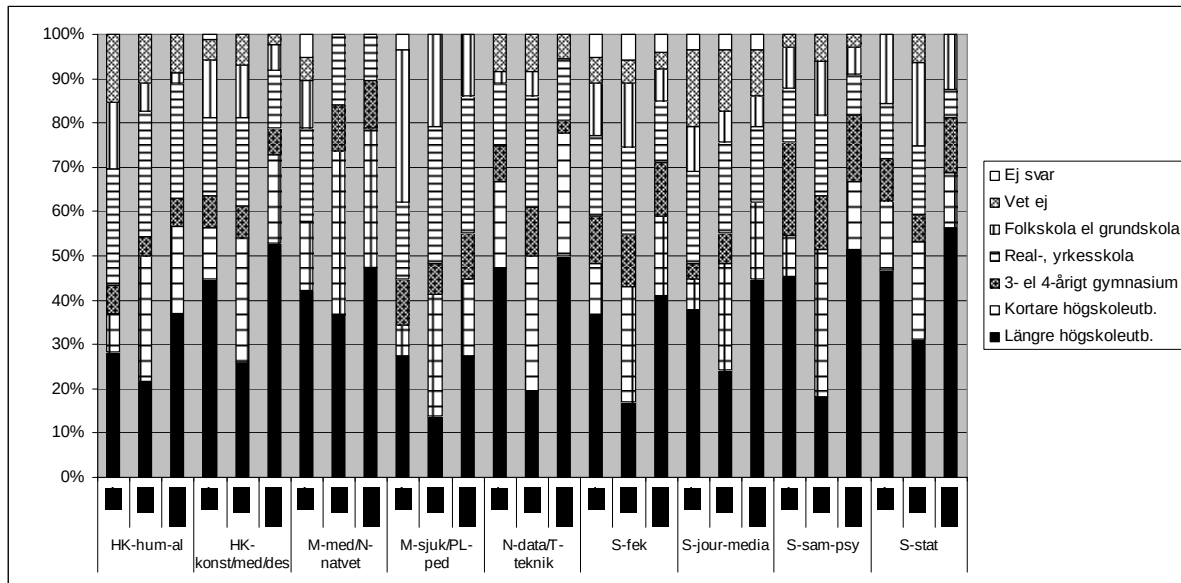
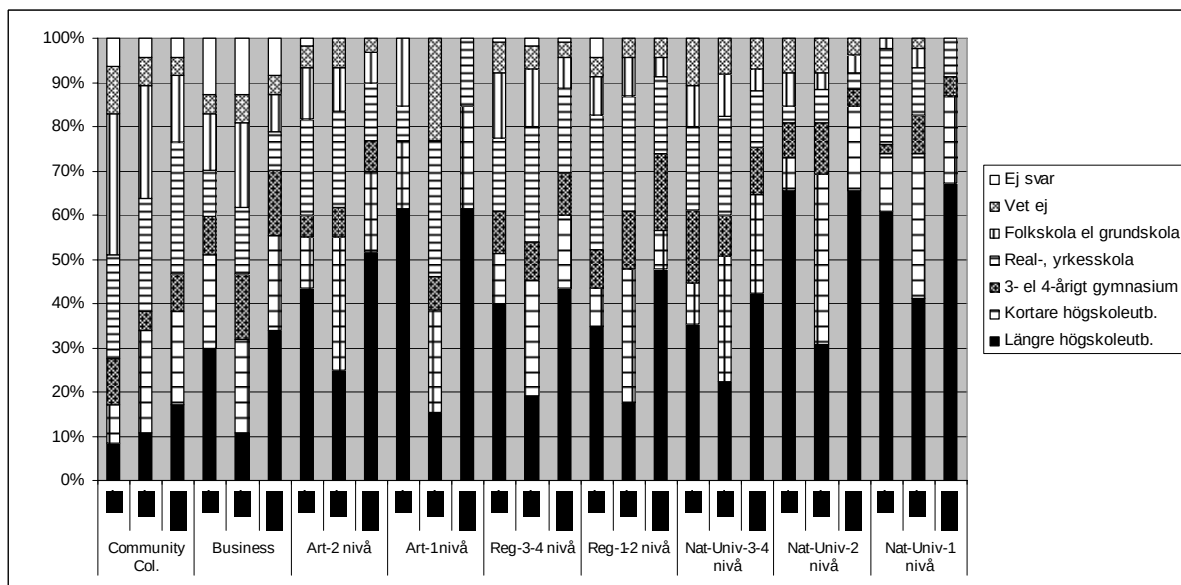
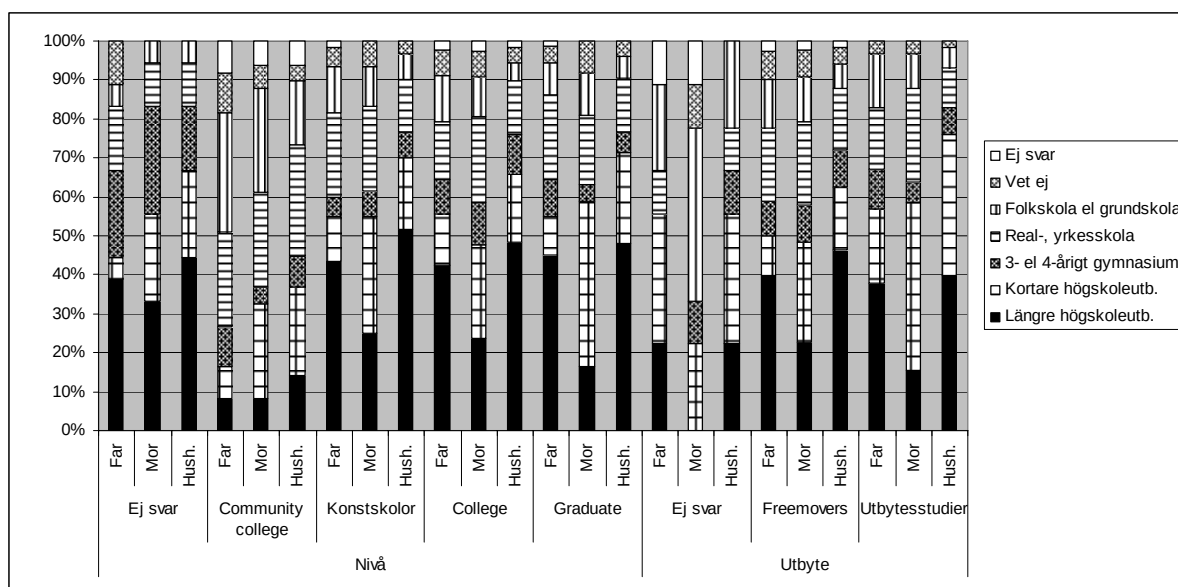

Diagram 27. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp.

⁴⁷⁵ Återigen får vi en viss korrigering när vi analyserar kombinationen av föräldrarnas utbildningstillgångar (Diagram 37). Den högsta andelen studenter vars båda föräldrar har en längre högskoleutbildning finner vi på nationella universitet, nivå 1, (35 %) och på nationella universitet, nivå 2 (32 %), vilka klart distanserar sig från konsthögskolorna (15 %) som har en likvärdig andel när vi endast ser till den som har den högsta utbildningsnivån i hushållet. Omvänt gäller att *community college* har den klart högsta andelen studenter som saknar högskoleutbildade föräldrar (53 %), medan endast i undantagsfall gäller detta på de mest prestigefulla nationella universiteten (9 % resp. 11 %). Se Diagram 37 och Tabell 125 i appendix.

Diagram 28. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter nivå och utbyte.

TIDIGARE SKOLKARRIÄR

Vid sidan om det sociala ursprunget är den egna utbildningsgången central för att förstå vilka universitetsstudier som framträder som möjliga och önskvärda och vilka vägar som är stängda eller osynliga. Vissa typer av studier som medicin och naturvetenskap förutsätter att en viss nivå i matematik och naturvetenskap uppnåtts, vanligen garanterad av gymnasiestudier på det naturvetenskapliga programmet. För att ta sig in på konstnärliga utbildningar på mer avancerad nivå är vanligen förberedande konstnärliga utbildningar kvasiobligatoriska. Andra utbildningar ställer inga specifika krav på tidigare utbildningsinvesteringar. Det mest flagranta exemplet här är studier på *community college*, som fungerar som en form av brygga mellan gymnasiestudier och högre studier och där vanligen inga specifika förkunskapskrav ställs. Sammantaget leder detta till att olika ämnen och skoltyper karakteriseras av att de rekryterar studenter med olika utbildningsmässiga bakgrunder, både vad gäller gymnasiestudier och vad gäller tidigare högre studier.

GYMNASIESTUDIER

Det finns en tendens till att gymnasiestudierna inte är lika tydligt kopplade till de högre utbildningarna utomlands för studenterna som läser i nordöstra USA som för dem som läser i Paris (Tabell 126). Därmed inte sagt att det inte finns mönster. Det finns två utbildningsområden där naturvetenskap och teknik dominerar som den vanligaste gymnasieutbildningen, medicin/naturvetenskap (där NVNA/N är i särklass viktigast, 53 % har läst NVNA/N mot 14 % av samtliga studenter och 11 % har läst T mot 9 % bland samtliga studenter) och data och teknologi (där teknisk är lika viktig som NVNA/N, 33 % har läst T och 31 % NVNA/N). Inga andra utbildningar har andelar studenter som läser NVNA/N eller T över 22 %. Bland de resterande är det de samhällsvetenskapliga utbildningarna som dominerar

(mellan varannan och tre av fyra, eller 48-76 %, har läst en samhällsvetenskaplig, ekonomisk eller humanistisk gymnasieutbildning), dock med accent vid olika utbildningar. Den största andelen studenter som läst en ekonomisk gymnasieutbildning finns bland dem som läser ekonomi (42 % mot 25 %). Humanistisk gymnasieutbildning är vanligast bland dem som läser journalistik/medievetenskap (28 % mot 10 %) och ej bland dem som läser humanistiska ämnen i USA (11 %). Andelarna är även högre på psykologi/andra samhällsvetenskapliga ämnen (15 %) och statsvetenskap (16 %). Att ha läst SPSA/S (den samhällsvetenskapliga grenen/inriktningen eller den samhällsvetenskapliga linjen) är vanligast bland dem som läser journalistik/medievetenskap (38 % mot 21 %) följt av humanistiska ämnen (26 %) och konst/design (25 %). Den mest överrepresenterade gymnasieutbildningen bland dem som läser konst/design är estetisk/media, ES och MP, (18 % mot 5 %). Att ha läst praktiska/yrkesförberedande utbildningar vid sidan (ej ES och MP) är utmärkande för dem som läser vård och pedagogik (38 % mot 10 %).

Även om mönstren är tydlig är de inte lika tydliga som bland de svenska studenterna i Paris.⁴⁷⁶ En rimlig förklaring till skillnaden är att det finns en tydligare ämnesprofil i det franska systemet, det är mer fördjupning än bredd. Det amerikanska systemet betonar bredden och därmed blir de specifika ämneskunskaper man har med sig från tidigare nivåer av mindre betydelse.

Gymnasiebakgrunden har även bäring för den nivå man läser på. Det är vanligare med en naturvetenskaplig/teknisk gymnasieutbildning bland dem som läser på *graduate*-nivån än på andra nivåer, medan de samhällsvetenskapliga utbildningarna är den modala bakgrunden för dem som läser på *college*-nivå. Bland dem som läser på *community college* är de praktiska gymnasieutbildningarna kraftigt överrepresenterade, vilket understryker denna skolforms förberedande karaktär som leder tankarna till en motsvarighet till komvux.

För övriga skolformer finns också vissa skillnader med avseende på vilka gymnasieutbildningar man har gått (Tabell 127). Den i särklass viktigaste bakgrunden för dem som läser på de mest prestigefulla nationella universiteten är den naturvetenskapliga linjen, hela 52 % av studenterna har gått denna utbildning. Läger man till teknisk når vi 63 %. Andelen som har läst på praktiska utbildningar är försumbar, 2 %. Studenterna har också, med undantag av dem som läser på konsthögskolorna, den lägsta andelen som läst en ekonomisk gymnasieutbildning. Andel med en naturvetenskaplig gymnasieutbildning är omvänt proportionell mot andelen som läst på någon av de övriga teoretiska gymnasieutbildningarna. När vi rör oss ner i den prestigemässiga hierarkin för de nationella universiteten ökar andelen som läst ekonomisk, samhällsvetenskaplig, humanistisk eller teknisk gymnasieutbildning, samtidigt som andelen som läst naturvetenskap minskar.⁴⁷⁷ De regionala lärosätena följer en något annorlunda logik, här är det humanistisk linje och till viss del

⁴⁷⁶ I Parispopulationen har exempelvis 78 % av dem som läser teknologi och 100 % av dem som läser medicin/naturvetenskap läst NVNA/N eller T, 46 % av dem som läser språkvetenskap läst en humanistisk gymnasieutbildning samt 47 % av dem som läser statsvetenskap/juridik läst SPSA/S.

⁴⁷⁷ Teknisk, ekonomisk och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning har de högsta andelar bland dem som läser på nationella universitet, nivå 3-4, (16 %, 33 %, 22 %), vilket kan jämföras med deras andelar bland de högst rankade nationella universiteten, 11 %, 11 % och 6 %.

samhällsvetenskapliga linjen och inte naturvetenskap som är mest utmärkande för de högst rankade. En ekonomisk gymnasieutbildning är den modala bakgrunden för dem som läser på handelsskolor (40 %) och det finns en kraftig överrepresentation av estetisk och medieutbildning bland dem som läser på konstskolor (17 %) och konsthögskolor (23 %), även om den vanligaste gymnasieutbildningen på dessa skolor är den samhällsvetenskapliga linjen (23 % resp. 39 %).⁴⁷⁸

Det finns en viss skillnad i gymnasieutbildning mellan dem som läser i USA som *free movers* och dem som gör det via ett utbytesavtal. De senare har en överrepresentation av studenter med teknisk/naturvetenskaplig gymnasieutbildning, 41 %, vilket endast 21 % av den tidigare gruppen har. Detta förhållande gäller i än större utsträckning för de svenska studenterna i Paris.

Gymnasiebetygen korrelerar starkt med de hierarkiska skillnaderna mellan skoltyperna. De mest ansedda skolorna har betydligt högre andelar studenter med höga betyg än de mindre ansedda lärosätena. Bland de studenter som läser på nationella universitet, nivå 1, har 52 % ett betyg över 4,2 (18 % av samtliga studenter återfinns i denna kategori), och endast 7 % hamnar i den lägsta betygskategorin, betyg under 3,3 (som omfattar 18 %). Nivån under har liknande andelar. Därefter förändras bilden drastiskt. Det är endast 9 % av dem som läser på nationella universitet, nivå 3-4, som har ett betyg i den högsta kategorin, medan 28 % återfinns i den lägsta kategorin. De lägsta meriterna har de som läser på handelsskolor, 32 % hamnar i den lägsta betygskategorin och endast 2 % i den högsta. Det är påtagligt att betygen spelar en liten roll i antagningsprocesserna till denna skoltyp. Detsamma gäller *community college*, där totalt närmare 70 % placerar sig i de två nedre betygsgrupperna och endast 2 % kvalificerar sig i den högsta gruppen. Bland konstskolorna är andelarna större i de lägre kategorierna än de är för dem som läser på konsthögskolor och det omvända gäller för de högre betygskategorierna.

Samma starka relation som finns mellan gymnasiebetygen och skoltyperna återfinns inte för utbildningarna. Tre undantag finns. Bland dem som läser medicin och naturvetenskap har 47 % ett betyg i den högsta betygskategorin. Även de som läser statsvetenskap har höga andelar, 38 %. Motpolen utgörs av dem som läser vård och pedagogik, där endast 7 % återfinns i denna kategori. Resterande utbildningar ligger mellan 12 % och 25 % i den högsta betygskategorin. För låga betyg gäller det omvända. Det är bland studenter i vård och pedagogik som vi finner de högsta andelarna, 35 %, och bland dem som läser medicin/naturvetenskap och statsvetenskap som andelarna är lägst (5 % resp. 6 %). Bland övriga utbildningar har de som läser ekonomi de lägsta betygen (26 % i den lägsta kategorin och 12 % i den högsta). Data och teknologi är den mest disparata utbildningen med såväl höga andelar med låga betyg (25 %) som med höga betyg (25 %).

⁴⁷⁸ Det går inte på samma sätt som för utbildningarnas inriktningar hävda att gymnasiestudierna är mindre kopplade till skoltyperna i USA-kohorten än bland dem som läser i Paris. Även om det är svårt att jämföra skoltyperna med varandra eftersom de är skapade utifrån ej helt jämförbara kriterier och eftersom utbildningssystemen ser olika ut kan man exempelvis konstatera att en större andel av dem som läser på de högst rankade nationella universiteten har läst naturvetenskap än vad som är fallet för dem som läser på *grandes écoles* (53 % mot 48 %). Andelarna av dem som läser på konstskolor som har läst ES och MP är större i USA (17 % mot 9 %).

Som för de svenska studenterna i Paris gäller att de som läser utomlands via utbytesavtal har högre betyg än de som läser utomlands som *free movers*. En förklaring till detta är att det sker en dubbel selektionsprocess bland utbytesstudenterna. Först ska man ta sig in på den svenska utbildningen, vilket ibland kan innebära en stark meritokratisk selektion. Sedan ska man bli utvald för en utbytesplats, vilket återigen innebär en gallring som vanligen baseras på skolmässiga meriter.

TIDIGARE HÖGRE STUDIER

De svenska studenterna i nordöstra USA står i relief till de svenska studenterna i Paris med avseende på tidigare investeringar i högre utbildning. För Parisstudenterna är det studier i Sverige som dominerar, 55 % har läst på universitetsnivå tidigare i Sverige, och det är mindre vanligt att man läst på motsvarande nivå utomlands tidigare, 42 %. För studenterna i USA gäller det motsatta, hela 66 % har läst utomlands tidigare, och endast 36 % har läst på universitet och högskolor i Sverige tidigare. Den typiske svenska studenten i nordöstra USA är en *free mover* som redan läst fyra terminer utomlands. Att andelen som läst i Sverige tidigare och att så få läser via utbytesprogram beror på att utbytesmöjligheterna är mindre frekventa. Utbytesprogram är främst utvecklade inom ramen för EU och därmed begränsade till att gälla Europa. Därmed blir inte studier i Sverige samma inkörsport till studier i USA som till studier i Frankrike.

Bortsett från dessa generella skillnader finns likheter mellan de två populationerna. Som i fallet med de höga andelarna svenska studenter på de franska elitskolorna, *grandes écoles*, som läst många terminer i Sverige, har de mest prestigefulla skoltyperna, de nationella universiteten, nivå 1 och nivå 2, de största andelarna studenter som bedrivit omfattande studier i Sverige (se Diagram 29, Tabell 128 och Tabell 129). Av dem som läser på de nationella universiteten, nivå 1, har 56 % läst i Sverige tidigare, och dessa studenter har också den högsta andelen som har läst minst sju terminer i Sverige, 41 %. De nationella universiteten, 2:a nivån, har en än högre andel som har läst minst en termin i Sverige, 69 %, men har något lägre andelar som läst minst sju terminer i Sverige, 27 %. De minst prestigefulla skoltyperna, handelsskolor och *community college*, har tillsammans med regionala lärosäten, nivå 1-2 de lägsta andelarna, 17 %, 23 % resp. 17 % uppger att de tidigare läst i Sverige. Med andra ord är det för dessa skoltyper som utlandsstudierna framför allt utgör ett alternativ – och inte ett komplement – till studier i Sverige. Detta kan delvis förstås mot bakgrund av att det är på dessa skoltyper vi finner de studenter som har de lägsta gymnasiebetygen och därmed de sämsta förutsättningarna att ta sig in i den svenska högskolan. Det är här befogat att tala om räddningsplankeutbildningar.

Ämnesmässigt är det bland dem som läser medicin/naturvetenskap (63 %), statsvetenskap (59 %) och data/teknologi (56 %) som de högsta andelarna som läst i Sverige tidigare återfinns. Detta kan jämföras med psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen, där 79 % inte har läst i Sverige tidigare. Även ekonomi (70 %), humanistiska utbildningar (70 %) och vård- och pedagogiska utbildningar (69 %) har höga andelar utan erfarenhet av högre studier i Sverige. Konst/design och

journalistik/medievetenskap utgör en mellangrupp (66 % resp. 59 %). Det råder stor skillnad mellan nivåerna. Bland dem som läser på forskarutbildningsnivå är det hela 73 % som läst i Sverige tidigare, vilket kan jämföras med 28 % bland dem som läser på grundutbildningsnivå. Det är uppenbart att studier på *master's*- och forskarutbildningsnivå förutsätter omfattande studier i Sverige (48 % har läst minst sju terminer i Sverige).

Omvänt gäller att det finns en viss tendens till att skoltyper och ämnen som har höga andelar som har läst i Sverige har låga andelar studenter som läst utomlands tidigare och vice versa (Diagram 30, Tabell 128 och Tabell 129). Till exempel har handelsskolor, som har de lägsta andelarna som läst i Sverige, även höga andelar som tidigare läst utomlands (85 % mot 66 % för samtliga). Regionala lärosäten, som också har låga andelar studenter som läst i Sverige, har en överrepresentation studenter som läst minst sju terminer utomlands (22 % mot 13 %). De högsta andelarna studenter som inte har läst utomlands tidigare finns på nationella universitet, 2 och 3-4 nivå, (46 %), som båda ligger över genomsnittet vad gäller andelar som tidigare har läst i Sverige.⁴⁷⁹

Föga förvånade har de som läser som utbytesstudenter mycket högre andelar som aldrig tidigare läst utomlands än dem som läser som *free movers* (74 % mot 26 %), men det råder också en stor skillnad i hur länge man läst utomlands.⁴⁸⁰ För utbytesstudenterna är det helt dominerande att ha läst endast 1-2 terminer (24 %), endast någon enstaka student har läst längre tid utomlands, medan längden varierar betydligt mer för dem som läser utomlands som *free movers* (22 % har läst 1-2 terminer, och något färre, 16 %, har läst minst sju terminer, hela 50 % har läst minst tre terminer).

De tidigare studierna utomlands och i Sverige kan vägas samman och vi får då fyra typfall: inga tidigare högre studier i Sverige eller utomlands (totalt 18 %), endast tidigare högre studier i Sverige (16 %), endast tidigare högre studier utomlands (46 %), samt tidigare högre studier såväl utomlands som i Sverige (20 %), se Diagram 31, Tabell 128 och Tabell 129. Bland ämnena har medicin/naturvetenskap, journalistik/media, statsvetenskap samt data/teknologi höga andelar studenter som både läst i Sverige och utomlands (37 % och resterande ämnen 31 %). Humaniora och konst/design är de ämnesområden som har de högsta andelarna som varken läst i Sverige eller utomlands (26 % resp. 25 %). En grupp ämnen definieras av att de framför allt läses av studenter som endast läst utomlands, psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (58 %) och ekonomi (54 %), medan andra har en överrepresentation av studenter som bara läst i Sverige tidigare, statsvetenskap (28 %), medicin/naturvetenskap (26 %) och data/teknologi (25 %). Dessa tre senare har dessutom höga andelar som läst både i Sverige och utomlands. Karakteristiskt för dessa är också att de har de lägsta andelarna studenter som varken läst i Sverige eller utomlands tidigare (9 %, 0 % och 8 %).

⁴⁷⁹ Samtidigt finns vissa intressanta undantag från detta generella mönster. De högsta andelarna studenter som har läst minst sju terminer utomlands på nationella universitet, nivå 2, 23 %. Tillika gäller detta dem som läser på *graduate*-nivå, där 22 % läst minst sju terminer utomlands tidigare.

⁴⁸⁰ Att de som läser via utbytesavtal har läst i Sverige tidigare säger sig självt. Det finns emellertid en grupp om 17 %, eller 10 studenter, som uppger att de läser i nordöstra USA via utbytesavtal och som klassats som utbytesstudenter. Samtidigt har de inte bedrivit högre studier i Sverige. De lärosäten de studerat vid i Sverige (Institutet för internationell utbildning, IIU, som ägs av Folkuniversitetet) räknas nämligen inte som högskolor i Sverige, även om deras samarbetspartner i USA, Pace University, berättigar till studiemedel för högre studier utomlands.

Bland skoltyperna uppkommer en åtskillnad mellan dem som har låga andelar studenter som varken läst i Sverige eller utomlands tidigare och dem som har höga andelar, det vill säga mellan lärosäten för mer avancerade studier och lärosäten för nybörjarstudier. Till den första kategorin kan vi räkna nationella universitet, nivå 1 och nivå 2, där 2 % resp. 4 % inte läst på högre nivå tidigare. Dessa lärosäten förutsätter tidigare studier, det är vanligare än för genomsnittet att man bara läst i Sverige tidigare (26 % resp. 42 %) eller att man både läst utomlands och i Sverige (30 % resp. 27 %), men något mindre vanligt relativt genomsnittet att man endast läst i USA tidigare (41 % resp. 27 %).⁴⁸¹ Förklaringen ligger i att det är vanligt med utbytesstudier vid dessa skoltyper, framför allt vid de högst rankade lärosätena, och att man också vanligen läser på mer avancerade nivåer, det vill säga med sikte på en *masters'* eller en doktorshatt, vilket förutsätter omfattande tidigare studier. Typiska för den andra kategorin, nybörjarlärosätena, är konstskolorna (30 %), de regionala lärosätena, nivå 1-2, (30 %), och *community college* (26 %). En annan grupp lärosäten består av dem där det är vanligt att man endast läst utomlands. Detta gäller framför allt handelsskolorna, där hela 68 % bara läst utomlands tidigare, endast 17 % läst både i Sverige och utomlands och ingen student enbart läst i Sverige tidigare. Till denna grupp kan även de regionala lärosätena räknas med 52-54 % som endast läst utomlands tidigare.

Bortom de mer kvantitativa skillnaderna finns kvalitativa olikheter. Det är inte bara en fråga om hur mycket man läst tidigare utan även var man läst (Tabell 128 och Tabell 129). Av dem som läser statsvetenskap är det exempelvis mycket vanligt att man läst på universitet i Sverige (44 %, vilket totalt 18 % gjort), medan det bland dem som läser medicin/naturvetenskap och data/teknologi finns en klar överrepresentation av studenter som läst på fackhögskolor i Sverige (32 % resp. 25 % mot 6 % för samtliga). Att ha läst på en regional högskola är karakteristiskt för dem som läser pedagogik/vård samt data/teknologi (24 % resp. 19 % mot 11 %). De som har läst vård/pedagogik har mycket låga andelar som läst på universitet och fackhögskolor (3 % resp. 0 %), och omvänt gäller att de som läser medicin/naturvetenskap har låga andelar som läst på regionala lärosäten (5 %).

Skillnaderna är än tydligare för skoltyperna, framför allt för de nationella universiteten. Av dem som läser på de högst rankade lärosätena utgör i synnerhet studier vid svenska fackhögskolor en viktig utbildningsbakgrund (28 % mot 6 % för samtliga samt 19 % för dem som läser på de näst högst rankade universiteten och endast 5 % för dem som läser på de lägst rankade lärosätena). Bland dem som läser på de näst högst rankade nationella lärosätena är det i första hand universitetsstudier i Sverige som är den modala bakgrunden (46 % mot 18 %, motsvarande andel bland studenterna på de högst rankade universiteten är 26 % och bland dem på de lägst rankade 22 %). Studenter vid de lägst rankade nationella universiteten har de i särklass högsta andelarna som läst vid en regional högskola (22 % mot 11 % samt bara 2-4 % för de övriga nationella universiteten). Den hierarki som finns mellan de amerikanska lärosätena är homolog med den hierarki som finns mellan fackhögskolorna, de

⁴⁸¹ Även konsthögskolorna kan läggas till gruppen, där 8 % varken läst i Sverige eller utomlands tidigare, men de skiljer sig något från de övriga genom att de har en högre andel än de nationella universiteten som endast läst i utlandet tidigare (utbytena är inte lika viktiga för denna grupp).

traditionella och stora universiteten och de regionala högskolorna i Sverige. Detta understryks av att konsthögskolorna, en av de mer ansedda skolformerna, är de som har den näst högsta andelen studenter som läst på en fackhögskola i Sverige (23 %). Vidare återfinns ingen student på *community college* eller handelsskolor med denna skolmässiga bakgrund och andelarna är även försumbara på de regionala lärosätena. Bland samtliga av dessa skoltyper är studenter som läst på universitet i Sverige underrepresenterade, mest tydligt på *community college* och handelsskolor, medan det råder en viss överrepresentation bland dem som läser på konstskolor och konsthögskolor. Bland studenterna på *community college* och handelsskolor är det endast regionala högskolor som ligger i paritet med genomsnittet.

Diagram 29. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier i Sverige.

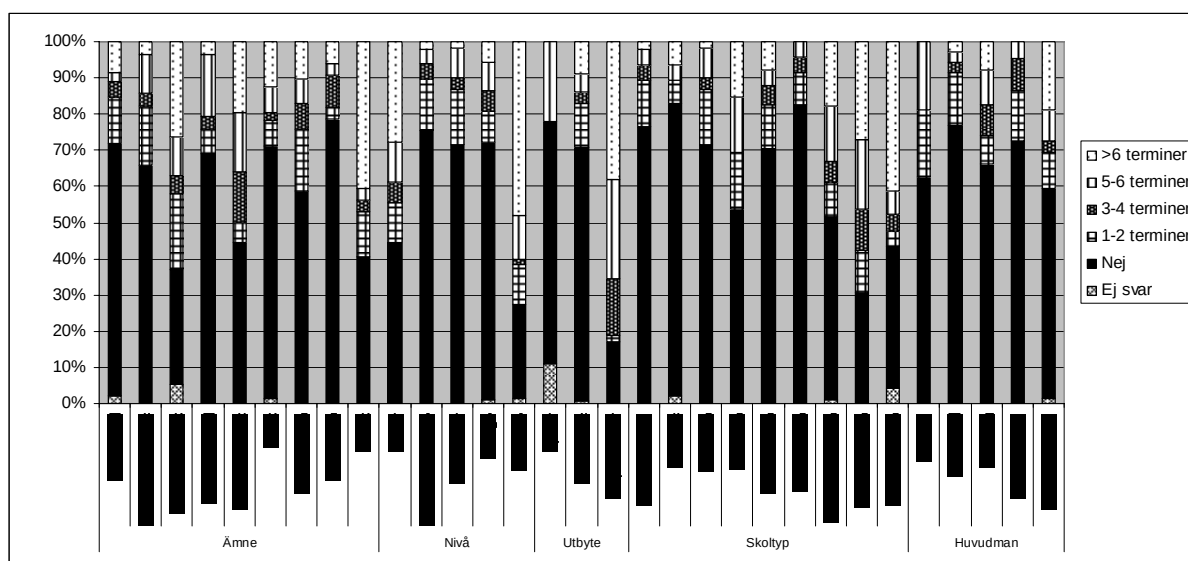

Diagram 30. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier utomlands.

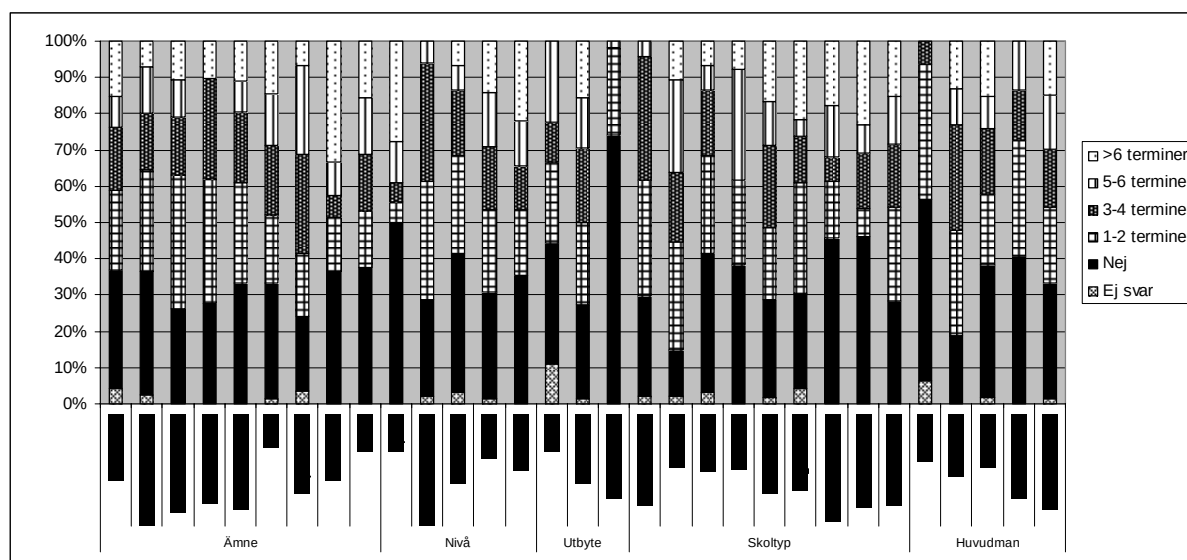
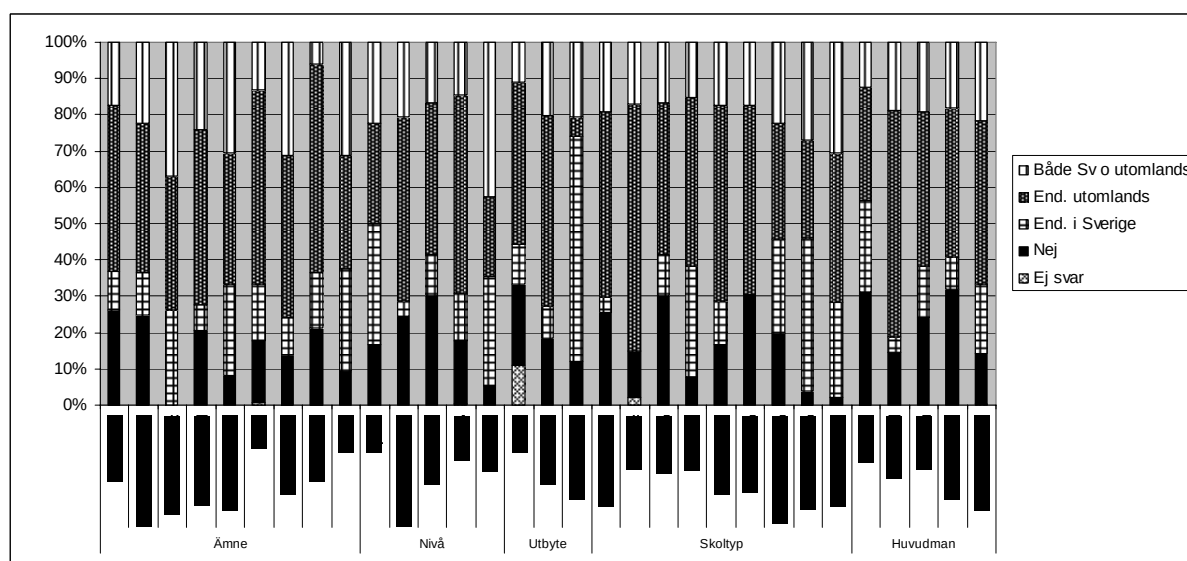

Diagram 31. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier utomlands och i Sverige.

NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT

Studenternas förhållande till det internationella och det nationella omfattar en rad olika aspekter såsom födelseland, språklig kompetens, erfarenheter av resor, samt huruvida föräldrarna arbetar och/eller studerat utomlands. Dessa variabler hänger delvis samman med varandra. Att vara född utomlands innebär exempelvis att man har tillgång till ytterligare ett språk. Men även erfarenheter av att leva i mer än ett land (hemlandet och Sverige), vilket gör att det kan tänkas vara mindre dramatiskt att bosätta sig tillfälligt i ytterligare ett annat land (eller ens gamla hemland). Vi kommer att diskutera

dessas aspekter mer utförligt nedan. Här skall vi koncentrera oss på hur vissa grundläggande egenskaper är fördelade över utbildningarna och skoluttyperna, se Tabell 130 och Tabell 131.

Det är jämförelsevis vanligt att ha föräldrar som har invandrat, 20 % av studenterna har minst en förälder som är född utomlands (Diagram 32). Mest vanligt är detta bland dem som läser journalistik/media (31 %), psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (27 %), pedagogik/vård (24 %) och konst/design (24 %), medan resterande ämnen samtliga har andelar mellan 15 % och 17 %.⁴⁸² Att studenterna själva har invandrat är mindre vanligt, endast 6 % av studenterna har invandrat, och detta följer inte helt mönstret för föräldrarnas invandring. Till exempel har psykologi ingen student som själv invandrat och journalistik/media har endast en trots att man har den högsta och näst högsta andelen föräldrar som invandrat. Den högsta andelen som själva invandrat finner vi bland pedagogik/vård (14 %) och data/teknologi (11 %).

Samma diskrepans finns för skoluttyperna. Den lägsta andelen föräldrar som invandrat har handelsskolorna (9 %), men dessa har den högsta andelen som själva invandrat och till och med en andel som överstiger föräldrarnas (13 %). Bland de nationella universiteten finns en skillnad mellan de högst rankade universiteten och de lägre rankade. De tidigare har en lägre andel föräldrar som invandrat (13 %), medan de senare har andelar över genomsnittet (23 % resp. 25 %).⁴⁸³ Skillnaden mellan de olika nationella universiteten sammanfaller med det faktum att det är vanligare att utbytesstudenterna har svenskfödda föräldrar (86 % mot 79 % för *free movers*), och att utbytesstudenterna är mer frekventa på de högst rankade skolorna. Att själv vara född utomlands är mycket ovanligt bland utbytesstudenterna, det är endast en av 58 studenter (2 %), mot 24 av 395 studenter (6 %) bland *free movers*. Vägen till de mest prestigefulla skolorna går vanligen via utbyten, och här är de som har någon form av utländsk härkomst sämre representerade än dem som har svensk bakgrund.

Huruvida föräldrarna studerat eller arbetat utomlands hänger samman med om de har invandrat eller inte. Men inte helt. Vi finner en större överensstämmelse mellan studier och invandring, vilket kan förstås mot bakgrund av att man invandrat efter att man fullgjort sina studier, och att det var ovanligt att man som svenskfödd studerade utomlands fram tills 1990-talet. Däremot finns det en omfattande grupp studenter som har svenskfödda föräldrar som inte har studerat utomlands, men som väl arbetat utomlands (vanligen är det fadern som har arbetat utomlands). Detta förhållande uttrycks bland annat av dem som läser statsvetenskap. Såväl andelen studenter som invandrat som andelen föräldrar som invandrat är under genomsnittet (3 % mot 6 % resp. 16 % mot 20 %), medan andelen föräldrar som studerat i andra länder än Sverige är över genomsnittet (31 % mot 25 %) och framför allt är det vanligt att föräldrarna arbetat utomlands (56 % mot 40 %). Bland dem som läser data/teknologi

⁴⁸² Det är något vanligare att det är mamman som har invandrat (15 % mot 13 % för fäderna), framför allt bland dem som läser journalistik/media (28 %), psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (24 %), medan konst/design har den tydligast högsta andelen invandrade fäder (21 %).

⁴⁸³ Högst andelar invandrade föräldrar har konsthögskolorna, 31 %, men det är få studenter som totalt läser på dessa skolor, n=13.

gäller liknande förhållanden.⁴⁸⁴ En motsatt konfiguration finns bland dem som läser pedagogik/vård. De har den högsta andelen studenter som själva invandrat (14 %) och en hög andel föräldrar som invandrat (24 %), men endast 21 % av föräldrarna har arbetat utomlands och samma andel gäller för studier utomlands.

Den skillnad vi observerat mellan de nationella universiteten, där de högst rankade har en överrepresentation av studenter med svensk bakgrund, minskar när vi studerar föräldrarnas internationella erfarenheter. Skiljelinje dras mellan de två högst rankade grupperingarna av lärosäten och konsthögskolor å ena sidan och resterande skolutyer å den andra. Bland studenterna vid de högst rankade universiteten har hela 63 % minst en förälder som arbetat utomlands. För studenterna vid de näst högst rankade lärosätena är denna andel ännu högre, 65 %. Detta kan jämföras med dem som läser på *community college*, där endast 23 % har föräldrar som arbetat utomlands, eller de lägst rankade regionala lärosätena (30 %). Tendens är att de mest prestigefulla lärosätena har en hög andel föräldrar som läst och framför allt arbetat utomlands. Konsthögskolorna har exempelvis höga andelar av både föräldrar som studerat och som arbetat utomlands (38 % mot 25 % för samtliga; 62 % mot 40 % för samtliga). Undantaget är handelsskolorna som har en relativt hög andel föräldrar som har arbetat utomlands (49 %); andelen som studerat ligger vid genomsnittet (25 %).

Den språkliga kompetensen följer till viss del de mönster vi funnit ovan (se Tabell 132 och Tabell 133). Den internationella orientering som de dominerande skolutyperna präglas av förstärks av en omfattande språklig kompetens. Bland studenterna själva talar 48 % av dem som läser på de högst rankade nationella universiteten franska, att jämföra med 26 % av samtliga studenter, och motsvarande andel för dem som läser på de näst högst rankade nationella universiteten, 46 %. Den lägsta andelen har de som läser på handelsskolor och de lägst rankade regionala lärosätena, 17 % för respektive skolform.⁴⁸⁵ Den språkliga kompetensen kan också mätas utifrån hur många språk man anser sig behärska. Här är de mest dominerande lärosätena i topp. Bland dem som läser på de högst rankade nationella universiteten säger sig 37 % kunna minst tre språk och bland studenterna på de näst högst rankade nationella universiteten är andelen ungefär likvärdig, 35 %. Ingen annan skolform når över 27 %. Skillnaderna mellan de övriga lärosätena är emellertid inte så stora (om vi bortser från konsthögskolorna, där endast 8 % hamnar i den mest språkkunniga kategorin).

Även när vi ser till föräldrarnas språkliga kompetens utmärker sig de mest dominerande lärosätena. Den högsta andelen studenter som har fäder som behärskar minst tre språk har de som läser på de näst högst rankade nationella universiteten, 35 %, följda av dem som läser på konsthögskolorna, 31 %, och dem som läser på de högst rankade nationella universiteten, 20 %. Motsvarande andelar för

⁴⁸⁴ Man har visserligen den näst största andelen studenter som själva invandrat, 11 %), men en låg andel av föräldrarna har invandrat (17 %) och studerat utomlands (22 %), samtidigt som en hög andel har erfarenhet av att ha arbetat utomlands (53 %).

⁴⁸⁵ Att kunna tyska är inte så tydligt socialt särskiljande som franska (totalt sett anser sig också en större andel av studenterna behärska tyska, 33 %), den högsta andelen har de som läser på handelsskolor, 49 %, följda av de högst rankade regionala lärosätena, 43 %, medan den lägsta andelen återfinns bland dem som läser på de näst högst rankade nationella universiteten, 19 %. De senare har dock den högsta andelen som kan spanska, 31 %, följda av dem som läser på de högst rankade nationella universiteten, 24 %; för samtliga gäller att 17 % anser sig kunna spanska.

mödrarna är 31 %, 31 % och 28 %. Dessa lärosäten har också de lägsta andelarna studenter vars fäder inte talar något främmande språk, 4 %, 8 %, och 4 %. För mödrarna är andelarna också lägst med undantag för konsthögskolestudenterna, 4 %, 15 % och 7 %. Bland dem som läser på *community college* gäller det motsatta, endast 2 % har fäder som behärskar minst tre främmande språk, och hela 32 % inget språk. För mödrarna är andelarna 15 % och 11 %, men man har den högsta andelen som endast kan ett främmande språk, 62 % mot 45 % för samtliga. Som för studenterna ser vi också att de dominerande lärosätena har de högsta andelarna föräldrar som talar franska, för fäderna är det 31 % på de näst högst rankade nationella universiteten, 24 % på de högst rankade nationella universiteten och 23 % på konsthögskolorna mot 12 % för samtliga. Motsvarande andelar för mödrarna är 38 %, 33 % och 31 % mot 19 %.⁴⁸⁶

Ytterligare en aspekt av förhållandet till det internationella utgörs av resandet (Tabell 134 och Tabell 135). Att resa med familjen är vanligast bland de mest dominerande lärosätena, bland dem som läser på de näst högst rankade nationella lärosätena har 50 % besökt minst tre geografiska områden utanför Norden.⁴⁸⁷ Därefter följer de som läser på de högst rankade lärosätena, 39 %. Handelsskolorna, som visserligen har låg prestige har en som vi sett ovan en hög andel fäder som arbetat utomlands och de har även en hög andel som rest mycket med familjen, 38 %. Därefter följer konsthögskolorna, 31 %. Den i klart lägsta andelen har de som läser på *community college*, 6 %, som även har den högsta andelen som inte överhuvudtaget rest utomlands utanför Norden med familjen, 26 %. Resandet uttrycker med andra ord de tillgångar, framför allt ekonomiska, som studenternas föräldrar förfogat över. Det egna resandet är mindre lierat med studenternas uppväxt och vi får en något annorlunda hierarki när vi väger in detta i analysen. De högsta andelarna studenter som har rest i minst tre geografiska områden finner vi bland dem som läser på de högst rankade lärosätena och de högst rankade regionala collegen (båda 61 % mot 38 % för samtliga). Även de näst högst rankade nationella universiteten ligger över genomsnittet (46 %), men rangordningen mellan dem och de högst rankade är ombytt. Handelsskolestudenterna, som har höga andelar som har rest med familjen, har en genomsnittlig andel (40 %). Återigen har de som läser på *community college* låga andelar (25 %), endast de som läser på konsthögskolor har lägre (23 %).⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ För ämnena är skillnaderna gällande språkliga kompetensen inte lika markanta som för skoltyperna. De som läser humaniora, där språkstudier ingår, har de mest omfattande kompetenserna, 48 % talar minst tre språk mot 26 % för samtliga. Journalistik/media har den näst högsta andelen, 31 %, och de lägsta andelarna har statsvetenskap, 16 %, och pedagogik/vård, 17 %. De senare har den högsta andelen studenter som endast talar ett främmande språk, 55 %, inget annat ämne når över 45 %, vilket är andelen för dem som läser konst/design. Föräldrarnas språkliga kompetenser varierar på ett något annorlunda sätt. De som läser humaniora har exempelvis den högsta andelen föräldrar som max kan ett främmande språk, 72 % mot 59 %. Bland mödrarna är det de som läser pedagogik/vård som har den högsta andelen med max ett främmande språk, 86 %, och ingen av studenterna har en moder som behärskar mer än två språk. För dem som läser medicin/naturvetenskap är det 37 % av mödrarna som talar minst tre språk. Det är bland dem som läser medicin/naturvetenskap som vi finner den högsta andelen som behärskar franska 32 %, medan fäderna har den högsta andelen för engelska, 89 % mot 77 % för samtliga, och en hög andel för andra språk, 32 % mot 17 %.

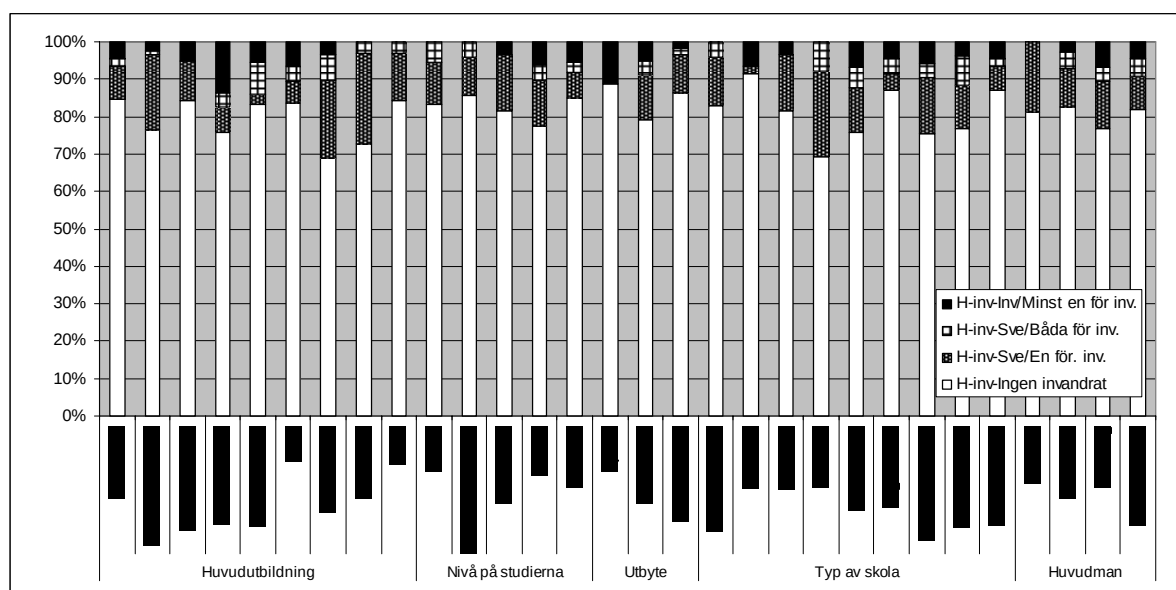
⁴⁸⁷ Områdena är Västereuropa, Östeuropa, Nordamerika, Sydamerika, Afrika, Asien och Australien.

⁴⁸⁸ Vad gäller ämnena är det bland dem som läser pedagogik och vård som vi finner de lägsta andelarna studenter som rest mycket utomlands med familjen, 10 % mot 26 % för samtliga. Vid den andra änden av spektrumet finns de som läser statsvetenskap, 38 %. Detta återspeglar de resurser som finns i familjen, pedagogik och vård har de högsta andelarna studenter från arbetarklass och statsvetenskap bland de lägsta och den största andelen som kommer från medelklass eller högre klass. Men resandet följer inte helt klassbakgrunden. De som läser medicin/naturvetenskap har en lägre andel som rest

Språkresor, slutligen är relaterat till det övriga resandet och till familjebakgrunden. Av dem som läser på de högst rankade nationella universiteten har nästan sex av tio, 59 %, varit på åtminstone en språkresa, och en av fyra, 24 %, på minst två språkresor. Bland dessa studenter finns också de högsta andelarna för språkresa till fransktalande land, 30 %. Även de näst högst rankade universiteten har höga andelar, 50 % har varit på minst en språkresa, 11 % på minst två språkresor och 27 % på språkresa till fransktalande land. Andra skolformer som konstskolorna, konsthögskolorna och de lägst rankade nationella universiteten har relativt höga andelar studenter som minst varit på en språkresa, 46-48 %, men här är andelarna som varit i fransktalande länder betydligt lägre, mellan (15 %, 8 % och 7 %). De lägsta andelarna studenter som varit på minst en språkresa har de som läser på de högst rankade regionala college (26 %), de lägst rankade regionala college (33 %) och *community college* (34 %).⁴⁸⁹

Det går också att se en viss tendens till att de studenter som läser i USA via utbytesprogram i större utsträckning har läst språkkurser utomlands, 52 % har varit på minst en språkresa, vilket kan jämföras med 41 % bland *free movers*. Däremot har *free movers* rest mer ofta med familjen, 27 % mot 19 %, och på egen hand, 33 % mot 25 %.

Diagram 32. Invandring efter studiernas inriktning, nivå, utbyte, typ av skola och huvudman.

mycket, 16 %, än vad vi kunde förvänta utifrån bakgrunden. Beträffande det egna resandet ligger återigen de som läser statsvetenskap i topp, 47 % har rest i minst tre geografiska områden, mot 38 % av samtliga. Lägst andel har de som läser journalistik och media, 24 %.

⁴⁸⁹ Bland ämnena utmärker sig de som läser statsvetenskap än en gång, 28 % av studenterna har varit på minst två språkresor och 28 % har varit på språkresa till ett fransktalande land. Tillsammans med dem som läser psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen har man de högsta andelarna som rest på minst en språkresa, 53-55 %. De som läser pedagogik och vård har de lägsta andelarna, 28 %, och ingen student har varit på två språkresor och man har också den lägsta andelen som varit på en språkresa i ett fransktalande land, 3 %.

SAMMANFATTNING

De svenska studenterna i nordöstra USA utgör en socialt sett mer selektiv grupp än studenter i Sverige i gemen är. De skiljer sig däremot inte speciellt mycket med avseende på skolkapitalet, andelen som har läst en naturvetenskaplig utbildning är faktiskt lägre än bland studenter i den svenska högskolan. I jämförelse med de svenska studenterna i Paris har de som läser i nordöstra USA mindre tillgångar. Skillnaderna är inte så stora beträffande de nedärvda sociala resurserna, men mycket påtagliga vad gäller det förvärvade skolkapitalet. De svenska studenterna i Paris är exceptionella i detta avseende. En ytterligare skillnad mellan de två populationerna svenska utlandsstudenter är att de som läser i nordöstra USA är en mer heterogent sammansatt samling studenter. Det finns i synnerhet en större grupp studenter som inte har så lyckosamma utbildningskarriärer bakom sig.

Det amerikanska högre utbildningssystemet är som vi visat ovan mycket mångfasetterat. Framför allt finns betydande hierarkiska skillnader mellan en uppsättning världsledande elituniversitet å ena sidan och *community colleges*, som närmast bör beskrivas som utbildningar i gränslandet mellan sekundära och högre studier, och lågt rankade universitet, colleges och specialiserade skolor, å den andra. Dessa två extremer rekryterar helt olika grupper studenter. De tidigare har en global rekrytering och ett mycket stort söktryck. Studenterna till de senare rekryteras i första hand lokalt och de har en öppen antagningspolicy, det vill säga att alla sökande accepteras. Resultatet är en stor skillnad i de sociala och skolmässiga resurser studenterna har. Elituniversiteten rekryterar nästan uteslutande studenter med mycket goda betyg och provpoäng, vilket inte sällan sammanfaller med ett högt socialt ursprung. Dessa studenter är nästintill frånvarande på *community college* och regionala lärosäten.

Vi kan nu slå fast att de svenska studenterna följer denna logik. Det är mycket stora skillnader mellan de studenter som läser på de mest eftersökta skolorna, de vi benämnt de högst och näst högst rankade nationella universitet och konsthögskolorna, och särskilt de som läser på *community college*. På de amerikanska elituniversiteten samlas studenter som har många olika typer av tillgångar. De har det största skolkapitalet, mätt i gymnasiebetyg och benägenhet att ha läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, och de mest omfattande investeringarna i svensk högre utbildning. Och de kommer från mycket resursstarka hem, flertalet av studenterna har högutbildade föräldrar som vanligen arbetar inom högre tjänstemannayrken. Andelarna som kommer från mer blygsamma sociala förhållanden är försumbara. Därutöver har man höga andelar som besitter vad vi kallat ett transnationellt kapital. Detta består inte så mycket i att studenterna själv eller deras föräldrar har invandrat, utan den internationella orienteringen konstitueras av att föräldrarna har studerat och framför allt arbetat utomlands i större utsträckning än bland andra studenter. Detta ackompanjeras av bättre språkkunskaper bland såväl studenterna som föräldrarna och ett mer extensivt resande i synnerhet under uppväxten. Elituniversitetens signum är sammanfattningsvis att de rekryterar studenter som har mycket av olika sorters tillgångar, kulturella, ekonomiska, utbildningsmässiga och internationella.

De lägre sociala skiktens barn är å andra sidan markant överrepresenterade på *community college* och föredrar också handelsskolor och de lägst rankade regionala lärosätena i större utsträckning än de högre sociala skikten. Det är på dessa skoltyper som studenter med låga betyg och som har gått praktiska gymnasieutbildningar samlas. På motsvarande sätt som för elitskolorna definieras av sin förmåga att rekrytera studenter med en bred uppsättning av tillgångar, präglas de dominerade institutionerna av att deras studenter har en avsaknad av de flesta tillgångar. Men det finns vissa skillnader. De som har minst av samtliga former av tillgångar är de som läser på *community college*. De som läser på handelsskolor har ett visst mått av internationella tillgångar, föräldrarna har arbetat utomlands och man har rest en hel del utomlands med familjen.

Beträffande kön finns männen (som är i minoritet) i utbildningslandskapets mest extrema positioner. Å ena sidan är de, som bland Parisstudenterna, tydligt överrepresenterade vid de mest prestigefulla universiteten och på de högre utbildningsnivåerna, magister- och forskarutbildningsnivåerna. Å andra sidan är de också överrepresenterade på handelsskolorna som är mycket lågt rankade. Kvinnorna finns i mer dominerade positioner, de är mer överrepresenterade på regionala universitet än nationella och dominerar helt *community college*, den minst prestigefulla utbildningsformen. Männen har, som i Paris, en överrepresentation bland utbytesstudenter, vilket också förklarar överrepresentationen i de mest eftersökta skoltyperna, det är här utbytena är som mest frekventa. Skillnaderna mellan könen uttrycks också i vilka ämnen man väljer. Männen är överrepresenterade inom teknologi, där de är i majoritet, och inom ekonomi och samhällsvetenskap. Kvinnorna föredrar journalistik och media, humaniora, vård och pedagogik.

Överlag är skillnaderna mellan ämnen mindre än för skoltyperna. Detta förklaras av att ämnesvalen har en underordnad betydelse i det amerikanska systemet, där man vanligen läser breda utbildningar. Lärosätena är sällan specialiserade, vilket gör att man exempelvis kan läsa ekonomi på i princip alla skoltyper utom konstnärliga skolor. Det finns ändå vissa sociala skillnader. Samhällsvetenskapliga ämnen som psykologi och statsvetenskap har den högst sociala rekrytering och vård och pedagogik den lägsta. Men även detta beror till viss del på skolorna. Det är vanligare att läsa specialiserade samhällsvetenskapliga ämnen på de mest prestigefulla lärosätena än andra.

Vår genomgång av grundläggande sociologiska variabler visar på att det är svårt att studera dessa separat. De olika skoltypernas rekrytering visar på att det som är mest iögonfallande är att så kallade elitutbildningar samlar studenter med en bred uppsättning resurser, medan de mindre ansedda skolorna rekryterar studenter som saknar motsvarande tillgångar. Analyserna är emellertid inte gjorda på individnivå och vi hur olika tillgångar är relaterade till varandra på ett mer precist sätt. Vi kan då ställa mer precisa frågor kring hur relationerna ser ut mellan de olika tillgångarna. Hur väljer de studenter som har gott om nedärvda tillgångar men som saknar eget skolkapital? Eller de som inte har mycket internationella tillgångar men lyckats bra i det svenska utbildningssystemet? Denna typ av frågor kommer att undersökas i följande avsnitt.

PÅ MÖJLIGHETERNAS MARKNAD

Även i analysen av de svenska studenterna i nordöstra USA har specifik multipel korrespondensanalys använts för att syntetisera resultaten.⁴⁹⁰ Vi följer här den arbetsgång som använts ovan (se avsnittet Ett rum i skärningspunkten mellan det nationella och det internationella), det vill säga vi börjar med att konstruera rummet av aktiva variabler och modaliteter, tolkar detta (avgör vilka modaliteter som upprättar de olika axlarna), för att sedan analysera hur de supplementära variablerna och strukturerande faktorerna är relaterade till det rum vi konstruerat. Ett komplement till den multipla korrespondensanalysen är en euklidisk klassificering av individerna, vilken här resulterar i en indelning i nio grupper.

KONSTRUKTION AV RUMMET

Analysen av de svenska studenterna i nordöstra USA är uppbyggd på samma sätt som analysen av svenska studenter i Paris. Som aktiva variabler har de tillgångar studenterna samlat på sig innan studierna i USA använts och de aktuella studierna och livet utanför skolan har nyttjats som supplementära variabler och strukturerande faktorer. Ambitionen har varit att använda samma variabler för att konstruera de båda rummen. Detta har emellertid inte gått att göra fullt ut och vissa modifieringar av kategoriseringarna har gjorts. I och med att vi inte har att göra med en så socialt och meritokratiskt selekterad grupp studenter har exempelvis betygsgränserna justerats – i Paris hamnade alla med ett betyg över 4,6 i den högsta betygskategorin (omfattar 18 % av studenterna), medan det ”endast” krävs ett betyg över 4,2 för att hamna i motsvarande kategori (18 %) bland de svenska studenterna i nordöstra USA. Andra variabler, som att föräldrarna har arbetat utomlands (ingen förälder har arbetat utomlands, en förälder har arbetat utomlands, samt båda föräldrarna har arbetat utomlands), låter sig inte på samma sätt justeras – kategorierna är desamma, men omfattar inte samma andelar studenter (exempelvis har 19 % av de svenska studenterna i Paris två föräldrar som studerat utomlands, medan detta endast gäller för 10 % av de svenska studenterna i nordöstra USA). En variabel har dessutom gjorts om för att bättre passa den amerikanska undersökningen – den om föräldrarna talar franska, har bytts till en mer generell fråga om vilka språk föräldrarna talar (att ta engelska var självklart inget alternativ eftersom detta språk inte har samma särskiljande värde som franskan).

Vi har även denna gång använt oss av elva aktiva variabler, vilket framgår av Tabell 20. Med andra ord kvarstår den uppdelning i variabler som omfattar studenterna själva, de tillgångar de på egen

⁴⁹⁰ Jag äger även i detta avsnitt en stor tacksamhetsskuld till Brigitte Le Roux, som varit en ovärderlig diskussionspart och granskare av resultaten. För en utförlig presentation av multipel korrespondensanalys, se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004. Se även avsnittet Korrespondensanalys och euklidisk klassificering i Kapitel I ovan.

hand förvärvat, och de variabler som avser studenternas föräldrar, de nedärvda tillgångarna (eller åtminstone potentiellt nedärvda). För flera variabler finns även en internationell/amerikansk/svensk dimension, om föräldrarna har invandrat, huruvida föräldrarna har studerat eller arbetat utomlands, om studenterna tidigare läst på universitetsnivå i Sverige eller utomlands, om de har rest på språkresa till anglosaxiska eller andra länder, och om de tidigare har arbetat i USA eller andra utländska länder. Vissa variabler – förekomsten av studier eller språkresor utomlands – kan ses som dels indikatorer på en viss internationell/nationell inriktning och förekomsten av ett transnationellt kapital, dels som indikatorer på innehav av kulturellt eller ekonomiskt kapital.

Vi erhåller denna gång 455 skilda svarmönster – sju par av individer har samma svarmönster.

Tabell 20. Aktiva variabler i specifik multipel korrespondensanalys.

Rubrik	Avser	Fråga	Antal aktiva modaliteter
Tidigare högre studier/arbete	Studenten	Tidigare studier utomlands, antal terminer	3
	Studenten	Tidigare studier i Sverige, antal terminer	3
	Studenten	Tidigare arbete utomlands, USA	3
Gymnasieutbildning	Studenten	Gymnasieutbildning	6
	Studenten	Gymnasiebetyg	4
Föräldrars utbildning	Föräldrar	Föräldrarnas högsta utbildning	3
Internationell orientering	Föräldrar	Föräldrar har arbetat utomlands	3
	Föräldrar	Föräldrar har studerat utomlands	3
	Föräldrar	Föräldrar talar främmande språk	5
	Föräldrar	Föräldrar har invandrat	2
	Studenten	Språkresa – anglosaxiska länder	3

VARIATIONER PÅ ETT TEMA – TOLKNINGAR AV DE FÖRSTA FYRA AXLARNA

I analysen av de svenska studenterna i nordöstra USA⁴⁹¹ är det, som i analysen av de svenska studenterna i Paris, rimligt att tolka de fyra första axlarna, se Diagram 33 och Tabell 136.⁴⁹² Läger vi samman de fyra första axlarna erhåller vi en total (modifierad) andel⁴⁹³ på totalt 83,5 % av variansen i materialet, där den första axeln svarar för 49 %, den andra för 18 %, den tredje för 9 % samt den fjärde för 8 %. I jämförelse med analysen av svenska studenter i Paris har denna analys en starkare första

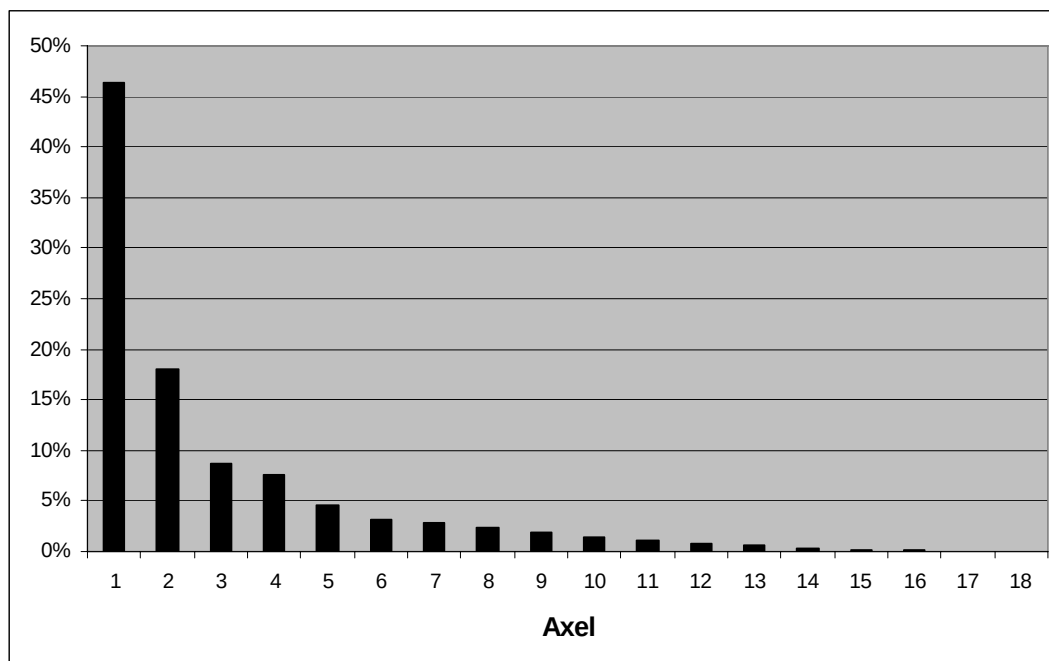
⁴⁹¹ För den specifika multipla korrespondensanalysen av materialet har även här programmet ADDAD (Association pour le développement et la diffusion de l'analyse des données) och modulen ACMSPE (Analyse des correspondances multiples spécifique) skapad av Brigitte Le Roux & Jean Chiche använts (se <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~lerb/Logiciels/logiciels.html>). För att utforska resultaten har EyeLID-2, ett visualiseringsprogram skapat av J.-M. Bernard, R. Baldy, H. Rouanet, nyttjats, se J.-M. Bernard, R. Baldy & H. Rouanet, "The language for interrogating data (lid)", i *Data Analysis and Informatics*, E. Diday (Ed.), Elsevier Science Publishing B.V., North Holland, 1988 och J.-M. Bernard, Brigitte Le Roux, Henry Rouanet, M.A. Schiltz, "L'analyse des données multidimensionnelles par le langage d'interrogation de données (LID) ; au-delà de l'analyse des correspondances" pp. 3-46 i *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 23, 1989. Grafiska bearbetningar som nyttjar ellipser är gjorda i Mathematica i en modul programmerad av Sverker Lundin. Övriga grafiska representationerna är gjorda i SPAD, <http://www.decisia.fr/>. De korrekta värdena från ADDAD har förts över till SPAD:s grundfiler.

⁴⁹² Efter den fjärde axeln sker ett tydligt hopp, differensen mellan axel 4 och 5 är betydligt större (3,5 procentandelar) än den mellan axel 3 och 4 (1,0 procentandel), vilket gör det rimligt att stanna vid att tolka fyra och inte fem axlar.

⁴⁹³ Som ovan är det här på sin plats att notera att det maximala bidraget för en axel är betingat av hur datamaterialet är strukturerat. I denna analys kommer en axels bidrag aldrig att kunna överstiga 41 % av den totala variansen. (Det maximala bidraget per axel är i en multipel korrespondensanalys $1/((K/Q)-1)$, där K är det totala antalet aktiva modaliteter och Q det totala antalet frågor. En analys med 38 aktiva modaliteter och 11 aktiva variabler ger en maximal andel på 41 % per axel.) Den modifiering av axlarnas egenvärden som visas i Diagram 33 bygger på den formel som utarbetats av Jean-Paul Benzécri, se Jean-Paul Benzécri, *Correspondence Analysis Handbook*, Dekker, New York, 1992, p. 412, samt Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 200-201 för multipel korrespondensanalys och 209 för specifik multipel korrespondensanalys.

axel (49 % mot 37 %) och svagare tredje och fjärde axel (9 % och 8 % mot 13 % och 12 %). Vi kan också konstatera att axel 3 och axel 4 ligger nära varandra, det är en större skillnad mellan axel 2 och axel 3 och mellan axel 4 och axel 5 än mellan axel 3 och axel 4; vi har anledning att återkomma till detta efter det att vi har tolkat axlarnas innebörd.

Diagram 33. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-18.

Återigen är det föräldrarnas egenskaper som helt dominerar den första axeln (Tabell 21 och Graf 42). Huruvida *föräldrarna studerat utomlands* (22 %), *arbetat utomlands* (21 %) samt vilka *främmande språk de talar* (20 %) svarar tillsammans för 63 % av bidraget till axeln. Därefter följer *föräldrarnas utbildningsnivå* (12 %) och *föräldrarnas invandring* (10 %). Totalt svarar föräldrarnas egenskaper för 85 % av bidraget till axeln. Endast en variabel som avser studenten själv, *valet av gymnasieutbildning* (8,5 %), ligger när medelvärdet för variabelernas bidrag (9,1 %) och har tagits med som förklarande variabel. Med denna variabel erhålls ett totalt bidrag till axeln på 94 %. För att fortsätta tolkningen av axeln är det tydligt att den uttrycker en motsättning mellan omfattande tillgångar av olika slag och avsaknad av dylika resurser. Vid den ena polen (minussidan) återfinns egenskaperna *ingen förälder har studerat utomlands* (5,2 % mot 2,6 % i genomsnitt), *ingen förälder har arbetat utomlands* (6,9 %), *föräldrar talar endast engelska* (4,5 %), *föräldrar talar andra främmande språk* (4,4 %), *föräldrar har grundskola som högsta utbildningsnivå* (5,9 %), samt – den enda egenskapen för studenten vid denna pol – att studenten läst en *yrkesförberedande gymnasieutbildning* (2,8 %). Vi har också lagt till att *föräldrarna inte har invandrat* (1,9 %) som en förklarande egenskap. Totalt svarar dessa modaliteter för 32 % av bidraget till axeln. Den andra polen är i detta avseende mer betydande, de förklarande modaliteterna svarar för totalt 59 %. Här återfinns indikatorer på omfattande internationella och kulturella resurser vad gäller föräldrarna: *båda*

föräldrarna har studerat utomlands (11,6 %), en förälder har studerat utomlands (5,1 %), båda föräldrarna har arbetat utomlands (13,5 %), minst en av föräldrarna talar franska (7,6 %), minst en av föräldrarna talar andra främmande språk (3,4 %), minst en av föräldrarna har läst en längre högskoleutbildning (5,7 %), minst en av föräldrarna har invandrat (7,9 %), samt att studenten har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning (4,2 %).

Axeln är med andra ord nästintill identisk med den första axeln i analysen av de svenska studenterna i Paris. Den uttrycker en skillnad utifrån föräldrarnas internationella orientering som även sammanfaller med såväl föräldrarnas utbildningskapital som studenternas utbildningsinvesteringar (vid den internationella polen hamnar egenskapen att föräldrarna har en längre högskoleutbildning, samt att studenterna har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, det vill säga den mest prestigefulla utbildningen i den svenska gymnasieskolan).⁴⁹⁴

Den andra axeln (Tabell 21 och Graf 43) skiljer sig från den andra axeln i Parisundersökningen, där det framför allt var studenternas egenskaper som orienterade axeln – här är det en blandning av studenternas och föräldrarnas egenskaper. De två viktigaste variablerna är *studenternas gymnasiebetyg* (14 %) och *tidigare högre studier i Sverige* (14 %), vilka följs av tre variabler gällande föräldrarna, huruvida *föräldrarna har invandrat* (14 %), vilka *främmande språk föräldrarna talar* (13 %), samt ifall *föräldrarna har studerat utomlands* (11 %). Därtill kan läggas två ytterligare variabler för studenterna, *språkresa* (9 %) och *gymnasieutbildning* (8 %) samt två för föräldrarna, ifall *föräldrarna har arbetat utomlands* (7 %) och *föräldrarnas högsta utbildningsnivå* (7 %).⁴⁹⁵ Sammantaget har vi längs den andra axeln förklarande variabler som svarar för 97 % av bidraget till axeln, det är endast *tidigare högre studier utomlands* och *tidigare arbete utomlands* som inte bidrar till axeln.

Vid den ena polen finner vi egenskaper som vittnar om en tydlig investering i det svenska utbildningssystemet (*höga gymnasiebetyg*, 10,0 %, *minst sju terminers studier i Sverige*, 10,1 %, och *naturvetenskapliga gymnasiestudier*, 3,9 %), samt en svensk/internationell dimension (det vill säga att *föräldrarna inte har invandrat*, 2,7 %, men att man satsar på det internationella i form av *språkresor*, *språkresor till andra länder*, 2,7 %, och att *en av föräldrarna har arbetat utomlands*, 3,2 %). Därtill kan läggas att *minst en av föräldrarna har en längre högskoleutbildning*, 2,5 %. Totalt svarar denna pol för 35 % av bidraget till axeln. Motstående pol samlar egenskaper som indikerar en markant mindre omfattande satsning inom det svenska utbildningssystemet (för studenten: *låga gymnasiebetyg*, 3,2 %, *inga tidigare högre studier i Sverige*, 3,6 % och *ekonomisk gymnasieutbildning*, 1,8 %, och för föräldrarna: *grundskola som högsta utbildningsnivå*, 4,4 %) men framför allt en annan mer renodlad internationell orientering för föräldrarna (*föräldrarna har invandrat*, 11,1 %, *föräldrarna talar annat främmande språk*, 8,8 %, *båda föräldrarna har studerat utomlands*, 9,1 %, och *båda föräldrarna har*

⁴⁹⁴ Man kan återigen se att gymnasiebetygen är rangerade efter den första axeln och att de högsta gymnasiebetygen hamnar vid den internationella polen – låt vara att bidraget inte kvalificerar variabeln som en förklarande variabel.

⁴⁹⁵ Dessa har tagits med som förklarande variabler för att de ligger nära medelvärdet för variablerna och för att de har minst en modalitet som bidrar över genomsnittet till axeln och en modalitet som ligger nära genomsnittet för modaliteterna och som ligger på motsatt sida om origo.

arbetat utomlands, 4,1 %), vilken inte ackompanjeras av en så tydlig internationell satsning för studenterna (*inga språkresor utomlands*, 3,7 %).

Sammanfattningsvis blandas i den andra axeln betydelsen av studenternas egna tillgångar med föräldrarnas resurser. Detta gäller framför allt den nationella härkomsten, investeringarna i det svenska utbildningssystemet samt en allmän internationell orientering. Studenter med svensk härkomst som investerat mycket i det svenska utbildningssystemet men även varit på språkkurs utomlands ställs mot studenter som har en icke-svensk härkomst och som gjort mindre satsningar i det svenska utbildningssystemet samtidigt som föräldrarna har en tydlig internationell orientering. Det hela kan också uttryckas som en opposition mellan eget förvärvat (svenskt) utbildningskapital och ett nedärvt transnationellt kapital. Vad gäller det internationella ursprungets betydelse liknar denna axel den fjärde axeln i Parisanalysen (skillnaden är där att denna dimension helt dominerar axeln, studenternas egna egenskaper är frånvarande).

Axlarna 1 och 2 kan även ses som ett plan och vi får här en triangelformad struktur, se Graf 44, med spetsen riktad mot det högra nedre hörnet. Vid spetsen hamnar egenskaper som vittnar om omfattande nedärvda transnationella tillgångar – *båda föräldrarna har studerat utomlands*, *båda föräldrarna har arbetat utomlands*, *minst en av föräldrarna talar andra främmande språk* samt *minst en av föräldrarna har invandrat* – och dessa utmärks av att de bidrar till både den första och den andra axeln. Basen bildas av en linje från nedre vänstra hörnet upp mot det högra övre hörnet. Längs denna linje polariseras de som har mindre av kulturella tillgångar, såväl förvärvade (*låga betyg, praktisk gymnasieutbildning*) som nedärvda (*grundskola som högsta utbildningsnivå, talar endast engelska, talar inga främmande språk*) vid den nedre vänstra polen, mot dem som kombinerar mycket eget utbildningskapital (*höga betyg, långa högre studier i Sverige och naturvetenskaplig gymnasieutbildning*) med ett omfattande nedärvt utbildningskapital (*längre högskolestudier*) och vissa internationella tillgångar (*en förälder har arbetat utomlands, en förälder har studerat utomlands, minst en förälder talar franska*).

Såväl den tredje som den fjärde axeln definieras primärt av studenternas egna tillgångar och investeringar – de motsvarar i detta avseende den andra och tredje axeln i Parisanalysen. Längs den tredje axeln (Tabell 21 och Graf 45) är *studenternas gymnasieutbildning* den viktigaste variabeln (23 % av bidraget till axeln), följd av *språkresa* (20 %), *föräldrarnas främmande språk* (15 %), *gymnasiebetyg* (13 %) och *arbetat utomlands* (13 %) – totalt svarar dessa fem variabler för 85 % av bidraget till axeln. Axeln konstitueras av en opposition mellan dem som läst *samhällsvetenskaplig* eller *humanistisk gymnasieutbildning* å ena sidan (8,6 % resp. 4,3 %) och *ekonomisk, naturvetenskaplig*, eller *teknisk gymnasieutbildning* å den andra (4,2 %, 3,6 % resp. 2,7 %). Vid den förra polen samlas också egenskaper som vetter mot en allmän internationell inriktning av studenternas investeringar, *språkresa till andra än anglosaxiska länder* (13,7 %) och *arbete i andra länder än USA* (10,2 %), samt att *föräldrarna talar franska* (4,8 %) och att *studenterna har höga betyg* (8,9 %). Mot dessa egenskaper står vid den senare polen vad gäller studenterna: *språkresa till*

anglosaxiska länder (6,5 %), *ej arbetat utomlands* (2,6 %), *medelmåttiga betyg* (2,2 %), *minst sju terminers högre studier i Sverige* (3,7 %) och för föräldrarna: *minst en av föräldrarna talar tyska* (5,1 %), *föräldrarna talar andra språk* (2,1 %) och *föräldrar kortare högskoleutbildning* (2,8 %). Denna pol kan sammanfattas dels utifrån gymnasieutbildningar mot teknik/ekonomi, dels utifrån omfattande satsningar på det svenska utbildningssystemet, långa studier i Sverige samt satsning på naturvetenskaplig gymnasieutbildning. Polen kan även ses som en *mainstream*-pol, gymnasiebetyg strax över medel, vissa internationella satsningar, men inte alltför omfattande, föräldrar med en medelhög utbildningsnivå. Men man bör se den förra polen som den viktigare, de förklarande modaliteterna svarar för 57 % av bidraget till axeln, mot 32 % för den senare. Axeln separerar således i huvudsak en kosmopolitisk pol från övriga studenter, framför allt de i vissa avseenden mer medelmåttiga studenterna.

Den fjärde axeln (Tabell 21 och Graf 46) domineras av studenternas yrkesmässiga och utbildningsmässiga investeringar. De viktigaste variablerna är *tidigare arbete utomlands* (20 %), *tidigare högre studier utomlands* (16 %), *gymnasieutbildning* (15 %) och *tidigare högre studier i Sverige* (13 %). Med *föräldrar har arbetat utomlands* (11 %) uppnås totalt 74 % av bidraget till axeln. Vi har därutöver valt att ta med *gymnasiebetyget* (7 %) och *språkresa* (7 %) eftersom dessa omfattar modaliteter med bidragsvärden över genomsnittet och får då närmare 87 % av det totala bidraget till axeln. Vid den mest betydande polen, där de förklarande modaliteterna summeras till 48 % av bidraget till axeln, är egenskapen att *tidigare ha arbetat i USA* den enskilt viktigaste, modaliteten svarar själv för 15,4 % av bidraget till axeln. Att *ha studerat utomlands minst fem terminer* och att *en av föräldrarna har arbetat utomlands* är likväl viktigt (9,1 % resp. 8,1 %). Vi finner även egenskaperna att *ha läst ekonomisk gymnasieutbildning* (5,4 %), att *ej ha läst på högre nivå i Sverige* (4,5 %), att *ha gjort en språkresa till anglosaxiska länder* (4,2 %), samt att *ha låga gymnasiebetyg* (2,3 %) vid denna pol, som kan summeras som en internationell, mot USA och den anglosaxiska världen, orienterad pol. Mot detta står en tydlig svenskt dominerad pol: *inga tidigare högre studier utomlands* (6,3 %), *långa eller halvlånga tidigare studier i Sverige* (5,5 % resp. 3,2 %), *varken studenterna eller föräldrarna har arbetat utomlands* (5,1 % resp. 1,7 %), *naturvetenskapliga gymnasiestudier* (4,0 %), *mycket höga gymnasiebetyg* (3,4 %) samt *ej genomfört språkresa utomlands* (2,3 %). Modaliteterna här summerar till 32 % och axeln präglas i första hand av orienteringen mot USA och den anglosaxiska världen.

Det är för axlarna 3 och 4 mer relevant att tala om ett plan än två distinkt skilda dimensioner. Det finns två argument för detta. För det första är axlarna inte tydligt skilda från varandra i betydelse (den tredje axeln har de modifierade andelarna 8,6 % resp. 7,7 %, det vill säga en skillnad på knappa en procentenhet, och en betydligt mindre skillnad än den mellan axel 2 och 3 om 9,5 % och den mellan axel 4 och 5 på 3,1 %), se ovan och Tabell 136. För det andra är det delvis överlappande variabler och modaliteter som bidrar över genomsnittet i de båda axlarna. Exempelvis återkommer studenternas gymnasieutbildning i båda axlarna samt modaliteterna naturvetenskaplig resp. ekonomisk gymnasieutbildning, språkresa till anglosaxiska länder och minst sju terminers studier i Sverige.

De två axlarna betraktade som ett plan, se Graf 47, ger en triangelformad struktur med tydliga tre hörn. Längst ned till vänster finns egenskaper som indikerar omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet och avsaknad av internationella investeringar (minst sju terminers högre studier i Sverige, naturvetenskaplig resp. teknisk gymnasieutbildning, mycket höga gymnasiebetyg, inga studier utomlands, ej arbetat utomlands). Denna pol står i relief till två internationellt orienterade poler. Längst upp något till vänster finns ett hörn definierat av en orientering mot USA (arbetat i USA, språkstudier i anglosaxiska länder, ekonomisk gymnasieutbildning, minst fem terminer högre studier utomlands, låga gymnasiebetyg). Och till höger samlas egenskaper som vi sammanfattat som en kosmopolitisk pol (språkresa till andra länder, arbetat i andra länder, samhällsvetenskapliga eller humanistiska gymnasiestudier och höga gymnasiebetyg).

De fyra axlarna präglas i olika grad av studenternas egna karakteristika och av föräldrarnas egenskaper. Den första axeln bestäms nästan uteslutande av variabler avseende föräldrarna. Så var även fallet i Parisanalys, skillnaden är här att föräldrarna väger än tyngre i denna analys. Den första axeln förklarar en större del av skillnaderna i USA-materialet än den gör i Paris-materialet. Dessutom slår föräldrarnas karakteristik även igenom i den andra axeln, medan de återkommer först i den fjärde axeln i Parisundersökningen. Det finns två huvudsakliga förklaringar till den ökade betydelsen av föräldrarnas egenskaper. För det första är det en mer heterogen population som studerar i nordöstra USA med avseende på studenternas sociala ursprung i jämförelse med dem som studerar i Paris. Detta gör att skillnaderna längs den första axeln blir viktigare. För det andra har vi ändrat kodningen något, vilka främmande språk föräldrarna talar är en mer komplex variabel (fem modaliteter) än frågan om föräldrarna talar franska (tre modaliteter), vilket har lett till att vi använder två ytterligare modaliteter för föräldrarna än i den tidigare analysen – därmed ökar också betydelsen av föräldrarnas egenskaper i USA-undersökningen. I och med att föräldrarnas betydelse har ökat har studenternas vikt i analysen minskat något. Det är först i den tredje och fjärde axeln vi får renodlade dimensioner baserade på studenternas egenskaper.

De tolkningar av axlarna som gjorts kan sammanfattas på följande sätt: Den första axeln konstitueras av en mycket vanlig och central sociologisk motsättning, den mellan dem som har och dem som inte har. I det här fallet är det framför allt frågan om att ha transnationella tillgångar eller inte. Men även utbildningskapitalet differentieras längs axeln. Det transnationella går här hand i hand med ett kulturellt och utbildningsmässigt kapital. Den andra axeln löser upp detta samband. Det transnationella skiljs från det utbildningsmässiga och vi får en svenskorienterad elitpol, omfattande – framför allt egna – investeringar i det svenska utbildningssystemet, som står mot en internationell elitpol, där indikatorer på ett omfattande nedärvt transnationellt kapital samlas. Den tredje och den fjärde axeln komplicerar bilden av studenternas egna investeringar och bör betraktas som ett plan, ej som två distinkt skilda dimensioner. I detta plan utkristalliseras tre poler, en nationell (som delvis är överlappande i de båda axlarna och som omfattar långa studier i Sverige och inga studier utomlands), en amerikansk (arbetat i USA, språkkurs i anglosaxiska länder, långa studier utomlands och inga

studier i Sverige) och en kosmopolitisk (arbetat i andra länder, språkkurs i andra länder). Dessa tre poler omfattar tre olika gymnasiebakgrunder. Vid den nationella polen är det naturvetenskapliga och tekniska studier och mycket höga betyg som gäller, vid den amerikanska ekonomi och låga betyg och vid den kosmopolitiska humanistisk och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning samt höga betyg. Ett intressant resultat är också att vi erhåller ett komplext förhållande till det nationella, investeringar i det svenska utbildningssystemet återkommer i flera dimensioner, tydligast i axlarna två och fyra, men även i viss mån i axel tre. Omfattande egna investeringar i det svenska utbildningssystemet ställs mot omfattande nedärvda transnationella tillgångar (axel 2), mot omfattande egna investeringar riktade mot USA (axel 4), samt i viss mån även mot kosmopolitiskt orienterade egna investeringar (axel 3). De egna investeringarna i det svenska utbildningssystemet är följaktligen en viktig pol som återfinns i tre av de fyra axlarna. Märk väl att den axel där de egna investeringarna är minst framträdande är axel 1, den axel som starkast orienteras efter studenternas nedärvda tillgångar.

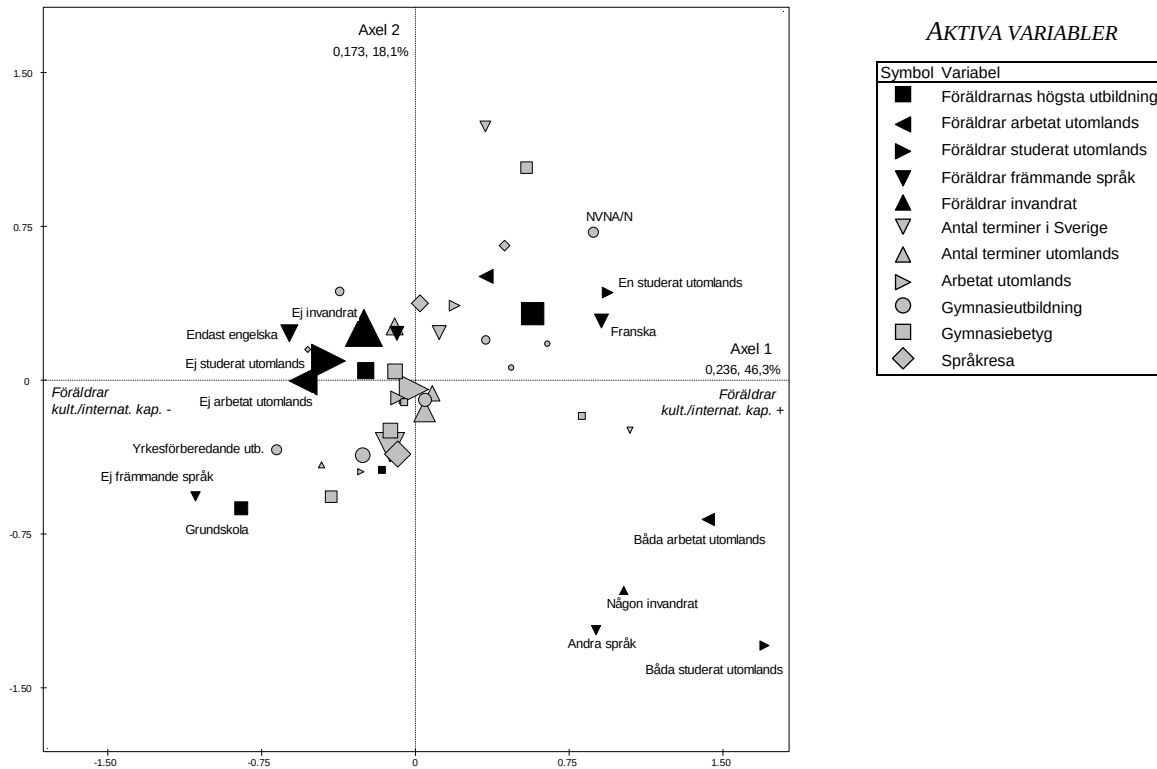
Tabell 21. Variabler och modaliteter, bidragsvärden (ctr), för axel 1-4, variabler sorterade efter bidragsvärde och modaliteter uppdelade efter koordinater.

Variabler	Bidrag (ctr)	Kumulativt	Modaliteter (minussida)	(ctr)	Modaliteter (plussida)	(ctr)
Axel 1						
Föräldrar har studerat utomlands	21,9		Ej studerat utomlands	5,2	Båda studerat utomlands	11,6
					En studerat utomlands	5,1
Föräldrar har arbetat utomlands	21,4	43,3	Ej arbetat utomlands	6,9	Båda arbetat utomlands	13,5
Föräldrar främmande språk	20,0	63,3	Endast engelska	4,5	Franska	7,6
			Ej främmande språk	4,4	Andra språk	3,4
Föräldrar högsta utbildningsnivå	12,2	75,5	Grundskola	5,9	Längre högskoleutb.	5,7
Föräldrar har invandrat	9,8	85,3	Ej invandrat	1,9	Invandrat	7,9
Gymnasieutbildning	8,5	93,8	Yrkesutb.	2,8	NVNA/N	4,2
Gymnasiebetyg	3,5	97,4				
Högre studier i Sverige	1,1	98,4				
Språkresa	1,0	99,5				
Arbetat i USA	0,3	99,8				
Högre studier utomlands	0,2	100,0				
Totalt			31,6		58,9	
Axel 2						
Högre studier i Sverige	14,3		Inga studier i Sverige	3,6	Min 7 terminer i Sverige	10,1
Gymnasiebetyg	14,3	28,6	0-3,2	3,4	4,3-5,0	10,0
Föräldrar har invandrat	13,8	42,4	Någon invandrat	11,1	Ej invandrat	2,7
Föräldrar har främmande språk	13,0	55,4	Andra språk	8,8		
Föräldrar har studerat utomlands	10,9	66,4	Båda studerat utomlands	9,1		
Språkresa	8,7	75,1	Ej språkresa	3,7	Andra länder	2,7
Gymnasieutbildning	7,8	82,9	SPEK/E	1,8	NVNA/N	3,9
Föräldrar har arbetat utomlands	7,3	90,2	Båda arbetat utomlands	4,1	En arbetat utomlands	3,2
Föräldrar högsta utbildningsnivå	6,9	97,1	Grundskola	4,4	Längre högskoleutb.	2,5
Högre studier utomlands	1,7	98,8				
Arbetat i USA	1,2	100,0				
Totalt			50,1		35,1	
Axel 3						
Gymnasieutbildning	23,4		SPEK/E	4,2	SPSA/S	8,6
			NVNA/N	3,6	SPHU/H	4,3
			NVTE/T	2,7		
Språkresa	20,2	43,6	Anglosaxiska länder	6,5	Andra länder	13,7
Föräldrar främmande språk	15,0	58,6	Tyska	5,1	Franska	4,8
			Andra språk	2,1	Ej främmande språk	3,0
Gymnasiebetyg	13,3	71,9	3,3-3,7	2,2	3,8-4,2	8,9
Arbetat i USA	12,8	84,8	Ej arbetat utomlands	2,6	Andra länder	10,2
Föräldrar högsta utbildningsnivå	4,5	89,3	Kortare högskoleutb.	2,8		
Högre studier i Sverige	4,2	93,5	Minst 7 terminer i Sverige	3,3		
Föräldrar har invandrat	3,0	96,5				
Föräldrar har arbetat utomlands	2,2	98,7				
Högre studier utomlands	1,0	99,7				
Föräldrar har studerat utomlands	0,3	100,0				
Totalt			31,8		56,8	
Axel 4						
Arbetat i USA	19,9		Ej arbetat utomlands	5,1	Arbetat i USA	14,8
Högre studier utomlands	15,5	35,4	Ej studier utomlands	6,3	Minst 5 terminer utomlands	9,1
Gymnasieutbildning	14,5	49,9	NVNA/N	4,0	SPEK/E	5,4
Högre studier i Sverige	13,3	63,2	Minst 7 terminer i Sverige	5,5	Ej studier i Sverige	4,5
			1-6 terminer i Sverige	3,2		
Föräldrar har arbetat utomlands	10,5	73,7	Ej arbetat utomlands	1,7	En arbetat utomlands	8,1
Gymnasiebetyg	6,6	80,3	4,3-5,0	3,4	0-3,2	2,3
Språkresa	6,5	86,8	Ej språkresa	2,3	Anglosaxiska länder	4,2
Föräldrar främmande språk	6,5	93,3				
Föräldrar har studerat utomlands	3,5	96,7				
Föräldrar högsta utbildningsnivå	2,4	99,1				
Föräldrar har invandrat	0,9	100,0				
Totalt			31,7		48,4	

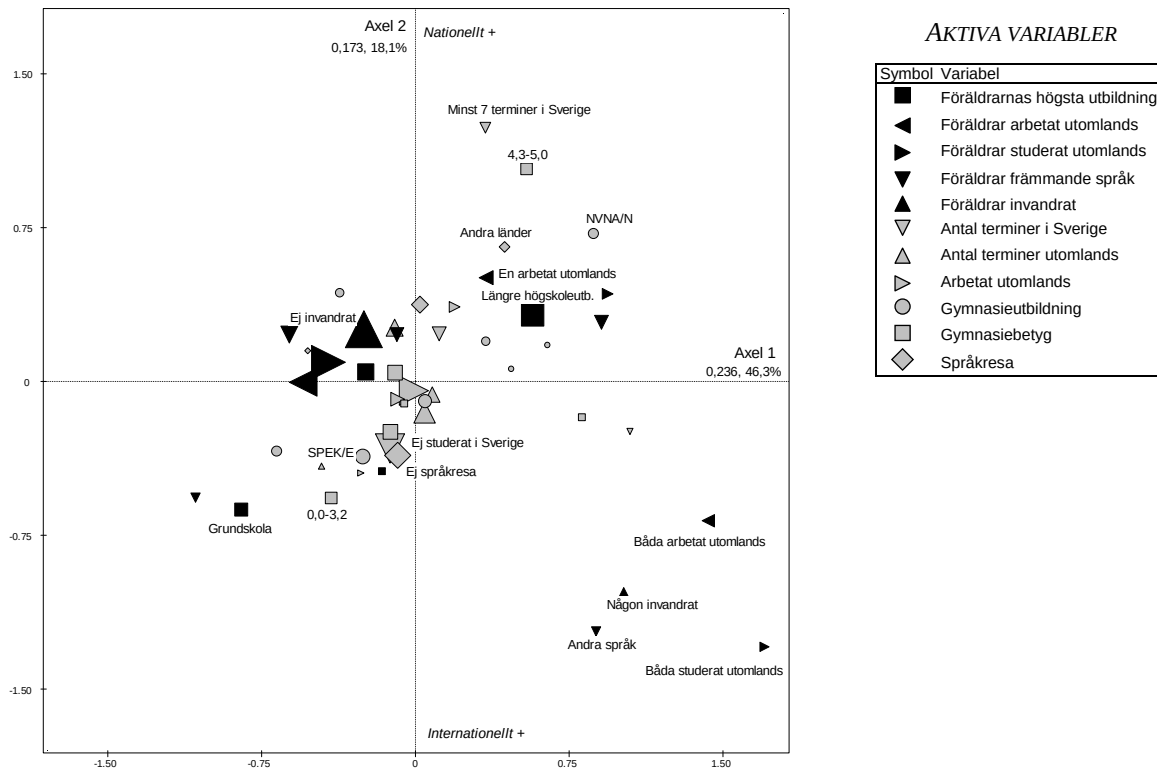
Fet stil indikerar variabler och modaliteter som bidrar mer än det genomsnittliga bidraget (9,1 % för variablerna och 2,6 % för modaliteterna) och räknas som förklarande variabel respektive modalitet.

Fet kursiverad stil indikerar variabler och modaliteter som ligger nära det genomsnittliga bidraget och som givits status som förklarande variabel respektive modalitet.

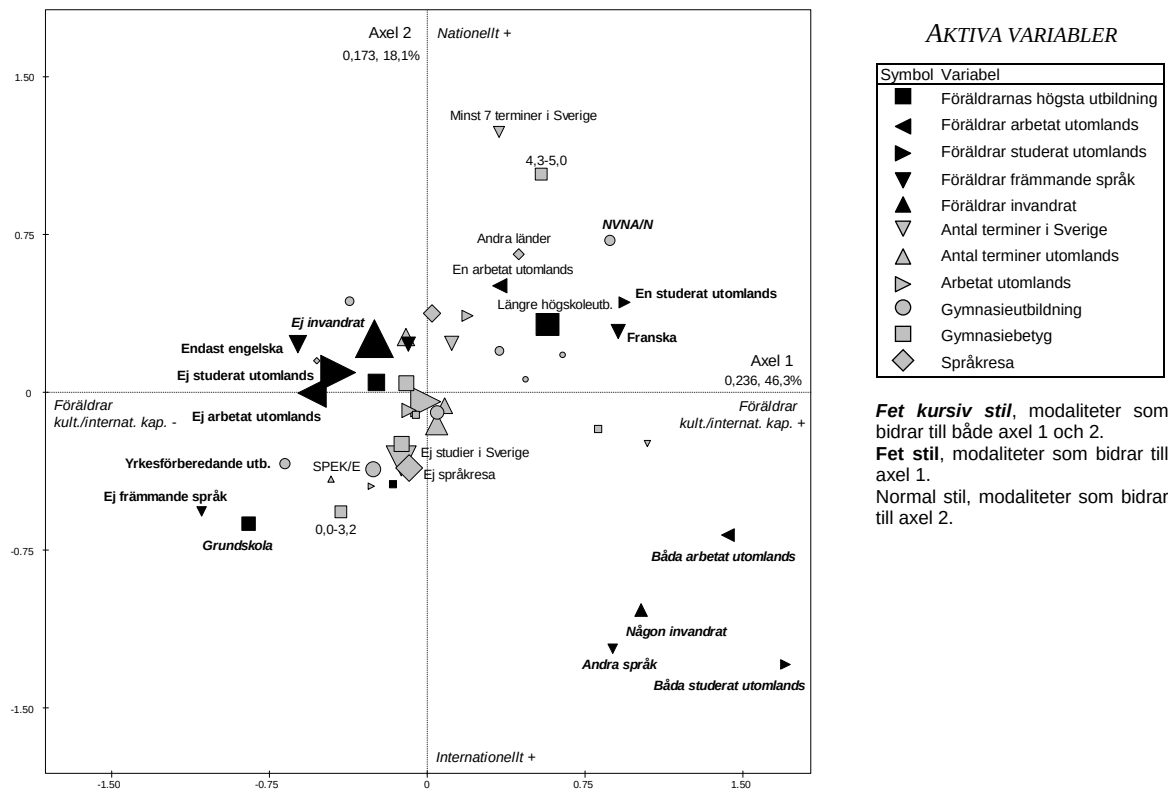
Graf 42. Förklarande modaliteter axel 1, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

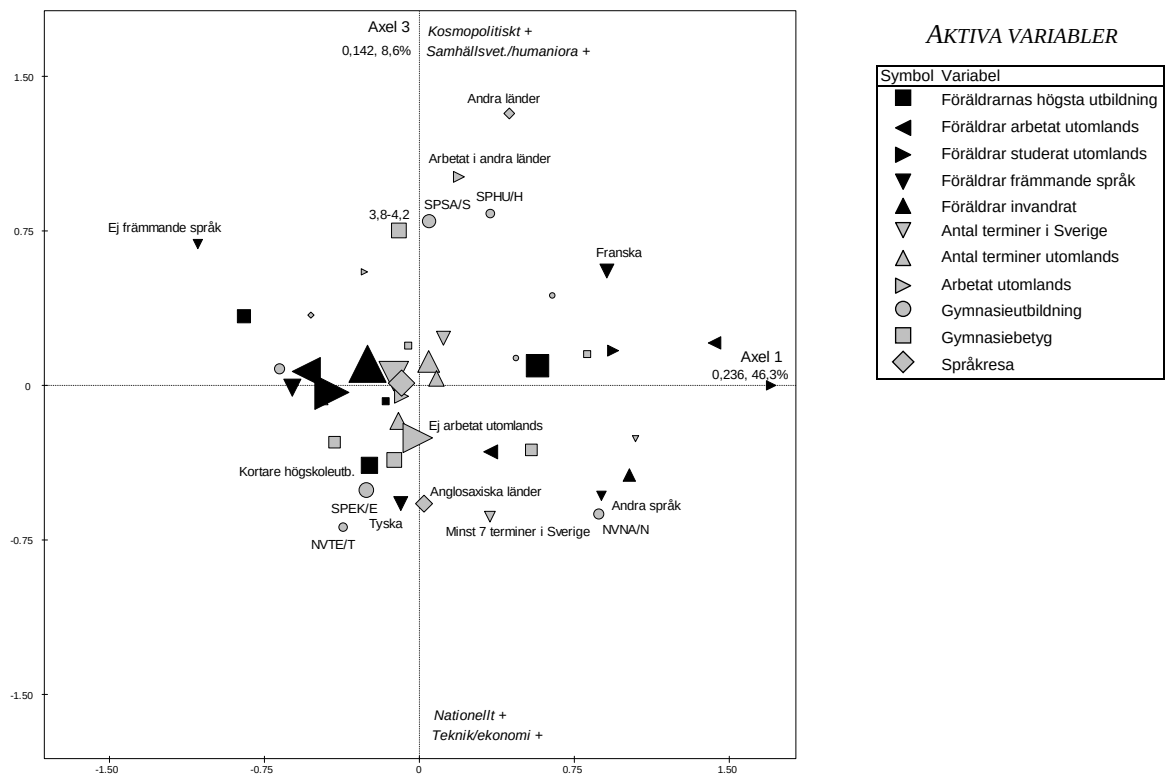
Graf 43. Förklarande modaliteter axel 2, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

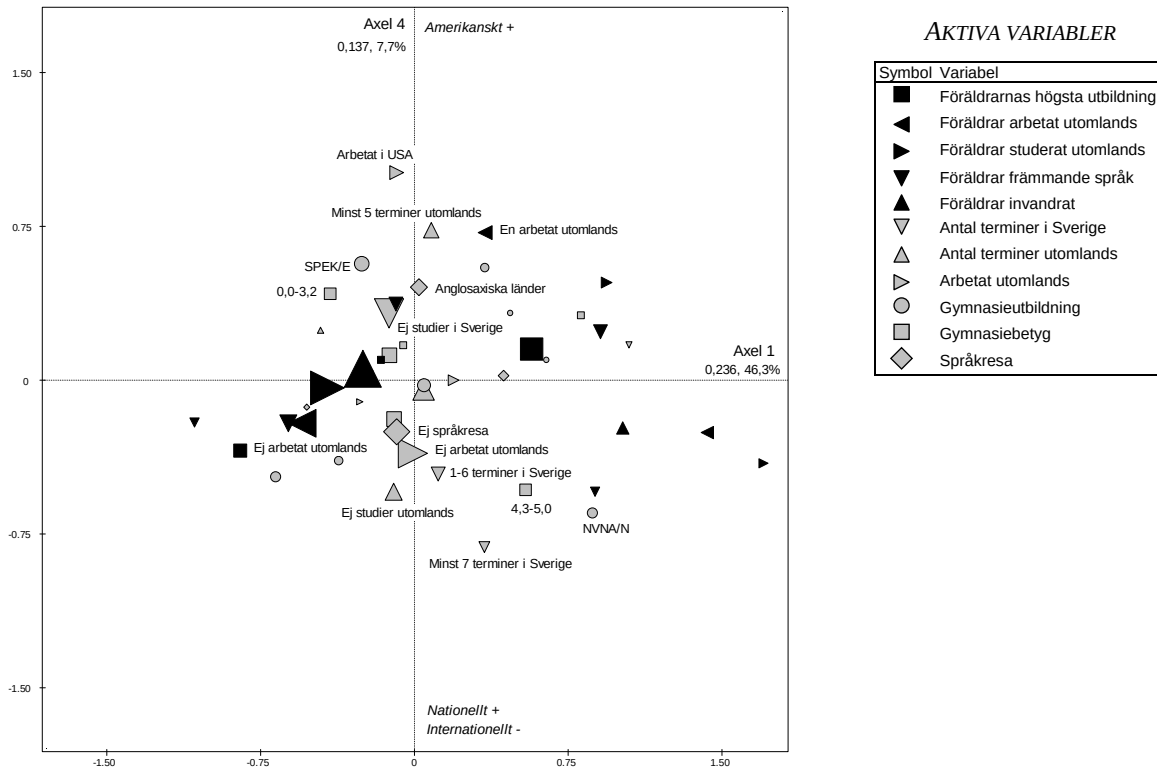
Graf 44. Förklarande modaliteter i planet av axel 1 och 2, moln av modaliteter.

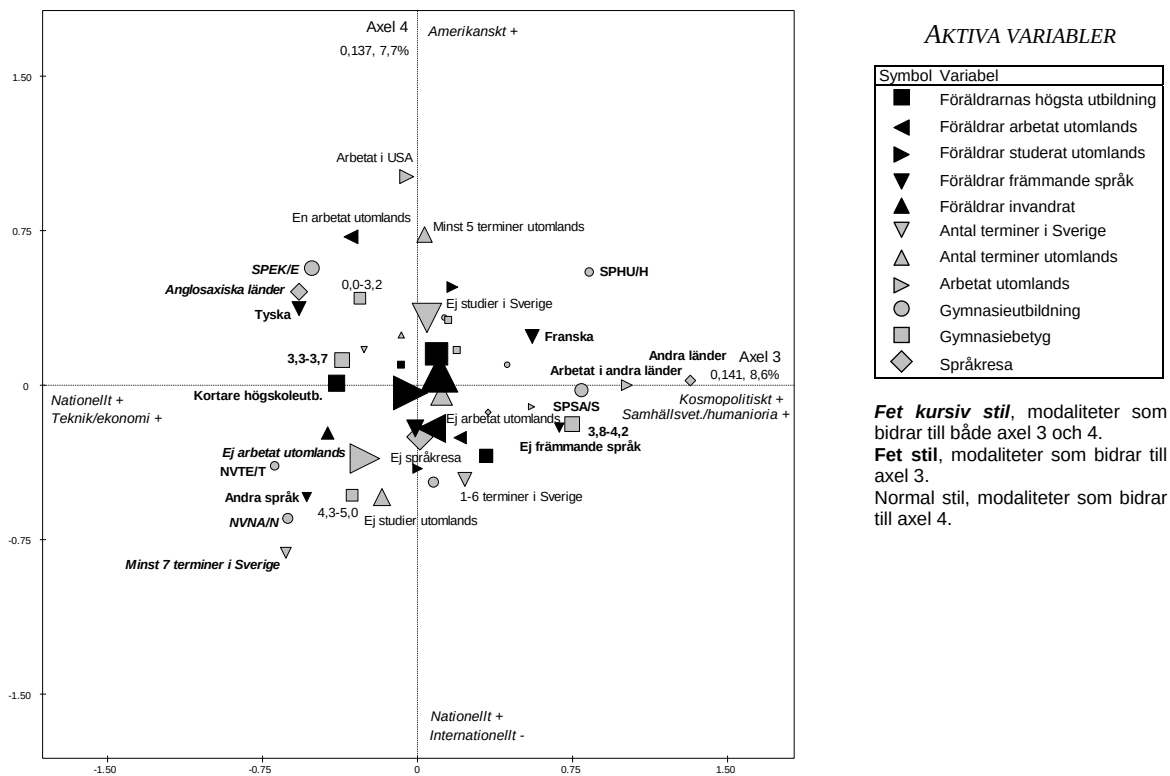
Graf 45. Förklarande modaliteter axel 3, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 46. Förklarande modaliteter axel 4, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 47. Förklarande modaliteter i planet av axel 3 och 4, moln av modaliteter.

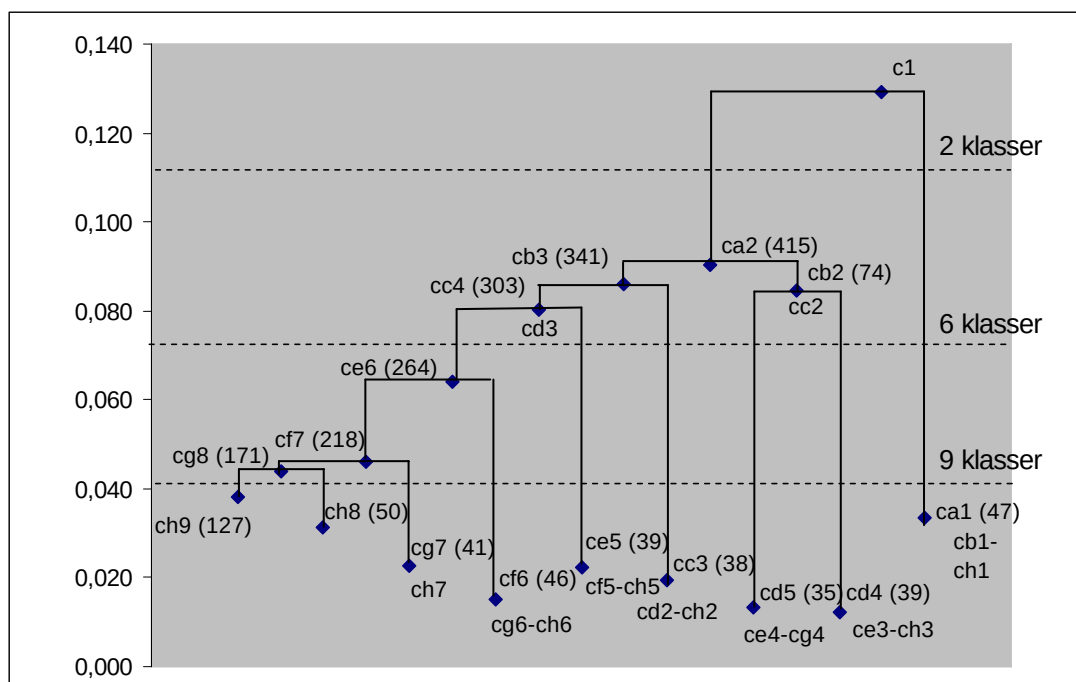

Fet kursiv stil, modaliteter som bidrar till både axel 3 och 4.
Fet stil, modaliteter som bidrar till axel 3.
 Normal stil, modaliteter som bidrar till axel 4.

INTERNATIONELLA ARVTAGARE, NATURVETARE, KOSMOPOLITER – GRUPPERINGAR AV INDIVIDER

Vi har valt att genomföra en euklidisk klassificering⁴⁹⁶ av resultaten från den multipla korrespondensanalysen. Detta som ett komplement till tolkningarna av de första fyra axlarna; den euklidiska klassificeringen lyfter fram likheter mellan individer som går bortom de första fyra axlarna.⁴⁹⁷ På så sätt uppnår vi en mer uttömmande beskrivning av våra data, som tar hänsyn till mer finstämda nyanser i datamaterialet. Vi kommer här att betrakta en indelning i nio grupper som ett slutresultat. Men även indelningar i två grupper och i sex grupper är relevanta. Den första delningen i två grupper är distinkt skild från de övriga, det är ett stort steg till nästa nivå (Graf 48). Därefter följer den andra, tredje, fjärde och femte delningen tätt på varandra och det är inte möjligt att dra en distinkt skiljelinje förrän vid sex grupper.⁴⁹⁸ En indelning i sju grupper skulle även fungera, eftersom det här är ett tydligt steg både uppåt och nedåt. Vi har dock valt en mindre tydlig lösning, att därefter stanna vid nio grupper. Detta kan framför allt motiveras sociologiskt. De grupper som särskiljs i den sjunde och åttonde partitionen är intressanta mot bakgrund av att de visar på ytterligare en ökad komplexitet vad gäller sociala grupper transnationella utbildningsstrategier.

Graf 48. Euklidisk klassificering av individerna, 2, 6, respektive 9 klasser.

⁴⁹⁶ Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 106-116, 411-416.

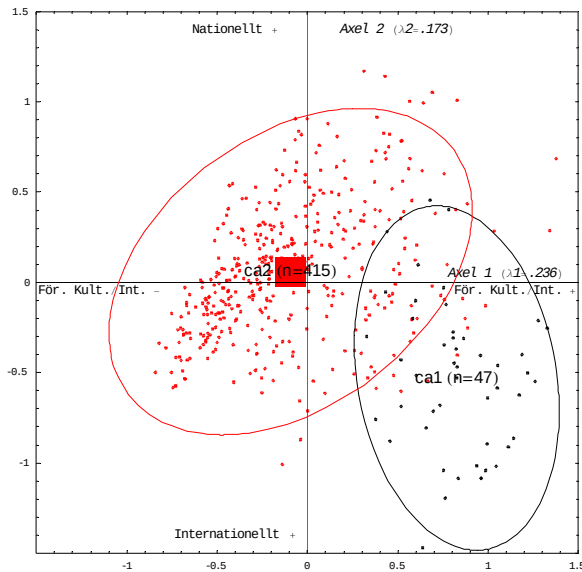
⁴⁹⁷ Två olika klassificeringar har gjorts, en baserad på de 27 första axlarna (vilka förklarar 99,0 % av variansen i materialet) och en baserad på resultaten från de 21 första axlarna (88,0 % av den totala variansen i materialet). Den senare har vid en närmare analys visat sig vara mer användbar och är mer jämförbar med den klassificering som gjorts av Parisstudenterna.

⁴⁹⁸ Principen är alltså densamma som vid tolkningen av axlarna, man drar en skiljelinje där det är ett hopp i sifferserien (skillnaden till överliggande nivå är större än skillnaden till den underliggande nivån).

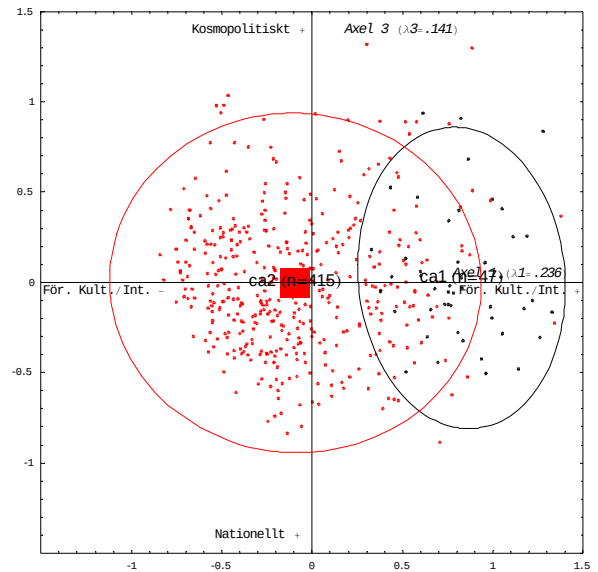
EN INDELNING I TVÅ GRUPPER – INTERNATIONELLA ARVTAGARE MOT ÖVRIGA

Den första gruppen som skiljs ut från de övriga, *ca1*, kommer sedermera att var intakt i samtliga delningar. Gruppen omfattar 47 individer som kännetecknas av att de har högutbildade föräldrar (75 % mot 45 %), föräldrar som båda studerat och arbetat utomlands (85 % mot 10 %; 83 % mot 17 %) samt att minst en av föräldrarna har invandrat till Sverige (62 % mot 19 %). Dessutom finns en överrepresentation bland studenterna av föräldrar som talar andra främmande språk (40 % mot 11 %) och som talar franska (47 % mot 24 %), samt att studenterna oftare än andra läst en gymnasieutbildning utomlands (17 % mot 5 %, dock ej en aktiv modalitet i analysen) och relativt många har läst en naturvetenskaplig utbildning (28 % mot 14 %). Gruppen utgörs av studenter som tillhör en internationell elit – de har omfattande, framför allt ärvda, transnationella tillgångar – och kan kallas *internationella arvtagare*. Därtill har de ärvt utbildningskapital och har till viss del också ett eget utbildningskapital (naturvetenskaplig gymnasieutbildning). Det är framför allt i de två första axlarna som gruppen *ca1* intar en distinkt särskiljande position (Graf 49). Vi ser att gruppen omfattar merparten av de individer som samlar sig i det nedre högra hörnet, där vi också finner de egenskaper som framför allt utmärker gruppen. Längs axel 3 hamnar gruppen nära centrum och skiljer sig på intet sätt från övriga studenter (Graf 50), medan de längs den fjärde axeln återfinns närmare den nationella polen än den amerikanska (Graf 51).

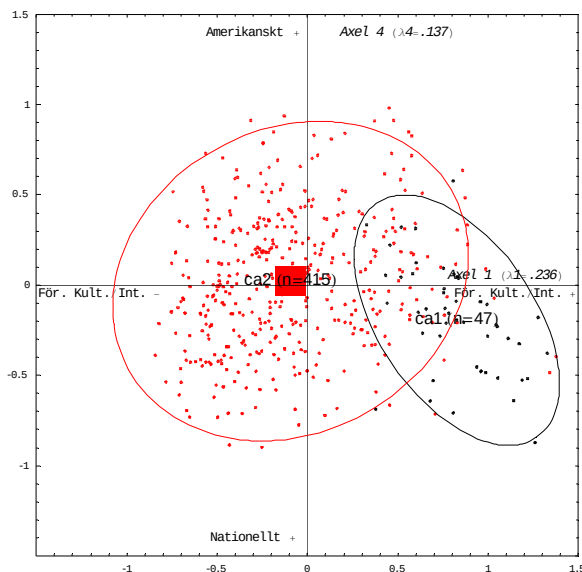
Graf 49. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 2.

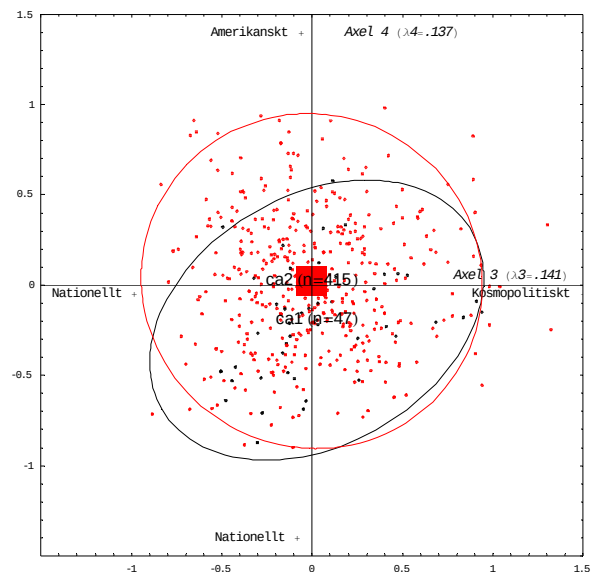
Graf 50. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 3.

Graf 51. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 4.

Graf 52. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 3 och 4.

EN INDELNING I SEX GRUPPER – URSKILJANDE AV NATURVETARE, TEKNISTER, HUMANISTER OCH DOMINERADE

Den första partitionen skiljer en relativt liten grupp om ca 10 % från resterande studenter längs de två första axlarna, det vill säga de axlar som förklarar mest av skillnaderna i materialet. Denna grupp förbli därefter intakt i de följande sju delningarna och det är den stora mängden studenter i ca2 som separeras i de följande partitionerna. I den andra partitionen erhåller vi en grupp om 38 individer som tydligt separeras efter den första axeln och framför allt efter den andra axeln. Denna grupp återfinns i

den femte partitionen som *ce2*. Vi kan kalla gruppen *naturvetarna (ce2)*. Gruppen karakteriseras av en stor överrepresentation av studenter som har läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning (76 % mot 14 %), som har höga gymnasiebetyg (84 % mot 18 %), och som läst minst sju terminer på svensk högskola (68 % mot 12 %). Därtill kan vi lägga den högsta andelen studenter med högutbildade föräldrar (76 % mot 45 %). En alternativ benämning av gruppen är *utbildningsseliten* eftersom man förfogar över såväl ett erövrat som nedärvt utbildningskapital.

Nästa grupp att avspjälkas är *de dominerade (ce3)* som omfattar 39 studenter. Dessa utgör i flera avseenden en motsats till såväl *de internationella arvtagarna (ce1)* och *naturvetarna (ce2)*. De står i tydlig kontrast till båda grupperna vad gäller föräldrarnas utbildningstillgångar och internationella erfarenheter, de har den högsta andelen föräldrar med en grundskoleutbildning eller yrkesinriktad gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå (56 % mot 21 %), den högsta andelen föräldrar som inte har studerat eller arbetat utomlands (97 % mot 75 %; 92 % mot 59 %) samt den lägsta andelen föräldrar som är födda utomlands (8 % mot 20 %) och den högsta andelen föräldrar som inte talar något främmande språk (100 % mot 10 %). Det är alltså framför allt ett mycket blygsamt arv av utbildningstillgångar och internationella tillgångar som studenterna inom gruppen har att förvalta. Detta kombineras också med ringa egna tillgångar och kontrasten är bjärt till framför allt *naturvetarna (ce2)*. Vi finner en överrepresentation i den lägsta betygskategorin (31 % mot 19 %), praktiska gymnasieutbildningar och ekonomisk gymnasieutbildning är de vanligaste utbildningsvalen (31 % mot 16 % och 41 % mot 25 %) – ingen student har läst på en naturvetenskaplig, humanistisk eller teknisk gymnasieutbildning. Gruppen har även en överrepresentation av studenter som inte läst på högre nivåer i Sverige (74 % mot 63 %).

Nästföljande grupp har vi valt att benämna *teknisterna (ce4)* – samtliga 35 studenter delar erfarenheten av att ha läst teknisk gymnasielinje (100 % mot 9 %). Karakteristiskt är också att de har studerat på universitetsnivå i Sverige i större utsträckning än de flesta andra grupper (38 % mot 22 % som studerat 1-6 terminer; 24 % mot 12 % som läst minst sju terminer). Vad gäller föräldrarna finner vi en överrepresentation i kategorin gymnasieutbildning/kortare högskoleutbildning (37 % mot 28 %), en underrepresentation av föräldrar som har studerat utomlands (eller omvänt uttryckt, 97 % har inte läst utomlands) och som är födda utomlands (9 % mot 20 %), men en överrepresentation av föräldrar som har arbetat utomlands (29 % mot 23 %), samt en förkärlek till tyska språket (37 % mot 24 %) på bekostnad av det franska språket (9 % mot 24 %).

I likhet med *teknisterna (ce4)* definieras nästa grupp av sitt val av gymnasieutbildning och då samtliga utom en läst humanistisk linje benämns de 39 studenterna *humanisterna (ce5)*. Utmärkande är även att de har föräldrar som talar franska (44 % mot 24 %) och har en längre högskoleutbildning (59 % mot 45 %). Man har även den högsta andelen studenter som har en förälder som läst utomlands (31 % mot 15 %), men ingen av studenterna finns i kategorin där båda föräldrarna har läst utomlands, vilket gäller för 10 % av samtliga studenter. Vi finner inte samma höga andelar studenter med höga betyg som bland *naturvetarna* (15 % mot 18 %), men har, trots att de ligger under genomsnittet, den

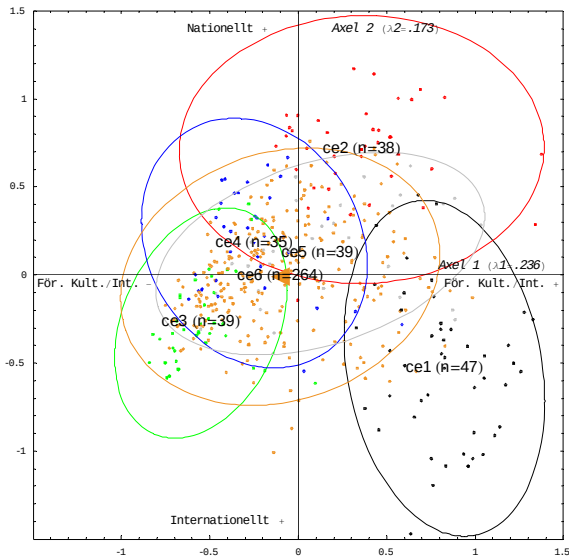
näst högsta andelen (genomsnittet dras upp av den extremt höga andelen bland *naturvetarna*). Det finns även en tendens till att vi inom gruppen finner en överrepresentation av studenter som varken läst utomlands eller i Sverige på universitetsnivå. Detta rimmar illa med de omfattande övriga utbildningstillgångar som finns inom gruppen. Den mindre studieorienterade erfarenheten kompenseras delvis av mer omfattande erfarenheter av arbete utomlands.

Den sista gruppen i den femte delningen består av den i särklass största gruppen, 264 studenter, en klar majoritet av studenterna. Vi lämnar denna grupp därhän i och med att det är denna grupp som delas upp ytterligare i den sjunde och åttonde delningen.

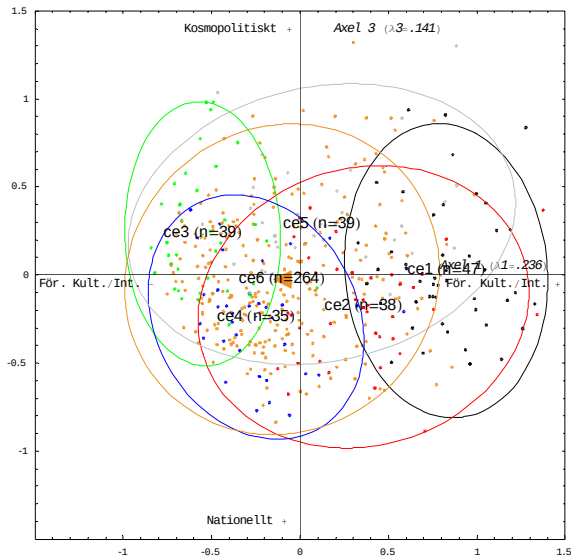
I molnet av individer positionerar sig grupperna på olika sätt enligt de fyra första axlarna. *De dominerade (ce3)* intar en ytterlighetsposition vid den negativa polen längs den första axeln, där de egenskaper som indikerar avsaknad av tillgångar samlas, och gruppen utgör en motsats till *de internationella arvtagarna (ce1)* vid den positiva polen längs axeln (Graf 53). Gruppen står även i opposition mot den pol som definieras av lyckade egna utbildningsinvesteringar längs den andra axeln. Här utmärker sig *naturvetarna (ce2)*. Nästan samtliga individer i gruppen hamnar på den övre halvan av grafen, det vill säga där egenskaper som höga gymnasiebetyg, naturvetenskaplig gymnasieutbildning och omfattande studier i Sverige finns. Dessa tre grupper är de första som särskiljs i klassificeringen och det är också de som intar de mest distinkta positionerna i planet av axlarna 1 och 2, de positionerar sig tydligt i var sitt hörn i det triangelformade molnet av individer.

Resterande grupper är dåligt beskrivna av de första två axlarna men sprider sig väl längs axel 3 och 4. Den tredje axeln (Graf 54), som ställer en kosmopolitisk pol mot en mer nationellt orienterad (och där gymnasieutbildning utgör den viktigaste variabeln), separerar *teknisterna (ce4)* (och även *naturvetarna*), som drar mot den nationella polen, från *humanisterna (ce5)* (samt *de dominerade*), som orienterar sig mot den kosmopolitiska polen. Delvis upprepas samma polaritet i den fjärde axeln (Graf 55), som ställer en orientering mot Amerika mot en betoning av det svenska. *Naturvetarna (ce2)* samt, om än mindre tydligt, *teknisterna (ce4)* och *de internationella arvtagarna (ce1)* finns vid den nationella polen och *humanisterna (ce5)* vid den amerikanska. I planet av axel 3 och 4 (Graf 56), som beskriver studenternas internationella/nationella investeringar, står *humanisterna (ce5)* i en klar opposition mot *teknisterna (ce4)*, där de senare drar mot den nationella polen och de tidigare placerar sig mellan den kosmopolitiska och den amerikanska positionen.

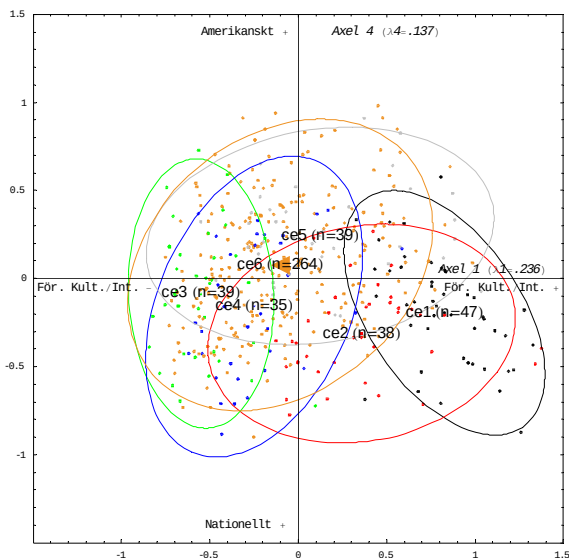
Graf 53. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 2.

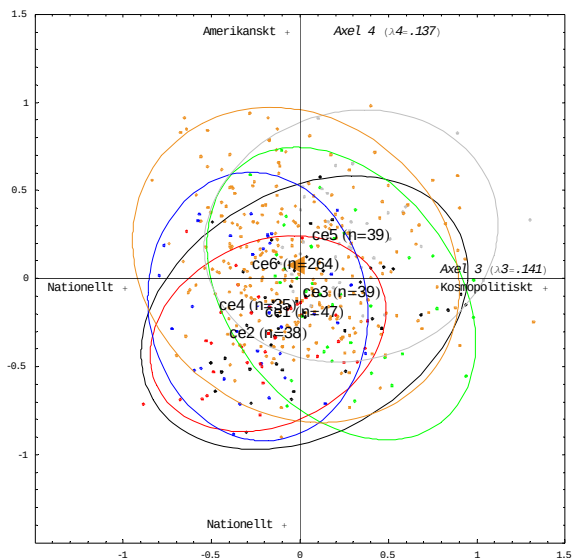
Graf 54. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 3.

Graf 55. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 4.

Graf 56. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 3 och 4.

EN INDELNING I NIO GRUPPER – DIFFERENTIERING AV KOSMOPOLITER, INTERNATIONELLT DOMINERADE OCH DE SOM LÄST PRAKTISKA GYMNASIEUTBILDNINGAR

I och med att uppdelningen i sex grupper innehåller en grupp som omfattar mer än hälften av individerna samt att denna stora grupp differentieras i två intressanta grupper i de nästföljande delningarna har vi valt att även beakta dessa grupper. I den sjätte delningen särskiljs från den modala gruppen en grupp som kan benämnas *praktikerna* (ch7). Samtliga av de 46 studenterna har läst en praktisk gymnasieutbildning. De delar en rad karakteristika med *de dominerade* (ch3). Föräldrarna har låg utbildningsnivå, det vill säga en hög andel studenter vars föräldrar har grundskola som högsta

utbildningsnivå (30 % mot 21 %; *de dominerade* har dock en än högre andel, 56 %) – samtidigt som man har en större andel högutbildade föräldrar än *de dominerade* och den modala gruppen (35 % mot 13 % för *de dominerade* och 45 % för samtliga). Vidare har de den högsta andelen föräldrar som endast talar engelska som främmande språk (63 % mot 31 %, här skiljer man sig från *de dominerade* genom att denna grupp har 100 % studenter vars föräldrar inte talar något främmande språk), den högsta andelen studenter som inte läst utomlands tidigare (52 % mot 32 %), samt en stor andel studenter som har höga gymnasiebetyg (35 % mot 25 %). De har med andra ord lite mer tillgångar än *de dominerade* (ch3), och som vi ska se även i förhållande till *den modala gruppen* (ch9), men är tydligt distanserade från de flesta andra grupper.

I den sjunde delningen erhålls en grupp om 41 individer som vi valt att kalla *kosmopoliter* (ch7). De har vissa egna internationella investeringar, vilka främst är riktade till andra delar av världen än den anglosaxiska, språkresa till icke-anglosaxiska länder (32 % mot 12 %) och arbete i andra länder än USA (20 % mot 15 %). Gruppen präglas dock framför allt av ett omfattande transnationellt och kulturellt arv. Det finns en överrepresentation av högutbildade föräldrar (73 %), i kategorin en förälder som har studerat utomlands (63 % mot 15 %) och bland dem där båda föräldrarna har arbetat utomlands (39 % mot 17 %); föräldrarna har dessutom omfattande språkkompetenser, framför allt i franska (68 % mot 24 %). Föräldrarna är till skillnad från dem bland *de internationella arvtagarna* (ch1) inte födda utomlands i någon exceptionell utsträckning (15 % mot 20 %). Vidare är det utmärkande för gruppen att studenterna har en betoning på samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning (44 % mot 21 %), följd av ekonomiska gymnasiestudier (32 % mot 21 %), men de definieras också av goda betyg (46 % mot 25 % i den näst högsta betygskategorin), en misstro mot högre studier i Sverige (73 % mot 63 % har inte studerat på universitetsnivå).

Den grupp som separeras i den åttonde delningen visar på ytterligare en grupp som har ett internationellt ursprung, men inte så omfattande internationella tillgångar som *de internationella arvtagarna* (ch1). Denna grupp kan vi benämna *de dominerade internationella* (ch8). De delar med *de internationella arvtagarna* (ch1) en hög andel som har föräldrar som har invandrat till Sverige (42 % mot 20 %, 62 % för *de internationella arvtagarna*) och andelen som talar andra språk är också hög (34 % mot 11 %, 40 % för *de internationella arvtagarna*). Den stora skillnaden är att andelarna där båda föräldrarna har studerat eller arbetat utomlands är försumbara för *de dominerade internationella* (2 % mot 10 %; 2 % mot 17 %), medan *de internationella arvtagarna* definieras utifrån just av dessa egenskaper. Detta kompenseras visserligen något av att man har höga andelar där en av föräldrarna studerat resp. arbetat utomlands (24 % mot 15 %; 28 % mot 23 %), men skillnaderna i internationella erfarenheter är fortfarande påtagliga. De har även betydligt lägre andelar föräldrar med hög utbildningsnivå (24 % mot 45 %, 75 % för *de internationella arvtagarna*), och definieras snarare av en hög andel med låg utbildningsnivå, det vill säga grundskola som högsta utbildningsnivå (40 % mot 21 %, endast *de dominerade* har en högre andel, 56 %). Vad gäller de egna tillgångarna och investeringarna är det skolmässiga kapitalet skvalt, hela 70 % finns i den lägsta betygskategorin (mot

20 %), och en stor majoritet har läst ekonomisk gymnasieutbildning (78 % mot 25 %). Man har inte heller i någon nämnvärd omfattning läst i Sverige tidigare, framför allt inte några längre högre studier (6 % mot 13 %). Däremot är man något överrepresenterad i kategorin 1-4 terminer utomlands (46 % mot 41 %). Det finns även en viss orientering mot den anglosaxiska världen, man har i större utsträckning än genomsnittet tidigare arbetat i USA (26 % mot 22 %) och läst språkkurs i anglosaxiska länder (40 % mot 31 %).

Den resterande gruppen, *den modala gruppen (ch9)*, omfattar efter den åttonde delningen 127 individer, det vill säga ca en tredjedel av studenterna. *Den modala gruppen* har den största andelen studenter i kategorin medelhöga betyg (42 % mot 26 %), och har fått sina betyg på företrädesvis ekonomiska och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildningar (32 % mot 25 %; 35 % mot 21 %). Det finns även en orientering mot den anglosaxiska världen (39 % mot 31 % har varit på språkresa till ett anglosaxiskt land och 28 % mot 22 % har tidigare arbetat i USA). Beträffande föräldrarna har dessa medelhög utbildningsnivå (42 % mot 28 %), varken studerat eller arbetat utomlands (92 % mot 75 %; 67 % mot 59 %), föredrar tyska framför franska (36 % och 9 % mot 24 % för vardera språket bland samtliga studenter), samt är i mindre utsträckning födda utomlands (9 % mot 20 %).

SAMMANFATTNING AV DE NIO GRUPPERNA

För att summera de nio gruppernas sammansättningar kan först fastställas att det finns att tre kluster av grupper bildas med utgångspunkt i föräldrarnas tillgångar. *De internationella arvtagarna (ch1)*, *naturvetarna (ch2)* och *kosmopoliterna (ch6)* kan beskrivas som elitgrupperingar, där ungefär tre av fyra studenter har högutbildade föräldrar. Utmärkande för dessa grupper är också att det är mycket få studenter som har lågutbildade föräldrar. Ett mellanskikt bildas av *teknisterna (ch4)*, *humanisterna (ch5)* och *den modala gruppen (ch9)*. Mellan var tredje och varannan student har högutbildade föräldrar och det är ovanligt att föräldrarna är lågutbildade. *Teknisterna (ch4)* och *den modala gruppen (ch9)* har de högsta andelarna för gymnasieutbildade föräldrar medan *humanisterna (ch5)* har den fjärde högsta andelen högutbildade föräldrar. De tre resterande grupper, *de dominerade (ch3)*, *praktikerna (ch6)* och *de dominerade internationella (ch8)*, kan beskrivas som de minst resursstarka grupperna. I dessa grupper är andelen föräldrar med grundskola som högsta utbildningsnivå som störst, mellan tre av tio och sex av tio. De har också även de lägsta andelarna högutbildade föräldrar.

Många andra av de indikatorer som valts ut i analysen är förbundna med det nedärvda kulturella kapitalet. Det är i de tre elitgrupperna som de mest omfattande transnationella tillgångarna finns. Accenterna är emellertid lite olika. *De internationella arvtagarna (ch1)* har de högsta andelarna föräldrar som invandrat, som båda arbetat och studerat utomlands och som talar andra främmande språk. *Kosmopoliterna (ch6)* har också en överrepresentation av föräldrar som båda arbetat utomlands och där en studerat utomlands samt mycket goda språkkunskaper, framför allt i franska. Gruppen har också den högsta andelen studenter som läst en språkkurs i ett icke-anglosaxiskt land. Däremot är andelen som invandrat under genomsnittet. *Naturvetarna (ch2)* har de minst omfattande

transnationella tillgångarna av de tre, de har exempelvis en underrepresentation av föräldrar som invandrat, men samtidigt också den högsta andelen där en av föräldrarna arbetat utomlands. Som en del av familjens internationella orientering ingår också språkkurser i utlandet, framför allt i icke-anglosaxiska länder.

Även studenternas egna utbildningsinvesteringar följer det generella mönstret. *Naturvetarna (ch2)* är de mest excellenta med mycket höga andelar som läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning och som har höga betyg. *De internationella arvtagarna (ch1)* har de näst högsta andelarna som läst naturvetenskap, men förhållandevis låga betyg. Det omvända gäller för *kosmopoliterna (ch6)* som har försumbara andelar som läst naturvetenskap, det är samhällsvetenskap och ekonomi som gäller, men dessa utbildningar har lästs med betygsmässig framgång. Vad gäller investeringar i högre utbildning är dessa substantiella, men riktade åt olika håll. *Naturvetarna (ch2)* är den grupp som investerat mest i svensk högre utbildning, medan de övriga två grupperna har satsat mer på en internationell utbildningskarriär.

Bland de tre resurssvagare grupperna finns olikheter, framför allt vad gäller transnationella tillgångar. Även om en internationell orientering i huvudsak sammanfaller med andra tillgångar, det är det som den första axeln pekar ut, finns nyansskillnader. Att föräldrarna är födda utomlands behöver i sig inte innebära en tillgång. Detta är påtagligt för studenterna i gruppen *de dominerade internationella (ch8)*, som har den näst högsta andelen föräldrar som är födda utomlands, men där det är mycket ovanligt att båda föräldrarna studerat och arbetat utomlands, i den utsträckning det förekommit är det den ena av föräldrarna som gjort investeringarna. Denna relativa brist på transnationellt kapital sammanfaller med lite av utbildningskapital hos föräldrarna och mycket mediokra betyg bland studenterna och en stark koncentration till ekonomisk gymnasieutbildning. De som har minst av transnationella tillgångar är *de dominerade (ch3)*, den grupp som överhuvudtaget har minst av nedärvda tillgångar. De karakteriseras av den högsta andelen som inte invandrat, som inte talar något främmande språk, som har grundskola som högsta utbildningsnivå, som inte arbetat eller studerat utomlands. Studenternas egna tillgångar är också magra, man har låga betyg och företrädesvis läst praktisk, ekonomisk eller samhällsvetenskaplig gymnasieutbildningar.

Vissa grupper definieras framför allt av de gymnasieutbildningar som studenterna läst. Bland *teknisterna (ch4)* har samtliga läst en teknisk gymnasieutbildning och samtliga *praktikerna (ch6)* har läst en yrkesförberedande eller praktisk gymnasieutbildning. Alla utom en av *humanisterna (ch5)* har gått på humanistisk gymnasielinje. Detta sammanfaller med vissa nedärvda tillgångar. Det mest omfattande språkliga kapital finns bland föräldrarna till *humanisterna (ch5)* som också har en hög andel där en av föräldrarna studerat utomlands och där båda föräldrarna arbetat utomlands. Bland *teknisterna (ch4)* har en överrepresentation av föräldrar som har gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå och som behärskar tyska.

DE NIO GRUPPERNAS SPRIDNING I RUMMET AV INDIVIDER

De nio grupperna har olika positioner och spridning i rummet av individer, se Tabell 141 och Graf 57-Graf 60. De flesta grupper sprider sig väl längs den första axeln. Avståndet mellan *de internationella arvtagarna* (ch1) (0,83) och *de dominerade* (ch3) (-0,55) är 1,24 standardavvikelser, vilket är ett stort avstånd. *Naturvetarna* (ch2) och *kosmopoliterna* (ch6) positionerar sig mot den dominerande polen (0,36 och 0,33 från origo, avståndet till de dominerade är 0,91 och 0,88, det vill säga avstånd som överstiger tröskelvärdet på 0,5 standardavvikelser), medan *praktikerna* (ch6) och *teknisterna* (ch4) återfinns på den dominerade sidan (-0,35 och -0,25). De mest neutrala positionerna intas av *den modala gruppen* (ch9), *de dominerade internationella* (ch8) och *humanisterna* (ch5) (-0,15, -0,12 och 0,12). Utifrån positionerna längs den första axeln, som uttrycker de nedärvda tillgångarna, kan vi dela in grupperna i tre kategorier. Vi har tre elitgrupper, *de internationella arvtagarna* (ch1), *kosmopoliterna* (ch7) och *naturvetarna* (ch2), tre medelgrupper, *humanisterna* (ch5), *de dominerade internationella* (ch8) och *den modala gruppen* (ch9), samt tre dominerade grupper, *de dominerade* (ch3), *praktikerna* (ch6) och *teknisterna* (ch4).⁴⁹⁹

Längs den andra axeln, som skiljer dem som gjort omfattande egna investeringar i det svenska utbildningssystemet från dem som har ärvt ett omfattande transnationellt kapital, är det framför allt två av de tre elitgrupperna som differentieras: *de internationella arvtagarna* (ch1) (0,71), som utmärks av omfattande nedärvda transnationella tillgångar, kontrasteras mot *naturvetarna* (ch2) (-0,53), den grupp som gjort de mest omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet. Skillnaderna mellan dessa två ytterligheter är 1,24.⁵⁰⁰ Det är alltså två av de tre elitgrupperna, definierade enligt den första axeln, som separeras i den andra axeln. Den tredje av dem, *kosmopoliterna* (ch7), överlappar dessa två ytterligheter och positionerar sig i en mellanposition.

De senare är bättre representerade av den tredje axeln, som ställer egna transnationella investeringar riktade mot en icke-anglosaxisk värld och val av samhällsvetenskaplig eller humanistisk gymnasieutbildning mot indikatorer på mer allmänna investeringar (inte arbetat utomlands, språkresor till anglosaxiska länder, medelhöga betyg) samt en ekonomisk/teknisk/naturvetenskaplig orientering av gymnasiestudierna. *Kosmopoliterna* (ch7) står här tillsammans med *humanisterna* (ch5), vilka också är bättre representerade av den tredje axeln än av de andra tre axlarna, vid den kosmopolitiska polen (0,30 och 0,29). Motsatsen till dessa utgörs av *de dominerade internationella* (ch8) (-0,27) och *teknisterna* (ch4) (-0,24).

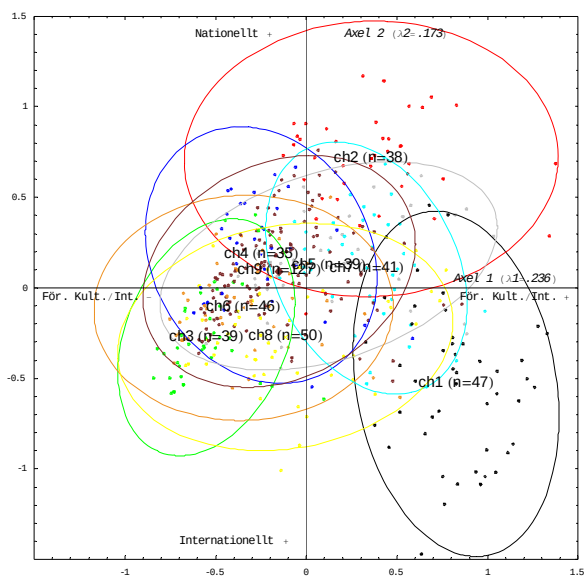
Längs den fjärde axeln, som ställer dem med omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet mot dem som har en tydlig inriktning mot den anglosaxiska världen och USA, positionerar sig *naturvetarna* (ch2) mest tydligt mot den inhemska polen (-0,31), medan *humanisterna*

⁴⁹⁹ Denna indelning skiljer sig något från den vi gjorde i sammanfattningen ovan där *de dominerade internationella* (ch8) fördes till de resurssvaga och *teknisterna* (ch4). Skillnaden beror på att vi i indelning ovan tagit fasta på föräldrarnas utbildningskapital i första hand, medan korrespondensanalysen lägger större vikt vid de transnationella tillgångarna.

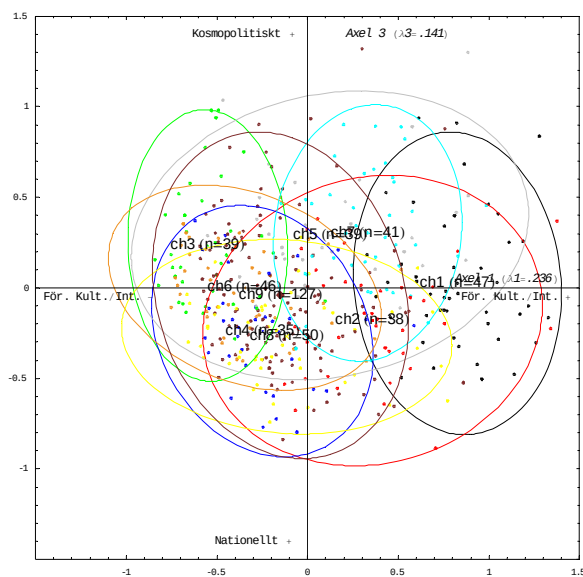
⁵⁰⁰ De enda övriga grupper som särskiljer sig längs den andra axeln är *de dominerade* (ch3) och *de dominerade internationella* (ch8) som båda drar mot den internationella polen, eller framför allt bort från den pol som samlar de egenskaper som indikerar framgång i det svenska utbildningssystemet.

(ch5) och i viss mån även *kosmopoliterna* (ch7) drar mot den anglosaxiska polen (0,24 och 0,19). Vi kan i planet av axlarna 3 och 4 även se att spridningen i rummet skiljer sig åt mellan de mest distinkta grupperna i planet, vi får olika riktning av ellipserna (Graf 60). Den modala gruppen (ch9) täcker in flertalet av studenterna vid den anglosaxiska/amerikanska polen, *kosmopoliterna* (cg6) sträcker sig mest mot den kosmopolitiska polen, *humanisterna* (cg3) intar en mellanposition mellan den anglosaxiska/amerikanska polen och den kosmopolitiska polen, de som har såväl investerat i USA som i andra länder hamnar här. Vid den motsatta polen, den nationella, inhemska, finns återigen *naturvetarna* (ch2).

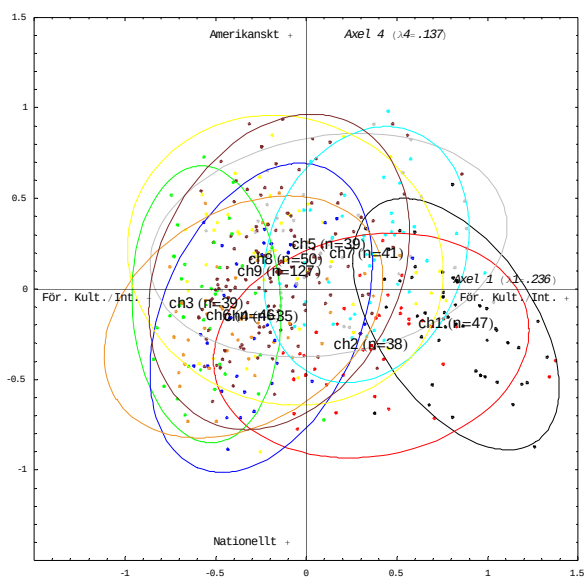
Graf 57. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 2.

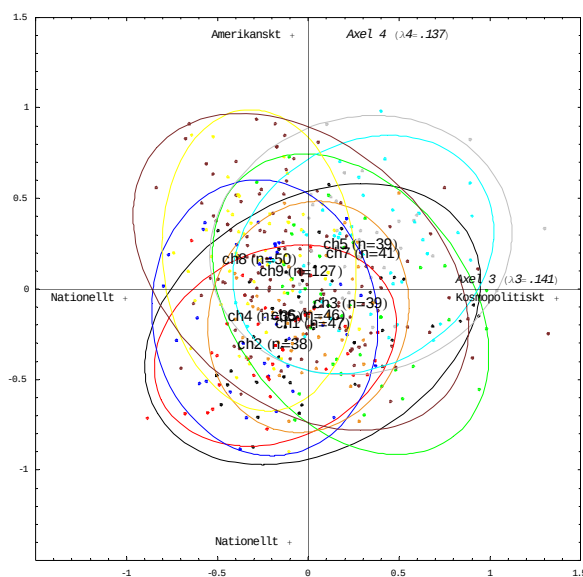
Graf 58. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 3.

Graf 59. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 4.

Graf 60. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 3 och 4.

KÖN, ÅLDER OCH SOCIALT URSPRUNG I RELATION TILL RUMMETS AXLAR...

För att fördjupa tolkningen av rummet kan vi analysera hur egenskaper som att vara man, att vara kvinna, att vara ung, att vara äldre, eller att ha ett visst socialt ursprung är fördelade i rummet. Detta görs genom att vi använder variablerna kön, ålder och socialt ursprung som strukturerande variabler och undersöker hur dessa modaliteter hamnar i rummets fyra första axlar.⁵⁰¹

Beträffande könen är dessa tydligast separerade längs den tredje och fjärde axeln, de axlar som tydligast upprättas av studenternas egna investeringar, se Graf 61-Graf 64 och Tabell 138. Längs den tredje axeln, som konstitueras av en skillnad mellan kosmopolitiska och nationella investeringar och mellan samhällsvetenskap/humaniora och ekonomi/teknik, drar männen mot den senare polen och kvinnorna svagt mot den tidigare (en skillnad på 0,29). Detta korresponderar mot hur könen fördelar sig på de olika gymnasieutbildningarna, där den humanistiska utbildningen nästan enbart rekryterar kvinnliga elever och den tekniska manliga elever. Skillnaden mellan könen är nästan lika stor (0,27) längs den fjärde axeln, där gymnasieutbildningarna är viktiga, men även investeringarna i det svenska utbildningssystemet. Här drar männen mot den pol som karakteriseras av omfattande nationella investeringar. De könsskillnader som vi funnit ovan vad gäller de svenska studenterna i Paris återfinns även bland dem som läser i nordöstra USA. Männen befinner sig utomlands tack vare mer omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet än vad som är fallet för kvinnorna. Till skillnad från Pariskohorten finns en viss skillnad mellan könen även längs den första axeln, som nästan uteslutande orienteras av föräldrarnas resurser. Männen hamnar här närmare den dominerande polen än kvinnorna (skillnaden är totalt 0,17, ingen stor skillnad, men alltså en skillnad).

Ålder är tydligast kopplat till de första två axlarna (de största avstånden är 0,38 och 0,41 för de två första axlarna mot 0,16 och 0,24 för nästkommande axlar) och det är extremerna som utmärker sig. De yngsta drar mot den internationella polen längs den första axel (0,28 från origo) och de äldsta mot den nationella polen längs den andra axeln (0,23 från origo), vilket delvis beror på att det tar några år att läsa minst sju terminer i Sverige, en av de viktigaste modaliteterna vid polen.

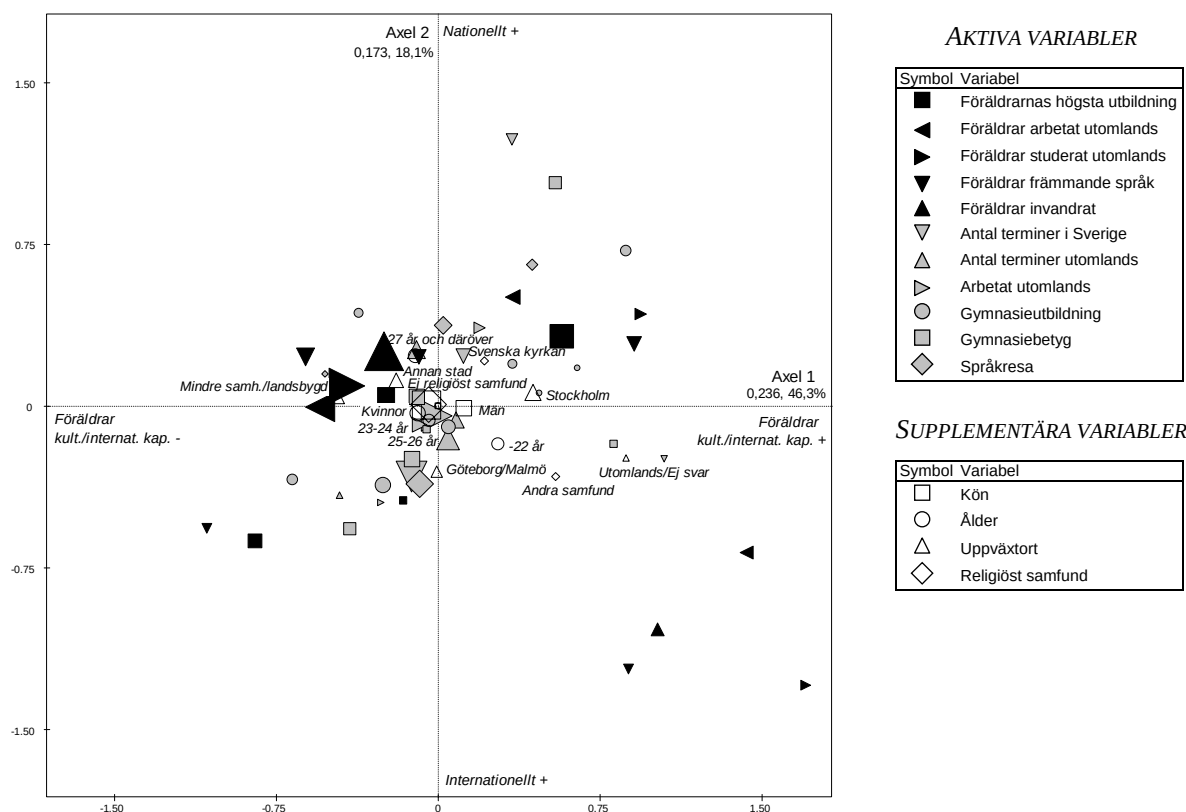
Var man i huvudsak vuxit upp hänger mest tydligt samman med den första axeln. Här står att ha vuxit upp i Stockholm (0,44) vid den dominerande polen mot att ha vuxit upp på landsbygden eller i ett mindre samhälle (-0,47) vid den dominerade polen. Däremellan finner vi Göteborg/Malmö (-0,01) och andra städer (-0,20). Den sociala hierarkin baserad på föräldrarnas kulturella och internationella tillgångar är i mångt och mycket också en geografisk hierarki där storstad står mot landsbygd (se nedan under nästkommande avsnitt om grupper av studenter för en mer utförlig diskussion om sociala tillgångars spridning i det geografiska rummet). Längs den andra axeln, den som ställer studenternas egna investeringar i det svenska utbildningssystemet mot omfattande internationellt arvegods, drar Göteborg/Malmö (-0,30) mot den internationella polen, medan de andra kategorierna hamnar runt

⁵⁰¹ För att rekapitulera: Två modaliteter som befinner sig på ett avstånd av 1,0 enheter från varandra längs en axel är att betrakta som väl skilda, medan en skillnad under 0,5 kan ses som liten. Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 197-198 och 234.

origo. Det kan förstås utifrån att Göteborg/Malmö har den högsta andelen studenter vars föräldrar invandrat (28 % mot 19 % för samtliga).⁵⁰² Den geografiska dimensionen av ursprunget är inte lika tydligt relaterat till axel 3 och 4, som främst etableras av studenternas egna investeringar. Att vara uppväxt utomlands tenderar att drar mot den kosmopolitiska polen (0,22) och att ha sin uppväxt förlagd till Göteborg och Malmö korresponderar med en orientering mot USA (0,23).

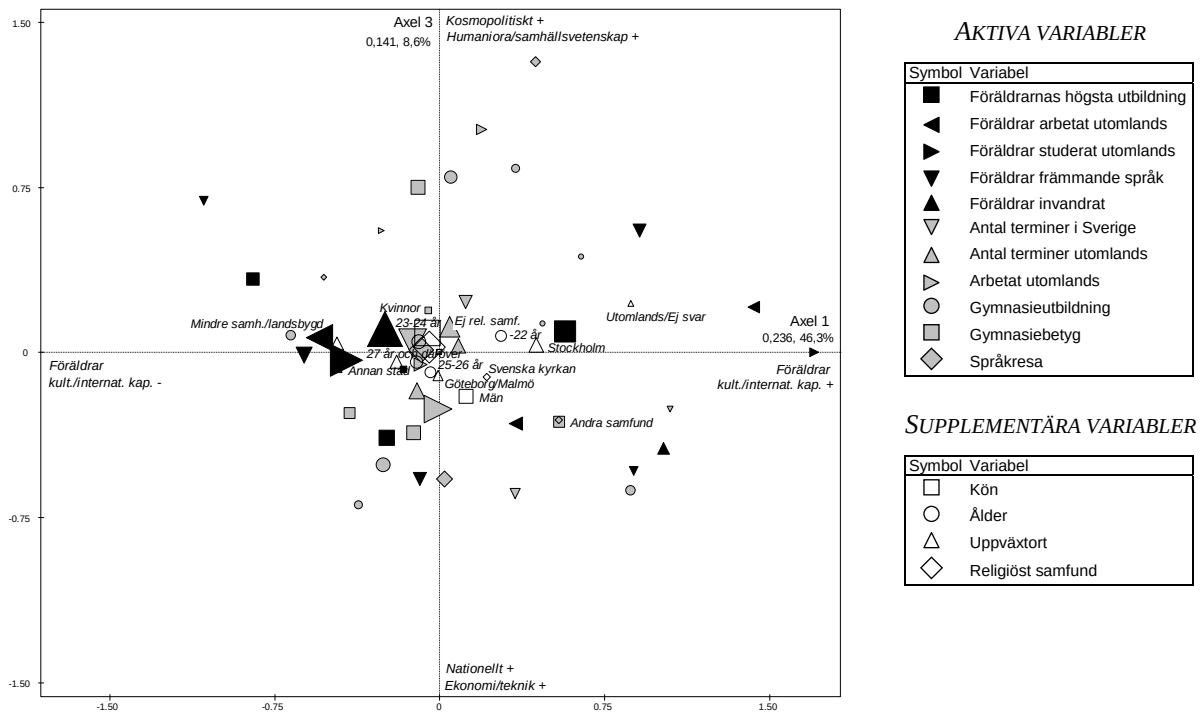
Det senare gäller även i viss mån för dem som är gifta/samboende (0,14). I övrigt är civilståndet föga relaterat till vårt konstruerade rum. Religiös orientering är det däremot. Att uppge att man tillhör svenska kyrkan (0,21) och framför allt andra samfund (0,54) är förenat med omfattande nedärvda tillgångar. Längs den andra axeln ställs dessa två mot varandra på så sätt att tillhöra svenska kyrkan (0,21) drar mot den nationella polen och andra samfund (-0,33) mot den internationella. Intressant nog drar andra samfund tydligt mot den nationella polen längs både axel 3 och 4. Den lilla gruppen om 25 individer som uppger att de tillhör andra samfund än svenska kyrkan är med andra ord en heterogen grupp, men som har det gemensamt att de på olika sätt skiljer sig från den gängse studenten.

Graf 61. Kön, ålder uppväxtort och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

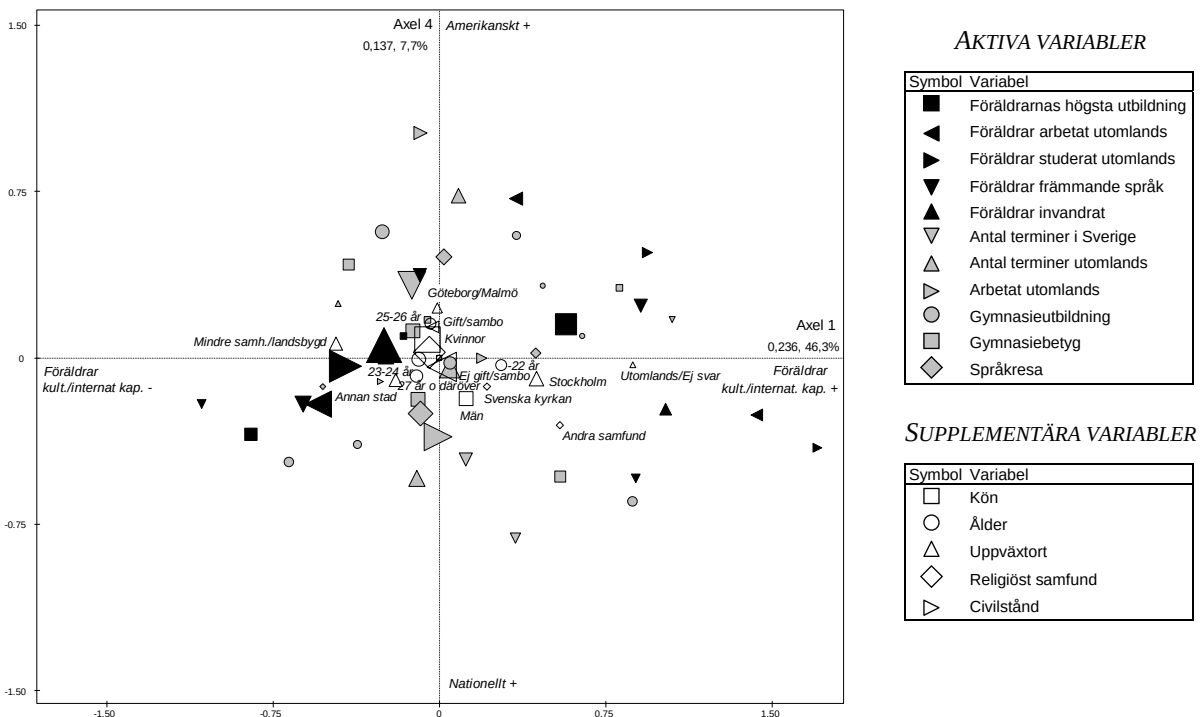

⁵⁰² En kategori intar en extrem position längs de första två axlarna, utomlands/ej svar, som också tydligt drar mot det nedre högra hörnet, där egenskaper som att minst en förälder invandrat och båda föräldrarna arbetat och studerat utomlands finns. Kategorin är liten, den omfattar endast 18 studenter, och flertalet, 12 av dem har inte angivit att de har föräldrar som invandrat. Intressant nog är det mer karakteristiskt för denna lilla grupp att de har en så stark position mot den dominerande polen (0,87). Man kan misstänka att det är kombinationen av att vara uppväxt utomlands och att föräldrarna är födda i Sverige, karakteristiskt för exempelvis diplomatbarn eller barn till expatrierade tjänstemän, som ligger bakom denna extrema position.

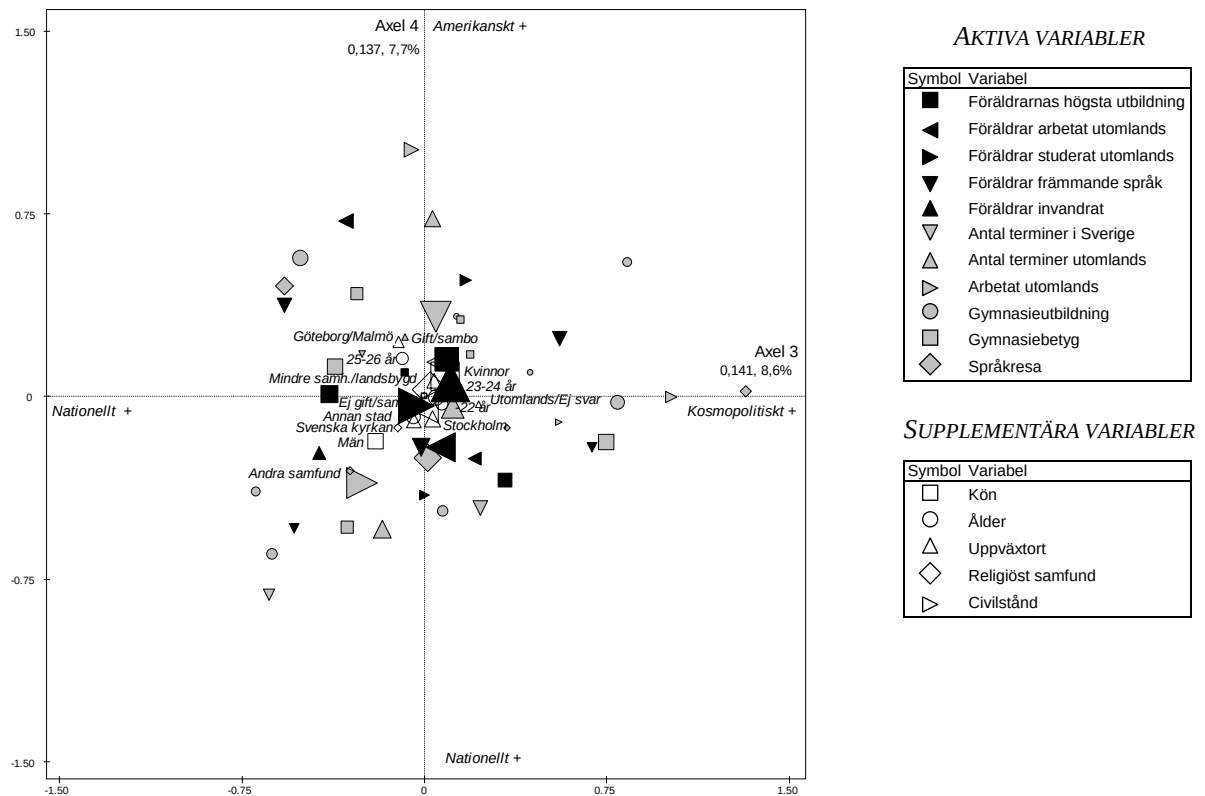
Graf 62. Kön, ålder uppväxtort och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 63. Kön, ålder uppväxtort, civilstånd och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 64. Kön, ålder uppväxtort, civilstånd och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.

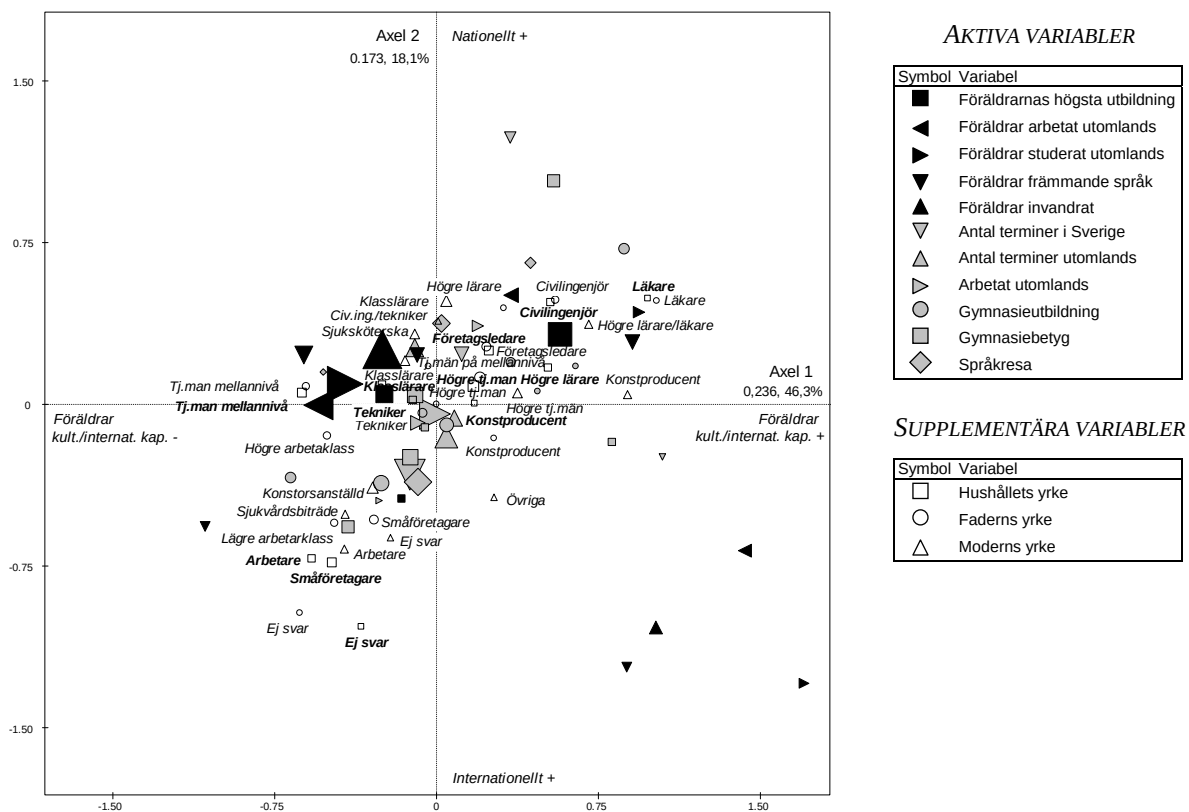
Nästa steg i den fördjupande analysen av rummet består i att granska hur studenternas sociala ursprung är fördelat längs rummets första fyra axlar. I Graf 65-Graf 68 visas föräldrarnas yrken separat och hushållets yrke (det vill säga den högsta sociala positionen av de båda föräldrarna). Återigen är det längs den första axeln som vi finner de största skillnaderna (1,60 mellan de mest extrema positionerna, att jämföra med 1,23 för den andra axeln, 0,67 för den tredje och 0,64 för den fjärde, se Tabell 138), det är denna axel som tydligast orienteras av föräldrarnas egenskaper. Vid den dominerade polen, längst till vänster, finner vi, när vi betraktar hushållets yrke, tjänstemän på mellannivå, arbetare och småföretagare, vilka står mot läkare, följda av civilingenjörer och högre lärare. Högre tjänstemän och företagsledare, grupper som vanligen räknas till högre tjänstemannakategorin enligt svensk socioekonomisk indelning, intar positioner närmare mitten och konstproducenter, en grupp som vanligen klassas som medelklass, hamnar i närheten. De olika grupperna sprider sig framför allt utifrån sina utbildningstillgångar, läkare har undantagslöst en längre högskoleutbildning, medan det är en minoritet av företagsledarna som har en längre högskoleutbildning. Ser vi till föräldrarnas yrken separat är det påtagligt att faderns yrke bättre korresponderar med hushållets, vilket helt enkelt beror på att det i de flesta fall är fadern som definierar hushållets yrke i kraft av en högre social ställning.

Längs den andra axeln, som ställer dem som investerat omfattande i det svenska utbildningssystemet mot dem som har ett omfattande nedärvt transnationellt kapital, men svaga

kulturella tillgångar, dras läkare och civilingenjörer mot den nationella polen och ställs mot småföretagare och arbetare. Företagsledare och högre lärare befinner sig närmare den nationella polen än den internationella. Resterande grupp hamnar nära origo.⁵⁰³

Det sociala ursprunget är mindre tydligt kopplat till den tredje och den fjärde axeln, det vill säga de två studentaxlarna. De flesta yrkeskategorier samlar sig vid origo och endast ett fåtal utmärker sig. Längs den tredje axeln positionerar sig konstproducenter mot den kosmopolitiska polen som också karakteriseras av att studenterna ofta läst humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningar. Tekniker dras mot den nationella polen, där egenskaperna att ha läst en teknisk eller ekonomisk gymnasieutbildning finns. Längs den fjärde axeln drar företagsledare mot den amerikanska polen och arbetare och tekniker mot den nationella polen.

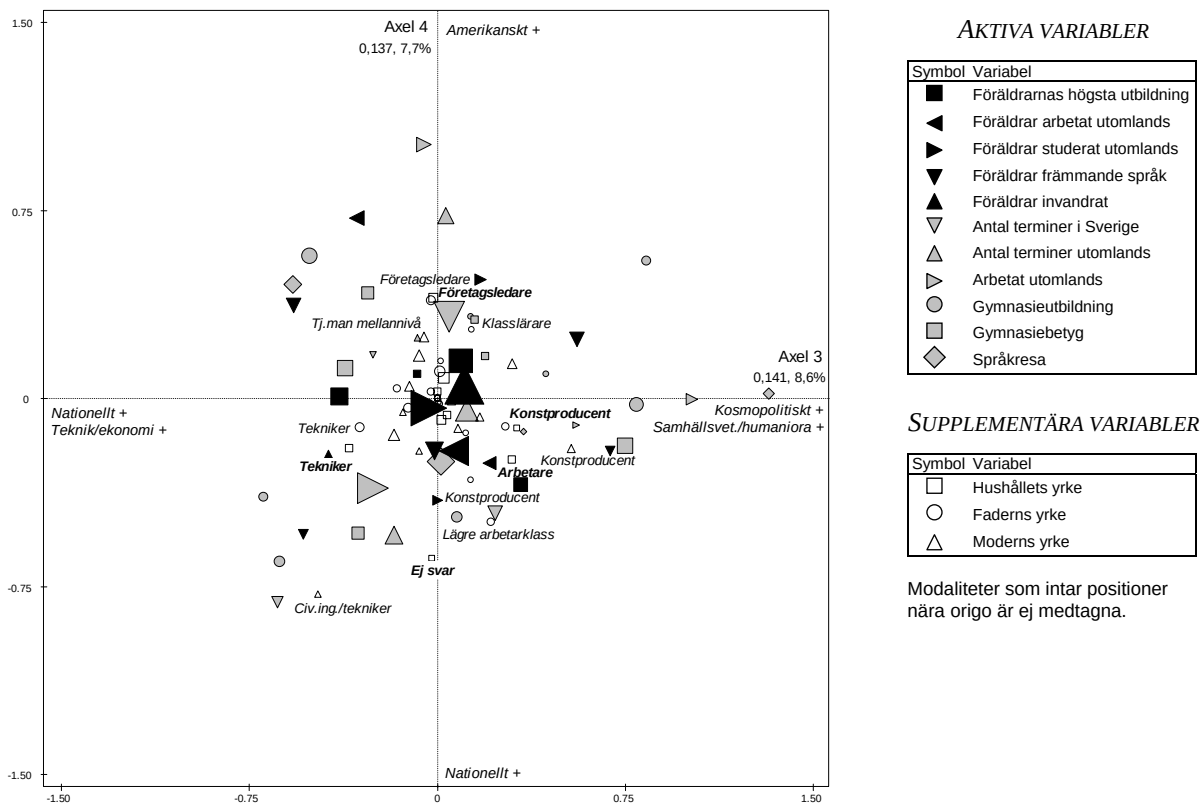
Graf 65. Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

⁵⁰³ Vi får ett annorlunda resultat när vi beaktar föräldrarna var för sig. Det är påtagligt att moderns yrke är mer relaterat till den andra axeln än faderns. Bland mödrarna är det sju av tio klassificerade yrkesgrupper som positionerar sig över 0,3 från origo, medan det bland fäderna bara är fyra av elva. För både mödrarna och fäderna struktureras det kulturella kapitalet (framför allt utbildningskapitalet som förknippas med ett visst yrke) samt huruvida yrket vanligen associeras med offentlig eller privat sektor tydligast enligt den andra axeln. Det är bland mödrarna klasslärare, högre lärare/läkare och civilingenjörer/tekniker men även sjuksköterskor som drar mest mot den nationella polen, medan högre tjänstemän hamnar i en mer neutral position. För fäderna är det civilingenjörer, läkare och högre lärare, dvs. mycket utbildningsstarka grupper, som drar mest mot den nationella polen.

Graf 66. Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 68. Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.

... OCH TILL GRUPPERNA AV STUDENTER

De nio grupper som fallit ut som ett slutresultat från den euklidiska klassificeringen kan karakteriseras utifrån fördelningen av manliga och kvinnliga studenter, av unga och äldre studenter och av studenter med högt och lågt socialt ursprung. Detta ger oss en mer komplett förståelse av vilka studenter som grupperna för samman och vilka som de separerar. Vi får också en bild av hur homogena eller heterogena grupperna är med avseende på egenskaper som *inte* legat till grund för upprättandet av grupperna.

Beträffande kön är det två grupper som utmärker sig med en tydligt avvikande profil. *Teknisterna* (ch4) har en tydlig överrepresentation av män (69 % mot 31 % för hela kohorten) och *humanisterna* (ch5) består nästan uteslutande av kvinnor (92 % mot 69 %), se Tabell 143. Bland övriga grupper har *naturvetarna* (ch2), *de internationella arvtagarna* (ch1), och *de dominerade internationella* (ch8), en överrepresentation av män (40 %, 36 % och 34 %), medan *den modala gruppen* (ch9) och *kosmopoliterna* (ch7) har en viss överrepresentation av kvinnliga studenter (76 % och 73 %). Resterande grupper har en förväntad könsfördelning. Resultaten följer i huvudsak de mönster som återfinns i gymnasieskolan, där den tekniska utbildningen står mot den humanistiska som de två extremerna i systemet bland de studieförberedande utbildningarna. Det är vidare intressant att det

bland de två grupper som utmärks av ett omfattande internationellt arv finns en viss överrepresentation av manliga studenter.

Åldersmässigt är det två grupper som sticker ut. Bland *de internationella arvtagarna* (ch1) hittar vi den högsta andelen studenter som är under 21 år (19 % mot 5 % för samtliga) och den lägsta andelen som är över 26 år (15 % mot 28 %). Här finns en skillnad till *de dominerade internationella* (ch8), som framför allt utmärker sig med en överrepresentation av medelunga studenter. Den mest tydliga motsatsen utgörs av *naturvetarna* (ch2), där nästan varannan student är över 26 år (47 %). Även bland *teknisterna* (ch4), *de dominerade* (ch3) och *praktikerna* (ch6) tenderar studenterna att vara äldre än den genomsnittliga studenten. Studenternas ålder betingar, som vi sett ovan, vilka möjligheter man haft att göra egna investeringar. Yngre studenter har i genomsnitt inte hunnit göra lika omfattande investeringar som äldre studenter. Att vi därför finner en hög andel äldre studenter bland *naturvetarna* (ch2), som är de som investerat flest år i det svenska högre utbildningsväsendet, är därmed föga förvånande. Detta resonemang är också applicerbart på *teknisterna* (ch4). Att *de dominerade* (ch3) och *praktikerna* (ch6) har en hög andel äldre studenter motsvaras inte av omfattande egna investeringar – här understryker den högre åldern det faktum att gruppen befinner sig långt från den förväntade mittfåran för den typ av individer som gruppen representerar och att det tagit ett tag att slå om kursen. Den högre åldern blir här en indikator på en oväntad social bana.

Det finns en stor social spännvidd mellan de grupper som den euklidiska klassificeringen resulterat i. Bland *naturvetarna* (ch2) och bland *kosmopoliterna* (ch7) har 82 % resp. 81 % av studenterna föräldrar som är verksamma i yrken som kan klassificeras som högre tjänstemannayrken (gäller för 50 % av samtliga studenter), medan motsvarande andel bland *de dominerade* (ch3) är 15 %, se Tabell 144.⁵⁰⁴ Omvänt gäller att bland de två första grupperna kommer ingen student från ett arbetarklasshem, medan en av tre gör det inom den senare gruppen (av samtliga är det 8 % som har ett dylikt socialt ursprung). Mellan dessa ytterligheter drar *de internationella arvtagarna* (ch1) och *humanisterna* (ch5) mot elitgrupperna (64 % resp. 54 % härstammar från högre tjänstemannahem; 6 % resp. 8 % från arbetarhem) och *praktikerna* (ch6) och *de dominerade internationella* (ch8) mot *de dominerade* (ch3) i det avseendet att de har låga andelar från högre klass (30 % resp. 38 %; 9 % resp. 8 %). *Den modala gruppen* (ch9) intar en mellanposition. *Teknisterna* (ch4) har den högsta andelen föräldrar i medelklassyrken (51 % mot 33 % för samtliga).

På en mer detaljerad nivå, där vi skiljer mellan elva yrkeskategorier, framträder vissa mönster till autoreproduktion. Bland *naturvetarna* (ch2) finner vi den högsta andelen studenter med föräldrar som är civilingenjörer (29 % mot 9 % bland samtliga) och som är läkare (13 % mot 5 %). Den högsta andelen föräldrar som är tekniker återfinns bland *teknisterna* (ch4) (17 % mot 9 %) och den högsta andelen konstproducenter finns bland *humanisterna* (ch5) (10 % mot 5 %). Det finns intressant nog ingen större skillnad mellan fördelningen av studenter från företagsledarhem och från läkarhem, två

⁵⁰⁴ Vi kommer här att fokusera hushållsnivån. Faderns och moderns sociala positioner framgår av Tabell 145 och Tabell 146. Som för Pariskohorten är det framför allt faderns yrke som använts för att klassificera hushållets position och därför är det små skillnader mellan fädernas yrke och hushållets.

sociala grupper som vanligen utvecklar olika typer av utbildningsstrategier.⁵⁰⁵ Detta kan uttryckas som att om man har en överrepresentation av en elitgrupp, tenderar även andra elitgrupper att vara överrepresenterade. *Kosmopoliterna* (ch7) och *naturvetarna* (ch2) har en överrepresentation av de flesta grupper som räknas till högre klass, eller högre tjänstemannakategorin för att använda SEI-terminologin. Det är endast högre tjänstemän som skiljer tydligt mellan grupperna, dessa är överrepresenterade bland de tidigare och underrepresenterade bland de senare.⁵⁰⁶

Ytterligare en aspekt av uppväxten är var i landet man vuxit upp. Helena Wulff fann i sina studier av unga svenskar i New York att den geografiska dimensionen var betydande. I de tre huvudgrupperingar hon fann, artister, au pairer och affärsmän, var det betydligt vanligare bland de första att man vuxit upp i Stockholm, medan de andra grupperna dominerades av folk uppväxta på annat håll i landet.⁵⁰⁷

Det geografiska ursprunget varierar även tydligt mellan grupperna, se Tabell 143. Låt oss till att börja med slå fast att det finns en överrepresentation av stockholmare i hela kohorten, 30 % av samtliga studenter har vuxit upp i huvudstatsregionen. Detta gäller även för de svenskar som läser i Paris, där hela 37 % kommer från Stockholm. Den högsta andel som vuxit upp i Stockholm har *kosmopoliterna* (ch7), 49 %. Därefter följer *de internationella arvtagarna* (ch1) med 47 % och *naturvetarna* (ch2) med 42 %. Det är med andra ord de grupper som har de mest omfattande tillgångarna – internationella, sociala, och/eller utbildningsmässiga – som vuxit upp i den mest kapitalstarka regionen i Sverige.⁵⁰⁸ Det är även dessa grupper som har de lägsta andelarna studenter som är uppväxta på landsorten (10 %, 4 % och 21 % mot 24 % för samtliga).⁵⁰⁹ Därtill är de underrepresenterade i andra städer (15 %, 15 % och 21 % mot 25 %). Mer resurssvaga grupper, det vill säga *praktikerna* (ch6), *de dominerade* (ch3) och *de internationellt dominerade* (ch8) har tillsammans med *teknisterna* (ch4) de lägsta andelarna som vuxit upp i Stockholm (11 %, 23 %, 24 % och 20 %). De senare har den största andelen som vuxit upp i en annan stad (46 % mot 25 %). Man kan tänka sig att det här ofta rör sig om klassiska industristäder, där vanligen den tekniska utbildningen har en framskjuten plats.

Att vi erhåller de geografiska skillnader som vi gör mellan grupperna beror på att sociala grupper är fördelade på olika sätt i landet och att grupperna av studenter har olika sociala sammansättningar –

⁵⁰⁵ Se Donald Broady, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist, Mikael Palme, ”Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier”, pp. 5-133 i SOU 2000:39, *Välfärd och skola. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*, Stockholm 2000, passim.

⁵⁰⁶ Vissa intressanta skillnader finns i representationen av de högre sociala skikten. Det är bland *de internationella arvtagarna* (ch1) som de mest kulturellt dominerande grupperna (läkare och högre lärare) är mest överrepresenterade (21 % mot 10 %). Dessa grupper är något mindre överrepresenterade bland *kosmopoliterna* (ch7) och *naturvetarna* (ch2) (17 % resp. 18 %) samtidigt som företagsledare är tydligt överrepresenterade (19 % resp. 18 % mot 12 % för samtliga), en grupp som är underrepresenterad bland *de internationella arvtagarna* (ch1) (8 %).

⁵⁰⁷ Helena Wulff, ”Young Swedes in New York: Workplace and Playground”, pp. 94-105 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, pp. 100-101.

⁵⁰⁸ Vad gäller kulturens område framträder Stockholm som det självklara centrumet inom en rad olika kulturformer. Utbudet är här som störst både vad gäller absoluta tal och per capita. Se Kerstin Cederlund, *Universitet, kulturen och staden*, SNS Förlag, Stockholm 2004.

⁵⁰⁹ Även *humanisterna* (ch5) har en andel under genomsnittet, 18 %.

därmed förs det geografiska in i karakteristiken av grupperna.⁵¹⁰ Näringslivets toppar är överrepresenterade i storstadsregionerna i allmänhet och Stockholm i synnerhet. Detta gäller än tydligare för kultureliten. Generellt sett är samtliga former av eliter överrepresenterade i storstadsområdena.⁵¹¹ Frågan är snarare hur spridda de är i övriga landet. Läkare och numera även universitetslärare tillhör de elitgrupper som är de mest spridda i landet, även om de ofta samlas på den ledande orten i regionen, där vanligen sjukhus och högskola är belägna. Med den generellt starka representationen av eliter i storstadsområdena är det inte förvånande att de mest resursstarka grupperna har en överrepresentation av studenter från dessa områden. Dessutom kan tilläggas att invandrade grupper är koncentrerade till storstadsområdena, vilket tydligt återspeglas i det faktum att *de internationella arvtagarna (ch1)* har en så höga andel som kommer från dessa områden. Intressant nog har dock inte *de internationellt dominerade (ch8)* samma höga koncentration till storstadsområdena utan är snarare underrepresenterade här. Återigen finner vi en viktig skillnad mellan de internationella grupperna.

De båda internationella grupperna skiljer sig också åt vad gäller vem av föräldrarna som har invandrat. För *de internationella arvtagarna (ch1)* är det en större andel som har en far som har invandrat än en mor (53 % mot 43 %), medan det omvända gäller för *de dominerade internationella (ch8)* (20 % mot 32 %). De har det gemensamt att den stora delen av gruppen själva är födda i Sverige, 19 % av *de internationella arvtagarna (ch1)* är födda utomlands och 12 % av *de dominerade internationella (ch8)*. Inga andra grupper når över 6 % och för *den modala gruppen (ch9)* och *teknisterna (ch4)* är det försumbara andelar som själva är födda utomlands (1 % resp. 3 %). Dessa två senare grupper har tillsammans med *naturvetarna (ch2)* och *de dominerade (ch3)* de lägsta andelarna föräldrar som är födda utomlands. Det är med andra ord påtagligt att andelen studenter som invandrat följer andelen föräldrar som invandrat, även om nivåerna är lägre.

Andra transnationella tillgångar, såsom språk och resor, visar på betydande skillnader i förutsättningar för en internationell bana. De som har de mest omfattande egna språkliga kunskaperna är *humanisterna (ch5)*, där 46 % talar minst tre främmande språk, vilket gäller för 25 % av hela populationen, följda av *de internationella arvtagarna (ch1)*, 40 % (se Tabell 149). Även *kosmopoliterna (ch7)* ligger en bit över genomsnittet, 32 %. Detta kan kontrasteras mot *teknisterna (ch4)*, 6 %, *praktikerna (ch6)*, 9 %, och *de dominerade (ch3)*, 15 %. *Naturvetarna (ch2)*, *de dominerade internationella (ch8)* och *den modala gruppen (ch9)* ligger alla runt genomsnittet.

Granskar vi resultaten närmare framträder ett antal olika sätt att tillägna sig språk. Bland *de internationella arvtagarna (ch1)* och *de internationella dominerade (ch8)* är för de flesta studenterna

⁵¹⁰ Om det dessutom finns en geografisk effekt i sig, dvs. att vara bosatt i ett storstadsområde, som är mer sammankopplat med det internationella, generellt ökar chanserna för att studera utomlands oberoende av socialt ursprung, skall vi här låta vara osagt, men det är en mycket intressant hypotes som förtjänar ett närmare studium.

⁵¹¹ Det finns inom dessa områden en betydande geografisk skiktning, i Stockholm är exempelvis kultureliten koncentrerad till innerstaden, under det att de ekonomiska fraktionerna av den högre klassen föredrar de norra förorterna, se Mattias Eriksson, *Sociologisk atlas över Stockholm*, Rapporten från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 36, SEC, ILU, Uppsala universitet, Uppsala 2005.

ett främmande språk givet, modersmålet, men utöver detta har man i olika hög grad tillägnat sig ytterligare språk.⁵¹² Ett annat sätt att lära sig språk är via skolsystemet. Det är inte förvånande att de högsta andelarna studenter som talar många språk återfinns bland *humanisterna* (ch5), och att grupper där främmande språk inte ingår som en självklar del av studierna, *de dominerade* (ch3) och *praktikerna* (ch6), där yrkesförberedande utbildningar dominerar stort eller totalt, har låga andelar. Dessa grupper har tillsammans med *teknisterna* (ch4) också de högsta andelarna som endast talar ett främmande språk (54 % resp. 65 %). Läger vi även till *de dominerade internationella* (ch8) får vi de grupper som har de högsta andelarna som inte har läst b-språk på gymnasiet. *Teknisterna* (ch4) utmärker sig bland de grupper, där teoretiska och studieförberedande gymnasieutbildningar dominerar, med en låg andel studenter som behärskar många språk och den näst högsta andelen som endast talar ett främmande språk (60 %).⁵¹³ Skillnaden till *naturvetarna* (ch2), där 21 anser att de endast talar ett främmande språk, är exempelvis påtaglig. Detta pekar på att det nedärvda utbildningskapital och kulturella kapital som grupperna besitter är lierat med studenternas språkliga kompetenser. Vi kan dra oss till minnes att det är just de grupper som har en hög andel studenter med ett högt socialt ursprung, *naturvetarna* (ch2) och *kosmopoliterna* (ch7), också är de grupper där föräldrarnas språkliga kompetenser är som störst (se även Tabell 148).

På samma sätt som vi för den språkliga kompetensen kan skilja mellan föräldrarnas egenskaper och studenternas är det möjligt att analysera studenternas resor i termer av resor genomförda med eller utan familjen (se Tabell 147). De nio grupperna av studenter har rest med familjen i olika omfattning. Bland *de dominerade* (ch3) är det exempelvis hela 31 % som inte har rest utomlands med familjen, vilket kan jämföras med 13 % för samtliga studenter. Utsträcker vi definitionen av ett begränsat resande till att även omfatta resande till ett geografiskt område, vanligen Västeuropa, så faller 69 % av gruppen inom denna definition (43 % av samtliga studenter). Den grupp som har det näst minst omfattande resandet med familjen är *praktikerna* (ch6), 63 %. Det är med andra ord de mest resurssvaga grupperna med avseende på föräldrarnas tillgångar som reser minst. Omvänt gäller att de mest resursstarka grupperna, *kosmopoliterna* (ch7), *de internationella arvtagarna* (ch1) och *naturvetarna* (ch2) har de högsta andelarna som är vittberesta, det vill säga rest i minst tre geografiska områden (44 %, 38 % och 34 % mot 26 % för samtliga). De har även de lägsta andelarna som inte har rest utomlands med familjen (2 %, 6 % och 10 %).

Det finns vissa olikheter i benägenheten att resa på egen hand (utan föräldrarna). Detta följer till viss mån de mönster vi funnit för resandet med familjen. De grupper som har begränsade erfarenheter av resande med föräldrarna, *de dominerade* (ch3) och *praktikerna* (ch6), har också de högsta andelarna studenter som rest på egen hand i liten utsträckning (38 % resp. 39 % har rest i max ett geografiskt område, vilket gäller för 29 % av samtliga studenter). De högsta andelarna som har rest mycket i utlandet finner vi bland *naturvetarna* (ch2), 55 % har rest i minst tre geografiska områden, att jämföra

⁵¹² Bland de första är det 54 % som läst ett b-språk, medan motsvarande andel för de senare är 40 %.

⁵¹³ De klena egendeklarerade språkkunskaperna motsvaras inte av låga andelar som läst b-språk. Det är nämligen fler än hälften av studenterna som gjort detta, 54 %, vilket kan jämföras med 51 % för samtliga.

med 38 % för samtliga, följda av *de internationella arvtagarna* (ch1), 45 %, och *humanisterna* (ch5), 44 %. *Kosmopoliterna* (ch7) har anmärkningsvärt nog inte en andel över genomsnittet.

Vi har ovan byggt på analysen av de nio grupperna som skapats i den euklidiska klassificeringen. Ett huvudresultat är att den karakteristik vi gjort av grupperna framstår som än mer tydlig när supplementära variabler studeras. De tre grupper som vi klassat som elitgrupper har de högsta andelarna studenter med ursprung i högre social klass. På en finare nivå där vi skiljer mellan elva yrkesgrupper framträder inga tydliga tolkningsbara skillnader mellan de tre elitgrupperna. Samtliga tre elitgrupper har också en överrepresentation av studenter som vuxit upp i Stockholm, den mest kapitalstarka regionen i Sverige. Det är också dessa grupper som har mest av transnationellt kapital, något som understryks av analyser av supplementära variabler. *De internationella arvtagarna* (ch1), *naturvetarna* (ch2) och *kosmopoliterna* (ch7) är de som har rest mest tillsammans med familjen (det råder en lite annorlunda hierarki mellan grupperna om vi ser till det egna resandet). Grupperna har också omfattande språkligt kapital, men av något olika slag. *Naturvetarna* (ch2) har läst b-språk (framför allt franska) i störst utsträckning, medan *kosmopoliterna* (ch7) har de högsta andelarna som läst c-språk av de tre (*humanisterna* (ch5) har högst andel, vilket de kombinerar med den högsta andelen som läst b-språk). *De internationella arvtagarna* (ch1) anser sig behärska flest språk av de tre elitgrupperna. Ytterligare skillnader mellan de dominerande grupperna är att *de internationella arvtagarna* (ch1) är yngre än de övriga och *naturvetarna* (ch2) äldre. Dessa två grupper har också en liten överrepresentation av män, medan *kosmopoliterna* (ch7) har en överrepresentation av kvinnor.

De tre minst kapitalstarka grupperna, *de dominerade* (ch3), *praktikerna* (ch6) och *de dominerade internationella* (ch8), har även lite av andra resurser än dem som ingått i definitionen av grupperna. De har exempelvis de lägsta andelarna som kommer från Stockholmsområdet och som har rest mycket med familjen eller på egen hand. De har också låga andelar som läst språk på gymnasiet. Knapphet föder knapphet.

EN PALETT AV UTBILDNINGSinVESTERINGAR – HUR VAL AV SKOLA, SKOLTYP, ÄMNE, ETC. ÄR RELATERAT TILL RUMMET AV TILLGÅNGAR

Hur är då de utbildningsinvesteringar som studenterna gör relaterade till det rum vi konstruerat på grundval av studenternas tillgångar? Denna fråga kommer vi att försöka belysa ur en rad olika aspekter i detta avsnitt. Hur positionerar sig skolyperna, vissa enskilda skolor och ämnesinriktningarna såväl som de lärosäten man tidigare läst vid i Sverige samt de svenska moderlärosätena vid utbytesstudier i förhållande till rummets principiella axlar? Nästa avsnitt kommer att behandla samma fråga från ett något annorlunda perspektiv, utbildningsinvesteringarna sedda med utgångspunkt i de nio grupper av studenter som den euklidiska klassificeringen skapat.

Till skillnad från de svenska studenterna i Paris, där de nedärvda resurserna var mindre kopplade till studierna i Paris än de investeringar studenterna själva gjort i Sverige, utomlands, eller både och, är det sociala ursprunget för dem som läser i nordöstra USA av större betydelse än de egna

investeringarna. En förklaring till detta är dessa studenter utgör en mer heterogen skara med avseende på det sociala ursprunget. Det finns en större grupp som har skralt med nedärvda tillgångar. En annan förklaring står att finna i att det amerikanska utbildningssystemet är tydligare hierarkiskt strukturerat. Medan det franska systemet framför allt är delat mellan *grandes écoles* och universitet och där dessa kategorier är relativt homogena inbördes, är det amerikanska systemet mer schatterat, såväl socialt som meritokratiskt.

SKOLTYPER OCH SKOLORNAS KARAKTERISTIK

Vilken typ av skola studenterna studerar vid är tydligast förbundna till rummets två första axlar, se Tabell 139, det vill säga de axlar som framför allt upprättas av föräldrarnas tillgångar och egenskaper samt studenternas egna investeringar i det svenska utbildningssystemet (axel 2). De skoltyper som tydligast särskiljs längs den första axeln är nationella universitet, nivå 2, (0,72), nationella universitet, nivå 1, (0,65) och konsthögskolor (0,54), vilka drar mot den dominerande polen, och som står mot *community college* (-0,51) vid den dominerade polen. Med undantag av nationella universitet, nivå 3-4, (0,09) hamnar samtliga övriga skolformer en bit in på den negativa sidan (-0,13 till -0,19). Längs den andra axeln är det i princip samma skolformer som står mot varandra. I stället för nationella universitet, nivå 2, (0,60), är det nationella universitet, nivå 1, (0,90) som har den mest extrema positionen mot den pol där investeringarna i det svenska utbildningssystemet är som mest omfattande. Konsthögskolorna har inte samma ytterliga position längs den andra axeln, utan hamnar på den motsatta sidan om de högst rankade nationella universiteten (-0,16). Återigen finns de övriga nationella universiteten, det vill säga de som är rankade på nivå 3-4, på samma sida som sina högre rankade gelikar, men man befinner sig mycket närmare origo (0,10) än de övriga. Resterande skoltyper finns på den negativa sidan, där vi dels finner det mest omfattande nedärvda transnationella kapitalet, dels indikatorer på små kulturella tillgångar. Den mest markanta motpolen till de dominerande lärosätena intas även längs denna axel av *community college* (-0,54). De följs av regionala lärosäten, nivå 1-2, (-0,24), handelsskolor (-0,23), och regionala lärosäten, nivå 3-4, (-0,20).

Betraktar vi planet av axel 1 och 2, Graf 69, är det tydligt att den sociala och utbildningsmässiga dimensionen som korrespondensanalysen uttrycker (den axel som kan tänkas gå från det nedre vänstra hörnet upp mot det övre högra hörnet) sammanfaller med en prestigemässig hierarki mellan skolorna. När vi rör oss upp längs denna axel ökar de tillgångar studenterna har med sig hemifrån och de tillgångar de förvärvat, framför allt inom det svenska utbildningssystemet, och i takt med denna ökning rör vi oss mot allt mer prestigefulla lärosäten. Det är intressant att de mest prestigefulla lärosätena, nationella universitet, nivå 1, är de som drar mest mot den skolmässigt dominerande polen (axel 2), medan nationella universitet, nivå 2, är de som intar den mest extrema positionen mot den socialt dominerande polen. För att få tillträde till de mest exklusiva skolorna förutsätts ansevliga investeringar i det svenska utbildningssystemet. Vi kan dra oss till minnes att ca 52 % av dem som läser på dessa skolor har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, vilket endast gäller för 19 % av

dem som läser på nationella universitet, nivå 2, där den ekonomiska utbildningen är den vanligaste gymnasiebakgrunden, 23 %. Beträffande det sociala ursprunget kommer 77 % av de senare studenterna från högre tjänstemannahem mot 72 % av de tidigare. Detta uttrycks i grafen på så sätt att de senare hamnar längre mot den dominerande polen längs den första axeln än de tidigare.

Vi har även lagt in en del andra egenskaper för skolorna såsom anciennitet, skolavgifter, SAT-poäng, huvudman och religiös profil (se även Tabell 139). Dessa följer den generella logiken. Vid den dominerande polen återfinns även egenskaper som etablerad efter 1945 (ingen anciennitet), låga SAT-poäng (lite meritokratiskt kapital) och mycket låga skolavgifter (lite ekonomisk prestige). Vid dess motpol, där de högst rankade och dominerande lärosätena placerar sig, återfinns de äldsta universiteten, grundade före 1850 (mycket anciennitet), de högsta SAT-poängen (omfattande meritokratiskt kapital) och de högsta skolavgifterna (mycket ekonomisk prestige). Medelstora tillgångar, det vill säga medelunga universitet, medelhöga SAT-poäng och skolavgifter placerar sig mellan dessa ytterligheter runt origo.

I det nedre högra hörnet samlas de egenskaper som vittnar om mycket omfattande ärvda internationella tillgångar. Ingen av skoltyperna återfinns här. Konsthögskola är den kategori som kommer närmast. Likaså att skolan har en religiös profil och att den är privat och vinstdrivande. Särdrag för dessa skolor är att de ses på med misstänksamhet från de grupper som har gjort de mest omfattande investeringarna i det svenska systemet. Det är exempelvis mycket ovanligt att svenska lärosäten har utbyten med privata vinstdrivande skolor, men däremot vanligt att utbyten sker med privata icke vinstdrivande lärosäten, den kategori som omfattar Ivy League-universiteten och flera av de mest namnkunniga lärosätena.

För de nästföljande axlarna finner vi också vissa skillnader, dock inte lika markanta som för de två första. Längs den tredje, se Graf 70, som skiljer en kosmopolitisk och humanistisk/samhällsvetenskaplig pol från en nationell och teknisk/ekonomisk pol, ställs regionala lärosäten, nivå 1-2, (0,52) och konstskolor (0,32) vid den tidigare mot nationella universitet, nivå 1, (-0,35), handelsskolor (-0,26) och nationella universitet, nivå 3-4, (-0,22). Det finns en logik i detta. Regionala lärosäten, nivå 1-2, rymmer många *liberal arts colleges*, vilka vanligen mest bedriver undervisning i humaniora och samhällsvetenskap, och de högre studierna blir en förlängning av de tidigare studierna bedrivna på gymnasienivå. Konstskolorna bekräftar denna orientering vid polen mot det kulturella. Likaså drar handelsskolorna mot den pol där det är vanligt att studenterna läst ekonomi på gymnasiet. Att de nationella universiteten, nivå 3-4, återfinns vid denna pol hänger samman med att mer än hälften av studenterna i denna skolkategori läser ekonomi. Att de nationella universiteten, nivå 1, drar mest tydligt mot den nationella och tekniska/ekonomiska polen, är begripligt eftersom studier inom naturvetenskap och teknik är överrepresenterade bland dessa studenter (och man har vanligen läst naturvetenskap och teknologi på gymnasiet) samt att de studenter som läser på de mest prestigefulla lärosätena också är de som har genomfört de mest omfattande investeringarna i det svenska

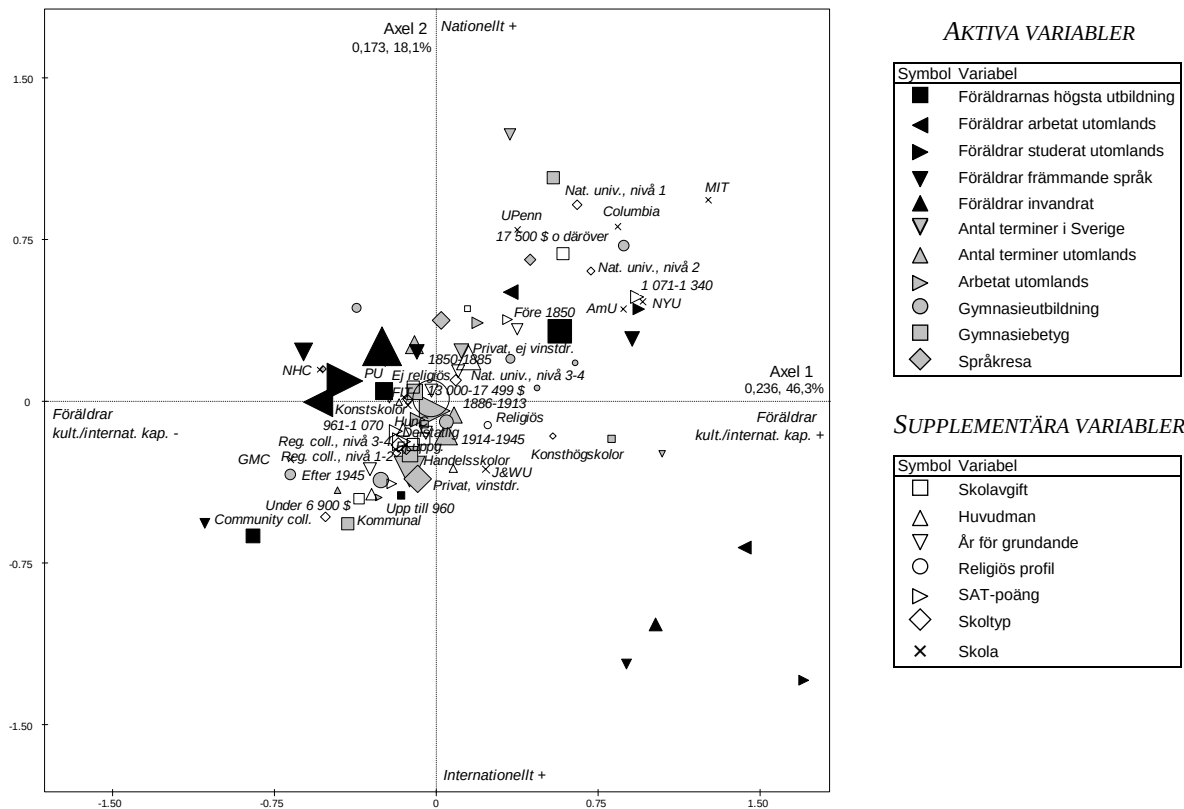
utbildningssystemet. För de övriga supplementära variablerna är det svårt att finna tydliga mönster längs den tredje axeln.

Skoltyperna är minst tydligt spridda längs den fjärde axeln, se Graf 71. Den tydligaste oppositionen är den mellan handelsskolorna (0,38), som hamnar vid den amerikanska polen, och konsthögskolorna (-0,31) och de nationella universiteten, nivå 1, (-0,30), vid den nationella polen. De regionala lärosätena, nivå 1-2, (0,23) drar mot den tidigare polen, och de nationella universiteten, nivå 2, (-0,23). Det går att tolka oppositionen som en skillnad mellan de mest prestigefulla lärosätena, som drar mot den nationella polen, och vissa av de mindre prestigefulla lärosätena, handelsskolorna och de regionala lärosätena, nivå 1-2, positionerade vid den amerikanska polen.⁵¹⁴ Denna tolkning understryks av att de högsta SAT-poängen och de högsta skolavgifterna drar mot den nationella polen och de lägsta SAT-poängen och skolavgifterna mot den amerikanska.

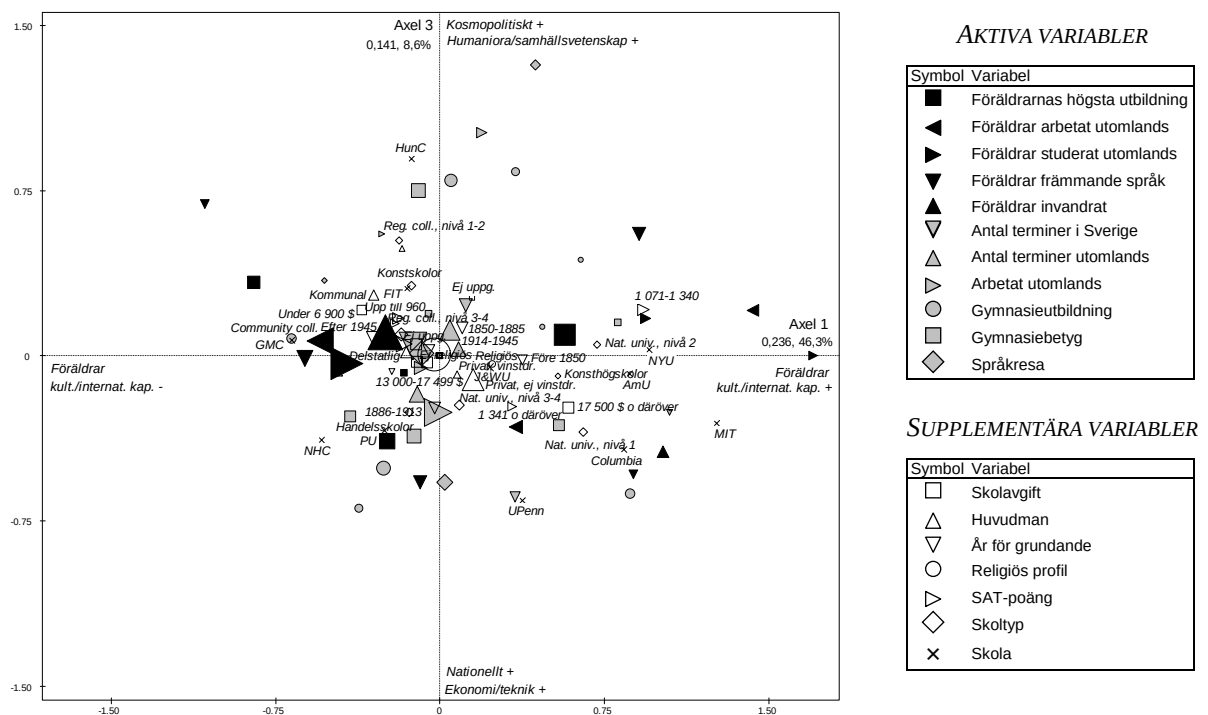
Graf 72 ger oss en översikt över planet av axel 3 och 4. Den triangulära strukturen med ett nationellt hörn, ett kosmopolitiskt och ett amerikanskt, har tre skoltyper som korresponderar mot dessa. Vid den nationella polen hittar vi på de mest prestigefulla lärosätena de som investerat mest i det svenska utbildningssystemet. De två övriga uttrycker internationella satsningar, men av olika slag. Vid den amerikanska polen samlas de studenter som har satsat mest på investeringar på amerikansk mark, vilket sammanfaller med studier på handelsskolor, och vid den kosmopolitiska polen där satsningar är riktade mot områden utanför den anglosaxiska världen, finns de som läser på regionala lärosäten, nivå 1-2, det vill säga vanligen *liberal arts colleges* med främst humaniora, språk och samhällsvetenskap på schemat.

⁵¹⁴ De andra mindre prestigetyngda skoltyperna, *community college*, konstkolor, regionala lärosäten, nivå 3-4, och nationella universitet, nivå 3-4, hamnar alla mycket nära mitten.

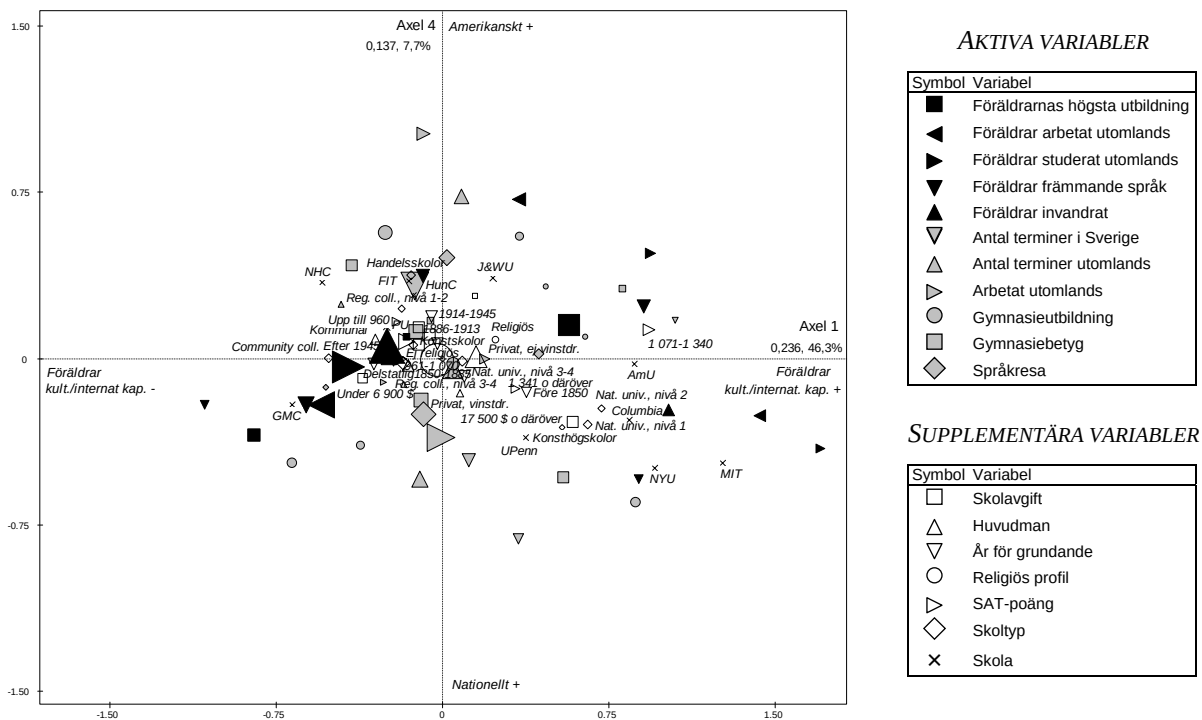
Graf 69. Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

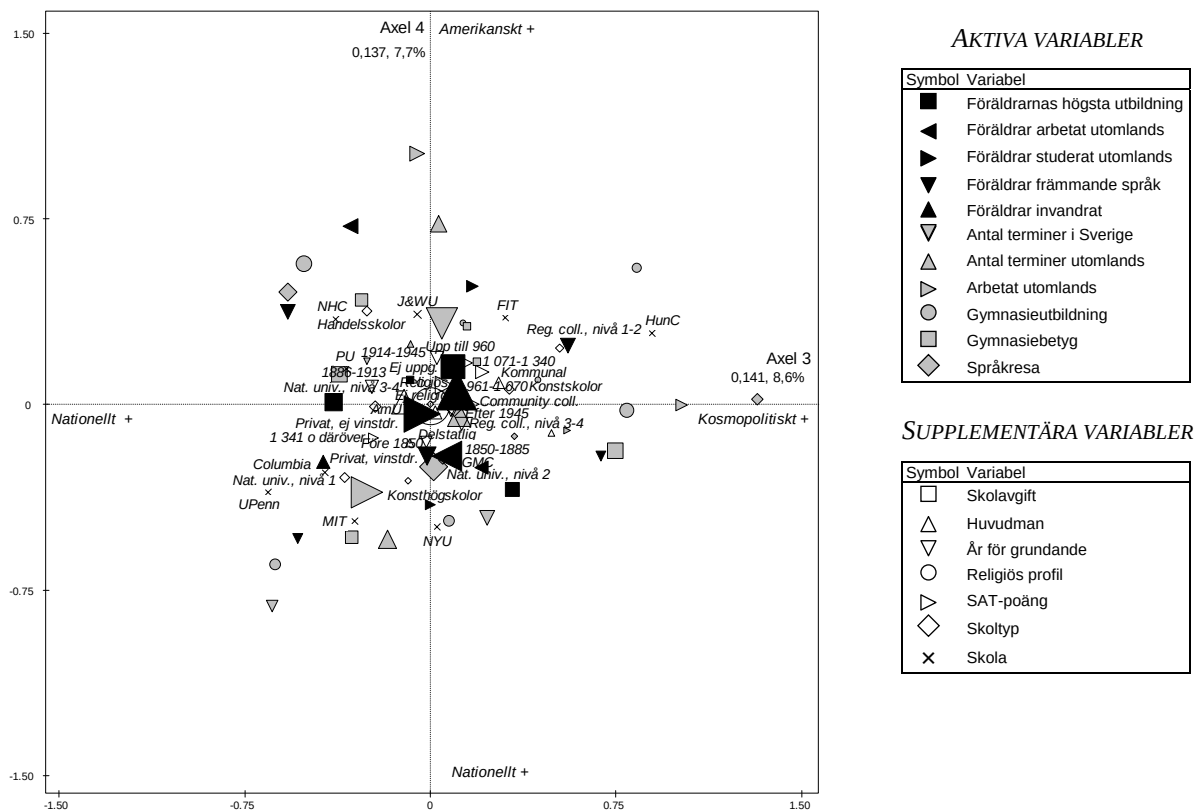
Graf 70. Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

Graf 71. Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 72. Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.

STUDIEINRIKTNINGAR

Även studieinriktningar är tydligt spridda längs de olika axlarna och de är mer jämt fördelade längs samtliga fyra axlarna än skoltyperna (de största avstånden för respektive axel är 0,88, 1,02, 0,90 och 0,81), se Tabell 140. Det är olika ämnen som positionerar sig extremt. Längs den första axeln (Graf 73), den som upprättas på basis av föräldrarnas tillgångar, ställs medicin/naturvetenskap (0,38), statsvetenskap (0,36) och journalistik/media (0,26) vid den dominerande polen mot vård- och pedagogiska utbildningar (-0,50) och humaniora (-0,15) vid den dominerade polen. Det är som för skoltyperna ungefär samma ämnen som utmärker sig längs de första två axlarna. Längs den andra axeln står medicin/naturvetenskap (0,65) närmast den nationella polen, följd av statsvetenskap (0,49), och data/teknologi (0,24), mot vård- och pedagogiska utbildningar (-0,37) och journalistik/medievetenskap (-0,29) vid den motsatta polen. De senare ämnena är med andra ord de som ligger längst från den pol där de egenskaper som indikerar de mest omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet samlas. Notera att av de tre ämnesgrupper som intar de mest dominerande positionerna längs den första axeln skiljer sig journalistik/medievetenskap från medicin/naturvetenskap och statsvetenskap längs den andra axeln. Journalistik/medievetenskap är det ämne som hamnar närmast den internationella polen längst ned till höger i grafen.⁵¹⁵

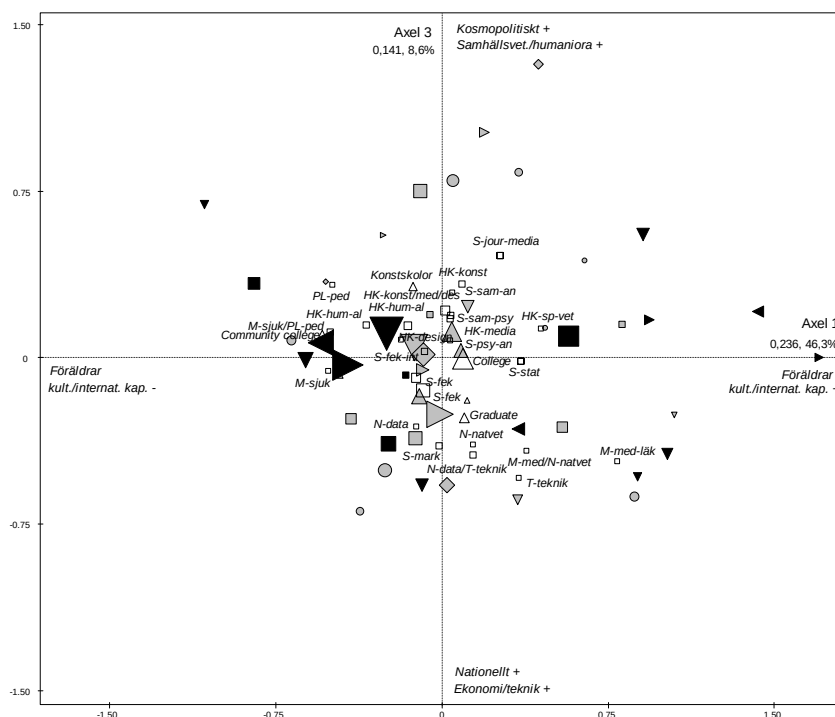
Längs den tredje axeln (Graf 74) är det delvis andra ämnen än längs de två första axlarna som särskiljs. Mot den humanistiska/samhällsvetenskapliga och kosmopolitiska polen drar journalistik/medievetenskap (0,46), design/konst (0,21) och psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (0,19). Motpolen till dessa vid den nationella polen där tekniska, naturvetenskapliga och ekonomiska gymnasieutbildningar utgör den modala skolbakgrunden är data/teknik (-0,44) och medicin/naturvetenskap (-0,42). Ekonomi drar också mot denna pol, om än inte lika tydligt (-0,15). Samtliga dessa ämnens positioner korresponderar till stor del med de studier som studenterna bedrivit på gymnasienivå och fungerar som en logisk fortsättning på dessa – gymnasiestudierna är också den viktigaste variabeln för att upprätta den tredje axeln.⁵¹⁶

Den nationella polen längs axel 3 delas upp i två poler längs den fjärde axeln (Graf 75). Vid den nationella polen i den fjärde axeln kvarstår parhästarna data/teknik (-0,58) och medicin/naturvetenskap (-0,49). Ekonomi (0,19) har dock skiljts från denna grupp och hamnar tillsammans med psykologi och andra samhällsvetenskapliga studier (0,23) vid den amerikanska polen. Av de övriga ämnena är det

⁵¹⁵ På den mer detaljerade nivån, där ämnena är indelade i arton kategorier, ser vi att vissa av de kategorier som skapats på den mer aggregerade nivån slår samman ämnen med olika sammansättning av studenter. Medicin/naturvetenskap skiljer sig markant åt i planet av axel 1 och 2. Medicin, som visserligen endast omfattar sju individer och vars position bör tolkas med försiktighet, ligger i den mest extrema positionen vid den nationella polen, medan naturvetenskap hamnar nära mitten. Samma fenomen finns för data/teknologi. Det senare ämnesområdet drar mer mot den nationella polen än det tidigare som faktiskt har negativa koordinater längs de två axlarna. Att slå samman ekonomi, marknadsföring och internationell ekonomi ter sig oproblematiskt, samtliga dessa ämnen hamnar tydligt i mitten, mycket nära varandra. Det gäller också för de ämnen som slagits samman till konst och design. Att slå samman språkvetenskap med humaniora är något mindre lyckat. Humaniora hamnar tydligt till vänster i grafen, vid den dominerade polen och språkvetenskap, drar mot den dominerande polen. Det är också det andra av två ämnen som hamnar nära den internationella polen i det nedre högra hörnet.

⁵¹⁶ Det är inte några större skillnader inom ämneskategorierna längs den tredje axeln. Exempelvis ligger data och teknologi respektive medicin och naturvetenskap på ungefär samma avstånd från origo. Detta gäller även för de konstnärliga ämnena. För de ämnen som räknas till ekonomi finns en viss skillnad. Marknadsföring drar mer mot den nationella polen (-0,40) och internationell ekonomi hamnar vid origo (0,03).

Graf 74. Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

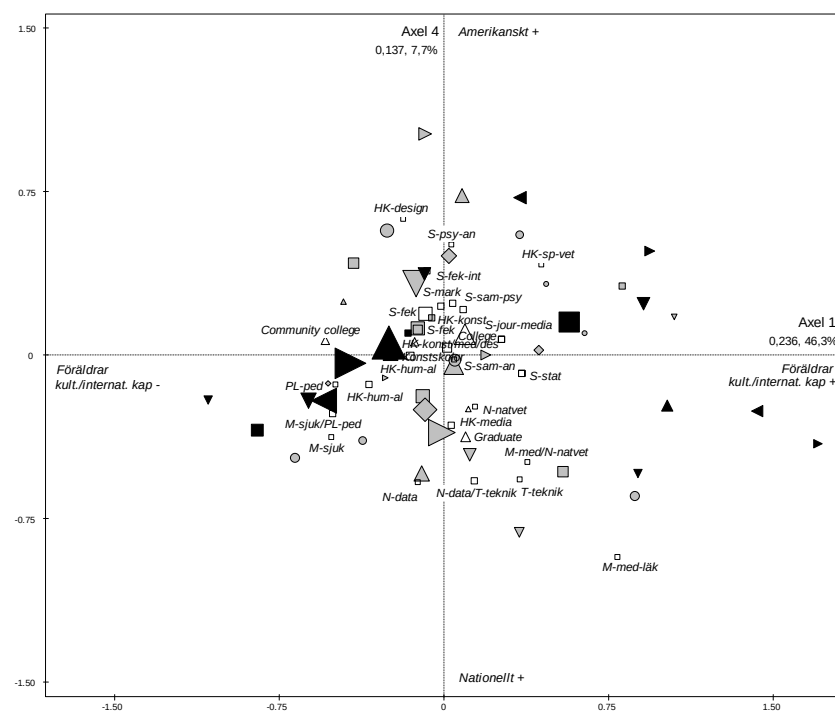
AKTIVA VARIABLER

Symbol	Variabel
■	Föräldrarnas högsta utbildning
◀	Föräldrar arbetat utomlands
▶	Föräldrar studerat utomlands
▼	Föräldrar främmande språk
▲	Föräldrar invandrat
▽	Antal terminer i Sverige
△	Antal terminer utomlands
◐	Arbetat utomlands
●	Gymnasieutbildning
◻	Gymnasiebetyg
◊	Språkresa

SUPPLEMENTÄRA VARIABLER

Symbol	Variabel
◻	Ämne
△	Nivå

Graf 75. Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

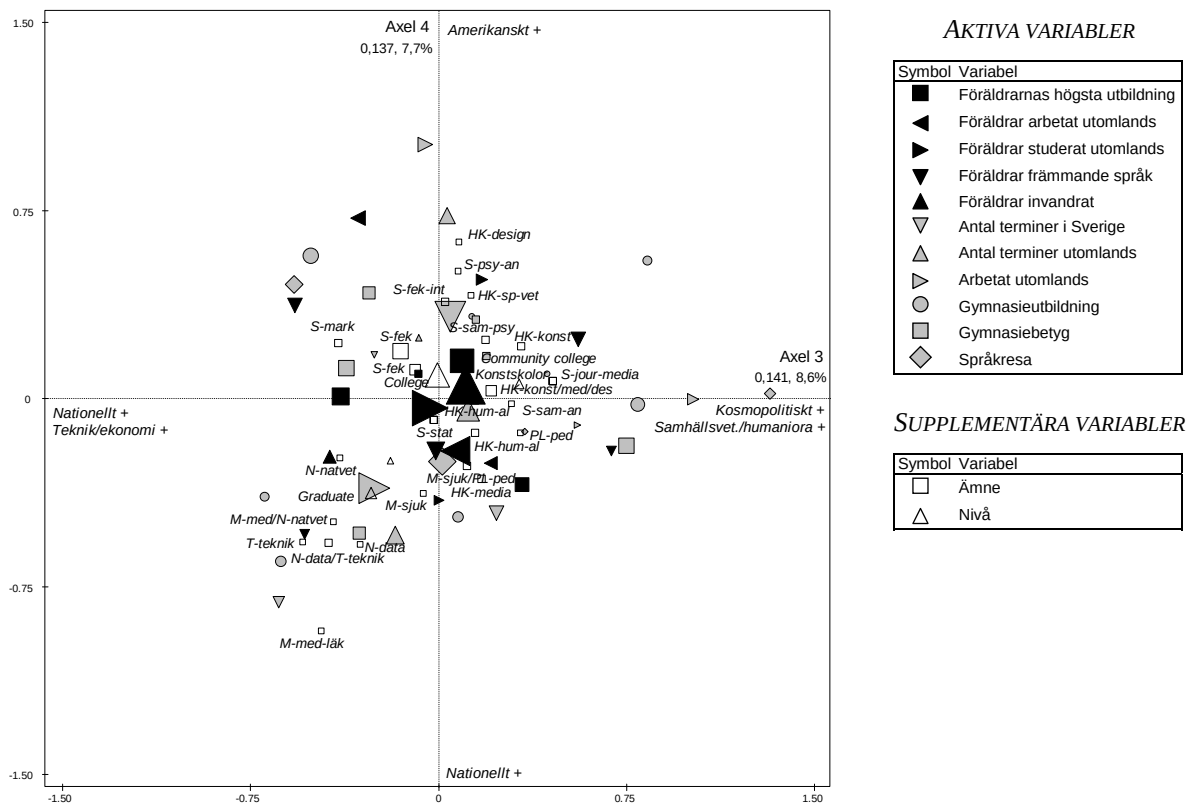
AKTIVA VARIABLER

Symbol	Variabel
■	Föräldrarnas högsta utbildning
◀	Föräldrar arbetat utomlands
▶	Föräldrar studerat utomlands
▼	Föräldrar främmande språk
▲	Föräldrar invandrat
▽	Antal terminer i Sverige
△	Antal terminer utomlands
◐	Arbetat utomlands
●	Gymnasieutbildning
◻	Gymnasiebetyg
◊	Språkresa

SUPPLEMENTÄRA VARIABLER

Symbol	Variabel
◻	Ämne
△	Nivå

Graf 76. Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.

UTBYTESSTUDIER OCH STUDIER SOM FREE MOVER

I och med att vi använt oss av tidigare studier i Sverige som en aktiv variabel för att konstruera rummet av studenternas tillgångar är egenskaperna att läser i USA via ett utbytesavtal eller som *free mover* per automatik kopplat till det rum korrespondensanalysen skapat.⁵¹⁷ För att kunna läsa i USA via ett utbytesavtal är det nästintill nödvändigt att ha läst i Sverige.⁵¹⁸ Men det är inte helt överlappande egenskaper, det är en stor grupp svenska studenter som tidigare läst i Sverige, men som inte läser i USA via utbyten utan som *free mover*. Däremot är det intressant att studera vilka utbytesrelationer som finns, det vill säga att dela upp utbytesstudenterna med utgångspunkt i vilka lärosäten de studerar vid i Sverige.

Föga förvånande är det framför allt de axlar där studier i Sverige bidrar starkt till upprättandet, axel 2 och 4, som ger den klaraste relationen vad gäller utbytesstudier (se Tabell 140). Längs den första axeln (Graf 77) finner vi överhuvudtaget ingen skillnad mellan utbytesstudier och *free movers*, båda modaliteterna hamnar vid origo. Längs den andra axeln är skillnaderna påtagliga. Utbytesstudier

⁵¹⁷ Vi rör oss här med endast två kategorier, utbytesstudier och *free movers*. Det är inte meningsfullt att skilja mellan Erasmus och bilaterala avtal eftersom de tidigare inte omfattar studier i USA. *Free movers* är dessutom i majoritet, endast 13 % av studenterna läser via ett utbyte.

⁵¹⁸ Rent principiellt kan man ju också tänka sig att studenten läser i ett annat land än Sverige utanför USA och att utbytet sker från detta land, vilket exempelvis var fallet för en student som läste i Paris år 2000.

positionerar sig mot den nationella polen, hela 0,69 från origo. *Free movers* återfinns på den andra sidan, 0,09 från origo. Även den tredje axeln (Graf 78) har en nationell pol, om än inte lika stark som för den andra och fjärde axeln, och här drar också utbytesstudier mot denna pol; avståndet från origo är inte lika stort (-0,28). Det största avståndet från origo finns längs den fjärde axeln (Graf 79), där utbytesstudier befinner sig 0,74 mot den nationella polen och *free movers* 0,11 mot den amerikanska polen. I planet av axel 3 och 4 (Graf 80) är det vid den nationella polen i det nedre vänstra hörnet som utbytesstudier hamnar.

Men vi får en något annorlunda och mer komplex bild om vi delar upp utbytesstudenterna utifrån vilken typ av svensk högskola man läser vid. Längs den första axeln får vi nu en viss spridning. Mot den dominerande polen drar universitet (0,28) och fackhögskolor (0,18), vilka står mot regionala högskolor (-0,32). Vi får alltså en uppdelning av lärosätestyperna som svarar mot det allmänna mönstret för lärosätenas rekrytering där fackhögskolorna har de mest resursstarka studenterna följda av universiteten. Båda dessa kategorier har vanligen mycket högre social rekrytering än de regionala högskolorna, vilket återspeglar det faktum att de ligger vid olika poler längs den första axeln. Övriga skolor – en kategori som omfattar Folkuniversitetets utbildningar, vilka inte har högskolestatus i Sverige, men utgör utbytespart med skolor som berättigar till studiemedel för utlandsstudier – hamnar nära origo (-0,04).⁵¹⁹

Det finns även stora skillnader inom gruppen utbytesstudenter längs den andra axeln. Här är det fackhögskolorna (1,38) som intar den mest extrema positionen vid den nationella polen, följda av universiteten (0,87) och regionala högskolor (0,44). Övriga skolor hamnar återigen nära origo (0,07). Den hierarki som erhålls sammanfaller i stort med den för första axeln. Att det nu är de egna skolmässiga investeringarna som mäts gör att vi får en större skillnad mellan de olika skolformerna samt att vi får en omkastning av positionerna för regionala högskolor och övriga skolor, där de senare hamnar längst från den nationella polen, där investeringarna i det svenska utbildningssystemet är som störst.

De två ytterligheterna längs den andra axeln är sedan de två skoltyperna som hamnar närmast varandra längs den tredje axeln, såväl fackhögskolorna som övriga skolor ligger vid den nationella polen (-0,56 resp. -0,46). Universitet och regionala högskolor ligger närmare origo (-0,09 för båda). Här finns med andra ord ingen prestigemässig hierarki, det är skillnader i utbildningsutbud och studenternas gymnasieval som styr positionerna.⁵²⁰ Den fjärde axeln, som upprättas av en polaritet

⁵¹⁹ Det finns ingen officiell statistik för övriga skolor, de ingår ju inte i definitionen av högre utbildning i Sverige och är dessutom privata. Det är ändå rimligt att anta att denna typ av utbildningar rekryterar studenter med medelhögt socialt ursprung, det krävs en del ekonomiska resurser för att läsa på dessa skolor, och som studenter som vanligen inte har så goda studieresultat, hade man haft höga betyg hade det antagligen varit mer attraktivt att läsa en avgiftsfri högskoleutbildning som dessutom berättigar till studiemedel. Skolorna är med andra ord en sorts svensk variant av *écoles refuges*, eller räddningsplaneskolor för att använda en svensk benämning (mer om detta nedan). Det är alltså rimligt att de skiljer sig från de regionala högskolorna genom att det sociala ursprunget är något högre, men inte i paritet med universiteten och fackhögskolorna.

⁵²⁰ Fackhögskolorna och övriga skolor har det gemensamt att man är inriktade mot yrkesorienterade studier inom företrädesvis ekonomi och teknik, en sannolik bana för dem som läst ekonomisk eller teknisk gymnasieutbildning.

mellan de nationella satsningar och en amerikanska investeringar, ställer universitet (-1,13), fackhögskolor (-1,03) och regionala lärosäten (-0,99) vid den nationella polen mot övriga skolor (0,48) vid den amerikanska polen.⁵²¹

TIDIGARE HÖGRE STUDIER I SVERIGE

För att fördjupa analysen av förhållandet mellan det svenska systemet och det amerikanska kan vi undersöka vid vilka svenska lärosäten som de svenska studenterna har läst vid tidigare oavsett om de nuvarande studierna sker via utbyten eller ej (Tabell 140). Huruvida och hur länge en student studerat i Sverige ingår som en aktiv variabel i analysen. Det är därför nödvändigt att vi får ett starkt samband mellan vårt rum av egenskaper och den supplementära variabeln lärosäten studenterna har studerat vid i Sverige längs de axlar där variabeln tidigare studier i Sverige bidrar mycket. Men det råder inte en perfekt överensstämmelse mellan den aktiva och den supplementära variabeln. Information om vid vilka lärosäten som studenterna har studerat vid har inte ingått som aktiva i analysen och vi kan därmed analysera skillnaderna *inom* gruppen som tidigare läst på universitetsnivå i Sverige. Vi kan med andra ord ställa frågor av typen: Hamnar individer som läst vid Uppsala universitet annorlunda i rummet än dem som läst på Stockholms universitet eller på en teknisk högskola?

De axlar där tidigare högre studier i Sverige bidrar mest är axel 2 och 4 och det är här vi finner de största skillnaderna mellan typer av lärosäten och enskilda lärosäten. Längs den andra axeln (Graf 77) drar fackhögskolor (1,04) mest mot den nationella polen, där vi finner de längsta studierna i Sverige, följda av universiteten (0,62). Regionala lärosäten hamnar närmare origo (0,25), men fortfarande tydligt på den nationella sidan. Övriga skolor, som ej har högskolestatus (-0,11) och att ej ha studerat i Sverige återfinns vid den internationella polen. Genom att även analysera de enskilda lärosätena, där detta låter sig göras tack vare tillräckligt omfattande antal studenter, kan vi se att de grova kategorierna universitet, fackhögskolor och regionala universitet döljer olika interna hierarkier. Bland universiteten positionerar sig Uppsala universitet (1,02), mest tydligt mot den nationella polen. Det är ett visst hopp sedan till Lunds universitet (0,70) och Stockholms universitet (0,59) och Göteborgs universitet (0,57). Bland fackhögskolorna är det en klar skillnad mellan de tekniska högskolorna (Kungl. tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola) och de övriga fackhögskolorna (omfattande Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska institutet och Sveriges lantbruksuniversitet). De tidigare hamnar närmare origo (0,76) än de senare som intar en mycket extrem position (1,68).⁵²² Det finns också vissa skillnader längs den första axeln, den som uttrycker det nedärvda kapitalet. Här är det Stockholms universitet (0,58) som placerar sig närmast den dominerande polen och Uppsala universitet (0,14) som ligger närmast origo, det vill säga en motsatt hierarki mot den för axel 1.

Humaniora och samhällsvetenskap läses främst vid universitet och regionala högskolor och dessa hamnar närmare denna andra pol där humanistisk och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning är den modala bakgrunden.

⁵²¹ Förutom skillnaden i inriktning på utbildningsinvesteringarna mot Sverige eller USA uttrycker dimensionen också en skillnad i skolförframgång. Vid den nationella polen återfinns de högsta gymnasiebetygen och vid amerikapolen de lägsta. Bilden av de övriga skolorna som räddningsplankor förstärks.

⁵²² Båda grupperna är små, de omfattar endast elva studenter vardera.

Uppsala står här för en mer meritokratisk selektiv position och Stockholm för en mer socialt selektiv position. Tekniska högskolor och övriga fackhögskolor hamnar mycket nära varandra längs den första axeln (0,45 resp. 0,40) ligger mellan ytterligheterna Uppsala universitet och Stockholms universitet.

Längs den tredje axeln (Graf 78), som framför allt orienteras av studenternas kosmopolitiska investeringar och gymnasieutbildningar, sprider sig lärosätena föga. Den skillnad som uppträder är den mellan konstnärliga fackhögskolor vid den humanistiska/samhällsvetenskapliga och kosmopolitiska polen och tekniska högskolor samt Stockholms universitet vid den ekonomiska/tekniska och nationella polen.⁵²³ Spridningen är klart större längs den fjärde axeln (Graf 79). Till skillnad från den andra axeln, där framför allt fackhögskolorna och universiteten intar de mest extrema positionerna, är det längs den fjärde axeln fackhögskolorna (-0,90) och de regionala högskolorna (-0,77) som befinner sig längst från origo. Universiteten ligger betydligt närmare mitten (-0,36). Bland de stora universiteten finns en spännvidd mellan Stockholms universitet, som tydligast drar mot den nationella polen (-0,73), och Göteborgs universitet (0,01). Däremellan finner vi Uppsala universitet (-0,44) och Lunds universitet (-0,28). Bland fackhögskolorna är det återigen de övriga fackhögskolorna (-1,35) som intar den mest perifera positionen, medan de tekniska högskolorna (-0,65) hamnar närmare origo. Denna axel korregerar i viss mån den hierarki som uppkommit längs den andra axeln, och pekar på att det finns två aspekter av den nationella eliten, dels står man emot dem som har mycket omfattande nedärvda internationella tillgångar (axel 2), dels står man i opposition mot dem som själva investerat mycket i utländsk utbildning och är orienterade mot USA (axel 4), se Graf 80. Dessa två aspekter ger lite olika förhållanden mellan de svenska lärosätena, exempelvis står Uppsala universitet något närmare den amerikanska polen och längre från den internationella polen än Stockholms universitet och vice versa, men skillnaderna skall inte överdrivas.

⁵²³ Det rör sig dock om små grupper studenter, det är endast sju studenter som läst på konstnärliga högskolor och elva som läst på tekniska högskolor. Det är avgjort fler som har läst på Stockholms universitet, 43 studenter, och dessa avviker tydligt från de andra stora universiteten, Uppsala (17 studenter), Lund (26 studenter) och Göteborg (18 studenter), som hamnar betydligt närmare origo (0,03, 0,09 resp. 0,05).

Samarbeten och utbyte som faller utanför de gängse ramarna

En del fenomen faller lite utanför de ramar som ställs upp. Ett exempel är de studenter som läser på skolor i USA som berättigar till studiemedel för utlandsstudier via utbytesavtal med skolor i Sverige som inte är klassade som instanser för högre utbildning och därmed inte är studiemedelsberättigade. Det är framför allt en skola det gäller, Pace University på Manhattan, New York. Johnson and Wales University, som bland annat har ett campus i Providence, Rhode Island, utgör ett annat intressant exempel. Skolan har etablerat ett campus i Göteborg och studenter som läser här beviljades 1996 rättighet att få svenska studiemedel.⁵²⁴ Dessa två skolor är de i särklass två största skolorna. Enligt CSN:s register är det hela 119 studenter som läser på Pace University och 56 studenter som läser på Johnson and Wales University. Svarsfrekvensen är dock låg för dem som läser på Pace University, 25 studenter har besvarat enkäten, vilket utgör 21 % av studenterna. På Johnson and Wales University är siffran bättre, 24 studenter, eller 43 %, har returnerat enkäten. Den låga svarsfrekvensen på Pace University kan troligen förstås mot bakgrund av dels att studenterna ofta studerar en mycket kort tid i USA, vanligen endast en termin, dels att de inte riktigt ser sig som typiska studenter. Mycket av studietiden ägnas åt praktik på företag. I någon mening är dessa studenter analoga till språkstudenterna i Paris, de utgör en grupp studenter som tydligt avviker från de övriga, vad gäller villkoren för studierna.

En hel del av studenterna som läser vid dessa två skolor gör antagligen det inom ramen för utbytesprogram, eller rättare sagt som en integrerad del av utbildningen. Detta verkar ha gett upphov till en del förvirring bland dem som besvarat enkäten. Det finns anledning att misstänka att vissa som läser vid dessa skolor inte har uppgett att de läser där via utbytesavtal, medan andra gjort det. Ett tecken på detta är att en rätt stor del av dem som säger sig studera utomlands via utbytesavtal inte uppger att de har läst i Sverige tidigare och att en del av dem som har läst i Sverige tidigare inte uppger att de läser i USA via utbytesavtal.

Detta medför att det är rimligt att komplettera de analyser som gjorts ovan av tidigare studier i Sverige och av utbyten med en analys av hur skolorna positioneras i rummet, se Tabell 139 och Graf 69-Graf 72. Intressant nog hamnar de två skolorna vid olika poler längs de två första och därmed viktigaste axlarna. Längs den första axeln återfinns Johnson and Wales University (0,23) på den dominerande, resursstarka sidan och Pace University (-0,25) på den dominerade sidan. Längs den andra axeln hamnar Johnson and Wales University (-0,32) på internationella sidan och Pace University (0,18) på den nationella. I planet av de två första axlarna är Johnson and Wales University den punkt som drar mest tydligt mot de internationella arvtagarnas position längst ner till höger (dessa är också överrepresenterade bland dem som läser på skolan, 21 % mot 10 % av samtliga, den mest överrepresenterade gruppen är kosmopoliterna, vilka utgör 25 % av studenterna på skolan mot 9 % av samtliga) och studenterna vid Pace University utgör här en motpol (4 % av studenterna tillhör de internationella arvtagarna; den modala gruppen är den mest överrepresenterade, 44 % mot 27 %, följd av de internationella dominerade, 16 % mot 11 %). I planet av axel 3 och 4 ligger skolorna närmare varandra. Johnson and Wales drar tydligare mot den amerikanska polen (0,36 längs den fjärde axeln mot 0,14 för Pace University), medan Pace University orienterar sig något mer mot den nationella polen längs den tredje axeln (-0,34 mot -0,05) och bort från den kosmopolitiska polen.

Den sociala rekryteringen till skolorna skiljer sig åt. Johnson and Wales University domineras helt av grupper som står den ekonomiska sektorn nära. Totalt kommer 92 % av studenterna från den ekonomiska fraktionen av medelklasserna och den högre sociala klassen, från dessa fraktioner härstammar 54 % av samtliga studenter. Bland studenterna på Pace University är andelen med detta ursprung också större än genomsnittet, 64 %. Vid en närmare analys ser vi en viktig skillnad. Det är ungefär samma andelar studenter som kommer från ekonomisk medelklass (33 % av studenterna vid Johnson and Wales och 32 % av studenterna vid Pace University), men Johnson and Wales har en avsevärt mycket högre andel studenter med ett högt socialt ursprung (58 % härstammar från den ekonomiska överklassen, mot 32 % av studenterna på Pace University). Den kulturella eliten är nästan helt frånvarande på dessa skolor, av studenterna på Johnson and Wales utgör de 4 % och av studenterna på Pace University 8 %, vilket kan jämföras med 19 % av samtliga. För Pace University är de lägre sociala skikten något överrepresenterade, 12 % kommer från arbetarhem, vilket endast 8 % av samtliga studenter gör. Än färre har detta ursprung bland studenterna på Johnson and Wales, där de endast utgör 4 %.

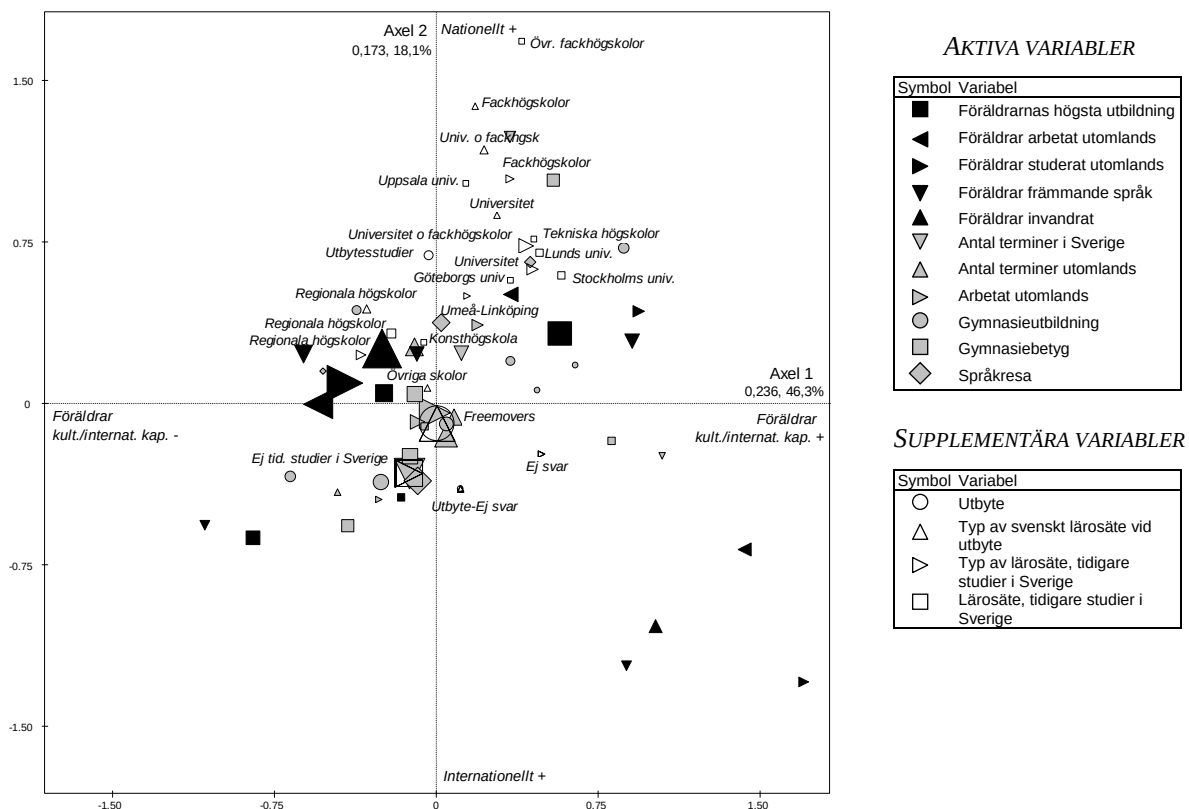
Det höga sociala ursprunget på Johnson and Wales University matchas inte av lika omfattande skolmässigt kapital. 33 % av studenterna har ett betyg under 3,3, vilket endast gäller för 20 % av samtliga studenter, och endast 4 % av studenterna har ett betyg över 4,2, något som 18 % av hela populationen har.

⁵²⁴ Högskoleverket, *Finansiering och frihandel – internationella trender på högskoleområdet 2*, Högskoleverkets rapportserie 2002:34 R, Högskoleverket, Stockholm 2002, p. 55.

Inte heller studenterna vid Pace University har så lyckade skolkarriärer bakom sig. Här återfinns 36 % i den lägsta betygskategorin och ytterligare 44 % i den näst lägsta (av samtliga studenter utgör de två lägsta kategorierna 46 %, studenterna vid Pace University är nästan dubbelt så många i dessa två kategorier).

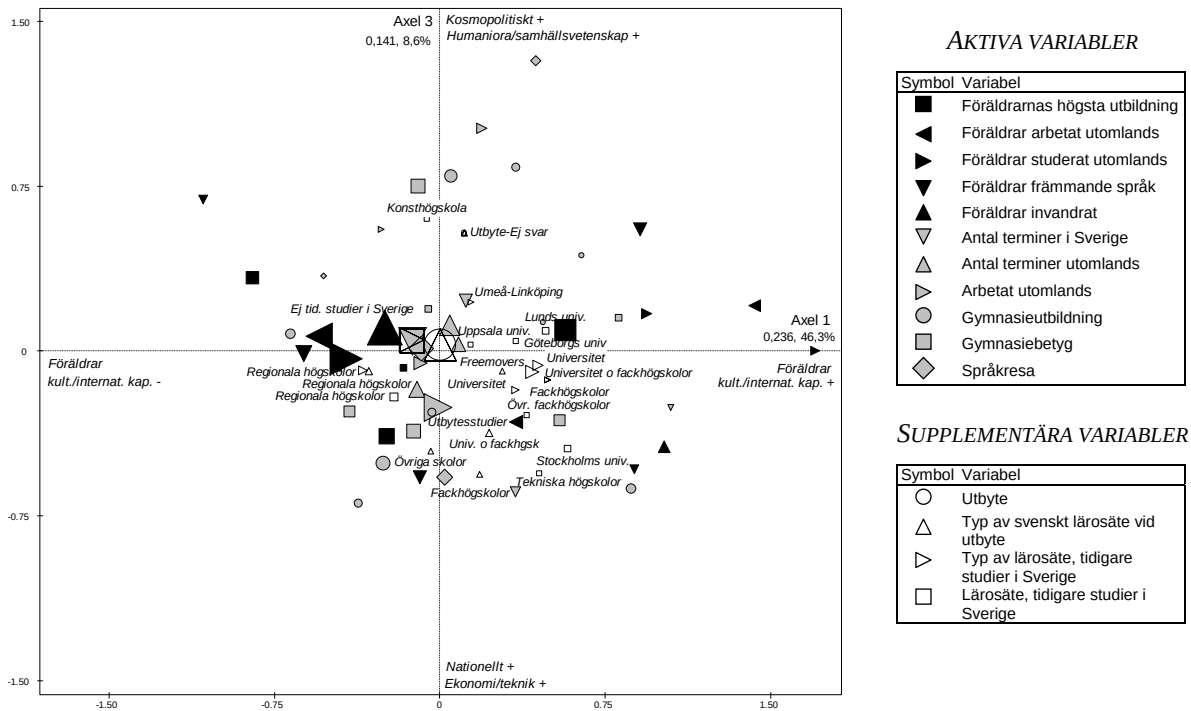
Skolorna kan ses som exempel på räddningsplanutbildningar i Bourdieus mening, det vill säga skolor och utbildningar som framför allt rekryterar studenter som har misslyckats i skolan, men som har behov av det symboliska kapital som utbildningsexamina är behäftade med. Vanligtvis används dessa skolor av de ekonomiska fraktionerna, men de kan också användas av de lägre sociala skikten med uppåtsträvande ambitioner. Det är kännetecknande att de högre kulturella skikten undviker skolorna, eftersom skolorna så tydligt signalerar en alternativ utbildningsgång till dem som går via anrika fackhögskolor och traditionella universitet, vilka är de självklara preferenserna för de kulturella eliterna. Det är vidare intressant att skolorna, framför allt Johnson and Wales University, drar så tydligt mot den amerikanska polen längs den fjärde axeln, vilket sannolikt går i samklang med utbildningarnas innehåll.⁵²⁵

Graf 77. Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.

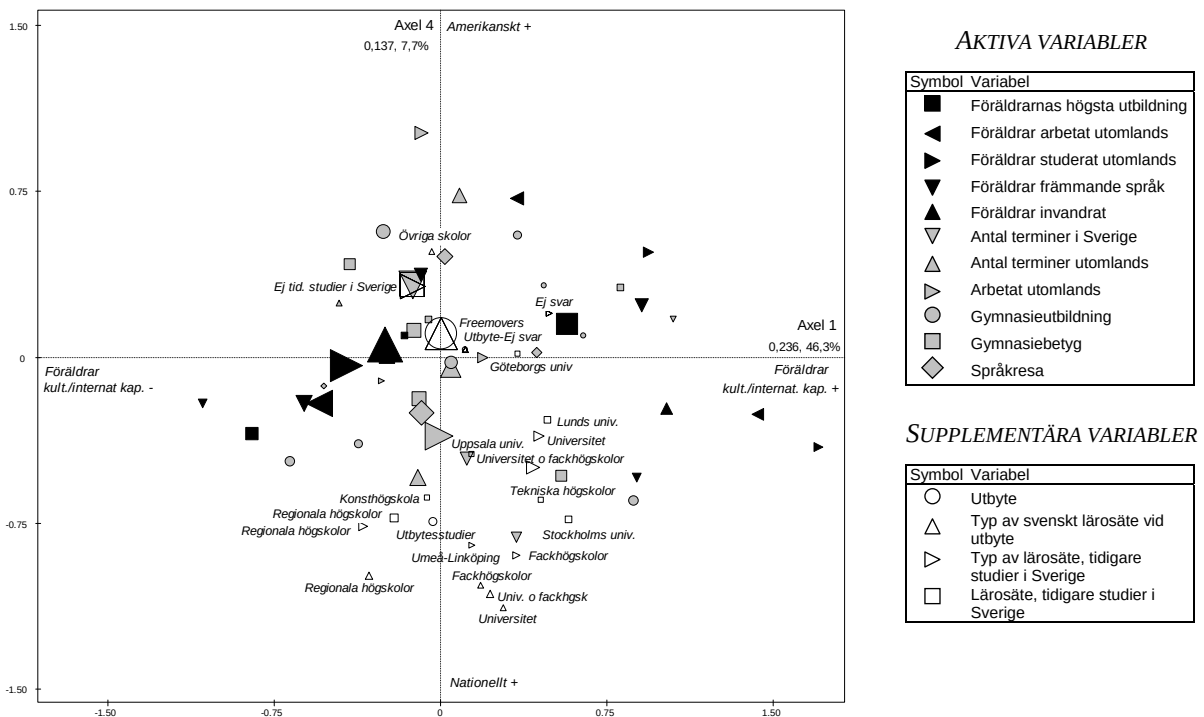

⁵²⁵ Att Amerika är en självklar referens för dessa skolor är tydligt i de flesta länder. För de franska handelsskolorna och handelshögskolorna, se Guilian Gemelli, "Les écoles de gestion en France et les fondations Américaines (1930-1975). Un modèle d'appropriation créative et ses tournants historiques", pp. 11-28 i *Entreprises et histoire*, nr 14-15 "Former des gestionnaires" 1997, och för ekonomi vid universiteten, se Marie-Emmanuelle Chessel & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001. För de italienska motsvarigheterna se Garzia Scarfò Ghellab, *La transformation du système d'enseignement Italien. La diffusion des business schools*, L'Harmattan, Paris 1997, pp. 47-67.

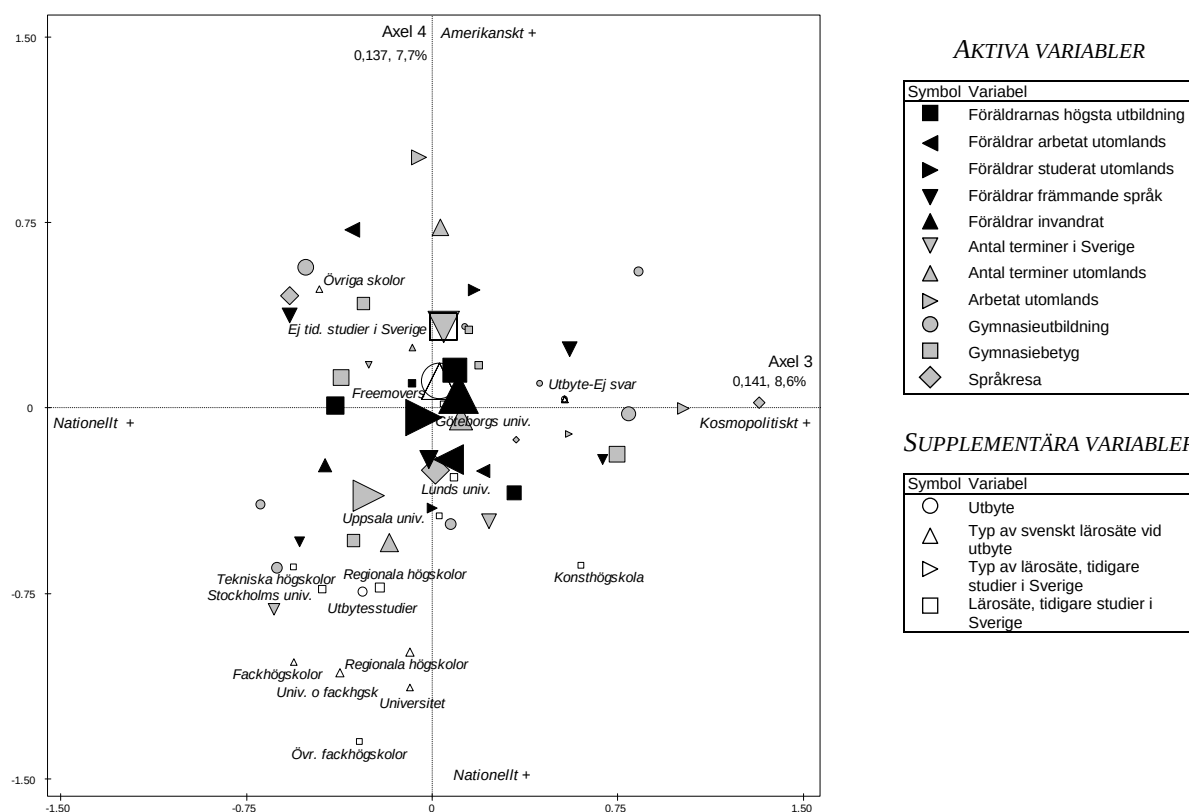
Graf 78. Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.

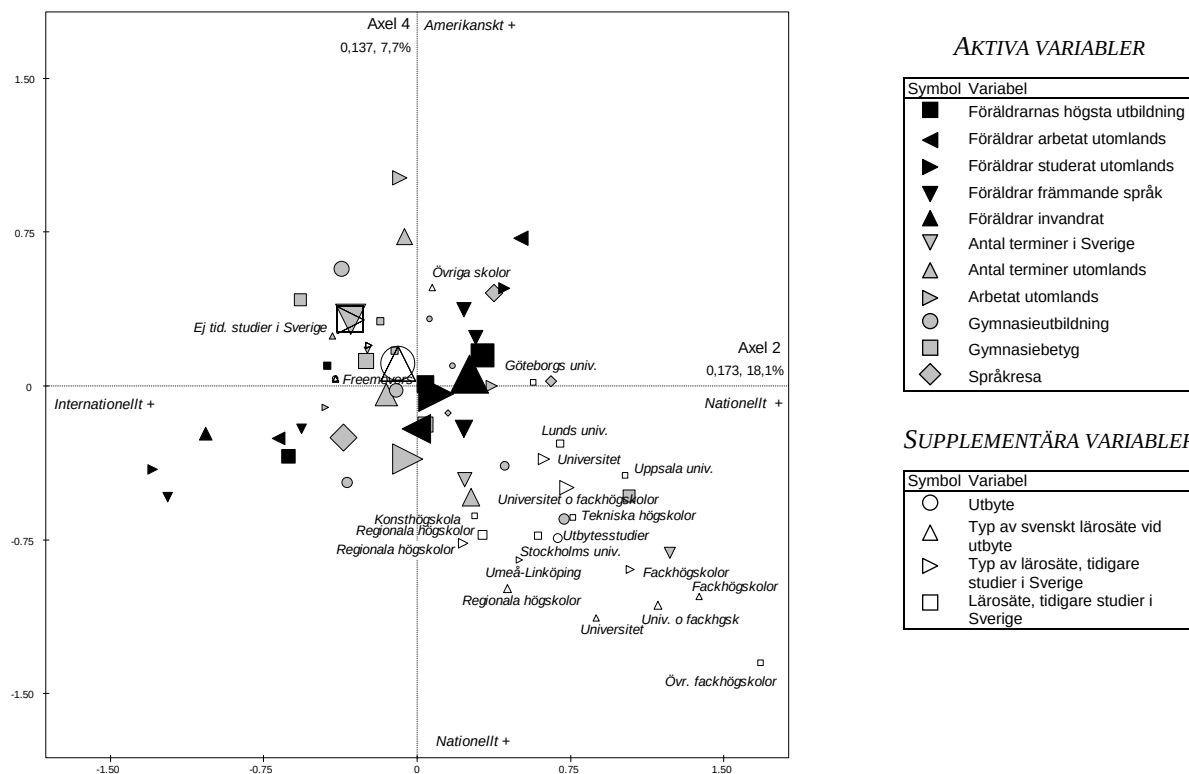
Graf 79. Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.

Graf 80. Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.

Graf 81. Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 4.

KONKLUSION OCH NÅGRA EMBLEMATISKA SKOLOR

Lägger vi samman de olika aspekterna av de utbildningsinvesteringar som studenterna gör (typer av lärosäten, ämnesinriktningar, tidigare studier i Sverige och utbyte), såsom dessa uttrycks inom ramen för det mångdimensionella rum vi skapat genom korrespondensanalys, faller några tydliga kluster av investeringar ut. Vi kommer nedan att redogöra för dessa. De skolor som har de största antalen svenska studenter har markerats i rummet och vi kommer att utnyttja dessa som emblematiska skolor för de mönster vi avtäckar. Ambitionen med konklusionen är även att försöka redogöra för de logiker som ligger bakom de mönster som kan skönjas.

I planet av axel 1 och 2 summeras de två mest centrala skillnaderna i studenternas nedärvda och förvärvade tillgångar. Den mest fundamentala oppositionen, den som uttrycks av den första axeln, är den mellan dem som har föräldrar med mycket utbildningstillgångar och internationella tillgångar och dem som har föräldrar som saknar eller har lite av dessa typer av resurser. Längs den andra axeln ställs studenter som gjort omfattande egna investeringar i det svenska utbildningssystemet mot studenter som har föräldrar med mycket internationella tillgångar. Vi får i detta plan tre distinkta poler, en elitpol som samlar dem som har mest av förvärvat nationellt utbildningskapital, en elitpol definierad av dem som har mest av nedärvda internationella tillgångar, samt en dominerad pol både studenterna och deras föräldrar har begränsade resurser, såväl utbildningsmässiga som internationella.

Mot dessa tre poler svarar tre typer av investeringar. Vid den utbildningsmässiga elitpolen, längst upp något till höger i grafen, finner vi de mest prestigefulla lärosätena, det vill säga lärosäten som bland annat har de högsta SAT-poängen, de högsta terminsavgifter, och mest anciennitet. Här samlas också studier i medicin, teknologi och statsvetenskap, företrädesvis på *graduate*-nivå, utbytesstudier, framför allt genom utbytesavtal mellan de amerikanska lärosätena och fackhögskolor och universitet i Sverige, det vill säga den typ av svenska lärosäten som man också genomfört omfattande tidigare studier vid (även om man inte läser i USA via ett utbyte). Längst ned till höger i grafen återfinns den andra elitpolen, den där egenskaper som indikerar ett omfattande arv av internationella tillgångar samlas. Vid denna pol finner vi få indikatorer på utbildningsinvesteringar, vilket kan tolkas som att de studenter som återfinns här inte på så avgörande sätt skiljer sig från de övriga studenterna vad gäller sina utbildningsinvesteringar. De egenskaper som ändå drar något åt detta håll är att läsa på konsthögskola och handelsskolor, som kan vara vinstdrivande, att studera språkvetenskap eller journalistik/media, samt att inte läsa i USA via utbytesavtal. Mot dessa två poler står en tredje pol, den dominerande polen, längst ned till vänster i grafen. Här samlas en distinkt uppsättning av egenskaper. Mest karakteristiskt är att läsa på ett *community college*. Med detta följer kommunalt ägande, låga skolavgifter, inga krav på SAT-poäng eller mycket låga SAT-poäng, och att lärosätet är nyligen etablerat. I mångt och mycket utgör dessa särskiljande drag en total motsats till den dominerande utbildningspolen. Därtill kan vi lägga att studier inom vård och pedagogik (ämnen som åtminstone i en svensk kontext tillhör de minst prestigefulla) är mest vanligt förekommande vid denna pol. Samt att man inte har läst i Sverige på högre nivåer.

Dessa tre poler och de korresponderande typerna av investeringar visar som i fallet med de svenska studenterna i Paris på hur två nationella utbildningssystem möts. Det är återigen via mycket omfattande investeringar i det svenska systemet som man kommer i åtnjutande av de mest åtråvärda positionerna i det andra nationella systemet. Till skillnad från de svenska studenterna i Paris, där de egna utbildningsmässiga investeringarna var så mycket mer betydelsefulla för på vilka lärosäten man studerar vid i Paris och vilka typer av studier man bedriver än det nedärvda kapitalet, sammanfaller här de säkraste investeringarna med dem som har mycket av nedärvda resurser. Men inte för mycket, de som har det mesta av internationellt arvegods hamnar långt bort från de högst rankade lärosätena. Framför allt är det emellertid ett problem om man saknar ärvda resurser. Då är man hänvisad till det mest dominerade området av det amerikanska högre utbildningssystemet, nämligen till *community colleges*, vilket från ett svenskt perspektiv ter sig som en andra vända på en gymnasieutbildning. Den typ av verksamhet som bedrivs här har föga gemensamt med de studier som studenterna vid Columbia University och University of Pennsylvania, (de Ivy League-universiteten som är mest befolkade av svenska studenter), MIT (ett världsledande tekniskt universitet med ett antal svenska studenter) eller NYU (mitt i hjärtat av downtown Manhattan, renommerat och populärt bland svenska studenter) som exempel. Dessa lärosäten är de som befinner sig på det längsta avståndet från dem som läser på *community colleges*. En indikator på att studier vid *community college* har ett mycket lågt värde i det svenska högre utbildningssystemet är att det helt saknas utbytesavtal med denna typ av skolor.

Överhuvudtaget finns en klar homologi mellan hur de amerikanska lärosätena positionerar sig i rummet och hur de svenska lärosätena (utbyteslärosäten eller inte) placerar sig. Den prestigemässiga hierarki som uppkommer när vi rör oss från det nedre vänstra hörnet med *community college*, över mitten och regionala lärosäten, konstskolor, handelsskolor och de lägst rankade nationella universiteten till det övre högra hörnet med de näst högsta och de högst rankade nationella universiteten korresponderar mot en hierarki där inga högre studier i Sverige återfinns i det nedre vänstra hörnet, regionala lärosäten och övriga skolor positionerar sig i mitten och universitet och framför allt fackhögskolor hamnar högt upp mot det högra hörnet.

När vi för samman den tredje och den fjärde axeln, som båda framför allt orienteras av studenternas egna egenskaper, erhåller vi ett plan som ånyo ger oss tre poler. Återigen finner vi en pol som samlar dem som genomfört de mest markanta investeringarna i det svenska utbildningssystemet, nu positionerad längst ned till vänster. Mot denna pol står, längs den tredje axeln, en kosmopolitisk pol, där egenskaper som att ha arbetat i andra länder än USA och att ha läst språkkurs i icke-anglosaxiska länder återfinns, samt, längs den fjärde axeln, en amerikansk pol, där det är karakteristiskt att ha arbetat i USA, företagit språkresor till anglosaxiska länder och att ha läst många terminer utomlands. Vi finner alltså att två olika modeller av internationella investeringar, en amerikansk och en kosmopolitisk, står mot en företrädesvis nationell investeringsstrategi.

De supplementära egenskaperna är inte lika spridda i detta plan som i planet av axel 1 och 2. Det går ändå att se vissa mönster, framför allt vad gäller ämnesinriktningarna. Vid den nationella polen

samlas som i det föregående planet de mest prestigefulla nationella universiteten. De näst högst rankade nationella universiteten drar något mer mot den kosmopolitiska polen och konsthögskolorna är faktiskt närmare den nationella polen (längs den andra axeln intar de en oppositionell position till den nationella polen). Mer tydligt är att ämnen som medicin, teknologi och data drar mot den nationella polen. Även *graduate*-studier hamnar här. I än mer ytterliga positioner vid den nationella polen hamnar egenskaperna att ha studerat vid svenska fackhögskolor eller att läsa i USA via utbyte där den svenska parten är en fackhögskola eller ett universitet men även en regional högskola. Alla former av utbyte förutom dem som sker med övriga, icke högskoleklassade skolor i Sverige hamnar klart vid den nationella polen. Vid den amerikanska polen samlas egenskaper som att läsa i USA som *free mover* eller via ett utbyte med övriga svenska institutioner. Den amerikanska polen är även en ekonomisk pol, här finns egenskaper som att läsa på en utpräglad handelsskola och ämnen som ekonomi, internationell ekonomi och marknadsföring. Men även att läsa design, språkvetenskapliga studier och psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen. Vid den kosmopolitiska polen finner vi de högst rankade regionala lärosätena, en kategori där *liberal arts colleges* är överrepresenterade, framför allt journalistik/media och i viss mån konst och pedagogik.

Logiken bakom de investeringar som manifesteras i planet av axel 3 och 4 är något annorlunda än för planet av axel 1 och 2, vilket helt enkelt beror på att det är andra uppsättningar egenskaper som ligger bakom upprättandet av de olika planen. I planet av axel 3 och 4 är inte föräldrarnas egenskaper särskilt bidragande, utan det är snarare studenternas egna utbildningsinvesteringar, nationella/internationella satsningar och val av gymnasieutbildningar som orienterar planet. Följaktligen får vi en korrespondens mellan exempelvis de ämnesinriktningar som studenterna valt i USA och de ämnen som präglar deras gymnasieutbildningar. De hierarkiska skillnaderna mellan skoltyperna är mindre accentuerade här och alltså mer betingade av det kapital som är kopplat till familjen (och förvisso också till de egna investeringarna i det svenska utbildningssystemet). Planet kan sammanfattas som att den av medicin/teknologi/data definierade nationella polen står mot en ekonomisk pol som sammanfaller med den amerikanska polen och mot den mer humanistiskt orienterade kosmopolitiska polen.

Även om skoltyperna inte är speciellt relaterade till planet av axel 3 och 4 är vissa av de enskilda skolorna tydligt artikulerade av planet. Detta beror på att skolorna ofta har en klar specialisering som sammanfaller med de ämnesmässiga olikheter vi funnit. Exempelvis hamnar MIT nära den nationella polen som domineras av data och teknologi, det vill säga de ämnen som skolan är mest förknippad med. Vid den amerikanska polen positionerar sig Johnson & Wales University, ett lärosäte som klassas som handelsskola. Det lärosäte som mest tydligt hamnar vid den kosmopolitiska polen är Hunter College, ett av staden New Yorks egna lärosäten, beläget på Upper East Side. Det är betydligt billigare att läsa här på än Columbia University, New York University och The New School, men skolan erbjuder samma typ av generella breda studier som dessa tre Manhattan-baserade privata lärosäten.

Sammanfattningsvis finns en klar relation mellan det rum av studenternas egenskaper vi skapat och studenternas utbildningsinvesteringar. Valet av skola är påtagligt strukturerat efter studenternas totala nedärvda tillgångar och förvärvade nationella utbildningsmässiga resurser (axel 1 och 2), där de högst och näst högst rankade nationella universiteten placerar sig i de mest kapitaltäta delarna av rummet, och den minst prestigefulla skoltypen, *community college*, hamnar i den del som samlar studenter med begränsade resurser. Studenternas ämnesinriktningar struktureras tydligast av deras egna investeringar (axel 3 och 4) och en tripolär struktur med ekonomi vid den amerikanska polen, data/teknologi och medicin/naturvetenskap vid den nationella och journalistik vid den kosmopolitiska avtäckts. Det finns även en homologi mellan det svenska högre utbildningssystemet och hur de svenska studenterna fördelar sig på utbildningar i USA. Att ha läst vid svenska fackhögskolor och traditionella universitet går hand i hand med att läsa vid de mest prestigefulla lärosätena i USA. Mindre konsekvrerade studier i Sverige leder till medelmåttiga positioner i USA och de som helt saknar erfarenheter av högre studier i Sverige finns vanligen på den minst etablerade lärosätena.

Låt oss nu undersöka relationerna mellan studenternas utbildningsinvesteringar och deras tillgångar från ett något annorlunda perspektiv, nämligen via de grupper som den euklidiska klassificeringen gett, för att bland annat undersöka hur hållbara de resultat vi funnit är.

DE NIO GRUPPERNAS UTBILDNINGSSTRATEGIER

De grupper av individer som den euklidiska klassificeringen skapat kan fungera som en förmedlande länk mellan de principiella axlar som korrespondensanalysen pekar ut och en analys av sociala gruppers utbildningsstrategier. Att utgå från klasserna av individer ger oss ett kompletterande perspektiv till analyserna av axlarna, vi kan förstå korrespondensanalysens resultat i termer av grupper av individers egenskaper i stället för som geometriska avstånd, (även om grupperna är definierade utifrån geometriska avstånd).

Det finns en tydlig logik i gruppernas utbildningsstrategier. De grupper som omfattar de mest resursstraka studenterna, *naturvetarna (ch2)*, *de internationella arvtagarna (ch1)* och även i viss mån *kosmopoliterna (ch7)*, är de grupper som är tydligast överrepresenterade på de mest prestigefulla skoltyperna (se Tabell 150). Bland *naturvetarna (ch2)* återfinns hela 47 % av studenterna på ett nationellt universitet av första rang (denna skoltyp samlar 10 % av samtliga studenter) och ytterligare 21 % går på de näst högst rankade nationella universiteten (6 % av samtliga). Totalt går 68 % på dessa två typer av nationella universitet, vilka omfattar 16 % av samtliga studenter. Gruppen är kraftigt underrepresenterad på andra skolformer och framför allt på de minst prestigefulla lärosätena (ingen går på ett *community college*, en enda student går på en handelsskola, och en på en konstskola). *De internationella arvtagarna (ch1)* har en liknande profil, om än inte lika exceptionell, vad gäller de högst rankade nationella universiteten, där en av fem, eller 19 %, går. I övrigt avviker de inte nämnvärt från genomsnittet med undantag av *community college*, där de är underrepresenterade (6 % mot 10 %).

Kosmopoliterna (ch7) är visserligen underrepresenterade bland de högst rankade universiteten (5 % mot 10 %), men å andra sidan överrepresenterade på de näst högst rankade universiteten (10 % mot 6 %), på de högst rankade regionala lärosätena (10 % mot 5 %) och på konsthögskolorna (5 % mot 3 %). De är också underrepresenterade på *community college* (5 % mot 10 %).

Det är tydligt att sammansättningen av tillgångar förklarar de skillnader som finns mellan de tre mest kapitalstarka grupperna. *Naturvetarna (ch2)*, som är den grupp som besitter mest skolkapital (de har de högsta andelarna med höga gymnasiebetyg, som har läst naturvetenskap, samt som har läst minst sju terminer i Sverige) är de som har den i särklass högsta andelen som läser på de mest prestigefulla lärosätena, de högst rankade nationella universiteten. *Kosmopoliterna (ch7)*, som har en underrepresentation i denna skolkategori, skiljer sig inte nämnvärt från *de internationella arvtagarna (ch1)* vad det gäller gymnasiebetygen, men har en klart lägre andel som har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, vilket troligen är en viktig förklaring till att de senare har mycket högre andelar som läser på de mest meriterande lärosätena (där vi finner de högsta andelarna studenter som läst naturvetenskapliga gymnasieutbildning och där naturvetenskapligt studier är vanligast).

De grupper som definieras av att de besitter minst tillgångar, *de dominerade (ch3)*, *praktikerna (ch6)* och *de dominerade internationella (ch8)*, utvecklar tydligt skilda utbildningsstrategier från de tre grupperna ovan. Samtliga har en överrepresentation i den minst prestigefulla kategorin, *community college*, även om andelarna varierar kraftigt från 26 % bland *praktikerna (ch6)* via 16 % för *de dominerade internationella (ch8)* till 13 % för *de dominerade (ch3)*. *Praktikerna (ch6)* har också en kraftig överrepresentation vad gäller konstskolor (22 % mot 13 %) och en viss överrepresentation för de lägst rankade regionala lärosätena (30 % mot 25 %). Dessa tre skolformer samlar närmare fyra av fem, eller 78 % av individerna i gruppen (mot 48 % av samtliga studenter). *De dominerade internationella (ch8)* har en liknande profil, om än inte så markant. De har en överrepresentation bland konstskolorna (18 % mot 13 %). Bland *de dominerade (ch3)* är det framför allt de regionala lärosätena som gäller. På de lägst rankade går 36 % och på de högst rankade ytterligare 13 % (mot 5 %). Minst lika utmärkande för dessa grupper är att de är tydligt underrepresenterade bland de högst rankade nationella universiteten. Det gäller framför allt *de dominerade (ch3)*, där vi endast hittar en student i någon av de två högst rankade kategorierna av nationella universitet, och *praktikerna (ch6)*, där två studenter hamnar i motsvarande kategorier. Bland de dominerande internationella är antalet högre, totalt fem, men man är likväl underrepresenterad, (10 % mot förväntade 16 %).

Bland resterande grupper, *teknisterna (ch4)*, *humanisterna (ch5)* och *den modala gruppen (ch9)* utmärker sig de två tidigare mest. *Teknisterna (ch4)* är klart överrepresenterade i kategorin nationella universitet, nivå 3-4 (34 % mot 18 %), samtidigt som man är underrepresenterad bland dem som läser på *community college* (3 % mot 10 %), handelsskolor (6 % mot 10 %) och konstskolor (9 % mot 13 %). *Humanisterna (ch5)* dominerar i kategorierna konstskolor (28 % mot 13 %) och till viss del regionala lärosäten, nivå 1, (10 % mot 5 %). De är dessutom tydligt underrepresenterade på de två mest prestigefulla nivåerna av nationella universitet och ligger i paritet med *praktikerna (ch6)*. Detta

gäller även för *den modala gruppen* (ch9) (10 % mot 16 %). Handelsskolor är den kategori där man är tydligast överrepresenterade inom (15 % mot 10 %). I övrigt ligger man nära genomsnittet.

Val av skola sammanfaller till viss del med val av ämne. Konstskolorna sysslar nästan uteslutande med konstnärliga ämnen och handelsskolorna med ekonomi. Humaniora är vanligt bland de regionala collegen. Naturvetenskap är det mest frekvent att läsa på de stora nationella universiteten. Det är med andra ord inte förvånande att vi finner liknande skillnader för ämnena som för skolorna, se Tabell 151. Vissa tendenser förstärks i och med att kategorier som nationella universitet och regionala college, där merparten av studenterna läser, omfattar ett vitt spektra av ämnen. Exempelvis finner vi att bland *humanisterna* (ch5) läser 33 % konst/media/design (vilket totalt 18 % gör), att 29 % av *teknisterna* (ch4) läser data/teknologi (mot 8 % av samtliga), att 18 % av *naturvetarna* (ch2) läser naturvetenskap/medicin (något som endast 4 % gör totalt sett), att *praktikerna* (ch6) läser pedagogik/vård i större utsträckning än andra (20 % mot 6 %) samt att nästan en av två av de *dominerade* (ch3) läser ekonomi (46 % mot 33 %). Även om det råder en tydlig relation mellan val av ämnen på gymnasiet och val av studier på högskolenivå är det långt ifrån ett ”perfekt” förhållande. Trots att man har den största överrepresentationen är det ändå få av *naturvetarna* (ch2) som läser naturvetenskap/medicin, det är vanligare att man läser ekonomi (29 %). Till kategorin mer ämnesrelaterade studier kan också lägga data/teknologi, som ytterligare 18 % läser. Samtidigt är det 16 % av gruppen som läser statsvetenskap, något som endast läses av 7 % av samtliga studenter. Även om det är den lägsta andelen bland samtliga grupper finns trots allt totalt 60 % av gruppen inom samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen. Anmärkningsvärt är att samtliga *humanister* (ch5) och 95 % av *kosmopoliterna* (ch7) läser humaniora eller samhällsvetenskap. Vad man inte läser (det vill säga i de här fallen naturvetenskap, medicin och teknologi) säger ibland mer om en grupp än vad man läser. *Humanisterna* (ch5) har exempelvis den i särklass lägsta andelen som läser ekonomi (13 % mot 33 % totalt). Samtidigt är man överrepresenterad inom de övriga samhällsvetenskapliga ämnena. *Kosmopoliterna* (ch7) har en genomsnittlig representation inom ekonomi, men statsvetenskap och psykologi prioriteras än mer.

Det finns dessutom skillnader mellan grupperna i benägenhet att studera utomlands via utbytesprogram eller som *free movers*. De grupper som har investerat mest i det svenska utbildningssystemet, *naturvetarna* (ch2) och *teknisterna* (ch4) är även de grupper som mest frekvent studerar via utbytesprogram, 32 % resp. 29 % mot 13 %. Man kunde ha förväntat sig en större skillnad mellan grupperna, att *naturvetarna* (ch2) skulle ha en betydligt högre andel eftersom de utmärker sig med avsevärt högre andelar som har studerat minst sju terminer i Sverige, men det är mer sannolikt att detta ska tolkas som två typer av strategier. Bland *naturvetarna* (ch2) finner vi den högsta andelen studenter som läser på *graduate*-nivå, 50 % mot 16 %, och man kan tänka sig att det är många som genomför sin grundutbildning för att sedan påbörja en *masters*-utbildning eller forskarutbildning i USA. Ytterligare en viktig skillnad mellan *naturvetarna* (ch2) och *teknisterna* (ch4) är att de senare i betydligt större utsträckning läser vid regionala lärosäten i Sverige (11 % av samtliga i gruppen) än de

tidigare, där ingen läser vid en regional svensk högskola, och att de tidigare uteslutande kommer från universitet (13 % av samtliga i gruppen) eller fackhögskolor (18 % av samtliga i gruppen). Motsvarande andelar bland *teknisterna* (ch4) är 3 % och 9 % (se Tabell 152).

Praktiker (ch6), *humanister* (ch5), *de dominerade* (ch3) och *kosmopoliter* (ch7) är de grupper som har de högsta andelarna som inte har läst i Sverige tidigare. Till viss del överlappar dessa grupper dem som har de lägsta andelarna som läser utomlands via utbytesavtal, det vill säga *praktiker* (ch6), 3 %, och *humanister* (ch5), 7 %. De övriga två grupperna ligger runt genomsnittet. *De internationella arvtagarna* (ch1), som har en genomsnittlig andel studenter som ej läst på universitetsnivå i Sverige, har en av de lägsta andelarna som läser i USA via utbytesavtal, 6 %.

Vilka lärosäten man tidigare läst vid i Sverige fördjupar förståelsen ytterligare av gruppernas strategier (se Tabell 152). Bland *naturvetarna* (ch2), som har de högsta andelarna studenter som läst mycket i Sverige, har 26 % läst vid en fackhögskola och 53 % vid ett av de traditionella universiteten (Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg). Motsvarande andelar för samtliga studenter är 6 % resp. 18 %. På en mer specifik nivå ser vi att 32 % har läst vid Stockholms universitet, 16 % vid Lunds universitet, 13 % vid Uppsala universitet och 5 % vid Göteborgs universitet. Det finns med andra ord en klar preferens för de två traditionella universitetsstäderna och rikets huvudstad. *Naturvetarna* (ch2) har även den i särklass högsta andelen som har läst vid övriga fackhögskolor (Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska institutet och Sveriges lantbruksuniversitet), 18 % ingen annan grupp når över 3 %. Att ha läst vid Stockholms universitet och övriga fackhögskolor är i mångt och mycket en vattendelare som särskiljer *naturvetarna* (ch2) från övriga grupper (bland *de internationella arvtagarna* (ch1) har 17 % läst vid huvudstadens universitet, men ingen annan grupp når över 12 %, och bland *de internationella arvtagarna* (ch1) är det endast en som har läst vid de övriga fackhögskolorna). Skillnad mellan *naturvetarna* (ch2) och *teknisterna* (ch4) vad gäller vilka svenska lärosäten utbytena sker via understryks ytterligare när vi ser till vid vilka lärosäten studenterna tidigare läst. Bland *teknisterna* (ch4) har 31 % läst vid regionala lärosäten, det gäller endast för 8 % av *naturvetarna* (ch2) och 12 % av samtliga studenter.⁵²⁶

För att summera de nio gruppernas utbildningsstrategier: De grupper som omfattar de mest resursstraka studenterna, *naturvetarna*, *de internationella arvtagarna* och *kosmopoliterna* (ch7), är de grupper som är tydligast överrepresenterade på de mest prestigefulla skoltyperna. Mest prestigetunga investeringar gör *naturvetarna* (ch2), den grupp som mest av skolkapital och nationellt utbildningskapital. Sju av tio i gruppen går på ett av de högst eller näst högst rankade nationella universiteten. Gruppen är kraftigt underrepresenterad på andra skolformer och framför allt på de minst prestigefulla lärosätena. *De internationella arvtagarna* (ch1) har en liknande profil, om än inte lika exceptionell (de besitter inte heller lika mycket skolkapital och har investerat lite i svensk högre utbildning). *Kosmopoliterna* (ch7) är visserligen underrepresenterade bland de högst rankade

⁵²⁶ Skillnaden ökar ytterligare om vi ser till vid vilka andra lärosäten man läst vid. Av *teknisterna* (ch4) är det en stor del som endast läst vid ett regionalt lärosäte i Sverige (29 %). Bland *naturvetarna* (ch2) är det ingen av dem som läst vid en regional högskola som inte också har läst vid ett universitet eller en fackhögskola.

universiteten (de har de minsta utbildningsmässiga resurserna av de tre elitgrupperna och få har läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning), men å andra sidan överrepresenterade på de näst högst rankade universiteten, på de högst rankade regionala lärosätena och på konsthögskolorna. De är också underrepresenterade på *community college*. Vissa skillnader finns även i valen av ämnen, *naturvetarna (ch2)* är överrepresenterade inom naturvetenskap/medicin, data/teknologi och statsvetenskap, medan nästan samtliga *kosmopoliterna (ch7)* läser humaniora eller samhällsvetenskap. *Naturvetarna (ch2)* har också de högsta andelarna som läser via utbytesprogram och på *graduate*-nivå. *De internationella arvtagarna (ch1)* utgör här en tydlig kontrast.

De minst resursstarka grupperna, *de dominerade (ch3)*, *praktikerna (ch6)* och *de dominerade internationella (ch8)*, representerar en helt annan typ av utbildningsinvesteringar. Samtliga har en överrepresentation i den minst prestigefulla kategorin, *community college*, och man är också överrepresenterade på många andra mindre renommerade skolutyp som konstskolor och de lägst rankade regionala lärosätena. Minst lika utmärkande för dessa grupper är att de är tydligt underrepresenterade bland de högst rankade nationella universiteten. Man är överrepresenterad inom ämnen som vård, pedagogik och ekonomi, ämnen som de mest dominerande grupperna undviker, och man läser i USA som *free mover*.

De tre grupper som har medelmåttiga tillgångar, *teknisterna (ch4)*, *humanisterna (ch5)* och *den modala gruppen (ch9)*, utmärker sig minst. De är i stort varken överrepresenterade på de mest prestigefulla eller de minst dominerade skolutyperna. De utmärker sig mer i valen av ämnen, *teknisterna (ch4)* är överrepresenterade inom teknologi, *humanisterna (ch5)* inom humaniora och konst och *den modala gruppen (ch9)* inom ekonomi. *Teknisterna (ch4)* har en överrepresentation utbytesstudenter, medan de två övriga grupperna, framför allt *humanisterna (ch5)* har försumbara andelar. Detta kan ses som ett uttryck för skillnaden mellan mäns och kvinnors utbildningsstrategier, männen läser mer ofta via utbyten, medan kvinnorna i större utsträckning gör helhjärtade utländska satsningar.

”VEM JAG ÄR HAR JU FORMATS MYCKET AV NEW YORK...”

Jag har blivit vuxen här, jag kom hit när jag var 21 och nu är jag 28. Så vem jag är har ju formats mycket av New York...

Vi har hittills nästan uteslutande behandlat ”objektiva” aspekter av utlandsstudierna. Statistiska analyser har stått i centrum och vi har undersökt hur fördelningar av studenter ser ut på de olika skolorna och utbildningarna och hur studenternas egenskaper kan relateras till varandra och till de utbildningsval de gör. Men denna typ av undersökningar tar inte direkt hänsyn till studenternas ”subjektiva” upplevelser av utlandsstudierna, hur upplever de sin tillvaro som studenter utomlands? Vi har heller inte fått någon direkt förståelse för hur studenterna resonerar i sina val av studier, vilken utbildningshorisont orienterar man sig efter, varför har man valt den skola man valt, vilka andra alternativ såg man? Hur utlandsstudierna påverkar uppfattningen av vad som är svenskt respektive amerikanskt är svårt att komma åt i en enkätundersökning. Detta avsnitt avser att försöka ge rättvisa åt studenternas subjektiva erfarenheter. Det handlar om vilka tillgångar som utlandsstudierna för med sig, bland annat vilka kapital som är knutna till den geografiska plats man bedriver studierna på, vilka resurser som är kopplade till de vänskapsband och kulturella praktiker man odlar och hur skolorna bidrar till formerande av transnationellt gångbara tillgångar. Målsättningen är att förstå vilken betydelse de medel studenterna förfogar över initialt och de resurser som de förvärvat har för deras utlandsstudier och utlandsvistelse och hur detta är relaterat till den framtid de tänker sig. Detta görs bland annat genom att några olika studenters livsbanor analyseras.

Men avsnittet ska inte ses som ett radikalt brott mot de tidigare statistiska avsnitten, utan snarare som en fördjupning av resultaten enligt ett antal tematiker. Först kommer vi att undersöka hur de informanter som intervjuats är positionerade i det rum av individer som korrespondensanalysen skapat samt studera deras fördelning på de grupper av individer som den euklidiska klassificeringen skapat. Ambitionen är att kunna precisera i vilken mening de intervjuade är representativa för hela gruppen svenska studenter i nordöstra USA. Därefter fördjupar vi oss i ett antal livsbanor, där informanterna representerar grupper av individer som den euklidiska klassificeringen skapat. Sedan följer ett avsnitt om geografiska aspekter av utlandsstudierna. Vad innebär det att läsa i New York till skillnad från att läsa på ett lärosäte långt ut på den amerikanska landsbygden och hur nyttjar studenterna alla de resurser och möjligheter som finns i New York? Därefter behandlas ekonomiska aspekter av att studera utomlands, något som har stor bäring på studier i USA, där levnadsomkostnader vida kan överstiga dem en svensk student i Sverige har och där terminsavgifterna lägger tunga ekonomiska ok på studenterna. Avsnittet avslutas med en diskussion om hur studenterna förhåller sig till det svenska, det amerikanska och det kosmopolitiska.

OM REPRESENTATIVITET – DE INTERVJUADES SPRIDNING I RUMMET OCH FÖRDELNING PÅ DE NIO GRUPPERNA AV INDIVIDER

I kapitlet om svenska studenter i Paris diskuterades begreppet representativitet, där ett centralt argument var att det är mycket viktigt att precisera vilken grupp man avser att delpopulationen eller den enskilda individen är tänkt att representera. Detta kan också skifta. En och samma intervjuperson kan tänkas vara representativ för olika former av kollektiv med olika abstraktionsnivå, från kollektiv som kvinnor eller män i allmänhet, invandrade studenter eller utbytesstudenter till svenskfödda kvinnliga studenter som vuxit upp i Afrika och som numera läser på en Ivy League-skola.⁵²⁷

Vi lanserade också ett annat sätt att analysera frågan om representativitet. I och med att de flesta som intervjuats också besvarat enkäten kan de som intervjuats relateras till dels rummet av individer, dels den euklidiska klassificeringens grupper av individer. På så sätt kan vi avgöra om det finns någon uppenbar skevhet i intervjumaterialet i förhållande till hela studentgruppen. En viss skevhet är beroende av praktiska betingelser. Av pragmatiska skäl har fyra geografiska områden prioriterats, New York, Boston, Philadelphia, och Providence i Rhode Island.⁵²⁸ Att bege sig till mindre orter på landsbygden skulle ha tagit för mycket tid och resurser i anspråk för att endast nå några enstaka studenter. Dessutom finns en överrepresentation av studenter som läser på de mest prestigefulla lärosätena (se Tabell 22). En förfrågan om intervju skickades ut till nästan samtliga som läser på de högst rankade nationella universiteten, till mer än hälften av dem som läser på konsthögskolor samt till var tredje student som läser på de näst högst rankade nationella universiteten. Det är också i dessa kategorier som vi har de högsta andelarna studenter som intervjuats per antal studenter som besvarat enkäten (26 %, 31 % resp. 19 %). Av samtliga 31 studenter som intervjuer genomfördes med läser 21 stycken (68 %) på dessa tre typer av lärosäten. Mindre ansedda skolformer har inte varit föremål för samma intresse. Ingen förfrågan om intervju skickades ut till studenter som läser på *community college* eller de högst rankade regionala lärosätena, samt endast fem förfrågningar skickades ut till de lägst rankade regionala lärosätena. Följaktligen är dessa kategorier kraftigt underrepresenterade i intervjumaterialet (en intervju har genomförts med studenter från respektive kategori av regionala lärosäten, samt ingen enda intervju med en student som läser på *community college*).⁵²⁹

⁵²⁷ Detta förhållande, att vissa aspekter av en individs liv kan tänkas vara representativa för olika kollektiv, kan vara till nytta för forskaren när det gäller att anonymisera intervjupersonerna. I stället för att ge mycket information om individen när denna information inte har någon bäring för argumenten kan forskaren nöja sig med att endast lyfta fram den information om individen som stöder argumentet och om så inte är nödvändigt inte heller koppla samman ett uttalande med ett annat. Exempelvis kan en individs bakgrund presenteras utförligt i ett sammanhang och samma individ kan sedan återkomma i ett annat sammanhang, där bakgrunden är av mindre betydelse utan att en koppling till den tidigare beskrivningen görs. Detta medför att individernas anonymitet bättre skyddas, samtidigt som det går att hålla en hög nivå av precision där det är befogat.

⁵²⁸ Av de 31 studenter som intervjuats studerade sjutton i New York-området (sexton på plats och en intervju genomförd i Uppsala), fem i Providence, Rhode Island, fyra i Boston respektive Philadelphia. En intervju gjordes med en student som studerade utanför dessa urbana miljöer, denna intervju genomfördes dock i Stockholm. Utöver dessa intervjuer gjordes sju ytterligare intervjuer med studenter i andra delar av USA. Dessa har använts sparsamt eftersom de faller utanför undersökningens geografiska inramning.

⁵²⁹ Denna begränsning framträder i efterhand som ett misstag. Det hade varit intressant att få en bättre förståelse för hur de mindre prestigefulla investeringarna ter sig för dem som gör dem. Till viss del representeras dock dessa typer av investeringar av dem som läser på konst- och handelsskolorna.

En ambition har också varit att närstudera två av de mest populära ämnesinriktningarna, ekonomiutbildningar och kulturella utbildningar, det vill säga sektorer där det internationella utbudet fungerar som ett viktigt alternativ till det svenska. Därav de höga andelarna förfrågningarna till dem som läser på konstskolor (26 %) och konsthögskolor (55 %). Handelsskolorna har en andel förfrågningar på 11 %, det vill säga en bra bit under genomsnittet på 20 %, men samtidigt betydligt över *community college* och de regionala lärosätena (ekonomi kan ju dessutom läsas på de flesta typer av skolor).⁵³⁰ Bland ämnena (oavsett lärosäte) är det en viss koncentration till just ekonomi och konst, åtta respektive sex individer i dessa kategorier (vilket svarar mot 5 % resp. 7 % av samtliga studenter som besvarat enkäterna i dessa kategorier). Bland de övriga områdena läser tre naturvetenskap/medicin (16 % samtliga i kategorin), fem humaniora (11 %), två journalistik/media (7 %), två statsvetenskap (6 %), en inom data/teknologi (3 %) och en inom psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen (3 %). Det finns därmed en tydlig koncentration av dem som läser humaniora och samhällsvetenskap, 27 individer faller inom dessa områden, det är endast fyra studenter som läser andra utbildningar.

⁵³⁰ En förfrågan är inte detsamma som en genomförd intervju. Avståndet mellan en förfrågan och en intervju är som störst bland dem som läser på konstskolorna (endast 4 % av dem som tillfrågats ställde upp på en intervju, vilket kan jämföras med genomsnittet på 15 %). Denna typ av skolor omfattar sannolikt den typ av studier som skiljer sig mest från traditionella universitetsstudier och känslan av att undersökningen berör ens egen situation var troligen minst bland dessa studenter. Det omvända kan sägas om dem som läser på de näst högst rankade nationella universiteten, där fem av sjutton tillfrågade ställde upp på en intervju (29 %). En möjlig förklaring till detta är att undersökningen genomfördes av en forskare som vid tiden för studien var knuten till New York University, ett universitet i denna kategori. Identifikationen med undersökningen och forskarens situation var sannolikt som störst för denna kategori studenter.

Tabell 22. Skoltyp, skolans läge, ämne, och grupper av studenter efter förfrågan om intervju och genomförda intervjuer.

		Antal				Andelar						
		Totalt	Besvarat enkäten	Förfrågan om intervju	Genomförd intervju	Besvarat enkäten	Förfrågan/ total	Förfrågan/ besvarat enkät	Intervju/ total	Intervju/ besvarat enkät	Intervju/ förfrågan	Kolumnprocent
Skoltyp	Community college	80	47	0	0	58,8	0,0	0,0	0,0	0,0	*	0,0
	Handelsskolor	121	47	13	3	38,8	10,7	27,7	2,5	6,4	23,1	9,7
	Konstskolor	187	60	49	2	32,1	26,2	81,7	1,1	3,3	4,1	6,5
	Konsthögskolor	40	13	22	4	32,5	55,0	169,2	10,0	30,8	18,2	12,9
	Reg-3-4 nivå	219	115	5	1	52,5	2,3	4,3	0,5	0,9	20,0	3,2
	Reg-1-2 nivå	45	23	0	1	51,1	0,0	0,0	2,2	4,3	*	3,2
	Nat-Univ-3-4 nivå	237	85	18	3	35,9	7,6	21,2	1,3	3,5	16,7	9,7
	Nat-Univ-2 nivå	49	26	17	5	53,1	34,7	65,4	10,2	19,2	29,4	16,1
	Nat-Univ-1 nivå	101	46	88	12	45,5	87,1	191,3	11,9	26,1	13,6	38,7
	Ej uppg.	6	0	0	0	0,0	0,0	*	0,0	*	*	0,0
Totalt		1 085	462	212	31	42,6	19,5	45,9	2,9	6,7	14,6	100,0
Skolans läge	New York-Northern New Jersey-Long Island, NY-NJ-PA	488	179	124	17	36,7	25,4	69,3	3,5	9,5	13,7	54,8
	Boston-Cambridge-Quincy, MA-NH	188	76	28	4	40,4	14,9	36,8	2,1	5,3	14,3	12,9
	Washington-Arlington-Alexandria, DC-VA-MD-WV	69	40	6	0	58,0	8,7	15,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Philadelphia-Camden-Wilmington, PA-NJ-DE-MD	58	30	13	4	51,7	22,4	43,3	6,9	13,3	30,8	12,9
	Rhode Island	69	29	17	5	42,0	24,6	58,6	7,2	17,2	29,4	16,1
	Connecticut	28	17	2	0	60,7	7,1	11,8	0,0	0,0	0,0	0,0
	MA/NH/VT	72	31	10	1	43,1	13,9	32,3	1,4	3,2	10,0	3,2
	Övriga NY	54	27	10	0	50,0	18,5	37,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	53	33	2	0	62,3	3,8	6,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ämne	HK-hum-al		46	10	5			21,7		10,9	50,0	16,1
	HK-konst/med/des		85	21	6			24,7		7,1	28,6	19,4
	M-med/N-natvet		19	9	3			47,4		15,8	33,3	9,7
	M-sjuk/PL-ped		29	0	0			0,0		0,0	*	0,0
	N-data/T-teknik		36	7	1			19,4		2,8	14,3	3,2
	S-fek		153	16	8			10,5		5,2	50,0	25,8
	S-jour-media		29	1	2			3,4		6,9	200,0	6,5
	S-sam-psy		33	3	1			9,1		3,0	33,3	3,2
	S-stat		32	11	2			34,4		6,3	18,2	6,5
Grupp	Internat. arvtagare		47	11	6			23,4		12,8	54,5	19,4
	Naturvetare		38	17	6			44,7		15,8	35,3	19,4
	De dominerade		39	4	3			10,3		7,7	75,0	9,7
	Teknister		35	7	1			20,0		2,9	14,3	3,2
	Humanister		39	7	2			17,9		5,1	28,6	6,5
	Praktiker		46	4	0			8,7		0,0	0,0	0,0
	Kosmopoliter		41	4	2			9,8		4,9	50,0	6,5
	Dominerade internat.		50	8	3			16,0		6,0	37,5	9,7
	Den modala gruppen		127	16	5			12,6		3,9	31,3	16,1

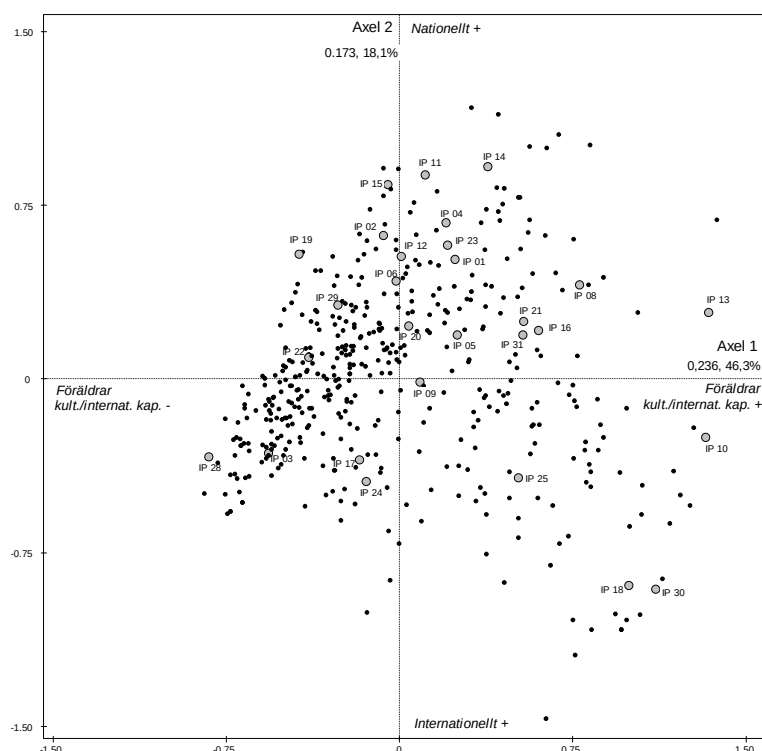
De intervjuades fördelning i rummet av individer framgår av Graf 82-Graf 85. Längs den första axeln finns en viss tonvikt vid den dominerande polen som samlar individer med omfattande ärvda resurser.⁵³¹ Längs den andra axeln är det en dominans för den nationella polen som omfattar dem som gjort omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet.⁵³² I planet av axel 1 och 2 (Graf 82) får vi en koncentration av intervjuade individer vid den övre polen som samlar de mest resursstarka studenterna. Det finns färre intervjuade individer i dels det nedre vänstra hörnet som samlar dem som har minst av nedärvda resurser, dels det nedre högra hörnet, där de individer som har de mest omfattande nedärvda internationella resurserna samlas. Detta beror till stor del på urvalsprinciperna för intervjuerna, studenter som läser vid de högst rankade lärosätena är överrepresenterade i den övre delen av rummet, medan studenter som läser vid *community colleges* återfinns vid den nedre vänstra delen av rummet.

⁵³¹ Arton individer har positiva koordinater och tio har negativa (för samtliga individer är förhållandet det motsatta, det är fler individer, 280 stycken, som har negativa koordinater, och endast 192 individer som har positiva).

⁵³² Arton individer återfinns på den positiva sidan, och bara tio vid den pol där individer med omfattande nedärvda internationella tillgångar och individer som ej genomfört omfattande egna investeringar i återfinns (för samtliga individer är det en viss dominans för den internationella polen, 237 mot 225 vid den nationella polen).

Längs den tredje axeln finns en viss övervikt för den nationella polen, se Graf 83.⁵³³ Slutligen är det en koncentration till den nationella polen även längs den fjärde axeln (Graf 84).⁵³⁴ I planet av axel 3 och 4, där vi kan identifiera tre poler – en nationell, en amerikansk och en kosmopolitisk pol – baserade på studenternas utbildningsstrategier, är den nationella polen bäst representerad bland de intervjuade studenterna (Graf 85). Det finns även ett antal studenter som drar mot de övriga två polerna, men det är inte lika tydligt positionerade vid dessa. Återigen är detta en effekt av urvalet, de mest prestigefulla lärosätena är samlade vid den nationella polen.

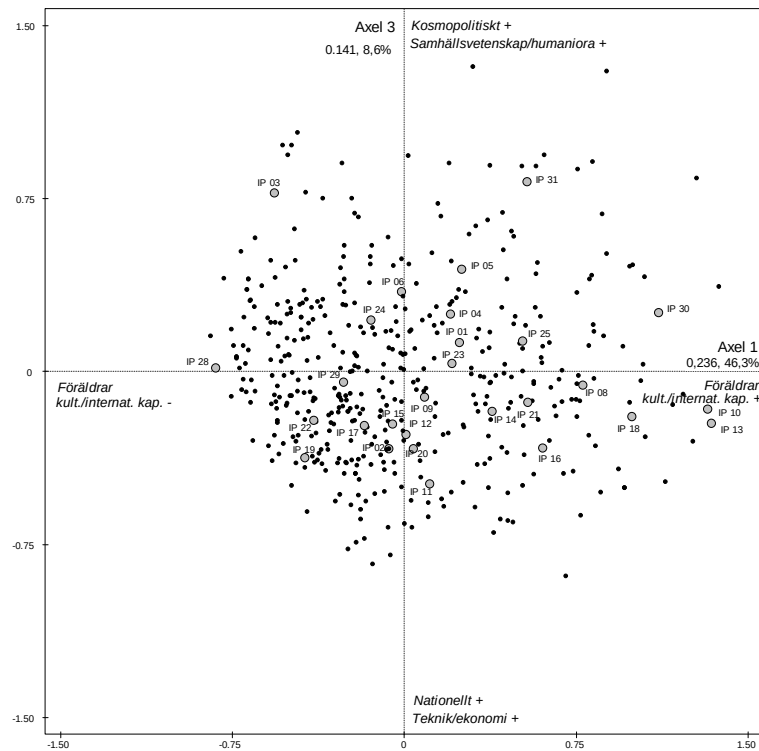
Graf 82. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 2.

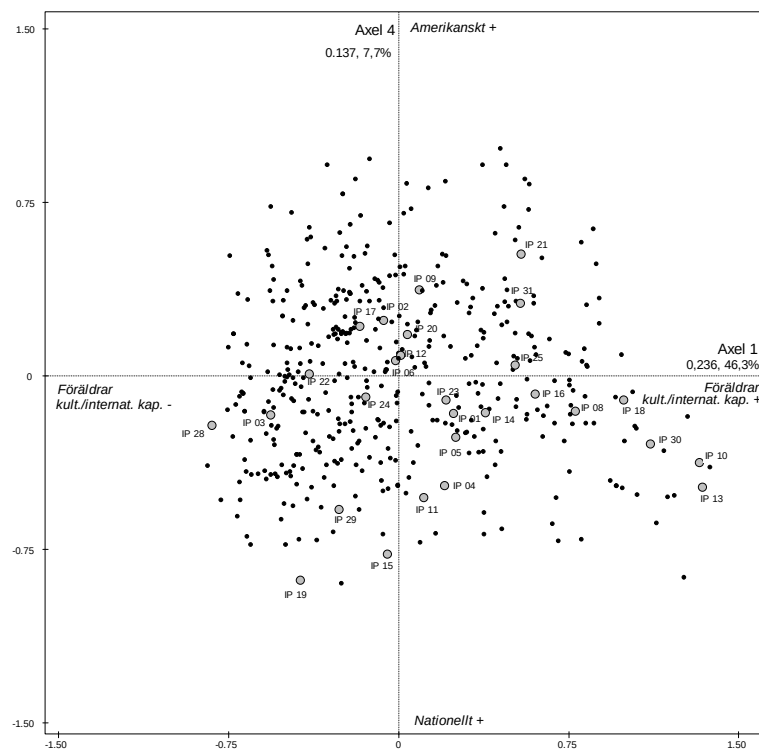
⁵³³ Sjutton av de intervjuade har negativa koordinater, mot elva individer vid den kosmopolitiska polen (av samtliga är det en majoritet, 249 individer, som placerar sig på den negativa sidan och följaktligen 213 på den positiva sidan).

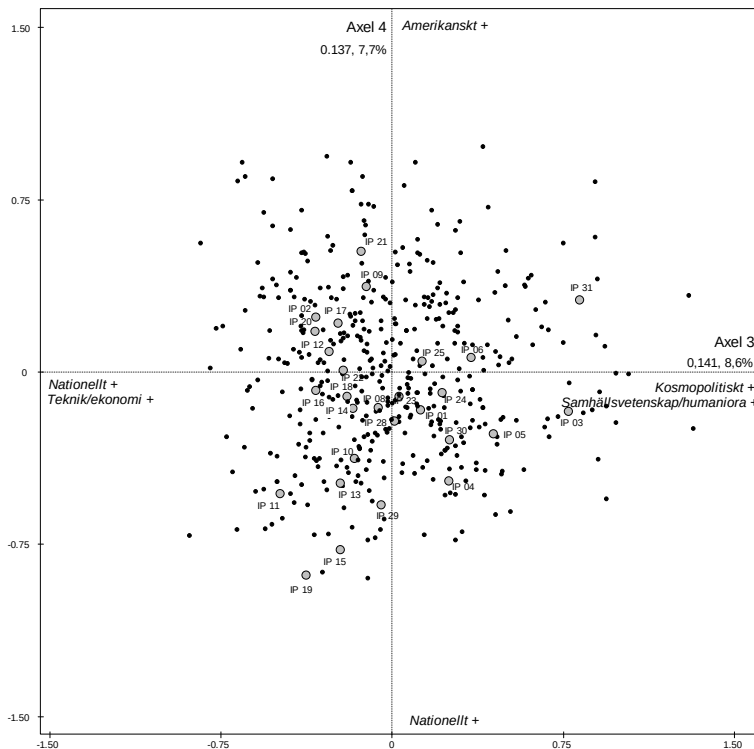
⁵³⁴ Arton individer finns på denna sida. Vid den amerikanska polen hamnar resterande tio individer. Bland samtliga studenter är det en viss dominans för den nationella sidan, 237 individer, mot 225 individer vid den amerikanska polen.

Graf 83. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 3.

Graf 84. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 4.

Graf 85. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 3 och 4.

De intervjuade studenternas fördelning över de grupper som den euklidiska klassificeringen resulterat i följer logiken i positioneringen i rummet (se Tabell 22). Den bästa representationen (intervjuade i relation till besvarade enkäter) har *naturvetarna (ch2)* (16 % av individerna i gruppen och 19 % av samtliga intervjuade), det vill säga den grupp som investerat mest omfattande i det svenska utbildningssystemet och den grupp studenter som har de högsta andelarna som läser på de högst rankade nationella universiteten. Även *de internationella arvtagarna (ch1)* har en bra representation (13 % av individerna i gruppen och 19 % av samtliga intervjuade). Det är även en bra spridning över grupperna – samtliga grupper förutom *praktikerna (ch6)* är representerade av minst en informant. Det finns en överrepresentation av studenter från de tre mest kapitalstarka grupperna, *de internationella arvtagarna (ch1)*, *naturvetarna (ch2)* och *kosmopoliterna (ch7)*, vilka utgör 45 % av informanterna (de utgör 27 % av samtliga individer), vilket är rimligt med tanke på betoningen av elitutbildningar i urvalet. Men även kapitalsvagare grupper finns representerade i intervjumaterialet. Tre individer klassificeras i gruppen *de dominerade (ch3)* och ytterligare tre i gruppen *de internationella dominerade (ch8)*. Totalt representerar dessa två grupper 19 % av de intervjuade, vilket också är gruppernas andel av samtliga studenter.

Sammanfattningsvis är det bland de intervjuade en överrepresentation av studenter som läser på prestigefyllda lärosäten. Det finns också en viss överrepresentation av studenter som läser i New York, som läser humaniora och konst. Detta beror till stor del på de urvalskriterier som ligger bakom urvalet, fler förfrågningar har skickats till studenter på de mest eftersökta lärosätena och till studenter i New

York-området samt inom ekonomi och kulturellt orienterade ämnen. Detta till trots är det en god spridning av de intervjuade i rummet av individer. Det finns en viss koncentration till de regioner i rummet där individer som investerat mycket i det svenska utbildningssystemet återfinns, men även en representation av åtta av de nio grupper som den euklidiska klassificeringen skapat. Dessa grupper ska vi nu ägna vår uppmärksamhet och ytterligare utforska med stöd i intervjumaterialet.

NÅGRA TYPISKA LIVSBANOR OCH UTBILDNINGSSTRATEGIER

Med utgångspunkt i den euklidiska klassificeringen av studenterna i enkätundersökningen kan den delpopulation som intervjuats tänkas representera olika klasser av studenter, med vilka de intervjuade delar flera av grundläggande egenskaper. Vi kommer nedan att fokusera sex av de nio grupperna, *de internationella arvtagarna (ch1)*, *naturvetarna (ch2)*, *kosmopoliterna (ch7)*, *de dominerade (ch3)*, *de internationella dominerade (ch8)* och *den modala gruppen (ch9)*. Det finns ingen intervjuad student som representerar *praktikerna (ch8)* och det är endast enstaka individer som representerar *teknisterna (ch4)* och *humanisterna (ch5)* så vi lämnar dessa därhän. Det är med andra ord de mest extrema grupperna, med undantag av *den modala gruppen (ch9)*, som kommer att vara i fokus nedan.

NATURVETARNA ELLER UTBILDNINGSELITEN

En av de mest distinkta grupperna i den euklidiska klassificeringen är *naturvetarna (ch2)*. Dessa karakteriseras av att en stor andel av gruppen har läst naturvetenskapligt program på gymnasiet, att nästan samtliga har mycket höga gymnasiebetyg, att de flesta har läst minst sju terminer i Sverige samt att flertalet har högutbildade föräldrar. En alternativ benämning för gruppen är *utbildningseliten*. Gruppen saknar inte internationella tillgångar. De har den högsta andelen studenter som har en förälder som arbetat utomlands, en hög andel föräldrar som talar franska, den näst högsta andelen som rest på språkresa till andra länder än de anglosaxiska. Det är med andra ord en grupp som besitter många olika former av kapital, låt vara att det finns andra grupper som besitter mer av vissa specifika typer av kapital som nedärvda internationella resurser eller egenförvärvade internationella tillgångar. Ingen annan grupp samlar så mycket egna och nedärvda utbildningsmässiga tillgångar. Av de intervjuade är det denna grupp som har den bästa representationen, sex individer är klassificerade i gruppen.

De flesta intervjuade i gruppen har gått naturvetenskaplig gymnasieutbildning (fem av sex, en har läst samhällsvetenskaplig gymnasielinje), har mycket höga gymnasiebetyg (fem av sex, en har höga gymnasiebetyg), har läst minst sju terminer i Sverige (fem av sex, en har inte alls läst i Sverige) – två är civilekonomer, en är landskapsarkitekt, en är jurist, en är kulturvetare och de lärosäten som gäller i Sverige är de stora universiteten som Stockholms universitet och Lunds universitet, samt de mest anrika fackhögskolorna som Handelshögskolan i Stockholm och Sveriges lantbruksuniversitet. De har också högutbildade föräldrar (fyra av sex, två har föräldrar med en kortare högskoleutbildning som

högsta utbildningsnivå, och i endast ett fall har modern en högre utbildningsnivå än fadern). Av studenternas fäder är tre företagsledare, två civilingenjörer och en tjänsteman på mellannivå och av mödrarna två tjänstemän på mellannivå, en högre tjänsteman, en läkare, en konstproducent och en tekniker. Beträffande deras nuvarande studier återfinns tre på de högst rankade nationella universiteten och tre på de näst högst rankade. Utmärkande för gruppen är alltså att man läst omfattande utbildningar på de mest ansedda lärosätena i Sverige och följer nu upp dessa studier, vidareutbildar sig eller sadlar om, på de mest prestigefulla lärosätena i USA. En student gör ett utbytesår inom ramen för sina svenska forskarutbildningsstudier, en gör hela sin forskarutbildning i USA, tre stycken bygger på med *master's*-utbildningar (varav en läser i USA via utbyte från Handelshögskolan) och en student läser hela sin grundutbildning i USA. Intressant nog är det endast en student som läser på en naturvetenskaplig/teknisk utbildning, resterande är spridda över statsvetenskap (två studenter), humaniora (två studenter) och ekonomi (en student).

För individerna i gruppen är de omfattande utbildningsinvesteringarna något självklart. Utbildning är så viktigt att man anstränger sig hårt för att inte slösa bort sina högskoleår på mindre fokuserade studier. En student som läser en *master's*-utbildning på Columbia University resonerar på följande sätt angående hennes val att läsa sin grundutbildning i Sverige, ett val som innebar att hon tjänade tre och ett halvt år:

- Du funderade inte på att läsa hela utbildningen utomlands eller?
- Jo, jag gjorde det men grejen var att då skulle jag vara tvungen att läsa hela utbildningen på college... det är idiotiskt, utbildningen i Sverige är inte värt någonting i USA. Så då var jag tvungen att läsa hela college i USA fyra år och sen två år MBA. Jag kunde gå tillbaka, men nu läste jag ju in civilekonom på två och ett halvt år. Två och ett halvt år var jag ju färdig civilekonom det var ju mycket snabbare, jag hade så jäkla bråttom på den tiden, ja det har jag ju nu också men, av ekonomiska skäl den här gången. Men sex år mot två och ett halvt år man fick *full tuition*, men ändå, det är lång tid...

De omfattande utbildningsinvesteringarna är naturligtvis inte gratis. De kostar på i både tid och energi, men å andra sidan ger de också studenterna möjlighet att välja och vraka bland de mest exklusiva varorna på marknaden. Medan det mycket arbetskrävande ansökningsförfarandet och de höga avgifterna kan få många att krokna utgör detta inte något hinder för *naturvetarna*. Man söker vanligen sex, sju olika utbildningar för att vara säker på att man åtminstone kommer in någonstans. Problemen är ofta av en annan art, att välja ut en av de utbildningar man blivit antagen till. Samma student som vi citerade ovan berättar om hur det gick till när hon sökte till Columbia University:

- Vad krävde de för att komma in?
- Bra resultat på GRE-math, sen skulle man skriva långa uppsatser varför man ville läsa just det här och varför man skulle läsa på Columbia och vad man gjort tidigare och så fick man fylla i standardformulär och skicka resumé då och referensbrev och referensbrev som var på speciella papper och kuvert...
- Hur många andra sökte du?
- Jag tror jag sökte sju åtta skolor.
- Med samma process vid varje?
- Ja. Ungefär, mellan 50 och 100 dollar per skola kostade bara för att få söka.
- Kom du in någon annanstans också?
- Jag kom in på alla skolor jag sökte. Det var trevligt.

Alla studenterna framhåller att de utbildningar de läser i USA har en kvalitet som är omöjlig att finna i Sverige. Det är vanligen frågan om att de får tillgång till specialistkunskap som inte finns att tillgå i Sverige. Det kan också handla om utbudet. Tack vare exempelvis det samarbete som finns mellan Columbia University, New York University, The New School med flera andra New York-baserade lärosäten får doktorander vid dessa lärosäten tillgång till ett enormt kursutbud. Exempelvis höll Jacques Derrida årligen en kurs på New York University. Det kan även vara utbildningar som inte finns att tillgå i Sverige. Dessutom menar många att det är andra fördelar som ligger bortom utbildningen som avgör. Att få bo i New York är för flera ett mycket stort värde i sig, såväl privat som med tanke på den yrkesmässiga karriären.

Det är också viktigt att inse att gruppen inte helt ensidigt satsat på enbart förvärvade utbildningsmeriter. De har som vi konstaterat ovan ofta omfattande nedärvda tillgångar av såväl ekonomiskt som kulturellt slag. Därtill kan vi lägga att de även har ett internationellt orienterat kapital. Tre av de sex studenterna har läst på lägre nivåer utomlands tidigare. Två har läst utomlands ett år på gymnasiet. En har bott utomlands med föräldrarna, tre år i Saudiarabien och gått på en amerikansk skola där. En annan har bott i Indien, föräldrarnas födelseland, i två år i vuxen ålder. Därutöver är de själva också mycket aktiva inom en rad olika områden. Vi kan ta resandet som ett exempel. Samma student som vi följt ovan berättar om sina resor på följande sätt:

I Europa har jag faktiskt inte varit så mycket, jag har aldrig varit i Norge. Jag sparar faktiskt sådana där lugna resor tills jag blir pensionär, eller får familj i alla fall. Nej, jag... har tågluffat och sen första långa resan gjorde jag med mamma när jag var arton, fem veckor till Indien. Reste med ryggsäck och red kamel och cyklade och rodde och allt var det var och fick väl smak för det. Sen när jag läste till civilekonom så drog jag till, jag fick jobb på en gång innan jag var färdig då lyckades jag förhandla så jag fick uppehåll så jag fick resa i sex månader innan jag började jobba och då reste jag i Sydamerika i sex månader. Sen när jag sa upp mig från [jobbet] så hade jag ju sökt hit då, då hade jag ju också sex månader emellan och såg till att jag hade... jag hade mer, åtta månader, så reste jag i Asien i åtta månader, jag åkte tillbaka till Sydamerika sen två månader, sen reste jag i Asien i sex månader, sen på alla semestrar har jag tagit långsemestrar på fem veckor och åkt till Asien mest och sen... Ja, det är väl det jag gjort på alla semestrar, ja, och sen Italien och lite sådant där då... om man ska sammanfatta det så har jag räknat ut att jag rest i två år, vad det nu spelar för roll?

En annan student, vars far arbetat på sjön som sjökaptan, berättar att resor varit ett viktigt inslag i hans liv:

Det har varit lite allt möjligt. Dels tycker mina föräldrar om att resa, så vi reste mycket när jag var liten. Men det var mer typ, bilsemestrar runt Norden. Nordkap, fyra veckor i en, vad var det vi hade, en Opel Kadett tror jag, fyra barn och två vuxna. Den typen av resor var det när jag var liten. Men sen har det bara fortsatt. En del av tiden när jag studerar t ex, så var jag ute och reste kanske två månader om året. Brukade alltid försöka åka iväg några veckor under vintern. Fyra fem veckor på sommaren och så lite på hösten, så där...

Initiativkraften begränsar sig inte till undervisning och resande. För många är idrott och sport centrala fritidsaktiviteter och ibland mer än så, idrotten kan fungera som en inträdesbiljett till de mest eftersökta utbildningarna. En student påbörjade sina studier på ett av Ivy League-universiteten som ett led i en omfattande idrottssatsning. Studenten fick hela sina grundutbildningsstudier betalade tack vare sina idrottsmässiga prestationer på svensk elitnivå. En annan student ror i skolans anrika roddlag. Som

exempel på annan företagsamhet kan slutligen nämnas att en student som läser i USA via ett utbyte som Handelshögskolan i Stockholm anordnar har varit mycket aktiv i Handelshögskolans studentkår och varit ordförande i en rad olika utskott. Detta var sannolikt ingen nackdel när utbytesplatserna till USA skulle fördelas, dessa platser brukar vanligtvis vara mycket eftertraktade och med endast akademiska meriter kommer man inte långt i konkurrensen.

Sammanfattningsvis är *naturvetarna*, eller *utbildningseliten* som vi även har fog för att kalla dem, en grupp som besitter extraordinära utbildningstillgångar, framför allt förvärvade men även nedärvda. Grunden har lagts i Sverige med omfattande investeringar, naturvetenskapliga studier på gymnasiet, mycket höga gymnasiebetyg, långa högskoleutbildningar vid svenska större universitet och ansedda fackhögskolor. Dessa investeringar kompletteras sedan med studier i USA på de högst rankade lärosätena och ofta på prestigefulla utbildningar som exempelvis MBA-utbildningar och *master's*-utbildningar i internationell juridik. Som om detta inte är tillräckligt har studenterna dessutom samlat på sig många andra typer av erfarenheter, tidigare studier i utlandet, ett extensivt resande med och utan familjen, idrottsligt engagemang, och kåraktiviteter. Dessa studenter sitter enkelt uttryckt med alla trumf på handen.

ATT FÖRVALTA ETT INTERNATIONELLT ARV

En väl representerad grupp bland de intervjuade studenterna i nordöstra USA är *de internationella arvtagarna* (*ch1*), sex av de 31 intervjuade tillhör denna grupp och 13 % av gruppen har intervjuats. I Parisstudien var ingen student av dem som intervjuades från motsvarande grupp, vilket gör det extra intressant att närmare studera dessa individers livsbanor.

För att rekapitulera något. *De internationella arvtagarna* är den mest särpräglade gruppen, det är den första gruppen som särskiljs i den euklidiska klassificeringen. Mest karakteristiskt för gruppen är att föräldrarna har mycket internationella tillgångar.⁵³⁵ *De internationella arvtagarna* kommer, som namnet också antyder, från mycket resursstarka hem, framför allt vad gäller de internationella resurserna, men det finns även gott om utbildningsmässiga tillgångar. Beträffande studenternas egna investeringar är dessa mindre omfattande, man har inga exceptionella andelar som läst utomlands eller i Sverige och betygen ligger något under genomsnittet för samtliga studenter.⁵³⁶ Till skillnad från *naturvetarna* har man inte samma höga profil på studierna i USA. Andelen som läser på de högst rankade nationella lärosätena är förvisso den näst högsta, 19 %, men det är en bit kvar till *naturvetarnas* 47 %. I övrigt är man genomsnittligt fördelade på de övriga skoltyperna. Och ämnesmässigt följer man de gängse trenderna. Däremot är det mycket ovanligt att man studerar i USA via ett utbyte, det gör endast 6 %.

⁵³⁵ Båda föräldrarna har ofta arbetat utomlands (83 %) och studerat utomlands (85 %). Många föräldrar är också födda utomlands (62 %) och talar andra språk än de i Sverige mest dominerande språken (40 %), även andelarna som talar franska är mycket höga (47 %). Beträffande föräldrarna är det också mycket vanligt att de har en längre högskoleutbildning (74 %).

⁵³⁶ Man har emellertid den näst högsta andelen som läst på en naturvetenskaplig gymnasieutbildning (28 %) och den högsta andelen som läst sin gymnasieutbildning utomlands (17 %).

De sex som intervjuats representerar rätt väl sin grupp. Fem av sex har föräldrar som båda studerat utomlands (en har föräldrar som inte läst utomlands), fem av sex har föräldrar som båda arbetat utomlands (för en gäller att en av föräldrarna arbetat utomlands). Tre av studenterna har föräldrar som talar andra språk (och ej franska och tyska), två har föräldrar som talar franska och en har föräldrar som endast talar engelska. Tre av studenterna har minst en förälder som invandrat. Samtliga studenter utom en har högutbildade föräldrar. Yrkesmässigt har föräldrarna höga positioner. Fäderna är forskare, civilingenjörer, företagsledare och missionärer och mödrarna är företagsledare, ämneslärare, konstnärer och författare. Bland mödrarna finns också en hemmafru och ett sjukvårdsbiträde. Varje hushåll präglas av att minst en av föräldrarna har ett yrke som kan klassas som tillhörande högre klass-kategorin. Vad gäller de egna erfarenheterna är dessa mer spridda. Två har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, en samhällsvetenskap, en annan en praktisk utbildning och slutligen läste två hela sin gymnasieutbildning utomlands. Betygen varierar på samma sätt, någon har höga betyg, en annan rätt mediokra och ytterligare en annan medelhöga betyg. Fyra av de sex har läst minst fem terminer utomlands, och fyra har överhuvudtaget inte läst på högre nivåer i Sverige. De är med andra ord något mer internationellt orienterade i sina studier än övriga i gruppen, samtliga studenter läser också som *free movers* och inte via utbyten. Som övriga i gruppen *internationella arvtagare* sprider de sig i utbildningslandskapet. Två återfinns på ett mycket högt rankat lärosäte, Columbia University, en på en av de näst högst rankade skolorna, New York University, en på en lågt rankad handelsskola, en på en konsthögskola och en på en mindre etablerad filmskola. Alla går på privata skolor, som i två fall även är vinstdrivande. Ämnesmässigt finns också en viss spridning, två inom konstnärliga ämnen, två läser ekonomi och två naturvetenskap/medicin.

Även om det är den mest särpräglade gruppen enligt korrespondensanalysen låter sig gruppen inte fångas i någon enhetlig formel som gör rättvisa åt gruppen. Den minsta gemensamma nämnaren är som sagt föräldrarnas omfattande internationella investeringar och de omfattande utbildningsmässiga resurserna och höga sociala positionerna. Men förutom detta finns avgörande skillnader. För att exemplifiera detta kan vi kort redogöra för de sex livsbanorna.

En kvinnlig student är själv född i Sverige och båda föräldrarna är svenska. Båda föräldrarna är högutbildade och det internationella inslaget består främst i att familjen bott i Europa under långa perioder på grund av faderns yrkeskarriär. Föräldrarna hade dessutom tidigare bott och studerat i USA under det turbulenta 1960-talet. Studenten påbörjade skolan i en fransk skola, men familjen flyttade kort därefter tillbaka till Sverige. På gymnasiet läste hon återigen utomlands, denna gång ett år i Sydamerika, ett år som hon beskriver som ”ganska jobbigt... man lärde sig jättemycket, men det var jobbigt att leva i en så annorlunda kultur”. Efter att ha avslutat en naturvetenskaplig gymnasieutbildning i Sverige, lite ströjobb i Sverige och jobb som skidlärare i Alperna blev det omfattande studier vid ett av de svenska traditionella universiteten. Hon tog en fil.kand. i historia och har över 180 svenska högskolepoäng. Nästa steg blev att satsa på konstnärliga studier i New York. Men det krävdes för omfattande satsningar och hon var dessutom lite för gammal så den konstnärligt

orienterade karriären lades på hyllan. Studierna ledde i alla fall till att hon träffade en pojkvän och kom att vilja rota sig i New York. Efter något år med otaliga småjobb bestämde hon sig för att söka in på Columbia University med förhoppning om en läkarkarriär. Tankar som hon närt under en lång tid och som skulle innebära att hon skulle kunna kombinera sitt intresse för naturvetenskap med sina mer humanistiska sidor och få arbeta med människor. Vid tiden för intervjun läste hon på ett så kallat *pre.med.*-program som förbereder för läkarstudier vid *medical school*. Hennes ambition är att bli läkare och etablera sig i USA, vilket är mycket svårt eftersom man prioriterar att ge utbildningsplatser (hon är den enda utlänningen på *pre.med.*-programmet), praktik och tjänster till dem som är födda i landet, men hon kommer i alla fall att göra sitt bästa för att lyckas.

En annan kvinnlig student är också född i Sverige och har svenskfödda föräldrar som också jobbat utomlands under långa perioder. Det internationella har hela tiden funnits med. Hon läste exempelvis hela sin gymnasieutbildning i Afrika och har rest runt en del i världen. Att hon hamnade i USA berodde främst på personliga skäl, hon hade träffat en amerikansk pojkvän och tyckte att det var dags att skaffa sig en utbildning. Hon började på en lågt rankad skola, det akademiska var ändå inte något hon brydde sig speciellt mycket om. Hon motiverar sitt val av land på följande sätt:

Men det var ju också det här med engelskan och prova på någonting nytt, och England regnar det för mycket, och Australien är för långt bort, och var mer har de engelska, Kanada nja, lite kallt, ja men det är ganska kallt där också. Men det var sådana... Det är inte mest... Jag hade inte mest sådana här: – Åh, jag måste gå på en sådan bra skola. Det var inte sådana här akademiska *reasons* jag hade... [...] Det var mest, någonting kul att göra, skall få någonting bra utav det ändå.

Hon har inte läst på vare sig sekundär eller högre nivå i Sverige. Det som framför allt skiljer hennes bana från den som redogjorts för ovan är bristen på omfattande utbildningssatsningar. Föräldrarnas internationella orientering har visserligen förts vidare i den meningen att studenten uteslutande satsat på utbildning i utlandet, men dessa utbildningssatsningar ter sig slumpartade och inte så målmedvetna. Intressant nog är hon mycket medveten om att hon inte beträtt någon hög bana. Andra studenter på samma typ av skolor är mer måna om att försöka framställa sina val som mycket medvetna och lyckade och försöker förhöja statusen på sin utbildning genom att betona att det är en praktiskt orienterad utbildning med mycket goda framtidsutsikter. Denna student förhåller sig, antagligen tack vare sitt nedärvda kulturella kapital, betydligt mer kritiskt och skeptiskt till skolan .

Som kontrast till dessa två studenter kan vi ta en manlig student som kom med sin familj till Sverige vid fyra års ålder från ett afrikanskt land. Föräldrarna har båda högskoleutbildning och pappan arbetar som forskare i Sverige. Mamman har en lägre ställning på arbetsmarkanden. Båda föräldrarna har både studerat och arbetat utomlands och de talar förutom sitt modersmål även engelska. Under två år forskade och undervisade pappan i USA. Studenten har gått hela sin skolgång i Sverige och gick ut samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning med medelmåttiga betyg. Därefter har han studerat sitt modersmål under ett år i Afrika. Han har inte läst på högre nivå i Sverige och har under tiden fram tills utlandsstudierna inleddes hankat sig fram på lite olika småjobb. Ambitionen att börja på en konstnärlig yrkesbana hade funnits länge och vid 25 års ålder kom han på sitt andra försök in på en konstnärlig

skola i New York. Han menar att skolan håller en hög standard och att en ytterligare fördel är dess placering i New York, en stad han föredrar framför exempelvis ”plastiga” Los Angeles. Han har vid tiden för intervjun läst sitt första av två år på skolan och trivs bra med sitt liv. Målet är att efter utbildning skaffa ett arbete i USA, men om det inte löser sig med arbetstillstånd och arbetsmöjligheter är Sverige andrahandsalternativet.

Denna student är alltså till skillnad från de andra två född utomlands och har också föräldrar som invandrat till Sverige. Sverige är det land han vistats längst i, men det är inte en så självklar referenspunkt. Hans födelseland fyller också en plats i hans liv, något han framför allt blev varse när han bodde i där i vuxen ålder och lärde känna landets historia ordentligt. Det har frestat på att ha utvandrat. ”visst det blir splittrat, det är hemskt, det är jobbigt, det känner nog alla andra generationens invandrare... [...] jag tror att det påverkar allting i livet...” Därutöver har han etablerat ett liv i USA och han trivs bra ”just att du känner dig avslappnad, mer [...] en i mängden, det är jätteskönt...”. Som för den första kvinnan vi mötte ovan är hans utbildningssatsning helhjärtad. Skillnaden dem emellan är att han inte valt ett traditionellt akademiskt spår utan en mer konstnärlig bana. Han förfogar inte heller över samma utbildningskapital, medelmåttiga gymnasiebetyg, inte naturvetenskapliga studier, inga högre studier i Sverige. I detta avseende delar han mer de villkoren som den andra kvinnan ovan har.

En fjärde student, en kvinna som också läser på Columbia University, har en livsbana som kombinerar en del av de egenskaper som vi mött ovan samtidigt som har andra element. Studenten är född i USA där hon bodde till fem års ålder. Pappan är amerikan och han har bott hela sitt liv i USA. Han är utbildad läkare, vilket han också arbetar som. Mamman är svenska och bor efter skilsmässan i Sverige. Hon har en utbildning som läkarsekreterare, men har också arbetat konstnärligt. Studentens utbildningsgång blandar svenska och amerikanska investeringar. Hon gick ut naturvetenskaplig linje i Sverige med höga betyg. Därefter läste hon en hel collegeutbildning på ett av de näst högst rankade nationella universiteten. Hennes far hade på amerikanskt vis lagt undan medel för hennes collegeutbildning. Den amerikanska utbildning har fungerat som ett alternativ till en svensk utbildning, hon har än så länge inte tagit några högskolepoäng i Sverige. Hon är den av de intervjuade internationella arvtagarna som har de tydligaste kopplingarna till USA. Men hon menar inte att hon haft en bred inblick i amerikanskt liv, trots att hon varit i USA regelbundet ett par gånger per år under sin uppväxt: ”de enda jag umgicks med var min familj. Det var väldigt, väldigt judiskt Manhattan, New York-familj, Woody Allen-stuket, fast värre.” Beträffande sina studier i New York 1998 hade hon för avsikt att ta en *master’s degree* inom vårdområdet. Utbildningen är tvåårig men hennes ambition är att göra den på halva tiden. Hon kan tänka sig att läsa vidare i Sverige. Exempelvis inom medicin eftersom hon bedömer att den svenska utbildningen håller högre klass än motsvarande utbildning i USA. Vad gäller framtida arbetsplaner har hon möjlighet att välja en karriär i USA eller i Sverige, hon har dubbelt medborgarskap. Hon tycker att USA:s höga löner lockar samtidigt som hon ser Sverige som ett bättre land att uppfostra sina barn i.

Studenten skiljer sig från de övriga med den tydliga kopplingen till USA. Detta gör att hon har en fördel framför andra svenskar när det gäller att etablera sig professionellt. Förutom de internationella, i det här fallet också amerikanska, tillgångarna som hon har med sig hemifrån, har hon via föräldrarna, kanske framför allt pappan, tillgång till mycket kulturella, sociala och dessutom ekonomiska resurser. Detta har varit till stor hjälp i hennes studier. Hon har också förvaltat sitt pund väl, *undergraduate* och *graduate*-studier vid välrenommerade amerikanska lärosäten. Den dubbla nationella bakgrunden gör att hon har en dubbel uppsättning möjligheter att spela med. Även om hon hittills har läst all högre utbildning i USA lockar tanken på att genomföra sina kommande läkarstudier i Sverige på grund av utbildningens bättre kvalitet.

Ytterligare en svensk i gruppen har en omfattande utbildningskarriär utanför Sverige. Han är född i Sverige av svenska föräldrar. Båda föräldrarna är företagsledare, båda har arbetat utomlands. Ingen av dem har någon högre utbildning och följaktligen har de inte heller läst på universitet utomlands. Föräldrarna skilde sig tidigt. Studentens livsbana och utbildningsgång är utpräglad internationell. Han bodde i Italien två år innan skolstarten i Sverige. Därefter gick han i svensk grundskola till och med årskurs fem. Årskurs sex och sju läste han i en internationell, engelskspråkig skola i Stockholm. Beträffande valet av en internationell skola i Sverige säger han följande:

[undervisningen var] helt på engelska och skälet till det var att mamma visste att vi skulle flytta utomlands så småningom hon tyckte att det var bättre för mig att lära mig bättre engelska så det skulle bli en enklare... nu kan jag inte svenska heller, ... *transition*, övergång till amerikansk skola eller möjligtvis engelsk skola. Utbildningen där var bra mycket bättre än i Sverige tyckte jag bara för, jag kommer ihåg svenska skolan, där var matte ganska lätt om du kunde mer matte så var man tvungen att stoppa dig. Svenska skolan har en tendens, förut i alla fall, nu vet jag inte, att du går utav hastigheten hos den långsammaste studenten och så fick alla vänta i stället, det kan bli lite frustrerande efter ett tag. Där kunde man lära så mycket man vill, lärarna vill inte trycka på dig någonting, vill du inte lära dig något så kan du ändå hoppa upp och läsa ikapp men där är ingenting... på en internationell skola är du tvungen att lära dig för att komma vidare, det är mer tryck från lärare. Det var bra.

Man kan notera vikten av föräldrarnas, i det här fallet moderns, långsiktiga planering. Om man vet med sig att man siktar på en internationell karriär krävs det långa förberedelser som att ge barnen en chans att lära sig engelska ordentligt innan utflytten. Väl inne på denna väg tar utbildningskarriären en egen riktning, och blir alltmer orienterad mot en internationell utbildningsmarknad. Efter årskurs sju har han inte studerat i Sverige. Först gick han på amerikansk skola i Portugal, där föräldrarna etablerade sig. Han beskriver sina år i Portugal på följande sätt:

Till en början så saknade jag Sverige, men sen gjorde jag inte det så mycket. Det var varmare klimat, mer internationella studenter. [...] Att plugga i Portugal i sig är inte så stor skillnad mer än att infrastrukturen på skolan var katastrof det var en massa, skolan var relativt dyr, men det var bland de sämst byggda skolorna [...] ... man pluggade engelska i stället typ [...] väggarna byggda av... vad heter det... gips och vissa av byggnaderna var illegalt uppsatta. Katastrof, men undervisningen och lärarna var bra. På vintern var man tvungen att sitta, det var ingen... inomhusmatsal, utan det var typ utomhus med korregerade plåttak, på vintern satte de till så att det inte blåste [...] på vintern fick man sitta där i täckjacka i alla fall, det var annorlunda men det gick ju an.

Att skolan var amerikansk och brittisk hade stor betydelse för studenten. De amerikanska skolorna har en annan profil och öppnar för andra möjligheter än de brittiska enligt honom. Han berättar att han:

började åttan i amerikansk skola, först skulle jag gå på engelsk skola men jag ville inte ha skoluniform på mig, då var det bara amerikanska skolan kvar. Utbildningen där var faktiskt väldigt bra, den var helt amerikansk, [den internationella skolan i Stockholm] var blandat amerikansk och internationell. [...] [den amerikanska skolan i Portugal] var en ganska bra införing till att flytta till [USA] om det var det man ville göra... engelska skolan är mer inriktad på att komma in på ett brittiskt universitet och plugga IB-examen då, vilket jag inte kunde göra, undrar om man inte kan det nu? Då kunde jag inte det och mamma ville att jag skulle ta en IB-examen i stället för den amerikanska, men jag fick bestämma själv, så jag tog den amerikanska, varför vet jag inte, den kanske var lättare. I dag tror jag IB-examen är ganska mycket mer värd än en amerikansk examen.

På den amerikanska skolan, som samlade såväl amerikaner, svenskar som den lokala eliten, var vidare studier en självklarhet. De flesta sökte sig till USA, några till Storbritannien. Studenten var i England och besökte bland annat London School of Economics, men han valde bort skolan eftersom det inte gick att läsa finans och för att utbildningen inte var tillräckligt generell, som han uttrycker det. Det amerikanska systemet kunde erbjuda mer generella utbildningar, som också låg i linje med det han redan läst på gymnasiet. Har man väl slagit in på en viss stig på den internationella utbildningsmarknaden är det lätt hänt att man fortsätter i de redan upptrampade fotspåren. Enligt minsta motståndets lag valde han exempelvis bort studier på Handelshögskolan, den bästa skolan i Sverige enligt hans mening, eftersom de krävde att han skulle komplettera sin gymnasieutbildning med vissa kurser. Det tedde sig därför både enklast och mest intressant att orientera sig mot USA och han sökte under sin gymnasietid till fem amerikanska skolor, Boston University, Boston College, University of Pennsylvania, Stern (NYU) och Georgetown. Han kom in på alla utom The Wharton School, University of Pennsylvania, den högst rankade skolan. Han valde New York, ”bor du i New York och klarar dig i fyra år så kan du klara vad fan som helst tror jag”, och *undergraduate*-studier på NYU:s *business school* med inriktning mot finans och data. Sitt val att orientera sig mot ekonomi, finans, NYU, beskriver han som en kombination av inspiration från filmens värld, råd från studierådgivare på gymnasiet och familjens verksamhet:

jag hade sett filmen Wall Street på tv ett par gånger och han hade pluggat finans då på NYU... Charlie Sheen då så höll min pappa på, eller min styvpappa, på lite med aktier och så det var väl en blandning mellan tv, min *guide consultant* och min familj höll på med för tillfället och det blev intressant, det blev det jag kunde tänka mig att jag skulle tjäna mest pengar på och det var väldigt viktigt för mig på den tiden. Så då blev det finans och NY, det var lättast.

Där läser han nu sitt sista år. Han har redan hunnit skaffa sig en rad arbetslivserfarenheter, bland annat jobbade han gratis för Merrill Lynch ett tag ”bara för att lära mig om *Corporate America* så att säga och jobba för ett stort företag, de har 40 000 anställda och för att lära mig någonting om marknaden.” Han har dessutom redan fått ett arbete som datakonsult på en av de största revisionsbyråerna i USA som han kommer att börja på efter att han tagit sin examen. Till de internationella utbildningsinvesteringarna och arbetslivserfarenheterna kan också en hel del internationella erfarenheter läggas. Han har exempelvis rest mycket utanför Sverige:

Jag har varit, en hel del i Västereuropa mina föräldrar, gjorde en sådan här bilsemester åkte runt i två månader och stannade ett par veckor på varje ställe. Åkte från Stockholm ner till Sydspanien sen tillbaka upp och så bodde mina föräldrar ett tag i Frankrike så jag har varit där en hel del så har de en affär i London så jag har varit där en hel del och Portugal... sen här i USA så har jag kompisar i Boston, i DC men nu bor de i Miami... så har mamma en kusin i Los Angeles så jag åkte dit och träffade dem och så åker man ju till Las Vegas med kompisar så... det är kul.

Det internationella är med andra ord en mycket hemtam arena. Det avspeglas också i umgängeskretsen, se vidare under avsnittet Ackumulerande av ett transnationellt socialt kapital enligt en nätverkslogik. De omfattande internationella investeringarna är signumet för denna student. Ingen av de övriga intervjuade studenterna i gruppen är så helhjärtat inriktad på en internationell bana. Att så tidigt som i högstadiet slå in på denna bana leder till att ens liv leds in i vissa spår som öppnar vissa dörrar och stänger andra, eller åtminstone gör dem mer svårforcerade.

Den sista intervjuade studenten som tillhör gruppen *internationella arvtagare* är en kvinna som läser på en konstnärlig skola i New York. Hon utgör i en mening en total motsats till den manlige studenten ovan som tidigt satsat på en internationell karriär. Hon har en internationell bakgrund men har inte slagit mynt av denna förrän hon runt tjugofem års ålder mer av en slump slog in på en internationell utbildningskarriär. Här följer i korta drag hennes livsbana:

Hon är själv född i Sverige, men båda föräldrarna är födda i Östeuropa. Pappan är företagsledare och har en längre högskoleutbildning. Mamman är konstnär. Båda föräldrarna har både studerat och arbetat utomlands, förutom i Östeuropa har pappan också arbetat i USA. Studenten läste en praktisk gymnasieutbildning inriktad mot media och arbetade efter gymnasiet i flera år inom reklambranschen. Hon hade mycket höga betyg, men läste aldrig vidare i Sverige. Anledningen till att hon påbörjade högre studier i USA var att hon kände sig orättvist behandlad av sin arbetsplats. Hon gjorde kvalificerade arbetsuppgifter, men hade betydligt lägre lön än männen i firman. En dag var måttet rågat och hon började planera sitt avsked. Hon sökte till de etablerade reklamorienterade utbildningarna i Stockholm, Beckmans, RMI Bergh och Konstfack, men kom inte in. Via Sverige Amerika-stiftelsen och Fulbright-kommissionen undersökte hon upp vilka utbildningar som fanns i New York. Hon åkte över och rekognoscerade och gjorde sitt val. Hon blev antagen och med viss tillfredsställelse meddelade hon de övriga på firman att hon skulle sluta och resa till New York för att påbörja sina studier. Något hon definitivt inte ångrar tre år senare.

Som de övriga intervjuade studenterna i gruppen är inriktningen mot utlandet tydlig. Hela utbildningssatsningen förläggs till utlandet. Hon har lite eget utbildningskapital med sig, vilket kompenseras med nedärvt kulturellt kapital, och framför allt av en form av fältspecifikt kapital förvärvat genom många år i reklambranschen. Den internationella bakgrunden spelar en underordnad roll i hennes livsbana, åtminstone på det sätt som hon framställer den i intervjun. Hon refererar inte till att hennes bakgrund som andra generationens invandrare på något sätt har påverkat hennes val av utbildningsbana eller professionella karriär. I beskrivningen av sin livsbana är kön en mer relevant kategori, i och med att det var hennes erfarenhet av att som kvinna bli sämre behandlad som födde tanken på att läsa vidare.

Sammanfattningsvis pekar genomgången av de olika representanterna för *de internationella arvtagarnas* livsbanor på att denna grupp rymmer en brokig skara av studenter. Vi har konstaterat att det som för gruppen samman är att båda föräldrarna ofta har såväl arbetat som studerat utomlands och att de dessutom vanligen är invandrade och har omfattande utbildningstillgångar. Och att studenternas egna investeringar inte riktigt matchar föräldrarnas investeringar. Men bortsett från dessa gemensamma nämnare finner vi många olika kombinationer. Det är exempelvis avgörande ifall föräldrarna är födda i Sverige eller inte för att vi ska förstå innebörden av att ha studerat eller arbetat utomlands. Att vara född och uppvuxen i ett annat land för att sedan etablera sig i Sverige i vuxen ålder är något annat än att vara född och uppvuxen i Sverige för att sedan studera och arbeta utomlands. Frågan är här om det svenska eller det utländska blir den självklara referensen. Ett annat fall är när föräldrarna kommer från olika länder. Studenterna får då ofta en dubbel nationell hemvist, som innebär något annat än att vara en andra generationens invandrare. Man är på ett sätt mer hemma i två länder än främling i två. Om man dessutom har åtminstone en förälder som är född i USA så underlättar detta mycket för studier i landet. Man får då tillgång till förutom den kulturella kompetensen och förmågan att navigera i utbildningssystemet, ekonomiska resurser som är av stor vikt i det amerikanska systemet.

De intervjuade studenterna speglar också den vidd som finns i gruppens utbildningsinvesteringar. Det mest tydliga gemensamma draget är att hela utbildningssatsningen, eller åtminstone huvuddelen, förläggs utomlands. Detta gör att man i många fall inte får tillträde till de mest lukrativa utbildningarna, dessa är i första hand förbehållna dem som går via det inhemska utbildningssystemet. Men å andra sidan så lyckas man efter den inhemska utbildningseliten bättre än övriga grupper vad gäller tillträde till de mest prestigefulla utbildningarna i USA. Detta på grund av att vissa inom gruppen kommer från hem som besitter mycket av såväl internationella som kulturella och inte minst ekonomiska tillgångar. Gruppen är emellertid inte så homogen vad gäller de till synes likartade sociala bakgrunderna. För vissa fungerar de tidiga egna internationella investeringarna som ett kapital i sig som ger tillträde till höga banor men flertalet av studenterna är ändå förvisade till mindre branta sociala banor. Det tycks också som ett visst segment av utbildningsmarknaden är viktiga för individerna i gruppen. Man prioriterar privata, till och med vinstdrivande, utbildningar som riktar sig mot ekonomi, turism och konstnärlig verksamhet, det vill säga utbildningar som ligger längst bort från de tunga akademiska utbildningarna inom naturvetenskap, teknologi och medicin eller för all del även språk, juridik och statsvetenskap. Det verkar som det finns en viss räddningsplanckenisch här, en nisch där den typen av internationella tillgångar som gruppen bär med sig värderas högre än omfattande utbildningsinvesteringar.

KOSMOPOLITERNA – ATT ERÖVRA DET INTERNATIONELLA

Den tredje av de mest utpräglade elitgrupperna är *kosmopoliterna*. Det är två av de intervjuade studenterna som kommer från denna grupp. Totalt finner vi 47 studenter i gruppen, vilket innebär att

ca 5 % av *kosmopoliterna* har blivit intervjuade. Gruppen utmärks av studenternas höga sociala ursprung (som de delar med de två övriga elitgrupperna, *naturvetarna* och *de internationella arvtagarna*), att en stor andel av studenterna har en förälder som har studerat utomlands (vilket skiljer dem från såväl *de internationella arvtagarna* som har en hög andel där båda föräldrarna studerat, som *naturvetarna*, med sin höga andel som inte alls har studerat utomlands), en hög andel föräldrar som båda arbetat utomlands (förvisso inte i närheten av *de internationella arvtagarnas* andel, men betydligt högre än *naturvetarnas*), den högsta andelen studenter vars föräldrar talar franska, samtidigt som andelen som har invandrat är under genomsnittet. Man har också en förkärlek för samhällsvetenskapliga studier på gymnasiet och betygen är medelhöga. De egna utbildningsinvesteringarna är klart mer blygsamma än *naturvetarnas* och mer i paritet med *de internationella arvtagarnas*, även om de senare föredrar naturvetenskaplig gymnasieutbildning, vilken är marginellt förekommande bland *kosmopoliterna*. Ett intressant särdrag är också satsningen på språkutbildning i icke-anglosaxiska länder, vilket vanligen innebär Frankrike. Föräldrarnas förkärlek till det franska språket traderas i gruppen.

Att det är resursstarka bakgrunder som studenterna kommer från vittnar de båda intervjuade studenterna om och de delar flera av gruppens karaktärsdrag, de är exempelvis båda kvinnor, vilka är överrepresenterade i gruppen. Båda är födda i Sverige och har svenska föräldrar. Det sociala ursprunget är högt. Den ena har en far som är privatpraktiserande läkare (och har med andra ord en längre högskoleutbildning bakom sig) och en mor som är lärare inom ett konstnärligt område (ej högskoleutbildad). Den andra har en far som jobbar inom Sida (ej högskoleutbildad) och en mor som jobbar som administratör på mellannivå inom högskolevärlden (har en längre, oavslutad högskoleutbildning bakom sig). Den första har en far som utbildat sig utomlands, den andra har föräldrar som båda arbetat utomlands. Det språkliga kapitalet som föräldrarna besitter är, med undantag av fadern som är läkare (och som behärskar fyra främmande språk), begränsat till engelska, vilket sticker av lite mot det gängse mönstret för gruppen. Studenternas egna utbildningsinvesteringar är omfattande. De har båda exempelvis läst på högre nivåer i såväl Sverige som USA och andra länder, Frankrike i det ena fallet och Storbritannien i det andra. Den ena, som har en Sida-anställd far, har läst flera omgångar i Afrika och har en tagit en International baccalaureate-examen. Den andra har läst en konstnärlig gymnasieutbildning i Sverige. De läser båda humanistiska och konstnärliga utbildningar i USA vid tillfället för intervjuerna. En går på ett av de högst rankade lärosätena i USA, den andra på en konstnärlig skola.

Den internationella bakgrunden delar studenterna med flera av *de internationella arvtagarna*. Men det finns vissa skillnader i hur denna bakgrund ser ut. Det är vanligare för *kosmopoliterna* att man har en svensk härkomst och att det internationella arv man har med sig härrör från att en av studenternas föräldrar arbetat utomlands. Det internationella är således förvärvat av föräldrarna, vilket ger det internationella en annan dimension än om de hade varit födda utomlands. Denna strategi att förvärva det internationella är något som förts i arv. Och – här kommer det andra viktiga särdraget –

det finns en bredd i detta förvärv, det riktar sig inte entydigt mot USA, utan USA är ett land bland andra där investeringar sker.

De investeringar studenterna gör i USA ligger väl i linje med den kosmopolitiska inriktningen. Studenten som läser på en specialiserad konstnärlig skola är den enda svenska studenten på en annars mycket internationell skola med folk från hela världen. Det kosmopolitiska draget märks även i hennes extensiva resande:

Jag har rest ganska mycket med familjen hemma. Min pappa, han reser överallt hela tiden. Så, det var första året i USA, här då. Sen, tågluffat har jag gjort i Europa, ett år... Jag har vart i Mexiko i fyra månader och läst spanska, det gjorde jag, två olika somrar gjorde jag det. För jag har alltid varit fascinerad av Latinamerika [...] det var ett helt år, som vi reste runt, vi var sex månader i USA, nästan, vi var nästan över hela USA, i fyrtiofem stater. [...] Och sen var i Centraleuropa, andra halvåret. Och sen, hälsade på min syster, hon bor i, mina systrar älskar också att resa. Min ena syster bodde i Australien, och min andra syster jobbade i Sydafrika, i Kapstaden, där jag hälsade på henne, hälsade på dem [...] det var jätteroligt. Jag älskar att resa.

Det kosmopolitiska finns i hela familjen. De båda systrarna, som båda är yngre än informanten, studerar och arbetar utomlands. Den ena har läst en hotellutbildning i Schweiz och kompletterar nu sin utbildning på Cornell University, den ledande skolan i USA inom detta område. Den andra systemen jobbar som så många andra unga svenskar i London, för tillfället på en pub. Hon är just på väg till Thailand på semester. Förutom de två systrarna finns en bror. Han är i Sverige, men han har just kommit hem efter en längre utlandsvistelse. En ambition i framtiden, berättar hon, är att åtminstone de tre systrarna samlas i New York för några år. Man kan också tillägga att hon talar fyra främmande språk, förutom engelska, franska och spanska även holländska. Att det kosmopolitiska förutsätter ett visst mått av egna insatser och färdigheter understryks igen.

Den andra studenten läser också på ett mycket internationellt lärosäte, ett utmärkande drag för de högst rankade skolorna är just att de rekryterar studenter på en global marknad.⁵³⁷ Hon berättar att det internationella genomsyrar skolan, bland annat så bor hon sedan ett år i det internationella huset och umgås mycket med internationella studenter:

jag har bott i det internationella huset nu i ett år också så därigenom så har jag träffat en del andra internationella elever, men för mig känns det som att alla ändå är ganska internationella för att folk, jag menar de amerikanska eleverna kommer ju från hela USA och även om de har någon slags amerikansk mentalitet som vi andra inte har, så är ju inte, det är ju absolut inte lika många som i Sverige till exempel, och mina vänner där allt möjligt, en av mina bästa vänner är indier fast att hans föräldrar, eller han har vuxit upp i USA för att hans föräldrar flyttade dit och andra är i från, jag vet inte, kanske England och Irland från början och sen så är det en som är *native American*, vad ska vi säga indian, så det är folk över alltifrån i alla fall.

Hennes bakgrund är också utpräglad internationell. Hon bodde utomlands redan som nyfödd och gick på engelskspråkigt dagis. De bodde en vända i Sverige innan familjen åter flyttade till Afrika lagom till hennes skolstart. Hon gick tre år i en engelsk skola i Afrika för att sedan gå mellanstadiet och högstadiet i Sverige. Gymnasiet läste hon på en amerikansk skola i Afrika, dit familjen flyttat

⁵³⁷ Se vidare avsnitten Lokala, regionala, nationella och internationella lärosäten ovan och Skolor som säten för odländet av en internationell kultur nedan.

igen. Att pendla mellan två så olika utbildningsvärldar under sin uppväxt var inte lätt. Hon berättar följande om sina erfarenheter:

Vi bodde [i ett afrikanskt land] i tre år och kom hem till Sverige och skulle börja i mellanstadiet och då det blev det jättekostigt. För det första så var det ju en helt annan kultur och ett helt annat skolväsende, det är som i England fast 40 år tillbaka, det är skoluniformer och mycket stryk och sådana saker hela tiden och man var tvungen att kalla lärarna för herr och fru och man fick inte ha utsläppt hår och man fick inte ha några smycken, de inspekterade ens naglar och öron varje morgon innan man gick in i klassrummet, vid åtta års ålder delades vi upp i A-, B- och C-klasser allt efter intellektuell förmåga, vi hade slutprov i slutet av varje termin, då barnen som gjorde bäst ifrån sig fick [godis?] och de som gjorde sämst ifrån sig fick höra att de skulle flyttas ner till B-klassen. Det var sådana här otroligt bisarra grejer som var mitt första intryck av skolan i tre år då och när jag kom dit, när jag var sju, de börjar skolan ett år tidigare så då var jag ett år för gammal för min klass i och med att jag inte pratade engelska ordentligt, eller jag kom ju ihåg en del ifrån när jag var liten men jag hade ju inte pratat engelska på länge.

Som om det inte var tillräcklig att gå i en skola med denna typ av åldersstigna pedagogik hade hon det inte helt lätt att anpassa sig till studier i Sverige vid återkomsten till hemlandet:

jag började ett år, med att vara ett år äldre än de andra eleverna, men sen så fick jag flytta upp en klass för att det gick bra och så där för att jag hade ganska lätt i skolan och så, så att på tre år som jag var där så hann jag gå igenom ettan till femman på något konstigt sätt, och när jag kom tillbaka till Sverige och hade gått ut femman precis så i stället för att gå vidare i sexan i den skolan här så satte de tillbaka mig i fyran för att jag skulle vara med jämnåriga elever och hade gjort i princip allt som de hade gjort förutom, jag hade gjort nästan allting fram till femman, sexan förutom i just no- och so-ämnen, jag hade redan haft engelska som första språk i tre år när de började med det och matten låg jag långt före i, för att de hade, det var väldigt hårt disciplinerat just i [det landet vi bodde] också så att de hade väldigt höga krav på vad de skulle klara av och sen dessutom min svensk lärare som jag hade där, privat då, var högstadielärare så hon hade väl försökt svänga ihop allt men jag hade ändå läst svensk grammatik längre än vad man brukar ha gjort i fyran och så där, så att det blev väldigt konstigt, men sen också att jag var jätterädd för de svenska barnen som sprang omkring med skor och hade utsläppt hår och sina egna kläder och pratade som bara den i klassrummet och det fick ju vi stryk ifall vi gjorde så att jag tyckte att det var jättesvårt, jag hade väldigt svårt att vara här och det var just det där att jag äntligen skulle komma tillbaka till Sverige och känna mig svensk igen och så var alla jättekostiga och de tyckte att jag var jättekostig så att det var väldigt underligt faktiskt.

Under gymnasiet var det dags igen att flytta utomlands.

Och sen till gymnasiet så flyttade min familj till Etiopien och där så var det engelska igen som gällde men sen så blev det väldigt mycket franska också, jag läste franska då, men sen så hade jag en pojkvän som bara pratade franska i några år och mina vänner var fransktalande för det mesta, vi läste spanska där också och jag var som sagt den enda eleven i min klass så att då blev det rätt mycket det och tyvärr så lärde jag mig inte amarinja, vilket jag ångrar hemskt mycket nu efteråt, men...

En kosmopolitisk hållning underlättas mycket av en språklig kompetens och denna student hade som citatet indikerar omfattande språkkunskaper redan i gymnasiet. Förutom att tala flytande engelska behärskar hon franska och spanska. Att hon dessutom inte talar amarinja beklagar hon. Sin franska fick hon möjlighet att bättra på under ett års studier i Paris. Hon läste visserligen på American University in Paris, vilket är ett populärt lärosäte för många svenskar, och fick därmed begränsad träning i det franska språket eftersom undervisningsspråket är engelska. Studierna motsvarande inte hennes högt ställda förväntningar:

det heter The American University of Paris så det är väldigt amerikanskt, det är ett jättelitet universitet med 700 elever, där de har tio olika *majors* och de flesta är inom ekonomi och *business*, sen har de en del litteratur också och det är en skola som ligger utspridd i det sjunde arrondissementet precis runt Eiffeltornet och det har inget campus så man kan inte bo på något campus så man får själv fixa en lägenhet och sen så går man i skolan där bara. Så att det var ju väldigt trevligt och bra men det var ju inte så krävande som jag trodde att det skulle vara och jag upptäckte att det var väldigt mycket elever där som, väldigt många elever som var amerikanare som vill göra Paris på något sätt och så hade de skolan som ursäkt och det klimatet tyckte jag inte var riktigt var vad jag letade efter med en skola som ändå kostade så pass mycket som den gjorde. 17 000 dollar om året tror jag att det var i grundavgift för den skolan och jag tyckte att jag kunde hitta mer för de pengarna på något sätt.

Efter ett år vände hon hem till Sverige och bestämde sig för att studera på universitet. Det blev först filosofi, vilket hon inte trivdes alls med, och sedan musikvetenskap. Men hon trivdes aldrig riktig i Sverige och skickade på en väns inrådan in en ansökan till ett av de mest prestigefulla lärosätena. Ansökningstiden hade egentligen gått ut och hon hade inga förhoppningar om att komma in. En dag meddelade skolan till hennes stora förvåning att hon var antagen. På frågan om varför hon tror att de antog henne menar hon att förutom att hon har bra (om än inte exceptionellt höga) betyg, vilket naturligtvis är en grundförutsättning för att ta sig in på denna typ av skolor, har hennes mycket internationella bakgrund spelat en avgörande roll. Det har nog inte heller varit till hennes nackdel att hon läst på ett amerikanskt gymnasium.

De båda två studenter som klassificerats som *kosmopoliter* exemplifierar väl den typen av mycket omfattande egna internationellt orienterade investeringar som karakteriserar gruppen. Det är, förutom studier i utlandet, frågan om tillägnande av språk och ett vitt resande och boende utomlands. Båda studenterna präglas av en typ av nyfikenhet och ett visst mått av rastlöshet också. Är man inte nöjd med tillvaron drar man raskt vidare. Men till skillnad från många av *de internationella arvtagarna* har man en tydligare grund i det svenska samhället. Även om man bott utomlands länge så känner man sig alltid först och främst som svensk, ens eget och föräldrarnas födelseland är mycket viktigt för konstruktionen av den nationella identiteten. Och ska man identifiera sig med någon annan nationell identitet så är denna nödvändigtvis inte amerikansk. Samtidigt ska vi inte överdriva skillnaderna mellan de olika grupperna. Den svenske student som klassificerats som *internationell arvtagare* och som läst större delen av sitt vuxna liv i utlandet har också svenska föräldrar och hans livsbana liknar i mångt och mycket den svenska *kosmopolitiska* studentens livsbana vi presenterat direkt ovan. Skillnaderna är då betydligt större till de grupper av studenter som följer nedan.

TOTALSATSNING PÅ DET AMERIKANSKA – DEN MODALA GRUPPENS INVESTERINGSSTRATEGI

Bland de studenter som ryms i *den modala gruppen* (ch9), den grupp som omfattar flest studenter, 127 stycken, är det fem som intervjuats. Det är med andra ord en mycket liten del av gruppen som har intervjuats, endast 4 %, men de utgör ändå 16 % av samtliga intervjuade. Det utmärkande för den modala gruppen är att man vanligen har läst en samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning, att man har medelmåttiga betyg, och valt bort högre studier i Sverige till förmån för studier utomlands. Man är också orienterad mot USA och den anglosaxiska världen, man har arbetat i USA och läst språkkurs i

anglosaxiska länder. Det som karakteriserar föräldrarna är att de är överrepresenterade i kategorin gymnasieutbildning/kortare högskoleutbildning, att de är födda i Sverige och att de har lite av internationella erfarenheter. Gruppen är i mångt och mycket en *mainstream*-grupp. Detta återspeglas också i de utbildningsval man gjort. Det är framför allt studier i ekonomi som dominerar. Det är vanligen inte heller på de mest prestigefulla lärosätena man bedriver sina studier, utan man är överrepresenterad på handelsskolor, de lägst rankade nationella universiteten och regionala lärosätena.

De fem studenterna som intervjuats är inte helt typiska för övriga gruppen. De delar förvisso de övrigas sociala bakgrund, den vanligaste högsta utbildningsnivån är gymnasieutbildning/kortare högskoleutbildning (tre av fem), att ingen förälder studerat utomlands gäller för tre av fem, och fyra av fem har föräldrar som inte arbetat utomlands. Ingen har heller föräldrar som invandrat. Skillnaden ligger snarare i de egna investeringarna. Det är tre som har läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning (varav en i Schweiz), en student som läst teknisk, och en som läst en allmän amerikansk gymnasieutbildning – alltså ingen som läst en samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning, vilket är det mest utmärkande för gruppen. Vidare har man också goda betyg, två hamnar i den högsta kategorin och endast en i den medelmåttiga klassen. Två har utländska betyg. Som för övriga i gruppen är det högre studier i utlandet som gäller. Endast en har läst på universitetsnivå i Sverige och ingen läser i USA via ett utbytesavtal. De mer omfattande egna utbildningsinvesteringarna på gymnasienivå matchas av mer akademiskt selektiva studier i USA. Tre av de fem läser på ett Ivy League-universitet. De övriga två läser på nationella universitet som rankas relativt lågt. Även om ingen läser på en handelsskola är det ändå två som läser ekonomi, vilket också är det som utmärker gruppen som helhet. Av de övriga studerar en socialantropologi, en musik och en biologi.

För att ge en bild av en av de mer typiska livsbanorna för studenterna i gruppen kan vi ta en kvinnlig student som läser naturvetenskap på Boston University, ett mycket stort universitet i Boston, inte rankat speciellt högt, det finns en handfull lärosäten som positionerar sig högre och hon beskriver själv lärosätet som ett ställe fullt av Harvard-*rejects*, det vill säga studenter som sökt till Harvard men inte lyckats komma in. Hon är nästan en sådan själv. Hon sökte till Harvard och kom faktiskt in men var tvungen att finansiera sina studier helt själv, något som var omöjligt för henne. Att hon överhuvudtaget hamnade i Boston var mycket en slump. Hennes dåvarande pojkvän började på tidigt 1990-tal gå på Berklee College of Music och hon följde med ett år för att testa om relationen höll för att vara utomlands och att bo ihop. Hon sökte då in på en lågt rankad liten skola i centrala Boston, inte långt från Berklee College of Music, där det visade sig att en hel del av flickvännerna till de manliga studenterna på Berklee College of Music gick. Hon trivdes inte alls bra på skolan, undervisningen var usel, och hon funderade på att ge upp projektet. Ett år gick och efter det bestämde hon sig för att göra slut med pojkvännen och ta en examen så fort som möjligt, hon hade ju redan investerat ett år i kurser som hon ändå skulle få läsa om ifall hon åkte tillbaka till Sverige och började läsa där i stället. Efter examen började hon arbeta i Boston. Efter två år kände hon att det var dags att läsa lite mer och hon tänkte att eftersom hon redan hade en amerikansk examen kunde hon lika gärna fortsätta studera i

USA och började söka skolor för att ta sig in på en doktorandutbildning. Vid tiden för intervjun läste hon sitt tredje år på sin PhD-utbildning.

Vad gäller sin bakgrund delar hon ett antal drag med många andra i den modala gruppen. Hon är som sina föräldrar född i Sverige och föräldrarna har varken studerat eller arbetat utomlands. På frågan om det är fler i släkten som har gjort internationell karriär svarar hon att det är i princip bara hon:

Nej jag har en mamma och en pappa som bor i Skåne [...] Mamma är lärare och pappa jobbar för ett amerikanskt företag som har huvudkontor i, europeiskt huvudkontor i Belgien och så är han *regional manager* för Scandinavia, det är hans titel. Det är väl den enda internationella anknytningen jag har inom familjen. Min lillebror är tre år yngre, har tjej, har precis fått barn i mars, har bondgård på skånska slätten och massor med djur, en riktig bonde. Har aldrig rest någonstans, har varit och hälsat på mig här en gång men jag var den som åkte på språkresor och var runt om i Afrika när jag var liten och allt sådant, han har alltid varit hemma så att... jag vet inte. Inga fler syskon. Jag har en kusin som är lite internationell.

Denna students livsbana kan sammanfattas som en exklusiv satsning på utbildning i USA. Hon har inte gjort några satsningar på högre utbildning i Sverige eller i något annat land förutom USA. Att det blev denna typ av satsning har ett slumpartat drag över sig: ”Det känns för mig som om jag lika gärna kunde ha hamnat i Sverige, det råkade bara vara så att jag hamnade här, jag valde inte det så där väldigt, det var inte min starka vilja liksom som tog mig här, det bara blev så.” Hon berättar att det var via ett förhållande som hon hamnade i USA och när hon väl slagit in på en amerikansk utbildningsbana var det lättare att fortsätta på den inslagna banan än byta till en annan. Detta är ett tema som vi känner igen från andra utbildningsbanor, de investeringar man gör betingar de möjligheter man senare får, något i stil med vad ekonomer kallar stigberoende (*path-dependency*). Till skillnad från flera av de tidigare studenterna saknar denna student samma omfattande internationella tillgångar som de mer dominerande grupperna besitter. Även om hennes föräldrar har höga sociala yrkespositioner saknar de internationella tillgångar, ingen av dem talar något annat främmande språk än engelska, och hon har själv sparsamt med sådana. Exempelvis har hon inte läst utomlands på gymnasiet, hon behärskar inga andra främmande språk än engelska och har inte rest mycket i utlandet på egen hand, undantaget de semesterresor hon gjort i USA under sin tid i landet.

En annan livsbana som visar på en omfattande investering i det amerikanska finner vi i en student som läser på en musikutbildning i New York. Hon har svenskt ursprung, hon själv och båda föräldrarna är födda i Sverige. Hon har lite högre socialt ursprung än många andra studenter i *den modala gruppen*. Pappan är forskare/universitetslärare i ett samhällsvetenskapligt ämne, mamman är högre tjänsteman på ett statligt verk och har läst en längre högskoleutbildning. Ingen av föräldrarna har arbetat eller studerat utomlands och deras språkkunskaper är begränsade till engelska som enda främmande språk. Det sociala ursprunget präglas av omfattande framför allt utbildningsmässiga tillgångar, men mindre av internationella tillgångar. Hennes egna investeringar har fram till gymnasiet följt samma spår. Inga direkta internationella investeringar, med däremot omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet, naturvetenskapliga studier på gymnasiet och mycket höga betyg. Karakteristiskt för denna typ av satsningar är också hennes investeringar i musik inom ramen för det

svenska skolsystemet, musikklasser under mellan- och högstadiet och förstärkt musikutbildning i gymnasiet, men dessa satsningar är vanligen tänkta som fritidsintressen, som komplement till en annan yrkeskarriär, och så var fallet även för denna kvinnliga student:

Egentligen hade jag bara tänkt åka efter att jag gick ut gymnasiet. Jag gick i naturvetenskaplig så där. [...] Mina föräldrar är så där att de vill att jag skall skaffa en ordentlig utbildning, civilingenjör eller, eller min mamma tycker jag skall bli vd för något företag eller något sådant där...

Men intresset för musik tog överhanden. Hon satsade först på en musikutbildning på Musicians Institute i Los Angeles under ett år. Skolan berättigar inte till svenska studiemedel men är ändå mycket populär bland svenskar, ca 20-25 % av eleverna som läser där är svenskar. Men skolans profil passade henne inte riktigt, det var mer av ”sådan här rockskola, det är mycket uppbyggt genom att man, man uppträder, många uppträdanden på olika scener så där som man uppträder, som rökmaskiner, ismaskiner och sådant”. Själv var hon mer intresserad av jazz och New York, jazzens huvudstad, kom att framstå som det enda alternativet. Denna insikt växte fram under det år hon ägnade i Sverige efter sin sejour i Los Angeles. En dag bestämde hon sig, köpte en flygbiljett och gav sig iväg:

Jag kände inte någon, så jag började med att bo på ett sådant där, vandrarhem kan man säga, som, drivet för unga kvinnor mellan 18 och 25, som drivs av Ladies Christian Union. Där man inte får ha något besök efter elva, och inga, inga män på rummet då.

Det tog henne två veckor att hitta ett jobb:

Två veckor tog det, tog mig att skaffa jobb... jag var ganska nervös i början. Men då sprang jag runt bara så där, och ljög ihop total historia, för jag har ju ingen, jag har ju bara jobbat på ett kontor förut, sekreterare och sådant där, när jag jobbade i Sverige. Men här, det enda jobb man kan få, det är på restaurang, kafé och sådant där, där de anställer utan arbetstillstånd.

Den första tiden i New York beskriver hon som att hon ”sprang runt på massa *jam sessions*, mitt i natten, klockan tre på morgonen, jag kände inte någon.” Ett halvår efter att hon anlant i New York började hon på en musikskola och då fick hon också möjlighet att lära känna folk med liknande intressen. Vid tiden för intervjun hade hon sitt eget band som hon spelade med på olika små jazzhak i New York, de hade just spelat in en ny demo. Hennes ambition är att etablera sig som jazzmusiker i New York. Hon har också en amerikansk pojkvän, vilket gör att hon har ytterligare en anledning att stanna i staden. Hennes livsbana pekar alltmör i riktning mot en totalsatsning på det amerikanska, eller kanske mer precist, en satsning på ett liv och en professionell karriär i New York. Hon har exempelvis inte studerat i Sverige eller något annat land utanför USA. Att satsa på en utbildningskarriär i USA framstår också som en enklare väg att gå än att satsa på en motsvarande utbildningsgång i Sverige:

Det som skulle motsvara, det är ju musikhögskolan i princip. Men jag kan tänka mig, att de säkert är hårdare där än vad de är här. [...] Jag tycker inte det är särskilt svårt, det som jag måste göra, teori och sådant där, jag har läst teori tidigare i och för sig, i musikklasser och sådant där, här och var. Jag hade väl lite mer kött på benen. Ett par andra svenskar som jag känner på skolan, de tycker att det är jättelätt. Så att, men det sk..., ja, det skall motsvara det. Det är mycket lättare att komma in här också, än i Sverige. I Sverige måste man ju, det beror på kanske vilken linje man skall gå, om man skall gå musik, musiklärarlinjen så är ju det lite lättare, det här är som typ musikerlinje, och där kommer det inte in så många. Jag sökte in på musikhögskolan, när jag var nitton, försökte jag komma in på musikhögskolan, så där

jättenervös, fast det gick inte så bra. Sen sökte jag in på vad heter det musikerlinjen med afroinriktning, med någon sådan där, typ en person kommer in där, och det var inte jag.

Men att det är en enklare väg behöver inte innebära att det är en mindre lukrativ väg. Att studera jazz i New York ger henne naturligtvis tillträde till ett enormt mycket större musikliv än vad som finns i exempelvis Stockholm. Eventuellt kan hennes tid i New York också fungera som en tillgång i det svenska musiklivet om hon bestämmer sig för att återvända – allt efter den gamla devisen att om man kan lyckas i New York så kan man lyckas var som helst.

Som en kontrast till dessa två kvinnliga studenters karakteristiska totalinvesteringar i det amerikanska, vilket också särskiljer hela gruppen, fungerar den mer internationella bana som en manlig student beträtt. Han är född i Sverige och båda föräldrarna är också födda i Sverige. Pappan är företagare och mamman sjuksköterska. De har till skillnad från många andra i gruppen arbetat en hel del utomlands, pappan i Norden, Väst- och Östeuropa samt USA och mamman i Norden och Västeuropa. Mamman har också läst utomlands i ett västeuropeiskt land. Det finns sålunda gott om internationella tillgångar i familjen. Ett undantag är det språkliga kapitalet, föräldrarna talar endast engelska, vilket även är det enda främmande språk som studenten behärskar. Den internationella karaktären av familjen understyrks också av att studenten läste sin gymnasieutbildning utomlands, närmare bestämt på college i Schweiz, vilket för övrigt hans mamma också gjort. De franska sociologerna Monique Pinçon-Charlot och Michel Pinçon, som ingående studerat den franska storbourgeoisien, menar att läsa på internatskola i Schweiz är tydligt förknippat med en transmission av en kosmopolitisk livsstil, vilken är ett av de viktigaste adelsmärkena för de högsta sociala skikten runt om i världen.⁵³⁸ Studenten hade fått ett arv och ville spendera dessa på en internatutbildning eftersom han inte trivdes så bra i den svenska skolan. Han beskriver hur det gick till att välja en skola – det finns hundratals olika internatskolorna i Alplandet:

Var är de bästa internatskolorna? Schweiz sägs det, Schweiz och Amerika har några bra, Schweiz är nära och bra, ok, så då flög vi ner till Schweiz, fixade en bok med alla internatskolorna i Schweiz, satt och tittade igenom den i stort sett på vägen ner och sen, – jaha vilka vill du gå och kolla till, och sen reste vi och kollade runt, tog ett tåg en och en halv vecka och reste runt till de fyra, fem som jag hade tittat till, utav dem så fanns det tre som var lite mer intressanta, kom vi tillbaka lite senare och hade lite mer intervjuer med dem, snackade med dem och sov över och prövade lite, så fick jag några test att göra, så var det en skola som jag kom in på, men det var väldigt viktigt då att jag gjorde valet, jag fick välja hela vägen var jag skulle plugga så länge jag kunde komma in, och det gjorde så att sedan när det var lite svårt, när man egentligen ville vara där, som många andra elever sa – mina föräldrar satte mig på det här stället, åh vad jag hatar stället, den enda jag kunde hata det var mig själv, så jag hade inget val det var liksom.

Han trivdes mycket bra med livet på internatet. Skolan hade en mycket internationell sammansättning av elever, de ca 250 eleverna kom från 45 olika länder. Undervisningen skedde på engelska, franska, tyska och italienska. Karakteristiskt för denna typ av elitutbildningsinstitutioner är

⁵³⁸ Monique Pinçon-Charlot & Michel Pinçon, *Grandes fortunes. Dynasties familiales, et formes de richesse en France*, Paryot & Rivages, Paris 1996, pp. 128-132, och Edouard Jay, *La scolarisation des élites transnationales. L'exemple de l'Institut le Rosey*, Mémoire de maîtrise, Faculté des sciences sociales et politiques, Université de Lausanne, 1997.

att det akademiska inte är det enda som man intresserar sig för. Fritidsaktiviteter och framför allt sport får mycket utrymme. Det var exempelvis obligatoriskt att åka skidor med skidlärare varje vecka under skidsäsongen. Ett syfte är också att odla de internationella kontakterna och att lära eleverna att föra sig och umgås över nationella och i viss mån sociala gränser.⁵³⁹ Det internationella genomsyrar hela skolan, från vilka man bor med till vad man gör på loven.

jag bodde med en kille från Kenya, en kille från Ungern, en kille från Turkiet och en kille från Amerika, det var de jag bodde med, så det var liksom, från början, vi var hänvisade till varandra, vi kommunicerade, vi pratade engelska, man var liksom. Det är där, jag bodde i fem år där, reste över hela världen, över hela Europa.

Vad gäller de sociala gränserna beskriver han skolan på följande sätt: ”det är en skola med folk med en jävla massa pengar, det är skrämmande mycket pengar, det är prinsessor och prinsar och allt det där”. Beträffande hur dessa sociala gränser överskreds berättar han exempelvis att det var en annan svensk elev på skolan, hon kom från en av de mest kända svenska affärsfamiljerna. Han kände att det var lite jobbigt att veta att hon kom från en mycket känd familj till en början, men sedan lärde han känna henne och ”hon var som vilken vanlig person som helst, inget speciellt”.

Som för den svenske studenten som läst på amerikansk skola i Portugal var det självklara målet för alla eleverna att man skulle läsa vidare. Det fanns i princip bara två val, antingen åkte man till USA eller till Storbritannien. Skolan ägnade mycket energi åt att förbereda eleverna för sina ansökningar till högre studier. Man gjorde tester, övade på att skriva ansökningar och gav mycket individualiserad rådgivning. Taktiken var att söka tre universitet på den absoluta toppnivån, tre strax därunder och så ett reservalternativ ifall man mot all förmodan inte skulle komma in på något av de övriga. I och med att skolan representerade en väldigt intressant konsumentgrupp stod också de mest renommmerade universiteten i kö för att få presentera sig och sina utbildningar. Det var vid en sådan presentation som han fick upp ögonen för att studera på ett av Ivy League-universiteten. Han sökte det och ett antal andra lärosäten och kom in.

Denna student skulle tack vare familjens extensiva internationella tillgångar mycket väl kunna ha förts till *de internationella arvtagarna*. De skillnader vi finner mellan studenten och många i den senare gruppen är att föräldrarna och han själv är födda i Sverige och inte utomlands samt att föräldrarna endast talar engelska som främmande språk. Vad gäller de egna internationella investeringarna är dessa mycket omfattande, hela gymnasiet och delar av högstadiet på internatskola i Schweiz, en skolform som antagligen är den mest exklusiva internationella skolning som finns att tillgå, ett mycket omfattande internationellt nätverk, erfarenheter av resor över stora delar av världen. I detta avseende har studenten mer gemensamt med kosmopoliterna, den grupp som framför allt definieras av omfattande egna internationella investeringar. En skillnad här är föräldrarnas deklarerade språkkunskaper, de senare har mer omfattande språkkunskaper, flertalet talar förutom engelska även franska. Studentens livsbana visar på att det statistiska tenderar att vara ett grovmaskigt nät som inte

⁵³⁹ För att lyckas skapa en så neutral miljö som möjligt, som på förhand inte exkluderar några eliter, är de schweiziska internatskolorna ofta icke-konfessionella. Ibid., p. 129.

alltid gör den sociala världen rättvisa. Med vissa justeringar i hur den statistiska analysen konstruerats kunde denna student ha hamnat i en grupp som varit mer relevant med tanke på både föräldrarnas internationella profil och de egna omfattande internationella investeringarna. Problemet då hade varit att vi antagligen fått någon annan student som blivit mindre väl klassificerad. Så länge vi är medvetna om statistikens begränsningar och gör en sociologisk bedömning av resultaten kan vi emellertid nå en fruktbar relation mellan statistiken och andra mer kvalitativa metoder.

DE SVENSKFÖDDA DOMINERADE – SLUMPMÄSSIGA INVESTERINGAR

De svenska studenterna som läser i nordöstra USA skiljer sig tydligt från dem som läser i Paris på flera sätt. Ett av de viktigaste särdragen är den bredare sociala rekryteringen. Vi har ovan beaktat ett antal olika elitpräglade gruppers utbildningsstrategier. Här ska de som kommer från mindre resursstarka hem och till viss del också har mindre av egna utbildningsmässiga och internationella investeringar fokuseras. Det finns tre grupper som skiljer sig från de övriga, *de dominerade* (ch3), *praktikerna* (ch6) och *de internationella dominerade* (ch8). Av de intervjuade är tre klassificerade i den första gruppen och tre i den sista. Ingen student som har intervjuats tillhör praktikerna. Båda grupperna som de intervjuade representerar har lite av eget förvärvade tillgångar, låga gymnasiebetyg, praktiska linjer eller ekonomisk gymnasieutbildning, lite högre studier i Sverige, och föräldrarna är ofta lågutbildade. Skillnaderna mellan de två grupperna ligger framför allt i föräldrarnas internationella orientering. *De dominerade* utmärker sig genom att föräldrarna saknar internationella tillgångar, ingen student har föräldrar som talar främmande språk och i princip samtliga föräldrar saknar erfarenheter av studier eller arbete i utlandet, medan *de internationella dominerade* har en hög andel som invandrat och som talar andra språk. Däremot har de inte så höga andelar studenter vars föräldrar arbetat utomlands, vilket är en av de egenskaper som skiljer dem från *de internationella arvtagarna*.

För att börja med *de dominerade* som helt saknar nedärvda internationella tillgångar är de tre studenter som intervjuats i stor grad representativa för gruppen. Alla tre är kvinnor, vilket också 72 % av hela gruppen är. Åldersmässigt är ingen under 25 år (36 % av studenterna i hela gruppen) och två av studenterna är en bit över trettio, vilket också är utmärkande för studenter som kommer från mindre resursstarka miljöer. Ingen av de tre studenterna har föräldrar som har en högre utbildning än grundskola, men det är ändå ingen av studenterna som har en renodlad arbetarbakgrund. Bland fäderna är yrkena fastighetsförmedlare, ingenjör och förman och mödrarna är sjuksköterska i två fall och fastighetsmäklare. Ingen student har föräldrar som arbetat eller studerat utomlands, eller som har invandrat till Sverige. Ingen av föräldrarna behärskar något främmande språk. Vad gäller de egna investeringarna är det en som har läst samhällsvetenskaplig linje, en tvåårig social linje och en tredje på en Waldorfskola. Betygsmässig har hon som har läst på en Waldorfskola höga betyg, en annan student har inte fått några gymnasiebetyg (hon läste in sin gymnasieutbildning på folkhögskola) och en tredje har låga gymnasiebetyg. Det är bara den student som har höga betyg som har läst på

universitetsnivå i Sverige. Hon har andra sidan läst en hel del, hon har en bit över 120 poäng, men hon har inte avslutat någon utbildning.

Det sociala ursprunget har, vilket den mesta forskning visar, en mycket stor betydelse för huruvida en individ påbörjar högre studier, och vi har sett att detta i än högre grad gäller högre studier i utlandet. Det finns flera förklaringar till detta förhållande. En förklaring är ekonomisk. Det kostar mycket att läsa i utlandet, lånen från CSN räcker ofta inte långt, och oavsett hur långt de räcker innebär studier i utlandet vanligen en betydligt större skuldsättning än studier i Sverige medför. Mer om detta i avsnittet Skolavgifter, hyror och småjobb – om hur man får det att gå ihop nedan. Men det är inte bara de faktiska ekonomiska villkoren, att man har mindre av eller inga ekonomiska resurser alls att skjuta till. Viktigare är antagligen förhållandet till ekonomi generellt, att man inte anser att det är värt den omfattande ekonomiska investering som högre studier innebär: – Det är så dyrt, man ska inte dra på sig så stora lån, det kommer aldrig att löna sig, etc. En annan aspekt är den kulturella. Man har ingen erfarenhet av det internationella, av vare sig arbete, studier eller resor, man har inte den språkliga kompetensen, man kan helt enkelt inte relatera till vad det skulle innebära att studera utomlands. Att i det läget förvänta sig att man ska kunna få konkreta råd eller ens en djupare förståelse för ens projekt är ofta att förvänta sig för mycket. En student i gruppen beskriver föräldrarnas hållning till att hon studerar utomlands på följande sätt, ett sätt som väl fångar dels den ekonomiska, dels den kulturella aspekten av ursprunget:

[...] mamma har ojat sig vansinnigt mycket: men vad ska du göra, det är så dyrt, hur skall du få råd med det där, dina studieskulder. Men mamma är mycket, mycket medveten om pengar, och kan vara lite småsnål, dumsnål så där, till läggningen. Jag menar, hon har ju gott hjärta och alltihop, det är ju inte det. Men det är att hon känner liksom, du vet, de är ju inte van. Det var ju inte så på deras tid, att folk åkte iväg utomlands och plugga. Det, om man var en fallen själ, kunde man åka ut på sjön, men, men det var ungefär det, om man inte jobba som ambassadör eller så. Men det, har inga sådana i min släkt, i [...] släkten, nej, det har vi inte. Nej så, så, för henne, det har väl känts så här, liksom lite farligt. Eller främmande, och Gud liksom, skall ungen åka ända dit, och Gud, och så himla dyrt, vad skall hon få pengar från, hur skall du klara dig, du vet så där mammigt oj. Pappa var väl lite mer positiv, men han har väl insett redan från början, att det aldrig har gått att säga, att säga åt mig, eller påverka mig på något vis. Jag gör ändå som jag vill. Eller jag har den läggningen liksom. Så, med pappa går det väl bättre. Och föresten, han var en utav de här fallna själarna, så han ville ut på sjön. Men hans mamma sa ifrån, så det var riktiga stridigheter. Men, det blev aldrig så att han gick ut på sjön. Men det verkar som att han identifierar sig lite i mig, faktiskt. Han frågar om saker och, hur det är och, hur det går med språket och. Han frågar om sådant här, hur människorna är och, om jag har sett något kul, om jag har sett något speciellt, så där. Sådant frågar aldrig mamma om, men pappa är mer, så där nyfiken, på saker. Eller han är väl mer äventyrlig, eller så där. Mamma är inte äventyrlig alls, inte ett dugg.

Det är intressant att se att bristerna av faktiska resurser till viss del kan kompenseras av det imaginära, av aspirationen, drömmen om ett liv på sjön, vilket möjliggör ett reellt intresse för studentens situation.

En annan student har inte så mycket kontakt med sina föräldrar eftersom fadern är avliden och mamman svårt sjuk. Men hon har också sagt upp bekantskapen med sina syskon, de var så olika, menar hon. När familjen är så frånvarande blir vännerna desto mer betydelsefulla i hennes liv, men hon menar samtidigt att det inte är helt enkelt att bara kompensera familjen på detta sätt:

Det är därför som jag är beroende av de här vännerna liksom. Jag försöker, ja senast jag skrev ett brev till en vän liksom, jag låstas liksom, att du är min familj liksom. Men jag tror, jag tror så här, jag har en teori att: antingen så är, finns det människor som har fått väldigt mycket kärlek, då de växte upp, mycket näring liksom, från föräldrar och kanske andra människor, väldigt mycket utifrån. [...] Har man inte fått det, så måste, för att överleva, så måste man liksom nära sig själv, det blir en, en liksom, ett kretslopp bara inom sig själv. Om man inte har det, så blir det här egna ett kretslopp inom... måste ge sin egen kärlek, och då blir man väldigt oberoende, då kan man bo var som helst. Det blir också att man blir, kan bli kall, och ha svårt att liksom, *connecta* med andra människor. För man är ju så van att vara, bara ge sig själv alltid, man är inte van att få någonting från andra människor.

Ett annat problem är det ekonomiska. Hon har inget finansiellt reservkapital och är vid tillfället för intervjun helt pank. Hennes största projekt är att omgående hitta ett tillfälligt arbete så att hon har råd att betala hyran. Men trots den svåra ekonomiska situationen, att alltid leva hand ur mun, är hon mycket positiv till att studera utomlands, det vill säga i hennes fall att studera i New York. USA har för henne blivit en möjlighet att påbörja något nytt, hon beskriver landet i följande ordalag:

Det är oerhört positivt. Jag tycker om, det är en stor yta liksom, det är en enda stor ansiktsmask. [...] Jag tycker att det är roligt. Jag har inga problem med det. Och jag, och jag tycker att Europa känns så himla låst liksom, och man tänker. Det, det är så, det är så låst i sina traditioner, så att det, det är bara jättejobbigt och tungandat liksom.

Landet präglas av en känsla av ”gör vad du vill av ditt liv”. Den tredje studenten har också brutit med sin familj. Hon har ingen kontakt med sina styvföräldrar sedan sex år tillbaka. Hon har också börjat på ny kula i USA, läser hela utbildningen där, är gift med icke-svensk man, som dock inte är amerikan, och det stora problemet är att kunna ordna med visum i USA för dem båda. Att hon hamnade i USA menar hon beror på den olyckliga barndomen i Sverige: ”Jag tror, om man går tillbaka till min barndom igen, jag tror att min barndom gjorde att jag såg, jag tittade inte på vad jag hade själv, utan gräset var alltid grönare på andra sidan så. Och jag drömde alltid bort, jag levde i den här drömvärlden.” Även för henne är pengarna ett stort bekymmer. Trots att hon läser heltid arbetar hon ca 30 timmar i veckan för att få ekonomin att gå ihop.

Vad gäller deras egna utbildningssatsningar är dessa i två av fallen av blygsam art. Den ena läser på ett regionalt lärosäte, den andra på ett nationellt universitet som tillhör de lägre klassade. Båda läser media och kommunikation. Det är uppenbart att det inte är tunga utbildningsmässiga investeringar i naturvetenskap, språk och humaniora som räknas på dessa typer av utbildningar, snarare är det ens egen personlighet som är kapitalet. På den ena skolan står det kreativa skrivandet och agerandet framför kameran i centrum. Den andra studenten funderar på att skriva en uppsats om hur en organisation kan behålla sina mest kreativa anställda. Hon vill ”gärna arbeta med människor” framöver. Båda dessa studenter sökte endast till den skola de nu går på. De hade inte så bra överblick över vilka andra utbildningar som finns inom deras område, utan skickade in en ansökan mest på chans. Den tredje studenten läser på en av de bättre konstnärliga skolorna och det är sannolikt att hon går en ljus framtid till mötes. Hon skiljer sig från de övriga genom att hon tagit reda på mer om utbildningarna och valet stod mellan tre skolor i New York. Det visade sig dock att hon var lite sent

ute för att söka till två av dem och hon skickade in sina ansökningshandlingar till den tredje skolan och kom in.

För att sammanfatta *de dominerades* livsbanor är det tydligt att stödet hemifrån är marginellt. I två fall är det obefintligt eftersom studenterna av olika anledningar brutit med sina föräldrar. I det tredje fallet finns ett visst intresse från faderns sida för dotterns situation, men familjen har inga ekonomiska tillgångar att skjuta till för att få det hela att gå ihop sig. För alla tre är också pengar en central fråga. De bekymrar sig över det ekonomiska och tvingas arbeta en hel del extra. Detta tar både tid och energi från studierna. De är inte heller så lyckligt lottade att de arbeten de har är kopplade till de professionella karriärer som studierna pekar mot. De jobb som är tillgängliga för dem är vanligen småjobb som är dåligt betalda och ofta illegala. Vad gäller studierna är skillnaden till de utbildningsstrategier som studenter från mer väl förspända förhållanden utvecklar väsentliga. De senare har ofta tidigt slagit in på utbildningskarriärer, antingen i Sverige eller utomlands, som reellt förbereder dem för studier i utlandet – fokus på språk och kunskaper inom områden som vanligen är gångbara internationellt såsom naturvetenskap, matematik och statsvetenskap. De dominerande har inte alls haft samma utbildningsmässiga förutsättningar, de har inte läst den typen av gymnasieutbildningar som har det internationella på schemat, och de har mer eller mindre hamnat på sina skolor av en slump. Det var för två av dem verkligen en tydlig bära-eller-brista-strategi. Den typ av skolor de läser på är ofta inte så högt rankade och det krävs troligen en hel del kompletterande resurser, såsom exempelvis socialt kapital, för att kunna slå mynt av utbildningsinvesteringarna.

DE INTERNATIONELLA DOMINERADE – UTLANDSSTUDIER SOM ETT FAMILJESTÖTT KOMPENSATORISKT PROJEKT

De internationella dominerade (ch8) befinner sig i en position mellan *de dominerade* och *de internationella arvtagarna*. De har mer av internationella tillgångar än de tidigare, men helt klart mindre av dessa än de senare, där det exempelvis är vanligt att båda föräldrarna arbetat utomlands och åtminstone en förälder talar franska. De har ungefär lika skrämt med egna investeringar som *de dominerade*, man har förvisso i större utsträckning läst en teoretisk gymnasieutbildning, ekonomi, men å andra sidan har man mycket låga betyg, och skiljer sig här tydligt från *de internationella arvtagarna*. Man har något högre andelar *de dominerade* som läser på *community college* och på konstsolor. Skillnaden till *de internationella arvtagarna* beträffande egna utbildningsinvesteringar är påtaglig. *De internationella arvtagarna* har en överrepresentation på de mest prestigefulla lärosätena och en underrepresentation på de mindre ansedda skolorna.

Sett till det nedärvda utbildningskapitalet är de tre intervjuade studenterna representativa för gruppen i stort. Två av studenterna har föräldrar med gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå. Föräldrarnas yrkespositioner, framför allt fädernas, är något högre än vad vi kunde förvänta med avseende på utbildningskapitalet. Två av fäderna är företagsledare och en är ingenjör på ett världsomspännande svenskt företag. Mödrarna har lite lägre sociala positioner, en är klasslärare, en

annan är sjuksköterska och en tredje sekreterare och hemmafru. Vidare har en student en förälder som läst utomlands, två har en förälder som arbetat utomlands, en har föräldrar som invandrat och samtliga har minst en förälder som talar något främmande språk. Det finns med andra ord vissa sociala och internationella tillgångar. Dessa matchas inte helt av de egna utbildningsinvesteringarna. Två av dem har läst ekonomisk gymnasielinje och två har dessutom låga gymnasiebetyg. De skolor de går på är inte representativa för gruppen i sin helhet, en läser på ett Ivy-League-lärosäte, en annan på ett av de näst högst rankade nationella universiteten och en tredje på en konsthögskola i New York, vilket gör att endast de mer prestigefyllda kategorierna av lärosäten är representerade och inte de lärosäten som gruppens individer vanligen går på. En orsak till denna skeva representation är antagligen att studenterna inte är representativa för gruppen med avseende på det sociala ursprunget. De har visserligen, som övriga i gruppen, lite av nedärvda utbildningstillgångar, men två av de tre studenterna kommer från hem som kategoriserats som högre social klass.

De tre intervjuade studenterna i gruppen är alla kvinnor, vilket gäller för 66 % av gruppen. Det finns vissa skillnader i deras banor. En uppenbar sådan är om man är född i Sverige eller inte. En student är född utomlands och hon kom till Sverige först i sina tonår. Då behärskade hon flera språk och var van att flytta mellan länder. Hon hade bott i ett antal olika länder över världen. Den internationella skolgången knöts ihop med studier i franskspråkiga skolor. Väl i Sverige bestämde hon sig för att studera på universitet. Det blev några års studier med fokus på ekonomi, men hon kände att hon ville göra något annat och sökte till tre universitet i USA.

Sen så var jag lite trött på att plugga i Sverige. Det var två och ett halvt år på universitetet. Jag tänkte ok det kan vara kul med en *brake*, så det var, det var mest det. Jag sökte till Boston University och University of Miami. University of Miami låter mer som playan, inte riktigt det jag vill bevisa, så att New York var väl den stora staden och, och sådant så, det blev, det blev New York.

Hon kom i på alla tre ställen hon sökte till, trots att hon sökte i sista sekunden, men fick ingen reducering av skolavgiften. Dessutom fick hon registrera sig sist och välja bland de kurser som fanns kvar att välja mellan. Hon menar att anledningen till att hon kom in var att de inte fyllt upp sina platser och att det då vara intressant för dem att ta in henne eftersom hon betalar för alla sina kurser.

Hennes föräldrar är mycket internationella. Förutom att de är födda utanför Sveriges gränser, har pappan läst på högskolenivå i Frankrike, dock ej en längre högskoleutbildning, och pappan, som är ingenjör, har jobbat i många olika regioner av världen, Västeuropa, Sydamerika och Afrika. Föräldrarna behärskar båda fyra olika språk förutom svenska, varav franska är ett. Den språkliga kompetensen har gått i arv, studenten själv talar också fyra främmande språk (vilket blir en lite besynnerlig beteckning, för henne och hennes föräldrar är svenska ett främmande språk som de lärt sig efter sitt modersmål). Båda föräldrarna bor numera i Sydamerika. Hon har två yngre syskon, den yngsta läser på fransk skola i Sydamerika och den näst yngsta läser på internatskola i Sverige. Det finns en del ekonomiska resurser inom familjen. Det är tack vare pengar hemifrån som hon kan finansiera sina studier i USA.

Denna student är svår att se som en typisk representant för gruppen, hennes tillgångar är mer i paritet med dem som *de internationella arvtagarna* har. Hon har mycket nedärvda internationella tillgångar, men till skillnad från de senare är det endast pappan som arbetat och studerat i utlandet. Det som dessutom skiljer henne från de senare är att ingen av föräldrarna har en längre högskoleutbildning, endast en kortare högskoleutbildning, samt att hon läst en ekonomisk gymnasieutbildning, vilket få av *de internationella arvtagarna* har.

De två andra studenterna i gruppen är båda födda i Sverige av svenska föräldrar. Den ena har läst ekonomisk linje på gymnasiet, vilket är det mest särpräglade draget för gruppen, fyra av fem har denna gymnasiebakgrund, och hon har låga betyg. Hon har inte läst på högskolenivå i Sverige. Pappan är företagsledare med en längre högre utbildning. Mamman är förskollärare och har en kortare högskoleutbildning. Pappan har arbetat utomlands och behärskar förutom engelska även franska. Det finns med andra ord vissa utbildningsmässiga och internationella tillgångar i familjen. Men hon ser inte föräldrarna som speciellt internationella:

min pappa kanske reser ganska mycket i jobbet, men alltså han pratar väl typ engelska och franska hjälpligt, men och mamma lika så typ, engelska och tyska hjälpligt, men alltså ingen, ingen sådan här, ing..., nej, inga som har gjort några Sida-arbeten i Afrika, absolut inte, utan de har bott i Sverige i hela sitt liv, väl, ganska svenska människor.

Studenten får ekonomiskt stöd hemifrån, vilket tillsammans med att hon bor tillsammans med sin svenska pojkvän i pojkvännens fars bostad och därmed inte behöver betala någon hyra, och ett mindre stipendium från skolan, gör att det går att finansiera de dyra studierna vid ett av de högst rankade lärosätena i USA.

Anledningen till att hon började läsa i USA var att hon var trött på att jobba i Sverige. Hon hade jobbat på samma jobb i fem år och kände att det var dags att göra någonting nytt. Hon valde mellan att åka till Schweiz och gå en hotell- och restaurangskola och att flytta till New York som hon besökt något år innan och tyckte var en mycket spännande stad. Valet föll på New York och hon började läsa en engelskkurs. I New York träffade hon sin nuvarande pojkvän. Han läste på ett universitet i staden. Hennes pappa ville att hon skulle söka en restaurangskola *upstate* New York, vilket hon själv inte alls var intresserad av och som motargument sökte hon på vinst och förlust in till samma skola som hennes pojkvän gick på. Det underlättade mycket för henne att han redan var inne i systemet och kunde vägleda henne igenom den komplicerade ansökningsprocessen. Hon kom in på den utbildning hon sökte – det var den enda skola hon sökte till – och går vid tiden för intervjun på en utbildning som kan liknas vid en form av mer avancerad vuxenutbildning, de som söker dit är ofta lite äldre än de gängse studenterna, och konkurrensen om platserna är inte densamma som för de vanliga grundutbildningsstudierna. En viktig anledning till att hon kom in var att hon förutom stöd av pojkvännen fick hjälp från två goda vänner som redan gick på skolan som rekommenderade henne och menade att hon kunde bli en tillgång för skolan som hon själv uttrycker det.

Denna student är mer representativ för gruppen. Hon har inte alls lika omfattande egna utbildningstillgångar, låga betyg från ekonomisk linje och har inte läst i Sverige. Att hon trots sina

bristande utbildningsmässiga resurser har lyckats ta sig in på ett av de högst rankade universiteten beror på en kombination av andra tillgångar. En far med finansiella medel, en pojkvän med kännedom om skolan och hur ansökningsförfarandet går till, samt ett socialt kapital, vänner på skolan som kunde rekommendera henne. Därtill har hon valt en utbildning som precis är ämnad för den bakgrund hon har, där hennes högre ålder, med amerikanska ögon mått, och hennes brist på utbildningssatsningar, utgör en tillgång och inte en belastning.

Den andra svenskfödda studenten har läst samhällsvetenskap med estetisk inriktning och har ett medelbetyg under 3,0. Inte heller hon har erfarenhet av högre studier i Sverige. De utbildningsrelaterade resurserna är skrala med andra ord. Hon har dock satsat på en mer konstnärlig bana där andra kvaliteter är avgörande. I stället för högre studier satsade hon på en tvåårig folkhögskoleutbildning med konstnärlig inriktning. Innan folkhögskolestudierna hade hon varit ute och rest i Asien i ett halvår och efter att hon gått ut skolan kände hon ett behov av att röra på sig igen, komma bort från Sverige. Hon övervägde inte att söka till Konstfack utan det var utlandet och USA som lockade. Hon sökte först till ett vanligt delstatligt college i New York, där hon läste konstkurser, men där hon också var tvungen att ta kurser i matematik och annat som egentligen inte alls intresserade henne. Hon fick upp ögningen för att det gick att förhållandevis enkelt byta till en rent konstnärlig skola och valde då School of Visual Arts, vilken enligt henne var den skola som mest fokuserar på fri konst. Hon valde exempelvis bort Parsons School of Design som hon menade var för kommersiellt inriktad, och konststudier vid Columbia University och New York University för att dessa var för teoretiskt inriktade. Till en början var det dock inte så fritt som hon tänkt sig och definitivt inte med tanke på hur fria konststudierna är på de svenska konsthögskolorna. Men hon insåg efter ett tag att om man bara hade en stark idé om vad man ville göra gick detta att driva igenom. Att hon inte sökt in till en svensk konstnärlig utbildning är inget hon ångrar. Att studera i New York ger henne så ett stort mervärde i sig, se mer under rubriken New York som kulturstad. Men även erfarenheten att studera utomlands är värdefull i sig, något som hon definitivt menar också påverkat hennes konstnärskap:

Det är väl det att man, att jag lämnade väldigt mycket och man måste, jag kom ju hit och jag kände en person. Så får man liksom börja därifrån, utan någonting i princip och bygga upp en ny tillvaro. Och jag tycker det är rätt hälsosamt, åtminstone väldigt hälsosamt för mig. För att man hamnar i en situation där man har mycket mer valmöjligheter än i fall, låt säga om jag hade stannat i Sverige så, ja men, man har en roll man har ett visst läge att hantera saker och ting och funkar det så gör man ju saker och ting på det sättet, och men blir man inkastad i en helt ny situation så ställs ju allting på ända, och det gör det mycket enklare att se vad som känns rätt och vad som inte känns rätt på något vis.

Även denna student har en pappa som är företagsledare. Fadern saknar emellertid högre utbildning. Mamman är sjuksköterska och har en kortare högskoleutbildning. Mamman talar endast engelska som främmande språk och pappan behärskar enbart spanska som främmande språk. Ingen av föräldrarna har arbetat utomlands. Att studenten ändå räknas till gruppen *de internationella dominerade* beror på att hon delar vissa viktiga kriterier med de övriga gruppen. Hennes föräldrars

språkkunskaper har förts till kategorin andra främmande språk och hon har också låga gymnasiebetyg, vilket är ett av de mest utmärkande dragen för gruppen. Som de övriga intervjuade studenterna i gruppen är det ekonomiska stödet hemifrån viktigt. Hon menar att utan detta stöd hade det varit svårt att klara sig i takt med att den svenska kronans värde ständigt försvagades mot dollarn.

Det är tydligt att de två dominerade grupper som finns representerade i intervjumaterialet, *de dominerade* och *de internationella dominerade*, skiljer sig åt vad gäller de nedärvda tillgångarna. *De internationella dominerade* har förutom de mer omfattande internationella tillgångarna mer av ekonomiska och kulturella resurser. Detta är av vikt när det gäller internationella studier och man kan på ett annat sätt få hjälp med finansieringen av de dyra studierna. Medan de dominerade i flera fall brutit med familjen är just familjen en förutsättning för *de internationella dominerade* för att de ska kunna studera utomlands.

SKYSKRAPOR OCH LANDSORTSIDYLL – BETYDELSEN AV DET GEOGRAFISKA

Men det är att det är världens medelpunkt på något sätt. Man kan inte komma längre, *as far as cities go* på något vis och sen, sen när jag var liten och bodde i Malmö då ville jag alltid flytta till Stockholm och sen så tycker man att Stockholm är färdigt nu och då var man, då tyckte jag att London var någonting, men sen när jag hade varit i New York så insåg jag att, nej, det är New York och det tycker jag ju fortfarande.

Kvinnlig student som läser juridik på New York University

New York har för många en nästintill magisk betydelse. En student uttrycker sig på följande nästan reklamspråksmässiga sätt: ”New York är ju New York med hela världen. Men Stockholm är inte Stockholm med hela världen, faktiskt”. Staden har en klang som direkt får en associera till otaliga bilder, ständiga strömmar av gula taxibilar, skyskrapor *en masse*, ett etniskt lapptäcke, enorm rikedom hand i hand med arméer av hemlösa och illegala immigranter. Detta är i och för sig inte underligt, ”New York är en enda väldig filmkuliss”, menar en författare till en guidebok över staden, och åtskilliga filmer, många moderna klassiker, som Taxi Driver, Manhattan och Gudfadern, utspelar sig i staden.⁵⁴⁰ Lägg därtill alla tv-serier med Seinfeld, Sex in the City och Sopranos i spetsen, all reklamfilm, all musik, och all fotografi som har staden som motiv.⁵⁴¹ New York kan också ses som den förtätade betydelsen av Wall Street, The Garment District, The Greenwich Village, Frihetsgudinnan, Little Italy, China Town, Fifth Avenue, Empire State Building, etc.

Vad många glömmar är att New York dessutom är en viktig studentstad med hundratals universitet, college och skolor. I stadens pluralistiska anda har New York ett lärosäte för varje smak. Det finns ett Ivy League-lärosäte, Columbia University, det finns ett någorlunda högt rankad

⁵⁴⁰ Werner W. Wille (red.), *New York. Resa på annat sätt*, Alfabeta Bokförlag, Stockholm 1988 [1987], p. 174.

⁵⁴¹ En student menar att det faktiskt är ett problem att New York är så känt, man fråntas expertkunskapen om hur det är att bo i New York, eftersom alla redan vet hur det är att bo där via media, film, tv, etc. ”Det är väl en av de här platserna som liksom alla... det är omöjligt att inte ha en bild av, det är ju liksom den stad som syns mest i filmer och alla sådana grejer. Det är märkligt när man är hemma, [...] när jag kommer hem så, alla är experter på New York du vet, de vet precis hur det är [...] Fast New York är ju det också som mediebilden visar hemma, det är ju skurkar och banditer och actionfilm och det är det hippa New York som är den andra bilden, sen är det så mycket mer men det syns inte.”

andrahandsalternativ, New York University, och ett tredjehandsalternativ, The New School. Det finns kommunala lärosäten av skiftande kvalitet, men som utgör mycket ekonomiskt attraktiva alternativ till de privata lärosätena. Det finns en uppsjö mindre skolor, framför allt specialiserad inom konst, musik, dans och teater. Lägg därtill några skolor inom medicin, inom ekonomi och teknologi så har man ett nästintill komplett utbildningslandskap.

Denna mytomspunna stad har som så många andra storstäder en mycket stark attraktionskraft på unga svenskar. Bortsett från alla de som arbetar i staden som framför allt au pairer, affärsmän eller artister,⁵⁴² är det en imponerande mängd, närmare 500 individer 1998, som har New York som sin studentstad. För många är möjligheten att få vistas i staden under en längre period den direkta anledningen till att studera utomlands. Man kanske hade hankat sig fram ett par år med hjälp av tillfälliga turistvisa tills man en dag inser att situationen är ohållbar, man är långtifrån en tillfällig turist, utan snarare en som gör regelbundna kortare resor utanför USA var tredje månad, och inser att studier skulle kunna vara ett sätt att få en mer ordnad tillvaro i staden. För andra är det primära att studera i USA, men i valet av två i övrigt olika universitet har man valt det som ligger i New York. I vissa fall är valen grundade på professionella överväganden, staden har mer att erbjuda i termer av karriärmöjligheter än någon annan. I andra fall är det mer av en personlig bonus att få vistas i staden. Bland de intervjuade studenterna är det ingen som menar att de inte på det stora hela trivs med att vistas i staden, låt vara att mycket som stressen, problemen med att få det ekonomiska att gå ihop, de enorma mängderna människor, avsaknaden av natur och ren luft ständigt uppkommer som smolk i glädjebägaren. Men hade man inte trivts på det hela taget finns det en uppsjö av andra utbildningsalternativ i USA att välja mellan. Däremot gäller inte riktigt det omvända, att de som inte studerar i New York lika lätt kunde valt att studera i staden som det är för dem som läser i New York att studera någon annanstans. Boendefrågan och ekonomin sätter ofta effektiva gränser. Det krävs mycket arbete och resurser för att lyckas etablera sig i New York. Att studera i New York är således inte något som enbart berör dem som läser där, även de som läser på andra orter påverkas av New York, det är ett alternativ man måste förhålla sig till, det krävs nästan att man har en hållbar anledning till hands för att man inte studerar i New York. Dessutom kommer många troligen att etablera sig i staden senare eftersom det är där jobben finns. Det är detta som kallas dominans.

Ett uttryck för denna dominans är att många av dem som läser i New York tar avstånd från det övriga USA, "New York är väl väldigt, väldigt långt ifrån USA" som en student uttrycker det.⁵⁴³ En student som läser statsvetenskap i New York är mycket kritisk till USA:

⁵⁴² Se Helena Wulff, "Young Swedes in New York: Workplace and Playground", pp. 94-105 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, och Helena Wulff, "Moratorium på Manhattan. Unga svenskar och globalisering", pp. 127-141 i Johan Fornäs, Ulf Boëthius, Michael Forsman, Hillevi Ganetz och Bo Reimer, *Ungdomskultur i Sverige*, Fus-rapport nr 6, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 1994.

⁵⁴³ Att New York inte är liktydigt med USA är ett uttalande man stöter på överallt. Exempelvis heter ett kapitel i det svenska generalkonsulparet Inger Claesson Wästberg och Olle Wästberg "New York är inte USA". Se Inger Claesson Wästberg & Olle Wästberg, *Sverige i New York*, Wahlström & Wistrand, Stockholm 2003, pp. 41-47. De konstaterar också att gränsdragningen är ömsesidig, lika måna som de som bor i New York är om att förneka sin likhet med övriga landet, lika

Aldrig, jag var inte intresserad av USA. Jag har alltid varit intresserad av tredje världen, så tyckte jag att det är klart att man skall passa på att resa ut i bushen så att säga, till Afrika och så för att USA kan man ju resa till när som helst. Det kan man göra som pensionär också. Det har alltid känts som att det är för likt Sverige. Det har man ju verkligen fått bekräftat här, Sverige är den största härmaren av amerikansk kultur i hela Europa. Vi är ju extrema, jag tycker allt överförs direkt. Man har ju sett det nu under de här fem åren när man kommer hem så har den senaste amerikanska trenden slagit igenom. Våldiga apor på det sättet. Vi är så USA-orienterade. Jag har aldrig varit intresserad av det, jag tycker inte att det är så intressant, det är tur att det är New York, jag skulle aldrig ha stannat någon annanstans. Ja, ja i och för sig, här på östkusten finns ju en del trevliga ställen, det gör det. Boston är ju en trevlig stad men... åka ut i landet till någon shoppingmall eller... konsumismen som är här, taskig skolmat och allt är engångs, jag vet inte det är en skräpkultur tycker jag, på många sätt. Det är bättre här på östkusten faktiskt, här finns det lite pittoreska delar och lite turistkvalité.

På frågan om det var svårt att komma till New York med denna kritiska hållning till USA säger hon: ”Det var ju New York, New York är ju unikt. Nu åker jag inte till USA.”⁵⁴⁴ Av de 179 svenska studenter som har besvarat enkäten och som studerar i New York med omnejd säger 23 % att det geografiska läget hade betydelse för valet att studera utomlands. För samtliga studenter är detta ett argument för 15 % och för dem som läser i Boston, Philadelphia eller Washington för 10-11 %. Av dem som läser i övriga New York State är det endast 4 % eller en av 27 som menar att det geografiska läget har någon betydelse för att de valt att studera utomlands.

Vi ska nedan uppehålla oss vid hur det är att studera i New York. Vad innebär det att läsa i en av världens mäktigaste regioner, kanske inom vissa områden som ekonomi och kultur den viktigaste? Hur uppfattar och upplever man staden, hur använder man sig av den och hur ser man på den i relation till sin livsbana – tänker man sig ett fortsatt liv där eller är det bara en vidlyftig parentes? Vilken betydelse har staden för ens val av studier och för ens fortsatta karriär? Men vi ska även belysa några av kontrasterna. Vad innebär det exempelvis att läsa i Boston, USA:s studentstad framför andra, eller i en liten småstadshåla som helt domineras av sitt universitet?

NEW YORK – VÄRLDENS HUVUDSTAD OCH HUR MAN HANTERAR ATT BO DÄR

Studenten som citerades ovan konstaterar att New York är jordens medelpunkt ”på något sätt”. Samma konstaterande gör många av de unga svenskar som antropologen Helena Wulff mötte i New York i slutet av 1980-talet.⁵⁴⁵ Det är naturligtvis inte helt ovidkommande att man känner sig vara mitt i händelsernas centrum. En hel del av tjusningen av att befinna sig New York ligger antagligen i denna känsla. Vad känslan består av mer konkret kan variera och även hur man hanterar stadens storhet.

angelägna är många i det övriga USA om att markera sin misstänksamhet. De ger också en mycket livfull beskrivning av skillnaden mellan mellanvästern, som är det man framför allt tar avstånd från i New York: ”Det röda USA [de republikanska dominerade delarna brukar på de politiska kartorna vara röda] är, med en nästan otillåten förenkling, där det är svårt att finna en gourmetrestaurang, där många är överviktiga, där kyrksamheten är stor och viljan att flytta liten.” Mot detta står det blåa USA, det som domineras av demokraterna och där den klaraste symbolen är New York: ”I det blå USA lever man med trenderna, arbetar mer ofta i intellektuella yrken, går på gym och tänker på vad man äter.”

⁵⁴⁴ En annan student säger följande om USA och att bo i New York: ”Jag var ganska anti [USA], innan jag åkte. Jag har alltid varit ganska anti, ända sen jag var liten. Du vet: – USA ut ur Vietnam, bla, bla. Men ja, New York är så speciellt. Jag har nästan bara bott i New York, och varit i San Francisco. [...] jag älskar New York, jag tycker att det är så otroligt mycket fantastiskt här.”

⁵⁴⁵ Helena Wulff, ”Muratorium på Manhattan. Unga svenskar och globalisering”, pp. 127-141 i Johan Fornäs, Ulf Boëthius, Michael Forsman, Hillevi Ganetz och Bo Reimer, *Ungdomskultur i Sverige*, Fus-rapport nr 6, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 1994, pp. 132-133.

För de flesta är det helt klart stadens bredd som är attraktionskraften. Det är en av världens ledande städer vad det gäller ekonomi, reklam, konst, mode, film, arkitektur, teater, media, nattliv, världspolitik och så vidare. Beroende på vad man studerar har staden också en specifik betydelse. En student som läser statsvetenskap och tänker sig en karriär inom FN framöver talar om staden och fördelarna med att läsa där och inte på något annat ställe på följande sätt:

Det har man ju en väldig nytta av här eftersom den internationella branschen har alla internationella organisationer här. Sen för dem som är *business*-inriktade så har du hela Wall Street här. Du kan ju etablera kontakter under studietiden på ett helt annat sätt än om du går på Harvard. Det tror jag är den stora fördelen med Columbia. Det är nog en helt annan grej att gå på Princeton eller något sådant, det är på ett pyttelitet ställe liksom, där allt domineras av universiteten. Här har du så mycket annat. Det blir ett helt annat koncept, det här. Hade jag inte bott i New York innan jag började den här utbildningen så hade jag blivit oerhört frustrerad för studierna tar sådan tid att man inte har tid att uppleva New York. Då hade jag nog hellre, jag tror att det kan vara väldigt mysigt att vara på ett ställe som Princeton eller vad det nu heter, Cornell... isolerade ställen. Då upplever du allting genom universitetet, det gör du inte här. Det är mycket SIPA-studenter som jobbar med de olika kommittéerna nere i FN och sådant, när de är klara med SIPA så finns ju jobbet redan där...

I hennes ögon finns det alltså ett flertal stora fördelar med att studera i New York. Man är redan på plats där det händer och kan engagera sig i volontärarbeten, praktik, och eventuellt få någon mindre anställning redan under sin studietid. När man väl är klar är man redan hemmastadd i staden och har därmed en stor fördel gentemot dem som flyttar in till jobben. Man får även en bonus, det finns så mycket mer än bara studierna att ta del av. Det senare kan eventuellt bli en black om foten och hon tycker att det var skönt att hon redan bott ett tag i New York och därmed hunnit göra en hel del upptäckande av staden innan studierna satte igång.

Bortsett från de studie- och karriärsrelaterade fördelarna är New York en global storstad med allt vad det innebär. En sak som det definitivt innebär är att det är dyrt. Vi ska återkomma till temat ekonomi nedan, men låt oss här bara konstatera att New York är en av världens dyraste städer. Det är exempelvis stor skillnad mellan att studera i New York och i Paris, där den sistnämnda staden framstår som rena budgetlösningen. En förklaring till detta är städernas position i den globala finansmarknaden.⁵⁴⁶ Städer som har en ledande position på denna tenderar att få mycket dyra fastighetspriser, vilket också gör att levnadsomkostnaderna skenar iväg. London, Europas finansiella centrum, är exempelvis mycket dyrare att bo i än Paris för att inte tala om Berlin, som tack vare sitt bostadsöverskott kommit att bli ett viktigt alternativ för svenska konstnärer när bostadspriserna rakat i höjden i Stockholm. Det är framför allt bostäderna som är dyra i New York. En liten studio, det vill säga ett enda rum utan kök, kostar på Manhattan ungefär 1 000 dollar, dryga 8 000 svenska kronor i månaden att hyra. Ifall man går genom en bostadsförmedling får man dessutom vanligen betala en eller ett par månadshyror för att kunna få en bostad. En konsekvens av de höga bostadskostnaderna är att många bor mycket trångt. Att ha en egen studio är nästan en lyx. En egen lägenhet är det definitivt. En följd av trångboddheten är att man är mycket utomhus, vilket ytterligare spär på kostnaderna. Man

⁵⁴⁶ Saskia Sassen, *The Global City. New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton, 1991.

äter flera mål mat om dagen ute, man träffas på barer och kaféer eftersom få bor tillräckligt stort för att husera mer än ytterligare någon person. Det enorma nöjes- och kulturutbudet, som just är en av poängerna med New York, kostar åtskilligt att ta del av. De höga kostnaderna för i sin tur med sig att folk arbetar enormt mycket för att ha råd med allt. Ibland går det så långt att man har tre, fyra jobb för att kunna bo i staden, en stad som man inte har tid att mer än arbeta i. För att ändå hinna med nöjesliv är det många som drar upp tempot och ner på sömnen. Detta frestar på i längden och är en av anledningar till att staden uppfattas som en hård stad att leva i. En student berättar följande:

Sen kom man till New York, och det är inte samma sak. I New York är allting, allting är mycket svårare och hårdare, dyrare, man får jobba. Det är grejen i New York, alla jobbar stenhårt här. Ingen har någon tid för någonting, jag menar, jag pratar med mina kompisar, ja, vi kan träffas, ja vi kan försöka någon gång i nästa vecka kanske. Ja, eller vi kan träffas i en halvtimme.

Det hårda klimatet, det höga tempot, den stora mängden människor, etc. gör att många studenter upplever sin tid i New York som en prövning: ”Bor du i New York och klarar dig i fyra år så kan du klara vad fan som helst tror jag.” Det blir ett sätt att spänna bågen och på så sätt står man bättre rustad för det mesta som kan komma sedan. Och de flesta klarar det också, eller åtminstone är det det intrycket man får när man intervjuar studenter, de är ju faktiskt kvar för att låta sig bli intervjuade, de som redan har åkt hem har inte ställt upp för intervjuer. En student menar att antingen älskar man staden eller så hatar man den: ”Jag hade sett New York förut och jag gillade staden. För det är väl en sådan stad, antingen gillar man den eller så, älskar den eller hatar den. Gillar man den inte med en gång ska man inte bo här.” Dessa citat kan också ses som exempel på den mytspredning som finns kring staden. Att livet i New York må vara hårt är en sak, att man talar om det som hårt är en annan. Det senare är en icke oväsentlig del av vistelsen i staden.

De som stannar i staden har olika strategier för att klara av att hantera alla intryck och livet i storstaden. En student reflekterar över vad den stora mängden människor gör med samvaron, det krävs en viss anpassningsförmåga, en viss ytlighet för att allt ska flyta på, och det flyter ofta på mycket snabbt:

Att det alltid finns... människorna, deras sätt att vara liksom, ytligheten passar mig perfekt... Människorna är ju väldigt ytliga... jag är ju väldigt försiktig med vilka jag umgås med där men jag tycker om att folk hälsar på varandra och sen är det inte så mycket mer med det. Än att folk bara... knappt säger någonting och grannarna har bott bredvid i samma hus i tio år... sen att New York är speciellt, det är ju alltid folk och alltid liv och rörelse och det händer alltid någonting som du själv var inne på och... allt är öppet jämt, det finns alltid någonting att göra och... man bara sitter och kan observera saker, det händer ju alltid någonting, det är jätteroligt, det passar mig utmärkt. Allt går så snabbt, det är också roligt. Man får utdelning för det, vad det än är det går snabbare, svårt att definiera men vad man än gör så du får tillbaka det väldigt snabbt. Det går undan.

En annan student beskriver sitt möte med världsstaden på följande sätt:

Ja, att det var en megastor stad det visste jag ju. När jag var i Asien, jag gillar verkligen de här storstäderna som jag åkte runt, där det verkar, det verkar totalt anarkistiskt på något vis, det är så, sådan djävla röra. Men samtidigt i all den där röran, så är det liksom någonting som pulserar hela tiden, som jag verkligen gillade och, det var väl lite vad jag kände med New York också, att det var någonting som, jag kan inte riktigt sätta fingret på vad det var. Men det lockade på något sätt, det kändes så omöjligt att fånga på något vis, för att det är så gigantiskt. Jag menar

hur stor är den här staden, den är ju liksom bara enorm. Sen kvällen innan jag åkte så, så var jag och såg Änglagård II, det är en flygscen där de åker in över New York. Och då bara, jag satt där i, i, i fätöljen och bara liksom, vad i helvete är det jag skall göra, nej. Då fick jag kallsvetteningar, då insåg jag liksom att, ja, i den där röran så kan jag tydligen överleva liksom. Fast jag trodde väl att, det kändes mycket mer oöverkomligt än, än det har visat sig att det är. Min överlevnadsteknik innan jag kom hit det var att tänka: – Men folk växer upp där, det finns barn där, det finns de som bor där i hela sitt liv, som är säkert rätt normala, det var liksom det jag fick hålla i huvudet så här, när jag började känna att det började bli jobbigt att tänka på...

Hon fortsätter och berättar att med tiden så förvandlas den enorma storstaden till en småstad, där man springer på folk man känner här och där, och där det utvecklas en anonym vänlighet, man inser att man inte har något att förlora på att vara lite tillmötesgående:

jag menar så där föreställningarna innan jag kom, var ju ändå rätt luddiga. Det var ju mest storheten och allt det här då. Men, så där vad jag upptäckte eftersom jag har varit här, är ju att, det är ju en liten skitstad det här också. Man springer på folk här och där, och du vet, det är liksom. Och mitt i all den här storheten, och den här fantastiska mängden av människor, så är det som att det finns mycket mer anonym vänlighet på något vis. För att jag inbillar mig att det är för att, det är så otroligt många här, att det finns liksom ingenting att förlora på att vara lite tillmötesgående. För det, det är väl ett sätt att döda anonymiteten egentligen. Och det finns en, vad skall man säga, en annan mänsklig värme här, mitt i allt kaos på något vis, jag vet inte.

ETT SOCIALT, KÖNSMÄSSIGT OCH ETNISKT SEGREGERAT STADSLANDSKAP

Det finns nog ingen annan stad i världen, möjligen med undantag av London eller Istanbul, som så tydligt förknippas med mångkulturalism och kosmopolitism som New York. Bland stadens epitet är kanske smältdegeln, *the melting pot*, ett av de mer kända. En annan benämning som vi ska diskutera nedan är *the dual city*, den duala staden. Först några ord om stadens historia.

Staden har över seklen varit det viktigaste brohuvudet till den nya världen. Det är bara nationaliteterna på dem som anlänt som ändrats med tidens gång. Holländarna tog det som skulle bli New York i besittning från indianerna, de köpte nedre Manhattan för några pärlor 1626 och bildade staden New Amsterdam. 1664 tog britterna över och döpte om staden till New York. Redan under denna tid var staden mångnationell. Man talade engelska och holländska, det fanns förutom engelsmän och holländare, fransmän, skandinaver, tyskar, irländare och en del svarta slavar. I takt med att nya etniska grupper har anlänt till staden har de tidigare anlända flyttat längre bort från de södra delarna av Manhattan och därmed också en bit uppåt på den sociala stegen. Befolkningsmässigt växte staden rätt sakta fram till 1800-talet då immigrationen sköt fart ordentligt med omfattande mängder européer, framför allt irländare till en början och sedan mot slutet av seklet allt större grupper från Östeuropa, södra Europa och Skandinavien. Judarna kom att bli en inflytelserik grupp i staden och grundade mycket av den kulturella infrastrukturen. Samtidigt byggdes också mycket av den infrastruktur som finns i dag, såsom Brooklyn Bridge och tunnelbanan. Den första skyskrapan restes 1902.

Under hela 1900-talet har nya grupper fortsatt att anlända till staden. Det som tidigare var känt som Little Italy är numera helt omringat av China Town som expanderar i alla riktningar och av de forna italienska kvarteren återstår nu endast någon enstaka gatstump, mer en eftergift åt den globala turismen än en etnisk enklav. Överhuvudtaget har det etniska New York alltmer kommit att etablera sig utanför Manhattan. I takt med att den vita medelklassen flyttade ut utanför staden New York till

förorter, har de fyra övriga *boroughs* som tillsammans med Manhattan bildar staden sett en ökning av andelen immigrerade, andelen icke-vita är sedan 1980-talet större än andelen vita.⁵⁴⁷ Astoria i norra Queens rymmer exempelvis den största grekiska kolonin utanför Grekland, i Flatbush samlas många jamaikaner och Brighton Beach i södra Brooklyn är mer känt som Little Odessa på grund av de många ryssar som bor i området.

Ett annat mycket karakteristiskt drag i det sociogeografiska New York är gentrifikationen, det vill säga att geografiska områden i centrala delar av städer traditionellt sett bebodda av arbetarklass och/eller dominerade etniska grupper ersätts med sociala grupper som är mer resursstarka utbildningsmässigt och ekonomiskt. De senare är vanligen också etniskt dominerande grupper.⁵⁴⁸ I New York har detta skett i områden på Manhattan som SoHo, Lower East Side och nu på senare år i TriBeCa och Meat Packing District. I flera fall är denna också kopplade till en etnisk förändring, icke-vita flyttar ut i områden som Park Slope, Brooklyn Heights, Williamsburg i Brooklyn och East Harlem på Manhattan samtidigt som vita flyttar in.⁵⁴⁹ Manuel Castells och John Mollenkopf, de båda redaktörerna till boken *Dual City*, menar att New York kommit att bli en alltmer kluven stad. Å ena sidan finns en grupp bestående av i huvudsak högre tjänstemän i privat sektor, företagsledare och professionella, vanligen män och vita, som flyttat fram sina positioner på flera områden sedan mitten av 1970-talet. De är de stora vinnarna i förvandlingen av New York från en industristad till ett globalt säte för finansvärlden. De har vuxit numerärt, deras inkomster har ökat betydligt mer än genomsnittet, de har erövrat mark politiskt, de har omstrukturerat servicesektorn mer enligt sina önskemål och dessutom skapat sig egna reservat i de mest attraktiva centrala delarna. Mot dessa står å andra sidan en mycket heterogen skara människor som har det enda gemensamt att de står i en motsatsposition. De senare är i majoritet, men har inte kunnat mobilisera sig på grund av de etniska, sociala, könsmässiga, åldersrelaterade och religiösa skillnader som separerar dem. Castells och Mollenkopf summerar den sociala, etniska och könsmässiga dualistiska strukturen på arbetsmarknaden i New York på följande sätt:

It might help us to understand the social dynamics of New York to think of local society as made up of a predominately male and white professional-managerial group; a female clerical working class, characterized by ethnic diversity; a miscellaneous services sector formed by a disproportionately immigrant labor force, both salaried and self-employed; a public sector divided between white ethnic and native black New Yorkers, with an internal hierarchy in terms of gender; a downgraded manufacturing sector concentrating a high proportion of male and female Latino workers; and a marginal sector, outside the formal labor force, with a strong

⁵⁴⁷ Thomas Baily & Roger Waldinger, "The Changing Ethnic/Racial Division of Labor," pp. 43-78 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991], pp. 43-44.

⁵⁴⁸ Termen myntades enligt vissa källor 1964 av sociologen Ruth Glass. Hon definierar gentrifikation på följande sätt: "invasion of working class areas by upper and lower middle classes, who upgrade shabby, modest housing to an elegant residence, resulting in displacement of all, or most of, original working class occupiers." Se vidare Hans Lind & Anders Hellström, *Gentrification. An overview of the literature*, Report nr 17 from The Housing Project at The Division of Building and Real Estate Economics, KTH, Working paper nr 38, Stockholm 2003, p. 6.

⁵⁴⁹ Frank F. DeGiovanni & Lorraine C. Minnite, "Patterns of Neighborhood Change," pp. 267-311 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991], pp. 293-294.

proportion of minority youth (particularly native blacks and Puerto Ricans) and female-headed households.⁵⁵⁰

Dessa sociala och etniska grupper bor, arbetar och rör sig på olika ställen i staden. För att väldigt grovt karakterisera New York är Manhattan dess kärna, ca fyra miljoner människor arbetar och ca en miljon bor på ön som är tre kilometer bred och dryga två mil lång. De områden som ligger runt staden, stadens övriga fyra *boroughs*, Queens, Brooklyn, Staten Island och Bronx, och New Jersey-sidan på andra sidan Hudson-floden, domineras av bostadsområden och har stora invandrade populationer. Utanför denna ring ligger ytterligare en ring av mer ekonomiskt välmående förorter, villastäder, etc., som i huvudsak är områden för boende. Long Island huserar många av dessa områden, men det finns även denna typ av bostadsområden i Norra Bronx, på Staten Island, längs upp med Hudson-floden och längs med kusten i Connecticut. Dessa områden är vanligen dominerade av en vit befolkning.

För de flesta innebär New York Manhattan. Det är här de flesta turistattraktioner och de mest emblematiske byggnaderna och kvarteren finns. Handeln och nöjeslivet är också koncentrerat till ön. Undersökningen genomfördes under våren 1998, det vill säga före den nionde september 2001, och staden gick då på högvarv i den nya ekonomin, där man trodde att lågkonjunkturer blivit passé. Bostadspriserna fortsatte att skjuta i höjden och arbetslösheten var låg. Dessutom hade borgmästare Rudolph Giuliani satt en ära i att göra staden säker och brottsfri. Den så kallade New York-modellen, det vill säga att man praktiserade en nolltolerans mot brott, arresterade folk för minsta förseelse och därmed också kom åt den grövre brottsligheten, var mycket framgångsrik. Baksidorna av modellen, överfulla fängelser, förflyttning av brottsligheten bort från de centrala delarna till mer perifera delar av staden, var inget som bekymrade turisterna och inte heller den vanlige New York-bon.⁵⁵¹ New York hade under en tjugoårsperiod genomgått en total förändring, från att ha varit en stad på ruinens brant i fotspåren av 1970-talets oljekriser med en stagnerande industrisektor, omfattande kriminalitet, utbredd droganvändning, en minskande befolkning, till en stad med blomstrande ekonomi, själva navet i den globala finanskapitalismen,⁵⁵² stort självförtroende, inflyttning av människor, drastisk minskning av brottsligheten, en ansiktslyftning av många nedgångna kvarter, mm. Denna förändring har satt sina fysiska spår i staden, kanske mest symboliskt uttryckt i förvandlingen av de sjabbiga kvarteren runt 42:nd Street, som dominerades av sexbutiker, prostitution, knarkhandel och annan brottslighet, till en kommersialismens högborg med Disney-Store som kronan på verket. Andra förändringar är att områden som Alphabet City, Avenyerna A, B, C och D i det som numera kallas East Village, har transformerats från rena krigszoner, där den viktigaste handelsvaran var crack, till bohemiska områden för medelklassens mer kulturella fraktioner. Gentrifieringen fortsätter med oförblommad kraft och har som vi nämnde ovan även spridit sig utanför Manhattan.

⁵⁵⁰ Manuel Castells & John Mollenkopf, "Conclusion: Is New York a Dual City" pp. 399-418 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991], pp. 402-403.

⁵⁵¹ För en ingående och kritisk analys av det amerikanska straff- och fängelsesystemet, se Loïc Wacquant, *Les prisons de la misère*, Raisons d'Agir, Paris 1999.

⁵⁵² Angående transformeringen från en industribaserad ekonomi till en finansdominerad ekonomi och omstruktureringen av Wall Street, ekonomiskt och socialt, se Nicolas Guilhot, *Financiers, philanthropes. Vocations éthiques et reproduction du capital à Wall Street depuis 1970*, Raisons d'agir, Paris 2005.

Manhattan är en värld i sig. Den som vandrar i staden slås av den enorma mångfald som råder. Från ett etniskt område kan man gå en gata och hamna i en helt annan del av världen. Det är inte långt mellan Little India på sjätte gatan och de asiatiska restaurangerna runt sjunde gatan och St Mark's Place. Allt är långtifrån skyskrapor, vissa områden, som West Village, liknar mest en engelsk pittoresk småstad med tvåvåningshus och gator kantade med lövträd. I själva verket är skyskraporna koncentrerade till två delar av ön, dess södra spets, där Financial District och Wall Street ligger, och de centrala delarna. Manhattan delas grovt sett in i tre delar, Downtown, Midtown och Uptown. Dessa har olika balans mellan affärskvarter och bostadsområden. Uptown är mest dominerat av bostadskvarter, medan Midtown är mest präglad av kontorslandskap. Downtown är en blandning av de två, där vissa delar helt domineras av kontorsbyggnader och andra nästan enbart omfattar bostadshus.

Socialt och etniskt är det också stora skillnader mellan områdena. Downtown, som har den mest varierade stadsplaneringen, det så för New York karakteristiska rutmönstret omfattar endast en liten del av detta område och det råder ett visst mått av kaos, där gatorna har namn och inte nummer, är den mest etniskt varierade delen, mycket beroende på att det var här som de nyligen immigrerade anlände – Little Italy och China Town ligger här. Många andra mytomspunna och typiska New York-kvarter som SoHo, TriBeCa, Lower East Side och Greenwich Village omfattas av Downtown. Det är också den del av staden som tydligast gentrifierats, nu till den grad att det konstnärliga avantgardet inte längre har råd att bo där, och sökt sig till Harlem eller områden utanför Manhattan. Flera av de skolor som de svenska studenterna läser vid ligger Downtown, New York University, vars flaggor vajar vid de flesta husen runt Washington Square, som utgör hjärtat i Greenwich Village, New School for Social Research, några gator längre norrut, Pace University, nere i Financial District, för att inte tala om alla mindre dansskolor och teaterskolor som kan rymmas i lokaler på Broadway eller i små hus i West Village. Ett intressant lärosäte är Cooper Union for the Advancement of Science and Art vid Astor's Place som erbjuder gratis utbildning för det fåtal studenter som tas in till denna skola för ingenjörskonst och annan konst.

Midtown, med sina kontorskomplex, hyser också vissa mer utpräglade bostadsområden. Chelsea är ett av de mer kända. Det är efter San Francisco ett av de mest *gay*-täta områdena i USA. Arkitektoniskt är området en blandning av små engelska town-hus och stora lager- och gamla fabrikskomplex. De senare har bland annat gjorts om till gallerier och på några få kvarter trängs hundratals gallerister. Det är också här många av de stora nattklubbarna är lokaliserade. I Midtown finner vi även The Garment District. Här samlas alla designers av rang och hela området runt sjunde avenyn är helt dominerat av branschen. Även flera designorienterade skolor som Fashion Institute of Technology och Parsons School for Design ligger här. Förutom de stora kontorskomplexen är Midtown också de mest turistorienterade delarna av Manhattan med Times Square, teaterdistriktet längs Broadway, femte avenyns shopping, varuhus som Macy's, Saks och Bloomingdale's, och ett stort antal hotell. Det finns inga riktigt stora universitet i denna del av staden. Vid sidan om

designskolorna finns några små konstnärliga skolor, någon enstaka handelsskola och en filial till City University of New York (CUNY), Baruch College, som framför allt bedriver undervisning i ekonomi.

Uptown är den mest segregerade delen. Å ena sidan finns de rikaste bostadsområden i New York på de båda sidorna av Central Park, Upper East Side, där det endast handlar om pengar,⁵⁵³ som en guidebok uttrycker det, föredras av de ekonomiska fraktionerna av den högre klassen, och Upper West Side, dominerat av de mer kulturellt orienterade fraktionerna av samma klass, otaliga gånger skildrade av Woody Allen. Å andra sidan finner vi de fattigaste områdena på Manhattan i Uptown, Harlem. På Upper East Side går det en knivskarp gräns mellan de två sociala världarna längs den 96:e gatan. På den andra sidan går gränsen längre norrut, runt den 122:a gatan och genom Morningside Park. Den rika världens utpost utgörs här av Columbia University, som upptar flera kvarter på kullen Morningside Heights och bildar en stad i staden. Förutom stadens Ivy League-universitet härbärgerar Uptown ett antal andra lärosäten. På Upper East Side finns Hunter College, ett större kommunalt college som utgör en del CUNY och som är populärt bland svenska studenter, Mount Sinai School of Medicine, som har utbyte med Karolinska institutet och International Centre of Photography som har undervisning i foto. På Upper West Side finns också ett antal specialiserade konstskolor, American Musical and Dramatic Academy, Alvin Ailey American Dance och Manhattan School of Music, samt John Jay College of Criminal Justice. Norr om Columbia University i Harlem ligger City College of New York.

De flesta lärosätena och framför allt de mer prestigefulla ligger på Manhattan. Det är framför allt kommunala och delstatliga lärosäten som ligger i andra *boroughs*. Bland de större kan Queens College, Brooklyn College och Long Island College nämnas. Pratt Institute i Brooklyn är en konstskola som har ett gott rykte. Det finns även svenska studenter vid några lärosäten i New Jersey, bland andra New Jersey Institute of Technology i Newark, Rutgers The State University of New Jersey och Jersey City State College som ligger inom pendlingsavstånd från New York. Princeton University, som också ligger i New Jersey, är ca en dryg timmes tågresä från New York. Från ett antal lärosäten i Connecticut går det någorlunda enkelt att ta sig till centrala New York. Det är två timmar mellan New Haven, där Yale ligger, och New York. University of Bridgeport, som har fler svenska studenter än vad Yale har ligger ca en timme från New York.

DE SVENSKA STUDENTERNAS BOENDE I NORDÖSTRA USA...

Det följande kommer att handla om svenska studenters boende i nordöstra USA. Vi kommer först att redogöra för några mer generella aspekter, såsom hur man bor, med vilka man bor, och om man bor i skolans regi eller inte, som gäller hela studentpopulationen för att sedan koncentrera oss på dem som bor i New York. Vad gäller New York är också frågan var man bor relevant. Hur och var man bor är tydligt förknippat med vem man är. Även om man i jämförelse med valet av permanent boende kanske

⁵⁵³ *Time Out New York*, Penguin Books, London, 1997, p. 100.

inte kan se studentboendet som lika starkt betingat av ens habitus är det påtagligt att detta skiljer sig mellan grupper av studenter.

Låt oss börja med frågan om var i nordöstra USA studenterna bor, med ett fokus på skillnader mellan New York och andra områden. Vi har ovan diskuterat detta utifrån hela kohorten, se Skolornas geografi ovan. Här ska vi studera boendet med mer precisa mått och endast utgå från dem som har besvarat enkäten för att reda ut betydelsen av faktorer som kön, ålder och socialt ursprung när det gäller de geografiska aspekterna av utlandsstudierna, se Tabell 155.

Huruvida man studerar i New York eller inte är relaterat till såväl kön och ålder som socialt ursprung. En något högre andel av kvinnorna har valt att läsa i New York än vad som gäller för männen (40 % mot 35 %). Likaså är New York ett viktigare val för äldre studenter än för yngre, av dem som är över 26 år är det 44 % som studerar i New York och denna andel sjunker stadigt med sjunkande ålder för att vara i särklass lägst för de allra yngsta, endast 14 % av dem som är under 21 år läser i världsmetropolen.⁵⁵⁴ Det finns också en preferens för New York bland dem som har annan etnisk bakgrund än svensk. Av dem som själva är födda utomlands och har minst en utlandsfödd förälder, det vill säga andra generationens invandrare, är det 50 % som läser i New York. Näst högst andel har de som själva är födda i Sverige men har utlandsfödda föräldrar, det vill säga första generations invandrare, med 44 %. De som själva är födda i Sverige och har en svenskfödd förälder och en utlandsfödd förälder har en något lägre andel 40 %. Lägst andel har de som är födda i Sverige av svenska föräldrar, 37 %. Det går inte att säga att New York är ett val för i främsta hand högre sociala skikt. Förvisso har barn till civilingenjörer den högsta andelen, 49 %, men därefter följer barn till arbetare, 48 %, och barn till konstproducenter, 48 %. Barn till resursstarka grupper som läkare och högre tjänstemän är underrepresenterade i New York, 33 % resp. 32 %. Universitetslärarbarn ligger över genomsnittet med 46 %. Det är således svårt att se något tydligt mönster. I och med att varje område har ett så varierat utbildningsutbud, tenderar det sociala ursprunget vara viktigare för på vilka lärosäten inom respektive region man hamnar, snarare än för vilken region man väljer.

En av de mest avgörande faktorerna för hur man bor är ens ålder, se Tabell 156. Detta gäller framför allt för huruvida man bor på skolan eller inte. Även om det stora flertalet studenter inte bor på skolan, endast 30 % gör det, är detta betydligt vanligare bland yngre studenter. Av de allra yngsta, de som är under 21 år, bor 86 % på skolan. Andelen minskar sedan drastiskt för dem som är mellan 21 och 22 år, 38 %, för att sedan konsekvent sjunka till vi når de äldsta, de som är över 26 år, där endast 17 % bor på skolan. De senare är också de som i störst utsträckning bor i egna lägenheter, 31 % mot 23 %, något som endast 5 % av de yngsta gör. Hur man bor är också en fråga om kön. Även om kvinnorna generellt sett är yngre än männen bor de i mindre utsträckning i skolans regi, 26 % mot 40 %. Förklaringarna här är dels ämnesmässig, dels geografisk. Kvinnor läser oftare konstnärliga

⁵⁵⁴ Beträffande fördelning på övriga områden utanför New York har kvinnorna också en hög andel som läser i Bostonområdet. Männen föredrar mer glesbefolkade områden som *upstate* New York och Massachusetts/New Hampshire/Vermont. Samma mönster gäller för ålder, de äldre föredrar efter New York Bostonområdet och de yngsta är överrepresenterade i de ovan nämnda mer rurala områdena.

ämnen, där man vanligen inte bor på skolan (endast 13 % gör det), medan männen studerar data/teknologi, där det finns en överrepresentation som bor på skolan (42 %). Kvinnor studerar som vi sett oftare i metropolerna New York och Boston, där en större andel bor utanför skolorna (23 % resp. 28 %), medan männen föredrar mer rurala regioner, där boende på skolan är det vanligaste alternativet (52-61 %). Ytterligare en förklaring går att finna i att kvinnorna oftare bor tillsammans med släktingar och framför allt sin pojkvän, än det är att de manliga studenterna bor hos sina släktingar eller flickvänner (10 % mot 6 %). Däremot är det vanligare bland männen att man delar lägenheter eller hus med andra studenter, 39 %, än det är bland kvinnorna, 31 %.

Det finns också skillnader mellan olika typer av lärosäten beträffande boendet på eller utanför campus. Det verkar till stor del vara en resursfråga. Av de nationella universiteten har de högst rankade den högsta andelen studenter som bor i skolans regi, 57 %, vilket kan jämföras med 27 % för de näst högst rankade och 39 % för de lägst rankade, och bland de regionala lärosätena har de högst rankade avsevärt högre andelar än de lägre rankade, 61 % mot 36 %. De lägsta andelarna har, om vi bortser från konsthögskolorna, där de endast tretton studenter samtliga bor utanför skolan, de minst resursstarka lärosätena, handelsskolorna, konstskolorna och *community colleges*, alla med andelar mellan 11 % och 15 %. Intressant nog är det konsthögskolorna, konstskolorna och handelsskolorna som har de högsta andelarna studenter som delar lägenhet eller hus (54 %, 52 % resp. 51 %, mot 33 % för samtliga). Bristen på av skolan organiserat studentliv kompenseras av privata alternativ. För dem som läser på *community college* är det antingen inneboende (32 % mot 9 % för samtliga) eller boende med släkting/pojk-/flickvän (19 % mot 9 %) som utgör alternativen. Detta tillsammans med att det är här vi finner de yngsta studenterna understryker skolformens gymnasiala drag.

Förutom skolformen betyder ens status som student, om man läser i USA via ett utbyte eller som *free mover* mycket för hur man bor. Sannolikheten för att man bor på skolan är betydligt större om man är utbytesstudent (59 %), än om man är *free mover* (26 %). (Detta förklarar dock inte varför de högst rankade nationella lärosätena har en så hög andel studenter som bor på skolan, de lägre rankade nationella lärosäten har högre andelar utbytesstudenter.) De utbytesstudenter som inte bor på skolan delar vanligen lägenhet/hus med andra studenter (29 %) och det är endast några enstaka utbytesstudenter som har eget boende eller bor hos släkting/flick-/pojkvän. Att bo tillsammans med andra studenter är den vanligaste boendeformen för *free movers* (34 %). En av fyra bor i egen lägenhet (25 %). Det tredje vanligaste alternativet är att bo i studentrum (19 %). *Free movers*, som är något överrepresenterade i New York, har också vanligen högre hyreskostnader, egna lägenheter är vanligen ett dyrare alternativ än att bo i studentrum. Den som tänker sig bo ett antal år på samma ställe har större intresse av bättre boendestandard.

Boendet är naturligtvis kopplat till de resurser studenterna förfogar över. De dyraste skolformerna, de högst och näst högst rankade nationella universiteten och konsthögskolorna, är de skolformer där studenterna betalar mest i hyra. Det är också här vi finner den största andelen äldre studenter, som generellt betalar mer i hyra än yngre studenter. (De yngsta studenterna har de i särklass högsta

andelarna som inte har angett någon hyreskostnad, 43 % av dem under 21 år och 20 % av dem mellan 21 och 22 år.) Och dessa skolor har även en högre social rekrytering, vilket innebär att det finns mer av ekonomiska resurser i familjen. Beträffande det sociala ursprunget och vilka hyror man betalar är mönstret inte helt tydligt. Det finns en tendens till att de som härstammar från högre skikt betalar högre hyror, barn till civilingenjörer och företagsledare är överrepresenterade i den högsta hyreskategorin, och att studenter från mer blygsamma omständigheter har lägre hyror, de med arbetarklassbakgrund har de högsta andelarna som inte överhuvudtaget betalar hyra och som inte angett någon hyra. Barn till klasslärare tenderar också att ha låga hyror. Men det gäller också barn till läkare. Möjligen kan man skönja en kulturell/ekonomisk polaritet här, där grupper med mycket utbildningstillgångar ser till att ha lägre ekonomiska kostnader än de med mer av ekonomiskt kapital.

Hyresnivåerna bestäms naturligtvis också av var man bor, se Tabell 157. Hyresnivåer är inte oväntat högst i New York, 62 % av dem som bor i området betalar hyror i de tre högsta kategorierna, det vill säga en hyra över 450 dollar i månaden, vilket endast 39 % av samtliga studenter gör. En av sju New York-studenter har en så hög hyra som minst 800 dollar i månaden. Det innebär att hela studiemedlet, det ordinära studielånet och bidraget, går åt för att täcka hyreskostnaden. Mer än var tredje student i New York (36 %) har en hyra på minst 550 dollar. Totalt har 23 % en så hög hyra. Denna andel dras upp av det är så många av studenterna som bor i New York. Mer rättvisande är att jämföra med andra områden. Hyresläget i Boston är exempelvis mycket lägre, 16 % har en hyra över 550 dollar. Andelarna är likartade i de andra storstadsområdena, Washington och Philadelphia. Det enda område som kommer i närheten av New York är Connecticut, 35 % av studenterna betalar minst 550 dollar i månaden, vilket är i paritet med New York, men det är å andra sidan ingen student som återfinns i spannet därunder. Att Connecticut ligger så högt bör förstås mot bakgrund av delstatens närhet till New York. Det går att pendla till Manhattan från många orter i Connecticut. Mer om de ekonomiska aspekterna, där hyran tillsammans med terminsavgifterna vanligen är de största utgifterna, nedan.

... OCH MER SPECIFIKT I NEW YORK-OMRÅDET

Nu till fråga om var i New York studenterna bor. Vi har gjort en relativt grov indelning i sju kategorier. Tre av dessa gäller Manhattan. Upper East Side (11 studenter) och Upper West Side (12 studenter) bildar en kategori med 23 studenter. Gentrifierade områden som Chelsea (10), SoHo (1), TriBeCa (1), East Village (15), Lower East Side (3), Greenwich Village (6), West Village (7) bildar en kategori om 43 studenter. Den tredje kategorin utgörs av områden i Midtown, de 21 studenterna är spridda över många olika områden. Totalt bor 87 studenter på Manhattan, vilket utgör 48 % av dem som bor i New York. Två kategorier avser de övriga delarna av New York City. 23 studenter, eller 13 %, bor i områden som präglas av gentrifikation, som Williamsburg, Park Slope och Brooklyn Heights, och 32 studenter, 18 %, bor i övriga områden i Queens, Brooklyn och Bronx. I den senare kategorin är det något vanligare att bo i Queens (14 studenter), än i Brooklyn (11), medan endast

någon enstaka student bor i Bronx. Dessutom har Harlem på Manhattan också förts till denna kategori.⁵⁵⁵ Därutöver har ett område skapats bestående av dem som bor på Long Island och i norra Bronx och samhällen strax norr om New York City. Dessa områden är vanligen dominerade av villabebyggelse och en välbärgad vit övre medelklass. Härifrån är det pendlingsavstånd till arbetsplatser på Manhattan samtidigt som man befinner sig på ett tryggt avstånd från storstadens hets och trängsel. Detta är emellertid inte en så attraktiv boenderegion för svenska studenter, endast tolv stycken bor i dessa mer perifera delar av storstadsregionen. Det är något fler som bor i det mer mångfasetterade New Jersey, 26 stycken, och dessa har förts till en egen kategori. På en mer aggregerad nivå kan vi tala om tre boenderegioner, Manhattan (87 studenter), de övriga *boroughs* (55 studenter), och Stor-New York inklusive New Jersey och delar av Connecticut (38).

Var man bor i New York betyder mycket för hyresnivån, se Tabell 157. Även för de svenska studenterna är det dyrast att bo på Manhattan, 52 % av dem som bor där betalar minst 550 dollar i månaden, att jämföra med 25 % för dem som bor i Queens, Brooklyn och Bronx och 21 % för dem som bor utanför staden New York.⁵⁵⁶ Ser vi bara till dem som betalar en hyra över 800 dollar är skillnaderna än större: 21 %, 11 % och 3 %. Det finns också en intern skiktning, av studenterna som bor på Upper East Side och Upper West Side betalar 61 % en hyra på över 550 dollar, en andel som sjunker till 57 % för dem som bor i Midtown till 44 % bland dem som bor i de södra, gentrifierade delarna av Manhattan. Vi kan tillägga att för dem som bor i de mest burgna delarna av Manhattan är det ingen som betalar en hyra under 450 dollar i månaden (motsvarande andel för dem i de gentrifierade södra delarna av Manhattan är 25 % och för Midtown 5 %). Det är en stor andel, 17 %, som inte lämnat någon uppgift om hyra. Detta gäller också dem som bor i New Jersey, 23 %. De som bor på Long Island och i norra Bronx har de högsta andelarna som inte betalar någon hyra, 25 %. Det kan här röra sig om att man är inneboende som *au pair* och passar på att studera samtidigt.

Det finns vissa sociala skillnader i boendemönstret i New York, och dessa är större än vad som gäller för hela nordöstra USA, se Tabell 155. Även om studenter från arbetarhem, civilingenjörshem och konstnärshem har nästan exakt samma andel som läser i New York-området, bor man till viss del på olika platser i New York. Relativt få arbetarbarn bor på Manhattan, 38 %, endast tjänstemän på mellannivå har en lägre andel, 36 %. Civilingenjörsbarnen har en medelhög andel som bor på Manhattan, 52 %, och barn till konstproducenter har den näst högsta andelen Manhattanboende, 60 %, endast företagsledarbarn har en högre andel, 65 %. Även om andelarna som bor på Manhattan varierar är det samma område som gäller för de tre grupperna, det är de södra, mer gentrifierade delarna av ön

⁵⁵⁵ Man skulle också kunna ha fört de fyra studenter som bor i Harlem till den gentrifierade kategorin av områden utanför Manhattan, men eftersom det är något svårt att avgöra var de bor mer precist och merparten av Harlem inte har genomgått några större upprustningar är det relevant att föra studenterna till övriga Queens, Brooklyn och Bronx. Ingen student bor för övrigt på Staten Island, det i särklass minsta av stadens fem *boroughs*.

⁵⁵⁶ Av de studenter som bor i andra regioner av nordöstra USA är det 14 % som har så hög hyra. För att ge en bild av priserna på Manhattan kan man exempelvis nämna att en student som inte anser sig ha råd med eget boende hyr ett rum i Frälsningsarméns lokaler i Midtown. För detta rum betalar hon 200 dollar – i veckan. Det gör ungefär 800 dollar eller 6 500 kronor i månaden, eller ungefär hela det ordinära studiemedlet, men hon ser det ändå som en mycket överkomlig hyra i perspektivet av att betala 1 500 dollar för en egen liten lägenhet.

som står högst i kurs. Företagsledarbarnen uppvisar en motsatt profil. Man har den näst högsta andelen boende Uptown Manhattan, 22 %, och den högsta andelen som bor i Midtown, 26 %. Den högsta andelen boende runt Central Park har klasslärarbarnen, men ingen av dessa bor å andra sidan i Midtown. Att boende på Manhattan i mångt och mycket är en klassfråga understryks också av att barn till högre lärare, som inte i så stor utsträckning prioriterar New York som regionen, men när man väl gör det väljer att bo på centrala adresser, 58 %.

Förutom att en större andel av kvinnorna än av männen studerar i New York, bor också en större andel av de kvinnor som bor i staden på Manhattan, 51 % mot 41 % bland männen. Det är å andra sidan betydligt vanligare bland männen att man bor utanför staden New York, 32 % av männen bor antingen i New Jersey, eller på Long Island och norr om staden. Motsvarande andel för kvinnorna är 17 %. Det finns flera anledningar till kvinnornas preferenser för de centrala delarna. En är att kvinnorna läser på den typ av utbildningar som ligger centralt. En annan är att man i större utsträckning bor hos släktingar och pojkvänner, vilka kan tänkas ha haft längre tid på sig och mer resurser att etablera sig centralt (22 % av kvinnorna betalar ingen hyra, vilket endast gäller för 13 % av männen). Åldersmässigt finns en tendens att det är vanligare bland de äldre studenterna att bo på Manhattan, något som också kan relateras till att dessa studenter dels troligen har mer omfattande resurser och större behov av ett eget boende, dels har haft mer tid på sig att etablera sig i staden, det tar ofta ett tag att göra "bostadskarriär". Den tendens som fanns ovan vad gäller det etniska ursprunget, att de med en mer internationellt orienterad bakgrund är överrepresenterade i New York i relation till studenter med svenskt ursprung, motsvaras inte av några tydliga skillnader i var man sedan bor. Det är ungefär lika stora andelar som bor på Manhattan i de olika grupperna. De som är första generationens invandrare är överrepresenterade i de områden som domineras av vita, det vill säga de yttersta delarna av regionen, men är underrepresenterade i Queens, Brooklyn, Bronx och Harlem, det vill säga de områden där de nyligen immigrerade bor. Men man bör samtidigt komma ihåg att många av de svenska studenterna med internationell bakgrund har välbärgade föräldrar och studenterna är sannolikt inte hänvisade till invandrartäta områden av ekonomiska skäl.

Slutligen är även var man bor i New York relaterat till vilka studier man bedriver och framför allt till vilken typ av skola man läser på. De som läser konst/design, humaniora och psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen har alla höga andelar som bor på Manhattan (mellan 55 % och 60 %), medan andelarna är betydligt lägre för ekonomi och statsvetenskap (33-35 %). Att ekonomi har så låg andel förklaras till viss del av relationen mellan ämnen och lärosäten. Pace University, som är det största enskilda lärosätet i New York för de svenska studenterna och som har en stor andel studenter som läser ekonomi, har sina studentbostäder, där många av de svenska studenterna bor, i Brooklyn. De regionala lärosätena, som vanligen ligger i mer rurala områden, tillsammans med de lägst rankade nationella universiteten (som omfattar Pace University) är de skoltyper som har de lägsta andelarna centralt boende studenter (18-46 %). De ämnen med höga andelar boende på Manhattan är också ämnen som många av de studenter som läser på centralt placerade skolor studerar. Det gäller

exempelvis för konstskolorna och konsthögskolorna, där 65 % och 82 % av studenterna bor på ön. Även kategorin de högst rankade nationella universiteten, där Columbia University samlar merparten av studenterna, och de näst högst rankade nationella universiteten, som domineras av New York University, har höga andelar Manhattanboende studenter (71 % resp. 65 %). Många föredrar också att bo i närheten av lärosätena, de högst rankade lärosätena har den högsta andel som bor Uptown, och kategorin under dominerar i de sydligare delarna av ön. Denna uppdelning påverkar naturligtvis ens upplevelse av staden. Och det går också en mental gränslinje mellan de södra och de norra delarna, det är ingen slump att en student spontant kommer in på skillnaderna mellan de olika delarna av Manhattan när hon ska besvara frågan om amerikanare i allmänhet är intresserade av Sverige:

alltså amerikanare har en väldigt otroligt liten värld, de, de, de lever i sina små kvarter, jag menar det finns folk som bor i New York och bor liksom i, eller på Manhattan som bor i norra Manhattan som aldrig är i södra Manhattan, de har ingen, de har ingen världsbild, de lever i små kokonger liksom, kokonger.

För vissa studenter är också de stora sociala skillnaderna problematiska, en student som bor på norra delarna av Manhattan, ovanför de rikare delarna runt Central Park, beskriver sina kvarter och hur det är att åka tunnelbanan hem påföljande sätt:

Jag bor på 170:e gatan i Dominikanska Republik-område, *the best supermarket there has a hole in the ceiling and it rains inside* så det är inte något härligt område direkt... på tunnelbanan på vägen upp så är det väldigt mycket folk som... ber om allmosor av olika slag, en del sjunger och det är så svårt att ta det, just att man ser så mycket olika folk, det kommer in svart medelålders kvinna som säger: *I'm homeless, please help me* och går i ena vagnen och sen kommer en vit tonåring springande åt andra hållet: *can I have some money, please, some money*. Sen kommer det in en vit äldre man med skägg, lite smutsig och sätter sig gärna framför allihop och säger: *please give me some food*. Det känns, det är svårt att ta, då tycker man att Sverige är bättre.

En annan student som bor i mer välbärgade områden på Upper West Side är också påtagligt tagen av den sociala misären som inte gör halt vid de finare kvarterens gränser: ”alltså jag mår illa varje gång någon tigger och jag bor på Upper West Side och där tigger folk hela tiden och sådana saker. Jag har väl aldrig varit emot socialismen men jag har aldrig varit så för socialism som jag blivit nu...”

Var man bor påverkar självklart hur enkelt man kan ta till sig det som kultur- och nöjeslivet har att erbjuda. Dessa båda företeelser är starkt koncentrerade till Manhattan.

NEW YORK SOM KULTURSTAD

New York beskrivs ofta som USA:s och hela världens kulturella huvudstad. Det kulturella utbudet är enormt. För den som vill gå på konstgallerier finns hundratals att välja och vraka mellan. Varje kväll spelas livemusik på hundratals scener runt om i New York, allt från etablerade världsartister till källarband. Många svenska band gör spelningar i New York och det är inte alls omöjligt att träffa på en bartender på en bar i Queens som älskar The Hives från Borlänge över allt annat och som sett gruppen spela i obskyra källarlokalerna i New Jersey. För cineasten utgör New York ett Mecka. Det finns biografier av allt typer, från stora primärbiografier i Midtown till alternativbiografier Downtown med tematiska serier. Staden är också i sig en filmkuliss och det pågår ständigt filminspelningar

överallt, vilket understryker känslan av att vara med i en film än mer. Denna upplevelse är något som många studenter kommer in på. En student säger att den bild hon fått via film, modemagasin, etc. över New York, självklart inte stämmer med verkligheten: ”Jag trodde att New York, liksom, skulle vara massa trendiga människor, det skulle vara, ja, men du vet, då skall man gå på en speciell klubb, för att se de här människorna.” Hon konstaterar också lakoniskt ”Jag har vart här i två år, och inte en enda biljakt.”

De som bor i New York har också en större konsumtion av kultur än de som bor i andra områden, se Tabell 158. De har de högsta andelarna biobesök (15 % går minst en gång i veckan mot 10 % bland samtliga studenter)⁵⁵⁷, teaterbesök (24 % mot 13 % går minst sex gånger om året), konstgallerier (22 % mot 14 % går minst en gång i månaden), jazzkonserter (27 % mot 21 % går minst sex gånger per år) och den näst högsta andelen efter dem som bor i Connecticut som går på konstmuseum (41 % mot 29 % som går minst sex gånger om året; 47 % för studenter i Connecticut). Man har också de lägsta andelarna som inte går på konserter med klassisk musik (53 % mot 61 %). Den region som tydligast utmärker sig efter New York är Connecticut som i de flesta fall har de näst högsta andelarna. En möjlig förklaring till detta är att man har relativt nära till New York. Även Bostonområdet har höga andelar. Här finns också ett omfattande kulturutbud, mycket tack vare att det är en så utpräglad universitetsstad.

Det råder också skillnader i hur man utnyttjar stadens kulturutbud beroende på var man bor i densamma (Tabell 158). Enkelt uttryckt: ju mer centralt man bor, desto flitigare besökare av kulturella evenemang. Exempelvis är teatervanorna mycket olika, av dem som bor på Long Island är det ingen som går mer än sex gånger per år, medan motsvarande andel för dem som bor på Manhattan är 24 %. De som bor i New York City men utanför Manhattan bildar en mellangrupp. Samma mönster finns för konstgallerier, av dem på Manhattan går 31 % minst en gång i månaden, medan ingen av de studenter som bor utanför staden New York har denna frekvens. De som bor i andra *boroughs* än Manhattan liknar här mer dem som bor centralt än de utsocknes. Ett intressant undantag är att de högsta andelarna som går på rockkonserter finns i de gentrifierade områdena utanför Manhattan (48 % går på minst sex rockkonster per år, mot 32 % för Manhattanboende). Även för jazzkonserter är detta mönster giltigt. Det är de som bor i de gentrifierade områdena utanför Manhattan som oftast frekventerar jazzhak (43 % går minst sex gånger om året), medan andelarna är lägre för dem på Manhattan, 30 %. Det motsatta gäller för klassisk musik, det är betydligt vanligare bland dem som bor på Manhattan att ofta gå på konserter med klassisk musik än det är bland dem som bor i gentrifierade områden utanför Manhattan (16 % i den tidigare gruppen går minst sex gånger om året, vilket ingen i den senare gruppen gör). Det tycks här finnas en motsättning mellan en medelklassmak, där rockmusiken och i viss mån även jazzmusiken är fundamental, och en mer överklassorienterad smak, där den klassiska musiken utgör ett viktigt inslag.

⁵⁵⁷ Läger vi även till dem som går 1-3 gånger i månaden förändras bilden. Då har de som läser i Connecticut den högsta andelen, 76 %, de som läser i Boston den näst högsta, 67 %, och de som läser i New York, den därpå högsta andelen, 59 %. För samtliga studenter är andelen 56 %.

Det finns en uppenbar logik i det generella mönstret att det är i de centrala delarna av staden som den kulturella konsumtionen är som störst – det är även hit utbudet är koncentrerat. Men det hänger också samman med att det är mer kulturellt och ekonomiskt bemedlade grupper som bor i de centrala delarna av staden. De har med andra ord inte bara tillfälle utan också finansiella medel (ett billigt nöje som bio är betydligt dyrare i New York än i resten av landet och konsertbiljetter betingar ofta mycket stora summor för en student) och en kulturell bakgrund som gör att de så tydligt orienterar sig mot kulturens värld.

På en finare nivå kan vi också se vissa skillnader baserade på var på Manhattan man bor. De som bor Uptown går mycket mer på bio än de som bor i andra delar av ön och de har också de högsta andelarna som går på konstmuseum (vilket delvis är en geografisk effekt, de flesta stora konstmuseer ligger i Uptown) och som går på konserter med klassisk musik. I det senare fallet skiljer de sig markant från dem som bor Downtown. Bland dessa är det mycket få som går på konserter med klassisk musik och vi bör precisera den skillnad vi tidigare lyft fram mellan Manhattan och övriga områden. Det är bland dem som bor Uptown och även i Midtown som klassisk musik värdesätts, de som bor Downtown liknar här mer de som bor utanför Manhattan. De har också de högsta andelarna av dem som bor på Manhattan som går på rockkonserter. Skillnaden mellan Downtown och Uptown syns även i förhållandet till konsten. Medan de som bor Uptown föredrar den redan hallstämplade och därmed ”trygga” konsten som presenteras av de stora museerna, orienterar sig de som bor i Downtown mot den konst som visas på gallerierna (vilka framför allt finns i de mest gentrifierade delarna av Manhattan som SoHo och Chelsea), det vill säga den konst som ännu inte nått stadiet att vara representerad i konstböcker och på de traditionella museerna, men som är på väg att konsekreras i den samtida konsten.⁵⁵⁸

New York som kulturstad har också olika betydelse beroende på vad man läser. För många är det en bonus. Vid sidan om att läsa juridik eller ekonomi kan man ägna ledig tid åt *gallery-hopping* i Chelsea, teaterbesök på allt från de stora Broadway-musikalerna till Off-Off-Broadway-teatrar, konserter med världsledande musiker på Lincoln Centrum, eller källarband på legendariska CBGB:s. För andra studenter är New Yorks kulturutbud en integrerad del av utbildningen. Det gäller exempelvis dem som studerar konst. En student som siktar på en konstnärlig karriär menar att konstutbudet på gallerierna och museerna ger teoriundervisningen ytterligare en dimension, man kan ju gå dit och själv uppleva de verk som tas upp på lektionerna, vilket man även kan ha nytta av i ens eget skapande:

Ja, det är en helt annan grej. Jag menar det är gallerier överallt och det är ju ett helt annat utbud, [de stora museerna] du kan se alla de här målningarna och skulpturena, som du läser om i

⁵⁵⁸ Motsvarande fenomen kan iaktas för dem som läser på Handelshögskolan i Stockholm, vars kulturella praktiker orienteras mot den etablerade kulturen, man föredrar exempelvis Dramaten vad gäller teater, medan de som ägnar mycket tid åt investeringar i kultur, exempelvis de som läser på journalistlinjen, prefererar avantgardistiska teaterföreställningar. Se Mikael Palme, ”Personlighetsutveckling som social strategi – den kulturella medelklassens reproduktionsstrategier”, pp. 275-298 i Peter Dahlgren och Margaretha Rönnerberg (red), *Spelrum. Om lek, stil och flyt i ungdomskulturen*, Filmförlaget, Uppsala 1990.

teoriklasserna. Du kan gå dit och se dem i verkligheten. Det ger ju en helt annan, det skapar ju en helt annan kontakt, en helt annan närhet till det du försöker göra själv, det jag försöker göra till exempel.

Hon menar också att bara erfarenheten av att befinna sig i New York påverkar hennes konst mycket. Vi har ovan i avsnittet Totalsatsning på det amerikanska – den modala gruppens investeringsstrategi mött en student som studerar jazz i New York. För henne var staden ett självklart val, det är ju jazzens huvudstad. Att läsa jazz i New York ger henne möjlighet att uppträda på ett stort antal mindre scener för att skaffa sig erfarenhet. Det finns också en stor tillgång på studier och av musiker. Det är tämligen enkelt att finna plats i ett band eller att sätta samman ett band efter egna preferenser.

En student som går på en teaterskola inriktad mot film och tv går mycket på bio. Även om det generellt är dyrt med bio har han hittat ett mycket bra alternativ:

Bio, jag går fruktansvärt mycket på bio, jag tror jag sett 35 filmer på tio månader. Så det är ett par stycken, det finns ett ställe som heter Cineplex Odeon på 50:e gatan, där det kostar tre dollar att se filmer... lite äldre, nu pratar vi om några veckor bara, tre dollar är ju inte mycket liksom för att se en film på bio. Det är ett smultronställe för mig, jag går ofta dit.

Att de som läser konstnärliga ämnen också mer än andra orienterar sig mot konstvärlden i sina kulturella praktiker framgår av Tabell 159. Skillnaderna är här betydande. Bland dem som läser konst är det en majoritet (67 %) som går på konstgalleri minst sex gånger om året. Bland samtliga studenter är denna andel endast 26 %. Samma förhållande gäller för konstmuseum, 65 % av dem som läser konst går minst sex gånger om året på ett konstmuseum, vilket endast 29 % av samtliga studenter gör. Kategorin konstnärliga studier omfattar även förutom bildkonst andra konstarter som teater, musik och dans. Det är därför inte förvånande att vi även bland studenter som läser konstnärliga ämnen finner de högsta andelarna som ofta går på jazzkonserter, mycket frekvent på bio och rockkonserter och höga andelar som går på teater ofta. Men dominansen är emellertid inte lika tydlig för dessa områden. Det är exempelvis vanligare bland dem som läser humanistiska ämnen att gå ofta på teater (det kan vara en del av studierna att se klassiska dramer), bland dem som läser journalistik och media att gå minst en gång i månaden på bio, bland dem som läser medicin och naturvetenskap att gå ofta på rockkonserter (gruppen är heterogen, man har även den lägsta andelen som aldrig går på rockkonsert). Man har inte heller så höga andelar som går på konserter med klassisk musik. De som i störst utsträckning går mycket ofta är de som läser humanistiska ämnen, och de som tenderar att gå ganska ofta är de som läser statsvetenskap.

Vid vilken skola man läser är också relaterat till studenternas kulturella praktiker, se Tabell 160. Mot bakgrund av att de som läser konstnärliga ämnen också gör de mest omfattande investeringarna i kultur är det inte förvånande att även de specialiserade skolorna inom det konstnärliga området har höga andelar som exempelvis går på konstmuseum, på konstgallerier och på teater. En ytterligare förklaring till att de som bor på Manhattan gör de mest omfattande investeringarna i kultur finner vi i att dessa studenter ofta går på centralbelägna skolor som gärna sponsrar olika kulturella evenemang.

Vi kan dra oss till minnes den student som läst på The New School som berättade att ”Vera Lang tyckte att eleverna på New School borde verkligen gå och se lite teater så då donerar hon liksom 300 biljetter till en Broadwaypjäs sen köper vi dem för fem dollar styck och så kostar de egentligen 60”. Förutom de konstnärliga skolorna är det en skoltyp som utmärker sig med mycket höga andelar studenter som konsumerar mycket kultur av olika slag, nämligen de högst rankade nationella universiteten. De har de i särklass högsta andelarna som går på konserter med klassisk musik. Bland dessa studenter är det endast 35 % som aldrig går på klassisk musik, vilket kan jämföras med 74 % bland dem som läser på handelsskolor och 81 % bland dem som läser på *community college*. De har höga andelar som går på konstmuseum och konstgallerier, som går på teater och som går på lokaler med jazzmusik. Däremot är andelen som går ofta på rockkonserter mer modest. Det är tydligt att den sociala bakgrunden slår igenom här. Det är en bred konsumtion av kultur som gäller och man har framför allt höga andelar när det gäller den mest särskiljande praktiken, att gå och lyssna på klassisk musik. Motsatsen utgörs av de lägst rankade skolformerna, framför allt *community college*, som har den lägsta sociala rekryteringen, men även i viss mån handelsskolorna. De som läser på *community college* har de högsta andelarna som aldrig går på konstmuseer, konstgallerier, klassisk musik och jazzmusik. Mer *mainstream*-kultur som bio, rockkonserter och teater (musikaler framför allt) är de områden där man inte har de högsta andelarna som inte konsumerar något, här ligger man runt medel, eller har i vissa fall även en högre konsumtion än genomsnittet.

Det är intressant att det råder en så stark New York-dominans vad gäller konstnärliga utbildningar, nästan fyra av fem studenter som läser konst läser i New York (se ovan De svenska studenternas boende i nordöstra USA...).⁵⁵⁹ Detta förklaras sannolikt av de utbildningsmässiga fördelarna, kulturutbudet är så mycket större än på andra håll, vilket är något som ger ett tydligt mervärde åt studierna. Att läsa i New York innebär dessutom att studenterna redan är förtrogna med den värld som för många är en eftertraktad kommande arbetsmarknad. I och med att konstnärsvärlden lägger så stor vikt vid sociala kontakter är det en mycket stor fördel att redan under utbildningstiden kunna bygga upp ett socialt nätverk. Dessutom är det rimligt att anta att det symboliska kapital som är kopplat till att vistas i New York kan växlas in på andra nationella arenor, speciellt i mer dominerade och perifera regioner av konstvärlden. Därmed inte sagt att det finns en automatik, bara man läser på en konstnärlig skola i New York så kan man lyckas var som helst. Det finns en uppenbar risk att man inte lyckas slå sig fram i den stenhårda konkurrens som råder i konstens internationella huvudstad och att man på grund av avsaknad av sociala tillgångar i Sverige inte heller förmår etablera sig i Sverige.

⁵⁵⁹ Det är inte bara i USA som konstutbildningarna är mycket koncentrerade till vissa orter. I Sverige var exempelvis Kungl. konsthögskolan länge den enda högre utbildningen i konst. Det finns fortfarande en stark koncentration till Stockholm, trots att man numera kan läsa fri konst på fyra orter i landet. Även om man läst i Göteborg, Umeå eller Malmö tenderar många att flytta till Stockholm för att etablera sig som konstnär.

STADEN SOM ALDRIG SOVER – NATTLIV DYGNET RUNT

Många tänker nog på New York som en av världens hetaste nöjesmetropoler, ett centrum där trender sätts som sedan sprids ut över världen. Stadens pulserande nattliv är mycket varierat. En orsak till detta är naturligtvis stadens kosmopolitiska karaktär. Det finns alla möjliga typer av nattklubbar, barer och restauranger. Och en mycket varierad publik. Lägg därtill en mycket liberal policy vad gäller droger och öppettider. Många barer har öppet till minst fyra på morgonen, alla dagar i veckan. De flesta nattklubbar öppnar runt midnatt och man förväntas komma sent och gå tidigt, det är inte ovanligt att många stannar till morgonen. För den som sedan vill fortsätta festandet finns *after-hours*-ställen, vanligen illegala. Vissa klubbar har nischat sig på att öppna på förmiddagen, där det kan vara full fest vid lunchtid för vanliga människor med ordinära jobb. Ytterligare en förutsättning för stadens nattliv är den transformering staden genomgått från en industristad till en stad med en tjänstebaserad ekonomi. I takt med att industrier slagit igen har stora industrilokaler och lagerlokaler blivit lediga. Här har nattklubbar flyttat in och det är en nästan surrealistisk känsla att vandra i dessa nedlagda områden och plötsligt stöta på en mycket exklusiv nattklubb bland de i övrigt övergivna lokalerna.

För många av de svenska studenterna i New York utgör nattlivet, kanske inte i dess mest extrema form, ett viktigt inslag i vardagslivet. En student som läser två år på *Law School* och som funderar på att arbeta i staden efter sin examen menar att:

jag skulle nog vilja säga att jag har haft en av de absolut bästa perioderna i mitt liv under det här året. Och det har varit otroligt bra balans mellan, det är klart det är tempo periodvis, [inför tentor?], då läser man mycket men annars tycker jag att jag har varit ute jättemycket och... Jag har inte gjort så mycket kulturella grejer som jag skulle ha velat, men det har berott på ekonomiska begränsningar och så klart prioriteringar, men jag har varit ute jättemycket, ute och käkat mycket och på barer och klubbar och det som New York ganska mycket handlar om, eller det handlar ju om så mycket.

Staden är också som Helena Wulff påpekar en lekplats där man kan tänja på gränserna. Man behöver på intet sätt hålla sig till sanningen, man kan förvandla sig till vem som helst för en natt.⁵⁶⁰ En student menar att staden lämpar sig väl för personliga experiment, den tillåter henne att släppa fram sina mer demoniska sidor. Hon menar också att det är oerhört stimulerande att vistas tillsammans med så många mycket kreativa människor. En annan student berättar att hon varit ute och festat en hel natt med det brittiska indiebandet Supergrass.

Men nattlivet är inte bara nöje. För vissa studenter är det också en del av den professionella karriären. Det är på klubbar, barer och restauranger som man träffar annat folk i branschen. Det är i dessa sammanhang som det sociala kapitalet ackumuleras och underhålls. Genom sin närvaro markerar man sitt intresse för att spela spelet. En student som ännu inte trätt in i denna del av den professionella karriären ser, halvt på skämt, en koppling till att hon därför inte fått något jobb ännu:

⁵⁶⁰ Helena Wulff, "Muratorium på Manhattan. Unga svenskar och globalisering", pp. 127-141 i Johan Fornäs, Ulf Boëthius, Michael Forsman, Hillevi Ganetz och Bo Reimer, *Ungdomskultur i Sverige*, Fus-rapport nr 6, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 1994, pp. 133-139.

Och jag menar, och går man ut, jag menar, det finns, det finns en klubb här i staden, som heter, å gud, jag har aldrig varit där faktiskt, det är kanske därför jag inte har något jobb än, gud, vad är det den heter nu då. Nej, det har bara försvunnit. Men det, den är jättekänd, alla, alla går dit, inom den här branschen, inom *fashion* då. Det är väldigt mycket modeller som går dit, designers, fotografer. Och då vet man det, så då kan man gå dit och så minglar man omkring lite grann. Och så kan man ju hoppas att den som står bredvid en i baren kan vara bra, för, för framtida bruk.

Hon menar vidare att det mycket är en åldersfråga. Hon gick ut mycket mer när hon var yngre. Nu föredrar hon hellre att gå ut och äta med kompisar och också ibland med lärarna. Det sociala kapitalet kan ackumuleras på olika sätt.

Från enkätundersökningen kan vi sluta oss till att de som läser i New York också i stor utsträckning tar del av stadens nattliv. Men festandet och nattlivet är inte lika särskiljande som investeringarna i kulturella praktiker. De som har de högsta andelarna som går på diskotek och nattklubbar är de som läser i Rhode Island, där närmare hälften går på disko minst en gång i veckan och ytterligare närmare 40 % minst en gång i månaden. Även de som läser i Baltimore, i Washington och i Connecticut har högre andelar som går ut minst en gång i månaden. Till viss del kan detta förstås utifrån ålder. Studenterna i New York är äldre än studenterna i andra områden. Många säger att de tidigare gått mycket på klubbar och numer tröttnat på partysvängen. Undantaget här är de som bor Uptown Manhattan, där går 44 % ut på klubb minst en gång i veckan. Att gå ut på barer däremot är något som många i New York ägnar sig åt. Närmare varannan student i New York (48 %) går ut minst en gång i veckan. Det är endast i Rhode Island som denna andel är högre, 55 %. Ser vi till dem som bor på Manhattan är andelen som går ut minst en gång i veckan än större, 57 %, och hela 67 % bland dem som bor i Midtown. De som bor långt utanför Manhattan uppvisar en motsatt tendens, här är det nattklubbarna som gäller och man går i liten utsträckning ofta ut på barer. Den uppdelning i dem som bor på Manhattan och *the bridge and tunnel-people (B&T:s)*, det vill säga de som behöver ta sig via broar och tunnlar in till Manhattan, som förekommer i Time Out New York har viss giltighet för de svenska studenterna. De senare invaderar Manhattan på helgerna, då de sanna Manhattanborna tar igen sig efter torsdagens festande. Torsdagen är nämligen den viktigaste utekvällen för dem som bor på ön, då slipper man beblanda sig med *B&T:s*.⁵⁶¹

DET SVENSKA NEW YORK

På samma sätt som det finns ett svenskt Paris finns det ett svenskt New York. Detta är uppbyggt kring ungefär samma institutioner. Svenska kyrkan driver en kyrka i New York⁵⁶², lokaliserad ett snäpp från femte avenyn i Midtown. Det finns en SWEA-förening⁵⁶³ med över 300 medlemmar. Svenska

⁵⁶¹ Helena Wulff noterar att många av de svenska artisterna i New York professionaliserat sitt festande och bara gick ut i veckorna för att undvika "the bridge-and-tunnel people". Se Helena Wulff, "Moratorium på Manhattan. Unga svenskar och globalisering", pp. 127-141 i Johan Fornäs, Ulf Boëthius, Michael Forsman, Hillevi Ganetz och Bo Reimer, *Ungdomskultur i Sverige*, Fus-rapport nr 6, Brutus Östlings bokförlag Symposition, Stockholm/Stehag 1994, p. 138.

⁵⁶² Se <http://www.swedishchurch.net/index2.asp?id=1>.

⁵⁶³ Se <http://www.chapters-swea.org/newyork/>.

handelskammaren⁵⁶⁴ är representerad i New York och det finns också ett generalkonsulat⁵⁶⁵ (ambassaden ligger i Washington), passande lokaliserat på One Dag Hammarsköld Plaza. Vid sidan om det mer officiella Sverige i New York finns det ett antal andra svenska sammanhang. Det finns ett flertal svenska restauranger, den mest kända är antagligen Aquavit, som drivs av den mycket renommerade kocken Marcus Samuelsson. En annan är Restaurang Ulrika's där man kan få sig svensk husmanskost till livs. På senare år har också en svensk bar, Good World Bar, slagit upp dörrarna mitt i China Town. Den som av misstag, eller på tips av någon, tar sig hit möts av ett stort älghuvud på väggen och svenska namn på drinkarna. Därtill finns det en klassisk herrklubb, Ärtans vänner⁵⁶⁶. Till skillnad från studenterna i Paris som refererar till den svenska klubben är det ingen av de intervjuade studenterna i New York som nämner Ärtans vänner. Sedan 2001 finns även en kvinnlig motsvarighet, Fröken Fredag⁵⁶⁷, ”för kvinnor i karriären”, representerade i New York.

Men sammanhållningen och det svenska är inte lika organiserat som i låt säga Paris. Det finns exempelvis ingen svensk skola. Det finns inget svenskt studenthem. Det går inte att hävda att det finns en svensk koloni i New York, men väl cirklar där svenskar rör sig. Det finns inga officiella förteckningar över svenskar i New York, men det lär finnas ca 50 000 med svenska pass i hela USA och uppskattningsvis ca 10 000 i New York-området.⁵⁶⁸ De ca 500 svenska studenterna är en liten grupp av hela den svenska populationen i staden. En svensk student menar att det svenska är något som man lätt får tillgång till om man vill: ”Det finns jättemycket svenskar i den här staden, det finns Svenska kyrkan, det finns svenskar överallt egentligen, alltså om det nu är, om det nu är svenskar man saknar kontakt med.”. Det svenska manifesteras som på många andra håll vid olika nationella högtider. Det erbjuds luciaunderhållning i Svenska kyrkan och det stora midsommarfirandet vid Battery Park på Manhattans södra spets, som lockar tusentals, en blandning av intresserade amerikanare, svenskätlingar och svenskar, att dansa runt midsommarstång, äta sill och dricka snaps. Många av de svenska studenterna håller en tydlig distans till det svenska i New York. Här finns en viss skillnad till de svenskar som studerar i Paris, där man upplever att det finns en större acceptans för de svenska institutionerna. I New York är man mer skeptisk till Svenska kyrkans aktiviteter, som man mer kopplar samman med au pairernas tillvaro. Den student som citerades ovan har mest kommit i kontakt med Svenska kyrkan, det är inget ställe hon numer går till som student:

Och sen ungarna där gick på Svenska kyrkan och så där barntimmar och jag var där ibland och så där, men jag vet inte jag är aldrig intresserad av och, det är mycket svenskar, unga tjejer och så som, som är där, men jag har aldrig varit intressant, intresserad av att gå dit och liksom skapa kontakt med någon svensk, jag vet inte.

⁵⁶⁴ Se <http://www.saccny.org/dev/saccny.asp?t=-1>.

⁵⁶⁵ Se http://www.swedenabroad.com/pages/start____8101.asp.

⁵⁶⁶ Se <http://www.artans-vanner.com/>.

⁵⁶⁷ Se <http://www.frokenfredag.com/>.

⁵⁶⁸ Inger Claesson Wästberg & Olle Wästberg, *Sverige i New York*, Wahlström & Wistrand, Stockholm 2003, pp. 73-74.

En annan svensk som är den enda svensk som han känner till på sin skola (det finns faktiskt åtskilliga ytterligare, men det är inte lätt att veta när skolan har tiotusentals studenter) och som inte umgås speciellt mycket med svenskar tycker att det trots allt är viktigt att underhålla det svenska:

I fredags så var jag på den här midsommarfesten i Battery Park. Det var väl lite konstigt att träffa en massa svenskar igen och äta svensk mat och prata svenska det var ganska roligt... men jag försöker att köpa svensk mat. Jag går till Svenska kyrkan, jag går dit någon gång...

Den välkända skillnaden mellan det liberala USA längs öst- och västkusten och det konservativa USA däremellan, tydligast uttryckt i valkartor över USA med ett rött centrum med blåa flanker, som generalkonsulparet Inger Claesson Wästberg & Olle Wästberg lyfter fram i sin bok om Sverige i New York har naturligtvis betydelse för de svenska inslagen i USA. Författarna konstaterar exempelvis att det är i det blåa USA som IKEA är etablerat och det är också här man kör Volvo och Saab. Det är i New York som den nya ekonomins företrädare finns. Det är här vi hittar marknadsföringsavdelningarna och många huvudkontor, medan produktionen är förlagd till andra trakter. Den ”gamla” ekonomins företag, det vill säga i huvudsak tillverkningsindustrin, har däremot sina amerikanska huvudkontor utanför New York i närheten av produktionen i klassiska industriregioner som Detroitområdet.⁵⁶⁹ Författarna menar också att det skett en förändring i vilka svenskar som söker sig till New York. Under 1980-talet var det mycket unga människor inom finansvärlden som sökte sig till staden för att skära guld med kniv. Under 1990-talet har inslaget av personer inom konstnärliga yrken och design ökat kraftigt.⁵⁷⁰ Balansen mellan två av de viktigaste grupperna som Helena Wulff identifierat, affärsfolk och artister, verkar ha förskjutits till de senares fördel. Detta återspeglas till viss del i statistiken. Även om det totalt sett är fler som läser ekonomi än det är som läser konstnärliga ämnen i nordöstra USA (153 mot 85), så är det faktiska antalet studenter som läser konstnärliga utbildningar i New York större än antalet som läser ekonomi, 55 mot 50. Som vi har sett så väljer de som läser konstnärliga utbildningar nästan uteslutande att studera i New York, medan de som läser ekonomi är underrepresenterade i New York.

Intressant sammanfaller denna förskjutning från ekonomi till design och konst med ett försök att omdefiniera vad det svenska står för. Under senare år har ett antal svenska kläddesigners, formgivare, restauratörer, smyckestillverkare, sminkproducenter, med flera, etablerat sig i de mest hippa områdena i New York, det vill säga exempelvis i SoHo och på Lower East Side, och dessutom på de mest eftertraktade gatuadresserna i det mer etablerade New York. Vid sidan om dessa inbrott på de mer exklusiva segmenten av marknaden står varumärken som Hennes & Mauritz, som med dunder och brak slagit upp dörrarna bland annat på Femte avenyn och i Harlem, och den svenska popgruppen Cardigans som emblem för en omdefinition av det svenska i de mer breda lagren. För de grupper, som står det ekonomiska fältet nära, kom Sverige alltmer att associeras med ett specifikt varumärke, Absolut Vodka, inte bara för man lät sig imponeras av märkets framryckningar på den amerikanska

⁵⁶⁹ Ibid., pp. 42-43.

⁵⁷⁰ Ibid., pp. 80-81.

marknaden, mycket tack vare spektakulära marknadsföringskampanjer, utan även för att det blev mycket modernt att ta sig en vodka shot på coola barer efter jobbet. Det officiella Sverige är inte sent att hänga på transformeringen av det svenska. Ett exempel på detta är generalkonsulparets insatser för att marknadsföra svensk design – det näst sista kapitlet i deras bok om Sverige i New York handlar signifikativt nog om svensk design i New York.⁵⁷¹ Vi kommer att återkomma till relationen mellan det svenska och det amerikanska nedan.

STUDENTSTAD I MILJONKLASSEN

Som en kontrast till livet i New York kan Boston nämnas. Boston är studentstaden framför andra i USA. Men man ska inte tro att Boston är en pittorsk studentstad i den bemärkelsen som Lund och Uppsala är det, små städer som helt eller nästan helt domineras av universitetet. Boston är en storstad, det bor en dryg halv miljon i själva staden, men med förorter omfattar området över fyra miljoner invånare. Av dessa är nästan var tionde student. Det finns ungefär hundra olika institutioner för högre utbildning i Bostonområdet. De mest kända är Harvard University, Massachusetts Institute of Technology, Boston College och Boston University. Harvard University anses av många vara USA:s och världens bästa universitet. MIT rankas också mycket högt. Boston College tillhör de näst högst rankade universiteten i landet, under det att Boston University har en lägre rankning. Bland de övriga lärosätena i området finns ett antal andra antagligen i Sverige mindre kända lärosäten som är högt rankade. Ett av dessa är Tufts University i centrala Boston. Strax utanför staden finns *liberal arts college* som Wellesley College, nummer tre i USA enligt US News, och ytterligare en bit söderut Wheaton College, bland de näst högst rankade lärosätena i sin klass. Längre västerut i Massachusetts ligger det i US News rankning näst bästa *liberal arts college* i landet, Amherst College. Förutom dessa mer eller mindre kända högt rankade lärosäten finns en uppsjö mindre kända och mindre prestigefulla, samt ett stort antal specialiserade skolor inom det konstnärliga området och inom *business*. Det finns ett utbildningsalternativ för alla.

Boston liknar i vissa avseenden New York. Det är tack vare de stora mängderna internationella studenter och den högteknologiska industrin en internationell stad. Kulturutbudet är stort. Boendet är dyrt, även om hyrorna har en bra bit kvar till New Yorks nivå. Det finns också tillräckligt många svenskar i staden, en student nämner siffran 5 000, för att svenska nätverk och organisationer ska frodas. Det finns en SWEA-avdelning, en svensk kör och ett skandinaviskt servicehus för äldre. Man får också känslan av att de svenska studenterna har större koll på varandra, även om man går på olika skolor. Man känner ofta till vilka svenskar som går på skolan och har svenska vänner på andra skolor. Vissa skolor har större populationer av svenskar än andra. Konstnärliga skolor som Berklee College of Music och New England School of Photography har ett stort antal svenska studenter. Det finns en handfull svenskar också på de mest prestigefulla institutionerna, Harvard University och MIT. På andra skolor går det bara någon enstaka svensk student. En student är den första svenska student

⁵⁷¹ Ibid., pp. 131-143. Ett annat kapitel heter för övrigt ”Att marknadsföra Sverige”.

någonsin på Boston Conservatory, hon har fått en egen plakett på en vägg där skolans nationaliteter representeras.

Men Boston är inte New York. Som påpekats ovan är det många av dem som inte studerar i New York som förhåller sig till staden. Man resonerar kring varför man inte valt att läsa där och man tänker sig ofta att flytta dit för att söka lyckan professionellt. Det är mindre vanligt att det omvända gäller. Det går att tänka sig en yrkeskarriär i en stad som Boston. Det finns tillräckligt med företag och arbetstillfällen för att man ska kunna lyckas etablera sig. Detta gäller inte på vissa mindre orter som helt domineras av det lokala universitetet – såvida man inte tänker sig en yrkeskarriär inom sitt *alma mater* förstås.

LANDSORTSIDYLLEN SOM VÄG TILL MAKTENS KORRIDORER

USA har en lång tradition av att anordna utbildning i rurala miljöer. En av tankarna bakom detta är att själen ska utvecklas i en harmonisk miljö, långt borta från storstadens lockelser. När man betänker att skolorna ofta har fungerat *in loco parentis*, i förälders ställe, ser man fördelen med att vara belägen på landsbygden, det är betydligt lättare att kontrollera studenternas beteenden när man behärskar det geografiska. Det är svårt att spärra in studenterna i en stad som New York. Dagens lärosäten är inte lika strikta i sina uppfostringsambitioner. Betydelsen av det geografiska läget kvarstår emellertid, även om innehållet förändrats. Att en skola ligger ensligt belägen på landet innebär samtidigt att den ligger långt från storstadens hets, trängsel och smutsiga luft. Det är lätt att se att man därmed kan erbjuda goda villkor för studier och rekreation.

En student som läser på Dartmouth college, som ligger i Hanover, en ort med 10 000 invånare mitt i New Hampshire, beskriver staden på följande sätt:

Det är helt dominerat av universitet, i princip alla som jobbar i staden arbetar åt universitet på ett sätt eller annat. Sen finns det ett stort sjukhus där också så det är många läkare därifrån som bor i området också. Och sen så är det en del pensionärer som ofta, gamla Dartmouth-elever som flyttar tillbaka dit, för att det är väldigt, de lägger ned väldigt mycket på att få en att känna att det här ens viktigaste period i hela livet och förr i tiden så tror jag att de var så för väldigt många, så att alla är väldigt trogna skolan väldigt länge och betalar in hemskt mycket pengar till dem och sådana där saker och som sagt, många flyttar även tillbaka till skolans område.

I och med att orten är så liten så fungerar skolan som ett samhälle i sig. Det är skolan som arrangerar de kulturella händelser som sker.⁵⁷² Studenten menar att det är en lite konstig erfarenhet att läsa i en så liten ort. Skolan är ett av USA:s mest prestigefulla lärosäten, men är helt avskild från övriga världen:

det är ju en speciell del av USA, det är ju liten stad som ser ut som Disneyland ungefär, det är bara massa gulliga, skolans färger är grönt och vitt, allt är grönt och vitt, det är rött tegel och alla husen har gröna fönsterluckor och persienner och sådant där, markiser menar jag, och alla trähus är vita med gröna fönsterluckor och jätteputtintigt och jättevälvdad och stenrikt liten

⁵⁷² ”[...] mest är det fokuserat på collegelivet och alla bor ju på skolans område eller precis bredvid för staden är ju så liten, och det är ju liksom där allting händer så att skolan är kulturcentrum för den staden och städerna runtomkring också, så det blir ju väldigt mycket så att var man än går så hittar man folk man känner och de officiella byggnaderna i staden är ju skolan byggnader, så det blir hemskt mycket universitet.”

stad och så och allting runtomkring, bara man åker tio minuter bort så ser man att husen är mycket mer, på något sätt, ja en del är väl rätt fallfärdiga till och med, det är rätt fattigt runtomkring, men just den här lilla staden är rätt isolerad, så att jag vet att det är en väldigt skyddad verkstad, men samtidigt så tror jag att det är väldigt bra att du får [?] i sådan skyddad verkstad på något sätt, därför att då, när man sen ska ut i den verkliga världen så har i alla fall en tro på sig själv som har byggts upp där...

Det intressanta här är att den uppenbara kontrasten till studier i en storstad som New York inte behöver innebära att vägen till toppositioner i en metropol som New York eller maktens korridorer i Washington stängs (Clintons arbetslivsminister, Robert B. Reich, mannen bakom boken *The Work of Nations*, är en Dartmouth-alumni). Att investera i en utbildning av detta slag gör det sannolikt betydligt enklare att komma i åtnjutande av attraktiva positioner i New York om man så önskar än vad en student som läser på något av New Yorks kommunala lärosäten har. Man bör komma ihåg att det endast finns ett mycket begränsat antal lärosäten som Dartmouth college, det ligger i elitinstitutionernas natur att de är fåtaliga. De flesta lärosäten utanför metropoler som New York, Boston eller Washington öppnar inte för karriärer mot maktens boningar.

Men helt klart är att studera vid lantligt belägna lärosäten betyder något helt annat än att läsa på en skola på Manhattan. Man har inte tillgång till det enorma utbud av kultur- och nöjesliv som finns i New York. Inte heller får man ta del av den mycket internationella atmosfär som råder i en världsstad. Dessutom går man ofta miste om den närhet till de professionella fält som man antagligen vill träda in på efter avslutad utbildning.

SKOLAVGIFTER, HYROR OCH SMÅJOBB – OM HUR MAN FÅR DET ATT GÅ IHOP

Att läsa i nordöstra USA och speciellt i New York är dyrt, mycket dyrt. Vi såg ovan att mer än hälften av studenterna som bor på Manhattan betalar hyror på över 550 dollar i månaden, vilket motsvarar ungefär 4 500 svenska kronor. En av fem av Manhattanborna har en så hög hyra som 8 000 dollar, eller ungefär 6 800 svenska kronor. Många studenter betalar även höga skolavgifter. De dyraste lärosätena har avgifter på runt 22-24 000 dollar per år. Detta motsvarar närmare 200 000 svenska kronor per år endast för att läsa på skolan. Därtill kommer kostnader för boende och uppehälle, resor mm. Att läsa en fyraårig utbildning på ett av de dyraste lärosätena är en affär i miljonklassen. Totalt läser 20 % av studenterna på ett lärosäte med skolavgifter om minst 17 000 dollar, eller ca 145 000 kronor per år. Fyra av tio studenter läser på en skola där avgifterna är minst 13 000 dollar, vilket motsvarar ca 110 000 kronor per år. Det är inte ovanligt att man kombinerar höga boendekostnader med höga studiecostnader. Nästan varannan student som läser i New York-området går på en skola där terminsavgifterna är över 13 000.⁵⁷³ Förutom de dyra boendekostnaderna och skolavgifterna är det mycket dyrt att bo i New York. En student som läser ekonomi på ett av stadens mer ansedda universitet berättar:

⁵⁷³ Av dem som läser i New York-området är det förvisso en underrepresentation i den dyraste kategorin skolor, de med avgifter över 17 000 dollar, (13 % av studenterna i New York, 19 % av samtliga studenter), men i kategorin därunder, skolavgifter mellan 13 000 och 17 000, är man tydligt överrepresenterade (30 % mot 19 %).

Det är svårt att kunna bo själv i en lägenhet här i Manhattan utan, även om man tjänar ganska bra... En ettrumslägenhet och ett ganska bra liv, men utan bil fortfarande, så skall man tjäna 60-70 000 dollar om året vilket i Sverige blir runt 500 000 kr vilket är skitbra lön, det kommer man jättelångt med i Sverige, här kommer du inte så långt på det. Jag har kompisar som tjänar 120 000 dollar om året, närmare en miljon kronor, de har fortfarande rumskompis eller något sådant, ingen bil, inga speciella möbler, inget speciellt. Här i USA, det man slösar mest pengar på är hyran. Jag betalar 1 400 dollar i månaden för en studio som är en 50 kvadrat inget speciellt fint kvarter, det är liksom inte dåligt, men totalt mellanklasskvarter, där alla har helt normalt jobb. Det är väl det lönen går mest på sen så blir det väl mat, man går ut och kăkar en hel del, man orkar ju inte laga något, går man ut och en billig restaurang är det minst 20 dollar... 160 spänn då, gör du det då sju dagar i veckan, fyra gånger i månaden så går du ut, för att inte tala om lunch eller frukosten en vanlig dag brukar jag slösa 30 dollar på mat. Det är då 30 dollar middag, åtta dollars lunch och två dollars frukost och då får jag bara en *bagel* och en kaffe till frukost, till lunch får jag en macka och en Cola någon liten *side sallad* – åtta dollar. Igår kăkade jag middag... jag kăkade kyckling med potatis, hade en Cola, ingen dessert, inget kaffe ingenting, med dricks och allt gick det på 20 dollar och det var inget speciellt ställe. Det går ju att äta billigare om man lagar hemma och allting, det försöker jag göra, fast även att gå ut och handla här i New York är dyrt. Det är ganska bra produkter men dyrt som fan. Det är klart att åka ut till Texas eller någonting så är det väldigt mycket billigare att äta ute eller handla hem mat här försöker jag hitta någon kompis som har bil och åka ut till New Jersey och handla, då sparar du minst en tredjedel eller kanske hälften av pengarna... det tar två timmar extra fast ibland är det värt det att storhandla.

Mot dessa utgifter skall man ställa inkomsterna. Dessa är av många olika slag. Den som tar ut maximalt studielån får ungefär 6 700 i månaden. Därutöver kan man erhålla extra studielån för att täcka skolavgiften, dock max ca 6 000 extra per månad.⁵⁷⁴ Det var även möjligt att få extra ersättning för resor och försäkringar. Sammanfattningsvis är det möjligt att låna upp till ungefär 100 000 per år om man tar maximalt studielån och extra studielån för skolavgifter, resor och försäkringar. Lăgger man till studiebidraget, det vill säga de ca 2 000 i månaden av studiemedlet som man inte behöver betala tillbaka, når man upp i ungefär 115 000 svenska kronor. Som vi sett ovan täcker de medel man kan få loss från CSN endast skolkostnaderna för dem som läser på skolor som har en avgift på 13 000 dollar per år – något som gäller för två av fem svenska studenter. För att få det hela att gå runt behövs en hel del andra intăkter. Av samtliga studenter får 45 % ekonomiskt stöd från familjen, 31 % får någon form av stipendium, 29 % arbetar för att klara av ekonomin, 7 % har tagit egna lån och 8 % har andra inkomstkăllor săsom arv och sparade pengar.

I och med att kostnaderna är så ojămnt spridda beroende på var man studerar, hur man bor och på vilken skola man läser är studenterna i olika utstrăckning tvingade att använda sig av alternativa inkomstkăllor vid sidan om studiemedlen. Det bôr också sägas att en grupp om 14 % endast nôr sig med bidragsdelen i kombination med andra tillgănger och inkomster och tar săledes inga lån. Det finns inte här någon skillnad mellan dem som bor i New York och dem som bor på annat håll (Tabell 153 och Tabell 154). Detta är emellertid inte hela sanningen. Det råder en stor skillnad beroende på var man bor i New York (ej redovisat i tabellform av utrymmesskäl). De som bor på Manhattan har exempelvis oftare stöd hemifrån (57 % mot 45 % för samtliga) och något oftare stipendier (36 % mot

⁵⁷⁴ Av 10 § i CSNFS 1995:15, Centrala studiestödnămndens fôreskrifter och allmănna råd om extra studiemedel för studier vid svensk lăroanstalt framgăr fôljande: "Extra studiemedel för undervisningsavgifter beviljas med hôgst 68 procent av basbeloppet per kalenderhălvår." Basbeloppet var 37 100 kronor 1998, vilket gör att studenterna kunde låna ytterligare dryga 25 000 per termin, eller ungefär 6 000 per månad.

31 %). Här borde det också ha frågats efter en kvalificering av summorna. Det är troligt att stödet hemifrån är större till dem som bor på Manhattan än till dem som bor i en mindre ort på landsbygden. Detta kan vi tyvärr inte avgöra med utgångspunkt i statistiken.

Bland de andra intressanta mönster som framträder ser vi att de som läser på de dyraste skolorna och de mest prestigefulla lärosätena också är dem som i störst utsträckning har stipendier från skolan eller från annat håll (Tabell 153, se även Tabell 154). Bland studenterna på de högst rankade nationella universiteten har 63 % stipendium av något slag. Motsvarande andel för dem på de näst högsta nationella universiteten är 54 %, samma andel som för konsthögskolorna. Dessa andelar kan jämföras med 11 % för dem som läser på *community college*, 21 % bland dem som läser på handelsskolor och 22 % av konstskoleeleverna. Det finns flera förklaringar till de mest prestigefulla lärosätenas dominans. För det första har de störst ekonomiska resurser och kan därför erbjuda omfattande stipendieprogram för dem som saknar egna finansiella resurser eller som ett sätt att rekrytera de studenter man är mest intresserad av. För det andra har den som söker stipendier från olika svenska fonder större chanser att erhålla stipendier om man är antagen till ett av de mer välkända universiteten – man måste förstå att alla typer av stöd, utmärkelser, bidrag, etc. fungerar åt två håll. Det är inte bara viktigt för den som söker stöd att få stöd av rätt instanser. Det är också centralt för de bidragande organisationerna att stötta rätt individer, de som tagit sig in på de mest eftersökta institutionerna är mer attraktiva att ge bidrag än dem som återfinns på mindre kända ställen, helt enkelt för att det ger prestige åt den bidragande parten att finansiera någon som läser på låt säga Harvard University, Columbia University eller M.I.T. än en okänd handelsskola eller ett lågt rankat regionalt college. Lägg därtill att man också sannolikt får en högre social profil på dem man stöder om man siktar in sig på de mer prestigefulla lärosätena samt att de karriärsutsikter som studenterna vid dessa institutioner har framför sig är av en helt annan dignitet, vilket därmed innebär en större framtida symbolisk avkastning för givarorganisationen. En tredje anledning är att de mest eftersökta skolorna som har de mest utvecklade utbytesnätverken med de mest prestigefulla svenska lärosätena. Ibland finns det för de svenska studenterna som läser via utbytesprogram möjlighet att söka extra finansiering via det svenska lärosätets egna stipendiefonder. Denna möjlighet ges inte dem som läser utomlands som *free-movers* eller dem som läser på utbytesprogram via mindre resursstarka svenska lärosäten utan stipendiefonder (självkänt är lärosätets anciennitet en viktig faktor här).

Att det sociala ursprunget är av betydelse för vilka möjligheter man har till stöd hemifrån är tydligt. Av läkarbarnen har 67 % finansiellt stöd från föräldrarna, företagsledarbarnen ligger inte långt därefter, 66 %. Dessa andelar kan jämföras med 24 % bland dem som har arbetarklassbakgrund och 30 % bland barnen till klasslärare. Alla sociala grupper som kan räknas till den högre sociala klassen har inte höga andelar, barn till högre lärare och barn till civilingenjörer ligger på 42 %, det vill säga något under genomsnittet på 45 %. Men trenden är ändå tydlig, ju högre socialt ursprung desto högre andel som får ekonomisk hjälp hemifrån, de som har högutbildade föräldrar har en högre andel (50 %) än de mindre utbildade föräldrarna och de som endast har folkskola den klart lägsta andelen (24 %).

Ett annat sätt att uttrycka detta är att bland de grupper som den euklidiska klassificeringen skapar är det två av de tre mest elitpräglade grupperna, *de internationella arvtagarna* och *kosmopoliterna*, som har de högsta andelarna som får stöd från hemmet (70 % resp. 64 %). Den tredje gruppen i sammanhanget, *naturvetarna*, har en andel strax över genomsnittet, 47 %, men har å andra sidan den i särklass högsta andelen som har erhållit stipendium (61 %, ingen annan grupp når över 40 %).⁵⁷⁵

Stödet från föräldrarna varierar också markant mellan de olika skoltyperna. De högsta andelarna finner vi bland dem som läser på konsthögskolor (69 %), på handelsskolor (62 %), på de högst rankade nationella lärosätena (57 %), på konstskolorna (56 %) och på de näst högst rankade nationella universiteten. De lägsta andelarna har de som läser på *community college* (28 %) och de lägst rankade regionala lärosätena (31 %). Det är påtagligt att stödet hemifrån i stort följer skolavgifterna med två tydliga undantag: handelsskolorna och konstskolorna som i jämförelse med de näst högst rankade nationella universiteten och även de lägst rankade nationella universiteten har klart lägre avgifter, men vars studenter oftare får stöd från föräldrarna. En ytterligare aspekt som särskiljer dessa skolor från de övriga med omfattande familjestöd är som vi sett de låga andelarna som erhåller stipendier. Den låga akademiska prestige kompenseras här med finansiella resurser hemifrån, en karakteristik för så kallade räddningsplankeutbildningar. Det kan tyckas lite underligt att de som läser på handelsskolor, en skolform där det praktiska betonas, i så liten utsträckning arbetar vid sidan om studierna (den klart lägsta andelen 11 % mot 29 % bland samtliga studenter). En av dessa skolor, Johnson & Wales University i Providence, Rhode Island, har exempelvis ingen undervisning på fredagar för att underlätta för studenterna att arbeta parallellt med studierna. Konststudenterna, å andra sidan, arbetar i stor utsträckning. Dessa bor i större utsträckning centralt på Manhattan och har antagligen högre levnadsomkostnader, vilket vi ska se några konkreta exempel på nedan.

Många av studenterna som intervjuats uppehåller sig mycket vid det ekonomiska. Att få det hela att gå runt ekonomiskt är ett stort och ständigt närvarande problem för många. Ibland kan kontrasten till de studenter som verkar ha fri tillgång till föräldrarnas konton vara påfrestande. En student som läser på ett magisterprogram på ett av de mer prestigefulla lärosätena i New York resonerar kring sin finansiella situation på följande sätt:

Det är svårt. Jag har, under det här året så, jag fick ett stipendium på 160 000 från Wallenberg och sen har jag, så reducerar det mina studiemedel, vilket jag tycker är orättvist att man skall bli bestraffad för att man får ett stipendium, så att då fick jag studiemedel på, jag vet inte, 110 eller 120 000. Sen har jag ett personligt banklån på 50 000 och det är knappt att det räcker alltså och jag trodde att jag skulle kunna spara pengar. Det kostar, om man skall ha roligt här så kostar det så mycket mer än vad man kan tro och då har jag ändå verkligen inte levt utsvävande. Jag har ofta gjort så där att när de andra har gått ut och käkat så har jag käkat hemma först och liksom bara tagit en drink eller... Så att det är lite frustrerande att det är så många som kommer hit som

⁵⁷⁵ Man kan också tillägga att föräldrastödet är kopplat till studenternas ålder, det är de yngsta studenterna som oftast får stöd hemifrån (76 %), medan de äldsta studenterna har de lägsta andelarna med ekonomiskt stöd från föräldrarna (39 %). De yngsta utmärker sig också med den högsta andelen som endast tar ut studiebidraget, antagligen för att man bor hemma hos föräldrarna, släktingar eller vänner och därmed inte är i behov av så stort finansiellt stöd. Beträffande skillnader mellan könen har männen en högre andel som erhållit stipendier än kvinnorna (39 % mot 28 %) och i mindre omfattning tar ut extra studielån för skolavgifter (16 % mot 27 %). Männen läser oftare som utbytesstudenter, och slipper därmed betala skolavgifter, och på mer prestigefulla lärosäten med bättre möjligheter till stipendier.

har så väldigt mycket stöd hemifrån att föräldrarnas kreditkort, vi har inget sådant, eller jag vill inte ha det heller för att jag är nästan trettio år, jag tycker man skall stå på egna ben någon gång. Men det, i många andra länder så funkar det ju inte riktigt så, så att det har varit lite obalans på det sättet, tycker jag. Men vad man än budgeterar för så är det för lite i New York, det tycker jag man kan säga.

Även om man är förberedd på att det är dyrt är det många som väl på plats blir förvånade över vad det faktiskt kostar att läsa i USA. Vad gäller prisnivån i New York menar exempelvis en kvinnlig student att ”det är väldigt dyrt, det är så dyrt så det är inte sant.” Hon studerar på NYU och får ingen finansiell hjälp från skolan. Hon får ekonomisk hjälp från sin far, han betalar halva skolavgiften, resten täcker hon själv med maximala lån från CSN. Men pengarna från fadern är ett lån, pengarna ska betalas tillbaka. Och hon menar att det gäller att hålla i pengarna. Hon trodde från början att hon skulle gå ut massor i New York, men har hittills bara varit ute på klubbar några gånger: ”jag gick ut, men det blev så otroligt dyrt. Men det är femton dollar för att komma in, oavsett var du är, minst. Och sen så är det taxi, och sen är det dricks”. Hon menar vidare att det går att hitta billiga alternativ, problemet är bara att man hela tiden måste utnyttja dessa, de flesta bor nämligen så trångt så att man måste träffas ute hela tiden:

Jag hade hört att det var väldigt dyrt, så att jag, jag visste att det skulle vara dyrt. Det är nästan, det är inte dyrare än Sverige, att gå ut och äta och sådant och kaffe och sådant. Men det är ungefär samma sak. Så det enda är att jag bor ju, jag är tvungen att äta lunch ute [...] man är tvungen att gå ut ibland med kompisarna och sådant så att, men i Sverige så kan man bjuda hem kompisarna och äta hemma och sådant. Man har alltid val och här så måste man, alla bor ju i Brooklyn eller Long Island eller Manhattan så man måste ju träffas någonstans, och det kan inte vara hemma hos någon så det...

De som inte har föräldrar med likvida medel kan ibland ta till mer drastiska metoder. En student fick sin mamma att sälja sin villa för att finansiera dotterns studier i New York. En annan student, som kommer från mer modesta förhållanden, kom in på den skola hon sökt men sköt upp starten ett år för att kunna arbetade ett år extra i Sverige och sparade en del pengar för att ha en viss grundplåt:

Så jag valde faktiskt att, att jobba hemma i Sverige ett år, innan jag kom hit, så att jag hade lite sparkapital [...] Det var då jag tog livet av mig nästan, på Pressbyrå. Men jag är glad att jag gjorde det. För det tar så himla mycket pengar. Så, när jag kom hit, då hade jag råd att lägga till [...] och grejer, jag menar, jag har förstahandskontrakt på den här lägenheten. Så jag menar, jag hade råd att göra sådana saker. Och det här är ett sådant land, det är: *money talks*, helt klart, det går inte att komma fram på något annat sätt.

Detta var inte tillräckligt. Hon sålde dessutom mycket av sina tillhörigheter och stod inför avresan med två resväskor och ett fett bankkonto:

Jag sålde ut alla mina tillhörigheter. Jag behöll bara det som var mest personligt. Till exempel finservisen som mormor har gett mig lite av, varje jul, och födelsedag, och så där. Det skulle jag aldrig göra mig av med. Så det, ja, men du vet, sådana där personliga saker, man känner, man har någon sådan här, du vet, lite så här sentimentala grejer, det behöll jag. Så, det står i kartonger på, på mina föräldrars vind. Jag gjorde mig av med allt. Allt jag kunde få pengar för, soprent. Jag kom hit, jag hade två resväskor, det var vad som var kvar. Två resväskor, och ett trevligt bankkonto, som ju blev tömt väldigt fort.

Väl i New York tog pengarna slut fort. Hon var tvungen att börja arbeta. Och situationen är inte alltid så rolig. Vid tillfället för intervjun hade hon bara 600 dollar kvar på kontot och kände sig tvingad att börja arbeta:

– Men, det är nödvändigt att jobba, för att överleva ekonomiskt?
– Tveklöst. Om man inte har något arv, som man kan ösa ur som en sjö. Det har inte jag. [...] Jag har inga pengar. Jag har 600 dollar, har jag. Det, det är all, det är min hela. Det är mina resurser, just nu. Det är inte kul. Det här är faktiskt inte kul. Men vad fan, skam den som ger sig. Sen har jag så bra vänner. Så säger [en väninna]: – [...] det är inga problem, det är klart att du kommer att få ett jobb, naturligtvis får du ett jobb. Det är bara fråga om tid, har du inte fått något jobb tills det är dags att betala hyran, då lånar du bara av mig, ser du. Och det är så underbart att ha sådana vänner. Och jag menar, jag gör ju givetvis det samma för henne, man känner verkligen att det är någon där om håller upp en. Jag hamnar inte på gatan, med en pappmugg, är man klok åker man hem till Sverige, innan det händer. Men, men liksom, det är inte det att det inte finns något alternativ. Så, och det gör ju också att man vågar driva det, hade jag inte haft henne, eller någon annan som hade erbjudit sig, då hade jag inte vågat driva det så här långt. Jag menar, det är den tjugoåttonde i dag, jag har inte pengar till hyran, om jag har tänkt att jag skall äta också, vilket är bra om man kan göra en gång om dagen, i alla fall, tycker jag. Och kaffe, som jag faktiskt är helt beroende av. Ja, nej men, i alla fall, en dag i veckan jobbar jag där då. Det blir lite, ja, det blir lite pengar. [...] Det blir lite matpengar. Och sen, om jag fixar något annat, hon här som ringde, det är ett deltidsjobb, butiksjobb.

Det är mycket påtagligt, genom hela intervjun, att pengar är ett stort bekymmer. Studenten återkommer ofta till detta tema.⁵⁷⁶ Men inte endast som ett problem. För henne innebär USA också möjligheten att på sikt tjäna stora pengar:

Som, att vara här i USA om man jämför med Sverige, om vi ska ta det, så är ju den här möjligheten att få välbetalda jobb. Pengarna finns ju här, chanserna finns här, helt klart. Jag menar, de är väldigt okultiverade och så vidare, men det går inte att sticka under stolen med att de stora pengarna finns här, det finns verkligen pengar. Det är väldigt intressant, vill man ha, vill man verkligen ha valuta för sina studier, så tror jag att USA är skitbra. Det spelar ingen roll om man har pluggat, det finns någonting för alla. Jag menar, sjuksköterskor har mycket bättre betalt här, mycket bättre betalt.

Detta närmast mytiska tema, USA som möjligheternas land, visar sig i flera sammanhang. Vi ska nedan diskutera det vidare i anslutning till hur länder värderas och uppfattas i samband med hur man ser på sina studier och sin livsbana. Det är också av stor betydelse för den framtid man ser framför sig.

Det höga prisläget leder till problem för vissa av de svenska studenterna. Man brukar säga om personer som bor i New York att det krävs tre jobb för att ha råd att bo i staden, och med tre jobb har man knappt någon tid alls kvar att njuta av att man bor i staden, ett slags Moment 22. Detta gäller till viss del de svenska studenterna också, framför allt dem som inte har omfattande resurser hemifrån

⁵⁷⁶ I ett annat avsnitt av intervjun kopplar hon samman sin ekonomiska situation med hushållandet med tiden. Det enorma utbudet av nöjen som finns i staden blir till viss del ett problem som måste hanteras. Nöjen tar tid, energi och kostar pengar. På samma sätt som hon hushåller med sina ekonomiska medel hushåller hon med nöjena: ”Jag kan ju hänga i, hänga i, i liksom, olika barer vända kväll. Det är sådant utbud. Och, så det är, det här: vad är jag här för att göra. Jag har inte så jåkla mycket pengar. Jag måste väga, liksom, tid och pengar mot varandra, hela tiden. Och, att jag verkligen får utbyte för de pengar och den tid jag spenderar. Jag menar, för jag vet att, jaha, jag har fem år på mig, nu är det inte ens fem år, nu jag har tre år på mig. Jag har tre år på mig, till dess måste jag fixa till någonting, till dess måste jag, jag måste försöka få till en tillvaro, som gör att jag kan stanna här. Och det är det jag måste fokusera mig på. Jag har inte tid att ligga i Central park och sola och läsa böcker, liksom, ja, det kan man göra ibland, det kan man göra en dag när man är bakfull, eller så. Men, men det här att man, du vet, hela tiden tänka: ja, ja, men vad kan jag göra nu, i dag jobbar jag inte, vad kan jag göra, just det, jag kan titta igenom min portfolio, och jag kan se, är det, ska jag byta ut något i min portfolio, kan jag göra någonting bättre. Hela tiden utnyttja tiden på det viset, hela tiden vara fokuserad på, varför är jag här, vad har jag för mål, och inte tappa bort det målet. Det kan vara lätt att göra det, liksom att man slappnar av.”

eller som får lukrativa stipendier från skolan. En student jobbar 30 timmar i veckan. Hon går inte på någon av de dyraste skolorna, men får inget stöd hemifrån utan måste stå för alla kostnader själv. Från skolan får hon ett visst stöd, hon erbjuds att arbeta på skolan mot att hon får en lägre terminsavgift. Men det är inga stora eftergifter som görs, avgiften har sänkts från 10 000 dollar per termin till 8 000 dollar. Även om hennes man skjuter till en del pengar så krävs det att hon jobbar svart utanför skolan för att det ska gå ihop. Ofta blir det enklare jobb som barnpassning. Det gör också att hon inte har tid och ork att praktisera på arbetsplatser som ligger i linje med hennes utbildning, vilket hon ser som ett stort problem – det är genom kontakter man sedan skaffar sig ett fotfäste på arbetsmarknaden.

SVENSKT, AMERIKANSKT OCH KOSMOPOLITISKT

Studenternas relationer till det nationella, det internationella och det amerikanska var ett genomgående tema korrespondensanalysen ovan. I samtliga fyra axlar som tolkas uttrycks olika varianter på denna tematik.⁵⁷⁷ Den första axeln ställer mycket nedärvt kapital, framför allt internationellt, mot mindre nedärvda tillgångar. Den andra axeln visar på en opposition mellan omfattande egna investeringar i det svenska utbildningssystemet, å ena sidan, och mycket nedärvda internationella resurser, å den andra. Den tredje axeln ställer stora investeringar i det svenska utbildningssystemet mot en mer kosmopolitisk profil placeringarna, och den fjärde axeln ställer investeringar i ett nationellt kapital mot satsningar riktade mot USA och den anglosaxiska världen. Dessa olika förhållningssätt till det nationella (svenska), det internationella (eller kosmopolitiska) och det amerikanska återspeglas också i de grupper som den euklidiska klassificeringen särskiljer. I flera av dessa grupper är den nationella/internationella definitionen fundamental för definitionen av dem. Det gäller tydligast för *de internationella arvtagarna* och *de internationella dominerade*, som domineras av internationella bakgrunder, men av olika slag, *kosmopoliterna* som har omfattande egna internationella investeringar samt för *den modala gruppen* som är de som mest påtagligt orienterar sig mot det amerikanska. Men den nationella/internationella dimensionen är också central för *naturvetarna*, den grupp som gjort de mest omfattande investeringarna i det svenska utbildningssystemet. Likaså kan man säga att den påverkar grupperna *praktikerna* och *de dominerade* i den bemärkelsen att dessa saknar såväl internationella som nationella tillgångar av större mått.

Den statistiska analysen pekar otvetydigt ut relationen till det nationella och det internationella som ett mycket centralt tema för att förstå vilka som studerar utomlands, hur dessa studenter skiljer sig åt inbördes såväl med avseende på vilka tillgångar man bär med sig som vilka typer av utbildningar och skolor man väljer. Förhållandet mellan nationellt och internationellt är så fundamentalt att det kräver en mer noggrann analys. Vi kommer nedan med utgångspunkt i främst intervjumaterialet och

⁵⁷⁷ Vilket inte är förvånande, av de elva aktiva variablerna har åtta en klar nationell/internationell/amerikansk dimension (föräldrarna arbetat utomlands, föräldrarna studerat utomlands, föräldrarnas språkliga kompetens, föräldrarnas invandringsstatus, egna högre studier i Sverige, egna högre studier utomlands, språkresor och arbete utomlands), medan endast tre är neutrala i denna aspekt (föräldrarnas högsta utbildning, egna gymnasiestudier, egna gymnasiebetyg).

delar av enkätstudien att fördjupa analysen kring ett antal mer specifika tematiser: konstruktionen av nationella eller kosmopolitiska identiteter, den mytiska föreställningen kring det amerikanska som ett land där ens drömmar kan förverkligas, förhållande till det engelska språket och den amerikanska kulturen, förekomsten av en internationell kultur och relation till denna samt det sociala kapitalets betydelse i en globaliserad värld. Dessa teman går till viss del in i varandra och den indelning som görs i olika avsnitt bör inte förstås som tydliga demarktionsgränser mellan aspekterna, endast ett sätt att bringa en artificiell ordning i de nät av relationer mellan företeelser som verkligheten utgör.

NATIONALITET OCH IDENTITET

Ett första centralt tema är den nationella identiteten. För många studenter är detta något man om inte brottas med så i alla fall något man reflekterar över. De flesta ser sig själva som svenskar, vilket inte är förvånande med tanke på att hela 94 % av studenterna är födda i Sverige. Den grupp som själva är födda utomlands och vars båda föräldrar också är födda i ett annat land än Sverige är liten, 5 %. Det finns också en grupp studenter som själva är födda i Sverige, men som har en eller två föräldrar som är födda utomlands. Dessa utgör totalt 15 % (11,5 % har en förälder som invandrat och 3,5 % har två föräldrar som invandrat, endast de senare kan med säkerhet sägas utgöra andra generationens invandrare, de tidigare skulle i officiell svensk statistik ses som individer med svensk bakgrund). Var man är född och var ens föräldrar är födda är naturligtvis mycket betydelsefullt för hur man ser på sin nationella identitet. Men det är inte så enkelt som att säga att alla som är födda i Sverige och har svenskfödda föräldrar entydigt ser sig som svenskar. Många av dessa har bott utomlands under lång tid, ibland dessutom i många olika länder. En student som klassificeras som *internationell arvtagare* och som är född i Sverige, men som studerat utomlands sedan årskurs sju och som dessförinnan läst på internationella skolor i Sverige berättar att även om han känner sig väldigt svensk är det svårt att känna sig hemma i Sverige:

Jag känner mig väldigt svensk, det är... helt klart känner man sig svensk. Sen att känna sig hemma i Sverige, det är lite konstigt. Jag var hemma i julas en vecka lite konstigt att gå in i affärer och kunna prata svenska igen men... min styvbror bor där så jag träffade honom då. Nej, jag tror inte jag känner mig hemma i Sverige [...] jag prenumererar på svenska tidningar, brukar läsa Aftonbladet på Internet, lite sådant... Internet här hjälpt lite att hålla kontakten med Sverige. Annars så tror jag min svenska hade varit förbannat dålig... jag känner redan nu att det är många grejer som jag kan säga på engelska som jag inte kan på svenska, jag kommer inte på orden på svenska, det är svårt... det blir verbformer som man får problem med, att det heter förrädare i stället för förrådare till exempel. Lite sådant blir problematiskt. Men man är ju svensk.

Citatet pekar också på att den nationella identiteten förutsätter ett arbete, hans känsla av att vara svensk är kopplad till att han försöker läsa svensk press regelbundet, att han håller kontakten med vänner och bekanta i Sverige. Den långa frånvaron från Sverige har också lett till att det svenska språket blivit lidande, ett tema vi återkommer till nedan. Även språket förutsätter ett arbete, det är en färskvara som måste underhållas.

Några andra studenter med en svensk bakgrund och som bott mycket utomlands, uttrycker att frågan om kulturell och nationell hemvist är komplicerad. Den student som tillhör *den modala gruppen* är född i Sverige och läst på en schweizisk internatskola under högstadie- och gymnasieåren känner sig numer lite statslös:

Om man säger så här, när jag kommer tillbaks till Sverige, det känns inte som att komma hem, men däremot så tycker jag inte att man känner sig som, jag känner mig inte hemma i USA heller, utan det är en underlig känsla att man känner sig så där lite statslös...

En annan svensk student som är född i Sverige har pendlat en del mellan USA och Sverige. Hon trivdes inte i den svenska grundskolan och påbörjade aldrig gymnasiet i Sverige. I stället satsade hon på ett år på college i USA. Därefter fortsatte hon studera i USA och började hon på en tvåårig inredningsskola. Hon saknade dock fortfarande en reguljär gymnasieutbildning och återvände till Sverige för att läsa in en gymnasieexamen på Komvux. Med en sådan på fickan begav hon sig åter till USA för att påbörja en konsthögskola och studier i inredningsdesign. För henne är den nationella identiteten inte helt oproblematisk och hon beskriver att hon känner sig väldigt svensk i USA men känner sig inte hemma i Sverige:

– på ett sätt känner jag mig väldigt svensk, här är jag väldigt svensk, men när jag kommer hem till Sverige är jag inte svensk. Det märker jag, jag är lite annorlunda, just det, min attityd, kanske på grund av att jag åkte så tidigt som när jag var sexton år. Jag fick inte uppleva grund..., eller gymnasiet, där man märker att många svenskar växer och hittar vänner och den gemenskapen...

– Formar sin identitet?

– Ja precis, [...] Och det tog mig jättelång tid och komma hem till Sverige, eller komma in i systemet, därför att jag hade bott i USA och åkte när jag var så ung, så på det visat har det varit lite jobbigt, att jag känner mig inte riktigt svensk, men här känner jag mig väldigt svensk. Men när jag kommer hem så känner man, på grund kanske av min, min familj är nog inte heller så svensk, jag vet inte. Vi har rest runt väldigt mycket när jag var liten och fått lära mig mycket på det sättet.

En student som är adopterad och kom till Sverige i fyraårsåldern menar att hon känner sig som svensk och att hon aldrig kommer att säga upp sitt svenska medborgarskap. Däremot har hon inga direkta band till Sverige. Hon har sagt upp kontakten med sina adoptivföräldrar sedan många år tillbaka och de svenska vänner hon har kvar i Sverige, de kommer alltid att finnas där, det förändrar inget att hon endast ser dem någon gång om året. Dessutom är hon mitt uppe i en amerikansk utbildning, har gift sig med en man som också tillfälligt befinner sig i USA och hon planerar för en framtid i USA tillsammans med honom. För henne har den nationella härkomsten i sig ingen bäring på ens förmåga att klara av att studera i utlandet. Hon menar däremot att ens band till sitt hemland är av stor betydelse för hur man lyckas med att anpassa sig till ett liv i ett annat land. Har man mycket som drar därhemma i Sverige är det mycket svårare att skapa sig ett liv utomlands. Angående en del svenskar hon mött i USA som satsat på studier säger hon:

Jag tror det är därför många svenskar och så, har hemlängtan, de åker hem, de klarar inte av riktigt för att mamma och pappa är hemma, eller kompisarna är hemma, så de slutar sin utbildning och går hem och studerar i stället. Det är många som jag känner som gjort det. Men jag tror det beror på vad har du för *connection* hemma och så. Om dina band är så starka till dina föräldrar, du har inte sett dem på ett år, det kan bli jobbigt, så, det kan ju ta på nerverna,

lite frustration och så. Och brorsan, är du nära till din syster eller så. Eller kompisar, vad som helst. Pojkvännen kanske bor hemma fortfarande, om du åker hit för ett år. Men jag tror att, om du har en bakgrund som jag har, så, så är du väldigt öppen till allting. Jag skulle kunna flytta i morgon så, om min man sa; men låt oss flytta, sök till Florida så flyttar vi dit. Jag skulle kunna göra det. [Vi är] väldigt öppen till allting och väldigt spontan till att göra saker och så. Det är inte så att [...] nej, nej, nej, det kan vi inte göra.

För andra är den nationella härkomsten och identiteten en än mer komplicerad fråga. Det är i vissa fall inte en fråga om att jämk samman två nationella kontexter utan mer komplexa nationella erfarenheter. En students livsbana är intressant i detta sammanhang. Hon har bott i ett stort antal olika länder. Hennes nationella och kulturella identitet är mångfasetterad. Hon är född i Libanon, men har bott längst tid i Tunisien, där hon också lärt sig behärska franska ordentligt, så till den grad att hon ofta tas för fransyska. Därutöver har hon bott ett antal år i Sverige och nu senast även i USA. Hon ser sin bakgrund å ena sidan som en tillgång, hon kan plocka det bästa ur de kulturer hon levt i, samtidigt upplever hon, å andra sidan, det som ett problem att inte ha något ordentligt hem. Som den student vi mötte ovan i avsnittet om de svenska studenterna i Paris med liknande mångbottnade nationell bakgrund kan man säga att även denna student brottas med en kluven habitus:

- Jag föddes i Beirut, Libanon. Sen bodde vi ett år där, sen var vi tre år i Egypten, sen var vi i Algeriet, sen var vi i Sverige ett år, sen var vi i Tunisien, sen i mellan så är det lite komplicerat, för att vi bodde i Frankrike, Italien, Sudan, och Venezuela i en period av ett år. [...] Vi har en lägenhet i Beirut och hela min, hela mina släktingar, alla mina släktingar är där. Så det känns som hemma [...] Men jag har bara bott där i ett år, två år totalt. I Tunisien har jag bott i sju år. Så det känns som hemma, så det är Tunisien, det är Libanon [...] huset och släktingarna. Det är Sverige, här känner jag, där känner jag att jag kan, jag bestämmer över mitt liv, [...] mina vänner så det, jag bor själv nu när mina föräldrar har flyttat, så att det är mitt liv det känns hemma och det känns som hemma. Och sen har jag det franska språket, så det är väldigt många som tror att jag är fransyska, så man pratar väldigt bra och klär mig på ett kanske visst sätt och sådant så. Nej jag är inte [...] jag uppfattar mig själv inte som det.
- Hur känns det, är det jobbigt att ha så många olika ställen som känns hemma, så många olika länder...?
- Det är förvirrande, man frågar mig var jag kommer ifrån så, så vet inte jag vad jag skall svara. Det tog mig några år nu, det är bara den sista av halvåren som. Alltså jag vet att jag är libanes och jag vet att jag är svensk men...
- Du har de två medborgarskapen?
- Ja, jag har båda. Men svensk är jag inte helt och hållet och libanes är jag inte heller helt och hållet, så jag har blandat lite, det bästa utav två eller det som passade mig utav de två kulturerna så att säga. Jag tror inte att jag har något hem heller. Så jag längtar till olika ställen vid olika tider. Och det, det är förvirrande...

Ytterligare en aspekt värd att framhäva är tidens betydelse. Många av de yngre studenterna har inte varit borta från Sverige så länge och känner en tydlig dragning till det svenska. Bland de äldre studenterna finns det en större andel som läst många år i utlandet och man har därmed haft mer tid på sig att akklimatisera sig. En svensk student som läser i Boston sedan åtskilliga år menar att hur länge man varit i landet är av betydelse för vilken umgängeskrets man håller sig med, ju längre tid i landet, desto mer amerikansk blir denna i och med att man satsar på vänner som man vet kommer att stanna kvar på orten och inte återvända hem efter ett halvår, ett år eller så:

Ja, just därför att när man kommer hit så söker man sig till svenskar och det är många *au pairer* i Boston också men dels så är *au pairer* lite yngre nu så att när jag först kom hit så var jag mer i deras åldergrupp, när man är *au pair* så är man oftast 20, 19, 21... men nu är jag tio år äldre och

har inte samma intressen, tycker inte om att gå på klubb varje natt, du vet. Inte alls intresserad av samma grejer längre och de åker hem efter ett år så att man liksom lär känna dem och så försvinner de och det har väl varit mycket så att jag hade mycket svenska vänner som åkt hem... sen har jag fått mer och mer amerikanska vänner som stannar...

Samma student lyfter också fram att det innebär något helt annat att vara invandrare i USA än i ett land som Sverige. Hon menar att en term som andra generationens invandrare knappt existerar i USA. Medan individer som inte är födda i USA fort känner sig och uppfattar sig som amerikaner krävs det generationer för att erhålla samma status och erkännande i Sverige, där nationalitet är mycket starkare kopplat till den kulturella identiteten. Den amerikanska hållningen bör naturligtvis förstås mot bakgrund av att landet byggts upp av de ständigt anländande nya skarorna av emigranter.

Ja, jag säger att jag är svensk, jovisst känner jag mig som svensk. Men det grejen är också att det är lätt att bli amerikansk men det är omöjligt att bli svensk. Jag räknas kanske som amerikan om jag varit här i tio år därför att det är ingen som kan höra att jag kommer ifrån Sverige eller de måste verkligen lyssna för att höra att jag kommer ifrån Sverige och man betar sig som en amerikan för att det är lätt att passa in och om jag lagar svensk mat hemma så är det ju ingen som tycker att jag inte är amerikansk, det bara tycker att jag är, du vill laga svensk mat så du kan göra det. Du kommer ju från Sverige så du kan laga svensk mat men vi anser dig amerikan. Men om du bosätter dig i Sverige som amerikan så kommer du inte bli svensk, du kommer aldrig att räknas som svensk, du kommer alltid att räknas som en amerikan tror jag. Jag läste precis en bok, du kanske känner till den, den är skriven av många, vad kallade nu? Andra generationens invandrare som många konstnärer i Sverige som har skrivit berättelser om hur det känns just det, deras föräldrar har varit tysk eller fransk eller, du vet, det är väldigt intressant för de säger att hur svensk jag än känner mig så anser inte andra människor mig svensk, jag har stämpeln på mig att jag är andra generationens invandrare, jag menar de är ju svenskar om de växt upp i Sverige. Det är väl en skillnad men... det är lätt att passa in här, det är det. Det är skönt också jag kan vara mig själv, jag försöker inte passa in, jag kan vara mig själv och bli accepterad.

Lättheten att passa in och vad det betyder för ens självkänsla är ett tema vi ska utveckla mer härnäst.

”THE AMERICAN DREAM” – ETT MYTISKT LAND

De svenska studenterna skiljer sig betydligt vad gäller hur de ser på sitt vädland. USA betraktas på ett helt annat sätt av de svenska studenterna i USA än Frankrike av dem läser där. Frankrike är för många av studenterna som läser i landet ett land man tycker mycket om, man refererar ofta till det vackra språket, den väldigt specifika kulturen, människor som sitter på caféer och dricker kaffe och röker sina Gauloises, de stilfulla människorna, det sköna klimatet, etc. Bland de mer negativa sidorna lyfts ofta den stelbenta och tröga byråkratin fram samt att ett visst mått av snobbism och en distans till andra, framför allt icke-fransmän, råder. USA beskrivs vanligen inte i så positiva termer vad det gäller det estetiska. Man studerar inte i USA för att landet tilltalar ens estetiska sinne. Här är det något annat som lockar, nämligen möjligheten att förverkliga sig själv, att lyckas, att bli framgångsrik. Denna typ av diskurs är helt frånvarande bland dem som läser i Frankrike. Många av de mer negativa aspekterna som studenterna framhåller, den dåliga maten, det obefintliga sociala skyddsnätet, de stora sociala

skillnaderna, den ytliga kulturen, har vi lyft fram tidigare, bland annat i avsnittet om New York som så många studenter understryker inte är samma sak som USA.⁵⁷⁸

Många av de svenska studenterna beskriver USA som ett drömmål, landet förknippas i flera fall på olika sätt med ordet *dream*. En student säger att det var nödvändigt för henne att studera i USA: ”Det är någonting som jag alltid har velat göra, det är någonting som, jag menar Amerika är Amerika och det, *the big dream* och sådant, så jag, det var någonting som jag var tvungen att göra det...”. En annan student berör samma tematik, med tillägget att det är alla amerikanska filmer hon sett som bidragit till att skapa en mytisk gloria kring landet: Alla filmer allting var ju från USA, så det blev ju USA för mig. [...] USA var liksom *the dream*.”.

En annan aspekt av hur landet uppfattas är att det omges med en närmast mytisk aura som ett framgångens förlovade land. En viktig ingrediens i denna konception av landet är dess mångfald och dess mycket drivna fokus på individen. Flera studenter återkommer till denna tematik och ställer vanligen den amerikanska modellen i kontrast till den svenska. Sverige förknippas av en student med jantelagen, ett ok som hon slipper i USA:

Det är mer att, att man kan hitta ett jobb, eller en tillvaro som är avpassat för ens personlighet. För alla människor är ju olika. Men i Sverige är det mer att, att, att liksom, man försöker tvinga in människor i olika nischer, så där, att: ja, men det är ingen som får vara för bra. Du vet, den här jantelagen, det finns inte här alls. Vilket jag tycker är jätteskönt. Jag menar, med tanke på att jag är som jag är, som individ. Jag menar, jag har varit väldigt driven och självständig, ända sen jag var liten, och velat göra saker själv, på en gång. Så, är det här landet mycket bra för mig. För jag, jag menar i Sverige fick jag be om ursäkt.

En annan student menar att det finns en kvävande jämlikhetssträvan – alla får vara Lucior – som gör att man blundar för verklighetens krav och konkurrens:

Och att alla skall vara lika. Jag brukar säga så där, i Sverige, svenska lekskolor, då är, då är all, då skall alla vara Lucior, och det är så svenskt. Alla flickor, ni är alla lika söta, ni är alla lika bra. Och så, så forslas man genom skolan och det är, ingen är bättre en någon annan, och vi är alla lika dåliga. Och det, det. Så kommer man ut [i verkligheten] så är det faktiskt inte riktigt så. Det är en ständig konkurrens, informella formella hierarkier, och det gäller att positionera sig. Här lär sig ungarna från början vad som gäller. Och jag tycker det är mycket bättre.

Det är inte endast dessa två studenter som menar att det amerikanska klimatet passar dem bättre och gör att de mår bättre helt enkelt. Den student som ovan konstaterade att hon känner sig som

⁵⁷⁸ Ett ytterligare exempel på denna kritiska hållning till den amerikanska kulturen finner vi i uttalandena av en student som läser design i New York: ”Jag vet inte om jag är så förtjust i det här mänskliga klimatet. Därför att nu, nu har jag varit här i två år, nu har jag konstaterat att amerikaner, det är mycket snack och liten verkstad. Men det är det, det går så jäkla bra och slänga visitkort omkring sig, och lova saker, och: ja, ja, men jag ringer dig, jag hör av mig i morgon och sådana här saker. Alltså nu pratar vi om jobb, nu har jag sökt jobb ganska intensivt här. Men det är väl: Ja, ja, men det är väl klart jag hjälper dig ut med det här, det är lugnt. Och sen så dyker de aldrig upp, eller sådana här grejer. Det är väldigt amerikanskt du vet, det är stora, stora ord, men det händer inte så mycket. [...] Ja, och sen så tycker jag att de är så okultiverade. De kan inte klä sig, de kan inte föra sig så där, jag tycker att de är väldigt okultiverade. Men de skall ha det till du vet: ja, men de är ju amerikaner liksom, så här skall det vara. Och sen bara kör de en liten juste *laid back* stil med en söndertvättad T-shirt med hål i, och så står de vid sin *barbeque* och serverar korvbröd till hummersallad eller sådana här saker, som är helt fel. Och tycker att de är, och tycker att det är rätt. [...] de verkar inte vara så mycket för, alltså i allmänhet då, det är klart att det finns undantag, att lära sig av andra kulturer. Jag menar, om de nu ser upp till Europa så mycket, för vi har sådan fin kultur där sådan fin gammal kultur, vilket vi ju faktiskt har, så, så är de ju väldigt dåliga på att anamma det, och ta till sig. de tycker om, de kan säga: ja, ja vi, *hang out in Europe*. Och så åker de dit med sina *sneakers* och sin T-shirt liksom, och så går de omkring så i alla sammanhang. Och bara pratar amerikanska med alla, och undrar om det finns hamburgare.”

svensk när hon är i USA samtidigt som hon inte känner sig hemma i Sverige speglar sig i sina systrars reaktioner: "[...] mina systrar såg när jag kom hem från USA, wow du har ändrat dig totalt som människa, jag var mer harmonisk i mig själv, jag trodde på mig själv, jag börja tycka om mig själv...". Ytterligare en kvinnlig student menar att just möjligheten att förkovra sig i mer konstnärliga ämnen och utveckla sina konstnärliga sidor gjort att hon utvecklats mycket som person, vilket gör att hon trivs bättre med sig själv och dessutom fått ett mycket bättre självförtroende:

jag har kommit in på en massa saker som jag förut inte visste jag hade talanger inom, just det här att jag har upptäckt så mycket mer inom musik som jag inte hade fått möjlighet att upptäcka här på samma sätt, jag hade inte hållit på med teater särskilt mycket innan och det har jag hållit på med väldigt mycket i stället nu. Sådana saker som kanske alltid har funnits men där jag inte har känt att har haft möjlighet att breda ut mig på samma sätt i Sverige, för här är det väldigt mycket att man läser en sak åt gången 20 poäng filosofi eller vad det kan vara och så är det på heltid. Så har jag har varit på en massa saker som aldrig har försökt och sett att det har fungerat ganska bra och hittat nya intressen på det sättet och sen har det väldigt mycket att göra med att jag har fått väldigt mycket uppmuntran ifrån de lärare som jobbar där, för att där är mentaliteten så på något sätt att det är så svårt att komma in på den här skolan så om man väl gör det så räknar alla där med att man kan göra vad som helst, så alla tror på en stenhårt och bara det att alla andra tror att man kan det gör ju att man vågar försöka en massa nya saker, att man vågar tro att man kan göra saker och då kan man ju ofta det också, i stället för att på något sätt, ingen tror att man kan göra någonting förrän man har påvisat att man kan göra det, så tror alla så länge som man inte visat att man inte kan. Det känns som jag har hittat väldigt hos mig själv som jag behövde kanske lite hjälp med att hitta och jag känner mig väldigt mycket mer säker på mig själv, jag tycker mycket bättre om mig själv faktiskt. Det kunde ju ha hänt i alla fall i och för sig, jag har blivit lite äldre och så där, men det känns som att det har varit otroligt intensivt och otroligt kreativt hela tiden [...], så därför har det förändrat väldigt mycket.

Man bör hålla i åtanke att det som den här studenten refererar till är studier på ett av de mest renommerade lärosätena, där det finns gott om resurser för småskaliga klasser och mycket uppmärksamhet från läraren. Denna typ av studier är inte representativ för studier i USA, de flesta studenter läser på skolor där undervisningsförhållanden är mer lika dem i Sverige, det vill säga att storföreläsningar är den mest utbredda undervisningsformen. Till saken hör också att de övriga studenter som läser på denna typ av lärosäten ofta är mycket hårt selekterade och utgör en grupp studenter med ett vitt spektrum av egenskaper, men där man ofta delar ett omfattande engagemang och en vana att vara effektiv och mycket aktiv. För den som inte orkar hålla tempot och prestera maximalt hela tiden är detta naturligtvis mycket påfrestande, medan andra får en kick av konkurrensen och nivån på undervisningen och studenternas prestationer.

Men även om det är få förunnat att dela de undervisningsvillkor som denna student har är själva utlandsstudierna i sig en företeelse som är krävande på olika sätt och som påverkar en som person, oavsett om undervisningen håller hög kvalitet eller är undermålig. Många av de intervjuade studenterna menar att det krävs ett visst psyke för att klara av det. Den student som vi citerade ovan och som konstaterade att huruvida man trivs med sina studier i USA är beroende på hur mycket man har kvar i Sverige som binder en till landet. Hon fortsätter på samma tema senare i intervjun:

Du måste veta vad du vill och du måste stå där och klara av nerfall efter nerfall och klättra upp själv, för det finns ingen annan där hos dig, så jag tror helt klart att USA kan vara jättedåligt, beroende på hur du är som person. [...] Men just det att, att ja, [...], du måste liksom kunna se

ljüst på allting, [...]. Och folk stampar på dig och folk skiter i dig och det är svårt, men du får bara ta det liksom och gå vidare, annars åker du hem.

Man konstruerar gärna bilden av sig själv som en stark person. Kanske inte från början, men den process man gått igenom har gjort en stark. Att studera utomlands ett bildningsprojekt, man formar sig till en annan person än den man var innan man åkte iväg. Ibland innebär det stora förändringar. En av de få manliga studenter som kommer in på denna tematik menar att de kärva ekonomiska förhållandena är en bidragande orsak till utvecklingen. Den som inte har rika föräldrar eller sparade pengar tvingas till stora umbäranden, som samtidigt stärker en som person om man klarar av gå i land med sina föresatser:

[...] man blir väldigt härdad, självsäker individ av hela processen som man gett sig in i, när man gav upp hus och hem och sin familj, jag har haft allt. Ställa grejerna på en vind och åka över och läsa, det är ett självmordsuppdrag, det finns många som inte klarar av det och jag klarar det, som jag kan säga till dig, som jag tror är ganska sant, de svenskar du ser här, det är starka individer, det är ingen Svensson som åker över, de klarar inte det. De har inte ens tanken eller idén att göra det heller. Det är en viss sorts människor som får för sig att göra det [...] det kostar pengar. Studielån, för *undergraduate students*, de klarar det inte... skolavgift, böcker, sen har du kvar 2 000. Det klarar du inte. Du måste ha pengar, sparade eller rika föräldrar, du jobbar vid sidan om, hur du nu löser det, det måste du göra. Skolan är så dyr så att du inte klarar av det. Jag gjorde det. Men som jag sa, det var ett självmordsuppdrag. [...] jag hade 1 000 spänn att leva på...

En annan student, som också kämpat hårt med att få det ekonomiska att gå ihop, menar att det vore bra för gemene man i Sverige att studera något år utomlands:

Det blir nästan att man kommer varandra ännu närmare, du vet, för att man blir lite utlämnad. Saker och ting är inte lika självklara längre. Vilket jag tycker är mycket bra att få lära sig. Jag tycker att varenda bortskämd svensk skulle tillbringa ett år utomlands, du vet, och verkligen sättas i en, en helt ny situation. För jag tycker det är ganska fruktansvärt hemma. Du vet, att svensken tar sig själv för given så himla mycket och ja, och tycker att man har så himla mycket rättigheter, man har bara rättigheter inga skyldigheter. Det tycker jag faktiskt att de skulle behöva lära sig.

Sammanfattningsvis är det få svenska studenter som är likgiltiga inför den amerikanska kulturen. Många är mycket kritiska till det amerikanska och mycket måna om att tala om att New York är något annat än USA. Andra, framför allt kvinnliga studenter, är betydligt mer positiva till USA och man lyfter fram den fria anda som råder som något som stärkt ens självförtroende och fått en att må bättre som människa. Det finns också en påtaglig mytbildning kring USA som möjligheternas land, vilket också tar sig uttryck i uttalanden som att det förvisso är hårt att studera i USA, men om man satsar så finns det stora möjligheter att lyckas.

ENGELSKA, SVENSKA, FRANSKA OCH ANDRA SPRÅK – DET SPRÅKLIGA KAPITALET OJÄMNA FÖRDELNING

Förutom att USA är det land som tar emot flest internationella studenter i landet och har den mest dominerande positionen på den globala utbildningsmarknaden är också språket en viktig anledning till att landet är det som flest svenska studenter väljer att studera i. De flesta unga svenskar behärskar

engelska väl, kan läsa, förstå, tala och skriva relativt obehindrat.⁵⁷⁹ Här finns en stor skillnad gentemot de svenska studenter som läser i Paris. I USA är det i princip ingen student som inte säger sig behärska engelska, medan ungefär en av tio studenter i Paris inte menar sig behärska franska (en stor del av studenterna går också på språkkurs, vilket ingen av studenterna i USA gör). Därtill har nästintill alla av de svenska studenterna i USA läst engelska i grund- och gymnasieskola, medan ungefär en av fyra studenter i Paris inte läst franska i skolan tidigare. Franska är därtill ett språk som endast läses av ca dryga 20 % av grundskoleeleverna och språket har tappat mark på både gymnasie- och högskolenivå de senaste åren i en sådan takt att larmrapporterna avlöser varandra.⁵⁸⁰ Detta gör automatiskt att antalet elever som har goda förutsättningar för att språkmässigt klara av fortsatta högre studier i Frankrike är betydligt mindre än de som har möjlighet att tillgodogöra sig studier i USA. De två olika populationerna är också socialt olika, att läsa franska i grund- och gymnasieskola är tydligt förknippat med en högre social bakgrund hos eleverna.⁵⁸¹ Det är också fler flickor än pojkar som väljer franska och flickorna lyckas också bättre betygmässigt.⁵⁸² Engelska som förutom att vara ett av de tre behörighetsgivande grundskoleämnena till gymnasiet är ett av de nio kärnämnen i gymnasiet och läses därför av alla elever upp till en viss nivå på gymnasiet. Däremot finns det en skillnad i hur många som får betyg från de högre nivåerna i gymnasiet. Det är ungefär dubbelt så många kvinnor som får betyg från Engelska C som det är pojkar (6 400 mot 3 800) och flickorna har också bättre betyg här (37 % har MVG mot 34 % bland pojkarna).⁵⁸³ Att det är fler kvinnor än män som läser i USA är till viss del begripligt mot bakgrund av att kvinnor har bättre språkkunskaper i engelska – även om skillnaderna inte är lika stora som i fallet med franskan.

⁵⁷⁹ Skolverket, *Nationell utvärdering av grundskolan 2003, Huvudrapport – svenska, svenska som andra språk, engelska, matematik och undervisningen i årskurs 5*, Rapport 251, Stockholm 2004, pp. 36-54.

⁵⁸⁰ Läsåret 1997/1998 var det 21 % av eleverna i årskurs åtta som läste franska som b-språk. Skolverket, *Beskrivande data om skola och barnomsorg 1998*, Skolverkets rapport nr 157, Stockholm 1998, p. 25. Denna andel har dock sjunkit till 18 % läsåret 2003/2004. Skolverket, *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2004*, Skolverkets rapport nr 248, Stockholm 2004, p. 43. Man kan dessutom lägga till att franska på universitetsnivå är ett ämne i kris. Inte nog med att antalet studenter som söker sig till ämnet stadigt minskar, de som tas in har dessutom sämre förkunskaper i dag än tidigare: "Under senare år har studenternas förkunskaper i franska blivit betydligt sämre. Detta beror på gymnasieskolornas sänkta krav när det gäller studenternas grammatiska kunskaper. Även studenter som kommer från gymnasieskolan med mycket bra betyg kan sakna de grundläggande kunskaper som krävs för att börja på A-kursen." Högskoleverket, *Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor, Del III: franska*, Högskoleverket, Stockholm 2005, p. 27.

⁵⁸¹ Av eleverna som går ut grundskolan 2001 hade 42 % av dem som kom från hem där minst en förälder har tagit en doktorsexamen läst franska. Ytterligare 32 % hade läst tyska och 12 % övriga språk. Det var endast 11 % som inte läste språk. För elever där den högsta utbildningsnivån i hemmet är en längre högskoleutbildning är motsvarande andelar: 33 % franska, 37 % tyska, 11 % övriga språk och 16 % ej språk. Notera att här är tyska ett större språk än franska. För grupper med mer modest bakgrund är franska ett betydligt mindre vanligt alternativ. Bland elever vars högsta utbildningsnivå hos föräldrarna är grundskola är det 11 % som läst franska, 25 % som läst tyska, 7 % som läst andra språk och hela 55 % som inte fått betyg i något modernt språk som tillval i högstadiet. Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 32, 2004, pp. 134-35.

⁵⁸² Av de 5 700 kvinnliga gymnasieelever som gick ut med slutbetyg från gymnasiet 2003/2004 och som hade fått betyg i Franska steg 3 var det 37 % som hade MVG. Motsvarande andel bland de 2 200 manliga eleverna var 27 %. Skolverket, *Utbildningsresultat – Riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1, 2005, Grundskola, Gymnasieskola, Komvux, Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL), Svenskundervisning för invandrare (Sfi)*, Skolverkets rapport 257, Skolverket, Stockholm 2005, p. 84.

⁵⁸³ Skolverket, *Utbildningsresultat – Riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1, 2005, Grundskola, Gymnasieskola, Komvux, Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL), Svenskundervisning för invandrare (Sfi)*, Skolverkets rapport 257, Skolverket, Stockholm 2005, p. 82.

Att den språkliga kompetensen är tydligt förknippad med det sociala ursprunget och andra sociala karakteristika framgår tydligt, se Tabell 161 och Tabell 162. Kvinnor har bättre språkkunskaper än män, det är 29 % respektive 20 % som anser sig behärska franska och spanska bland kvinnorna mot 18 % respektive 10 % bland männen. För tyska, engelska och andra språk finns inga skillnader mellan könen. De som har invandrat har ett större språkligt kapital, framför allt behärskar de andra språk än de stora undervisningsspråken i Sverige i större utsträckning än svenskfödda studenter. Det finns en intressant skillnad mellan grupperna, de som är andra generationens invandrare (själv född i Sverige medan föräldrar är födda i andra länder) är de som i störst utsträckning menar sig behärska franska och tyska, medan de som är första generationens invandrare (såväl student som föräldrarna är födda i andra länder) har lägre andelar i dessa kategorier än såväl svenskfödda studenter som andra generationens invandrare. Andra generationens invandrare är också de som har de lägsta andelarna studenter som endast talar ett främmande språk.

Vi har ovan konstaterat att det språkliga kapitalet är ojämnt fördelat över de grupper som den euklidiska klassificeringen skapar. De mest resursstarka grupperna är också de som har den mest omfattande språkliga kompetensen. Detta understryks även av att de studenter som kommer från hem med hög utbildningsnivå hos föräldrarna har de lägsta andelarna som endast behärskar ett främmande språk (det vill säga engelska). Det är inte lika tydligt att de som kommer från högutbildade familjer har den mest omfattande språkliga kompetensen, åtminstone inte i antal språk man behärskar. Bilden blir något annorlunda om vi ser till betyg, man har de högsta andelarna som har de högsta betygen i engelska och b-språk av de studenter som angett någon utbildningsnivå för föräldrarna. De sociala skillnader är något mer tydliga vad gäller vilka språk man säger sig behärska. För dem med högutbildade föräldrar är det franska som är det vanligaste språket efter engelskan (man har också de högsta andelarna som läst franska som b-språk), medan det för dem med medelutbildade föräldrar är tyska som kommer efter engelskan. Sammanfattningsvis kan sägas att de svenska studenterna i nordöstra USA således inte avviker från de gängse sociala och könsmässiga mönstren vad det gäller språkstudier.

I och med att studenterna fördelar sig olika på de olika skoltyperna beroende på sitt sociala ursprung är det inte förvånande att vi finner tydliga skillnader mellan skolformerna vad gäller studenternas språkliga tillgångar, Tabell 132 och Tabell 133. Det är bland de högst och näst högst rankade nationella universiteten som vi finner de studenter som har de högsta andelarna som menar sig behärska fler än tre främmande språk samt som behärskar franska och som har läst franska som b-språk. Andelarna som behärskar spanska är också över genomsnittet, under det att man har andelar som talar tyska under genomsnittet. Ser vi till de språkliga investeringar som genomförts i gymnasiet, Tabell 126 och Tabell 127, förstärks bilden av de mest prestigefulla skolorna som de som attraherar de studenter som har det mest omfattande språkliga kapitalet. Vid sidan om de högst och de näst högst rankade nationella universiteten har även konsthögskolorna höga andelar studenter som har höga betyg i språk och som har läst franska som b-språk. Värt att notera är också att dessa studenter tenderar att ha

de högsta andelar höga betyg i de flesta ämnen (vilket är en förutsättning om man ska få höga genomsnittliga betyg, då har man inte råd med alltför många teorier).

Samtidigt som det är uppenbart att de svenska studenterna är väl förberedda vad gäller språket, mycket tack vare bland annat den omfattande undervisningen i engelska, men även att mycket av populärkulturen domineras av engelska, ska man inte underskatta att det för de flesta svenska studenterna i USA handlar om att bedriva studier på ett annat språk än sitt modersmål. En student, som inte är ensam om sina upplevelser, menar att det tog ett tag att komma igång med engelskan och att det var först när hon umgicks mer med andra internationella studenter som hon vågade släppa på:

Det är inte det här, det kommer inte spontant då, så jag hade problem första månaderna med att liksom spontant kasta mig in i samtalet. Ofta hade jag, jag förstod ju allting ganska bra, ofta hade jag någonting att säga, men så tog det så lång tid för mig att liksom säga det, så att då var allting förbi då. Så folk trodde att jag var blyg och tyst och du vet ointresserad, men det var jag ju inte, jag bara satt där och liksom exploderade. Och sen så, det som fick det att lossna det var, när jag kom till School of Visual Arts och träffade massor med internationella folk då, och det var folk som hade varit längre än vad jag hade varit och de brydde, de gav fan i hur deras grammatik var, de bara pratar på liksom. Och då lossnade det för mig också. För jag hade känt hela tiden, jag hade umgåtts med bara amerikaner då, och då hade jag känt, att liksom de, de lyssnade väldigt mycket på vad jag pratade och var lite ett, jag vet inte vad exakt de tänkte, men jag kände liksom det här att det var något avstånd där emellan som gjorde att jag blev väldigt medveten om hur jag pratar då.

Den språkliga kompetensen är naturligtvis beroende av hur länge man vistats i landet, många av de svenska studenterna som varit ett par år i USA menar att de oftast tas för infödda amerikaner. Men att tillägna sig ett främmande språk innebär också ett visst mått av arbete och ansträngning. Ska man dessutom bedriva studier på mer avancerade nivåer förutsätts att man tar till sig ett specialiserat språk. Det krävs också att man lär sig uttrycka sig på ett mer elaborerat sätt än vad som är nödvändigt i vardagssammanhang. En indikator på den investering i språket som studenterna gör finner vi i hur mycket studenterna läser. Av dem som går på de högst rankade nationella universiteten är det 52 % som anger att de läser facklitteratur (vid sidan om kurslitteraturen) minst en gång i månaden. För dem som läser på de näst högst rankade nationella lärosätena är motsvarande andel 38 % och bland konsthögskolestudenterna 54 %. Detta kan jämföras med de 11 % bland dem som läser på *community college* och 28 % bland dem som läser på handelsskolor. Läsvanorna vad gäller skönlitteratur skiljer sig också tydligt mellan de olika skoltyperna. Bland studenterna på de näst högst rankade nationella universiteten är det 61 % som läser skönlitteratur minst en gång i veckan vilket också gäller för 62 % av dem som läser på konsthögskolor och 54 % bland dem på de högst rankade nationella universiteten. De som läser på handelsskolor har här de lägsta andelarna, 25 %. Även studenter på regionala skolor har låga andelar, runt 30 %.

Ytterligare en aspekt av ens språkliga kapital är med vilka man umgås (Tabell 163). Samtidigt är också de man umgås med en del av ens sociala kapital, något vi ska utveckla mer nedan, men som kan vara bra att ha i åtanke redan här. Umgängeskretsen kan delas upp i ett antal skilda grupper. En mycket grov men ändå väsentlig indelning kan göras i tre nationella kategorier, svenskar, amerikaner och andra nationaliteter. Med vilka man umgås beror delvis på vilken skola man läser på. Vissa skolor

har en företrädesvis amerikansk rekrytering. Detta är utmärkande för lågt rankade lärosäten. En stor del internationella studenter är ofta – men inte alltid – en indikator på att skolan rankas högt. Ytterligare andra skolor har kanske inte en så hög andel internationella studenter, men andelen svenska studenter kan av olika anledningar vara stor. Det är i detta perspektiv inte så svårt att förstå att de som läser på de högst och de näst högst rankade nationella lärosätena är de som i minst utsträckning umgås med svenskar (37 % resp. 35 % mot 54 % bland samtliga studenter), det finns få svenskar på dessa skolor att umgås med. De som har de högsta andelarna är handelsskolorna (74 %) följda av *community college* (68 %) och konstskolorna (67 %).⁵⁸⁴ En låg andel studenter som umgås med andra svenskar är således proportionerligt till lärosätenas status (undantaget är konsthögskolor som har en relativt hög andel, 62 %). De som läser på de mest prestigefulla nationella universiteten är också de som umgås mest med amerikaner, 81-85 %, och de har en stor andel som umgås med folk från andra delar av världen än anglosaxiska och europeiska länder.

Utifrån de grupper av individer som den euklidiska klassificeringen skapat framträder några intressanta mönster. *De internationella arvtagarna* är de som i minst utsträckning umgås med andra svenska studenter (32 % mot 54 % bland samtliga studenter). *Naturvetarna* har den näst lägsta andelen (45 %) följda av *kosmopoliterna* och *humanisterna* (51 % vardera). De högsta andelarna har *praktikerna* (67 %), *de dominerade internationella* och *teknisterna* (60 % vardera) och *de dominerade* (59 %). Med andra ord har de mest resursstarka grupperna de lägsta andelarna studenter som umgås med svenskar, medan grupper som har de minst omfattande resurserna i störst utsträckning är de som umgås med svenskar. En förklaring till detta mönster är att man befinner sig på olika skolor, de tidigare återfinns vanligen på de mer prestigefulla skolorna, där andelen svenskar är liten, medan de senare ofta går på skolor där det kan finnas så många som hundratalet svenskar i extremfallet. Omvänt gäller också att de mer resursstarka grupperna har högre andelar som umgås med amerikaner, men framför allt så har man en överrepresentation av andra nationaliteter (vad gäller *kosmopoliterna* av folk från andra anglosaxiska länder och fransmän, *de internationella arvtagarna* av personer från andra delar av världen, *naturvetarna* av individer från övriga Europa). Därtill har *humanisterna* en viss överrepresentation i kategorierna européer och övriga nationaliteter. Den högsta andelen i kategorin övriga nationaliteter har *teknisterna*, antagligen för att *teknisterna* ofta studerar tekniska ämnen som också är mycket populärt bland asiater. De mindre resursstarka grupperna har lägre andelar som umgås med såväl amerikaner som folk med andra nationaliteter.

Som för de svenskar som läser i Paris är det ofta ett medvetet val med vilka man umgås. Här kan olika strategier iakttagas. Vissa svenskar väljer uteslutande bort andra svenskar och nordbor från sin umgängeskrets, en student går så långt att hon kategoriskt undviker svenska studenter:

- Umgås du mycket med amerikaner?
- Ja. Jag undviker andra nationaliteter kategoriskt.

⁵⁸⁴ De högsta andelarna studenter som endast umgås med svenskar finner vi bland dem som läser ekonomi (16 % mot 8 %), samt bland dem som läser på handelsskolor (21 %), på de lägst rankade nationella universiteten (14 %) och på *community college* (13 %).

- Hur bär du dig åt då?
- Jag inte ber om deras nummer och liksom undviker. Jag har en dansk tjej som säkert är jättetrevlig, men jag undviker henne, jag vill inte prata svenska, och jag vill inte, jag är inte road av, jag kom inte hit för att träffa, jag kom hit för att träffa amerikaner.

Vi har sett att bland dem som läser ekonomi och på handelsskolor är det många som umgås med svenskar och det finns också en överrepresentation av dem som umgås endast med svenskar, vilket delvis förklaras av de stora mängderna svenskar som läser på denna typ av skolor och utbildningar. Ingen av dem som intervjuats menar sig tillhöra denna kategori studenter. Däremot är man mån om att definiera sig som annorlunda i relation till dessa studenter som man menar rör sig alltför mycket med varandra och inte är tillräckligt intresserade av amerikaner och andra. De intervjuade studenterna menar vidare att anledningen till att dessa svenskar helst umgås med varandra är bristande språkkunskaper (en effekt av att de inte praktiserar språket tillräckligt):

Men det har jag märkt att på Johnson & Wales, så är det en liten koloni där, de har studerat ihop i Göteborg eller i Stockholm, så hela kullen åkte hit, eller de som, som, de, de kände varandra innan de kom hit, därför har det blivit att de är en grupp, och inte riktigt vad jag har sett accepterade amerikan, amerikanare som amerikanare, för de pratar lite dåligt, på det sättet har jag märkt, att de har inte gett sig tid att, jag är ju ensam här, jag vet att det finns svenskar, men det är ingen av dem som velat ta kontakt.

[...] Det är jag här på att lära mig engelska, och ha, träffa internationella studenter, och det har jag lärt mig. Och det ser man på de svenskar, när jag pratar om det, så ser man att jag önskar att jag hade tagit mig mer tid, fått andra kontakter för de al..., allt, de gör allt ihop, det, går ut och äter middag, och fester, och åker på *excursion*, och man ser att alla rör sig i samma kull.

[...] när man är i världen, när de, när de är ute och reser och sådant, eller studerar, och det är svenska studenter så drar de sig väldigt snabbt ihop, [...] kan nog stämma att vi vill gärna, och det är en trygghet, och det kände jag när jag var sexton, sjutton år och åkte, jaha Skandinavien oh, det är trygghet.

Men vad gäller språket är det oftast inte engelskan som är problemet utan snarare modersmålet, många studenter konstaterar att de har blivit sämre på svenska. De söker ord, de har förlorat lite av känslan för språket, de har ibland en amerikansk ordföljd och direktöversätter ibland uttryck och konstruktioner (de säger exempelvis att ”man hade soppa till lunch” i stället för att ”man tog soppa till lunch”). Även här utvecklar studenterna strategier. En student som läser på ett av de mer prestigefulla lärosätena har köpt på sig ett antal skönlitterära böcker när hon var i Sverige:

det konkreta som jag hörde när jag kom hem och så det är ju att min svenska har blivit så dålig, jag vet inte om jag skall skämmas men jag köpte faktiskt med mig femton svenska böcker nu när jag åkte tillbaka så jag har läst Selma Lagerlöf, Jonas Gardell och liksom håller på att träna... om jag nu ska stanna så får jag nog börja jobba på det. Och... sen är jag väl mindre noga med att passa in i Sverige än vad jag var förut om man bor här då tror jag att man även får lite mer svängrum när man kommer hem.

För andra är situationen mer komplicerad. Det handlar inte endast om två språk, svenska och engelska, utan om minst ett ytterligare språk. Varken svenskan eller engelskan är för vissa studenter modersmål och det kan ibland handla om att svenskan och engelskan är ens tredje eller fjärde språk, som för en student där arabiska är modersmålet, franskan det språk som hon använt under sin skolgång. Beroende på sammanhang använder hon samtliga språk, vilket ger en mycket flerspråkig tillvaro:

När jag var i Sverige så pratade jag svenska med mina kompisar och franska med mina libanesiska kompisar och arabiska hemma. Och så var det engelska med honom [pojkvännen] då [...] Men nu försöker vi prata svenska, men det är väldigt svårt. Speciellt för mig, jag, jag känner att jag har, att jag har glömt min svenska totalt, jag bryter på, bryter på amerikanska [...] så att vi, jag måste skärpa mig och prata svenska när jag kommer hem.

Det är också påtagligt att det språkliga kapitalet sätts i rörelse i intervjusituationen. Det är mycket stor skillnad i hur studenterna uttrycker sig. Vissa studenter, vanligen från resursstarka och internationellt orienterade hem och med en mycket lyckad skolkarriär bakom sig, talar en mycket bra svenska. De har en förmåga att hela tiden vända och vrida på frågorna, leverera den ena minianalysen efter den andra, koppla samman saker de säger men sådant de sagt tidigare, inta ett distanserat förhållningssätt till sig själva och se sig själva utifrån med andras ögon. De har också en hög grad av precision i språket och använder sig av få utfyllnadsord. Detta kan ställas mot en grupp mindre resursstarka studenter vars skolkarriärer ofta omfattar misslyckanden av olika slag, oavslutad gymnasieskola eller ej påbörjade högre studier i Sverige. En del av dessa studenter har klara problem att uttrycka sig. Engelska ord blandas oupphörligen med svenska ord på ett oreflekterat sätt. Meningarna är mycket korta och ofta ofullständiga, halvfärdiga fraser staplas på varandra. Utfyllnadsorden är många. Det bristande språkliga kapitalet behöver inte innebära att studenterna saknar förmåga att reflektera över sin situation, snarare tvärtom. Man har vanligen åsikter och tankar om mycket och det är inte svårt att fylla bandet med material. Man är också mer direkt privat och kan säga saker som studenter från högre sociala skikt aldrig säger, antingen för att de inte upplevt den typen av händelser eller för att man i så fall censurerar sig, man kanske menar att det är privat och inte relevant att ta upp i intervjusituationen. Däremot är man inte lika självreflexiv. Det är intressant nog de studenter som behärskar språket bäst som tycker att de håller på att förlora sitt modersmål.

SKOLOR SOM SÄTEN FÖR ODLANDET AV EN INTERNATIONELL KULTUR...

Förhållandet till det nationella, det amerikanska och det internationella går som en röd tråd genom analyserna. Vi har sett att hur man förhåller sig till dessa storheter beror på det nationella ursprunget, ens sociala ursprung, de egna tidigare investeringarna och de studier man bedriver i USA. För vissa kommer det internationella med modersmjölken, man är född utanför Sverige och har kanske bott i ett antal olika länder innan man kom till Sverige, som blir ett land i mängden av ställen man bott på. Andra är födda i Sverige och av svenska föräldrar, men har sedan unga år bott utomlands i och med att föräldrarna haft internationella karriärer. För dessa är internationella skolor i kombination med skolor i Sverige ofta en del av utbildningskarriären. De som har en mindre internationell bakgrund, födda i Sverige av svenska föräldrar kan kompensera denna bakgrund genom omfattande resor och studier utomlands i vuxen ålder. Var man dessutom studerar i USA har betydelse. Det är stor skillnad att studera i världens huvudstad eller på en mindre ort i mer rurala områden. Tillika är det stor skillnad mellan att studera på en skola som har en internationell rekrytering och där studierna ofta är inriktade på internationella ämnen och att studera på en skola som till stor del har en lokal rekrytering. Ytterligare andra skolor har förvisso en mycket internationell rekrytering, men en oproportionerligt

stor del studenter från Sverige, vilket gör att de svenska inslagen i studentlivet blir nästintill dominerande.⁵⁸⁵

I detta avsnitt ska vi försöka reda ut i detalj vad det innebär att läsa på en internationellt orienterad skola. Den kanske viktigaste ingrediensen i den internationella kulturen vid ett lärosäte, eller mer specifikt inom ett visst program eller ett visst studieområde, är studenterna själva. En student som läser på School of International & Public Affairs vid Columbia University menar att även om studierna är mycket internationellt orienterade så är ändå den stora behållningen de studiekamrater som man träffar på skolan:

Det är enormt internationellt, en del tycker att den stora behållningen av SIPA är det man lärt sig av sina kamrater egentligen, det man har lärt sig utanför undervisningen. Folk har fantastiska erfarenheter, har jobbat i en mängd regioner och i internationella organisationer långt ute i bushen... de har gjort allt! Precis allt. Sen har du ju då hela den här kulturella biten då att folk kommer från hela världen.

Tack vare den mycket breda internationella rekryteringen kan skolan erbjuda studenterna en vid palett av internationella erfarenheter, såväl vad gäller allmänna kulturella aspekter och arbets- och levnadsvillkor som mer specifika kunskaper om hur det är att jobba i internationella organisationer världen över. Det kapital studenterna besitter stannar inte vid de tidigare erfarenheterna. De flesta studenterna är mycket engagerade i olika NGO:s med säten i New York och studenterna bidrar hela tiden till att föra in ny kunskap från det internationella samfundet till skolan. Skolan har också en mycket medveten strategi när man rekryterar studenter, omfattande internationella erfarenheter, goda språkkunskaper och bra betyg är de viktigaste meriterna.

Ett annat exempel på där studenterna i sig är av stor betydelse för skolan är musikutbildningar med en mer internationell profil. En kvinnlig student som läser på Berklee College of Music i Boston menar att det stora antalet internationella studenter starkt bidrar till undervisningens kvalitet, vilket i sin tur lockar till sig ännu fler internationella studenter:

Det är väl en fyrtio procent internationella studenter. Så det är nästan hälften av populationen på skolan, och det präglar [utpräglar sig] också, om man ser, ser, ser på klasserna. Det finns väldigt mycket också, blir större och större, just inom *world music* också, mycket klasser med det. Mycket, självklart mest, latin. Mycket latin, mycket *latin jazz*. Det är mycket blandningar också. Folk kommer från sina länder och spelar, spelar jazz, men spelar på sitt sätt. *World music* [...] afrikansk musik, indisk musik. Ja, det är väldigt, i början på sin utveckling på Berklee, det har inte funnits i så många år, så att. Men det kommer, det kommer mer och mer, självklart. På grund av ett sådant stort antal internationella studenter, så är folk väldigt intresserade av det.

Skolan marknadsför sig också internationellt genom att göra turnéer till olika delar av världen. Hon menar också att det är en annan fördel med en så stor andel internationella studenter, dessa är ofta lite äldre och mer motiverade än de amerikanska studenterna.

Ett tredje exempel finner vi i ekonomi. Ekonomi är det mest populära enskilda ämnet att studera i nordöstra USA. Det är också det ämne som det är vanligast att läsa inom EU:s Erasmusprogram och troligen ett av de samhällsvetenskapliga ämnena som är mest internationellt till sitt innehåll. Men alla

⁵⁸⁵ Se avsnittet Lokala, regionala, nationella och internationella lärosäten ovan.

ekonomistudier kan inte dras över en kam. Det råder naturligtvis stora skillnader mellan att läsa på någon av de högst rankade *business schools* och att läsa ekonomi på ett *community college* eller en specialiserad handelsskola som hamnar utanför de etablerade rankingarna. Det är på den tidigare typen av skolor som de internationella inslagen är som mest dominerande. Skolorna har ofta en mycket internationell rekrytering av studenter. Den skola som brukar rankas som nummer ett, The Wharton School vid The University of Pennsylvania, hade cirka 34 % internationella studenter på sitt MBA-program 1995-1996.⁵⁸⁶ Siffran baseras på studenternas medborgarskap, vilket en svensk student på skolan menar egentligen inte är en helt rättvisande indikator: ”Men sen är det frågan om, internationella, många av de ’internationella’ studenterna har bott i USA i flera år, många av de amerikanska studenterna har bott i andra länder under ett antal år.” Det är påtagligt att det internationella dominerar på skolan. Förutom alla internationella studenter, oavsett hur vi definierar dessa, finns också ett antal utbytesstudenter och det är många skolor världen över som vill etablera utbytesavtal med skolan. Handelshögskolan i Stockholm är den enda skola i Sverige som lyckats. Det internationella genomsyrar också undervisningen. Den kvinnliga studenten berättar om de kurser hon läser under terminen:

Men om vi tittar på *finance* så de kurserna jag har läst den här terminen, det ena är *international finance*, det handlar om, lite mer om växelkurser och hur påverkar det om du vill göra affärer med företag i andra länder, hur påverkar det ditt företags finanser och så där och sen har jag läst *multinational corporate finance*, det är stora multinationella företag, vad är det för olika saker de måste tänka på när de har eller inte har filialer i olika länder, det är om skatterna påverkar hur mycket pengar du tjänar och även valuta, eller var någonstans ska vi producera, var någonstans ska vi göra vår försäljning och sådana grejor, hur det påverkar...

Dessutom har många av personalen på skolan internationell bakgrund, nästan en tredjedel av den forskande personalen är född utomlands.⁵⁸⁷ Vi kommer att återkomma till ytterligare en central aspekt av det internationella, alumninätverken, nedan.

... OCH SOM STÄLLEN DÄR INTERNATIONELLT KAPITAL MÖTER EN INTERNATIONELL MILJÖ

Den internationella kulturen på skolorna matchas ofta av studenter med omfattande internationella erfarenheter. Dessa kan vara av olika slag. Ibland handlar det om att man är född utomlands och ibland om att man har bott mycket utomlands. Därtill måste man lägga det myckna resandet som vissa studenter hunnit med. Hur mycket internationella tillgångar studenterna bär med sig varierar mellan skolorna. De högst rankade skolorna, som är de som är mest internationella, är också de skolor som har de högsta andelarna studenter som rest mycket – på egen hand eller med föräldrarna (se ovan Nationellt och internationellt). Den internationella dimensionen är närvarande i de flesta sammanhang. Även privat umgås man ofta med folk som rest mycket och det är inte ovanligt att man också har syskon med vittgående internationella erfarenheter. En student som läser på Harvard University som utbytesstudent kan tjäna som exempel. Vad gäller vänner berättar han:

⁵⁸⁶ The Wharton School, The University of Pennsylvania, *MBA Resource Guide 1996-1997*, p. 5.

⁵⁸⁷ Se http://www.wharton.upenn.edu/faculty/research_at_wharton/#Relevance, besökt 2005-09-19.

Nästan alla, alla skall jag kanske inte säga, men väldigt, väldigt många har varit, har bott utomlands, som jag, varit ute och studerat eller jobbat. Jag känner många som bor i Bryssel t ex, som jobbar på EU och så där. Och det är väldigt, det är inget spektakulärt om någon flyttar utomlands några år. Jag tror att det är en ganska internationell generation, en internationell grupp, så. Och så med Eriksson, alla ingenjörer man känner, åker utomlands och jobbar.

Det internationella är den modala erfarenheten, vilket även i högsta grad gäller för syskonen:

Min storebror är sjöingenjör och jobbar på båtar, fartyg, och arbetar. Han har rest otroligt mycket. Han har varit, nästan, överallt. Min lillebror är som jag ungefär. Han har, han tycker om att resa, och har rest mycket i Asien, Australien och i Europa, och så där. Han har bott i Paris också, och pluggat. Min syster har också bott i Frankrike, och har läst.

Ett annat exempel på vad det innebär att ha en internationellt orienterad familj är att det internationella alltid funnits som en naturlig del av familjelivet och att föräldrarna hela tiden uppmuntrar ett internationellt förhållningssätt, där det exempelvis är mycket viktigt att hänga med i vad som sker i världen och gärna med utgångspunkt i internationella media eller svenska media med bra internationell täckning:

Jag vet mina föräldrar var alltid sådär liksom, de uppmuntrade oss att titta internationellt om man säger så, att de, de ville liksom uppmuntra oss att läsa språk och uppmuntra oss att läsa internationella nyhetstidningar eller ny, om vi inte kunde på grund av språket, läsa tidningar med bra internationell *coverage* och sådana där saker, och titta på nyheter. Min pappa var journalist, för Svenska dagbladet så det var, han var väl yrkesskadad på det sättet.

Sammanfattningsvis: Den internationella atmosfären och kulturen på de mest internationella lärosätena producerar studenter med internationellt orienterade habitus. Ofta är, som vi sett, det internationella en viktig egenskap för att komma i åtnjutande av dessa internationellt dominerade miljöer. Väl på plats löper det mesta med en viss automatik. Det skulle krävas ett omfattande arbete att inte formas som en internationellt orienterad människa. Detta får konsekvenser på många områden som exempelvis familjebildandet. Den svenska student som läser en MBA-utbildning på The Wharton School umgås mycket med folk från olika delar av världen, och det fåtal svenskar (bara män) som finns på programmet har ofta fruar från andra länder:

... den ena [svensken] har amerikansk fru och de andra två [svenskarna], en kille har spansk flickvän och den andra har en från Ecuador så det är mycket spanska [...] de från Spanien, mina närmaste så är det en tjej från Tjeckien en annan från Ungern. En annan jag umgås med är en annan kille från Ungern sen är det en tjej från Grekland och sen är det några tyskar och sen...

Familjen är enligt Ulf Hannerz en av de viktigaste och mest ignorerade agenterna i de globala nätverken som sprider sig över världen: "Take the case of the transnational family, with one or more members in the United States and the rest in Sweden. Nothing could be more specific than family ties, no relationship might be found more worthy of safeguarding and cultivation for their own sake. In what ways will they be affected by a transnational context, what will be the flow of culture within them?"⁵⁸⁸ Man kan till detta lägga att universitet och högskolor är viktiga mötesplatser, där

⁵⁸⁸ Ulf Hannerz, "Networks of Americanization" pp. 9-19 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992, p. 15.

naturligtvis också många livspartners finner varandra. På de mest internationella skolorna är sannolikheten stor att de band som knyts korsar en och annan nationell gräns.

SKILDA DEFINITIONER AV DET INTERNATIONELLA

Ett förtydligande behövs. Det är inte fråga om att det odlas en enhetlig internationell kultur på skolorna. Det är sannolikt att det förekommer vitt skilda förståelser av det internationella på låt säga en antropologisk institution som på en *business school*. En svensk student som doktorerar i antropologi beskriver hur han blev intresserad av Afrika som studieobjekt:

Och sen jag har alltid varit småintresserad av kolonialhistoria, ... den historien jag läste var typ fransk och engelsk kolonialhistoria framför allt i Afrika. Och allt det som jag läste i historiaböckerna, slutade 1960 eller något sådant där, jag tänkte det skulle vara kul att åka dit och undersöka saken mer praktiskt, så jag började läsa lite mer om Afrika på egen hand och så började, jag börja, jag börja bli mer och mer intresserad av Afrika i sig, än Afrika som ett europeiskt objekt om man säger så.

Att intressera sig för Afrika ”i sig” och inte som ”ett europeiskt objekt” låter sig antagligen inte göras så lätt inom ramen för ekonomistudier, jämför med citatet ovan på sid 461 om undervisningens innehåll på en ledande *business school*. Här får man intrycket att länderna jämförs utifrån en uppsättning fastställda kriterier som växelkurser, statsskick, politisk färg, löneläge, arbetskraftens kompetens och arbetsrättslagstiftning. Det är följaktligen inte ett land eller en kultur i sig man intresserar sig för, utan snarare reduceras landet till en uppsättning värden som jämförs med andra länders värden. Även mellan mer närliggande institutioner som statsvetenskapliga och ekonomiska kan det tänkas finnas avgörande skillnader i hur man uppfattar det internationella. Är det marknaden som ska styra de globala relationerna eller ska det internationella samfundet ges en större roll? Likaså kan det finnas olika föreställningar inom en och samma disciplin eller institution.

På samma sätt skiljer sig också de studenter som skolorna och institutionerna rekryterar åt vad gäller de internationella erfarenheter och tillgångar som de besitter. Vi har exempelvis sett att bland de svenska studenterna lyfter korrespondensanalysen fram en skillnad mellan dem som satsat mycket på ett kosmopolitiskt kapital, dem som framför allt investerat i ett svenskt utbildningskapital och dem som har en tydlig amerikansk orientering i sina investeringar. Dessa olika investeringsmönster och förhållningssätt till det svenska, amerikanska och internationella eller kosmopolitiska är påtagliga i de intervjuer som gjorts. Vi har redan redogjort för en del av de skillnader som finns i genomgången av några typiska livsbanor för de euklidiska grupperna. För att exemplifiera dessa skillnader ytterligare är det värt att lyfta fram resandet som en tydlig vattendelare. Många av de studenter som ingår i studien är mycket beresta (se exempelvis avsnitten Naturvetarna eller utbildningseliten och Kosmopoliterna – att erövra det internationella). Bland dem som reser mycket finner vi två modeller som står mot varandra. Å ena sidan finner vi en grupp som ser resandet som ett äventyr. Idealet här är att man reser länge, har relativt begränsade medel och mycket få konkreta planer, man beger sig till ett område och utforskar detta i den takt man finner lämplig och låter sig styras av de impulser man får. Dessa har i mångt och mycket en habitus som ligger nära den hållning som dem som Ulf Hannerz karakteriserar

som kosmopoliter.⁵⁸⁹ Hannerz konstaterar att "the cosmopolitan's surrender to the alien culture implies personal autonomy vis-à-vis the culture where he originated. He has his obvious competence with regard to it, but he can choose to disengage from it. He possesses it, but it does not possess him."⁵⁹⁰ Kosmopoliterna kontrasteras mot två grupper, lokalborna och turisterna, man vill ses som jämlikar med de första vad gäller kompetens i dessas egen kultur och man vill till varje pris undvika att sammanblandas med de senare. Kosmopolitismen kan ses som en kultur och det är uppenbart att denna kultur odlas inom vissa professionella sfärer, diplomater, journalister och affärsmän är några av de viktigaste företrädarna. Odlingen har även profaniserats till den grad att det finns handböcker i hur man undviker de mest uppenbara kulturella misstagen. Hannerz påpekar också att många (framför allt forskare) hävdar att intellektuella och forskare har ett förhållningssätt som sammanfaller med kosmopoliternas, ett öppet reflektivt sinne och en nyfikenhet för den andre. En annan som ägnat kosmopoliter och kosmopolitismen som ideologi sitt intresse är sociologen Craig Calhoun. Han menar som Hannerz att kosmopolitism måste analyseras som en kultur – förvisso speciell, men ändå en kultur – bland andra kulturer:

But the cultural particularity is not simply inheritance, and not simply a reflection of (mainly) western modernity. It is also constructed out of the concrete conditions of cosmopolitan mobility, education, and participation in certain versions of new and other media flows. It is the culture of those who attend Harvard or the LSE, who read *The Economist* and *The New Yorker*, who recognize Mozart's music as universal, and who can discuss the relative merits of Australian, French, and Chilean wines. It is also a culture in which secularism seems natural and religion odd, and in which respect for human rights is assumed, but the notion of fundamental economic redistribution is radical and controversial. This culture has many good qualities, as well as blindspots, but nonetheless it is a culture and not its absence.⁵⁹¹

Den student som kanske tydligast ger uttryck för denna kosmopolitiska hållning i sitt resande mötte vi ovan i avsnittet, Naturvetarna eller utbildningseliten. Hon säger att fem veckor i Indien i tonåren, då hon "reste med ryggsäck och red kamel och cyklade och rodde och allt", gjorde att hon "fick väl smak för det", det vill säga för resande. Denna passion har hon sedan odlat i den grad att hon inrättat sitt arbetsliv efter det och sett till att inte påbörja ett nytt jobb direkt på ett tidigare för att ge utrymme för lite extra resande. Mot denna modell för resande kan vi ställa en annan modell, mer orienterad mot resandet som avkoppling på olika sätt. Man reser gärna ofta och har inget emot att resa långt bort, men resorna är avgränsade i tiden, ett par veckor kanske och man tar ett resmål åt gången. Ofta är det storstäder, där man kan ägna sig åt shopping, nöjesliv och kultur, skidorter eller badorter som gäller. Klassiska eller nya turistmål med andra ord. Att lifta sig genom ett land är inte det man förknippar med en behaglig semester. En kvinnlig student som förts till gruppen *de internationella*

⁵⁸⁹ Ulf Hannerz, "Cosmopolitans and Locals in World Culture", pp. 237-251 i Mike Featherstone (red.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, London 1995 [1990], omtryckt i Ulf Hannerz, *Transnational Connections. Culture, People, Places*, Routledge, London 1996.

⁵⁹⁰ Ibid., p. 240.

⁵⁹¹ Craig Calhoun, "'Belonging' in the cosmopolitan imaginary", pp. 531-568 i *Ethnicities*, Vol 3(4), 2003, p. 544. Calhouns artikel utgör en kritik av de tänkare som ser kosmopolitismen i normativa termer som en ståndpunkt utan sociala villkor: "I argue that cosmopolitan liberals often fail to recognize the social conditions of their own discourse, presenting it as freedom from social belonging, a view from nowhere or elsewhere rather from particular social spaces". Ibid., p. 532.

dominerade och som har en internationell bakgrund mycket tack vare att pappan arbetat mycket utomlands kan få exemplifiera detta sätt att förhålla sig till resor:

Jag har väl varit, jag har väl varit rätt mycket i Europa, och så har jag varit i Asien en del, jag har varit i Thailand, jag har varit i, på Bali, Singapore, ja det är det, jag har varit där, och i Europa har jag väl varit lite, lite överallt, inte så där, jag har väl mest varit i Frankrike och Italien, Tyskland vet jag inte, det är så svårt att säga, för det är ofta en sådan plats man bara åker igenom, så jag har säkert varit i Tyskland många gånger, men jag vet inte, jag har aldrig direkt varit där, så jag kan inte direkt uttala mig, lite i Östeuropa så där, men jag har aldrig gjort en sådan där resa till Östeuropa utan det är samma sak, åka-igenom-resor och så där. Jag älskar att resa...[...] jag förstår vad du menar, åka till Indien ett halvår, nej jag har aldrig gjort någonting sådant, utan det har varit veckovis, utan jag har försökt att ta liksom många små semestrar [...]

Ett annat sätt att förstå de olika förhållningssätten till det internationella är att ta fasta på studenternas nationella härkomst, beroende på från vilken nationell utkikspunkt man ser på det internationella blir förståelsen skiftande. Att se på det internationella med en ledande världsmakts ögon, som de som bor i USA kan göra, är något annat än att betrakta det internationella från ett fattigt land i tredje världen, och ytterligare något annat att se det från en liten välmående välfärdsstat i Europas norra utkanter. En student som läser på ett internationellt lärosäte säger exempelvis att förhållandet till sin egen historia skiljer sig betänkligt åt mellan de amerikanska studenterna och många av de europeiska.

... för att jag tillhör ju som sagt en minoritetsgrupp här i och med att jag är en utländsk elev framför allt då från norra Europa och jag tillhör inte riktigt skolans helhet på samma sätt som de flesta amerikanska eleverna gör ändå. Jag vet att det här låter lite motsägelsefullt för att jag har sagt att det känns som om hela skolan är rätt internationell, samtidigt känns det som att amerikanerna har en väldigt speciell mentalitet, men det är lite så alltså, alla har väldigt vitt skilda bakgrunder men ändå är det någonting som för dem samman och det är en viss stolthet över sin tradition som de skapar just nu, för oss är det mycket mer så att vi har en väldigt gammal tradition känns det som i Sverige och man tänker inte lika mycket på historien skrivs just, just nu kanske som man gör i USA för där håller man fortfarande på att bygga upp landet på något underligt sätt.

INSTITUTIONALISERING AV DET SOCIALA KAPITALET

De internationella miljöer som många av de främsta lärosätena utgör är också en tillgång som många av de ledande universiteten har institutionaliserat dels under själva studietiden i ett stort antal föreningar, dels efter avslutade studier i alumniföreningar. De kanske mest kända föreningarna är herrklubbarna, *fraternities*, och damklubbarna, *sororities*, vilka ofta kallas ”grekiska föreningar” eftersom de vanligen har en kombination av tre grekiska bokstäver i namnet.⁵⁹² Det finns i dag ett mycket stort utbud av föreningar vid de mer traditionella lärosätena. Många föreningar är specialiserade, vissa har en religiös profil, andra är mer professionellt eller socialt orienterade. Andra, så kallade *honor societies*, omfattar studenter som har över ett visst medelbetyg. Ofta har föreningarna egna hus och kan bistå medlemmarna med boendemöjligheter. För att bli antagen krävs vanligen att föreningen utser ett antal studenter som man vill ska ingå, varefter dessa uppmanas att söka

⁵⁹² Den första ”grekiska” organisationen, Phi-Beta-Kappa, var ett *honor society*. Den grundades 1776 på College of Williams and Mary. John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], pp. 126-131.

medlemskap och efter en veckas provotid tas de nya medlemmarna upp i strikt ritualiserade former. Man kan likna *fraternities* och *sororities* vid en blandning av nationerna i Uppsala och Lund och de mest ritualiserade studentkårerna, exempelvis många tekniska studentkårer, där ritualer som nollning fyller en central funktion. Långt ifrån alla studenter är med i dessa föreningar och det intryck man får är att de i första hand är riktade mot de amerikanska studenterna, man är med i den förening som ens far eller farfar var medlem i. Många svenskar tar också öppet avstånd från vissa typer av dessa föreningar:

Nej, jag har aldrig varit med i någon *sorority* och *fraternity*, utan att de känns liksom som, ja vad ska jag säga, de är ganska inskränkta känns det som på något sätt, de har sina hus och de har sina fester och framför allt de här tjejklubbarna, *sororities* då, är liksom, sådana här tjejer som alla som inte är med i ett *sorority* tycker att de är, ungefär att de ser ned på dem, men de är en ganska stor klyfta mellan att vara *affiliated* och *unaffiliated*, som jag är och som de flesta av mina vänner är också för det blir så väldigt mycket, det blir så hejklacksaktigt, att man ska vara med i det här huset och sen ska man bo där och sen ska man älska alla sina systrar som är med där och det är väldigt mycket ett grupp tänkande som jag inte riktigt tycker om faktiskt.

Det är uppenbart att det kan bli konflikt mellan de svenska studenternas habitus (de är oftare lite äldre och mer mogna än de amerikanska studenterna) och den livsstil som förknippas med många av dessa föreningar. Men tack vare att det finns så många olika typer av föreningar går det ofta att hitta något som passar ens smak. Samma student fortsätter:

Det som jag däremot har varit med i är ett så kallat *senior society*. Det finns ett antal sådana på skolan, några av dem är hemliga faktiskt, min var inte hemlig, då man blir invald, det är som en liten social och intellektuell grupp bara. Man blir invald av förra årets sistaårselever när man själv då ska bli *senior*, sistaårselev, och de har valt ut en för att de tycker att man är en bra och intressant person som skulle kunna föra den här traditionen vidare och det enda man egentligen gör med det här *society* är att man har ett hus där man kan träffas, så äter man middag tillsammans, har, ordnar debatter kring olika saker, går ut och gör saker tillsammans, så det är liksom mer så där en möjlighet att få träffa människor som man antagligen inte skulle få träffa annars, där de väljer ut folk som är så olik tänkande och vitt varierade som möjligt. Så det har varit rätt kul, men det är ingen, det finns inga förbindelser med det, man har ingen direkt lojalitet mot den gruppen så, det skulle vara de hemliga klubbarna i så fall som har det, men för oss så innebar det bara att vi träffades en gång i veckan och diskuterade saker och ordnade saker tillsammans och hade middagsbjudningar och så där.

Hon understryker också att det är mycket viktigt i en amerikansk kontext att medverka i olika klubbar och organisationer, de som väljer att stå utanför detta kan få problem att skaffa vänner:

Men det är väldigt mycket så att klubbar och organisationer är väldigt viktiga för det sociala livet i USA och om man inte är med i några klubbar och organisationer. Jag känner en del elever som har valt att inte vara med i någonting, och samtidigt så känner de sig lätt isolerade därför att det är ett väldigt naturligt sätt att träffa folk som man då på något sätt bara automatiskt blir god vän med eftersom att man ses såsom mycket och att det kan vara jobbigt annars att få tag på vänner faktiskt.

Tilläggas bör också att föreningar och organisationer av detta slag antagligen är viktigare för det sociala livet på mindre orter. Av studenterna i New York är det endast 31 % som är med i någon förening på skolan, vilket kan jämföras med 68 % för studenter i Massachusetts (ej Boston), New Hampshire och Vermont och genomsnittet på 44 % (se Tabell 164). Huruvida man medverkar i föreningslivet är också beroende av vilken typ av skola man går på. De som läser på konstskolor och

konsthögskolor har de lägsta andelarna som är föreningsaktiva (18 % och 8 %). Många av dessa skolor är mycket små och belägna centralt på Manhattan, vilket gör att det varken finns rum för eller behov av studentföreningar. Även handelsskolor och de lägst rankade nationella universiteten har låga andelar studenter som är föreningsaktiva (36 % och 34 %). Antagligen beror detta på att dessa skolor rekryterar studenter som arbetar vid sidan om studierna och därmed inte har tid att vara aktiva i föreningar och andra organisationer. Studenterna är sannolikt också något äldre och har redan etablerat ett socialt liv utanför skolan. De högsta andelarna studenter som är aktiva i föreningar finner vi på de högst rankade regionala lärosätena, 74 %. Att andelen här är så hög kan bero på att man har en stor grupp studenter som är unga, ju yngre studenter desto större andel som är aktiva i föreningar, samt att det finns ett stort utbud av föreningar på dessa ofta ruralt belägna lärosäten.

Det kanske mest effektiva institutionaliserade kapitalet finns knutet till alumniföreningarna, det vill säga föreningar för före detta studenter på skolan. Dessa föreningar kan vara mycket stora. Harvard University har exempelvis knappa 20 000 studenter (varav över 12 000 är studenter på *graduate schools* och *professional schools*) och en alumnikår som är mer än tio gånger så omfattande med sina 270 000 nu levande medlemmar.⁵⁹³ För att göra alumninätverken än mer världsomspännande går det att samarbeta med andra skolor runt om i världen. Detta har The Wharton School gjort som ingår i ett samarbete med INSEAD i Paris, den första *business school* i Europa efter amerikansk modell och den skola som brukar rankas högst bland de europeiska skolorna. Deras gemensamma alumninätverk omfattar 77 000 individer fördelade på 139 länder (vilket ska sättas i relation till att skolan har strax under 5 000 studenter, jämt fördelade på *undergraduate* och *graduate programs*).⁵⁹⁴ Det mest intressanta med alumninätverken är naturligtvis inte antalet individer de omfattar utan vilka som är medlemmar. Även mindre renommerade skolor kan ha omfattande alumninätverk, men skulle man exempelvis kunna räkna samman de finansiella tillgångar som alumninätverken representerar skulle skillnaderna bli skriande. Det räcker med att ha en Bill Gates (som är *drop out* från Harvard) i sitt alumninätverk för att de samlade tillgångarna ska nå över 48 miljarder dollar.⁵⁹⁵ Och de ekonomiska aspekterna av alumninätverken ska inte underskattas. När universiteten behöver medel för nya investeringar lanserar man en insamlingskampanj, så kallad *fundraising*, där bland andra alumniföreningarna förväntas bidra.⁵⁹⁶ Dessa kampanjer kan generera mycket medel. Berkeley lyckades under ett år dra in närmare 320 miljoner dollar.⁵⁹⁷

⁵⁹³ Se <http://www.news.harvard.edu/glance/>, besökt 2005-09-20.

⁵⁹⁴ Se http://www.wharton.upenn.edu/whartonfacts/facts_at_a_glance/, besökt 2005-09-20.

⁵⁹⁵ Se <http://www.forbes.com/finance/lists/54/2004/LIR.jhtml?passListId=54&passYear=2004&passListType=Person&uniqueId=BH69&datatype=Person>, besökt 2005-09-20.

⁵⁹⁶ En effekt av den roll alumniföreningarna fått i finansieringen är att de har relativt stor makt över lärosätena, exempelvis sitter det ofta representanter för alumniföreningarna i lärosätenas styrelser. Se John S. Brubacher & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958], pp. 363-364.

⁵⁹⁷ Se http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2005/08/26_record.shtml, besökt 2005-09-20. Detta kan sättas i relation till de svenska universiteten, där de som drog in mest medel via sponsring fick in ca fem miljoner svenska kronor. Se Högskoleverket, *Uppdrag att kartlägga förekomsten av sponsring vid universitet och högskolor*, Stockholm 2003.

Men även om inte alla studenter kan komma i åtnjutande av de mest prestigefulla alumninätverken av den enkla anledningen att man inte gått på dessa skolor är de nätverk som finns på skolorna ofta av visst värde. Detta värde är beroende av vilken position skolan har inom de professionella fält deras utbildningar vetter mot och i vilken utsträckning skolan rekryterar lärare med ett socialt kapital med räckvidd inom fältet. En student som läser på en designutbildning i New York menar att hon antagligen kommer att ha stor nytta av de kontakter hon knutit via skolan i sin framtida professionella karriär:

Det hoppas jag att komma få nu också, och det vet man ju, med många av de amerikanska designerna, de har ju uppgifter i lite olika delar av världen, så man kommer kanske få in en fot någonstans, så har jag ju större, kanske, möjligheter att få kontakter, runt om i världen, genom att ha en, en grund här. Mina, mina lärare är ju, väldigt högt uppsatta designers, så jag tror att, på det sättet, så kan de alltid lotsa oss. Det är det, det är, den här skolan går ut på lite grann, det är att de har ett *network*, har du *graduering* från den här skolan, så har du en *bound for ever*.

[...] sen har de ett *network* att, om jag inte har hittar jobb, när jag kommer härifrån, eller om jag får ett jobb, och sen efter ett något år, så har jag inget jobb, då är det bara för mig att ringa till skolan, och de försöker att hjälpa mig igen, så jag kan alltid gå tillbaka till den här skolan, som ett center för dem, att försöka hjälpa mig att hitta. [...] det är skönt att veta, just med det, med det i bakfickan, så vet jag att de, [de är] väldigt professionella.

Stora företag, från hela världen kommer till vår skola och håller föredrag. Disneyworld, är de första som alltid är här, de söker alltid nya, MTV har varit här. Så det är stora företag som är i lite olika delar av världen, som behöver, som rekryterar folk från här. Och det är ju skönt att veta, att de har ett sådant *network*, med att företagen ser, att detta är en bra skola med, med de kriterierna som...

ACKUMULERANDE AV ETT TRANSNATIONELLT SOCIALT KAPITAL ENLIGT EN NÄTVERKSLOGIK

Att så få av de svenska studenterna i New York är aktiva i föreningslivet på sina skolor kan även bero på att staden i sig erbjuder så många möjligheter till att binda vänskapsband eller bara skapa mer flyktiga kontakter som kan vara bra att ha i framtiden.⁵⁹⁸ En student menar att New York är idealiskt för att samla på sig varierade typer av kontakter, där långtifrån alla baseras på vänskap utan snarare någon form av professionella kontakter:

Men om du är social i alla fall så är New York väldigt roligt men där får du arbeta lite extra för att hitta någon kompis, men när du hittar en här så är de mycket bättre kompisar, för de har samma problem som du har, än vad de annars skulle vara, jag träffade jag tror det var första dagen, en brasilianare som bott i Portugal, jag pratar ju portugisiska då så har vi varit bästa kompisar här, jag pratar med honom varje dag, vi träffas jättemycket, går på klubbar, barer, vad som helst så det är kul... han hade en hel del brasilianska kompisar så man träffar fler och fler folk på det sättet. Andra man träffar tror jag förstår om du bor på ett... *dormitory*,

⁵⁹⁸ Se även avsnittet Engelska, svenska, franska och andra språk – det språkliga kapitalets ojämna fördelning ovan samt Tabell 163 där vänskapsband analyseras i relation till enkätresultaten. Lite anmärkningsvärt är dock att de som läser på skolor i New York inte har andelar studenter som umgås med många olika nationaliteter. Vid en närmare analys (ej redovisat i tabellform) visar det sig att det finns skillnader beroende på var man bor. De som bor på Manhattan (56 % har vänner från minst tre skilda större geografiska områden) och framför allt de som bor i New York City men ej på Manhattan (64 %) har klart högre andelar än de som bor utanför New York City (37 %). En intressant skillnad mellan dem som bor på Manhattan och dem som bor i övriga New York City är att de tidigare i betydligt större utsträckning umgås med andra européer, engelsmän och fransmän exkluderade (36 % mot 16 %, 27 % bland samtliga), medan de senare har en högre andel som umgås med folk med ett ursprung från andra länder än västländer (38 % mot 25 %, 27 % för samtliga). Detta speglar den etniska skiktningen i New York City, det är framför allt vita välbärgade grupper som bor på Manhattan, medan mindre resursstarka grupper och etniska minoriteter från tredje världen är hänvisade till områden i Queens, Brooklyn och Bronx. Se fotnot 547 ovan.

studentkorridor... som jag bodde i en tvårumslägenhet då som var i jävligt dålig kondition, väldigt liten men man bor där med tre personer till och då lär man känna de tre personerna sen kan de ha någon kompis sen lär man känna andra i korridoren och på andra våningar så på det viset lär man känna en del sen så har ju de, studenthemmen, luncher där man träffar alla och kanske börjar prata med någon som man sett på någon plats eller så sen känner de... så man lär känna en hel del folk och efter fyra år nu så man har väl träffat flera tusen personer men jag tror att jag umgås med, minst en gång i veckan, på telefon i alla fall med, ett tjugotal så är det mycket. Så här i New York har man få jättebra kompisar men kanske en klunga [...] en stor klunga *acquaintances* som man ringer upp och bara frågar: – Hej hur har du det med jobbet, bla, bla, bla som jag tror man mest har ifall det händer något med dem i framtiden kanske får ett halvbra jobb och du behöver ett jobb i framtiden så det är alltid bra att hålla kontakten men någon. Det är väl ingen du ringer upp och säger: – Hej det är min födelsedag har du lust att komma hem på middag? Fast ibland kanske man är i närheten och man går upp på en drink eller någonting bara för att hålla kontakten inte av vänskap.

New York kan i detta avseende liknas vid en stor väv av olika nätverk som hakar i varandra på miljontals sätt. Genom att lära känna en ny person får man på sikt tillträde även till denna persons kontakter och vänner. På så sätt växer nätverken och utvecklas. De kontakter man anser användbara odlas och andra underhålls inte och försvinner ut i periferin. Att skaffa sig ett omfattande kontaktnät kräver energi, tid och pengar (mycket av det sociala nätverkandet sker på barer och restauranger). En student menar att det är än viktigare för internationella studenter som vill etablera sig i landet, eller i det här fallet i New York, att arbeta upp ett stort kontaktnät eftersom ens visum går ut ett år efter avslutade studier och då gäller det att redan ha fått in en fot så att en arbetsgivare kan ordna med arbetstillstånd – ett av de alternativ som står till buds, att gifta sig med en amerikan ser hon som ett mindre lockande alternativ:

Så du vet, det ena ger det andra och man lär känna människor. Det, det är ett helt annat, det är ett helt annat liksom, socialt klimat, hur det fungerar och hela kontaktnätet, hur man bygger upp kontaktnät, än vad det är hemma i Sverige. Och jag menar alla som är här, helst i New York, pratar ju bara om personlig utveckling och vilka människor man måste börja lära känna, eller i vilken miljö man måste gå för att träffa de rätta människorna. Ja det låter ju lite äckligt, men jag menar alla som är här är så himla drivna, så man har inte råd att slösa någon tid. Och allra helst inte om man är här som internationell student. Man har ju bara ett visst antal år på sig, innan man åker ut, och tills dess måste man ha löst någonting. Och jag menar, bara att gifta sig är ju inte så jåkla attraktivt, om man vill göra karriär liksom.

Det sociala livet är också relaterat till studenternas ålder. Det är framför allt de yngre som ägnar mycket tid åt att gå ut och träffa personer och man är mer öppen i sinnet. Senare stabiliseras ens vänskapsrelationer, man tenderar att odla de vänskaper man har. En student menar att det finns en viss nationell dimension i vänskapsbanden. Det är lättare att komma i kontakt med icke-amerikanare eftersom de ofta befinner sig i en liknande situation som studenterna själva, de är i landet för en kortare period, kanske inte tidsbestämd, men i många fall ändå tidsbegränsad:

Ja det, i början så där så var det väl, så, så träffade vi mest folk när man var ute, för då var man liksom bara wow New York, då sov vi aldrig, vi var ute hela tiden, jag bodde tillsammans med Viktor då också. Ja sen lärde man känna folk så där, men sen så, allt eftersom livet blev lite mera så där vardagsaktigt och normalt, så ja jag lärde känna folk på skolan, och du vet det ena leder till det andra och någon känner någon och du vet. Men jag pratade med, i och med att det är så himla lätt att träffa folk här som inte är amerikaner alla år, jag menar det finns ju, ja det är New York liksom. Jag tyckte att det var betydligt enklare att lära känna människor som befinner sig i någorlunda samma situation. Det var mycket lättare att lära känna andra nationaliteter än amerikanare.

En annan aspekt av de nätverk som studenterna bygger upp under sin tid i nordöstra USA och framför allt i New York är att många av dem är mycket internationella. Detta är naturligtvis till stor fördel för den som tänker sig en internationell karriär framöver. Den student som vi citerade inledningsvis i detta avsnitt har själv läst utomlands större delen av sin skolgång och läser vid tiden för intervjun ekonomi i New York. Den internationella bakgrunden kombinerad med livet i världens huvudstad och studier i ekonomi, ett av de mest internationaliserade ämnena (med inriktning mot finans och data, de mest internationaliserade delarna inom ämnet), har en tydlig internationell profil på sina vänskapsrelationer:

Annars kanske du får ett bättre perspektiv på världen... man lär känna sig själv lite bättre som sagt men man förlorar... sin kultur i utbyte då och man förlorar en hel del kompisar fast man bygger nya kontakter, nya kompisar... nu har jag, vissa kompisar i Sverige, jag har kompisar i Frankrike, i Portugal, Israel, Sydafrika, USA, Mexico, hela Latinamerika som jag tror inte att man har om man bor på ett enda ställe i Stockholm och är medelsvensson men det är ju inget fel i det om det är det man vill så men för mig så tror jag inte att jag skulle gilla det så det här är perfekt för mig tror jag och jag vet att åker jag, kanske inte till vartenda land i världen men en hel del så, om inte jag har en kompis som kommer från det landet så har jag en kompis som kanske har en kompis som har en kompis som om de inte har varit i landet så, inte bor där så har de i alla fall varit där och vet var man ska gå och ska akta sig för och sånt. Om inte annat så har varenda person en historia bakom sig så det är väl lite intressant.

FRAMTIDSPLANER OCH NÅGOT OM HUR AMERIKANSK UTBILDNING VÄRDERAS PÅ DE OLIKA SIDORNA AV ATLANTEN

Framtiden är ett laddat kapitel för flertalet studenter. Detta av många olika anledningar. För vissa studenter handlar det om att utveckla strategier som möjliggör att man kan stanna kvar i landet efter sina avslutade studier (studentvisumet omfattar vanligen ett ytterligare år i USA än studierna betingar och under detta år gäller det att hitta en arbetsgivare som är villig att ordna ett arbetstillstånd åt studenten). För andra är det ett svårt val mellan att bege sig tillbaka till Sverige eller försöka skaffa sig förutsättningar för en framtid i USA. Vissa är också inriktade på att fortsätta studera i USA, gärna på en mer känd och betydelsefull skola än den man går på och från dessa studenter krävs mycket energi och förberedelser för att lyckas. För andra är framtiden mindre komplicerad, man läser i USA via ett utbytesprogram och siktar in sig på att avsluta sina studier i Sverige, för att sedan söka ett jobb i Sverige, gärna med en internationell inriktning.

Vad gäller fortsatta studier i utlandet samvarierar detta tydligt med studenternas ålder, ju yngre man är desto fler terminer menar man sig ha kvar av sina studier (av dem som är under 21 år tänker sig 62 % läsa minst fem terminer ytterligare och motsvarande andel bland dem som är 21-22 år är 35 %, bland samtliga studenter ligger andelen på 21 %) och desto mer benägen är man att läsa vidare både utomlands (67 %, 50 %, 44 %) och i Sverige (33 %, 39 %, 32 %) och vice versa för de äldre studenterna (14 % av dem som är över 26 år avser läsa minst fem terminer till och endast 10 % av dem i åldersspannet 25-26 år har denna ambition och 35 % av de tidigare vill studera vidare utomlands, vilket gäller en något större andel av de senare, 44 % och dessa har också en högre andel som avser studera mer i Sverige, 35 %, här har de äldsta den lägsta andelen på 22 %), se Tabell 165. Har man

svenskt ursprung är man något mer orienterad mot vidare studier i Sverige (33 %) och de som klassificeras som första generations invandrare har de högsta andelarna som tänker sig vidare studier i utlandet (55 %). Intressant nog är det också denna grupp som mest klart tänker sig en framtida studiegång i USA (41 % mot 22 % bland samtliga); de andra grupperna har högre andelar som ämnar kombinera studier i USA med studier i andra länder eller enbart satsa på studier i andra länder. De som är födda i Sverige och som har svenskfödda föräldrar har betydligt lägre andelar som tänker sig långa studier i utlandet, minst fem terminer, (17 %, de övriga ligger på andelar mellan 32 % och 41 %). Det finns även en klar könsskillnad, kvinnorna – som redan är i majoritet vad gäller utlandsstudier – prioriterar också i större utsträckning än vad männen gör fortsatta studier i utlandet (47 % mot 38 %) och i mindre utsträckning studier i Sverige (29 % mot 37 %). Benägenheten att studera vidare är självklart kopplat till om man läser i USA som *free mover* eller som utbytesstudent. De senare har en betydligt större andel än de tidigare som tänker sig läsa vidare i Sverige (76 % mot 26 %) medan det omvända gäller för långa studier i utlandet (2 % mot 49 % för minst tre terminer utomlands kvar av nuvarande studier). På frågan huruvida man tänker sig läsa andra typer av studier i utlandet i framtiden är skillnaderna dock inte så stora, utbytesstudenterna har en lite lägre andel (40 % mot 45 %), men är i större utsträckning intresserade av att studera i andra länder än USA (17 % mot 7 %). Till sina studier i Sverige och USA ämnar man lägga studier i ytterligare ett eller flera länder och man siktar därmed på att kunna komponera en mycket kosmopolitiskt *curriculum vitae*.

Det är mycket få studenter som inte kan tänka sig att arbeta utomlands, hela 89 % tänker sig en framtid i utlandet – 30 % i max två år och 59 % mer eller mindre permanent, se Tabell 166. Det mest populära området att se sig i i framtiden är Nordamerika, 81 % kan tänka sig att arbeta där, följt av Västeuropa med 66 %. Därefter är det ett kraftigt hopp till Australien, 26 %, Sydamerika, 15 %, och Afrika, 13 %. De lägsta andelarna har Kina, 3 %, Östeuropa, 5 %, Övriga Asien, 9 % och Japan, 10 %. Studenternas geografiska preferenser är relaterade till vilka typer av studier de bedriver i USA. Det är tydligt att de mest dominerande lärosätena har de högsta andelarna studenter som orienterar sig mot de minst vanliga områdena, 28 % av studenterna på de högst rankade nationella universiteten kan tänka sig att arbeta i Afrika, 24 % i Sydamerika och 9 % i Östeuropa. De näst högst rankade nationella universiteten har nästan lika höga andelar med undantag av Östeuropa, 23 %, 19 % och 0 %. Även konsthögskolorna har höga andelar för dessa länder, 15 %, 23 % och 8 % och man har också den högsta andelen för Japan, 23 %. Dessa höga andelar går inte hand i hand med låga andelar som vill arbeta i Västeuropa eller i Nordamerika, utan man har snarare höga eller medelhöga andelar även här.

Man skulle kunna misstänka att de höga andelarna för de minst populära områdena bland de högst rankade lärosätena uttrycker skillnader mellan studenter som bottnar i sociala skillnader, studenter med högre social bakgrund är överrepresenterade på de mest dominerande lärosätena, men detta samband finner vi inte. Snarare tvärtom. Det är bland mellanskikten bland grupper som barn till tekniker, till klasslärare och till konstproducenter, men även i viss mån också till arbetare som de högsta andelarna som tänker sig en yrkesframtid i Afrika, i Sydamerika eller Östeuropa. För de högsta

sociala skiktens barn, de som kommer från läkarhem, civilingenjörshem, högre lärarhem, är andelarna ibland höga för dessa länder men inte lika höga som för medelklassgrupperna, men mer utmärkande är de höga andelarna som kan tänka sig en framtid i USA, mellan 91 % och 93 %, vilket kan jämföras med 76 % bland studenter med arbetarklassbakgrund och 73 % för barn till klasslärare.

Det mönster som skolorna uppvisar verkar mer tydligt vara kopplat till de ämnen som läses. De ämnen där vi finner de högsta andelarna i de minst eftersökta regionerna är medicin/naturvetenskap, 42 % orienterar sig mot Afrika och 21 % mot Sydamerika, och statsvetenskap med 22 % mot Afrika, 22 % mot Sydamerika, och hela 19 % mot Östeuropa, det vill säga ämnen som är kraftigt överrepresenterade på de mest prestigefulla skolorna. Medicin/naturvetenskap har dessutom mycket låga andelar som intresserar sig för en karriär i Västeuropa, 37 %, eller i Nordamerika, 63 %. Motsatsen hittar vi bland dem som läser ekonomi, som har den lägsta andelen inriktade mot en karriär i Afrika, 7 %, och en låg andel som överhuvudtaget kan tänka sig arbeta i ett land i tredje världen (4 % mot 9 % bland samtliga och 32 % av dem som läser medicin/naturvetenskap; ej redovisat i tabell) parat med den högsta andelen positivt inställda till Västeuropa, 73 %, och till Nordamerika, 91 %. Man kan här se en antydning till de två typer av internationell orientering som exemplifierades ovan i avsnittet Skilda definitioner av det internationella – en hållning där man söker det särskiljande, det exklusiva och det ”autentiska”, och en hållning där man ser det internationella i termer av igenkännande, komfort, avkoppling och förutsägbarhet – återspeglas i hur man prefererar regioner att arbeta i. Det verkar som den första hållningen är mer vanligt förekommande bland dem som läser medicin/naturvetenskap och statsvetenskap på de mest välrenommerade lärosätena, medan den andra hållningen mer är förknippad med ekonomi och studier på lägre rankade lärosäten och handelsskolor. Det ”exotiska” är också mer ”exklusivt”. Motsättningen kan också ses som en skillnad mellan en karriär orienterad mot det privata näringslivet i det senare fallet och en smak för den offentliga sektorn bland de tidigare (av dem som läser ekonomi vill 69 % arbeta inom privat sektor, mot 16 % bland dem som läser medicin/naturvetenskap⁵⁹⁹ och 48 % bland samtliga studenter, och de som läser statsvetenskap har den högsta andelen som exklusivt kan tänka sig att arbeta inom offentlig sektor, 28 % mot ingen student bland ekonomistudenterna och endast 6 % av samtliga studenter).

Att så många tänker sig en hel yrkeskarriär utanför Sveriges gränser beror säkerligen till viss del på att många lockas av den gloria som förknippas med en internationell karriär. En annan orsak går att söka i att man redan hunnit rota sig så mycket i USA att man ser det mer naturligt att fortsätta det liv man slagit in på än att bryta upp än en gång för att slå ner bopålar någon annanstans. Som den student vars utsaga givit namn åt kapitlet säger: ”Jag har blivit vuxen här, jag kom hit när jag var 21 och nu är jag 28. Så vem jag är har ju formats mycket av New York...” Befinner man sig redan i epicentrum, minskar eventuellt attraktionen av andra orter och länder och de erbjudanden och möjligheter som finns kan svårigen matchas på annat håll.

⁵⁹⁹ Lägg dock märke till att 59 % menar att det inte spelar någon roll vilken sektor man arbetar inom, men det säger ändå något annat att så få exklusivt orienterar sig mot den privata sektorn som i fallet med dem som läser ekonomi.

Samtidigt är det viktigt att lyfta fram att det även finns en tvingande, eller semi-tvingande faktor i kalkylen. Vissa studenter menar att de har mycket svårt att tänka sig en karriär i Sverige med de betydligt sämre utkomstmöjligheterna som bjuds. Många av dem som läser på de mest eftersökta skolorna och utbildningar inom ekonomi, medicin, juridik och teknologi för att nämna några av de mest lukrativa utbildningarna, väger löner i USA på mellan 50 000 och 150 000 dollar om året i ingångslöner med goda förutsättningar att relativt snabbt stiga i lönegraderna mot de villkor som erbjuds i Sverige, där lönerna ofta ligger runt en tredjedel eller femtedel av de löner som väntar dem som lyckas i USA. För de flesta ter sig detta val enkelt, man vill prova lyckan i USA, och flera av dem som intervjuats har redan skaffat sig ett första heltidsarbete att starta upp med efter avslutade studier. Huruvida de sedan blivit kvar och hur många i hela populationen som faktiskt lyckas etablera sig på längre sikt är naturligtvis en annan fråga, som skulle kräva omfattande efterforskningar för att besvara. En intressant aspekt i sammanhanget är att många menar att det är mycket finansiellt lockande att satsa på en karriär i USA eller en internationell karriär överhuvudtaget. Den som inte återvänder till Sverige efter sina studier blir återbetalningsskyldig med fem procent av studielånet per år oavsett inkomst i tjugo år, det vill säga att de villkor som gällde dem som läste i Sverige vid denna tid, att man betalar tillbaka fyra procent av sin inkomst gäller inte dem som väljer en yrkeskarriär utanför Sveriges gränser – detta som ett sätt att undvika en alltför stor så kallad *brain drain*. Det många väger in i analysen är de mycket höga kostnaderna för studierna vilket vägs mot de utkomstmöjligheter man ser framför sig. I de mer extrema fallen har man kanske redan investerat dryga miljonen i sin utbildning och det sätt man ser att få igen dessa pengar är att satsa på en internationell karriär, man menar att vinsterna är större än kostnaderna i denna kalkyl, de högre återbetalningskraven kompenseras med råge av de bättre inkomstmöjligheterna.

Men de ekonomiska aspekterna är inte tillräckliga. En lockelse ligger säkert i att den internationella karriären är möjlig. En student som läser på The Wharton School jämför den utbildning han erhållit med det alternativ han övervägde i Sverige, Handelshögskolan i Stockholm:

Handels är en bra skola, men Handels är en bra skola om du ska jobba inom Sverige, ska du jobba utomlands så är Handels en skola bland många andra...

Underförstått är att The Wharton School är en bra skola för den som vill arbeta med världen som arbetsfält, och där Wharton inte är en bra skola bland många andra utan den bästa skolan bland de bästa skolorna. Om man nu får möjligheten att påbörja en mycket lukrativ karriär, varför inte då ta den, verkar många resonera. Om dessutom den investering man gjort, som är en reell investering på den amerikanska marknaden inte erkänns värde i Sverige blir valet än lättare. Att så är fallet menar en annan svensk student på The Wharton School:

– Ja, det är lite svårt med MBA i Sverige, liksom skriver man MBA eller liknande... erfarenheten, det är en sak som är efterfrågad, att ha varit utomlands, att ha engelskan så det är ett stort plus... det jag har lärt mig är också helt *outstanding*, men en MBA i Sverige är inte värt, man bör titta på pengarna och på... då är det inte värt det, men jag har fått ut så mycket annat under de här åren...

– Finns det någon nackdel [med att läsa utomlands]?

– Man har ju tappat lite grann... Man har ju tappat kontakter, speciellt inom yrkeslivet [...] Jag kunde ha haft ett större kontaktnät i Sverige, om man är i Sverige än att vara utomlands.

Studenten pekar på flera problem med att utbilda sig i utlandet, även om det handlar om en världsledande utbildning, om man tänker sig en framtid i Sverige. Studenten menar att löneläget i Sverige är för lågt i jämförelse med andra länder för att det ska vara värt den ekonomiska investeringen. Dessutom förlorar man, under den tid man är iväg och utbildar sig, mycket av de specifika kontakter man byggt upp under sin yrkeskarriär (MBA-utbildningarna fungerar ofta så att man förutsätts ha ett antal års arbetslivserfarenhet och tanken är att man ska växla upp ett par pinnhåll i organisationen tack vare sin utbildning, eller helt byta karriär).

Det som väger upp nackdelarna, menar studenten, är allt annat som hon fått ut av utbildningen. Samma tema återfinns vi hos en svensk student på Harvard University:

Den stora fördelen för mig, [är] två saker, dels är jag på ett väldigt bra ställe att vara på. Här kan jag läsa kurser som inte finns i Sverige, jag får arbeta tillsammans med dem, med de bästa forskarna inom mitt område, få tillgång, få tillgång till hela Harvard's enorma resurser och alla fantastiskt duktiga människor som finns här, så dels det, och sen, dels är det väldigt motiverande.

En annan student betonar den flexibilitet hon menar det ger att utbilda sig i olika nationella kontexter, själv har hon erfarenhet av högre studier i tre länder, nu senast från USA och New York:

Men att, att mina studier utomlands har gett mig insikt i hur olika system fungerar. Fördelar och nackdelar när det gäller olika system och jag tror att om jag, var jag än studerar, eller var jag än undervisar, eller forskar, så tror jag att bara det att jag har liksom levt i de här olika systemen, så kommer jag att kunna bli en, en mer, en bättre yrkesmänniska, på något sätt. Eftersom jag tycker att, har man, kan man dra fördel av sina erfarenheter så, så är det ju liksom flexibilitet, flexibilitet att man, att man liksom inte, inte fixerar sig, inte absoluta värden.

För henne är utbildningens värde i första hand inte förknippat med pekuniära spörsmål (tilläggas bör att hon läser en doktorandutbildning i ett humanistiskt ämne, där problematiken snarare är att få ett arbete överhuvudtaget), utan hon betonar de yrkesmässiga kvaliteterna. Att hon sannolikt kommer att bli en bättre forskare eller lärare utifrån de erfarenheter hon skaffat sig – en förmåga att tänka i relativistiska banor och därmed lättare kunna förhålla sig kritisk.

För att återuppta tråden om hur den amerikanska utbildningen värderas i Sverige kan man tänka sig att kunskaperna om det amerikanska systemet borde vara goda i ett land som beskrivs som ett av de mest amerikaniserade i världen. Kanske är inte kunskaperna så djuplodande när allt kommer omkring. Det menar åtminstone en av de svenska studenterna som läser på en av de mindre kända Ivy League-universiteten:

Men jag menar, jag tror att mina chanser att få möjligheter att göra saker i USA är nog större än i Sverige därför att här så är det ingen som, jag menar här finns det ju ett helt annat sätt av skolor som man ska ha gått på, i alla fall inom teater och reklam och sådana där saker, inom den världen, så har man gått där så är man automatiskt godkänd på något sätt, det är ju så i USA också, det är bara det att i USA så känner man inte till de svenska skolorna och i Sverige så känner man inte heller till de amerikanska skolorna så här är ju ingen intresserad av det, utan att amerikanska... vad jag har sett av det så känns det som att amerikansk utbildning liksom ses ner på rätt mycket och det på något sätt du vet som folk gör, de åker på ett utbytesår i gymnasiet eller någonting så får alla jättebra betyg och så säger man att det är mycket lättare i den

amerikanska skolan än det är i Sverige. Det finns ju väldigt många dåliga amerikanska universitet också men det är ju just det att de har ju så himla mycket där och att det går ju från allt från *community colleges* där vem som helst kan gå, där det inte betygsätts och så, till då de här små privatskolorna, där man i princip investerar i en utbildning, som man sedan räknar med ska betala tillbaka det, där man får de bästa lärarna. Så att det är, jag vet inte, i Sverige så känns intresset ändå ganska svalt för just collegestudier utomlands, eller i USA då.”

Hon kan inte komma på en enda person som hon mött som kommenterat den skola hon läser vid på ett sådant sätt som vittnar om en djupare kännedom om skolan, då är det betydligt vanligare med kommentarer av typen:

– Jaha, du pluggar i USA, men är inte det ganska gymnasialt och så där. Så det kanske inte är så mycket att folk är emot någon slags amerikansk utbildning utan snarare att de känner sig ganska likgiltiga och inte vet någonting om det...

TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSTRATEGIER

vid svenska lärosäten och
bland svenska studenter i Paris och New York

Kapitel IV-V

Mikael Börjesson

Avhandling i pedagogik att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala

Disputationsupplaga

Pedagogiska institutionen och SEC/ILU, Uppsala universitet

SEC Research Reports 37, Nov. 2005

Sociology of Education and Culture
(Utbildnings- och kultursociologi)

Postal address SEC, ILU, Uppsala University
Box 2136, S-750 02 Uppsala
URL www.skeptron.ilu.uu.se/broadly/sec/

Editor of SEC Research Reports: Donald Broady

Akademisk avhandling i pedagogik, att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala.
Detta är en disputationssupplaga.

Mikael Börjesson är verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi
(SEC), Uppsala universitet
Epost: mikael.borjesson@ilu.uu.se

Avhandlingen är tillkommen inom ramen för forskningsprojekten Eliter och transnationella
utbildningsstrategier, finansierat av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet
1995-1998 och Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas
rekryteringsstrategier 1993-2003, finansierat av Vetenskapsrådet (ämnesrådet för humaniora
och samhällsvetenskap) 2002-2004.

Mikael Börjesson

Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York
SEC Research Reports/Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, No. 37

Första tryckningen november 2005

Tryckt vid Universitetstryckeriet, Uppsala universitet

ISBN 91-87252-23-6

ISSN 1103-1115

KAPITEL IV. KAMPEN OM DET ”INTERNATIONELLA” – INVESTERINGAR OCH STRATEGIER VID LÄROSÄTEN I STOCKHOLM

INDELNING

Vi ska nu lämna den stora internationella arenan för att undersöka internationaliseringen i Sverige. Lärosäten i Stockholmsregionen undersöks. Valet av Stockholmsregionen betingas av att det är den mest kapitalstarka regionen i landet och den där också flest ledande lärosäten finns. Det är också den nod i landet som är mest internationell. Internationella företag har sina säten i Stockholm, internationella advokatbyråer finns i staden, ambassaderna ligger i huvudstaden, stadens scener drar till sig internationella storheter. När Nobelpriset delas ut riktas alla blickar inom litteraturens, medicinens och naturvetenskapens världar mot Stockholm. Och så vidare. Även om Stockholm har en helt annan rang i det internationella systemet av regioner än storstäder som Paris och London ingår ändå regionen i detta nätverk och förhåller sig till de storheter vi studerat ovan, nordöstra USA och Paris.⁶⁰⁰

Kapitlet inleds med att vi tecknar bilden av det svenska högskolefältet 1998. Detta ger en förståelse för hur det svenska högskolelandskapet ser ut, vilka polariteter och hierarkier som finns. Vi kan därmed positionera de lärosäten och utbildningar som ingår i undersökningen i ett större sammanhang. De sex lärosätena har valts ut för att de representerar olika, framför allt dominerande, positioner inom högskolefältet (ledande skolor inom sina områden, Handelshögskolan i Stockholm,

⁶⁰⁰ För en analys av Sveriges olika regioners positioner visavi andra regioner i världen och framför allt Europa, se Gunnar Törnqvist, *Sverige i nätverkens Europa. Gränsöverskridandets former och villkor*, Liber-Hermods, Malmö 1993.

Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan och Konstfack, ingår). Utbildningar vid Stockholms universitet representerar något mindre elitbetonade utbildningar, även om vissa, som juristutbildningen och journalistutbildningen, intar ledande positioner i fältet. Lärarhögskolan i Stockholm är det lärosäte som har den mest dominerade positionen.

Merparten av kapitlet utgörs av en redogörelse för lärosätenas och deras institutioners transnationella satsningar. Det är grundutbildningen som står i fokus. Forskningen redovisas mindre heltäckande. Det kommer emellertid att visa sig att forskningen är av stor betydelse för de satsningar som genomförs på grundutbildningsnivå. Kapitlet avslutas med att resultaten sammanfattas och diskuteras. Kapitlets huvudresultat är att de internationella satsningarna följer högskolefältets logik. De dominerande utbildningarna i fältet är även de utbildningar som gör de mest omfattande internationella investeringarna. Dessa skillnader förstås i relation till de kapital lärosätena förfogar över, främst vetenskapligt kapital, men även socialt, symboliskt, kulturellt och ekonomiskt kapital, vilka är mycket ojämnt fördelade. De ledande institutionerna förfogar ofta över resurser, i synnerhet forskningsrelaterade, som vida överstiger dem som finns vid lägre positionerade lärosäten, vilket gör att de har tillräckliga medel för att konkurrera på en transnationell utbildningsmarknad.

Materialet för analysen av det svenska högskolefältet är beställt från SCB och därefter bearbetat. Till grund för studien av lärosätenas internationalisering ligger intervjuer med administrativ personal och studenter som deltagit i utbyten, samt analyser av policydokument och opublicerad statistik. Undersökningen genomfördes 1997.

DET SVENSKA HÖGSKOLEFÄLTET 1998 – ETT TREDIMENSIONELLT RUM

Det svenska högskolefältet höstterminen 1998 har konstruerats utifrån en tabell med 1 366 olika utbildningar och 32 sociala grupper uppdelade efter kön.⁶⁰¹ Vi skiljer här mellan läkarsöner och läkardöttrar, civilingenjörssöner, civilingenjörsdöttrar och så vidare. Skillnaden mellan könen kan neutraliseras genom att vi inte delar upp de 32 sociala grupperna efter kön, det vill säga vi talar då om läkarbarn, civilingenjörsbarn. Därtill har ett antal andra egenskaper, såsom studenternas föräldrars högsta utbildningsnivå, inkomst, nationella härkomst, samt studenternas gymnasiebetyg, högskoleprovspoäng, gymnasieutbildning och nationella härkomst, inkorporerats i analysen som supplementära variabler.⁶⁰²

⁶⁰¹ En viktig inspirationskälla till denna typ av analyser är Donald Broady och Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (Sociology of Education and Culture Research Reports), Stockholm 1992 och Mikael Palme, *Högskolefältet i Sverige. En empirisk lägesrapport*, Arbetsrapport 1989:4, UHÅ FoU, Stockholm 1989. Dessa analyser är i sin tur inspirerade av Pierre Bourdieus stora utbildningssociologiska studier av det franska högskolefältet (Monique de Saint Martin och andra av Bourdieus medarbetare gjorde omfattande insatser i denna forskning), se Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989, för en syntetisk presentation av dessa analyser.

⁶⁰² Supplementära variabler innebär variabler som ej påverkar analysens struktur, men som i efterhand placeras in i den av de aktiva variablerna givna strukturen.

Datamatriken med utbildningar och sociala grupper har analyserats med hjälp av enkel korrespondensanalys.⁶⁰³ Analysen genererar ett tredimensionellt rum, strukturerat i den första dimensionen efter kön, i den andra dimensionen efter en social hierarkisk nivå samt i den tredje dimensionen efter en opposition mellan kulturellt bemedlade grupper och grupper som besitter omfattande ekonomiska tillgångar. Om vi börjar med att studera Graf 86, som ej innehåller utbildningarna utan endast de 32 sociala grupperna uppdelade efter kön samt ett antal supplementära variabler, ges en bild av högskolans sociala struktur betraktad ur de två första ovan nämnda dimensionerna.⁶⁰⁴ Vi kan längs den första, horisontella, axeln – den axel som förklarar mest av spridningen i materialet – se en tydlig tudelning i en manlig del och en kvinnlig del av högskolefältet. På den högra halvan av grafen finner vi uteslutande modaliteterna för söner och på den vänstra halvan endast döttrar. (Detta innebär inte att samtliga kvinnor och män i högskolan befinner sig på helt skilda utbildningar, bara att genomsnittsvärdet för män och kvinnor med ett visst socialt ursprung placerar sig i olika delar av fältet.) Studerar vi de supplementära variablerna lägger de sig som ett bälte mellan männen och kvinnorna. Detta är föga förvånande eftersom dessa variabler ej är uppdelade efter kön. De placerar sig därför i huvudsak mellan modaliteterna för de manliga studenterna och för de kvinnliga studenterna. Några intressanta undantag finns. Studenternas gymnasieutbildningar är tydligt strukturerade efter kön, NVTE/teknisk linje är kraftigt mansdominerade, medan framför allt SPHU/humanistisk linje, men även SPSA/samhällsvetenskaplig linje, ES/MP/tvååriga teoretiska linjer och treåriga yrkesförberedande/tvååriga praktiska linjer är kvinnodominerade.⁶⁰⁵ NVNA/naturvetenskaplig linje och SPEK/ekonomisk linje placerar sig i mer könsneutrala positioner. Därtill kan vi notera att låga betyg hamnar närmare den manliga polen medan låga poäng på högskoleprovet drar mot den kvinnliga polen.

Den andra dimensionen ställer grupper med omfattande (främst kulturella) tillgångar mot grupper med mer begränsade tillgångar mot varandra. I grafens övre del finner vi barn till läkare, universitetslärare, jurister och journalister, det vill säga grupper (med undantag av journalister) vars sociala positioner vilar på omfattande utbildningsinvesteringar. Vid den andra polen, den nedre i grafen, finns grupper som i stor utsträckning kan karakteriseras av att de har mycket blygsamma ekonomiska och kulturella tillgångar. I den utbildningspolitiska debatten benämns ofta dessa grupper som studenter från ”studieovana miljöer”, vilket maskerar det faktum att det rör sig om grupper som till stor del utgör arbetarklassen. Mellan dessa två ytterligheter finns något ovanför origo grupper som räknas till den socioekonomiska kategorin högre tjänstemän och som har mer av ekonomiska

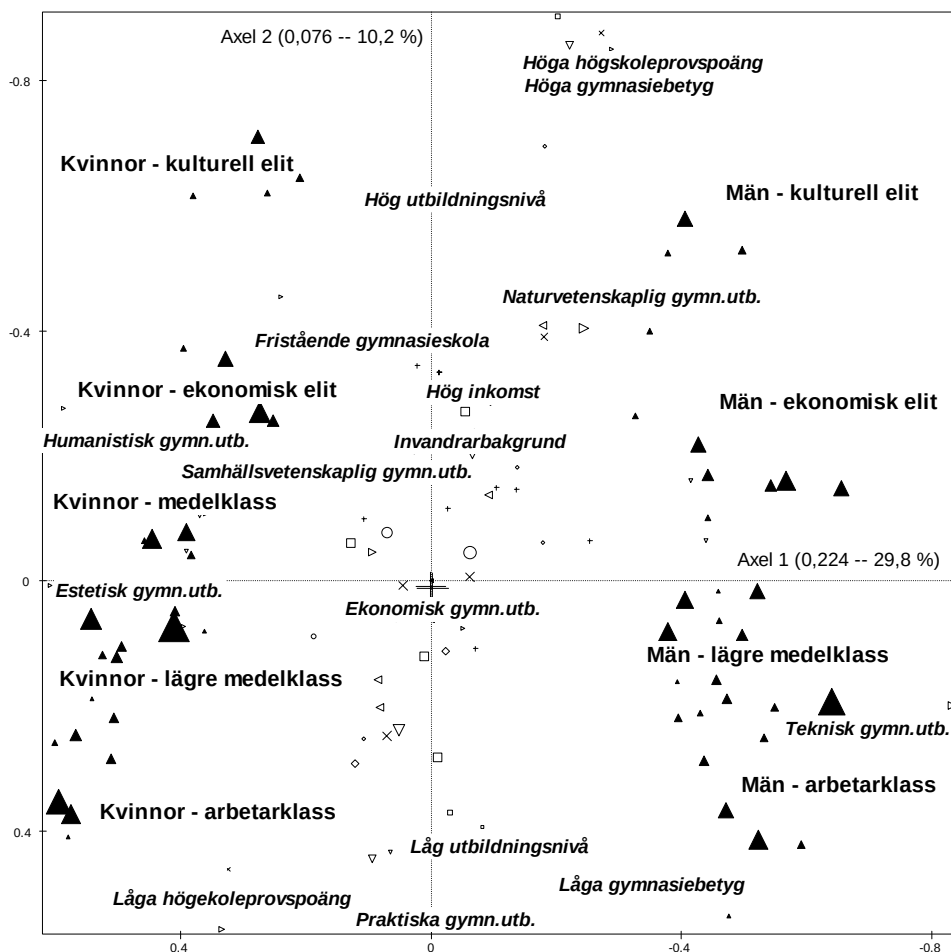
⁶⁰³ För en utförlig presentation, se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004, pp. 36-51.

⁶⁰⁴ En detaljerad beskrivning av grafen, där de enskilda sociala grupperna och de supplementära modaliteterna etiketteras, finns i appendix.

⁶⁰⁵ En rimlig tolkning av det faktum att de treåriga yrkesförberedande/tvååriga praktiska linjer (som i gymnasieskolan har en totalt sett relativt jämn fördelning av könen) är kvinnodominerade är att männen på dessa gymnasieutbildningar inte går vidare till högskolan i samma utsträckning som kvinnorna. Männen har en gynnsammare arbetsmarknad i och med att det går att få relativt värlönlade jobb inom exempelvis industri- och byggsektorn utan investeringar i högre utbildning.

tillgångar än kulturella och utbildningsmässiga. Denna ekonomiska elit (företagsledare, civilingenjörer och högre tjänstemän) har till skillnad från exempelvis läkare och jurister (grupper positionerade högst upp i grafen) betydligt lägre andelar med en längre högskoleutbildning.⁶⁰⁶ Centrerade runt origo finns grupper som räknas till medelklassen (tjänstemän på mellannivå, klasslärare, hälso- och sjukvårdsanställda och tekniker). Under dessa, men ovanför arbetarklassgrupperna, placerar sig grupper som tillhör en lägre medelklass (kontorsanställda, handelsanställda, småföretagare och poliser).

Graf 86. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön samt supplementära variabler, stiliserad, sociala grupper, axel 1 och 2.

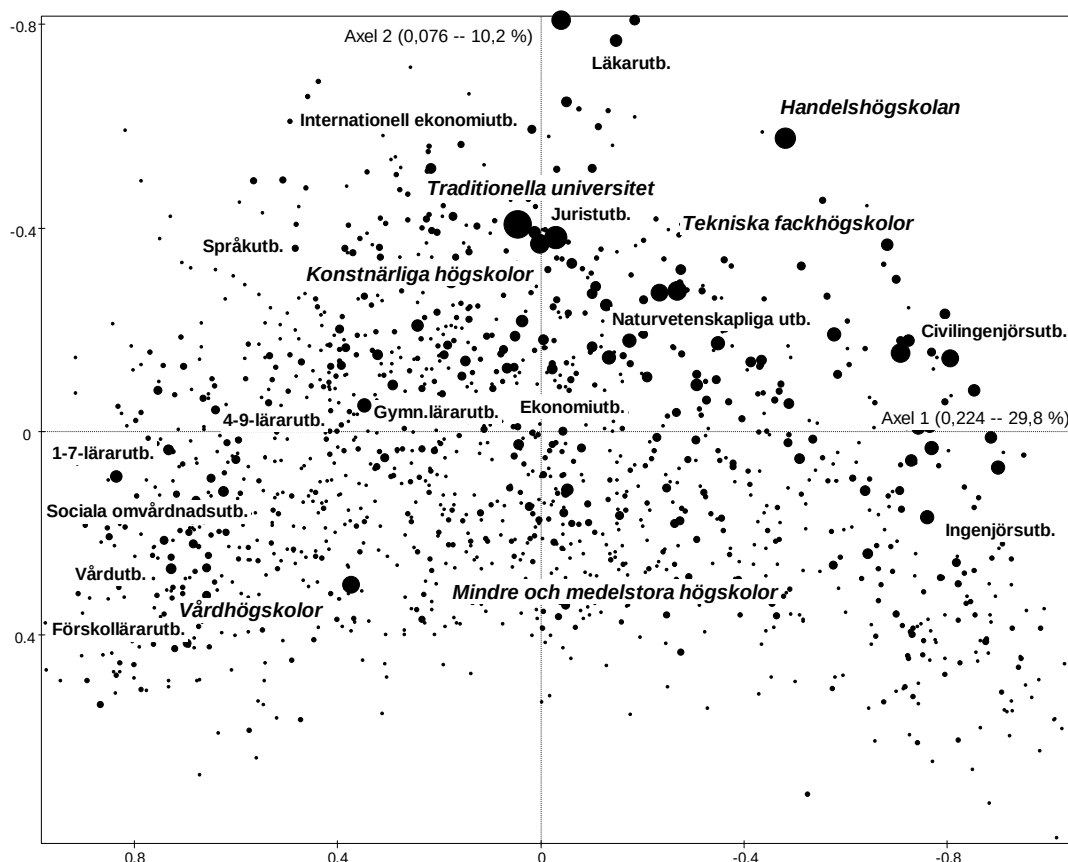

Studerar vi de supplementära variablerna understryker dessa den socialt hierarkiska dimensionen. Ju högre upp i grafen vi rör oss, desto högre utbildningsnivå har föräldrarna. Detta gäller delvis även för inkomster. De högsta inkomsterna hamnar högt i grafen, medan lägre inkomster inte visar något tydligt mönster. De lägsta inkomsterna ligger exempelvis högre i grafen än medelhöga inkomster. Utbildningskapitalet är med andra ord mer centralt för struktureringen av högskolefältet än det

⁶⁰⁶ Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Social klassificering - analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika*. Paper presenterat på Workshop "Kulturellt kapital och sociala klasser", Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

ekonomiska kapitalet. Individernas eget skolkapital, mätt i gymnasiebetyg och poäng på högskoleprovet, stärker denna tes – båda variablerna ökar stegvis när vi rör oss längs med samma axel. Beträffande gymnasieutbildningarna positionerar sig NVNA/naturvetenskapliga linjen och International baccalaureate (IB) högt i grafen, det vill säga studenter med ursprung i de högre sociala skikten (framför allt de med tunga utbildningsinvesteringar) har oftare än andra studenter gått NVNA/naturvetenskapliga linjen och IB. I kontrast till dessa gymnasieutbildningar står de tvååriga praktiska linjerna/treåriga yrkesförberedande programmen längst ner till vänster i grafen.

Graf 87. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, utbildningar, stiliserad, planet av axel 1 och 2.

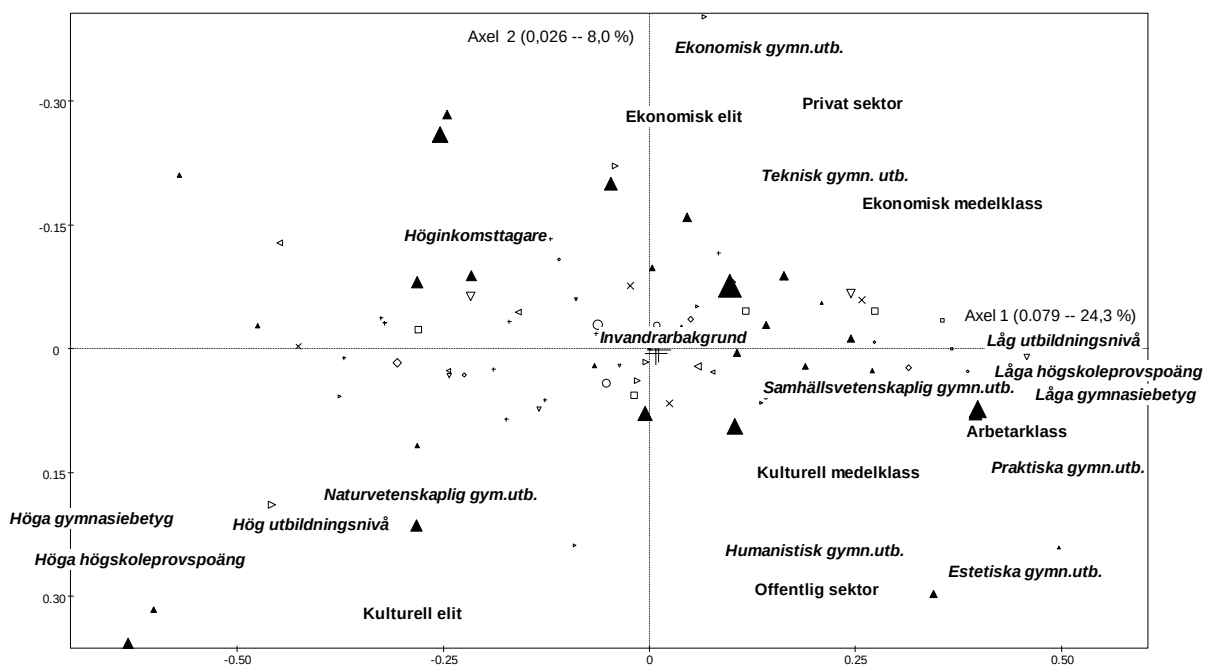

Så långt studenternas sociala karakteristika. Hur är då utbildningarna relaterade till detta sociala rum?⁶⁰⁷ Graf 87 visar hur högskolans olika utbildningar fördelar sig längs den första och andra axeln. Längs den första axeln (som uttrycker en könsmässig dimension) står mansdominerade teknologiska utbildning, såväl ingenjörsutbildningar som civilingenjörsutbildningar, mot kvinnodominerade utbildningar inriktade mot ”vård, skola och omsorg”, det vill säga förskollärarytbildning, fritidspedagogutbildning, lärarytbildningar för de lägre åldrarna, sjuksköterskeutbildningar, omsorgsutbildningar, socionomutbildningar, etc. Längs den andra axeln (den som visar en socialt

⁶⁰⁷ Strukturen av det sociala rummet är en effekt av hur de sociala grupperna fördelar sig på utbildningarna samtidigt som rummet av utbildningar är betingat av det sociala rummets struktur – rummet av sociala grupper och rummet av utbildningar utgör i den binära korrespondensanalysen två sidor av samma mynt.

hierarkisk dimension) står i den övre delen av grafen långa, traditionella, så kallade prestigeutbildningar såsom läkarutbildningen, juristutbildningen, vissa civilingenjörsutbildningar (framför allt arkitekt- och kemiutbildning), journalistutbildning, veterinärutbildningen, samt vissa humanistiska fristående kurser, mot kortare utbildningar inom teknologi (ingenjörsutbildningar och andra utbildningar), vård och utbildning (framför allt fritidspedagogutbildning och förskollärarytbildning) i grafens nedre del. Denna opposition är också en polaritet mellan de traditionella universiteten i Uppsala och Lund, universiteten i Stockholm och Göteborg, och fackhögskolorna (exempelvis Handelshögskolan, Kungl. tekniska högskolan, Karolinska institutet, Sveriges lantbruksuniversitet, Teaterhögskolan) å ena sidan, och mindre och medelstora högskolor och vårdhögskolor å den andra.⁶⁰⁸

Graf 88. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper, samt supplementära variabler, stiliserad, sociala grupper, planet av axel 1 och 2.

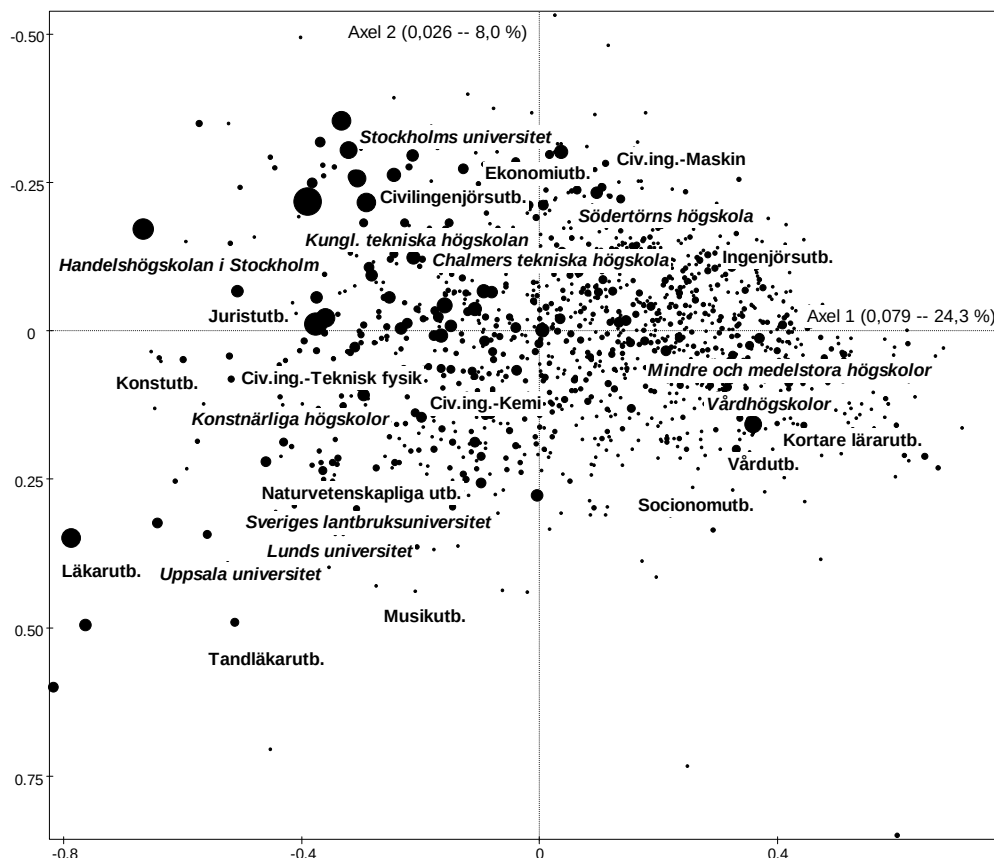

När vi neutraliserar könsskillnaderna och analyserar hur de 32 sociala grupperna fördelar sig på högskoleutbildningarna framträder en tredje polaritet, vilket framgår av Graf 88. Den första dimensionen, återgiven horisontellt i grafen, är densamma som den andra dimensionen ovan: en social hierarkisk polaritet. Den andra dimensionen, vertikal i grafen, differentierar framför allt den sociala eliten längs en axel baserad på förekomst av ekonomiskt och kulturellt kapital. I nedre delen av grafen återfinns barn till de grupper för vilka tunga utbildningsinvesteringar är centrala, det vill säga läkare och universitetslärare i de mest markerade positionerna, ämneslärare och konstproducenter i mindre

⁶⁰⁸ Denna struktur är påfallande stabil. I de analyser som presenteras i Donald Broady, Mikael Börjesson & Mikael Palme, "Det svenska högskolefältet under 1990-talet. Den sociala rekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena", pp. 13-47, 135-154 i Thomas Furusten (red.), *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*, Högskoleverket, Stockholm 2002, har vi använt oss av en klassificering i 300 olika utbildningar. Denna klassificering ger en identisk grundstruktur som den som presenteras i detta sammanhang.

extrema positioner. Mot dessa står i övre delen av grafen barn till företagsledare, jurister, högre tjänstemän i privat sektor, civilingenjörer och högre tjänstemän i offentlig sektor. Med undantag av de senare är dessa till stor del anställda i privat sektor och oppositionen kan även tolkas som en motsättning mellan offentlig och privat sektor.

Graf 89. Det svenska högskolefältet 1998 (32 sociala grupper), stiliserad, utbildningar, planet av axel 1 och 2.

Bland utbildningarna (Graf 89) hamnar vid den kulturella/offentliga polen läkarutbildningar, tandläkarutbildningar, veterinärutbildningen, apotekarutbildningen, vissa naturvetenskapliga utbildningar såsom biologi och kemi, samt humanistiska utbildningar (franska, idéhistoria, teatervetenskap, bland andra). Dessa står i relief till ekonomiutbildningar och de flesta civilingenjörutbildningar, vissa samhällsvetenskapliga utbildningar (främst nationalekonomi, statsvetenskap och andra juridiska utbildningar) samt juridikprogrammet vid Stockholms universitet (dock ej vid Uppsala universitet och Lunds universitet, vilka är placerade mer i mitten) vid den ekonomiska/privata polen.

I viss mån uttrycker polariteten mellan kulturellt kapital/offentlig sektor och ekonomiskt kapital/privat sektor en geografisk differentiering. Vid den förstnämnda polen är de klassiska universitetsstäderna Uppsala och Lund mest företrädade, medan lärosätena i Sveriges två största städer (Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola, Kungl. tekniska högskolan och Handelshögskolan) placerar sig vid den senare polen. Till viss del speglar denna

uppdelning det nationella sociogeografiska rummet. Högre tjänstemän i privat sektor, företagsledare och jurister är tydligt överrepresenterade i Stockholm, medan universitetslärare och läkare är överrepresenterade i de traditionella universitetsstäderna. Man kan exempelvis se att för samma utbildning gäller att den ofta hamnar närmare den kulturella/offentliga polen om den ges vid Uppsala universitet eller Lunds universitet, än motsvarande utbildning vid Stockholms universitet eller Göteborgs universitet (jfr exempelvis juridik, ekonomiutbildningar och teknisk fysik). Ytterligare intressant att notera är att det för en viss kategori utbildningar finns en spridning mellan den kulturella och ekonomiska polen. Detta är kanske tydligast för civilingenjörsutbildningar, där maskinteknik, industriell ekonomi och materialteknik hamnar vid den senare polen och teknisk fysik och kemiteknik dras mot den tidigare. På motsvarande sätt kan vi även för samma utbildning se olika hierarkier beroende på lärosäte. Bland ekonomiutbildningarna intar Handelshögskolan den mest dominerande polen, följt av de internationella ekonomiutbildningar (där franska placerar sig ovanför tyska) vid Uppsala universitet, Lunds universitet och Linköpings universitet. Efter dessa kommer de vanliga ekonomiutbildningarna vid de större universiteten och – i den högra delen av grafen – flertalet av ekonomiutbildningarna vid de mindre och medelstora högskolorna (vilka också i sin tur är hierarkiserade, där exempelvis ekonomiutbildningen i Örebro placerar sig mer till vänster än motsvarande utbildning på Högskolan i Kristianstad).

Från denna övergripande beskrivning av det svenska högskolefältet och dess tre huvuddimensioner skall vi fokusera på de utbildningar och lärosäten vi valt att studera närmare med avseende på dessas transnationella strategier.

ETT URVAL AV LÄROSÄTEN OCH DERAS POSITIONER I HÖGSKOLEFÄLTET

De sex lärosäten som valts ut i undersökningen av svenska lärosätens transnationella investeringar och strategier är Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan, Handelshögskolan i Stockholm, Stockholms universitet, Konstfack och Lärarhögskolan i Stockholm. Stockholms universitet representeras av ett flertal institutioner: den företagsekonomiska, den nationalekonomiska, den juridiska, den statsvetenskapliga, den konstvetenskapliga och institutionen för journalistik, media och kommunikation (JMK). Vid Kungl. tekniska högskolan är det två delfakulteter som undersökts, den för Maskin och materialteknik och den för Informationsteknologi och data, se Tabell 23.⁶⁰⁹

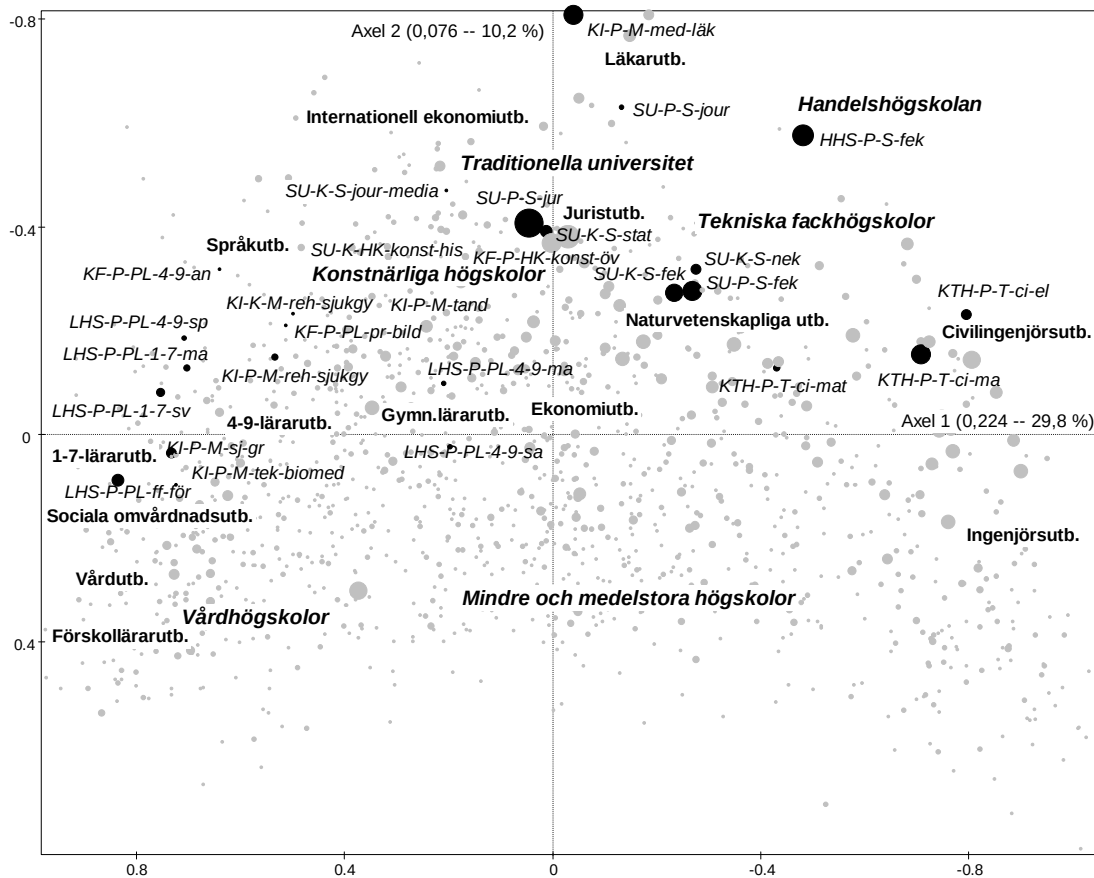
⁶⁰⁹ Undersökningen, genomförd huvudsakligen under våren 1997, är baserad på en serie intervjuer med personal som ansvarar för internationellt arbete dels på central nivå, dels på fakultetsnivå och institutionsnivå. Ytterligare information har hämtats från olika informationsmaterial, exempelvis informationsbroschyrer ämnade för svenska studenter som vill studera utomlands och utländska studenter som är intresserade av att studera i Sverige, statistik över studentmobilitet, årsredovisningar, kursplaner, etc. Vidare har också studenter vid de olika utbildningarna som studerat utomlands intervjuats. För att få en mer generell bild av internationaliseringen har även företrädare för organisationer med ansvar för internationella frågor, som CSN International, Högskoleverket, Svenska Institutet, Sverige-Amerika Stiftelsen och Studying Stockholm intervjuats. Tonvikten ligger på de olika utbildningssätenas internationella satsningar.

Tabell 23. De högskolor/universitet och institutioner som ingår i undersökningen

Lärosäte	Utbildning/fakultet/institution
Karolinska institutet	Läkarutbildningen
Kungl. tekniska högskolan	<i>Delfakulteten för Maskin och materialteknik</i> <i>Delfakulteten för Informationsteknologi och data</i> Ekonomiutbildningen
Handelshögskolan	<i>Företagsekonomiska institutionen</i> <i>Nationalekonomiska institutionen</i> <i>Juridiska institutionen</i> <i>Statsvetenskapliga institutionen</i> <i>Institutionen för journalistik, media och kommunikation</i> <i>Konstvetenskapliga institutionen</i>
Stockholms universitet	
Konstfack	
Lärarhögskolan i Stockholm	

Dessa lärosäten och utbildningar utgör inte ett representativt urval. De är utvalda för att de representerar dominerande positioner i det svenska högskolefältet. Att så är fallet framgår av Graf 90. Flertalet av de undersökta utbildningarna hamnar på den övre halvan av fältet som karakteriseras av en rekrytering av mycket resursstarka studenter. Mest dominerande position intas av läkarutbildningen vid Karolinska institutet, längst upp i mitten av grafen. Till höger flankeras denna av ekonomprogrammet på Handelshögskolan. Denna utbildning har till skillnad från läkarutbildningen en överrepresentation av manliga studenter. I vår undersökning finns ingen tydlig professionsutbildning i den kvinnliga delen av fältet. Den utbildning som kommer närmast är medie- och kommunikationsvetenskap som fristående kurs vid Stockholms universitet. Det är tydligt att det finns en könsdimension i urvalet av utbildningar. De tekniska utbildningarna har en tydlig manlig dominans och placerar sig till höger i grafen. Mot dessa står lärarutbildningarna vid Lärarhögskolan i Stockholm och vissa vårdutbildningar vid Karolinska institutet. Dessa utbildningar är också de som har den lägsta sociala rekryteringen och som avviker mest från de övriga elitpräglade utbildningarna. Flera av Stockholms universitets utbildningar, juristutbildningen, journalistutbildningen och statsvetenskap har en jämn könsbalans och hög social rekrytering. Journalistutbildningen är en av de få utbildningar som sett till den sociala rekryteringen kan matcha Handelshögskolans och Karolinska institutets positioner.

Graf 90. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, utbildningar, stiliserad, undersökta utbildningar utsatta, planet av axel 1 och 2.

Vi måste också komma ihåg att högskolefältet är en konstruktion baserad på studenternas föräldrars yrken och således inte liktydigt med ett svenskt akademiskt fält, det vill säga konstruerat utifrån kapitaltillgångar de svenska utbildningsinstitutionerna besitter (akademiskt/vetenskapligt, ekonomiskt, socialt, symboliskt kapital). Det är sannolikt att om det vetenskapliga kapitalet, baserat på den forskning som bedrivs vid högskolan eller universitetet, vägdes in i analysen skulle vi få ett än mer differentierat fält. De universitet och högskolor som har fasta forskningsresurser⁶¹⁰ svarar för drygt 16 200 FoU-årsverken per år, se Tabell 169. Detta kan jämföras med de mindre och medelstora högskolorna som bidrar med ca 450 FoU-årsverken per år. Vi kan notera att det bland universiteten och högskolorna med fasta forskningsresurser finns stora skillnader i omfattningen av årsverken mellan olika ämnesområden. Medicin och teknik dominerar stort med närmare 4 000 årsverken vardera per år (det är även inom dessa områden som vi finner flest professorer, 569 respektive 477 av

⁶¹⁰ Kategorin ”Universitet och högskolor med fasta forskningsresurser” används av Högskoleverket och innefattar de sex universiteten samt Karolinska institutet, Chalmers tekniska högskola, Kungl. tekniska högskolan, Högskolan i Luleå, Svenska lantbruksuniversitetet, Handelshögskolan i Stockholm och Högskolan i Jönköping. Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, p. 4.

totalt 2 255 professorer år 1995/96).⁶¹¹ Bland de mindre och medelstora högskolorna är däremot samhällsvetenskaplig forskning den mest dominerande och svarar för hälften av FoU-årsverken.

Forskning är även en fråga om finansiering och även i det avseendet är resurserna mycket olik fördelade, se Tabell 170. Av de totala närmare 22 miljarder som går till forskning vid svenska lärosäten förfogar universitet och högskolor med fasta forskningsresurser över hela 21 miljarder. Till de mindre och medelstora högskolorna går 600 miljoner.⁶¹² Bland lärosäten med fasta forskningsresurser är skillnaderna stora. Handelshögskolan i Stockholm har minst med 145 Mkr, (vilket ändå är en och en halv gång så mycket som den mindre högskola som har mest forskningsresurser). Därefter är det ett rejält hopp till nästa högskola med fasta forskningsresurser, Luleå högskola (480 Mkr). Lunds universitet förfogar över de största resurserna (3 300 Mkr). Därefter följer Uppsala universitet (2 800 Mkr) och Göteborgs universitet (2 500 Mkr). Bland högskolorna i Stockholm har såväl Karolinska institutet som Kungliga tekniska högskola tillgång till mer forskningsmedel än Stockholms universitet. Den främsta anledningen till Stockholms universitets relativt blygsamma forskningsfinansiering är att man ej har medicinsk och teknologisk fakultet, vilka är de som genererar de största inkomsterna.

Vi har ovan sett att det råder stora skillnader mellan de dominerande och de dominerade lärosätena i Sverige beträffande studentrekryteringen. Vissa lärosäten domineras av studenter från högre sociala skikt, medan andra framför allt rekryterar studenter från mer modesta förhållanden. Dessa skillnader framträder än tydligare om man också tar hänsyn till olikheter i resurser för forskningen och dess omfattning.

Korresponderar dessa skillnader i villkor vad gäller studentrekrytering och forskningsresurser mot olika grader av transnationella investeringar? Med utgångspunkt i antal utresande Erasmusstudenter per högskola och universitet läsåret 1993/94, Tabell 171, kan hierarkier mellan lärosäten identifieras.⁶¹³ Det finns en stor differentiering mellan de mindre regionala högskolorna, där Högskolan i Växjö, Högskolan i Skövde och Högskolan i Örebro intar tätpositioner bland de regionala högskolorna och Högskolan i Trollhättan/Borlänge, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle/Sandviken och Mälardalens högskola har de lägsta antalen utresande. Bland universiteten har Uppsala universitet och Lund universitet fler utresande Erasmusstudenter än Stockholm universitet och sett i relation till antalet studenter blir skillnaderna än mer markerade. Även Linköpings universitet går om Stockholms

⁶¹¹ Ibid., pp. 82-83.

⁶¹² Typen av finansieringen av forskningen varierar också något mellan de traditionella universiteten och de mindre och medelstora högskolorna. För båda grupperna utgör fakultetsmedel och motsvarande den viktigaste finansieringskällan (ca 55 respektive 40 %) medan den förra gruppen får mer finansiering från forskningsråd (ca 12 mot 2 %) och övriga externa finansiärer (15 mot 12 %) och den senare gruppen mer från statliga myndigheter och kommuner och landsting. Ibid., p. 76.

Bland de mindre och medelstora högskolorna finns väsentliga skillnader i forskningsresurser, se Tabell 170. De med mest forskningsresurser är Mitthögskolan (94 Mkr), Högskolan i Karlstad (80 Mkr), Högskolan i Dalarna (64 Mkr), Lärarhögskolan i Stockholm och Högskolan i Örebro (båda drygt 61 Mkr). Detta kan jämföras med Högskolan i Borås, Högskolan i Kristianstad, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla och Idrottshögskolan som samtliga hade under 20 Mkr i forskningsmedel budgetåret 1995/96 (18 månader).

⁶¹³ Erasmusavtalen är endast en typ av avtal och att för de mer dominerande högskolorna är de egna bilaterala avtalen mer betydande. För de dominerade utbildningsinstitutionerna utgör Erasmusavtalen ofta tillsammans med Nordplusavtalen hela det internationella utbytesprogrammet man har att erbjuda sina studenter.

universitet sett till andel utresande studenter. Däremot går det inte att se någon skillnad mellan Stockholm som region och övriga riket beträffande andel utresande Erasmusstudenter (Tabell 24).

Tabell 24. Stockholms universitet och högskolor jämförda med övriga landets universitet och högskolor med avseende på andel utresande Erasmusstudenter 1993/94.

	Tot. ant. utresande Erasmusstud.	Tot. ant. stud. (endast hgsk m Erasmus)	Tot. ant. stud. (samtliga hgsk)	Andel utr. Erasmusstud. av tot. ant. stud. (endast hgsk m Erasmus)	Andel utr. Erasmusstud. av tot. ant. stud. (samtliga hgsk)
Stockholm	424	55 252	57 601	0,77 %	0,74 %
Övriga Sverige	1 385	177 007	198 841	0,78 %	0,70 %
Totalt	1 809	232 259	256 442	0,78 %	0,71 %

Källa: VHS, Årsrapport för universitet och högskolor 1993/94, p. 41 och SCB, Utbildningsstatistisk årsbok 1995, pp. 300-303.

Studerar vi data för 1995/96 finner vi att inga dramatiska förändringar jämfört med 1993/94. De högskolor som 1993/94 hade ett omfattande Erasmusutbyte relativt sin storlek var 1995/96 de högskolor som hade de mest omfattande utbytet. Den förändring vi kan iaktta är att Erasmusutbyte 1995/96 har etablerats på flertalet av landets vårdhögskolor, men omfattningen här är tämligen blygsam. Enligt en grov indelning av lärosätena i fyra kategorier, universitet och högskolor med fasta forskningsresurser, mindre och regionala högskolor, konstnärliga högskolor och vårdhögskolor, intar den förstnämnda gruppen en dominerande ställning i den meningen att omfattningen av utbytet är stort i jämförelse med de andra kategorierna högskolor (se Tabell 25 och Tabell 26).

Tabell 25. Antal högskolor kategoriserade efter typ av högskola och storlek på andelen utresta studenter inom Erasmus 1993/94.

Typ av högskola	>0,50 %	0,50–1,00 %	1,00–2,00 %	>2,00 %	Totalt ant hgsk m Erasmus	Totalt ant hgsk	Andel hgsk m Erasmus
Univ. o hgsk. m fasta forskn.resurser	4/0 %	5/42 %	3/25 %	0/0 %	12	12	100 %
Regionala högskolor	7/50 %	6/43 %	1/7 %	0/0 %	14	17	82 %
Konsthögskolor	0/0 %	0/0 %	1/50 %	1/50 %	2	8	25 %
Vårdhögskolor	1/50 %	0/0 %	0/0 %	1/50 %	2	29	7 %

Tabell 26. Antal högskolor kategoriserade efter typ av högskola och storlek på andelen utresta studenter inom Erasmus 1995/96.

Typ av högskola	>0,50 %	0,50–1,00 %	1,00–2,00 %	2,00 % <	Totalt ant hgsk m Erasmus	Totalt ant hgsk	Andel hgsk m Erasmus
Univ. o hgsk. m fasta forskn.resurser	0/0 %	6/46 %	6/46 %	1/8 %	13	13	100 %
Regionala högskolor	4/25 %	7/44 %	4/25 %	1/6 %	16	23	70 %
Konsthögskolor	0/0 %	0/0 %	2/67 %	1/33 %	3	9	33 %
Vårdhögskolor	9/69 %	2/15 %	1/8 %	1/8 %	13	23	57 %

Källa: VHS, Årsrapport för universitet och högskolor 1993/94, p. 41, och Högskoleverket, Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96, p. 88.

NÅGRA HÖGSKOLEINSTITUTIONERS INTERNATIONALISERING

KAROLINSKA INSTITUTET

Karolinska institutet, KI, grundades 1810 och är det enda egna universitet inom medicin. Det finns två fakulteter, den medicinska och den odontologiska, och åtta olika program där läkarprogrammet är i särklass störst, se Tabell 27. Man utbildar läkare, tandläkare, sjukgymnaster, logopedier, psykoterapeuter, toxikologer, tandtekniker och optiker. En tredjedel av landets läkare och tandläkare utbildas vid Karolinska institutet.⁶¹⁴ Läsåret 1995/96 hade Karolinska institutet 4 183 studenter registrerade och var därmed den största medicinska utbildningen.⁶¹⁵

Tabell 27. Utbildningar vid Karolinska institutet, nyintagna, totalt antal studenter och examinerade.

Utbildning	Nyintagna	Totalt antal studenter	Examinerade
Läkarutbildning	326	1 505	238
Tandläkarutbildning	100	485	95
Sjukgymnastutbildning	144	360	131
Logopedutbildning	28	56	0
Psykoterapiutbildning	16	24	15
Toxikologutb., steg 1	(intag var fjärde termin)		
Toxikologutb., steg 2	10	10	0
Tandteknikerutbildning	20	20	0
Fristående kurser	1 202	293	0
Totalt	1 846	2 753	469

Källa: <http://www.ki.se/ki/info/siffror.html>, besökt 971217.

Trots att Karolinska institutet är så dominerande i landet vad gäller utbildning av läkare och tandläkare kan inte utbildningen sägas vara det mest prioriterade området. På Karolinska institutets hemsida står följande beskrivning av lärosätets verksamhet:

Karolinska institutet är en forskningsintensiv högskola som avsätter större delen av sin budget för forskningsändamål. Internationellt intar KI en tätplats i fråga om biomedicinsk forskning. Här beslutar man om Nobelpriset i fysiologi eller medicin. Världshälsoorganisationen (WHO) har fem s.k. Collaborating Centers for Research and Training vid KI.⁶¹⁶

Denna beskrivning bekräftas även av Tabell 28 som visar hur stor del av svenska forskningsmedel inom medicin som går till Karolinska institutet.

Tabell 28. Karolinska institutets andelar av svenska forskningsmedel, 1992/93.

Fond/forskningsråd	Milj. SEK till forskning tot.	Milj. SEK till KI	Andel till KI (%)
SAREC (SIDA)	41	23	55
Medicinska forskningsrådet	205	70	34
Cancerfonden	219	85	39
Totalt	465	178	38

Källa: Karolinska institutet, *Policy för internationalisering vid Karolinska institutet. Nuläge och framtidsvisioner*, 1995, p. 17.

⁶¹⁴ Se <http://www.ki.se/ki/info/present.html>, besökt 971217.

⁶¹⁵ Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, p. 114.

⁶¹⁶ Se <http://www.ki.se/ki/info/present.html>, besökt 971217.

En ytterligare indikator på Karolinska institutets dominerande position inom det svenska högskolefältet är att man är den enda institution i landet som har befogenhet att pröva utländska läkares kompetens.⁶¹⁷

En grundpelare i Karolinska institutets internationella arbete är att detta skall baseras på de enskilda forskarnas, lärarnas, studenternas och övrig personals initiativ. Man förleds kanske att tro att det är ett sätt att avsäga sig ett övergripande ansvar och därmed också organisatoriska åtgärder. Så är inte fallet. I dagsläget finns en enhet, internationella sekretariatet, bestående av fyra personer som bland annat ansvarar för EU:s utbildnings- och forskningsprogram och andra övergripande administrativa uppgifterna såsom att utarbeta avtal med andra universitet, organisera utländska besök och sprida information om det internationella arbetet. Internationella sekretariatet fungerar som en serviceenhet för övriga Karolinska institutet vad det gäller internationella frågor.⁶¹⁸ Exempelvis har man här en person som endast arbetar med EU:s forskningsprogram och hjälper till att skriva ansökningar. De olika utbildningarna styrs av en utbildningsnämnd och vissa av de större nämnderna har även en internationell kommitté som ansvarar för det internationella arbetet inom utbildningen. Fram till årsskiftet 1996/97 fanns en internationell nämnd som hade det totala ansvaret för internationaliseringsarbetet på Karolinska institutet: Nämnden var direkt underställd rektor och bestod av representanter för olika grupper på Karolinska institutet, forskare, lärare, studenter och forskarstudenter. Läsåret 1994/95 omsatte den internationella nämnden 16 miljoner kronor på olika internationella satsningar, där KIRT (Karolinska International Research and Training Programme) svarade för hälften av summan.⁶¹⁹ Numera har i stället prorektor fått det övergripande ansvaret. Tanken är emellertid att instifta ett internationellt råd som skall ledas av prorektor och de två dekanerna. Att rådet kommer att ledas av mycket högt uppsatta personer i Karolinska institutets hierarki kan, enligt samordnaren på Internationella sekretariatet, ses som en markering av internationaliseringens betydelse på Karolinska institutet.⁶²⁰ För studenterna finns en internationell studievägledare som ansvarar för administrationen av utbytesplatserna, sköter ansökningsförfarandet, informerar studenterna om vilka möjligheter som finns samt har ansvar för de utländska studenterna som studerar på Karolinska institutet. Vidare ansvarar de olika studentkårerna för sociala aktiviteter och fadderverksamhet för de inkommande studenterna. Den medicinska studentkåren ingår i SWEMSIC som ordnar praktikplatser utomlands för läkarstuderande.

Karolinska institutet har en tradition av studentutbyte för grundutbildningen som sträcker sig tillbaka till 1970-talet. Till en början etablerades utbyten tack vare forskarkontakter och det handlade mest om utbyten med medicinska utbildningar i USA och i viss mån i Europa. Utbytena var inte

⁶¹⁷ Karolinska institutet, *Policy för internationalisering vid Karolinska institutet. Nuläge och framtidsvisioner*, 1995, p. 9.

⁶¹⁸ Beskrivningen av hur det internationella arbetet är organiserat är baserad på Karolinska institutets European Policy Statement, som ingår i Socratesansökan, samt på en intervju med Anna Humble, samordnare på Internationella sekretariatet, 970514.

⁶¹⁹ Karolinska institutet, *Policy för internationalisering vid Karolinska institutet. Nuläge och framtidsvisioner*, 1995, pp. 5-6.

⁶²⁰ Intervju med Anna Humble, samordnare på Internationella sekretariatet, 970514.

reglerade genom avtal och det fanns inte heller någon speciell organisation på Karolinska institutet för att administrera studentutbytet. I och med det ökade intresset från studenternas sida för studier utomlands bildades på 1980-talet en internationell kommitté med ansvar för bl.a. studentutbytet. När det sedan blev möjligt för svenska universitet och högskolor att delta i EU:s utbildningsprogram, var Karolinska institutet den första medicinska utbildningen i Sverige som deltog. Man ingick då i ett pilotprojekt, ett ECTS-nätverk som syftade till att underlätta överföringen av poäng mellan olika nationers utbildningar. Runt 1990-talets mitt skickade Karolinska institutet ut drygt 100 studenter per år, främst till Europa och USA. På läkarprogrammet reste över 50 % av studenterna ut, medan andelarna för de andra utbildningsprogrammen var betydligt lägre, under 20 %. På vissa utbildningar fanns det problem med att arrangera studentutbyte. Logopedutbildningen har det svenska språket som vetenskapligt objekt och därmed begränsas värdet av utlandsstudier. Däremot försöker man här få lärare att tillbringa tid vid utländska universitet. För optikerprogrammet är problemet att det finns tämligen få optikerutbildningar utomlands och möjligheterna till utbyte är därmed kraftigt begränsade.⁶²¹

Karolinska institutet har tre olika utbytesprogram för studenter på grundutbildningen, Nordplus, Erasmus och LINK (Lärarytbildningens internationella kommitté). Inom Nordplus har man bara utbyte med fyra andra universitet, de i Köpenhamn, Helsingfors, Oslo och Tromsø. Erasmusavtalen är flest till antalet och Karolinska institutet har utbyten med i princip samtliga väst- och sydeuropeiska länder, sammanlagt 40 olika universitet. LINK-utbytena är bilaterala avtal mellan Karolinska institutet och universitet i USA (sju stycken), Kanada (två st.), Australien (ett st.), Storbritannien (två st.) och Baltikum (tre st.).⁶²² Även om avtalen med Europa är fler till antalet så skickar man ungefär lika många studenter till USA som till Europa. Däremot tar man emot betydligt fler studenter från Europa. Totalt sett tar man emot ungefär lika många som man skickar iväg, det vill säga ungefär hundra studenter i vardera riktningen varje år.

Enligt den internationelle studievägledaren är utbytesplatserna i USA och Storbritannien mest populära och här räcker platserna inte till dem som söker. För de övriga länderna brukar det oftast finnas plats även om alla inte blir placerade på just det universitet de har sökt. Språket är en av anledningarna till att just USA och Storbritannien är så populära. Beträffande USA framhålls också att utbildningen där är väldigt praktiskt orienterad och att de studerande därmed får gedigen klinisk erfarenhet. Dessutom inom områden som är svåra att praktisera i Sverige, såsom akutkirurgi med mycket skottskador och knivskador. De som åker inom LINK-programmet skiljer sig från Erasmus- och Nordplusprogrammen på så sätt att de studerande fördjupar sig i ett ämne och byter således inte ut någon av de obligatoriska kurserna i läkarutbildningen. Detta innebär att studenterna inte får räkna in sina utlandsstudier eller utlandspraktik i sin utbildning på Karolinska institutet. Därmed förlänger de sin utbildning med ungefär en termin. Beträffande motiv för att studera utomlands nämner studenterna

⁶²¹ Intervju med Anna-Lena Paulsson, internationell studievägledare på Studentexpeditionen, 970515.

⁶²² Karolinska institutet, *Internationellt studentutbyte. Handbok. Läkarutbildningen*, pp. 20-22.

ofta att de vill se något annorlunda, vidga sina vyer, uppleva andra kulturer, men även, som i fallet med praktik i USA, att man vill skaffa sig en specifik kompetens. Förutom intresse för akutmedicin nämns även möjligheten att fördjupningar inom tropikmedicin och medicin i tredje världen eller att man helt enkelt vill se ett annat sjukdomspanorama. Språkerfarenheten verkar inte vara så central. Studenterna på läkarlinjen är högpresterande och de har gått ut gymnasiet med toppbetyg i alla ämnen. Enligt den internationella studiehandledaren har det har aldrig varit några problem med språket för de studenter som åker på utbyten.⁶²³

För att bli uttagen till Karolinska institutets utbytesprogram måste de studerande genomgå en tämligen omfattande ansökningsprocess. Ansökan skall innehålla personuppgifter, CV på engelska, en uppsats på svenska, där de presenterar sig själva och motiverar såväl varför de vill studera utomlands som valet av skola. Dessutom skall någon anställd på Karolinska institutet intyga att den sökande har kapacitet att klara av studierna utomlands. Man lägger även vikt vid olika former av aktiviteter och engagemang utanför undervisningen, såsom kårarbetet i allmänhet och arbete inom det internationella utskottet i synnerhet. Även engagemang i exempelvis Röda Korset och Amnesty är meriterande. Alla sökande rankas och de olika platserna delas ut efter denna rankninglista i den mån att de studerandes utbildningsplaner går att uppfylla. För att få plats vid de skolor som är mest populära spelar ofta betygen en avgörande roll. När man väl blivit antagen skall en kursplan utarbetas. Detta kan ofta vara en komplicerad historia eftersom kurserna är upplagda på olika sätt i olika länder. Slutligen måste de studerande även bli accepterad av de utländska universitet, vilket vanligtvis sker.⁶²⁴

Karaktäristiskt för Karolinska institutet är att de studerande har ett flertal olika möjligheter till studier och praktik utomlands. Förutom möjligheter att studera utomlands via Erasmus, Nordplus och Karolinska institutets egna bilaterala avtal, kan studenterna välja att göra sina examensarbeten utomlands via SIDA:s stipendier för Minor Field Studies. Man kan också läsa kurser i exempelvis globalmedicin och därmed få möjlighet att studera utomlands. Vissa valfria kurserna kan läsas utomlands. Studentkåren ordnar praktikmöjligheter på somrarna utomlands och studenterna har själva ordnat studier av akupunktur i Kina. Dessutom finns möjligheten att både studera en termin i Europa via Erasmus och sedan en eller två terminer i USA via Karolinska institutets egna avtal. Enligt den internationella studievägledaren tar en del av studenterna varje tillfälle de kan studera eller praktisera utomlands och hon påpekar också att i jämförelse med andra medicinska utbildningar i Sverige är Karolinska institutet den utbildning som kan erbjuda de mest omfattande möjligheterna för läkarstudenter att komma utomlands. Även i ett europeiskt perspektiv är Karolinska institutets utbytesprogram med USA omfattande och speciellt.⁶²⁵

På forskningssidan har Karolinska institutet länge haft ett omfattande samarbete med universitet i tredje världen och har drygt 180 forskningsprojektssamarbeten med dessa länder. Den största andelen står för Östeuropa (ca 35 %). Sedan 1986 finns ett speciellt program, KIRT (Karolinska International

⁶²³ Intervju med Anna-Lena Paulsson, internationell studievägledare på Studentexpeditionen, 970515.

⁶²⁴ Ibid.

⁶²⁵ Ibid.

Research and Training Programme), vars mål är att långsiktigt bygga upp forskningskompetens i tredje världen. Regionala KIRT-centra har byggts upp på flera ställen och man samarbetar även med internationella organisationer som WHO, FN och Världsbanken. Den senaste satsningen är ett ökat engagemang i Baltländerna. Det finns även en professur på Karolinska institutet med inriktning på u-länderna. Vidare svarar utländska gästforskare för 20 % av forskningskapaciteten och av de forskarstuderande har ca 25 % utländsk grundexamen. Men Karolinska institutet har inte bara en omfattande forskningssamarbeten med tredje världen och Östeuropa. Från och med 1994 fick man exempelvis två miljoner per år under en sexårsperiod för att främja uppbyggande av gemensamma sammanhållna forskarutbildningsprogram med främst nordamerikanska universitet. Därutöver kan också nämnas ett stort samarbete med Europa, ca 60 forskargrupper deltog i EU:s tredje ramprogram.⁶²⁶

Det är tydligt att det internationella arbetet på Karolinska institutet har hög prioritet. Förutom de mål som föreskrivs i Högskolelagen har Karolinska institutet tre gemensamma mål varav ett är:

att bedriva en internationellt inriktad verksamhet med utbildning och forskning av högsta internationella klass⁶²⁷

Man har även tagit fram en omfattande policy för det internationella arbetet, vilket skedde 1995. Här beskrivs det aktuella läget och olika målsättningar sätts upp fram till och med år 2000. Bland målen kan nämnas att beträffande studentutbytet skall 50 % av läkarstudenterna ha läst åtminstone en kurs vid ett utländskt universitet. Detta mål uppnådde man redan 1997 och utvecklingen hade gått snabbt, 1994 var motsvarande andel 20 % på läkarutbildningen. För övriga utbildningar gäller målsättningen att 20 % av studenterna skall ha studerat utomlands inom utbildningen. Därutöver skall en fullständig läkarutbildning erbjuda på engelska. Samtliga forskarutbildningskurser bör kunna ges på engelska och man bör även annonsera ut dessa i internationella vetenskapliga tidskrifter. För forskningen är målsättningarna beroende av sociogeografiskt område. För samarbete med u-länder gäller följande målsättning:

Det är angeläget att KI:s stora kompetens [...] kan utnyttjas i gemensamma forskningsprogram med forskare i tredje världen och att KI måste vara konkurrenskraftigt för att erhålla en betydande mängd forskningsmedel från SAREC, från de u-landsanvisade medlen i EU:s fjärde ramprogram, samt från WHO. Strategiska satsningar på ett fåtal universitet i u-länderna bör genomföras [...] År 2000 skall KI spela en viktig roll i nationella och internationella satsningar inom biomedicin och internationell hälsa. KI skall vidare ta initiativ när det gäller att utforma policy inom internationella organ för initiativ i utvecklingsländer.⁶²⁸

Beträffande samarbete med Östeuropa är målet att koncentrera detta till vissa länder och universitet framför allt i de baltiska staterna. Utbildnings- och forskningsengagemanget skall fördubblas.⁶²⁹ I och med Sveriges inträde i EU har en betydande del av Sveriges forskningsanslag överförs till EU:s

⁶²⁶ Karolinska institutet, *Policy för internationalisering vid Karolinska institutet. Nuläge och framtidsvisioner, 1995*, pp. 9–12.

⁶²⁷ Ibid., p. 3.

⁶²⁸ Ibid., p. 15.

⁶²⁹ Ibid., pp. 16–17.

ramprojekt och ”det gäller för KI:s och Sveriges övriga forskare att återerövra minst den andel som Sverige bidrar med”.⁶³⁰ Att söka medel från Bryssel är en högt prioriterad fråga. Målsättningen är att 10 % av forskningsmedlen ska komma från EU. ”Ett delmål är att minst en KI-forskare skall vara ledamot av varje kommitté inom EU:s fjärde ramprogram för att bevaka att inriktningen på dessa program är i linje med KI:s strategi och profil.”⁶³¹

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM

Handelshögskolan i Stockholm (HHS, eller SSE – Stockholm School of Economics) grundades 1909 och var den första högre utbildningen inom ekonomi i Sverige. Till en början var Handelshögskolan helt privat. Numera får skolan ekonomiskt stöd av staten. Skolan är det enda lärosätet i Sverige som exklusivt ägnar sig åt utbildning och forskning i ekonomi. I dag går det ca 1 600 studenter på skolan. Ett utmärkande drag för skolan är de omfattande kontakterna med näringslivet. Ett hundratal företag är knutna till Handelshögskolan som samarbetspartners. Dessa svarar för ca 5 % av de totala intäkterna för skolan. Det finansiella stödet är framför allt riktat till internationalisering av forskningen. Studentkåren samarbetar också med näringslivet och har flera företag knutna till sig som kårföretag. Dessa företag har studenterna nytta av i form av exempelvis möjligheter till praktik och examensarbete, såväl i Sverige som utomlands. I informationsmaterial från Handelshögskolan påpekas ofta att flera ledande svenska företagsledare och politiker har en examen från Handelshögskolan. Det finns även en förening för gamla Handelshögskolestudenter, The Alumni Association, med ca 3 000 medlemmar.⁶³²

Det internationella arbetet på Handelshögskolan är organiserat enligt två olika principer. Studentutbyten och internationalisering av grundutbildningen är centralt organiserat och sköts av International Student Affair, som är direkt underställda rektor. International Student Affair har två heltidsanställda och en halvtidsanställd sekreterare. Institutionerna och instituten ansvarar själva för det internationella samarbetet på forskningsnivå. Det finns ingen internationell nämnd men väl en internationell grupp som fungerar som ett diskussionsforum för internationella frågor. Den som har det övergripande ansvaret för det internationella arbetet är rektor.⁶³³

Av de internationella aktiviteterna inom grundutbildningen utgörs den viktigaste satsningen av studentutbytet. Handelshögskolan skickar ut drygt 30 % av en årskull (ca 120 studenter) för studier utomlands en termin och tar emot ungefär lika många utländska studenter. Skolan ingår i två stora nätverk, CEMS och PIM. CEMS (Community of European Management Schools) är ett konsortium där tolv ledande ekonomiutbildningar i Europa ingår. De enda länder i Väst- och Sydeuropa som inte

⁶³⁰ Ibid., p. 17.

⁶³¹ Ibid., p. 17.

⁶³² Stockholm School of Economics, *Annual Report 1995/96*, pp. 5, 12, 13, 16 och presentationsmaterialet Stockholm School of Economics, *The Stockholm School of Economics, Sweden*, passim.

⁶³³ Redogörelsen för Handelshögskolan bygger på intervju med Helena Andersson och Åsa Kjellström, International Student Affair, Handelshögskolan, 970520, såvida ingen annan källa anges.

är representerade inom CEMS är Portugal, Grekland och Irland, länder som vid mitten av 1990-talet hade svaga ekonomier. Endast en skola per land tillåts ingå i CEMS och tanken är att varje land skall representeras av den ”bästa” skolan. Exempelvis företräds Frankrike av HEC (École des Hautes Études Commerciales) i Paris och Storbritannien av London School of Economics. Dessutom är ett femtiotal ledande företag knutna till konsortiet. De svenska företag som är medlemmar är Ericsson, Arthur Andersen, ABB, Trygg Hansa och Alfa Laval. CEMS är finansierat i huvudsak genom medlemsavgifter (dels från skolorna, dels från företagen) och ett visst stöd erhålls även från EU. Man kan även läsa mot en speciell examen, en så kallad CEMS Master, som är giltig i samtliga medlemsländerna. Enligt CEMS Student Guide får 30 % av de examinerade arbete utomlands, vilket är dubbelt så många jämfört med medeltalet för de ledande europeiska ekonomiutbildningarna.⁶³⁴ Intressant att notera är att så gott som samtliga av de specialkurser som ingår i kursplanen är internationellt orienterade, exempelvis kan man läsa International Marketing, Global Business Strategy in the European Context eller Selected Aspects of EU Law. Tanken är även att de som läser mot en CEMS Master skall behärska tre språk flytande, vanligen modersmålet och engelska samt franska, tyska eller spanska.⁶³⁵ Det andra utbytesprogrammet, PIM (Partnership in International Management), är ett världsomspännande nätverk i vilket ett 30-tal ledande handelshögskolor och ekonomiska utbildningsinstitutioner runt om i världen ingår. Här återfinns många av USA:s elitutbildningar, så som Leonard N. Stern School of Business vid New York University, Chicago University och University of California, Los Angeles. Dessutom har man även egna bilaterala avtal med några välrenommerade universitet främst i USA (Columbia University) och Asien (i Japan, Korea och på Filippinerna). För att finansiera framför allt utbytesavtalen med amerikanska universitet har olika privatpersoner och företag donerat medel. Läsåret 1995/96 mottog Handelshögskolan sammanlagt donationer till ett värde av elva och en halv miljon kronor. Av dessa utgjorde en fjärdedel, eller 3 miljoner kronor, donationer till internationella utbyten, gästprofessur, stipendier mm.⁶³⁶ Verksamhetsåret innan donerades tio miljoner till en fond för utbildningsprogram inom ekonomi i Central- och Östeuropa, de baltiska staterna i synnerhet, samt tio miljoner för utbildning i S:t Petersburg.⁶³⁷

De handelsstuderande är väldigt kräsna i sina val av skolor, vilket framgår av Tabell 173 och Tabell 174. Av de tio mest populära ekonomiutbildningarna (sökande per plats) är sju nordamerikanska och den första icke-nordamerikanska ekonomiutbildningen hamnar först på åttonde plats. De tre mest populära skolorna, The Wharton School, Pennsylvania University, Leonard N. Stern School of Business, New York University och Columbia Business School, Columbia University, New York har drygt tjugotalet sökande per plats. Till de mest prestigefyllda universiteten i Nordamerika är antalet platser vanligen få, en eller två, vilket ökar dessa utbytesplatsers exklusivitet. Vissa av de

⁶³⁴ CEMS, *CEMS Student Guide 1996/97*, p. 5.

⁶³⁵ Handelshögskolan i Stockholm, *CEMS på Handelshögskolan i Stockholm 1997*, pp. 7-8, bilaga 3.

⁶³⁶ Stockholm School of Economics, *Annual Report 1995/96*, p. 20.

⁶³⁷ Handelshögskolan i Stockholm, *Årsberättelse 1994/95*, p. 23.

ekonomiska utbildningarna i Europa är också populära, London School of Economics och Prague University of Economics toppar med ungefär tolv sökande på en plats, följda av Université Catholique de Louvain i Belgien med ungefär sju sökande per plats och Wirtschaftsuniversität Wien med dryga fem sökande per plats. I absoluta tal är École des Hautes Études Commerciales (HEC) i Paris, Hochschule St Gallen och Universität zu Köln stora, men här finns även många platser. Till HEC söker ca 35 studenter per år till hela tio platser. De i särklass minst populära utbildningarna är de två handelshögskolorna i Finland. Ingen student sökte dit läsåret 1996/97.

Tabell 29. Handelshögskolans utbyten, antal sökande per år och område.

Område:	Antal platser 1997/98	Antal sökande 94/95	Sökande per plats*	Antal sökande 95/96	Sökande per plats*	Antal sökande 96/97	Sökande per plats*	Snitt ant. sökande per år	Snitt ant. sök. per plats och år*
Norden	16	40	2,50	26	1,63	17	1,06	29,04	1,82
Övriga Europa	64	213	3,33	275	4,30	216	3,38	234,67	3,67
Nordamerika	27	313	11,60	299	11,07	341	12,63	317,67	11,77
Sydamerika	3	9	3,00	12	4,00	17	5,67	12,67	4,22
Asien och Australien	6	35	5,83	43	7,17	29	4,83	35,67	5,94

* Sökande per plats är beräknat på antal platser för 1997/98, vilket gör att siffrorna är något missvisande eftersom det totala antalet platser var något mindre tidigare år.

Källa: Handelshögskolan i Stockholm, *Student Exchange Program 1997/98 Partneruniversitet*.

Ser vi till hur studenternas preferenser av skolor fördelar sig på olika geografiska områden, (Tabell 29), är det tydligt att Nordamerika intar en särställning. Där går det drygt tio sökande per plats. Asien och Australien, Europa förutom Norden, och Sydamerika har mellan fyra och sex sökande per plats, medan Norden är det klart minst populära området med knappa två sökande per plats. De ansvariga för studentutbytesprogrammen berättar att totalt sett är könsfördelning bland de sökande densamma som på Handelshögskolan i helhet, men det finns skillnader mellan vilka länder man söker. De manliga studenterna är överrepresenterade när de gäller sökande till USA, medan de kvinnliga studenterna i större utsträckning föredrar Europa och Australien.

Handelshögskolan har som Karolinska institutet en tradition av studentutbyten. På slutet av 70-talet började studentutbytena bli mer regelbundna även om det inte var frågan om regelrätta utbytesavtal såsom är vanligt i dag. Frånsett samarbete med Svenska Handelshögskolan i Helsingfors (som fungerar som en systerskola till Handelshögskolan i Stockholm), började utbytena med universitet och högskolor i USA och Europa. Under tidigt 1980-tal etablerades kontakter med Japan. Resterande samarbeten tillkom under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Senast i raden av instiftade utbytesavtal är dem med universitet i Östeuropa, ett område vars betydelse snabbt har ökat inom den europeiska ekonomin. Handelshögskolan har även öppnat en filial i Riga, där den första kullen studenter gick ut läsåret 1996/97.

På ett liknande sätt som Karolinska institutet har Handelshögskolan i Stockholm ett väl utarbetat uttagningsförfarande för sina utbytesprogram. Den skillnad som finns är att man på Handels testar språkkunskaperna på dem som söker utbyte inom CEMS-programmet och andra utbyten där undervisningsspråket inte är engelska (de studerande förutsätts ha tillräckliga kunskaper i engelska

eftersom det är obligatoriskt att läsa fem poäng engelska i grundutbildningen). De kriterier som de sökande bedöms efter är i princip desamma som Karolinska institutets, det vill säga grundkriteriet är att de studerande skall ha klarat av de första två årens kurser (fem terminer för MBA-skolorna) och därefter bedöms betyg, social kompetens, utbildnings- och yrkesmeriter, engagemang utanför undervisningen, etc. För de mest populära utbytesuniversiteten gäller naturligtvis att de studerande har toppbetyg. MBA-skolorna förutsätter även att de sökande har arbetat ett par år. En generell policy på Handelshögskolan är att man inte accepterar *free movers*. För att få sina utlandsstudier tillgodoräknade i sin examen från Handels måste studenterna studera utomlands via Handelshögskolans olika utbytesprogram. Anledningen till detta är att man ”har bestämt det här på skolan, då har man koll på vad de läser, man vill inte vara för flexibel i vad man skriver över hit till Handels examen, man vill ha lite koll på vad de tar vägen och vad de läser för kurser, det är en slags kvalitetskontroll.”⁶³⁸ Den som vill läsa utomlands på egen hand nekas emellertid inte detta, men måste då ta ett sabbatsår. Detta gör uppskattningsvis tio till femton studenter varje år (det vill säga 3-5 % av en årskull).

Förutom studentutbytet är det även vanligt att de studerande söker sig utomlands för feriearbete eller för att skriva examensarbete och i detta avseende har man stor hjälp av de kontakter som skolan har med olika företag. (För de som läser inom CEMS-programmet för att ta en CEMS-master är praktik utomlands obligatorisk.) Vissa företag ger även stipendier till studenter som skriver examensarbete utomlands. Överhuvudtaget spelar näringslivet en betydande roll för finansiering av det internationella utbytet. Exempelvis är flera av utbytesplatserna i USA finansierade genom olika stipendier som har donerats till Handelshögskolan.

Handelshögskolan erbjuder även ett relativt stort utbud av kurser på engelska (tretton på höstterminen och tjugo på vårterminen under läsåret 1997/98). Vidare finns även ett International Graduate Program helt på engelska som leder till en Master i International Economics and Business. Programmet omfattar tre terminer och kostar 30 000 Skr per termin.⁶³⁹ Varje år tar man in ungefär tio till femton studenter på programmet.

På frågan hur man uppfattar att Handelshögskola hävdar sig beträffande utbytesmöjligheter i jämförelse med andra svenska ekonomiutbildningar berättar de två anställda på International Student Affair att de är rätt säkra på att Handels ligger bra till med sina dryga 30 %, om man då bortser från vissa internationella ekonomiprogram där utlandsstudier är obligatoriska. De fortsätter:

Jag tror många studenter är medvetna om att vi har bra skolor. Framför allt tror jag det är vår kräsenhet i vilka skolor vi byter med, att vi har ganska bra kvalitetskontroll på de skolor vi har avtal med. Nu när vi har intervjuat studenter så är det sådana som har nämnt att de valt Handels trots att man inte är garanterat den här internationella delen, så har de vetat att utbytesprogrammet är så pass bra, att om man är duktig så kommer man iväg.⁶⁴⁰

⁶³⁸ Intervju med Helena Andersson och Åsa Kjellström, International Student Affair, Handelshögskolan, 970520.

⁶³⁹ Stockholm School of Economics, *Educational Programs and Admission*, pp. 5-6.

⁶⁴⁰ Intervju med Helena Andersson och Åsa Kjellström, International Student Affair, Handelshögskolan, 970520.

Handels är även populärt för svenskar som är bosatta utomlands. Ungefär 10 % av de nyantagna hade gått på ett utländskt gymnasium och enligt informanterna händer det varje vecka att gymnasieelever och föräldrar bosatt runt om i världen ringer och frågar om Handels utbildningar.

Slutligen några ord om forskningen. På Handelshögskolan bedrivs den mesta forskningen inom EFI (Ekonomiska Forskningsinstitutet). Kopplat till Handelshögskolan finns en rad andra institut och forskningsorganisationer, där några är direkt orienterad mot andra delar av världen. Bland dessa kan nämnas The European Institute of Japanese Studies, The Stockholm Institute of East European Economies och Institute of International Business. Varje år bjuds även ett antal gästprofessor in från andra delar av världen. Läsåret 1995/96 besöktes Handelshögskolan i Stockholm av professorer från Columbia University, Massachusetts Institute of Technology, University of Western Ontario, University of Michigan och University of Tsukuba, Japan.⁶⁴¹

KUNGL. TEKNISKA HÖGSKOLAN

Kungl. tekniska högskolan, KTH, grundades 1827 och är med sina över 12 000 studenter den största av Sveriges sex tekniska högskolor och man svarar för en tredjedel av Sveriges kapacitet av teknisk forskning och ingenjörsutbildning på högskolenivå.⁶⁴² De grundutbildningar man erbjuder är arkitektutbildningen, tio stycken civilingenjörsutbildningar (datateknik, elektroteknik, farkostteknik, industriell ekonomi, kemiteknik, lantmäteri, maskinteknik, materialteknik, teknisk fysik och väg- och vattenteknik) samt sex stycken ingenjörsutbildningar. Man samarbetar även med en rad mindre regionala högskolor (bland andra Mälardalens högskola och Högskolan i Falun/Borlänge), där studenterna läser de första åren för att sedan flyttas över till Kungl. tekniska högskolan för de sista två åren. Kungl. tekniska högskolan har 37 olika institutioner och fem olika delfakulteter. MMT (Maskin- och materialteknik) är den största delfakulteten med 2 317 helårsstudenter inom civilingenjörsutbildning 1994/95. Därefter kommer EIT (Elektroteknik och informationsteknologi) med 1 800 helårsstudenter, ALV (Arkitekt, lantmäteri och väg- och vattenbyggnad) med 1 505 helårsstudenter, KKT (Kemi och kemiteknik) med 639 helårsstudenter och TFY (Teknisk fysik) vilka har 609 helårsstudenter.⁶⁴³ Den ekonomiska fördelningen av intäkterna mellan delfakulteterna följer i princip storleken bestämd utifrån antalet studerande med det undantaget att den delfakultet som får den största andelen är Elektroteknik och informationsteknik.⁶⁴⁴

Som på Karolinska institutet kan forskningen sägas vara det primära området på Kungl. tekniska högskolan. Följande information finns på Kungl. tekniska högskolans hemsida:

Utbildningen och forskningen är i världsklass och täcker ett brett område – från naturvetenskap till alla grenar inom tekniken och omfattar även arkitektur, industriell ekonomi,

⁶⁴¹ Stockholm School of Economics, *Annual Report 1995/96*, pp. 10-11, 15.

⁶⁴² Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, p. 114, och Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 4.

⁶⁴³ Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1994/95*, p. 8.

⁶⁴⁴ Ibid., p. 30.

samhällsplanering, arbetsvetenskap och miljöteknik. Förutom forskningen vid institutionerna finns 16 nationella kompetenscentra förlagda till KTH och högskolan är part i ytterligare tre nationella centra, de strategiska forskningsstiftelserna finansierar 13 forskningsprogram/forskarškolor.⁶⁴⁵

Kungl. tekniska högskolan har även den största volymen forskningsårsverken inom teknologi bland de teknologiska fakulteterna (se Tabell 169). Ett annat exempel på Kungl. tekniska högskolans dominerande position är att tio av NUTEK:s totalt 28 kompetenscentra (samarbetscentra mellan högskolor och näringsliv) finns placerade på Kungl. tekniska högskolan.⁶⁴⁶

Det internationella arbetet är organiserat på så sätt att det finns en internationell enhet, Externa relationer, bestående av tio personer med ansvar för internationaliseringen av grundutbildningen, EU:s forskningsprogram, Sveriges satsning på de baltiska staterna, Östeuropasatsningar samt delar av samarbetet med näringslivet. Externa relationer är en serviceenhet och har ingen beslutanderätt. Huvuddelen av det internationella arbetet sker emellertid ute på institutionerna och delfakulteterna. Varje delfakultet har anställd personal som har ansvar för det studentutbytet. De större delfakulteterna, Maskin- och materialteknik och Elektroteknik och informationsteknik har två personer som arbetar med studentutbytet.

Den ansvariga för studentutbytet på Externa relationer menar att Kungl. tekniska högskolan är en väldigt internationell högskola med ett stort studentutbyte. På vissa institutioner är det dagliga språket engelska, det finns många utländska forskare och all publikation sker på engelska. I princip all litteratur på grundutbildningen är på engelska. Däremot ges alla kurser på svenska. De utländska studenter som kommer till Kungl. tekniska högskolan bereds möjlighet att läsa svenska en månad innan studierna börjar.⁶⁴⁷ Man har även inlett satsningar på internationellt orienterade magisterprogram på engelska, där även svenska studenter kan delta. Vid tillfället för undersökningen fanns tre program men fler beräknades inrättas.⁶⁴⁸

Läsåret 1995/96 hade Kungl. tekniska högskolan 23 % av sina civilingenjörsstudenter och arkitektstudenter (357 studenter) utomlands i studier och examensarbete. Det innebar en ökning med åtta procentenheter från läsåret 1994/95.⁶⁴⁹ Den officiella statistiken beräknas emellertid endast på de längre utbildningarna och om de kortare ingenjörsutbildningarna inkluderas sjunker siffran till 16 %. Samtidigt tog man emot 330 studenter, det vill säga nästan lika många som man skickade ut. Det finns klara skillnader mellan länderna och större geografiska områden beträffande kvoten mellan utresande och inkommande (Tabell 175). Totalt sett skickar man ut nästan lika många studenter till väst- och sydeuropeiska länder som man tar emot. Det råder viss obalans. Till Storbritannien skickar man 37 stycken och tar endast emot tretton, medan Spanien skickar dubbelt så många studenter till Kungl. tekniska högskolan som man tar emot och motsvarande siffror för Italien är fyra ut och 24 in. Det

⁶⁴⁵ Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 4.

⁶⁴⁶ Ibid., pp. 27-28.

⁶⁴⁷ Intervju med Åsa Nilsson, koordinator på Externa relationer, Kungliga tekniska högskolan, 970516.

⁶⁴⁸ Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 9.

⁶⁴⁹ Ibid., p. 15.

finns vidare ett kraftigt överskott i balansen med USA, man skickar 76 studenter, men tar endast emot arton, medan det omvända gäller för Östeuropa dit man endast skickade en student men tog emot 66 stycken. Som framgår av tabellen finns det även skillnader mellan de olika utbildningarna på Kungl. tekniska högskolan i andelar som skickas ut. Den största andelen, 44 % av de studerande, finner vi på arkitektutbildningen, följd av Väg- och vattenteknik med 37 % och Materialteknik. De som har den lägsta andelen är ingenjörsutbildningarna med 1 %, och bland civilingenjörsutbildningarna har industriell ekonomi den lägsta andelen, 5 %, följda av elteknik, 8 %, och datateknik, 10 %. Samordnaren för studentutbytet på Externa relationer menade att en viss del av skillnaderna kan förklaras utifrån situationen på arbetsmarknaden. För en nyutexaminerad arkitekt är det tämligen svårt att få ett arbete inom sitt område, medan det omvända gäller för civilingenjörer i data- och elteknik.⁶⁵⁰

I likhet med Karolinska institutet och Handelshögskolan har Kungl. tekniska högskolan en historia av internationella utbyten och kontakter. Exempelvis fanns det på delfakulteten för Maskin- och materialteknik utbyten etablerade på 1970-talet. Ofta har utbytena vuxit fram ur forskarkontakter. De har sedan formaliserats i avtal, men det finns fortfarande ett mått av den gamla informella andan kvar. När ett kontrakt med ett universitet i Australien gick ut glömde man att förnya det, men utbytet har fortsatt ändå som om ingenting hade hänt. Studentutbytet har nu blivit så etablerat att den ansvariga för internationaliseringen på delfakulteten talar om att internationaliseringen har gått in i fas två. Det handlar nu om att få igång ett större utbyte av lärare. För att stimulera detta planerades en omfattande studieresa för lärarna på delfakulteten till tre europeiska universitet. Tanken var att kontakter skulle etableras och att lärarna skulle få sig nya pedagogiska metoder till livs. En annan aspekt av fas två är att etablera kontakter med nya länder. Bland annat satsar man på Chile, Uruguay och Sydafrika, samt eventuellt någon högskola i Asien. För att etablera nya kontakter har man stor nytta av såväl forskare som tidigare studenter. En studieresa till Chile kom till stånd mycket på grund av att en chilensare som läste på Kungl. tekniska högskolan under 1970-talet numer är verksam där. Ett annat område man satsar på är att ordna gemensamma kurser över Internet och här bedriver man ett samarbete med Stanford i USA.⁶⁵¹

För ett yngre ämne som datateknik kan man inte bygga vidare på en tradition av forskning och omfattande forskningskontakter, men studentutbytet har ändå vuxit sig starkt och det finns ett stort intresse för att studera utomlands. Ett problem för de ansvariga är emellertid att hitta lämpliga universitet att byta med. Ofta håller de utländska universiteten och högskolorna betydligt lägre standard än Kungl. tekniska högskolan och de ansvariga är väldigt måna om att hitta utbytespartners som håller ”KTH-standard”. För att få riktigt bra utbytesuniversitet händer det att delfakulteten går in och betalar avgifterna för de studerande, vilket exempelvis är fallet med utbytesprogrammet med Stanford. I likhet med studenter på Handelshögskolan är de blivande civilingenjörerna mycket kräsna i sina val av utbytesskolor. Bland de mest eftersökta universiteten finns de mest prestigefyllda

⁶⁵⁰ Intervju med Åsa Nilsson, koordinator på Externa relationer, Kungliga tekniska högskolan, 970516.

⁶⁵¹ Intervju med Eva Engström, ansvarig för internationaliseringen på delfakulteten för Maskin- och materialteknik, 970516.

universiteten i USA och Europa som Stanford i Kalifornien och École National Supérieure des Télécommunications i Paris. Konkurrensen är därför mycket hård och här spelar ofta betygen en stor roll vid uttagningen.⁶⁵²

Kungl. tekniska högskolan ingår i en rad olika utbytesprogram. Man deltar i Erasmus, Nordplus, Cesaer, Ecata, Tempus, Sefi och två mer exklusiva program, CLUSTER och TIME. CLUSTER (Consortium Link between Universities of Science and Technology for Education and Research) definieras som ”a network based on excellence in education, research, continuing education and know-how transfer.”⁶⁵³ Nätverket startades 1990 och består i dag av elva olika tekniska högskolor i Europa, som bedriver högkvalitativ vetenskap och är erkända världen runt. Exempelvis ingår Imperial College of Science, Technology and Medicine i London och Technische Hochschule Darmstadt. President för CLUSTER är Kungl. tekniska högskolans rektor Janne Carlsson.⁶⁵⁴ TIME (Top Industrial Managers for Europe) är ett större nätverk bestående av ”30 kända tekniska högskolor i Europa”.⁶⁵⁵ Tanken med utbytesprogrammet är att de studerande skall få en examen från två olika högskolor och på så sätt få en bredare kompetens, såväl fackmässigt som kulturellt och språkligt. Kungl. tekniska högskolan är den enda tekniska högskolan i Norden som ingår i nätverket.⁶⁵⁶ Beträffande studentutbyte bör även nämnas att man på Kungl. tekniska högskolan helst ser att de som skall studera utomlands tillbringar ett år vid ett utländskt universitet eftersom man anser att det krävs för att man skall kunna tillgodogöra sig ett främmande språk, ett nytt utbildningssystem och en annorlunda kultur.

Ser vi till utbytet på forskarstuderandenivå råder här en stor obalans mellan inkommande och utgående forskarstudenter. Medan man läsåret 1995/96 tog emot 164 utländska forskarstudenter (1994/95: 132) skickade man bara iväg 28 egna doktorander utomlands. Detta var 27 färre än 1994/95. De inkommande doktoranderna kommer ofta från europeiska länder medan de egna doktoranderna främst väljer att studera och forska i USA.⁶⁵⁷ På forskarsidan är den internationella orientering dominerande. En indikator är var forskarna publicerar sina resultat.

Tabell 30. Konferensbidrag och publicerat material, Kungl. tekniska högskolan, 1994/95 och 1995/96.

	Nationella		Internationella	
	94/95	95/96	94/95	95/96
Konferensbidrag:	295	369	1 360	1 331
Publicerat material:				
1) Antal artiklar i tidskrifter med refereesystem	55	90	1 382	1 350
2) Antal övriga publikationer	471	504	442	417

Källa: Kungl. tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 26.

⁶⁵² Intervju med Ingeborg Löfgren och Ann-Charlotte Kohut, ansvariga för internationaliseringen på delfakulteten för Elektroteknik och informationsteknik, 970513.

⁶⁵³ Se <http://www.admin.kth.se/CA/extrel/edu/cluster.html>, 970521.

⁶⁵⁴ Ibid.

⁶⁵⁵ Kungliga tekniska högskolan, *Att studera utomlands*, p. 7.

⁶⁵⁶ Ibid., p. 7.

⁶⁵⁷ En förklaring till det låga antalet utresande doktorander är att de svenska doktoranderna ofta är äldre än sina utländska kollegor och har bildat familj och att det därför finns såväl finansiella som privata skäl för att inte studera utomlands. Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 24.

Som framgår av tabellen utgör med undantag av övriga publikationer den internationella arenan den i särklass viktigaste för Kungl. tekniska högskolans forskare. Samtliga av de 201 avhandlingar som lades fram 1995/96 (18 mån) hade en engelsk titel och är troligen även författade på engelska.⁶⁵⁸ För att främja samarbete med internationellt ledande universitet fick Kungl. tekniska högskolan 1994 nio miljoner svenska kronor för specifika satsningar. Avtal tecknades med Stanford University, Yale University och Brown University i USA samt med Institut Nationale de Polytechnique i Grenoble (INPG), Frankrike. Kungl. tekniska högskolan satsar även stort på EU:s forskningsprogram och har tecknat 83 kontrakt inom fjärde ramprogrammets industriorienterade del samt koordinerar femton av dessa. För att öka möjligheterna till EU-finansiering har man under våren 1997 genomfört en projektledarutbildning. Vidare har man fått medel från utbildningsdepartementet för att utvidga samarbetet med Östeuropa och under 1995/96 vistades 35 forskarstipendiater vid Kungl. tekniska högskolan.⁶⁵⁹

Till skillnad från Karolinska institutet finns inget direkt utarbetat måldokument för det internationella arbetet. Däremot finns ett antal generella mål uppsatta för Kungl. tekniska högskolan och några mer specifika mål beträffande det internationella arbetet. Det första generella målet lyder enligt följande:

KTH skall vara ett av de främsta tekniska universiteten i världen och det främsta utbildnings- och forskningscentret i Sverige inom våra verksamhetsområden.⁶⁶⁰

För det internationella arbetet gäller att minst 20 % av studenterna skall ha studerat minst en termin utomlands och motsvarande antal utländska studenter skall ha vistats vid Kungl. tekniska högskolan. Om man räknar bort ingenjörsutbildningarna var detta mål uppnått 1997. Man skall vidare öka de internationella kontakterna med de bästa universiteten och högskolorna i världen. För forskningen gäller att man skall upprätta internationellt attraktiva FoU-centra, att man skall publicera sig i internationella tidskrifter och rapportserier, att alla forskarstuderande skall delta och presentera resultat på internationella konferenser och att minst 30 % av forskarstudenterna skall tillbringa tre månader utomlands.⁶⁶¹ Nytt för läsåret 1995/96 var att Kungl. tekniska högskolan skulle delta i alla industrirelaterade EU-program.⁶⁶²

⁶⁵⁸ Ibid., pp. 55-57.

⁶⁵⁹ Ibid., pp. 26, 28.

⁶⁶⁰ Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1994/95*, p. 4.

⁶⁶¹ Ibid., p. 16.

⁶⁶² Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 20.

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Stockholms universitet utgör med sina närmare 31 000 studenter det i särklass största högskolelärosätet i Stockholm.⁶⁶³ Stockholms universitets historia går tillbaka till 1878 då Stockholms högskola grundades. Historikern Per Thullberg beskriver tillblivandet på följande sätt:

I Stockholm var det många som tyckte att de gamla statsuniversiteten i Uppsala och Lund inte var tillräckligt framtidsinriktade. Universiteten sysslade för mycket med de traditionella ämnena inom teologi och humaniora. De var uppbyggda av utbildningen av präster och lärare medan alltför litet utrymme gavs åt den förutsättningslösa naturvetenskapliga forskningen. Så föddes tanken på att skapa ett nytt lärosäte, i Stockholm, landets huvudstad. Förebilder fanns i England och Frankrike. I dessa båda länder – som för övrigt uppfattades som de ledande industrinationerna – hade organisationer bildats för att främja en av kortsiktiga statsintressen oberoende förutsättningslös forskning, Royal Institute of Great Britain respektive Collège de France.⁶⁶⁴

Högskolan fick examensrätt 1904. År 1907 bildades den juridiska fakulteten, 1920 den humanistiska och 1964 tillkom den samhällsvetenskapliga. Stockholms högskola fick universitetsstatus 1960. Per Thullberg konstaterar att Stockholms universitet har behållit den nära kontakten med näringsliv och samhället utanför den akademiska världen trots att dess organisation alltmer kommit att likna de traditionella universiteten i Uppsala och Lund.⁶⁶⁵

Stockholms högskola var till en början beläget i Vasastaden i kvarteren runt Observatorielunden. I och med studentexpansionen på 1960-talet blev lokalbristen akut och ett nytt universitet byggdes vid Frescati strax norr om centrala Stockholm. Arkitekter som David Helldén och senare Ralf Erskine förverkligade ett campusområde enligt amerikansk modell som förutom föreläsningssalar, lokaler för institutionerna, bibliotek även rymmer pubar, restauranger, en stor idrottsanläggning, mm. Området är fortfarande under utbyggnad. De senaste tillskotten är en stor aula, Aula Magna med plats för 1 200 samt ett nytt hus för kulturgeografi, naturgeografi och geologi, Geovetenskapens hus.⁶⁶⁶

Som universitet skiljer sig Stockholms universitet från Uppsala universitet och Lunds universitet i den bemärkelsen att man endast har fyra fakulteter, humanistisk, samhällsvetenskaplig, juridisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet. De största fakulteterna sett till antalet helårsstudenter är den samhällsvetenskapliga (ca 9 500 studenter) och den humanistiska (ca 7 300 studenter), följd av den juridiska med dryga 2 500 studenter och den matematiska-naturvetenskapliga med drygt 2 000.⁶⁶⁷ Sammanlagt finns det ett 80-tal institutioner som varierar stort i storlek. Störst är den juridiska institutionen och den företagsekonomiska institutionen. Vidare finns ca 25 utbildningsprogram och universitetet erbjuder ungefär 800 kurser.⁶⁶⁸

⁶⁶³ Samtliga registrerade individer läsåret 1995/96, Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, p. 114.

⁶⁶⁴ Se <http://www.su.se/Allman/Historia/>, besökt 971217.

⁶⁶⁵ Ibid.

⁶⁶⁶ Se <http://www.su.se/Allman/Campus/>, besökt 971217.

⁶⁶⁷ Stockholms universitet, *Årsredovisning Stockholms universitet 1995-96*, p. 9.

⁶⁶⁸ Ibid., p. 7.

På Stockholms universitet finns en internationell enhet, Enheten för internationella frågor och näringslivskontakter, med åtta anställda. Enheten ansvarar för att koordinera utbytesavtal som Erasmus, Nordplus och universitetets centrala bilaterala avtal samt att bistå forskare med hjälp att söka medel från EU:s forskningsprogram. Det internationella arbetet är till stor del decentraliserat och det mesta sker på institutionsnivå. Detta gör att den centrala enheten inte har ett övergripande ansvar utan snarare fungerar som en serviceenhet. Det har tidigare gjorts försök att lägga fast mer generella riktlinjer för universitetets internationella arbete men detta misslyckades p.g.a. att institutionerna såg detta som ett intrång i deras suveränitet. Det finns visserligen generella målsättningar för Stockholms universitet där det slås fast att Stockholmsuniversitet skall vara "ett universitet med intensivt internationellt utbyte" och att universitetet skall "bidra till att antalet artiklar av svenska forskare publicerade i internationella vetenskapliga tidskrifter ökar samt vidga det internationella forskningssamarbetet"⁶⁶⁹ men det står institutionerna fritt att upprätta mer specifika mål för sin verksamhet. Problemet från den centrala enhetens sida är att man har en bristfällig kontroll över den totala verksamheten och att det är svårt att ta fram tillförlitlig totalstatistik över utbyten, etc.⁶⁷⁰

De internationella studentutbytena har ökat i antal. Utresande studenter inom Nordplus har ökat från 35 studenter under 1993/94 till 70 studenter under 1995/96. De inkommande studenterna har ökat från 41 till 95 studenter.⁶⁷¹ Erasmusprogrammet har expanderat från 30 ICP (Interuniversity Cooperation Programme) och 130 utresande studenter 1992/93⁶⁷² till 67 ICP (varav två är på central nivå, det vill säga omfattar samtliga institutioner på Stockholms universitet) och 268 utresande studenter 1995/96. Antalet inkommande studenter har under samma period stigit från 80 till 224 studenter. Fortfarande var det således inom Erasmusprogrammet fler studenter som åkte ut än det var som kom in till Stockholms universitet. Det har emellertid blivit en bättre balans med åren. En förklaring till den förbättrade balansen är att antalet kurser som ges på engelska har ökat markant de senaste åren och att det läsåret 1997/98 erbjöds närmare 200 kurser på engelska.⁶⁷³ Det finns stora skillnader mellan institutionerna i graden av aktivitet inom Erasmus. De största institutionerna har de största andelarna inkommande och utresande studenter. Den företagsekonomiska och den juridiska svarade för 22 % respektive 15 % av de utresande studenterna och 17 % respektive 32 % av de inkommande läsåret 1995/96. Den nationalekonomiska institutionen som är betydligt mindre än den företagsekonomiska institutionen och den juridiska har även relativt stora andelar utbytesstudenter i båda riktningar (9 % av de inkommande och 8 % av de utresande). De flesta institutionerna skickar ut

⁶⁶⁹ Stockholms universitet, *Årsredovisning Stockholms universitet 1994-95*, p. 8.

⁶⁷⁰ Intervju med Ulla Ljungmarker 970520. Det finns statistik tillgänglig för inkommande och utresande studenter inom de olika utbytesavtalen Erasmus, Nordplus och de centrala bilaterala avtalen, men ej för institutionernas egna bilaterala avtal samt för *free movers* och dessutom har den centrala avdelningen inte heltäckande kännedom om alla internationella forskarutbyten och kontakter på institutionsnivå.

⁶⁷¹ Stockholms universitet, *Årsredovisning Stockholms universitet 1995-96*, pp. 23-24.

⁶⁷² Opublicerad statistik från Enheten för internationella frågor och näringslivskontakter.

⁶⁷³ Stockholm University, *Courses offered in English available for students within Erasmus and other exchange programmes 1997/98*.

och tar emot under 10 studenter.⁶⁷⁴ Den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten har ett betydligt mindre omfattande utbyte än de övriga fakulteterna.⁶⁷⁵

I förhållande till både Erasmus och Nordplus svarar de centrala bilaterala avtalen för en betydligt mindre andel av de inkommande och utresande studenterna. Stockholms universitet hade hösten 1996 centrala bilaterala avtal med nitton utländska universitet, fyra japanska, tre australiska, tre brasilianska, två ryska (Moscow University och S:t Petersburg University), två i USA (New York University och Oklahoma University), ett tyskt (Humboldt Universität zu Berlin) och ett vardera i Kanada, Taiwan, Korea och Egypten. Det är endast ett fåtal platser per universitet, exempelvis har man två platser på New York University, och konkurrensen om de mer populära universiteten är mycket stor i och med att alla studenter på Stockholms universitet som uppfyller behörighetskraven kan söka platserna.

Stockholms universitet ämnar skapa en tydligare profil med ett utbyggt system av Europainriktade kurser såsom Den europeiska unionens idé och historia, Den europeiska rättsordningen och Europeiska miljöproblem samt kurser i EU-språk riktade till studenter som planerar att studera utomlands i EU-länder. Man är i dag det enda universitet i Sverige som kan erbjuda kurser i samtliga EU-språk.⁶⁷⁶

På forskningssidan har Stockholms universitet ökat sin aktivitet i EU:s ramprogram och deltog inom det fjärde ramprogrammet i ett drygt 40-tal forskningsprojekt, där den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten svarar för den absoluta merparten (endast fem projekt sorterar under andra fakulteter). Det dominerande området är Miljö och klimat som svarar för nitton projekt och Havsforskning och marina teknologier med sju projekt. Anledningen till att den humanistiska fakulteten inte medverkar i ett enda projekt är att syftet med EU:s ramprogram är att stödja tillämpningsbar forskning som kan användas för att stärka EU ländernas ekonomi och industriella utveckling.⁶⁷⁷

FÖRETAGSEKONOMISKA INSTITUTIONEN

Företagsekonomi är ett relativt ungt universitetsämne, 1953 blev det ett akademiskt ämne vid Uppsala universitet och i slutet av 1950-talet grundades den företagsekonomiska institutionen i Stockholm som en filial till Handelshögskolan. I slutet av 1960-talet expanderade ämnet snabbt och blev en egen

⁶⁷⁴ För att kunna jämföra dessa siffror behöver naturligtvis hänsyn tas till storleken på institutionernas studentpopulation, men eftersom det handlar om så få utresande och inkommande studenter och att det är svårt att finna en relevant princip för hur andelen utbytesstudenter skall beräknas i relation till antalet studenter. Man bör tillämpa olika principer för programstuderande och kursstuderande, de senare kan oftast inte åka förrän på C och D-nivåerna, och institutionerna ofta tillhandahåller både kurser och program. Det är således svårt att få fram jämförbara tal.

⁶⁷⁵ Stockholms universitets European Policy Statement i ansökan till Socrates.

⁶⁷⁶ Ibid.

⁶⁷⁷ Samtliga FoU-program inom EU:s fjärde ramprogram i storleksordning: Energiforskning (2 221 MECU), Informationsteknologi (1 911), Industri- och materialteknologier (1 623), Telematik (843), Kommunikationsteknologi (630), Jordbruk och fiske (607), Bioteknologi (552), Miljö och klimat (532), Biomedicin och hälsa (336), Transportforskning (240), Marina vetenskaper och teknologier (228), Standardisering, mätning, provning (167), Socioekonomisk forskning (102). Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EU, *EU:s fjärde ramprogram för FoU*, EU/FoU-tryck nr 43, juni 1995.

institution vid Stockholms universitet.⁶⁷⁸ Institutionen är i dag den näst största institutionen på Stockholms universitet med 5 500 studenter.⁶⁷⁹ Man ansvarar för ekonomiskt program med elva inriktningar varav en, International Business Academy, är inriktad på internationell ekonomi. Inriktningen är en av de mest populära och man använder speciella urvalskriterier till antagningen av de 20 platser som utbildningen omfattar. En tanke är att integrera utbytesstudenter vid institutionen för att på så sätt skapa en internationellt präglad undervisningsgrupp där deltagarna kan bidra med olika nationella erfarenheter. All undervisning sker på engelska och studenterna skriver sina examensarbeten på främmande språk. Det är obligatoriskt att studera utomlands inom ramen för inriktningen och i presentationen av programmet framgår att:

på de utländska universiteten är IBA:s studenter ett slags ambassadörer. De förmedlar kunskap om svenskt företagande och svensk kultur till sina lärare och studiekamrater. På liknande sätt för de med sig hem kunskaper om främmande miljöer.⁶⁸⁰

Institutionen erbjuder även tolv kurser på engelska, flera med fokus på internationell ekonomi så som International Economics, International Management och International Business.⁶⁸¹

Enligt den ansvariga för det internationella studentutbytet på grundutbildningsnivå var den företagsekonomiska institutionen en av de första som började med internationella utbyten vid Stockholms universitet. Man etablerade ett nätverk med europeiska universitet, Frescatinätverket, som numera fått finansiering från EU. Man har många avtal inom Erasmus och Nordplus samt en rad egna bilaterala avtal. Sammanlagt skickar man ut mellan 60-80 studenter per år och tar emot ungefär lika många.⁶⁸² Att studera i Australien och i USA är mest populärt. Det är emellertid inte lika lätt att få studenter i USA och engelskspråkiga länder att studera i Sverige:

– Ja, i USA t.ex. har de problem med att skicka studenterna hit. Jag vet inte om det kan bero på om marknadsföringen av Sverige inte är så bra, eller att studenterna är för unga, eller att de inte är vana med att åka hemifrån så långt, till en annan kontinent. Det kanske är en blandning av olika saker. Jag antar att de inte är lika vana vid att resa ensamma som våra studenter är...
– Finns det andra länder som har problem att skicka studenter?
– England kanske, eller engelsktalande länder som Skottland och England. Ibland tycker de att det är för dyrt att komma hit, i och med att de är beroende av sina föräldrar för att finansiera de här sakerna... Det är inte alla gånger vi får studenter från Skottland eller England.⁶⁸³

Ett annat problem beträffande det internationella arbetet är att det är ett resurskrävande projekt utifrån flera aspekter:

[...] jag tror att det är pengar som talar ett klart språk. Det brukar alltid hänga på det. För att internationalisering kostar pengar, det är inte alla gånger det ger ett resultat som du kan mäta i pengar efteråt. Just nu pratar alla i termer om resultat, vad har man åstadkommit, vilka summor har du tagit in i företaget? När det gäller internationalisering så måste du satsa väldigt mycket i

⁶⁷⁸ Se <http://www.fek.su.se/inst/fekinfo.html>, besökt 971217.

⁶⁷⁹ Stockholms universitet, *Stockholms universitets verksamhetsberättelse 1995/96*, p. 13.

⁶⁸⁰ Företagsekonomiska institutionen, *Presentation av inriktningen International Business Academy på ekonomiprogrammet vid Stockholms universitet*.

⁶⁸¹ Stockholm University, *Courses offered in English available for students within Erasmus and other exchange programmes 1997/98*, pp. 22–24.

⁶⁸² Se Tabell 176 för en lista på utbytesuniversitet.

⁶⁸³ Intervju med Angélica Montero-Yáñez, ansvarig för studentutbytet på den företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, 970513.

tid och pengar och mänskliga resurser men det är inte alla gånger du får pengarna tillbaka utan man får andra saker som kan mätas i tid, i lång tid. Det tar tid och det kräver mycket. Man måste vara beredd att satsa, det måste få kosta tycker jag, när vi har våra möten utomlands och ser hur andra länder och institutioner satsar på de här sakerna då undrar man, då ser man att de är amatörer, amatörer på det sättet att vi gör ett väldigt bra jobb med väldigt få resurser.⁶⁸⁴

Ämnet ekonomi har blivit alltmer internationellt med åren. Alltmer betraktas den svenska företagsekonomin i ett globalt perspektiv och det ökade antalet utländska utbytesstudenter har gjort att undervisningen har blivit mer internationell i bemärkelsen att dessa studenter bidrar med olika nationella erfarenheter. Enligt den ansvariga för det internationella arbetet höjer de utländska studenterna kvaliteten på undervisningen: "[...] genom att ha studenter från andra länder får lärarna en kick, så att de hela tiden försöker förbättra föreläsningar [...]" och hon fortsätter och konstaterar att "det är bra PR för vår institution, att studenterna berättar om oss. Det är den bästa PR vi kan få. Man vinner mycket på det, visst är det mer krävande än när du förbereder dina föreläsningar på ditt eget språk, men det man får är väldigt mycket, för studenterna aktivt deltar i de här föreläsningarna, det är inte bara stillasittande tystnad, utan de frågar och ställer krav och ger mycket också."⁶⁸⁵

NATIONALEKONOMISKA INSTITUTIONEN

Den nationalekonomiska institutionen är med sina 1 800 studenter den fjärde största institutionen vid Stockholms universitet och den mindre av de två ekonomiska institutionerna.⁶⁸⁶ Även om ansvaret för ekonomiprogrammet är förlagt till den företagsekonomiska institutionen är det obligatoriskt för de studerande att läsa ett visst antal poäng nationalekonomi. Ämnet ingår även i en del andra program och kan också läsas som fristående kurs.

Som den företagsekonomiska institutionen var den nationalekonomiska institutionen relativt tidigt ute med internationella samarbeten (man inledde 1989 ett samarbete med Kiels universitet och fick genom denna kontakt sedan ingå i ett Erasmusnätverk koordinerat från Kiel). Man erbjuder sjutton kurser på engelska inom grundutbildningen (varav endast tre har "international" i titeln) och på forskarutbildningsnivån ges kurserna på engelska om någon av deltagarna inte behärskar svenska. Man ingår i två Erasmusnätverk och har inom ramen för dessa utbyten med universitet i Glasgow, Rotterdam, Gent, Lille, Poitiers, Aix-Marseille, Paris I, Zaragoza, Lissabon, Coimbra, Ancona, Münster, Kiel, Bergen, Trondheim, Helsingfors. Vidare har man bilaterala avtal med Paris II, Berlin/Humboldt och London/Guildhall. År 1995/96 tog man emot 25 utländska studenter och ungefär lika många svenska studenter studerade utomlands inom ramen för institutionens utbytesavtal.⁶⁸⁷ En generell trend är att intresset bland de svenska studenterna för att åka utomlands har svalnat något medan de utländska studenterna har fått upp ögonen för att läsa nationalekonomi vid Stockholms universitet. Framför allt tyskar är intresserade av att läsa i Stockholm och många av dem stannar kvar

⁶⁸⁴ Ibid.

⁶⁸⁵ Ibid.

⁶⁸⁶ Stockholms universitet, *Stockholms universitets verksamhetsberättelse 1995/96*, p. 13.

⁶⁸⁷ Se <http://www.ne.su.se/undgrad.htm>, besökt 970510.

efter att deras utbytesperiod har tagit slut. Enligt den ansvariga för det internationella arbetet beror detta på att det tyska akademiska systemet med stora muntliga och skriftliga examina i slutet av utbildningen inte uppskattas av studenterna. För de svenska studenterna är de engelsktalande länderna mest intressanta, även om Rotterdam är populärt eftersom man har så många kurser på engelska. Däremot är väldigt svårt att få studenterna intresserade för att studera i Spanien, Portugal och Italien. Det krävs nästan att de har släkt i landet eller ett mycket specifik intresse för något av dessa länder för att någon skall vara intresserad av att åka dit. Till skillnad från den företagsekonomiska institutionen har man inga utbytesavtal med universitet utanför Europa. Här är studenterna i stället hänvisade till universitetets centrala avtal eller till egna initiativ.

Det finns inga specifika målsättningar för det internationella arbetet utan man ansluter sig till de generella mål som finns uppsatta för fakulteten och universitetet, det vill säga att tio procent av de studerande ska tillbringa en period under sina studier utomlands. För tillfället har man en person som arbetar med internationella frågor på grundutbildningsnivå. På forskarnivå är det internationella ett naturligt inslag, vilket framgår av följande citat:

[...] ämnet nationalekonomi är ju väldigt internationellt, alla våra forskare publiceras i utländska tidskrifter och så vidare, och ganska standardmässigt så spenderar våra doktorander en period vid utländska universitet. Det har skött sig väldigt mycket av sig självt. Sen är ju våra forskare involverade i olika internationella projekt, det kan ju vara i princip vad som helst, Lennart Erixson sitter i en nordisk grupp av ekonomer som jobbar kring frågor om det finns någon skandinavisk modell, hur utvecklingen i de nordiska länderna ekonomierna har varit och så, med jämförande studier över åren och Peter Bohm är med i forskningsgrupp som jobbar med globala miljöfrågor, som omfattar nationalekonomer från hela världen och så. Vi tar hit gästforskare. Vi utdelar resestipendier till doktorander som ska resa till utländska konferenser för att presentera *papers*. Man kan säga att vi har en sorts högre seminarium en gång i veckan, per termin, så blir det femton, hälften av dem minst är hållna av utländska forskare.⁶⁸⁸

Forskningens internationella karaktär manifesteras även i det faktum att samtliga av de 38 doktorsavhandlingar som har lagts fram vid institutionen 1985-96 har titlar på engelska och torde således vara skrivna på engelska.⁶⁸⁹

JURIDISKA INSTITUTIONEN

Den juridiska institutionen är den största institutionen bland Stockholms universitets institutioner och har ca 5 700 studenter.⁶⁹⁰ Merparten av de studerande läser inom juristprogrammet, men institutionen ger även kortare kurser inom juridik, framför allt den så kallade JÖKEN, juridisk översiktskurs. Den juridiska institutionen är den enda institution som även utgör en egen fakultet. Storleken på institution gör att man i princip tar ett helt hus av de södra husen i anspråk. Dessutom har man ett eget kårhus, Juristernas hus, där det finns restaurang, pub och bibliotek.

⁶⁸⁸ Intervju med Jana Hejzlar, ansvarig för internationellt arbete vid den nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet, 970513.

⁶⁸⁹ Department of Economics, Stockholm University, *Current Research 1995/96*, pp. 26-30.

⁶⁹⁰ Stockholms universitet, *Stockholms universitets verksamhetsberättelse 1995/96*, p. 13. Man är även den största juridiska institutionen i landet.

Juridiken är ett av de ämnen som kanske tydligast påverkats av internationaliseringen – från att ha varit ett mer eller mindre nationellt orienterat ämne har internationell rätt och EU-rätt fått en allt större betydelse för utbildningen. Detta visar sig bland annat i att alltmer av litteratur är på engelska. Vidare har inte bara utbildningen förändrats, för de nyexaminerade juristerna finns nu en allt större internationell arbetsmarknad att konkurrera på. Det svenska inträdet i EU har naturligtvis spelat en avgörande roll, men även globaliseringen av ekonomin bör ses som en bidragande orsak.⁶⁹¹ Den ansvariga för internationaliseringen av grundutbildningen på den juridiska institutionen menar att allt fler söker sig ut mot en internationell arbetsmarknad. Den ökade internationaliseringen av utbildningen manifesteras i att den juridiska fakulteten har ett av de mest omfattande studentutbytena på Stockholms universitet. Det är 10-15 % av studenterna som studerar utomlands och det talas i universitetets Socratesansökan om att man inom fakulteten har mättat behovet av utbytesstudier. Beträffande studentströmmarna följer dessa den generella trenden för svenska institutioner. De svenska studenterna föredrar engelsktalande länder, vars studenter i sin tur inte är så intresserade av att studera i Sverige, och de svenska studenterna är mindre intresserade av att studera i Sydeuropa, vilket till viss mån bekräftas av den översikten över institutionens utbytesavtal inom Erasmus (Tabell 177). Institutionen har endast utbyten med europeiska universitet men många av de studerande är intresserade av att studera i USA. Detta får studenterna i så fall ordna själva men institutionen ställer upp med att ordna rekommendationsbrev och andra mindre saker.⁶⁹²

En annan indikator på det internationellas ökade betydelse är det ökade utbudet av kurser på engelska – läsåret 1997/98 erbjuds sjutton kurser på engelska.⁶⁹³ Institutionen ansvarar även för två masterutbildningar på engelska, Master of European Law och Master of International and Comparative Law. Det senare programmet är helt ämnat för utländska studenter som dels vill förkovra sig i svensk juridik, dels studera antingen komparativ juridik eller internationell juridik. Varje år antas ungefär 15 studenter. Master's-programmet i European Law är däremot öppet för svenskar att söka och utav de ca 45 deltagarna brukar 10-15 vara svenska. Enligt den ansvariga för internationellt utbyte är magisterprogrammen mycket populära vilket hon ser som ett tecken på att Juridicum har ett gott rykte utomlands:

Vi märker ju också när de utländska studenterna kommer hit att de betygsmässigt har svårare att hänga med på våra kurser här, det är ju på specialkursnivå och i Europa är ju ofta studenterna något yngre än vad våra studenter är så när våra studenter åker ut så har de lättare att få med sig bra betyg hem, det är mer regel än undantag att studenterna kommer hem med AB, alltså högsta betyg och det är ju roligt.⁶⁹⁴

⁶⁹¹ Se avsnittet Internationalisering och professionella fält – om förekomsten av globala fält i det första kapitlet för en redogörelse av juridikens betydelse för globaliseringen.

⁶⁹² Intervju med Maria Fager-Hohenthal, vik. studierektor och internationellt ansvarig på Juridicum, Stockholms universitet, 970515.

⁶⁹³ Stockholm University, *Courses offered in English available for students within Erasmus and other exchange programmes 1997/98*, pp. 14-21.

⁶⁹⁴ Intervju med Maria Fager-Hohenthal, 970515.

Att studenterna på juristprogrammet klarar sig bra i den internationella konkurrensen märks även av att man på institutionen inte har haft några problem med vad som i Europa kallas ”turiststudenter”, det vill säga studenter som ser utlandsstudierna i första hand som ett sätt att komma utomlands och som inte prioriterar studierna i någon större utsträckning. För att komma tillrätta med detta problem har många institutioner inrättat så kallade ”learning agreements” där det fastslås vad studenten åtar sig att genomföra. Detta har man emellertid konsekvent vägrat att införa på Juridicum eftersom man anser att de studenter som man skickar iväg är tillräckligt motiverade ändå. För att garantera att de studenter som man skickar ut kommer att klara av utlandsstudierna genomför man längre intervjuer med samtliga sökande och enligt den ansvariga ger dessa ofta en klar bild av studenternas motivation och förutsättningar. Det är intressant nog inte studenter med de allra högsta betygen som söker sig utomlands. Denna grupp prioriterar i stället att söka tingsmeritering, vilket förutsätter absoluta toppmeriter. Det är snarare den grupp som befinner sig precis under den yppersta eliten som söker sig utomlands i störst utsträckning.

De som får möjlighet att studera utomlands möts i många fall av en helt olik juristutbildning än den de är vana vid. Medan man i Sverige betonar vikten av att förstå de grundläggande principerna för lagen, hur den skall tillämpas, vilka metoder som kan användas, mm. betonas i exempelvis Frankrike, Spanien och England utantillärning av lagens text. Undervisningen är inte heller lika problembaserad som i Sverige.

Juridicum har vidare av tradition ett omfattande utbyte på forskarnivå med många gästföreläsare, gästforskare och utbytesdoktorander – besök och utbyten som har arrangerats utifrån personliga kontakter och inte reglerats via formella avtal. Vissa forskningsinriktningar, som sjörätt, rättsinformatik (omfattar immaterialrätt, det vill säga rätten till olika programvaror, mm.) är väldigt internationellt orienterade.⁶⁹⁵

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN OCH INTERNATIONAL GRADUATE PROGRAMME

Statsvetenskap tillkom som eget universitetsämne i Sverige 1935. Den första professuren inrättades på Stockholms högskola och tillträdades av Herbert Tingsten. Som inom andra universitetsämnen skedde en kraftig expansion av såväl studenter som personal under 1960- och 1970-talen. I mitten av 1990-talet hade institutionen till ca 70 anställda.⁶⁹⁶ Med sina ca 2 100 studenter är den statsvetenskapliga institutionen den tredje största institutionen på Stockholms universitet.⁶⁹⁷ Institutionen ansvarar för kurser i statsvetenskap och har även ansvar för kurser i samhällskunskap (det vill säga skraddarsydda kurser för blivande lärare). Vidare ges fem olika magisterkurser på svenska samt ett magisterprogram på engelska.

⁶⁹⁵ Ibid.

⁶⁹⁶ Se <http://www.statsvet.su.se/htmlstatsvet/>, besökt 971217.

⁶⁹⁷ Stockholms universitet, *Stockholms universitets verksamhetsberättelse 1995/96*, p. 13.

Den statsvetenskapliga institutionen tillhör en av de institutioner på Stockholms universitet som satsar mest på internationalisering. Man har gjort en omfattande satsning på engelskspråkiga kurser.⁶⁹⁸ Dessutom är den statsvetenskapliga institutionen den enda institution på Stockholms universitet som erbjuder möjligheten att studera samtliga kurser från A- till D-nivå på engelska.⁶⁹⁹ För de svenska studenter som är intresserade av att läsa kurser på engelska är det inte nödvändigt att läsa samtliga kurser på engelska. Man kan exempelvis välja att endast läsa B-kursen på engelska. Några av anledningarna den stora satsningen på engelska som undervisningsspråk redovisas av den nuvarande studierektorn:

Någonstans efter första verksamhetsåret blev det klart för mig när jag kom in i det hösten 93, att den sneda balans som fanns på fakulteten, inte bara på institutionen, fakulteten och universitetet, mellan inkommande och utkommande, hade egentligen bara ett enda skäl, en enda orsak, nämligen att vi krävde *de facto* av de utländska studenterna som kom hit att de skulle följa kurserna på svenska. Lika tydligt var det att en av Bryssels huvudidéer med Erasmus var förfelad i många sydeuropeiska länder, det vill säga där hade man särskilda program för utländska studenter dit man överhuvudtaget inte släppte in sina egna studenter vilket betydde naturligtvis utifrån Bryssels perspektiv att integrationstanken var helt förfelad, det var snarast en ghettoisering, här kommer de utländska studenterna de får läsa de här kurserna sen har vi våra andra kurser för våra normala, det vill säga egna studenter. Så det fanns flera konstigheter i den här verksamheten och ett sätt, eller det vi kunde göra någonting åt på institutionsnivå då från hösten 93 då jag kom, det var att försöka att se till så att vi också fick engelskspråkiga kurser. Men, och det var det som var poängen, inte engelskspråkiga kurser för utländska studenter utan engelskspråkiga kurser för svenska studenter, dit, eller där vi också då kunde placera de utländska studenter som inte kunde svenska.⁷⁰⁰

Institutionen ansvarar även för administrationen av ett master's-program på engelska i samhällsvetenskap, International Graduate Programme in the Social Sciences (IGP).⁷⁰¹ Programmet ges i samverkan med flera institutioner inom den samhällsvetenskapliga fakulteten, den nationalekonomiska, den socialantropologiska, den sociologiska och den ekonom-historiska. Programmets historia sträcker sig långt tillbaka i tiden. Dess föregångare, International Graduate School (IGS), startades 1946 och en av tankarna var att utländska studenter, framför allt amerikanska, skulle ges möjlighet att studera svensk samhällsvetenskap på fil.kand.-nivå och från och med 1980-talet även på fil.mag.-nivå. Under 1980-talet och början av 1990-talet, då det inte gick att ta en fil.mag.-examen i Sverige, var IGS den enda utbildning i Sverige som kunde erbjuda en fil.mag.-utbildning. Dock endast för utländska studenter! När sedan fil.mag.-examen infördes tappade IGS sin exklusiva fördel och samtidigt expanderade det internationella studentutbytet och det uppkom andra magisterprogram på engelska vid svenska universitet och högskolor. För att möta den nya konkurrensen började man laborera med ett licentiatprogram, men detta visade sig snart vara en

⁶⁹⁸ Hur många kurser som ges på engelska är emellertid svårt att få fram ur materialet. Enligt Stockholms universitets kurskatalog över engelska kurser 1997/98 ger institutionen sjutton kurser på engelska, men enligt institutionens eget ECTS-informationsmaterial för samma läsår erbjuds endast elva kurser på engelska.

⁶⁹⁹ Det har hittills inte varit några problem att fylla platserna och betygsmedelvärdena har näst intill varit lika höga som för de vanliga kurserna, dvs. runt 4.7, 4.8. Intervju med Bertil Nygren, ställföreträdare prefekt på Statsvetenskapliga institutionen och föreståndare för International Graduate Program (IGP), Stockholms universitet, 970605. Se även Dept. of Political Science, Stockholm University, *Political Science. Course Instructions 1996/97*.

⁷⁰⁰ Intervju med Bertil Nygren, 970605.

⁷⁰¹ Redogörelsen för IGP bygger på en intervju med Bertil Nygren, 970605.

misslyckad satsning varför den lades ned. I stället valde man att skapa någonting nytt delvis i IGS:s anda, ett magisterprogram, International Graduate Programme, på engelska för såväl svenska som utländska studenter där kurserna utifrån olika disciplinära perspektiv skulle ha skandinavisk och gärna svensk eller stockholmsk orientering.⁷⁰² Ambitionen var och är uttalat tvärvetenskaplig. Tanken är att studenterna väljer kurser från olika discipliner och att själva kurserna även är tvärvetenskapliga i sig. Det skulle även vara möjligt för utländska forskarstudenter att endast läsa enstaka kurser för att inkludera i sin forskarutbildning. Programmet sattes i gång läsåret 1995/96 och man tog då in tolv personer. Inför läsåret 1997/98 hade man drygt 100 ansökningar och man räknade med att erbjuda ett 40-tal möjlighet att gå programmet, vilket skulle resultera i att det i praktiken blev en grupp på 20-25 studenter. Man rekryterar studenter från hela världen, men relativt få från Europa (utbudet av denna typ av utbildningar är väldigt stort inom de europeiska länderna). Man har däremot relativt många studerande från Nordamerika, vilket kan förklaras med att man sedan tidigare har ett gott samarbete med många institutioner för Skandinaviska studier samt att man redan har ett rykte tack vare att många av de tidigare IGS-studenterna var amerikaner. Intressant nog är det väldigt få svenskar som söker till programmet, vilket föreståndaren för programmet inte har någon bra förklaring till. I ett svenskt perspektiv är programmet unikt så till vida att det erbjuder specifika kurser knutna till skandinavisk samhällsvetenskap och att man strävar efter att integrera de utländska studenterna i den ordinarie undervisningen.⁷⁰³ I ett internationellt perspektiv har programmet såsom andra svenska masterutbildningar tack vare avsaknaden av terminsavgifter (det är uttryckligen förbjudet i Högskoleförordningen att ta betalt för denna typ av utbildning) en komparativ fördel i jämförelse med exempelvis engelska och amerikanska utbildningar, där terminsavgifterna i många fall är väldigt höga.

Beträffande studentutbyte på grundutbildningsnivå ingår den statsvetenskapliga institutionen i två Erasmusnätverk, ett Nordplusnätverk samt har egna bilaterala avtal med Glasgow College University och Libre Bruxelles Université. Lsåret 1995/96 skickade man iväg 24 studenter och tog emot 26 utländska studenter och motsvarande siffror för läsåret därpå var 23 och 30 (Tabell 178). De flesta åker inom Erasmusprogrammet. Studenterna är som på andra institutioner tämligen selektiva i sina önskemål beträffande universitet:

För att generalisera grovt så kan man väl säga att de flesta vill till engelskspråkiga universitet, de allra flesta tror att engelskspråkiga universitet ligger i England vilken alltså inte är sant därför att andra universitet har samma problem, inte minns de holländska som har varit mycket bättre än många andra på att ha just kurser på engelska. Så det finns alltså kurser på engelska att få också i andra länder... Det är det ena fenomenet man klart kan se som vi försöker hantera. Det andra är att man mycket gärna vill läsa i universitet som ligger i London, Paris och om det

⁷⁰² Bland kursutbudet hittar vi kurser med titlar som The Baltic Region in European Affairs, The Theory and Practice of Swedish Welfare, Swedish Labour Market and Labour Market Policy. Stockholm University, *Master's Programme in Swedish Social Studies*, Stockholm University, 1997/98, 1996, pp. 7, 10, 12.

⁷⁰³ Det vill säga de kurser som erbjuds de utländska studenterna inom master's-programmet och inom graduate-programmet är även öppna för svenska magisterstuderande och forskarstuderande.

är Tyskland helst i Berlin. Det är alltså huvudstadsfenomenet i någon mening och det här är inget konstigt, så här är det.⁷⁰⁴

För att välja ut studenter till de mest populära universiteten använder man sig uteslutande av antal vg-poäng inom statsvetenskap eftersom man anser att det är det enklaste sättet att differentiera studenterna. Hittills har man bara haft ett fall av dryga hundra utskickade studenter där en student helt misslyckats med sina utlandsstudier.

INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK) bildades 1989 genom att Journalisthögskolan och Centrum för masskommunikationsforskning slogs samman. JMK har nyligen flyttat in i nya lokaler i Garnisonen vid Karlavägen. Man ansvarar för två olika utbildningsområden journalistik samt medie- och kommunikationsvetenskap. Inom journalistik erbjuds en längre utbildning omfattande 140-poäng och ett kortare 40-poängsprogram. Dessutom kan vissa fristående kurser läsas. Inom medie- och kommunikationsvetenskap erbjuds endast fristående kurser, från A- till D-nivå. Både vad det gäller program och grund/baskurser är JMK:s utbildningar mycket populära att söka. Journalistutbildningen hade 136 sökande per plats (!) höstterminen 1994, vilket kan jämföras med det program vid Stockholms universitet som var näst mest populärt, psykologlinjen, som hade 47 sökande per plats.⁷⁰⁵ Medie- och kommunikationsvetenskap, 20 poäng grundkurs, hade höstterminen 1995 61 sökande per plats och det var endast Pedagogik med inriktning mot Personal, Arbete och Organisation som hade fler sökande, 83 stycken.⁷⁰⁶

Den internationella verksamheten är relativt ny på JMK och började byggas under mitten av 1990-talet. Innan dess fanns inget organiserat utbyte, inga kurser på engelska och själva utbildningen var till stor del orienterad mot svenska förhållanden. Man var visserligen med om att formera en samarbetsorganisation för europeiska journalistutbildningar, European Journalism Training Association (EJTA) 1989, men var sedan inte speciellt aktiv förrän tills för några år sedan. Sedermera har man inom EJTA utvecklat ett studentutbyte som har stöd genom EU:s Erasmusprogram. Förutom att man träffas med jämna mellanrum för att diskutera gemensamma problem och utveckla läroplaner, etc. ansvarar man för ett projekt, Euroreporter, där tanken är att studenter från olika journalisthögskolor skall samlas vid en värdinstitution för att under en kortare period producera journalistik i olika former. Det är många av studenterna som är intresserade av att medverka i Euroreporter. Den ansvarige för internationaliseringen på journalistutbildningen menar emellertid att fördelarna för de studerande inte i första hand är professionella:

[...] Som jag ser det är det viktigaste som man lär sig är inte på den professionella nivån, för där ligger vi ganska högt i Sverige, vi är ganska duktiga vad det gäller journalistik. Det är ju snarare det att studenterna lär sig att det finns andra värderingar, att det finns andra sätt att se på

⁷⁰⁴ Intervju med Bertil Nygren, ställföreträdare prefekt på Statsvetenskapliga institutionen och föreståndare för International Graduate Program (IGP), Stockholms universitet, 970605.

⁷⁰⁵ Stockholms universitet, *Årsredovisning 1994/95*, p. 14.

⁷⁰⁶ Stockholms universitet, *Årsredovisning 1995/96*, p. 12.

journalistik, i andra sätt att jobba, andra sätt att förhålla sig till både till källor och till läsare. För journalistiken är ju väldigt nationellt färgad. Sådant är viktigt, för att vidga de svenska studenternas vyer, så att de inte tror att allt är som i Sverige, för det är det inte. Som t.ex. när vi hade Euroreporter här i Stockholm för två år sen, då var det jag som hade hand om produktionen, då handlade det om internationell brottslighet och där skiljer det sig väldigt mycket mellan olika länder hur mycket man lämnar ut av misstänkta personer. För italienarna var det självklart att man skrev ut både namn och adress och hade bild på alla misstänkta brottslingar (skratt), vilket det inte var för de svenska studenterna, men det blir ganska intressanta diskussioner för då måste man ju ena sig när man ska göra en tidning sedan. Vilken standard ska vi ha i den här tidningen?⁷⁰⁷

JMK är även med i ett av EJTA:s studentutbytesnätverk, som är ett Erasmusnätverk. I nätverket ingår journalisthögskolor i Holland, England, Frankrike, Finland och Italien. Här försöker man göra kurser på engelska som skall kunna ingå i samtliga utbildningar. Exempelvis ansvarar skolan i Helsingfors för en engelskspråkig kurs i utrikesrapportering, skolan i Holland för en kurs inriktad på EU-bevakning. JMK startade en fristående 20 poängskurs på engelska våren 1996. Kursen heter Global Electronic Journalism och handlar om den nya elektroniska journalistiken. Kursen innehåller bl.a. research i databaser på Internet och elektronisk publicering, det vill säga att konstruera hemsidor för en internationell publik. Under våren 1997 gick 20 studenter kursen och ungefär tio tolv av dessa var utländska studenter. Eftersom informationen om kursen ligger på nätet får JMK ganska mycket frågor om kursen från runt om i världen. Enligt den ansvarige för internationaliseringen är den väldigt populär och mycket uppskattad av deltagarna. JMK har emellertid haft problem att finansiera kursen och från och med läsåret 1997/98 medverkar Södertörns högskola och bistår med finansiella medel.

Vidare ingår journalistutbildningen i ett Nordplusnätverk samt har ett bilateralt avtal med ett universitet i Barcelona. Det är generellt sett inte någon större konkurrens om utbytesplatserna, framför allt inte vad det gäller platserna inom Nordplus, där ”har det väl inte varit någon större rusning, det är inte så exotiskt att åka till Oslo som att åka till Barcelona”. I regel för de som vill åka, förutsatt att de uppfyller de kriterier som finns uppställda. Den ansvarige för internationaliseringen menar att det emellertid är viktigt att det nordiska samarbetet finns eftersom ”pedagogiskt sett och professionellt sett har vi mer att lära av våra nordiska kolleger än vad vi har av våra sydeuropeiska, eftersom mediemiljön ser så annorlunda ut i Sydeuropa jämfört med här.” För de studerande är det mer populärt att åka utomlands på egen hand och göra reportage inom ramen för kursen i utrikesjournalistik. Nästan hälften av de studerande tar denna chans att få komma ut.

Förutom att de studerande har fått möjlighet att studera och praktisera utomlands har även själva utbildningen blivit mer internationellt orienterad:

Vi har ju en utrikesjournalistik kurs på fjorton poäng, som inte fanns förut, sen finns det en läskurs som är inriktad på EU-bevakning på fyra poäng, den var mer inriktad på svenska förhållanden förut. När det gäller litteratur i journalistutbildningen så är det mest svensk, mycket är ju inriktat på hur man gör research och då måste man ju utgå från svenska förhållanden. Vi har också teoretiska kurser i journalistik som är forskningsinriktade, där är det dominerande engelsk litteratur, eftersom forskningen är väldigt internationell på medieområdet. Det hänger ju ihop med att medierna har internationaliserats, tror jag. Det går ju inte att vara

⁷⁰⁷ Intervju med Gunnar Nygren, studierektor och ansvarig för internationaliseringen av journalistutbildningen på JMK, 970514.

oberörd, när vi har alla satellitkanaler och internationella tidningar, som säljs mycket mer här nu än tidigare. Vi påverkas ju mycket starkare av utländska medier.⁷⁰⁸

Beträffande forskningen är den orienterad mot den forskning som bedrivs i England och USA. Medie- och kommunikationsvetenskap har ett samarbetsavtal med Goldsmith University i London finansierat genom Utbildningsdepartementets medel för samarbeten med utländska elituniversitet. Samarbetet avser utbyte och samverkan på doktorandnivå. Man har även en gästprofessur som bekostas av Bonnier, den Bonnierska gästprofessuren, där pengarna används för att knyta utländska forskare, vanligen engelska och amerikanska forskare, till institutionen för ett par veckor eller några månader.

Inför framtiden finns en viss oro framför allt för att de ekonomiska resurserna skall bli mindre för internationella satsningar. Redan i dag satsas tämligen blygsamma resurser på internationaliseringen, endast 10 % av studierektorns tjänst är avsatt för detta ändamål och andra inblandade får göra arbetet inom ramen för sina ordinarie tjänster.⁷⁰⁹

KONSTVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

Den konstvetenskapliga institutionen är en av de medelstora institutionerna vid Stockholms universitet sett till antalet studenter. Institutionerna har ca 1 000 studenter på grundutbildningsnivå och drygt 20 anställda. Kursutbudet består av en 40-poängs grundkurs i konstvetenskap (AB) med inriktning mot västerländsk och nordisk konsthistoria, en 20-poängs grundkurs i konstvetenskap (A), en fortsättningskurs på 20 poäng (B) med inriktning mot världskonsthistoria, en påbyggnadskurs på 20 poäng (C) samt en fördjupningskurs på 20 poäng (D). Dessutom kan man läsa 20 poäng i bebyggelsehistoria och byggnadsvård.⁷¹⁰

De internationella satsningarna är tämligen blygsamma på den Konstvetenskapliga institutionen. Man erbjuder inga kurser på engelska, vilket för övrigt väldigt få institutioner inom den humanistiska fakulteten gör. Man deltar sedan 1992/93 i ett Erasmusnätverk, koordinerat av den konstvetenskapliga institutionen i Leuven, Belgien. I nätverket ingår de konstvetenskapliga institutionerna i Amsterdam, Madrid, Paris, Frankfurt am Main, Berlin, Pisa, Dublin, Norwich, Warrick, Rennes, ett universitet i Norge samt Uppsalas konstvetenskapliga institution. Den konstvetenskapliga institutionen skickar ut fyra, fem studenter per år och tar emot något färre utländska studenter. De svenska studenterna föredrar universiteten i engelsktalande länder samt Paris, medan det hittills har varit svårt att få studenter intresserade av att åka till Italien. Ett problem är att det är få studenter vid de engelsktalande universiteten som är intresserade av att studera utomlands. Det är därmed svårt att få balans i utbytena. Man deltar även i ett Nordplusnätverk, men det är relativt få studenter som väljer att studera vid de nordiska universiteten. Planer finns på att instifta ett bilateralt avtal med ett italienskt universitet som

⁷⁰⁸ Ibid.

⁷⁰⁹ Ibid.

⁷¹⁰ Department of History of Art, *Prospectus. ECTS 1997/98. Department of History of Art, Stockholm University*, pp. 12-23 och Stockholms universitet, *Utbildningar vid Stockholms universitet 1997/98*, p. 19.

ska omfatta såväl student- som lärarutbyte. Det förekommer i dag en del lärarutbyten. Beträffande kurserna har man sedan några år tillbaka en kurs som har ett globalt perspektiv på konsthistorien och den kursen har visat sig vara väldigt populär – minst lika många söker den som den västerländska varianten.⁷¹¹

KONSTFACK

Konstfack grundades 1844 och hette då Söndags-Ritskola för handtverkare. Skolan har därefter bytt namn, lokaler och inriktning ett antal gånger. Skolan förstatligades 1945 och döptes till Konstfackskolan. År 1958 flyttade man till lokaler vid Gärdet. I och med den stora högskolereformen 1977 blev Konstfackskolan en högskola, och sedan 1993 är namnet kort och gott Konstfack.⁷¹² Man har ca 600 studenter.⁷¹³ Det finns tio utbildningsprogram på skolan: Animation och animerad film (20 + 20 poäng), Bildlärarutbildning (120 poäng), Grafisk design och illustration (120 poäng + 80 poäng), Grundskollärarutbildning (160-180 poäng), Industridesign (120 + 80 poäng), Inredningsarkitektur och möbeldesign (120 + 80 poäng), Keramik och glas (120 + 80 poäng), Konst (120 + 80 poäng), Metallformgivning (120 + 80 poäng) och (Textil formgivning 120 + 80 poäng).⁷¹⁴ Konstfack har väldigt många sökande per utbildningsplats, totalt närmare 2 000 sökande på hundratalet platser.⁷¹⁵

För de studerande erbjuder Konstfack en rad olika möjligheter till utlandsstudier. Man ingår i två större Nordplusnätverk, i flera Erasmusnätverk (fyra stycken till och med innevarande läsår) och andra EU-program samt har en hel del egna bilaterala avtal med universitet i USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland, Israel och Japan. Utbytet med nordiska skolor är tämligen omfattande, det ena nätverket, CIRRUS, utgörs av designskolor och omfattar totalt fjorton designhögskolor och samtliga nordiska länderna är representerade. Konstfack var med att initiera detta nätverk 1988 då endast ytterligare en skola ingick. Det andra nätverket är ett nätverk för konstskolor och här finns i dag elva skolor anslutna. Konstfack är koordinator för detta nätverk. Vidare har Konstfack ett samarbete med en skola i Finland inom ramen för Nordplus. Detta är koncentrerat på projektsamverkan, men det förekommer även student- och lärarutbyte. Det finns en ambition inom Nordplusnätverken att även inkludera de baltiska länderna, vilket man anser vore naturliga samarbetspartner. Detta har emellertid stött på patrull inom Nordiska ministerrådet eftersom de baltiska staterna inte ingår i Norden.⁷¹⁶

Inom Europa har Konstfack utbytesavtal med skolor i samtliga länder förutom de östeuropeiska och Grekland. Inom Östeuropa har man visserligen andra former av samarbeten och kontakter, ett

⁷¹¹ Intervju med Elsie Dicksson, studievägledare och ansvarig för den internationella verksamheten på den Konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, 970513.

⁷¹² Se http://www.konstfack.se/om_konstfack.html, besökt 971217.

⁷¹³ Intervju med Isa Kling, koordinator på internationella enheten på Konstfack, 970515.

⁷¹⁴ Se <http://www.konstfack.se/studier.html>, besökt 971105.

⁷¹⁵ Andelar av de sökande som antogs våren 1996: Animation och animerad film (ny utbildning), Fotografi 4 %, Grafisk design och illustration 3 %, Industridesign 9 %, Inredningsarkitektur och möbeldesign 10 %, Keramik och glas 5 %, Metallformgivning 32 %, Måleri 2 %, Skulptur 4 %, Textil konst och formgivning 6 %. Se <http://www.konstfack.se/studier.html>, besökt 971105.

⁷¹⁶ Intervju med Isa Kling, koordinator på internationella enheten på Konstfack, 970515.

Tempus-avtal med en skola i Ungern, kontakter med två ryska skolor, en i S:t Petersburg och en i Moskva, kontakter med Polen samt samarbete med de baltiska länderna. Den ansvariga för det internationella arbetet på Konstfack menar att man troligen kommer att satsa mer på samarbete med Östeuropa i framtiden och ser EU:s eventuella utvidgning österut som en trolig katalysator för ett utbyggt samarbete. I och med att Erasmus nu har ersatts av Socrates menar hon att antalet utbytesplatser troligen inte kommer att minska. Tvärtemot man har lagt in ansökningar om fler utbytesplatser. Man har även lyckats få ansökningar om avtal till stånd med nya universitet och högskolor. Dessutom har man en stor verksamhet inom SIDA:s Minor Field Studies med fem till tio studenter per år som åker ut och gör fältarbete i ett vitt spektrum av länder.

Som på många andra utbildningar föredrar studenterna att åka till USA, konkurrensen är väldigt hård om det fåtal platser som står till förfogande. Det är institutionerna själva som väljer ut studenterna och den centralt ansvariga personalen har inte någon kunskap om vilka kriterier som gäller för urvalet, förutom att de sökande skall ha klarat av sina tidigare studier. Den centralt ansvariga personalen har däremot ansvar för att se till att platserna blir rättvist fördelade mellan de olika institutionerna. Till skillnad från många andra utbildningar är de studerande vid Konstfack intresserade av att studera i de nordiska länderna och det är ungefär lika många som studerar inom Norden som inom övriga Europa, vilket måste ses som unikt. Ungefär 10-15 % av de utresande studenterna väljer att studera i andra länder.⁷¹⁷ Som på andra utbildningar är det svårt att attrahera studenter från USA att studera i Sverige och man är glad ifall någon student kommer. Beträffande de andra länderna är det en relativt bra balans i utbytet och det händer att man i vissa fall t.o.m. tvingas neka att ta emot studenter för att kvoten är fylld. All undervisning på Konstfack sker på svenska och skolan ordnar med svenskundervisning för de inkommande studenterna. Totalt sett är det ungefär runt 30 studenter per år som studerar utomlands, antingen en eller två terminer. Om man sätter dessa siffror i relation till det antal studenter som läser på en viss årskurs, ca 100 stycken, är det ungefär 30 % av studenterna på Konstfack som går ut utbildningen med erfarenhet av utlandsstudier.⁷¹⁸

Det internationella studentutbytet beskrivs av den ansvariga i följande termer:

Det är en explosion, det är det faktiskt, det är helt osannolikt om du tittar tillbaka med vad jag började med och vad det är i dag. Hade någon sagt till mig att det skulle vara så här i dag så hade jag aldrig trott på det och jag är glad att jag inte visste det då (skratt), eftersom jag lever med det här dag och natt, det måste vara så här.⁷¹⁹

Det intensiva internationella utbytet och samverkan har lett till att Konstfack har blivit ett namn inom den internationella konstutbildningsvärlden. Från att ha varit tämligen okänt lärosäte 1988, då utbytet kom igång, har det blivit vanligt att folk på konstutbildningar runt om i världen har hört talas om Konstfack, även om de själva inte har haft något utbyte med Konstfack.

⁷¹⁷ För en detaljerad beskrivning av studentutbytet per land, skola och år, se Tabell 179.

⁷¹⁸ Antalet studenter som studerar utomlands är beräknat som ett genomsnitt av de antal studenter som studerat utomlands inom ramen för Konstfacks utbyten åren 1992/93–1996/97, se Tabell 179. Antalet nyintagna är baserat på den information som ges på Konstfacks hemsida: <http://www.konstfack.se/studier.html>, besökt 971105.

⁷¹⁹ Intervju med Isa Kling, koordinator på internationella enheten på Konstfack, 970515.

Förutom studentutbyten förekommer även andra former av samarbeten ofta i form av projektsamarbeten, vilka kan spänna över en bred repertoar:

Det kan ju t.ex. ett ljusprojekt där man tittar på vilket sätt belysningen kan vara på i en stad och där man går in och tittar på de olika designbitarna, hur man kan använda ljuset för olika ändamål vid hela planeringen så att säga. Det kan vara ett konstnärligt projekt, ett koncept, ett teoretiskt koncept också. Sen kan det ju också vara så att man gör ett gemensamt projekt där man har en bit från ett universitet, man har en bit från ett annat och man går tillsammans och gör saker, det kan vara t.ex. ett keramikprojekt där man i ugnarnas kapacitet kan utveckla någonting gemensamt, det kan vara stenhuggeri där man är ute och gör sådana projekt, så det är väldigt, från det mer teoretiska konceptet till det mer praktiska utförandet men det slutar ju med en redovisning, vad man har uppnått och eftersom det är både studenter och lärare med så utvecklas det ju hela tiden. Det är jättespännande och sedan finns det naturligtvis det här med utställningsverksamhet, men det har vi ju ingen, det är ingen organiserad form, men det finns ju ett jättestort önskemål från lärarna att kunna byta. Jag tror att det är det som kommer att man vill gärna byta utställningar med varandra, men det kan man ju tänka sig kanske i framtiden att den här nya tekniken kan vara användbart i det sammanhanget, videokonferens t.ex., och slides och sådant och att använda sådan teknisk utrustning som gör det lättare än att bara transportera stora målningar eller vad det nu kan vara, vilket ju blir väldigt dyrbart att göra på det sättet. Så därför är det litet svårt, då måste man söka från olika instanser, Svenska institutet, Nordiska Ministerrådet, Kulturfonder, så det är ju en väldig apparat då för att göra det, men alla bitar måste ju in, det ska ju inte bara vara så att man gör ett utbyte som ett studentutbyte eller lärarutbyte, utan det ska ju vara någonting mer också. Sen tas det ju in olika föreläsare från andra länder och gästlärare utanför de här programmen så det gör institutionerna själva, sköter den biten själva.⁷²⁰

På Konstfack finns vidare ett organ med övergripande ansvar för att planera det internationella arbetet, INTERPOL. I detta organ ingår personal med ansvar för det internationella arbetet på Konstfack, en och en halv tjänst, en representant från varje institution och en från studentkansliet. Det finns däremot inga fastlagda målsättningar med verksamheten.

Till skillnad från de andra undersökta utbildningsinstitutionerna har man på Konstfack ingen forskarutbildning och ingen forskning i gängse mening. Däremot finns någonting som kallas Konstnärligt utvecklingsarbete och som bedrivs i projektform. Detta innebär att en lärare och/eller verksam konstnär kan söka projektpengar för att genomföra tidsbegränsade projekt. Det finns inga medel för att stödja internationella samarbetsprojekt, eller för att stödja konstnärer i att bedriva konstnärlig verksamhet utomlands. För det senare ändamålet finns det däremot andra fonder och nämnder som har till uppgift att stödja sådan verksamhet. Det viktigaste internationella samarbetet, framför allt inom Norden, rör frågor om hur konstnärligt utvecklingsarbete skall bedömas, formalisering av forskarutbildning och standarder för dokumentationsformer.⁷²¹

LÄRARHÖGSKOLAN I STOCKHOLM

Lärarhögskolan i Stockholm grundades 1956 och var den första högskolan för lärarutbildning i Sverige. Det är fortfarande den enda separata högskolan för lärarutbildning i Sverige (andra

⁷²⁰ Ibid.

⁷²¹ Intervju med Birgitta Östling-Åkesson, KU-nämndens sekreterare, Konstfack, 970515.

institutioner för lärarutbildning är knutna till olika universitet och således inte fristående). Lärarutbildningen i sig har däremot en lång tradition som sträcker sig tillbaka till 1800-talet.

Lärarhögskolan i Stockholm utgör efter Stockholms universitet och Kungl. tekniska högskolan den tredje största högskolan i Stockholm. Man har ungefär 5 000 studenter⁷²² och 600 anställda. Det finns i dag fem utbildningsprogram vid Lärarhögskolan, grundskolläraryrkesprogrammet (två varianter: undervisning i årskurserna 1-7, 140 poäng, och undervisning i åk. 4-9, 160-180 poäng) gymnasieläraryrkesprogrammet (sju olika ämneskombinationsinriktningar om vardera 160-180 poäng samt en pedagogisk påbyggnadskurs omfattande 40 poäng), barn- och ungdomspedagogisk utbildning (förskollärarutbildning och fritidspedagogutbildning, båda 120 poäng), studie- och yrkesvägledarutbildningen (120 poäng) och specialpedagogisk påbyggnadsutbildning (60 poäng och fyra olika inriktningar).⁷²³

Det internationella arbetet på Lärarhögskolan innefattar en rad olika satsningar; kurser på engelska, studentutbyte, forskarsamverkan, internationellt utvecklingsarbete, Minor Field Studies, mm. Chefen för det internationella sekretariatet (två och en halv person), betonar också vikten av att föra in ett globalt perspektiv i undervisningen. Den mest arbetskrävande uppgiften för sekretariatet utgörs av studentutbytet, vilket har vuxit i omfattning relativt snabbt. När man gick med i Erasmus 1992/93 hade man åtta sökande till lika många platser. Fyra år senare omfattar utbytesverksamheten 46 platser inom två olika nätverk med ungefär ett sjuttio totalt. Ansökningsproceduren är densamma som på andra utbildningsinstitutioner dock med den skillnaden att man intervjuar alla sökande på det sökta landets språk. Vilka länder och skolor som ingår i de nätverk som Lärarhögskolan är delaktiga i framgår av Tabell 180. Totalt skickar man ut ett fyrtio totalt studenter och chefen för det internationella sekretariatet menar att detta utgör ett tak för vad man klarar av med nuvarande resurser. Det finns ingen statistik på hur stor andel av de studerande som studerar utomlands, men en grov uppskattning är att det är ungefär 3-5 % av en årskull som åker utomlands. Av de utbytesplatser som står till buds är de i England de mest populära och beträffande de övriga länderna växlar det med åren. Spanien är populärt, medan det är svårt att hitta studenter som vill åka till Tyskland. De länder med minst antal sökande är Italien (dit ingen hittills åkt) och de nordiska länderna. Många är även intresserade av att studera i USA och Kanada, men Lärarhögskolan har i dag inga centrala bilaterala avtal med dessa länder, även om man har planer på att skapa sådana. En annan möjlighet för de studerande att komma utomlands utgörs av SIDA:s MFS-stipendier. Det är uppskattningsvis en fyra, fem studenter varje år som reser ut och gör fältarbeten. För de studenter som kommer som utbytesstudenter till Lärarhögskolan sker all undervisning på svenska. Däremot kan man läsa en speciell variant av Barn- och ungdomspedagogiska programmet på engelska. Man erbjuder här fyra

⁷²² Avser helårsstuderande läsåret 1995/97, antalet registrerade är högre (för 1995/96 är antalet 8 217, varav 6 605 är kvinnor). Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, pp. 114, 118.

⁷²³ Lärarhögskolan i Stockholm, *Lärarhögskolan i Stockholm 1956-1996*, HLS 1996, pp. 35-38.

fempoängskurser på engelska, och det finns planer på att erbjuda fyra fempoängskurser på engelska även inom grundskollärarutbildningen.⁷²⁴

Bland de andra internationella satsningarna på Lärarhögskolan finner vi ett samarbete med ett Early Intervention Institute i St Petersburg, där Lärarhögskolan förmedlar kunskaper inom specialpedagogik och hur man kan använda leken som ett hjälpmedel. Vidare har rektorsutbildningen på Lärarhögskolan ett samarbete med Riga för att förbättra den demokratiska processen i skolan. Man har även på Lärarhögskolan ett sedan flera år pågående bistandsprojekt med stöd från SIDA i Moçambique, där man har byggt upp en masterutbildning och biblioteksverksamhet, utvecklat läromedel samt bedriver forskning.⁷²⁵

Det finns sedan 1984 ett måldokument för Lärarhögskolans internationella arbete. Detta dokument gällde fortfarande vid tiden för undersökningen och även om då en del har blivit irrelevant var det mesta fortfarande i stor utsträckning gångbara målsättningar. I en mer aktuell skrift från Lärarhögskolan, *Lärarhögskolan i världen. Några röster om Lärarhögskolans internationella arbete*, betonas vikten av att införa globala frågor i undervisningen:

För att förstå vad internationalisering och global överlevnad innebär krävs både kunskaper och egna erfarenheter – kunskap om resurserna i världen och om fördelningen mellan rika och fattiga länder ur ett solidaritets- och rättviseperspektiv; kunskap för att arbeta i ett samhälle som är internationellt konkurrenskraftigt; kunskap om internationella konventioner och överenskommelser.

Lärarhögskolans egna mål finns formulerade i flera dokument. Det framgår bl.a. att lärarutbildningen skall vara vidga den studerandes perspektiv genom att ge redskap för att förstå, kritiskt granska och ge kunskap om global existentiell överlevnad. Vidare skall de studerande under utbildningen utveckla kunskap om den egna för att känna samband och respekt för andra människor och kulturmönster.⁷²⁶

Att det är så angeläget att få in de globala frågorna i undervisningen bör också förstås mot bakgrund av att det ca en fjärdedel av eleverna i Sverige har invandrarbakgrund och om några år kommer denna grupp elever att utgöra en tredjedel. För att få en mer etniskt kulturellt representativ framtida lärarkår och lärare med dubbla språkkompetenser har man därför infört ett grundläggande utbildningsprogram för dem som saknar de nödvändiga baskunskaperna i svenska, ett basår i svenska språket.⁷²⁷

⁷²⁴ Intervju med Conny Anderson, chef för Internationella sekretariatet, Lärarhögskolan i Stockholm, 970527.

⁷²⁵ Lärarhögskolan i Stockholm, *Lärarhögskolan i världen. Några röster om Lärarhögskolans internationella arbete*, 1996, pp. 6-8, 13.

⁷²⁶ Ibid., p. 1.

⁷²⁷ Ibid., pp. 2-4.

INSTITUTIONELLA STRATEGIER INSKRIVNA I NATIONELLA OCH TRANSNATIONELLA LOGIKER

OLIKA INNEBÖRDER AV INTERNATIONALISERING

Den enhetliga diskursen rörande internationalisering, internationellt arbete och internationella frågor korresponderar mot vissa gemensamma faktiska drag i de satsningar som görs såsom utbyggnad av utbytesprogram, etablerande av specifika enheter för att administrera de internationella kontakterna på grundutbildningsnivå och utbyggnad av kurser på engelska. Det dominerande intrycket från undersökningen av olika institutioners transnationella investeringar är emellertid den stora variationen. Avsnittet kommer främst att diskutera de funna skillnaderna mellan lärosäten och utbildningar. Men först några ord om de gemensamma dragen.

För samtliga institutioner är studentutbytet den centrala internationellt orienterade aktiviteten inom grundutbildningen och alla institutioner deltar i Erasmusutbyten (som numer ingår som en av aktiviteterna i Socrates) samt flertalet också inom Nordplus. Nära förbundet med studentutbytet är arbetet med att anpassa kurser och utbildningar efter internationella standarder. Vanligt här är att man översätter kurserna och utbildningar enligt ECTS (European Community Course Credit Transfer System), vilket innebär att man beskriver kurserna på ett enhetligt sätt och att det finns ett allmängiltigt system för hur mycket en kurs är värd i poäng, vilket underlättar tillgodoräknande av utlandsstudierna i hemlandet.

Det massivt ökande studentutbytet har lett till att institutionerna mer eller mindre har tvingats att bygga upp någon form av organisation kring det internationella arbetet. Den mest vanligt förekommande modellen är att högskolan/universitetet har en central enhet på vanligen fem till tio personer som fungerar som serviceenhet för institutionerna och ansvarar i huvudsak för centrala och andra bilaterala utbytesavtal, EU:s utbytes- och forskningsprogram, Nordplus, samt samordning av internationella kontakter och aktiviteter. En stor del av det internationella arbetet sker emellertid på institutionsnivå – dagens högskolor och universitet är tämligen decentraliserade organisationer, som exempelvis Kungl. tekniska högskolan, där institutionernas prefekter lyder direkt under rektor – och institutionerna har vanligen någon person som ansvarar för framför allt studentutbytet på institutionen. Påfallande är även att det går en skarp gräns mellan grundutbildning och forskningen. Det finns inte alls samma administrativa apparat uppbyggd för att internationalisera forskningen, utan detta sker mer eller mindre av sig självt. Många av de intervjuade talar om en omfattande internationellt orienterad verksamhet inom forskningen, vilket inte är ett nytt fenomen. Forskningen har alltid varit internationellt orienterad. Det nya beträffande forskningen är att det internationella har fokuserats i målbeskrivningar och verksamhetsplaner. Det internationella arbetet har överhuvudtaget fått en strategisk betydelse. Förutom att det internationella arbetet har formaliserats genom att det har införlivats i den organisatoriska strukturen, har det även tydliggjorts på den diskursiva nivån. Så gott

som samtliga lärosäten betonar det internationella arbetet i övergripande måldokument och verksamhetsplaner och det förekommer även att särskilda måldokument och verksamhetsplaner för det internationella arbetet. Detta är Karolinska institutet det mest tydliga exemplet på.

En annan generell aspekt av internationaliseringen är det ökade antalet kurser på engelska. Om vi bortser från Kungl. tekniska högskolan (där förvisso merparten av litteratur är på engelska och där själva objektet för undervisningen ofta har ett universellt innehåll), Karolinska institutet (som också har en betydande del av kurslitteraturen på engelska och där ämnet medicin också kan sägas vara av universell karaktär, åtminstone vad det gäller den mer grundläggande medicinen), Konstfack och den konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet, finner vi på samtliga andra institutioner ett relativt omfattande utbud av kurser på engelska och i flera fall även magisterutbildningar helt på engelska.

Men trots de gemensamma dragen av internationaliseringen är olikheterna mellan institutionerna än mer påfallande. Det kanske mest slående är att de internationella satsningarna i princip följer högskolefältets logik, det vill säga att de dominerande utbildningarna även är de utbildningarna som gör de mest omfattande internationella investeringarna. De högskolor och institutioner i Stockholm som är mest utpräglade internationella är Karolinska institutet, Handelshögskolan, Kungl. tekniska högskolan och Konstfack, vilka intar de mest dominerande positionerna inom högskolefältet. Ser vi till studentutbyte så skickar Karolinska institutet ut mer än 50 % av sina läkarstuderande utomlands någon gång under utbildningen, motsvarande siffra är för Handelshögskolan över 30 %, för Konstfack mellan 20-30 % och för Kungl. tekniska högskolan närmare 25 % och man tar även emot liknande andelar studenter från utlandet. Detta kan jämföras med exempelvis Stockholms universitet, där den juridiska fakulteten skickar ut flest studenter och har en andel på 10-15 % av sina studerande, eller Lärarhögskolan (som till antalet studenter är det tredje största lärosätet i Stockholm efter Stockholms universitet och Kungl. tekniska högskolan) där man skickar ut ca 3-5 procent av sina studerande. Det finns vidare en inre hierarki inom de dominerande högskolorna och universiteten. På Karolinska institutet, med sina åtta olika utbildningsprogram, är det läkarlinjen som står för den i särklass största andelen utbytesstudenter i båda riktningarna och på Kungl. tekniska högskolan är det framför allt civilingenjörsutbildningarna och arkitektutbildningen som deltar i utbytena. I de statistiska beräkningar har man exkluderat de kortare och mindre prestigefulla ingenjörsutbildningarna (som endast sänder iväg 1 % av sina studenter utomlands för studier) för att kunna ge en mer rättvis bild av det egentliga utbytet. På Stockholms universitet är det tre institutioner, den juridiska, den företagsekonomiska samt den nationalekonomiska institutionen, som tillsammans svarar för merparten av studentutbytet inom det största utbytesprogrammet på lärosätet, Erasmusprogrammet.

En naturlig förutsättning för ett stort utbyte är naturligtvis ett stort antal utbytesavtal. De dominerande utbildningsinstitutionerna ofta ett stort antal Erasmus- och Nordplusavtal, men de stora skillnaderna finns beträffande de egna bilaterala avtalen. Exempelvis skickade Kungl. tekniska högskolan 1994/95 ut 117 studenter via Erasmusavtal och 78 studenter via egna avtal till främst USA,

Kanada och Australien. De egna avtalen har även ökat i betydelse.⁷²⁸ Detta kan ställas i kontrast till Lärarhögskolan som endast har avtal inom ramen för Erasmus och Nordplus. Karaktäristiskt för de ledande lärosätena och utbildningarna är att valmöjligheterna mellan olika former av utlandsstudier och utlandspraktik är väldigt stora. Detta gäller framför allt studenter på Karolinska institutet. Ytterligare en skillnad ligger i tidsaspekten. De dominerande utbildningarna har en lång tradition av studentutbyten bakom sig. Ibland sträcker sig samarbetet tillbaka till 70-talet, det vill säga långt innan de centralt organiserade EU-programmen tog form. För de dominerade utbildningarna är internationaliseringen av grundutbildningen någonting som tagit fart i och med möjligheten för svenska universitet och högskolor att ingå i Erasmusprogrammet 1992/93.

Men även om den kvantitativa skillnaden är viktig är den kvalitativa än mer betydande. Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan, Handelshögskolan i Stockholm och i viss mån även Konstfack satsar intensivt på sina exklusiva kontakter med framför allt prestigeuniversitet i USA. Just förekomsten av utbyten med nordamerikanska universitet utgör en mycket avgörande skillnad mellan de mest dominerande utbildningarna och de övriga. Medan Handelshögskolan kan erbjuda ett trettio-tal platser på ett tiotal nordamerikanska universitet, varav några tillhör det yppersta toppskiktet, har den företagsekonomiska institutionen på Stockholms universitet endast avtal med två universitet i USA (vilka inte tillhör de högst rankade) och den nationalekonomiska institutionen saknar helt avtal med amerikanska universitet. Likaså har Konstfack avtal med exempelvis Parsons School of Design i New York och Rhode Island School of Design – exklusiva utbyttesskolor vars motsvarigheter inte står till buds vid den konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet.

De dominerande utbildningsinstitutionerna befinner sig i en position där de har ett visst spelutrymme. De får oftast fler anbud om utbytesavtal än de kan acceptera och behöver därför inte acceptera mindre fördelaktiga utbytena. Man använder sig även av olika strategier för att slå vakt om kvaliteten på sina utbyten. En generell policy på Handelshögskolan är att man inte accepterar *free movers*, det vill säga studenterna måste studera utomlands via Handelshögskolans olika utbytesprogram för att få sina utlandsstudier tillgodoräknade i sin examen. På Kungl. tekniska högskolan instiftar man endast avtal med universitet och tekniska högskolor som håller ”KTH-standard”, vilket innebär att man ingår avtal med tekniska högskolor som bedriver forskning. Delfakulteten för Elektroteknik och informationsteknik går även in och finansierar platser på de riktigt högklassiga utländska universiteten såsom Stanford i USA. Vi kan även notera en intressant skillnad i strategier för utbytesavtal. Den dominerande policyn på Handelshögskolan är att man skall utvidga sina utbytesprogram med försiktighet, så att man hela tiden kan ha kontroll över kvaliteten på de avtal man instiftar. Karolinska institutet satsar däremot mer på att få ut så många studenter som möjligt i internationella sammanhang och man har även den i särklass största andelen studerande med

⁷²⁸ Året innan var förhållandet mellan Erasmusstudenter och studenter via egna avtal 111/41. Opublicerad statistik från Kungl. tekniska högskolan, Externa relationer.

erfarenheter av studier utomlands (vilket dock inte innebär att man inte kan erbjuda de studerande möjlighet att studera vid elitutbildningar utomlands).

Utmärkande för de dominerande institutionerna är att de ingår i mycket exklusiva utbytesprogram. Handelshögskolan utgör i detta sammanhang det mest iögonfallande exemplet. Man ingår i CEMS (Community of European Management Schools) och PIM (Partnership in International Management) som båda är explicit exklusiva – endast de ”bästa” ekonomiutbildningarna ges inträde. En liknande princip ligger till grund för ett av de nätverk som Kungl. tekniska högskolan ingår i, TIME (Top Industrial Managers for Europe), som är ett nätverk bestående av ”30 kända tekniska högstskolor i Europa”.⁷²⁹ Kungl. tekniska högskolan är även den enda tekniska högskola i Norden som är godkänd av den franska regeringen som École d’application (ungefär; högskola för tillämpade studier) för l’École Polytechnique.⁷³⁰ Karolinska institutet ingår visserligen inte i några andra nätverk än Erasmus, men har organiserat sina bilaterala utbyten i ett eget program, LINK-programmet (Läkarutbildningens internationella kommitté). Dessa avtal har en tydlig orientering mot den anglosaxiska världen och framför allt USA och omfattningen av avtal är unik i såväl ett svenskt som ett europeiskt perspektiv.⁷³¹

De institutioner och högstskolor som kommit längst i sitt internationella arbete har, som den ansvariga på Karolinska institutet uttrycker det, gått in i fas två. Studentutbytena är väl fungerande och så utbyggda att efterfrågan nästan är mättad. Många av de ansvariga talar i stället om att utveckla andra sidor av internationaliseringen, där lärarutbytet och kursanpassning till internationell standard ges stort utrymme. Karolinska institutet har som målsättning att 50 % av lärarna skall ha varit aktiva inom lärarutbyten.⁷³² På Kungl. tekniska högskolans delfakultet för Maskin- och materialteknik inriktar man sig på att bygga upp kontakter med Sydamerika, Sydafrika och Asien, medan för Handels del är samarbete med Östeuropa prioriterat. Man har exempelvis byggt upp en filial i Riga, där de första studenterna gick ut föregående år. Skillnaden är tydlig mot lärosäten med mer blygsamma resurser. På exempelvis många av dessa handlar internationaliseringen till stor del om att få utbytesavtal till stånd och studenter intresserade av att studera utomlands.

För att konkretisera vilka utbildningsmässiga fördelar det kan vara fråga om kan vi se till vad utlandsstudierna på de dominerade utbildningsinstitutionerna innebär. De medicinstuderande som åker till medicinska kliniker i USA får där en betydligt mer praktiskt orienterad utbildning i jämförelse med den svenska utbildningen. De utlandsstuderande får dessutom erfarenheter som är svåra att skaffa sig i Sverige. Ett exempel är akutkirurgi, vilket innebär att man får ta emot skott- och knivskadade personer. Andra exempel är möjligheten till fördjupningar inom tropikmedicin och medicin i tredje världen eller att man helt enkelt får bekanta sig med ett annat sjukdomspanorama. De studenterna på

⁷²⁹ Kungliga tekniska högskolan, *Att studera utomlands*, p. 7.

⁷³⁰ Det innebär att studenter från École Polytechnique kan förlägga två års studier till Kungl. tekniska högskolan i stället för att studera vid en fransk teknisk högskola. Därmed kan de också få en svensk civilingenjörsexamen. Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*, p. 16.

⁷³¹ Karolinska institutet, *Internationellt studentutbyte. Handbok. Läkarutbildningen*, pp. 20–22, samt intervju med Anna-Lena Paulsson, internationell studievägledare på Studentexpeditionen, Karolinska institutet, 970515.

⁷³² Karolinska institutets European Policy Statement som ingår som en del i Karolinska institutets Socratesansökan.

Handelshögskolan som läser vid de amerikanska MBA-skolorna får en mer praktiskt orienterad utbildning. Medan den svenska utbildningen till stor del handlar om att lära sig teoretiska och metodiska angreppssätt innebär MBA-studierna mer av *case-studies*, det vill säga att man får konkreta fall att arbeta med. Det kan även finnas möjligheter att kombinera utlandsstudierna med praktik och arbete. En handelsstuderande som studerade vid en asiatisk handelshögskola arbetade samtidigt halvtid på ett svenskt företag på plats. En studerande på Konstfack som studerade en termin på Rhode Island förlängde USA-vistelsen med tre månader i New York där hon arbetade för två illustratörer och på så sätt skaffade sig en mycket betydelsefull praktisk erfarenhet. För hennes del innebar även studierna i USA att hon fick möjlighet att koncentrera sig på ett specialområde inom illustration och på så sätt få en mer djuplodande utbildning än den Konstfack erbjuder. För de juridikstuderande innebär ofta utlandsstudierna att man fördjupar sig i internationell rätt, EU-rätt och/eller värdlandets egen rätt och denna typ av kompetens innebär att man får en mer internationellt orienterad utbildning än de som endast läser i Sverige.⁷³³ En journaliststuderande fick under tre månader följa en kurs i utrikesjournalistik i Helsingfors, vilket gav henne unika möjligheter att skaffa sig praktiska erfarenheter inom området. Flera av lärarna hade tidigare arbetat som utrikesjournalister för välrenommerade tidningar. Kursen hade de baltiska staterna som tema. Deltagarna läste först på om de baltiska ländernas historia, kultur och statsskick. Därefter fick de under en veckas tid vistas i Estland och sköta alla förberedelser själva, boka intervjuer, hotell, och slutligen ta kontakt med tidningar och annan press för att sälja sina alster. Dessutom råkade det slumpa sig så att ett toppmöte mellan Jeltsin och Clinton inträffade i Helsingfors under tiden de var där och de fick då möjlighet att närvara och rapportera från mötet. Flera av deltagarna i kursen lyckades sedan sälja sina reportage till tidningar i respektive länder.

Dessa fall, där utlandsstudierna ger en transnationell karaktär till de studerandes utbildningskapital, står i skarp kontrast till de utlandsstudieerfarenheter som är typiska för studenter på lägre placerade utbildningar inom det svenska högskolefältet. Studenter på dessa utbildningar beskriver den utländska utbildningen som relativt lätt och kravlös, ibland nästan av gymnasial karaktär:

Det mesta i den undervisningen [en kurs för Erasmusstudenter med titeln Cross Culture Studies] bestod i att det var gruppdiskussioner och det var inte speciellt bra, det var ingen som tyckte det var bra, läraren var jättetråkig och han bara kom med jättetråkiga trista stenciler och ett språk som ingen förstod, det var ingen som orkade sätta sig in i det som vanligt det då, men det skulle inte vara någon tenta då. Och på våren där så skulle alla skriva, Cross Culture skulle skriva en uppsats, ja den var inte speciellt lång heller, det var 3 000 ord [tio A4] tror jag...⁷³⁴

Och jag tycker generellt att nivån på kurserna är mycket, mycket lägre än kurserna på Stockholms universitet. Dels är de inte lika omfattande och de kräver inte lika mycket heller,

⁷³³ Däremot var de två juridikstudenterna som intervjuats båda kritiska till de undervisningsmetoder som tillämpades i Tyskland respektive Frankrike, mestadels för att det förekom så lite litteratur, att studenterna tränades till att lära sig så mycket utantill i stället för att kritiskt diskutera olika sätt att lösa rättsliga tvister samt att det förekom så sparsamt med tentor – studenterna fick i slutet av utbildningen tentera hela utbildningen, vilket ställde enorma krav på de studerande.

⁷³⁴ Intervju med manlig student på grundskolläroprogrammet, 4-9, som varit ett år på Christ Church College i Canterbury, England, 26 år, modern dietist och fadern arbetar för företagsledningen på ett medelstort svenskt företag.

det känns mycket mer vagt. Men generellt, de flesta som jag pratade med tyckte att det var ganska låg nivå på kurserna.⁷³⁵

Det går i dessa fall ej att tala om ett transnationellt inslag i de studerandes utbildningskapital, snarare handlar det om att de studerande har dragit fördel av de mer generella vinsterna av utlandsstudierna och att de har blivit en personlig erfarenhet rikare.

SKILDA VILLKOR FÖR INTERNATIONALISERING

För att förstå de skillnader som finns i transnationella investeringarna, framför allt mellan de dominerande institutionerna och de dominerade, måste dessa sättas i relation till de övriga kapitalen som institutionerna besitter, främst det vetenskapliga kapitalet, men även det sociala, det symboliska, det kulturella och det ekonomiska kapitalet. (De olika kapitalarterna är även till stor del betingade av varandra, där exempelvis det ekonomiska kapitalet är viktigt för ackumulerandet av ett vetenskapligt kapital.) Det vetenskapliga kapitalet grundat på den forskning universitet/högskolan/institutionen bedriver är viktigt framför allt utifrån två aspekter. För det första innebär en intensiv och omfattande forskning många transnationella kontakter med forskare runt om i världen. Karakteristiskt för de dominerande institutionerna är att de har en lång tradition av student- och forskarutbyten som etablerats långt innan den egentliga expansionen av det formaliserade utbytena inträffade. Dessa traditioner är ofta ett resultat av forskarsamarbeten med utländska forskningsmiljöer och bygger till stor del på personliga överenskommelser. Vi kan således tala om en transnationell aspekt av det sociala kapitalet. Den internationellt ansvariga på den företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, ger en bild av hur det kan gå till när nya avtal instiftas:

Det brukar alltid vara så att det är en av våra professorer som har varit på besök eller har en professor som de är vän med, de känner varandra då vet de vilken kvalité som just det universitetet har. Därför har han föreslagit att vi kan ha ett avtal med dem.⁷³⁶

För det andra är forskningen viktigt i den bemärkelsen att framstående och erkänd forskning bidrar till att placera högskolan på den transnationella utbildningskartan.

En förklaring till graden av internationalisering som ofta lyfts fram är ämnenas karaktär, att ämnen som medicin, teknik och ekonomi är väldigt internationella ämnen. Inom medicin används latinet som ett *lingua franca*, inom ekonomin utgör engelskan det vetenskapliga språket *per se* och inom tekniken bildar matematiken en naturlig gemensam bas, vilket underlättar spridning av resultat i en global kontext. Som Sverker Sörlin påpekar är forskningen inom naturvetenskap ofta väldigt resurskrävande och en förutsättning är ofta att flera länder går samman för att finansiera denna forskning. Ett exempel på detta är CERN-samarbetet i Genève. Andra ämnen är mer kontextbundna. Detta gäller framför allt inom humaniora, där det nationella kulturarvet ofta utgör ett givet

⁷³⁵ Intervju med kvinnlig student på ekonomiprogrammet, som varit en termin på CERAM utanför Antibes, Frankrike, 32 år, fadern pensionerad ingenjör och modern sekreterare.

⁷³⁶ Intervju med Angélica Montero-Yáñez, ansvarig för studentutbytet på den företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, 970513.

studieobjekt.⁷³⁷ Studentutbytet inom humaniora på Stockholms universitet är exempelvis inte heller så utbyggt som inom samhällsvetenskap. Ämnena ändrar också karaktär över tid. Detta har skett med juridiken som genomgått en påtaglig transformation från att vara ett i första hand nationellt orienterat ämne till att vara internationellt eller transnationellt orienterat.⁷³⁸ Det är också viktigt att skilja på grundutbildning och forskning. Medan grundutbildningen inom ett humanistiskt ämne kan vara dominerat av ett nationellt perspektiv, kan de ledande forskarna inom disciplinen vara betydligt mer transnationellt orienterade i den meningen att de i första hand strider om positioner inom ett transnationellt akademiskt fält. Stockholms universitet är ett exempel på att forskningen är mer transnationellt orienterad än grundutbildningen. De naturvetenskapliga institutioner erhåller huvuddelen av EU:s forskningsmedel, samtidigt som de har ett väldigt blygsamt studentutbyte.

Tilläggas bör även att de olika utbildningarnas längd också spelar en viss roll. Utbytet inom samhällsvetenskap är dominerat av ekonomi och för studenter inom ekonomiprogrammet är det relativt enkelt att infoga utlandsstudierna i en examen. Inom humaniora är förekomsten av utbildningsprogram betydligt mindre och inom dessa ämnen är det vanligare att studenterna läser fristående kurser. Dessa studenter förutsätts ofta ha läst 40 poäng inom ämnet innan de får åka ut. Det krävs också att man har skrivit en tiopoängsuppsats inom utbytets ram för att kunna tillgodoräkna sig utlandsstudier som C- eller D-kurs i Sverige. Det är inte säkert att detta är möjligt att passa in i utlandsstudierna. En studerande vid konstvetenskapliga institutionen kunde inte tillgodoräkna sig sina utlandsstudier och har nu efter att ha läst C-kursen i Sverige 110 poäng i konstvetenskap. Generellt gäller även att de dominerande utbildningsinstitutionernas utbildningar till stor del är längre utbildningar (civilingenjör-, läkar-, juristutbildningarna samt Konstfacks utbildningar omfattar 160-220 poäng), vilket gör det lättare för dessa institutioner att inkorporera utlandsstudierna i utbildningen än för de som har kortare utbildningar och framför allt fristående kurser.

De transnationella investeringarna är naturligtvis också beroende av finansiella resurser. Att medverka i exklusiva utbytesprogram och att ha utbytesavtal med de mest ansedda universiteten i världen är ett kostsamt projekt, vilket förutsätter ett omfattande ekonomiskt kapital. På Kungl. tekniska högskolan finansierar man vissa utbytesplatser vid de amerikanska elituniversiteten ur egen kassa och Handelshögskolan använder för samma syfte donerade medel från privatpersoner och företag. Verksamhetsåret 1995/96 mottog Handelshögskolan donationer till ett sammanlagt värde av elva och en halv miljon kronor och av dessa utgjorde en fjärdedel, eller tre miljoner kronor, donationer till internationella utbyten, gästprofessur, stipendier mm.⁷³⁹ Verksamhetsåret innan donerades tio

⁷³⁷ Sverker Sörlin, *De ländas republik. Om vetenskapens internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994, pp. 224-226.

⁷³⁸ Även andra ämnen som ekonomi, sociologi och journalistik torde ha genomgått en liknande transformation. Dessutom ser vi alltför nya ämnen uppkomma där det internationella är ett grundläggande perspektiv, som internationell pedagogik, internationell ekonomi och "Cross Cultural Studies". Se exempelvis Roland Robertson, *Globalization. Social Theory and Global Culture*, Sage London, Thousand Oaks, New Deli 1994 [1992], pp. 8-24, 45-48, för en diskussion av det internationella, eller snarare globala, perspektivets betydelse inom samhällsvetenskapen.

⁷³⁹ Stockholm School of Economics, *Annual Report 1995/96*, p. 20.

miljoner till en fond för utbildningsprogram inom ekonomi i Central- och Östeuropa, där de baltiska staterna betonades särskilt, samt tio miljoner för utbildning i S:t Petersburg.⁷⁴⁰

OLIKA MODELLER FÖR INTERNATIONALISERING

Kampen om det ”internationella” är inte endast en kamp om resurser, prestigefyllda utbytesavtal, deltagande i forskarnätverk och internationella forskningsprojekt. Det handlar även om en kamp om rätten att definiera det ”internationella”.⁷⁴¹ Vad avses med ”internationalisering”, vilka investeringar skall räknas och vilka modeller skall gälla? Vi finner en politisk och administrativ strid om i vilken utsträckning svenska studenters studier utomlands skall finansieras och framför allt kring huruvida utländska studenter ska betala för högre utbildning i Sverige. På en institutionell nivå pågår en kamp mellan olika lärosäten om det ”internationellas” innehåll. Ett exempel på detta utgör satsningarna på studentutbyte. Bland de dominerade högskolorna är den internationella upplevelsen studenterna får ofta tillräckligt i sig, medan de dominerande högskolorna är mer orienterade mot att samarbeta och genomföra studentutbyte med prestigefyllda utländska universitet och högskolor. Främst bland de dominerande lärosätena pågår även en kamp om utbytenas och forskningens orientering. För Handelshögskolan utgör USA ett självklart fokus, både för studentutbyte och för forskning. Rektorn för Handelshögskolan uttrycker saken träffande:

- Vad är det för skillnad på handelsstudenter och studenter från andra ekonomihögskolor i Sverige?
- Det räcker inte att jämföra oss med andra ekonomiutbildningar i Sverige. Vi ska inte sätta oss på några höga hästar, men i vår ”bench marking” måste vi jämföra oss med de allra bästa universiteten i Europa och USA. HHS håller europeisk toppklass. När det gäller USA är det svårare att jämföra, eftersom systemet är så annorlunda, men det är roligt att se att våra studenter som åker på utbytesprogram till USA hävdar sig mycket bra på de bästa universiteten där.⁷⁴²

USA spelar även en stor roll för Karolinska institutet, men här finner vi även en tydlig orientering mot tredje världen. Karolinska institutet är den utbildningsinstitution i Sverige som tar emot i särklass flest utländska doktorander och man bedriver även en omfattande forskning och bistånd i tredje världen. För Karolinska institutets del verkar det ”internationella” vara en fråga om att hämta kunskap i väst för

⁷⁴⁰ Handelshögskolan i Stockholm, *Årsberättelse 1994/95*, p. 23.

⁷⁴¹ Här kan en intressant parallell göras till gymnasieskolan. Ingrid Heyman har undersökt hur tre gymnasieskolor i Stockholm (Frans Schartaus gymnasium, Kungsholmens gymnasium och Viktor Rydbergs gymnasium) profilerar sig med internationellt orienterade program. Flera betydande skillnader finns mellan skolorna. Beträffande definitionen av det ”internationella” innefattar detta geografiskt för Viktor Rydbergs gymnasium och Frans Schartaus gymnasium i första hand EU och Europa, medan det för Kungsholmen är liktydigt med hela världen. Man tar även fasta på olika sakligt innehåll i sina profiler, för de två första dominerar det ekonomiska perspektivet, medan det kulturella, fred och miljö är mer centralt för Kungsholmen. På Kungsholmen bedrivs vidare all undervisning på engelska vilket inte är fallet beträffande de två andra skolorna. Ingrid Heyman, *”...det är utbildningen som gjort att vi kommit någonstans”. Studier av tre elitgymnasier med internationalisering på programmet*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 13, HLS, Stockholm 1997, pp. 69-80. Se även Donald Broady, Ingrid Heyman & Mikael Palme, « Le capital culturel contesté ? Etude de quatre lycées de Stockholm », pp. 175-212 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnational. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, Paris/Uppsala : CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, 1997.

⁷⁴² Handelshögskolan i Stockholm, *Årsberättelse 1994/95*, p. 2.

att sedan distribuera denna till tredje världen. Handelshögskolan bedriver visserligen ett omfattande engagemang i Östeuropa, men detta kan knappast ses som en liknande definition av det ”internationella”. Dessa olika modeller för ”internationaliseringen”, vilka även bör förstås i relation till de professionella fält som utbildningarna syftar till, får även vissa konsekvenser för satsningarna på studentutbytet. För Handelshögskolans del är det mest centrala att behålla kvaliteten i de utbyten man har, medan det för Karolinska institutets del är mer viktigt att se till att studenterna ges så stora möjligheter som möjligt till internationella erfarenheter. Andra exempel på denna definitionskamp mellan institutionerna är inställningen till undervisningsspråk och utbytets längd. För Statsvetenskapliga institutionen på Stockholms universitet och för Handelshögskolan utgör engelskan en självklarhet, vilket exempelvis Konstfack och Kungl. tekniska högskolan ser som mer diskutabelt. Kungl. tekniska högskolan menar vidare att ett halvår inte är tillräckligt för de studerande att skaffa sig genuina kunskaper och erfarenheter från ett främmande land, medan ett helt år i utlandet på Handelshögskolan ses som en alltför omfattande och resurskrävande investering.⁷⁴³ Vi kan också notera att de ledande utbildningsinstitutionerna inom respektive utbildningsområde ständigt utmanas av andra lärosäten. Ser vi till satsningar på master’s-program på engelska är det tydligt att Chalmers tekniska högskola har gjort betydligt större investeringar än vad Kungl. tekniska högskolan har gjort på detta område. Kungl. tekniska högskolan hade 1996 endast två master’s-program på engelska, medan Chalmers hade åtta.⁷⁴⁴

Skillnaderna mellan institutionerna kan inte endast förstås enligt en nationell logik utifrån vilka positioner de intar inom det svenska högskolefältet, vi måste även beakta den transnationella utbildningsmarknadens logik för att förstå skillnaderna mellan de svenska institutionerna.

EFFEKTER AV EN DOMINERAD POSITION PÅ DEN GLOBALA UTBILDNINGSMARKNADEN

Vad innebär det då att svensk högre utbildning intar en dominerad position inom det transnationella utbildningsfältet? Jämlikhetsidealet har dominerat den svenska utbildningspolitiken och -diskursen de senaste decennierna, men detta ideal står i stark kontrast till många av de intentioner som ligger bakom flera den transnationella utbildningsmarknadens dominerande ländernas utbildningspolitik.⁷⁴⁵ Rankningssystemet som utgör ett fundament inom det amerikanska högre utbildningsväsendet har fram tills nyligen varit otänkbart i Sverige. Även om den så kallade nationella autonomin skall

⁷⁴³ De intervjuade studenterna på Handelshögskolan menade att de strävade efter att skaffa sig en stor variation av professionella och utbildningsmässiga investeringar och i detta perspektiv ses ett år som en mindre ekonomisk investering.

⁷⁴⁴ Svenska Institutet, *Study in Sweden. Master's Degree Programmes 1996/97*, pp. 23–31. De övriga högskolor som har mastersprogram är Högskolan i Karlskrona/Ronneby (2 st.), Linköpings universitet (2 st.) och Lunds universitet (2 st.).

⁷⁴⁵ Se Donald Broady, Barbro Berg & Mikael Palme: ”L’enseignement secondaire et l’enseignement supérieur en Suède face à l’internationalisation”, pp. 148–163 i Donald Broady, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24–26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Paris/Stockholm 1995, för en diskussion om jämlikhetsidealets betydelse för svensk utbildning och möjliga effekter av det ”internationellas” på svenskt utbildningsväsende.

respekteras inom EU:s utbildningsprogram är det troligt att Sverige, bland annat på grund av den ökade ”internationaliseringen” och det intensifierade utbytet med utländska universitet, tvingas anpassa sig till mer internationellt accepterade system och till viss del ge upp jämlikhetsidealen inom den högre utbildningen.

Betraktar vi de enskilda utbildningsinstitutionerna är det uppenbart att förutsättningarna för att tillägna sig en position inom den transnationella utbildningsmarknaden skiljer sig oerhört från motsvarande projekt inom den svenska utbildningsmarknaden. Det krävs omfattande resurser av olika slag för att kunna etablera sig inom den transnationella utbildningsmarknaden. Den mest väsentliga tillgången är, som vi sett ovan, forskningen, vilken utgör fundamentet för det transnationella akademiska kapitalet. Att konkurrera inom denna marknad är ett ekonomiskt krävande projekt, inte bara i den meningen att finansiera en högkvalitativ forskning, utan även – och här kan det ekonomiska kapitalet till viss del fungera som en ersättning för ett akademiskt kapital – för att etablera transnationella kontakter, för att etablera utbytes- och samarbetsavtal med utländska elituniversitet och forskningscentra samt för att arrangera internationella konferenser.⁷⁴⁶ Andra ekonomiska aspekter som måste tas i beaktande är marknadsföringen av skolan och dess internationella utbildningsprogram och kurser samt kostnader för administration av utbytesprogrammen och andra internationella verksamheter.

Betydelsen av investeringar i symboliskt kapital bör inte undervärderas. Givet den transnationella utbildningsmarknadens storlek och det enorma utbudet av utbildning, speciellt inom de dominerande utbildningsländerna, måste de svenska institutionerna göra stora ansträngningar för att marknadsföra sig själva. Den fundamentala förutsättningen för att lyckas erövra och bibehålla en position inom den transnationella utbildningsmarknaden är att äga ett *namn*, som gör att man blir igenkänd som ett exklusivt lärosäte. Som påpekats ovan är forskningen primär för det transnationella symboliska erkännandet, men det finns även andra sätt. För att skapa och vidmakthålla ett namn använder sig institutionerna av varje möjlighet som står till buds. Exempelvis gör Karolinska institutet flitigt bruk av det faktum att de ansvarar för utnämmandet av Nobelpristagare inom medicin. Handelshögskolan poängterar ofta sin långa tradition av ett nära samarbete med svenskt näringsliv och det faktum att många ledande företrädare för såväl svenskt näringsliv som statlig administration har en examen från Handelshögskolan. Det specifika utnyttjas även i kursuppläggning och marknadsföring av kurser och program ämnade för en internationell publik. Som exempel på detta kan nämnas Stockholms universitets Samhällsvetenskapliga fakultets International Graduate Programme:

Så det är alltså genuint svårt att tävla på den här internationella marknaden även om man nu har magisterkurser på engelska förstås. Så vad vi kan göra och vad vi försöker göra är att rida på den komparativa fördel vi naturligtvis har och det är att i någon mening sälja idén om att det är något speciellt med Swedish Social Studies och vissa kurser vi har är ju så att säga mer efterfrågade. Och dit hör naturligtvis alla kurser som har med Social Welfare och kurser som

⁷⁴⁶ Ett exempel på en ekonomiskt omfattande investering i sammanhanget utgör byggandet av Aula Magna vid Stockholms universitet. Ett viktigt motiv för byggandet var att få en aula med en stor publikkapacitet för att kunna arrangera föreläsningar av internationellt kända forskare.

har med omsorg av olika slag att göra alltså äldrevård, kriminalvård och sådant tenderar också att vara efterfrågat. Här har vi en nisch och den ska vi naturligtvis arbeta med istället för att ge kurser i internationell politik, eller i komparativ politik, eller i European Politics – det vimlar av sådana. Så om man vill tala om det i marknadsföringstermer så är det alltså affärsidén och den tror jag är bra.⁷⁴⁷

Det geografiska läget är av stor betydelse för utbildningarnas värde på den transnationella utbildningsmarknaden. Universiteten i Uppsala och Lund kan luta sig mot en lång tradition av högre utbildning, vilket från de presumtiva utländska studenternas synvinkel troligen fungerar som en indikator på kvalitet. Utbildningsinstitutioner i Stockholm (där majoriteten av de ledande fackhögskolorna ingår) drar naturligtvis fördel av att befinna sig i landets huvudstad (vilket ofta är liktydigt med ett lands ekonomiska, administrativa och kulturella centra), delvis i relation till nyare universitet som Linköpings universitet och Umeå universitet, men framför allt i jämförelse med de regionala nyetablerade högskolorna. Vikten av det geografiska läget framgår av informationsmaterial ämnat för en internationell publik: "Stockholm University, situated in the capital of Sweden, is a city university with close links with today's society – both from a local and an international perspective"⁷⁴⁸ och "Stockholm, the capital of Sweden, is considered by many to be one of the most beautiful cities in the world. Wonderfully situated on 14 different islands, and with the Stockholm archipelago with 24,000 islands out towards the Baltic Sea, it is truly a City on the Water... In recent years the street and night life – particularly in the summer – has developed into one of the most bustling in Europe."⁷⁴⁹ Men det är inte endast utbildningsinstitutioner i Stockholm som framhåller sitt läge. Mälardalens högskola menar att man i kontrast till många andra högskolor och universitet är lokaliserade i de centrala delarna av staden,⁷⁵⁰ och Kristianstads högskola säger om Kristianstad att: "the magnificent boulevards lined by well-preserved old buildings have given Kristianstad the nickname 'Little Paris.'"⁷⁵¹

Slutligen kan transnationella investeringar i sig fungera som ett värde och en komparativ fördel på den transnationella marknaden i den meningen att medlemskap i exklusiva utbytesprogram genererar internationell prestige. Detta lyfter de ledande skolorna gärna fram i marknadsföringen. Genom att utländska studenterna är förtrogna med det egna landets mest prestigefulla utbildningar ges svenska lärosäten internationell legitimitet genom att förknippas med dessa. Det är således mycket väsentligt i vilka sammanhang man upptas och det mest grundläggande villkoret för ett maximalt utfall inom den transnationella utbildningsmarknaden är att skolan intar den mest dominerande positionen inom den nationella fältet.

⁷⁴⁷ Intervju med Bertil Nygren, ställföreträdare prefekt på Statsvetenskapliga institutionen och föreståndare för International Graduate Program (IGP), Stockholms universitet, 970605.

⁷⁴⁸ Stockholms universitet, *Benvenuti, Welcome, Willkommen, Bienvenidos, Bienvenue...* Stockholms universitet, 1995, p. 1, kursivering i original.

⁷⁴⁹ Karolinska Institute, *Information Package. ECTS. 1997/98*, p. 8.

⁷⁵⁰ Mälardalen University, *Mälardalen University. Forward to Continued Progress*, p. 6. Det är emellertid oklart vilken stad som det refereras till eftersom Mälardalens högskola är lokaliserad i två städer, Eskilstuna och Västerås. Givet den relativt blygsamma storleken av dessa städer är det vidare svårt att tänka sig en lokalisering som inte är "near the centre of the town".

⁷⁵¹ Kristianstad University College and College of Health Sciences, *Kristianstad University College and College of Health Sciences*, p. 6.

Den internationella orienteringen är mer generellt intressant i ett annat perspektiv. Att vara en skola som är orienterad mot den transnationella utbildningsmarknaden och som har många utländska studenter utgör ett viktigt fundament för ett fortsatt lyckat studentutbyte. Person-till-person-marknadsföringen är troligen det mest effektiva sättet att vidmakthålla och stärka ett utbytesprogram. Vi har sett flera exempel ovan på hur viktigt det är att välja ut lämpliga utbytesstudenter som kan fungera som goda representanter för den egna skolan. Flera av de administrativt ansvariga talar i intervjuerna om utbytesstudenterna som ambassadörer för den egna skolan, här ett utdrag från Handelshögskolan beträffande skolans rykte utomlands:

Det ser man ganska tydligt på hur populära vi är och det beror inte enbart på vårt akademiska rykte. Vi är väldigt noga med de studenter som vi skickar ut vad det gäller ambassadörskap, att de ska ge ett bra intryck av Handels när de är utomlands. Och särskilt när vi märker att det är en skola som inte har skickat några studenter till oss på ett år, som nu har vi en skola i New York som inte skickade några i år och då är vi jättenoga med att vilka vi skickar dit nästa år så att de ska bli bra ambassadörer och kunna marknadsföra Handels. Vi var extra noga med de vi valde ut så att de ska vara goda ambassadörer både när det gäller socialt och akademiskt, att kunna delta i klassrummet och så.⁷⁵²

Det är inte endast de ansvariga som uppfattar situationen som sådan. Den handelsstuderande som vi mött tidigare och som studerat i USA ett halvår menar att:

Studierna tog mycket tid. Jag kände väl att som utbytesstudent så ville jag också göra rätt inte bara för mig själv utan även för skolan så jag kände att jag var där för att prestera och lära både för min egen del och sen visa upp att Handelshögskolan är en bra institution. Ett självpåtaget ansvar, men jag kände det i alla fall så vilket gjorde att jag nog lade ner relativt mycket tid på studierna...⁷⁵³

Vidare har även de inkommande studenterna en stor betydelse för de transnationella investeringarna. Beträffande dessa studenter har man visserligen ofta ingen större möjlighet att påverka selektionen, den sköts av den utländska institutionen, men däremot satsas mycket resurser på att skapa så goda villkor som möjligt för de inkommande studenterna. Det handlar dels om att ge bra service i samband med studierna, vilket exempelvis innebär att de ansvariga har väldigt flexibla öppettider för gäststudenterna och att de hjälper till med allt från att ordna bostad och sköta administration av studierna till att hjälpa till med bankärenden och diverse mindre saker, dels om att ordna den sociala biten för de utländska studenterna. För det sociala ansvarar ofta studentkåren, vanligen det internationella utskottet, eller andra former av studentorganisationer som EL&A (European Law Student Association). Många av de utlandsstuderande som intervjuats menade att de utländska studenterna ofta blir betydligt bättre mottagna i Sverige än vad de själva blev utomlands. Medan det på flera utbildningar i Sverige anordnas internationella pubar, introduktionsfester (vilka kan vara mycket celebra tillställningar med närvaro av rektor), diverse olika utflykter och besök på kulturella och idrottsliga arrangemang, fick de svenska studenterna ibland klara sig helt på egen hand (vilket dock inte behövde innebära att det inte fanns studentaktiviteter att ta del av). Att de utländska

⁷⁵² Intervju med Helena Andersson och Åsa Kjellström, International Student Affair, Handelshögskolan, 970520.

⁷⁵³ Intervju med manlig Handelsstuderande, 26 år, och som läst tre och en halv månad på the Wharton School, USA, son till en företagsledare.

studenterna tas så väl hand om i Sverige kan kanske ses som ett resultat av att Sverige är ett tämligen väl organiserat samhälle, men en mer trolig förklaring är att de utländska studenterna har en större strategisk betydelse i ett dominerat utbildningsland som Sverige.

På ett generellt plan är det viktigt att få hit så många utländska studenter som det finns resurser för att ta emot. De flesta utbytesavtal bygger på principen ”en ut/en in” och för att möta det stora trycket från studenterna som vill studera utomlands är det en förutsättning att utländska studenter även studerar i Sverige. Samtliga Stockholms högskolor ingår i en nyligen bildad organisation, Studying Stockholm, med målet att marknadsföra Stockholm som akademisk stad och att förbättra villkoren för de utländska studenter som kommer hit. Ett grundläggande motiv för verksamheten är just att få utländska studenter att studera i Stockholm för att på så sätt bereda de egna studenterna större möjligheter till studier utomlands. Centralt är även att de utländska studenterna trivs bra i Stockholm, så att de sprider ett gott rykte om Stockholm.⁷⁵⁴ Denna tankegång finner vi även på de olika utbildningsinstitutionerna – de utländska studenterna betraktas som kommande marknadsförare för den svenska skolan, när de återvänder till sina respektive heminstitutioner. De ansvariga för det internationella arbetet ser ofta exempel på de utländska studenternas betydelse. Har en utländsk student trivts bra i Sverige och lyckats förmedla detta till sina kurskamrater kan man nästkommande år se ett ökat intresse från denna skola för att studera vid den svenska institutionen. Men alla utländska studenter har inte samma strategiska värde. Värdet är bestämt av de studerandes institutionella och nationella hemhörighet. Studenter från USA och Storbritannien är mest värdefulla för de svenska utbildningsinstitutionerna eftersom det är mycket populärt bland de svenska studenterna att studera i USA och Storbritannien. Man vårdar därför dessa platser mer än andra (framför allt är man extra noggrann när man väljer ut studenter till dessa skolor). Det drastiskt ökade antalet kurser och utbildningar på engelska bör även betraktas som en del av strategin att få fler utländska studenter i allmänhet och anglosaxiska studenter i synnerhet att studera i Sverige.

NATIONELLA HIERARKIER

Även om det är tydligt att de dominerande utbildningsinstitutionerna är de institutioner som har de mest omfattande transnationella investeringarna är dessa inte helt betingade av utbildningsinstitutionernas positioner inom det nationella högskolefältet. För argumentets klarhet har bilden av institutionernas transnationella investeringar tecknats med grova penseldrag och några anmärkningar angående komplexiteten av förhållandet mellan de transnationella investeringarna och institutionernas positioner inom högskolefältet och deras samlade resurser behöver göras.

Det finns en hierarki mellan de dominerande utbildningsinstitutionerna. De lärosäten som innehar de mest dominerande och prestigefyllda positionerna, som Karolinska institutet, Handelshögskolan och Kungl. tekniska högskolan, är de institutioner som gör de mest omfattande investeringarna inom

⁷⁵⁴ Se Appendix för en mer utförlig beskrivning av Studying Stockholm.

transnationella utbildnings- och vetenskapliga marknader (exemplifierat av den tydliga skillnaden mellan Handelshögskolan och Stockholms universitets båda ekonomiska institutioner). En grundläggande förutsättning för att lyckas inom de transnationella marknaderna är att man är nummer ett inom sin disciplin i sitt eget land. En möjlig delförklaring till de stora skillnaderna beträffande transnationella investeringar på grundutbildningsnivå är de olika lärosätenas orientering. Ledande fackhögskolor som Handelshögskolan och Kungl. tekniska högskolan är primärt orienterade mot olika professionella fält, medan universiteten, framför allt vid de större och mest traditionella universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg, är mer orienterade mot det akademiska fältet. Dessa två olika former av orientering följer olika logik. För utbildningar som är inriktade på att ge studenterna bästa möjliga förutsättningar för att lyckas erövra dominerande positioner inom olika professionella fält utgör sannolikt de transnationella erfarenheterna ett fundamentalt inslag i den nödvändiga kompetensen. För de institutioner som är orienterade mot det akademiska fältet är naturligtvis de transnationella investeringarna fundamentala, men – vilket utgör den avgörande skillnaden – först på en högre nivå, det vill säga forskarutbildningsnivån och däröver. Vi kan dra oss till minnes Stockholms universitets naturvetenskapliga fakultets blygsamma studentutbyte i relation till dess massiva dominans i EU:s forskningsprogram. Det nära samarbetet med näringslivet som finns på exempelvis Kungl. tekniska högskolan och framför allt på Handelshögskolan innebär troligen man lättare anpassar sig efter de krav och spelregler som gäller inom näringslivet.⁷⁵⁵

Även bland de dominerande lärosätena finner vi tydliga hierarkier och strider om positioner. I grova drag kan strukturen beskrivas som att de äldre regionala högskolorna intar de minst dominerade positionerna, eller dominerande positioner bland de dominerade. Det är även dessa institutioner som har gjort de mest omfattande transnationella investeringarna (jfr Tabell 171 och Tabell 172). Det mest prominenta exemplet utgörs av Högskolan i Växjö med omfattande och vidsträckta internationella kontakter som inte endast begränsar sig till Norden och Europa – vi finner även flera utbyten med universitet och högskolor i USA, Australien och Japan.⁷⁵⁶ (Även om dessa avtal inte gäller de mest välrenommerade universiteten så erbjuds studenterna betydligt större möjligheter till studier i USA än studenter på exempelvis Stockholms universitet.) Ett annat exempel är Högskolan i Karlstad som sedan mitten av 1980-talet har byggt upp ett omfattande samarbete med ett universitet i Indien. Samarbetet innefattar flera olika discipliner och aktiviteter och inom ramen för samarbetet har även studenter från andra svenska högskolor beretts möjligheter att studera och göra examensarbeten i Indien. För dessa högskolor, som sedermera fått status som universitet, fungerar de transnationella investeringarna som medel för att utmana de traditionella universiteten och högskolornas positioner, framför allt vad det gäller rekryteringen av studenter. Här intar Högskolan i Växjö en intressant position som den regionala högskola som har den minst regionala rekryteringsbasen. Läsåret 1995/96 rekryterades närmare 60 % av sina högskolenyborjare från andra län, vilket kan jämföras med den

⁷⁵⁵ Att de transnationella investeringarna är någonting som näringslivet eftersträvar är tydligt i de generösa donationer som företag gör till Handelshögskolans internationella program.

⁷⁵⁶ Se <http://www.hv.se/internatl/eng/sister.html>, besökt 980111.

regionala högskola som har den största regionala rekryteringen, Mälardalens högskola, där motsvarande andel var ca 30 %.⁷⁵⁷ De traditionella universiteten och högskolorna, som har en omfattande rekryteringsbas och höga intagningspoäng, är i jämförelse med de regionala högskolorna betydligt mindre beroende av specifika ansträngningar, som exempelvis transnationella investeringar, för att säkra sin rekrytering. Vidare utgör forskningen och inte grundutbildningen det högst prioriterade området för de dominerande universiteten och högskolorna, medan de regionala och mindre högskolorna gör betydligt mer omfattande satsningar på grundutbildningen (vilket också formuleras som en explicit målsättning när experimentell pedagogik lyfts fram som ett särdrag i marknadsföringen bland regionala högskolor).⁷⁵⁸ Den intensiva satsningen på internationella kontakter och utbyten bland framför allt de dominerande bland de dominerade måste också ses som en strategi betingad av att det är ett betydligt mindre resurskrävande projekt att etablera utbytesavtal och samarbeten med utländska utbildningsinstitutioner, än det är att skapa välrenommerade forskningscentra. Därför fungerar de transnationella investeringarna åtminstone i ett kortare perspektiv som ett viktigt vapen i kampen om rekryteringen av studenter.⁷⁵⁹

De regionala och mindre högskolornas transnationella investeringar kan emellertid inte ses som insatser på den transnationella utbildningsmarknaden. De totala resurserna hos dessa högskolor är alltför otillräckliga för att erkännas inom den transnationella marknaden. Därför syftar de transnationella investeringarna för de mindre högskolorna snarast till att höja sitt värde på den nationella marknaden, det vill säga som insatser i kampen mellan de mindre högskolorna och – i mindre utsträckning – som medel för att utmana de traditionella universiteten och högskolorna.

⁷⁵⁷ Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, p. 50.

⁷⁵⁸ Det råder emellertid en viss ambivalens i förhållandet till de traditionella universiteten och de värden de representerar. Flera av de mindre och regionala högskolorna föredrar att marknadsföra sig för en internationell publik som "University" istället för "University College".

⁷⁵⁹ Vi skall dock inte förleda oss att tro att de transnationella investeringarna kan ske utan ett omfattande arbete eller helt problemfritt. Enligt CSN har det förekommit fall där en del av de mindre högskolorna har slutit avtal med sådana utländska utbildningsinstitutioner som enligt Högskoleverkets bedömning inte har högskolemässig standard och därmed inte heller ger de svenska studenterna rätt studiemedel för utlandsstudier om de söker på egen hand. Intervju med Helena Thörnqvist, enhetschef för CSN International, Stockholm, 970814.

KAPITEL V. KONKLUSION

UTGÅNGSPUNKTER

Svensk högre utbildning är inte längre så svensk. Sedan början av 1990-talet fram till i dag har antalet svenska studenter som läser utomlands ökat från 2 000 till 30 000. Och i Sverige omvandlas under påverkan av internationella modeller (främst Bologna-processen) lärosätenas examina, kursutbud och undervisningsinnehåll. Alla lärosäten blir tvungna att förhålla sig till internationaliseringen och somliga ger sig på allvar in i konkurrensen på en global utbildningsmarknad. I denna nya situation utvecklas skilda strategier inom olika grupperingar av politiker, administratörer, lärare, forskare och studenter.

Det är dessa strategier som denna avhandling gäller.

Strategierna kan i de flesta fall benämnas ”transnationella”, det vill säga de är av en sådan art att de överskrider nationsgränser utan att direkt involvera nationalstater och deras företrädare. För de sistnämnda företeelserna används termen ”internationella”. Det primära intresset ligger inte vid den stora historieskrivningen om den högre utbildningens internationalisering, den där stater sluter avtal och ingår samarbeten, utan riktas mot den nivå där svenska universitets och högskolors administratörer knyter band med administratörer i andra länder och där svenska studenter av olika anledningar väljer att tillbringa allt från några månader till åtskilliga år vid utländska lärosäten.

Med ”transnationella utbildningsstrategier” avses två typer av strategier, dels de strategier som sociala grupper utvecklar för att vidmakthålla, försvara eller förbättra sina ställningar visavi andra sociala grupper, dels de strategier som företrädare för lärosäten och utbildningar använder sig av för att stärka sina positioner på ett nationellt fält och, i undantagsfall, även på ett globalt utbildningsfält. Den första typen av transnationella utbildningsstrategier står i fokus i Kapitel II och Kapitel III, medan Kapitel IV behandlar de institutionella strategierna.

I det första kapitlet, **Att undersöka det ”internationella”**, presenteras rådande forskningsläge. Det konstateras att utbildning vanligen är ett negligerat område inom den i övrigt så omfattande globaliseringsforskningen och att det inom utbildningsforskningen finns förvånansvärt få undersökningar som ägnas åt fenomen som överskrider nationella gränser. Ett alternativt sätt att förstå den högre utbildningens internationalisering presenteras, där transnationella utbildningsstrategier undersöks som en ingrediens i sociala gruppers strategier och där högre lärosätens transnationella investeringar förstås som medel i de strider som utkämpas mellan institutionerna på nationella utbildningsfält. Förklaringsmodellen bygger på den sociologiska tradition som den franske sociologen Pierre Bourdieu utvecklat och som flera av hans doktorander, kollegor och medarbetare, såsom Yves Dezalay, Michel Pinçon, Monique Pinçon-Charlot, Anne-Catherine Wagner, Monique de Saint Martin och Gilles Lazuech provat i studier av fenomen som går utöver nationsgränserna.

Centrala metoder i avhandlingen är å ena sidan geometriska dataanalysmetoder som korrespondensanalys och euklidisk klassificering, å andra sidan intervjuer. De mest betydelsefulla begreppen – fält, rum, marknad, kapital, strategier och habitus – hämtas från Bourdieus sociologiska verktygslåda. Såväl metoderna som begreppen presenteras och diskuteras i det inledande kapitlet. Valet av metoder och begrepp samt av undersökningsstrategi präglas av ambitionen att överbrygga dualismer som dem mellan kvantitativa och kvalitativa data och metoder, mellan objektiva förhållanden och subjektiva uppfattningar samt mellan aktör och struktur.

EN EXKLUSIV SKARA

Avhandlingens Kapitel II, **Svenska studenter i Paris – i mötet mellan två nationella utbildningssystem**, baseras på en enkätundersökning av 290 svenska studenter som våren 2000 studerade i Paris och ett drygt tjugotal intervjuer med studenter ur denna population. Inledningsvis diskuteras det franska högre utbildningssystemets dualistiska uppbyggnad med en öppen sektor (universiteten, dit alla som har en studentexamen antas) och en stängd sektor (dominerad av de berömda specialhögskolorna, *grandes écoles*, med ett omfattande söktryck och mycket stora resurser) samt skillnader mellan privata och statliga skolor. Resultatet av karaktistiken är en indelning av skolorna i fyra övergripande kategorier: skolor för grundläggande språkundervisning (51 % av de svenska studenterna), privata skolor (11 %), universitet (23 %) och *grandes écoles* (15 %), samt en mer detaljerad indelning i elva typer av skolor, där vi inom gruppen *grandes écoles* skiljer mellan bland annat tekniska högskolor och handelshögskolor, och inom gruppen universitet mellan de centralt belägna statliga universiteten och dem som ligger utanför Paris innerstad. De utbildningar som de svenska studenterna läser delas in i nio grupper efter ämnesinriktning. Näst språkstudier är samhällsvetenskapliga ämnen vanligast (21 % av de svenska studenterna, där ekonomi svarar för 10 %), följt av humaniora (17 %). Varken teknologi (6 %) eller naturvetenskap/medicin (4 %) lockar stora skaror svenska studenter. En annan viktig distinktion görs mellan att läsa i Paris via utbytesavtal

(48 % när vi exkluderar språkkursstudenterna) och som *free mover* (52 %), det vill säga att på egen hand ha arrangerat sina utlandsstudier. Det är inte ovanligt att *free movers* läser hela sin högskoleutbildning utomlands.

De svenska studenterna som läser i Paris skiljer sig på flera sätt från både svenska studenter i Sverige och svenska ungdomar i allmänhet (se Tabell 31 nedan). Närmare åtta av tio studenter i Paris är kvinnor, att jämföra med ungefär dryga fem av tio i den svenska högskolan. Kvinnornas numerära dominans bland studenterna i Paris kan förstås mot bakgrund av att de i större utsträckning läst franska i grund- och gymnasieskolan. En annan förklaring är att Frankrike på den globala utbildningsmarknaden förknippas med konstnärliga ämnen, humaniora och samhällsvetenskap, det vill säga utbildningsområden som är kvinnodominerade. De svenska studenterna, oavsett kön, utgör en elit i dubbel bemärkelse. De kommer i dubbelt så stor utsträckning som de som studerar i Sverige från högre tjänstemannahem (drygt sex av tio mot tre av tio i den svenska högskolan) och de har framför allt lyckats bättre i skolan. Det finns en påtaglig överrepresentation av individer med höga gymnasiebetyg (var tredje student har gått ut gymnasiet med ett betyg över 4,4, något som gäller för endast en av tjugo totalt sett) och som har gått prestigetunga gymnasieutbildningar som den naturvetenskapliga (gäller för en av tre mot en av tio bland dem som går ut gymnasieskolan och knappt en av fem bland studenter i den svenska högskolan). Den sociala selektionen betingas av olika sociala gruppers tidigare utbildningsinvesteringar. Att läsa franska och att orientera sig mot Frankrike är ett hävdvunnet intresse för sociala eliter.

Vid en första översiktlig analys visar det sig att det är mer särskiljande att ha tagit sig till Paris än vad man väl läser där. Det finns dock vissa skillnader. *Grandes écoles*, det vill säga de mest eftersökta, resursstarka och prestigefulla skolorna i Frankrike, har den högsta rekryteringen av studenter med högt socialt ursprung – ingen av de 44 svenska studenterna kommer från lägre medelklass eller arbetarklass. Andelen manliga studenter och utbytesstudenter är också högre bland dem som läser på *grandes écoles* än bland studenter på andra skolor. Det finns också en överrepresentation av studenter som läser teknologiutbildningar, alla utom en av de arton studenterna som läser teknologi återfinns på en *grande école*. Den tydligaste kontrasten till studenterna vid *grandes écoles* utgörs av dem som läser på privata skolor. Bland de senare finns en överrepresentation av lägre sociala skikt och en underrepresentation av studenter från högre sociala skikt. Nästintill samtliga studenter på dessa skolor läser där som *free movers*.

Gymnasiebetygen förstärker bilden av studenterna som läser på *grandes écoles* som de mest konsekrerade. Här finner vi en klar överrepresentation av studenter med de högsta betygen och en frånvaro av studenter med låga gymnasiebetyg. De få studenter som har låga betyg är överrepresenterade på privata skolor i allmänhet och handelsskolor i synnerhet. Här är också andelarna som har höga betyg som lägst. Nästan varannan student som läser på *grandes écoles* har också läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, något som en av fem på de privata skolorna gjort.

De internationella tillgångarna som studenterna har med sig varierar också över skoltyper. De investeringar som gjorts av dem som läser på *grandes écoles* i det svenska utbildningssystemet korresponderar mot ett litet nedärvt transnationellt kapital. Studenterna och föräldrarna är vanligen födda i Sverige och det är förhållandevis ovanligt att föräldrarna studerat utomlands. De som läser på universitet och privata skolor har högre andelar som invandrat (första generationen för dem som läser på privata skolor och andra generationen bland som går på universiteten) och de nedärvda tillgångarna är också mer omfattande. De är även mer orienterade mot Frankrike, andelarna som behärskar franska är högre. Detta sammanfaller med mer omfattande egna transnationella investeringar av studenterna. De läser som vi sett i större utsträckning som *free movers* och de har dessutom läst fler terminer utomlands. För såväl de som läser på *grandes écoles* som de på universitet och privata skolor finns en homologi mellan studenternas egna investeringar och föräldrarnas.

Tack vare specifik multipel korrespondensanalys kan de svenska studenternas olika tillgångar relateras till varandra. Två huvudsakliga typer av tillgångar har undersökts, de som är nedärvda och de som är förvärvade. För att fånga den första typen av resurser har föräldrarnas högsta utbildningsnivå, föräldrarnas erfarenheter av studier och arbete, deras språkliga kompetenser och eventuella invandring nyttjats som indikatorer. Beträffande studenternas egna resurser har gymnasieutbildning, gymnasiebetyg samt tidigare högre studier i Sverige och utomlands använts som mått på egna investeringar i utbildningskapital och skolkapital. Att ha läst språkkurs, arbetat eller läst på universitet utomlands fungerar som mått på internationell orientering och förvärvande av ett transnationellt kapital.

Korrespondensanalysen ger oss ett mångdimensionellt rum, där vi valt att tolka de fyra första axlarna. Den första, mest betydande, axeln ställer omfattande nedärvda utbildningsmässiga och internationella resurser mot avsaknad av dessa resurser. Den andra axeln upprättas av en opposition mellan ansenliga egna internationella investeringar framför allt orienterade mot Frankrike, å ena sidan, och å andra sidan frånvaro av dylika investeringar. Även den tredje axeln rör studenternas egna tillgångar och investeringar, framför allt utbildningsmässiga, men med fokus på nationella sådana. Höga gymnasiebetyg, naturvetenskapliga och tekniska gymnasiestudier samt långa högre studier i Sverige står mot långa studier utomlands, inga högre studier i Sverige, humanistisk gymnasieutbildning och låga gymnasiebetyg. Den fjärde axeln, slutligen, orienteras av föräldrarnas internationella tillgångar, där mycket tunga internationella investeringar (att båda föräldrarna arbetat och studerat utomlands och att någon invandrat) polariseras mot något mer begränsade internationella tillgångar (att en av föräldrarna studerat eller arbetat utomlands).

Det rum som konstruerats säger oss en hel del om studenternas tillgångar. De mest fundamentala tillgångarna för att strukturera rummet är de nedärvda – dessa upprättar den första axeln. Studenternas egna investeringar visar på att det inte råder en tydlig motsättning mellan investeringar i Sverige och utanför Sveriges gränser. Att det ena inte utesluter det andra blir tydligt när vi studerar planet av axel två och axel tre, där fyra poler kan identifieras: en pol med studenter som främst satsat på en nationell

utbildningskarriär, en pol med dem som i huvudsak investerat i en internationell, en pol för dem som har gjort betydande investeringar av både internationell och nationell art, samt en pol som samlar studenter som varken satsat på tidigare studier i Sverige eller utomlands.

Rummet av studenternas tillgångar relateras därefter till de studier studenterna bedriver i Paris. Skillnaderna är tydligast längs axel två och tre, det vill säga de axlar som orienteras mest efter studenternas egna investeringar. Längs den andra axeln, den som byggs upp av studenternas egna internationella investeringar, står språkkurs och studier inom konst/design vid den icke-internationella polen och att läsa vid universitet och även på *grandes écoles*, att studera sociologi/psykologi, statsvetenskap/juridik, *Lettres* eller språkvetenskap, samt att vara *free mover* vid den internationella polen. De största skillnaderna uppträder emellertid i den tredje axeln, som struktureras av studenternas investeringar i det svenska utbildningssystemet. Att läsa teknologi och medicin/naturvetenskap återfinns vid den nationella polen och står i opposition till språk och sociologi/psykologi vid den icke-internationella polen. *Grandes écoles* (framför allt de mest prestigefulla tekniska högskolorna och handelshögskolorna) hamnar vid den nationella polen och står i opposition till studier vid universitet och privata skolor vid den icke-nationella polen. Längs den tredje axeln finner vi även en opposition mellan att studera i Paris via utbytesavtal (nationella polen) och att studera som *free mover* (icke-nationella polen). Den fjärde axeln, som skiljer ut de studenter som har mest omfattande internationellt kapital med sig i bagaget från dem som har något mindre, är inte så tydligt relaterad till valen av skola och utbildning och kan lämnas därhän.

Korrespondensanalysen lyfter fram sambanden mellan placeringen i det svenska och placeringen i det franska högre utbildningssystemet. För att komma i besittning av de mest eftertraktade positionerna i det franska systemet, nämligen studier vid någon av de prestigefulla *grandes écoles*, är det nästintill en nödvändighet att ha nått de mest åtråvärda positionerna i det svenska systemet, såsom studier på Handelshögskolan, Kungl. tekniska högskolan, eller på vissa specifika utbildningar vid de traditionella universiteten. Det är tydligt att investeringar i det franska elitskolesystemet inte fungerar som ett alternativ till en svensk utbildning utan snarare som ett komplement till denna. Detta förklaras av i huvudsak två aspekter av det franska systemet av *grandes écoles* och deras relation till det nationella/internationella. För det första är det franska utbildningssystemet ett mycket nationellt system vad gäller de mest konsekrerade utbildningarna (det finns förvisso många utländska studenter i det franska systemet, men dessa är till stor del hänvisade till de öppna, mindre prestigefulla delarna av systemet). För att nå de högsta positionerna inom utbildningssystemet krävs långa och omfattande investeringar i det franska utbildningssystemets tidigare nivåer. Exempelvis förutsätter studier vid *grandes écoles* ofta att man läst *classes préparatoires*, vilka i sin tur förutsätter lyckade tidigare studier i det franska systemet. Här skiljer sig det franska utbildningsväsendet tydligt från det amerikanska som är betydligt mer öppet mot – eller beroende av – omvärlden. För det andra kan man också hävda att *grandes écoles* är de mest internationaliserade delarna av det franska utbildningsväsendet. Det är nämligen här vi finner de högsta andelarna internationella studenter.

Många av dessa är emellertid utbytesstudenter, framför allt de som kommer från Nordamerika, Västeuropa och Skandinavien. Studenter från dessa dominerande utbildningsländer bedriver vanligtvis sina huvudsakliga studier vid de mest prestigefulla utbildningarna i sina respektive hemländer.

Utifrån korrespondensanalysens resultat skapas en gruppering av studenterna med hjälp av euklidisk klassificering. Vi kan därmed förskjuta perspektivet från att analysera relationer mellan strukturer, rummet av studenternas tillgångar och rummet av utbildningsinvesteringar, till en analys av grupper av studenters utbildningsstrategier. En indelning i sex grupper visar sig mest intressant. Grupperna kan delas in enligt ett antal dimensioner, där den totala volymen av tillgångarna, balansen mellan förvärvade och ärvda tillgångar och resursernas nationella eller internationella orientering är de viktigaste. Fyra av grupperna utgör elitgrupperingar av olika slag. Samtliga dessa fyra har höga andelar studenter med ett högt socialt ursprung. *Den modala gruppen*, den i särklass största gruppen, och *teknisterna*, den lilla gruppen om tolv studenter, har gjort de mest omfattande egna investeringarna i det svenska utbildningssystemet, det vill säga en kraftig överrepresentation i de högsta betygskategorierna och stora andelar som läst på naturvetenskaplig gymnasieutbildning (gäller för *den modala gruppen*, samtliga *teknister* har läst teknisk gymnasieutbildning) och många år på universitetsnivå i Sverige. Ingen av dessa två grupper har uppseendeväckande internationella tillgångar. Det har däremot de två andra elitgrupperna, *de internationella arvtagarna* (ett tjugotal studenter) och *de internationella pretendenterna* (den tredje största gruppen). Det är dock inte fråga om samma typer av internationella tillgångar. *De internationella arvtagarna* har, som namnet indikerar, främst ärvt de internationella tillgångarna och de har inte gjort speciellt mycket egna investeringar i vad vi kan kalla ett transnationellt kapital. *De internationella pretendenterna* är i stor utsträckning födda i Sverige och saknar en tydlig internationell dimension i arvegodset, men har förvärvat desto mer på egen hand. Karakteristiskt för de två resterande grupperna, *de dominerade*, den näst största gruppen, och *esteterna*, där elva av tolv studenter läst en estetisk utbildning på gymnasiet, är att de saknar omfattande tillgångar.

Även i analyserna av hur grupperna investerar i utbildning i Paris hamnar relationerna mellan det franska och det svenska utbildningssystemet i centrum. Det visar sig att de grupper som gjort de tyngsta investeringarna i svensk utbildning, *den modala gruppen* och *teknisterna*, är de grupper som också har de högsta andelarna som läser på *grandes écoles*, det vill säga de mest åtråvärda positionerna i det franska utbildningssystemet. Lägst andelar har *de internationella arvtagarna* och *de dominerade*. De senare utmärker sig framför allt med lite investeringar i det svenska utbildningssystemet. De två grupperna som har mest omfattande internationella tillgångar, *de internationella arvtagarna* och *de internationella pretendenterna*, investerar olika i utbildning och uppvisar skilda livsbanor. *De internationella pretendenterna* är de som mest utpräglat investerar i nationsspecifika kapital. Studenterna, eller studentskorna, eftersom det är 90 % kvinnor i gruppen, är förhållandevis integrerade i det franska samhället. De har vanligen börjat läsa franska i högstadiet, fortsatt på gymnasiet, tillbringat ett eller två år med att läsa språkkurs och eller vara au pair i

Frankrike, och därefter påbörjat högre studier i landet, efter eventuellt ett kortare uppehåll med högre studier i Sverige. De har nu bott och studerat i landet åtskilliga år, behärskar språket väl, och är ofta tillsammans med en fransman. Företrädesvis studerar man på universitet eller privata skolor och definitivt inte på språkkurs (det har man klarat av lång tidigare). Humaniora och samhällsvetenskap är de mest frekventa valen av ämnesområde och man läser vanligen i Paris som *free mover*.

Dessa investeringar kan ställas mot de satsningar som görs av studenterna i *den modala gruppen* (den grupp som gjort de mest omfattande investeringarna i Sverige). Av samtliga i gruppen är det knappt en på tio som läser som *free mover*. Räknar vi bort de 60 % i gruppen som läser språkkurs läser tre av fyra av de resterande studenterna i Paris via ett utbyte och en av två läser på en *grande école*. De är underrepresenterade på såväl privata skolor som universiteten. I stället för humaniora och samhällsvetenskapliga ämnen, som är de viktigaste ämnena för *de internationella pretendenterna*, är det teknologi, medicin/naturvetenskap och ekonomi som gäller. Ett tredje förhållningssätt till nationella och internationella investeringar uppvisar *de dominerade*. Studenterna i denna grupp, som framför allt definieras av sin brist på tillgångar, har den lägsta andelen som läser på *grandes écoles* och de centralt belägna statliga universiteten. De skoltyper där man är mest överrepresenterad är språkskolor samt konstskolor och handelsskolor, det vill säga vanligen privata skolor som intar de mest dominerade positionerna inom konst- och ekonomiutbildningarnas respektive delfält. Man skiljer sig härvidlag från både *den modala gruppen* och *de internationella pretendenterna*. Det är stor risk att den typ av investeringar som studenterna i gruppen *de dominerade* gör har små utsikter att ge någon större avkastning. Studenterna är förvisade till de minst attraktiva delarna av det franska högskolefältet och utbildningar som vanligen förutsätter att de kombineras med andra tillgångar, såsom socialt kapital i familjen, för att bli räntabla. Det är tveksamt om de svenska studenterna har tillräckligt med komplementära tillgångar för att kunna slå mynt av sina utbildningsinvesteringar i Frankrike. Mer sannolikt är att man tvingas söka en utkomst i hemlandet. I Sverige är risken överhängande att utbildningsinvesteringarna inte värdesätts speciellt högt, framför allt inte inom det konstnärliga området, där konkurrensen redan är knivskarp.

KOMPLEMENT OCH ALTERNATIV

Kapitel III **Svenska studenter i nordöstra USA – om att studera i en av världens mest kapitalstarka regioner** har ett liknande upplägg som Kapitel II, en grupp svenska studenter i utlandet undersöks medelst enkäter och intervjuer. Populationen är svenska studenter i nordöstra USA, det vill säga de elva stater som ligger mellan Washington DC i söder via New York upp mot Massachusetts och New Hampshire i norr. Denna region är en av de mest kapitalstarka i världen, här ryms världens finansiella centrum och kulturella huvudstad, New York, den internationella och transnationella världens politiska nav, Washington, och en av världens mest kunskapsintensiva regioner, centrerad kring Highway 128 i Boston. I nordöstra USA finns också samtliga åtta Ivy League-universitet och en

rad andra mycket välrenommerade lärosäten. Därtill kan läggas otaliga mer men oftast mindre kända universitet och college.

Det är fler svenska studenter som läser i nordöstra USA än i Paris, närmare 1 100 mot 800, och 462 studenter har besvarat enkäten mot 290 i Paris. En viktig skillnad mellan USA och Frankrike är tillgängligheten. I och med att unga svenskar ofta talar och förstår engelska mycket bra utgör inte språket en så påtaglig barriär som franska utgör för studier i Frankrike. Till viss del vägs denna nackdel för Frankrike upp av de väl utbyggda europeiska utbytesprogrammen. En stor del av studenterna i Paris läser via utbytesavtal, en företeelse som är betydligt mindre förekommande i USA. En annan möjlighet som saknas i USA är att studera språk på nybörjarnivå. Man får nämligen inte studiemedel för denna typ av studier om språket talas i ett EU-land. I princip läser samtliga svenska studenter i USA således ordinära högre studier. I Paris läser mer än hälften av de svenska studenterna språkkurs.

De två populationerna är med andra ord inte helt jämförbara med avseende på vad studenterna läser. Hur är då populationen sammansatt? Inte heller de svenskar som läser i nordöstra USA utgör en representativ grupp för sin ålderskohort (se Tabell 31 nedan). Det är, som i Paris, en större andel kvinnor än män som valt att studera utomlands (sju av tio studenter är kvinnor) och de har också en lägre medelålder i jämförelse med dem som läser i Sverige (25 år mot 27 och ett halvt år). Även studenterna i USA har i större utsträckning högt socialt ursprung än studenterna i den svenska högskolan (varannan har minst en förälder som kan räknas som tillhörande högre social klass, vilket gäller för ungefär en av tre i den svenska högskolan), men man når inte riktigt upp till de höga andelar som de i Paris. Än större är skillnaderna i eget skolkapital. Bland svenska studenter i Paris har så många som var tredje student ett medelbetyg från gymnasiet på över 4,4, medan detta för de svenska studenterna i nordöstra USA endast gäller för drygt en av tio, vilket motsvarar förhållandet i den svenska högskolan. I USA är det dessutom färre som läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning, en av sju, att jämföra med en av fem i den svenska högskolan och en av tre av dem som läser i Paris. Med andra ord utgör de som läser i Paris en både social och meritokratisk elitgrupp, medan studenterna i nordöstra USA har mer sociala än meritokratiska tillgångar (mätt i gymnasiebetyg och benägenhet att ha läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning). De som läser i USA utgör också en mer heterogen grupp. Det finns såväl de med mycket tillgångar av olika slag som de med klen av dylika resurser. Den senare gruppen studenter är betydligt större i USA än i Frankrike, där de nästan helt saknas.

Tabell 31. Svenska studenter i Paris och nordöstra USA och tre referensgrupper. Jämförelsetal för kön, ålder, betyg, socialt och nationellt ursprung.

	Paris 2000	New York 1998	Studenter i svensk högre utbildning1998	Avgångna från grundskolan 1994	Avgångna från gymnasieskolan 1997
N	290	462			
Kvinnor (procent)	78	69	54	51	-
Medelålder	23 ½	25	27 ½	16	-
Högt socialt ursprung (procent)	63	50	31	17	-
Föräldrar med minst 3 års högre studier (procent)	63	45	35	19	-
Höga gymnasiebetyg (4,5-5,0) (procent)	32	12	10	-	4
Naturvetenskaplig gymnasieutbildning	32	14	19	-	10
Nationellt ursprung (själva födda utomlands) (procent)	5	5	8	7	-
Nationellt ursprung (själva och båda föräldrarna födda i Sverige) (procent)	77	79	80	-	-

Det amerikanska utbildningslandskapet är mycket omfattande och omväxlande och därtill säreget på flera sätt. Det skiljer sig exempelvis markant från såväl det svenska som det franska. Medan både det svenska och framför allt det franska systemet bäst beskrivs som centraliserade system är det amerikanska systemet mycket decentraliserat. Det finns exempelvis inga statliga universitet utan den högsta offentliga nivån som anordnar utbildning är delstaterna och det är även dessa som ackrediterar utbildningarna. Decentraliseringen leder i sig till en stor mångfald. Denna späds på ytterligare av en betydande privat utbildningsmarknad, som i och för sig inte är så kvantitativt omfattande, men desto mer dominerande. Av de mest betydande universiteten, både med avseende på forskningsresurser och på sin förmåga att utbilda eliter, är de flesta privata.

Lärosätena kan delas upp enligt vilken typ av examina de främst utbildar mot. En vattendelare går mellan skolor med i huvudsak grundutbildning, *undergraduate studies*, ofta benämnda *college*, och högre lärosäten med omfattande magister- och forskarutbildning, *graduate studies*. De senare, som vanligen kallas universitet, har mer eller mindre omfattande resurser för forskning. De mest kända lärosätena, såsom Ivy League-universiteten räknas till den senare gruppen. Såväl college som universitetet kan delas upp i undergrupper. Bland collegen gör man vanligen en åtskillnad mellan *community college*, som ger tvååriga utbildningar tänkta att överbrygga sekundära studier och högre studier (totalt går här 10 % av de svenska studenterna som besvarat enkäten), och fyraåriga college. Universitetet delas upp i dem som har mycket omfattande forskning och där forskarutbildningen är i fokus och dem som framför allt satsar på magisterutbildningar. Vi har på dessa kategorier lagt ytterligare en dimension, huruvida lärosätena i huvudsak rekryterar regionalt eller nationellt. Stora universitet med mycket forskning och forskarutbildning har ofta en nationell rekrytering. Detta är den enskilt viktigaste kategorin för svenska studenter, där totalt en tredjedel återfinns. Vi har differentierat denna grupp ytterligare med avseende på vilken rankning universitetet har enligt tidskriften US News, som är den ledande rankningen i USA. På så sätt kan vi skilja Ivy League-universiteten och andra mycket prestigefulla lärosäten (där 10 % av de svenska studenterna finns), som snarast har en global rekrytering än en nationell, från andra (5 %) och tredje och fjärde rangens nationella universitet (19 %). Bland de lärosäten som har en mer regional rekrytering görs en motsvarande uppdelning i

första och andra rangens (5 %) och tredje och fjärde rangens (25 %) college. Utöver dessa kategorier skiljs även ett antal specialiserade skolor ut: renodlade handelsskolor (10 %), konstskolor (13 %) och konsthögskolor (3 %). Slutresultatet av klassificeringsarbetet är en indelning i nio kategorier, där tre kan räknas som elitskolor, de högst och de näst högst rankade nationella universiteten och konsthögskolorna. Dessa samlar ungefär en av fem bland de svenska studenterna.

Ämnesmässigt dominerar ekonomi, då var tredje student läser en utbildning där ekonomi är det mest centrala ämnet. Överhuvudtaget är samhällsvetenskapliga ämnen mycket populära och mer vanligt att läsa än bland studenterna i Paris (53 % mot 43 % när vi exkluderat språkstudenterna). Omvänt gäller att humaniora är vanligare att läsa i Paris än i nordöstra USA (35 % mot 28 %), även om konstnärliga utbildningar är mer frekventa i USA (18 % mot 11 %). Även i USA är det få som läser teknologiska utbildningar och medicin/naturvetenskap (4 % vardera). Som nämnts är det färre i USA som läser via utbytesprogram, endast 13 % att jämföra med de 48 % som läser i Paris som utbytesstudenter (när vi exkluderat språkstudenterna).

Vi kan slå fast att de svenska studenterna följer den sociala logik som finns i det amerikanska systemet. Det är mycket stora skillnader mellan de studenter som läser på de mest eftersökta skolorna (de högst och näst högst rankade nationella universitet och konsthögskolorna) och de som läser på *community college*. På de amerikanska elituniversiteten samlas studenter som har många olika typer av tillgångar. De har det största skolkapitalet, mätt i gymnasiebetyg och benägenhet att ha läst en naturvetenskaplig gymnasieutbildning, och de mest omfattande investeringarna i svensk högre utbildning. Och de kommer från mycket resursstarka hem, flertalet av studenterna har högutbildade föräldrar som vanligen arbetar inom högre tjänstemannayrken. Andelarna som kommer från mer blygsamma sociala förhållanden är försumbara. Därutöver har man höga andelar som besitter vad vi kallat ett transnationellt kapital. Detta består inte så mycket i att studenterna själva eller deras föräldrar har invandrat, utan den internationella orienteringen konstitueras av att föräldrarna har studerat och framför allt arbetat utomlands i större utsträckning än bland andra studenter. Detta ackompanjeras av bättre språkkunskaper bland såväl studenterna som föräldrarna och ett mer extensivt resande i synnerhet under uppväxten. Elituniversitetens signum är sammanfattningsvis att de rekryterar studenter som har mycket av olika sorters tillgångar, såsom kulturella, ekonomiska, utbildningsmässiga och transnationella.

De lägre sociala skiktens barn är å andra sidan markant överrepresenterade på *community college* och föredrar också handelsskolor och de lägst rankade regionala lärosätena i större utsträckning än de högre sociala skikten. Det är på dessa skolutyer som studenter med låga betyg och de som har gått praktiska gymnasieutbildningar samlas. På motsvarande sätt som elitskolorna definieras av sin förmåga att rekrytera studenter med en bred uppsättning av tillgångar, präglas de dominerade institutionerna av att deras studenter har en avsaknad av de flesta tillgångar. Men det finns vissa skillnader. De som har minst av samtliga former av tillgångar är de som läser på *community college*.

De som läser på handelsskolor har ett visst mått av internationella tillgångar, föräldrarna har arbetat utomlands och man har rest en hel del utomlands med familjen.

Beträffande kön finns männen (som är i minoritet) i utbildningslandskapets mest extrema positioner. Å ena sidan är de, liksom Parisstudenterna, tydligt överrepresenterade vid de mest prestigefulla universiteten och på de högre utbildningsnivåerna. Å andra sidan är de också överrepresenterade på handelsskolorna, en kategori som är lågt rankad. Kvinnorna finns i mer dominerade positioner, de är mer överrepresenterade på regionala universitet än nationella och dominerar helt *community college*, den minst prestigefulla utbildningsformen. Männen har, som i Paris, en överrepresentation bland utbytesstudenter, vilket också förklarar överrepresentationen i de mest eftersökta skoltyperna, där utbytena är som mest frekventa. Skillnaderna mellan könen uttrycks också i vilka ämnen man väljer. Männen är överrepresenterade inom teknologi, där de är i majoritet, och inom ekonomi och samhällsvetenskap. Kvinnorna föredrar journalistik och media, humaniora, vård och pedagogik.

Överlag är skillnaderna mellan ämnen mindre än för skoltyperna. Detta förklaras av att ämnesvalen har en underordnad betydelse i det amerikanska systemet, där man vanligen läser breda utbildningar. Lärosätena är sällan specialiserade, vilket gör att man exempelvis kan läsa ekonomi på i princip alla skoltyper utom konstnärliga skolor. Det finns ändå vissa sociala skillnader. Samhällsvetenskapliga ämnen som psykologi och statsvetenskap har högst social rekrytering, medan vård och pedagogik har lägst. Men även detta beror till viss del på skolorna. Det är vanligare att läsa specialiserade samhällsvetenskapliga ämnen på de mest prestigefulla lärosätena än på andra.

Hur de olika tillgångarna är relaterade till varandra undersöks i en specifik multipel korrespondensanalys, där samma uppsättning variabler som för Parisstudenterna analyseras. Fyra axlar tolkas. De fyra axlarna präglas i olika grad av studenternas egna karakteristika och av föräldrarnas egenskaper. Den första axeln bestäms nästan uteslutande av variabler avseende föräldrarna. Så var även fallet vad gällde Parisstudenterna, skillnaden är här att föräldrarnas egenskaper väger än tyngre i analysen. Dessutom slår föräldrarnas karakteristik igenom i den andra axeln, medan de återkommer först i den fjärde axeln i Parisundersökningen. Den ökade betydelsen av föräldrarnas egenskaper beror bland annat på att det är en mer socialt sett heterogen population som studerar i nordöstra USA. Det är först i den tredje och fjärde axeln vi får renodlade dimensioner baserade på studenternas egna egenskaper.

Axlarna kan sammanfattas på följande sätt. Den första axeln konstitueras av en mycket vanlig och central sociologisk motsättning, den mellan dem som har och dem som inte har. I det här fallet är det framför allt frågan om att ha transnationella tillgångar eller inte. Men även utbildningskapitalet differentieras längs axeln. Det transnationella går här hand i hand med ett kulturellt och utbildningsmässigt kapital. Den andra axeln löser upp detta samband. Det transnationella skiljs från det utbildningsmässiga och vi får en svenskorienterad elitpol, omfattande – framför allt egna – investeringar i det svenska utbildningssystemet, som står mot en internationell elitpol, där indikatorer

på ett omfattande nedärvt transnationellt kapital samlas. Den tredje och den fjärde axeln belyser studenternas egna investeringar och bör betraktas som ett plan, ej som två distinkt skilda dimensioner. I detta plan utkristalliseras tre poler, en nationell (som delvis är överlappande i de båda axlarna och som omfattar långa studier i Sverige och inga studier utomlands), en amerikansk (arbetat i USA och språkkurs i anglosaxiska länder, långa studier utomlands och inga studier i Sverige) och en kosmopolitisk (arbetat i andra länder, språkkurs i andra länder). De tre polerna korresponderar med tre olika gymnasiebakgrunder. Vid den nationella polen är det naturvetenskapliga och tekniska studier och mycket höga betyg som gäller, vid den amerikanska ekonomi och låga betyg och vid den kosmopolitiska humanistisk och samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning samt höga betyg.

Det finns en klar relation mellan det rum av studenternas egenskaper vi skapat och studenternas utbildningsinvesteringar. Valet av skola är påtagligt strukturerat efter studenternas totala nedärvda tillgångar och förvärvade nationella utbildningsmässiga resurser (axel ett och två). De högst och näst högst rankade nationella universiteten, de kategorier som omfattar Ivy League-universiteten och de mest välrenommerade andra lärosätena som MIT och Johns Hopkins, det vill säga lärosäten som bland annat har de högsta SAT-poängen, de högsta terminsavgifterna och mest anciennitet, placerar sig i de mest kapitaltäta delarna av rummet (högt upp till höger). Här samlas också studier i medicin, teknologi och statsvetenskap, företrädesvis på *graduate*-nivå. Den minst prestigefulla skoltypen, *community college*, som karakteriseras av kommunalt ägande, låga skolavgifter, inga krav på SAT-poäng eller mycket låga SAT-poäng, och att lärosätet är nyligen etablerat, hamnar i den del som samlar studenter med begränsade resurser (långt ner till vänster). Därtill är studier inom vård och pedagogik (ämnen som åtminstone i en svensk kontext tillhör de minst prestigefulla) mest vanligt förekommande vid denna pol. Den del av rummet som samlar egenskaper som indikerar ett omfattande transnationellt arvegods (nedre högra delen) korresponderar inte mot specifika utbildningsinvesteringar. Studenternas ämnesinriktningar struktureras tydligast av deras egna investeringar (axel tre och fyra) och en tripolär struktur avtäckts med ekonomi vid den amerikanska polen, data/teknologi och medicin/naturvetenskap vid den nationella och journalistik vid den kosmopolitiska. Det finns en tydlig homologi mellan det svenska högre utbildningssystemet och hur de svenska studenterna fördelar sig på utbildningar i USA. Att ha läst vid svenska fackhögskolor och traditionella universitet går hand i hand med att läsa vid de mest prestigefulla lärosätena i USA (det är i denna del av rummet som utbytesstudier är vanligast). Mindre konsekrerade studier i Sverige leder till medelmåttiga positioner i USA och de som helt saknar erfarenheter av högre studier i Sverige finns vanligen på de minst etablerade lärosätena.

Genom euklidisk klassificering skiljs nio grupper ut, som kan grupperas i tre kluster beroende på mängden tillgångar. De *internationella arvtagarna*, *naturvetarna* och *kosmopoliterna* utgör elitgrupper. Tre av fyra studenter har högutbildade föräldrar och det är mycket få studenter som har lågutbildade föräldrar. Det är inom de tre elitgrupperna som de mest omfattande transnationella tillgångarna finns. Accenterna är emellertid lite olika. De *internationella arvtagarna* har det mest omfattande nedärvda kapitalet, flertalet har föräldrar som invandrat, som båda arbetat och studerat

utomlands och som talar andra främmande språk. *Kosmopoliterna* har likaså en överrepresentation av föräldrar som båda arbetat utomlands och där en studerat utomlands samt som har mycket goda språkkunskaper, framför allt i franska. Däremot är andelen som invandrat under genomsnittet. *Naturvetarna* har de minst omfattande transnationella tillgångarna av de tre, men samtidigt den högsta andelen där en av föräldrarna arbetat utomlands. Även studenternas egna utbildningsinvesteringar följer det generella mönstret. *Naturvetarna* är de mest excellenta med mycket höga andelar som läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning och som har höga betyg. *De internationella arvtagarna* har de näst högsta andelarna som läst naturvetenskap, men förhållandevis låga betyg. Det omvända gäller för *kosmopoliterna* som har försumbara andelar som läst naturvetenskap, det är samhällsvetenskap och ekonomi som gäller, men dessa utbildningar har lästs med betygsrädd framgång. Investeringarna i högre utbildning är substantiella, men riktade åt olika håll. *Naturvetarna* är den grupp som investerat mest i svensk högre utbildning, medan de övriga två grupperna har satsat mer på en internationell utbildningskarriär. De supplementära variablerna som analyserats understryker bilden av grupperna som elitgrupper. Studenterna i grupperna är exempelvis förhållandevis ofta uppväxta i Stockholm, Sveriges mest kapitalstarka region, och de är mycket beresta och har gott om språkligt kapital. Avslutningsvis har *de internationella arvtagarna* och *naturvetarna* en överrepresentation av manliga studenter, men av olika ålder, bland de tidigare finner vi de yngsta studenterna och bland de senare de äldsta. *Kosmopoliterna* har en överrepresentation av kvinnor.

Ett mellanskikt bildas av *teknisterna*, *humanisterna* och *den modala gruppen*. Mellan var tredje och varannan student har högutbildade föräldrar och det är ovanligt att föräldrarna är lågutbildade. *Teknisterna* och *den modala gruppen* har de högsta andelarna gymnasieutbildade föräldrar medan *humanisterna* har den fjärde högsta andelen högutbildade föräldrar. I mellanskiktet finns de största könsskillnaderna, *teknisterna* är den enda grupp som har en majoritet av män och *humanisterna* har den största andelen kvinnor. Grupperna skiljer sig åt vad gäller sammansättningen av tillgångar. *Teknisterna* har satsat mycket inom det svenska utbildningssystemet, men har lite nedärvda transnationella tillgångar. *Humanisterna* är mer orienterade mot utlandet och har den största språkliga kompetensen som sammanfaller med det största nedärvda språkliga kapitalet. *Den modala gruppen* är de som har gjort de mest omfattande investeringarna riktade mot den anglosaxiska världen och de har också vissa mängder av nedärvda transnationella tillgångar.

De tre resterande grupperna, *de dominerade*, *praktikerna* och *de dominerade internationella*, kan beskrivas som de minst resursstarka. Dessa grupper har de högsta andelarna studenter vars föräldrar har grundskola som högsta utbildningsnivå (gäller för mellan tre av tio och sex av tio). De har också även de lägsta andelarna högutbildade föräldrar. Studenterna i gruppen *de dominerade internationella* har mest transnationella tillgångar av de tre, men dessa är, jämfört med övriga grupper, ändå blygsamma. De har den näst högsta andelen föräldrar som är födda utomlands, men där det är mycket ovanligt att båda föräldrarna studerat och arbetat utomlands. Detta sammanfaller med mycket mediokra betyg bland studenterna och en stark koncentration till ekonomisk gymnasieutbildning. De

som har minst av transnationella tillgångar är *de dominerade*, alltså den grupp som överhuvudtaget har minst av nedärvda tillgångar. De karakteriseras av den högsta andelen föräldrar som inte har invandrat, som inte talar något främmande språk (inte ens engelska), som har grundskola som högsta utbildningsnivå och som inte har arbetat eller studerat utomlands. Studenternas egna tillgångar är också magra, de har låga betyg och företrädesvis läst praktisk, ekonomisk eller samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning.

Liksom i analysen av relationen mellan rummet av studenternas egenskaper och deras utbildningsinvesteringar finns även här klara mönster i hur de nio grupperna satsar på utbildning i USA. De grupper som omfattar de mest resursstarka studenterna, *naturvetarna*, *de internationella arvtagarna* och *kosmopoliterna*, är de grupper som är tydligast överrepresenterade på de mest prestigefulla skoltyperna. Mest prestigetunga investeringar gör *naturvetarna*, den grupp som har mest av skolkapital och nationellt utbildningskapital. Sju av tio i gruppen går på ett av de högst eller näst högst rankade nationella universiteten. Gruppen är kraftigt underrepresenterad på andra skolformer och framför allt på de minst prestigefulla lärosätena. *De internationella arvtagarna* har en liknande profil, om än inte lika exceptionell (de besitter inte heller lika mycket skolkapital och har investerat lite i svensk högre utbildning). *Kosmopoliterna* är visserligen underrepresenterade bland de högst rankade universiteten (de har de minsta utbildningsmässiga resurserna av de tre elitgrupperna och få har läst naturvetenskaplig gymnasieutbildning), men är å andra sidan överrepresenterade på de näst högst rankade universiteten, på de högst rankade regionala lärosätena och på konsthögskolorna. De är också underrepresenterade på *community college*. Vissa skillnader finns även i valen av ämnen, *naturvetarna* är överrepresenterade inom naturvetenskap/medicin, data/teknologi och statsvetenskap, medan nästan samtliga *kosmopoliter* läser humaniora eller samhällsvetenskap. *Naturvetarna* har också de högsta andelarna som läser via utbytesprogram och på *graduate*-nivå. *De internationella arvtagarna* utgör här en tydlig kontrast.

De minst resursstarka grupperna, *de dominerade*, *praktikerna* och *de dominerade internationella*, representerar en helt annan typ av utbildningsinvesteringar. Samtliga har en överrepresentation i den minst prestigefulla kategorin, *community college*, och de är också överrepresenterade på många andra mindre renommerade skoltyper som konstkolor och de lägst rankade regionala lärosätena. Minst lika utmärkande för dessa grupper är att de är tydligt underrepresenterade bland de högst rankade nationella universiteten. De är överrepresenterade inom ämnen som vård, pedagogik och ekonomi, ämnen som de mest dominerande grupperna undviker och de läser i USA som *free mover*.

De tre grupper som har medelmåttiga tillgångar, *teknisterna*, *humanisterna* och *den modala gruppen*, utmärker sig minst. De är i stort sett varken överrepresenterade på de mest prestigefulla eller på de minst dominerade skoltyperna. De särskiljer sig mer i valen av ämnen, *teknisterna* är överrepresenterade inom teknologi, *humanisterna* inom humaniora och konst och *den modala gruppen* inom ekonomi. *Teknisterna* har en överrepresentation av utbytesstudenter, medan de två övriga grupperna, framför allt *humanisterna* har försumbara andelar. Detta kan ses som ett uttryck för

skillnaden mellan mäns och kvinnors utbildningsstrategier. Männerna läser mer ofta via utbyten, medan kvinnorna i större utsträckning gör helhjärtade utländska satsningar. Med andra ord en skillnad mellan komplementära och alternativa satsningar. Denna skillnad finns också mellan grupperna. Utbildningstunga och socialt dominerande grupper som *naturvetarna* satsar mer på komplementära strategier. De alternativa strategierna använder de som inte kan välja annat, det vill säga grupper som saknar tillräckliga resurser för att slå sig in i den svenska högskolan.

UTLANDSSTUDIER SOM INVESTERINGAR I TRANSNATIONELLA TILLGÅNGAR

Vad innebär det att läsa utomlands? Vilka skillnader finns mellan skolor och utbildningar? Vilken betydelse har den ort man läser på? Detta är stora, generella frågor som är svåra att besvara på ett enkelt sätt. Vi ska försöka besvara dem genom att ta fasta på vilka former av tillgångar och kapital som utlandsstudierna kan innebära. Märk noga, kan innebära. Det är inte säkert att de utgör några större tillskott, medan det i andra fall är uppenbart att de medför många olika former av fördelar. De aspekter vi kommer att behandla är: Utlandsstudierna som investeringar i utbildningskapital, allmänt transnationellt kapital, mer nationsspecifika resurser, språkligt kapital och transnationellt socialt kapital.

För vissa – men långtifrån alla – studenter innebär utlandsstudierna investeringar i utbildningskapital. Detta kan bestå i att man läser en utbildning som inte finns att tillgå i Sverige. Den svenska student som läser en kuratorutbildning på Columbia University är ett exempel på detta. Ett annat exempel är den doktorand som studerar riskanalys på Harvard University, ett forskningsområde som befinner sig i sin linda i Sverige. Ett tredje exempel hittar vi bland dem som läser psykologi i Paris, där psykoanalysen har en helt annan status i utbildningen än i Sverige. Till utbildningskapitalet kan också räknas sådana utbildningar som kvalitativt skiljer sig från den utbildning som finns att tillgå på hemmaplan. Dessa skillnader kan även vara av nationsspecifik art. Den undervisning som sker vid tekniska högskolor i Frankrike är ofta mycket mer abstrakt och matematikbaserad än motsvarande undervisning i Sverige. Det förutsätts ofta omfattande matematiska studier för att hänga med och svenska studenter har problem att få godkänt på tentorna för att de helt enkelt är långsamma och oskolade. En del svenska studenter i USA ser också det amerikanska elektivsystemet med stor valfrihet och möjlighet att inkludera mycket praktiska och estetiska kurser i sina utbildningar som en stor kvalitativ fördel. Andra studenter uppfattar samma system som grunt och ofokuserat. Här utgör det franska systemet en motpol med sin emfas på ämnesdjup i studierna.

Den viktigaste aspekten av utbildningskapitalet är utan tvekan vid vilket lärosäte man läst. Det finns en otvetydig symbolisk dimension av att ha läst vid de mest renommerade lärosätena, som Ivy League-universiteten och ett antal andra världsledande lärosäten i USA, eller någon av de mer kända *grandes écoles* i Frankrike. Vidden av detta symboliska kapital varierar. Alla känner till att Harvard

räknas som ett av USA:s och världens bästa universitet, men långtifrån alla vet att The Wharton School är USA:s första *business school* och den som rankas högst i de flesta rankningar. En svensk student som läser på ett av de mindre kända Ivy League-universiteten klagar på att folk i Sverige inte förstår värdet av detta. Det är säkert många svenskar som tror att studier vid Sorbonne smäller högst i Frankrike, eftersom man helt saknar kännedom om det särartade systemet med *grandes écoles*. Men å andra sidan har de ledande professionella aktörerna kunskaper om skolornas positioner (vissa rankningar tillmäter branschorganisationerna stort värde). Man bör alltså skilja mellan allmänna symboliska värden och fältspecifika värden, där de senare oftast är av störst betydelse. Det som står på spel är om och i vilka sammanhang utbildningsinvesteringarna kan fungera som ett transnationellt gångbart utbildningskapital. Ibland fungerar nationsgränserna som effektiva barriärer, ibland bär inte investeringarna ens dit.

Flertalet skolor och utbildningar saknar helt dessa typer av symboliska värden kopplade till den specifika utbildningen och skolan. De vinster som genereras är då av annan art, framför allt kan ett ***allmänt transnationellt kapital*** inkasseras. Detta är kopplat till själva företeelsen av att studera utomlands. Bara att vistas utomlands ses ofta som en indikator på företagsamhet (vilket det också ofta kräver stora mått av, det är inte lätt att ta sig an andra länders byråkratiska system, än mindre att förstå hur utbildningssystemen fungerar). Utlandsstudier ses även som en indikator på någon form av kulturell kompetens, att man klarar av att bemästra en annan kultur. Här är naturligtvis tiden av viss betydelse. Det är tveksamt om några månader genererar speciellt mycket uppmärksamhet, men detta varierar även med disciplin och fält. Inom ekonomins fält verkar kortare sejourer vara fullt tillräckliga för att räknas (praktikperioder och utlandsvistelser kan ibland vara mycket korta, ner mot någon eller några månader), medan det krävs helt andra tidshorisonter för att vinna erkännande inom antropologiska kretsar eller bland språkvetare. Hur omfattande det allmänna transnationella kapitalet egentligen är beror mycket på vad man läser. Vissa typer av studier, som språkstudier i Paris eller ekonomistudier på skolor med mycket upparbetade rekryteringskanaler i Sverige, ställer inte så stora krav på anpassning. Det är lätt att endast umgås med andra svenskar och studierna är ofta tillrättalagda och anpassade för utlänningar. Att läsa via Erasmusutbyten kan ibland likna denna typ av erfarenheter, mycket är ordnat på förhand och det är svårt att på egen hand komma den inhemska kulturen nära. Därtill är tiden också för kort. Att själv ordna sig en plats på ett franskt universitet och klara sig igenom ett antal år där eller ta sig in på ett av de mer eftersökta amerikanska lärosätena förutsätter helt andra investeringar. En aspekt av det allmänna transnationella kapitalet är det ***språkliga kapitalet***, som också kan relateras till den typ av studier som bedrivs. Förutsättningarna för att erövra språkligt kapital ökar ju mer inhemsk miljö man studerar i. *Free movers* har ofta bättre möjligheter i detta avseende. De tillbringar ofta längre tid i landet och de läser också i större utsträckning tillsammans med inhemska studenter. Det handlar inte bara om att tillägna sig det nya landets språk, det gäller även att underhålla sitt modersmål. En del studenter utvecklar avancerade strategier för att hålla ett flertal språk levande och aktuella. Ansträngningarna står ofta i proportion till den betydelse språken spelar i

utbildningsvalen och de tilltänkta professionella karriärerna, vilka i sin tur är relaterade till de initiala kompetenserna.

Det är också av stor vikt var man vistas. Olika länder värderas olika beroende på sammanhang. Att ha läst ekonomi i USA räknas i de flesta kretsar högre än ekonomiska studier i Frankrike (som är ett av de få länder som faktiskt kan sägas ha en nationell ekonomisk vetenskap). Å andra sidan står nog humanistiska studier i Frankrike högre i kurs inom kulturella skikt än motsvarande studier i USA. I båda fallen kan man tala om ett **nationsspecifikt transnationellt kapital**, det nationella erkänns som ett värde på en transnationell marknad. Förhållandet mellan ett transnationellt gångbart utbildningskapital och det nationsspecifika transnationella kapitalet indikeras av att man i första hand framhäver vilket specifikt lärosäte man har läst vid och vilken utbildning eller att man i stället mer svepande säger att man har läst låt säga ekonomi i USA.

I andra fall är det symboliska värdet i första hand kopplat till platsen, studierna utgör en **platsspecifik symbolisk tillgång**. Att man gått på konstkola i Paris eller New York har oftare ett större värde än det som är associerat till skolornas namn eller landet i fråga. Det är uppenbart att både Paris och New York förknippas med denna typ av tillgångar. Många studenter säger explicit att de valt de utbildningar och skolor de läser på för att de ligger i någon av dessa städer. Det är många saker som lockar, de stora nöjes- och kulturutbudet, storstadspulsen, de mytiska värdena, de professionella möjligheterna för att nämna de mest uppenbara. Hur dessa aspekter värderas sinsemellan beror ofta på vilken typ av studier det är frågan om. Kulturlivet och -utbudet fungerar för vissa som ett mervärde, för studenter vid konstnärliga skolor är den *raison d'être* i staden. Närheten till Wall Street är de flesta New York-studenterna likgiltiga för, medan de som läser ekonomi och speciellt finans finner ett stort värde i detta, ungefär som de som studerar mode uppskattar att världens ledande modeföretag är koncentrerade till ett antal kvarter på västra Manhattan.

Ytterligare en aspekt av storstäderna är att de förknippas med en stark koncentration av internationella tillgångar. New York räknas exempelvis som en global stad i ekonomiska sammanhang och Paris har en motsvarande ställning kulturellt, även om exempelvis New Yorks konstscen ofta rankas högre. New York har FN-högkvarteret, Paris är säte för UNESCO och båda städerna hyser en stor mängd stora internationella organisationer och mindre transnationella icke-statliga organisationer. Att läsa i New York och Paris är således något mer än att läsa i USA och Frankrike. Förutom den nationella kulturen får man även tillträde till en internationell kultur. Detta kan bestå i allt från erfarenheter av mat från jordens alla hörn, till vänskapsband med global räckvidd och praktikplatser eller arbeten inom internationella organisationer eller på multinationella företag.

Denna typ av internationella tillgångar tillhandahålls också av skolorna. Men även förekomsten av detta varierar med skola. Det är ofta de mest prestigefulla lärosätena som är mest internationella, det gäller för såväl de franska *grandes écoles* som amerikanska elituniversitet som Harvard, Yale och Columbia. De senare rekryterar lärare och forskare på en global nivå. Det är dessutom inte vilken internationell studentpopulation som helst. Ofta rekryteras företrädare för nationella eliter med stora

volymer av olika former av kapital. Vid dessa elitskolor har ofta det **transnationella sociala kapitalet** institutionaliserats i form av välutbyggda alumniföreningar med tiotusentals medlemmar världen över. Tack vare de omfattande resurserna som studenterna för med sig in i utbildningen och som de kommer i åtnjutande av efter examen, när de träder in på en global arbetsmarknad, förmeras värdet av dessa utbildningar betydligt via det sociala kapitalet.

Genomgången av de tillgångar som utlandsstudierna kan generera visar att det finns många typer av vinster att inhösta. På ett övergripande plan kan skiljas mellan två sätt att komma i besittning av de kapital som utlandsstudierna kan inbringa, via skolan och via den plats man bedriver studierna på.⁷⁶⁰ Utbildningskapitalet och det transnationella sociala kapitalet är mest påtagligt associerat med skolan. Det allmänna transnationella kapitalet är mer lierat med platsen. Platsen kan vara så viktig att den utgör ett kapital i sig, ett platsspecifikt symboliskt kapital, som i fallet med New York och Paris. Platsen är också det land man vistas i, vilket kan fungera som ett nationsspecifikt transnationellt kapital. Det språkliga kapitalet kan självklart förvärfvas både inom skolans ram och utanför, även om det är två typer av språk som förvärfvas, ett officiellt och fackbetonat språk som dominerar i skolmiljön och ett vardagsnära språk som genomsyrar de flesta andra sammanhang. Även ett transnationellt socialt kapital kan ackumuleras och underhållas utanför skolans hägn.

Dessa vinster är ojämnt fördelade. Elitskolorna definieras bland annat av att de samlar studenter med många typer av resurser. De överför också många former av kapital. Att ha läst på en *grande école* eller ett Ivy League-universitet innebär vanligen ett reellt utbildningskapital, ett kapital som dessutom har nästintill global räckvidd, definitivt i fallet med de amerikanska lärosätena. Skolorna erbjuder också tillgång till ett institutionaliserat transnationellt socialt kapital som spänner över hela världen och utgör en stor ansamling olika resurser. Man bör inte heller underskatta värdet av den undervisning som bedrivs. Ofta förses studenterna med goda möjligheter att förvärva kompetenser som är mycket svåra att skaffa på annat håll. Man får tillträde till världsledande forskare och yrkesverksamma, mycket sofistikerade dataresurser, enorma bibliotek, och inte minst en miljö där merparten av studenterna är mycket kapitalstarka och drivna. Det handlar ofta lika mycket om att erövra ett *savoir-être* som ett *savoir-faire*. Exempelvis får studenter på amerikanska elituniversitet en ordentlig duvning i konsten att bli intervjuade, en erfarenhet som är mycket värdefull i kommande anställningsintervjuer. Ett annat värde ligger just här. I skolornas förmåga att placera sina adepter i mycket framstående sammanhang. Det spenderas enorma resurser på att förbereda studenterna på och vägleda dem till de mest lukrativa karriärerna. Men – icke att förglömma – merparten av de amerikanska och franska lärosätena definieras i motsats till dessa typer av utbildningar. Det är bristen som utmärker dem.

I jämförelse med dessa elitskolor, som är relativt säkra investeringar (har man väl tagit sig in på en av de mest prestigefulla skolorna är sannolikheten stor att man också kommer ut med examensbevis

⁷⁶⁰ Bourdieu gör i sin analys av det franska samhället en distinktion mellan skolan och familjen som två marknader för värdesättande av kultur. I analogi kan vi se skolan och platsen som två marknader för såväl produktion som värdering av tillgångar.

i handen), innebär den geografiska platsen en mycket mer osäker investering. Det krävs mycket mod och tålamod för att lyckas dra nytta av de möjligheter som den globala staden erbjuder. Konkurrensen är knivskarp. Men om man lyckas, kan man även lyckas på andra håll. Och om man inte lyckas på plats, kan man ändå lyckas på andra ställen. Det platsspecifika symboliska värdet har en stor räckvidd.

Investeringar i skolan och i platsen kan sammanfalla. Såsom när man läser på en ansedd skola mitt i centrala Paris eller New York. Men i de flesta fall gör de inte det. Att läsa på en *grande école* i Paris innebär i praktiken ofta att man bor och studerar på ett campus som ligger på långt avstånd från stadskärnan. Det mytiska Parislivet är något man njuter av de lördagar man har tid att ta sig in till staden. Många av de mest ansedda skolorna i USA ligger i förhållandevis små orter och New York har i jämförelse med Paris ett skvalt utbud av elitutbildningar.

Att separera skolan och platsen visar också på en övergripande skillnad i de typer av investeringar som görs, kanske tydligast uttryckt bland studenterna i Paris. De som väljer den komplementära vägen, att studera utomlands via utbytesprogram som innebär att värdet av den utländska utbildningen kan adderas till värdet av den svenska utbildningen, är överrepresenterade på de skolor som kan erbjuda studenterna mest av symboliska, sociala och utbildningsmässiga tillgångar – ofta med global räckvidd. För dessa är skolan överordnad platsen. De gör också måttliga investeringar i platsen. Det är inte alls givet att man ser sin framtida karriär i landet, horisonten är vanligen vidare än så. Motpolen till dessa utgörs av dem som valt den alternativa vägen, där utlandsstudierna fungerar som ett alternativ till utbildningar i Sverige och ersätter dessa. Denna grupp studenter läser hela sin huvudutbildning utomlands och är överrepresenterade i de minst internationella delarna av utbildningssystemet, universiteten i Paris och de delstatliga och kommunala lärosätena i USA. För dessa är platsen av större betydelse än skolan. Man bor hellre centralt och går på en sämre skola än tvärtom. Karakteristiskt för gruppen är också att man gör omfattande investeringar i platsen. Man har varit länge i landet, behärskar språket till fullo, är väl integrerad, har vanligen en inhemsk pojkvän eller man (kvinnor är överrepresenterade i gruppen) och tänker sig en framtid i landet.

Båda dessa grupper är resursstarka. Man kommer ofta från högtbildade hem. Det som skiljer dem åt är att bland dem som satsar på en komplementär strategi är investeringarna i det svenska skolsystemet exceptionella (*naturvetarna* i USA-studien och *den modala gruppen* bland Parisstudenterna utgör de paradigmatiske exemplen). Männen är överrepresenterade i gruppen. De andra (tydligast *de internationella pretendenterna* i Paris), där kvinnorna dominerar, har ofta bra betyg och omfattande investeringar i språk, men inte så stora investeringar i det svenska utbildningssystemet, och man har inte läst naturvetenskap i så stor utsträckning.

Det finns ytterligare en grupp studenter som valt att förlägga hela sina studier utomlands, men som inte gör så omfattande investeringar i den nationsspecifika kulturen. Dessa har ofta mindre lyckade skolkarriärer bakom sig och förvisas ofta till de minst renommerade delarna av fältet, små privata skolor med inriktning mot ekonomi och kultur eller *community colleges*. Utmärkande för framför allt de små handelsskolorna är att man menar sig erbjuda en internationell utbildning. Det är

tveksamt om innehållet motsvarar marknadsföringen. Skillnaden i reella internationella komponenter är, som Gilles Lazuech visar för de franska fackhögskolorna, stora mellan de ledande skolorna och de dominerade. Även svenska studenter med lågt socialt ursprung samlas vid denna typ av utbildningar och de saknar därmed nedärvt socialt kapital som är en av de viktigaste tillgångarna för att få denna typ av riskabla utbildningsprojekt att ge avkastning.

INTERNATIONALISERING SOM NATIONELL STRATEGI

Kapitel IV **Kampen om det "internationella" – investeringar och strategier vid lärosäten i Stockholm** sätter Sverige och internationaliseringsarbetet vid sex lärosäten i Stockholmsregionen i fokus. De lärosäten som ingår i studien har valts ut för att de representerar olika, framför allt dominerande, positioner inom högskolefältet (ledande skolor inom sina områden, Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan och Konstfack, ingår). Utbildningar vid Stockholms universitet representerar något mindre elitbetonade utbildningar, även om vissa, som juristutbildningen och journalistutbildningen, intar ledande positioner i fältet. Lärarhögskolan i Stockholm är det lärosäte som har den mest dominerande positionen. Materialet för studien utgörs av intervjuer med administrativ personal och studenter som deltagit i utbyten, samt analyser av policydokument och opublicerad statistik. Undersökningen genomfördes 1997.

Huvudresultatet är att de internationella satsningarna följer högskolefältets logik. De dominerande utbildningarna är även de utbildningar som gör de mest omfattande internationella investeringarna. Karolinska institutet skickar ut mer än 50 % av sina läkarstuderande utomlands någon gång under utbildningen, Handelshögskolan över 30 %, Konstfack mellan 20-30 % och Kungl. tekniska högskolan närmare 25 % och man tar även emot liknande andelar studenter från utlandet. Detta kan jämföras med exempelvis Stockholms universitet, där den institution som skickar ut flest studenter, den juridiska, har en andel på 10-15 %, eller Lärarhögskolan i Stockholm, där man skickar ut ca 3-5 % av sina studerande.

Även om de kvantitativa skillnaderna är viktiga så är de kvalitativa än mer betydande. Karolinska institutet, Kungl. tekniska högskolan, Handelshögskolan i Stockholm och i viss mån även Konstfack satsar intensivt på sina exklusiva kontakter med framför allt prestigeuniversitet i USA. Just förekomsten av utbyten med nordamerikanska universitet utgör en mycket avgörande skillnad mellan de mest dominerande utbildningarna och de övriga. Medan Handelshögskolan kan erbjuda ett trettiotal platser på ett tiotal nordamerikanska universitet, varav några tillhör den yppersta eliten, har den företagsekonomiska institutionen på Stockholms universitet endast avtal med två universitet i USA (vilka ej tillhör de högst rankade) och den nationalekonomiska institutionen saknar helt avtal med amerikanska universitet.

Utmärkande för de ledande lärosätena är att de ingår i mycket exklusiva utbytesprogram. Handelshögskolan i Stockholm utgör det mest iögonfallande exemplet. Man ingår i CEMS

(Community of European Management Schools) och PIM (Partnership in International Management) som båda är explicit exklusiva – endast de ”bästa” ekonomiutbildningarna ges inträde. En liknande princip ligger till grund för ett av de nätverk som Kungl. tekniska högskolan ingår i, TIME (Top Industrial Managers for Europe), som består av ”30 kända tekniska högskolor i Europa”. Karolinska institutet ingår visserligen inte i några andra nätverk än Erasmus, men har organiserat sina bilaterala utbyten i ett eget program, LINK-programmet (Läkarutbildningens internationella kommitté). Dessa avtal har en tydlig orientering mot den anglosaxiska världen och framför allt USA och omfattningen av avtal är unik i såväl ett svenskt som ett europeiskt perspektiv.

De dominerande lärosätena befinner sig i en position där de har ett visst spelutrymme. De får oftast fler anbud om utbytesavtal än de är i behov av och behöver därför inte acceptera de mindre fördelaktiga utbytena. Man använder sig även av olika strategier för att slå vakt om kvaliteten på sina utbyten. En generell policy på Handelshögskolan är att man inte accepterar *free movers*, de studerande måste studera utomlands via Handelshögskolans olika utbytesprogram för att få sina utlandsstudier tillgodoräknade i sin examen. På Kungl. tekniska högskolan lägger man sig vinn om att endast instifta avtal med universitet och tekniska högskolor som håller ”KTH-standard”, vilket exempelvis innebär att man söker etablera avtal med tekniska högskolor som bedriver forskning.

Kampen om det ”internationella” är inte endast en kamp om resurser, prestigefyllda utbytesavtal, deltagande i forskarnätverk och internationella forskningsprojekt. Det handlar även om en kamp om rätten att definiera det ”internationella”. Vad avses med ”internationalisering”, vilka investeringar skall räknas och vilka modeller skall gälla? För de lågt placerade högskolorna inom högskolefältet är den internationella upplevelsen studenterna får ofta tillräckligt i sig, medan det eftersträvarsvärda bland de dominerande lärosätena är att samarbeta och genomföra studentutbyte med prestigefyllda utländska lärosäten. Bland de ledande svenska högskolorna pågår en kamp om utbytenas och forskningens orientering. För Handelshögskolan utgör USA ett självklart fokus, både för studentutbyte och för forskning. USA spelar även en stor roll för Karolinska institutet, men här finner vi även en tydlig orientering mot tredje världen. Karolinska institutet är den utbildningsinstitution i Sverige som tar emot i särklass flest utländska doktorander och man bedriver även en omfattande forskning och bistånd i tredje världen. För Karolinska institutets del verkar det ”internationella” vara en fråga om att hämta kunskap i väst för att sedan distribuera denna till tredje världen. Handelshögskolan bedriver visserligen ett omfattande engagemang i Östeuropa, men detta kan knappast ses som en liknande definition av det ”internationella”. Dessa olika modeller för ”internationaliseringen”, vilka även bör förstås i relation till de professionella fält som utbildningarna riktar sig mot, får även konsekvenser för satsningarna på studentutbytet. På Handelshögskolan är det mest centralt att behålla kvaliteten i de utbyten man har, medan det för Karolinska institutets del är mer viktigt att se till att studenterna ges så stora möjligheter till internationella erfarenheter. Andra exempel på denna definitionskamp mellan institutionerna är inställningen till utbytets längd. Kungl. tekniska högskolan menar att ett halvår inte är tillräckligt för de studerande att skaffa sig genuina kunskaper och erfarenheter från ett främmande

land, medan detta på Handelshögskolan ses som en alltför omfattande och resurskrävande investering från studentens sida.

De skillnader i transnationella investeringar som finns mellan framför allt de dominerande lärosätena och de dominerade måste sättas i relation till de övriga kapital de förfogar över, främst vetenskapligt kapital, men även socialt, symboliskt, kulturellt och ekonomiskt kapital. Dessa tillgångar är ojämnt fördelade. De ledande institutionerna förfogar ofta över resurser, i synnerhet forskningsrelaterade, som vida överstiger dem som finns vid lägre positionerade lärosäten. Det vetenskapliga kapitalet är viktigt utifrån två aspekter. De dominerande institutionerna har ofta en lång tradition av student- och forskarutbyten som till stor del byggts upp utifrån de personliga transnationella kontakter som en intensiv och omfattande forskning för med sig. Forskningen är också viktig i den bemärkelsen att framstående och erkänd forskning bidrar till att placera högskolan på den transnationella utbildningskartan. Även det geografiska är betydelsefullt. Att vara placerad i landets huvudstad, som de flesta ledande fackhögskolor är, indikerar närhet till andra tillgångar som levande kultur- och nöjesliv, men också nationella maktcentra. Universiteten i Uppsala och Lund kan luta sig mot en lång tradition av högre utbildning, vilket från de presumtiva utländska studenternas synvinkel troligen fungerar som en indikator på kvalitet.⁷⁶¹ Dessutom kan studenterna utgöra en tillgång. De svenska elitutbildningarna förfogar över väl selekterade studentgrupper med stora mängder såväl nedärvda som förvärvade kapital. Detta underlättar utbyten. Man är säker på att studenterna klarar de språkliga, kulturella och utbildningsrelaterade utmaningar de ställs inför. I och med att det finns ett söktryck till de mest prestigefulla utbytesplatserna kan skolorna göra en ytterligare selektion av de redan hårt gallrade studenterna. På så sätt kan de förvissa sig om att de skickar iväg de studenter som är mest lämpade att vara ambassadörer för lärosätet.

Slutligen kan transnationella investeringar i sig fungera som ett värde och en komparativ fördel på den transnationella marknaden i den meningen att medlemskap i exklusiva utbytesprogram genererar internationell prestige. Genom att utländska studenter är förtrogna med det egna landets mest prestigefulla utbildningar ges svenska lärosäten internationell legitimitet genom att förknippas med dessa. Det är således mycket väsentligt i vilka sammanhang man upptas och det mest grundläggande villkoret för ett maximalt utfall inom den transnationella utbildningsmarknaden är att skolan intar den mest dominerande positionen inom det nationella fältet. För dessa lärosäten fyller de transnationella investeringarna en dubbel funktion. De tjänar som insatser i spelet om positioner på en transnationell utbildningsmarknad. Samtidigt fungerar de som medel för skolorna att distansera sig ytterligare från sina närliggande inhemska konkurrenter. Merparten av svenska lärosäten saknar emellertid de resurser

⁷⁶¹ Det är inte endast utbildningsinstitutioner i Stockholm och i de traditionella lärdomsstäderna som framhåller sitt läge. Mälardalens högskola menar att man i kontrast till många andra högskolor och universitet är lokaliserade i de centrala delarna av staden. Det är emellertid oklart vilken stad som det refereras till eftersom Mälardalens högskola är lokaliserad i två städer, Eskilstuna och Västerås. Givet den relativt blygsamma storleken av dessa städer är det vidare svårt att tänka sig en lokalisering som inte är "near the centre of the town". Kristianstads högskola säger om Kristianstad att: "the magnificent boulevards lined by well-preserved old buildings have given Kristianstad the nickname 'Little Paris.'" Det går således att låna glans från andra städer som man i övrigt inte har någonting mer gemensamt med än namnet.

som krävs för att erkännas inom den transnationella marknaden. Därför riktas de transnationella investeringarna vid dessa lärosäten snarast mot den nationella marknaden, det vill säga främst som insatser i kampen mellan de mindre högskolorna och – i mindre utsträckning – som medel för att utmana de traditionella universiteten och fackhögskolorna.

DET NATIONELLA I DET INTERNATIONELLA

Ett huvudresultat i analyserna av de svenska studenterna i Paris och nordöstra USA är att tillträde till de mest eftersträvaransvärda positionerna i det amerikanska och framför allt i det franska systemet ofta kräver mycket omfattande investeringar i det svenska utbildningssystemet. Detta bör förstås i relation till det mest centrala resultatet i Kapitel IV, att den ökade internationaliseringen bidrar till en ökad *nationell* skiktning och hierarkisering av lärosäten och utbildningar, där de mest dominerande lärosätena tack vare sina mycket omfattande investeringar i internationella resurser förmår distansera sig ytterligare från sina nationella konkurrenter. De ledande lärosätena och utbildningarna i varje land sluter sig samman i exklusiva nätverk, där de kan lägga det symboliska värdet utbytesparterna representerar till sina egna tillgångar, som ett slags socialt kapital som delas av samtliga ingående institutioner. Detta innebär att studenterna som når toppen i de nationella hierarkierna samtidigt får tillträde till de mest eftersökta positionerna på en global utbildningsmarknad och kan dra nytta av nätverkens samlade resurser. Lärosäten som är lägre rankade i den nationella hierarkin har inte tillgång till dessa exklusiva transnationella nätverk, utan är hänvisade till mindre prestigefulla sammanhang som utbytesavtal inom Erasmus och Nordplus.

De sociala gruppernas utbildningsstrategier följer en liknande logik. Det är de sociala eliterna som har mest att vinna på internationaliseringen. De har nämligen mycket av de förutsättningar som krävs för framgångsrika utbildningsbanor över nationsgränserna. I föräldrahemmen finns mycket kulturellt kapital, ekonomiska tillgångar och internationella erfarenheter. Föräldrarna har ofta arbetat utomlands, i vissa fall även utbildat sig utomlands, behärskar flera främmande språk och har rest mycket. Det internationella är med andra ord en integrerad del av studenternas uppväxt. Detta är av stor betydelse. Högre utlandsstudier bör ses som resultatet av en lång process, där tidiga val betingar senare möjligheter. En viktig faktor är språket, framför allt vad gäller icke-anglosaxiska länder. Att ha varit på semestrar i Frankrike, läst franska i grund- och gymnasieskolan och kanske till och med arbetat som *au pair* i landet underlättar mycket för att påbörja högre studier i Frankrike. De ekonomiska tillgångarna ska inte heller underskattas. Även om många ekonomiska hinder rivits i Sverige med allmänt studiemedel och avgiftsfria studier råder andra förhållanden i utlandet. I synnerhet i USA är terminsavgifterna mycket höga och för dem som förlägger sina studier till ett elituniversitet och/eller en stad som New York innebär utlandsstudierna ofta investeringar i miljonklassen. De generösa svenska studiestöden räcker inte långt i dessa sammanhang. Det förutsätts tillskott från annat håll.

Den högre utbildningens internationalisering är inte endast något som berör de högre sociala skikten. Globaliseringen handlar i mångt och mycket om skalförändringar. Det som tidigare var förbehållet en liten elit, alternativt en nödvändighet för de något mer resursstarka av de mest utsatta (exempelvis migrationen från ett undernärt Europa till USA i slutet av 1800-talet), har nu ”demokratiserats” och blivit allmänt tillgängligt.⁷⁶² Internationaliseringen har flyttats in i skolan och den högre utbildningen och på så sätt utmanas de högre skiktens privilegium via utbildningsväsendet. Parallellt med detta sker även en kommersialisering av internationella studier. Företag specialiserar sig på att erbjuda och förmedla utlandsstudier. Mässor hålls där man på hemmaplan kan möta utländska universitets representanter. Privata utbildningsanordnare sluter sig samman och erbjuder utbildningsprogram som omfattar studier i olika länder. Detta sammantaget gör att det transnationella utbildningsutbudet expanderat kraftigt och därmed också differentierats.

Dessa nya möjligheter förändrar emellertid inte sakernas tillstånd i stort. När ett system expanderar ser de som redan dominerar det till att skaffa sig än mer av det som räknas. En parallell kan dras till expansionen av den högre utbildningen i Sverige. Att nya grupper träder in i högskolan innebär inte att eliterna försvinner från systemet. De blir bara än mer måna om att placera sig i rätt positioner. I ökande utsträckning finns dessa positioner i utlandet och internationaliseringen av den högre utbildningen kan alltså förstås som en intern differentiering av det svenska systemet. När nya grupper gör intrång blir det allt viktigare att särskilja sig. Det räcker inte längre med en examen från Handelshögskolan i Stockholm. Denna ska antingen kompletteras med en från Kungl. tekniska högskolan eller med utbytesstudier vid någon ledande amerikansk *business school* – eller helst både och. I och med att det är betydligt fler kriterier inblandade i urvalet till utlandsstudier och att färre erbjuds chansen fungerar dessa som utmärkta indikatorer på såväl skolmässig som social excellens. Något som också kan omskrivas som företagsanda.

Men det sker även vissa intressanta förskjutningar och strider. Internationaliseringen hotar de etablerade lärosätenas positioner på så sätt att det inte är självklart för sociala eliter att välja en nationell bana. Vi har sett exempel på grupper där man tidigt investerar i en transnationell utbildningskarriär med internationella internatskolor i Schweiz eller internationella skolor i olika delar av världen och där dessa satsningar leder till mestadels transnationella karriärer. Som en student uttrycker det: ”Handels är en bra skola, men Handels är en bra skola om du ska jobba inom Sverige, ska du jobba utomlands så är Handels en skola bland många andra...” Underförstått är att den skola han själv går på, The Wharton School, University of Pennsylvania, är en bra – till och med den bästa – skola för den som tänker sig en global yrkeskarriär. Med denna typ av internationell utbildningsbakgrund ter sig inte bara internationella elituniversitet mer attraktiva, det kan också vara lättare att ta sig in på dessa än på svenska elitutbildningar eftersom de har en omfattande rekrytering från just dessa typer av mycket socialt sett exklusiva internationella förberedande utbildningar.

⁷⁶² Ta exempelvis resandet. Charterresandet på 50-talet öppnade vägen till internationella erfarenheter för folkligare klasser. Nu har lågprisflyget även populariserat det reguljära flyget.

Den ovan beskrivna internationella utbildningskarriären är vanligen en investering i antingen amerikansk eller brittisk utbildning, där målet är högre studier i något av dessa länder. Här ses ofta det nationella som en internationell tillgång. Ett alternativ är mer nationsspecifika investeringar av den typ vi möter bland framför allt kvinnliga studenter i Paris. Huvuddelen av den högre utbildningen förläggs vanligen till Frankrike och man tänker sig också en framtid och yrkeskarriär i landet. Detta slags investeringar har en mer begränsad internationell räckvidd, den sträcker sig sällan utanför det land där investeringarna sker, men innebär å andra sidan ett helt annat djup som kan utnyttjas i relation till hemlandet. Man kan således fungera som internationell mäklare mellan nationella maktfält som Yves Dezalay och Bryan Garth talar om.

Båda dessa typer av transnationella utbildningsinvesteringar, i antingen anglosaxiska utbildningsbanor, som även fungerar som internationella, eller nationsspecifika karriärer, kan ses som alternativa strategier till en svensk utbildningssatsning och står i kontrast till de investeringar som förmedlas via det svenska utbildningssystemet, utbytesstudierna. De sistnämnda är att betrakta som komponenter i en komplementär strategi, där värdet av utlandsstudierna adderas till de svenska och där de sannolikt har mest betydelse inom en svensk arbetsmarknad för att skapa en skillnad mot dem som endast har svenska examina. Vad som står på spel i alla dessa typer av strategier är värderingen av nationella investeringar i relation till transnationella. Och det är inte de fattiga som slåss om definitionsrätten och växelkurserna. Det är de som gör de mest omfattande investeringarna, antingen i svenska eller utländska system, som sätter mest på spel och som också har mest att vinna.

Avhandlingens resultat visar också på att den nationella nivån på intet sätt är överspelad. För att förstå det som sker på internationell nivå måste de nationella systemen sättas i blickfånget. Dessa system kan emellertid inte förstås fullt ut om inte det internationella inkorporeras i analyserna.

Det är i skärningspunkten mellan det nationella och det transnationella som logiken bör sökas.

SUMMARY

POINTS OF DEPARTURE

Swedish higher education is no longer all that Swedish. From the beginning of the 1900s and up to the present day, the number of Swedish students studying abroad has increased from 2,000 to some 30,000. Things are also changing in Sweden. Influenced by international models (particularly the Bologna Process), higher learning institutions adjust their examinations, the courses and programmes offered and the teaching content. Educational institutions are increasingly compelled to align with internationalisation, and some find themselves competing seriously in a global educational market. In order to cope with this new situation, a variety of strategies have been developed within different groupings of politicians, administrators, teachers, researchers and students.

This dissertation is concerned with examining those strategies. In the majority of cases, the strategies can be referred to as “transnational”, in that they transgress national boundaries without directly involving nation states and their agents. The term “international” is used to describe the latter phenomena. Primary interest lies at the level where university and university college administrators establish connections or links with administrators in other countries, and where Swedish students choose to spend anything from a few months to a number of years studying at foreign educational institutions.

The term “transnational education strategies” relates to two particular types of strategy. The first includes those strategies developed by social groups in order to maintain, justify or improve their positions with regard to other social groups, and the second refers to those strategies that agents of educational institutions take advantage of in order to strengthen their positions in the national or, more exceptionally, the global educational field. Chapters II and III of the dissertation focus on the first type of transnational education strategy, while Chapter IV concentrates on the institutional strategies.

The first chapter, **Investigating the “International”**, introduces the current research position. Here it is ascertained that education is often a neglected area in the otherwise extensive research on globalisation and that, within educational research, surprisingly few studies are devoted to the phenomena that transgress national boundaries. An alternative way of understanding the internationalisation of higher education is presented, where transnational education strategies are studied as an ingredient in the reproduction strategies of social groups, and where the transnational investments of higher educational institutions are understood as resources in the struggles taking place between institutions in the national educational field. The interpretive model builds on the sociological tradition developed by the French sociologist Pierre Bourdieu, and that several of his colleagues, such as Yves Dezalay, Michel Pinçon, Monique Pinçon-Charlot, Anne-Catherine Wagner, Monique de Saint Martin and Gilles Lazuech, have tested in studies of phenomena that transgress national boundaries.

The study’s central research methodology includes geometrical data analysis methods such as correspondence analysis and Euclidean classification, as well as interviews. The most significant concepts – field, space, market, capital, strategies and habitus – have all been taken from Bourdieu’s sociological toolbox. The choice of methodologies and concepts, in addition to the investigation’s strategy, are all characterised by the ambition to bridge dualisms, such as those between quantitative and qualitative data and methods, between objective relationships and subjective apprehensions, and between agents and structures.

AN EXCLUSIVE GROUP

Chapter II of the dissertation, **Swedish Students in Paris – in the Encounter Between Two National Education Systems**, is based on a survey of 290 Swedish students studying in Paris in spring 2000 and some twenty interviews with students from that group. A characteristic of the French higher education system is that schools are divided into four general categories: language schools, private schools, universities and the *Grandes Écoles*, as well as a more detailed division into eleven types of school. The courses taken by the Swedish students are split into nine subject-related groups. After language studies, the most common subjects are those related to the social sciences and arts and humanities. Neither technology nor the natural sciences/medicine attract large numbers of Swedish students. A further important distinction is made between studying in Paris as an exchange student or as a free mover, i.e. making one’s own arrangements for studying abroad.

Swedish students that study in Paris differ in many respects from both Swedish students in Sweden and Swedish youth in general (see the table below). Women and younger students tend to dominate. The Swedish students – irrespective of gender – form an elite in the dual sense that they originate from higher social classes twice as often as those studying in Sweden, and that they have performed extremely well in school.

Thanks to a specific multiple correspondence analysis, it has been possible to relate the different resources of the Swedish students. Two main types of resources have been investigated, namely those that have been inherited and those that have been acquired. In an attempt to identify the former type of resource, the level of education of the parents, their experiences of study and work, their language skills and eventual migration have been used as indicators. With regard to the students' own resources, their upper secondary school education, grades and previous higher educational studies both in Sweden and abroad have been used to measure investments in terms of educational and school capital. The fact of having studied languages, worked or studied at a foreign university serves as a measure of international orienteering and the acquisition of transnational capital.

The correspondence analysis provides a multi-dimensional space in which the four first axes have been interpreted. The first and most significant axis sets general inherited educational and international resources against the absence of such resources. The second axis is created by an opposition between a considerable amount of personal international investment, primarily oriented towards France on the one hand, and the absence of similar investments, on the other. The third axis is also concerned with the students' own resources and investments, particularly in terms of national educational focus. Good upper secondary school grades, scientific and technical studies and long-term university-level studies in Sweden are set against long-term higher studies abroad, the lack of university studies in Sweden, an arts and humanities-related education at upper secondary school level, and lower grades. The parents' own international resources orientate the fourth and final axis, where substantial international investments are polarised against more limited international resources.

The space thus constructed says a great deal about the students' own resources. The most fundamental resources are those that have been inherited – they make up the first axis. The students own investments indicate that there is no clear distinction between investments made in Sweden and those beyond Sweden's borders. That the one does not exclude the other becomes clearer when the plane of axes two and three is studied, where four poles can be identified. One pole constitutes those students who have mainly invested in a national educational career, another takes into account those who have primarily invested in an international educational career, a third constitutes those who have made significant investments of an international and national nature, and the fourth accounts for students that have not invested in studies in Sweden or abroad.

The space of student resources is subsequently related to the students' studies in Paris. The biggest differences arise on the third axis, which is structured by the students' investments in the Swedish education system. Studying technology and medicine/the natural sciences is again to be found at the national pole, and stands in opposition to language and sociology/psychology at the non-national pole. The *Grandes Écoles* (particularly the most prestigious technical institutes and business schools) are to be found at the national pole, and stand in opposition to studies at university and private schools at the non-national pole. Along the third axis, an opposition between studying in Paris as an exchange student (national pole) and studying as a free mover (non-national pole) is also expressed.

The correspondence analysis emphasises the connection between positions in the Swedish and French higher education systems. In order to take possession of the most coveted positions in the French system, namely studies at one of the most prestigious *Grandes Écoles*, it is almost a necessity to have reached the most desirable positions in the Swedish system, such as studying at Stockholm's School of Economics, the Royal Institute of Technology, or specific programmes at recognised traditional universities. It is clear that investment in the French elite school system does not serve as an alternative to a Swedish education, but rather as a complement to it.

By means of a Euclidian classification, the students are grouped according to the results of the correspondence analysis. A division into six groups is the most interesting. Four of the groups constitute elite groupings of different kinds; all four groups having a higher proportion of students with a higher social background. *The modal group*, which is by far the largest group, and *the technologists*, the small group of twelve students, have both made very substantial personal investments in the Swedish education system. Neither of these two groups have exceptional international resources, in contrast to the other two elite groups, *the international inheritors* and *the international aspirants*. It is not a question of the same kind of international resources, however. *The international inheritors* have, as the name indicates, largely inherited international resources without personally investing in a transnational capital. In the main, *the international aspirants* are Swedish born and bred, and while they lack any definite international dimension in the hereditary estate, they have nevertheless acquired more by their own efforts. The main characteristic of the two final groups, *the dominated*, the next largest group, and *the aesthetics*, where eleven of twelve students followed aesthetic courses at upper secondary school, is that they lack substantial resources.

In the analysis of how the groups invest in an education in Paris, relationships between the French and Swedish education systems also end up in the centre. It would appear that those groups that have made the most substantial investments in a Swedish education – *the modal group* and *the technologists* – also have the highest proportion of students at the *Grandes Écoles*, i.e. the most desirable positions in the French education system. The smaller proportion includes *the international inheritors* and *the dominated*. The latter group is mainly distinguished by its small investment in the Swedish education system. Between the two groups with the most substantial international resources, *the international inheritors* and *the international aspirants*, the latter would seem to have made the most pronounced investment in nation-specific capital. The student groups (90% of which are female) are proportionally integrated into French society in that they have usually started to study French at lower and upper secondary school levels, have spent one or two years taking language courses and/or have been an au pair in France and subsequently gone on to higher education in the country. They have lived and studied in the country for several years, have a good command of the language and are often seen with a French partner. In the main, they either study at university or at a private school. The arts and humanities and the social sciences are the most frequent subjects chosen and they usually study in Paris as free movers.

These investments can be set against those made by students in *the modal group*. Hardly one in ten in the whole group studies as a free mover. If we subtract the 60% in the group that study languages, three out of four of the rest of the students in Paris are exchange students, and one of two studies at a *Grande École*. They are under-represented at both private schools and universities. The subjects that count include technology, medicine/the natural sciences and economics.

A third attitude to national and international investments is that revealed by *the dominated group*. This group, mainly defined by their lack of resources, has the lowest proportion of those studying at the *Grandes Écoles*. The most over-represented type of school are those specialising in languages, the arts and economics, i.e. ordinary private schools that include the most dominated positions within the respective fields of the arts and economics. They differ in this respect from both *the modal group* and *the international aspirants*. There is a risk that investments made by students in *the dominated group* have little prospect of giving any significant returns, in that they are relegated to the least attractive sectors of the French university field and to those courses that usually require a combination of other resources, such as the family's social capital, in order to be profitable.

COMPLEMENTS AND ALTERNATIVES

Chapter III, **Swedish Students in North-eastern USA – Studying in One of the World's Most Dominant Regions**, is similar in layout to Chapter II in that a group of overseas Swedish students have been studied through the use of questionnaires and interviews. The population of Swedish students in North-eastern USA comprises those eleven states that take in Washington DC in the south, New York, and Massachusetts and New Hampshire in the north.

More Swedish students study in North-eastern USA than in Paris; almost 1,100 compared to 800. In Paris, 290 students responded to the questionnaire, whereas in North-eastern USA, the number was 462. In addition, the Swedes that study in USA do not constitute a representative group in relation to their age cohort (see the table below). Just as among Swedish students in Paris, it is clear that a larger proportion of women have chosen to study overseas and that the average age is lower in comparison with those who study in Sweden. Those who study in Paris constitute both a social and meritocratic elite group, while the students in North-eastern USA have more social than meritocratic resources.

Tabell 32. Swedish students in Paris and North-eastern USA and three reference groups. Comparative figures relating to gender, age, grade, social and national background.

	Paris 2000	New York 1998	Students in Swedish higher education 1998	Leaving lower secondary school 1994	Leaving upper secondary school 1997
N	290	462			
Females (percent)	78	69	54	51	-
Average age	23 ½	25	27 ½	16	-
High social background (percent)	63	50	31	17	-
Parents with at least 3 years higher education (percent)	63	45	35	19	-
Higher upper secondary school grade (4,5-5,0) (percent)	32	12	10	-	4
Upper secondary education in Natural Sciences	32	14	19	-	10
National background (born overseas) (percent)	5	5	8	7	-
National background (oneself and both parents born in Sweden) (percent)	77	79	80	-	-

The American educational landscape is very extensive and varied. There is a striking difference to both the Swedish and French systems. While both the Swedish and particularly the French system can best be described as centralised, the American system is very decentralised. A division into nine categories of schools is presented, where three can be considered as elite schools, the highest and the next highest ranked national universities and art colleges. These attract approximately one out of five of the Swedish students. The opposite pole is made up of community colleges, art schools, business schools and regional educational institutions.

Subject-wise, business/economics dominates in that every third student is engaged in such studies. On the whole, social science subjects are very popular, and are much more common among the students here than in Paris. On the other hand, the arts and humanities are much more popular in Paris than in USA. In addition, very few study technology and medicine/the natural sciences in the USA, and fewer students in the USA study via exchange programmes than in Paris.

We can observe that the Swedish students follow the social logic evident in the American system. There are considerable differences between those students that attend the most sought-after schools, the highest and next highest ranked national universities and art colleges, and especially those who study at a community college. The elite universities' main characteristic is that they recruit students with many different kinds of resources: cultural, economic, educational and transnational. The dominated institutions, community colleges, business schools and the lowest ranked regional educational institutions, are all characterised by their students having a lack of resources.

With regard to gender, men are to be found in the educational landscape's most extreme positions. On the one hand, as among the Paris students, they are clearly over-represented at the most prestigious universities and at the highest educational levels. On the other hand, they are also over-represented at low-ranked business schools. Women are to be found in more dominated positions, such as regional universities and community colleges. As in Paris, men are over-represented among exchange students, which also explains the over-representation in the most sought-after school types, where exchanges are most frequent. They are also over-represented within technology, economics and the social sciences.

Women usually study as free movers and prefer journalism and the media, arts and humanities, nursing care and education.

How the different resources are related to each other has been investigated in a specific multiple correspondence analysis, where the same set-up variables as for the Paris students have been analysed. Four axes have been interpreted. The first axis is almost exclusively determined by variables relating to the parents. This is also the case with regard to Paris; the difference here being that the parents' properties carry greater weight in the analysis. Moreover, the parental characteristic is also evident in the second axis; in comparison to the Paris study where they first recur in the fourth axis. The increased importance of the qualities of the parents depends, among other things, on the fact that the population of students in North-eastern USA is more socially heterogeneous. It is only in the third and fourth axes that we get more refined dimensions based on the students' own characteristics.

The axes can be summarised in the following way. The first axis is constituted by a very common and central sociological opposition, namely that between those who have resources and those who do not. In this case it is above all a question of having – or not having – transnational resources. The educational capital is also differentiated along the axis, however, and here the transnational goes hand in hand with a cultural and educational capital. The second axis breaks this connection in that the transnational is severed from the educational, and a Swedish-oriented elite pole, comprising – primarily one's own – investments in the Swedish education system, is opposed to an international elite pole, where indicators from a substantial inherited transnational capital are gathered. The third and fourth axes complicate the picture of the students' own investments and should be regarded as one plane, rather than two distinctly different dimensions. Three poles are crystallised in this plane: a national pole (that include long periods of study in Sweden and no overseas studies), an American pole (worked in the USA, language courses in English-speaking countries, long periods of overseas study and no studies in Sweden) and a cosmopolitan pole (worked in other countries, language courses in other countries). The three poles correspond to three different secondary school backgrounds. At the national pole, it is the natural sciences, technical studies and very high grades that count, while at the American pole, it is economics and low grades, and at the cosmopolitan pole, it is the humanities, social sciences and higher grades.

There is a clear relationship between the space of the students' characteristics and their educational investments. The choice of school is obviously structured according to the students' total inherited resources and acquired national educational resources (axes 1 and 2). The highest and next highest ranked national universities naturally fall into the densest capital sections of the space. Here, studies in medicine, technology and the political sciences are to be found, particularly at graduate level. The least prestigious types of school and college, community colleges, are to be found in the section comprising students with limited resources. The students' subject choices are clearly structured by their own investments (axes 3 and 4) and a tri-polar structure is revealed with economics appearing at the American pole, computer technology and medicine/natural sciences at the national pole, and

journalism at the cosmopolitan pole. There is a definite homology between the Swedish higher education system and the dispersal of Swedish students and their chosen courses in the USA. Having studied at specialised higher education institutions [*fackhögskolor*] and traditional universities in Sweden coincides with having studied at the most prestigious seats of learning in the USA (exchange studies being most common in this part of the space). Less focused studies in Sweden lead to second-rate positions in the USA, and those who lack experience of higher education in Sweden are most often to be found at the least established educational institutions.

Nine groups are identified through Euclidean classification and they can be grouped into three clusters, according to the amount of resources. *The international inheritors*, *the natural scientists* and *the cosmopolitans* constitute elite groups. Three out of four students have well-educated parents and very few students have poorly educated parents. The most substantial transnational resources are to be found within the three elite groups. The emphasis is a little different, however. *The international inheritors* possess the most substantial inherited capital. They are followed by *the cosmopolitans*, although the proportion of those who have migrated is below the average. *The natural scientists* have the least substantial transnational resources. The students' own educational investments produce another hierarchy. *The natural scientists* have most school capital, followed by *the international inheritors* and *the cosmopolitans*. These are substantial when it comes to investments in higher education, although in different directions. *The natural scientist* group is the one that has invested most in Swedish higher education, while the other two groups have invested more in an international educational career.

An intermediate layer, comprising *the technologists*, *the humanists* and *the modal group*, is created. The greatest gender differences are to be found among these groups; *the technologists* being the only group that has a majority of men, while *the humanists* constitute the greatest proportion of women. The groups distinguish themselves in the composition of resources. *The technologists* have invested a lot in the Swedish education system, but have few inherited transnational resources. *The humanists* are more overseas-oriented and have the greatest language competence that coincides with the greatest inherited language capital. *The modal group* has made the most substantial Anglo-Saxon-oriented investment and also has a certain amount of inherited transnational resources.

The three remaining groups, *the dominated*, *the practitioners* and *the dominated internationals*, can be described as those with the least resources. In these groups, the proportion of parents whose highest educational attainment level is that of lower secondary school is greatest. The students in *the dominated international* group can be described as having the most transnational resources of the three, although these are rather modest compared with other groups.

Just as in the analysis of the relationship between the space of the students' characteristics and their educational investments, there are clear patterns as to how the nine groups invest in education in the USA. The groups with the most resourced students, *the natural scientists*, *the international inheritors* and *the cosmopolitans*, are those that are most clearly over-represented at the more

prestigious schools. The greatest prestige investment is made by *the natural scientists*, the group with most school capital and national educational capital. Seven out of ten in the group attend one of the highest or next highest ranked national universities. The least resourced groups, *the dominated*, *the practitioners* and *the dominated internationals*, represent a completely different type of educational investment. They also have an over-representation in the least prestigious category, community colleges, and are also over-represented at many other lesser established school types. A characteristic of this group is that they are clearly under-represented among the higher ranking national universities. They are over-represented in subjects such as nursing care, education and business/economics – subjects that the most dominant groups avoid – and they study in the USA as free movers.

STUDIES ABROAD AS INVESTMENTS IN TRANSNATIONAL RESOURCES

Studies abroad can generate many different types of profit. They can be seen as investments in educational capital, general transnational capital, more nation-specific capital, language capital and transnational social capital. At an overall level, there are two ways of possessing this capital – via the school and via the place where studies are undertaken. Educational capital and transnational social capital are most obviously associated with school. The general transnational capital is more associated with place. Place can be so important that it constitutes capital in itself – a place-specific symbolic capital – as is the case with New York and Paris. Place is also the country of residence, which can function as a nation-specific transnational capital. Language capital can obviously be acquired both within the frame of school and outside it, even though two types of acquired language, namely an official and a more specialised language, dominate in the school environment, and an everyday language permeates other contexts. Transnational social capital can also be accumulated and maintained outside the school domain.

These returns are unevenly divided. Elite schools are defined, among other things, by the fact that they attract students with many different types of resources. They also transfer many different kinds of capital. Having studied at, for example, a *Grande École* or an Ivy League university usually means an investment in a significant educational capital; a capital that also has global importance, particularly in the case of the American educational institutions. Schools also offer access to an institutionalised transnational social capital that stretches across the whole world, and constitutes a large accumulation of different resources. The value of the actual teaching should not be underestimated either. Students are often provided with opportunities to acquire competences that are very difficult to find in other places. One has access to leading scholars and professionals, very sophisticated data resources, enormous libraries and, importantly, a milieu where the majority of students are capably strong and motivated. More often than not, it is about winning *savoir-être* than *savoir-faire*. Students at American elite universities receive extensive training in the art of being interviewed; an experience that is very valuable for forthcoming job interviews. Another value lies right here, namely in the schools' ability

to place their trainees in very distinguished contexts. Enormous resources are spent in preparing students for, and guiding them to, the most lucrative careers. But – something that must not be forgotten – the majority of the American and French educational institutions are defined contrary to these types of education in that they are distinguished by the lack of such resources.

In comparison with these elite schools, which are relatively safe investments (if you have been accepted at one of the most prestigious schools the likelihood is that you will also graduate), investments related to the place are much more uncertain. Obtaining benefit from all the opportunities and possibilities that the global city has to offer demands a lot of courage and patience. Competition is fierce. But if you succeed, you might also succeed in other ways. If you don't succeed, however, you can still succeed at other places. The place-specific symbolic value is wide ranging.

Investments in the school and the place can coincide, as is the case when studying at a respected school in central Paris or New York. In the majority of cases, however, it does not. Studying at a *Grande École* in Paris often means that living and studying at a campus some distance away from the city centre. The mythical life of Paris is something to enjoy on those Saturdays when you have time to spare. Many of the most respected schools in the USA are situated in relatively small suburbs and, in comparison to Paris, New York has a very poor selection of elite education.

INTERNATIONALISATION AS NATIONAL STRATEGY

Chapter IV, **The Struggle for the "International" – Investments and Strategies at Educational Institutions in Stockholm**, puts Sweden and internationalisation work at six educational institutions in the Stockholm region in focus. The educational institutions included in this study have been chosen because they represent different, and above all, dominant positions within the university field (Stockholm School of Economics, the Karolinska Institute, the Royal Institute of Technology and the College of Arts, Crafts and Design). Education at Stockholm University represents a somewhat lesser elite education, even though certain programmes, such as those of law and journalism, hold leading positions in the field. The College of Education in Stockholm is the educational institution that has the most dominated position. The material used in the study constitutes interviews with administrative staff and students that have participated in exchanges, as well as analyses of policy documents and unpublished statistics. The investigation was carried out in 1997.

The main result is that concentrated international efforts follow the university field logic. The dominant seats of learning are also those that make the most substantial international investments. The Karolinska Institute sends more than 50% of its medical programme students abroad at some time during their education, Stockholm School of Economics over 30%, the College of Arts, Crafts and Design between 20-30% and the Royal Institute of Technology around 25%. This can be compared with, for example, Stockholm University, where the department that sent out most students, namely

the Department of Law, boasts a percentage of 10-15%, or Stockholm's College of Education, where some 3-5% of their students are sent abroad.

Although the quantitative differences are important, the qualitative are even more significant. What is characteristic of the leading educational institutions is that they form part of a very exclusive exchange programme. The Stockholm School of Economics constitutes the most striking example, in that it takes part in CEMS (Community of European Management Schools) and PIM (Partnership in International Management) which are both explicitly exclusive in that only the "best" economic or business educational institutions gain entry. A similar principle lies at the basis of one of the networks in which the Royal Institute of Technology takes part, namely TIME (Top Industrial Managers for Europe), which consists of "30 famous technical universities in Europe". While the Karolinska Institute does not appear to take part in networks other than Erasmus, it organises its bilateral exchange through its own LINK programme (Läkarutbildningens internationella kommitté). These agreements are clearly orientated towards the Anglo-Saxon world, and especially the USA. The extensive nature of agreements is unique in both a Swedish and European perspective.

The differences in transnational investments that mainly exist between the dominant educational institutions and the dominated must be seen in relation to the other capital they have at their disposal – mainly scientific capital but also social, symbolic, cultural and economic capital. These resources are unevenly distributed. The leading institutions often have access to resources, particularly those that are research-related, that by far exceed those available to other lower positioned educational establishments. Scientific capital is important in two respects. The dominant institutions often have a long tradition of student and research exchanges that, to a great extent, have been developed as a result of personal transnational contacts from intensive and extensive research. Research is also important in the sense that prominent and recognised research contributes to putting the universities on the transnational educational map. Geographical aspects are also important. Being situated in the country's capital cities, as the majority of leading specialist colleges are, indicates a proximity to other resources, such as a lively world of culture and entertainment, as well as national power centres. The universities of Uppsala and Lund enjoy a long tradition of higher education which, from the prospective foreign students' point of view, probably serves as an indicator of quality. Moreover, the students constitute a resource. Swedish elite institutions have a well-selected student group at their disposal, with considerable amounts of inherited, as well as acquired capital. This facilitates exchange in that one is confident that the students can manage the language, cultural and education-related challenges they are confronted with. Given that there is considerable pressure on the most prestigious exchange places, the schools can also make a further selection from the already well-screened students. In this way, they can ensure that they send the most suitable students as ambassadors of the educational institution.

Finally, transnational investments can in themselves function as both a value and comparative advantage on the transnational market, in the sense that membership of exclusive exchange

programmes generates international prestige. The fact that foreign students are familiar with their own country's most prestigious educational courses means that Swedish educational establishments are given international legitimacy. The context in which one is accepted is thus important, and the basic condition for maximum outcome within the transnational educational market is that the school assumes the most dominant position in the national field. Transnational investments fulfil a dual function for these educational institutions in that they act as stakes in the positioning game of the transnational educational market. At the same time, they also serve as means in which the schools can distance themselves further from their nearest national competitors. The majority of educational establishments lack the resources necessary to be acknowledged on the transnational market. This is why the transnational investments of these educational institutions are quickly directed towards the national market, i.e. as efforts in the struggle between the smaller universities and colleges and – to a lesser degree – as a means of challenging the traditional universities and specialised colleges.

THE NATIONAL IN THE INTERNATIONAL

One of the main results to emerge from the analyses of the Swedish students in Paris and NE USA is that entry to the most desirable positions in the American, and particularly in the French system, often demands substantial investment in the Swedish education system. This should be understood in relation to the most central result, reported in Chapter IV, that increased internationalisation contributes to an increased *national* stratification and hierarchical formation of the educational establishment and the courses offered, where, thanks to their substantial investment in international resources, the most dominant seats of learning are able to distance themselves further from their national competitors. The leading educational institutions in every country align themselves with exclusive networks, where they can add the symbolic value that the exchange partners represent to their own resources, as a kind of social capital that is divided by similar inclusive institutions. This means that students that reach the top of the national hierarchies at the same time gain access to the most sought after positions in the global educational market and can enjoy the network's joint resources. Educational institutions that are ranked lower in the national hierarchy do not have access to these exclusive transnational networks, but are instead referred to less prestigious contexts, such as exchange agreements within the Erasmus and Nordplus programmes.

The social groups' education strategies follow a similar logic. The social elite have most to gain from internationalisation in that they meet many of the requirements necessary for successful education across national boundaries. The parental home has an abundance of cultural capital, economic resources and international experience, as the parents have often worked abroad, or in some cases been educated abroad, can speak several foreign languages and have travelled widely. In other words, internationality is an integrated part of the students' upbringing. This has considerable significance. Higher overseas studies ought to be seen as the result of a long process, where timely

choices determine later possibilities. Language is an important factor, especially when it comes to non-English speaking countries. Having spent holidays in France, studied French at secondary school and perhaps having worked as an au pair in the country, makes it much easier to gain entry to higher education in France. The importance of economic resources should not be under-estimated either. Although many economic impediments have been removed in Sweden as a result of the provision of general student aid and free studies, different conditions prevail abroad. In the USA, for example, course fees are very high, which means that for those who study at an elite university, and/or in a city like New York, investments can often be in the class of a million or so kronor. A generous Swedish financial support of studies does not go very far in such a context, and thus presupposes an additional contribution from elsewhere.

The internationalisation of higher education is not only something that concerns the higher social classes. In many respects, globalisation is about changing scales. What was previously reserved for a small elite has now been “democratised” and become more widely available and accessible. Internationalisation has moved into schools and higher education. Upper class privileges are thus challenged via the education system. In parallel to this, there is also a commercialisation of international studies. Companies specialise in both offering and arranging studies abroad. Exhibitions are held where, on their home ground, potential students can acquaint themselves with representatives from foreign universities. Private education bodies also join in and offer educational programmes that include studies in different countries. All this has contributed to a significant expansion of transnational education and a consequent differentiation.

These new possibilities do not really change the actual state of things, however. When a system expands, those who already dominate see it as a necessity to acquire more of what counts. A parallel can be drawn with the expansion of higher education in Sweden. The fact that new groups step into the university world does not mean that the elite groups disappear from the system. On the contrary, adopting the correct positions becomes even more important. Overseas positioning and the internationalisation of higher education can increasingly be understood as an internal differentiation of the Swedish system. When new groups make their entrance, it becomes all the more important to distinguish oneself. A degree from Stockholm School of Economics is no longer sufficient. Overseas studies therefore serve as an important complement. In that considerably more criteria are involved in the selection for studies abroad than for education in general, and that fewer are offered the opportunity, the acquisition of exchange positions serves as an exceptional suitable indicator of school-related and social excellence – something that can also be paraphrased as the spirit of enterprise.

At a more detailed level, however, there are both changes and clashes. Internationalisation threatens the established educational establishments’ positions in a way that doesn’t make it easy for the social elites to choose a national course. Some students make an early investment in a transnational educational career through international boarding schools in Switzerland, or international schools in

different parts of the world. These investments often lead to transnational careers. As one student put it: “Stockholm School of Economics a good school, but it’s only a good school if you want to work in Sweden. If you’re planning to work abroad, then it’s a good school among many others ...” It is implied that the school he himself attends, namely The Wharton School, University of Pennsylvania, is a good – even the best – school for one who intends to pursue a global professional career. With this type of international educational background, not only does an international elite university seem more attractive, but it can also prove easier to gain entry to such universities than to elite Swedish institutions, simply because the former recruit extensively from these particular types of socially exclusive international preparatory education.

The international educational career described above is often an investment in either American or British education, where the goal is higher education in one of these countries. Here the national is often seen as an international resource. An alternative includes more nation-specific investments of the type we often meet among female students in Paris. University studies are often undertaken in France, and one imagines both a future and taking up a profession in the country. This kind of investment has a more limited international scope, in that it seldom stretches beyond the country where the investment takes place, but on the other hand means that completely different possibilities can be taken advantage of in relation to one’s home country. It is thus possible to act as an international broker between national fields of power, as indicated by Yves Dezalay and Bryan Garth.

Both these types of transnational educational investments, in either Anglo-Saxon educational courses – that also serve as international – or nation-specific careers, can be seen as alternative strategies to investing in a Swedish education, and stand in contrast to those investments provided via the Swedish education system, namely exchange studies. The latter are to be regarded as components in a complementary strategy, where the value of overseas studies are added to Swedish ones, and where they probably have most significance within a Swedish employment market in terms of creating a distinction with those who only hold Swedish qualifications. At stake in all these types of strategy is the value of national investments in relation to the transnational. It is not the poor that are fighting for the right of definition and the rates of exchange, but rather those who make the most substantial investments – either in the Swedish or overseas systems – that have more to lose and, conversely also have most to gain.

The dissertation’s result also shows that the national level is still crucial to an understanding of higher education and social groups’ educational strategies. In order to understand what is happening at an international level, the national system has to be highlighted. These systems can, however, not be completely understood unless the international is incorporated into the analyses. The logic is therefore to be found in the point of intersection between the national and the transnational.

Translated by Sue Glover Frykman

REFERENSER

MONOGRAFIER OCH ARTIKLAR

- Abélard (kollektiv), *Univerisitas calamitatum : Le Livre noir des réformes universitaires*, Croquant, Broissieux 2003.
- Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 119, 1997, "Économie et économistes".
- Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 144, 2002, "Traduction: Les échanges littéraires internationaux", sammanställt av Johan Heilbron och Gisèle Sapiro.
- Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 145, 2002, "La circulation internationale des idées", sammanställt av Johan Heilbron och Gisèle Sapiro.
- Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 146-147, 2003, "Espace de la finance", sammanställt av Jérôme Bourdieu, Johan Heilbron och Bénédicte Reynaud.
- Anderson, Benedict, *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Daidalos, Göteborg 1993 [1991].
- ARESER (kollektiv), *Quelques diagnostics et remèdes urgents pour une Université en péril*, Raisons d'Agir, Paris 1997.
- Baily, Thomas & Roger Waldinger, "The Changing Ethnic/Racial Division of Labor," pp. 43-78 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991].
- Bajomi, Ivan, "Les processus d'internationalisation observables au sein du système universitaire hongoris" pp. 173-178 i Donald Broady, Monique de Saint Martin, Mikael Palme (éd.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan, Paris/Stockholm 1995.
- Barron's, *Profiles of American Colleges 1998*, 22:a upplagan, 1997.
- Benzécri, Jean-Paul et al, *L'Analyse des données. Volume 1. La Taxinomie*, Dunod, Paris 1973.
- Benzécri, Jean-Paul et al, *L'Analyse des données. Volume 2. L'analyse des correspondances*, Dunod, Paris 1980 [1973].
- Benzécri, Jean-Paul, *Correspondence Analysis Handbook*, Dekker, New York, 1992.

- Berg, Barbro, Donald Broady, & Mikael Palme: "L'enseignement secondaire et l'enseignement supérieur en Suède face à l'internationalisation", pp. 148-163 i Donald Broady, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Paris/Stockholm 1995.
- Blanck, Dag, *Sverige-Amerika Stiftelsen. De första sjuttio åren 1919-1989*, 1989.
- Blanck, Dag, "The Impact of the American Academy in Sweden", pp. 80-93 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992.
- Bodiguel, Jean-Luc, *L'École nationale d'administration. Les anciens élèves de l'ENA*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, Paris 1978.
- Boli, John & Francisco O. Ramirez, "Compulsory Schooling in the Western Cultural Context", pp. 25-38 i Robert F. Arno, Philip G. Altbach, Gail P. Kelly (eds.), *Emergent Issues in Education, Comparative Perspectives*, State University of New York Press, New York, 1992.
- The Bologna Declaration of 19 June 1999.*
- The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation.*
- Boltanski, Luc, *Les cadres. La formation d'un groupe social*, Minuit, Paris 1982.
- Bourdieu, Pierre, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979.
- Bourdieu, Pierre, *Les sens pratiques*, Minuit, Paris 1980.
- Bourdieu, Pierre, *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Fayard, Paris 1982.
- Bourdieu, Pierre, *Homo Academicus*, Minuit, Paris 1984.
- Bourdieu, Pierre, "Variations & invariants. Éléments pour une histoire structurale du champ des grandes écoles", pp. 3-30 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. XIII, n° 70, novembre 1987. Reviderad version i Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989.
- Bourdieu, Pierre, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Éditions de Minuit, Paris 1989.
- Bourdieu, Pierre, "'Meanwhile, I have come to know all the diseases of sociological understanding.' An interview with Pierre Bourdieu, by Beate Kraus", pp. 247-259 i Pierre Bourdieu, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1991 [1968, 1973].
- Bourdieu, Pierre, "Comprendre", pp. 903-939 i Pierre Bourdieu (red.), *La misère du monde*, Seuil Paris 1993.
- Bourdieu, Pierre (red.), *La misère du monde*, Seuil, Paris 1993.
- Bourdieu, Pierre, "L'État et la concentration du capital symbolique", pp. 73-96 i Bruno Théret, *L'État, la finance et le social. Souveraineté nationale et construction européenne*, La Découverte, Paris 1995.
- Bourdieu, Pierre, "Foreword", pp. vii-viii i Yves Dezalay & Bryant G Garth, *Dealing in Virtue. International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*. The University of Chicago Press, Chicago 1996.
- Bourdieu, Pierre, *Sur la télévision. Suivi de L'emprise du journalisme*, Liber, Paris 1996.
- Bourdieu, Pierre, *La domination masculine*, Seuil, Paris 1998.
- Bourdieu, Pierre, *Contre-feux. Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néo-libérale*, Raison d'Agir, Paris 1998.
- Bourdieu, Pierre, *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, Seuil, Paris 1998 [1992].
- Bourdieu, Pierre, "Une révolution conservatrice dans l'édition", pp. 3-28 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. XIII, n° 126-127, sept. 1999.
- Bourdieu, Pierre, *Les structures sociales de l'économie*, Seuil, Paris 2000.
- Bourdieu, Pierre, *Contre-feux 2. Pour un mouvement social européen*, Raison d'Agir, Paris 2001.

- Bourdieu, Pierre, *Esquisse pour une auto-analyse*, Raisons d'agir, Paris 2004 [först publicerad som "Ein Soziologischer Selbstversuch", Suhrkamp, Frankfurt 2002].
- Bourdieu, Pierre, Jean-Claude Chamboredon & Jean-Claude Passeron, *Le métier de sociologue. Livre I*, Mouton/Bordas, Paris 1968.
- Bourdieu, Pierre, Alain Darbel, Jean-Paul Rivet, Claude Seibe, *Travail et travailleurs en Algérie*, Mouton/Bordas, Paris & Haag 1963.
- Bourdieu, Pierre & Monique de Saint Martin, "Anatomie du goût", pp. 4-112 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol.2, nr°5, 1976.
- Bourdieu, Pierre & Monique de Saint Martin, "Agrégation et ségrégation. Le champ des grandes écoles et le champ du pouvoir", pp. 2-50 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. XIII, n° 69, sept. 1987. Reviderad version i Pierre Bourdieu, *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Minuit, Paris 1989.
- Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron, *Les héritiers. Les étudiants et la culture*, Minuit, Paris 1964.
- Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron, *La distinction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*, Minuit, Paris 1970.
- Bourdieu, Pierre & Loïc Wacquant, "La nouvelle vulgate planétaire", pp. 443-449 i Pierre Bourdieu, *Interventions, 1961-2001. Science sociale & action politique*, Textes choisis et présentés par Franck Poupeau et Thierry Discepolo, Agone, Marseille 2002.
- Broady, Donald, *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, HLS, Stockholm 1991 [1990].
- Broady, Donald, "Inledning: En verktygslåda för studier av fält", pp. 11-26 i *Kulturens fält. En antologi redigerad av Donald Broady*, Daidalos, Göteborg 1998.
- Broady, Donald, *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, Skeptronhäften nr 15, SEC/ILU, Uppsala universitet, Uppsala 1998.
- Broady, Donald, "Nätverk och fält", pp. 49-72 i Håkan Gunneriusson (red.), *Sociala nätverk och fält*, Opuscula Historica Upsaliensia 28, Uppsala universitet, Uppsala 2002.
- Broady, Donald, *Skolans kungsväg. Det naturvetenskapliga programmets plats i utbildningssystemet*, Forskningsprogram, 19 april 2005.
- Broady, Donald, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist, Mikael Palme, "Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier", pp. 5-133 i SOU 2000:39, *Välfärd och skola. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*, Stockholm 2000.
- Broady, Donald, Mikael Börjesson & Ida Lidegran, *Vad väljer studenterna? Utbildningssociologiska reflektioner kring högskolors rekrytering*, paper presenterat på SUHF:s konferens Högskolor och universitets breddade uppdrag, Malmö högskola 20 oktober 2004.
- Broady, Donald, Mikael Börjesson & Mikael Palme, "Det svenska högskolefältet under 1990-talet. Den sociala rekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena", pp. 13-47, 135-154 i Thomas Furusten (red.), *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*, Högskoleverket, Stockholm 2002.
- Broady, Donald, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnational. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.
- Broady, Donald, Ingrid Heyman & Mikael Palme, « Le capital culturel contesté ? Etude de quatre lycées de Stockholm », pp. 175-212 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnational. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.
- Broady, Donald, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre 1993*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Paris/Stockholm 1995.

- Broady, Donald & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 1, HLS, Stockholm 1992.
- Brubacher, John S. & Willis Rudy, *Higher Education in Transition. A history of American Colleges and Universities*, Transaction Publishers, New Brunswick and London, Fourth edition, 1997 [1958].
- Börjesson, Mikael, *Det naturliga valet. En studie i studenters utbildningsval och livsstilar*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 16, 1996.
- Börjesson, Mikael, *An Introduction to Manuel Castells' The Information Age*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 26, SEC/ILU, Uppsala universitet, Uppsala 1999.
- Börjesson, Mikael, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 32, 2004.
- Börjesson, Mikael & Mikael Palme, *Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala gruppers karakteristika*. Paper presenterat på Workshop "Kulturellt kapital och sociala klasser", Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.
- Börjesson, Mikael & Donald Broady: "Nouvelles stratégies dans le marché mondial de l'enseignement supérieur. Les cas des étudiants suédois à Paris et à New York. Contribution au colloque international « Lire les intellectuels à travers la mondialisation. Trajectoires, réseaux, modes d'action, productions », l'Université de Pau et des Pays de l'Adour, 17-19 mars 2005.
- Calhoun, Craig, "'Belonging' in the cosmopolitan imaginary", pp. 531-568 i *Ethnicities*, Vol 3(4), 2003.
- Callewaert, Staf, *Fra Bourdieus og Foucaults verden – Pædagogik og sociologi, diskurser og praktikker, efter det moderne*, Akademisk forlag, København 2003.
- The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, *The Carnegie classification of institutions of higher education*, Carnegie Publications, Menlo Park 2001.
- Casanova, Pascale, *La république mondiale des lettres*, Seuil, Paris 1999.
- Castells, Manuel, *The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*, Basil Blackwell, Oxford 1995 [1989].
- Castells, Manuel, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume I: The Rise of the Network Society*, Blackwell Malden/Oxford 1997 [1996].
- Castells, Manuel, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume II: The Power of Identity*, Blackwell Malden/Oxford 1997.
- Castells, Manuel, *The Information Age: Economy, Society, Culture. Volume III: The End of Millennium*, Blackwell Malden/Oxford 1998.
- Castells, Manuel & John Mollenkopf, "Conclusion: Is New York a Dual City" pp. 399-418 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991].
- Castells, Manuel and Peter Hall, *Technopoles of the World. The Making of 21st Centuries Industrial Complexes*, Routledge, London 1994.
- Cederlund, Kertsin, *Universitet. Platser där världar möts*, SNS, Stockholm 1999.
- Cederlund, Kerstin, *Universitet, kulturen och staden*, SNS, Stockholm 2004.
- Chessel, Marie-Emmanuelle & Fabienne Pavis, *Le technocrate, le patron et le professeur. Une histoire de l'enseignement supérieure de gestion*, Belin, Paris 2001.
- Claesson Wästberg, Inger & Olle Wästberg, *Sverige i New York*, Wahlström & Wistrand, Stockholm 2003.
- Collins, Randall, *The Credential Society. A Historical Sociology of Education and Stratification*, Academic Press, New York 1979.

- Commissariat général du Plan, *Etudiants et chercheurs à l'horizon 2020. Enjeux de la mobilité internationale et de l'attractivité de la France*, Rapport du groupe de projet SARASWATI, La Documentation Française, Paris 2005.
- Cookson, Peter W. Jr. & Caroline Hodges Persell, *Preparing for Power. America's Elite Boarding Schools*, Basic Books, New York 1985.
- Coulon, Alain, *Le métier d'étudiant. L'entrée de la vie universitaire*, Presses universitaires de France, Paris 1997.
- Coulon, Alain & Saeed Paivandi, *Les étudiants étrangers en France : l'état des savoirs*, Rapport pour L'Observatoire de la Vie Étudiante (OVE), mars 2003.
- CSN, *Att studera utomlands med studiemedel*, CSN rapport nr 1, 1995, CSN Stockholm, Stockholm 1995.
- DeGiovanni, Frank F. & Lorraine C. Minnite, "Patterns of Neighborhood Change," pp. 267-311 i John Hull Mollenkopf & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991].
- Desrosières, Alain & Laurent Thévenot, *Les catégories socioprofessionnelles*, fjärde utgåvan, La découverte, Paris 2000 [1988].
- Dezalay, Yves, *Marchands de droit. La restructuration de l'ordre juridique international par les multinationales du droit*, Fayard, Paris 1992.
- Dezalay, Yves, "The Big Bang and the Law: The Internationalization and Restructuring of the Legal Field," pp. 279-293 i Mike Featherstone (red.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, London 1995 [1990].
- Dezalay, Yves, "Les courtiers de l'international. Héritiers cosmopolites, mercenaires de l'impérialisme et missionnaires de l'universel", pp. 5-35 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, n° 151-152, mars 2004.
- Dezalay, Yves & Bryant G Garth, *Dealing in Virtue. International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*, The University of Chicago Press, Chicago 1996.
- Dezalay, Yves & Bryant G Garth, "Le 'Washington Consensus'. Contribution à une sociologie de l'hégémonie du néolibéralisme", pp. 3-22 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998.
- Dezalay, Yves & Bryant G Garth, "Droits de l'homme et philanthropie hégémonique", pp. 23-41 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998.
- Dezalay, Yves & Bryant G Garth, *The Internationalization of Palace Wars. Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States*, The University of Chicago Press, Chicago 2002.
- Doughy, Harold R., *Guide to American Graduate Schools*, 8:e upplagan, Penguin Books, New York 1997.
- Duval, Julien, *Critique de la raison journalistique. Les transformations de la presse économique en France*, Seuil, Paris 2004.
- Edgren, Henrik, *Publicitet för medborgsmannavett: Det nationellt svenska i Stockholmstidningar 1810-1831*, Studia Historica Upsaliensia, Uppsala universitet, Uppsala 2005.
- Edling, Marta och Maria Görts, "Att vara student på en konsthögskola" pp. 99-108 i Lillemor Kim och Pehr Mårtens (red.), *Den vildväxande högskolan. Studier av reformer, miljöer och kunskapsvägar*, SISTER/Nya Doxa, Stockholm/Nora 2003.
- Ekelund, Bo G. & Mikael Börjesson, "Comparing literary worlds: An analysis of the spaces of fictional universes in the work of two US prose fiction debut cohorts, 1940 and 1955", pp. 1-26 i *Poetics* (kommande).
- Engwall, Lars, *Mercury Meets Minerva – Business Studies and Higher Education: the Swedish Case*, Pergamon, Oxford 1992.
- Entreprise et histoire*, "Former des gestionnaires", nr 14-15, juni 1997.
- Eriksson, Mattias, *Sociologisk atlas över Stockholm*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 36, SEC, ILU, Uppsala universitet, Uppsala 2005.

- Erich, Valérie, *Les nouveaux étudiants. Un groupe social en mutation*, Armand Colin, Paris 1998.
- Euriat, Michel & Claude Thélot, "Le recrutement social de l'élite scolaire en France. Evolution des inégalités de 1950 à 1990" pp. 403-438 i *Revue française de sociologie*, juli-sept. 1995, vol. XXXVI, nr 3.
- Farkas, Gergei, *Invandrade skolelever och deras val av gymnasieutbildning Skåne län 1998 och 2001*, Arbetsrapport inom projektet Et komparativt feltstudie af ungdomsuddannelsernes struktur og relationelle positionering i Öresundsregionen, kommande.
- Ferrand, Michèle, Françoise Imbert, Catherine Marry, *L'excellence scolaire : une affaire de famille. Le cas des normaliennes et normaliens scientifiques*, L'Harmattan, Paris 1999.
- Flexner, Abraham, *Universities. American, English, German*, Oxford University Press, New York 1968 [1930].
- Françoise-Poncet, Claire-Mariane & Alain Braconnier (eds.), *Classes préparatoires. Les étudiants pas comme les autres*, Bayard, Paris 1998.
- Frykman, Jonas och Orvar Löfgren (red.), *Modärna tider. Vision och vardag i folkhemmet*, Liber, Malmö 1985.
- Garrigou, Alain, *Les élites contre la République. Sciences Po et l'ENA*, La Découverte, Paris 2001.
- Gemelli, Guiliana, "Les écoles de gestion en France et les fondations Américaines (1930-1975). Un modèle d'appropriation créative et ses tournants historiques", pp. 11-28 i *Entreprises et histoire*, nr 14-15 "Former des gestionnaires" 1997.
- Ghellab, Garzia Scarfò, *La transformation du système d'enseignement Italien. La diffusion des business schools*, L'Harmattan, Paris 1997.
- Glazer, Nathan and Daniel Patrick Moynihan, *Beyond the Melting Pot: the Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*, andra utgåvan, MIT Press, Cambridge, Mass. 1970 [1963].
- Green, Andy, *Education, globalization and the nation state*, MacMillan/St Martin's, Basingstoke/New York 1997.
- Green, Andy, *Education, globalisation and the role of comparative research*, Professorial lecture, Institute of education, University of London, London 2002.
- Guilhot, Nicolas, *Financiers, philanthropes. Vocations éthiques et reproduction du capital à Wall Street depuis 1970*, Raisons d'agir, Paris 2005.
- Gustavsson, Martin, *Makt och konstsmak. Sociala och politiska motsättningar på den svenska konstmarknaden 1920-1960*, disputationssupplaga, Ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm 2002.
- Göransson, Anita och Ida Lidegran, "En gränslös akademi" pp. 259-284 i Anita Göransson (red.), *Makten och mångfalden. Eliter och etnicitet i Sverige*, Rapport från Integrationspolitiska maktutredningens forskningsprogram, Justitiedepartementet, Ds 2005:12, Stockholm 2005.
- Hammar, Elisabeth, « *La Française* ». *Mille et une façons d'apprendre le français en Suède avant 1807*, Uppsala Studies in Education, Uppsala 1992.
- Hannerz, Ulf, "Cosmopolitains and Locals in World Culture", pp. 237-251 i Mike Featherstone (red.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, London 1995 [1990], omtryckt i Ulf Hannerz, *Transnational Connections. Culture, People, Places*, Routledge, London, 1996.
- Hannerz, Ulf, "Networks of Americanization" pp. 9-19 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992.
- Hedmo, Tina, *Rule-Making in the Transnational Space: The Development of European Accreditation of Management Education*, Doctoral thesis, Uppsala universitet, Företagsekonomiska institutionen, nr 109, Uppsala 2004.
- Henry, Odile, "Effets nationaux de l'internationalisation des titres scolaires: le cas des professionenels du conseil", pp. 179-192 i Donald Broady, Monique de Saint Martin & Mikael Palme (red.), *Les élites : formation, reconversion, internationalisation. Colloque de Stockholm, 24-26 septembre*

- 1993, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/FUKS, Lärarhögskolan i Stockholm, Paris/Stockholm 1995.
- Heyman, Ingrid, "...det är utbildningen som gjort att vi kommit någonstans". *Studier av tre elitgymnasier med internationalisering på programmet*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 13, HLS, Stockholm 1997.
- Herbst, Jürgen, *From Crises to Crisis. American College Government 1636–1819*, Harvard University Press, Cambridge MA & London 1982.
- Hjellbrekke, Johs., *Innføring i korrespondanseanalyse*, Fagbokforlaget, Bergen 1999.
- Hjellbrekke, Johs. & Olav Korsnes, *Det norske maktfeltet: Interne strukturar, homogamitendensar, mobilitetsbaner og –barrierar i norske elitar*, Makt- og demokratiutredningens rapportserie, Rapport 71, juni 2003.
- Hjellbrekke, Johs. & Olav Korsnes, "Le patronat norvégien. State vs Market?", pp. 17-30 i *Economic Sociology. European Newsletter*, vol. 4, nr 2, 2003.
- Högskolelagen.
- Högskoleverket, *Financing and Effects of Internationalised Teaching and Learning. A Country Study from Sweden presented within the framework of the OECD/CERI project "Higher Education in a New International Setting"*, Högskoleverkets skriftserie 1996:3 S, Högskoleverket, Stockholm 1996.
- Högskoleverket, *Högskoleverket... en samlad bild*, Högskoleverket, Stockholm 1997.
- Högskoleverket, *National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe*, Högskoleverkets skriftserie 1997:8 S, Högskoleverket, Stockholm 1997.
- Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, Högskoleverkets rapportserie 1997:17R, Högskoleverket, Stockholm 1997.
- Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96. Tabellbilaga*, Högskoleverkets rapportserie 1997:17R, Högskoleverket, Stockholm 1997.
- Högskoleverket, *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering – Redovisning av ett regeringsuppdrag*, Högskoleverkets rapportserie 1998:16R, Högskoleverket, Stockholm 1998.
- Högskoleverket, *Utlandsstudier – till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier*, Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R, Högskoleverket, Stockholm 1999.
- Högskoleverket, *Internationella trender på högskoleområdet*, Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket, Stockholm 1999.
- Högskoleverket, *Rankning av universitet och högskolor – En internationell översikt*, Omvärldsanalys för högskolan, Arbetsrapport nr 4, Högskoleverket, Stockholm 1999.
- Högskoleverket, *Antagning till högre utbildning i USA och Kanada – intryck från en studieresa*, Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR, Högskoleverket, Stockholm 2000.
- Högskoleverket, *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2001. Tabellbilaga*, Högskoleverket, Stockholm 2001.
- Högskoleverket, *Finansiering och frihandel – internationella trender på högskoleområdet 2*, Högskoleverkets rapportserie 2002:34 R, Högskoleverket, Stockholm 2002.
- Högskoleverket, *Uppdrag att kartlägga förekomsten av sponsring vid universitet och högskolor*, Högskoleverket, Stockholm 2003.
- Högskoleverket, *Över Östersjön – om högskola och högskolearbete i Sveriges östra närområde*, Högskoleverkets rapportserie 2003:8 R, Högskoleverket, Stockholm 2003.
- Högskoleverket, *Universitet och högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2004*, Högskoleverkets rapportserie 2004:16, Högskoleverket, Stockholm 2004.
- Högskoleverket, *Marknadsföring och mobilitet. Om ökande studentströmmar och växande internationell konkurrens*, Högskoleverkets rapportserie 2004:25 R, Högskoleverket, Stockholm 2004.
- Högskoleverket, *Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor, Del III: franska*, Högskoleverket, Stockholm 2005.

- Högskoleverket, *En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning*, Rapportserie 2005:1 R, Högskoleverket, Stockholm 2005.
- Högskoleverket, *Collegutbildningen – en delrapportering våren 2005*, Högskoleverkets rapportserie 2005:23 R, Högskoleverket, Stockholm 2005.
- Högskoleverket och SCB, *Högskolestuderande med utländsk bakgrund. Höstterminerna 1998 och 1999*, UF 19 SM 0001, andra korrigerade upplagan, 2000.
- Höjer, Henrik, *Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800-1870*, Gidlunds, Hedemora 2001.
- Jay, Edouard, *La scolarisation des élites transnationales. L'exemple de l'Institut le Rosey*, Mémoire de maîtrise, Faculté des sciences sociales et politiques, Université de Lausanne, 1997.
- Karady, Viktor, "La république des lettres des temps modernes. L'internationalisation des marchés universitaires occidentaux avant la Grande Guerre", pp. 92-103 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 121-122, 1998.
- Karady, Viktor, "La migration internationale d'étudiants en Europe, 1890-1940", pp. 47-60 i *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr 145, 2002.
- Kim, Lillemor, Maria Johansson, Sverker Sörlin & John Storan, *Bridging the Gap – Comparing Actions for Widening Participation in Higher Education in Sweden and England*, Preliminär version, Arbetsrapport 2005:39, SISTER, Stockholm 2005.
- Laval, Christian & Louis Weber (red.), *Le nouvel ordre éducatif mondial. OMC, Banque mondiale, OCDE, Commission européenne*, Nouveaux regards/Syllepse, Paris 2002.
- Lazuech, Gilles, *L'exception française. Le modèle des grandes écoles à l'épreuve de la mondialisation*, Presses universitaires de Rennes, Rennes 1999.
- Lebaron, Frédéric, *La croyance économique. Les économistes entre science et politique*, Seuil, Paris 2000.
- Lebaron, Frédéric, *Le savant, le politique et la mondialisation*, Croquant, Broissieux 2003.
- Le Roux, Brigitte, "Analyse spécifique d'un nuage euclidien : application à l'étude des questionnaires", pp. 65-83 i *Mathématiques Informatique et Sciences humaines*, no 146, 1999.
- Le Roux, Brigitte & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis: From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004.
- Lidegran, Ida, *Akademiska eliter. Om utbildningsstrategier bland Uppsalabornas döttrar och söner*, avhandlingsmanus, 2005.
- Lind, Hans & Anders Hellström, *Gentrification. An overview of the literature*, Report nr 17 from The Housing Project at The Division of Building and Real Estate Economics, KTH, Working paper nr 38, Stockholm 2003.
- Lundén, Rolf & Erik Åsard, "Preface" pp. 7-8 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992.
- Lundén, Rolf & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992.
- Lindensjö, Bo och Ulf P. Lundgren, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, HLS, Stockholm 2000.
- Lundgren, Ulf P., "Educational policy-making, decentralisation and evaluation." pp. 23-41 i M. Granheim, M. Kogan, & U.P. Lundgren, *Evaluation as Policymaking. Introducing Evaluation into a National Decentralised Educational System*, Jessica Kingsley Publishers, London 1990.
- Madsen, Mikael Rask, "Legal 'Field' or Legal 'Network'? A Bourdieusian Critique of Manuel Castells' Network Society," pp. 4-18 i *Retfærd*, Nordisk juridisk tidskrift, nummer 99, årgång 25, 2002.
- Madsen, Mikael Rask, *L'émergence d'un champ des droits de l'homme dans les pays européens : enjeux professionnels et stratégies d'Etat au carrefour du droit et de la politique (France, Grande Bretagne et pays scandinaves, 1945-2000)*, akademisk avhandling, École des hautes études en sciences sociales, Paris 2005.

- Madsen, Mikael Rask and Yves Dezalay, "The Power of the Legal Field: Pierre Bourdieu and the Law", pp. 189-207 i Reza Banakar and Max Travers (eds.), *An Introduction to Law and Social Theory*, Hart Publishing, Oxford 2002.
- Merllié, Dominique, "La confrontation de deux sources d'information sur la catégorie socioprofessionnelle des parents d'élèves" pp. 181-188 i *Population*, vol. 55, nr 1, 2000
- Millet, Mathias, *Les étudiants et le travail universitaire*, Presses universitaires de Lyon, Lyon 2003.
- Ministère de l'Éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, 2001.
- Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche, *Les étudiants étranger en France*, Les dossiers nr 153, Paris 2004.
- Moi, Toril, *Simone de Beauvoir. The Making of an Intellectual Woman*, Blackwell, Cambridge, USA, Oxford, UK, 1994.
- Mollenkopf, John Hull & Manuel Castells (eds.), *Dual City. Restructuring New York*, Russell Sage Foundation, New York 1992 [1991].
- Muxel, Anne et al., *Les étudiants de Sciences Po. Leurs idées, leurs valeurs, leurs cultures politiques*, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, Paris 2004.
- Palme, Mikael, *Högskolefältet i Sverige. En empirisk lägesrapport*, Arbetsrapport 1989:4, UHÄ FoU, Stockholm 1989.
- Palme, Mikael, "Personlighetsutveckling som social strategi – den kulturella medelklassens reproduktionsstrategier", pp. 275-298 i Peter Dahlgren och Margaretha Rönnerberg (red), *Spelrum. Om lek, stil och flyt i ungdomskulturen*, Filmförlaget, Uppsala 1990.
- Palme, Mikael, *En trygg uppväxtmiljö. Uppfostran och sociala reproduktionsstrategier inom den övre medelklassen i en av Stockholms norra förorter*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 2, Stockholm 1992.
- Panayotopoulos, Nikos, "Notes préliminaires sur l'espace de formation des cadres en Grèce" pp. 76 – 85 i Donald Broady, Monique de Saint Martin et Mikael Palme (éd.): *Les élites : formation, reconversion, internationalisation*. CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris / Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, Lärarhögskolan, Stockholm 1995.
- Pettersson, Daniel, "Bakgrunden till PISA – Programme for International Student Assessment", i Eva Forsberg (red.), *Skolan och tusenårsskiftet: En vänbok till Ulf P. Lundgren*, Studies in Educational Policy and Educational Philosophy, STEP Research reports 2003:2, Uppsala universitet, Uppsala 2003.
- Pettersson, Daniel, "Politics of Assessments: International organisations and globalisation of educational steering", i *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, E-tidskrift 2003:3.
- Petterson, Lars, *Frihet, jämlikhet, egendom och Bentham. Utvecklingslinjer i svensk folkundervisning mellan feodalism och kapitalism, 1809-1860*, Studia historica Upsaliensia, Uppsala universitet, Uppsala 1992.
- Pinçon, Michel & Monique Pinçon-Charlot, *Dans les beaux quartiers*, Seuil. Paris 1989.
- Pinçon, Michel & Monique Pinçon-Charlot, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot & Rivages, Paris 1996.
- Pinçon-Charlot, Monique et Michel Pinçon, "Le capital cosmopolite des élites. Conversion et reconversion", pp. 35-45 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnational. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.
- Pinçon, Michel & Monique Pinçon-Charlot, *Sociologie de la bourgeoisie*, La découverte, Paris 2000.
- Pinçon, Michel & Monique Pinçon-Charlot, *Paris mosaïque. Promenades urbaines*, Calmann-Lévy, Paris 2001.
- Poupeau, Franck, *Une sociologie d'État. L'école et ses experts en France*, Raison d'Agir, Paris, 2003.

- Poupeau, Franck & Sandrine Garcia, "L'école de la remédiation. De l'internationalisation des systèmes d'enseignement à la gestion institutionnelle des flux scolaires", pp. 29-56 i *Agone. Sociologie, Politique & Histoire*, nr 29-30, 2003.
- Putnam, Robert D., *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, 1994 [1993].
- Ramstedt, Berith, *Free movers som resurs och strategi. Utländska studenter i det svenska utbildningssystemet*, Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:6.
- Regeringens proposition, *Om studiemedel*, Regeringskansliet, Regeringens proposition 1987/88:116.
- Regeringens proposition, *Universitet och högskolor. Frihet för kvalitet*, Regeringskansliet, Regeringens proposition 1992/93:1.
- Reich, Robert B., *The Work of Nations. Preparing Ourselves for the 21st Century Capitalism*, Vintage Books, New York 1992.
- Roberts, John, Águeda M. Rodriguez Cruz and Jurgen Herbst, "Exporting Models," pp. 256–282 in Hilde De Ridder-Symoens (red.), *A History of the University in Europe. Volume 1I: Universities in Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge UK 1996.
- Robertson, Roland, *Globalization. Social Theory and Global Culture*, Sage, London, Thousand Oaks, New Deli 1994 [1992].
- Robertson, Roland, "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", pp. 25-44 i Mike Featherstone, Scott Lash & Ronald Robertson (eds.), *Global Modernities*, Sage, London, 1995.
- Rothblatt, Sheldon, *The Modern University and Its Discontents. The Fate of Newman's Legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- Rouanet, Henry, Werner Ackermann & Brigitte Le Roux, "The geometric analysis of questionnaires: The Lesson of Bourdieu's *La Distinction*", pp. 5-18 i *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, no 65, 2000, corrected version Sept. 2004, 20 June 2005, se <http://www.math-info.univ-paris5.fr/~rouanet/Publicat/newless.html>.
- Rundquist, Angela, *Blått blod och liljevita händer. En etnologisk studie av aristokratiska kvinnor 1850-1900*, Carlsson, Stockholm 2 uppl. 2001 [1989].
- Sahlin-Andersson, Kerstin & Lars Engwall (eds.), *The Expansion of Management Knowledge. Carriers, Flows, and Sources*, Stanford University Press, Stanford 2002.
- Saint Martin, Monique de, "Structure du capital, différenciation selon les sexes et 'vocation' intellectuelle", pp. 9-25 i *Sociologie et sociétés*, vol. XXI, nr 2 okt. 1989
- Saint Martin, Monique de, *L'espace de la noblesse*, Métailié, Paris 1993.
- Saint Martin, Monique de, "Les écoles de gestion : un espace de concurrence en crise ?" pp. 3-11 i Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997.
- Saint Martin, Monique de & Mihai D. Gheorghiu (red.), *Les institutions de formation des cadres dirigeants. Études comparée*, Maison des sciences de l'homme, Centre de sociologie européenne, Centre de sociologie de l'éducation et de la culture, Paris 1992.
- Saint Martin, Monique de & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Actes du Colloque Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997.
- Sapiro, Gisèle, *La guerre des écrivains 1940-1953*, Fayard, Paris 1999.
- Sassen, Saskia, *The Global City. New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton, 1991.
- SCB, *Utländsstuderande. Enkätundersökning våren 1994 bland studenter utomlands i universitet och högskola läsåret 1991/92*, U 10 SM 9501, SCB Stockholm 1995.
- SCB, *Utbildningsstatistisk årsbok 1995*, SCB 1995.
- Sirinelli, Jean-François (ed.), *École normale supérieure. Le livre du bicentenaire*, Presses universitaires de France, Paris 1994
- Skolverket, *Beskrivande data om skola och barnomsorg 1998*, Skolverkets rapport nr 157, Stockholm 1998.

- Skolverket, *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2004*, Skolverkets rapport nr 248, Stockholm 2004.
- Skolverket, *Nationell utvärdering av grundskolan 2003, Huvudrapport – svenska, svenska som andra språk, engelska, matematik och undervisningen i årskurs 5*, Rapport 251, Stockholm 2004.
- Skolverket, *Utbildningsresultat – Riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1, 2005, Grundskola, Gymnasieskola, Komvux, Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL), Svenskundervisning för invandrare (Sfi)*, Skolverkets rapport 257, Skolverket, Stockholm 2005.
- SOU 2000:47, *Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan*, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2000.
- SOU 2000:92, *Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige*, Utbildningsdepartementet, Stockholm 2000.
- SOU 2004:29, *Tre vägar till den öppna högskolan*, (Lars Lustig), Utbildningsdepartementet, Stockholm 2004.
- Soulié, Charles, "L'origine sociale des collégiens et des lycéens en France : une analyse des conditions sociales de production statistique", pp. 169-180 i *Population*, vol. 55, nr 1, 2000.
- Stierna, Johan *Lokal översättning av svenskhet och symboliskt kapital. Det svenska rummet i Madrid 1915-1998*, Lund dissertations in sociology 50, Sociologiska institutionen, Lunds universitet, Lund 2003.
- Sörlin, Sverker *De lärdas republik. Om vetenskapen internationella tendenser*, Liber-Hermods, Malmö 1994.
- Sörlin, Sverker, *Universiteten som drivkrafter. Globalisering, kunskapspolitik och den nya intellektuella geografin*, SNS, Stockholm 1996.
- Sörlin, Sverker "Den tredje zonen – Om utbildningslandskapet i femtioprocentssamhället", pp. 109-131 i Lena Adolfsson (red.), *College: Folkuniversitetets collegemodell för gränzonen gymnasieskola-högskola*, Folkuniversitetet, Umeå 2003.
- Sörlin, Sverker och Gunnar Törnqvist, *Kunskap för välstånd. Universiteten och omvandlingen av Sverige*, SNS, Stockholm 2000.
- Time Out New York*, Penguin Books, London, 1997.
- Time Out Paris*, Penguin Books, London, 1999.
- Tissot, Sylvie, *Réformer les quartiers. Enquête sociologique sur une catégorie de l'action publique*. Thèse pour le Doctorat de Sociologie, EHESS, Paris 2002.
- Trolle, Ulf af, *Mot en internationellt konkurrenskraftig akademisk utbildning*, Studentlitteratur, Lund 1990.
- Trow, Martin, "Problems in the transition from elite to mass higher education", pp. 51-101 i OECD (red.), *Policies for Higher Education*, OECD Paris, 1974.
- Törnqvist, Gunnar, *Sverige i nätverkens Europa. Gränsöverskridandets former och villkor*, Liber-Hermods, Malmö 1993.
- Ullman, Annika, *Rektorn. En studie av en titel och dess bärare*, HLS, Stockholm, 1997.
- UNESCO, *Statistical Yearbook 1995*, UNESCO, Paris 1995.
- U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, *State Comparisons of Education Statistics: 1969-70 to 1993-94*, NCES 95-122, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC, 1995, <http://nces.ed.gov/pubs95/95122.pdf>.
- US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>.
- US News and World Report, *America's Best Graduate Schools 1997*, 1997.
- US News and World Report, *America's Best Colleges 1998*, 1998.
- Utbildningens internationalisering. Slutbetänkande (betänkande V) från UKÄs internationaliseringsutredning. UKÄ-rapport nr 21 1974.

- Utbildningsdepartementet, *Utlandsstudier och internationella utbildningskontakter. Vad ska göras centralt, vem ska göra det och hur?* Ds 1993:76, Utbildningsdepartementet, Stockholm 1993.
- Wacquant, Loïc J.D., "Foreward", pp. ix-xxii i Pierre Bourdieu, *State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*, Polity Press, Cambridge 1996 [1989].
- Wacquant, Loïc, *Les prisons de la misère*, Raisons d'Agir, Paris 1999.
- Wagner, Anne-Catherine, "La mobilité des élites et les écoles internationales : des représentations spécifique du national" pp. 235-251 i Donald Broady, Natalia Chmatko, Monique de Saint Martin (éd.), *Formation des élites et culture transnational. Colloque de Moscou 27-29 avril 1996*, CSEC, École des Hautes Études en Sciences Sociales/SEC, ILU, Université d'Uppsala, Paris/Uppsala 1997.
- Wagner, Anne-Catherine, "Les écoles de gestion et la gestion d'une culture internationale" pp. 223-236 i Monique de Saint Martin & Mihai D. Gheorghiu (dir.), *Actes du Colloque Les écoles de gestion et la formation des élites*, MSH, Paris 1997.
- Wagner, Anne-Catherine, *Les nouvelles élites de la mondialisation. Une immigration dorée en France*, Collection : Sciences sociales et sociétés, Presses universitaires en France, Paris 1998.
- Wagner, Anne-Catherine, "La mondialisation des dirigeants économiques," pp. 125-139 i Paul Bouffartigue (ed.), *Le retour des classes sociales. Inégalités, dominations, conflits*, La Dispute, Coll. États des lieux, Paris 2004.
- Vandenhoute, Daan, *Om inträdet i världen. Lyrikdebutanter i 1970-talets svenska litterära fält*, Gidlunds förlag, Hedemora 2004.
- Weber, Max, *Ekonomi och samhälle. Förståendesociologins grunder, Del 1*, Argos, Uppsala 1983.
- Wedlin, Linda, *Playing the Ranking Game: Field formation and boundary-work in European management education*, Doctoral thesis, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, ISSN 1103-8454, nr 108, Uppsala 2004.
- Wille, Werner W. (red.), *New York. Resa på annat sätt*, Alfabetabokförlag, Stockholm 1988 [1987].
- Wulff, Helena, "Young Swedes in New York: Workplace and Playground", pp. 94-105 i Rolf Lundén & Erik Åsard (red.), *Networks of Americanization. Aspects of the American Influence in Sweden*, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Anglistica Upsaliensia, Uppsala 1992.
- Wulff, Helena, "Muratorium på Manhattan. Unga svenskar och globalisering", pp. 127-141 i Johan Fornäs, Ulf Boëthius, Michael Forsman, Hillevi Ganetz och Bo Reimer, *Ungdomskultur i Sverige*, Fus-rapport nr 6, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 1994.

ÖVRIGT

- Högskolan i Halmstad, *Utbildningskatalog 97/98*.
- CEMS, *CEMS Student Guide 1996/97*.
- CSN International, opublicerad statistik.
- Department of Economics, *Stockholm University, Current Research 1995/96*.
- Department of History of Art, *Prospectus. ECTS 1997/98*. Department of History of Art, Stockholm University.
- Department of Political Science, *Stockholm University, Political Science. Course Instructions 1996/97*.
- Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, *Företagsekonomiska institutionens studentutbytesprogram, januari 1997*.
- Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, *Presentation av inriktningen International Business Academy på ekonomiprogrammet vid Stockholms universitet*.
- Handelshögskolan i Stockholm, *CEMS på Handelshögskolan i Stockholm 1997*.
- Handelshögskolan i Stockholm, *Student Exchange Program 1997/98 Partneruniversitet*.
- Handelshögskolan i Stockholm, *Årsberättelse 1994/95*.

- Internationella programkontoret för utbildningsområdet, *Erasmus studentmobilitet. Sveriges deltagande 1998 till 2003*.
- Juridiska institutionen, Stockholms universitet, opublicerad statistik.
- Karolinska Institute, *Information Package. ECTS. 1997/98*.
- Karolinska institutet, *European Policy Statement* i Socratesansökan.
- Karolinska institutet, *Internationellt studentutbyte. Handbok. Läkarutbildningen*.
- Karolinska institutet, *Policy för internationalisering vid Karolinska institutet. Nuläge och framtidsvisioner, 1995*.
- Konstfack, opublicerad statistik.
- Kristianstad University College and College of Health Sciences, *Kristianstad University College and College of Health Sciences*.
- Kungliga tekniska högskolan, *Att studera utomlands*.
- Kungliga tekniska högskolan, opublicerad statistik.
- Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1994/95*.
- Kungliga tekniska högskolan, *Årsredovisning 1995/96*.
- Lärarhögskolan i Stockholm, *Lärarhögskolan i Stockholm 1956-1996*, HLS 1996.
- Lärarhögskolan i Stockholm, *Lärarhögskolan i världen. Några röster om Lärarhögskolans internationella arbete*.
- Mälardalen University, *Mälardalen University. Forward to Continued Progress*.
- Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EU, *EUs fjärde ramprogram för FoU*, EU/FoU-tryck nr 43, juni 1995.
- Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, opublicerad statistik.
- STINT, *Förvaltningsberättelse och Årsredovisning för räkenskapsåret 1 augusti 1994-31 december 1995*.
- Stockholm School of Economics, *Annual Report 1995/96*.
- Stockholm School of Economics, *Educational Programs and Admission*.
- Stockholm School of Economics, *The Stockholm School of Economics, Sweden*.
- Stockholm University, *Courses offered in English available for students within Erasmus and other exchange programmes 1997/98*.
- Stockholm University, *Master's Programme in Swedish Social Studies, Stockholm University, 1997/98, 1996*.
- Stockholms universitet, *Benvennuti, Welcome, Willkommen, Bienvenidos, Bienvenue...*, Stockholms Universitet, 1995.
- Stockholms universitet, Enheten för internationella frågor och näringslivskontakter, opublicerad statistik.
- Stockholms universitet, *European Policy Statement* i ansökan till Socrates.
- Stockholms universitet, *Stockholms universitets verksamhetsberättelse 1995/96*.
- Stockholms universitet, *Utbildningar vid Stockholms universitet 1997/98*.
- Stockholms universitet, *Årsredovisning Stockholms universitet 1995-96*.
- Stockholms universitet, *Årsredovisning Stockholms universitet 1994-95*.
- Studying Stockholm, *Marknadsplan för Studying Stockholm, 1996*.
- Studying Stockholm, *Studying Stockholm, 1995*.
- Studying Stockholm, *Studying Stockholm, 1997*.
- Svenska EU Programkontoret, Faktablad 1.
- Svenska Institutet, opublicerad statistik.
- Svenska Institutet, *Stipendier till utlandet, 1997*.
- Svenska Institutet, *Study in Sweden. Master's Degree Programmes 1996/97*.

Svenska Institutet, *Svenska Institutet*, 1995.

Sverige-Amerika Stiftelsen, *Sverige-Amerika Stiftelsen. Verksamhetsberättelse för år 1996*.

The Wharton School, *The University of Pennsylvania, MBA Resource Guide 1996-1997*.

VHS, *Studenter utomlands*.

TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSTRATEGIER

vid svenska lärosäten och
bland svenska studenter i Paris och New York

Appendix

Mikael Börjesson

Avhandling i pedagogik att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala

Disputationsupplaga

Pedagogiska institutionen och SEC/ILU, Uppsala universitet

SEC Research Reports 37, Nov. 2005

Sociology of Education and Culture
(Utbildnings- och kultursociologi)

Postal address SEC, ILU, Uppsala University
Box 2136, S-750 02 Uppsala
URL www.skeptron.ilu.uu.se/broadly/sec/

Editor of SEC Research Reports: Donald Broady

Akademisk avhandling i pedagogik, att framläggas för offentligt försvar
fredagen den sextonde december 2005 kl. 13.15 i Universitetshuset, sal X, Uppsala.
Detta är en disputationssupplaga.

Mikael Börjesson är verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi
(SEC), Uppsala universitet
Epost: mikael.borjesson@ilu.uu.se

Avhandlingen är tillkommen inom ramen för forskningsprojekten Eliter och transnationella
utbildningsstrategier, finansierat av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet
1995-1998 och Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas
rekryteringsstrategier 1993-2003, finansierat av Vetenskapsrådet (ämnesrådet för humaniora
och samhällsvetenskap) 2002-2004.

Mikael Börjesson

Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York
SEC Research Reports/Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, No. 37

Första tryckningen november 2005

Tryckt vid Universitetstryckeriet, Uppsala universitet

ISBN 91-87252-23-6

ISSN 1103-1115

APPENDIX

PARISUNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR

PARISENKÄTEN

Nedan presenteras hela den distribuerade enkäten. Den har inte bearbetats utan återges på det sätt som den skickades ut. Till enkäten följde också ett följebrev som presenterade projektet. Detta skickades ut i två versioner. En till dem som förfrågades om möjlighet till att göra en intervju och en version som gick ut till resterande studenter. Det första följebrevet presenteras nedan.

INSTITUTIONEN FÖR LÄRARUTBILDNING, UPPSALA UNIVERSITET

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi

**PRESENTATION AV FORSKNINGSPROJEKT OM SVENSK HÖGRE UTBILDNING OCH
INTERNATIONALISERING**

Internationaliseringen av svensk högre utbildning blir allt viktigare. Antalet svenskar som läser utomlands har ökat från 2 000 i slutet av 1980-talet till ca 25 000 idag. Allt fler svenska universitet och högskolor erbjuder studier utomlands inom ramen för sina utbildningar. Antalet vetenskapliga artiklar som författas med utländska forskare ökar. Syftet med vårt forskningsprojekt är att skapa en större kunskap om dels svenska högskolors internationalisering, dels svenskar som läser utomlands. Forskningsprojektet som är finansierat av Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR, består av tre olika typer av undersökningar: För det första en kartläggning av svenska högskolors internationella satsningar, dvs. studentutbytesprogram, kurser på engelska, samarbeten med utländska forskarcentra och universitet, m.m. För det andra en statistisk undersökning av samtliga svenskar som läser utomlands med studiemedel (vilka länder läser man i, vilka ämnen, hur länge o.s.v.). För det tredje två mer detaljerade undersökningar på plats av svenskar som läser utomlands, dels i nordöstra USA, dels i Paris med omnejd (två av de mest populära områdena för svenskar att studera i). Undersökningen av svenskar som läser i nordöstra USA genomförde våren 1998 och parisundersökningen genomförs nu under våren 2000. Dessa två undersökningar är baserade på en enkätundersökning, se separat presentation, samt intervjuer.

Det är med anledning av enkätundersökningen som jag nu vänder mig till dig med hopp om att du kan ta dig tid att fylla i den bifogade enkäten.

Jag vore också mycket tacksam om jag kunde få möjlighet att göra en intervju med dig beträffande dina studier här i Frankrike. Tanken med att även göra intervjuer är att kunna få svar på sådana frågor som är svåra att fånga med en enkätundersökning, exempelvis hur man tycker att ens bild av Frankrike och Sverige har förändrats under tiden för utlandsstudierna, eller hur man ser på för- och nackdelar med studierna utomlands. En annan anledning för att genomföra intervjuer är för att få en bättre bild av vad själva studierna utomlands innebär, hur går undervisningen till, vilken typ av litteratur används, hur är studentlivet etc. Eftersom jag inte har tillgång till ditt telefonnummer så hoppas jag att du kan ta kontakt med mig via epost eller per telefon så att vi kan boka in en tid och en plats för intervju (om det är möjligt så föredrar jag att göra intervjun på din skola).

Jag kommer att befinna mig i Paris till den 21a juni och utför gärna intervjuerna i Paris innan dess. Efter den 21a juni går det dock bra för min del att genomföra intervjuerna i Sverige (detta gäller även under hösten 2000).

Tack på förhand för din medverkan!

Mikael Börjesson

doktorand vid Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet
gästforskarstuderande vid École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, vårterminen 2000

INSTITUTIONEN FÖR LÄRARUTBILDNING, UPPSALA UNIVERSITET

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi

STUDENTENKÄT FÖR SVENSKAR SOM STUDERAR I PARIS

Följande enkät görs inom ett pågående forskningsprojekt om internationalisering av den högre utbildningen i Sverige, se separat blad för en presentation. Syftet med undersökningen är att skapa en större kunskap om svenskar som läser utomlands. Totalt ingår ca 800 svenska studenter som läser i Paris i undersökningen. Adressen till dig är hämtad från CSNs register över utlandsstuderande svenskar.

Enkäten är anonym. Ditt namn kommer inte att hamna i något register. Inga frågor, som exempelvis rörande extraarbete under tiden för utlandsstudierna kommer att lämnas vidare till CSN eller annan myndighet vare sig i Sverige eller Frankrike.

Jag är tacksam för din medverkan. Det är av stor vikt att du fyller i enkäten så noga du kan, eftersom jag är angelägna om att ge en så korrekt bild som möjligt av de förhållanden enkäten berör. Avsikten är inte att undersöka enskilda studenters förhållanden, utan att jämföra grupper av studenter (finns det exempelvis någon skillnad mellan studenter som studerar samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen när det gäller studenters framtida yrkesplaner?) eller sambandet mellan enskilda s.k. variabler (hänger exempelvis motiven för utlandsstudier samman med vilken typ av utlandsstudier det är frågan om?). För att skydda din identitet kommer inte specifika universitet/högskolor eller andra uppgifter som kan vara lätta för en utomstående läsare att identifiera att anges i rapporten.

Enkäterna är numrerade för att det skall gå att se till vilka enkäten eventuellt inte har kommit fram och för att påminnelser skall kunna skickas ut. Listan över vilket nummer som svarar mot en viss adress kommer att förvaras inlåst och separat från de inkomna enkäterna (enkäterna kommer även de att förvaras inlåsta, så att ingen utomstående skall kunna ta del av dem).

Har du frågor angående enkäten går det bra att vända sig till mig via epost eller per telefon.

Den besvarade enkäten återsänds i det bifogade frankerade kuvertet helst så fort som möjligt.

Tack på förhand för din medverkan!

Mikael Börjesson

doktorand vid Institutionen för lärarutbildning och Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet
gästforskarstuderande vid École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, vårterminen 2000

A. Följande frågor gäller dina studier

Kön: ☐ kvinna ☐ man	Universitet/Högskola/Skola Obs! Skriv ut hela namnet och även vilken ort: _____
Födelseår: 19_____	 Ange även om du läser på någon institution, sektion, skola ex.: _____

Frågor angående dina nuvarande utlandsstudier:

A1. På vilken nivå och typ av utbildning studerar du denna termin (vårterminen 2000)?
(Ifall du endast läste i Frankrike på höstterminen 99, besvara enkäten som gällande för den terminen och ange i så fall att du endast läste på höstterminen: ☐ läste endast på hösten 99)
(OBS! om du läser på ett utbytesprogram ange den nivå du läser i Frankrike oavsett vilken nivå du läser på i Sverige eller det land du annars studerar i)

☐ (1) Språkkurs

☐ (2) I.U.T. (Institute Universitaire de Technologie) Jag är inne på mitt _____ år

☐ (3) Universitet

☐ (a) Premier cycle Jag är inne på mitt _____ år

☐ (b) Deuxième cycle Jag är inne på mitt _____ år

☐ (c) Troisième cycle Jag är inne på mitt _____ år

Nivå _____ (ex. DEUG, Licence, Maîtrise)

☐ (4) Grandes et petites écoles Jag är inne på mitt _____ år

☐ (5) annan skolform, nämligen _____ Jag är inne på mitt _____ år

A2. Vilket/a ämnesområde/n innefattar dina studier denna termin? (Om du studerar inom flera områden numrera dessa 1, 2, 3 etc. efter hur pass omfattande studierna är.)

☐ (1) Administration (statsvetenskap, förvaltningsvetenskap etc.)

☐ (2) Agronomie

☐ (3) Architecture

☐ (4) Beaux arts (konsthistoria, konsthantverk och praktiska konstupb.)

☐ (5) Bibliothécaire

☐ (6) Biologie

☐ (7) Chimie

☐ (8) Communications (film, media, journalism)

☐ (9) Dentiste (tandläkarutbildning)

☐ (10) Design/Mode

☐ (11) Droit

☐ (12) Ecologie et environnement
(ex. ekologi, jägmästarutb.)

☐ (13) Education (lärarutb. mm.)

☐ (14) Gestion (ex. marknadsföring och management)

☐ (15) Informatique

☐ (16) Ingénieur et technologie

☐ (17) Langue et civilisation

☐ (18) Lettre (ex. historia, litteratur)

☐ (19) Médecine

☐ (20) Medico-social, infirmières
(sjukvårdsutbildningar)

☐ (21) Musique

☐ (22) Philosophie

☐ (23) Religion (teologi, religionsvet.)

☐ (24) Santé public

☐ (25) Sciences exactes (fysik, matematik)

☐ (26) Social service (socioonom)

☐ (27) Sciences sociales (psykologi, sociologi, statsvetenskap, ekonomi)

☐ (28) Théâtre/drame (teatervetenskap, praktiska teaterutb., etc.)

☐ (29) Urbanism
(stads- o regionalplanering etc.)

☐ (30) Vétérinaire

Ange även med egna ord det eller de ämnen du nu studerar så detaljerat som möjligt:

A3a. Varför har du valt den utbildning du just nu läser? (Ange ett eller flera alternativ)

- 1) ☐ jag är intresserad av ämnet
- 2) ☐ som ett led i min svenska utbildning
- 3) ☐ för att en närstående vistas utomlands
- 4) ☐ utbildningen är billigare än i Sverige
- 5) ☐ jag vill studera i mitt tidigare hemland och/eller födelseland
- 6) ☐ för att utbildningen inte finns att tillgå i Sverige
- 7) ☐ jag kom inte in på utbildningen i Sverige
- 8) ☐ intressant att studera i utländsk miljö
- 9) ☐ öka chanserna för att få ett arbete jag vill ha
- 10) ☐ utbildningens kvalitet är bättre än motsvarande utbildning i Sverige
- 11) ☐ jag vill förbättra mina möjligheter att få ett arbete utomlands
- 12) ☐ jag är intresserad av landet i fråga.
- 13) ☐ för det geografiska läget
- 14) ☐ annan orsak, nämligen _____

A3b. Ange den viktigaste anledningen till att du valt att studera utomlands. (Ange ett av svarsalternativen i fråga A3a.)

alternativ nr _____

A3c. Hur ser du i första hand på den utländska utbildningens roll i din totala högskoleutbildning? (Ange endast ett alternativ.)

- ☐ (1) som en utlandsorientering före den egentliga, svenska utbildningen
- ☐ (2) jag ämnar tillgodoräkna mig den utländska utbildningen i min svenska examen
- ☐ (3) som ett komplement till min svenska högskoleutbildning
- ☐ (4) den utländska utbildningen är den viktigaste (huvudsakliga) delen av min totala högskoleutbildning
- ☐ (5) jag går den utländska utbildningen istället för en svensk utbildning
- ☐ (6) annan roll, nämligen _____

A4. Avser du att ta någon form av examen utomlands?

- ☐ (1) nej
- ☐ (2) ja, nämligen en _____ med _____ som huvudämne

A5. Vad var det som gjorde att du började studera utomlands vid just den tidpunkten som du inledde dina nuvarande studier utomlands?

A6a. Hur har du hittills i huvudsak finansierat dina utlandsstudier? (Sätt ett eller flera kryss)

☐ (1) studiemedel (bidrag och maximalt lån)	☐ (6) personliga lån
☐ (2) studiemedel (bidrag, ej maximalt lån)	☐ (7) stipendium
☐ (3) studiemedel (endast bidrag)	☐ (8) eget förvärvsarbete
☐ (4) studiemedel (extra bidrag för skolavgift)	☐ (9) finansiellt stöd från familjen
☐ (5) studiemedel (extra bidrag för resor)	☐ (10) annat, nämligen
-

A6b. Om du har fått stipendium för dina nuvarande studier utomlands ange i så fall från vilken stiftelse, organisation, fond eller dylikt som du har fått stipendium:

A6c. Om du betalar någon avgift för din utbildning, hur mycket betalar du i så fall denna termin?

_____ Fr

A6d. Om du förvärvsarbetar parallellt med studierna: hur mycket?

- ☐ (1) heltid
- ☐ (2) över 20 timmar i veckan, men ej heltid
- ☐ (3) mellan 10 och 20 timmar i veckan
- ☐ (4) mellan 2 och 10 timmar i veckan
- ☐ (5) bara då och då

A7. Hur många timmar uppskattar du att du i genomsnitt per dag ägnar åt lektioner, föreläsningar, seminarier och liknande utbildningsaktiviteter (ej självstudier) under vardagarna?

☐ (1) mindre än 1 timme	☐ (4) minst 3 men mindre än 4 timmar
☐ (2) minst 1 men mindre än 2 timmar	☐ (5) minst 4 men mindre än 5 timmar
☐ (3) minst 2 men mindre än 3 timmar	☐ (6) minst 5 timmar

A8. Hur många timmar uppskattar du att du i genomsnitt ägnar åt självstudier per dag under veckodagarna?

☐ (1) mindre än 1 timme	☐ (4) minst 3 men mindre än 4 timmar
☐ (2) minst 1 men mindre än 2 timmar	☐ (5) minst 4 men mindre än 5 timmar
☐ (3) minst 2 men mindre än 3 timmar	☐ (6) minst 5 timmar
-

A9. Hur många timmar uppskattar du att du i genomsnitt ägnar åt självstudier under helgerna (dvs. lördag och söndag sammantaget)?

☐ (1) mindre än 1 timme	☐ (4) minst 3 men mindre än 4 timmar
☐ (2) minst 1 men mindre än 2 timmar	☐ (5) minst 4 men mindre än 5 timmar
☐ (3) minst 2 men mindre än 3 timmar	☐ (6) minst 5 timmar

A10. Vad anser du om utbildningens svårighetsgrad?

☐ (1) mycket lätt	☐ (4) svårt
☐ (2) lätt	☐ (5) mycket svårt
☐ (3) varken lätt eller svårt	

A11. Är du eller har du varit medlem i någon sammanslutning, förening eller liknande på det universitet/den högskola där du nu studerar?

☐ (1) nej	☐ (6) ja, kulturarrangemangsförening eller liknande
☐ (2) ja, för att göra tidning/årsbok	☐ (7) ja, musikgrupp, kör, orkester el. liknande
☐ (3) ja, för att arrangera fester	☐ (8) ja, teatergrupp
☐ (4) ja, herr- el. damförening	☐ (9) ja, politisk eller annan form av intresseförening, ex. miljöförening el. feministisk förening
☐ (5) ja, idrottsförening	☐ (10) ja, geografiskt betingad förening, exempelvis europeisk el skandinavisk förening
☐ (11) annan grupp, nämligen:	
-

A12. Ifall du är verksam i någon föreningsverksamhet på det universitet/den högskola där du nu studerar, hur många timmar uppskattar du att du i genomsnitt ägnar åt föreningsverksamhet per vecka?

☐ (1) mindre än 1 timme	☐ (4) minst 3 men mindre än 4 timmar
☐ (2) minst 1 men mindre än 2 timmar	☐ (5) minst 4 men mindre än 5 timmar
☐ (3) minst 2 men mindre än 3 timmar	☐ (6) minst 5 timmar
-

Frågor angående tidigare universitets- eller högskolestudier och arbetslivserfarenhet i Sverige och utomlands:

A13. Har du läst utomlands på universitets- eller högskolenivå tidigare än vårterminen 2000?

☐ nej

☐ ja, specificera vilka ämnen/utbildningar omfattande minst tre månader du har läst. Ange på vilken nivå det har varit (Bachelor/Fil.kand=B, Master/Fil.mag.=M, Forskarutbildning=F, annat=A), hur mycket av dessa ämnen du har läst i terminer (om du har läst mindre än en termin ange <1) samt på vilket/n universitet/högskola och i vilket land du har läst. Räkna även in eventuellt tidigare terminer på det universitet/den högskola som du nu läser på.

ämne/utbildning:	nivå:	ant. terminer:	universitet/högskola:	land:
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____

A 14. Har du tidigare läst på universitet eller högskola i Sverige?

☐ nej

☐ ja, ange is så fall vilka ämnen/utbildningar du har läst i Sverige, vilken nivå ämnena gäller (om det är frågan om fristående kurser ange A, B, C, el. D), hur många poäng du har tagit samt ange universitet/högskola?

ämne/utbildning:	nivå:	ant. poäng:	universitet/högskola:
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

A15. Har du någon form av svensk högre utbildningsexamen (exempelvis en fil.kand., fil.mag. el. civilingenjörsexamen) samt vilket är i så fall ditt huvudämne?

☐ nej

☐ ja,

en _____ i _____ från _____
(univ./högskola)

A16. Ingår dina nuvarande utlandsstudier i ett utbytesprogram mellan det universitet/den högskola eller skola du nu läser på och ett svenskt universitet eller en svensk högskola?

☐ nej

☐ ja, nämn vilket svenskt universitet/högskola och vilken institution utbytet gäller samt ange vad utbytesprogrammet heter om det har något speciellt namn:

A17. Har du förvärvsarbetat eller praktiserat i Sverige tidigare?

☐ nej

☐ ja, nämligen (ange med vad så detaljerat som möjligt och hur länge):

A18. Har du förvärvsarbetat eller praktiserat utomlands tidigare?

☐ nej

☐ ja, nämligen (ange med vad så detaljerat som möjligt, vilket land och hur länge):

Frågor angående dina gymnasiestudier:

A19. Var och vilken gymnasieutbildning läste du?

☐ (1) jag läste en hel gymnasieutbildning i Sverige

linje/program: _____

☐ (2) dessutom läste jag ett extra år utomlands, nämligen i _____ (land)

☐ (3) jag läste min gymnasieutbildning delvis i Sverige

linje/program: _____

och delvis utomlands, nämligen i _____ (land)

☐ (4) jag läste hela min gymnasieutbildning utomlands, nämligen i

_____ (land)

ungefär motsvarande svensk
gymnasielinje/program: _____

A20a. Vilket medelvärde hade du på ditt slutbetyg i gymnasiet? _____

A20b. Vilket var ditt slutbetyg i följande gymnasieämnen?

ämne:	betyg:	kommer ej ihåg	läste ej detta ämne
svenska (grammatik, litteraturhistoria, etc.)	_____ (a1)	☐ (a2)	☐ (a3)
svenska (uppsatsskrivande)	_____ (b1)	☐ (b2)	☐ (b3)
engelska	_____ (c1)	☐ (c2)	☐ (c3)
tyska som b-språk	_____ (d1)	☐ (d2)	☐ (d3)
franska som b-språk	_____ (e1)	☐ (e2)	☐ (e3)
c-språk, nämligen _____	_____ (f1)	☐ (f2)	☐ (f3)
matematik	_____ (g1)	☐ (g2)	☐ (g3)

B. Här följer några frågor om din familj:

B1a. Vilka är/var dina föräldrars yrken? Markera med ett kryss i kolumnen längst till vänster det yrke som bäst motsvarar din fars och med ett kryss i kolumnen till höger det yrke som bäst motsvarar din mors. Ifall du i huvudsak har växt upp med en eller två styvföräldrar ange i så fall hans/hennes/deras respektive yrke i stället för din/a biologiska förälders/rars yrke. OBS: detta gäller även följande frågor.

far	mor	yrke
		Tekniska yrken
		(1) tekniker, ingenjör (ej civilingenjör), laboratorieass el. likn.
		(2) civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akademiskt utbildad naturvetare, el. likn.
		Vårdyrke
		(3) skötare, biträde o likn.
		(4) sjuksköterska, sjukgymnast o likn.
		(5) läkare, veterinär, tandläkare
		Pedagogiskt eller religiöst yrke
		(6) klasslärare (lågstadie lärare, mellanstadie lärare, förskollärare, gymnastiklärare o likn.)
		(7) ämneslärare på högstadiet
		(8) gymnasie lärare
		(9) universitets- eller högskole lärare, forskare vid universitet eller högskola
		(10) präst (med teologiutbildning)
		(11) annat religiöst arbete
		Yrke inom media, konstnärligt eller kulturförmedlande yrke
		(12) journalist, redaktör
		(13) konstnärligt yrke (konstnär, författare, filmare, skådespelare, musiker)
		(14) kulturförmedlande yrke (bibliotekarie, museitjänsteman o likn.)
		Administrativt yrke mm
		(15) företagsledare (direktör, bankdirektör o likn.)
		(16) jurist, advokat
		(17) högre tjänsteman (byråchef, avd direktör, personal- el ekonomichef, revisor o likn.)
		(18) tjänsteman på mellannivå (kamrer, banktjänsteman, försäkringskassetjänsteman etc.)
		(19) kontorsanställd (sekreterare, maskinskrivare, kanslist o likn.)
		(20) politiker, avlönad befattning inom fackförening (ombudsman o likn.)
		Arbete inom handel
		(21) butiksföreståndare, butiksägare, grossist o likn.
		(22) anställd inom handel (butiksanställd, expedit, kassör, försäljare o likn.)
		Arbetaryrke inom produktion eller service
		(23) icke yrkesutbildad arbetare i produktion
		(24) yrkesutbildad arbetare i produktion
		(25) icke yrkesutbildad arbetare i service
		(26) yrkesutbildad arbetare i service
		(27) förman, arbetsledare
		Lantbruk mm
		(28) bonde, lantarbetare, fiskare eller liknande
		Polisiärt, militärt arbete
		(29) polis
		(30) officer
		(31) annat militärt arbete (utom officer)
		Övrigt
		(32) hemmafru

Skriv dessutom din fars och mors yrke här. Ange yrke så noga som möjligt, skriv exempelvis inte arbetar på bank, utan bankkamrer, bankdirektör, bankkassör, etc.

far: _____ mor: _____

B1b. Arbetar/ade din far/mor inom

	far	mor
privat sektor	☐ (f1)	☐ (m1)
offentlig sektor	☐ (f2)	☐ (m2)
vet inte	☐ (f3)	☐ (m3)

B1c. Är/var din far/mor

	far	mor
egen företagare med anställda	☐ (f1)	☐ (m1)
konsult eller egen företagare utan anställda	☐ (f2)	☐ (m2)
ej egen företagare	☐ (f3)	☐ (m3)
vet inte	☐ (f4)	☐ (m4)

B2. Vilken är din fars respektive mors högsta utbildning?

	far	mor
folkskola eller grundskola	☐ (f1)	☐ (m1)
realskola, fackskola, yrkesskola eller 2-årigt gymnasium	☐ (f2)	☐ (m2)
3- eller 4-årigt gymnasium	☐ (f3)	☐ (m3)
kortare högskoleutbildning (mindre än 3 år)	☐ (f4)	☐ (m4)
längre högskoleutbildning (3 år eller mer)	☐ (f5)	☐ (m5)
forskarutbildning (fil.lic., fil. doc. och liknande)	☐ (f6)	☐ (m6)
vet ej	☐ (f7)	☐ (m7)

Ifall båda eller någon av dina föräldrar har en kortare eller längre högskoleutbildning, ange i så fall om möjligt vilken och från vilket universitet eller högskola

far: _____ ☐ vet ej

mor: _____ ☐ vet ej

B3. Har någon av dina föräldrar arbetat och/eller studerat utomlands?

- ☐ (1) nej ☐ (2) vet inte
☐ (3) ja, minst ett år ☐ (4) ja, mindre än ett år ☐ (5) ja, men jag vet inte hur länge

I så fall i vilka länder/områden

studerat:			arbetat:		
far	mor	land/område:	far	mor	land/område:
☐ (f1)	☐ (m1)	Norden	☐ (f1)	☐ (m1)	Norden
☐ (f2)	☐ (m2)	Västeuropa	☐ (f2)	☐ (m2)	Västeuropa
☐ (f3)	☐ (m3)	Östeuropa	☐ (f3)	☐ (m3)	Östeuropa
☐ (f4)	☐ (m4)	USA	☐ (f4)	☐ (m4)	USA
☐ (f5)	☐ (m5)	Övr. Nordamerika	☐ (f5)	☐ (m5)	Övr. Nordamerika
☐ (f6)	☐ (m6)	Central- och Sydamerika	☐ (f6)	☐ (m6)	Central- och Sydamerika
☐ (f7)	☐ (m7)	Afrika	☐ (f7)	☐ (m7)	Afrika
☐ (f8)	☐ (m8)	Asien	☐ (f8)	☐ (m8)	Asien
☐ (f9)	☐ (m9)	Australien	☐ (f9)	☐ (m9)	Australien

B4a. Vilka främmande språk talar och läser du själv och dina föräldrar utan större besvär?

du själv	din far	din mor	språk:
☐ (1)	☐ (f1)	☐ (m1)	engelska
☐ (2)	☐ (f2)	☐ (m2)	tyska
☐ (3)	☐ (f3)	☐ (m3)	franska
☐ (4)	☐ (f4)	☐ (m4)	spanska
☐ (5)	☐ (f5)	☐ (m5)	annat, nämligen _____
☐ (6)	☐ (f6)	☐ (m6)	_____
☐ (7)	☐ (f7)	☐ (m7)	inget främmande språk

B4b. Vilket främmande språk skulle du helst vilja behärska väl? Sätt bara ett kryss.

☐ (1) engelska
☐ (2) franska
☐ (3) italienska
☐ (4) ryska
☐ (5) spanska
☐ (6) tyska
☐ (7) annat språk, nämligen _____

B5. Har du och/eller dina föräldrar invandrat till Sverige?

☐ nej
☐ ja, ange i så fall vem, varifrån och ungefärligt invandringsår

du själv	din far	din mor	land/område:	ungefärligt invandringsår
☐ (1)	☐ (f1)	☐ (m1)	Norden	_____
☐ (2)	☐ (f2)	☐ (m2)	Västeuropa	_____
☐ (3)	☐ (f3)	☐ (m3)	Östeuropa	_____
☐ (4)	☐ (f4)	☐ (m4)	USA	_____
☐ (5)	☐ (f5)	☐ (m5)	Övr. Nordamerika	_____
☐ (6)	☐ (f6)	☐ (m6)	Central- och Sydamerika	_____
☐ (7)	☐ (f7)	☐ (m7)	Afrika	_____
☐ (8)	☐ (f8)	☐ (m8)	Asien	_____
☐ (9)	☐ (f9)	☐ (m9)	Australien	_____

B6. Är du gift/sammanboende?

☐ (1) nej ☐ (2) ja

B7. Har du hemmaboende barn?

☐ (1) nej ☐ (2) ja

B8. Tillhör du något religiöst samfund?

☐ nej

☐ ja, nämligen _____

B9. Var bodde du huvudsakligen under din skoltid (7–19 år)? Sätt ett kryss.

☐ (1) Stockholm inklusive förorter ☐ (4) annan stad i Sverige

☐ (2) Göteborg inklusive förorter ☐ (5) mindre samhälle i Sverige

☐ (3) Malmö inklusive förorter ☐ (6) landsbygden i Sverige

☐ (7) storstad utomlands, nämligen _____

☐ (8) annan stad eller

☐ (9) mindre samhälle eller

☐ (10) landsbygd utomlands, nämligen i _____ (land)

C. Här följer några frågor om dina intressen, hur du använder din fritid som student i Frankrike, hur du bor, m.m.

C1a. Läser du någon dagstidning regelbundet?

☐ nej

☐ ja, nämligen _____

C1b. Hur mycket brukar du läsa av följande typer av innehåll i dagstidningar?

	allt eller nästan allt	ganska mycket	ganska lite	ingenting allt
ledarsidan	☐ (a1)	☐ (a2)	☐ (a3)	☐ (a4)
debattsidorna	☐ (b1)	☐ (b2)	☐ (b3)	☐ (b4)
utrikessidorna	☐ (c1)	☐ (c2)	☐ (c3)	☐ (c4)
inrikessidorna	☐ (d1)	☐ (d2)	☐ (d3)	☐ (d4)
lokala nyhetssidor	☐ (e1)	☐ (e2)	☐ (e3)	☐ (e4)
ekonomisidorna	☐ (f1)	☐ (f2)	☐ (f3)	☐ (f4)
kultursidorna	☐ (g1)	☐ (g2)	☐ (g3)	☐ (g4)
familjesidorna	☐ (h1)	☐ (h2)	☐ (h3)	☐ (h4)
sportsidorna	☐ (i1)	☐ (i2)	☐ (i3)	☐ (i4)
TV- o radiosidorna	☐ (j1)	☐ (j2)	☐ (j3)	☐ (j4)
serierna	☐ (k1)	☐ (k2)	☐ (k3)	☐ (k4)

C1c. Läser du några tidskrifter, vecko/månadsmagasin regelbundet?

☐ nej

☐ ja, nämligen _____

C1d. När du senast bodde i Sverige, brukade du då regelbundet läsa någon dagstidning?

☐ nej

☐ ja, nämligen _____

C1e. Brukade du då regelbundet läsa någon eller några utländska tidningar eller tidskrifter?

☐ nej

☐ ja, nämligen _____

C2a. Hur ofta ser du följande typer av TV-program?

	dagligen	varje vecka	ngn gång/ mån.	sällan/ aldrig
nyheter	☐ (a1)	☐ (a2)	☐ (a3)	☐ (a4)
talkshows	☐ (b1)	☐ (b2)	☐ (b3)	☐ (b4)
musik	☐ (c1)	☐ (c2)	☐ (c3)	☐ (c4)
tv-serier, komedi	☐ (d1)	☐ (d2)	☐ (d3)	☐ (d4)
tv-serier, drama	☐ (e1)	☐ (e2)	☐ (e3)	☐ (e4)
tv-serie, satir	☐ (f1)	☐ (f2)	☐ (f3)	☐ (f4)
kultur	☐ (g1)	☐ (g2)	☐ (g3)	☐ (g4)
underhållning	☐ (h1)	☐ (h2)	☐ (h3)	☐ (h4)
sport	☐ (i1)	☐ (i2)	☐ (i3)	☐ (i4)
filmer	☐ (j1)	☐ (j2)	☐ (j3)	☐ (j4)
debattprogram	☐ (k1)	☐ (k2)	☐ (k3)	☐ (k4)

C2b. Skiljer sig dina nuvarande TV-vanor och val av program från när du senast bodde i Sverige?

- ☐ (1) nej
☐ (2) ja, jag ser mindre på tv nu
☐ (3) ja, jag ser mer på tv nu
☐ (4) ja, jag ser på andra typer av program, nämligen mer/mindre av

C3a. Hur ofta gör du följande aktiviteter? (Observera att det **ej** gäller aktiviteter som är organiserade av det universitet, den skola eller den högskola du går på)

	aldrig	1–5 ggr/år	6–11 ggr/år	1–3 ggr/mån	1–3 ggr/vecka	4–6 ggr/vecka	dagligen
1) går på bio	☐ (a1)	☐ (a2)	☐ (a3)	☐ (a4)	☐ (a5)	☐ (a6)	☐ (a7)
2) går på teater	☐ (b1)	☐ (b2)	☐ (b3)	☐ (b4)	☐ (b5)	☐ (b6)	☐ (b7)
3) går på konstgalleri	☐ (c1)	☐ (c2)	☐ (c3)	☐ (c4)	☐ (c5)	☐ (c6)	☐ (c7)
4) går på konstmuseum	☐ (d1)	☐ (d2)	☐ (d3)	☐ (d4)	☐ (d5)	☐ (d6)	☐ (d7)
5) går på annat museum	☐ (e1)	☐ (e2)	☐ (e3)	☐ (e4)	☐ (e5)	☐ (e6)	☐ (e7)
6) går på lokal med jazzmusik	☐ (f1)	☐ (f2)	☐ (f3)	☐ (f4)	☐ (f5)	☐ (f6)	☐ (f7)
7) går på lokal med rockmusik (även större rockkonserter)	☐ (g1)	☐ (g2)	☐ (g3)	☐ (g4)	☐ (g5)	☐ (g6)	☐ (g7)
8) går på lokal med klassisk musik	☐ (h1)	☐ (h2)	☐ (h3)	☐ (h4)	☐ (h5)	☐ (h6)	☐ (h7)
9) går på diskotek/club	☐ (i1)	☐ (i2)	☐ (i3)	☐ (i4)	☐ (i5)	☐ (i6)	☐ (i7)
10) går på bar	☐ (j1)	☐ (j2)	☐ (j3)	☐ (j4)	☐ (j5)	☐ (j6)	☐ (j7)
11) går på privata fester	☐ (k1)	☐ (k2)	☐ (k3)	☐ (k4)	☐ (k5)	☐ (k6)	☐ (k7)
12) går på idrottsevenemang	☐ (l1)	☐ (l2)	☐ (l3)	☐ (l4)	☐ (l5)	☐ (l6)	☐ (l7)
13) idrottar	☐ (m1)	☐ (m2)	☐ (m3)	☐ (m4)	☐ (m5)	☐ (m6)	☐ (m7)
14) läser skönlitteratur	☐ (n1)	☐ (n2)	☐ (n3)	☐ (n4)	☐ (n5)	☐ (n6)	☐ (n7)
15) läser poesi	☐ (o1)	☐ (o2)	☐ (o3)	☐ (o4)	☐ (o5)	☐ (o6)	☐ (o7)
16) läser facklitteratur (förutom kurslit.)	☐ (p1)	☐ (p2)	☐ (p3)	☐ (p4)	☐ (p5)	☐ (p6)	☐ (p7)
17) läser dagstidning	☐ (q1)	☐ (q2)	☐ (q3)	☐ (q4)	☐ (q5)	☐ (q6)	☐ (q7)
18) spelar musikinstrument	☐ (r1)	☐ (r2)	☐ (r3)	☐ (r4)	☐ (r5)	☐ (r6)	☐ (r7)
19) ser på tv	☐ (s1)	☐ (s2)	☐ (s3)	☐ (s4)	☐ (s5)	☐ (s6)	☐ (s7)

C3b. Skiljer sig dina nuvarande vanor beträffande de ovan specificerade aktiviteterna från dina vanor när du senast bodde i Sverige?

☐ (1) nej

☐ (2) ja, jag gör oftare följande aktiviteter (ange numren på de ovan specificerade aktiviteterna):

☐ (3) ja, jag gör mer sällan följande aktiviteter (ange numren på de ovan specificerade aktiviteterna):

C4. Namnge några filmer och/eller filmregissörer du gillar:

C5. I fall du har gått på några konstmuseum i Frankrike det senaste året, nämn vilka konstmuseer du har varit på:

C6. Nämn några musikgrupper inom populärmusik (rock, pop etc.), klassiska kompositörer och annan musik du gillar:

populärmusik: _____

klassisk musik: _____

annan musik: _____

C7. Nämn några skönlitterära författare du gillar:

C8. I fall du har gått på några idrottsevenemang i Frankrike det senaste året, ange vilka idrottsevenemang du har varit på:

C9. I fall du idrottar regelbundet i Frankrike vilken/vilka typ/er av idrotter utövar du?

C10a. Vilka umgås du mest med?

- ☐ (1) dina kurskamrater
- ☐ (2) vänner från föreningar eller andra organisationer inom universitetet/högskolan/skolan
- ☐ (3) andra vänner från universitetet/högskolan/skolan
- ☐ (4) dina korridorskamrater eller de du bor tillsammans med
- ☐ (5) vänner som du känner sedan tidigare, bosatta i Frankrike

- ☐ (6) andra vänner, specificera _____

C10b. Vilken/a nationalitet/er har de som du umgås mest med?

C11a. Hur bor du för närvarande?

- ☐ (1) hemma hos släkting ☐ (5) egen lägenhet (hyresrätt, 1:a hand)
- ☐ (2) studentrum ☐ (6) egen lägenhet (hyresrätt, 2:a, 3:e hand)
- ☐ (3) inneboende ☐ (7) delar lägenhet/hus med andra studenter
- ☐ (4) vandrarhem ☐ (8) hotell
- ☐ (9) annat boende, nämligen _____

C11b. Hur mycket betalar du i hyra per månad?

_____ Fr per månad

C11c. Var bor du? (Observera att du kan sätta ett eller flera kryss)

- ☐ (1) Cité Internationale Université de Paris
- ☐ (2) på universitets eller högskolans området
- ☐ (3) i universitetets eller högskolans bostäder, men ej i närheten av själva universitets-/högskoleområdet

- ☐ (4) i centrala delarna av en stad, nämligen _____

- ☐ (5) i förort till en stad, nämligen _____ (stad)

- ☐ (6) annat, nämligen _____

C11d. Om du studerar i Paris eller om du studerar utanför Paris men ändå bor där, ange i vilket område av Paris som du bor (vilket arrondissement eller vilket förort):

C12. Om du bor i Paris eller vistas mycket i Paris och går på pubar, klubbar och restauranger, ange i så fall vilka du gärna går till:

barer _____

klubbar _____

restauranger _____

musiklokaler: _____

C13. Har du under din nuvarande vistelse i Frankrike gjort några resor?

- ☐ nej
- ☐ ja, för att hälsa på vänner på andra orter, nämligen i _____
- ☐ ja, för att se nya platser, nämligen _____
- ☐ ja, för delta i seminarier, workshops och liknande relaterat till utbildningen
- ☐ ja, annan orsak nämligen _____

D Frågor beträffande dina utlandserfarenheter (ej högre studier och arbete utomlands):

D1. Har du tillsammans med dina föräldrar varit på semester utomlands (utanför Norden)?

- ☐ nej
☐ ja, specificera geografiskt område och antal gånger

geografiskt område:

- ☐ (a1) Västeuropa
☐ (b1) Östeuropa
☐ (c1) Nordamerika
☐ (d1) Central- och Sydamerika
☐ (e1) Afrika
☐ (f1) Asien
☐ (g1) Australien

antal gånger:

- ☐ (a2) 1 gång ☐ (a3) 2–5 ggr ☐ (a4) 6 ggr eller fler
☐ (b2) 1 gång ☐ (b3) 2–5 ggr ☐ (b4) 6 ggr eller fler
☐ (c2) 1 gång ☐ (c3) 2–5 ggr ☐ (c4) 6 ggr eller fler
☐ (d2) 1 gång ☐ (d3) 2–5 ggr ☐ (d4) 6 ggr eller fler
☐ (e2) 1 gång ☐ (e3) 2–5 ggr ☐ (e4) 6 ggr eller fler
☐ (f2) 1 gång ☐ (f3) 2–5 ggr ☐ (f4) 6 ggr eller fler
☐ (g2) 1 gång ☐ (g3) 2–5 ggr ☐ (g4) 6 ggr eller fler

D2. Har du varit på semester utomlands (utanför Norden) utan dina föräldrar?

- ☐ nej
☐ ja, specificera geografiskt område och antal gånger

geografiskt område:

- ☐ (a1) Västeuropa
☐ (b1) Östeuropa
☐ (c1) Nordamerika
☐ (d1) Central- och Sydamerika
☐ (e1) Afrika
☐ (f1) Asien
☐ (g1) Australien

antal gånger:

- ☐ (a2) 1 gång ☐ (a3) 2–5 ggr ☐ (a4) 6 ggr eller fler
☐ (b2) 1 gång ☐ (b3) 2–5 ggr ☐ (b4) 6 ggr eller fler
☐ (c2) 1 gång ☐ (c3) 2–5 ggr ☐ (c4) 6 ggr eller fler
☐ (d2) 1 gång ☐ (d3) 2–5 ggr ☐ (d4) 6 ggr eller fler
☐ (e2) 1 gång ☐ (e3) 2–5 ggr ☐ (e4) 6 ggr eller fler
☐ (f2) 1 gång ☐ (f3) 2–5 ggr ☐ (f4) 6 ggr eller fler
☐ (g2) 1 gång ☐ (g3) 2–5 ggr ☐ (g4) 6 ggr eller fler

D3. Har du läst språkkurser utomlands?

- ☐ nej
☐ ja, specificera land och antal gånger innan och efter 20 års ålder

land:

- ☐ (a) Storbritannien
☐ (b) Frankrike
☐ (c) Tyskland
☐ (d) USA
☐ (e) Annat land, nämligen

antal gånger innan 20 års ålder:

- ☐ (a1) 1 gång ☐ (a2) 2 ggr eller fler
☐ (b1) 1 gång ☐ (b2) 2 ggr eller fler
☐ (c1) 1 gång ☐ (c2) 2 ggr eller fler
☐ (d1) 1 gång ☐ (d2) 2 ggr eller fler

antal gånger efter 20 års ålder:

- ☐ (a3) 1 gång ☐ (a4) 2 ggr eller fler
☐ (b3) 1 gång ☐ (b4) 2 ggr eller fler
☐ (c3) 1 gång ☐ (c4) 2 ggr eller fler
☐ (d3) 1 gång ☐ (d4) 2 ggr eller fler

☐ (e1) 1 gång ☐ (e2) 2 ggr eller fler

☐ (e3) 1 gång ☐ (e4) 2 ggr eller fler

E. Följande frågor gäller dina framtida studier och yrkesplaner

E1. Hur länge planerar du att fortsätta dina nuvarande studier utomlands? _____ terminer

E2. Har du planer på att vid ett senare tillfälle genomföra andra studier utomlands?

☐ nej

☐ ja, specificera studieinriktning, land och om möjligt vilket/n universitet/högskola/skola:

E3. Har du planer på att studera på högskola eller universitet i Sverige?

☐ nej

☐ ja, jag avser att slutföra den svenska utbildning jag går

☐ ja, jag avser komplettera min nuvarande utbildning med en svensk utbildning, ange utbildning och om möjligt universitet/högskola/skola:

E4a. Har du planer på att arbeta utomlands?

☐ (1) nej

☐ (2) nej, men jag kan tänka mig ett arbete i Sverige som innebär många kortare resor utomlands

☐ (3) ja, jag kan tänka mig arbeta utomlands, men för en begränsad tid, maximalt två år

☐ (4) ja, jag kan tänka mig att permanent bosätta mig och arbeta utomlands

☐ (5) vet inte

E4b. I fall du kan tänka dig att arbeta utomlands för en begränsad tid eller permanent, i vilka delar av världen är du framför allt intresserad av att arbeta? Sätt ett eller flera kryss.

☐ (1) Västeuropa

☐ (4) Japan

☐ (7) Nordamerika

☐ (2) Östeuropa

☐ (5) Kina

☐ (8) Central- och Sydamerika

☐ (3) Afrika

☐ (6) övriga Asien

☐ (9) Australien

☐ (10) Utvecklingsländer i tredje världen

☐ (11) annat,

nämligen _____

☐ (12) vet inte

E5. Inom vilken sektor skulle du helst vilja arbeta i framtiden?

☐ (1) privat sektor

☐ (2) offentlig sektor

☐ (3) saknar betydelse

☐ (4) vet inte

E6. Vilket yrke tror du att du kommer att ha om 10 år? _____

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

KLASSIFICERINGAR

SKOLA OCH UTBILDNING

Skolan har klassificerats med hjälp av två typer av information. Dels finns uppgift om skolan i det grundregister som erhållits från CSN. Dels finns en explicit fråga om vilken skola man går på i enkäten. Båda dessa informationskällor har vägts samman. Detta med anledning av att studenterna i vissa fall har svarat att de läser på ett svenskt lärosäte (vilket troligtvis har varit fallet när de fått enkäten i efterhand) och att deras uppgifter i vissa fall inte stämt överens med dem som erhållits via CSN (de kan helt enkelt ha bytt skola efter att de fått studiemedel från CSN, eller så har fel skola angetts i CSN:s filer). För ett relativt stort antal av de elever som läser på språkutbildningar (370 av 458) finns dock ingen uppgift om vilken skola de läser på, det anges *cours de civilisation* i kolumnen för skola. Här har information från enkäten uteslutande använts.

Ytterligare information om skolorna har hämtats från informationsmaterial från skolorna (trycksaker och via webben) och telefonkataloger, ex. adresser och ifall de är offentliga (*publique*) eller privata (*privé*). På basis av dessa informationskällor har kategoriseringar som typ av skola skapats: *grandes écoles*, universitet och privata skolor. För att avgöra vilka skolor som skall räknas som *grandes écoles* har två källor använts, dels utbildningsministeriets lista på *grandes écoles*, dels organisationen Conférence des Grandes Écoles.⁷⁶³

Det har visats sig mer pålitligt att använda denna typ av externa information för att klassificera utbildningarna – den fråga som gäller vilken typ av skola man studerar på har visat sig problematisk att använda som den är, det finns en tendens till att uppfatta skolan som en *grande école* trots att den svårigen kan klassas som dylik utan snarare är en privat specialiserad skola inom något mer perifert utbildningsområde som mode, vissa konstnärliga områden, etc. Detta kan bero dels på okunskap hos studenterna, men är säkert även ett uttryck för den konkurrenssituation som finns där skolorna själva gärna ser sig som en *grande école* för att på så sätt kunna låna prestige från ett etablerat och erkänt begrepp.⁷⁶⁴ Detta är säkerligen en central strategi för skolor och utbildningar som riktar sig mot den internationella utbildningsmarknaden. Man kan här dra en parallell till svenska högskolor som kallar sig *university* på engelska i stället för den mer korrekta benämningen *university college*.

Utbildningarna är klassificerade efter två huvudsakliga former av information. Dels finns det en variabel i CSN:s register som anger ISCED-koden för utbildningen. Dels har studenterna själva uppgivit vad de studerar såväl i relation till ett antal fasta alternativ som i en öppen fråga. Jag har strävat efter att bestämma den huvudsakliga inriktningen på studierna. Detta visade sig kräva en del arbete. Den klassificering som CSN använder sig av fungerar relativt bra för detta ändamål och har fått utgöra den primära källan. ISCED-koden har översatts till den variant av SUN-2000 som skapats för

⁷⁶³ Se http://www.cge.asso.fr/cadre_ecole.html för en lista på de *grandes écoles* som ingår i organisationen.

⁷⁶⁴ Att det ej finns helt fixerade gränser eller definitioner för vad som utgör en *grandes écoles*. Detta ger ett spelutrymme för att tänja på gränserna för definitionen. Man kan här dra en parallell till adelstiteln, vilka som skall räknas som "riktig" adel och inte utgör föremålet för en ständig kamp mellan adelsfamiljer och pretender. Se Monique de Saint Martin, *L'espace de la noblesse*, Métailié, Paris 1993, pp. 71-85.

mina syften (se vidare Klassificeringar av svensk högre utbildning – utbildningar och lärosäten nedan). Ett problem är dock att de som läser via någon form av utbytesprogram kategoriseras som utbytesstudenter där det endast görs skillnad mellan typ av utbytesprogram (Erasmus och annat utbytesprogram) och vi får ingen indikator på vilka studier som bedrivs. Det är således en för mina syften olycklig klassificeringsteknik som används i CSN register eftersom denna kombinerar två typer av information, dels vad det är för utbildning, dels studentens status som antingen utbytesstudent eller ”free mover”, vilket borde ha delats upp på två variabler. För att åstadkomma en klassificering som endast omfattar studiernas innehåll har information från enkäten om vilka studier man bedriver samt om detta sker inom ramen för något utbyte och i så fall med vilken institution och högskola i Sverige använts. I vissa fall har även uppgiften om vilken fransk skola utbytet gällt kunnat användas (det finns ju ett antal mycket specialiserade skolor där man endast bedriver en typ av utbildning). I ett antal fall har även CSN:s klassificering enligt ISCED varit alltför grov, exempelvis är det omöjligt utifrån ISCED att bestämma om konstnärliga är praktiska eller teoretiska (det vill säga om man läser konstvetenskap på universitet som ett helt teoretiskt ämne eller studerar konst på en konsthögskola som ett i huvudsak praktiskt ämne). För att avgöra detta har jag dock ofta kunnat utgå från information om vid vilken skola studierna bedrivs.

Tabell 33. Skolor i Paris, svarsfrekvens, skoltyp, huvudman och utbyte

Skola	Totalt		Besvarade				Skoltyp	Huvudman	Utbyte				Sve. lärosäte
	N	%	n	%	svars-%	EU			Övr	Free	Progr.		
Ecole Centrale Paris	17	2,2	8	2,8	47,1	ECP/X	Offentlig	2	6	0		TIME	KTH 4, LiU 2, CTH 1, Ej uppg. 1
ENS des Mines de Paris	1	0,1			0,0	ECP/X	Offentlig						
Ecole Polytechnique, Palaiseau	1	0,1	1	0,3	100,0	ECP/X	Offentlig	1	0	0			KTH 1
Conserv. National des Arts et Métiers	1	0,1			0,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig						
Ec. Française d'Électronique et d'Informatique	1	0,1	1	0,3	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Privat	1	0	0			LiU 1
Ecole Nationale des Ponts et Chaussées	1	0,1			0,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig						
ENS d'Arts et Métiers	1	0,1	1	0,3	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig	1	0	0			LiU 1
ENS de Chemie de Paris	2	0,3	2	0,7	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig	2	0	0			KTH 1, SU 1
ENS de Creation Industrielle	1	0,1	1	0,3	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig	1	0	0			Konstfack 1
ENS de Techniques Avancées	1	0,1	1	0,3	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig	1	0	0			KTH 1
ENS des Télécommunications	1	0,1			0,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig						
Ecole Spéciale des Travaux Publics	1	0,1	1	0,3	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Privat	1	0	0			HH 1
Institut National des Télécommunications	2	0,3	2	0,7	100,0	GE d'ingénieurs, övr.	Offentlig	2	0	0			LiU 2
Ecole des Hautes Etudes Commerciales	10	1,3	2	0,7	20,0	HEC/ESCP/ESSEC	Privat	0	2	0		CEMS	HHS 2
Ecole des Praticiens Supérieurs du Commerce International	1	0,1	1	0,3	100,0	HEC/ESCP/ESSEC	Privat	1	0	0			SU 1
Ecole Europeenne des Affaires, Paris	1	0,1	1	0,3	100,0	HEC/ESCP/ESSEC	Privat	0	0	1			
Ecole Supérieure de Commerce de Paris	14	1,8	3	1,0	21,4	HEC/ESCP/ESSEC	Privat	1	2	0			LU 2, Ej uppg. 1
Ecole Supérieure des Sciences Economiques et Commerciales	2	0,3	1	0,3	50,0	HEC/ESCP/ESSEC	Privat	1	0	0			SU 1
Institut de Management Hôtelier Internat.	1	0,1			0,0	HEC/ESCP/ESSEC	Privat						
Inst. d'Etudes Politiques de Paris (Sciences-Po)	13	1,6	10	3,4	76,9	IEP/EHESS	Offentlig	7	1	2			UU 5, LU 1, SU 1, Ej uppg. 1
Ec. des Hautes Etudes en Sciences Sociales	1	0,1	1	0,3	100,0	IEP/EHESS	Offentlig	0	0	1			
Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse de Paris	1	0,1	1	0,3	100,0	Grand école övr.	Offentlig	0	0	1			
Ecole d'Architecture de Paris - La Villette	4	0,5	1	0,3	25,0	Grand école övr.	Offentlig	1	0	0			Ej uppg. 1
Ecole d'Architecture de Paris	5	0,6			0,0	Grand école övr.	Offentlig						
ENS d'arts de Paris-Cergy	1	0,1			0,0	Grand école övr.	Offentlig						
ENS des Beaux Arts	3	0,4	2	0,7	66,7	Grand école övr.	Offentlig	0	0	2			
Ecole Normale Supérieure	1	0,1	1	0,3	100,0	Grand école övr.	Offentlig	0	1	0			UU 1
Institut National Agromique Paris-Grignon	3	0,4	1	0,3	33,3	Grand école övr.	Offentlig	1	0	0			SLU 1
Institut National des Langues et Civilisation Orientales	1	0,1	1	0,3	100,0	Grand école övr.	Offentlig	0	0	1			Ej utbyte 1
Univ. Paris II Panthéon	12	1,5	3	1,0	25,0	Unviersitet (Paris)	Offentlig	2	0	1			UU 2, Ej utbyte 1
Univ. Paris III Sorbonne Nouvelle	5	0,6	3	1,0	60,0	Unviersitet (Paris)	Offentlig	2	0	1			Ej uppg. 1
Univ. Paris IV Sorbonne	133	16,9	121	41,7	91,0	Unviersitet (Paris)	Offentlig	3	0	17			UU 1, Ej uppg. 2
Univ. Paris IX Dauphine	11	1,4	4	1,4	36,4	Unviersitet (Paris)	Offentlig	2	2	0			LU 3, SU 1
Univ. Paris V René Descartes	12	1,5	8	2,8	66,7	Unviersitet (Paris)	Offentlig	1	0	7			Ej utbyte 7, Ej uppg. 1
Univ. Paris VI Pierre et Marie Curie/Jussieu	3	0,4	2	0,7	66,7	Unviersitet (Paris)	Offentlig	1	0	1			KI 1, Ej uppg. 1
Univ. Paris VII Denis Diderot	17	2,2	12	4,1	70,6	Unviersitet (Paris)	Offentlig	8	0	4			KI 3, LU 2, SU 1, Ej uppg. 2, Ej utbyte 4
Univ. Paris VIII Vincennes à Saint-Dennis	18	2,3	6	2,1	33,3	Unviersitet (utanför)	Offentlig	3	0	3			SH 3, Ej utbyte 3
Univ. Paris X - Nanterre	6	0,8	3	1,0	50,0	Unviersitet (utanför)	Offentlig	1	0	2			HS 1, Ej utbyte 2
Univ. Paris XI - Paris Sud	2	0,3			0,0	Unviersitet (utanför)	Offentlig						
Univ. Paris XII - Val de Marne	3	0,4	1	0,3	33,3	Unviersitet (utanför)	Offentlig	1	0	0			SU 1
Univ. Paris XIII - Paris Nord	5	0,6	3	1,0	60,0	Unviersitet (utanför)	Offentlig	1	0	2			GU 1, Ej utbyte 2
Univ. d'Orleans	1	0,1	1	0,3	100,0	Unviersitet (utanför)	Offentlig	1	0	0			JiH 1
American University of Paris	32	4,1	8	2,8	25,0	Privata univ.	Privat	0	0	7			
Ecole Gregor Mendel	1	0,1	1	0,3	100,0	Privata univ.	Privat	0	0	1			
Institut Catholique de Paris	46	5,8	6	2,1	13,0	Privata univ.	Privat	0	0	1			
Atelier Contrepoint	2	0,3	1	0,3	50,0	Konstskolor	Privat	1	0	0			Ej uppg. 1
Atelier Hourde	1	0,1			0,0	Konstskolor	Privat						
Conservatoire Supérieur de Paris	1	0,1			0,0	Konstskolor	Offentlig						
Ec d'art Dramatique Perimory	2	0,3			0,0	Konstskolor	Ej uppgift						
Ecole Internat. de Théâtre Jacques Lecoq	2	0,3	1	0,3	50,0	Konstskolor	Privat	0	0	1			
Ecole Nationale de Cirque de Rosny	1	0,1			0,0	Konstskolor	Privat						
Ecole Nationale du Cirque Annie Fratellini	1	0,1	1	0,3	100,0	Konstskolor	Privat	0	0	1			
Ecole Normale de Musique de Paris	7	0,9	1	0,3	14,3	Konstskolor	Privat	0	0	1			
Ecole Supérieure d'Arts Graphiques et d'Architecture Intérieure	2	0,3			0,0	Konstskolor	Privat						
Ecole Sup. de Realisation Audiovisuelle	1	0,1			0,0	Konstskolor	Privat						
Ecole Supérieure des Arts et Techniques	2	0,3			0,0	Konstskolor	Privat						
ESAT COM	2	0,3			0,0	Konstskolor	Privat						
ESMOD International	11	1,4	3	1,0	27,3	Konstskolor	Privat	0	0	3			
Institut de Peinture Décorative	2	0,3	1	0,3	50,0	Konstskolor	Privat	0	0	1			Ej utbyte 1
Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique	1	0,1	1	0,3	100,0	Konstskolor	Offentlig	0	0	1			Ej utbyte 1
Institut Supérieur des Arts Appliques	2	0,3	1	0,3	50,0	Konstskolor	Privat	0	0	1			Ej utbyte 1
Parsons School of Design, Paris	5	0,6			0,0	Konstskolor	Privat						
Studio Bercot	4	0,5	1	0,3	25,0	Konstskolor	Privat	0	0	1			Ej utbyte 1
Ecole Commerciale de la Chambre de Commerce et de l'Industrie de Paris	2	0,3			0,0	Handelsskolor	Offentlig						
Ecole des Hautes Etudes Internationales	1	0,1	1	0,3	100,0	Handelsskolor	Privat	0	0	1			
Ecole Hôtelière de Paris	1	0,1	1	0,3	100,0	Handelsskolor	Offentlig	0	0	1			
Ecole Polytechnique Feminine	1	0,1			0,0	Handelsskolor	Privat						
Ecole Supérieure de Gestion et Finance	1	0,1			0,0	Handelsskolor	Privat						
Ecole Supérieure du Commerce Extérieur	1	0,1	1	0,3	100,0	Handelsskolor	Privat	1	0	0			VH 1
Ecole Supérieure Libre des Sciences	13	1,6	4	1,4	30,8	Handelsskolor	Privat	1	1	2			JiH 2

	Totalt		Besvarade					Utbyte				
Skola	N	%	n	%	svars-%	Skoltyp	Huvudman	EU	Övr	Free Progr.	Sve. lärosäte	
Commerciales Appliques												
European Business School-Paris	3	0,4	1	0,3	33,3	Handelsskolor	Privat	0	0	1		
INST D'ENSEIGNEMENT SUP PRIVE	1	0,1			0,0	Handelsskolor	Privat					
Institut Supérieur de Communication et de Publicité	1	0,1			0,0	Handelsskolor	Privat					
Institut Superieur de Gestion	4	0,5	3	1,0	75,0	Handelsskolor	Privat	0	0	3	Ej utbyte 3	
Institut Supérieur du Commerce	2	0,3			0,0	Handelsskolor	Privat					
Alliance Francaise												
British Institute in Paris	1	0,1			0,0	Språkkurser	Ej uppgift					
Centre expérimental d'étude de la civilisation française (Sorbonne)	1	0,1			0,0	Språkkurser	Offentlig					
Cours de civilisation	268	34,0	33	11,4	****	Språkkurser	Ej relevant	0	0	0	Ej relevant	
Ecole France Language	15	1,9	3	1,0	20,0	Språkkurser	Privat	0	0	0		
Euro Centre	10	1,3	2	0,7	20,0	Språkkurser	Privat	0	0	0		
Institut Linguistique de Communication	2	0,3			0,0	Språkkurser	Privat					
Totalt	789	100,0	290	100,0	36,8			53	15	73		

FÖRÄLDRARNAS YRKE OCH SOCIAL KLASS

Information om föräldrarnas yrke är insamlad på två sätt, dels genom att respondenten har fått välja ett av 32 fasta alternativ för var förälder, dels genom att respondenten har fått skriva föräldrarnas yrken med egna ord så detaljerat som möjligt. Dessutom har information om föräldrarnas sektortillhörighet, anställningsform (egen företagare eller ej) och utbildningsnivå använts för att avgöra komplicerade fall (framför allt när de förkryssade alternativen stämmer dåligt med de självrapporterade yrkena). Vilka former av modifieringar som har gjorts av föräldrarnas yrken framgår av Tabell 34, Tabell 35 och Tabell 36. Genom att använda ett antal informationskällor där de egenrapporterade yrkena varit den viktigaste har vi erhållit dels en lägre andel ej svar (5,2 procentenheter lägre för fädernas yrke, 2,7 procentenheter för mödrarnas yrken), dels en justering för totalt 13,7 % av fädernas yrken och 12,0 % av mödrarnas yrken. De yrkeskategorier som minskat mest, förutom ej svar, är tekniker och företagsledare för fäderna (för mödrarna finner vi ingen grupp som minskat med mer än två individer) samtidigt som högre tjänstemän, butiksföreståndare (butiksföreståndare, grossist o.likn. inklusive egna företagare) och yrkesutbildad arbetare inom produktion ökat bland fäderna (med tolv, fem resp. fem individer) och högre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå ökat för mödrarna (med sju resp. åtta föräldrar). Det är knappast en slump att det är just tjänstemannagrupperna och företagsledare som blir omklassificerade – dessa grupper är notoriskt svåra att klassificera.⁷⁶⁵ För företagsledare är det svårt att hitta en rimlig gräns mellan vad som utgör en egen företagare och en företagsledare i gängse mening. I de fall där det varit uppenbart att respondentens förälder är egen företagare har dessa klassats som butiksföreståndare, den grupp som i störst utsträckning liknar egna företagare.⁷⁶⁶ För tjänstemannakategorierna är det svårt att göra en exakt uppdelning mellan högre tjänstemän och

⁷⁶⁵ Charles Soulié, "L'origine sociale des collégiens et des lycéens en France : une analyse des conditions sociales de production statistique", pp. 169-180 i *Population*, vol. 55, nr 1, 2000, Dominique Merllié, "La confrontation de deux sources d'information sur la catégorie socioprofessionnelle des parents d'élèves" pp. 181-188 i *Population*, vol. 55, nr 1, 2000, och Alain Desrosières & Laurent Thévenot, *Les catégories socio-professionnelles*, fjärde utgåvan, La découverte, Paris 2000 [1988], pp. 3-6.

⁷⁶⁶ Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika*. Paper presenterat på Workshop "Kulturellt kapital och sociala klasser", Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

tjänstemän på mellannivå.⁷⁶⁷ Därtill kommer problemet att vissa grupper bör räknas som tjänstemän fast de ej primärt uppfattas som det (bland de mödrar som respondenterna angivit som klasslärare eller ämneslärare, har de i fyra fall skrivit att mödrarna är rektorer och dessa har därför klassificerats som högre tjänstemän (fyra av sju som tillkommit som högre tjänstemän).

Tabell 34. Faders och moders yrke, angivet och korrigerat, I.

Yrkesgrupp	Faders yrke						Moders yrke					
	Enl. resp.		Korrigerat		Skillnad		Enl. resp.		Korrigerat		Skillnad	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ej svar	22	7,6	6	2,1	-16	-5,5	12	4,1	3	1,0	-9	-3,1
Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	33	11,4	25	8,6	-8	-2,8	5	1,7	6	2,1	1	0,3
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	42	14,5	39	13,4	-3	-1,0	7	2,4	6	2,1	-1	-0,3
Skötare, biträde o. likn.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	15	5,2	15	5,2	0	0,0
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	0,3	0	0,0	-1	-0,3	26	9,0	24	8,3	-2	-0,7
Läkare, veterinär, tandläkare	18	6,2	20	6,9	2	0,7	14	4,8	14	4,8	0	0,0
Klasslärare	3	1,0	4	1,4	1	0,3	54	18,6	54	18,6	0	0,0
Ämneslärare på högstadiet	4	1,4	4	1,4	0	0,0	14	4,8	12	4,1	-2	-0,7
Gymnasielärare	6	2,1	6	2,1	0	0,0	18	6,2	17	5,9	-1	-0,3
Universitets- el. högskolelärare/forskare	14	4,8	15	5,2	1	0,3	14	4,8	12	4,1	-2	-0,7
Präst	3	1,0	3	1,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Annat religiöst arbete	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3	1	0,3	0	0,0
Journalist, redaktör	2	0,7	3	1,0	1	0,3	4	1,4	3	1,0	-1	-0,3
Konstnärligt arbete	10	3,4	10	3,4	0	0,0	6	2,1	7	2,4	1	0,3
Kulturförmedlande yrke	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	1,7	6	2,1	1	0,3
Företagsledare	29	10,0	25	8,6	-4	-1,4	3	1,0	3	1,0	0	0,0
Jurist, advokat	6	2,1	6	2,1	0	0,0	5	1,7	4	1,4	-1	-0,3
Högre tjänsteman	34	11,7	46	15,9	12	4,1	18	6,2	25	8,6	7	2,4
Tjänsteman på mellannivå	16	5,5	20	6,9	4	1,4	17	5,9	25	8,6	8	2,8
Kontorsanställd	1	0,3	1	0,3	0	0,0	28	9,7	28	9,7	0	0,0
Politiker, avlönad befattning inom facket	1	0,3	1	0,3	0	0,0	2	0,7	2	0,7	0	0,0
Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	8	2,8	13	4,5	5	1,7	3	1,0	4	1,4	1	0,3
Anställd inom handel	3	1,0	3	1,0	0	0,0	4	1,4	3	1,0	-1	-0,3
Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	4	1,4	4	1,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yrkesutbildad arbetare inom produktion	7	2,4	12	4,1	5	1,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ikke yrkesutbildad arbetare i service	5	1,7	6	2,1	1	0,3	5	1,7	5	1,7	0	0,0
Yrkesutbildad arbetare i service	5	1,7	3	1,0	-2	-0,7	0	0,0	2	0,7	2	0,7
Förman, arbetsledare	4	1,4	6	2,1	2	0,7	1	0,3	1	0,3	0	0,0
Bonde, lantarbetare, fiskare el likn	1	0,3	1	0,3	0	0,0	1	0,3	1	0,3	0	0,0
Polis	3	1,0	3	1,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Officer	2	0,7	1	0,3	-1	-0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Annat militärt arbete	1	0,3	3	1,0	2	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Hemmafru/hemmaman	1	0,3	1	0,3	0	0,0	7	2,4	7	2,4	0	0,0
Övriga	1	0,3			-1	-0,3	1	0,3	0	0,0	-1	-0,3
Total	290	100,0	290	100,0			290	100,0	290	100,0		

⁷⁶⁷ På en mer detaljerad nivå (Tabell 35 och Tabell 36) kan vi se hur de angivna yrkena klassificerats om. Av fäderna som klassats som högre tjänstemän av respondenterna har förvisso samtliga kvarstått som högre tjänstemän efter klassificeringen, men därtill har tolv nya individer klassats om (dessa kommer från följande grupper: inget svar 2, tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn. 3, företagsledare 3, tjänsteman på mellannivå 2, icke yrkesutbildad arbetare i service 1 och officer 1). I vissa fall, som för tjänsteman på mellannivå och tekniker, innebär denna omklassificering också en förändring av den socialt hierarkiska positionen, medan det för exempelvis företagsledare och officerare ej sker någon förändring av den sociala klasstillhörigheten. De som efter justeringen klassificerats som tjänstemän på mellannivå har ursprungligen klassificerats som inget svar 4, civilingenjör 1, tjänsteman på mellannivå 14, samt sjuksköterska 1. På modernet har justeringar skett på följande vis: de som efter justering klassificerats som högre tjänstemän var från början klassificerade som inget svar 1, klasslärare 3, ämneslärare 1, journalist, redaktör 1, jurist, advokat 1 samt högre tjänsteman 18, dvs. i ett sex fall en uppjustering av den sociala positionen, och för tjänstemän på mellannivå gäller att de från början var klassificerade som inget svar 2, skötare, biträde o. likn. 1, sjuksköterska, sjukgymnast o. likn. 1, läkare, veterinär, tandläkare 1, universitetslärare 1, tjänsteman på mellannivå 17, kontorsanställd 2 (en blandning av uppjusteringar och nerjusteringar med andra ord, läkare och universitetslärare har justerats ner medan kontorsanställda och skötare justerats upp).

Tabell 35. Faders yrke, angivet och korrigerat, II.

Vad är din fars yrke?	Fars yrke – korrigerat	Andel av den sociala gruppen		Andel av samtliga
		N		
Ej svar	Ej svar	5	23,8	1,7
	Klasslärare	2	9,5	0,7
	Högre tjänsteman	2	9,5	0,7
	Tjänsteman på mellannivå	4	19,0	1,4
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	2	9,5	0,7
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	3	14,3	1,0
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	1	4,8	0,3
	Förman, arbetsledare	1	4,8	0,3
	Annat militärt arbete	1	4,8	0,3
	Totalt	21		7,2
Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	25	75,8	8,6
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	1	3,0	0,3
	Högre tjänsteman	3	9,1	1,0
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	3,0	0,3
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	2	6,1	0,7
	Annat militärt arbete	1	3,0	0,3
	Totalt	33		11,3
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	38	90,4	13,0
	Läkare, veterinär, tandläkare	1	2,3	0,3
	Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	1	2,3	0,3
	Företagsledare	1	2,3	0,3
	Tjänsteman på mellannivå	1	2,3	0,3
	Totalt	43		14,8
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	Tjänsteman på mellannivå	1	100,0	0,3
Läkare, veterinär, tandläkare	Läkare, veterinär, tandläkare	18	100,0	6,2
Klasslärare	Läkare, veterinär, tandläkare	1	33,3	0,3
	Klasslärare	2	66,7	0,7
	Totalt	3		1,0
Ämneslärare på högstadiet	Ämneslärare på högstadiet	4	100,0	1,4
Gymnasielärare	Gymnasielärare	6	100,0	2,1
Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	14	100,0	4,8
Präst	Präst	3	100,0	1,0
Journalist, redaktör	Journalist, redaktör	2	100,0	0,7
Konstnärligt arbete	Konstnärligt arbete	10	100,0	3,4
Företagsledare	Företagsledare	24	82,8	8,2
	Högre tjänsteman	3	10,3	1,0
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	2	6,9	0,7
	Totalt	29		10,0
Jurist, advokat	Jurist, advokat	6	100,0	2,1
Högre tjänsteman	Högre tjänsteman	34	100,0	11,7
Tjänsteman på mellannivå	Högre tjänsteman	2	12,5	0,7
	Tjänsteman på mellannivå	14	87,5	4,8
	Totalt	16		5,5
Kontorsanställd	Kontorsanställd	1	100,0	0,3
Politiker, avlönad befattning inom facket	Politiker, avlönad befattning inom facket	1	100,0	0,3
Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	8	100,0	2,7
Anställd inom handel	Anställd inom handel	3	100,0	1,0
Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	4	100,0	1,4
Yrkesutbildad arbetare inom produktion	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	7	100,0	2,4
Ikke yrkesutbildad arbetare i service	Högre tjänsteman	1	20,0	0,3
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	4	80,0	1,4
	Totalt	5		1,7
Yrkesutbildad arbetare i service	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	1	20,0	0,3
	Yrkesutbildad arbetare i service	3	60,0	1,0
	Förman, arbetsledare	1	20,0	0,3
	Totalt	5		1,7
Förman, arbetsledare	Förman, arbetsledare	4	100,0	1,4
Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1	100,0	0,3
Polis	Polis	3	100,0	1,0
Officer	Högre tjänsteman	1	50,0	0,3
	Officer	1	50,0	0,3
	Totalt	2		0,7
Annat militärt arbete	Annat militärt arbete	1	100,0	0,3
Hemmavarande man	Hemmavarande man	1	100,0	0,3
Övrigt	Journalist, redaktör	1	100,0	0,3
Summa justerade		40		13,7

Tabell 36. Moders yrke, angivet och korregerat, II.

Vad är din mors yrke?	Mors yrke – korregerat	Andel av den sociala gruppen		Andel av samtliga
		N		
Ej svar	Ej svar	3	25,0	1,0
	Skötare, biträde o. likn.	1	8,3	0,3
	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	8,3	0,3
	Klasslärare	1	8,3	0,3
	Konstnärligt arbete	1	8,3	0,3
	Högre tjänsteman	1	8,3	0,3
	Tjänsteman på mellannivå	2	16,7	0,7
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	8,3	0,3
	Yrkesutbildad arbetare i service	1	8,3	0,3
	Totalt	12		4,1
Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	5	100,0	1,7
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	6	85,7	2,1
	Läkare, veterinär, tandläkare	1	14,3	0,3
	Totalt	7		2,4
Skötare, biträde o. likn.	Skötare, biträde o. likn.	14	93,3	4,8
	Tjänsteman på mellannivå	1	6,7	0,3
	Totalt	15		5,2
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	1	3,8	0,3
	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	21	80,8	7,2
	Läkare, veterinär, tandläkare	2	7,7	0,7
	Tjänsteman på mellannivå	1	3,8	0,3
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	3,8	0,3
	Totalt	26		8,9
Läkare, veterinär, tandläkare	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	2	14,3	0,7
	Läkare, veterinär, tandläkare	11	78,6	3,8
	Tjänsteman på mellannivå	1	7,1	0,3
	Totalt	14		4,8
Klasslärare	Klasslärare	51	94,4	17,5
	Högre tjänsteman	3	5,6	1,0
	Totalt	54		18,6
Ämneslärare på högstadiet	Ämneslärare på högstadiet	12	85,7	4,1
	Kulturförmedlande yrke	1	7,1	0,3
	Högre tjänsteman	1	7,1	0,3
	Totalt	14		4,8
Gymnasielärare	Klasslärare	1	5,6	0,3
	Gymnasielärare	17	94,4	5,8
	Totalt	18		6,2
Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högstsk.	Klasslärare	1	7,1	0,3
	Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högstsk.	12	85,7	4,1
	Tjänsteman på mellannivå	1	7,1	0,3
	Totalt	14		4,8
Annat religiöst arbete	Annat religiöst arbete	1	100,0	0,3
Journalist, redaktör	Journalist, redaktör	3	75,0	1,0
	Högre tjänsteman	1	25,0	0,3
	Totalt	4		1,4
Konstnärligt arbete	Konstnärligt arbete	6	100,0	2,1
Kulturförmedlande yrke	Kulturförmedlande yrke	5	100,0	1,7
Företagsledare	Företagsledare	3	100,0	1,0
Jurist, advokat	Jurist, advokat	4	80,0	1,4
	Högre tjänsteman	1	20,0	0,3
	Totalt	5		1,7
Högre tjänsteman	Högre tjänsteman	18	100,0	6,2
Tjänsteman på mellannivå	Tjänsteman på mellannivå	17	100,0	5,8
Kontorsanställd	Tjänsteman på mellannivå	2	7,1	0,7
	Kontorsanställd	26	92,9	8,9
	Totalt	28		9,6
Politiker, avlönad befattning inom facket	Politiker, avlönad befattning inom facket	2	100,0	0,7
Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	2	66,7	0,7
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	1	33,3	0,3
	Totalt	3		1,0
Anställd inom handel	Anställd inom handel	3	75,0	1,0
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	1	25,0	0,3
	Totalt	4		1,4
Ikke yrkesutbildad arbetare i service	Kontorsanställd	2	40,0	0,7
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	3	60,0	1,0
	Totalt	5		1,7
Förman, arbetsledare	Förman, arbetsledare	1	100,0	0,3
Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1	100,0	0,3
Hemmafru	Hemmafru	7	100,0	2,4
Övrigt	Yrkesutbildad arbetare i service	1	100,0	0,3
Summa justerade		35		12,0

Tabell 37. Faders sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32-nivå	
Högre klass	Civilingenjör	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	39
	Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	20
	Högre lärare	Gymnasielärare	6
		Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk	15
		Präst	3
		Totalt	24
	Företagsledare	Företagsledare	25
		Officer	1
		Totalt	26
	Högre tjänstemän	Jurist, advokat	6
		Högre tjänsteman	46
		Politiker, avlönad befattning inom facket	1
		Totalt	53
Totalt			162
Medelklass	Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	25
	Tj.män på mellannivå	Klasslärare	4
		Ämneslärare på högstadiet	4
		Tjänsteman på mellannivå	20
		Polis	3
		Annat militärt arbete	3
	Konstproducenter	Totalt	34
		Journalist, redaktör	3
		Konstnärligt arbete	10
		Totalt	13
Totalt			72
Lägre medelklass	Egna företagare	Kontorsanställd	1
		Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	13
		Anställd inom handel	3
		Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1
	Totalt		18
Högre arbetarklass	Högre arbetarklass	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	12
		Yrkesutbildad arbetare i service	3
		Förman, arbetsledare	6
		Totalt	
Lägre arbetarklass	Lägre arbetarklass	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	4
		Icke yrkesutbildad arbetare i service	6
		Totalt	
Övriga/Ej uppg.	Övriga/Ej svar	Ej svar	6
		Hemmavarande man	1
		Totalt	

Tabell 38. Moderns sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32-nivå	
Högre klass	Civ.ing./Tekniker	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	6
	Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	14
	Gymnasielärare	Gymnasielärare	17
	Universitetslärare	Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk	12
	Högre tjänstemän	Företagsledare	3
		Jurist, advokat	4
		Högre tjänsteman	25
		Politiker, avlönad befattning inom facket	2
		Totalt	34
	Totalt		83
Medelklass	Civ.ing./Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	6
	Sjuksköterska	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	24
	Klasslärare	Klasslärare	54
		Ämneslärare på högstadiet	12
		Annat religiöst arbete	1
		Totalt	67
	Journalister	Journalist, redaktör	3
		Konstnärligt arbete	7
		Kulturförmedlande yrke	6
		Totalt	16
	Tj.män på mellannivå	Tjänsteman på mellannivå	25
	Totalt		138
Lägre medelklass	Kontorsanställda	Kontorsanställd	28
		Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	4
		Anställd inom handel	3
		Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1
		Totalt	36
Arbetarklass	Arbetare	Skötare, biträde o. likn.	15
		Icke yrkesutbildad arbetare i service	5
		Yrkesutbildad arbetare i service	2
		Förman, arbetsledare	1
		Totalt	23
Övriga/Ej svar	Övriga/Ej svar	Ej svar	3
		Hemmafru	7
		Totalt	10

Tabell 39. Hushållets sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå) samt relation faders och moders sociala position.

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32 grupper	Far	Lika	Mor	Totalt
Högre klass	Civilingenjörer	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	23	16	2	41
	Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	11	9	1	21
	Högre lärare	Gymnasielärare	2	4	7	13
		Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk	8	7	2	17
		Präst	2	1	0	3
		Totalt	12	12	9	33
	Företagsledare	Företagsledare	14	11	1	26
		Officer	1	0	0	1
		Totalt	15	11	1	27
	Högre tjänstemän	Jurist, advokat	5	1	0	6
		Högre tjänsteman	32	14	5	51
		Politiker, avlönad befattning inom facket	0	1	1	2
		Totalt	37	16	6	59
Totalt			98	64	19	181
Medelklass	Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	7	15	1	23
	Klasslärare	Klasslärare	0	4	10	14
		Ämneslärare på högstadiet	0	3	1	4
		Totalt	0	7	11	18
	Konstproducenter	Journalist, redaktör	1	2	0	3
		Konstnärligt arbete	3	6	0	9
		Totalt	4	8	0	12
	Tjänstemän på mellannivå	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	0	0	2	2
		Tjänsteman på mellannivå	5	12	5	22
		Annat militärt arbete	0	2	0	2
		Totalt	5	14	7	26
Totalt			16	44	19	79
Lägre medelklass	Småföretagare	Kontorsanställd	0	0	6	6
		Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	5	3	1	9
		Anställd inom handel	1	0	0	1
Totalt			6	3	7	16
Arbetarklass	Arbetare	Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	0	1	0	1
		Yrkesutbildad arbetare inom produktion	6	1	0	7
		Ikke yrkesutbildad arbetare i service	0	1	1	2
		Yrkesutbildad arbetare i service	1	0	0	1
		Förman, arbetsledare	2	0	0	2
		Hemmafru	0	0	1	1
		Totalt	9	3	2	14

EXKURS OM STUDENTERNAS SOCIALA URSPRUNG

RELATIONEN MELLAN FADERNS OCH MODERNES SOCIALA POSITION

Att studenternas mödrars och faders yrken är tydligt relaterade till varandra framgår av Tabell 40. Med utgångspunkt i faderns yrke framgår att de fäder som är civilingenjörer (40 stycken), läkare (20 stycken) och universitetslärare⁷⁶⁸ (24 stycken) i större utsträckning har en fru som är läkare, gymnasielärare eller universitetslärare än andra fäder. Kulturellt kapital, och framför allt utbildningskapital, attraherar likar. För fäder som är högre tjänstemän och företagsledare är fruarna i större utsträckning högre tjänstemän än andra bland andra fäder. Det finns här en liten skillnad mellan de grupper som är mest beroende av utbildningssystemet som i störst utsträckning bildar hushåll med en kvinna i högre social klass (50 % för högre lärare och 45 % för läkare) och de som är mer beroende av ett ekonomiskt kapital för sin sociala position (42 % för företagsledare, 40 % för civilingenjörer och 30 % för högre tjänstemän) (se Tabell 41). Det är en påtaglig skillnad mellan studenter med fäder i högre sociala positioner och studenter med fäder i medelklassyrken. De senare har vanligen också en moder i medelklassposition (ca 60 %) och i betydligt lägre grad en moder i högre

⁷⁶⁸ Gruppen omfattar förutom femton universitetslärare även sex stycken gymnasielärare och tre präster.

tjänstemannaposition. Slutligen ser vi också att om fäderna har arbetaryrken (21 kvalificerade arbetare, tio okvalificerade arbetare) så är mödrar med arbetaryrken överrepresenterade (mer än hälften av de fäder som är kvalificerade arbetare har en fru som är arbetare).

Sett från mödrarnas perspektiv är bilden liknande (Tabell 42). Men i och med att fördelningen på olika yrkeskategorier ser olika ut mellan könen (exempelvis klassas 56 % av fäderna som tillhörande högre klass, medan det endast gäller för 28,5 % av mödrarna),⁷⁶⁹ så är innebörden av att ha en moder i en hög social position en annan än den att ha en fader i motsvarande position. Exempelvis är det mer exklusivt att ha en mor som är läkare (fjorton stycken) än att ha en far som är läkare (tjugo stycken) och vidare om modern är läkare är det sannolikt att även fadern är det (fem av fjorton) och framför allt att han har en hög social position (tretton av fjorton har yrken som klassas som högre tjänstemän enligt SEI), medan sannolikheten för det omvända förvisso är stor men inte lika extremt stor (fem av tjugo mödrar är läkare; åtta, nio av tjugo tillhör högre tjänstemannagrupper). Från mödrarnas perspektiv kvarstår det mönster vi funnit ovan för fäderna, det vill säga att lika barn leka bäst. Bland mödrar som är läkare, gymnasielärare eller universitetslärare är det vanligare än för andra mödrar att ha en man som är universitetslärare. Det är likaså bland studenter med mödrar som är läkare eller universitetslärare som vi finner de flesta fäder inom högre klass (93 % och 83 % mot 56 % för samtliga studenter). Det finns också en överrepresentation bland mödrar som är högre tjänstemän av män som är högre tjänstemän eller företagsledare. Man kan också notera att av de tolv mödrar som är tekniker/civilingenjörer har sex stycken en man som är tekniker eller civilingenjör. Även bland kvinnor i arbetaryrken är män i samma yrkesposition det mest överrepresenterade valet av partner.

⁷⁶⁹ Respondenterna underskattar även den sociala positionen av moderns yrke. Bland de fasta alternativen har många kryssat i klasslärare för modern och sedan skrivit rektor på de öppna alternativen. Detta har korrigerats till högre tjänsteman. Se vidare Appendix, avsnittet Föräldrarnas yrke och social klass.

Tabell 40. Faderns och moderns yrke.

Moder	Civ. ing./Tekniker	Läkare	Gymnasie lärare	Universitetslärare	Högre tjänstemän	Sjuksköterska	Klasslärare	Journalister	Tj.män på mellannivå	Kontorsanställda	Arbetare	Övriga/Ej svar	Totalt
Fader									på				
Tekniker	2	0	1	0	2	4	8	0	1	3	2	2	25
	8,0	0,0	4,0	0,0	8,0	16,0	32,0	0,0	4,0	12,0	8,0	8,0	100,0
	16,7	0,0	5,9	0,0	5,9	16,7	11,9	0,0	4,0	8,3	8,7	18,2	8,6
Civilingenjör	4	4	1	3	6	4	6	2	6	3	0	1	40
	10,0	10,0	2,5	7,5	15,0	10,0	15,0	5,0	15,0	7,5	0,0	2,5	100,0
	33,3	28,6	5,9	25,0	17,6	16,7	9,0	12,5	24,0	8,3	0,0	9,1	13,7
Läkare	1	5	1	0	2	3	4	1	0	2	0	1	20
	5,0	25,0	5,0	0,0	10,0	15,0	20,0	5,0	0,0	10,0	0,0	5,0	100,0
	8,3	35,7	5,9	0,0	5,9	12,5	6,0	6,3	0,0	5,6	0,0	9,1	6,9
Högre lärare	0	2	4	4	2	1	4	1	4	1	1	0	24
	0,0	8,3	16,7	16,7	8,3	4,2	16,7	4,2	16,7	4,2	4,2	0,0	100,0
	0,0	14,3	23,5	33,3	5,9	4,2	6,0	6,3	16,0	2,8	4,3	0,0	8,2
Företagsledare	0	1	2	1	7	2	5	2	1	4	0	1	26
	0,0	3,8	7,7	3,8	26,9	7,7	19,2	7,7	3,8	15,4	0,0	3,8	100,0
	0,0	7,1	11,8	8,3	20,6	8,3	7,5	12,5	4,0	11,1	0,0	9,1	8,9
Högre tjänstemän	1	1	2	2	10	5	13	5	4	8	2	0	53
	1,9	1,9	3,8	3,8	18,9	9,4	24,5	9,4	7,5	15,1	3,8	0,0	100,0
	8,3	7,1	11,8	16,7	29,4	20,8	19,4	31,3	16,0	22,2	8,7	0,0	18,2
Tj.män på mellannivå	2	0	4	1	2	3	13	1	3	5	0	0	34
	5,9	0,0	11,8	2,9	5,9	8,8	38,2	2,9	8,8	14,7	0,0	0,0	100,0
	16,7	0,0	23,5	8,3	5,9	12,5	19,4	6,3	12,0	13,9	0,0	0,0	11,7
Journalister	0	0	1	0	0	0	3	4	1	0	3	1	13
	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0	0,0	23,1	30,8	7,7	0,0	23,1	7,7	100,0
	0,0	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0	4,5	25,0	4,0	0,0	13,0	9,1	4,5
Egna företagare	0	1	1	0	1	0	5	0	1	3	3	3	18
	0,0	5,6	5,6	0,0	5,6	0,0	27,8	0,0	5,6	16,7	16,7	16,7	100,0
	0,0	7,1	5,9	0,0	2,9	0,0	7,5	0,0	4,0	8,3	13,0	27,3	6,2
Högre arbetarklass	1	0	0	0	1	0	3	0	3	3	9	1	21
	4,8	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	14,3	0,0	14,3	14,3	42,9	4,8	100,0
	8,3	0,0	0,0	0,0	2,9	0,0	4,5	0,0	12,0	8,3	39,1	9,1	7,2
Lägre arbetarklass	1	0	0	0	0	1	2	0	1	3	2	0	10
	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	20,0	0,0	10,0	30,0	20,0	0,0	100,0
	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	3,0	0,0	4,0	8,3	8,7	0,0	3,4
Övriga/Ej svar	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	7
	0,0	0,0	0,0	14,3	14,3	14,3	14,3	0,0	0,0	14,3	14,3	14,3	100,0
	0,0	0,0	0,0	8,3	2,9	4,2	1,5	0,0	0,0	2,8	4,3	9,1	2,4
Totalt	12	14	17	12	34	24	67	16	25	36	23	11	291
	4,1	4,8	5,8	4,1	11,7	8,2	23,0	5,5	8,6	12,4	7,9	3,8	100,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 41. Faderns yrke och moderns sociala klass.

	N	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Arbetarklass	Övriga/Ej svar	Totalt
Fyrk-Tekniker	25	12,0	60,0	12,0	8,0	8,0	100,0
Fyrk-Civilingenjör	40	40,0	50,0	7,5	0,0	2,5	100,0
Fyrk-Läkare	20	45,0	40,0	10,0	0,0	5,0	100,0
Fyrk-Högre lärare	24	50,0	41,7	4,2	4,2	0,0	100,0
Fyrk-Företagsledare	26	42,3	38,5	15,4	0,0	3,8	100,0
Fyrk-Högre tjänstemän	53	30,2	50,9	15,1	3,8	0,0	100,0
Fyrk-Tj.män på mellannivå	34	23,5	61,8	14,7	0,0	0,0	100,0
Fyrk-Konstproducenter	13	7,7	61,5	0,0	23,1	7,7	100,0
Fyrk-Småföretagare	18	16,7	33,3	16,7	16,7	16,7	100,0
Fyrk-Högre arbetarklass	21	9,5	28,6	14,3	42,9	4,8	100,0
Fyrk-Lägre arbetarklass	10	0,0	50,0	30,0	20,0	0,0	100,0
Fyrk-Övriga/Ej svar	7	28,6	28,6	14,3	14,3	14,3	100,0
Totalt	291	28,5	47,4	12,4	7,9	3,8	100,0

Tabell 42. Moderns yrke och faderns sociala klass.

	N	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Högre arbetarklass	Lägre arbetarklass	Övriga/Ej uppg.	Totalt
Myrk-Civ.ing./Tekniker	12	50,0	33,3	0,0	8,3	8,3	0,0	100,0
Myrk-Läkare	14	92,9	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	100,0
Myrk-Gymnasielärare	17	58,8	35,3	5,9	0,0	0,0	0,0	100,0
Myrk-Universitetslärare	12	83,3	8,3	0,0	0,0	0,0	8,3	100,0
Myrk-Högre tjänstemän	34	79,4	11,8	2,9	2,9	0,0	2,9	100,0
Myrk-Sjuksköterska	24	62,5	29,2	0,0	0,0	4,2	4,2	100,0
Myrk-Klasslärare	67	47,8	35,8	7,5	4,5	3,0	1,5	100,0
Myrk-Konstproducenter	16	68,8	31,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Myrk-Tj.män på mellannivå	25	60,0	20,0	4,0	12,0	4,0	0,0	100,0
Myrk-Kontorsanställda	36	50,0	22,2	8,3	8,3	8,3	2,8	100,0
Myrk-Arbetare	23	13,0	21,7	13,0	39,1	8,7	4,3	100,0
Myrk-Övriga/Ej svar	11	27,3	27,3	27,3	9,1	0,0	9,1	100,0
Totalt	291	56,0	24,7	6,2	7,2	3,4	2,4	100,0

FADERNS OCH MODERNS SOCIALA POSITION TAGNA VAR FÖR SIG OCH TILLSAMMANS OCH STUDENTERNAS VAL AV SKOLA OCH UTBILDNING

Bland studenterna är högre social klass (högre tjänstemän enligt SEI) den vanligaste **sociala klassen för fadern**, där totalt 56 % av fäderna återfinns.⁷⁷⁰ Men bland dem som läser statsvetenskap/juridik är andelen hela 79 % och för dem som läser tekniska utbildningar 72 %. Även bland studenter som läser *Lettres* och medicin/naturvetenskap finner vi en överrepresentation (68 resp. 67 %). De lägsta andelarna har de som läser språkkurs (48 %), konstnärliga ämnen (53 %) och språk på universitetsnivå (54 %). Sociologi/psykologi ligger strax över medel, 57 %, och det gäller även för ekonomi, 61 %. Andelarna högre tjänstemän är delvis korrelerat med andelar arbetarklass. Utbildningar med en hög andel högre social klass har låga andelar arbetarklass (eller i många fall, inga fäder i arbetaryrken, vilket gäller för *Lettres*, språkvetenskap, medicin/naturvetenskap, statsvetenskap/juridik samt tekniska utbildningar). Lägst socialt ursprung har de studenter som läser sociologi och psykologi, där fäder med arbetaryrken utgör närmare 30 %. Det är endast ett ytterligare studieområde som har en överrepresentation av studenter med fäder inom arbetaryrken, nämligen språkskolorna (detta innebär dock inte att de utgör någon större andel av språkskolestudenterna, endast dryga 15 %, men totalt är det bara knappa 11 % av fäderna som har arbetaryrken).

Det sociala ursprunget, mätt med faderns sociala klasstillhörighet, är också relaterat till skoltyp. Det finns en tendens till att de som läser professionsinriktade utbildningar, *grandes écoles* och Erasmusutbyte samt övriga utbyten har en högre andel fäder inom högre tjänstemannagruppen (67 %, 68 %, 70 % resp. 80 %), än de som läser generella utbildningar, på universitet eller privata skolor och som *free mover* (61 %, 62 %, 61 % resp. 55 %). Den största skillnaden går således vid om man läser via utbyten eller ej, och därmed i förlängningen om man ser studierna i Frankrike som ett komplement till studier i Sverige eller ej. Det omvända gäller för fäder i arbetarklasspositioner. De är tydligt underrepresenterade på professionella utbildningar, *grandes écoles*, Erasmusutbyten och andra utbyten (4 %, 0 %, 0 %, 0 %). Vi ser också att på den mer detaljerade nivån av skoltyper är det tydligt skillnader inom gruppen *grandes écoles* (högsta andelar har övriga *grandes écoles d'ingénieurs*, 89 %, 89 %, 89 %, 89 %).

⁷⁷⁰ Följande bygger på Tabell 77 och Tabell 78 nedan samt Diagram 6, Diagram 7 och Diagram 8 ovan.

IEP/EHESS, 82 %, och HEC/ESCP/ESSEC, 75 %, medan ECP/X och framför allt övriga *grandes écoles* har blygsamma andelar i sammanhanget (67 % och 29 %). Bland dem som läser på universitet är det sociala ursprunget högre för dem som läser på centralt belägna universitet än för dem som läser utanför centrala Paris (65 % mot 50 %). Högsta andelar fäder i högre tjänstemannayrken finns vidare bland dem som läser privata utbildningar de som läser på privata universitet och konstskolor (67 % och 64 % i jämförelse med 54 % för de som läser på handelsskolor).

Låt oss nu övergå till studenternas **mödrars sociala klass**. Av studenternas mödrar är det, som vi konstaterat ovan, inte alls samma höga andel som arbetar inom yrken som kan klassificeras som högre tjänstemän eller högre klass; de utgör endast 28,5 %, vilket dock är en mycket hög andel i relation till den kvinnliga svenska befolkning som helhet. Även andelen mödrar med högre tjänstemannapositioner varierar mellan utbildningarna, om än inte lika mycket som fäderna. De är framför allt överrepresenterade på *Lettres* (50 %), men även bland språkkursstudenterna finns fler mödrar med högre tjänstemannayrken (31 %) än vad vi kunde förvänta om de var jämt fördelade över utbildningarna. Bland övriga utbildningar finns en underrepresentation, mest tydlig på sociologi/psykologi (14 %), statsvetenskap/juridik (16 %) och medicin/naturvetenskap (17 %). Högst andel mödrar inom arbetarklass (totalt 8 %) återfinns bland studenter inom sociologi/psykologi (14 %) och språkkurs (10 %). Även *Lettres*, som har den högsta andelen mödrar med högre tjänstemannapositioner, har en relativt hög andel mödrar i arbetaryrken (9 %). Lägst andel arbetaryrken finns bland studenter inom statsvetenskap/juridik (5 %), språkutbildningar på universitetsnivå, medicin/naturvetenskap och tekniska ämnen (samtliga 0 %). Det finns således en viss korrelation mellan andelen mödrar i högre tjänstemannaposition och i arbetaryrken. Men den stora gruppen mödrar återfinns i medelklassyrken (47 %) och om vi lägger till lägre medelklass (12 %) uppnår vi 60 %. Denna bakgrund har 79 % av studenterna inom statsvetenskap/juridik, 75 % av studenterna inom medicin/naturvetenskap och 73 % av studenterna inom konstnärliga utbildningar.

Mödrarnas sociala klasstillhörighet är något mindre och annorlunda relaterad till hur studenternas fördelar sig på skoltyperna och kategorierna utbyte/*free movers* än vad fädernas sociala klass är. Det är 26-27 % av studenterna som läser såväl allmänna utbildning som professionsutbildningar som har en moder i högre klass. Den högsta andelen med denna bakgrund har de studenter som läser på universitetet (32 %) mot 27 % för *grandes écoles* och endast 13 % för privata skolor, samt de som läser via Erasmusutbyte (29 %) och övriga utbyte (27 %) mot *free movers* (24 %). Studenter på *grandes écoles* har dock den lägsta andelen mödrar i arbetarposition, 2 %, följda av privata skolor, 3 %, och slutligen universiteten, 9 %. Detta gäller även för dem som studerar via övriga utbyten, 0 %, mot 6 % för dem som läser i Paris via Erasmusutbyte och 7 % för dem som läser i Paris som *free movers*.

Hur fördelningen av studenter ser ut på de olika utbildningarna och skolorna ser ut när vi utgår från den förälder som har den högsta sociala positionen har vi redogjort för i huvudtexten, se avsnittet Föräldrarnas sociala klass, sid 119 och framåt.

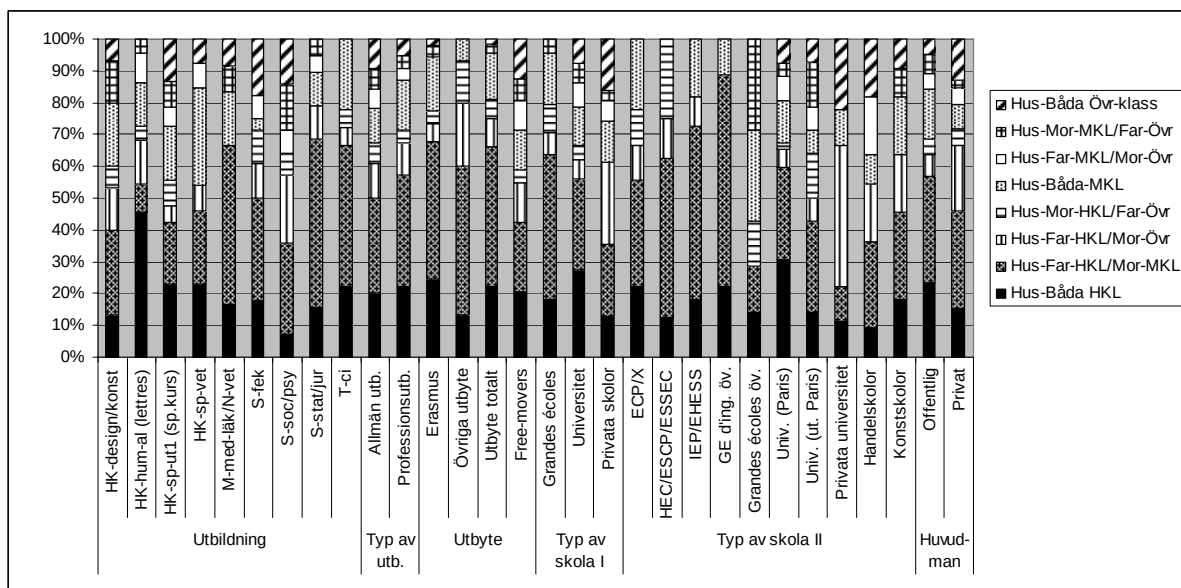
Ett annat sätt att mäta det sociala ursprunget är att ta sin utgångspunkt i **kombinationen av föräldrarnas sociala klasspositioner** (Diagram 34 och Tabell 77 och Tabell 78). Vi kan då skilja mellan exempelvis de som har två föräldrar som är högre tjänstemän, de som har en far som är högre tjänsteman och en mor som har ett medelklassyrke, de där modern är högre tjänsteman men fadern har en lägre social position och de där båda föräldrarna har medelklassyrken. Ser vi till andelen som har två föräldrar med yrken förda till högre social klass uppkommer en lite annorlunda hierarki mellan ämnena och skolorna. De studenter som läser *Lettres* har en anmärkningsvärt hög andel där båda föräldrarna är högre tjänstemän (45 % mot 22 % för samtliga studenter), men en inte lika hög andel totalt som har en högre tjänstemannabakgrund (73 %) som de som läser statsvetenskap/juridik (79 %), tekniska ämnen (78 %). Andelarna studenter vars båda föräldrarna är högre tjänstemän är för dessa studenter i de två senare ämnesgrupperna genomsnittliga eller därunder (16 % resp. 22 %).

För skoltyperna har de som läser vid universitet en högre andel med båda föräldrarna i högre tjänstemannapositioner än de andra två skoltyperna (27 %, mot 18 % för *grandes écoles* och 13 % för privata skolor). Återigen erhålls en skillnad mot om vi beaktar föräldrarna var för sig och väljer den som har högst position. Då är det som vi sett ovan *grandes écoles*-studenterna som den högsta andelen studenter med någon form av högre tjänstemannabakgrund (79 % mot 67 % för universitetsstudenterna och 61 % för studenterna på privata skolor). Störst diskrepans mellan andelen med högre tjänstemannabakgrund totalt sett och andel med båda föräldrarna med denna yrkesposition återfinns bland dem som studerar i Paris via ett annat utbytesprogram än Erasmus (93 % har en högre tjänstemannabakgrund, men endast 13 % har båda föräldrarna i högre tjänstemannapositioner). En rimlig tolkning av detta fenomen är att moderns yrkesposition (i det här fallet som högre tjänsteman) är av stor betydelse för val av studier inom humaniora och på universitet (vilket är delvis överlappande, humaniorastudierna bedrivs till stor del på universiteten och inte på *grandes écoles*) och då framför allt för döttrarna i och med att det är framför allt kvinnor som väljer att studera *Lettres* och vid universiteten.⁷⁷¹ Vi kan slutligen också se att de hushåll där det råder en viss asymmetri mellan könen till faderns favör (fader i högre klass/moder i lägre medelklass, arbetarklass eller övriga⁷⁷²) återfinns framför allt bland dem som läser på privata skolor (26 % mot 8 % för samtliga), via övriga utbyten (20 %) eller sociologi/psykologi (21 %). För dem som läser på privata utbildningar gäller även att det inte finns några mödrar som är högre tjänstemän där fadern samtidigt har en lägre social position.

⁷⁷¹ Detta resonemang bygger dock på att vi inte endast tar en utgångspunkt i moderns sociala position. Det är i relation till faderns position som högre tjänsteman som resonemanget är giltigt. Att ha en moder i en högre position än fadern (framför allt att modern är högre tjänsteman men inte fadern, vilket dock endast gäller för 6,5 % av studenterna) innebär en annan typ av investering. Dessa studenter är överrepresenterade inom ekonomi, på *grandes écoles* och i kategorin övriga utbyten, dvs. betydligt mer "säkra" utbildningsinvesteringar än universitetsstudier och studier inom *Lettres*.

⁷⁷² Ej svar och ej förvärsarbete.

Diagram 34. Kombination av faderns och moderns sociala klass efter ämne, utbyte, utbildningstyp, skoltyp I och II samt huvudman.

När vi i stället för social klass använder en finare indelning i yrken (Tabell 79 och Tabell 80) och börjar med att utgå från **faderns yrke** (indelat i tolv kategorier) finner vi att studenter med fäder som är civilingenjörer är överrepresenterade bland dem som läser tekniska och naturvetenskapliga/medicinska utbildningar, högre tjänstemän är överrepresenterade bland dem som läser statsvetenskap/juridik och ekonomi, egna företagare och företagsledare bland dem som läser ekonomi och även vad gäller de senare på *Lettres*, högre lärare bland språkstudenter samt konstproducenter på samtliga humanistiska och kulturella utbildningar. Med andra ord finner vi tendenser till en autoreproduktion. Denna logik finns även bakom vissa till synes svårtolkade resultat. Att studenter som har fäder som är högre lärare undviker *Lettres* men satsar på språkstudier har troligen att göra med att språkstudier vid universiteten utgör mer specifika investeringar (i ett visst eller begränsat antal språk). Däremot är det vanligare att studenterna (eller studentskorna i och med att 21 av 22 studenter som läser *Lettres* är kvinnor) har fäder som är företagsledare. Detta kan förstås mot den arbetsdelning som finns inom den ekonomiska eliten, där kvinnan har ett tydligare ansvar för det sociala umgänget och barnens utbildning (och är därmed mindre beroende av en egen yrkeskarriär) än vad som gäller bland den kulturella eliten. I detta perspektiv passar *Lettres*, som kan ses som en betydligt mer generell utbildning än specifika språkstudier, och är därmed inte en tydlig professionsutbildning.⁷⁷³

För att fortsätta analysen av autoreproduktionen kan vi se att bland dem som läser tekniska utbildningar har 44 % en far som antingen är tekniker eller civilingenjör (mot 22 % för samtliga). Om vi därtill lägger yrken som företagsledare, högre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå (det vill

⁷⁷³ Se Monique de Saint Martin, "Structure du capital, différenciation selon les sexes et 'vocation' intellectuelle", pp. 9-25 i *Sociologie et sociétés*, vol. XXI, nr 2 okt. 1989 för en diskussion om det kulturella kapitalets kontra det ekonomiska kapitalets betydelse för kvinnors utbildningskarriärer.

såga yrken som är tänkbara för civilingenjörer) erhåller vi totalt 83 %. Bland dem som läser ekonomi har 61 % av studenterna en far som är företagsledare, högre tjänsteman, tjänsteman på mellannivå eller egen företagare (mot 45 % för samtliga studenter) och bland dem som läser statsvetenskap/juridik har 58 % en fader som är tjänsteman av något slag (30 % för samtliga).⁷⁷⁴

Mödrarnas yrken följer samma generella mönster, även om det är något mindre tydligt.⁷⁷⁵ Bland språkskolestudenter är mödrar som har arbetaryrken överrepresenterade. Detta gäller även för studenter i sociologi och psykologi, men här är även kontorsanställda tydligt överrepresenterade⁷⁷⁶ – de högre yrkeskategorierna lyser nästan helt med sin frånvaro. Studenter med mödrar som har högre tjänstemannayrken återfinns framför allt inom konstnärliga utbildningar och tekniska utbildningar (civilingenjörer), *Lettres* och språkutbildningar (gymnasielärare), språkvetenskap och medicin/naturvetenskap (universitetslärare), *Lettres* och ekonomi (högre tjänstemän). I och med att mödrarnas yrken är mer koncentrerade till ett begränsat antal yrken (klasslärare, 23 %, högre tjänsteman, 12 %, kontorsanställda, 12 %, tjänstemän på mellannivå, 9 %, och sjuksköterska, 8 %, tenderar studenterna att utgöra mer homogena grupper med avseende på mödrarnas yrken än fädernas. Bland studenter inom medicin/naturvetenskap utgör de som har mödrar som är klasslärare eller sjuksköterskor sammanlagt 67 %. I *Lettres* har 40 % mödrar som är gymnasielärare eller högre tjänstemän. Bland språkstudenter är 54 % av mödrarna lärare av någon form (31 % klasslärare, 15 % gymnasielärare och 8 % universitetslärare – samtliga grupper är klart överrepresenterade) och lägger man därtill mödrar som är journalister/konstproducenter, som till stor del arbetar professionellt med språk, 15 %, erhåller vi totalt 69 %.

Sammanfattningsvis ger vår analys av föräldrarnas yrken en mer detaljerad bild av relationen mellan studenternas val av studier och deras sociala ursprung än vad vi får utifrån en analys av föräldrarnas sociala klass. Det är möjligt att utifrån yrkestillhörigheten analysera betydelsen av föräldrarnas kapitaltillgångar utifrån ett mer flerdimensionellt perspektiv än vi erhåller utifrån deras sociala klasstillhörighet. Förutom de (socialt) hierarkiska skillnaderna mellan studenternas utbildningsval fördelar sig studenterna på utbildningarna på så sätt att vi finner en överrepresentation av föräldrar inom de yrken utbildningarna vetter mot. Studenter på språkutbildningar har exempelvis en kraftig överrepresentation av mödrar inom skolväsendet (den troligaste avnämaren för dessa utbildningar). Studenter inom tekniska utbildningar har en överrepresentation av såväl fäder som mödrar i tekniska yrken och studenter inom statsvetenskap/juridik en högre andel fäder inom tjänstemannayrken än andra studenter.

⁷⁷⁴ För mer specialiserade utbildningar som de konstnärliga är det svårt att göra denna typ av analyser. Gruppen konstnärer är generellt sett så liten så att om en student av tjugo har en mor eller far som är konstnär så är denna student "överrepresenterad" på sin utbildning.

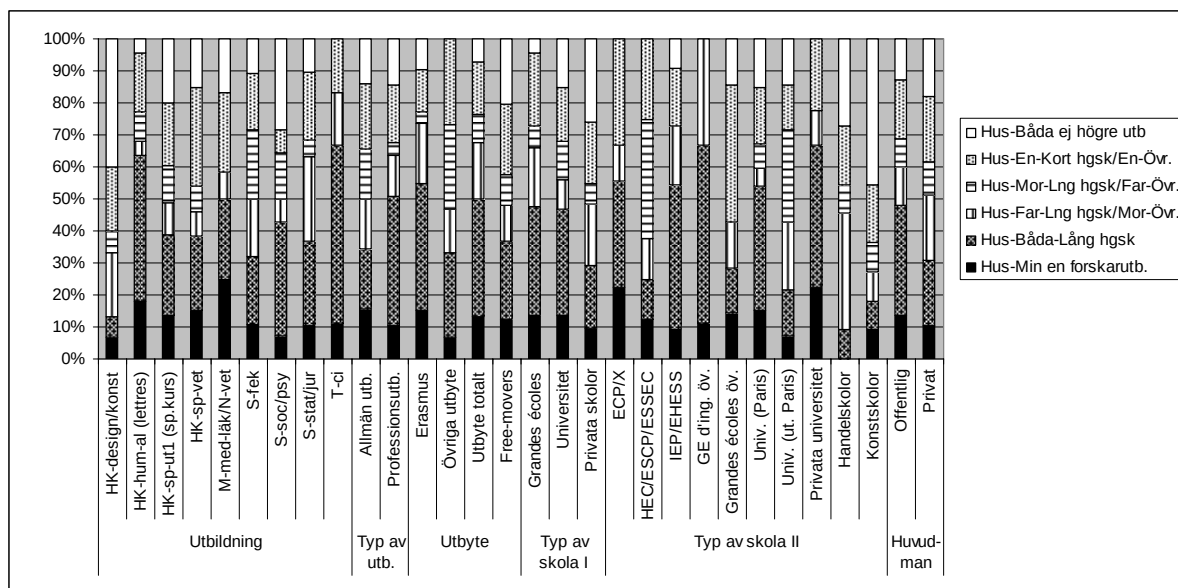
⁷⁷⁵ I och med att fädernas yrkesposition oftast är högre än moderns ger vanligtvis fädernas yrke en bättre beskrivning av familjens sociala position och är därför också tydligare relaterade till andra praktiker såsom i detta fall studenternas val av ämnen. Att moderns yrkesposition ändå relativt väl är korrelerad med studenternas val bör också förstås i relation till att mödrarnas yrkesval delvis är relaterat till fädernas val. Som vi har sett ovan så är det mycket sannolikt att även mannen har en högre tjänstemannaposition om kvinnan har detta.

⁷⁷⁶ Tillsammans med arbetare utgör de 43 %, under det att dessa två kategorier totalt motsvarar dryga 20 %.

Beträffande **faderns och moderns högsta utbildningsnivå** skiljer sig dessa till viss del från yrkespositionen. Utbildningar som har en hög andel fäder i högre tjänstemannayrken (statsvetenskap/juridik, tekniska utbildningar och *Lettres*) har förvisso de högsta andelarna fäder med minst en längre högskoleutbildning (63 %, 83 % och 68 %, vilket kan jämföras med 52 % för samtliga studenter), men den högsta andelen forskarutbildade fäder återfinns inom medicin/naturvetenskap (17 % mot 10 % i genomsnitt). Den markant lägsta andelen med fäder med minst en längre högskoleutbildning har studenter inom konstnärliga ämnen (33 %) – den näst lägsta andelen har de som läser språk vid universitet (46 %). Även de som läser sociologi/psykologi och ekonomi ligger under genomsnittet (50 %). Studenter på *grandes écoles* har den högsta andelen fäder med minst en längre högskoleutbildning (66 %), följda av studenter på universiteten (56 %) och på privata skolor (48 %). Mest intressant är dock att de som läser på andra utbyten än Erasmusutbyten (det vill säga den mest nobla formen av utbyte) har en tydligt lägre andel fäder med hög utbildning än de som läser via Erasmusutbyten (47 % mot 74 %). Här är dock moderns utbildningskapital av större vikt – 60 % av studenterna som läser via övriga utbytesprogram har en moder med minst en längre högskoleutbildning, vilket kan jämföras med 55 % för Erasmusstudenterna och 41 % för dem som läser för *free movers*. De högsta andelarna studenter med högutbildade mödrar har de som läser *Lettres* (68 %), tekniska ämnen (67 %) och sociologi/psykologi (57 %). I relation till fädernas utbildning finner vi således även höga nivåer bland dem som läser teknologi och *Lettres*, medan moderns utbildningsnivå är viktigare för dem som läser sociologi/psykologi än för dem som läser statsvetenskap/juridik (37 %). Lägst andel med minst en förälder med en längre högskoleutbildning har återigen de som läser konstnärliga utbildningar (20 %) följda av statsvetenskap, språk vid universitet (38 %) och medicin/naturvetenskap (42 %). De sistnämnda har dock även för modern den högsta nivån forskarutbildade (17 % mot 6,5 % i genomsnitt).

Slutligen kan vi – när vi studerar **kombinationen av moderns och faderns högsta utbildningsnivå** – se att relationen mellan moderns och faderns utbildningskapital har en viss betydelse i relation till hur studenterna fördelar sig på olika utbildningsalternativ (Diagram 35). Andelarna som har minst en förälder med en längre högskoleutbildning är ungefär detsamma mellan de som läser i Paris via andra utbytesprogram än Erasmus och Erasmusstudenterna (73 % och 76 %), men de senare kan ändå sägas komma från hem med mer omfattande resurser av utbildningskapital (de har en högre andel föräldrar som båda har forskarutbildning, 16 % mot 7 %, och andelen studenter med föräldrar med minst en längre högskoleutbildning är även den betydligt högre, 39 % mot 27 %). Vidare ser vi att den skillnad vi noterat mellan *grandes écoles* och universiteten vad gäller föräldrarnas sociala klasstillhörighet (där studenterna på *grandes écoles* har en större andel från högre sociala skikt) mer eller mindre försvinner när vi i stället utgår från föräldrarnas utbildningskapital. Studenter på *grandes écoles* och på universitet har ungefär lika höga andelar (71 % och 69 %), men de senare har en högre andel föräldrar som båda har forskarutbildning, 14 % mot 12 %.

Diagram 35. Kombination av faders och moders högsta utbildningsnivå efter studiernas inriktning, typ av utbildning, skoltyp I och II samt studiernas status.

NEW YORK-UNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR

NEW YORK-ENKÄTEN

Den enkät som distribuerades till de svenska studenterna i New York hade samma upplägg som den som skickats ut till de svenska studenterna i Paris (eller egentligen tvärtom, eftersom New York-undersökningen genomfördes först). Det finns därför ingen anledning att reproducera hela enkäten. Första sidan, som rör de studier som bedrivs i USA och som är specifika för USA, har tagits med nedan. I övrigt skiljer sig enkäten inte på några avgörande sätt förutom att platsspecifika uppgifter ändrats, Paris har bytts mot New York.⁷⁷⁷ Inte heller följebrevet såg annorlunda ut. Se därför enkäten och följebrev som bifogats den franska undersökningen ovan.

⁷⁷⁷ Det finns ett antal frågor som rör staden New York, var man bor, vilka restauranger och barer man går på, etc. Dessa har inte varit relevanta för alla respondenter. De som inte bor eller vistas mycket i New York har uppmanats att hoppa över dessa frågor. I Parisenkäten har ingen sådan åtskillnad gjorts eftersom alla studenter läser i Paris.

A. Följande frågor gäller dina studier

Kön: ☐ kvinna ☐ man	Universitet/College Obs! Skriv ut hela namnet och även vilken ort:
Födelseår: 19_____	_____
Ange även om du läser på någon speciell skola, ex. School of Law, Graduate School of Art and Science eller Business School:	
Skola: _____	

Frågor angående dina nuvarande utlandsstudier:

A1. På vilken nivå studerar du denna termin (vårterminen 98)?

(Ifall du endast läste i USA på höstterminen 97, besvara enkäten som gällande för den terminen och ange i så fall att du endast läste på höstterminen: ☐ läste endast på hösten 97)

☐ College-nivå

☐ Freshman year ☐ Sophomore Year ☐ Junior Year ☐ Senior Year

☐ Graduate-nivå

☐ Graduate school

Jag är inne på mitt _____ år

(Masters- o forskarutb.nivå)

☐ Professional School

☐ annan skolform, nämligen _____ Jag är inne på mitt _____ år

A2. Vilket/a ämnesområde/n innefattar dina studier denna termin? (Om du studerar inom flera områden numrera dessa 1, 2, 3 etc. efter hur pass omfattande studierna är.)

☐ Agriculture
☐ Architecture
☐ Area Studies (ex. Östeuropa studier
☐ Basic Medical Science

☐ Biology
☐ Business (ex. marknadsföring och management)
☐ Communications (film, media, journalism)

☐ Computer Science
☐ Criminal Justice/Corrections (kriminologi, polisutb.)

☐ Dentistry
☐ Education (lärarutb. mm.)
☐ Engineering and Technology

☐ Enviromental Studies (ex. ekologi, jägmästarutb.)

☐ Fine Arts (konsthistoria, konsthantverk och praktiska konstutb.)

☐ Foreign Languages/Literature
☐ Home Economics, Foods Science etc. (Hushållsekonomi, näringslära mm)

☐ Humanities el. Liberal Studies (ex. historia, filosofi, antiken)

☐ Law

☐ Library Science

☐ Medicine

☐ Music

☐ Nursing and Health Studies

☐ Physical Science (fysik, geologi, matematik)

☐ Public Administration (statsvetenskap, förvaltningsvetenskap etc.)

☐ Public Health

☐ Religion (teologi, religionsvetenskap etc.)

☐ Social Work

☐ Social Science (psykologi, sociologi, statsvetenskap, ekonomi)

☐ Theatre/Drama (teatervetenskap, praktiska teaterutb., etc.)

☐ Urban Design/City Planning

(stadsplanering, regionalplanering etc.)

☐ Veterinary Medicine

Ange även med egna ord det eller de ämnen du nu studerar så detaljerat som möjligt:

KLASSIFICERINGAR

SKOLA OCH UTBILDNING

Skolan har klassificerats med hjälp av två typer av information, dels uppgiften från CSN:s grundregister, dels den fråga i enkäten som gäller om vilken skola man går på. Dessa båda informationskällor har vägts samman eftersom studenterna motstridigt. I vissa fall har svarat att de läser på ett svenskt lärosäte (vilket troligtvis har varit fallet när de fått enkäten i efterhand) och att deras uppgifter i vissa fall inte stämt överens med dem som fåtts via CSN (de kan helt enkelt ha bytt skola efter att de erhållit studiemedel från CSN, eller så har fel skola angetts i CSN:s filer).

När väl skolan fixerats har ett andra uppgifter sökts om skolorna. Information om huvudman, skolavgifter, etableringsår, antagningspolicy, studentsammansättning och geografiskt läge har samlats in och ett skolregister upprättats. För att samla in uppgifterna har olika internetkällor använts. Se exempelvis Paterson's,⁷⁷⁸ The Princeton Review,⁷⁷⁹ U.S. College Search,⁷⁸⁰ , Hobsons College View,⁷⁸¹ The College Board,⁷⁸² COOL: College Opportunities On-Line (US Dept of Education),⁷⁸³ The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.⁷⁸⁴ De som framför allt använts är Carnegie, Hobsons, US College Search. Även tryckta guider har använts.⁷⁸⁵

Det primära syftet med insamlandet av data kring skolorna har varit att nå fram till en klassificering av skolorna som för samma skolor som liknar varandra och separerar dem som har olika karakteristik. Principerna för detta diskuteras i avsnittet Sammanfattning – klassificeringar av skolor i Kapitel III. Vilka skolor som har förts till respektive kategori redovisas i Tabell 43 nedan.

För att klassificera de utbildningar som studenterna läser har vi inte, som i fallet med de som läser i Paris, haft tillgång till ISCED-koden för utbildningen. Vi har därför fått förlita oss på den information som studenterna lämnat om studierna i enkäten. De har dels valt bland en uppsättning fasta alternativ (se New York-enkäten ovan), dels med egna ord beskrivit vad de läser. Utöver detta har de angett om de avser ta någon specifik examen och vilka ämnen som ska ingå, som också varit den viktigaste uppgiften för att klassificera studierna. Därefter har de ämnen man säger sig läsa beaktats. I vissa fall har även skolans inriktning varit bestämmande. De uppgifter studenterna lämnat har sedan översatts till den variant av SUN-2000 som skapats för att bättre svara mot en klassificering som tar hänsyn till internationella aspekter av utbildningarna (se vidare Klassificeringar av svensk högre utbildning – utbildningar och lärosäten nedan).

⁷⁷⁸ Se <http://www.petersons.com/>.

⁷⁷⁹ Se <http://www.princetonreview.com/>.

⁷⁸⁰ Se <http://www.uscollegesearch.org/>.

⁷⁸¹ Se <http://www.collegeview.com/>.

⁷⁸² Se <http://www.collegeboard.com/>.

⁷⁸³ Se <http://nces.ed.gov/ipeds/cool>.

⁷⁸⁴ Se <http://www.carnegiefoundation.org/>.

⁷⁸⁵ Barron's, *Profiles of American Colleges 1998*, 22:a upplagan, 1997, US News and World Report, *America's Best Graduate Schools 1997*, 1997, US News and World Report, *America's Best Colleges 1998*, 1998, Harold R. Doughy, *Guide to American Graduate Schools*, 8:e upplagan, Penguin Books, New York 1997.

Tabell 43. Skolor i nordöstra USA, delstat, svarsfrekvens, skoltyp, huvudman, utbyte.

Skola	Del- stat	N	%	n	%	Svars- %	Skoltyp	Huvudman	Utbyte	Free mover	Fack- hgsk	Univ.	Reg hgsk	Övr sk
Adirondack Community Coll.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Delstatlig						
Anne Arundel Community Coll.	MD	2	0,2	2	0,4	100,0	Community Col.	Kommunal	0	2	0	0	0	0
Atlantic Community Coll.	NJ	2	0,2	1	0,2	50,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Borough of Manhattan Community	NY	9	0,8	2	0,4	22,2	Community Col.	Kommunal	0	2	0	0	0	0
Brookdale Community Coll.	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Camden County Coll.	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Catonsville Community Coll.	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Cecil Community Coll.	MD	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Community Coll. of Allegheny County	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Cumberland County Coll.	NJ	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Delaware County Community Coll.	PA	4	0,4	2	0,4	50,0	Community Col.	Kommunal	0	2	0	0	0	0
Essex Community Coll.	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Finger Lakes Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Howard Community College	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Jamestown Community Coll.	NY	5	0,5	3	0,6	60,0	Community Col.	Delstatlig	0	3	0	0	0	0
Kingsborough Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
La Guardia Community Coll.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Massachusetts Bay Community Coll.	MA	5	0,5	3	0,6	60,0	Community Col.	Kommunal	0	3	0	0	0	0
Massasoit Community Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Mercer County Community Coll.	NJ	2	0,2	1	0,2	50,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Middlesex Community Coll.	MA	2	0,2	2	0,4	100,0	Community Col.	Kommunal	0	2	0	0	0	0
Mohawk Valley Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Montgomery Coll. Rockville Campus	MD	12	1,1	7	1,5	58,3	Community Col.	Kommunal	0	7	0	0	0	0
Nassau Community Coll.	NY	3	0,3	1	0,2	33,3	Community Col.	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
North Country Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Northampton County Area Com. Coll.	PA	3	0,3	3	0,6	100,0	Community Col.	Kommunal	0	3	0	0	0	0
Norwalk Community Technical	CT	7	0,6	4	0,9	57,1	Community Col.	Kommunal	0	4	0	0	0	0
Queensborough Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Quincy Coll.	MA	3	0,3	3	0,6	100,0	Community Col.	Kommunal	0	3	0	0	0	0
Quinsigamond Community Coll.	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Sullivan County Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Union County Coll.	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Community Col.	Kommunal						
Univ. of Pittsburgh, Titusville	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Westchester Community Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Community Col.	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Aviation Career Academy	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Ej uppg.						
Babson Coll.	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Bay State Coll.	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Bentley Coll.	MA	3	0,3	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Berkeley Coll.	NY	4	0,4	1	0,2	25,0	Handelsskola	Privat, vinstr.	0	1	0	0	0	0
Bryant Coll.	RI	1	0,1	1	0,2	100,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Champlain Coll.	VT	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Fisher Coll.	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Goldie Beacom Coll.	DE	4	0,4	3	0,6	75,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	0	3	0	0	0	0
Johnson & Wales Univ.	RI	56	5,2	24	5,2	42,9	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	1	23	0	0	1	0
Manor Junior Coll.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Massachusetts Coll. of Pharmacy	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
New England School of Acupuncture	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
New Hampshire Coll.	NH	31	2,9	12	2,6	38,7	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	1	11	0	0	0	0
Newbury Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Peirce Junior Coll.	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Pennsylvania Coll. of Technology	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Delstatlig						
Robert Morris Coll.	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Sage Junior Coll. of Albany	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
Southeastern Univ.	DC	1	0,1	1	0,2	100,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Special Studies	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Ej uppg.						
Strayer Coll.	DC	3	0,3	3	0,6	100,0	Handelsskola	Privat, vinstr.	0	3	0	0	0	0
Swiss Hospitality Inst. SHI	CT	2	0,2	0	0,0	0,0	Handelsskola	Ej uppg.						
The General Theological Seminare	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Privat, ej vinstr.						
West Side Montessori School	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Handelsskola	Ej uppg.						
Alvin Ailey American Dance	NY	11	1,0	2	0,4	18,2	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
American Academy of Dramatic Arts	NY	5	0,5	1	0,2	20,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
American Musical and Dramatic Academy	NY	4	0,4	1	0,2	25,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Art Inst. of Boston	MA	2	0,2	2	0,4	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
Art Inst. of Pittsburgh	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, vinstr.	0	1	0	0	0	0
Art Students League of New York	NY	11	1,0	4	0,9	36,4	Konstskola	Ej uppg.	0	4	0	0	0	0
Ballet Arts	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						
Berklee Coll. of Music	MA	31	2,9	2	0,4	6,5	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
Boston Conservatory	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Connecticut Institute of Art	CT	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, vinstr.	0	1	0	0	0	0
Dance Space Inc.	NY	18	1,7	6	1,3	33,3	Konstskola	Ej uppg.	0	6	0	0	0	0
Drummers Collective	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						
Fashion Inst. of Technology	NY	27	2,5	13	2,8	48,1	Konstskola	Delstatlig	0	13	0	0	0	0
Herbert Berghof Studio (HB)	NY	11	1,0	2	0,4	18,2	Konstskola	Ej uppg.	0	2	0	0	0	0
Inst. of Audio Reseach	NY	2	0,2	0	0,0	0,0	Konstskola	Privat, vinstr.						
International Center of Photography	NY	12	1,1	4	0,9	33,3	Konstskola	Ej uppg.	0	4	0	0	0	0
Joe Kubert School of Cartoon	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Privat, vinstr.						
Lee Strasberg Theatre Inst.	NY	5	0,5	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						
Manhattan School of Music	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Martha Graham School of Contem. Dance	NY	2	0,2	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						

Skola	Del- stat	N	%	n	%	Svars- %	Skoltyp	Huvudman	Utbyte	Free mover	Fack- hgsk	Univ.	Reg hgsk	Övr sk
Maryland Inst. Coll. of Art	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Massachusetts Coll. of Art	MA	4	0,4	3	0,6	75,0	Konstskola	Delstatlig	0	3	0	0	0	0
Neighborhood Playhouse	NY	8	0,7	2	0,4	25,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
New England Conservatory of Music	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
New England School of Photography	MA	14	1,3	8	1,7	57,1	Konstskola	Privat, vinstr.	0	8	0	0	0	0
New York School of Interior Design	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
NY Studio Sch. of Drawi., Painting, Sculp.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						
Northeast Coll. of Communications	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Privat, vinstr.						
School for Film and Television	NY	6	0,6	3	0,6	50,0	Konstskola	Privat, vinstr.	0	3	0	0	0	0
School of The Museum of Fine Arts	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Privat, ej vinstr.						
Stella Adler Conservatory of Acting	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Konstskola	Ej uppg.						
Mannes Coll. of Music	NY	3	0,3	0	0,0	0,0	Konsthögskola	Privat, ej vinstr.						
Parsons School of Design	NY	13	1,2	4	0,9	30,8	Konsthögskola	Privat, ej vinstr.	0	4	0	0	0	0
Pratt Inst.	NY	3	0,3	2	0,4	66,7	Konsthögskola	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
Rhode Island School of Design	RI	5	0,5	2	0,4	40,0	Konsthögskola	Privat, ej vinstr.	2	0	2	0	0	0
School of Visual Arts	NY	16	1,5	5	1,1	31,3	Konsthögskola	Privat, vinstr.	1	4	0	1	0	0
Academy of The New Church	PA	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Bernard M. Baruch Coll.	NY	8	0,7	6	1,3	75,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	6	0	0	0	0
Bloomsburg Univ. of Pennsylvania	PA	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Bridgewater State Coll.	MA	4	0,4	2	0,4	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Brooklyn Coll.	NY	7	0,6	4	0,9	57,1	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	4	0	0	0	0
Cabrini Coll.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Cazenovia Coll.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
Centenary Coll.	NJ	3	0,3	3	0,6	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	3	0	0	0	0
Central Connecticut State Univ.	CT	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	1	0	0	0	1	0
City Coll.	NY	5	0,5	1	0,2	20,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Clarion Univ. of Pennsylvania	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Coll. of Staten Island	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal						
Columbia Union Coll.	MD	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
East Stroudsburg Univ. of Penn	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig						
Endicott Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Framingham State Coll.	MA	4	0,4	2	0,4	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Franklin Pierce Coll.	NH	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Frostburg State Univ.	MD	2	0,2	2	0,4	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	1	1	0	0	1	0
Gannon Univ.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Graduate School and University	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Green Mountain Coll.	VT	15	1,4	7	1,5	46,7	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	7	0	0	0	0
Hunter Coll.	NY	26	2,4	14	3,0	53,8	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	14	0	0	0	0
Immaculata Coll.	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
Jersey City State Coll.	NJ	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
John Jay Coll. of Criminal Justice	NY	3	0,3	1	0,2	33,3	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Kean Coll. of New Jersey	NJ	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig						
Lesley Coll.	MA	5	0,5	5	1,1	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	4	1	0	0	4	0
Long Island Univ. Brooklyn Campus	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Long Island Univ. Southampton College	NY	6	0,6	2	0,4	33,3	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
Mercy Coll.	NY	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
Montclair State Univ.	NJ	6	0,6	4	0,9	66,7	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	4	0	0	0	0
Mount Ida Coll.	MA	4	0,4	3	0,6	75,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	3	0	0	0	0
Mount Vernon Coll.	DC	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
New England Coll.	NH	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
New England Coll. of Optometry	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
New York City Technical Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	1	0	0	0	0
New York Inst. of Technology	NY	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Philadelphia Coll. of Textiles	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
Plymouth State Coll.	NH	3	0,3	2	0,4	66,7	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Point Park Coll.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Queens Coll.	NY	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Kommunal	0	1	0	0	0	0
Rowan Coll. of New Jersey	NJ	3	0,3	2	0,4	66,7	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Rowan Univ.	NJ	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig						
Sacred Heart Univ.	CT	3	0,3	2	0,4	66,7	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	2	0	0	0	0
Salem State Coll.	MA	14	1,3	7	1,5	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	7	0	0	0	0
Slippery Rock Univ. of Pennsylvania	PA	3	0,3	3	0,6	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	3	0	0	0	0
St Francis Coll.	NY	4	0,4	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.						
Suffolk Univ.	MA	11	1,0	3	0,6	27,3	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	3	0	0	0	0
SUNY at New Paltz	NY	5	0,5	2	0,4	40,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
SUNY at Old Westbury	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig						
SUNY at Potsdam	NY	4	0,4	2	0,4	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	2	0	0	0	2	0
Towson Univ.	MD	10	0,9	5	1,1	50,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	5	0	0	0	0
Univ. of Baltimore	MD	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig						
Univ. of Bridgeport	CT	5	0,5	4	0,9	80,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	4	0	0	0	0
Univ. of Hartford	CT	3	0,3	1	0,2	33,3	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Univ. of Massachusetts, Boston	MA	7	0,6	3	0,6	42,9	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	1	2	1	0	0	0
Univ. of New Haven	CT	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Univ. of The District of Columbia	DC	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Wentworth Inst. of Technology	MA	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Western Connecticut State Univ.	CT	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	1	0	0	0	1	0
Western New England Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
William Paterson Coll.	NJ	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Alfred Univ.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstr.						
Coll. of Mount Saint Vincent	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0
Coll. of Notre Dame of Maryland	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstr.	0	1	0	0	0	0

Skola	Del- stat	N	%	n	%	Svars- %	Skoltyp	Huvudman	Utbyte	Free mover	Fack- hgsk	Univ.	Reg hgsk	Övr sk
Emerson Coll.	MA	7	0,6	2	0,4	28,6	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	2	0	0	0	0
Fairfield Univ.	CT	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Gallaudet Univ.	DC	8	0,7	5	1,1	62,5	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	5	0	0	0	0
Holy Family Coll.	PA	2	0,2	1	0,2	50,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Ithaca Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
La Salle Univ.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Lebanon Valley Coll.	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Lock Haven Univ. of Pennsylvania	PA	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Delstatlig						
Loyola Coll. in Maryland	MD	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Manhattan Coll.	NY	2	0,2	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Marymount Manhattan Coll.	NY	3	0,3	1	0,2	33,3	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Ramapo Coll. of New Jersey	NJ	11	1,0	7	1,5	63,6	Reg-1-2 nivå	Delstatlig	0	7	0	0	0	0
Rutgers, St. Univ. of New Jersey, Camden	NJ	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
St Michael's Coll.	VT	1	0,1	0	0,0	0,0	Reg-1-2 nivå	Privat, ej vinstdr.						
SUNY, Purchase College	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Reg-1-2 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Allegheny Univ. of the Health Sciences	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
American Univ.	DC	18	1,7	10	2,2	55,6	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	4	6	0	1	2	0
Boston Univ.	MA	6	0,6	3	0,6	50,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	2	0	1	0	0
Clark Univ.	MA	4	0,4	1	0,2	25,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Clarkson Univ.	NY	6	0,6	4	0,9	66,7	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	3	1	0	0	3	0
Drexel Univ.	PA	5	0,5	3	0,6	60,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	3	0	0	0	0
Fordham Univ.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
George Washington Univ.	DC	4	0,4	1	0,2	25,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Hofstra Univ.	NY	3	0,3	1	0,2	33,3	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Howard Univ.	DC	1	0,1	0	0,0	0,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Indiana Univ. of Pennsylvania	PA	2	0,2	2	0,4	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	2	0	0	0	2	0
Muhlenberg Coll.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
New Jersey Inst. of Technology	NJ	6	0,6	3	0,6	50,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	3	0	0	0	3	0
New School for Social Research	NY	7	0,6	4	0,9	57,1	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	4	0	0	0	0
Northeastern Univ.	MA	7	0,6	1	0,2	14,3	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Pace Univ.	NY	119	11,0	25	5,4	21,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	11	14	0	0	0	11
St John's Univ.	NY	2	0,2	2	0,4	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	2	0	0	0	0
SUNY, Albany	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
SUNY, Binghamton	NY	2	0,2	2	0,4	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
SUNY, the Univ. at Buffalo	NY	4	0,4	1	0,2	25,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Temple Univ.	PA	6	0,6	2	0,4	33,3	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Univ. of Delaware	DE	3	0,3	2	0,4	66,7	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	2	0	0	0	0
Univ. of Maryland at Baltimore	MD	1	0,1	0	0,0	0,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig						
Univ. of Maryland Baltimore County	MD	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	0	1	0	0	0	0
Univ. of Maryland College Park	MD	12	1,1	8	1,7	66,7	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	1	7	0	1	0	0
Univ. of Massachusetts	MA	6	0,6	3	0,6	50,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	3	0	0	1	1	0
Univ. of Massachusetts, Lowell	MA	2	0,2	0	0,0	0,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig						
Univ. of Rhode Island	RI	2	0,2	0	0,0	0,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig						
Univ. of Vermont	VT	3	0,3	1	0,2	33,3	Nat-Univ-3-4 nivå	Delstatlig	1	0	0	0	1	0
Wheaton Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-3-4 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Albert Einstein College of Medicine	NY	2	0,2	1	0,2	50,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	0	1	0	0	0
Boston Coll.	MA	3	0,3	1	0,2	33,3	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	0	0	1	0	0
Brandeis Univ.	MA	2	0,2	0	0,0	0,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Lehigh Univ.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
New York Univ.	NY	21	1,9	13	2,8	61,9	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	2	11	1	1	0	0
Pennsylvania State Univ.	PA	3	0,3	0	0,0	0,0	Nat-Univ-2 nivå	Delstatlig						
Rutgers, Univ. N. Jersey, New Brunswick	NJ	6	0,6	3	0,6	50,0	Nat-Univ-2 nivå	Delstatlig	0	3	0	0	0	0
Syracuse Univ.	NY	5	0,5	1	0,2	20,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Univ. of Rochester	NY	3	0,3	3	0,6	100,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	2	1	0	2	0	0
Worcester Polytechnic Inst.	MA	3	0,3	3	0,6	100,0	Nat-Univ-2 nivå	Privat, ej vinstdr.	2	1	2	0	0	0
Amherst Coll.	MA	1	0,1	0	0,0	0,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Barnard Coll.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Brown Univ.	RI	5	0,5	2	0,4	40,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	1	1	0	0	0
Bucknell Univ.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Columbia Univ.	NY	15	1,4	6	1,3	40,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	5	1	0	0	0
Cooper Union f. the Adv. of Science & Art	NY	2	0,2	1	0,2	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Cornell Univ.	NY	10	0,9	3	0,6	30,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	2	1	0	0	0
Dartmouth Coll.	NH	4	0,4	2	0,4	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	1	1	0	0	0
Franklin and Marshall Coll.	PA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Georgetown Univ.	DC	6	0,6	3	0,6	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	1	2	0	1	0	0
Harvard Univ.	MA	12	1,1	3	0,6	25,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	3	0	0	0	0
Johns Hopkins Univ.	MD	2	0,2	1	0,2	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Massachusetts Inst. of Technology	MA	9	0,8	5	1,1	55,6	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	2	3	2	0	0	0
Middlebury Coll.	VT	2	0,2	1	0,2	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Mount Sinai School of Medicine	NY	4	0,4	2	0,4	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	2	0	2	0	0	0
Princeton Univ.	NJ	4	0,4	3	0,6	75,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	3	0	0	0	0
Sarah Lawrence Coll.	NY	1	0,1	0	0,0	0,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.						
Teachers Coll. of Columbia Univ.	NY	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Tufts Univ.	MA	3	0,3	1	0,2	33,3	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Univ. of Pennsylvania	PA	14	1,3	7	1,5	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	7	0	0	0	0
Wellesley Coll.	MA	1	0,1	1	0,2	100,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Yale Univ.	CT	2	0,2	1	0,2	50,0	Nat-Univ-1 nivå	Privat, ej vinstdr.	0	1	0	0	0	0
Totalt		1079	100,0	462	100,0									

FÖRÄLDRARNAS YRKE OCH SOCIALA KLASS

Information om föräldrarnas yrke är insamlad på två sätt, dels genom att respondenten har fått välja ett av 32 fasta alternativ för var förälder, dels genom att respondenten har fått skriva föräldrarnas yrken med egna ord så detaljerat som möjligt. Dessutom har information om föräldrarnas sektortillhörighet, anställningsform (egen företagare eller ej) och utbildningsnivå använts för att avgöra komplicerade fall (framför allt när de förkryssade alternativen stämmer dåligt med de självrapporterade yrkena). Vilka former av modifieringar som har gjorts av föräldrarnas yrken framgår av Tabell 44, Tabell 45 och Tabell 46. Genom att använda ett antal informationskällor där de egenrapporterade yrkena varit den viktigaste har vi fått dels en lägre andel ej svar (8,9 procentenheter lägre för fädernas yrke, 5,0 procentenheter för mödrarnas yrken), dels en justering för totalt 24,0 % av fädernas yrken och 17,0 % av mödrarnas yrken. Skillnaderna är större än för studenterna i Paris.

De yrkeskategorier som minskat mest för fäderna, förutom ej svar, är som i Parisundersökningen, tekniker och företagsledare. Även icke yrkesutbildade arbetare i service har minskat. De som ökar är återigen högre tjänstemän, butiksföreståndare (butiksförare, grossist o.likn. inklusive egna företagare) samt såväl yrkesutbildad som icke yrkesutbildade arbetare inom produktion (med sjutton, sexton, tretton resp. tolv individer). För mödrarna är det ingen grupp, förutom ej svar, som minskar drastiskt. De som minskar med fler än fem individer är kontorsanställda och företagsledare. Den yrkeskategori som går framåt i särklass mest är högre tjänstemän (plus 5,4 % eller 25 individer). Även butiksföreståndare ökar (sju individer). Resultaten påminner i stort om de som erhållits för omklassificeringen av yrkesgrupperna bland fäderna och mödrarna till studenterna i Paris – det är tjänstemannagrupperna och företagsledare som omklassificeras. Detta är föga förvånande. Dessa grupper är generellt sett svåra att klassificera.⁷⁸⁶

⁷⁸⁶ Se motsvarande avsnitt för Parisstudien ovan för en mer utförlig diskussion kring klassificering av sociala grupper.

Tabell 44. Faders och moders yrke, angivet och korregerat, I.

Yrkesgrupp	Faders yrke						Moders yrke					
	Enl.resp.		Korrigerat		Skillnad		Enl. resp.		Korrigerat		Skillnad	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ej svar	51	11,0	10	2,2	-41	-8,9	31	6,7	8	1,7	-23	-5,0
Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	54	11,7	46	10,0	-8	-1,7	8	1,7	8	1,7	0	0,0
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	41	8,9	42	9,1	1	0,2	4	0,9	4	0,9	0	0,0
Skötare, biträde o. likn.	5	1,1	6	1,3	1	0,2	40	8,7	41	8,9	1	0,2
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	3	0,6	1	0,2	-2	-0,4	43	9,3	45	9,7	2	0,4
Läkare, veterinär, tandläkare	20	4,3	20	4,3	0	0,0	8	1,7	8	1,7	0	0,0
Klasslärare	7	1,5	8	1,7	1	0,2	58	12,6	60	13,0	2	0,4
Ämneslärare på högstadiet	7	1,5	8	1,7	1	0,2	13	2,8	13	2,8	0	0,0
Gymnasielärare	6	1,3	6	1,3	0	0,0	19	4,1	18	3,9	-1	-0,2
Universitets- el. högskolelärare/forskare	9	1,9	8	1,7	-1	-0,2	5	1,1	3	0,6	-2	-0,4
Präst	3	0,6	3	0,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Annat religiöst arbete	0	0,0	3	0,6	3	0,6	1	0,2	1	0,2	0	0,0
Journalist, redaktör	7	1,5	7	1,5	0	0,0	1	0,2	1	0,2	0	0,0
Konstnärligt arbete	14	3,0	13	2,8	-1	-0,2	14	3,0	16	3,5	2	0,4
Kulturförmedlande yrke	1	0,2	1	0,2	0	0,0	7	1,5	6	1,3	-1	-0,2
Företagsledare	57	12,3	53	11,5	-4	-0,9	9	1,9	3	0,6	-6	-1,3
Jurist, advokat	4	0,9	4	0,9	0	0,0	2	0,4	1	0,2	-1	-0,2
Högre tjänsteman	51	11,0	67	14,5	16	3,5	31	6,7	38	8,2	7	1,5
Tjänsteman på mellannivå	23	5,0	29	6,3	6	1,3	37	8,0	62	13,4	25	5,4
Kontorsanställd	2	0,4	3	0,6	1	0,2	54	11,7	47	10,2	-7	-1,5
Politiker, avlönad befattning inom facket	5	1,1	2	0,4	-3	-0,6	3	0,6	3	0,6	0	0,0
Butiksforestandare, butiksägare, grossist o. likn.	14	3,0	31	6,7	17	3,7	7	1,5	14	3,0	7	1,5
Anställd inom handel	2	0,4	3	0,6	1	0,2	11	2,4	10	2,2	-1	-0,2
Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	15	3,2	27	5,8	12	2,6	3	0,6	3	0,6	0	0,0
Yrkesutbildad arbetare inom produktion	14	3,0	27	5,8	13	2,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Icke yrkesutbildad arbetare i service	8	1,7	6	1,3	-2	-0,4	13	2,8	17	3,7	4	0,9
Yrkesutbildad arbetare i service	14	3,0	6	1,3	-8	-1,7	8	1,7	4	0,9	-4	-0,9
Förman, arbetsledare	11	2,4	8	1,7	-3	-0,6	3	0,6	3	0,6	0	0,0
Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	10	2,2	9	1,9	-1	-0,2	3	0,6	3	0,6	0	0,0
Polis	0	0,0	1	0,2	1	0,2	1	0,2	1	0,2	0	0,0
Officer	2	0,4	2	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Annat militärt arbete	2	0,4	2	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Hemmafru/hemmaman	0	0,0	0	0,0	0	0,0	25	5,4	21	4,5	-4	-0,9
Total	462	100,0	462	100,0			462	100,0	462	100,0		

Tabell 45. Faderns yrke, angivet och korrigerat, II.

Yrke enl. respondent	Korrigerat yrke	N	Andel av den sociala gruppen	Andel av samtliga
Ej svar	Ej svar	10	19,6	2,2
	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	1	2,0	0,2
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	3	5,9	0,6
	Skötare, biträde o. likn.	1	2,0	0,2
	Klasslärare	1	2,0	0,2
	Präst	1	2,0	0,2
	Annat religiöst arbete	2	3,9	0,4
	Företagsledare	2	3,9	0,4
	Högre tjänsteman	4	7,8	0,9
	Tjänsteman på mellannivå	4	7,8	0,9
	Kontorsanställd	1	2,0	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	8	15,7	1,7
	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	7	13,7	1,5
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	4	7,8	0,9
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	1	2,0	0,2
	Polis	1	2,0	0,2
		51		11,0
Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	42	77,8	9,1
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	2	3,7	0,4
	Företagsledare	1	1,9	0,2
	Högre tjänsteman	2	3,7	0,4
	Tjänsteman på mellannivå	2	3,7	0,4
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	1,9	0,2
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	4	7,4	0,9
		54		11,7
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	2	4,9	0,4
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	37	90,2	8,0
	Företagsledare	1	2,4	0,2
	Högre tjänsteman	1	2,4	0,2
		41		8,9
Skötare, biträde o. likn.	Skötare, biträde o. likn.	5	100,0	1,1
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	33,3	0,2
	Kontorsanställd	1	33,3	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	33,3	0,2
		3		0,6
Läkare, veterinär, tandläkare	Läkare, veterinär, tandläkare	20	100,0	4,3
Klasslärare	Klasslärare	6	85,7	1,3
	Högre tjänsteman	1	14,3	0,2
		7		1,5
Ämneslärare på högstadiet	Ämneslärare på högstadiet	7	100,0	1,5
Gymnasielärare	Gymnasielärare	6	100,0	1,3
Universitets- el. högskolelärare/forsknare	Klasslärare	1	11,1	0,2
	Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	8	88,9	1,7
		9		1,9
Präst	Präst	2	66,7	0,4
	Annat religiöst arbete	1	33,3	0,2
		3		0,6
Journalist, redaktör	Journalist, redaktör	7	100,0	1,5
Konstnärligt arbete	Ämneslärare på högstadiet	1	7,1	0,2
	Konstnärligt arbete	13	92,9	2,8
		14		3,0
Kulturförmedlande yrke	Kulturförmedlande yrke	1	100,0	0,2
Företagsledare	Företagsledare	47	82,5	10,2
	Högre tjänsteman	4	7,0	0,9
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	6	10,5	1,3
		57		12,3
Jurist, advokat	Jurist, advokat	4	100,0	0,9
Högre tjänsteman	Företagsledare	1	2,0	0,2
	Högre tjänsteman	49	96,1	10,6
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	2,0	0,2
		51		11,0
Tjänsteman på mellannivå	Högre tjänsteman	3	13,0	0,6
	Tjänsteman på mellannivå	20	87,0	4,3
		23		5,0
Kontorsanställd	Tjänsteman på mellannivå	1	50,0	0,2
	Kontorsanställd	1	50,0	0,2
		2		0,4
Politiker, avlönad befattningshavare inom facket	Högre tjänsteman	2	40,0	0,4
	Tjänsteman på mellannivå	1	20,0	0,2
	Politiker, avlönad befattningshavare inom facket	2	40,0	0,4
		5		1,1
Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	Företagsledare	1	7,1	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	13	92,9	2,8
		14		3,0
Anställd inom handel	Anställd inom handel	2	100,0	0,4
Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	Högre tjänsteman	1	6,7	0,2
	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	10	66,7	2,2
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	3	20,0	0,6

Yrke enl. respondent	Korrigerat yrke	N	Andel av den sociala gruppen	Andel av samtliga
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	1	6,7	0,2
		15		3,2
Yrkesutbildad arbetare inom produktion	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	1	7,1	0,2
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	11	78,6	2,4
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	1	7,1	0,2
	Yrkesutbildad arbetare i service	1	7,1	0,2
		14		3,0
Icke yrkesutbildad arbetare i service	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	1	12,5	0,2
	Anställd inom handel	1	12,5	0,2
	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	3	37,5	0,6
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	2	25,0	0,4
	Yrkesutbildad arbetare i service	1	12,5	0,2
		8		1,7
Yrkesutbildad arbetare i service	Tjänsteman på mellannivå	1	7,1	0,2
	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	3	21,4	0,6
	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	5	35,7	1,1
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	1	7,1	0,2
	Yrkesutbildad arbetare i service	4	28,6	0,9
		14		3,0
Förman, arbetsledare	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	9,1	0,2
	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	2	18,2	0,4
	Förman, arbetsledare	8	72,7	1,7
		11		2,4
Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	Icke yrkesutbildad arbetare i produktion	1	10,0	0,2
	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	9	90,0	1,9
		10		2,2
Officer	Officer	2	100,0	0,4
Annat militärt arbete	Annat militärt arbete	2	100,0	0,4
Totalt		111	24,0	

Tabell 46. Moders yrke, angivet och korregerat, II.

Yrke enl. respondent	Korregerat yrke	N	Andel av den sociala gruppen	Andel av samtliga
Ej svar	Ej svar	8	25,8	1,7
	Skötare,biträde o. likn.	3	9,7	0,6
	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	3,2	0,2
	Läkare, veterinär, tandläkare	1	3,2	0,2
	Klasslärare	1	3,2	0,2
	Gymnasielärare	1	3,2	0,2
	Annat religiöst arbete	1	3,2	0,2
	Högre tjänsteman	1	3,2	0,2
	Tjänsteman på mellannivå	7	22,6	1,5
	Kontorsanställd	2	6,5	0,4
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	2	6,5	0,4
	Icke yrkesutbildad arbetare i service	3	9,7	0,6
		31		6,7
Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	6	75,0	1,3
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	1	12,5	0,2
	Skötare,biträde o. likn.	1	12,5	0,2
		8		1,7
Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	1	25,0	0,2
	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	3	75,0	0,6
		4		0,9
Skötare,biträde o. likn.	Skötare,biträde o. likn.	35	87,5	7,6
	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	2,5	0,2
	Klasslärare	1	2,5	0,2
	Tjänsteman på mellannivå	3	7,5	0,6
		40		8,7
Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	Skötare,biträde o. likn.	1	2,3	0,2
	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	40	93,0	8,7
	Läkare, veterinär, tandläkare	1	2,3	0,2
	Tjänsteman på mellannivå	1	2,3	0,2
		43		9,3
Läkare, veterinär, tandläkare	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	2	25,0	0,4
	Läkare, veterinär, tandläkare	6	75,0	1,3
		8		1,7
Klasslärare	Skötare,biträde o. likn.	1	1,7	0,2
	Klasslärare	55	94,8	11,9
	Högre tjänsteman	2	3,4	0,4
		58		12,6
Ämneslärare på högstadiet	Ämneslärare på högstadiet	12	92,3	2,6
	Tjänsteman på mellannivå	1	7,7	0,2
		13		2,8
Gymnasielärare	Ämneslärare på högstadiet	1	5,3	0,2
	Gymnasielärare	17	89,5	3,7
	Konstnärligt arbete	1	5,3	0,2
		19		4,1
Universitets- el högskolelärare/forskare	Klasslärare	1	20,0	0,2
	Universitets- el högskolelärare/forskare	3	60,0	0,6
	Företagsledare	1	20,0	0,2
		5		1,1
Annat religiöst arbete	Kontorsanställd	1	100,0	0,2
Journalist, redaktör	Journalist, redaktör	1	100,0	0,2
Konstnärligt arbete	Konstnärligt arbete	14	100,0	3,0
Kulturförmedlande yrke	Kulturförmedlande yrke	6	85,7	1,3
	Tjänsteman på mellannivå	1	14,3	0,2
		7		1,5
Företagsledare	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1	11,1	0,2
	Företagsledare	2	22,2	0,4
	Högre tjänsteman	2	22,2	0,4
	Tjänsteman på mellannivå	1	11,1	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	3	33,3	0,6
		9		1,9
Jurist, advokat	Jurist, advokat	1	50,0	0,2
	Högre tjänsteman	1	50,0	0,2
		2		0,4
Högre tjänsteman	Högre tjänsteman	29	93,5	6,3
	Tjänsteman på mellannivå	1	3,2	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	3,2	0,2
		31		6,7
Tjänsteman på mellannivå	Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	1	2,7	0,2
	Högre tjänsteman	1	2,7	0,2
	Tjänsteman på mellannivå	35	94,6	7,6
		37		8,0
Kontorsanställd	Konstnärligt arbete	1	1,9	0,2
	Högre tjänsteman	1	1,9	0,2
	Tjänsteman på mellannivå	9	16,7	1,9
	Kontorsanställd	43	79,6	9,3
		54		11,7
Politiker, avlönad befattning inom facket	Politiker, avlönad befattning inom facket	3	100,0	0,6
Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	7	100,0	1,5

Yrke enl. respondent	Korrigerat yrke	N	Andel av den sociala gruppen	Andel av samtliga
Anställd inom handel	Tjänsteman på mellannivå	1	9,1	0,2
	Anställd inom handel	10	90,9	2,2
		11		2,4
Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	Högre tjänsteman	1	33,3	0,2
	Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	2	66,7	0,4
		3		0,6
Ikke yrkesutbildad arbetare i service	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	13	100,0	2,8
Yrkesutbildad arbetare i service	Tjänsteman på mellannivå	1	12,5	0,2
	Kontorsanställd	1	12,5	0,2
	Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	1	12,5	0,2
	Ikke yrkesutbildad arbetare i service	1	12,5	0,2
	Yrkesutbildad arbetare i service	4	50,0	0,9
		8		1,7
Förman, arbetsledare	Förman, arbetsledare	3	100,0	0,6
Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	3	100,0	0,6
Polis	Polis	1	100,0	0,2
Hemmafru	Klasslärare	2	8,0	0,4
	Tjänsteman på mellannivå	1	4,0	0,2
	Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	1	4,0	0,2
	Hemmafru	21	84,0	4,5
		25		5,4
Totalt		79	17,1	100,0

Tabell 47. Faderns sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32-nivå	
Högre klass	Civilingenjör	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	42
	Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	20
	Högre lärare	Gymnasielärare	6
		Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	8
		Präst	3
		Totalt	17
	Företagsledare	Företagsledare	53
		Officer	2
		Totalt	55
	Högre tjänstemän	Jurist, advokat	4
		Högre tjänsteman	67
		Politiker, avlönad befattning inom facket	2
		Totalt	73
	Totalt		207
Medelklass	Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass el. likn.	46
	Klasslärare	Klasslärare	8
		Ämneslärare på högstadiet	8
		Annat religiöst arbete	3
		Totalt	19
	Konstproducenter	Journalist, redaktör	7
		Konstnärligt arbete	13
		Kulturförmedlande yrke	1
		Totalt	21
	Tj.män på mellannivå	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	1
		Tjänsteman på mellannivå	29
		Polis	1
		Annat militärt arbete	2
		Totalt	33
	Småföretagare	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	4
	Totalt		123
Lägre medelklass	Småföretagare	Kontorsanställd	3
		Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	31
		Anställd inom handel	3
		Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	4
	Totalt		41
Högre arbetarklass	Högre arbetarklass	Yrkesutbildad arbetare inom produktion	27
		Yrkesutbildad arbetare i service	6
		Förman, arbetsledare	8
	Totalt		41
Lägre arbetarklass	Småföretagare	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1
	Lägre arbetarklass	Skötare, biträde o. likn.	6
		Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	27
		Ikke yrkesutbildad arbetare i service	6
		Totalt	39
	Totalt		40
Övriga/Ej uppg.	Ej svar	Ej svar	10

Tabell 48. Moderns sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32-nivå	
Högre klass	Civ.ing./Tekniker	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	4
	Högre lärare/Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	8
		Gymnasielärare	18
		Universitets- el högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk	3
		Totalt	29
	Högre tjänstemän	Företagsledare	3
		Jurist, advokat	1
		Högre tjänsteman	38
		Politiker, avlönad befattning inom facket	3
		Totalt	45
	Totalt		78
Medelklass	Civ.ing./Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	8
	Sjuksköterska	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	45
	Klasslärare	Klasslärare	60
		Ämneslärare på högstadiet	13
		Annat religiöst arbete	1
		Totalt	74
	Konstproducenter	Journalist, redaktör	1
		Konstnärligt arbete	16
		Kulturförmedlande yrke	6
		Totalt	23
	Tj.män på mellannivå	Tjänsteman på mellannivå	62
		Polis	1
		Totalt	63
	Kontorsanställda	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1
	Totalt		214
Lägre medelklass	Kontorsanställda	Kontorsanställd	47
		Butiksföreståndare, butiksägare, grossist o. likn.	14
		Anställd inom handel	10
		Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	2
		Totalt	73
Arbetarklass	Arbetare	Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	3
		Ikke yrkesutbildad arbetare i service	17
		Yrkesutbildad arbetare i service	4
		Förman, arbetsledare	3
		Totalt	27
	Sjukvårdsbiträden	Skötare, biträde o. likn.	41
	Totalt		68
Övriga/Ej svar	Övriga	Hemmafru	21
	Ej svar	Ej svar	8
	Totalt		29

Tabell 49. Hushållets sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå) samt relation faders och moders sociala position.

Social klass	Sociala grupper, 11-nivå	Sociala grupper, 32-nivå	Far	Lika	Mor	Totalt
Högre klass	Civilingenjörer	Civilingenjör, arkitekt, lantmätare, akad. utb. naturvetare	30	12	1	43
	Läkare	Läkare, veterinär, tandläkare	15	5	1	21
	Högre lärare	Gymnasielärare	4	2	5	11
		Universitets- el. högskolelärare, forskare vid univ. el. högsk.	4	4	2	10
		Präst	3	0	0	3
		Totalt	11	6	7	24
	Företagsledare	Företagsledare	41	12	1	54
		Officer	2	0	0	2
		Totalt	43	12	1	56
	Högre tjänstemän	Jurist, advokat	2	2	0	4
		Högre tjänsteman	52	15	13	80
		Politiker, avlönad befattning inom facket	1	1	2	4
		Totalt	55	18	15	88
	Totalt		154	53	25	232
Medelklass	Tekniker	Tekniker, ingenjör, laboratorieass. el. likn.	21	21	0	42
	Klasslärare	Klasslärare	1	7	12	20
		Ämneslärare på högstadiet	1	4	2	7
		Annat religiöst arbete	1	2	0	3
		Totalt	3	13	14	30
	Konstproducenter	Journalist, redaktör	2	3	1	6
		Konstnärligt arbete	3	7	2	12
		Kulturförmedlande yrke	0	1	2	3
		Totalt	5	11	5	21
	Tjänstemän på mellannivå	Sjuksköterska, sjukgymnast o. likn.	0	1	15	16
		Tjänsteman på mellannivå	7	17	10	34
		Polis	0	1	0	1
		Annat militärt arbete	1	1	0	2
		Totalt	8	20	25	53
	Småföretagare	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	1	3	0	4
	Totalt		38	68	44	150
Lägre medelklass	Småföretagare	Kontorsanställd	2	0	12	14
		Butiksforestandare, butiksägare, grossist o. likn.	6	12	1	19
		Anställd inom handel	0	2	5	7
		Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	0	2	0	2
		Totalt	8	16	18	42
Arbetarklass	Småföretagare Arbetare	Bonde, lantarbetare, fiskare el. likn.	0	1	0	1
		Skötare, biträde o. likn.	0	1	2	3
		Ikke yrkesutbildad arbetare i produktion	2	9	0	11
		Yrkesutbildad arbetare inom produktion	7	0	0	7
		Ikke yrkesutbildad arbetare i service	0	2	1	3
		Yrkesutbildad arbetare i service	1	1	2	4
		Förman, arbetsledare	3	0	2	5
			13	13	7	33
	Totalt		13	14	7	34
Ej uppg.		Ej svar	0	4	0	4

EXKURS OM STUDENTERNAS SOCIALA URSPRUNG

RELATIONEN MELLAN FADERNS OCH MODERNES SOCIALA POSITION

Skillnaderna mellan föräldrarna är generellt sett större i den nordamerikanska kohorten än i Pariskohorten. I Paris återfanns 56 % av studenternas fäder i yrken kategoriserade som högre klass och för studenternas mödrar är denna andel 29 %, det vill säga något mer än hälften så stor. Bland de svenska studenterna i nordöstra USA är det 45 % som har en far i högre klass och 17 % som har en mor i samma kategori. Relationen mellan fäder och mödrar klassade som högre klass är alltså 1:2,7 bland de svenska studenterna i nordöstra USA, mot 1:2,0 för dem i Paris. Det råder med andra ord en större asymmetri mellan föräldrarnas sociala positioner bland de svenska studenterna i nordöstra USA än bland dem i Paris.

Asymmetrin varierar med social position. Av Tabell 52 framgår att det är studenter med fäder som är högre lärare som har den högsta andelen mödrar i högre social klass (35 %) och att den lägsta

andelen mödrar i högre social klass återfinns bland studenter med en far som är företagsledare (22 %). Att asymmetrin mellan könen är som störst bland de ekonomiska fraktionerna av den högre klassen och som minst bland de kulturella fraktionerna gäller även i ett nationell perspektiv.⁷⁸⁷

En slutsats är återigen att det är betydligt mer exklusivt att ha en moder vars yrkesposition är klassad som tillhörande högre sociala skikt än att ha en fader med denna klassbestämning. Om modern har ett sådant yrke är dessutom sannolikheten större att även fadern återfinns i samma klass än sannolikheten för att modern också har denna position när fadern har det.⁷⁸⁸ Vi kommer nedan i vissa sammanhang att väga samman föräldrarnas positioner och särskilja de hushåll där båda föräldrarna tillhör den högre klassen till skillnad från dem där endast en av dem gör det.

Tabell 50. Faderns och moderns sociala klass.

Fader	Moder	Högre klass	Medelklass	Lägre medelkl.	Arbetarkl.	Övriga/Ej svar	Totalt
	N	78	214	73	68	29	462
Högre klass		67,9	47,7	32,9	17,6	55,2	44,8
Medelklass		21,8	31,8	20,5	27,9	13,8	26,6
Lägre medelklass		3,8	6,5	21,9	8,8	6,9	8,9
Högre arbetarklass		2,6	8,4	12,3	16,2	3,4	8,9
Lägre arbetarklass		3,8	5,1	11,0	23,5	6,9	8,7
Övriga/Ej svar		0,0	0,5	1,4	5,9	13,8	2,2
Totalt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Högre klass	207	25,6	49,3	11,6	5,8	7,7	100,0
Medelklass	123	13,8	55,3	12,2	15,4	3,3	100,0
Lägre medelklass	41	7,3	34,1	39,0	14,6	4,9	100,0
Högre arbetarklass	41	4,9	43,9	22,0	26,8	2,4	100,0
Lägre arbetarklass	40	7,5	27,5	20,0	40,0	5,0	100,0
Övriga/Ej svar	10	0,0	10,0	10,0	40,0	40,0	100,0
Totalt	462	16,9	46,3	15,8	14,7	6,3	100,0

⁷⁸⁷ Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika*. Paper presenterat på Workshop ”Kulturellt kapital och sociala klasser”, Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

⁷⁸⁸ Bland studenter med fäder i högre klass har 26 % en moder i samma sociala yrkesposition och hela 49 % en moder i medelklassyrken. Endast 6 % återfinns inom arbetarklassyrken. För studenter med mödrar i högre klasspositioner är det mest frekvent att ha en man i samma position (68 %) följt av medelklassyrken (22 %). Att fadern arbetar inom arbetarklassyrken är lika ovanligt som för mödrarna att ha en man i dessa yrken (6 %). Se Tabell 50.

Tabell 51. Faderns och moderns yrke.

Moder	Civ.ing./Tekniker	Högre lärare/Läkare	Högre tjänstemän	Sjuksköterska	Klasslärare	Konstproducenter	Tj.män på mellannivå	Kontorsanställda	Arbetare	Sjukvårdsbiträden	Övriga	Ej svar	Totalt
Fader													
Tekniker	1	1	3	3	8	0	9	10	1	7	2	1	46
	2,2	2,2	6,5	6,5	17,4	0,0	19,6	21,7	2,2	15,2	4,3	2,2	100,0
	8,3	3,4	6,7	6,7	10,8	0,0	14,3	13,5	3,7	17,1	9,5	12,5	10,0
Civilingenjör	2	5	5	3	8	1	8	4	0	3	2	1	42
	4,8	11,9	11,9	7,1	19,0	2,4	19,0	9,5	0,0	7,1	4,8	2,4	100,0
	16,7	17,2	11,1	6,7	10,8	4,3	12,7	5,4	0,0	7,3	9,5	12,5	9,1
Läkare	0	2	3	4	5	3	2	0	0	1	0	0	20
	0,0	10,0	15,0	20,0	25,0	15,0	10,0	0,0	0,0	5,0	0,0	0,0	100,0
	0,0	6,9	6,7	8,9	6,8	13,0	3,2	0,0	0,0	2,4	0,0	0,0	4,3
Högre lärare	0	2	4	0	4	2	0	1	1	0	3	0	17
	0,0	11,8	23,5	0,0	23,5	11,8	0,0	5,9	5,9	0,0	17,6	0,0	100,0
	0,0	6,9	8,9	0,0	5,4	8,7	0,0	1,4	3,7	0,0	14,3	0,0	3,7
Företagsledare	3	5	6	6	9	2	9	11	0	0	3	1	55
	5,5	9,1	10,9	10,9	16,4	3,6	16,4	20,0	0,0	0,0	5,5	1,8	100,0
	25,0	17,2	13,3	13,3	12,2	8,7	14,3	14,9	0,0	0,0	14,3	12,5	11,9
Högre tjänstemän	4	7	11	5	12	4	9	8	4	3	5	1	73
	5,5	9,6	15,1	6,8	16,4	5,5	12,3	11,0	5,5	4,1	6,8	1,4	100,0
	33,3	24,1	24,4	11,1	16,2	17,4	14,3	10,8	14,8	7,3	23,8	12,5	15,8
Klasslärare	0	0	3	3	8	0	2	1	1	1	0	0	19
	0,0	0,0	15,8	15,8	42,1	0,0	10,5	5,3	5,3	5,3	0,0	0,0	100,0
	0,0	0,0	6,7	6,7	10,8	0,0	3,2	1,4	3,7	2,4	0,0	0,0	4,1
Konstproducenter	1	4	0	3	2	5	1	2	2	1	0	0	21
	4,8	19,0	0,0	14,3	9,5	23,8	4,8	9,5	9,5	4,8	0,0	0,0	100,0
	8,3	13,8	0,0	6,7	2,7	21,7	1,6	2,7	7,4	2,4	0,0	0,0	4,5
Tj.män på mellannivå	1	1	4	2	4	1	12	2	0	5	1	0	33
	3,0	3,0	12,1	6,1	12,1	3,0	36,4	6,1	0,0	15,2	3,0	0,0	100,0
	8,3	3,4	8,9	4,4	5,4	4,3	19,0	2,7	0,0	12,2	4,8	0,0	7,1
Småföretagare	0	0	3	3	9	1	3	17	4	4	2	0	46
	0,0	0,0	6,5	6,5	19,6	2,2	6,5	37,0	8,7	8,7	4,3	0,0	100,0
	0,0	0,0	6,7	6,7	12,2	4,3	4,8	23,0	14,8	9,8	9,5	0,0	10,0
Högre arbetarklass	0	1	1	6	3	4	5	9	3	8	1	0	41
	0,0	2,4	2,4	14,6	7,3	9,8	12,2	22,0	7,3	19,5	2,4	0,0	100,0
	0,0	3,4	2,2	13,3	4,1	17,4	7,9	12,2	11,1	19,5	4,8	0,0	8,9
Lägre arbetarklass	0	1	2	7	2	0	2	8	9	6	2	0	39
	0,0	2,6	5,1	17,9	5,1	0,0	5,1	20,5	23,1	15,4	5,1	0,0	100,0
	0,0	3,4	4,4	15,6	2,7	0,0	3,2	10,8	33,3	14,6	9,5	0,0	8,4
Ej svar	0	0	0	0	0	0	1	1	2	2	0	4	10
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	20,0	20,0	0,0	40,0	100,0
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	1,4	7,4	4,9	0,0	50,0	2,2
Totalt	12	29	45	45	74	23	63	74	27	41	21	8	462
	2,6	6,3	9,7	9,7	16,0	5,0	13,6	16,0	5,8	8,9	4,5	1,7	100,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 52. Faderns yrke och moderns sociala klass.

	N	Högre klass	Medel-klass	Lägre medelkl. klass	Arbetar-klass	Övriga/Ej svar	Totalt
Fyrk-Tekniker	46	8,7	45,7	21,7	17,4	6,5	100,0
Fyrk-Civilingenjör	42	28,6	47,6	9,5	7,1	7,1	100,0
Fyrk-Läkare	20	25,0	70,0	0,0	5,0	0,0	100,0
Fyrk-Högre lärare	17	35,3	35,3	5,9	5,9	17,6	100,0
Fyrk-Företagsledare	55	21,8	50,9	20,0	0,0	7,3	100,0
Fyrk-Högre tjänstemän	73	24,7	46,6	11,0	9,6	8,2	100,0
Fyrk-Klasslärare	19	15,8	68,4	5,3	10,5	0,0	100,0
Fyrk-Konstproducenter	21	23,8	52,4	9,5	14,3	0,0	100,0
Fyrk-Tj.män på mellannivå	33	15,2	60,6	6,1	15,2	3,0	100,0
Fyrk-Småföretagare	46	6,5	37,0	34,8	17,4	4,3	100,0
Fyrk-Högre arbetarklass	41	4,9	43,9	22,0	26,8	2,4	100,0
Fyrk-Lägre arbetarklass	39	7,7	28,2	20,5	38,5	5,1	100,0
Fyrk-Ej svar	10	0,0	10,0	10,0	40,0	40,0	100,0
Totalt	462	16,9	46,3	15,8	14,7	6,3	100,0

Tabell 53. Moderns yrke och faderns sociala klass.

	N	Högre klass	Medel-klass	Lägre medelkl. klass	Högre arbetar-klass	Lägre arbetar-klass	Övriga/Ej svar	Totalt
Myrk-Civ.ing./Tekniker	12	75,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Myrk-Högre lärare/Läkare	29	72,4	20,7	0,0	3,4	3,4	0,0	100,0
Myrk-Högre tjänstemän	45	64,4	22,2	6,7	2,2	4,4	0,0	100,0
Myrk-Sjuksköterska	45	40,0	26,7	4,4	13,3	15,6	0,0	100,0
Myrk-Klasslärare	74	51,4	29,7	12,2	4,1	2,7	0,0	100,0
Myrk-Konstproducenter	23	52,2	26,1	4,3	17,4	0,0	0,0	100,0
Myrk-Tj.män på mellannivå	63	44,4	39,7	3,2	7,9	3,2	1,6	100,0
Myrk-Kontorsanställda	74	32,4	21,6	21,6	12,2	10,8	1,4	100,0
Myrk-Arbetare	27	18,5	18,5	11,1	11,1	33,3	7,4	100,0
Myrk-Sjukvårdsbiträden	41	17,1	34,1	7,3	19,5	17,1	4,9	100,0
Myrk-Övriga	21	61,9	14,3	9,5	4,8	9,5	0,0	100,0
Myrk-Ej svar	8	37,5	12,5	0,0	0,0	0,0	50,0	100,0
Totalt	462	44,8	26,6	8,9	8,9	8,7	2,2	100,0

FADERNS OCH MODERNES SOCIALA POSITION TAGNA VAR FÖR SIG OCH TILLSAMMANS OCH STUDENTERNAS VAL AV SKOLA OCH UTBILDNING

Studenternas fördelning på de olika utbildningarna och skolorna sett ur perspektivet av den som har den högsta sociala positionen diskuteras i huvudtexten. Beträffande skillnaderna i social rekrytering mellan utbildningarna med utgångspunkt i **faderns sociala klass** visar Diagram 22 (se även Tabell 122) att spannet av andelen fäder i högre klass går mellan 21 % och 61 % med dem som läser vård- och pedagogiska utbildningar vid den lägre änden och dem som läser psykologi och andra samhällsvetenskapliga ämnen vid den högre änden. Bortsett från dessa ytterligheter ligger resterande utbildningar mellan 38 % (journalistik och medievetenskap) och 50 % (statsvetenskap). Andelen studenter vars fäder återfinns i arbetarklassyrken är inte helt omvänt proportionellt till andelen med höga positioner. Förvisso har studenter inom vård och pedagogik den i särklass högsta andelen, 48 % om vi även räknar in dem som ej gått att klassificera och ej svar. Ingen annan utbildning når över 32 %, men det är inom journalistik och medievetenskap (den näst lägsta andelen högre klass) samt data och teknik (den tredje högsta andelen högre klass), som de lägsta andelarna finns (7 resp. 8 %).

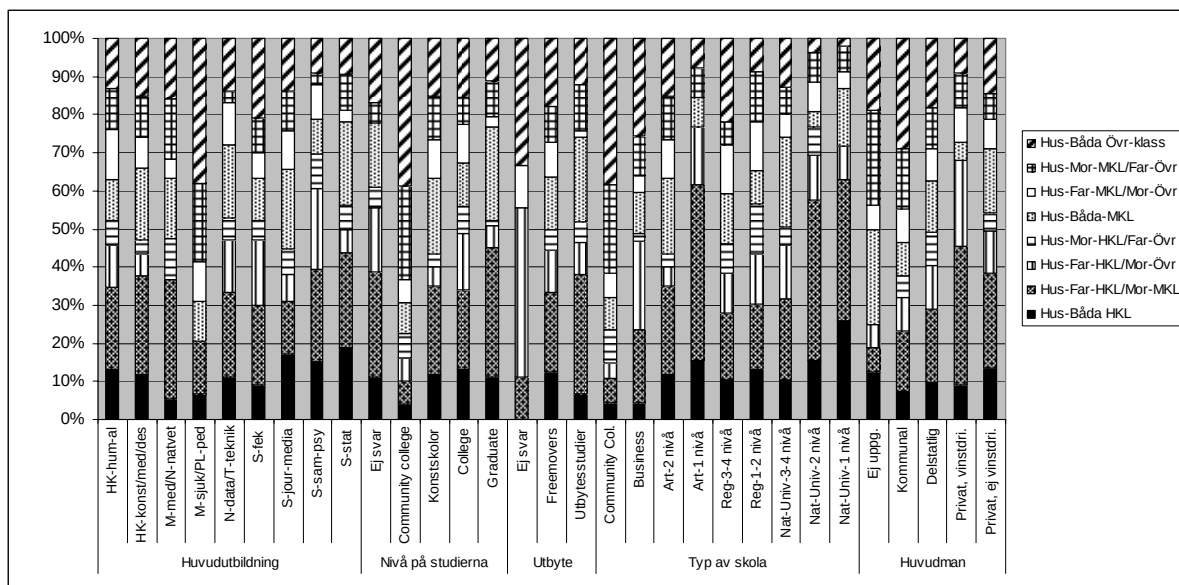
Ser vi till studenternas **mödrars sociala klass** är det de samhällsvetenskapliga utbildningarna (med undantag av ekonomi) som har de högsta andelarna studenter med mödrar som har yrken som kan klassificeras som högre social klass (runt 25 %) och återigen har de som läser vård- och pedagogiska utbildningar de lägsta andelarna (7 %). Övriga utbildningar ligger mellan 15-20 %. Högst andelar studenter med mödrar i arbetarklasspositioner har studenter inom vård och pedagogik tillsammans med studenter som läser data och teknologi (31 %). Detta kan ställas mot dem som läser statsvetenskap och konstnärliga ämnen (13 % vardera).

Det är vidare stor skillnad i fädernas och mödrarnas positioner på vissa skolyper. Stora skillnader finns här på handelsskolorna, 46 % av fäderna förs till högre social klass medan endast 6 % av mödrarna, en differens på 40 procentenheter, och på konstsolor, där 77 % av fäderna utgör högre klass mot 15 % av mödrarna, en differens på 62 procentenheter. Även de nationella universiteten uppvisar stora skillnader, 46 procentenheter för dem på såväl nivå 1 som nivå 2. Här är dock andelar av mödrarna som återfinns i högre klasspositioner högre, 26 % resp. 23 % Asymmetrin mellan

föräldrarna är som minst vid regionala lärosäten, som har ungefär samma andelar mödrar i högre klass som de mer prestigefulla nationella universiteten (26 % för dem på nivå 1 och 2 och 18 % för dem på nivå 3 och 4).

Att vi i stället för att betrakta föräldrarnas sociala klassposition var för sig fokuserar **kombinationen av faderns och moderns sociala klass** blottlägger inga större sociala skillnader mellan utbildningarna än dem vi erhållit när vi studerat föräldrarnas sociala position var för sig eller den som har den högsta (Diagram 36 och Tabell 122 och Tabell 123). Beträffande skolorna finns en viss skillnad mellan de högst rankade nationella universiteten, å ena sidan, och de näst högst rankade nationella universiteten och konsthögskolorna, å den andra. De högst rankade lärosätena har den i särklass högsta andelen studenter med föräldrar som båda har högre klasspositioner, 26 %, vilket endast gäller för 11 % av samtliga studenter och för 15 % av studenter på de näst högst rankade nationella universiteten och konsthögskolorna.

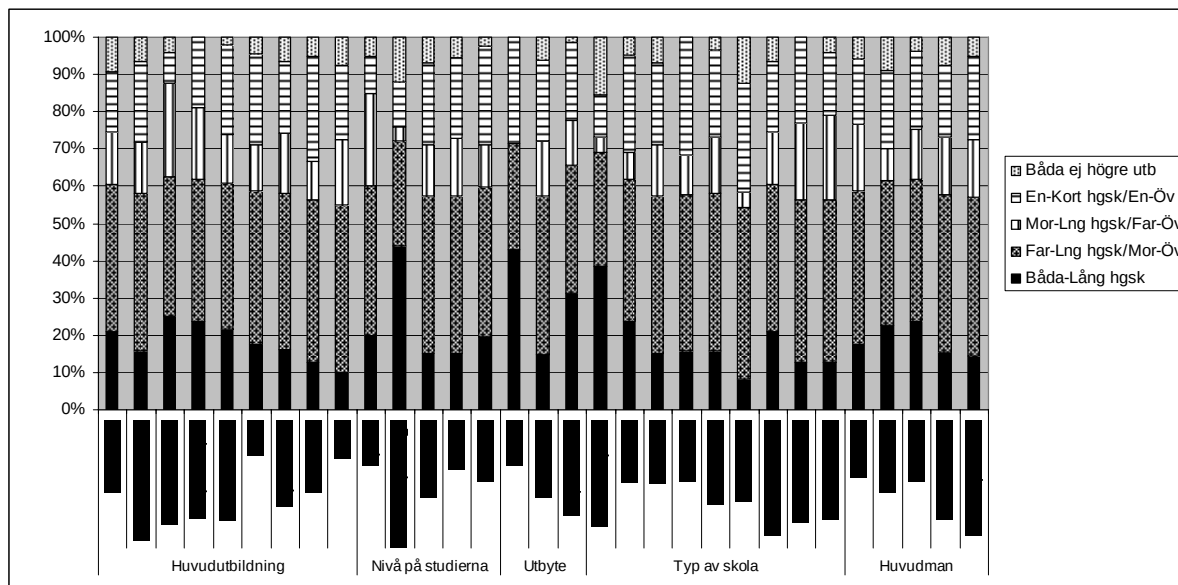
Diagram 36. Kombination av faderns och moderns sociala klass och utbildning, nivå på studierna, utbyte, skoltyp och huvudman.

I analysen av **faderns och moderns yrken** finns vissa tendenser till självreproduktion i val av ämnen (Tabell 124; för skolorna se Tabell 125). Studenter från läkarhem är överrepresenterade inom medicin/naturvetenskap (16 % av fäderna mot 4 % bland samtliga), barn till konstproducenter på konstnärliga utbildningar (12 % av fäderna mot 5 %; 15 % av mödrarna mot 5 %), klassläraryrken på vård och pedagogiska utbildningar (11 % av fäderna mot 4 %; 37 % av mödrarna mot 16 %) och tekniker inom data och teknologi (16 % av fäderna mot 10 %). Dessutom är grupper orienterade mot näringslivet (företagsledare, civilingenjörer och småföretagare) något överrepresenterade på ekonomiska utbildningar (tekniker utgör här ett undantag, de är underrepresenterade). Läkarbarn och

även universitetslärarbarn är klart underrepresenterade på dessa utbildningar (1 resp. 3 % av fäderna mot 4 % för vardera).⁷⁸⁹

Diagram 37. Kombination av faderns och moderns högsta utbildningsnivå efter ämne, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman.

DATAREGISTER OCH KLASSIFICERINGAR AV SVENSK NATIONELL STATISTIK

REGISTRETS KONSTRUKTION

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi vid Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet, disponerar sedan hösten 2000 ett från SCB beställt register över samtliga studenter i svensk högskola (från SCB:s Högskoleregister) och samtliga svenskar som läser utomlands för åren ht 1993 till vt 1999 (från CSN:s register). Dessutom ingår i registret samtliga elever som gick ut grundskolan 1988 och 1993, samt samtliga elever som gick ut gymnasieskolan 1990, 1991 och 1992 och totalregister över elever i gymnasieskolan 1994/1995. Totalt omfattar registret 1 123 661 individer. Registret är individbaserat och för ovan nämnda populationer har bland annat uppgifter lagts på från Folk- och bostadsräkningen (FoB) 1980, 1985 och 1990 om individerna och deras föräldrar (yrke, inkomst, utbildning, boendeform, invandring, civilstånd, församling, m.m.) samt från Registret över rikets totala befolkning (RTB) 1999 (inkomst, utbildning, civilstånd, församling, invandring) och

⁷⁸⁹ Denna tendens är påtaglig i valet av gymnasieutbildningar. Läkarbarn och universitetslärarbarn är de grupper som har de lägsta andelarna som väljer en ekonomisk utbildning i gymnasiet. Grupper som är mer beroende av ekonomiskt kapital än kulturellt kapital för att upprätthålla sin sociala ställning är å andra sidan de som prioriterar ekonomisk gymnasieutbildning högst.

för individerna själva information om gymnasieutbildning (skola, utbildning) och gymnasiebetyg (medelbetyg och betyg i vissa ämnen) för åren 1988 till 1998. Dessutom finns uppgifter om resultat på högskoleprovet för samtliga provtillfällen (dels totalpoäng, dels resultat på varje enskild uppgift) för åren 1989-1998, uppgifter om poängproduktion i högskolan för åren höstterminen 1993 till och med vårterminen 1999 och uppgifter om tidigare högskolestudier (1977 till 1993).⁷⁹⁰ Vi har i detta sammanhang använt oss av information från högskoleregistret (samtliga registrerade i högskolan hösten 1998), Folk- och bostadsräkningarna (1980, 1985, 1990), Registret över Rikets totala befolkning (1999), Gymnasieregistren (1988 till 1998) samt Högskoleprovet (1989 till 1998).

KLASSIFICERINGAR AV SVENSK HÖGRE UTBILDNING – UTBILDNINGAR OCH LÄROSÄTEN

SCB:s högskoleregister är sedan 1993 uppbyggt på kursnivå, vilket innebär att varje kurs redovisas separat. Varje kurs är kopplad till antingen ett utbildningsprogram (såsom en civilingenjörsutbildning, en sjuksköterskeutbildning eller en lärarutbildning)⁷⁹¹ eller ett examinationsämne (exempelvis sociologi, historia eller kemi). SCB har gjort ett omfattande arbete med att klassificera program och ämnen efter den nya svenska utbildningsnomenklaturen, SUN-2000⁷⁹², vilken vi använt oss av för att klassificera utbildningarna. Detta har varit nödvändigt av två skäl. För det första måste antalet kurser och program reduceras till ett hanterbart antal. För det andra är det i vissa fall omöjligt att endast utifrån namnet på ett program förstå vad det innehåller och genom att klassificera utbildningarna efter SUN-2000 kan likartade program föras samman i en och samma kategori och olikartade separeras.

Fördelen med SUN-2000 är vidare att den är tämligen detaljerad och flerdimensionell. En första grupp om tre siffror anger nivån. Den första av dessa tre siffror anger typ av utbildning (grundskolutbildning, gymnasieutbildning, högskoleutbildning, forskarutbildning). Den andra siffran specificerar utbildningarnas längd i antal år och den tredje siffran skiljer ut allmänna utbildningar från yrkesutbildningar.⁷⁹³ Därefter specificeras område och inriktning på utbildningen. I och med att koden är hierarkiskt uppbyggd vad gäller inriktningarna kan man arbeta med olika aggregationsnivåer. På den mest övergripande nivån omfattar tio utbildningsområden.⁷⁹⁴ Nästa nivå (siffror 1 och 2) omfattar

⁷⁹⁰ För en mer detaljerad beskrivning av registret, dess sammansättning och innehåll, se <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/000906-secreg1-hogsk.doc>.

⁷⁹¹ Det finns två typer av indelningar av program och linjer. Vissa högskolor rapporterade 1993 fortfarande in enligt den tidigare indelningen, yrkesprogram (Yprog), en indelning som är relativt grov och inte skiljer mellan exempelvis civilingenjörer i kemi och teknisk fysik, eller mellan Ma/No-lärarutbildningar och Sv/So-lärarutbildningar. Den dominerande formen av indelning är i Ladok-program, vilka har en högre grad av precision där de olika civilingenjörsutbildningarna kan separeras. Till Ladok-programmen finns också en finare nivå, Ladok-inriktning, som tillåter att man kan särskilja lärarutbildningarna.

⁷⁹² En beskrivning av SUN-2000 och en nyckel mellan den gamla SUN-koden och SUN-2000 finns på SCB:s hemsida, www.scb.se.

⁷⁹³ SUN-2000 är här mer detaljerad än den gamla SUN-koden där det inte går att direkt läsa ut mer än om en högskoleutbildning är kortare eller längre än tre år.

⁷⁹⁴ Indelningarna ser något olika ut mellan de två SUN-varianterna. För den gamla SUN gäller på den mest aggregerade nivån följande indelning: Allmän utbildning; Utb. för estetisk, humanistisk och religiös verksamhet; Pedagogisk utbildning; Ekonomisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig utbildning; Teknisk och naturvetenskaplig utbildning; Utb. för transport och kommunikation; Utb. för värdyrken; Utb. för lantbruk, trädgård, skogsbruk och fiske; Utb. för serviceyrken,

26 olika utbildningsinriktningar och motsvarar inriktning (*fields of education*) i ISCED 97. Den tredje nivån (siffror 1, 2 och 3) skiljer mellan 117 inriktningar. På den mest detaljerade nivån (en treställig sifferkod samt en bokstav som ytterligare specifikation)⁷⁹⁵ särskiljs 351 olika inriktningar. Vi har här valt att i vissa fall modifiera denna klassificering och exempelvis skilja mellan ämneslärarytbildningar avsedda för undervisning i grundskolan (årskurs 4-9) och ämneslärarytbildningar för gymnasieskolan. Därtill har en ny nivå skapats, nivå 34, som placerar sig mellan nivå 3 och nivå 4. I vissa fall har nivå 3 varit för grov (exempelvis särskiljs inte de olika inriktningarna på lärarytbildningen 1-7 eller 4-9 på denna nivå) och då har nivå 4 använts med vissa modifieringar. I andra fall är nivå 4 för detaljerad och resulterar i att utbildningarna får för få individer för att det skall bli meningsfullt att göra analyser; då har vi i stället valt nivå 3. Samtliga kodningar på nivå 34 och hur de förhåller sig till nivå 4 redovisas i Tabell 54.

SUN-koden tar dock ingen hänsyn till vid vilka universitet eller högskolor studierna har bedrivits (eller bedrivs).⁷⁹⁶ Den klassificering vi använt i korrespondensanalyserna separerar högskola (se Tabell 55 för kodning av högskolorna), utbildningens typ (program eller kurs)⁷⁹⁷, samt inriktningar på den näst mest detaljerade nivån (SUN-34).⁷⁹⁸ Det förekommer att en student är registrerad på flera olika program och kurser. Vanligtvis väljer man då en av dessa, exempelvis ett program före en kurs eller det program som omfattar flest poäng. Vi har här valt ett annat förhållningssätt. I och med att vi i första hand är intresserad av att kartlägga skillnader mellan utbildningar och institutioner är det centralt att samtliga studenter som återfinns på en utbildning finns med. Därför har vi tagit med alla de kurser och program som en student är registrerad på.⁷⁹⁹ Detta gör att det totala antalet studenter i materialet är större än det faktiska antalet individer i högskolan.

civil bevakning och militär tjänst; samt Okänd. För den nya SUN-2000 gäller på motsvarande nivå Allmän utbildning; Pedagogik och lärarytbildning; Humaniora och konst; Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration; Naturvetenskap, matematik och data; Teknik och tillverkning; Lant- och skogsbruk samt djursjukvård; Hälso- och sjukvård samt social omsorg; Tjänster, samt Okänd. Den mest centrala skillnaden är att de naturvetenskapliga ämnena har skiljts från de tekniska i den senare varianten. Vissa ämnen har även bytt gruppering. Exempelvis finner vi pedagogik i SUN-2000 i gruppen med lärarytbildningar och inte som i den gamla varianten bland samhällsvetenskapliga ämnen.

⁷⁹⁵ Denna klassifikation av inriktning innehåller även distinktioner mellan utbildningar inom samma område som befinner sig på olika nivåer och har olika längd. Exempelvis skiljs civilingenjörsutbildningar från ingenjörsutbildningar.

⁷⁹⁶ Den gamla SUN-koden gör i viss mån skillnad mellan lärosäten, exempelvis skiljs konsthögskolorna åt. Detta är dock borttaget i SUN-2000.

⁷⁹⁷ Man skulle här ha kunna ha tänkt sig en mer detaljerad indelning där programmets längd och typ (yrkesprogram/allmänna program) särskiljs, men vi har i stället valt att separera utbildningarnas inriktningar mer detaljerat på bekostnad av utbildningarnas längd. Detta för att längden ej är konstant, många utbildningar förlängs mellan 1993 och 1998 och det gör att studenter som i princip går samma utbildning hamnar i två olika kategorier. Jämförelser över tid blir också betydligt svårare om man tar hänsyn till utbildningarnas längd.

⁷⁹⁸ Denna nivå ingår ej i SUN-2000 utan är skapad som en mellannivå mellan nivå 3 och 4 i SUN-2000.

⁷⁹⁹ Ifall en student läser ett visst program på två olika högskolor återfinns denna student två gånger i materialet.

Tabell 54. SUN-2000, nivå 34 i relation till nivå 4, antal studenter under 35 år höstterminen 1998.

SUN-4 Förkortning -34 Utbildning (nivå 34)			N	SUN-4Förkortning -34Utbildning (nivå 34)			N
10c	AL	Bred, gen. utb., allmän inr.	2	380t	S-jur-tys	Tyska	81
10x	AL	Bred, gen. utb., allmän inr.	35	380x	S-jur-an	Annan utb. i juridik o rättsvet.	5268
142d	PL-ped-did	Didaktik	360	421a	N-bio	Biologi	3856
142z	PL-ped	Pedagogik	3210	421b	N-bio-öv	Biokemi, toxikologi, farmakologi, nutrition	575
143a	PL-ff-för	Lärarytb., inr. förskola	3766	422z	N-miljö	Miljövet.	1289
143b	PL-ff-fri	Lärarytb., inr. fritidsverk.	1553	429z	N-bi-mi-öv	Biologi o miljövet., övrig/ospec utb.	12
143c	PL-ff-ospec	Lärarytb., ospec. fritid/förskola	24	441a	N-fys-astro	Astronomi	662
144a	PL-1-7-osp	Annan lärarytb. för grundskolans lägre åldrar	22	441z	N-fysik	Fysik	2153
144b	PL-1-7-ma	Lärarytb., grundsk. lägre åldrar, mat./no-ämn.	2964	442z	N-kemi	Kemi	2396
144c	PL-1-7-sv	Lärarytb., grundsk. lägre åldrar, sv./so-ämn.	3710	443z	N-geo	Geovet. o naturgeografi	2185
144x	PL-1-7-an	Lärarytb., grundsk. lägre åldrar, all. ämnesinr.	268	461z	N-mat	Matematik	2838
145a	PL-4-9-ma	Ämneslärarytb., matematik/data/naturvet.	2482	462z	N-mat-stat	Statistik	2355
145b	PL-4-9-sa	Ämneslärarytb., historia/samhällsvet./ekonomi	1707	469z	N-mat-öv	Matematik/naturvet., övrig/ospec utb.	3731
145c	PL-4-9-sp	Ämneslärarytb., språk	1964	480z	N-data-all	Data, allmän utb.	1509
145d	PL-4-9-ma	Ämneslärarytb., matematik/data/naturvet.	2	481a	N-data-sys	Systemvet. o programvaruteknik	5137
145e	PL-4-9-ma	Ämneslärarytb., matematik/data/naturvet.	3	481b	N-data	Datavet. o datalogi	3487
145f	PL-4-9-sa	Ämneslärarytb., hist./samh/ek - språk	348	520a	T-ci-tf	Civilingenjörsutb. - gen. teknik o teknisk fysik	2728
145g	PL-4-9-ma	Ämneslärarytb., matematik/data/naturvet.	134	520x	T-tf-an	Annan bred utb. i teknik o teknisk industri	690
145h	PL-4-9-sa	Ämneslärarytb., historia/samhällsvet./ekonomi	109	520y	T-yth-tf	YTH - gen. teknik o teknisk fysik	34
145i	PL-4-9-sp	Ämneslärarytb., språk	275	521a	T-ci-ma	Civilingenjörsutb. - maskinteknik	4299
145o	PL-4-9-ospec	Ämneslärarytb., ospec.	364	521b	T-ing-ma	Ingenjörsutb. - maskinteknik	3954
145x	PL-4-9-an	Annan ämneslärarytb.	663	521c	T-ma	Industri o verkstadsteknik	206
145y	PL-4-9-ppu	Ämneslärarytb., praktisk-pedagogisk utb.	29	521x	T-ma-an	Annan utb. i maskinteknik o verkstadsteknik	1179
145z	PL-4-9-folk	Ämneslärarytb., folkhögskolelärarytb.	65	521y	T-yth-ma	YTH - maskinteknik	109
146a	PL-pr-ind	Lärarytb., industri o hantverk	41	522a	T-ci-en	Civilingenjörsutb. - energi- o elektroteknik	3776
146b	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	2	522bd	T-i-en-du	Ingenjörsutb. - drift o underhåll	228
146c	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	10	522be	T-i-en-eltek	Ingenjörsutb. - elektroteknik	3323
146d	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	3	522bn	T-i-en	Ingenjörsutb. - energiteknik	671
146e	PL-pr-nat-br	Lärarytb., naturbruk	39	522c	T-en-tek	Elektrisk installation o elmekanik	16
146f	PL-pr-vård	Lärarytb., vård o omsorg	95	522d	T-en	Energi / Drift- o underhåll	176
146g	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	34	522x	T-en-an	Annan utb. i energi- o elektroteknik	243
146h	PL-pr-mus	Lärarytb., musik	977	522y	T-en-yth	YTH - energi- o elektroteknik	10
146i	PL-pr-bild	Lärarytb., bild o formkonst	199	523a	T-ci-el	Civiling.utb. - elektronik, datateknik o automation	3525
146k	PL-pr-slö	Lärarytb., trä- o metallslöjd samt textilslöjd	197	523b	T-i-el-da	Ing.utb. - elektronik, datateknik o automation	590
146l	PL-pr-idr	Lärarytb., idrott o hälsa	366	523ba	T-i-el-autom	Ingenjörsutb. - automation	173
146n	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	70	523bd	T-i-data	Ingenjörsutb. - datateknik	3785
146x	PL-pr-an	Lärarytb. i an. yrkes- eller praktiskt/est. ämne	58	523be	T-i-el	Ingenjörsutb. - elektronik	519
147a	PL-gy-ma	Gymnasielärarytb., matematik/data/naturvet.	978	523bl	T-i-ljud	Ingenjörsutb. - ljudteknik	32
147b	PL-gy-sa	Gymnasielärarytb., hist./samhällsvet./ekonomi	810	523c	T-el	Elektronik-, tele- o datatekniskt arbete	1145
147c	PL-gy-sp	Gymnasielärarytb., språk	1137	523x	T-el-an	An. utb. i elektronik, datateknik o automation	2480
147d	PL-gy-ma	Gymnasielärarytb., matematik/data/naturvet.	9	523y	T-el-yth	YTH - elektronik, datateknik o automation	27
147e	PL-gy-sa	Gymnasielärarytb., hist./samhällsvet./ekonomi	151	524a	T-ci-kemi	Civilingenjörsutb. - kemiteknik o bioteknik	2956
147f	PL-gy-ma	Gymnasielärarytb., matematik/data/naturvet.	5	524b	T-i-kemi	Ingenjörsutb. - kemiteknik o bioteknik	1362
147h	PL-gy-sa	Gymnasielärarytb., hist./samhällsvet./ekonomi	25	524d	T-kemi-an	Annan utb. i kemi- o bioteknik	2
147i	PL-gy-sp	Gymnasielärarytb., språk	29	524x	T-kemi-an	Annan utb. i kemi- o bioteknik	392
147o	PL-gy-ospec	Gymnasielärarytb., ospec.	83	524y	T-kemi-an	Annan utb. i kemi- o bioteknik	8
147x	PL-gy-an	Annan gymnasielärarytb.	60	525a	T-ci-fark	Civilingenjörsutb. - fordons- o farkostteknik	526
147z	PL-gy-ppu	Gymnasielärarytb., praktisk-pedagogisk utb.	225	525bf	T-i-fark-fly	Ingenjörsutb. - flygteknik	151
149a	PL-öv-spec	Specialpedagogutb.	314	525bs	T-i-fark-sjö	Ingenjörsutb. - sjöfarkostteknik	216
149c	PL-öv-skol	Skolledarutb.	38	525d	T-fark-an	Fartygsteknik o flygplansteknik	33
149x	PL-öv-an	Lärarytb., annan	240	525y	T-fark-an	Fartygsteknik o flygplansteknik	5
211a	HK-konst	Bild- o formkonstnärlig utb.	241	526a	T-ci-eko	Civilingenjörsutb. - ekonomi o organisation	1818
211b	HK-konst-his	Konstvet. o konsthistoria	1265	526b	T-i-eko	Ingenjörsutb. - ekonomi o organisation	800
212a	HK-mtd-musik	Musik	1434	526f	T-ci-eko-fra	Civ.ing.utb. - ekonomi o org., franska	38
212b	HK-mtd-teate	Teater o dramatik	493	526j	T-ci-eko-jap	Civ.ing.utb.. - ekonomi o org., japanska	20
212d	HK-mtd-organ	Organistutb.	91	526t	T-ci-eko-ty	Civilingenjörsutb. - ekonomi o org., tyska	58
212e	HK-mtd-dans	Dans	67	526x	T-eko-an	Annan utb. i industriell ekonomi o organisation	1337
212f	HK-vet-film	Filmvet.	353	529a	T-ci-an	Civilingenjörsutb. - övrig/ospec inr.	165
212m	HK-vet-musik	Musikvet.	452	529b	T-i-an	Ingenjörsutb. - övrig/ospec inr.	892
212t	HK-vet-teate	Teatervet.	145	529bf	T-i-exp	Exportingenjör	14
212x	HK-mtd-an	Annan utb. inom musik, dans o dramatik	59	529bs	T-i-exp	Exportingenjör	12
213a	HK-med-media	Medieproduktion, allmän utb.	538	529bt	T-i-exp	Exportingenjör	43
213b	HK-med-film	Film-, radio- o TV-produktion	121	529x	T-an	Annan utb. inom teknik o teknisk industri	1533
213c	HK-med-graf	Grafisk teknik o bokbinderi	120	529y	T-an-yth	YTH - övrig/ospec inr.	13
213d	HK-med-rekl	Illustration, reklam, grafisk formgivning o foto	360	540a	T-ci-mat	Civilingenjörsutb. - materialteknik, allmän	572
214a	HK-des-mode	Modedesign	59	540b	T-mat-an	Anna bred utb. i material o tillverkning	5
214b	HK-des-inred	Inredningsdesign	48	540x	T-mat-an	Anna bred utb. i material o tillverkning	87
214c	HK-des-indus	Industri- o produktdesign	249	541b	T-i-liv	Ingenjörsutb. - livsmedel	36
				541x	T-liv-an	Annan utb. i tillverkning/hantering av livsmedel	60

SUN-4 Förkortning -34 Utbildning (nivå 34)			N	SUN-4Förkortning -34Utbildning (nivå 34)			N
215z	HK-hant	Konsthantverk	158	541y	T-liv-an	Annan utb. i tillverkning/hantering av livsmedel	24
219z	HK-konst-öv	Konst o media, övrig/ospecificerad utb.	1022	542x	T-text-an	Annan utb. inom textilier, konfektion o läder	69
221x	HK-rel-an	Annan utb. i religion	1959	542y	T-text-yth	YTH – textiltknologi	9
221z	HK-rel	Religionsvet. t program	803	543a	T-ci-mat	Civiling.utb. - trä, papper, glas/porslin, plast	19
222a	HK-sp-vet	Allm. språkkunskap o allmänt språkliga utb.ar	904	543b	T-i-trä	Ingenjörsutb. - trä, papper, glas/porslin, plast	117
222b	HK-sp-eng	Engelska	3860	543x	T-trä-yth	YTH - tillverkning i specifikt material	9
222c	HK-sp-ty	Tyska	1492	543y	T-trä-yth	YTH - tillverkning i specifikt material	69
222d	HK-sp-fra	Franska	1383	544b	T-i-berg	Ingenjörsutb. - berg- o mineralteknik	43
222e	HK-sp-spa	Spanska	606	580a	T-ci-lant	Civ.ing.utb. - bred m byggande, bla lantmåteri	674
222f	HK-sp-ry	Ryska	604	580b	T-i-lant	Ingenjörsutb. - bred mot byggande, lantmåteri	285
222g	HK-sp-sv2	Svenska som främmande språk	450	580x	T-lant-an	An. bred utb. inom samhällsbygg./bygg.teknik	135
222h	HK-sp-data1	Datalingvistik	183	581a	T-ci-sam	Civilingenjörsutb. - samhällsbyggnad	333
222x	HK-sp-fr.sp	Annan utb. i främmande språk	2547	581b	T-i-sam	Ingenjörsutb. - samhällsbyggnad	364
223a	HK-sv	Svenska / nordiska språk	2872	581c	T-ci-sam-ark	Arkitektutb.	847
223b	HK-sv-an-sp	Andra modersmål o teckenspråk	107	581d	T-ci-sam-lan	Landskapsarkitekts- o landskapsingenjörsutb.	337
223c	HK-sv-lit	Litteraturvet. o litteraturhistoria	2053	581x	T-sam-an	Annan utb. inom samhällsbyggnad o arkitektur	941
223x	HK-sv	Svenska / nordiska språk	51	582a	T-ci-bygg	Civilingenjörsutb. - byggnadsteknik	1985
225a	HK-hi-hist	Historia	3252	582b	T-i-bygg	Ingenjörsutb. - byggnadsteknik	1443
225b	HK-hi-ark	Arkeologi	669	582c	T-bygg-an	Annan utb. inom bygg- o anläggningsteknik	30
225c	HK-hi-kult	Kulturadministration o museivet.	1211	582x	T-bygg-an	Annan utb. inom bygg- o anläggningsteknik	455
225d	HK-hi-kultvå	Kulturvård	237	582y	T-bygg-yth	YTH – byggnadsteknik	52
226i	HK-fil-ide	Idéhistoria	1016	599b	T-i-ospec	Ingenjörsutb., ospec.	17
226z	HK-fil	Filosofi o logik	1673				
229z	HK-hum-öv	Humaniora, övrig/ospecificerad inr.	1963	620z	J-allm	Lantbruk, trädgård, skog o fiske, allmän utb.	45
				621a	J-agro	Agronomutb.	687
310a	S-sam-bet	Beteendevet., allmän utb.	250	621b	J-lant	Lantmästarutb.	189
310b	S-sam	Samhällsvet., allmän utb.	433	621f	J-hipp	utb. i hästhållning / hippologutb.	95
310c	S-sam-vet	Samhällsvet. program, allmän utb.	725	622a	J-hort	Hortonomutb.	110
310d	S-sam-int	Samhällsvet. program, internationell inr.	92	622b	J-trädg-ing	Trädgårdssingenjörs- o trädgårdsteknikerutb.	46
310e	S-sam-pol	Pol. mag.	871	623a	J-jäg-mäst	Jägmästar- o skogsvetarutb.	460
310x	S-sam-an	Annan bred utb. i samhälls- o beteendevet.	773	623b	J-skogsmäst	Skogsmästar-, skogstekniker- o skogsing.utb.	161
311a	S-psy	Psykologutb.	1184	623x	J-skog-an	Annan utb. inom skog	53
311c	S-psy-ter	Psykoaterapeututb.	27	624z	J-allm	Fiske o vattenbruk	16
311k	S-psy-kogn	Kognitiv psykologi	47	640a	J-vet	Veterinärutb.	337
311s	S-psy-soc	Socialpsykologi	118	640x	J-allm	Annan utb. inom djursjukvård	16
311x	S-psy-an	Annan utb. i psykologi	3410				
312a	S-soc	Sociologi	3058	720z	M-all	Hälso- o sjukvård, allmän utb.	340
312b	S-soc-ant	Socialantropologi o etnologi	658	721a	M-med-läk	Läkarutb.	4306
312e	S-soc-area	Områdesstudier	1418	721x	M-med-an	Annan utb. inom medicin	2029
312k	S-soc-k-geo	Kulturgeografi	962	723a	M-sj-gr	Sjuksköterskeutb. - grundutb.	7751
312s	S-soc-s-geo	Samhällsgeografi	290	723b	M-sj-hs	Sjuksköterskeutb. - allmän hälso- o sjukvård	146
312x	S-soc	Sociologi	32	723c	M-sj-int	Sjuksk.utb. - anestesi, intensivvård, operation	279
313f	S-stat-fred	Freds- o konfliktvet.	326	723d	M-sj-barn	Sjuksköterskeutb. - barn o ungdom	88
313u	S-stat-uland	Ulandskunskap	221	723e	M-sj	Sjuksköterskeutb. - annan specialisering	13
313z	S-stat	Statsvet.	3300	723f	M-sj-psy	Sjuksköterskeutb. - psykiatrisk vård	59
314e	S-nek-his	Ekonomisk historia	1283	723g	M-sj-dis	Sjuksköterskeutb. - distriktssköterskeverk.	174
314z	S-nek	Nationalekonomi o ekonomisk historia	3488	723h	M-sj-förl	Sjuksköterskeutb. - barnmorskeverk.	208
319a	S-samh-öv	Samhälls- o beteendevet., övrig/ospec inr.	59	723i	M-sj-rad	Sjuksk.utb. - diagnostisk radiologi o onkologi	136
319z	S-samh-öv	Samhälls- o beteendevet., övrig/ospec inr.	4736	723j	M-sj	Sjuksköterskeutb. - annan specialisering	14
320z	S-jo-inf-al	Journalistik o information, allmän utb.	239	723k	M-sj	Sjuksköterskeutb. - annan specialisering	14
321a	S-jour	Journalistik	581	723m	M-om	Annan omvårdnadsutb. – allm. vård o omsorg	10
321b	S-jour-media	Medie- o kommunikationsvet.	2172	723p	M-om	Annan omvårdnadsutb. – allm. vård o omsorg	3
321i	S-jour-infor	Informatik	1222	723s	M-om	Annan omvårdnadsutb. – allm. vård o omsorg	760
322a	S-bibl	Bibliotekarieutb. / biblioteks- o informationsvet.	660	723x	M-om	Annan omvårdnadsutb. – allm. vård o omsorg	1577
322b	S-bibl-dok	Dokumentations- o informationsvet.	108	724a	M-tand	Tandläkarutb.	808
329z	S-jo-inf-al	Journalistik o information, övrig/ospec utb.	56	724c	M-tand-hyg	Tandhygienistutb.	290
340a	S-fek	Ekonmutb. / företagsekonomi	17882	724e	M-tand-tek	Tandteknikerutb.	178
340ad	S-fek-adb	ADB	35	724x	M-tand-an	Annan utb. inom tandvård	98
340c	S-fek-int	Internationell ekonomitb., ingen språkinr.	1711	725a	M-tek-opt	Optikerutb.	129
340d	S-fek-data	Data	727	725b	M-tek-audion	Audionomutb., hörselvårdsutb.	91
340en	S-fek-entr	Entreprenörskap	97	725c	M-tek-an	Annan teknisk utb. inom vård	49
340f	S-fek-fra	Franska	779	725d	M-tek-biomed	Biomedicinsk analytikerutb.	813
340fi	S-fek-finans	Finansiell ekonomi	1	725f	M-tek-an	Annan teknisk utb. inom vård	16
340j	S-fek-jap	Japanska	71	726a	M-reh-sjukgy	Sjukgymnastutb.	1618
340k	S-fek-an	Annan bred utb. i företagseko., handel o adm.	4	726b	M-reh-arbter	Arbsterapeututb.	1140
340kv	S-fek-kvant	Kvantitativ eko., statistik, ekonomiska analyser	352	726c	M-reh-logope	Logopedutb.	199
340or	S-fek-org	Organisation	1	726d	M-reh-diet	Dietistutb.	134
340r	S-fek-rys	Ryska	125	726x	M-reh-an	Annan utb. inom terapi, rehab.o kostbeh.	123
340re	S-fek-red	Redovisning	79	727a	M-farm-apo	Apotekarutb.	611
340s	S-fek-spa	Spanska	453	727b	M-farm-rec	Receptarieutb.	227
340sm	S-fek-för	Småföretagande	6	727x	M-farm-an	Annan utb. inom farmaci	221
340t	S-fek-tys	Tyska	912	760z	M-s-an	Socialt arbete o omsorg, allmän utb.	24
340x	S-fek-an	Annan bred utb. i företagseko., handel o adm.	771	761a	M-s-barn	Barn o ungdom, allmän utb.	161
340y	S-fek-yth	YYTEH	10	762a	M-s-som	Social service o omsorg, allmän utb.	822
341z	S-dist	Inköp, försäljning o distribution	138	762b	M-s-som-ger	Social omsorgsutb., äldre/handikappade	349
342c	S-mark-int	Marknadsföring, internationell	117	762c	M-s-som-ped	Social omsorgsutb., socialpedagogisk beh.	341

SUN-4 Förkortning -34 Utbildning (nivå 34)			N	SUN-4Förkortning -34Utbildning (nivå 34)			N
342f	S-mark-fra	Franska	54	762d	M-s-soc	Socionomutb.	2704
342s	S-mark-spa	Spanska	53	762e	M-s-soc	Socionomutb., äldre/handikappade	18
342t	S-mark-ty	Tyska	62	762f	M-s-soc	Socionomutb., socialpedagogisk behandling	21
342z	S-mark	Marknadsföring	357	762g	M-s-stud	Studie- o yrkesvägledarutb.	264
344c	S-red	Internationell revisionsutb., ingen språkinr.	17	762h	M-s-som	Socionomutb., mångkulturella miljöer	66
345a	S-adm-led	Ledarskap, organisation o styrning	411	762i	M-s-som	An. utb. inom socialt arbete, led. befattning	42
345b	S-adm	Administration o förvaltning	87	762l	M-s-lin	Sociala linjen	5
345fv	S-adm-förv	Förvaltningslinjen	405	762m	M-s-soc	An. utb. inom socialt arbete, missbrukarvård	112
345h	S-adm-hälso	Hälsoadministration	133	762x	M-s-an	Annan utb. inom socialt arbete o vägledning	284
345i	S-adm-fv-int	Internationell admin	112				
345ie	S-adm-fv-int	Internationell admin	43	811c	ST-rest	Utb. för restaurang	167
345if	S-adm-fv-int	Internationell admin	46	812z	ST-tur	Turism, resor o fritid	689
345it	S-adm-fv-int	Internationell admin	48	813z	ST-idr	Idrott o friskvård	912
345l	S-adm-log	Logistik	119	814a	ST-hus	Hem- o hushållsvet., allmän utb.	40
345p	S-adm-pers	Personalprogrammet	1437	814x	ST-hus-an	Annan utb. inom hushållstjänster o lokalvård	72
345tr	S-adm-an	Annan utb. i ledning o administration	74	840a	ST-tran	Transporttjänster, allmän utb.	20
345x	S-adm-an	Annan utb. i ledning o administration	606	840c	ST-tran	Transporttjänster, allmän utb.	19
349ht	S-öv-hotell	Hotell o turism (ekonomi)	135	840ck	ST-sturm	Sjökapten	363
349ko	S-öv-kost	Kostekonomi	213	840cs	ST-sj-kap	Styrman	50
349te	S-öv-textil	Textilekonomi	85	840d	ST-tran	Transporttjänster, allmän utb.	20
349tr	S-öv-transp	Transportekonomi	42	850z	ST-miljö	Miljövård o miljöskydd, allmän utb.	527
349z	S-öv	Företagseko., handel, admin., övrig/ospec utb.	141	851z	ST-mil-tek	Miljövårdsteknik o miljökontroll	884
380a	S-jur	Juristutb. (juris kand / motsvarande)	5303	862z	ST-arb	Arbetsmiljö o arbetarskydd	20
380c	S-jur-int	Internationell juridik (ej jur kand), allmän inr.	260				
380f	S-jur-fra	Franska	56	999u	OK-utbyte	Utbyte	59
				999z	OK-okänd	Okänd	606

Tabell 55. Högskolor 1993-1998.

Förkortning Namn		Förkortning Namn	
BIH	Blekinge Internationella Hälsohögskola	KTH	Kungl. Tekniska högskolan
BV	Bohusläns vårdhögskola	KVH	Kalmar läns vårdhögskola
CTH	Chalmers tekniska högskola	LHK	Vårdhögskolan Kristianstad
DH	Danshögskolan	LHS	Lärarhögskolan i Stockholm
DI	Dramatiska institutet	LiU	Linköpings universitet
EH	Ersta högskola	LU	Lunds universitet
ES	Ericastiftelsen	MaH	Malmö högskola
GI	Grafiska institutet	MdH	Mälardalens högskola
GSS	Gammelkroppa skogsskola	MH	Mithögskolan
GU	Göteborgs universitet	OH	Operahögskolan i Stockholm
HB	Högskolan i Borås	RKS	Röda korsets högskola
HBD	Vårdhögskolan Boden	SH	Södertörns högskola
Had	Högskolan Dalarna	SHS	Sophiahemmets sjuksköterskehögskola
HH	Högskolan i Halmstad	SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
HHJ	Hälsohögskolan i Jönköping	SMH	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
HHS	Handelshögskolan i Stockholm	SMI	Stockholms Musikpedagogiska Institut
HHV	Hälsohögskolan i Värmland	SSS	Stiftelsen Stora Sköndal
HiG	Högskolan i Gävle	SU	Stockholms universitet
HIS	Hälsohögskolan i Stockholm	SV	Hälsohögskolan Väst, Skövde
HJ	Högskolan i Jönköping	TH	Teaterhögskolan i Stockholm
HK	Högskolan i Kalmar	THS	Teologiska Högskolan, Stockholm
HK/R	Högskolan i Karlskrona/Ronneby	UmU	Umeå universitet
HKr	Högskolan Kristianstad	UU	Uppsala universitet
HKs	Högskolan i Karlstad	VE	Vårdhögskolan i Eskilstuna
HLU	Luleå tekniska universitet	VF	Vårdhögskolan Falun
HS	Högskolan i Skövde	VG	Vårdhögskolan Gävle
HT/U	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	VGÖ	Vårdhögskolan i Göteborg
HU	Hälsouniversitetet i Östergötland	VH	Vårdhögskolan i Halland
HUM	Hälsohögskolan i Umeå	VHB	Vårdhögskolan i Borås
HV	Högskolan i Växjö	VHM	Vårdhögskolan i Malmö
HVV	Hälsohögskolan Väst i Vänersborg	VHU	Vårdhögskolan i Uppsala
HÖ	Högskolan i Örebro	VHV	Vårdhögskolan i Växjö
IH	Idrottshögskolan i Stockholm	VHÖ	Vårdhögskolan i Örebro
IMH	Musikhögskolan Ingensund	VLH	Vårdhögskolan Lund/Helsingborg
JTI	Johannelunds teologiska högskola	VSÖ	Vårdhögskolan i Sundsvall/Örnsköldsvik
KF	Konstfack	VVÄ	Vårdhögskolan i Västerås
KI	Karolinska institutet	VÖS	Vårdhögskolan i Östersund
KKH	Kungl. Konsthögskolan	ÖMS	Örebro Missionsskola

KLASSIFICERING AV SOCIALT URSPRUNG MED UTGÅNGSPUNKT I NATIONELL STATISTIK

I Folk- och bostadsräkningen återfinns två typer av klassifikationer av sociala grupper. Dels Nordisk yrkesklassificering (NYK), som i första hand är horisontell, det vill säga den skiljer mellan olika yrkesgrupper verksamma inom olika näringar,⁸⁰⁰ men inte alltid mellan olika yrkesgrupper inom samma näringar, dels Socioekonomisk indelning (SEI) som är en hierarkisk och mycket aggregerad klassificering (den skiljer mellan yrkesutbildade och icke-yrkesutbildade arbetare, och mellan högre och lägre tjänstemän, men inte mellan sociala grupper inom olika näringar; totalt finns 14 olika kategorier). För att skapa en **social klassificering**⁸⁰¹ som kombinerar ett horisontellt perspektiv med ett vertikalt har de två olika formerna av befintliga koder kombinerats till en ny klassificering som omfattar 32 olika sociala grupper. Inom vissa yrkesgrupper är det också relevant att skilja mellan offentlig och privat sektor. Detta är gjort exempelvis med tjänstemän på olika nivåer. I materialet finns uppgifter om såväl mödrarna som fäderna. Det kan vara en poäng att behandla dessa var för sig men här har vi dock valt att slå samman dem till en enhet.⁸⁰²

Tabell 56. Social klassificering (32 grupper).

Social klass	Yrkeskategori
Högre klass	1. civilingenjörer o arkitekter 2. läkare, veterinärer, präster 3. universitetslärare 4. ämneslärare 5. jurister 6. högre tjänsteman i offentlig sektor 7. högre tjänsteman i privat sektor 8. officerare 9. företagsledare
Medelklass	10. konstproducenter 11. journalister 12. tekniker offentlig sektor 13. tekniker privat sektor 14. tjänstemän på mellannivå i offentlig sektor 15. tjänstemän på mellannivå privat sektor 16. klasslärare
Lägre medelklass	17. sjuk- och hälsovårdande yrken 18. kontorsanställda, offentlig sektor 19. kontorsanställda privat sektor 20. handelsanställda 21. bönder 22. småföretagare 23. handelsmän 24. poliser
Kvalificerade arbetare (högre arbetarklass)	25. förmän 26. kvalificerade arbetare inom produktion 27. kvalificerade arbetare inom service
Okvalificerade arbetare (lägre arbetarklass)	28. lantarbetare 29. okvalificerade arbetare inom produktion 30. okvalificerade arbetare inom service 31. övriga
Bortfall	32. internt bortfall

⁸⁰⁰ Fördelen med NYK är att den är mycket detaljerad och omfattar ett 1 000-tal olika grupperingar (i den senare varianten från och med FoB-85; ett 100-tal i den tidigare varianten).

⁸⁰¹ Se Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Social klassificering - analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala gruppers karakteristika*. Paper presenterat på Workshop "Kulturellt kapital och sociala klasser", Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

⁸⁰² Detta är gjort efter följande principer. Om fadern eller modern lever ensamma med barnet har faderns respektive moderns sociala grupp använts. Om båda föräldrarna ingår i hushållet har den som arbetar heltid valts i första hand. Ifall båda föräldrarna arbetar heltid har den sociala grupp valts som tillhör den högsta hierarkiska position. Om dessa är lika har faderns yrke valts. Uppgifterna har i första hand hämtats från FoB-90, och bortfallet har sedan minimerats genom att uppgifter hämtats från FoB-85 respektive FoB-80.

Föräldrarnas **högsta utbildningsnivå** är hämtad dels från FoB-90, dels från Utbildningsregistret 1999 (i detta kumulativa register registreras en individs högsta utbildning).⁸⁰³ Vi har här använt den förälder som har den högsta utbildningsnivån, vilket inte behöver vara den som har den dominerande yrkespositionen. Utbildningsnivån framgår av den andra siffran i den femställiga SUN-koden (Svensk utbildningsnomenklatur)⁸⁰⁴:

Tabell 57. Högsta utbildningsnivå.

1. Folkskola (förgymnasial utbildning kortare än 9 år)
2. Grundskola (förgymnasial utbildning 9 [10] år [motsvarande])
3. Gymnasium, högst två år
4. Gymnasium, tre år
5. Universitets- och högskoleutb., kortare än tre år (inkl. 4-årigt tekniskt gymnasium)
6. Universitets- och högskoleutb., minst tre år (exklusive forskarutbildning)
7. Forskarutbildning
9. Ingen uppgift (Ospecificerad nivå)

Uppgift om **föräldrarnas inkomst** är hämtad från RTB-99⁸⁰⁵ och avser den sammanräknade inkomsten (inkomst av förvärvsarbete samt av övriga tillgångar såsom aktier, räntor, etc.). Vi har i analyserna slagit samman båda föräldrarnas inkomst till en familjeinkomst. Detta innebär att familjer med två familjeförsörjare generellt får högre familjeinkomster än familjer med en familjeförsörjare. Anledningen till att vi inte delat familjeinkomsten med antalet familjeförsörjare är att vi i första hand är intresserade av att få en indikator på *familjens* ekonomiska tillgångar. Inkomstuppgifterna för hela populationen har sedan delats upp i deciler, vilka legat till grund för analyserna. I graferna återges inkomstvariablerna som *Ink1-10*, där 1 står för den första decilen och därmed lägsta familjeinkomsten och 10 för den tionde decilen och den högsta familjeinkomsten.

Uppgifter om **studenternas och föräldrarnas invandrarstatus** har hämtats från samtliga FoB:ar och RTB-99. Vi har uppgifter om födelseland, vilka kan klassificeras i större kategorier utifrån ländernas utvecklingsnivå, men har här av utrymmesskal inte använt dess uppgifter i analyserna med undantag som supplementära variabler i korrespondensanalysen av sociala grupper uppdelade på kön och utbildningar.

⁸⁰³ Vi har tillgång till data om utbildning dels i FoB-90, dels för de föräldrar i FoB-80, FoB-85 och FoB-90 som återfinns i RTB-99. För de föräldrar som återfinns både i FoB-90 och i Utbildningsregistret-99 har vi valt den högsta utbildningsnivån vid dessa två tillfällen, vilket rimligtvis torde vara den uppgift som finns 1999. För de föräldrar som endast finns i tidigare FoB:ar har vi använt oss av uppgifter från Utbildningsregistret 1999. Med andra ord härrör de flesta uppgifter från 1999.

⁸⁰⁴ Dvs. den gamla SUN-koden, ej SUN-2000, vilken ej är tillgänglig i FoB-90.

⁸⁰⁵ Kopplingen mellan studenterna och föräldrarna är baserad på Folk- och bostadsräkningar. För dessa föräldrar har sedan uppgifter hämtats från RTB-99. Alla inkomstuppgifter kommer således från 1998 (vilka är de uppgifter som återfinns i RTB-99) men härrör sig från individer i olika Folk- och bostadsräkningar. Vi har använt oss av den relativa inkomsten, ej den absoluta inkomsten, detta för att minska effekten av skillnader i lön beroende på ålder, eller rättare sagt skillnader i lön mellan de olika "FoB-generationerna" föräldrarna återfinns i. För alla som finns med i FoB-80 och som det finns uppgifter om inkomst i RTB-99 har vi skapat en indelning i tio lika stora grupper och så vidare för dem som finns med i FoB-85 och de som finns med i FoB-90. Därefter har vi hämtat uppgifter först från dem som finns med i FoB-90, därefter FoB-85 och sedan FoB80. Det gör att inkomsten är relaterad till de andra det finns uppgifter om för samma år och att det därmed kan skilja i absoluta inkomster på så sätt att ett hushåll som klassas i den högsta decilen 1999 för dem som finns i FoB-80 kan ha en lägre sammanräknad inkomst än de som klassas i den näst högsta decilen av dem som finns i FoB-90.

Ännu ett särskiljande drag i utbildningarnas rekrytering är studenternas tidigare skolkarriär. Vi ska här tala om ”skolkapital”, i betydelsen av det slags erkända tillgångar som en lyckosam skolgång avsatt i höga betyg, för akademiska studierna lämpliga tillval, till exempel språk, och val av gymnasieprogram. En av anledningarna till att alltför många kvinnor befolkar långa och traditionellt prestigefulla utbildningar är att flickor lyckas bättre i skolkonkurrensen och får genomsnittligt högre betyg. Betygsfördelningen i gymnasiet och val av gymnasieprogram (och av gymnasieskola, kan man tillägga, nu när gymnasieskolan blivit alltmer differentierad och hierarkiserad, framför allt i storstadsregionerna) hänger visserligen starkt samman med elevernas sociala ursprung – elever från familjer med hög utbildningsnivå och ett i övrigt starkt kulturellt kapital lyckas systematiskt bättre än andra – men det är samtidigt möjligt att genom ett starkt eget förvärvat skolkapital kompensera ett mer blygsamt socialt ursprung. Beträffande studenternas tidigare skolkarriärer har vi använt dels **medelbetyget från gymnasieskolan** som kodats i sex kategorier, dels uppgift om **avslutad gymnasieutbildning**, där vi valt att slå samman de gamla linjerna med de nya programmen på så sätt att vi inte skiljer mellan fyraårig teknisk linje och det naturvetenskapliga programmens tekniska gren. På motsvarande sätt som vi noggrant skiljer mellan högskoleutbildningar är det centralt att separera olika typer av gymnasieutbildningar. Det räcker inte här att endast skilja mellan teoretiska och praktiska utbildningar, eller yrkes- och studieförberedande program med dagens terminologi, utan vi skiljer exempelvis mellan ekonomisk linje/program, humanistisk linje/program och samhällsvetenskaplig linje/program. Vikten av dessa distinktioner framstår exempelvis i analysen av högskolefältet där det finns klara samband mellan val av gymnasieutbildning och vilka högskoleutbildningar man sedan hamnar på.

Gymnasiebetygen är dock inte det enda urvalsinstrumentet till högskolan; **högskoleprovet** har kommit att få en allt större betydelse i antagningsprocessen. Vi har data för samtliga provtillfällen, från 1989 till 1998. I de här redovisade analyserna har vi endast utnyttjat den normerade poängen på högskoleprovet (mellan 0,0 och 2,0) som delats in i sex kategorier. Andra uppgifter som är möjliga att analysera är antalet tagna prov, resultat på såväl delar av högskoleprovet som enskilda frågor.

Det bör påpekas att uppgifter om socialt ursprung, invandring, gymnasiebetyg inte omfattar samtliga studenter i högskolan. Äldre studenter återfinns inte i Folk och bostadsräkningarna som del av ett hushåll och vi har därmed ingen koppling till föräldrarna. De har dessutom ofta gått ut gymnasieskolan före 1988, det tidigaste år vi har information om medelbetyg från. För invandrade studenter som kommit till Sverige efter 1990 finns av förklarliga skäl inte uppgifter från den senaste FoB vi har att tillgå, den från 1990. Vi har för att minska betydelsen av att det saknas data för äldre studenter valt att endast analysera de studenter som är under 35 år 1998 – det är våra analyser grundar sig på.

TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL I

* Totalt avser här den totala summan, dvs. även de studenter som studerar i andra länder än de som är angivna.

Källa för Tabell 58-Tabell 64: UNESCO Statistical Yearbook 1995.

Tabell 58. Afrikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland	Afrika	Marocko	Algeriet	Tunisien	Kamerun	Nigeria	Egypten	Zimbabwe	Totalt*
Frankrike	73 688	20 277	19 542	6 020	4 676	195	488	11	139 562
USA	20 569	946	245	328	832	2 285	1 537	640	449 749
Belgien	9 318	3 409	431	345	775	85	44	2	27 378
Storbritannien	8 505	37	101	23	177	875	251	451	95 594
Tyskland	7 916	1 456	268	753	737	264	1 052	29	116 474
Sydafrika	7 701	0	0	0	0	0	0	2 855	12 625
Kanada	5 842	613	259	410	308	223	188	180	35 451
Ukraina	3 853	682	86	101	66	307	190	11	18 302
Ryssland	3 762	271	120	97	65	230	41	16	73 172
Kuba	3 040	0	0	0	0	19	0	746	4 811
Italien	2 721	203	0	143	0	205	88	0	22 618
Marocko	2 648	0	178	923	48	18	16	0	3 617
Portugal	2 224	2	1	0	0	0	0	3	3 608
Egypten	2 189	12	16	7	0	11	0	0	6 818
Syrien	1 955	53	64	605	0	6	80	0	13 438
Spanien	1 732	1 177	35	10	18	17	25	3	12 578
Tunisien	1 595	1 018	201	0	0	0	0	0	2 679
Totalt*	175 401	32 525	21 976	10 515	7 859	5 677	5 607	5 058	1 352 693

Tabell 59. Asiens studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland	Tot. Asien	Kina	Japan	Sydkorea	Indonesien	Malaysia	Hong Kong	Turkiet	Iran	Indien
USA	294 091	81 962	43 770	31 076	34 796	13 718	13 752	5 474	3 621	11 744
Tyskland	50 132	6 237	1 236	4 486	629	58	9	16 872	10 723	2 178
Japan	41 559	25 697	0	9 843	126	1 742	455	29	93	1 032
Ryssland	39 190	146	5	5	573	0	0	9	10	3
Storbritannien	36 133	1 448	2 042	573	1 100	8 529	6 579	842	657	491
Australien	31 409	2 657	675	704	488	7 849	6 778	16	571	2 716
Frankrike	19 612	1 508	1 157	1 642	199	122	46	1 657	2 621	247
Kanada	17 029	3 241	774	252	1 051	1 407	5 735	109	1 053	502
Kina	16 790	0	8 526	6 433	47	257	0	30	36	179
Syrien	11 404	2	0	0	2	1	0	113	82	15
Turkiet	11 248	18	7	18	16	14	0	0	616	4
Ukraina	8 011	214	12	0	1 127	0	0	39	252	0
Jordanien	7 599	12	0	5	5	562	0	32	10	20
Totalt*	644 418	126 941	59 460	55 898	42 341	35 797	33 634	30 378	27 658	20 730

Värdland	Yemen	Kazakstan	Singapore	Palestina	Jordan	Pakistan	Libanon	Israel	Syrien	Cypern
USA	427	40	4 823	0	2 826	7 299	2 165	2 913	761	1 798
Tyskland	45	0	28	0	1 049	206	322	1 106	525	413
Japan	4	0	103	0	10	68	3	20	20	2
Ryssland	434	14 327	0	158	406	42	477	122	838	40
Storbritannien	87	1	3 359	0	325	1 106	74	952	102	1 888
Australien	0	0	5 374	0	0	185	11	21	6	16
Frankrike	45	0	23	0	196	61	3 838	223	2 282	19
Kanada	3	0	973	4	94	159	169	118	17	28
Kina	27	11	304	15	14	63	5	27	22	2
Syrien	901	0	0	5 817	2 888	10	1 004	0	0	2
Turkiet	24	1 037	0	145	342	102	113	128	193	3 761
Ukraina	418	201	0	136	941	177	742	430	872	28
Jordanien	829	0	0	4 876	0	9	76	0	251	0
Totalt*	6 482	15 789	15 332	15 120	12 817	11 440	11 079	9 201	8 510	8 433

Värdland	Saudi Arabien	Georgien	Filippinerna	Bangladesh	Uzbekistan	Vietnam	Sri Lanka	Totalt*
USA	3 721	77	3 528	3 236	41	507	2 201	449 749
Tyskland	43	0	125	103	0	1154	143	139 562
Japan	21	0	477	423	0	61	145	116 474
Ryssland	0	4 940	11	143	4 500	395	115	95 594
Storbritannien	563	2	94	416	0	42	675	73 172
Australien	0	0	357	87	0	138	527	45 066
Frankrike	105	3	30	32	2	1054	40	42 415
Kanada	241	0	124	143	1	52	284	35 451
Kina	2	3	96	0	28	67	26	27 378
Syrien	102	0	14	0	0	0	0	25 304
Turkiet	22	19	0	48	538	0	1	23 911
Ukraina	0	240	15	0	179	269	172	22 755
Jordanien	67	0	11	1	0	0	0	22 618
Totalt*	5 703	5 520	5 477	5 388	5 301	5 126	5 108	1 352 693

Tabell 60. Europas studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland	Europa	Tyskland	Italien	Frankrike	Storbritannien	Ukraina	Spanien	Nederländerna	Österrike
USA	59 607	8 508	2 569	5 976	7 828	313	5 246	1 887	832
Tyskland	47 175	0	4 293	4 158	2 376	0	3 071	2 377	5 971
Storbritannien	40 386	7 079	2 122	6 338	0	15	2 763	1 371	247
Frankrike	35 775	5 949	3 174	0	4 194	45	3 252	842	333
Ryssland	29 411	96	0	2	0	17 411	16	0	0
Schweiz	18 345	5 704	3 969	2 681	333	11	1 259	288	788
Österrike	16 820	5 053	5 360	274	188	33	163	88	0
Italien	14 154	1 487	0	654	400	0	161	110	87
Belgien	13 486	513	3 649	2 734	281	0	1 339	1 946	27
Rumänien	8 085	350	17	16	1	273	1	1	20
Israel	6 980	237	4 459	177	175	52	481	16	60
Kanada	6 175	594	109	2 199	1 334	23	107	134	42
Ukraina	5 898	14	0	3	0	0	9	0	0
Bulgarien	5 649	19	0	1	0	279	0	0	2
Nederländerna	5 313	1 756	344	236	612	0	346	0	85
Totalt*	353 356	41 704	31 058	27 911	21 875	19 522	19 216	9 680	8 794

Värdland	Ryssland	Polen	Sverige	Portugal	Norge	Schweiz	Belgien	Rumänien	Totalt*
USA	1 582	1 424	3 226	720	2 473	1 575	882	875	449 749
Tyskland	0	2 570	592	955	1 023	1 480	790	425	139 562
Storbritannien	48	290	519	741	1 864	553	1 152	79	116 474
Frankrike	784	1 221	759	3 525	354	610	1 574	1 500	95 594
Ryssland	0	130	2	9	0	0	0	30	73 172
Schweiz	150	215	176	272	164	0	224	152	45 066
Österrike	218	475	161	35	87	216	57	236	42 415
Italien	78	199	113	28	38	1 484	231	169	35 451
Belgien	0	97	24	321	16	81	0	36	27 378
Rumänien	22	10	26	0	3	4	2	0	25 304
Israel	6	413	10	71	0	50	48	99	23 911
Kanada	179	75	144	101	89	118	100	94	22 755
Ukraina	3 956	43	3	6	0	0	0	26	22 618
Bulgarien	64	40	0	2	2	3	2	120	18 302
Nederländerna	0	91	99	92	136	93	774	35	15 000
Totalt*	8 712	8 196	7 625	7 313	7 059	6 993	6 213	5 372	1 352 693

Tabell 61. Nordamerikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland:	Nordamerika	Kanada	USA	Mexiko	Totalt*
USA	47 826	22 655	0	8 021	449 749
Storbritannien	7 915	1 287	5 161	419	95 594
Frankrike	5 772	1 091	3 392	617	139 562
Tyskland	5 505	425	4 229	258	116 474
Kanada	4 580	0	2 687	257	35 451
Kina	2 573	301	2 213	13	22 755
Japan	1 491	105	1 257	86	45 066
Spanien	1 354	67	438	448	12 578
Australien	1 101	176	903	9	42 415
Israel	1 064	105	448	383	12 253
Totalt*	87 566	27 428	25 676	10 830	1 352 693

Tabell 62. Sydamerikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland	Sydamerika	Peru	Venezuela	Columbia	Totalt*
USA	20 708	2 587	3 742	3 077	449 749
Argentina	9 505	3 275	0	0	12 678
Frankrike	4 161	365	317	796	139 562
Spanien	3 454	639	741	390	12 578
Tyskland	3 385	536	118	426	116 474
Nederländerna	1 488	18	16	26	11 389
Storbritannien	1 429	60	99	97	95 594
Israel	1 144	74	45	217	12 253
Italien	1 041	101	336	56	22 618
Totalt*	53 262	8 795	6 099	5 893	1 352 693

Tabell 63. Oceaninens studenter som studerar utomlands efter största värdland.

Värdland:	Oceanien	Nya Zeeland	Australien	Total*
Australien	6 246	4 457	0	42 415
USA	3 857	724	2 249	449 749
Nya Zeeland	1 996	0	634	4 489
Storbritannien	886	208	590	95 594
Kina	574	33	535	22 755
Kanada	359	106	225	35 451
Japan	259	50	154	45 066
Tyskland	175	28	136	116 474
Frankrike	175	25	108	139 562
Sydafrika	164	0	0	12 625
Total*	15 271	5 679	5 125	1 352 693

Tabell 64. Utländska studenter fördelade efter värdkontinent och hemkontinent.

Värdkontinent*	Europa	Asien	Afrika	Nordamerika	Sydamerika	Oceanien	Total**
Nordamerika	65 791	311 810	29 451	52 964	22 148	4 216	490 011
Europa	267 562	187 394	123 043	27 056	19 395	1 700	636 675
Asien	14 159	105 050	6 468	5 934	1 960	949	138 136
Oceanien	1 537	33 311	898	1 263	108	8 242	46 904
Sydamerika	552	0	0	0	9 505	0	12 678
Afrika	3 755	6 853	15 541	349	146	164	28 289
Total**	353 356	644 418	175 401	87 566	53 262	15 271	1 305 789

* Omfattar inte samtliga studenter från dessa kontinenter, utan endast studenter från de största länderna, därav en större siffra i totalen (som gäller samtliga studenter) längst till högre, än den sammalagda summan av värdena i raden.

** Omfattar samtliga studenter.

Tabell 65. Antal svenskar som studerar utomlands med studiemedel (endast "free movers") 1990/91–1996/97.

Land/område	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97
Danmark					254	315	392
Finland					183	161	177
Island					22	12	14
Norge					397	408	435
Färöarna					1	0	–
Norden	585	590	674	760	857	896	1 018
Belgien					161	146	109
Frankrike	1 084	1 581	2 075	2 185	2 024	1 841	2 020
Grekland					67	58	69
Irland					63	76	69
Italien	219	272	318	374	369	373	491
Luxemburg					–	2	1
Monaco					52	34	18
Nederländerna					135	125	169
Polen					83	90	93
Portugal					22	11	20
Ryssland					136	142	149
Schweiz	240	297	365	418	375	316	250
Spanien	231	379	594	794	966	1 113	1 536
Storbritannien	607	745	1 156	1 514	1 716	2 329	3 334
Tyskland	252	474	702	705	701	663	704
Ungern					118	98	103
Österrike					161	138	228
övriga länder I	298	511	850	1 104			
övriga länder II					135	186	250
Europa (ej Norden)	2 931	4 259	6 060	7 094	7 284	7 741	9 666
Afrika	4	16	31	49	46	42	50
Canada					140	116	114
Mexico					12	–	–
USA					4 659	4 838	5 245
övriga länder					31	39	48
Nordamerika*	2 261	2 873	3 889	4 884	4 842	4 993	5 407
Argentina					33	33	37
Chile					175	222	262
Uruguay					38	48	37
övriga länder					36	41	42
Sydamerika**	61	137	240	264	282	344	378
Israel					49	33	38
Japan					20	11	28
Kina					44	68	73
Thailand					18	–	–
övriga länder					110	111	93
Asien	99	168	252	271	241	223	232
Australien					248	295	439
Nya Zeeland					42	36	42
Australien/Oceanien	95	137	243	437	290	331	481
Totalt	6 036	8 179	11 389	13 759	13 842	14 570	17 232

* För åren 90/91–93/94 är ej Mellanamerika inräknat i denna kategori

** För åren 94/95–96/97 är Mellanamerika inräknat i denna kategori

Källa: CSN opublicerad statistik

Tabell 66. Fördelning av utlandsstuderande utanför utbytesprogram per ämnesområde inom de tio länder med flest svenska utlandsstuderande. Läsåret 1995/96.

	USA	Storbrit.	Frankrike	Spanien	Tyskland	Norge	Italien	Danmark	Schweiz	Australien (inkl.övr.)	Alla länder
Konstnärligt	19	17	6	1	6	29	28	39	6	9	15
Humaniora	2	39	83	93	52	5	54	10	6	7	32
Samh o bet-vet.	10	10	3	1	12	8	8	6	8	7	8
Ekonomi, adm	24	12	3	2	4	5	1	0	3	31	13
Medicin, vård	4	3	0	1	7	8	2	14	2	2	5
Teknik	5	3	0	0	4	8	0	7	1	3	3
Service	3	2	0	1	2	1	1	0	70	11	4
Övr ämnesomr.	33	14	5	1	13	36	6	24	4	30	20
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Högskoleverket, Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96, p. 86.

Tabell 67. Répartition des étudiants de nationalité étrangère dans les universités françaises par origine et par discipline en 2000-2001.

Total	UT	Médecine, pharmacie, dentaire	Sciences et STAPS	Lettres, sciences humaines	Sciences économiques, AES	Droit	Dont femmes	Total
Europe :	2,2	7,8	13,2	48,1	13,2	15,5	65,8	40 574
- Union européenne	2,3	7,0	13,5	50,2	11,1	15,8	63,3	26 798
dont :								
Allemagne	1,8	7,5	14,6	48,1	11,1	16,8	63,1	5378
Italie	2,3	9,3	17,3	47,5	10,3	13,2	62,7	3725
Espagne	1,4	6,6	15,7	54,7	9,0	12,6	60,7	3649
Grande-Bretagne	100	2,9	9,3	55,1	9,7	20,7	64,2	2788
Grèce	100	0,3	7,7	57,0	10,2	20,9	71,6	2578
Portugal	100	5,6	15,5	46,4	12,4	14,7	61,1	2218
Belgique	100	4,0	15,2	37,8	13,2	15,2	55,3	2054
Luxembourg	100	0,4	15,7	38,3	16,8	15,2	48,8	1404
- hors Union européenne	2,0	9,3	12,7	43,9	17,2	14,9	70,5	13 776
dont :								
Roumanie	100	1,7	18,8	24,4	15,6	15,7	66,8	2860
Pologne	100	3,5	8,6	53,6	13,0	17,4	80,8	2087
Bulgarie	100	0,8	10,4	35,5	29,4	18,5	67,5	1896
Russie	100	0,9	9,8	53,0	21,1	10,9	78,3	1703
Asie :	3,2	14,8	16,3	42,0	14,7	9,0	50,2	20 155
dont :								
Chine	100	2,7	15,4	42,5	31,6	4,6	52,7	3451
Liban	100	1,0	23,9	18,2	13,2	9,9	37,9	2812
Turquie	100	5,9	13,7	36,9	20,0	17,7	52,4	1815
Corée du Sud	100	1,7	7,1	77,2	5,6	6,8	63,7	1800
Japon	100	0,4	3,1	84,7	3,8	6,4	72,5	1566
Viet Nam	100	6,1	21,9	28,3	23,2	6,0	55,2	1472
Syrie	100	0,2	20,3	15,5	2,8	3,7	22,7	1416
Afrique :	5,1	13,0	23,3	25,2	20,9	12,6	40,2	69 767
dont :								
Maroc	100	8,0	26,4	23,3	21,0	9,8	38,3	21 338
Algérie	100	2,8	24,0	28,5	11,5	9,1	46,4	11 997
Tunisie	100	2,1	26,5	26,6	19,7	11,1	39,2	6 338
Sénégal	100	6,5	20,4	28,7	26,5	14,4	36,6	5 142
Cameroun	100	4,6	22,8	19,3	19,3	19,1	46,6	3 380
Côte-d'Ivoire	100	3,1	19,3	17,1	29,6	22,2	42,3	2 668
Madagascar	100	4,0	18,1	20,6	28,1	8,4	52,5	2 382
Congo	100	7,9	14,0	22,6	25,7	19,9	34	2 318
Gabon	100	1,4	26,9	33,3	18,1	15,4	44,9	1 983
Amériques :	1,2	5,9	14,0	60,0	7,3	11,6	61,2	9 993
dont :								
États-Unis d'Amérique (USA)	100	0,4	3,7	81,5	4,1	9,6	72,1	2 563
Brésil	100	0,7	19,6	55,9	5,2	11,4	59,5	1 391
Océanie	100	0,5	7,3	58,5	13,7	15,6	62,9	205
Apatrides ou non déclaré	100	9,0	16,8	43,2	10,3	10,3	49,7	155
Toutes nationalités	3,7	11,2	18,7	36,7	16,8	12,8	50,5	140 849
Proportion d'étrangers	11	4,4	8,1	10,8	14,6	10,1	10,0	

Källa: Ministère de l'Éducation nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, p 181.

TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL II

Tabell 68. Évolution du nombre d'étudiants inscrits dans l'enseignement supérieur.

	France métropolitaine						France métro. + DOM
	1980-1981	1990-1991	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2000-2001
Universités	852 837	1 171 852	1 423 801	1 404 453	1 398 551	1 405 393	1 426 939
Disciplines générales et de santé	799 170	1 097 559	1 311 160	1 290 151	1 281 529	1 286 564	1 307 693
dont : écoles d'ingénieurs dépendantes des universités	8 330	17 325	25 979	27 520	29 378	30 795	30 795
IUT	53 667	74 293	112 641	114 302	117 022	118 829	119 246
IUFM			81 305	79 811	80 120	78 054	80 184
STS	67 315	199 084	233 139	234 300	236 764	236 795	242 620
Public MEN	40 067	107 437	148 582	148 944	149 654	149 441	154 086
Public autres ministères	3 037	9 283	13 862	14 235	14 397	14 254	14 443
Privé	24 211	82 364	70 695	71 121	72 713	73 100	74 091
CPGE	40 123	67 465	78 764	77 084	76 500	75 573	76 492
Public MEN	33 650	54 925	63 184	61 216	60 999	60 666	61 524
Public autres ministères	1 779	1 419	1 728	1 737	1 716	1 678	1 678
Privé	4 694	11 121	13 852	14 131	13 785	13 229	13 290
Préparations intégrées	2 788	3 965	2 380	2 639	2 926	3 571	3 571
Écoles d'ingénieurs indépendantes des universités	28 622	40 328	53 119	55 434	56 373	58 518	58 518
Public MEN	12 005	15 461	20 239	21 022	20 962	21 742	21 742
Public autres ministères	8 127	10 865	13 496	13 928	14 219	14 670	14 670
Privé	8 490	14 002	19 384	20 484	21 192	22 106	22 106
Écoles de commerce, gestion, vente et comptabilité	15 824	46 006	46 759	51 090	56 070	63 561	63 905
Établissements d'enseignement universitaire privés	16 256	19 971	21 893	22 397	22 267	21 623	21 623
Écoles normales d'instituteurs	11 354	16 098					
Écoles normales supérieures	2 840	2 675	3 215	3 246	3 209	3 159	3 159
Écoles juridiques et administratives	6 653	7 328	6 522	6 859	7 692	9 786	9 786
Écoles supérieures artistiques et culturelles (1)	33 000	41 948	51 210	50 750	51 402	50 558	50 841
Écoles paramédicales et sociales	91 741	70 385	83 112	82 701	85 331	85 331	86 327
Autres écoles (2)	5 588	11 611	17 304	18 714	20 168	19 226	19 226
Total France métropolitaine	1 174 941	1 698 716	2 102 523	2 089 478	2 097 373	2 111 148	
Total France métropolitaine + DOM	1 181 108	1 713 680	2 132 433	2 119 162	2 128 263		2 143 191

	France métropolitaine						France métro. + DOM
	1980-1981	1990-1991	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2000-2001
Universités	72,6	69,0	67,7	67,2	66,7	66,6	66,6
Disciplines générales et de santé	68,0	64,6	62,4	61,7	61,1	60,9	61,0
dont : écoles d'ingénieurs dépendantes des universités	0,7	1,0	1,2	1,3	1,4	1,5	1,4
IUT	4,6	4,4	5,4	5,5	5,6	5,6	5,6
IUFM	0,0	0,0	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7
STS	5,7	11,7	11,1	11,2	11,3	11,2	11,3
Public MEN	3,4	6,3	7,1	7,1	7,1	7,1	7,2
Public autres ministères	0,3	0,5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Privé	2,1	4,8	3,4	3,4	3,5	3,5	3,5
CPGE	3,4	4,0	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6
Public MEN	2,9	3,2	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9
Public autres ministères	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Privé	0,4	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6
Préparations intégrées	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Écoles d'ingénieurs indépendantes des universités	2,4	2,4	2,5	2,7	2,7	2,8	2,7
Public MEN	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Public autres ministères	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Privé	0,7	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Écoles de commerce, gestion, vente et comptabilité	1,3	2,7	2,2	2,4	2,7	3,0	3,0
Établissements d'enseignement universitaire privés	1,4	1,2	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0
Écoles normales d'instituteurs	1,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Écoles normales supérieures	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Écoles juridiques et administratives	0,6	0,4	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5
Écoles supérieures artistiques et culturelles (1)	2,8	2,5	2,4	2,4	2,5	2,4	2,4
Écoles paramédicales et sociales	7,8	4,1	4,0	4,0	4,1	4,0	4,0
Autres écoles (2)	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	0,9	0,9
Total France métropolitaine	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0
Total France métropolitaine + DOM	100,5	100,9	101,4	101,4	101,5	0,0	100,0

(1) Y compris écoles supérieures d'architecture, de journalisme et de communication.

(2) Groupe non homogène (écoles vétérinaires, EHESS, autres écoles dépendant d'autres ministères, etc.).

Källa: Ministère de l'Éducation nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, p 157.

Tabell 69. Origine socioprofessionnelle des étudiants français dans les principales filières de l'enseignement supérieur en 2000-2001.

	Droit	Économie	Lettres	Sciences et STAPS	Santé	IUT	Ensemble université	CPGE (1)	STS (2)	Autres enseignements (3)	Total
Agriculteurs	1,7	2,2	1,9	2,3	2,2	3,3	2,1	2	3	2,4	2,3
Artisans, commerçants, chefs d'entreprise	8,3	8,4	6,4	6,7	5,4	8	7	7,2	9	8,8	7,5
Professions libérales, cadres supérieurs	37,6	30,5	27,4	36,3	44,4	26,5	32,7	51,4	15,1	35,6	32,0
Professions intermédiaires	13,4	14,2	17	17,7	14,7	19,9	16,4	15	17,4	13,4	16,0
Employés	13,2	13,6	13,6	12,2	6,7	15,1	12,7	8,8	16,6	8,6	12,3
Ouvriers	9,2	12,6	11,5	10,7	5	16,2	10,9	5,4	23	5,6	11,1
Retraités, inactifs	10,9	11,8	12,4	8,4	6,1	7,6	10,1	6,9	11,9	6,6	9,6
Indéterminé	5,8	6,7	9,7	5,7	15,5	3,4	8	3,3	4	19	9,2
Ensemble	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100,0
Effectifs	161 028	138 387	429 478	297 434	124 539	113 623	1 264 489	63 031	185 165	290 946	1 803 363

(1) CPGE publiques sous tutelle du ministère de l'Éducation nationale (MEN) et 91 % des CPGE privées sous tutelle du MEN.

(2) STS publiques sous tutelle du MEN et 58 % des STS privées sous tutelle du MEN.

(3) Répartition observée en 1998-1999 pour certaines formations. Les effectifs publiés dans l'édition 2000 étaient erronés.

Källa: Ministère de l'Éducation nationale, *Repères et références statistiques sur les enseignements, la formation et la recherche édition 2001*, p 157. Totalberäkning är egen bearbetning.

Tabell 70. Svenska studenter på grandes écoles de commerce, écoles de gestion och som läser ekonomi på universitet.

Skola	Adress	Antal	Besvarade
Grandes écoles de commerce			
École des Hautes Études Commerciales	HEC Jouy en Josas	10	2
École des Praticiens Supérieurs du Commerce International	EPSCI-ESSEC Cergy-Pontoise	1	1
École Européenne des Affaires, Paris	ESCP-EAP 11 arr.	1	1
École Supérieure de Commerce de Paris	ESCP-EAP 11 arr.	14	3
École Supérieure des Sciences Economiques et Commerciales	ESSEC Cergy-Pontoise	2	1
Institut de Management Hôtelier International	IMHI ESSEC Cergy-Pontoise	1	
Totalt		29	8
Écoles de gestion			
École Commerciale de la Chambre de Commerce et de l'Industrie de Paris	15 arr.	2	
École des Hautes Études Internationales	13 arr.	1	1
École Hôtelière de Paris	17 arr.	1	1
École Polytechnique Féminine	Sceaux	1	
École Supérieure de Gestion et Finance	11 arr.	1	
École Supérieure du Commerce Extérieur	La Défense	1	1
École Supérieure Libre des Sciences Commerciales Appliquées	7 arr.	13	4
European Business School-Paris	16 arr.	3	1
INST D'ENSEIGNEMENT SUP PRIVE		1	
Institut Supérieur de Communication et de Publicité	9 arr.	1	
Institut Supérieur de Gestion	16 arr.	4	3
Institut Supérieur du Commerce	17 arr.	2	
Totalt		31	10
Universitet			
Université de Paris – II – Panthéon	6 arr.		1
Université de Paris – IX – Dauphine	16 arr.		4
Université de Paris – XIII – Paris Nord	3 campus norr om Paris		1
Université d'Orléans			1
Totalt			7

Tabell 71. Skolor i Paris där det enligt CSN:s register finns svenska studenter våren 2000.

[Denna tabell är flyttad. Se Tabell 33 ovan]

Tabell 72. Typ av skola och studenternas status (utbyte eller ”free mover”).

		N	Språkkurs	Erasmus	Övriga utbyten	Totalt utbyte	Free movers	Totalt	Totalt (ej språkkurs)
Rad-%	ECP/X	9	0,0	33,3	66,7	100,0	0,0	100,0	
	HEC/ESCP/ESSEC	8	0,0	37,5	50,0	87,5	12,5	100,0	
	IEP/EHESS	11	0,0	63,6	9,1	72,7	27,3	100,0	
	GE d'ingénieurs övriga	9	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	
	Grandes écoles övriga	7	0,0	28,6	14,3	42,9	57,1	100,0	
	Universitet (Paris)	52	0,0	36,5	3,8	40,4	59,6	100,0	
	Universitet (utanför Paris)	14	0,0	50,0	0,0	50,0	50,0	100,0	
	Privata universitet	9	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	
	Handelsskolor	11	0,0	18,2	9,1	27,3	72,7	100,0	
	Konstskolor	11	0,0	9,1	0,0	9,1	90,9	100,0	
	Språkskolor	149	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	
	Totalt	290	51,4	18,3	5,2	23,4	25,2	100,0	
	Totalt (ej språkkurs)	141		37,6	10,6	48,2	51,8	100,0	
Kolumn-%	N		149	53	15	68	73	290	141
	ECP/X		0,0	5,7	40,0	13,2	0,0	3,1	6,4
	HEC/ESCP/ESSEC		0,0	5,7	26,7	10,3	1,4	2,8	5,7
	IEP/EHESS		0,0	13,2	6,7	11,8	4,1	3,8	7,8
	GE d'ingénieurs övriga		0,0	17,0	0,0	13,2	0,0	3,1	6,4
	Grandes écoles övriga		0,0	3,8	6,7	4,4	5,5	2,4	5,0
	Universitet (Paris)		0,0	35,8	13,3	30,9	42,5	17,9	36,9
	Universitet (utanför Paris)		0,0	13,2	0,0	10,3	9,6	4,8	9,9
	Privata universitet		0,0	0,0	0,0	0,0	12,3	3,1	6,4
	Handelsskolor		0,0	3,8	6,7	4,4	11,0	3,8	7,8
	Konstskolor		0,0	1,9	0,0	1,5	13,7	3,8	7,8
	Språkskolor		100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	51,4	0,0
	Totalt		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 73. Typ av utbildning och andel utbytesstudenter/free movers.

	HK-design/ konst	HK-hum-al	HK-sp-ut1	HK-sp-vet	M-med-läk/ N-vet	S-fek	S-soc/psy	S-stat/jur	T-ci	Totalt
N	15	22	149	13	12	28	14	19	18	290
Språkkurs	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	51,4
Utbyte-Erasmus	13,3	18,2	0,0	30,8	83,3	32,1	7,1	57,9	66,7	18,3
Utbyte-Övriga	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	25,0	0,0	5,3	33,3	5,2
Utbyte-totalt	13,3	18,2	0,0	30,8	91,7	57,1	7,1	63,2	100,0	23,4
Free movers	86,7	81,8	0,0	69,2	8,3	42,9	92,9	36,8	0,0	25,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 74. Relationer mellan svenska och franska högskolor, endast utbytesstudenter.

Totalt	Konstskolor	Handelsskolor	Privata universitet	Universitet totalt	Universitet (utanför Paris)	Universitet (Paris)	Grandes écoles – totalt	Grandes écoles övriga	GE d'ingénieurs övriga	IIEP/EHESS	HEC/ESCP/ ESSEC	ECP/X	N
68	1	3	0	28	7	21	36	3	9	8	7	9	N
8,8	0,0	0,0	-	17,9	0,0	23,8	2,8	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	Ej svar
8,8	100,0	0,0	-	7,1	0,0	9,5	8,3	0,0	0,0	12,5	14,3	11,1	Nej*
13,2	0,0	100,0	-	17,9	0,0	0,0	2,8	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	Regionala högskolor
8,8	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	44,4	0,0	0,0	22,2	Umeå-Linköping
36,8	0,0	0,0	-	42,9	28,6	47,6	36,1	33,3	11,1	87,5	57,1	0,0	Universitet
23,5	0,0	0,0	-	14,3	0,0	19,0	33,3	33,3	33,3	0,0	28,6	66,7	Fackhögskolor
100,0	100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Totalt

* Studenterna uppger själva att de inte läser i Frankrike via utbyte, men enligt CSN är det ett utbyte. Dessa studenter är räknade som utbytesstudenter.

Tabell 75. Utbildningar i Paris där det enligt CSN finns svenska studenter våren 2000.

CSN:s uppgift om utbildning	Justerad uppg. om baserad på enkäten	utb. Enkäten kodad, ej bortfall	Enkäten ej besvarad	Totalt	Andel besvarade enkäter
APPROVED STUDY PGM. ABROAD.	S-fek-int	1			
	S-stat	1			
	T-ci-eko-int	1			
	T-ci-tf	1			
	Total	4	4	8	50,0
ARCHITECTURE GENERAL PGM		0	4	4	0,0
CIRCUSARTIST	HK-mtd-an	1			
ECONOMICS PGM	S-fek	1			
	S-fek-int	1			
	Total	2	4	6	33,3
ELECTRIC,ELECTRONIC,ENGINEERIN		0	1	1	0,0
EXCHANGE STUDIES	M-med-läk	1	1	2	50,0
ERASMUS EXCHANGE PGM	HK-des-indus	1			
	HK-hum-al	2			
	HK-konst	1			
	HK-konst-his	1			
	HK-sp-ut2	1			
	HK-sp-vet	1			
	HK-sv-lit	1			
	HK-vet-film	1			
	J-agro	1			
	M-med-läk	5			
	N-bio-öv	1			
	N-kemi	1			
	N-mat	1			
	S-fek	5			
	S-fek-int	5			
	S-jur	1			
	S-jur-an	1			
	S-soc-k-geo	1			
	S-stat	6			
	T-ci-bygg	1			
	T-ci-eko	1			
	T-ci-eko-int	3			
	T-ci-el	4			
	T-ci-fark	1			
	T-ci-sam-ark	1			
	T-ci-tf	2			
	T-i-ospec	1			
	Total	51	52	103	49,5
EXCHANGE PGM (BY AGREEMENT)	N-fysik	1			
	S-fek	4			
	S-fek-int	1			
	T-ci-tf	1			
	Total	7	15	22	31,8
FASHION DESIGN	HK-des-mode	3	10	13	23,1
GENERAL PGM	AL-al	1			
	S-fek	1			
	Total	2	3	5	40,0
GENERAL PGM BUSINESS ADMINISTR	S-fek	6	16	22	27,3
GENERAL PGM IN BUSINESS ADM		0	1	1	0,0
GENERAL PGM IN LAW	S-jur	2	2	4	50,0
GENERAL PGM IN THE HUMANITIES	HK-sp-vet	2	0	2	100,0
GENERAL PGM OF ART STUDIES	HK-hum-al	1			
	HK-konst	2			
	S-fek-int	1			
	Total	4	6	10	40,0
GENERAL TEACHER-TRAINING PGM	PL-allmän	1	0	1	100,0
GRAPHIC ARTS PGM	Ej besvarad	0	1	1	0,0
INTERN. RELATIONS/AFFAIRS	S-jour-media	1	6	7	14,3
LANGUAGE COURSE	HK-mtd-musik	1			
	HK-sp-ut1	149			
	HK-sp-vet	1			
	Total	151	305	456	33,3
LINGUISTICS PGM	HK-sp-vet	1	0	1	100,0
MECHANICAL ENGINEERING PGM		0	1	1	0,0
MEDICAL TECHNOLOGY PGM	HK-sp-ut2	1	0	1	100,0
OTHER COMMUNICATIONS PGM		0	2	2	0,0
OTHER EU EXCHANGE PGM		0	2	2	0,0
OTHER FINE AND APPLIED ARTS	HK-des-mode	1	8	9	11,1
OTHER HUMANITIES PGM	HK-hum-al	1	2	3	33,3
OTHER NATURAL SCIENCE PGM		0	1	1	0,0
OTHER PGM COMMUNICATIONS ARTS	S-fek	1	7	8	12,5
OTHER PGM IN THE HUMANITIES	HK-hum-al	1	1	2	50,0
OTHER SERVICE TRADES PGM	ST-ho-re-al	1	0	1	100,0

CSN:s uppgift om utbildning	Justerad uppg. om utb. baserad på enkäten	Enkäten kodad, ej bortfall	Enkäten ej besvarad	Totalt	Andel besvarade enkäter
OTHER SOC,BEHAVIOR SCIENCE PGM	S-psy-soc	1	0	1	100,0
PGM BROADCASTING, TV, FILM	HK-vet-film	1	0	1	100,0
PGM BUSINESS ADM OTHER SPEC	S-fek-int	1	1	2	50,0
PGM BUSINESS ADM SPEC MARKETIN		0	1	1	0,0
PGM CIVIL ENGINEERING TEC	T-ci-tf	1	0	1	100,0
PGM CURRENT LANGUAGE LITERATUR	HK-hum-al	9			
	HK-sp-ry	1			
	HK-sp-ut2	1			
	HK-sv-lit	1			
	M-tand	1			
	Total	13	7	20	65,0
PGM IN ARCHAEOLOGY	HK-hi-ark	1	0	1	100,0
PGM IN COMPARATIVE LITERATURE		0	1	1	0,0
PGM IN DANCE	HK-mtd-musik	1	0	1	100,0
PGM IN DRAWING AND PAINTING		0	1	1	0,0
PGM IN GRAPHIC DESIGN		0	2	2	0,0
PGM IN HISTORY	HK-hi-hist	1	0	1	100,0
PGM IN HOTEL AND RESTAURANT		0	1	1	0,0
PGM IN INTERIOR DESIGN	HK-des-inred	1	1	2	50,0
PGM IN LANGUAGES/TRANSLATORS	HK-sp-ut2	1			
	HK-sp-vet	1			
	Total	2	0	2	100,0
PGM IN MUSIC	HK-mtd-musik	1	6	7	14,3
PGM IN PHILOSOPHY		0	2	2	0,0
PGM IN PHOTO & CINEMATOGRAPHY		0	1	1	0,0
PGM IN PSYCHOLOGY	S-psy	1	0	1	100,0
PGM IN PUBLIC ADMINISTRATION		0	1	1	0,0
PGM IN SOCIOLOGY	S-soc	1	0	1	100,0
PGM IN THE DRAMA	HK-mtd-teate	1	3	4	25,0
PGM INTERNATIONAL LAW	S-jur-int	1	1	2	50,0
PGM LANGUAGES CURRENT,VERNACUL	HK-hum-al	2	0	2	100,0
POLITICAL SCIENCE PGM	S-stat	3	5	8	37,5
PRE LAW PGM	S-jur-an	1	0	1	100,0
PROG."FOREIGN" LANGUAGE LITER.	HK-sp-vet	1	0	1	100,0
PROG.IN FINE AND APPLIED ARTS		0	2	2	0,0
PROG.LANGUAGE, ITS LITERATURE		0	1	1	0,0
PSYCHOLOGY PGM	S-psy	5	1	6	83,3
SOCIOLOGY PGM	S-soc	2	1	3	66,7
TEACH PGM NON-VOCATIONAL SUBJE		0	1	1	0,0

Tabell 76. Typ av utbildning, SUN-2000, justerad klassificering, och typ av skola.

		N	%	% (ej språkkurs)	ECp/X	HEC/ESCP/ ESSEC	IEP/HESS	GE d'ing öv.	Grandes écoles övriga	Grandes écoles -totalt	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Universitet totalt	Privata universitet	Handelskolor	Konstskolor	Privata utb. totalt	Språkskolor
HK-design/konst	HK-des-indus	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-des-inred	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0
	HK-des-mode	4	1,4	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0
	HK-hant	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0
	HK-konst	3	1,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	66,7	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	33,3	0,0
	HK-mtd-an	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0
	HK-mtd-musik	3	1,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	66,7	66,7	0,0
	HK-mtd-teate	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0
	Total	15	5,2	3,7	0,0	0,0	0,0	6,7	20,0	26,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	73,3	73,3	0,0
HK-hum-al	AL-al	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0
	HK-hi-ark	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-hi-hist	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-hum-al	16	5,5	3,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	75,0	12,5	87,5	12,5	0,0	0,0	12,5	0,0
	HK-konst-his	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-vet-film	2	0,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	50,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total	22	7,6	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	72,7	13,6	86,4	13,6	0,0	0,0	13,6	0,0
HK-sp-ut1	HK-sp-ut1	149	51,4	36,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Total	149	51,4	36,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
HK-sp-vet	HK-sp-ry	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-sp-ut2	4	1,4	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	75,0	0,0	75,0	25,0	0,0	0,0	25,0	0,0
	HK-sp-vet	6	2,1	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	83,3	16,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	HK-sv-lit	2	0,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	50,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total	13	4,5	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	7,7	69,2	15,4	84,6	7,7	0,0	0,0	7,7	0,0
HK-tot		199	68,6	48,7	0,0	0,0	0,0	0,5	2,0	2,5	12,6	2,5	15,1	2,0	0,0	5,5	7,5	74,9
M-med-läk/N-vet	J-agro	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	M-med-läk	6	2,1	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	M-tand	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	N-bio-öv	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	N-fysik	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	N-kemi	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	N-mat	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total	12	4,1	2,9	0,0	0,0	0,0	8,3	16,7	25,0	75,0	0,0	75,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
S-fek	S-fek-int	10	3,4	2,4	0,0	30,0	0,0	0,0	0,0	30,0	20,0	10,0	30,0	10,0	30,0	0,0	40,0	0,0
	S-fek	18	6,2	4,4	0,0	27,8	0,0	0,0	0,0	27,8	16,7	5,6	22,2	16,7	33,3	0,0	50,0	0,0
	Total	28	9,7	6,8	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	28,6	17,9	7,1	25,0	14,3	32,1	0,0	46,4	0,0
S-soc/psy	PL-allmän	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-jour-media	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0
	S-psy-soc	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-psy	6	2,1	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	83,3	16,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-soc-k-geo	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-soc	3	1,0	0,7	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	33,3	33,3	33,3	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	ST-ho-re-al	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0
	Total	14	4,8	3,4	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	7,1	57,1	21,4	78,6	7,1	7,1	0,0	14,3	0,0
S-stat/jur	S-jur-an	2	0,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-jur-int	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-jur	3	1,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	S-stat	13	4,5	3,2	0,0	0,0	76,9	0,0	0,0	76,9	0,0	15,4	15,4	0,0	7,7	0,0	7,7	0,0
	Total	19	6,6	4,6	0,0	0,0	52,6	0,0	0,0	52,6	21,1	21,1	42,1	0,0	5,3	0,0	5,3	0,0
S-tot		61	21,0	14,9	0,0	13,1	18,0	0,0	0,0	31,1	27,9	14,8	42,6	8,2	18,0	0,0	26,2	0,0
T-ci	T-ci-bygg	1	0,3	0,2	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-eko-int	4	1,4	1,0	50,0	0,0	0,0	50,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-eko	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-el	4	1,4	1,0	25,0	0,0	0,0	75,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-fark	1	0,3	0,2	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-sam-ark	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-ci-tf	5	1,7	1,2	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	80,0	20,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	T-i-ospec	1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total	18	6,2	4,4	50,0	0,0	0,0	38,9	5,6	94,4	5,6	0,0	5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totalt		290	100		3,1	2,8	3,8	3,1	2,4	15,2	17,9	4,8	22,8	3,1	3,8	3,8	10,7	51,4
Total (ej språkkurs)		141		100	7,1	7,8	7,8	6,4	5,7	34,8	38,3	10,6	48,9	7,1	9,9	7,8	24,8	-

Tabell 77. Utbildning, typ av utbildning, utbyte efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushålllets sociala klass.

				Utbildning									Typ av utb.		Utbyte				
				HK-design/konst	HK-hum-ai (Lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-läk/N-vet	S-tek	S-socpsy	S-stat/jur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbyte	Utb. totalt	Free movers	
N				15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	68	73	
Kön	man	65	22,4	33,3	4,5	19,5	7,7	41,7	21,4	14,3	21,1	66,7	15,6	33,8	35,8	53,3	39,7	12,3	
	kvinnor	225	77,6	66,7	95,5	80,5	92,3	58,3	78,6	85,7	78,9	33,3	84,4	66,2	64,2	46,7	60,3	87,7	
Ålder	-20 år	50	17,2	6,7	4,5	31,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	0,0	1,6	2,6	0,0	0,0	0,0	4,1	
	21-22 år	64	22,1	13,3	27,3	32,2	7,7	16,7	3,6	0,0	10,5	11,1	9,4	13,0	7,5	6,7	7,4	15,1	
	23-24 år	71	24,5	26,7	22,7	15,4	38,5	33,3	39,3	28,6	31,6	50,0	35,9	32,5	35,8	53,3	39,7	28,8	
	25-26 år	61	21,0	20,0	36,4	10,1	23,1	33,3	42,9	21,4	47,4	22,2	35,9	29,9	39,6	33,3	38,2	27,4	
	27 år och däröver	38	13,1	26,7	9,1	9,4	30,8	16,7	14,3	42,9	5,3	5,6	17,2	16,9	15,1	0,0	11,8	21,9	
	Ej uppg.	6	2,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Uppväxt-ort	Utomlands/Inget svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Stockholm	107	36,9	33,3	40,9	36,9	23,1	41,7	50,0	42,9	26,3	27,8	35,9	37,7	32,1	26,7	30,9	42,5	
	Göteborg/Malmö	28	9,7	13,3	4,5	9,4	15,4	0,0	10,7	7,1	10,5	16,7	9,4	10,4	9,4	26,7	13,2	6,8	
	Annan stad	97	33,4	20,0	27,3	35,6	23,1	25,0	35,7	35,7	42,1	33,3	35,9	27,3	32,1	46,7	35,3	27,4	
	Mindre samh/landsb.	51	17,6	26,7	27,3	16,1	30,8	25,0	3,6	14,3	15,8	22,2	15,6	22,1	24,5	0,0	19,1	19,2	
Far	Högre klass	162	55,9	53,3	68,2	47,7	53,8	66,7	60,7	57,1	78,9	72,2	60,9	67,5	73,6	80,0	75,0	54,8	
	Medelklass	72	24,8	26,7	27,3	28,2	38,5	16,7	14,3	7,1	15,8	27,8	18,8	23,4	20,8	13,3	19,1	23,3	
	Lägre medelklass	18	6,2	6,7	0,0	6,7	7,7	8,3	10,7	7,1	5,3	0,0	9,4	2,6	5,7	6,7	5,9	5,5	
	Högre arbetarklass	21	7,2	6,7	0,0	10,7	0,0	0,0	7,1	14,3	0,0	0,0	4,7	2,6	0,0	0,0	0,0	6,8	
	Lägre arbetarklass	10	3,4	0,0	0,0	4,7	0,0	0,0	3,6	14,3	0,0	0,0	3,1	1,3	0,0	0,0	0,0	4,1	
	Övriga	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Ej uppg.	6	2,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Mor	Högre klass	83	28,6	20,0	50,0	30,9	23,1	16,7	28,6	14,3	15,8	27,8	26,6	26,0	28,3	26,7	27,9	24,7	
	Medelklass	138	47,6	60,0	27,3	44,3	53,8	75,0	35,7	42,9	68,4	66,7	46,9	54,5	64,2	53,3	61,8	41,1	
	Lägre medelklass	36	12,4	13,3	13,6	11,4	7,7	0,0	21,4	28,6	10,5	5,6	15,6	11,7	1,9	20,0	5,9	20,5	
	Högre arbetarklass	3	1,0	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	1,9	0,0	1,5	0,0	
	Lägre arbetarklass	20	6,9	6,7	9,1	8,7	0,0	0,0	3,6	14,3	5,3	0,0	3,1	6,5	3,8	0,0	2,9	6,8	
	Övriga	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Ej uppg.	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hush.	Högre klass	181	62,4	60,0	72,7	55,7	53,8	66,7	71,4	64,3	78,9	77,8	67,2	71,4	77,4	93,3	80,9	58,9	
	Medelklass	79	27,2	33,3	27,3	30,9	38,5	25,0	10,7	21,4	21,1	22,2	23,4	23,4	20,8	6,7	17,6	28,8	
	Lägre medelklass	16	5,5	0,0	0,0	6,0	7,7	0,0	17,9	7,1	0,0	0,0	9,4	1,3	1,9	0,0	1,5	8,2	
	Högre arbetarklass	10	3,4	6,7	0,0	5,4	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	2,7	
	Lägre arbetarklass	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Övriga	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hush. komb.	Båda HKL	64	22,1	13,3	45,5	22,8	23,1	16,7	17,9	7,1	15,8	22,2	20,3	22,1	24,5	13,3	22,1	20,5	
	Far-HKL/Mor-MKL	75	25,9	26,7	9,1	19,5	23,1	50,0	32,1	28,6	52,6	44,4	29,7	35,1	43,4	46,7	44,1	21,9	
	Far-HKL/Mor-Öv	23	7,9	13,3	13,6	5,4	7,7	0,0	10,7	21,4	10,5	5,6	10,9	10,4	5,7	20,0	8,8	12,3	
	Mor-HKL/Far-Öv	19	6,5	6,7	4,5	8,1	0,0	0,0	10,7	7,1	0,0	5,6	6,3	3,9	3,8	13,3	5,9	4,1	
	Båda-MKL	44	15,2	20,0	13,6	16,8	30,8	16,7	3,6	0,0	10,5	22,2	10,9	15,6	17,0	6,7	14,7	12,3	
	Far-MKL/Mor-Öv	16	5,5	0,0	9,1	6,0	7,7	0,0	7,1	7,1	5,3	0,0	6,3	3,9	0,0	0,0	0,0	9,6	
	Mor-MKL/Far-Öv	19	6,5	13,3	4,5	8,1	0,0	8,3	0,0	14,3	5,3	0,0	6,3	3,9	3,8	0,0	2,9	6,8	
	Båda Öv-klass	30	10,3	6,7	0,0	13,4	7,7	8,3	17,9	14,3	0,0	0,0	9,4	5,2	1,9	0,0	1,5	12,3	

Tabell 78. Skoltyp I och II och huvudman efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushållets sociala klass.

			Skoltyp I			Skoltyp II											Huvudman	
																	Offentlig	Privat
N		%	Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	ECP/X	HEC/ESCP/ESSEC	IEP/IEHSS	GE d'ingénieurs öv.	Grandes écoles öv.	Univ. (Paris)	Univ. (ut. Paris)	Privata universitet	Handelsskolor	Konstskolor			
N			44	66	31	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11		102	39
Kön	man	65	22,4	47,7	13,6	19,4	66,7	25,0	36,4	55,6	57,1	15,4	7,1	0,0	27,3	27,5	20,5	
	kvinnor	225	77,6	52,3	86,4	80,6	33,3	75,0	63,6	44,4	42,9	84,6	92,9	100,0	72,7	72,5	79,5	
Ålder	-20 år	50	17,2	0,0	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	7,1	0,0	0,0	9,1	2,0	2,6
	21-22 år	64	22,1	6,8	12,1	16,1	11,1	0,0	0,0	11,1	14,3	13,5	7,1	22,2	9,1	18,2	10,8	12,8
	23-24 år	71	24,5	45,5	28,8	29,0	55,6	50,0	36,4	33,3	57,1	26,9	35,7	44,4	18,2	27,3	34,3	33,3
	25-26 år	61	21,0	34,1	37,9	19,4	22,2	50,0	45,5	22,2	28,6	38,5	35,7	0,0	45,5	9,1	35,3	25,6
	27 år och däröver	38	13,1	9,1	16,7	29,0	0,0	0,0	18,2	22,2	0,0	17,3	14,3	33,3	27,3	15,7	20,5	
	Ej uppg.	6	2,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uppväxt-ort	Utomlands/Inget svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Stockholm	107	36,9	27,3	37,9	48,4	33,3	50,0	18,2	33,3	0,0	32,7	57,1	55,6	45,5	45,5	32,4	48,7
	Göteborg/Malmö	28	9,7	15,9	4,5	12,9	11,1	12,5	18,2	22,2	14,3	5,8	0,0	11,1	18,2	9,1	8,8	12,8
	Annan stad	97	33,4	36,4	30,3	25,8	44,4	37,5	45,5	22,2	28,6	36,5	7,1	22,2	36,4	18,2	32,4	28,2
	Mindre samh/landsb.	51	17,6	18,2	22,7	12,9	11,1	0,0	18,2	11,1	57,1	19,2	35,7	11,1	0,0	27,3	22,5	10,3
Far	Högre klass	162	55,9	70,5	62,1	61,3	66,7	75,0	81,8	88,9	28,6	65,4	50,0	66,7	54,5	63,6	63,7	66,7
	Medelklass	72	24,8	22,7	21,2	19,4	33,3	12,5	18,2	11,1	42,9	21,2	21,4	11,1	27,3	18,2	23,5	15,4
	Lägre medelklass	18	6,2	4,5	6,1	6,5	0,0	12,5	0,0	0,0	14,3	5,8	7,1	0,0	9,1	9,1	4,9	7,7
	Högre arbetarklass	21	7,2	0,0	4,5	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,4	11,1	0,0	9,1	2,9	5,1
	Lägre arbetarklass	10	3,4	0,0	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	0,0	9,1	0,0	2,0	2,6
	Övriga	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ej uppg.	6	2,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mor	Högre klass	83	28,6	27,3	31,8	12,9	33,3	37,5	18,2	22,2	28,6	32,7	28,6	11,1	9,1	18,2	28,4	20,5
	Medelklass	138	47,6	65,9	47,0	38,7	55,6	50,0	72,7	77,8	71,4	46,2	50,0	22,2	36,4	54,5	54,9	41,0
	Lägre medelklass	36	12,4	4,5	9,1	35,5	11,1	0,0	9,1	0,0	0,0	9,6	7,1	55,6	36,4	18,2	8,8	25,6
	Högre arbetarklass	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Lägre arbetarklass	20	6,9	0,0	9,1	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	14,3	0,0	0,0	9,1	5,9	2,6
	Övriga	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ej uppg.	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hush.	Högre klass	181	62,4	79,5	66,7	61,3	77,8	100,0	81,8	88,9	42,9	67,3	64,3	66,7	54,5	63,6	68,6	71,8
	Medelklass	79	27,2	20,5	25,8	22,6	22,2	0,0	18,2	11,1	57,1	25,0	28,6	11,1	27,3	27,3	26,5	15,4
	Lägre medelklass	16	5,5	0,0	4,5	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0	22,2	18,2	0,0	2,9	10,3
	Högre arbetarklass	10	3,4	0,0	1,5	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	9,1	1,0	2,6
	Lägre arbetarklass	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Övriga	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hush. komb.	Båda HKL	64	22,1	18,2	27,3	12,9	22,2	12,5	18,2	22,2	14,3	30,8	14,3	11,1	9,1	18,2	23,5	15,4
	Far-HKL/Mor-MKL	75	25,9	45,5	28,8	22,6	33,3	50,0	54,5	66,7	14,3	28,8	28,6	11,1	27,3	27,3	33,3	30,8
	Far-HKL/Mor-Öv	23	7,9	6,8	6,1	25,8	11,1	12,5	9,1	0,0	0,0	5,8	7,1	44,4	18,2	18,2	6,9	20,5
	Mor-HKL/Far-Öv	19	6,5	9,1	4,5	0,0	11,1	25,0	0,0	0,0	14,3	1,9	14,3	0,0	0,0	0,0	4,9	5,1
	Båda-MKL	44	15,2	15,9	12,1	12,9	22,2	0,0	18,2	11,1	28,6	13,5	7,1	11,1	9,1	18,2	15,7	7,7
	Far-MKL/Mor-Öv	16	5,5	0,0	7,6	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	7,1	0,0	18,2	0,0	4,9	5,1
	Mor-MKL/Far-Öv	19	6,5	4,5	6,1	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	28,6	3,8	14,3	0,0	0,0	9,1	5,9	2,6
	Båda Öv-klass	30	10,3	0,0	7,6	16,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	7,1	22,2	18,2	9,1	4,9	12,8

Tabell 79. Utbildning, typ av utbildning, utbyte efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.

				Utbildning										Typ av utb.		Utbyte				
		N	%	HK-design/ konst	HK-hum-ai (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vei	M-med-läk/N-vei	S-flek	S-socpsy	S-stat/fur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbyte	Utb. total	Free movers		
		N		15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	68	73		
Far yrke	Tekniker	25	8,6	6,7	4,5	10,1	15,4	16,7	3,6	7,1	0,0	11,1	6,3	7,8	9,4	6,7	8,8	5,5		
	Civilingenjör	39	13,4	13,3	22,7	12,1	0,0	33,3	3,6	14,3	5,3	33,3	9,4	19,5	17,0	33,3	20,6	9,6		
	Läkare	20	6,9	6,7	4,5	8,1	0,0	8,3	7,1	7,1	5,3	5,6	6,3	5,2	9,4	6,7	8,8	2,7		
	Högre lärare	24	8,3	6,7	4,5	5,4	30,8	16,7	7,1	14,3	10,5	11,1	9,4	13,0	18,9	0,0	14,7	8,2		
	Företagsledare	26	9,0	6,7	22,7	6,0	7,7	0,0	17,9	7,1	15,8	5,6	12,5	11,7	5,7	20,0	8,8	15,1		
	Högre tjänstemän	53	18,3	20,0	13,6	16,1	15,4	8,3	25,0	14,3	42,1	16,7	23,4	18,2	22,6	20,0	22,1	19,2		
	Tj.män på m-nivå	34	11,7	13,3	18,2	12,1	15,4	0,0	7,1	0,0	15,8	16,7	9,4	13,0	11,3	6,7	10,3	12,3		
	Konstproducenter	13	4,5	6,7	4,5	6,0	7,7	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	3,1	2,6	0,0	0,0	0,0	5,5		
	Egna företagare	18	6,2	6,7	0,0	6,7	7,7	8,3	10,7	7,1	5,3	0,0	9,4	2,6	5,7	6,7	5,9	5,5		
	Högre arbetarklass	21	7,2	6,7	0,0	10,7	0,0	0,0	7,1	14,3	0,0	0,0	4,7	2,6	0,0	0,0	0,0	6,8		
Lägre arbetarklass	10	3,4	0,0	0,0	4,7	0,0	0,0	3,6	14,3	0,0	0,0	3,1	1,3	0,0	0,0	0,0	4,1			
Övriga/Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Mor yrke	Civ.ing./Tekniker	12	4,1	13,3	0,0	3,4	7,7	0,0	7,1	0,0	0,0	11,1	4,7	5,2	3,8	6,7	4,4	5,5		
	Läkare	14	4,8	0,0	4,5	5,4	0,0	8,3	3,6	7,1	5,3	5,6	4,7	3,9	7,5	0,0	5,9	2,7		
	Gymnasielärare	17	5,9	0,0	22,7	6,0	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	3,1	7,8	1,9	6,7	2,9	8,2		
	Universitetslärare	12	4,1	6,7	4,5	3,4	7,7	8,3	3,6	7,1	0,0	5,6	4,7	5,2	5,7	6,7	5,9	4,1		
	Högre tjänstemän	34	11,7	0,0	18,2	14,8	0,0	0,0	17,9	0,0	10,5	5,6	12,5	5,2	11,3	13,3	11,8	5,5		
	Sjuksköterska	24	8,3	13,3	9,1	6,7	0,0	25,0	10,7	0,0	15,8	5,6	9,4	10,4	13,2	6,7	11,8	8,2		
	Klasslärare	67	23,1	26,7	13,6	23,5	30,8	41,7	14,3	7,1	36,8	22,2	21,9	23,4	30,2	33,3	30,9	15,1		
	Journalister	16	5,5	13,3	0,0	4,7	15,4	0,0	7,1	14,3	0,0	5,6	6,3	6,5	5,7	6,7	5,9	6,8		
	Tj.män på m-nivå	25	8,6	6,7	4,5	7,4	0,0	8,3	0,0	21,4	15,8	27,8	6,3	13,0	13,2	0,0	10,3	9,6		
	Kontorsanställda	36	12,4	13,3	13,6	11,4	7,7	0,0	21,4	28,6	10,5	5,6	15,6	11,7	1,9	20,0	5,9	20,5		
Arbetare	23	7,9	6,7	9,1	10,1	0,0	0,0	7,1	14,3	5,3	0,0	4,7	6,5	5,7	0,0	4,4	6,8			
Övriga/Ej svar	10	3,4	0,0	0,0	3,4	15,4	8,3	7,1	0,0	0,0	0,0	6,3	1,3	0,0	0,0	0,0	6,8			
Hush.	Civilingenjörer	41	14,1	20,0	22,7	12,1	0,0	33,3	7,1	14,3	5,3	33,3	10,9	20,8	17,0	33,3	20,6	12,3		
	Läkare	21	7,2	6,7	4,5	8,1	0,0	8,3	7,1	14,3	5,3	5,6	7,8	5,2	9,4	6,7	8,8	4,1		
	Högre lärare	33	11,4	6,7	9,1	10,1	30,8	16,7	7,1	14,3	10,5	16,7	9,4	15,6	20,8	6,7	17,6	8,2		
	Företagsledare	27	9,3	6,7	22,7	6,0	7,7	0,0	21,4	7,1	15,8	5,6	14,1	11,7	7,5	20,0	10,3	15,1		
	Högre tjänstemän	59	20,3	20,0	13,6	19,5	15,4	8,3	28,6	14,3	42,1	16,7	25,0	18,2	22,6	26,7	23,5	19,2		
	Tekniker	23	7,9	6,7	4,5	9,4	15,4	16,7	0,0	7,1	0,0	11,1	4,7	7,8	7,5	6,7	7,4	5,5		
	Klasslärare	18	6,2	6,7	9,1	6,7	7,7	8,3	3,6	0,0	10,5	0,0	6,3	5,2	7,5	0,0	5,9	5,5		
	Konstproducenter	12	4,1	6,7	4,5	5,4	7,7	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	3,1	2,6	0,0	0,0	0,0	5,5		
	Tj.män på m-nivå	26	9,0	13,3	9,1	9,4	7,7	0,0	3,6	14,3	10,5	11,1	9,4	7,8	5,7	0,0	4,4	12,3		
	Småföretagare	16	5,5	0,0	0,0	6,0	7,7	0,0	17,9	7,1	0,0	0,0	9,4	1,3	1,9	0,0	1,5	8,2		
Arbetare	14	4,8	6,7	0,0	7,4	0,0	8,3	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	3,9	0,0	0,0	0,0	4,1			
Hush.	Kulturell högre klass	92	31,7	40,0	31,8	32,9	30,8	33,3	21,4	50,0	21,1	27,8	26,6	33,8	37,7	20,0	33,8	27,4		
	Kulturell medelklass	50	17,2	26,7	18,2	19,5	15,4	8,3	10,7	21,4	15,8	5,6	15,6	14,3	9,4	0,0	7,4	21,9		
	Ekonomisk hgr klass	89	30,7	20,0	40,9	22,8	23,1	33,3	50,0	14,3	57,9	50,0	40,6	37,7	39,6	73,3	47,1	31,5		
	Ekonomisk medelkl.	45	15,5	6,7	9,1	17,4	30,8	16,7	17,9	7,1	5,3	16,7	17,2	10,4	13,2	6,7	11,8	15,1		
	Arbetare	14	4,8	6,7	0,0	7,4	0,0	8,3	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	3,9	0,0	0,0	0,0	4,1		
Far	Ej svar	20	6,9	26,7	4,5	8,7	0,0	0,0	0,0	7,1	5,3	0,0	1,6	7,8	3,8	0,0	2,9	6,8		
	Folk- el grundskola	22	7,6	6,7	0,0	8,7	15,4	8,3	3,6	14,3	10,5	0,0	7,8	5,2	5,7	0,0	4,4	8,2		
	Real-, yrkesskola	42	14,5	26,7	9,1	14,8	15,4	16,7	25,0	21,4	0,0	0,0	20,3	9,1	3,8	20,0	7,4	20,5		
	Kortare högskoleutb.	54	18,6	6,7	18,2	20,1	23,1	16,7	21,4	7,1	21,1	16,7	20,3	14,3	13,2	33,3	17,6	16,4		
	Längre högskoleutb.	124	42,8	26,7	54,5	38,3	38,5	41,7	39,3	42,9	52,6	77,8	39,1	54,5	62,3	46,7	58,8	37,0		
	Forskarutb.	28	9,7	6,7	13,6	9,4	7,7	16,7	10,7	7,1	10,5	5,6	10,9	9,1	11,3	0,0	8,8	11,0		
Mor	Ej svar	18	6,2	20,0	4,5	8,1	7,7	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	3,1	5,2	3,8	0,0	2,9	5,5		
	Folk- el grundskola	15	5,2	0,0	0,0	6,7	15,4	0,0	3,6	14,3	0,0	0,0	6,3	1,3	1,9	6,7	2,9	4,1		
	Real-, yrkesskola	46	15,9	33,3	0,0	14,8	7,7	16,7	25,0	14,3	26,3	11,1	18,8	15,6	11,3	20,0	13,2	20,5		
	Kortare högskoleutb.	69	23,8	26,7	27,3	20,8	30,8	41,7	25,0	7,1	36,8	22,2	29,7	24,7	28,3	13,3	25,0	28,8		
	Längre högskoleutb.	123	42,4	13,3	59,1	43,0	30,8	25,0	42,9	50,0	36,8	61,1	35,9	46,8	47,2	53,3	48,5	35,6		
	Forskarutb.	19	6,6	6,7	9,1	6,7	7,7	16,7	3,6	7,1	0,0	5,6	6,3	6,5	7,5	6,7	7,4	5,5		
Hush. högsta	Ej svar	14	4,8	13,3	4,5	6,7	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	1,6	3,9	1,9	0,0	1,5	4,1		
	Folk- el grundskola	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
	Real-, yrkesskola	29	10,0	26,7	0,0	10,7	7,7	16,7	10,7	7,1	10,5	0,0	9,4	9,1	7,5	0,0	5,9	12,3		
	3- el 4-årigt gymn.	16	5,5	6,7	4,5	6,0	23,1	0,0	3,6	0,0	5,3	0,0	6,3	3,9	3,8	0,0	2,9	6,8		
	Kortare högskoleutb.	40	13,8	13,3	13,6	13,4	7,7	25,0	14,3	7,1	15,8	16,7	14,1	14,3	9,4	26,7	13,2	15,1		
	Längre högskoleutb.	146	50,3	33,3	59,1	47,0	38,5	33,3	60,7	57,1	57,9	72,2	50,0	57,1	62,3	66,7	63,2	45,2		
Hush. komb.	Forskarutb.	38	13,1	6,7	18,2	13,4	15,4	25,0	10,7	7,1	10,5	11,1	15,6	10,4	15,1	6,7	13,2	12,3		
	Min en forskarutb.	38	13,1	6,7	18,2	13,4	15,4	25,0	10,7	7,1	10,5	11,1	15,6	10,4	15,1	6,7	13,2	12,3		
	Båda-Lång hgsk	81	27,9	6,7	45,5	25,5	23,1	25,0	21,4	35,7	26,3	55,6	18,8	40,3	39,6	26,7	36,8	24,7		
	Far-Lg hgsk/Mor-Öv	35	12,1	20,0	4,5	10,1	7,7	8,3	17,9	7,1	26,3	16,7	15,6	13,0	18,9	13,3	17,6	11,0		
	Mor-Lg hgsk/Far-Öv	30	10,3	6,7	9,1	11,4	7,7	0,0	21,4	14,3	5,3	0,0	15,6	3,9	3,8	26,7	8,8	9,6		
Hush. komb.	En-Kort hgsk/En-Öv	56	19,3	20,0	18,2	19,5	30,8	25,0	17,9	7,1	21,1	16,7	20,3	18,2	13,2	26,7	16,2	21,9		
	Båda ej högre utb	50	17,2	40,0	4,5	20,1	15,4	16,7	10,7	28,6	10,5	0,0	14,1	14,3	9,4	0,0	7,4	20,5		

Tabell 80. Skoltyp I och II och huvudman efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.

				Typ av skola I			Typ av skola II										Huvudman	
		N	%	Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	ECP/X	HEC/ESCP/ESSEC	IEP/HESS	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata universitet	Handelsskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
		N		44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102
Far yrke	Tekniker	25	8,6	6,8	9,1	3,2	22,2	12,5	0,0	0,0	0,0	11,5	0,0	0,0	0,0	9,1	8,8	2,6
	Civilingenjör	39	13,4	20,5	15,2	6,5	33,3	12,5	18,2	22,2	14,3	19,2	0,0	0,0	0,0	18,2	16,7	10,3
	Läkare	20	6,9	9,1	4,5	3,2	0,0	12,5	9,1	22,2	0,0	5,8	0,0	11,1	0,0	0,0	5,9	5,1
	Högre lärare	24	8,3	13,6	12,1	6,5	11,1	0,0	18,2	22,2	14,3	13,5	7,1	11,1	0,0	9,1	13,7	5,1
	Företagsledare	26	9,0	9,1	12,1	16,1	11,1	25,0	9,1	0,0	0,0	11,5	14,3	33,3	9,1	9,1	9,8	17,9
	Högre tjänstemän	53	18,3	18,2	18,2	29,0	11,1	25,0	27,3	22,2	0,0	15,4	28,6	11,1	45,5	27,3	17,6	28,2
	Tj.män på m-nivå	34	11,7	13,6	9,1	12,9	11,1	0,0	18,2	11,1	28,6	5,8	21,4	11,1	18,2	9,1	11,8	10,3
	Konstproducenter	13	4,5	2,3	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	9,1	0,0	2,9	2,6
	Egna företagare	18	6,2	4,5	6,1	6,5	0,0	12,5	0,0	0,0	14,3	5,8	7,1	0,0	9,1	9,1	4,9	7,7
	Högre arbetaklass	21	7,2	0,0	4,5	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,4	11,1	0,0	9,1	2,9	5,1
Lägre arbetarklass	10	3,4	0,0	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	0,0	9,1	0,0	2,0	2,6	
Övriga/Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mor yrke	Civ.ing./Tekniker	12	4,1	6,8	3,0	6,5	11,1	0,0	0,0	11,1	14,3	1,9	7,1	0,0	9,1	9,1	4,9	5,1
	Läkare	14	4,8	4,5	4,5	3,2	11,1	0,0	9,1	0,0	0,0	5,8	0,0	11,1	0,0	0,0	4,9	2,6
	Gymnasielärare	17	5,9	2,3	10,6	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	14,3	0,0	0,0	0,0	7,8	0,0
	Universitetslärare	12	4,1	4,5	6,1	3,2	11,1	0,0	0,0	0,0	14,3	7,7	0,0	0,0	0,0	9,1	5,9	2,6
	Högre tjänstemän	34	11,7	11,4	9,1	3,2	0,0	37,5	9,1	11,1	0,0	9,6	7,1	0,0	9,1	0,0	6,9	12,8
	Sjuksköterska	24	8,3	13,6	7,6	9,7	11,1	25,0	18,2	0,0	14,3	9,6	0,0	11,1	9,1	9,1	8,8	12,8
	Klasslärare	67	23,1	25,0	24,2	16,1	22,2	12,5	27,3	11,1	57,1	23,1	28,6	0,0	18,2	27,3	26,5	12,8
	Journalister	16	5,5	6,8	6,1	6,5	0,0	12,5	0,0	22,2	0,0	3,8	14,3	11,1	0,0	9,1	5,9	7,7
	Tj.män på m-nivå	25	8,6	18,2	7,6	3,2	11,1	0,0	27,3	44,4	0,0	7,7	7,1	0,0	0,0	9,1	11,8	5,1
	Kontorsanställda	36	12,4	4,5	9,1	35,5	11,1	0,0	9,1	0,0	0,0	9,6	7,1	55,6	36,4	18,2	8,8	25,6
Arbetare	23	7,9	2,3	9,1	3,2	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	7,7	14,3	0,0	0,0	9,1	5,9	5,1	
Övriga/Ej svar	10	3,4	0,0	3,0	9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	11,1	18,2	0,0	2,0	7,7	
Hush.	Civilingenjörer	41	14,1	22,7	16,7	6,5	33,3	12,5	18,2	22,2	28,6	19,2	7,1	0,0	0,0	18,2	18,6	10,3
	Läkare	21	7,2	9,1	6,1	3,2	0,0	12,5	9,1	22,2	0,0	7,7	0,0	11,1	0,0	0,0	6,9	5,1
	Högre lärare	33	11,4	15,9	13,6	6,5	22,2	0,0	18,2	22,2	14,3	13,5	14,3	11,1	0,0	9,1	15,7	5,1
	Företagsledare	27	9,3	11,4	12,1	16,1	11,1	37,5	9,1	0,0	0,0	11,5	14,3	33,3	9,1	9,1	9,8	20,5
	Högre tjänstemän	59	20,3	20,5	18,2	29,0	11,1	37,5	27,3	22,2	0,0	15,4	28,6	11,1	45,5	27,3	17,6	30,8
	Tekniker	23	7,9	4,5	9,1	3,2	22,2	0,0	0,0	0,0	0,0	11,5	0,0	0,0	0,0	9,1	8,8	0,0
	Klasslärare	18	6,2	4,5	6,1	6,5	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	3,8	14,3	0,0	9,1	9,1	5,9	5,1
	Konstproducenter	12	4,1	2,3	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	9,1	0,0	2,9	2,6
	Tj.män på m-nivå	26	9,0	9,1	7,6	9,7	0,0	0,0	9,1	11,1	28,6	5,8	14,3	11,1	9,1	9,1	8,8	7,7
	Småföretagare	16	5,5	0,0	4,5	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0	22,2	18,2	0,0	2,9	10,3
Arbetare	14	4,8	0,0	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	7,1	0,0	0,0	9,1	2,0	2,6	
Hush.	Kulturell högre klass	92	31,7	31,8	30,3	29,0	33,3	12,5	36,4	44,4	28,6	30,8	28,6	22,2	27,3	36,4	33,3	23,1
	Kulturell medelklass	50	17,2	11,4	16,7	16,1	0,0	0,0	9,1	0,0	57,1	13,5	28,6	0,0	27,3	18,2	15,7	12,8
	Ekonomisk hgr klass	89	30,7	47,7	36,4	32,3	44,4	87,5	45,5	44,4	14,3	36,5	35,7	44,4	27,3	27,3	35,3	48,7
	Ekonomisk medelkl.	45	15,5	9,1	13,6	19,4	22,2	0,0	9,1	11,1	0,0	17,3	0,0	33,3	18,2	9,1	13,7	12,8
	Arbetare	14	4,8	0,0	3,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	7,1	0,0	0,0	9,1	2,0	2,6
Far	Ej svar	20	6,9	4,5	1,5	12,9	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	1,9	0,0	0,0	9,1	27,3	4,9	5,1
	Folk- el grundskola	22	7,6	4,5	9,1	3,2	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	9,6	7,1	0,0	0,0	9,1	7,8	2,6
	Real-, yrkesskola	42	14,5	9,1	13,6	22,6	0,0	37,5	0,0	0,0	14,3	11,5	21,4	11,1	27,3	27,3	9,8	25,6
	Kortare högskoleutb.	54	18,6	15,9	19,7	12,9	33,3	25,0	9,1	0,0	14,3	17,3	28,6	11,1	18,2	9,1	17,6	15,4
	Längre högskoleutb.	124	42,8	56,8	45,5	38,7	55,6	25,0	63,6	88,9	42,9	48,1	35,7	55,6	45,5	18,2	50,0	41,0
	Forskarutb.	28	9,7	9,1	10,6	9,7	11,1	12,5	9,1	11,1	0,0	11,5	7,1	22,2	0,0	9,1	9,8	10,3
Mor	Ej svar	18	6,2	2,3	3,0	9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	9,1	18,2	3,9	5,1
	Folk- el grundskola	15	5,2	0,0	6,1	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	7,1	0,0	9,1	0,0	3,9	2,6
	Real-, yrkesskola	46	15,9	13,6	15,2	25,8	22,2	12,5	18,2	0,0	14,3	15,4	14,3	0,0	36,4	36,4	14,7	23,1
	Kortare högskoleutb.	69	23,8	34,1	21,2	29,0	22,2	37,5	27,3	44,4	42,9	19,2	28,6	44,4	27,3	18,2	24,5	33,3
	Längre högskoleutb.	123	42,4	45,5	47,0	25,8	44,4	50,0	54,5	55,6	14,3	46,2	50,0	44,4	18,2	18,2	46,1	30,8
	Forskarutb.	19	6,6	4,5	7,6	6,5	11,1	0,0	0,0	0,0	14,3	9,6	0,0	11,1	0,0	9,1	6,9	5,1
Hush. högsta	Ej svar	14	4,8	0,0	1,5	9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	9,1	18,2	2,0	5,1
	Folk- el grundskola	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Real-, yrkesskola	29	10,0	4,5	9,1	16,1	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	7,7	14,3	0,0	18,2	27,3	7,8	12,8
	3- el 4-årigt gymn.	16	5,5	4,5	6,1	3,2	0,0	12,5	9,1	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0	0,0	9,1	4,9	5,1
	Kortare högskoleutb.	40	13,8	18,2	10,6	16,1	33,3	12,5	9,1	0,0	42,9	9,6	14,3	22,2	18,2	9,1	13,7	15,4
	Längre högskoleutb.	146	50,3	59,1	54,5	45,2	44,4	62,5	63,6	88,9	28,6	51,9	64,3	55,6	54,5	27,3	54,9	51,3
Forskarutb.	38	13,1	13,6	13,6	9,7	22,2	12,5	9,1	11,1	14,3	15,4	7,1	22,2	0,0	9,1	13,7	10,3	
Hush. komb.	Min en forskarutb.	38	13,1	13,6	13,6	9,7	22,2	12,5	9,1	11,1	14,3	15,4	7,1	22,2	0,0	9,1	13,7	10,3
	Båda-Lång hgsk	81	27,9	34,1	33,3	19,4	33,3	12,5	45,5	55,6	14,3	38,5	14,3	44,4	9,1	9,1	34,3	20,5
	Far-Lg hgsk/Mor-Öv	35	12,1	18,2	9,1	19,4	11,1	12,5	18,2	33,3	14,3	5,8	21,4	11,1	36,4	9,1	11,8	20,5
	Mor-Lg hgsk/Far-Öv	30	10,3	6,8	12,1	6,5	0,0	37,5	0,0	0,0	0,0	7,7	28,6	0,0	9,1	9,1	8,8	10,3
	En-Kort hgsk/En-Öv	56	19,3	22,7	16,7	19,4	33,3	25,0	18,2	0,0	42,9	17,3	14,3	22,2	18,2	18,2	18,6	20,5
	Båda ej högre utb	50	17,2	4,5	15,2	25,8	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	15,4	14,3	0,0	27,3	45,5	12,7	17,9

Tabell 81. Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter gymnasiestudier.

			Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status		
	N	%	HK-design/ konst	HK-hum- al (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-HK/N-vet	S-fek	S-soc/psy	S-stat/jur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Ettårig utb.	Övriga utb.	Free movers
Inget svar	7	2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Övriga	3	1,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Praktiska utbildningar	4	1,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
ES o MP	16	5,5	20,0	0,0	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9	0,0	0,0	4,1
SPEK/E	25	8,6	6,7	18,2	5,4	0,0	0,0	32,1	7,1	10,5	0,0	17,2	7,8	7,5	6,7	16,4
SPSA/S	96	33,1	26,7	40,9	38,9	23,1	0,0	25,0	35,7	47,4	5,6	28,1	26,0	22,6	13,3	32,9
SPHU/H	35	12,1	0,0	13,6	8,1	46,2	0,0	14,3	35,7	26,3	0,0	23,4	10,4	7,5	20,0	21,9
NVTE/T	12	4,1	13,3	0,0	4,7	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	6,5	5,7	6,7	1,4
NVNA/N	92	31,7	26,7	22,7	29,5	23,1	91,7	25,0	21,4	15,8	66,7	26,6	40,3	54,7	40,0	17,8
Inget svar	7	2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ej utbytesår	260	89,7	100,0	90,9	90,6	84,6	91,7	82,1	92,9	89,5	83,3	82,8	93,5	92,5	80,0	87,7
Utbytesår	23	7,9	0,0	4,5	7,4	7,7	8,3	17,9	7,1	10,5	5,6	14,1	3,9	7,5	6,7	9,6
Inget svar	5	1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
End. Sverige	268	92,4	93,3	86,4	94,6	92,3	91,7	85,7	100,0	94,7	83,3	89,1	90,9	96,2	73,3	89,0
Sve o utoml.	9	3,1	0,0	4,5	2,0	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	5,6	6,3	2,6	1,9	13,3	4,1
End. utoml.	8	2,8	6,7	4,5	2,0	7,7	8,3	0,0	0,0	5,3	0,0	3,1	3,9	1,9	0,0	5,5
Inget svar	5	1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
End. stud. i Sverige	245	84,5	93,3	81,8	87,2	84,6	83,3	67,9	92,9	84,2	77,8	75,0	87,0	88,7	66,7	79,5
Stud. i Sve + utbytesår	23	7,9	0,0	4,5	7,4	7,7	8,3	17,9	7,1	10,5	5,6	14,1	3,9	7,5	6,7	9,6
Stud. i Sve o utl	17	5,9	6,7	9,1	4,0	7,7	8,3	14,3	0,0	5,3	5,6	9,4	6,5	3,8	13,3	9,6
Inget svar	5	1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
End. stud. i Sverige	245	84,5	93,3	81,8	87,2	84,6	83,3	67,9	92,9	84,2	77,8	75,0	87,0	88,7	66,7	79,5
Stud. i Sve/utomlands	30	10,3	6,7	4,5	10,1	15,4	16,7	17,9	7,1	10,5	5,6	14,1	7,8	9,4	6,7	12,3
Stud. i Sve/Frankrike	10	3,4	0,0	9,1	1,3	0,0	0,0	14,3	0,0	5,3	5,6	9,4	2,6	1,9	13,3	6,8
Ej bet.uppg.	23	7,9	20,0	4,5	9,4	7,7	8,3	3,6	0,0	5,3	5,6	6,3	6,5	5,7	6,7	6,8
bet-utländska skola	8	2,8	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
0-3,6	51	17,6	13,3	22,7	20,1	23,1	0,0	14,3	28,6	10,5	5,6	15,6	14,3	7,5	20,0	19,2
3,7-4,2	79	27,2	20,0	18,2	29,5	30,8	16,7	28,6	42,9	31,6	11,1	32,8	18,2	22,6	6,7	30,1
4,3-4,6	77	26,6	40,0	27,3	25,5	30,8	33,3	21,4	21,4	15,8	38,9	21,9	32,5	37,7	13,3	23,3
4,7-5,0	52	17,9	6,7	13,6	14,1	7,7	33,3	32,1	7,1	31,6	33,3	20,3	23,4	26,4	46,7	13,7
Sv1-Ej svar	13	4,5	0,0	18,2	3,4	0,0	8,3	0,0	0,0	10,5	5,6	4,7	6,5	1,9	6,7	8,2
Sv1-3/G	45	15,5	20,0	9,1	13,4	23,1	16,7	25,0	35,7	5,3	11,1	20,3	15,6	13,2	13,3	21,9
Sv1-4/VG	109	37,6	46,7	36,4	36,9	38,5	25,0	28,6	42,9	42,1	50,0	39,1	37,7	39,6	46,7	35,6
Sv1-5/MVG	123	42,4	33,3	36,4	46,3	38,5	50,0	46,4	21,4	42,1	33,3	35,9	40,3	45,3	33,3	34,2
Sv2-Ej svar	26	9,0	26,7	18,2	9,4	0,0	8,3	0,0	0,0	10,5	5,6	4,7	11,7	1,9	6,7	13,7
Sv2-3/G	44	15,2	20,0	9,1	10,7	23,1	16,7	35,7	28,6	5,3	16,7	28,1	13,0	13,2	20,0	24,7
Sv2-4/VG	110	37,9	20,0	27,3	37,6	38,5	50,0	32,1	50,0	52,6	44,4	37,5	39,0	47,2	46,7	30,1
Sv2-5/MVG	110	37,9	33,3	45,5	42,3	38,5	25,0	32,1	21,4	31,6	33,3	29,7	36,4	37,7	26,7	31,5
Eng-Ej svar	12	4,1	0,0	18,2	2,7	0,0	8,3	0,0	0,0	10,5	5,6	4,7	6,5	1,9	6,7	8,2
Eng-3/G	54	18,6	33,3	18,2	16,8	15,4	16,7	17,9	42,9	15,8	11,1	18,8	22,1	9,4	26,7	27,4
Eng-4/VG	108	37,2	53,3	40,9	37,6	23,1	25,0	35,7	50,0	26,3	38,9	34,4	39,0	32,1	26,7	42,5
Eng-5/MVG	116	40,0	13,3	22,7	43,0	61,5	50,0	46,4	7,1	47,4	44,4	42,2	32,5	56,6	40,0	21,9
Ma-Ej svar	15	5,2	13,3	18,2	3,4	0,0	8,3	0,0	0,0	5,3	11,1	3,1	10,4	3,8	6,7	9,6
Ma-3/G	89	30,7	46,7	31,8	31,5	23,1	25,0	32,1	71,4	15,8	0,0	32,8	27,3	17,0	6,7	43,8
Ma-4/VG	113	39,0	33,3	36,4	38,9	76,9	41,7	35,7	21,4	47,4	27,8	43,8	35,1	49,1	26,7	34,2
Ma-5/MVG	73	25,2	6,7	13,6	26,2	0,0	25,0	32,1	7,1	31,6	61,1	20,3	27,3	30,2	60,0	12,3
B-Ej svar	12	4,1	6,7	9,1	3,4	0,0	8,3	3,6	0,0	0,0	11,1	1,6	7,8	3,8	6,7	5,5
B-Ej läst	44	15,2	33,3	13,6	18,8	7,7	8,3	3,6	7,1	10,5	11,1	9,4	13,0	5,7	0,0	17,8
B-3/G	47	16,2	20,0	13,6	16,8	7,7	8,3	25,0	28,6	0,0	16,7	20,3	11,7	13,2	13,3	17,8
B-4/VG	82	28,3	20,0	18,2	33,6	38,5	16,7	17,9	28,6	26,3	22,2	23,4	22,1	22,6	20,0	23,3
B-5/MVG	105	36,2	20,0	45,5	27,5	46,2	58,3	50,0	35,7	63,2	38,9	45,3	45,5	54,7	60,0	35,6
C-Ej svar	46	15,9	20,0	36,4	15,4	0,0	16,7	10,7	0,0	10,5	27,8	12,5	19,5	18,9	20,0	13,7
C-Ej läst	85	29,3	46,7	13,6	32,2	15,4	41,7	21,4	28,6	21,1	33,3	20,3	31,2	20,8	40,0	27,4
C-3/G	26	9,0	13,3	4,5	8,7	7,7	8,3	10,7	21,4	5,3	5,6	9,4	9,1	7,5	0,0	12,3
C-4/VG	52	17,9	13,3	13,6	17,4	53,8	8,3	17,9	35,7	10,5	5,6	26,6	11,7	13,2	0,0	26,0
C-5/MVG	81	27,9	6,7	31,8	26,2	23,1	25,0	39,3	14,3	52,6	27,8	31,3	28,6	39,6	40,0	20,5
B-Ej svar	12	4,1	6,7	9,1	3,4	0,0	8,3	3,6	0,0	0,0	11,1	1,6	7,8	3,8	6,7	5,5
B-Ej läst	44	15,2	33,3	13,6	18,8	7,7	8,3	3,6	7,1	10,5	11,1	9,4	13,0	5,7	0,0	17,8
B-Tyska	34	11,7	13,3	9,1	12,1	15,4	0,0	17,9	7,1	5,3	16,7	15,6	7,8	11,3	20,0	9,6
B-Franska	184	63,4	26,7	59,1	61,7	69,2	75,0	67,9	85,7	78,9	61,1	67,2	63,6	73,6	60,0	60,3
B-Både tyska o franska	16	5,5	20,0	9,1	4,0	7,7	8,3	7,1	0,0	5,3	0,0	6,3	7,8	5,7	13,3	6,8
C-Ej svar	54	18,6	26,7	40,9	18,1	0,0	25,0	10,7	0,0	15,8	27,8	14,1	23,4	22,6	20,0	16,4
C-Ej C-språk	83	28,6	46,7	13,6	32,2	15,4	41,7	21,4	28,6	15,8	27,8	18,8	29,9	20,8	33,3	26,0
C-Övriga	22	7,6	6,7	4,5	6,0	30,8	8,3	3,6	7,1	10,5	11,1	10,9	7,8	11,3	6,7	8,2
C-Spanska	39	13,4	6,7	13,6	13,4	0,0	0,0	21,4	35,7	21,1	0,0	15,6	11,7	9,4	6,7	17,8
C-Tyska	60	20,7	6,7	18,2	18,8	30,8	25,0	25,0	14,3	36,8	22,2	21,9	23,4	28,3	20,0	19,2
C-Franska	32	11,0	6,7	9,1	11,4	23,1	0,0	17,9	14,3	0,0	11,1	18,8	3,9	7,5	13,3	12,3

Tabell 82. Skoltyp I och II och huvudman efter gymnasiestudier.

			Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
			Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECP/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHESS	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata univ.	Handelskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
			44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102	39
Inget svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Övriga	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Praktiska utbildningar	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ES o MP	16	5,5	4,5	0,0	3,2	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	2,0	2,6
SPEK/E	25	8,6	4,5	10,6	25,8	5,4	0,0	12,5	9,1	0,0	0,0	11,5	7,1	22,2	45,5	9,1	7,8	23,1
SPSA/S	96	33,1	18,2	34,8	22,6	38,9	0,0	25,0	45,5	0,0	14,3	32,7	42,9	22,2	9,1	36,4	28,4	23,1
SPHU/H	35	12,1	11,4	19,7	16,1	8,1	0,0	12,5	27,3	0,0	14,3	17,3	28,6	33,3	18,2	0,0	17,6	12,8
NVTE/T	12	4,1	6,8	1,5	3,2	4,7	22,2	0,0	0,0	11,1	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0	9,1	4,9	0,0
NVNA/N	92	31,7	47,7	30,3	22,6	29,5	55,6	50,0	18,2	77,8	42,9	32,7	21,4	22,2	18,2	27,3	35,3	30,8
Inget svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ej utbytesår	260	89,7	88,6	92,4	80,6	90,6	77,8	87,5	90,9	88,9	100,0	92,3	92,9	55,6	81,8	100,0	91,2	82,1
Utbytesår	23	7,9	6,8	4,5	19,4	7,4	0,0	12,5	9,1	11,1	0,0	3,8	7,1	44,4	18,2	0,0	4,9	17,9
Inget svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. Sverige	268	92,4	90,9	89,4	90,3	94,6	66,7	100,0	100,0	88,9	100,0	88,5	92,9	66,7	100,0	100,0	89,2	92,3
Sve o utoml.	9	3,1	2,3	4,5	6,5	2,0	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0	22,2	0,0	0,0	3,9	5,1
End. utoml.	8	2,8	2,3	4,5	3,2	2,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	3,8	7,1	11,1	0,0	0,0	3,9	2,6
Inget svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. stud. i Sverige	245	84,5	84,1	84,8	71,0	87,2	66,7	87,5	90,9	77,8	100,0	84,6	85,7	22,2	81,8	100,0	84,3	74,4
Stud. i Sve + utbytesår	23	7,9	6,8	4,5	19,4	7,4	0,0	12,5	9,1	11,1	0,0	3,8	7,1	44,4	18,2	0,0	4,9	17,9
Stud. i Sve o utl	17	5,9	4,5	9,1	9,7	4,0	11,1	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	7,1	33,3	0,0	0,0	7,8	7,7
Inget svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. stud. i Sverige	245	84,5	84,1	84,8	71,0	87,2	66,7	87,5	90,9	77,8	100,0	84,6	85,7	22,2	81,8	100,0	84,3	74,4
Stud. i Sve/utomlands	30	10,3	9,1	7,6	19,4	10,1	0,0	12,5	9,1	22,2	0,0	7,7	7,1	55,6	9,1	0,0	7,8	17,9
Stud. i Sve/Frankrike	10	3,4	2,3	6,1	9,7	1,3	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	7,1	22,2	9,1	0,0	4,9	7,7
Ej bet.uppg.	23	7,9	2,3	4,5	16,1	9,4	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0	0,0	18,2	27,3	3,9	12,8
bet-utländska skola	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0-3,6	51	17,6	6,8	16,7	22,6	20,1	11,1	0,0	18,2	0,0	0,0	15,4	21,4	11,1	36,4	18,2	14,7	15,4
3,7-4,2	79	27,2	13,6	28,8	32,3	29,5	0,0	25,0	18,2	22,2	0,0	26,9	35,7	44,4	27,3	27,3	22,5	30,8
4,3-4,6	77	26,6	38,6	25,8	16,1	25,5	11,1	37,5	27,3	55,6	71,4	26,9	21,4	22,2	9,1	18,2	29,4	23,1
4,7-5,0	52	17,9	36,4	16,7	12,9	14,1	55,6	37,5	36,4	22,2	28,6	17,3	14,3	22,2	9,1	9,1	23,5	17,9
Sv1-Ej svar	13	4,5	2,3	9,1	3,2	3,4	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	7,1	0,0	9,1	0,0	6,9	2,6
Sv1-3/G	45	15,5	6,8	16,7	35,5	13,4	0,0	0,0	9,1	22,2	0,0	15,4	21,4	44,4	36,4	27,3	13,7	28,2
Sv1-4/VG	109	37,6	40,9	39,4	32,3	36,9	44,4	50,0	36,4	33,3	42,9	36,5	50,0	11,1	36,4	45,5	40,2	33,3
Sv1-5/MVG	123	42,4	50,0	34,8	29,0	46,3	44,4	50,0	54,5	44,4	57,1	38,5	21,4	44,4	18,2	27,3	39,2	35,9
Sv2-Ej svar	26	9,0	2,3	9,1	16,1	9,4	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	7,1	0,0	9,1	36,4	7,8	10,3
Sv2-3/G	44	15,2	9,1	18,2	38,7	10,7	11,1	12,5	0,0	22,2	0,0	17,3	21,4	22,2	63,6	27,3	14,7	33,3
Sv2-4/VG	110	37,9	45,5	42,4	19,4	37,6	33,3	50,0	45,5	44,4	57,1	42,3	42,9	44,4	9,1	9,1	42,2	28,2
Sv2-5/MVG	110	37,9	43,2	30,3	25,8	42,3	44,4	37,5	54,5	33,3	42,9	30,8	28,6	33,3	18,2	27,3	35,3	28,2
Eng-Ej svar	12	4,1	2,3	9,1	3,2	2,7	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	7,1	0,0	9,1	0,0	6,9	2,6
Eng-3/G	54	18,6	9,1	22,7	32,3	16,8	22,2	0,0	18,2	0,0	0,0	23,1	21,4	11,1	36,4	45,5	20,6	20,5
Eng-4/VG	108	37,2	34,1	37,9	38,7	37,6	33,3	25,0	18,2	33,3	71,4	32,7	57,1	33,3	45,5	36,4	36,3	38,5
Eng-5/MVG	116	40,0	54,5	30,3	25,8	43,0	33,3	75,0	63,6	66,7	28,6	34,6	14,3	55,6	9,1	18,2	36,3	38,5
Ma-Ej svar	15	5,2	6,8	9,1	3,2	3,4	11,1	0,0	0,0	11,1	14,3	9,6	7,1	0,0	0,0	9,1	7,8	5,1
Ma-3/G	89	30,7	11,4	30,3	54,8	31,5	0,0	25,0	27,3	0,0	0,0	30,8	28,6	55,6	45,5	63,6	23,5	46,2
Ma-4/VG	113	39,0	43,2	43,9	22,6	38,9	11,1	50,0	36,4	66,7	57,1	38,5	64,3	11,1	36,4	18,2	43,1	28,2
Ma-5/MVG	73	25,2	38,6	16,7	19,4	26,2	77,8	25,0	36,4	22,2	28,6	21,2	0,0	33,3	18,2	9,1	25,5	20,5
B-Ej svar	12	4,1	6,8	4,5	3,2	3,4	22,2	0,0	0,0	0,0	14,3	5,8	0,0	0,0	9,1	0,0	5,9	2,6
B-Ej läst	44	15,2	9,1	7,6	22,6	18,8	0,0	0,0	0,0	22,2	28,6	7,7	7,1	11,1	27,3	27,3	9,8	15,4
B-3/G	47	16,2	6,8	12,1	35,5	16,8	11,1	0,0	0,0	22,2	0,0	9,6	21,4	33,3	45,5	27,3	10,8	28,2
B-4/VG	82	28,3	20,5	30,3	9,7	33,6	0,0	12,5	27,3	33,3	28,6	28,8	35,7	11,1	0,0	18,2	26,5	12,8
B-5/MVG	105	36,2	56,8	45,5	29,0	27,5	66,7	87,5	72,7	22,2	28,6	48,1	35,7	44,4	18,2	27,3	47,1	41,0
C-Ej svar	46	15,9	15,9	19,7	9,7	15,4	33,3	25,0	0,0	22,2	0,0	21,2	14,3	11,1	0,0	18,2	18,6	10,3
C-Ej läst	85	29,3	29,5	18,2	38,7	32,2	44,4	25,0	18,2	33,3	28,6	15,4	28,6	33,3	27,3	54,5	21,6	38,5
C-3/G	26	9,0	4,5	9,1	16,1	8,7	0,0	0,0	9,1	11,1	0,0	7,7	14,3	0,0	27,3	18,2	7,8	12,8
C-4/VG	52	17,9	9,1	22,7	22,6	17,4	0,0	0,0	9,1	11,1	28,6	23,1	21,4	33,3	27,3	9,1	18,6	17,9
C-5/MVG	81	27,9	40,9	30,3	12,9	26,2	22,2	50,0	63,6	22,2	42,9	32,7	21,4	22,2	18,2	0,0	33,3	20,5
B-Ej svar	12	4,1	6,8	4,5	3,2	3,4	22,2	0,0	0,0	0,0	14,3	5,8	0,0	0,0	9,1	0,0	5,9	2,6
B-Ej läst	44	15,2	9,1	7,6	22,6	18,8	0,0	0,0	0,0	22,2	28,6	7,7	7,1	11,1	27,3	27,3	9,8	15,4
B-Tyska	34	11,7	11,4	6,1	22,6	12,1	22,2	12,5	9,1	11,1	0,0	3,8	14,3	33,3	18,2	18,2	6,9	23,1
B-Franska	184	63,4	63,6	77,3	41,9	61,7	55,6	62,5	81,8	55,6	57,1	76,9	78,6	44,4	45,5	36,4	72,5	46,2
B-Både tyska o franska	16	5,5	9,1	4,5	9,7	4,0	0,0	25,0	9,1	11,1	0,0	5,8	0,0	11,1	0,0	18,2	4,9	12,8
C-Ej svar	54	18,6	15,9	24,2	12,9	18,1	33,3	25,0	0,0	22,2	0,0	25,0	21,4	11,1	0,0	27,3	21,6	12,8
C-Ej C-språk	83	28,6	27,3	16,7	38,7	32,2	33,3	25,0	18,2	33,3	28,6	15,4	21,4	33,3	27,3	54,5	19,6	38,5
C-Övriga	22	7,6	9,1	12,1	3,2	6,0	0,0	0,0	9,1	22,2	14,3	9,6	21,4	0,0	0,0	9,1	10,8	5,1
C-Spanska	39	13,4	9,1	18,2	9,7	13,4	0,0	25,0	18,2	0,0	0,0	17,3	21,4	11,1	9,1	9,1	13,7	12,8
C-Tyska	60	20,7	29,5	22,7	12,9	18,8	22,2	12,5	54,5	11,1	42,9	26,9	7,1	11,1	27,3	0,0	26,5	12,8
C-Franska	32	11,0	9,1	6,1	22,6	11,4	11,1	12,5	0,0	11,1	14,3	5,8	7,1	33,3	36,4	0,0	7,8	17,9

Tabell 83. Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.

			Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status		
	N	%	HK-design/ konst	HK-hum-ai (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-läk/N-vet	S-fek	S-socpsy	S-stat/lur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbyte	Utb. totalt
Ej svar	9	3,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nej	159	54,8	60,0	36,4	69,1	30,8	66,7	39,3	7,1	26,3	55,6	34,4	44,2	52,8	60,0	26,0
Ja	122	42,1	40,0	59,1	26,8	69,2	33,3	57,1	92,9	68,4	44,4	62,5	54,5	43,4	40,0	72,6
1 termin	53	18,3	6,7	22,7	20,8	15,4	8,3	17,9	14,3	21,1	11,1	14,1	16,9	17,0	26,7	12,3
2 terminer	25	8,6	6,7	0,0	4,7	7,7	8,3	17,9	7,1	26,3	22,2	14,1	11,7	15,1	6,7	12,3
3-5 terminer	19	6,6	13,3	18,2	1,3	15,4	8,3	7,1	21,4	5,3	11,1	12,5	11,7	5,7	6,7	17,8
6+ terminer	25	8,6	13,3	18,2	0,0	30,8	8,3	14,3	50,0	15,8	0,0	21,9	14,3	5,7	0,0	30,1
Samma typ	93	32,1	33,3	59,1	23,5	38,5	25,0	35,7	71,4	42,1	22,2	43,8	39,0	20,8	26,7	58,9
Samma skola	66	22,8	26,7	45,5	18,1	61,5	8,3	17,9	42,9	15,8	11,1	34,4	22,1	7,5	13,3	45,2
Paris	89	30,7	33,3	50,0	22,8	61,5	8,3	39,3	57,1	47,4	11,1	48,4	31,2	20,8	26,7	54,8
Frankrike (ej Paris)	17	5,9	6,7	4,5	1,3	7,7	8,3	3,6	28,6	15,8	16,7	7,8	13,0	11,3	6,7	11,0
Öv länder (ej Frankrike)	16	5,5	0,0	4,5	2,7	0,0	16,7	14,3	7,1	5,3	16,7	6,3	10,4	11,3	6,7	6,8
Humaniora	14	4,8	0,0	40,9	1,3	15,4	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	9,4	7,8	0,0	0,0	16,4
Konstnärliga ämnen	7	2,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Språkkurs	65	22,4	13,3	4,5	22,8	30,8	8,3	28,6	64,3	21,1	11,1	26,6	18,2	20,8	6,7	26,0
Språk på universitetsnivå	19	6,6	0,0	22,7	1,3	23,1	0,0	3,6	21,4	15,8	11,1	9,4	14,3	7,5	6,7	16,4
Franska	72	24,8	13,3	13,6	23,5	46,2	8,3	25,0	71,4	26,3	16,7	29,7	23,4	24,5	13,3	30,1
Medicin	4	1,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ekonomi	13	4,5	0,0	0,0	0,0	15,4	0,0	35,7	0,0	5,3	0,0	18,8	1,3	7,5	6,7	11,0
Teknologi	7	2,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samhällsvetenskap	16	5,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	57,1	42,1	0,0	12,5	10,4	7,5	0,0	16,4
Ej svar	5	1,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nej	125	43,1	46,7	31,8	58,4	38,5	8,3	28,6	50,0	10,5	5,6	32,8	22,1	11,3	0,0	43,8
Ja	160	55,2	53,3	68,2	38,9	61,5	91,7	67,9	50,0	89,5	94,4	65,6	77,9	88,7	100,0	54,8
1-2 termin	43	14,8	20,0	31,8	12,8	23,1	8,3	10,7	21,4	10,5	11,1	12,5	20,8	7,5	6,7	26,0
3-4 terminer	32	11,0	13,3	9,1	8,7	23,1	25,0	10,7	0,0	21,1	11,1	15,6	11,7	15,1	13,3	12,3
5-6 terminer	42	14,5	6,7	13,6	10,7	7,7	25,0	17,9	14,3	15,8	44,4	15,6	20,8	30,2	40,0	5,5
7+ terminer	42	14,5	13,3	9,1	6,7	7,7	33,3	28,6	14,3	42,1	27,8	21,9	23,4	35,8	40,0	9,6
Samma typ	88	30,3	26,7	54,5	4,0	46,2	83,3	57,1	14,3	78,9	94,4	50,0	64,9	81,1	93,3	34,2
Humaniora	25	8,6	20,0	22,7	5,4	7,7	8,3	3,6	21,4	10,5	5,6	10,9	13,0	17,0	0,0	11,0
Konstnärliga ämnen	8	2,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Franska	47	16,2	26,7	36,4	4,0	46,2	16,7	21,4	35,7	47,4	5,6	34,4	24,7	30,2	33,3	27,4
Språk	31	10,7	0,0	31,8	8,1	23,1	8,3	3,6	14,3	21,1	5,6	9,4	16,9	18,9	0,0	12,3
Vård	10	3,4	0,0	0,0	2,7	0,0	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	9,4	0,0	1,4
Naturvetenskap	19	6,6	0,0	9,1	3,4	7,7	25,0	10,7	0,0	10,5	16,7	9,4	10,4	18,9	6,7	4,1
Ekonomi	29	10,0	6,7	0,0	4,7	7,7	0,0	57,1	0,0	10,5	11,1	26,6	6,5	20,8	46,7	5,5
Juridik	23	7,9	0,0	0,0	8,7	0,0	0,0	3,6	7,1	36,8	5,6	6,3	7,8	9,4	6,7	5,5
Psykologi	8	2,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sociologi	26	9,0	13,3	4,5	8,7	0,0	16,7	7,1	21,4	15,8	0,0	4,7	13,0	7,5	0,0	12,3
Statsvetenskap	23	7,9	0,0	0,0	6,0	7,7	0,0	7,1	0,0	57,9	0,0	9,4	10,4	18,9	0,0	5,5
Tekniska ämnen	27	9,3	0,0	0,0	5,4	0,0	8,3	3,6	0,0	0,0	94,4	1,6	23,4	20,8	53,3	0,0
Uppsala universitet	21	7,2	6,7	18,2	3,4	0,0	8,3	3,6	14,3	31,6	5,6	7,8	14,3	20,8	6,7	5,5
Lunds universitet	30	10,3	0,0	0,0	7,4	15,4	25,0	25,0	7,1	21,1	11,1	18,8	9,1	15,1	26,7	9,6
Stockholms universitet	47	16,2	26,7	31,8	8,1	30,8	16,7	25,0	21,4	31,6	11,1	21,9	27,3	26,4	6,7	27,4
Göteborgs universitet	17	5,9	20,0	4,5	6,7	7,7	0,0	3,6	0,0	0,0	5,6	3,1	6,5	3,8	13,3	4,1
Linköpings universitet	13	4,5	0,0	4,5	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	38,9	1,6	10,4	13,2	6,7	1,4
Umeå universitet	10	3,4	0,0	0,0	4,7	0,0	16,7	0,0	7,1	0,0	0,0	1,6	2,6	1,9	6,7	1,4
Övr. fackhögskolor	11	3,8	0,0	0,0	2,7	0,0	41,7	7,1	0,0	0,0	0,0	3,1	6,5	9,4	13,3	0,0
Konsthögskolor	3	1,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tekniska högskolor	12	4,1	0,0	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	38,9	0,0	9,1	3,8	33,3	0,0
Regionala högskolor	29	10,0	6,7	13,6	6,7	7,7	16,7	10,7	0,0	36,8	11,1	15,6	11,7	20,8	13,3	8,2
Regionala högskolor	20	6,9	6,7	9,1	4,7	7,7	8,3	10,7	0,0	21,1	5,6	12,5	6,5	11,3	13,3	6,8
Umeå-Linköping	18	6,2	0,0	4,5	6,0	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	38,9	3,1	9,1	11,3	6,7	2,7
Universitet	95	32,8	40,0	50,0	20,8	53,8	41,7	50,0	42,9	68,4	11,1	46,9	44,2	52,8	33,3	42,5
Fackhögskolor	26	9,0	6,7	0,0	7,4	0,0	41,7	7,1	0,0	0,0	38,9	3,1	16,9	13,2	46,7	1,4
Ej svar	2	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nej	77	26,6	20,0	9,1	43,0	7,7	8,3	17,9	0,0	0,0	5,6	10,9	7,8	7,5	0,0	12,3
End. i Sverige	89	30,7	40,0	31,8	28,9	23,1	58,3	25,0	7,1	31,6	50,0	26,6	37,7	49,1	60,0	15,1
End. utomlands	51	17,6	26,7	22,7	16,8	30,8	0,0	14,3	50,0	10,5	0,0	23,4	14,3	3,8	0,0	32,9
Både Sv o utomlands	71	24,5	13,3	36,4	10,1	38,5	33,3	42,9	42,9	57,9	44,4	39,1	40,3	39,6	40,0	39,7
End. i Sv. 1-4 term.	41	14,1	26,7	22,7	16,8	15,4	16,7	0,0	0,0	0,0	16,7	6,3	15,6	15,1	6,7	9,6
End. i Sv. 5+ term.	48	16,6	13,3	9,1	12,1	7,7	41,7	25,0	7,1	31,6	33,3	20,3	22,1	34,0	53,3	5,5
End. utl. 1-2 term.	30	10,3	6,7	0,0	16,1	0,0	0,0	7,1	7,1	10,5	0,0	6,3	2,6	0,0	0,0	8,2
End. utl. 3+ term.	21	7,2	20,0	22,7	0,7	30,8	0,0	7,1	42,9	0,0	0,0	17,2	11,7	3,8	0,0	24,7
Sv 1-2/utl. min. 1 term.	19	6,6	6,7	22,7	2,0	7,7	8,3	10,7	21,4	10,5	0,0	9,4	13,0	0,0	0,0	21,9
Sv 3+/utl. min. 1 term.	26	9,0	6,7	9,1	6,0	7,7	8,3	17,9	7,1	21,1	11,1	12,5	11,7	17,0	26,7	5,5
Sv 3+/utl2+	26	9,0	0,0	4,5	2,0	23,1	16,7	14,3	14,3	26,3	33,3	17,2	15,6	22,6	13,3	12,3

Tabell 84. Skoltyp I och II och huvudman efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.

			Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
			Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECP/X	HEC/ESCP	IEP/ EHESS	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata universitet	Handelskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
	N	%	44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102	39
Ej svar	9	3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nej	159	54,8	50,0	33,3	38,7	69,1	44,4	62,5	27,3	66,7	57,1	34,6	28,6	11,1	36,4	63,6	38,2	43,6
Ja	122	42,1	50,0	63,6	58,1	26,8	55,6	37,5	72,7	33,3	42,9	63,5	64,3	88,9	54,5	36,4	59,8	53,8
1 termin	53	18,3	15,9	18,2	9,7	20,8	22,2	25,0	18,2	11,1	0,0	17,3	21,4	11,1	9,1	9,1	16,7	12,8
2 terminer	25	8,6	15,9	9,1	16,1	4,7	22,2	12,5	18,2	22,2	0,0	9,6	7,1	22,2	18,2	9,1	10,8	17,9
3-5 terminer	19	6,6	11,4	12,1	12,9	1,3	11,1	0,0	18,2	0,0	28,6	13,5	7,1	11,1	18,2	9,1	13,7	7,7
6+ terminer	25	8,6	6,8	24,2	19,4	0,0	0,0	0,0	18,2	0,0	14,3	23,1	28,6	44,4	9,1	9,1	18,6	15,4
Samma typ	93	32,1	29,5	48,5	41,9	23,5	44,4	12,5	45,5	11,1	28,6	48,1	50,0	66,7	36,4	27,3	44,1	33,3
Samma skola	66	22,8	11,4	36,4	32,3	18,1	22,2	0,0	9,1	11,1	14,3	38,5	28,6	55,6	18,2	27,3	28,4	25,6
Paris	89	30,7	25,0	45,5	45,2	22,8	22,2	12,5	54,5	11,1	14,3	44,2	50,0	66,7	36,4	36,4	40,2	35,9
Frankrike (ej Paris)	17	5,9	13,6	12,1	3,2	1,3	11,1	12,5	9,1	22,2	14,3	11,5	14,3	0,0	9,1	0,0	11,8	7,7
Öv länder (ej Frankrike)	16	5,5	11,4	6,1	9,7	2,7	22,2	12,5	9,1	0,0	14,3	7,7	0,0	22,2	9,1	0,0	7,8	10,3
Humaniora	14	4,8	0,0	15,2	6,5	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17,3	7,1	11,1	9,1	0,0	9,8	5,1
Konstnärliga ämnen	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Språkkurs	65	22,4	20,5	24,2	19,4	22,8	0,0	25,0	36,4	22,2	14,3	23,1	28,6	22,2	27,3	9,1	21,6	23,1
Språk på universitetsnivå	19	6,6	9,1	13,6	12,9	1,3	11,1	0,0	18,2	0,0	14,3	13,5	14,3	33,3	9,1	0,0	13,7	7,7
Franska	72	24,8	25,0	28,8	22,6	23,5	0,0	25,0	45,5	22,2	28,6	30,8	21,4	33,3	27,3	9,1	27,5	23,1
Medicin	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomi	13	4,5	4,5	7,6	19,4	0,0	0,0	12,5	9,1	0,0	0,0	5,8	14,3	33,3	27,3	0,0	5,9	17,9
Teknologi	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samhällsvetenskap	16	5,5	11,4	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	45,5	0,0	0,0	15,4	21,4	0,0	0,0	0,0	15,7	0,0
Ej svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nej	125	43,1	9,1	28,8	48,4	58,4	0,0	12,5	0,0	11,1	28,6	30,8	21,4	44,4	45,5	54,5	22,5	38,5
Ja	160	55,2	90,9	71,2	48,4	38,9	100,0	87,5	100,0	88,9	71,4	69,2	78,6	55,6	45,5	45,5	77,5	59,0
1-2 termin	43	14,8	13,6	19,7	16,1	12,8	11,1	0,0	18,2	22,2	14,3	17,3	28,6	22,2	18,2	9,1	17,6	15,4
3-4 terminer	32	11,0	13,6	12,1	16,1	8,7	11,1	12,5	18,2	11,1	14,3	11,5	14,3	22,2	9,1	18,2	12,7	15,4
5-6 terminer	42	14,5	27,3	18,2	6,5	10,7	44,4	12,5	18,2	33,3	28,6	15,4	28,6	0,0	9,1	9,1	21,6	10,3
7+ terminer	42	14,5	36,4	21,2	6,5	6,7	33,3	62,5	45,5	22,2	14,3	25,0	7,1	0,0	9,1	9,1	25,5	15,4
Samma typ	88	30,3	84,1	59,1	19,4	4,0	100,0	87,5	90,9	77,8	57,1	63,5	42,9	0,0	27,3	27,3	66,7	35,9
Humaniora	25	8,6	13,6	13,6	6,5	5,4	0,0	12,5	27,3	22,2	0,0	13,5	14,3	0,0	0,0	18,2	13,7	7,7
Konstnärliga ämnen	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Franska	47	16,2	18,2	37,9	25,8	4,0	11,1	25,0	45,5	0,0	0,0	36,5	42,9	22,2	18,2	36,4	30,4	25,6
Språk	31	10,7	11,4	18,2	6,5	8,1	0,0	0,0	36,4	11,1	0,0	19,2	14,3	11,1	9,1	0,0	16,7	5,1
Vård	10	3,4	0,0	9,1	0,0	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,9	0,0
Naturvetenskap	19	6,6	15,9	9,1	3,2	3,4	11,1	12,5	18,2	22,2	14,3	11,5	0,0	11,1	0,0	0,0	11,8	5,1
Ekonomi	29	10,0	25,0	9,1	16,1	4,7	11,1	87,5	18,2	11,1	0,0	9,6	7,1	11,1	27,3	9,1	9,8	30,8
Juridik	23	7,9	11,4	7,6	0,0	8,7	11,1	12,5	27,3	0,0	0,0	9,6	0,0	0,0	0,0	0,0	8,8	2,6
Psykologi	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sociologi	26	9,0	11,4	7,6	9,7	8,7	0,0	0,0	36,4	0,0	14,3	9,6	0,0	0,0	18,2	9,1	9,8	7,7
Statsvetenskap	23	7,9	20,5	6,1	3,2	6,0	0,0	12,5	72,7	0,0	0,0	3,8	14,3	11,1	0,0	0,0	11,8	5,1
Tekniska ämnen	27	9,3	40,9	1,5	0,0	5,4	100,0	12,5	0,0	66,7	28,6	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	15,7	7,7
Uppsala universitet	21	7,2	18,2	10,6	3,2	3,4	11,1	0,0	54,5	0,0	14,3	13,5	0,0	0,0	0,0	9,1	14,7	2,6
Lunds universitet	30	10,3	11,4	18,2	6,5	7,4	0,0	37,5	9,1	0,0	14,3	23,1	0,0	11,1	9,1	0,0	13,7	12,8
Stockholms universitet	47	16,2	27,3	24,2	22,6	8,1	11,1	37,5	45,5	33,3	0,0	23,1	28,6	22,2	18,2	27,3	24,5	25,6
Göteborgs universitet	17	5,9	6,8	3,0	6,5	6,7	11,1	12,5	0,0	0,0	14,3	1,9	7,1	0,0	0,0	18,2	3,9	7,7
Linköpings universitet	13	4,5	18,2	1,5	0,0	2,7	33,3	0,0	9,1	44,4	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	2,6
Umeå universitet	10	3,4	2,3	3,0	0,0	4,7	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	1,9	7,1	0,0	0,0	0,0	2,9	0,0
Övr. fackhögskolor	11	3,8	6,8	6,1	0,0	2,7	0,0	25,0	0,0	0,0	14,3	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	5,1
Konsthögskolor	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekniska högskolor	12	4,1	15,9	0,0	0,0	3,4	66,7	0,0	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,9	0,0
Regionala högskolor	29	10,0	13,6	15,2	9,7	6,7	0,0	0,0	27,3	11,1	28,6	11,5	28,6	11,1	18,2	0,0	14,7	10,3
Regionala högskolor	20	6,9	6,8	10,6	9,7	4,7	0,0	0,0	9,1	11,1	14,3	5,8	28,6	11,1	18,2	0,0	8,8	10,3
Umeå-Linköping	18	6,2	15,9	3,0	0,0	6,0	33,3	0,0	0,0	44,4	0,0	1,9	7,1	0,0	0,0	0,0	7,8	2,6
Universitet	95	32,8	45,5	51,5	32,3	20,8	0,0	62,5	90,9	22,2	42,9	53,8	42,9	33,3	27,3	36,4	48,0	38,5
Fackhögskolor	26	9,0	22,7	6,1	3,2	7,4	66,7	25,0	0,0	11,1	14,3	7,7	0,0	0,0	0,0	9,1	12,7	5,1
Ej svar	2	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nej	77	26,6	6,8	4,5	22,6	43,0	0,0	12,5	0,0	11,1	14,3	5,8	0,0	0,0	36,4	27,3	4,9	20,5
End. i Sverige	89	30,7	43,2	31,8	19,4	28,9	44,4	50,0	27,3	55,6	42,9	30,8	35,7	11,1	9,1	36,4	35,3	25,6
End. utomlands	51	17,6	2,3	24,2	29,0	16,8	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	25,0	21,4	44,4	18,2	27,3	17,6	20,5
Både Sv o utomlands	71	24,5	47,7	39,4	29,0	10,1	55,6	37,5	72,7	33,3	28,6	38,5	42,9	44,4	36,4	9,1	42,2	33,3
End. i Sv. 1-4 term.	41	14,1	11,4	10,6	12,9	16,8	11,1	0,0	0,0	33,3	14,3	9,6	14,3	11,1	0,0	27,3	10,8	12,8
End. i Sv. 5+ term.	48	16,6	31,8	21,2	6,5	12,1	33,3	50,0	27,3	22,2	28,6	21,2	21,4	0,0	9,1	9,1	24,5	12,8
End. utl. 1-2 term.	30	10,3	0,0	3,0	12,9	16,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	7,1	22,2	9,1	9,1	2,0	10,3
End. utl. 3+ term.	21	7,2	2,3	21,2	16,1	0												

Tabell 85. Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.

		Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status		
		HK-design/ konst	HK-hum-al (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-läk/N-vet	S-fek	S-socpsy	S-stat/lur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbyte	Free movers
N	%	15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	73
Inv-Har invandrat	16 5,5	0,0	9,1	3,4	15,4	16,7	3,6	14,3	5,3	5,6	9,4	6,5	7,5	0,0	9,6
Inv-Far invandrat	41 14,1	6,7	9,1	13,4	7,7	16,7	14,3	42,9	15,8	11,1	17,2	13,0	9,4	6,7	20,5
Inv-Mor invandrat	40 13,8	0,0	13,6	12,8	23,1	8,3	21,4	21,4	5,3	22,2	18,8	11,7	17,0	0,0	16,4
H-inv-Ej invandrat	227 78,3	93,3	81,8	78,5	76,9	83,3	75,0	57,1	84,2	72,2	73,4	81,8	79,2	93,3	74,0
H-inv-Mor ja/Far nej	22 7,6	0,0	9,1	8,1	15,4	0,0	10,7	0,0	0,0	16,7	9,4	5,2	11,3	0,0	5,5
H-inv-Mor nej/Far ja	23 7,9	6,7	4,5	8,7	0,0	8,3	3,6	21,4	10,5	5,6	7,8	6,5	3,8	6,7	9,6
H-inv-Båda invandrat	18 6,2	0,0	4,5	4,7	7,7	8,3	10,7	21,4	5,3	5,6	9,4	6,5	5,7	0,0	11,0
H-inv-Ingen invandrat	227 78,3	93,3	81,8	78,5	76,9	83,3	75,0	57,1	84,2	72,2	73,4	81,8	79,2	93,3	74,0
H-inv-Sve/En för. inv.	40 13,8	6,7	9,1	14,8	7,7	8,3	14,3	21,4	10,5	22,2	15,6	10,4	13,2	6,7	13,7
H-inv-Sve/Båda för inv.	10 3,4	0,0	0,0	3,4	7,7	0,0	7,1	14,3	0,0	0,0	4,7	2,6	0,0	0,0	6,8
H-inv-Inv/Minst en för inv.	13 4,5	0,0	9,1	3,4	7,7	8,3	3,6	7,1	5,3	5,6	6,3	5,2	7,5	0,0	5,5
F-st-Norden	8 2,8	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-st-Västeuropa	39 13,4	6,7	31,8	9,4	23,1	8,3	17,9	21,4	21,1	5,6	18,8	16,9	18,9	0,0	20,5
F-st-Östeuropa	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-st-USA	11 3,8	13,3	9,1	2,7	7,7	8,3	3,6	0,0	0,0	0,0	6,3	3,9	5,7	0,0	5,5
M-st-Norden	16 5,5	0,0	9,1	5,4	7,7	0,0	3,6	0,0	5,3	16,7	6,3	5,2	5,7	6,7	5,5
M-st-Västeuropa	44 15,2	6,7	22,7	13,4	38,5	0,0	21,4	21,4	5,3	16,7	21,9	13,0	11,3	13,3	21,9
M-st-Östeuropa	7 2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-st-USA	9 3,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Norden	19 6,6	0,0	13,6	5,4	0,0	0,0	17,9	0,0	10,5	5,6	10,9	5,2	5,7	6,7	9,6
F-ar-Västeuropa	58 20,0	6,7	22,7	20,1	23,1	16,7	25,0	28,6	21,1	11,1	26,6	14,3	18,9	13,3	21,9
F-ar-Östeuropa	14 4,8	0,0	9,1	3,4	0,0	8,3	3,6	14,3	5,3	11,1	6,3	6,5	7,5	0,0	6,8
F-ar-USA	22 7,6	6,7	13,6	4,0	7,7	25,0	14,3	0,0	15,8	5,6	15,6	7,8	17,0	13,3	6,8
F-ar-Övriga Nordamerika	3 1,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Central- o Sydäm.	5 1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Afrika	14 4,8	0,0	4,5	4,7	7,7	0,0	7,1	0,0	10,5	5,6	6,3	3,9	5,7	6,7	4,1
F-ar-Asien	14 4,8	0,0	4,5	4,0	15,4	0,0	3,6	7,1	10,5	5,6	7,8	3,9	11,3	0,0	2,7
F-ar-Australien	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Norden	15 5,2	0,0	13,6	4,7	7,7	8,3	7,1	7,1	0,0	0,0	6,3	5,2	3,8	0,0	8,2
M-ar-Västeuropa	43 14,8	13,3	22,7	14,1	30,8	8,3	14,3	14,3	5,3	16,7	14,1	16,9	13,2	13,3	17,8
M-ar-Östeuropa	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-USA	11 3,8	0,0	13,6	2,0	0,0	25,0	7,1	0,0	0,0	0,0	7,8	3,9	7,5	6,7	4,1
M-ar-Övriga Nordamerika	2 0,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Central- o Sydäm.	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Afrika	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Asien	7 2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Australien	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-Ej studerat	226 77,9	86,7	54,5	82,6	76,9	75,0	71,4	64,3	73,7	88,9	70,3	75,3	73,6	100,0	67,1
F-st-Afrika/Asien/Sydäm.	11 3,8	0,0	4,5	2,7	0,0	8,3	3,6	14,3	5,3	5,6	4,7	5,2	5,7	0,0	5,5
F-st-Europa	42 14,5	0,0	31,8	12,1	15,4	8,3	21,4	21,4	21,1	5,6	18,8	15,6	15,1	0,0	21,9
F-st-USA/Australien	11 3,8	13,3	9,1	2,7	7,7	8,3	3,6	0,0	0,0	0,0	6,3	3,9	5,7	0,0	5,5
M-st-Ej studerat	219 75,5	93,3	59,1	77,2	46,2	83,3	78,6	71,4	84,2	72,2	70,3	76,6	75,5	86,7	69,9
M-st-Afrika/Asien/Sydäm.	12 4,1	0,0	9,1	3,4	7,7	8,3	0,0	7,1	5,3	5,6	3,1	6,5	7,5	0,0	4,1
M-st-Europa	50 17,2	6,7	22,7	16,1	38,5	0,0	21,4	21,4	10,5	22,2	23,4	14,3	13,2	13,3	23,3
M-st-USA/Australien	9 3,1	0,0	9,1	3,4	7,7	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	2,6	3,8	0,0	2,7
Ej studerat	194 66,9	80,0	54,5	68,5	46,2	75,0	64,3	57,1	73,7	72,2	59,4	70,1	66,0	86,7	60,3
Mor ja/Far nej	32 11,0	6,7	0,0	14,1	30,8	0,0	7,1	7,1	0,0	16,7	10,9	5,2	7,5	13,3	6,8
Mor nej/Far ja	25 8,6	13,3	4,5	8,7	0,0	8,3	14,3	14,3	10,5	0,0	10,9	6,5	9,4	0,0	9,6
Båda ja	39 13,4	0,0	40,9	8,7	23,1	16,7	14,3	21,4	15,8	11,1	18,8	18,2	17,0	0,0	23,3
F-Ej arbetat utomlands	191 65,9	86,7	59,1	69,1	53,8	50,0	57,1	57,1	57,9	77,8	53,1	70,1	54,7	66,7	67,1
F-Arbetat i ett område	71 24,5	13,3	22,7	24,2	38,5	50,0	21,4	35,7	21,1	11,1	26,6	23,4	32,1	26,7	19,2
F-Arbetat i 2 områden	13 4,5	0,0	9,1	2,0	7,7	0,0	10,7	7,1	10,5	5,6	12,5	2,6	7,5	6,7	6,8
F-Arbetat i minst 3 omr.	15 5,2	0,0	9,1	4,7	0,0	0,0	10,7	0,0	10,5	5,6	7,8	3,9	5,7	0,0	6,8
M-Ej arbetat utomlands	215 74,1	80,0	50,0	76,5	61,5	58,3	75,0	71,4	89,5	83,3	73,4	70,1	71,7	80,0	69,9
M-Arbetat i ett område	61 21,0	20,0	40,9	19,5	30,8	25,0	21,4	21,4	10,5	11,1	21,9	23,4	20,8	20,0	24,7
M-Arbetat minst i 2 omr.	14 4,8	0,0	9,1	4,0	7,7	16,7	3,6	7,1	0,0	5,6	4,7	6,5	7,5	0,0	5,5
Ej arbetat	163 56,2	73,3	36,4	61,1	38,5	41,7	42,9	42,9	57,9	77,8	42,2	58,4	49,1	53,3	52,1
Mor ja/Far nej	28 9,7	13,3	22,7	8,1	15,4	8,3	14,3	14,3	0,0	0,0	10,9	11,7	5,7	13,3	15,1
Mor nej/Far ja	52 17,9	6,7	13,6	15,4	23,1	16,7	32,1	28,6	31,6	5,6	31,3	11,7	22,6	26,7	17,8
Båda ja	47 16,2	6,7	27,3	15,4	23,1	33,3	10,7	14,3	10,5	16,7	15,6	18,2	22,6	6,7	15,1
F-Ej arb/stud	172 59,3	80,0	40,9	64,4	53,8	50,0	50,0	42,9	47,4	72,2	48,4	58,4	47,2	66,7	56,2
F-Stud ja/Arb nej	19 6,6	6,7	18,2	4,7	0,0	0,0	7,1	14,3	10,5	5,6	4,7	11,7	7,5	0,0	11,0
F-Stud nej/Arb ja	54 18,6	6,7	13,6	18,1	23,1	25,0	21,4	21,4	26,3	16,7	21,9	16,9	26,4	33,3	11,0
F-Både stud o Arb	45 15,5	6,7	27,3	12,8	23,1	25,0	21,4	21,4	15,8	5,6	25,0	13,0	18,9	0,0	21,9
M-Ej arb/stud	179 61,7	80,0	36,4	63,8	38,5	58,3	64,3	57,1	78,9	61,1	59,4	59,7	60,4	66,7	57,5
M-Stud ja/Arb nej	36 12,4	0,0	13,6	12,8	23,1	0,0	10,7	14,3	10,5	22,2	14,1	10,4	11,3	13,3	12,3
M-Stud nej/Arb ja	40 13,8	13,3	22,7	13,4	7,7	25,0	14,3	14,3	5,3	11,1	10,9	16,9	15,1	20,0	12,3
M-Både stud o Arb	35 12,1	6,7	27,3	10,1	30,8	16,7	10,7	14,3	5,3	5,6	15,6	13,0	13,2	0,0	17,8

Tabell 86. Skoltyp I och II och huvudman efter Invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.

		Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
		Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECP/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHES	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata universitet	Handelsskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
N	%	44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102	39
Inv-Har invandrat	16 5,5	4,5	10,6	6,5	3,4	0,0	0,0	9,1	11,1	0,0	9,6	14,3	11,1	9,1	0,0	8,8	5,1
Inv-Far invandrat	41 14,1	11,4	15,2	19,4	13,4	11,1	0,0	18,2	11,1	14,3	15,4	14,3	44,4	18,2	0,0	13,7	17,9
Inv-Mor invandrat	40 13,8	11,4	15,2	19,4	12,8	11,1	0,0	9,1	33,3	0,0	13,5	21,4	44,4	18,2	0,0	12,7	20,5
H-inv-Ej invandrat	227 78,3	81,8	77,3	74,2	78,5	77,8	100,0	81,8	66,7	85,7	78,8	71,4	44,4	72,7	100,0	79,4	74,4
H-inv-Mor ja/Far nej	22 7,6	6,8	7,6	6,5	8,1	11,1	0,0	0,0	22,2	0,0	5,8	14,3	11,1	9,1	0,0	6,9	7,7
H-inv-Mor nej/Far ja	23 7,9	6,8	7,6	6,5	8,7	11,1	0,0	9,1	0,0	14,3	7,7	7,1	11,1	9,1	0,0	7,8	5,1
H-inv-Båda invandrat	18 6,2	4,5	7,6	12,9	4,7	0,0	0,0	9,1	11,1	0,0	7,7	7,1	33,3	9,1	0,0	5,9	12,8
H-inv-Ingen invandrat	227 78,3	81,8	77,3	74,2	78,5	77,8	100,0	81,8	66,7	85,7	78,8	71,4	44,4	72,7	100,0	79,4	74,4
H-inv-Sve/En för. inv.	40 13,8	13,6	12,1	12,9	14,8	22,2	0,0	9,1	22,2	14,3	11,5	14,3	22,2	18,2	0,0	12,7	12,8
H-inv-Sve/Båda för inv.	10 3,4	0,0	3,0	9,7	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	22,2	9,1	0,0	2,0	7,7
H-inv-Inv/Minst en för inv.	13 4,5	4,5	7,6	3,2	3,4	0,0	0,0	9,1	11,1	0,0	5,8	14,3	11,1	0,0	0,0	5,9	5,1
F-st-Norden	8 2,8	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-st-Västeuropa	39 13,4	6,8	21,2	25,8	9,4	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	19,2	28,6	55,6	18,2	9,1	16,7	20,5
F-st-Östeuropa	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-st-USA	11 3,8	0,0	6,1	9,7	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	7,1	11,1	0,0	18,2	3,9	7,7
M-st-Norden	16 5,5	6,8	6,1	3,2	5,4	22,2	0,0	0,0	11,1	0,0	3,8	14,3	11,1	0,0	0,0	5,9	5,1
M-st-Västeuropa	44 15,2	11,4	18,2	22,6	13,4	11,1	12,5	9,1	22,2	0,0	23,1	0,0	55,6	9,1	9,1	15,7	20,5
M-st-Östeuropa	7 2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-st-USA	9 3,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Norden	19 6,6	4,5	7,6	12,9	5,4	0,0	12,5	0,0	11,1	0,0	5,8	14,3	33,3	9,1	0,0	5,9	12,8
F-ar-Västeuropa	58 20,0	13,6	22,7	22,6	20,1	0,0	25,0	9,1	33,3	0,0	25,0	14,3	55,6	18,2	0,0	18,6	23,1
F-ar-Östeuropa	14 4,8	6,8	6,1	6,5	3,4	0,0	0,0	9,1	22,2	0,0	5,8	7,1	11,1	9,1	0,0	6,9	5,1
F-ar-USA	22 7,6	9,1	9,1	19,4	4,0	0,0	0,0	18,2	11,1	14,3	7,7	14,3	33,3	18,2	9,1	9,8	15,4
F-ar-Övriga Nordamerika	3 1,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Central- o Sydäm.	5 1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-ar-Afrika	14 4,8	6,8	4,5	3,2	4,7	11,1	12,5	9,1	0,0	0,0	1,9	14,3	11,1	0,0	0,0	4,9	5,1
F-ar-Asien	14 4,8	4,5	7,6	3,2	4,0	0,0	12,5	0,0	11,1	0,0	7,7	7,1	0,0	9,1	0,0	4,9	7,7
F-ar-Australien	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Norden	15 5,2	0,0	9,1	6,5	4,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	7,1	22,2	0,0	0,0	5,9	5,1
M-ar-Västeuropa	43 14,8	15,9	16,7	12,9	14,1	0,0	25,0	9,1	33,3	14,3	19,2	7,1	22,2	0,0	18,2	15,7	15,4
M-ar-Östeuropa	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-USA	11 3,8	4,5	6,1	6,5	2,0	0,0	12,5	0,0	0,0	14,3	5,8	7,1	11,1	9,1	0,0	4,9	7,7
M-ar-Övriga Nordamerika	2 0,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Central- o Sydäm.	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Afrika	6 2,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Asien	7 2,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M-ar-Australien	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
F-Ej studerat	226 77,9	90,9	66,7	61,3	82,6	100,0	100,0	81,8	77,8	100,0	69,2	57,1	22,2	72,7	81,8	75,5	66,7
F-st-Afrika/Asien/Sydäm.	11 3,8	2,3	7,6	3,2	2,7	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	7,7	7,1	0,0	9,1	0,0	4,9	5,1
F-st-Europa	42 14,5	6,8	19,7	25,8	12,1	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	17,3	28,6	66,7	18,2	0,0	15,7	20,5
F-st-USA/Australien	11 3,8	0,0	6,1	9,7	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	7,1	11,1	0,0	18,2	3,9	7,7
M-st-Ej studerat	219 75,5	84,1	66,7	74,2	77,2	77,8	87,5	90,9	66,7	100,0	65,4	71,4	33,3	90,9	90,9	73,5	74,4
M-st-Afrika/Asien/Sydäm.	12 4,1	2,3	9,1	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	7,7	14,3	0,0	0,0	0,0	5,9	2,6
M-st-Europa	50 17,2	13,6	19,7	22,6	16,1	22,2	12,5	9,1	22,2	0,0	21,2	14,3	55,6	9,1	9,1	17,6	20,5
M-st-USA/Australien	9 3,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ej studerat	194 66,9	81,8	59,1	54,8	68,5	77,8	87,5	81,8	66,7	100,0	59,6	57,1	22,2	63,6	72,7	67,6	59,0
Mor ja/Far nej	32 11,0	9,1	7,6	6,5	14,1	22,2	12,5	0,0	11,1	0,0	9,6	0,0	0,0	9,1	9,1	7,8	7,7
Mor nej/Far ja	25 8,6	2,3	7,6	19,4	8,7	0,0	0,0	9,1	0,0	0,0	5,8	14,3	11,1	27,3	18,2	5,9	15,4
Båda ja	39 13,4	6,8	25,8	19,4	8,7	0,0	0,0	9,1	22,2	0,0	25,0	28,6	66,7	0,0	0,0	18,6	17,9
F-Ej arbetat utomlands	191 65,9	72,7	57,6	58,1	69,1	88,9	62,5	72,7	55,6	85,7	57,7	57,1	33,3	45,5	90,9	63,7	59,0
F-Arbetat i ett område	71 24,5	18,2	30,3	22,6	24,2	11,1	25,0	18,2	22,2	14,3	32,7	21,4	22,2	36,4	9,1	26,5	20,5
F-Arbetat i 2 områden	13 4,5	2,3	9,1	9,7	2,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	7,7	14,3	11,1	18,2	0,0	5,9	10,3
F-Arbetat i minst 3 omr.	15 5,2	6,8	3,0	9,7	4,7	0,0	12,5	9,1	11,1	0,0	1,9	7,1	33,3	0,0	0,0	3,9	10,3
M-Ej arbetat utomlands	215 74,1	79,5	65,2	74,2	76,5	100,0	62,5	90,9	66,7	71,4	63,5	71,4	55,6	90,9	72,7	71,6	71,8
M-Arbetat i ett område	61 21,0	18,2	25,8	22,6	19,5	0,0	37,5	9,1	22,2	28,6	26,9	21,4	33,3	9,1	27,3	22,5	23,1
M-Arbetat minst i 2 omr.	14 4,8	2,3	9,1	3,2	4,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	7,1	11,1	0,0	0,0	5,9	5,1
Ej arbetat	163 56,2	63,6	45,5	45,2	61,1	88,9	25,0	72,7	55,6	71,4	42,3	57,1	22,2	36,4	72,7	53,9	43,6
Mor ja/Far nej	28 9,7	9,1	12,1	12,9	8,1	0,0	37,5	0,0	0,0	14,3	15,4	0,0	11,1	9,1	18,2	9,8	15,4
Mor nej/Far ja	52 17,9	15,9	19,7	29,0	15,4	11,1	37,5	18,2	11,1	0,0	21,2	14,3	33,3	54,5	0,0	17,6	28,2
Båda ja	47 16,2	11,4	22,7	12,9	15,4	0,0	0,0	9,1	33,3	14,3	21,2	28,6	33,3	0,0	9,1	18,6	12,8
F-Ej arb/stud	172 59,3	65,9	48,5	48,4	64,4	88,9	62,5	54,5	44,4	85,7	48,1	50,0	11,1	45,5	81,8	54,9	51,3
F-Stud ja/Arb nej	19 6,6	6,8	9,1	9,7	4,7	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	9,6	7,1	22,2	0,0	9,1	8,8	7,7
F-Stud nej/Arb ja	54 18,6	25,0	18,2	12,9	18,1	11,1	37,5	27,3	33,3	14,3	21,2	7,1	11,1	27,3	0,0	20,6	15,4
F-Både stud o arb	45 15,5	2,3	24,2	29,0	12,8	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	21,2	35,7	55,6	27,3	9,1	15,7	25,6
M-Ej arb/stud	179 61,7	65,9	53,0	64,5	63,8	77,8	50,0	81,8	44,4	71,4	50,0	64,3	33,3	81,8	72,7	58,8	61,5
M-Stud ja/Arb nej	36 12,4	13,6	12,1	9,7	12,8	22,2	12,5	9,1	22,2	0,0	13,5	7,1	22,2	9,1	0,0	12,7	10,3
M-Stud nej/Arb ja	40 13,8	18,2	13,6	9,7	13,4	0,0	37,5	9,1	22,2	28,6	15,4	7,1	0,0	9,1	18,2	14,7	12,8
M-Både stud o arb	35 12,1	2,3	21,2	16,1	10,1	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	21,2	21,4	44,4	0,0	9,1	13,7	15,4

Tabell 87. Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser.

		Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status			
		HK-design/ konst	HK-hum-ai (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vel	M-med-ik/N-vel	S-fek	S-socpsy	S-stat/jur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbytte	Free movers	
	N	%	15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	73
Engelska	287	99,0	100,0	100,0	99,3	100,0	91,7	100,0	92,9	100,0	100,0	98,4	98,7	100,0	100,0	97,3
Franska	269	92,8	80,0	100,0	89,3	100,0	100,0	96,4	92,9	100,0	100,0	96,9	96,1	98,1	100,0	94,5
Tyska	59	20,3	26,7	18,2	21,5	23,1	8,3	25,0	0,0	21,1	22,2	21,9	16,9	22,6	33,3	13,7
Spanska	27	9,3	0,0	13,6	7,4	7,7	8,3	17,9	7,1	5,3	22,2	10,9	11,7	11,3	26,7	8,2
Annat språk	49	16,9	0,0	27,3	12,1	38,5	25,0	14,3	14,3	26,3	33,3	23,4	20,8	24,5	20,0	20,5
Ej svar	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eng (ej Fra)	20	6,9	20,0	0,0	10,7	0,0	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	1,6	3,9	1,9	0,0	4,1
Eng o Fra	167	57,6	60,0	50,0	58,4	53,8	66,7	53,6	71,4	57,9	50,0	53,1	59,7	52,8	46,7	61,6
Eng, Fra o annat språk	45	15,5	0,0	31,8	10,7	23,1	16,7	17,9	21,4	21,1	27,8	21,9	19,5	22,6	20,0	19,2
Eng, Tys o Fra	33	11,4	20,0	13,6	12,8	7,7	0,0	14,3	0,0	10,5	5,6	12,5	7,8	13,2	6,7	8,2
Eng, Tys, Fra, o an.	22	7,6	0,0	4,5	6,7	15,4	8,3	10,7	0,0	10,5	16,7	9,4	7,8	9,4	26,7	4,1
Inget språk	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 språk	17	5,9	13,3	0,0	9,4	0,0	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	1,6	2,6	1,9	0,0	2,7
2 språk	174	60,0	66,7	50,0	61,1	53,8	83,3	53,6	71,4	57,9	50,0	54,7	62,3	54,7	46,7	64,4
3 språk	71	24,5	20,0	45,5	21,5	15,4	8,3	32,1	21,4	31,6	27,8	29,7	26,0	30,2	26,7	26,0
Minst 4 språk	27	9,3	0,0	4,5	8,1	30,8	8,3	10,7	0,0	10,5	22,2	12,5	9,1	13,2	26,7	5,5
F-Engelska	257	88,6	93,3	100,0	86,6	92,3	83,3	89,3	71,4	94,7	94,4	89,1	92,2	92,5	100,0	87,7
F-Franska	68	23,4	26,7	40,9	19,5	46,2	8,3	17,9	35,7	42,1	5,6	26,6	28,6	20,8	0,0	38,4
F-Tyska	123	42,4	53,3	22,7	41,6	76,9	41,7	39,3	21,4	57,9	44,4	39,1	46,8	50,9	46,7	37,0
F-Spanska	13	4,5	6,7	0,0	4,0	7,7	0,0	3,6	7,1	10,5	5,6	3,1	6,5	7,5	0,0	4,1
F-Annat språk	53	18,3	13,3	22,7	12,8	46,2	16,7	21,4	42,9	26,3	11,1	29,7	19,5	17,0	13,3	31,5
F-Ej svar	20	6,9	6,7	0,0	9,4	0,0	8,3	3,6	7,1	5,3	5,6	3,1	5,2	7,5	0,0	2,7
F-Ej Eng men annat språk	13	4,5	0,0	0,0	4,0	7,7	8,3	7,1	21,4	0,0	0,0	7,8	2,6	0,0	0,0	9,6
F-Eng (ej Fra)	110	37,9	40,0	50,0	38,9	7,7	41,7	46,4	21,4	21,1	50,0	40,6	33,8	35,8	53,3	34,2
F-Eng o Fra	25	8,6	0,0	27,3	6,7	7,7	0,0	3,6	28,6	15,8	0,0	9,4	11,7	5,7	0,0	16,4
F-Eng, Tys (ej Fra)	80	27,6	26,7	9,1	28,9	38,5	33,3	25,0	14,3	31,6	38,9	21,9	29,9	35,8	46,7	15,1
F-Eng, Tys o Fra	26	9,0	13,3	4,5	10,1	15,4	8,3	10,7	0,0	10,5	0,0	9,4	6,5	5,7	0,0	11,0
F-Eng, Tys, Fra, o an.	16	5,5	13,3	9,1	2,0	23,1	0,0	3,6	7,1	15,8	5,6	7,8	10,4	9,4	0,0	11,0
F-Inget/Ej svar	20	6,9	6,7	0,0	9,4	0,0	8,3	3,6	7,1	5,3	5,6	3,1	5,2	7,5	0,0	2,7
F-1 språk	108	37,2	40,0	40,9	38,9	15,4	41,7	39,3	42,9	15,8	44,4	39,1	32,5	30,2	40,0	38,4
F-2 språk	100	34,5	20,0	45,5	32,2	30,8	41,7	39,3	21,4	42,1	44,4	32,8	40,3	41,5	60,0	28,8
F-3 språk	44	15,2	20,0	4,5	16,8	30,8	8,3	14,3	21,4	15,8	0,0	17,2	10,4	9,4	0,0	19,2
F-Minst 4 språk	18	6,2	13,3	9,1	2,7	23,1	0,0	3,6	7,1	21,1	5,6	7,8	11,7	11,3	0,0	11,0
M-Engelska	258	89,0	86,7	95,5	90,6	76,9	91,7	89,3	92,9	89,5	72,2	87,5	87,0	88,7	86,7	86,3
M-Franska	91	31,4	20,0	45,5	31,5	46,2	33,3	28,6	21,4	26,3	27,8	28,1	33,8	34,0	33,3	28,8
M-Tyska	81	27,9	26,7	22,7	28,2	30,8	41,7	28,6	28,6	26,3	22,2	23,4	31,2	32,1	26,7	24,7
M-Spanska	17	5,9	6,7	9,1	6,7	0,0	8,3	3,6	7,1	0,0	5,6	3,1	6,5	3,8	0,0	6,8
M-Annat språk	57	19,7	6,7	18,2	19,5	38,5	16,7	21,4	21,4	15,8	22,2	25,0	15,6	13,2	20,0	24,7
M-Ej svar	16	5,5	13,3	0,0	6,7	0,0	0,0	3,6	0,0	5,3	11,1	3,1	5,2	3,8	13,3	2,7
M-Ej Eng men annat språk	16	5,5	0,0	4,5	2,7	23,1	8,3	7,1	7,1	5,3	16,7	9,4	7,8	7,5	0,0	11,0
M-Eng (ej Fra)	135	46,6	53,3	50,0	48,3	30,8	33,3	46,4	57,1	42,1	38,9	50,0	40,3	41,5	40,0	47,9
M-Eng o Fra	44	15,2	6,7	22,7	14,8	15,4	16,7	14,3	7,1	21,1	16,7	14,1	16,9	17,0	20,0	13,7
M-Eng, Tys (ej Fra)	38	13,1	13,3	4,5	12,1	15,4	25,0	14,3	14,3	21,1	11,1	12,5	15,6	17,0	13,3	12,3
M-Eng, Tys o Fra	32	11,0	13,3	13,6	12,1	15,4	16,7	10,7	7,1	5,3	0,0	7,8	11,7	11,3	6,7	9,6
M-Eng, Tys, Fra, o an.	9	3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-Inget/Ej svar	15	5,2	13,3	0,0	6,7	0,0	0,0	3,6	0,0	0,0	11,1	1,6	5,2	1,9	13,3	2,7
M-1 språk	121	41,7	46,7	45,5	38,9	38,5	33,3	42,9	50,0	52,6	44,4	48,4	41,6	43,4	33,3	47,9
M-2 språk	89	30,7	20,0	22,7	30,2	30,8	41,7	35,7	35,7	31,6	33,3	31,3	31,2	35,8	33,3	27,4
M-3 språk	55	19,0	20,0	27,3	20,1	30,8	25,0	14,3	7,1	15,8	5,6	15,6	19,5	17,0	13,3	19,2
M-Minst 4 språk	10	3,4	0,0	4,5	4,0	0,0	0,0	3,6	7,1	0,0	5,6	3,1	2,6	1,9	6,7	2,7
Ej franska	170	58,6	66,7	45,5	59,1	38,5	66,7	60,7	64,3	52,6	72,2	57,8	58,4	60,4	66,7	54,8
Mor ja/Far nej	52	17,9	6,7	13,6	21,5	15,4	25,0	21,4	0,0	5,3	22,2	15,6	13,0	18,9	33,3	6,8
Mor nej/Far ja	29	10,0	13,3	9,1	9,4	15,4	0,0	10,7	14,3	21,1	0,0	14,1	7,8	5,7	0,0	16,4
Båda franska	39	13,4	13,3	31,8	10,1	30,8	8,3	7,1	21,4	21,1	5,6	12,5	20,8	15,1	0,0	21,9
Ej engelska	12	4,1	0,0	0,0	4,0	7,7	8,3	7,1	7,1	0,0	5,6	4,7	3,9	1,9	0,0	6,8
Mor ja/Far nej	21	7,2	6,7	0,0	9,4	0,0	8,3	3,6	21,4	5,3	0,0	6,3	3,9	5,7	0,0	5,5
Mor nej/Far ja	20	6,9	13,3	4,5	5,4	15,4	0,0	3,6	0,0	10,5	22,2	7,8	9,1	9,4	13,3	6,8
Båda engelska	237	81,7	80,0	95,5	81,2	76,9	83,3	85,7	71,4	84,2	72,2	81,3	83,1	83,0	86,7	80,8
Ej tyska	143	49,3	40,0	68,2	50,3	23,1	50,0	50,0	64,3	42,1	38,9	53,1	44,2	39,6	46,7	54,8
Mor ja/Far nej	24	8,3	6,7	9,1	8,1	0,0	8,3	10,7	14,3	0,0	16,7	7,8	9,1	9,4	6,7	8,2
Mor nej/Far ja	66	22,8	33,3	9,1	21,5	46,2	8,3	21,4	7,1	31,6	38,9	23,4	24,7	28,3	26,7	20,5
Båda tyska	57	19,7	20,0	13,6	20,1	30,8	33,3	17,9	14,3	26,3	5,6	15,6	22,1	22,6	20,0	16,4
Ej annat språk	213	73,4	80,0	77,3	76,5	53,8	83,3	67,9	50,0	68,4	77,8	64,1	75,3	79,2	73,3	63,0
Mor ja/Far nej	24	8,3	6,7	0,0	10,7	0,0	0,0	10,7	7,1	5,3	11,1	6,3	5,2	3,8	13,3	5,5
Mor nej/Far ja	20	6,9	13,3	4,5	4,0	7,7	0,0	10,7	28,6	15,8	0,0	10,9	9,1	7,5	6,7	12,3
Båda annat språk	33	11,4	0,0	18,2	8,7	38,5	16,7	10,7	14,3	10,5	11,1	18,8	10,4	9,4	6,7	19,2

Tabell 88. Skoltyp I och II och huvudman efter studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser .

		Skoltyp I				Skoltyp II											Huvudman	
		Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECp/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHESS	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata universitet	Handelsskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat	
N	%	44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102	39	
Engelska	287 99,0	100,0	97,0	100,0	99,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	96,2	100,0	100,0	100,0	100,0	98,0	100,0	
Franska	269 92,8	100,0	98,5	87,1	89,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	98,1	100,0	100,0	90,9	72,7	98,0	92,3	
Tyska	59 20,3	29,5	12,1	19,4	21,5	22,2	50,0	27,3	22,2	28,6	9,6	21,4	22,2	18,2	18,2	16,7	25,6	
Spanska	27 9,3	15,9	10,6	6,5	7,4	22,2	37,5	0,0	22,2	0,0	11,5	7,1	22,2	0,0	0,0	9,8	15,4	
Annat språk	49 16,9	25,0	24,2	12,9	12,1	22,2	12,5	36,4	44,4	0,0	25,0	21,4	44,4	0,0	0,0	23,5	17,9	
Ej svar	3 1,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
Eng (ej Fra)	20 6,9	0,0	0,0	12,9	10,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	27,3	1,0	7,7	
Eng o Fra	167 57,6	50,0	59,1	61,3	58,4	55,6	25,0	54,5	44,4	71,4	57,7	64,3	44,4	72,7	63,6	58,8	51,3	
Eng, Fra o annat språk	45 15,5	20,5	25,8	9,7	10,7	22,2	25,0	18,2	33,3	0,0	28,8	14,3	33,3	0,0	0,0	21,6	17,9	
Eng, Tys o Fra	33 11,4	13,6	6,1	12,9	12,8	0,0	25,0	9,1	11,1	28,6	5,8	7,1	11,1	18,2	9,1	7,8	15,4	
Eng, Tys, Fra, o an.	22 7,6	15,9	6,1	3,2	6,7	22,2	25,0	18,2	11,1	0,0	3,8	14,3	11,1	0,0	0,0	8,8	7,7	
Inget språk	1 0,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
1 språk	17 5,9	0,0	0,0	9,7	9,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	18,2	1,0	5,1	
2 språk	174 60,0	50,0	62,1	64,5	61,1	55,6	25,0	54,5	44,4	71,4	61,5	64,3	44,4	72,7	72,7	60,8	53,8	
3 språk	71 24,5	31,8	28,8	19,4	21,5	22,2	50,0	27,3	33,3	28,6	30,8	21,4	33,3	18,2	9,1	27,5	28,2	
Minst 4 språk	27 9,3	18,2	7,6	6,5	8,1	22,2	25,0	18,2	22,2	0,0	5,8	14,3	22,2	0,0	0,0	9,8	12,8	
F-Engelska	257 88,6	90,9	92,4	87,1	86,6	88,9	100,0	81,8	100,0	85,7	90,4	100,0	77,8	90,9	90,9	90,2	92,3	
F-Franska	68 23,4	11,4	34,8	35,5	19,5	0,0	0,0	27,3	11,1	14,3	38,5	21,4	33,3	45,5	27,3	28,4	25,6	
F-Tyska	123 42,4	50,0	39,4	41,9	41,6	33,3	37,5	63,6	44,4	71,4	40,4	35,7	44,4	45,5	36,4	44,1	41,0	
F-Spanska	13 4,5	6,8	1,5	9,7	4,0	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	1,9	0,0	11,1	9,1	9,1	3,9	7,7	
F-Annat språk	53 18,3	18,2	30,3	19,4	12,8	0,0	12,5	27,3	22,2	28,6	30,8	28,6	44,4	18,2	0,0	25,5	20,5	
F-Ej svar	20 6,9	6,8	3,0	3,2	9,4	11,1	0,0	9,1	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	0,0	9,1	5,9	0,0	
F-Ej Eng men an. språk	13 4,5	2,3	4,5	9,7	4,0	0,0	0,0	9,1	0,0	0,0	5,8	0,0	22,2	9,1	0,0	3,9	7,7	
F-Eng (ej Fra)	110 37,9	38,6	34,8	38,7	38,9	55,6	62,5	9,1	55,6	14,3	28,8	57,1	22,2	36,4	54,5	32,4	48,7	
F-Eng o Fra	25 8,6	2,3	18,2	6,5	6,7	0,0	0,0	9,1	0,0	0,0	21,2	7,1	11,1	9,1	0,0	13,7	2,6	
F-Eng, Tys (ej Fra)	80 27,6	40,9	22,7	12,9	28,9	33,3	37,5	45,5	33,3	57,1	23,1	21,4	22,2	9,1	9,1	29,4	17,9	
F-Eng, Tys o Fra	26 9,0	0,0	7,6	19,4	10,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,6	0,0	0,0	36,4	18,2	4,9	15,4	
F-Eng, Tys, Fra, o an.	16 5,5	9,1	9,1	9,7	2,0	0,0	0,0	18,2	11,1	14,3	7,7	14,3	22,2	0,0	9,1	9,8	7,7	
F-Inget/Ej svar	20 6,9	6,8	3,0	3,2	9,4	11,1	0,0	9,1	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	0,0	9,1	5,9	0,0	
F-1 språk	108 37,2	36,4	31,8	41,9	38,9	55,6	50,0	18,2	44,4	14,3	26,9	50,0	33,3	36,4	54,5	31,4	46,2	
F-2 språk	100 34,5	43,2	39,4	22,6	32,2	33,3	50,0	45,5	44,4	42,9	42,3	28,6	44,4	18,2	9,1	40,2	28,2	
F-3 språk	44 15,2	2,3	16,7	22,6	16,8	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	19,2	7,1	0,0	45,5	18,2	11,8	17,9	
F-Minst 4 språk	18 6,2	11,4	9,1	9,7	2,7	0,0	0,0	27,3	11,1	14,3	7,7	14,3	22,2	0,0	9,1	10,8	7,7	
M-Engelska	258 89,0	86,4	87,9	87,1	90,6	77,8	100,0	100,0	77,8	71,4	90,4	78,6	88,9	81,8	90,9	87,3	87,2	
M-Franska	91 31,4	31,8	36,4	19,4	31,5	22,2	50,0	27,3	55,6	0,0	38,5	28,6	33,3	9,1	18,2	34,3	23,1	
M-Tyska	81 27,9	36,4	18,2	35,5	28,2	33,3	62,5	36,4	33,3	14,3	19,2	14,3	44,4	36,4	27,3	23,5	38,5	
M-Spanska	17 5,9	2,3	6,1	6,5	6,7	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	5,8	7,1	0,0	9,1	9,1	4,9	5,1	
M-Annat språk	57 19,7	15,9	21,2	22,6	19,5	11,1	12,5	18,2	33,3	0,0	21,2	21,4	33,3	27,3	9,1	18,6	23,1	
M-Ej svar	16 5,5	6,8	1,5	6,5	6,7	11,1	0,0	0,0	0,0	28,6	0,0	7,1	0,0	9,1	9,1	3,9	5,1	
M-Ej Eng men an. språk	16 5,5	6,8	10,6	6,5	2,7	11,1	0,0	0,0	22,2	0,0	9,6	14,3	11,1	9,1	0,0	8,8	7,7	
M-Eng (ej Fra)	135 46,6	38,6	48,5	45,2	48,3	44,4	25,0	45,5	22,2	57,1	48,1	50,0	33,3	45,5	54,5	46,1	41,0	
M-Eng o Fra	44 15,2	13,6	21,2	6,5	14,8	11,1	12,5	18,2	22,2	0,0	23,1	14,3	11,1	0,0	9,1	18,6	7,7	
M-Eng, Tys (ej Fra)	38 13,1	18,2	7,6	22,6	12,1	11,1	25,0	27,3	11,1	14,3	7,7	7,1	22,2	27,3	18,2	10,8	23,1	
M-Eng, Tys o Fra	32 11,0	11,4	9,1	9,7	12,1	0,0	25,0	9,1	22,2	0,0	9,6	7,1	22,2	0,0	9,1	8,8	12,8	
M-Eng, Tys, Fra, o an.	9 3,1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
M-Inget/Ej svar	15 5,2	6,8	0,0	6,5	6,7	11,1	0,0	0,0	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	9,1	9,1	2,9	5,1	
M-1 språk	121 41,7	38,6	50,0	41,9	38,9	55,6	25,0	36,4	22,2	57,1	46,2	64,3	33,3	45,5	45,5	47,1	38,5	
M-2 språk	89 30,7	34,1	30,3	29,0	30,2	22,2	37,5	45,5	44,4	14,3	34,6	14,3	33,3	27,3	27,3	30,4	33,3	
M-3 språk	55 19,0	15,9	18,2	19,4	20,1	0,0	25,0	18,2	33,3	0,0	17,3	21,4	33,3	9,1	18,2	16,7	20,5	
M-Minst 4 språk	10 3,4	4,5	1,5	3,2	4,0	11,1	12,5	0,0	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	9,1	0,0	2,9	2,6	
Ej franska	170 58,6	63,6	53,0	61,3	59,1	77,8	50,0	63,6	44,4	85,7	50,0	64,3	55,6	54,5	72,7	56,9	61,5	
Mor ja/Far nej	52 17,9	25,0	12,1	3,2	21,5	22,2	50,0	9,1	44,4	0,0	11,5	14,3	11,1	0,0	0,0	14,7	12,8	
Mor nej/Far ja	29 10,0	4,5	10,6	19,4	9,4	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	11,5	7,1	11,1	36,4	9,1	8,8	15,4	
Båda franska	39 13,4	6,8	24,2	16,1	10,1	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	26,9	14,3	22,2	9,1	18,2	19,6	10,3	
Ej engelska	12 4,1	2,3	4,5	6,5	4,0	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0	11,1	9,1	0,0	3,9	5,1	
Mor ja/Far nej	21 7,2	6,8	3,0	6,5	9,4	0,0	0,0	18,2	0,0	14,3	3,8	0,0	11,1	0,0	9,1	5,9	2,6	
Mor nej/Far ja	20 6,9	11,4	7,6	6,5	5,4	11,1	0,0	0,0	22,2	28,6	3,8	21,4	0,0	9,1	9,1	8,8	7,7	
Båda engelska	237 81,7	79,5	84,8	80,6	81,2	77,8	100,0	81,8	77,8	57,1	86,5	78,6	77,8	81,8	81,8	81,4	84,6	
Ej tyska	143 49,3	34,1	59,1	45,2	50,3	44,4	25,0	36,4	33,3	28,6	57,7	64,3	33,3	45,5	54,5	50,0	43,6	
Mor ja/Far nej	24 8,3	15,9	1,5	12,9	8,1	22,2	37,5	0,0	22,2	0,0	1,9	0,0	22,2	9,1	9,1	5,9	15,4	
Mor nej/Far ja	66 22,8	29,5	22,7	19,4	21,5	22,2	12,5	27,3	33,3	57,1	23,1	21,4	22,2	18,2	18,2	26,5	17,9	
Båda tyska	57 19,7	20,5	16,7	22,6	20,1	11,1	25,0	36,4	11,1	14,3	17,3	14,3	22,2	2				

Tabell 89. Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter resor med eller utan familjen.

		Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status		
		HK-design/ konst	HK-hum-ai (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-läk/N-vet	S-fek	S-soc/psy	S-stat/för	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utbytle	Free movers
N	%	15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	73
Resor med familjen															
Västeur.-Aldrig/1 gång	21 7,2	20,0	0,0	7,4	7,7	0,0	3,6	21,4	5,3	5,6	6,3	7,8	3,8	0,0	11,0
Västeur.-2-5 ggr	87 30,0	20,0	36,4	28,9	30,8	50,0	25,0	28,6	42,1	22,2	29,7	32,5	34,0	33,3	28,8
Västeur.-Min 6ggr	158 54,5	53,3	54,5	55,7	46,2	25,0	67,9	42,9	47,4	66,7	56,3	50,6	52,8	60,0	52,1
Östeur.-Aldrig	175 60,3	60,0	72,7	56,4	61,5	58,3	67,9	64,3	63,2	61,1	68,8	61,0	60,4	53,3	69,9
Östeur.-1 gång	43 14,8	13,3	9,1	18,8	7,7	0,0	17,9	7,1	10,5	11,1	9,4	11,7	13,2	13,3	8,2
Östeur.-Min 2ggr	48 16,6	20,0	9,1	16,8	15,4	16,7	10,7	21,4	21,1	22,2	14,1	18,2	17,0	26,7	13,7
Nordam.-Aldrig	193 66,6	73,3	72,7	67,8	76,9	41,7	50,0	92,9	63,2	61,1	60,9	68,8	58,5	46,7	74,0
Nordam.-1 gång	42 14,5	13,3	4,5	14,8	0,0	16,7	21,4	0,0	21,1	27,8	17,2	11,7	17,0	33,3	8,2
Nordam.-Min 2ggr	31 10,7	6,7	13,6	9,4	7,7	16,7	25,0	0,0	10,5	5,6	14,1	10,4	15,1	13,3	9,6
Afrika-Aldrig	215 74,1	73,3	68,2	76,5	76,9	66,7	71,4	57,1	68,4	88,9	73,4	70,1	71,7	73,3	71,2
Afrika-1 gång	33 11,4	20,0	13,6	10,1	0,0	0,0	17,9	14,3	21,1	5,6	10,9	14,3	17,0	20,0	8,2
Afrika-Min 2ggr	18 6,2	0,0	9,1	5,4	7,7	8,3	7,1	21,4	5,3	0,0	7,8	6,5	1,9	0,0	12,3
Asien-Aldrig	227 78,3	86,7	72,7	77,2	76,9	66,7	78,6	85,7	84,2	83,3	81,3	77,9	84,9	66,7	78,1
Asien-1 gång	22 7,6	6,7	9,1	9,4	7,7	8,3	3,6	0,0	5,3	5,6	3,1	7,8	3,8	13,3	5,5
Asien-Min 2ggr	17 5,9	0,0	9,1	5,4	0,0	0,0	14,3	7,1	5,3	5,6	7,8	5,2	1,9	13,3	8,2
Sydam.-Aldrig	250 86,2	86,7	81,8	87,2	76,9	66,7	92,9	92,9	84,2	88,9	89,1	81,8	83,0	93,3	84,9
Sydam.-Min 1 gång	16 5,5	6,7	9,1	4,7	7,7	8,3	3,6	0,0	10,5	5,6	3,1	9,1	7,5	0,0	6,8
Australien-Aldrig	257 88,6	93,3	90,9	87,9	84,6	75,0	85,7	92,9	94,7	94,4	87,5	90,9	88,7	86,7	90,4
Australien-Min 1 gång	9 3,1	0,0	0,0	4,0	0,0	0,0	10,7	0,0	0,0	0,0	4,7	0,0	1,9	6,7	1,4
Ej rest med familjen	24 8,3	6,7	9,1	8,1	15,4	25,0	3,6	7,1	5,3	5,6	7,8	9,1	9,4	6,7	8,2
1 omr	100 34,5	40,0	50,0	32,2	53,8	33,3	17,9	35,7	36,8	38,9	34,4	39,0	34,0	20,0	42,5
2 omr	100 34,5	26,7	13,6	37,6	23,1	25,0	46,4	50,0	26,3	33,3	37,5	26,0	30,2	40,0	30,1
3 omr	40 13,8	20,0	13,6	12,8	0,0	8,3	21,4	7,1	21,1	16,7	14,1	15,6	18,9	13,3	12,3
4 omr	14 4,8	6,7	9,1	5,4	0,0	0,0	3,6	0,0	5,3	5,6	1,6	6,5	3,8	13,3	2,7
5-6 omr	12 4,1	0,0	4,5	4,0	7,7	8,3	7,1	0,0	5,3	0,0	4,7	3,9	3,8	6,7	4,1
Resor utan familjen															
Västeur.-Aldrig/1 gång	40 13,8	13,3	13,6	14,1	23,1	16,7	10,7	14,3	10,5	11,1	14,1	13,0	5,7	26,7	16,4
Västeur.-2-5 ggr	124 42,8	46,7	40,9	47,7	30,8	25,0	39,3	42,9	31,6	38,9	37,5	37,7	41,5	33,3	35,6
Västeur.-Min 6ggr	115 39,7	40,0	45,5	32,9	38,5	58,3	46,4	42,9	52,6	50,0	43,8	49,4	49,1	40,0	46,6
Östeur.-Aldrig	151 52,1	80,0	45,5	53,7	38,5	50,0	46,4	57,1	47,4	44,4	50,0	50,6	45,3	40,0	56,2
Östeur.-1 gång	75 25,9	6,7	36,4	26,2	38,5	0,0	35,7	14,3	26,3	27,8	26,6	24,7	28,3	26,7	23,3
Östeur.-Min 2ggr	53 18,3	13,3	18,2	14,8	15,4	50,0	14,3	28,6	21,1	27,8	18,8	24,7	22,6	33,3	19,2
Nordam.-Aldrig	205 70,7	80,0	77,3	73,8	53,8	50,0	60,7	85,7	73,7	55,6	65,6	68,8	54,7	66,7	76,7
Nordam.-1 gång	39 13,4	6,7	9,1	12,1	23,1	16,7	21,4	0,0	10,5	27,8	15,6	14,3	15,1	26,7	12,3
Nordam.-Min 2ggr	35 12,1	13,3	13,6	8,7	15,4	33,3	14,3	14,3	10,5	16,7	14,1	16,9	26,4	6,7	9,6
Afrika-Aldrig	245 84,5	100,0	81,8	86,6	76,9	83,3	82,1	71,4	78,9	83,3	81,3	83,1	83,0	80,0	82,2
Afrika-1 gång	22 7,6	0,0	13,6	6,7	0,0	16,7	14,3	0,0	10,5	5,6	7,8	9,1	7,5	13,3	8,2
Afrika-Min 2ggr	12 4,1	0,0	4,5	1,3	15,4	0,0	0,0	28,6	5,3	11,1	6,3	7,8	5,7	6,7	8,2
Asien-Aldrig	234 80,7	86,7	86,4	83,2	76,9	66,7	78,6	78,6	78,9	66,7	82,8	74,0	71,7	60,0	86,3
Asien-1 gång	31 10,7	0,0	9,1	6,7	15,4	33,3	17,9	7,1	5,3	33,3	10,9	18,2	20,8	40,0	5,5
Asien-Min 2ggr	14 4,8	13,3	4,5	4,7	0,0	0,0	0,0	14,3	10,5	0,0	1,6	7,8	3,8	0,0	6,8
Sydam.-Aldrig	256 88,3	93,3	95,5	88,6	84,6	83,3	85,7	85,7	84,2	88,9	84,4	90,9	88,7	86,7	87,7
Sydam.-Min 1 gång	23 7,9	6,7	4,5	6,0	7,7	16,7	10,7	14,3	10,5	11,1	10,9	9,1	7,5	13,3	11,0
Australien-Aldrig	267 92,1	100,0	100,0	89,9	92,3	83,3	96,4	100,0	94,7	83,3	95,3	93,5	88,7	93,3	98,6
Australien-Min 1 gång	12 4,1	0,0	0,0	4,7	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	6,5	7,5	6,7	0,0
Ej rest utan familjen	11 3,8	0,0	0,0	5,4	7,7	0,0	3,6	0,0	5,3	0,0	4,7	0,0	3,8	0,0	1,4
1 omr	98 33,8	53,3	31,8	37,6	23,1	25,0	17,9	35,7	42,1	16,7	29,7	29,9	22,6	13,3	38,4
2 omr	103 35,5	33,3	36,4	36,2	38,5	33,3	46,4	35,7	21,1	27,8	39,1	31,2	30,2	53,3	34,2
3 omr	48 16,6	13,3	22,7	14,1	15,4	0,0	21,4	7,1	21,1	38,9	17,2	20,8	26,4	13,3	15,1
4 omr	21 7,2	0,0	9,1	4,0	15,4	25,0	10,7	14,3	5,3	11,1	9,4	11,7	11,3	13,3	9,6
5-7 omr	9 3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Språkresor															
Sp-res-Frankrike-ja	149 51,4	40,0	54,5	38,9	76,9	41,7	71,4	85,7	68,4	72,2	71,9	58,4	64,2	73,3	63,0
Sp-res-Anglosax.-ja	88 30,3	13,3	50,0	26,2	38,5	41,7	35,7	21,4	31,6	38,9	35,9	33,8	37,7	46,7	30,1
Sp-res-Tyskland-ja	12 4,1	0,0	9,1	5,4	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	4,7	1,3	0,0	6,7	4,1
Sp-res-Öv länder-ja	18 6,2	0,0	13,6	3,4	7,7	0,0	14,3	14,3	10,5	5,6	9,4	9,1	11,3	6,7	8,2
Sp-res-Ej svar	8 2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sp-res-Ej språkresa	94 32,4	53,3	27,3	38,9	15,4	41,7	25,0	7,1	31,6	5,6	23,4	27,3	26,4	20,0	26,0
Sp-res-1 omr	121 41,7	40,0	31,8	41,6	38,5	16,7	39,3	64,3	31,6	72,2	40,6	42,9	35,8	40,0	46,6
Sp-res-min 2 omr	67 23,1	6,7	40,9	15,4	38,5	33,3	35,7	28,6	36,8	22,2	34,4	28,6	35,8	40,0	26,0

Tabell 90. Skoltyp I och II och huvudman efter resor med eller utan familjen.

			Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
	N	%	Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECP/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHES	Grandes écoles d'ingénieurs övriga	Grandes écoles övriga	Universitet (Paris)	Universitet (utanför Paris)	Privata universitet	Handelskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
Resor med familjen																		
Västeur.-Aldrig/1 gång	21	7,2	2,3	7,6	12,9	7,4	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	7,7	7,1	11,1	0,0	27,3	6,9	7,7
Västeur.-2-5 ggr	87	30,0	34,1	36,4	16,1	28,9	33,3	12,5	63,6	11,1	42,9	36,5	35,7	11,1	18,2	18,2	37,3	15,4
Västeur.-Min 6ggr	158	54,5	59,1	43,9	64,5	55,7	55,6	87,5	36,4	66,7	57,1	46,2	35,7	77,8	72,7	45,5	46,1	71,8
Östeur.-Aldrig	175	60,3	56,8	69,7	64,5	56,4	66,7	62,5	54,5	44,4	57,1	67,3	78,6	66,7	63,6	63,6	64,7	64,1
Östeur.-1 gång	43	14,8	13,6	7,6	12,9	18,8	0,0	25,0	18,2	22,2	0,0	9,6	0,0	0,0	18,2	18,2	8,8	15,4
Östeur.-Min 2ggr	48	16,6	25,0	10,6	16,1	16,8	22,2	12,5	27,3	22,2	42,9	13,5	0,0	33,3	9,1	9,1	16,7	15,4
Nordam.-Aldrig	193	66,6	56,8	65,2	77,4	67,8	55,6	25,0	72,7	55,6	71,4	71,2	42,9	55,6	81,8	90,9	64,7	66,7
Nordam.-1 gång	42	14,5	20,5	15,2	3,2	14,8	33,3	25,0	9,1	11,1	28,6	11,5	28,6	0,0	9,1	0,0	16,7	7,7
Nordam.-Min 2ggr	31	10,7	18,2	7,6	12,9	9,4	0,0	50,0	18,2	22,2	0,0	7,7	7,1	44,4	0,0	0,0	8,8	20,5
Afrika-Aldrig	215	74,1	77,3	71,2	64,5	76,5	77,8	62,5	72,7	77,8	100,0	73,1	64,3	33,3	81,8	72,7	74,5	64,1
Afrika-1 gång	33	11,4	18,2	7,6	16,1	10,1	11,1	37,5	27,3	11,1	0,0	9,6	0,0	22,2	9,1	18,2	9,8	20,5
Afrika-Min 2ggr	18	6,2	0,0	9,1	12,9	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	14,3	44,4	0,0	0,0	5,9	10,3
Asien-Aldrig	227	78,3	79,5	78,8	80,6	77,2	77,8	62,5	90,9	77,8	85,7	80,8	71,4	77,8	81,8	81,8	81,4	74,4
Asien-1 gång	22	7,6	6,8	4,5	6,5	9,4	11,1	0,0	9,1	0,0	14,3	3,8	7,1	11,1	0,0	9,1	5,9	5,1
Asien-Min 2ggr	17	5,9	9,1	4,5	6,5	5,4	0,0	37,5	0,0	11,1	0,0	5,8	0,0	11,1	9,1	0,0	2,9	15,4
Sydam.-Aldrig	250	86,2	88,6	81,8	87,1	87,2	88,9	100,0	81,8	77,8	100,0	82,7	78,6	100,0	81,8	81,8	84,3	87,2
Sydam.-Min 1 gång	16	5,5	6,8	6,1	6,5	4,7	0,0	0,0	18,2	11,1	0,0	7,7	0,0	0,0	9,1	9,1	5,9	7,7
Australien-Aldrig	257	88,6	90,9	86,4	93,5	87,9	88,9	75,0	100,0	88,9	100,0	90,4	71,4	100,0	90,9	90,9	89,2	89,7
Australien-Min 1 gång	9	3,1	4,5	1,5	0,0	4,0	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	1,0	5,1
Ej rest med familjen	24	8,3	4,5	12,1	6,5	8,1	11,1	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	21,4	0,0	9,1	9,1	9,8	5,1
1 omr	100	34,5	29,5	42,4	35,5	32,2	44,4	0,0	36,4	22,2	42,9	44,2	35,7	11,1	45,5	45,5	42,2	23,1
2 omr	100	34,5	36,4	27,3	32,3	37,6	22,2	62,5	27,3	44,4	28,6	28,8	21,4	44,4	27,3	27,3	26,5	43,6
3 omr	40	13,8	13,6	13,6	19,4	12,8	11,1	0,0	18,2	11,1	28,6	11,5	21,4	22,2	18,2	18,2	14,7	15,4
4 omr	14	4,8	9,1	1,5	3,2	5,4	11,1	12,5	9,1	11,1	0,0	1,9	0,0	11,1	0,0	0,0	3,9	5,1
5-6 omr	12	4,1	6,8	3,0	3,2	4,0	0,0	25,0	9,1	0,0	0,0	3,8	0,0	11,1	0,0	0,0	2,9	7,7
Resor utan familjen																		
Västeur.-Aldrig/1 gång	40	13,8	11,4	13,6	16,1	14,1	11,1	25,0	0,0	11,1	14,3	13,5	14,3	11,1	18,2	18,2	11,8	17,9
Västeur.-2-5 ggr	124	42,8	36,4	34,8	45,2	47,7	33,3	25,0	45,5	44,4	28,6	30,8	50,0	22,2	54,5	54,5	35,3	43,6
Västeur.-Min 6ggr	115	39,7	52,3	48,5	35,5	32,9	55,6	50,0	54,5	44,4	57,1	53,8	28,6	66,7	18,2	27,3	51,0	35,9
Östeur.-Aldrig	151	52,1	45,5	47,0	64,5	53,7	55,6	37,5	36,4	55,6	42,9	46,2	50,0	55,6	54,5	81,8	46,1	61,5
Östeur.-1 gång	75	25,9	27,3	27,3	19,4	26,2	11,1	37,5	36,4	33,3	14,3	26,9	28,6	22,2	27,3	9,1	27,5	20,5
Östeur.-Min 2ggr	53	18,3	27,3	22,7	12,9	14,8	33,3	25,0	27,3	11,1	42,9	25,0	14,3	22,2	9,1	9,1	24,5	15,4
Nordam.-Aldrig	205	70,7	68,2	66,7	67,7	73,8	55,6	75,0	81,8	55,6	71,4	65,4	71,4	33,3	72,7	90,9	67,6	66,7
Nordam.-1 gång	39	13,4	18,2	12,1	16,1	12,1	33,3	12,5	9,1	11,1	28,6	13,5	7,1	44,4	9,1	0,0	13,7	17,9
Nordam.-Min 2ggr	35	12,1	13,6	18,2	12,9	8,7	11,1	12,5	9,1	33,3	0,0	19,2	14,3	22,2	9,1	9,1	16,7	12,8
Afrika-Aldrig	245	84,5	88,6	77,3	83,9	86,6	77,8	87,5	90,9	88,9	100,0	76,9	78,6	66,7	81,8	100,0	81,4	84,6
Afrika-1 gång	22	7,6	6,8	10,6	6,5	6,7	11,1	12,5	9,1	0,0	0,0	11,5	7,1	22,2	0,0	0,0	8,8	7,7
Afrika-Min 2ggr	12	4,1	4,5	9,1	6,5	1,3	11,1	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	7,1	11,1	9,1	0,0	7,8	5,1
Asien-Aldrig	234	80,7	75,0	75,8	87,1	83,2	44,4	87,5	81,8	88,9	71,4	76,9	71,4	88,9	81,8	90,9	75,5	84,6
Asien-1 gång	31	10,7	20,5	15,2	6,5	6,7	55,6	12,5	9,1	11,1	14,3	15,4	14,3	11,1	9,1	0,0	16,7	10,3
Asien-Min 2ggr	14	4,8	4,5	6,1	3,2	4,7	0,0	0,0	9,1	0,0	14,3	5,8	7,1	0,0	0,0	9,1	5,9	2,6
Sydam.-Aldrig	256	88,3	90,9	86,4	87,1	88,6	88,9	87,5	90,9	88,9	100,0	86,5	85,7	88,9	81,8	90,9	88,2	87,2
Sydam.-Min 1 gång	23	7,9	9,1	10,6	9,7	6,0	11,1	12,5	9,1	11,1	0,0	11,5	7,1	11,1	9,1	9,1	9,8	10,3
Australien-Aldrig	267	92,1	93,2	93,9	96,8	89,9	88,9	100,0	100,0	77,8	100,0	94,2	92,9	100,0	90,9	100,0	93,1	97,4
Australien-Min 1 gång	12	4,1	6,8	3,0	0,0	4,7	11,1	0,0	0,0	22,2	0,0	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0
Ej rest utan familjen	11	3,8	0,0	3,0	3,2	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	7,1	0,0	9,1	0,0	2,0	2,6
1 omr	98	33,8	20,5	30,3	41,9	37,6	22,2	12,5	27,3	22,2	14,3	32,7	21,4	0,0	54,5	63,6	27,5	35,9
2 omr	103	35,5	43,2	30,3	32,3	36,2	33,3	62,5	45,5	22,2	57,1	25,0	50,0	55,6	18,2	27,3	34,3	35,9
3 omr	48	16,6	27,3	16,7	12,9	14,1	22,2	25,0	18,2	44,4	28,6	17,3	14,3	22,2	9,1	9,1	19,6	17,9
4 omr	21	7,2	4,5	15,2	9,7	4,0	11,1	0,0	0,0	11,1	0,0	17,3	7,1	22,2	9,1	0,0	11,8	7,7
5-7 omr	9	3,1	4,5	4,5	0,0	2,7	11,1	0,0	9,1	0,0	0,0	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0
Språkresor																		
Sp-res-Frankrike-ja	149	51,4	75,0	63,6	51,6	38,9	77,8	87,5	81,8	88,9	28,6	65,4	57,1	55,6	63,6	36,4	65,7	61,5
Sp-res-Anglosax-ja	88	30,3	36,4	36,4	29,0	26,2	22,2	50,0	27,3	55,6	28,6	38,5	28,6	55,6	27,3	9,1	34,3	35,9
Sp-res-Tyskland-ja	12	4,1	2,3	1,5	6,5	5,4	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	1,9	0,0	22,2	0,0	0,0	1,0	7,7
Sp-res-Öv länder-ja	18	6,2	11,4	7,6	9,7	3,4	11,1	37,5	9,1	0,0	0,0	7,7	7,1	33,3	0,0	0,0	6,9	15,4
Sp-res-Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sp-res-Ej språkresa	94	32,4	13,6	25,8	41,9	38,9	0,0	12,5	18,2	0,0	42,9	23,1	35,7	22,2	36,4	63,6	22,5	33,3
Sp-res-1 omr	121	41,7	54,5	37,9	32,3	41,6	88,9	25,0	45,5	55,6	57,1	36,5	42,9	33,3	36,4	27,3	46,1	30,8
Sp-res-min 2 omr	67	23,1	31,8	33,3	25,8	15,4	11,1	62,5	36,4	44,4	0,0	36,5	21,4	44,4	27,3	9,1	29,4	35,9

Tabell 91. Specifik multipel korrespondensanalys, modifierade egenvärden, axel 1-16.

Axel	Egenvärde	Modifierat egenvärde	Andel (mod. egenvärde)	Kumulerad andel	Differens mellan närliggande axlar
1	0,196496	0,014973	36,9		
2	0,161119	0,007567	18,6	55,5	18,2
3	0,147648	0,005404	13,3	68,8	5,3
4	0,14342	0,004801	11,8	80,6	1,5
5	0,126968	0,002792	6,9	87,5	4,9
6	0,117435	0,001875	4,6	92,1	2,3
7	0,107321	0,001101	2,7	94,8	1,9
8	0,103826	0,000882	2,2	97,0	0,5
9	0,094413	0,000411	1,0	98,0	1,2
10	0,092058	0,000321	0,8	98,8	0,2
11	0,089272	0,000229	0,6	99,4	0,2
12	0,086173	0,000145	0,4	99,7	0,2
13	0,082612	0,000072	0,2	99,9	0,2
14	0,080234	0,000037	0,1	100,0	0,1
15	0,075623	0,000002	0,0	100,0	0,1
16	0,074805	0	0,0	100,0	0,0
Totalt	1,779423	0,040612	100,0		

Tabell 92. Frågor, variabler samt aktiva och passiva modaliteter.

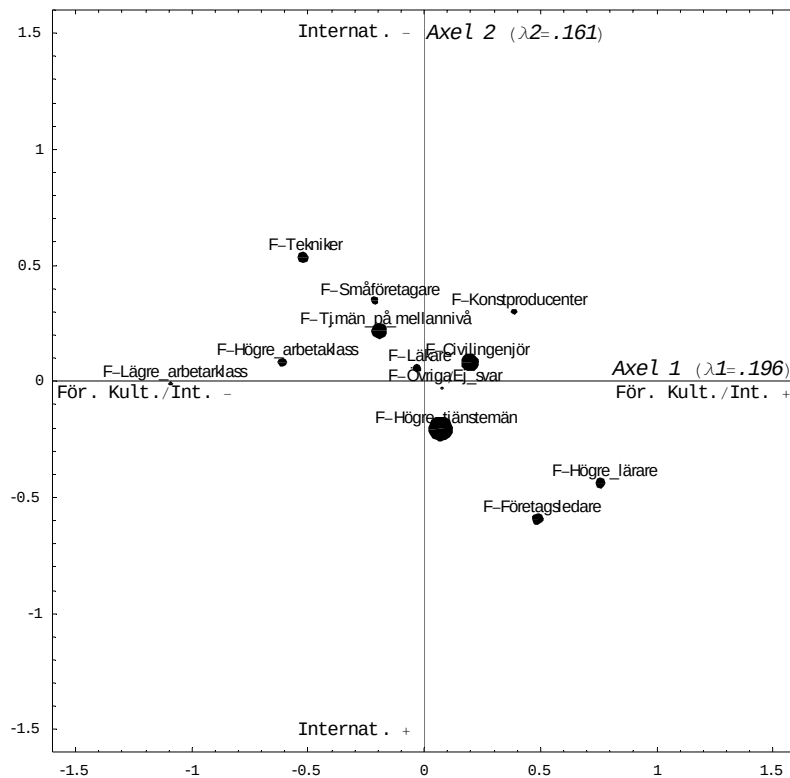
I Frågor och variabler rörande föräldrarna								
Fråga	Svar	N	%	Variabel	Modalitet	N	%	
1 Vilken är din fars respektive mors högsta utbildning?	a) <i>ej svar</i>	14	4,8	1. Familjens högsta utbildningsnivå [Fam-utni]	För-Ej svar (1a)	14	4,8	
	b) <i>folkskola eller grundskola</i>	7	2,4		För-Grundskola (1b,1c)	36	12,4	
	c) <i>realskola, fackskola, yrkesskola eller 2- årigt gymnasium</i>	29	10,0					
	d) <i>3- eller 4-årigt gymnasium</i>	16	5,5					
	e) <i>kortare högskoleutbildning (mindre än 3 år)</i>	40	13,8		För-Kortare hgsk (1d,1e)	56	19,3	
	f) <i>längre högskoleutbildning (3 år eller mer)</i>	146	50,3		För-Längre hgsk (1f,1g)	184	63,4	
	g) <i>forskarutbildning (fil.lic., fil. Doc. och liknande)</i>	38	13,1					
3 Har någon av dina föräldrar arbetat och/eller studerat utomlands?	a) <i>ingen svar</i>	2	0,7	2. Föräldrar studerat utomlands [Fam-utb]	För-Ej_stu_utl (ej fs+ms)	172	59,3	
	b) <i>nej</i>	124	42,8		För-Ngn_stu_utl (fs/ms)	19	6,6	
	c) <i>vet inte</i>	6	2,1		För-Båda_stu_utl (fs+ms)	54	18,6	
	d) <i>ja, minst ett år</i>	95	32,8					
	e) <i>ja, mindre än ett år</i>	42	14,5					
	f) <i>ja, men jag vet inte hur länge</i>	21	7,2					
3X I så fall i vilka länder/områden?	fs) <i>ja</i>	64	22,1	3. Föräldrar arbetat utomlands [Fam-arb]	För-Ej_arb_utl (ej fa+ma)	163	56,2	
	fa) <i>ja</i>	99	34,1		För-Ngn_arb_utl (fa/ma)	80	27,6	
	ms) <i>ja</i>	71	24,5		För-Båda_arb_utl (fa+ma)	47	16,2	
	ma) <i>ja</i>	75	25,9					
4 Vilka främmande språk talar och läser du själv och dina föräldrar utan större besvär?	fa) <i>far: inget</i>	18	6,2	4. Föräldrar franska [Fam-fran]	För-Ej_franska (ej fd/md)	170	58,6	
	fb) <i>far: engelska</i>	257	88,6		För-Ngn_franska (fd/md)	81	27,9	
	fc) <i>far: tyska</i>	123	42,4		För-Båda_franska (fd+md)	39	13,4	
	fd) <i>far: franska</i>	68	23,4					
	fe) <i>far: spanska</i>	13	4,5					
	ff) <i>far: annat</i>	53	18,3					
	fh) <i>far: ej svar</i>	3	1,0					
	ma) <i>mor: inget</i>	10	3,4					
	mb) <i>mor: engelska</i>	258	89,0					
	mc) <i>mor: tyska</i>	81	27,9					
	md) <i>mor: franska</i>	91	31,4					
	me) <i>mor: spanska</i>	17	5,9					
	mf) <i>mor: annat</i>	57	19,7					
	mh) <i>mor: ej svar</i>	6	2,1					
5 Har du och/eller dina föräldrar invandrat till Sverige?	a) <i>far: ja</i>	41	14,1	5. Föräldrar invandrat [Fam-inv]	För-Ej_inv (ej 5a+5b)	227	78,3	
	b) <i>mor : ja</i>	40	13,8		För_Invandrat (5a/5b)	63	21,7	

II Frågor och variabler rörande studenterna								
Fråga	Svar	N	%	Variabel	Modalitet	N	%	
6 Vilken gymnasie- utbildning läste du?	a) ej svar	7	2,4	6. Gymnasieutbildning [Gymn-utb]	Gym-utb-Ej svar (9a-9e,9o)	14	4,8	
	b) BP/Bygg	1	0,3		ES/MP (9f,9g)	16	5,5	
	c) HP/Handels kontor.	1	0,3					
	d) konsumtion	1	0,3					
	e) LP/Livsmedel	1	0,3					
	f) MP	2	0,7					
	g) EP/Estetisk praktisk	14	4,8					
	h) International baccalauréat	4	1,4					
	i) SPE	1	0,3					
	j) SPEK/E	25	8,6		SPEK/E (9j)	25	8,6	
	k) SPHU/H	34	11,7		SPHU/H (9k,9i)	35	12,1	
	l) SPSA/S	96	33,1		SPSA/S (9l)	96	33,1	
	m) NVNA/N	88	30,3		NVNA/N (9m,9h)	92	31,7	
	n) NVTE/T	12	4,1		NVTE/T (9n)	12	4,1	
	o) andra	3	1,0					
7 Vilket medelvärde hade du på ditt slutbetyg i gymnasiet?				7. Gymnasiebetyg [Gymn-bet]	Gym-Ej betygsuppg.	23	7,9	
					Gym-Utländskt betyg	8	2,8	
					0-3,6	51	17,6	
					3,7-4,2	79	27,2	
					4,3-4,6	77	26,6	
					4,7-5,0	52	17,9	
8 Har du läst utomlands på universitets- eller högskolenivå tidigare än vårterminen 2000?				8. Högre studier utomlands [Stud-utl]	Stud-utl-Ej svar	9	3,1	
					Inga_stud-utl	159	54,8	
					1-2_term-utl	78	26,9	
					Min_3_term-utl	44	15,2	
9 Har du tidigare läst på universitet eller högskola i Sverige?				9. Högre studier i Sverige [Stud-Sve]	Stud-Sve-Ej svar	5	1,7	
					Inga_stud-Sve	125	43,1	
					1-4_term-Sve	76	26,2	
					Min_5_term-Sve	84	29,0	
10 Har du förvärvsarbetat eller praktiserat utomlands tidigare?	Ja, land	specificera		10. Arbetat utomlands [Arb-utl]	Arb-Frankrike	65	22,4	
					Arb-Andra_länder	49	16,9	
					Ej_arb-utl	176	60,7	
11 Har du läst språkkurser utomlands?	Ja, land	specificera		11. Språkresa [Spr-resa]	Spr-Ej svar	8	2,8	
					Spr-Nej	94	32,4	
					Spr-Andra_länder	39	13,4	
					Spr-Frankrike	149	51,4	

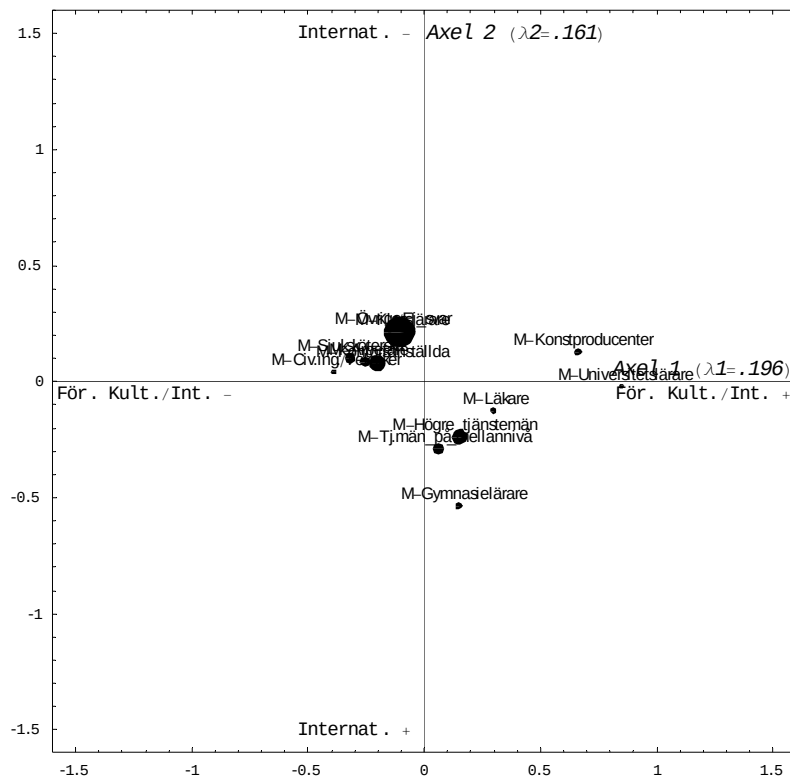
Tabell 93. Kön, ålder, uppväxtort, civilstånd, fars, mors och hushållets yrke som strukturerande variabler, koordinater, axel 1-4 .

		N	Axel 1	Axel 2	Axel 3	Axel 4
Kön	Män	65	0,03	0,19	-0,56	0,02
	Kvinnor	225	-0,01	-0,05	0,16	-0,01
	Största avstånd		0,04	0,24	0,73	-0,02
Ålder	-20 år	50	0,04	0,53	0,32	-0,52
	21-22 år	64	0,17	0,24	0,06	-0,04
	23-24 år	71	-0,14	-0,19	-0,13	0,06
	25-26 år	61	-0,05	-0,42	-0,23	-0,08
	27 år och däröver	38	0,02	-0,10	-0,01	0,62
	Ålder-Ej uppg.	6	-0,09	0,20	0,70	0,95
	Största avstånd		0,32	0,95	0,55	1,14
Uppväxtort	Utomlands/Inget svar	7	-0,07	0,22	0,37	0,10
	Stockholm	107	0,20	0,01	0,15	-0,12
	Göteborg/Malmö	28	0,29	-0,23	-0,18	0,11
	Annan stad	97	-0,07	0,07	-0,05	-0,06
	Mindre samh/landsbygd	51	-0,45	-0,04	-0,16	0,29
	Största avstånd		0,73	0,29	0,32	0,41
Civilstånd	Ej gift/sammanboende	221	0,06	0,09	-0,01	-0,02
	Gift/sammanboende	68	-0,23	-0,30	0,05	0,06
	Största avstånd		0,30	0,39	0,06	0,08
Fars yrke	Tekniker	25	-0,52	0,53	-0,33	0,40
	Civilingenjör	39	0,20	0,08	-0,29	0,03
	Läkare	20	-0,03	0,06	-0,63	-0,39
	Högre lärare	24	0,76	-0,44	-0,06	0,03
	Företagsledare	26	0,49	-0,59	0,14	0,03
	Högre tjänstemän	53	0,07	-0,20	0,01	-0,27
	Tj.män på mellannivå	34	-0,19	0,22	-0,19	0,09
	Konstproducenter	13	0,39	0,30	0,71	-0,55
	Småföretagare	18	-0,21	0,35	0,38	-0,03
	Högre arbetarklass	21	-0,61	0,08	0,24	0,32
	Lägre arbetarklass	10	-1,09	-0,01	1,05	0,28
	Övriga/Ej svar	7	0,08	-0,03	0,63	0,61
	Största avstånd		1,85	1,13	1,68	0,95
Mors yrke	Civ.ing./Tekniker	12	-0,39	0,04	-0,27	0,04
	Läkare	14	0,30	-0,13	-0,50	0,16
	Gymnasielärare	17	0,15	-0,53	0,29	-0,35
	Universitetslärare	12	0,85	-0,02	-0,07	0,03
	Högre tjänstemän	34	0,15	-0,24	-0,34	0,01
	Sjuksköterska	24	-0,32	0,10	0,04	0,01
	Klasslärare	67	-0,11	0,21	-0,13	-0,08
	Konstproducenter	16	0,66	0,13	0,36	0,05
	Tj.män på mellannivå	25	0,06	-0,29	-0,34	-0,18
	Kontorsanställda	36	-0,20	0,08	0,59	-0,09
	Arbetare	23	-0,26	0,08	0,15	0,82
	Övriga/Ej svar	10	-0,15	0,22	0,33	-0,39
	Största avstånd		1,24	0,76	1,09	1,21
Hushållet – yrke	Civilingenjörer	41	0,15	0,07	-0,27	0,04
	Läkare	21	-0,03	-0,03	-0,52	-0,33
	Högre lärare	33	0,62	-0,32	-0,09	-0,10
	Företagsledare	27	0,49	-0,56	0,09	-0,01
	Högre tjänstemän	59	0,04	-0,13	-0,05	-0,23
	Tekniker	23	-0,53	0,64	-0,25	0,42
	Klasslärare	18	-0,61	0,08	0,11	0,23
	Konstproducenter	12	0,37	0,41	0,79	-0,50
	Tj.män på mellannivå	26	-0,34	0,20	0,02	0,12
	Småföretagare	16	-0,14	0,35	0,80	0,24
	Arbetare	14	-0,82	-0,06	0,45	0,55
	Största avstånd		1,44	1,19	1,32	1,05

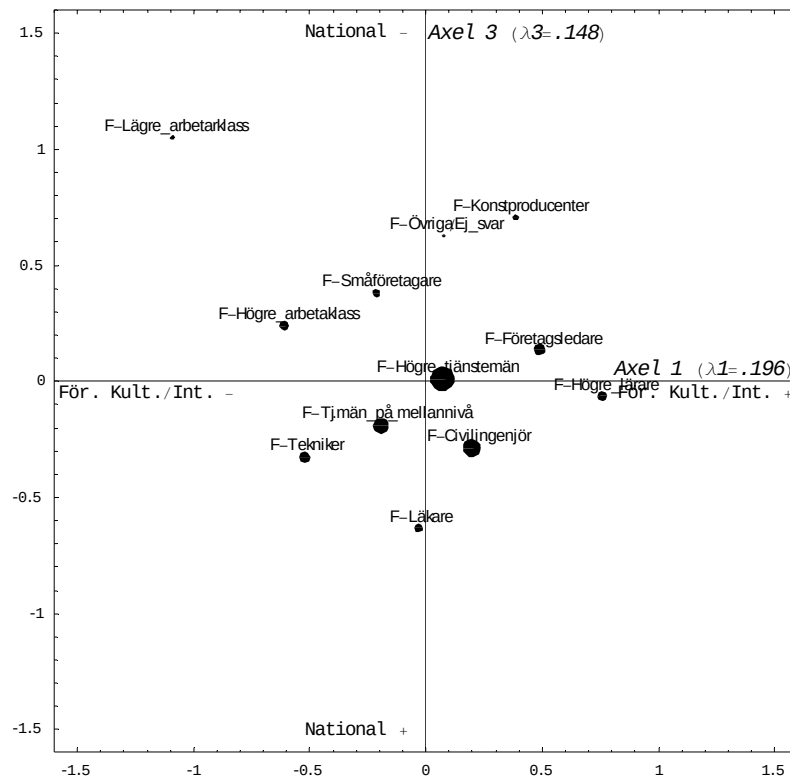
Graf 91. Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.

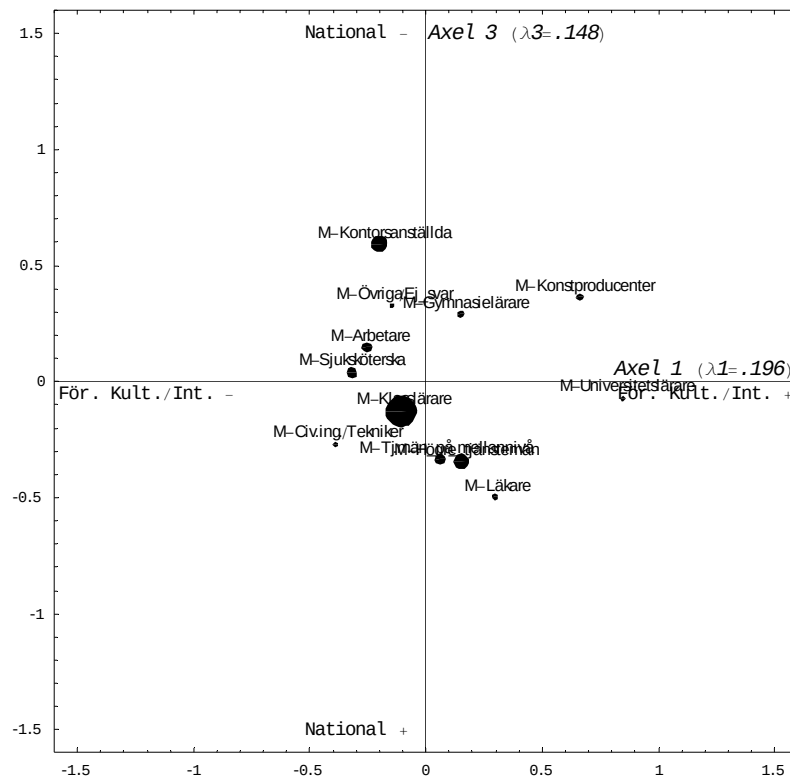
Graf 92. Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.

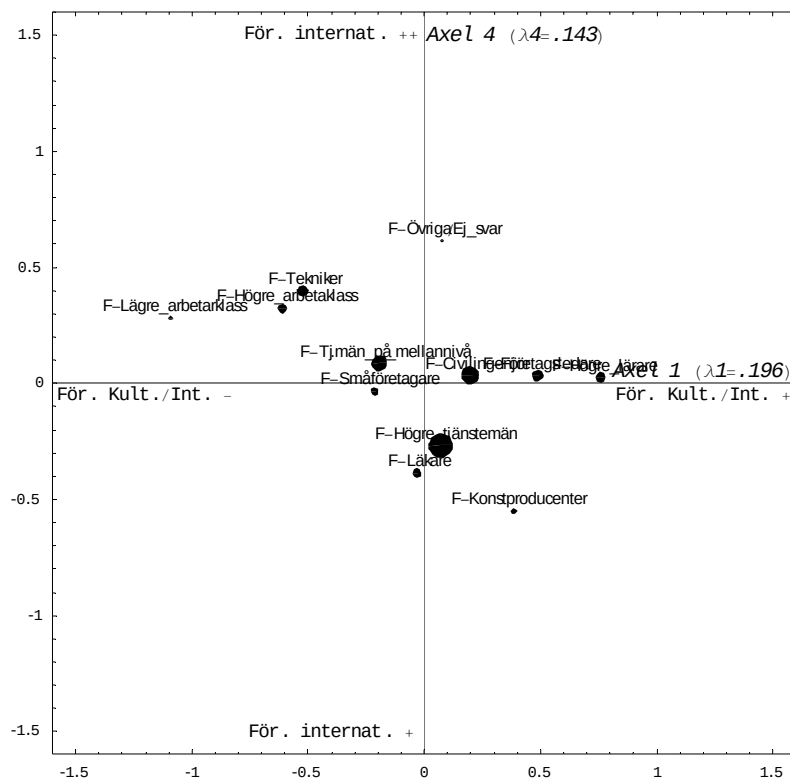
Graf 93. Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.

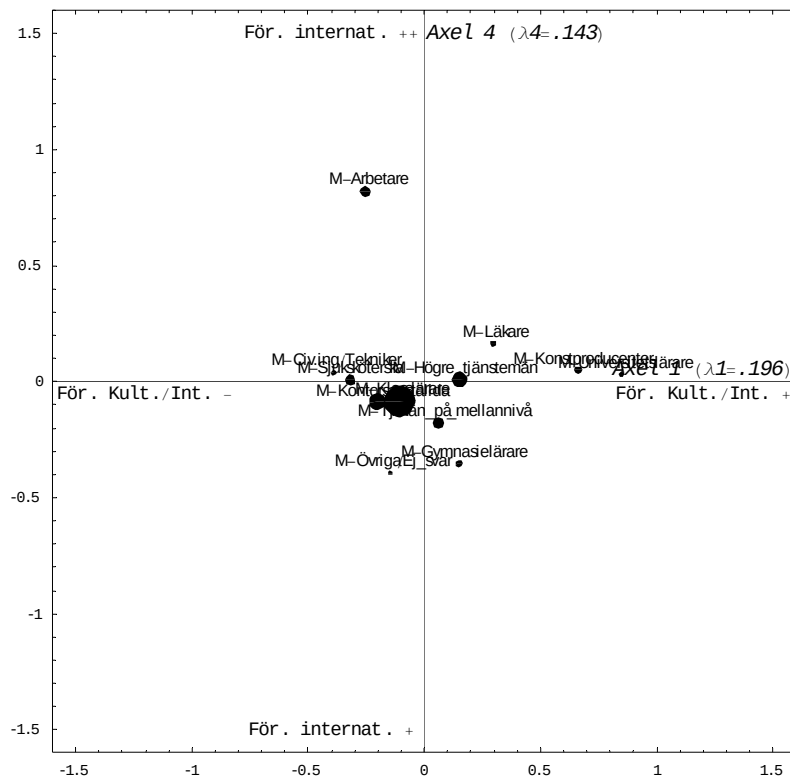
Graf 94. Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.

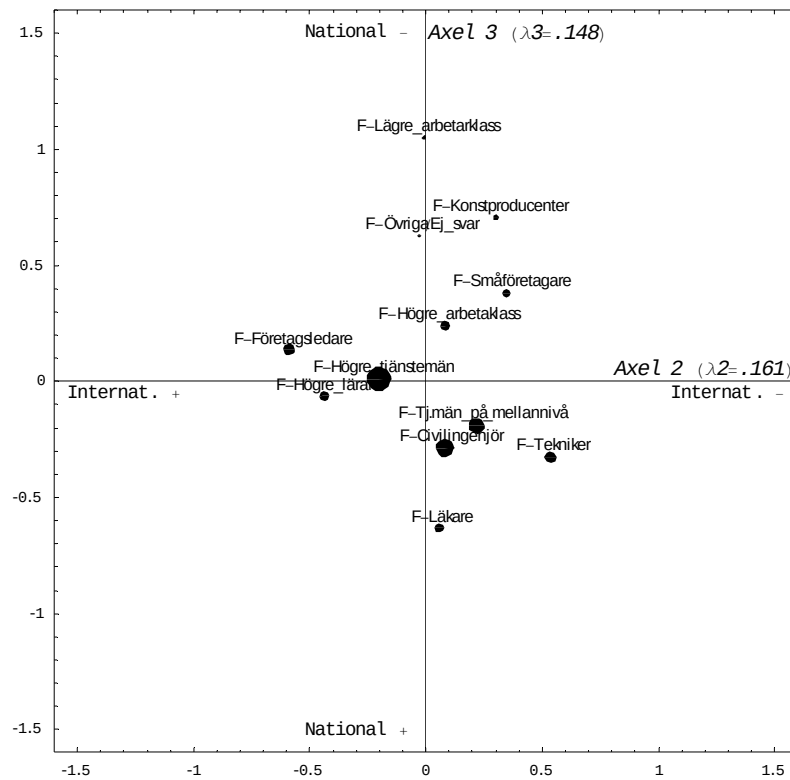
Graf 95. Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.

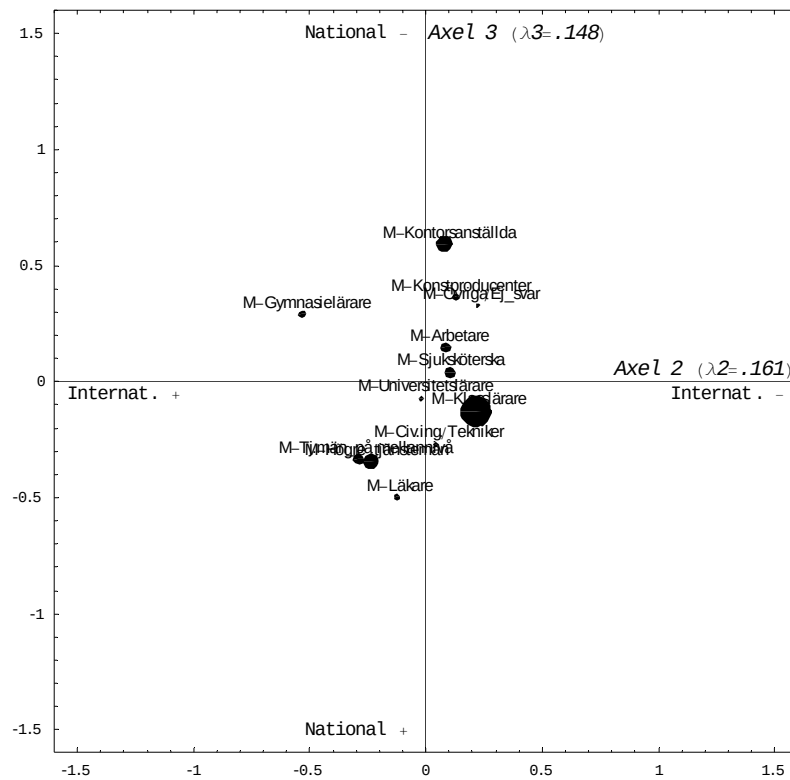
Graf 96. Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.

Graf 97. Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.

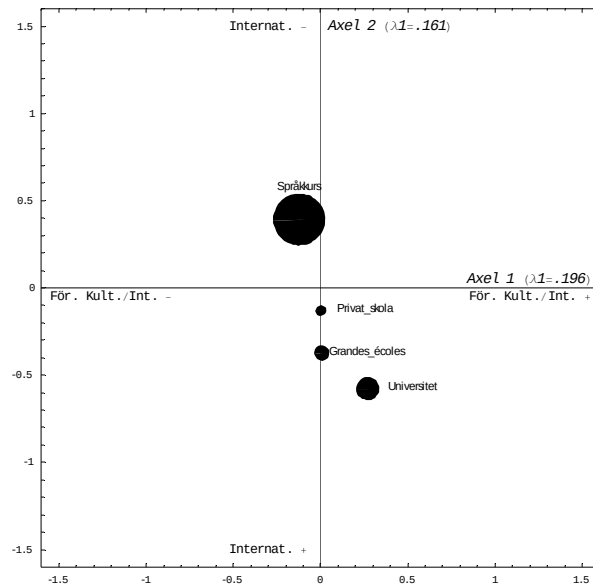
Graf 98. Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.

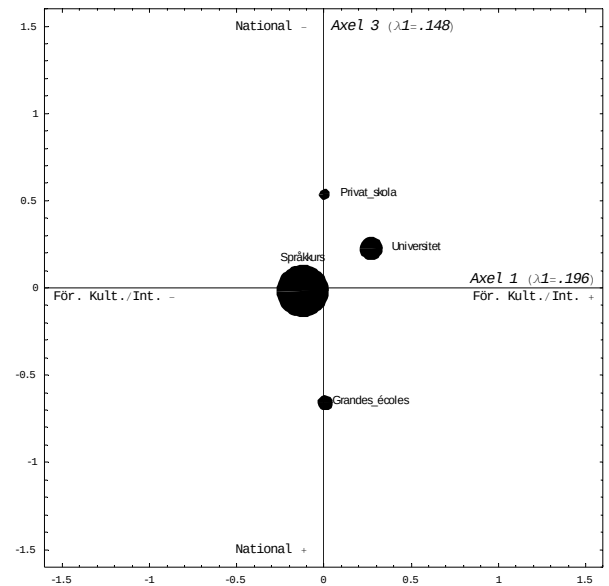
Tabell 94. Typ av studier, typ av skola, studiernas status, svenskt lärosäte vid utbyte och svenskt lärosäte vid tidigare studier som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.

		N	Axel1	Axel 2	Axel 3	Axel 4
Typ av studier (nio kategorier)	Design/Konst	15	-0,50	0,23	0,07	0,05
	Lettres	22	0,42	-0,66	0,38	0,47
	Språkkurs	149	-0,12	0,39	-0,02	-0,13
	Språk	13	0,31	-0,64	0,93	0,11
	Medicin/Nat.vet.	12	0,28	0,05	-0,84	0,30
	Ekonomi	28	0,09	-0,32	-0,05	-0,13
	Sociologi/Psykologi	14	0,19	-0,87	1,02	0,26
	Statsvet./Juridik	19	0,01	-0,78	-0,11	0,17
	Teknologi	18	0,20	-0,21	-1,10	0,00
	Största avstånd		0,92	1,27	2,12	0,60
Typ av studier (perciseringar)	<i>Design</i>	7	-0,64	-0,17	0,05	0,11
	<i>Konst</i>	8	-0,37	0,57	0,09	0,01
	<i>Medicin</i>	7	0,33	-0,10	-0,73	0,18
	<i>Naturvetenskap</i>	5	0,20	0,26	-0,98	0,46
	Ekonomi (internationell)	10	-0,12	-0,27	-0,36	-0,05
	Ekonomi	18	0,21	-0,35	0,12	-0,17
	<i>Juridik</i>	6	0,04	-0,64	0,09	0,07
	Statsvetenskap	13	0,00	-0,85	-0,20	0,22
	<i>Psykologi</i>	7	0,51	-0,79	1,04	0,76
	<i>Sociologi</i>	6	-0,26	-1,07	0,73	-0,17
Typ av skola (fyra kategorier)	<i>Grandes écoles</i>	44	0,01	-0,37	-0,66	-0,08
	Universitet	66	0,27	-0,58	0,23	0,27
	Privat skola	31	0,00	-0,13	0,54	0,16
	Språkskola	149	-0,12	0,39	-0,02	-0,13
	Största avstånd		0,39	0,97	1,20	0,40
Typ av skola (elva kategorier)	ECP/X	9	-0,15	-0,40	-1,26	-0,13
	HEC/ESCP/ESSEC	8	0,06	-0,09	-0,83	-0,80
	IEP/EHESS	11	-0,14	-1,07	-0,13	0,28
	<i>GE d'ingénieurs övriga</i>	9	0,66	-0,05	-0,99	0,00
	<i>GE andra</i>	7	-0,47	0,00	-0,08	0,15
	Universitet (Paris)	52	0,29	-0,61	0,21	0,25
	Universitet (ej Paris)	14	0,19	-0,47	0,29	0,35
	<i>Privata universitet</i>	9	0,83	-0,67	1,04	0,89
	Handelsskolor	11	-0,17	-0,08	0,65	-0,36
	Konstskolor	11	-0,51	0,26	0,01	0,09
	Språkkurs	149	-0,12	0,39	-0,02	-0,13
	Största avstånd		1,34	1,46	2,31	1,68
Studiernas status (exklusive språkskola)	Språkkurs	149	-0,12	0,39	-0,02	-0,13
	ERASMUS	53	0,33	-0,21	-0,66	0,05
	Andra utbyten	15	-0,15	-0,24	-0,83	-0,24
	Free movers	73	0,04	-0,60	0,68	0,28
	Största avstånd		0,48	0,99	1,51	0,52
Svenskt lärosäte vid (tre kategorier)	<i>Ej svar</i>	7	0,44	0,69	0,82	0,90
	Nej	227	-0,07	-0,16	-0,05	-0,15
	Regionala högskolor	15	0,08	0,31	0,34	0,32
	Universitet	25	0,33	0,55	0,08	0,77
	Fackhögskolor	16	0,17	0,84	-0,08	0,17
	Största avstånd		0,40	1,00	0,26	0,91
Svenskt lärosäte vid	<i>Regionala högskolor</i>	9	0,15	0,14	-0,13	0,10
	<i>Umeå/Linköping</i>	6	0,43	-0,21	-1,50	0,07
	<i>GU/LU</i>	9	0,77	-0,18	-0,79	-0,27
	<i>SU</i>	7	0,29	-0,26	-0,64	0,14
	<i>UU</i>	9	-0,06	-0,58	-0,76	0,18
	<i>HHS</i>	2	0,16	-0,95	-0,61	-0,96
	<i>KI</i>	4	0,32	-0,03	-0,99	-0,60
	<i>KTH/CTH</i>	8	-0,04	-0,16	-0,92	-0,11
	<i>Fackhögskolor</i>	2	-0,43	0,24	-0,86	0,06
	Största avstånd		0,40	1,00	0,26	0,91
Tidigare studier – (fyra kategorier)	<i>Ej svar</i>	5	-0,46	0,63	-0,48	0,52
	Nej	126	-0,08	0,32	0,54	-0,28
	Regionala högskolor	20	-0,45	-0,10	-0,32	0,46
	Umeå/Linköping	18	-0,13	0,04	-0,76	0,42
	Universitet	95	0,19	-0,52	-0,22	0,15
	Fackhögskolor	26	0,22	0,24	-0,95	0,04
Tidigare studier – (åtta kategorier)	UU	21	0,23	-0,23	-0,62	0,19
	LU	30	0,21	-0,40	-0,47	-0,11
	SU	47	0,19	-0,60	-0,16	0,10
	GU	17	0,03	-0,33	-0,37	0,58
	LiU	13	0,10	-0,18	-0,78	0,19
	UmU	10	-0,21	0,44	-0,68	0,71
	Fackhögskolor	11	0,54	0,26	-0,82	0,14
	<i>Konsthögskolor</i>	3	0,08	1,22	-0,46	0,72
	KTH/CTH	12	-0,04	-0,02	-1,18	-0,21
	Regionala högskolor	29	-0,35	-0,23	-0,35	0,50

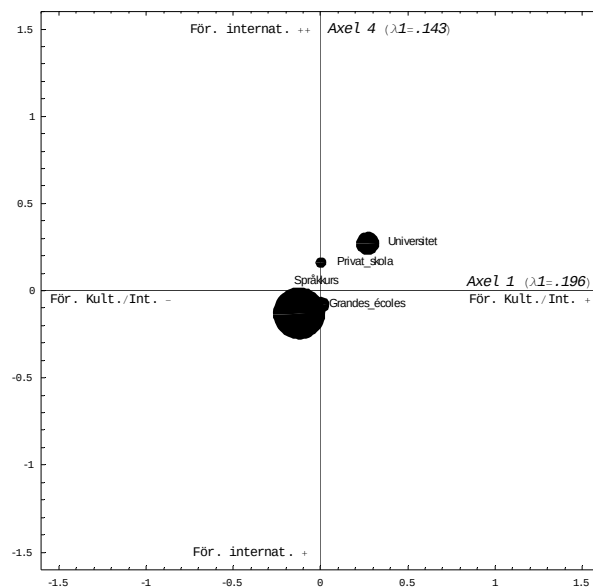
Graf 99. Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.

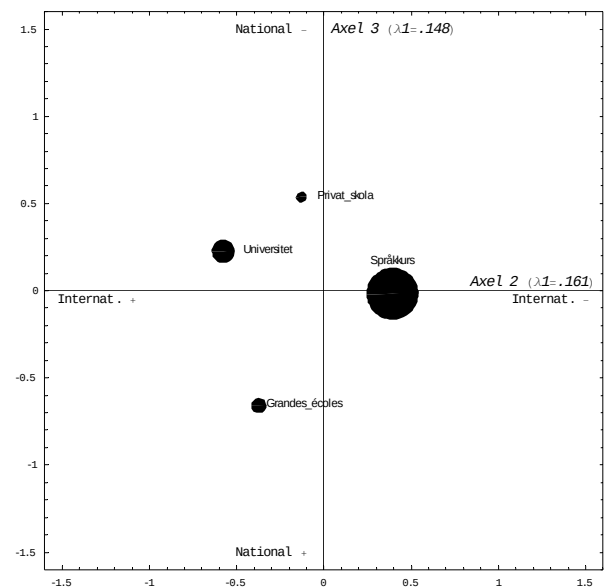
Graf 100. Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.

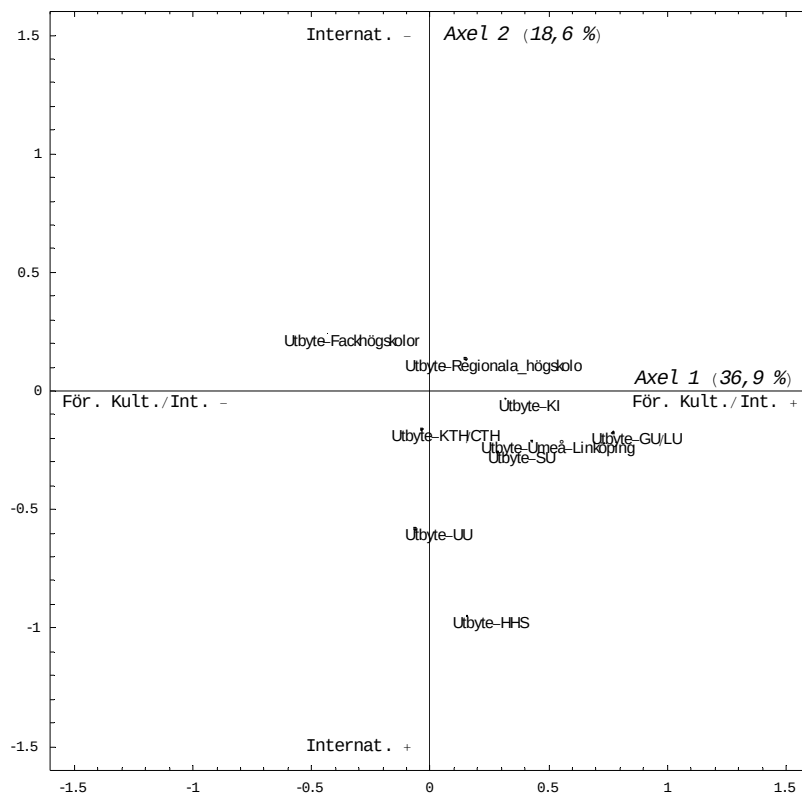
Graf 101. Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.

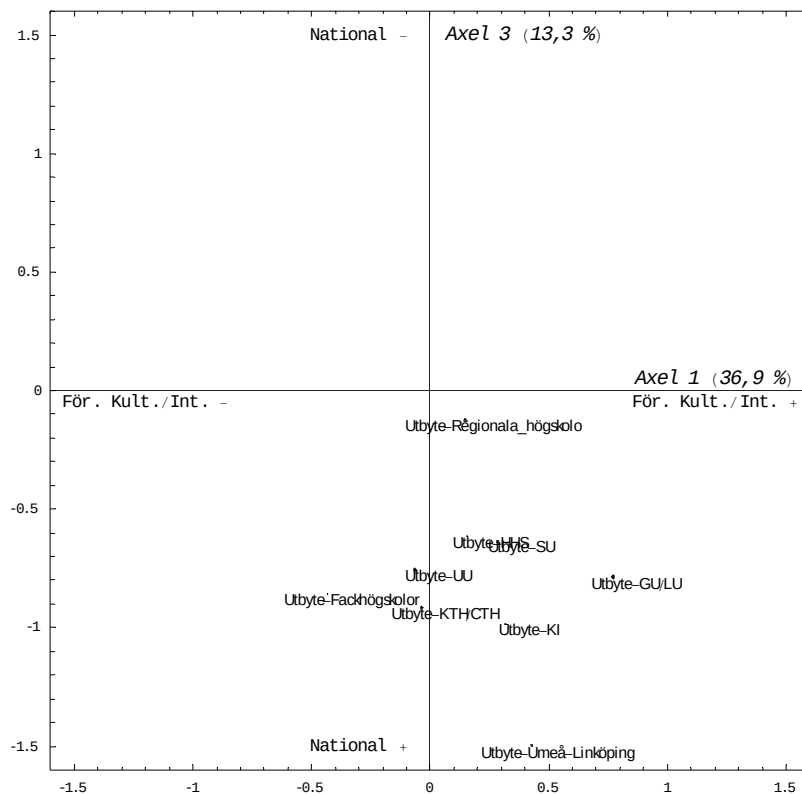
Graf 102. Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.

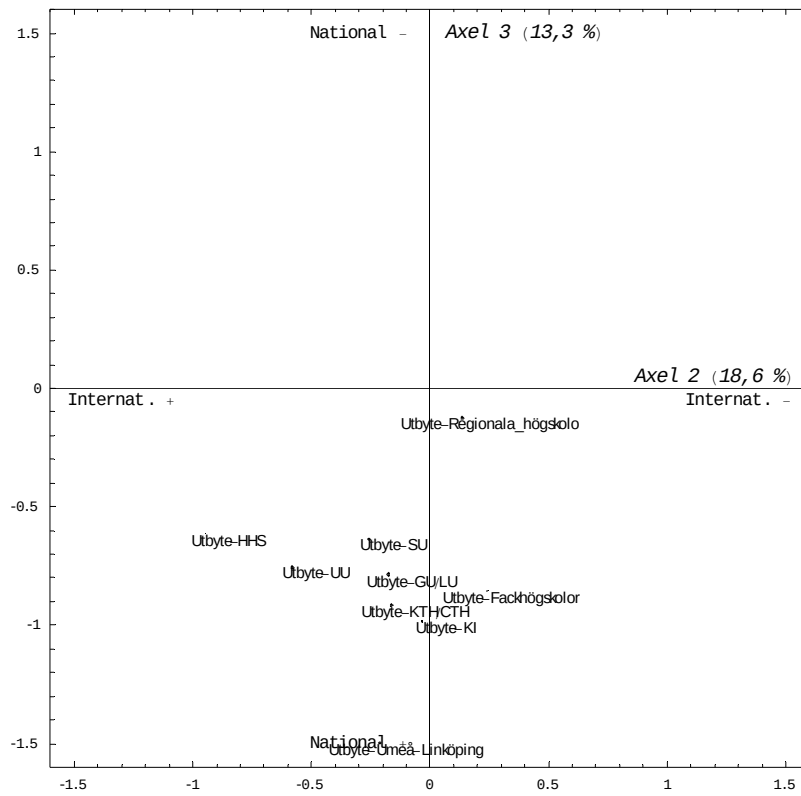
Graf 103. Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.

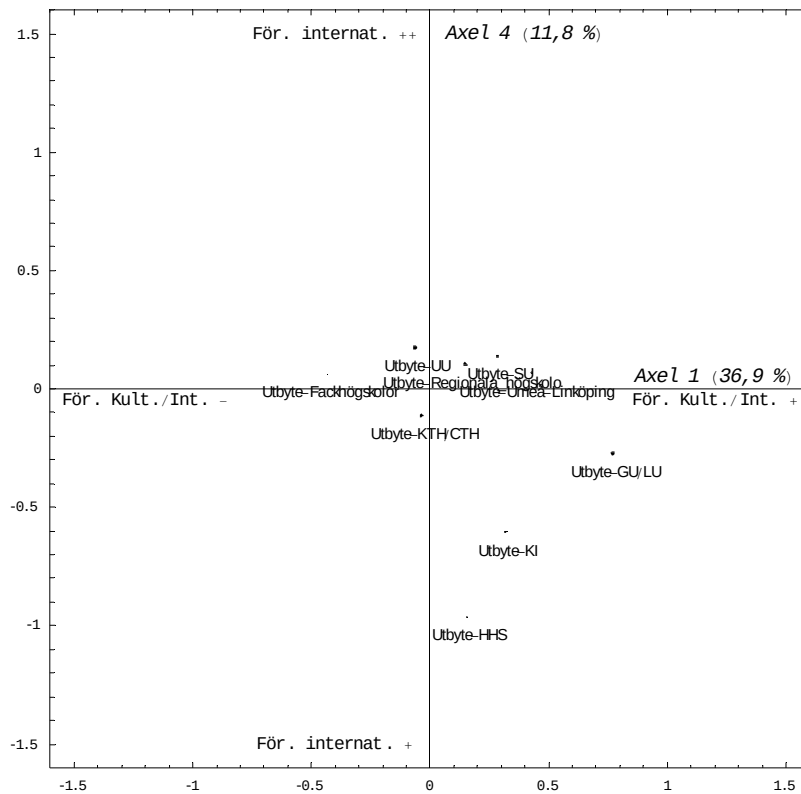
Graf 104. Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.

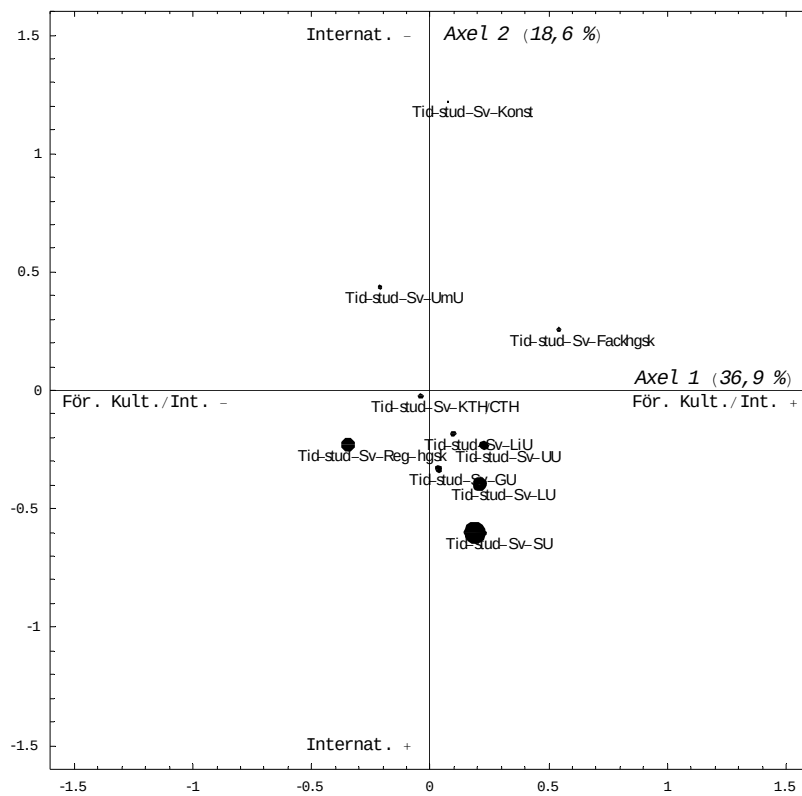
Graf 105. Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.

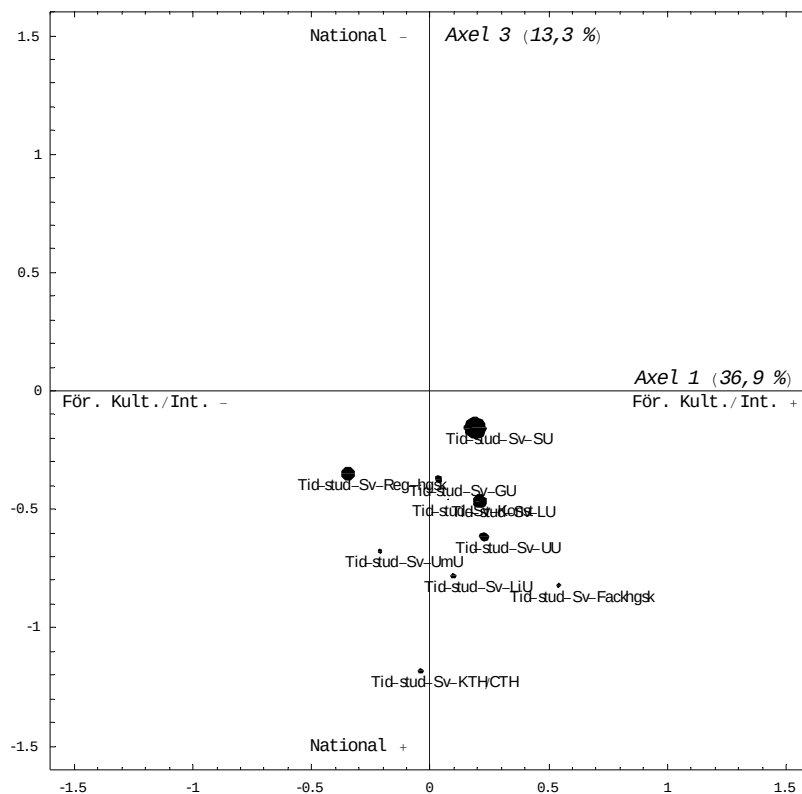
Graf 106. Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.

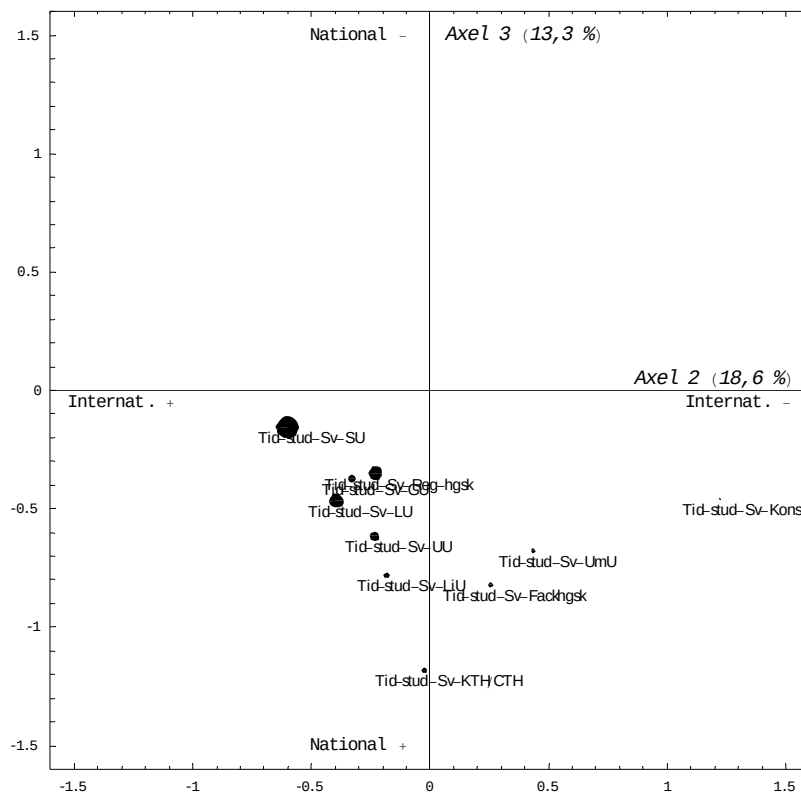
Graf 107. Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.

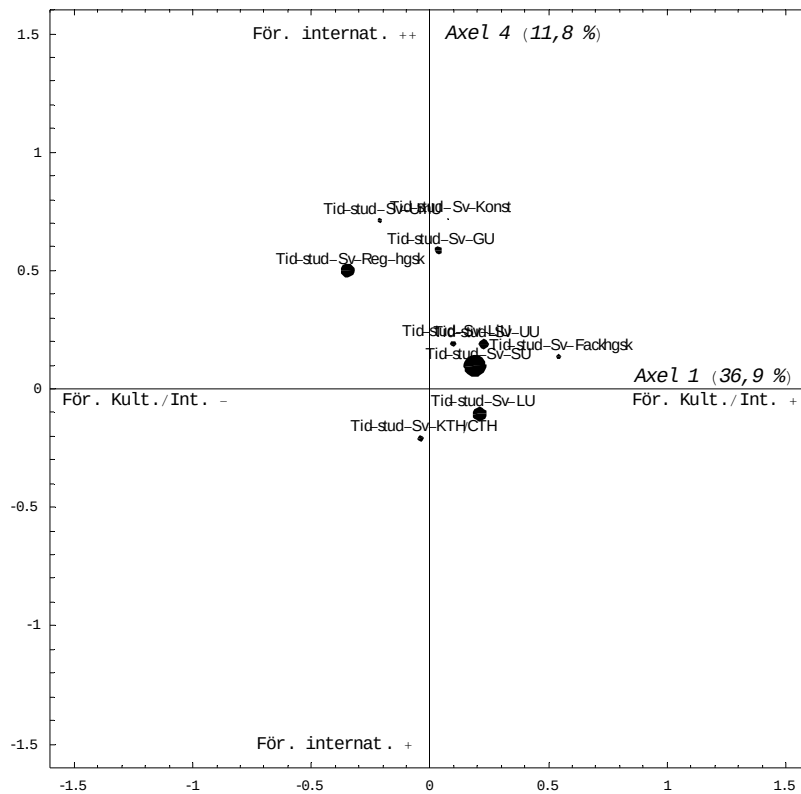
Graf 108. Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.

Graf 109. Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.

Graf 110. Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.

Tabell 95. Medelvärde och standardavvikelser för 4 och 6 grupper, positioner längs axel 1-4 i molnet av individer.

benämning	axel 1			axel 2			axel 3			axel 4		
	N	Medelvärde	Standard-avvikelse	Medelvärde	Standard-avvikelse	Medelvärde	Standard-avvikelse	Medelvärde	Standard-avvikelse	Medelvärde	Standard-avvikelse	Medelvärde
cc1	12	0,11	0,39	0,12	0,34	-0,58	0,21	0,09	0,39			
cc2	128	-0,21	0,37	-0,20	0,38	0,12	0,36	0,07	0,30			
cc3	135	0,21	0,41	0,12	0,32	-0,11	0,34	-0,05	0,44			
cc4	15	-0,20	0,44	0,56	0,32	0,42	0,20	-0,17	0,29			
ce1 teknister	12	0,11	0,39	0,12	0,34	-0,58	0,21	0,09	0,39			
ce2 esteter	15	-0,20	0,44	0,56	0,32	0,42	0,20	-0,17	0,29			
ce3 internat. arvtagare	21	0,77	0,23	-0,01	0,34	0,07	0,26	0,58	0,41			
ce4 modala gruppen	114	0,11	0,35	0,14	0,32	-0,14	0,34	-0,17	0,33			
ce5 dominerade	65	-0,37	0,27	-0,06	0,36	0,02	0,26	0,11	0,27			
ce6 internat. pretenderer	63	-0,05	0,40	-0,34	0,34	0,23	0,42	0,03	0,32			

Tabell 96. Euklidisk klassificering, partitionerna 1-5 och aktiva variabler.

			Föräldrar – högsta utbildning				För. studerat utoml.			För. arbetat utomlands			För. invandr.		För. behåskar franska			
N			Ej svar	Grundskola	Gymn. (3år)	Högskult. Minst 3 år	Ej studerat	En för. Stud. utl.	Båda för. Stud. utl.	Ej arbetat	En för. arb. utl.	Båda för. arb. utl.	Ej invandrat	Någon för. invandrat	Ej franska	En för. franska	Båda franska	
CA	ca1	12	0,0	8,3	8,3	83,3	83,3	8,3	8,3	41,7	33,3	25,0	83,3	16,7	58,3	33,3	8,3	
	ca2	278	5,0	12,6	19,8	62,6	66,2	20,1	13,7	56,8	27,3	15,8	78,1	21,9	58,6	27,7	13,7	
CB	cb1	12	0,0	8,3	8,3	83,3	83,3	8,3	8,3	41,7	33,3	25,0	83,3	16,7	58,3	33,3	8,3	
	cb2	150	4,0	3,3	21,3	71,3	52,0	29,3	18,7	45,3	33,3	21,3	68,0	32,0	52,0	31,3	16,7	
CC	cc1	12	0,0	8,3	8,3	83,3	83,3	8,3	8,3	41,7	33,3	25,0	83,3	16,7	58,3	33,3	8,3	
	cc2	128	6,3	23,4	18,0	52,3	82,8	9,4	7,8	70,3	20,3	9,4	89,8	10,2	66,4	23,4	10,2	
CD	cd1	12	0,0	8,3	8,3	83,3	83,3	8,3	8,3	41,7	33,3	25,0	83,3	16,7	58,3	33,3	8,3	
	cd2	128	6,3	23,4	18,0	52,3	82,8	9,4	7,8	70,3	20,3	9,4	89,8	10,2	66,4	23,4	10,2	
CE	ce1	12	0,0	8,3	8,3	83,3	83,3	8,3	8,3	41,7	33,3	25,0	83,3	16,7	58,3	33,3	8,3	
	ce2	15	0,0	13,3	33,3	53,3	73,3	20,0	6,7	53,3	33,3	13,3	80,0	20,0	60,0	33,3	6,7	
CE	ce3	21	4,8	4,8	14,3	76,2	0,0	0,0	100,0	4,8	19,0	76,2	23,8	76,2	38,1	19,0	42,9	
	ce4	114	4,4	1,8	21,1	72,8	58,8	36,0	5,3	51,8	36,0	12,3	74,6	25,4	53,5	33,3	13,2	
CE	ce5	65	9,2	36,9	13,8	40,0	95,4	1,5	3,1	84,6	6,2	9,2	90,8	9,2	73,8	21,5	4,6	
	ce6	63	3,2	9,5	22,2	65,1	69,8	17,5	12,7	55,6	34,9	9,5	88,9	11,1	58,7	25,4	15,9	
Totalt		290	4,8	12,4	19,3	63,4	66,9	19,7	13,4	56,2	27,6	16,2	78,3	21,7	58,6	27,9	13,4	

	Gymnasiebetyg						Gymnasieutbildning						Tidigare högre studier utomlands			Tidigare högre studier i Sverige			Tidigare arbete i Frankrike			Språkresa Frankrike						
	Ej bet. uppg.	Utländska skola	0-3,6	3,7-4,2	4,3-4,6	4,7-5,0	Inget svar	ES-MP	SPKE	SPSAS	SPHU/H	NVTE/T	NN/AN	Ej svar	1-2 termin	Min. 3 terminer	Ej svar	1-4 termin	Min. 5 terminer	Andra länder än Frankrike	Ej arbetat utomlands	Ej svar	Ej språkresa	Frankrike	Andra länder än Frankrike	Frankrike		
ca1	0,0	0,0	8,3	41,7	33,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	83,3	8,3	8,3	0,0	16,7	75,0	25,0	16,7	58,3	0,0	41,7	8,3	50,0	
ca2	8,3	2,9	18,0	26,6	26,3	18,0	5,0	5,8	9,0	34,5	12,6	0,0	33,1	3,2	53,6	27,7	15,5	1,4	45,0	26,6	27,0	22,3	16,9	60,8	2,9	32,0	13,7	51,4
cb1	0,0	0,0	8,3	41,7	33,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	83,3	8,3	8,3	0,0	16,7	75,0	25,0	16,7	58,3	0,0	41,7	8,3	50,0	
cb2	9,3	2,7	11,3	30,0	34,0	12,7	2,7	10,7	5,3	26,7	4,0	0,0	50,7	2,7	56,7	34,7	6,0	1,3	48,7	16,0	34,0	9,3	10,0	80,7	3,3	31,3	20,0	45,3
cb3	7,0	3,1	25,8	22,7	17,2	24,2	7,8	0,0	13,3	43,8	22,7	0,0	12,5	3,9	50,0	19,5	26,6	1,6	40,6	39,1	18,8	37,5	25,0	37,5	2,3	32,8	6,3	58,6
cc1	0,0	0,0	8,3	41,7	33,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	83,3	8,3	8,3	8,3	0,0	16,7	75,0	25,0	16,7	58,3	0,0	41,7	8,3	50,0
cc2	7,0	3,1	25,8	22,7	17,2	24,2	7,8	0,0	13,3	43,8	22,7	0,0	12,5	3,9	50,0	19,5	26,6	1,6	40,6	39,1	18,8	37,5	25,0	37,5	2,3	32,8	6,3	58,6
cc3	6,7	3,0	9,6	31,1	35,6	14,1	3,0	0,7	5,9	29,6	4,4	0,0	56,3	3,0	56,3	36,3	4,4	1,5	45,2	15,6	37,8	9,6	10,4	80,0	3,0	28,1	20,7	48,1
cd1	33,3	0,0	26,7	20,0	20,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	60,0	20,0	20,0	0,0	80,0	20,0	0,0	6,7	6,7	86,7	6,7	60,0	13,3	20,0
cd1	0,0	0,0	8,3	41,7	33,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	83,3	8,3	8,3	8,3	0,0	16,7	75,0	25,0	16,7	58,3	0,0	41,7	8,3	50,0
cd2	7,0	3,1	25,8	22,7	17,2	24,2	7,8	0,0	13,3	43,8	22,7	0,0	12,5	3,9	50,0	19,5	26,6	1,6	40,6	39,1	18,8	37,5	25,0	37,5	2,3	32,8	6,3	58,6
cd3	33,3	0,0	26,7	20,0	20,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	60,0	20,0	20,0	0,0	80,0	20,0	0,0	6,7	6,7	86,7	6,7	60,0	13,3	20,0
cd4	4,8	9,5	14,3	28,6	9,5	33,3	9,5	0,0	9,5	23,8	9,5	0,0	47,6	4,8	52,4	33,3	9,5	0,0	33,3	33,3	33,3	9,5	19,0	71,4	4,8	23,8	19,0	52,4
cd5	7,0	1,8	8,8	31,6	40,4	10,5	1,8	0,9	5,3	30,7	3,5	0,0	57,9	2,6	57,0	36,8	3,5	1,8	47,4	12,3	38,6	9,6	8,8	81,6	2,6	28,9	21,1	47,4
ce1	0,0	0,0	8,3	41,7	33,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	83,3	8,3	8,3	8,3	0,0	16,7	75,0	25,0	16,7	58,3	0,0	41,7	8,3	50,0
ce2	33,3	0,0	26,7	20,0	20,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	60,0	20,0	20,0	0,0	80,0	20,0	0,0	6,7	6,7	86,7	6,7	60,0	13,3	20,0
ce3	4,8	9,5	14,3	28,6	9,5	33,3	9,5	0,0	9,5	23,8	9,5	0,0	47,6	4,8	52,4	33,3	9,5	0,0	33,3	33,3	33,3	9,5	19,0	71,4	4,8	23,8	19,0	52,4
ce4	7,0	1,8	8,8	31,6	40,4	10,5	1,8	0,9	5,3	30,7	3,5	0,0	57,9	2,6	57,0	36,8	3,5	1,8	47,4	12,3	38,6	9,6	8,8	81,6	2,6	28,9	21,1	47,4
ce5	10,8	3,1	40,0	15,4	7,7	23,1	10,8	0,0	26,2	50,8	1,5	0,0	10,8	6,2	67,7	16,9	9,2	3,1	47,7	32,3	16,9	12,3	32,3	55,4	3,1	36,9	9,2	50,8
ce6	3,2	3,2	11,1	30,2	27,0	25,4	4,8	0,0	0,0	36,5	44,4	0,0	14,3	1,6	31,7	22,2	44,4	0,0	33,3	46,0	20,6	63,5	17,5	19,0	1,6	28,6	3,2	66,7
	7,9	2,8	17,6	27,2	26,6	17,9	4,8	5,5	8,6	33,1	12,1	4,1	31,7	3,1	54,8	26,9	15,2	1,7	43,1	26,2	29,0	22,4	16,9	60,7	2,8	32,4	13,4	51,4

Tabell 97. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och kön, ålder, uppväxt och invandring.

			Kön		Ålder						Uppväxtort				Studenten	Far invandrat	Mor invandrat
					-20 år	21-22 år	23-24 år	25-26 år	27 år och däröver	Ålder-Ej uppg.							
CC	cc1	12	58,3	41,7	0,0	8,3	33,3	16,7	41,7	0,0	8,3	25,0	25,0	16,7	100,0	0,0	91,7
	cc2	128	17,2	82,8	10,2	18,0	25,8	28,1	14,8	3,1	2,3	35,2	8,6	32,8	21,1	96,9	8,3
	cc3	135	25,9	74,1	23,7	26,7	21,5	16,3	10,4	1,5	1,5	40,7	8,9	34,8	14,1	91,1	23,0
	cc4	15	6,7	93,3	33,3	26,7	33,3	6,7	0,0	0,0	6,7	26,7	13,3	33,3	20,0	93,3	13,3
CE	ce1	12	58,3	41,7	0,0	8,3	33,3	16,7	41,7	0,0	8,3	25,0	25,0	16,7	100,0	0,0	91,7
	ce2	15	6,7	93,3	33,3	26,7	33,3	6,7	0,0	0,0	6,7	26,7	13,3	33,3	20,0	93,3	13,3
	ce3	21	23,8	76,2	4,8	47,6	9,5	4,8	23,8	9,5	4,8	42,9	14,3	23,8	14,3	57,1	61,9
	ce4	114	26,3	73,7	27,2	22,8	23,7	18,4	7,9	0,0	0,9	40,4	7,9	36,8	14,0	97,4	15,8
	ce5	65	24,6	75,4	12,3	21,5	16,9	29,2	16,9	3,1	3,1	33,8	7,7	35,4	20,0	95,4	4,6
	ce6	63	9,5	90,5	7,9	14,3	34,9	27,0	12,7	3,2	1,6	36,5	9,5	30,2	22,2	98,4	4,8
Total			290	22,4	77,6	17,2	22,1	24,5	21,0	2,1	2,4	36,9	9,7	33,4	17,6	94,5	13,8

Tabell 98. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och hushållets yrke och sociala klass samt kombinationen av faderns och moderns sociala klassposition.

			Hushållet yrke											Hushållet social klass				Kombination far och mor social klass								Båda LMK/ARB	
N			Civilingenjör	Läkare	Högre lärare	Företagsledare	Högre tjänsteman	Tekniker	Klasslärare	Konsumentcenter	Tjänstemän mellanvä	Småföretagare	Arbetarytare	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Arbetarytklass	Båda HKL	Far-HKL/Mor-MKL	Far-HKL/Mor-LMK/ARB	Mor-HKL/Far-LMK/ARB	Far-MKL/Mor-LMK/ARB	Båda-MKL	Mor-MKL/Far-LMK/ARB			
CC	cc1	12	16,7	33,3	0,0	8,3	16,7	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	75,0	16,7	0,0	8,3	50,0	16,7	8,3	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	8,3	
	cc2	128	11,7	4,7	8,6	9,4	24,2	6,3	8,6	1,6	10,9	7,0	7,0	58,6	27,3	7,0	7,0	18,0	25,0	9,4	6,3	11,7	6,3	9,4	14,1		
	cc3	135	17,8	8,1	15,6	10,4	17,0	8,9	3,7	5,2	6,7	4,4	2,2	68,9	24,4	4,4	2,2	24,4	28,9	7,4	8,1	16,3	5,9	2,2	6,7		
	cc4	15	0,0	0,0	6,7	0,0	20,0	6,7	13,3	20,0	20,0	6,7	6,7	26,7	60,0	6,7	6,7	13,3	13,3	0,0	0,0	33,3	0,0	26,7	13,3		
CE	ce1	12	16,7	33,3	0,0	8,3	16,7	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	75,0	16,7	0,0	8,3	50,0	16,7	8,3	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	8,3	
	ce2	15	0,0	0,0	6,7	0,0	20,0	6,7	13,3	20,0	20,0	6,7	6,7	26,7	60,0	6,7	6,7	13,3	13,3	0,0	0,0	33,3	0,0	26,7	13,3		
	ce3	21	14,3	0,0	23,8	19,0	9,5	4,8	4,8	4,8	4,8	9,5	4,8	66,7	19,0	9,5	4,8	33,3	19,0	9,5	4,8	4,8	9,5	4,8	14,3		
	ce4	114	18,4	9,6	14,0	8,8	18,4	9,6	3,5	5,3	7,0	3,5	1,8	69,3	25,4	3,5	1,8	22,8	30,7	7,0	8,8	18,4	5,3	1,8	5,3		
	ce5	65	13,8	4,6	4,6	6,2	23,1	7,7	9,2	1,5	10,8	6,2	12,3	52,3	29,2	6,2	12,3	15,4	21,5	6,2	9,2	12,3	9,2	7,7	18,5		
	ce6	63	9,5	4,8	12,7	12,7	25,4	4,8	7,9	1,6	11,1	7,9	1,6	65,1	25,4	7,9	1,6	20,6	28,6	12,7	3,2	11,1	3,2	11,1	9,5		
290			14,1	7,2	11,4	9,3	20,3	7,9	6,2	4,1	9,0	5,5	4,8	62,4	27,2	5,5	4,8	22,1	25,9	7,9	6,6	15,2	5,5	6,6	10,3		

Tabell 99. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och faderns yrke, sociala klass och högsta utbildningsnivå.

			Faders yrke												Faders sociala klass					Faderns högsta utbildning						
N			Tekniker	Civilingenjör	Läkare	Högre lärare	Företagsledare	Högre tjänstemän	Tjänst på mellanivå	Konsumentcenter	Egna företagare	Högre arbetsklass	Lägre arbetsklass	Övriga/Ej svar	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Högre arbetsklass	Lägre arbetsklass	Övriga/Ej uppg.	Ej svar	Folkskola grundskola	Reall- yrkesskola	Kortare högskoleutb.	Längre högskoleutb.	Forskarutb.
CC	cc1	12	16,7	16,7	33,3	0,0	8,3	16,7	0,0	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	75,0	16,7	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	8,3	0,0	16,7	50,0	16,7
	cc2	128	6,3	10,2	3,9	6,3	9,4	22,7	12,5	2,3	7,0	9,4	7,0	3,1	52,3	21,1	7,0	9,4	7,0	3,1	8,6	12,5	21,9	19,5	32,0	5,5
	cc3	135	11,1	17,8	8,1	11,1	9,6	14,1	11,9	5,2	5,2	4,4	0,0	1,5	60,7	28,1	5,2	4,4	0,0	1,5	5,2	1,5	8,1	18,5	52,6	14,1
	cc4	15	0,0	0,0	0,0	6,7	0,0	20,0	13,3	20,0	13,3	13,3	6,7	6,7	26,7	33,3	13,3	13,3	6,7	6,7	6,7	20,0	20,0	13,3	40,0	0,0
CE	ce1	12	16,7	16,7	33,3	0,0	8,3	16,7	0,0	0,0	0,0	8,3	0,0	0,0	75,0	16,7	0,0	8,3	0,0	0,0	8,3	8,3	0,0	16,7	50,0	16,7
	ce2	15	0,0	0,0	0,0	6,7	0,0	20,0	13,3	20,0	13,3	13,3	6,7	6,7	26,7	33,3	13,3	13,3	6,7	6,7	6,7	20,0	20,0	13,3	40,0	0,0
	ce3	21	4,8	14,3	0,0	19,0	19,0	9,5	4,8	4,8	14,3	9,5	0,0	0,0	61,9	14,3	14,3	9,5	0,0	0,0	4,8	0,0	14,3	9,5	66,7	4,8
	ce4	114	12,3	18,4	9,6	9,6	7,9	14,9	13,2	5,3	3,5	3,5	0,0	1,8	60,5	30,7	3,5	3,5	0,0	1,8	5,3	1,8	7,0	20,2	50,0	15,8
	ce5	65	7,7	12,3	3,1	1,5	6,2	20,0	16,9	1,5	9,2	12,3	6,2	3,1	43,1	26,2	9,2	12,3	6,2	3,1	13,8	12,3	30,8	13,8	29,2	0,0
	ce6	63	4,8	7,9	4,8	11,1	12,7	25,4	7,9	3,2	4,8	6,3	7,9	3,2	61,9	15,9	4,8	6,3	7,9	3,2	3,2	12,7	12,7	25,4	34,9	11,1
290			8,6	13,4	6,9	8,3	9,0	18,3	11,7	4,5	6,2	7,2	3,4	2,4	55,9	24,8	6,2	7,2	3,4	2,4	6,9	7,6	14,5	18,6	42,8	9,7

Tabell 100. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och moderns yrke, sociala klass och högsta utbildningsnivå.

		N	Moders yrke											Moders sociala klass					Moderns högsta utbildning						
			Civ./ing./tekniker	Läkare	Gymnasielärare	Universitetslärare	Högre tjänstemän	Sjuksköterska	Klasslärare	Konstproducenter	Tjänst på mellanivå	Kontorsanställda	Arbetare	Övriga/Ej svar	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Arbetarklass	Övriga/Ej svar	Folkskola el grundskola	Reall- yrkesskola	Kortare högskoleutb.	Längre högskoleutb.	Förskutub.	
CC	cc1	12	0,0	33,3	8,3	0,0	8,3	8,3	16,7	8,3	0,0	8,3	8,3	0,0	50,0	33,3	8,3	8,3	0,0	0,0	0,0	16,7	8,3	58,3	16,7
	cc2	128	4,7	3,1	7,0	3,1	8,6	8,6	20,3	4,7	10,2	16,4	8,6	4,7	24,2	46,1	16,4	8,6	4,7	7,0	7,0	21,9	20,3	38,3	5,5
	cc3	135	3,7	4,4	4,4	5,2	16,3	8,1	23,7	5,2	8,9	9,6	7,4	3,0	32,6	47,4	9,6	7,4	3,0	5,9	3,7	11,1	27,4	45,2	6,7
	cc4	15	6,7	0,0	6,7	6,7	0,0	6,7	46,7	13,3	0,0	6,7	6,7	0,0	13,3	73,3	6,7	6,7	0,0	6,7	6,7	6,7	33,3	40,0	6,7
CE	ce1	12	0,0	33,3	8,3	0,0	8,3	8,3	16,7	8,3	0,0	8,3	8,3	0,0	50,0	33,3	8,3	8,3	0,0	0,0	0,0	16,7	8,3	58,3	16,7
	ce2	15	6,7	0,0	6,7	6,7	0,0	6,7	46,7	13,3	0,0	6,7	6,7	0,0	13,3	73,3	6,7	6,7	0,0	6,7	6,7	6,7	33,3	40,0	6,7
	ce3	21	0,0	4,8	4,8	9,5	19,0	0,0	4,8	14,3	9,5	4,8	28,6	0,0	38,1	28,6	4,8	28,6	0,0	4,8	9,5	0,0	28,6	47,6	9,5
	ce4	114	4,4	4,4	4,4	4,4	15,8	9,6	27,2	3,5	8,8	10,5	3,5	3,5	31,6	50,9	10,5	3,5	3,5	6,1	2,6	13,2	27,2	44,7	6,1
	ce5	65	6,2	4,6	4,6	3,1	9,2	9,2	15,4	4,6	9,2	12,3	15,4	6,2	24,6	41,5	12,3	15,4	6,2	10,8	9,2	30,8	15,4	30,8	3,1
	ce6	63	3,2	1,6	9,5	3,2	7,9	7,9	25,4	4,8	11,1	20,6	1,6	3,2	23,8	50,8	20,6	1,6	3,2	3,2	4,8	12,7	25,4	46,0	7,9
		290	4,1	4,8	5,9	4,1	11,7	8,3	23,1	5,5	8,6	12,4	7,9	3,4	28,6	47,6	12,4	7,9	3,4	6,2	5,2	15,9	23,8	42,4	6,6

Tabell 101. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och far och mor främmande språk (antal och språk) och resor med familjen.

	N	Resor med familjen				Far antal främmande språk				Mor antal främmande språk				Mor främmande språk			
		Inga resor	Resor 1 omr	Resor 2 omr	Resor 3 omr	Inget främ. språk	Max-1 språk	2 språk	Minst 3 språk	Ej svar	Ej Eng men annat språk	Eng (ej Fra)	Eng o Fra	Eng. Tys (ej Fra)	Eng. Tys, Fra, o annat språk	Eng. Tys, Fra, o annat språk	Eng. Tys, Fra, o annat språk
CC	cc1 12	0,0	50,0	25,0	0,0	25,0	16,7	16,7	50,0	16,7	16,7	0,0	25,0	8,3	41,7	8,3	0,0
	cc2 128	10,2	39,8	32,8	10,9	6,3	9,4	39,1	34,4	17,2	9,4	3,9	39,1	7,0	29,7	7,0	3,9
	cc3 135	8,1	25,9	37,0	18,5	10,4	2,2	37,8	33,3	26,7	2,2	5,9	38,5	9,6	24,4	11,9	7,4
	cc4 15	0,0	53,3	33,3	6,7	6,7	20,0	33,3	33,3	13,3	20,0	0,0	33,3	13,3	26,7	0,0	6,7
CE	ce1 12	0,0	50,0	25,0	0,0	25,0	16,7	16,7	50,0	16,7	16,7	0,0	25,0	8,3	41,7	8,3	0,0
	ce2 15	0,0	53,3	33,3	6,7	6,7	20,0	33,3	33,3	13,3	20,0	0,0	33,3	13,3	26,7	0,0	6,7
	ce3 21	14,3	33,3	28,6	9,5	14,3	0,0	19,0	42,9	38,1	0,0	14,3	23,8	14,3	14,3	4,8	28,6
	ce4 114	7,0	24,6	38,6	20,2	9,6	2,6	41,2	31,6	24,6	2,6	4,4	41,2	8,8	26,3	13,2	3,5
	ce5 65	12,3	46,2	29,2	7,7	4,6	10,8	49,2	29,2	10,8	10,8	6,2	46,2	1,5	27,7	6,2	1,5
	ce6 63	7,9	33,3	36,5	14,3	7,9	7,9	28,6	39,7	23,8	7,9	1,6	31,7	12,7	31,7	7,9	6,3
Total	290	8,3	34,5	34,5	13,8	9,0	6,9	37,2	34,5	21,4	6,9	4,5	37,9	8,6	27,6	9,0	5,5

Tabell 102. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och främmande språk (antal och språk), B-språk, C-språk och resor utan familjen.

		N	Resor utan familjen				Antat främmande språk				Främmande språk				B-språk				C-språk				Franska	Tyska	Spanska	Övriga			
			Inga resor	Resor 1 omr	Resor 2 omr	Resor 3 omr	Resor 4-7 omr	Inget språk	1 språk	2 språk	3 språk	Minst 4 språk	Ej svar	Eng (ej Fra)	Eng o Fra	Eng. Fra o annat språk	Eng. Tys, Fra, o annat språk	Ej svar	Ej läst	Tyska	Franska	Både tyska o franska					Ej svar	Ej C-språk	
CC	cc1	12	0,0	41,7	25,0	16,7	16,7	0,0	8,3	58,3	8,3	25,0	0,0	8,3	58,3	0,0	8,3	25,0	0,0	16,7	8,3	66,7	8,3	25,0	58,3	0,0	0,0	8,3	8,3
	cc2	128	3,1	35,2	35,9	16,4	9,4	0,8	5,5	64,8	21,9	7,0	1,6	6,3	63,3	12,5	11,7	4,7	3,9	18,8	6,3	64,1	7,0	15,6	21,1	7,0	17,2	25,8	13,3
	cc3	135	4,4	31,9	35,6	16,3	11,9	0,0	5,9	52,6	30,4	11,1	0,0	6,7	50,4	20,7	12,6	9,6	4,4	6,7	18,5	65,9	4,4	19,3	31,1	8,9	12,6	18,5	9,6
	cc4	15	6,7	33,3	40,0	20,0	0,0	0,0	6,7	86,7	6,7	0,0	6,7	13,3	73,3	6,7	0,0	0,0	6,7	60,0	0,0	33,3	0,0	33,3	46,7	6,7	0,0	6,7	6,7
CE	ce1	12	0,0	41,7	25,0	16,7	16,7	0,0	8,3	58,3	8,3	25,0	0,0	8,3	58,3	0,0	8,3	25,0	0,0	16,7	8,3	66,7	8,3	25,0	58,3	0,0	0,0	8,3	8,3
	ce2	15	6,7	33,3	40,0	20,0	0,0	0,0	6,7	86,7	6,7	0,0	6,7	13,3	73,3	6,7	0,0	0,0	6,7	60,0	0,0	33,3	0,0	33,3	46,7	6,7	0,0	6,7	6,7
	ce3	21	9,5	23,8	19,0	23,8	23,8	0,0	4,8	28,6	47,6	19,0	0,0	9,5	14,3	61,9	0,0	14,3	9,5	0,0	23,8	61,9	4,8	28,6	23,8	14,3	19,0	9,5	4,8
	ce4	114	3,5	33,3	38,6	14,9	9,6	0,0	6,1	57,0	27,2	9,6	0,0	6,1	57,0	13,2	14,9	8,8	3,5	7,9	17,5	66,7	4,4	17,5	32,5	7,9	11,4	20,2	10,5
	ce5	65	3,1	40,0	35,4	18,5	3,1	0,0	9,2	63,1	21,5	6,2	1,5	10,8	60,0	10,8	12,3	4,6	6,2	26,2	6,2	56,9	4,6	12,3	32,3	4,6	15,4	21,5	13,8
	ce6	63	3,2	30,2	36,5	14,3	15,9	1,6	1,6	66,7	22,2	7,9	1,6	1,6	66,7	14,3	11,1	4,8	1,6	11,1	6,3	71,4	9,5	19,0	9,5	9,5	19,0	30,2	12,7
Total		290	3,8	33,8	35,5	16,6	10,3	0,3	5,9	60,0	24,5	9,3	1,0	6,9	57,6	15,5	11,4	7,6	4,1	15,2	11,7	63,4	5,5	18,6	28,6	7,6	13,4	20,7	11,1

Tabell 103. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och typ av skola, 4 resp. 11 kategorier.

			Skoltyp, 4 kategorier				Skoltyp, 11 kategorier										
			Grandes écoles	Universités	Écoles privées	École de langues	ECP/X	HEC/ESCP/ESSEC	IEP/HESS	GE d'ingénieurs autre	GE autres	Universités (Paris)	Universités (dehors Paris)	Univ. privées	Écoles de gestion	Écoles d'art	Écoles de langue
Rad %	CC	cc1 12	25,0	8,3	8,3	58,3	16,7	0,0	0,0	8,3	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	8,3	58,3
		cc2 128	11,7	30,5	15,6	42,2	0,8	2,3	6,3	0,0	2,3	25,0	5,5	5,5	4,7	5,5	42,2
		cc3 135	17,8	19,3	6,7	56,3	4,4	3,7	2,2	5,9	1,5	14,1	5,2	1,5	3,7	1,5	56,3
		cc4 15	13,3	0,0	6,7	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	80,0
	CE	ce1 12	25,0	8,3	8,3	58,3	16,7	0,0	0,0	8,3	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	8,3	58,3
		ce2 15	13,3	0,0	6,7	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	80,0
		ce3 21	9,5	47,6	9,5	33,3	0,0	0,0	0,0	9,5	0,0	38,1	9,5	9,5	0,0	0,0	33,3
		ce4 114	19,3	14,0	6,1	60,5	5,3	4,4	2,6	5,3	1,8	9,6	4,4	0,0	4,4	1,8	60,5
		ce5 65	9,2	16,9	13,8	60,0	1,5	3,1	3,1	0,0	1,5	12,3	4,6	1,5	4,6	7,7	60,0
		ce6 63	14,3	44,4	17,5	23,8	0,0	1,6	9,5	0,0	3,2	38,1	6,3	9,5	4,8	3,2	23,8
Total		290	15,2	22,8	10,7	51,4	3,1	2,8	3,8	3,1	2,4	17,9	4,8	3,1	3,8	3,8	51,4
Kolum %		290	44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	149
CC	cc1 4,1	6,8	1,5	3,2	4,7	22,2	0,0	0,0	11,1	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	4,7
	cc2 44,1	34,1	59,1	64,5	36,2	11,1	37,5	72,7	0,0	42,9	61,5	50,0	77,8	54,5	63,6	36,2	
	cc3 46,6	54,5	39,4	29,0	51,0	66,7	62,5	27,3	88,9	28,6	36,5	50,0	22,2	45,5	18,2	51,0	
	cc4 5,2	4,5	0,0	3,2	8,1	0,0	0,0	0,0	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	8,1	
	CE	ce1 4,1	6,8	1,5	3,2	4,7	22,2	0,0	0,0	11,1	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0	9,1	4,7
		ce2 5,2	4,5	0,0	3,2	8,1	0,0	0,0	0,0	0,0	28,6	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	8,1
		ce3 7,2	4,5	15,2	6,5	4,7	0,0	0,0	0,0	22,2	0,0	15,4	14,3	22,2	0,0	0,0	4,7
		ce4 39,3	50,0	24,2	22,6	46,3	66,7	62,5	27,3	66,7	28,6	21,2	35,7	0,0	45,5	18,2	46,3
		ce5 22,4	13,6	16,7	29,0	26,2	11,1	25,0	18,2	0,0	14,3	15,4	21,4	11,1	27,3	45,5	26,2
		ce6 21,7	20,5	42,4	35,5	10,1	0,0	12,5	54,5	0,0	28,6	46,2	28,6	66,7	27,3	18,2	10,1
Total		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Tabell 104. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och studiernas status, typ av utbyteshögskola i Sverige.

				Studiernas status				Typ av utbyteshögskola i Sverige						Utbyteshögskola i Sverige							
				Spårkurs	Erasmus	Övriga	Free movers	Ej svar	Nej	Regionala högskolor	Umeå-Linköping	Universitet	Fackhögskolor	GU/LU	SU	UU	HHS	KI	KTH/CTH	Övriga fackhögskolor	
Rad %	CC	cc1	12	58,3	25,0	8,3	8,3	0,0	66,7	0,0	8,3	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	8,3	8,3	
		cc2	128	42,2	12,5	4,7	40,6	0,8	85,9	2,3	0,0	7,8	3,1	2,3	1,6	3,9	1,6	0,8	0,8	0,0	
		cc3	135	56,3	25,2	5,9	12,6	4,4	69,6	4,4	3,7	11,1	6,7	4,4	3,7	3,0	0,0	1,5	4,4	0,7	
		cc4	15	80,0	0,0	0,0	20,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	CE	ce1	12	58,3	25,0	8,3	8,3	0,0	66,7	0,0	8,3	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	8,3	8,3	
		ce2	15	80,0	0,0	0,0	20,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce3	21	33,3	28,6	0,0	38,1	4,8	71,4	9,5	4,8	9,5	0,0	4,8	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce4	114	60,5	24,6	7,0	7,9	4,4	69,3	3,5	3,5	11,4	7,9	4,4	3,5	3,5	0,0	1,8	5,3	0,9	
		ce5	65	60,0	9,2	3,1	27,7	0,0	89,2	3,1	0,0	4,6	3,1	0,0	1,5	3,1	1,5	0,0	1,5	0,0	
		ce6	63	23,8	15,9	6,3	54,0	1,6	82,5	1,6	0,0	11,1	3,2	4,8	1,6	4,8	1,6	1,6	0,0	0,0	0,0
	Total			290	51,4	18,3	5,2	25,2	2,4	78,3	3,1	2,1	8,6	5,5	3,1	2,4	3,1	0,7	1,4	2,8	0,7
Kol. %	CC	290	149	53	15	73	7	227	9	6	25	16	9	7	9	2	4	8	2		
		cc1	4,1	4,7	5,7	6,7	1,4	0,0	3,5	0,0	16,7	0,0	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0	12,5	50,0	
		cc2	44,1	36,2	30,2	40,0	71,2	14,3	48,5	33,3	0,0	40,0	25,0	33,3	28,6	55,6	100,0	25,0	12,5	0,0	
		cc3	46,6	51,0	64,2	53,3	23,3	85,7	41,4	66,7	83,3	60,0	56,3	66,7	71,4	44,4	0,0	50,0	75,0	50,0	
	CE	cc4	5,2	8,1	0,0	0,0	4,1	0,0	6,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce1	4,1	4,7	5,7	6,7	1,4	0,0	3,5	0,0	16,7	0,0	18,8	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0	12,5	50,0	
		ce2	5,2	8,1	0,0	0,0	4,1	0,0	6,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce3	7,2	4,7	11,3	0,0	11,0	14,3	6,6	22,2	16,7	8,0	0,0	11,1	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce4	39,3	46,3	52,8	53,3	12,3	71,4	34,8	44,4	66,7	52,0	56,3	55,6	57,1	44,4	0,0	50,0	75,0	50,0	
		ce5	22,4	26,2	11,3	13,3	24,7	0,0	25,6	22,2	0,0	12,0	12,5	0,0	14,3	22,2	50,0	0,0	12,5	0,0	
		ce6	21,7	10,1	18,9	26,7	46,6	14,3	22,9	11,1	0,0	28,0	12,5	33,3	14,3	33,3	50,0	25,0	0,0	0,0	
Total			100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tabell 105. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och studieriktning, 9 kategorier samt specificeringar.

				Studieriktning, 9 kategorier								Studieriktning, specficeringar											
				HK-design/konst	HK-hum-al	HK-sp-utl	HK-sp-vet	M-med-läk/ N-vet	S-tek	S-soc/psy	S-stat/jur	T-ci	HK-design	HK-konst	M-med-läk	N-vet	S-tek-int	S-tek	S-jur	S-psy	S-soc	S-stat	
Rad %	CC	cc1	12	16,7	0,0	58,3	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	16,7	8,3	8,3	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		cc2	128	6,3	10,9	42,2	7,8	1,6	10,9	8,6	10,2	1,6	4,7	1,6	1,6	0,0	3,9	7,0	3,9	3,9	3,9	6,3	
		cc3	135	1,5	5,9	56,3	2,2	6,7	10,4	2,2	4,4	10,4	0,0	1,5	3,0	3,7	3,7	6,7	0,7	1,5	0,7	3,7	
	CE	cc4	15	20,0	0,0	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce1	12	16,7	0,0	58,3	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	16,7	8,3	8,3	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce2	15	20,0	0,0	80,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce3	21	0,0	19,0	33,3	4,8	9,5	9,5	9,5	4,8	9,5	0,0	0,0	4,8	4,8	0,0	9,5	0,0	9,5	0,0	4,8	
		ce4	114	1,8	3,5	60,5	1,8	6,1	10,5	0,9	4,4	10,5	0,0	1,8	2,6	3,5	4,4	6,1	0,9	0,0	0,9	3,5	
		ce5	65	9,2	7,7	60,0	1,5	1,5	9,2	3,1	6,2	1,5	6,2	3,1	1,5	0,0	3,1	6,2	3,1	1,5	1,5	3,1	
ce6	63	3,2	14,3	23,8	14,3	1,6	12,7	14,3	14,3	1,6	3,2	0,0	1,6	0,0	4,8	7,9	4,8	6,3	6,3	9,5			
Total			290	5,2	7,6	51,4	4,5	4,1	9,7	4,8	6,6	6,2	2,4	2,8	2,4	1,7	3,4	6,2	2,1	2,4	2,1	4,5	
Kol. %				290	15	22	149	13	12	28	14	19	18	7	8	7	5	13	10	18	6	7	6
	CC	cc1	4,1	13,3	0,0	4,7	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	11,1	14,3	12,5	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		cc2	44,1	53,3	63,6	36,2	76,9	16,7	50,0	78,6	68,4	11,1	85,7	25,0	28,6	0,0	76,9	50,0	50,0	83,3	71,4	83,3	
		cc3	46,6	13,3	36,4	51,0	23,1	75,0	50,0	21,4	31,6	77,8	0,0	25,0	57,1	100,0	23,1	50,0	50,0	16,7	28,6	16,7	
	CE	cc4	5,2	20,0	0,0	8,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	37,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce1	4,1	13,3	0,0	4,7	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	11,1	14,3	12,5	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce2	5,2	20,0	0,0	8,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	37,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
		ce3	7,2	0,0	18,2	4,7	7,7	16,7	7,1	14,3	5,3	11,1	0,0	0,0	14,3	20,0	7,7	0,0	11,1	0,0	28,6	0,0	
		ce4	39,3	13,3	18,2	46,3	15,4	58,3	42,9	7,1	26,3	66,7	0,0	25,0	42,9	80,0	15,4	50,0	38,9	16,7	0,0	16,7	
ce5		22,4	40,0	22,7	26,2	7,7	8,3	21,4	14,3	21,1	5,6	57,1	25,0	14,3	0,0	7,7	20,0	22,2	33,3	14,3	16,7		
ce6	21,7	13,3	40,9	10,1	69,2	8,3	28,6	64,3	47,4	5,6	28,6	0,0	14,3	0,0	69,2	30,0	27,8	50,0	57,1	66,7			
Total			100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tabell 106. Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och tidigare studier i Sverige, enskilda lärosäten samt dominerande lärosäte.

				Tidigare studier i Sverige, högskola								Tidigare studier i Sverige, högskola, dominerande**						
				Uppsala universitet	Lunds universitet	Stockholms universitet	Göteborgs universitet	Linköpings universitet	Umeå universitet	Övr. fackhögskolor	Tekniska högskolor	Regionala högskolor	Ej svar	Nej	Regionala högskolor	Umeå-Linköping	Universitet	Fackhögskolor
Rad %*	CC	cc1	12	0,0	8,3	25,0	16,7	8,3	8,3	16,7	25,0	8,3	8,3	0,0	0,0	16,7	25,0	50,0
		cc2	128	5,5	13,3	19,5	6,3	2,3	3,1	2,3	0,8	14,8	1,6	41,4	10,2	4,7	38,3	3,9
		cc3	135	10,4	8,9	14,1	4,4	5,9	3,7	4,4	5,9	6,7	1,5	45,2	5,2	6,7	31,1	10,4
		cc4	15	0,0	0,0	0,0	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	80,0	0,0	6,7	6,7	6,7
	CE	ce1	12	0,0	8,3	25,0	16,7	8,3	8,3	16,7	25,0	8,3	8,3	0,0	0,0	16,7	25,0	50,0
		ce2	15	0,0	0,0	0,0	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	80,0	0,0	6,7	6,7	6,7
		ce3	21	9,5	9,5	14,3	4,8	9,5	0,0	4,8	0,0	14,3	0,0	33,3	14,3	9,5	38,1	4,8
		ce4	114	10,5	8,8	14,0	4,4	5,3	4,4	4,4	7,0	5,3	1,8	47,4	3,5	6,1	29,8	11,4
		ce5	65	4,6	6,2	15,4	6,2	0,0	4,6	1,5	15,5	16,9	3,1	49,2	12,3	4,6	26,2	4,6
		ce6	63	6,3	20,6	23,8	6,3	4,8	1,6	3,2	0,0	12,7	0,0	33,3	7,9	4,8	50,8	3,2
	Total		290	7,2	10,3	16,2	5,9	4,5	3,4	3,8	4,1	10,0	1,7	43,4	6,9	6,2	32,8	9,0
Kolumn %			290	21	30	47	17	13	10	11	12	29	5	126	20	18	95	26
	CC	cc1	4,1	0,0	3,3	6,4	11,8	7,7	10,0	18,2	25,0	3,4	20,0	0,0	0,0	11,1	3,2	23,1
		cc2	44,1	33,3	56,7	53,2	47,1	23,1	40,0	27,3	8,3	65,5	40,0	42,1	65,0	33,3	51,6	19,2
		cc3	46,6	66,7	40,0	40,4	35,3	61,5	50,0	54,5	66,7	31,0	40,0	48,4	35,0	50,0	44,2	53,8
		cc4	5,2	0,0	0,0	0,0	5,9	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,5	0,0	5,6	1,1	3,8
	CE	ce1	4,1	0,0	3,3	6,4	11,8	7,7	10,0	18,2	25,0	3,4	20,0	0,0	0,0	11,1	3,2	23,1
		ce2	5,2	0,0	0,0	0,0	5,9	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,5	0,0	5,6	1,1	3,8
		ce3	7,2	9,5	6,7	6,4	5,9	15,4	0,0	9,1	0,0	10,3	0,0	5,6	15,0	11,1	8,4	3,8
		ce4	39,3	57,1	33,3	34,0	29,4	46,2	50,0	45,5	66,7	20,7	40,0	42,9	20,0	38,9	35,8	50,0
		ce5	22,4	14,3	13,3	21,3	23,5	0,0	30,0	9,1	8,3	37,9	40,0	25,4	40,0	16,7	17,9	11,5
		ce6	21,7	19,0	43,3	31,9	23,5	23,1	10,0	18,2	0,0	27,6	0,0	16,7	25,0	16,7	33,7	7,7
	Total		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Avser andel av studenterna som läst vid ett visst lärosäte. Kodningen ej exklusiv, det är således möjligt att radsumman blir över 100 %.

** Den dominerande insitutionen har använts med följande dominansordning: fackhögskola, universitet, universiteten i Umeå och Linköping, regionala högskola. Kodningen är således exklusiv, radsumman blir 100 %.

Tabell 107. Typ av studiefinansiering efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.

		N	Angett svar	Bidr o maxlån	Bidr ej maxlån	End bidrag	Ext bid skolavg	Ext bid resor	Egna lån	Stipendium	Arbete	Stöd fr familjen	Annat stöd
Kön	man	65	98,5	81,5	6,2	13,8	15,4	20,0	3,1	29,2	30,8	27,7	6,2
	kvinnor	225	100,0	74,2	8,4	17,3	18,2	12,9	3,6	14,7	28,4	32,9	10,7
Ålder	-20 år	50	100,0	52,0	12,0	34,0	26,0	10,0	6,0	6,0	44,0	38,0	18,0
	21-22 år	64	100,0	76,6	6,3	17,2	7,8	4,7	0,0	6,3	26,6	32,8	3,1
	23-24 år	71	100,0	81,7	7,0	9,9	22,5	16,9	5,6	29,6	23,9	31,0	11,3
	25-26 år	61	100,0	86,9	4,9	9,8	9,8	18,0	0,0	23,0	24,6	29,5	4,9
	27 år och däröver	38	97,4	76,3	13,2	15,8	28,9	26,3	7,9	21,1	34,2	31,6	15,8
	Ålder-Ej uppg.	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nationell härkomst	Ingen invandrat	227	100,0	75,8	7,5	16,7	17,2	14,1	2,6	17,2	30,0	30,4	10,6
	Sve/En för. inv.	40	100,0	75,0	10,0	12,5	15,0	12,5	5,0	17,5	22,5	35,0	5,0
	Sve/Båda för inv.	10	100,0	80,0	10,0	10,0	20,0	10,0	10,0	20,0	30,0	40,0	0,0
	Inv/Minst en för inv.	13	92,3	76,9	7,7	30,8	30,8	30,8	7,7	30,8	30,8	38,5	15,4
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	41	97,6	61,0	14,6	29,3	12,2	7,3	7,3	19,5	36,6	31,7	17,1
	Läkare	21	100,0	81,0	0,0	19,0	9,5	4,8	4,8	19,0	33,3	52,4	14,3
	Högre lärare	33	100,0	84,8	3,0	12,1	9,1	15,2	6,1	21,2	24,2	27,3	6,1
	Företagsledare	27	100,0	74,1	11,1	18,5	14,8	14,8	7,4	25,9	18,5	55,6	14,8
	Högre tjänstemän	59	100,0	69,5	11,9	15,3	13,6	13,6	0,0	15,3	35,6	22,0	11,9
	Tekniker	23	100,0	87,0	4,3	13,0	34,8	26,1	4,3	17,4	26,1	30,4	13,0
	Klasslärare	18	100,0	88,9	5,6	5,6	16,7	27,8	0,0	33,3	22,2	27,8	0,0
	Konstproducenter	12	100,0	75,0	8,3	16,7	33,3	16,7	8,3	16,7	25,0	16,7	0,0
	Tj. på mellannivå	26	100,0	88,5	7,7	3,8	26,9	7,7	0,0	7,7	30,8	23,1	3,8
	Småföretagare	16	100,0	68,8	0,0	31,3	31,3	31,3	0,0	12,5	12,5	50,0	6,3
	Arbetare	14	100,0	71,4	7,1	14,3	14,3	7,1	0,0	7,1	35,7	21,4	0,0
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	14	100,0	64,3	14,3	35,7	21,4	7,1	7,1	0,0	14,3	28,6	21,4
	Folk- el grundskola	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Real-, yrkesskola	29	100,0	79,3	3,4	20,7	17,2	17,2	0,0	20,7	27,6	34,5	6,9
	3- el 4-årigt gymn.	16	100,0	62,5	12,5	12,5	12,5	18,8	0,0	6,3	31,3	43,8	25,0
	Kortare hgsktb.	40	100,0	82,5	2,5	12,5	27,5	22,5	2,5	17,5	22,5	35,0	7,5
	Längre högskoleutb.	146	99,3	77,4	8,2	15,1	14,4	13,7	3,4	20,5	31,5	28,1	7,5
	Forskarutb.	38	100,0	71,1	10,5	18,4	18,4	7,9	7,9	21,1	36,8	39,5	13,2
Utbildning inriktning	HK-design/konst	15	100,0	73,3	6,7	6,7	20,0	6,7	0,0	40,0	33,3	26,7	20,0
	HK-hum-al	22	100,0	77,3	0,0	27,3	9,1	13,6	0,0	13,6	18,2	27,3	13,6
	HK-sp-ut1	149	100,0	73,8	7,4	18,8	23,5	11,4	3,4	4,7	33,6	31,5	10,7
	HK-sp-vet	13	100,0	76,9	15,4	0,0	15,4	15,4	7,7	38,5	23,1	30,8	15,4
	M-med-läk/N-vet	12	100,0	75,0	8,3	16,7	0,0	25,0	8,3	41,7	25,0	33,3	8,3
	S-fek	28	100,0	75,0	7,1	17,9	14,3	25,0	3,6	32,1	28,6	50,0	3,6
	S-soc/psy	14	92,9	85,7	28,6	14,3	21,4	14,3	7,1	7,1	28,6	42,9	14,3
	S-stat/jur	19	100,0	84,2	5,3	5,3	10,5	31,6	0,0	36,8	21,1	15,8	0,0
	T-ci	18	100,0	77,8	5,6	16,7	0,0	5,6	5,6	50,0	16,7	22,2	0,0
Skoltyp 4 kategorier	Grandes écoles	44	97,7	77,3	11,4	15,9	11,4	20,5	4,5	47,7	27,3	38,6	6,8
	Universités	66	100,0	81,8	7,6	10,6	7,6	19,7	1,5	27,3	21,2	24,2	10,6
	Écoles privées	31	100,0	71,0	6,5	19,4	19,4	9,7	6,5	19,4	25,8	38,7	6,5
	École de langues	149	100,0	73,8	7,4	18,8	23,5	11,4	3,4	4,7	33,6	31,5	10,7
Skoltyp 11 kategorier	ECP/X	9	100,0	66,7	11,1	22,2	0,0	11,1	0,0	66,7	22,2	22,2	0,0
	HEC/ESCP/ESSEC	8	100,0	62,5	25,0	12,5	12,5	12,5	0,0	25,0	25,0	87,5	0,0
	IEP/EHESS	11	90,9	81,8	18,2	18,2	27,3	45,5	9,1	45,5	27,3	27,3	9,1
	GE ingenjör	9	100,0	88,9	0,0	11,1	0,0	0,0	11,1	33,3	11,1	33,3	11,1
	GE andra	7	100,0	85,7	0,0	14,3	14,3	28,6	0,0	71,4	57,1	28,6	14,3
	Universitet (Paris)	52	100,0	80,8	9,6	11,5	7,7	17,3	1,9	23,1	21,2	28,8	11,5
	Universitt (utanför Paris)	14	100,0	85,7	0,0	7,1	7,1	28,6	0,0	42,9	21,4	7,1	7,1
	Univ. privées	9	100,0	66,7	0,0	33,3	11,1	0,0	22,2	22,2	33,3	77,8	0,0
	Écoles de gestion	11	100,0	72,7	9,1	27,3	27,3	27,3	0,0	9,1	18,2	27,3	0,0
	Écoles d'art	11	100,0	72,7	9,1	0,0	18,2	0,0	0,0	27,3	27,3	18,2	18,2
	Écoles de langue	149	100,0	73,8	7,4	18,8	23,5	11,4	3,4	4,7	33,6	31,5	10,7
Utbyte	Språkkurs	149	100,0	73,8	7,4	18,8	23,5	11,4	3,4	4,7	33,6	31,5	10,7
	Utbyte-Erasmus	53	100,0	81,1	5,7	9,4	1,9	24,5	3,8	50,9	15,1	30,2	3,8
	Utbyte-Övriga	15	100,0	73,3	13,3	13,3	6,7	13,3	0,0	33,3	26,7	26,7	6,7
	Free movers	73	98,6	76,7	9,6	17,8	19,2	13,7	4,1	17,8	30,1	34,2	12,3
Totalt		290	99,7	75,9	7,9	16,6	17,6	14,5	3,4	17,9	29,0	31,7	9,7

Tabell 108. Studiefinansiering och skolvgifter efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.

			Studiefinansiering								Skolvgifter					
			End annan	Fam + annan	Bidrag o lån	Max bidrag	Max + annan	Max + extra	Max + fam	Max + fam +an	Ej uppg.	0-1 999	2 000-6 699	6 700	6 701-12 000	12 001-6 0000
Kön	man	65	4,6	9,2	4,6	32,3	10,8	20,0	13,8	4,6	40,0	9,2	12,3	15,4	16,9	6,2
	kvinnor	225	7,1	13,3	5,3	24,4	15,6	14,7	12,0	7,6	19,6	16,9	15,6	14,2	16,0	17,8
Ålder	-20 år	50	14,0	26,0	8,0	6,0	14,0	20,0	6,0	6,0	6,0	6,0	22,0	26,0	26,0	14,0
	21-22 år	64	7,8	10,9	4,7	37,5	10,9	6,3	20,3	1,6	12,5	6,3	14,1	21,9	29,7	15,6
	23-24 år	71	4,2	9,9	4,2	21,1	21,1	18,3	9,9	11,3	35,2	18,3	14,1	12,7	7,0	12,7
	25-26 år	61	1,6	9,8	1,6	37,7	13,1	16,4	13,1	6,6	39,3	26,2	11,5	1,6	11,5	9,8
	27 år och däröver	38	5,3	7,9	10,5	23,7	7,9	21,1	13,2	10,5	21,1	18,4	15,8	7,9	7,9	28,9
	Ålder-Ej uppg.	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nationell härkomst	Ingen invandrat	227	7,0	12,3	4,8	25,1	15,4	17,2	12,3	5,7	24,2	14,5	15,0	15,4	17,2	13,7
	Sve/En för. inv.	40	5,0	12,5	7,5	32,5	10,0	10,0	15,0	7,5	27,5	15,0	15,0	10,0	12,5	20,0
	Sve/Båda för inv.	10	0,0	10,0	10,0	30,0	20,0	0,0	10,0	20,0	10,0	20,0	20,0	10,0	20,0	20,0
	Inv/Minst en för inv.	13	7,7	15,4	0,0	23,1	7,7	23,1	7,7	15,4	23,1	23,1	7,7	15,4	7,7	23,1
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	41	12,2	17,1	9,8	19,5	14,6	12,2	9,8	4,9	24,4	22,0	14,6	7,3	12,2	19,5
	Läkare	21	4,8	14,3	0,0	28,6	9,5	4,8	28,6	9,5	28,6	14,3	4,8	23,8	9,5	19,0
	Högre lärare	33	3,0	9,1	3,0	33,3	18,2	15,2	15,2	3,0	27,3	15,2	21,2	9,1	18,2	9,1
	Företagsledare	27	3,7	22,2	0,0	14,8	22,2	3,7	14,8	18,5	29,6	14,8	22,2	3,7	14,8	14,8
	Högre tjänstemän	59	11,9	10,2	8,5	27,1	15,3	15,3	8,5	3,4	30,5	11,9	15,3	13,6	11,9	16,9
	Tekniker	23	4,3	8,7	0,0	30,4	8,7	26,1	8,7	13,0	17,4	17,4	13,0	8,7	34,8	8,7
	Klasslärare	18	0,0	5,6	5,6	16,7	22,2	27,8	22,2	0,0	22,2	11,1	11,1	11,1	33,3	11,1
	Konstproducenter	12	8,3	8,3	8,3	25,0	8,3	33,3	8,3	0,0	25,0	33,3	8,3	16,7	8,3	8,3
	Tj. på mellannivå	26	0,0	3,8	7,7	38,5	15,4	15,4	11,5	7,7	19,2	15,4	7,7	34,6	11,5	11,5
	Småföretagare	16	6,3	25,0	0,0	12,5	0,0	31,3	12,5	12,5	6,3	12,5	6,3	25,0	18,8	31,3
	Arbetare	14	7,1	14,3	7,1	42,9	14,3	7,1	0,0	7,1	14,3	0,0	35,7	21,4	14,3	14,3
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	14	14,3	14,3	7,1	28,6	14,3	7,1	0,0	14,3	14,3	0,0	14,3	21,4	21,4	28,6
	Folk- el grundskola	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Real-, yrkesskola	29	0,0	17,2	3,4	31,0	13,8	17,2	10,3	6,9	20,7	6,9	20,7	20,7	13,8	17,2
	3- el 4-årigt gym.	16	6,3	18,8	12,5	18,8	0,0	18,8	18,8	6,3	18,8	18,8	0,0	25,0	25,0	12,5
	Kortare hgsktb.	40	7,5	10,0	0,0	25,0	10,0	22,5	17,5	7,5	17,5	17,5	17,5	10,0	17,5	20,0
	Längre högskoleutb.	146	7,5	9,6	5,5	26,0	17,8	15,1	13,7	4,8	28,8	15,1	16,4	12,3	14,4	13,0
	Forskarutb.	38	5,3	18,4	5,3	23,7	15,8	10,5	7,9	13,2	21,1	21,1	10,5	15,8	18,4	13,2
Utbildning inriktning	HK-design/konst	15	6,7	13,3	6,7	33,3	20,0	6,7	13,3	0,0	0,0	26,7	20,0	0,0	13,3	40,0
	HK-hum-al	22	0,0	22,7	0,0	36,4	22,7	13,6	4,5	0,0	18,2	54,5	22,7	0,0	0,0	4,5
	HK-sp-ut1	149	8,1	12,1	6,0	24,2	11,4	18,8	14,1	5,4	6,0	1,3	18,8	28,2	29,5	16,1
	HK-sp-vet	13	0,0	7,7	15,4	23,1	15,4	15,4	15,4	7,7	30,8	53,8	7,7	0,0	0,0	7,7
	M-med-läk/N-vet	12	8,3	16,7	0,0	33,3	16,7	8,3	0,0	16,7	66,7	25,0	8,3	0,0	0,0	0,0
	S-fek	28	7,1	17,9	0,0	14,3	14,3	14,3	14,3	17,9	60,7	3,6	0,0	0,0	0,0	35,7
	S-soc/psy	14	0,0	7,1	7,1	28,6	14,3	7,1	21,4	14,3	14,3	64,3	7,1	0,0	0,0	14,3
	S-stat/jur	19	5,3	5,3	5,3	31,6	15,8	26,3	0,0	10,5	57,9	15,8	21,1	0,0	5,3	0,0
	T-ci	18	11,1	5,6	5,6	33,3	22,2	5,6	16,7	0,0	83,3	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Skoltyp 4 kategorier	Grandes écoles	44	6,8	11,4	4,5	20,5	13,6	15,9	18,2	9,1	65,9	22,7	9,1	0,0	0,0	2,3
	Universités	66	3,0	10,6	4,5	31,8	24,2	12,1	4,5	9,1	42,4	48,5	9,1	0,0	0,0	0,0
	Écoles privées	31	6,5	19,4	3,2	32,3	9,7	9,7	12,9	6,5	12,9	0,0	16,1	0,0	9,7	61,3
	École de langues	149	8,1	12,1	6,0	24,2	11,4	18,8	14,1	5,4	6,0	1,3	18,8	28,2	29,5	16,1
Skoltyp 11 kategorier	ECP/X	9	11,1	11,1	11,1	11,1	33,3	11,1	11,1	0,0	77,8	22,2	0,0	0,0	0,0	0,0
	HEC/ESCP/ESSEC	8	12,5	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	37,5	25,0	87,5	0,0	0,0	0,0	0,0	12,5
	IEP/EHESS	11	0,0	9,1	9,1	18,2	9,1	36,4	0,0	18,2	63,6	0,0	36,4	0,0	0,0	0,0
	GE ingenjör	9	11,1	0,0	0,0	55,6	0,0	0,0	33,3	0,0	66,7	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0
	GE andra	7	0,0	14,3	0,0	14,3	28,6	28,6	14,3	0,0	28,6	71,4	0,0	0,0	0,0	0,0
	Universitet (Paris)	52	1,9	11,5	5,8	34,6	21,2	7,7	5,8	11,5	38,5	51,9	9,6	0,0	0,0	0,0
	Universitt (ut.Paris)	14	7,1	7,1	0,0	21,4	35,7	28,6	0,0	0,0	57,1	35,7	7,1	0,0	0,0	0,0
	Univ. privées	9	0,0	33,3	0,0	22,2	0,0	0,0	33,3	11,1	11,1	0,0	22,2	0,0	0,0	66,7
	Écoles de gestion	11	9,1	18,2	0,0	36,4	0,0	27,3	0,0	9,1	27,3	0,0	0,0	0,0	9,1	63,6
	Écoles d'art	11	9,1	9,1	9,1	36,4	27,3	0,0	9,1	0,0	0,0	0,0	27,3	0,0	18,2	54,5
	Écoles de langue	149	8,1	12,1	6,0	24,2	11,4	18,8	14,1	5,4	6,0	1,3	18,8	28,2	29,5	16,1
Utbyte	Språkkurs	149	8,1	12,1	6,0	24,2	11,4	18,8	14,1	5,4	6,0	1,3	18,8	28,2	29,5	16,1
	Utbyte-Erasmus	53	5,7	9,4	3,8	28,3	18,9	13,2	9,4	11,3	79,2	13,2	7,5	0,0	0,0	0,0
	Utbyte-Övriga	15	13,3	13,3	0,0	13,3	26,7	20,0	13,3	0,0	86,7	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0
	Free movers	73	2,7	15,1	5,5	31,5	15,1	11,0	11,0	8,2	8,2	46,6	13,7	0,0	4,1	27,4
Totalt		290	6,6	12,4	5,2	26,2	14,5	15,9	12,4	6,9	24,1	15,2	14,8	14,5	16,2	15,2

Tabell 109. Hyra och boende efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.

		N	Hyra (franc)							Campus		Boende (område)							Ej svar
			Ej uppgift	0-1 650	1 651-1 990	1 991-2 250	2 251-2 750	2 751-3 500	3 501 och däröver	Bor på Cité	Bor på campus	Västra Paris (6-17 arr.)	3,4,5,6 arr	10,11,12 arr	13,14,15 arr	Nordstra Paris (18,19,20 arr.)	Förort till Paris		
Kön	man	65	1,5	15,4	30,8	27,7	10,8	10,8	3,1	16,9	15,4	10,8	13,8	10,8	29,2	7,7	26,2	1,5	
	kvinnor	225	4,9	16,0	12,0	12,9	17,3	19,6	17,3	6,2	1,8	24,4	23,1	9,8	19,6	11,6	11,1	0,4	
Ålder	-20 år	50	8,0	12,0	10,0	18,0	24,0	14,0	14,0	0,0	0,0	30,0	28,0	6,0	24,0	10,0	2,0	0,0	
	21-22 år	64	3,1	18,8	14,1	17,2	18,8	20,3	7,8	0,0	3,1	18,8	31,3	10,9	12,5	6,3	18,8	1,6	
	23-24 år	71	4,2	16,9	11,3	14,1	18,3	22,5	12,7	11,3	8,5	29,6	12,7	8,5	21,1	15,5	11,3	1,4	
	25-26 år	61	3,3	13,1	29,5	19,7	9,8	11,5	13,1	18,0	9,8	13,1	14,8	14,8	24,6	8,2	24,6	0,0	
	27 år och däröver	38	2,6	15,8	10,5	13,2	5,3	21,1	31,6	10,5	0,0	13,2	21,1	10,5	26,3	15,8	13,2	0,0	
	Ålder-Ej uppg.	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nationell härkomst	Ingen invandrat	227	3,5	15,4	17,2	18,5	16,7	14,5	14,1	8,8	4,0	21,1	21,1	10,6	20,7	11,9	13,7	0,9	
	Sve/En för. inv.	40	2,5	15,0	12,5	10,0	17,5	32,5	10,0	5,0	10,0	22,5	22,5	10,0	25,0	7,5	12,5	0,0	
	Sve/Båda för inv.	10	20,0	10,0	10,0	10,0	0,0	20,0	30,0	10,0	0,0	40,0	30,0	10,0	10,0	0,0	10,0	0,0	
	Inv/Minst en för inv.	13	7,7	30,8	15,4	0,0	7,7	23,1	15,4	15,4	7,7	7,7	7,7	0,0	38,5	7,7	38,5	0,0	
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	41	0,0	22,0	19,5	14,6	14,6	14,6	14,6	7,3	7,3	14,6	19,5	14,6	22,0	4,9	24,4	0,0	
	Läkare	21	4,8	19,0	9,5	33,3	0,0	19,0	14,3	4,8	4,8	9,5	23,8	23,8	28,6	4,8	9,5	0,0	
	Högre lärare	33	3,0	18,2	18,2	21,2	18,2	9,1	12,1	18,2	6,1	18,2	18,2	12,1	27,3	15,2	9,1	0,0	
	Företagsledare	27	3,7	11,1	14,8	14,8	3,7	29,6	22,2	3,7	11,1	37,0	33,3	3,7	7,4	0,0	18,5	0,0	
	Högre tjänstemän	59	6,8	15,3	16,9	11,9	13,6	22,0	13,6	10,2	6,8	22,0	20,3	3,4	22,0	11,9	18,6	1,7	
	Tekniker	23	8,7	13,0	34,8	21,7	13,0	4,3	4,3	4,3	4,3	26,1	21,7	8,7	4,3	21,7	13,0	4,3	
	Klasslärare	18	5,6	11,1	27,8	11,1	5,6	16,7	22,2	22,2	0,0	16,7	27,8	16,7	27,8	5,6	5,6	0,0	
	Konstproducenter	12	8,3	25,0	0,0	8,3	25,0	25,0	8,3	0,0	0,0	8,3	25,0	33,3	8,3	8,3	16,7	0,0	
	Tj. på mellannivå	26	3,8	11,5	7,7	19,2	46,2	11,5	0,0	7,7	0,0	30,8	11,5	7,7	26,9	19,2	3,8	0,0	
	Småföretagare	16	0,0	12,5	6,3	18,8	12,5	18,8	31,3	0,0	0,0	31,3	25,0	0,0	37,5	0,0	6,3	0,0	
	Arbetare	14	0,0	14,3	7,1	0,0	28,6	28,6	21,4	7,1	0,0	14,3	7,1	0,0	28,6	28,6	21,4	0,0	
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	14	7,1	14,3	14,3	14,3	7,1	28,6	14,3	14,3	0,0	21,4	21,4	0,0	35,7	7,1	14,3	0,0	
	Folk- el grundskola	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Real-, yrkesskola	29	6,9	3,4	20,7	17,2	20,7	13,8	17,2	13,8	0,0	24,1	17,2	3,4	34,5	6,9	13,8	0,0	
	3- el 4-årigt gymn.	16	12,5	25,0	6,3	18,8	12,5	18,8	6,3	6,3	0,0	25,0	18,8	6,3	18,8	18,8	6,3	6,3	
	Kortare hgsktb.	40	0,0	15,0	15,0	2,5	30,0	25,0	12,5	2,5	5,0	27,5	27,5	12,5	7,5	10,0	15,0	0,0	
	Längre högskoleutb.	146	2,7	17,8	19,2	17,8	13,0	15,1	14,4	8,9	7,5	17,8	16,4	12,3	23,3	12,3	17,1	0,7	
	Forskarutb.	38	7,9	15,8	10,5	23,7	10,5	15,8	15,8	10,5	2,6	23,7	34,2	10,5	18,4	5,3	7,9	0,0	
Utbildning inriktning	HK-design/konst	15	0,0	13,3	33,3	6,7	26,7	6,7	13,3	26,7	0,0	20,0	13,3	13,3	26,7	20,0	0,0	6,7	
	HK-hum-al	22	4,5	31,8	9,1	4,5	13,6	13,6	22,7	9,1	0,0	18,2	31,8	0,0	22,7	9,1	18,2	0,0	
	HK-sp-ut1	149	5,4	16,8	12,1	20,8	17,4	16,8	10,7	0,7	0,0	25,5	26,2	10,7	16,8	12,1	8,7	0,0	
	HK-sp-vet	13	23,1	15,4	7,7	0,0	7,7	30,8	15,4	0,0	0,0	15,4	23,1	23,1	15,4	15,4	0,0	7,7	
	M-med-läk/N-vet	12	0,0	25,0	16,7	16,7	16,7	25,0	0,0	33,3	8,3	8,3	8,3	16,7	41,7	0,0	25,0	0,0	
	S-fek	28	0,0	10,7	7,1	17,9	7,1	25,0	32,1	7,1	21,4	28,6	7,1	7,1	17,9	7,1	32,1	0,0	
	S-soc/psy	14	0,0	0,0	28,6	0,0	21,4	21,4	28,6	14,3	0,0	28,6	7,1	7,1	28,6	14,3	14,3	0,0	
	S-stat/jur	19	0,0	10,5	21,1	31,6	10,5	10,5	15,8	36,8	5,3	10,5	21,1	10,5	36,8	10,5	10,5	0,0	
	T-ci	18	0,0	11,1	50,0	5,6	16,7	16,7	0,0	16,7	33,3	0,0	11,1	5,6	33,3	0,0	50,0	0,0	
Skoltyp 4 kategorier	Grandes écoles	44	0,0	13,6	31,8	20,5	13,6	15,9	4,5	25,0	22,7	4,5	13,6	11,4	31,8	6,8	31,8	0,0	
	Universités	66	4,5	19,7	15,2	7,6	16,7	16,7	19,7	12,1	3,0	15,2	18,2	12,1	24,2	12,1	16,7	1,5	
	Écoles privées	31	3,2	6,5	16,1	6,5	9,7	25,8	32,3	16,1	6,5	38,7	12,9	0,0	25,8	6,5	12,9	3,2	
	École de langues	149	5,4	16,8	12,1	20,8	17,4	16,8	10,7	0,7	0,0	25,5	26,2	10,7	16,8	12,1	8,7	0,0	
Skoltyp 11 kategorier	ECP/X	9	0,0	11,1	66,7	0,0	11,1	11,1	0,0	22,2	33,3	0,0	11,1	0,0	22,2	0,0	66,7	0,0	
	HEC/ESCP/ESSEC	8	0,0	12,5	0,0	37,5	0,0	37,5	12,5	0,0	37,5	25,0	25,0	0,0	0,0	12,5	37,5	0,0	
	IEP/EHESS	11	0,0	0,0	36,4	45,5	0,0	9,1	9,1	63,6	0,0	0,0	9,1	18,2	63,6	9,1	0,0	0,0	
	GE ingenjör	9	0,0	22,2	33,3	11,1	11,1	22,2	0,0	11,1	33,3	0,0	0,0	11,1	44,4	0,0	44,4	0,0	
	GE andra	7	0,0	28,6	14,3	0,0	57,1	0,0	0,0	14,3	14,3	0,0	28,6	28,6	14,3	14,3	0,0	0,0	
	Universitet (Paris)	52	5,8	15,4	15,4	9,6	13,5	17,3	23,1	13,5	0,0	13,5	21,2	11,5	25,0	13,5	13,5	1,9	
	Universitt (ut.Paris)	14	0,0	35,7	14,3	0,0	28,6	14,3	7,1	7,1	14,3	21,4	7,1	14,3	21,4	7,1	28,6	0,0	
	Univ. privées	9	11,1	0,0	0,0	0,0	11,1	33,3	44,4	0,0	11,1	55,6	22,2	0,0	11,1	0,0	11,1	0,0	
	Écoles de gestion	11	0,0	9,1	9,1	9,1	0,0	36,4	36,4	9,1	9,1	36,4	9,1	0,0	27,3	0,0	27,3	0,0	
	Écoles d'art	11	0,0	9,1	36,4	9,1	18,2	9,1	18,2	36,4	0,0	27,3	9,1	0,0	36,4	18,2	0,0	9,1	
	Écoles de langue	149	5,4	16,8	12,1	20,8	17,4	16,8	10,7	0,7	0,0	25,5	26,2	10,7	16,8	12,1	8,7	0,0	
Utbyte	Språkkurs	149	5,4	16,8	12,1	20,8	17,4	16,8	10,7	0,7	0,0	25,5	26,2	10,7	16,8	12,1	8,7	0,0	
	Utbyte-Erasmus	53	1,9	20,8	22,6	15,1	15,1	17,0	7,5	30,2	15,1	9,4	5,7	13,2	43,4	3,8	22,6	1,9	
	Utbyte-Övriga	15	0,0	6,7	40,0	20,0	6,7	20,0	6,7	6,7	33,3	0,0	13,3	6,7	13,3	13,3	53,3	0,0	
	Free movers	73	4,1	12,3	15,1	6,8	15,1	19,2	27,4	9,6	1,4	26,0	23,3	6,8	17,8	12,3	12,3	1,4	
Totalt		290	4,1	15,9	16,2	16,2	15,9	17,6	14,1	8,6	4,8	21,4	21,0	10,0	21,7	10,7	14,5	0,7	

Tabell 110. Kultur- och fritidsaktiviteter efter utbildning, typ av utbildning och studiernas status.

			Studiernas inriktning									Typ av utb.	Studiernas status			
			HK-design/ konst	HK-hum- al (lettres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp- vet	M-med- läk/ N-vet	S-fek	S-socpsy	S-stat/ jur	T-ci	Allmän utb.	Professionsutb.	Erasmus	Övriga utby	Free movers
N	%		15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	73
Bio-Ej svar	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bio-Aldrig/1-5 ggr/år	29	10,0	26,7	18,2	7,4	7,7	8,3	10,7	35,7	0,0	0,0	10,9	14,3	5,7	0,0	20,5
Bio-6-11 ggr/år	41	14,1	6,7	27,3	14,1	15,4	16,7	14,3	7,1	0,0	22,2	9,4	18,2	7,5	26,7	16,4
Bio-1-3 ggr/månad	151	52,1	60,0	36,4	49,0	53,8	50,0	60,7	42,9	78,9	55,6	60,9	50,6	64,2	60,0	47,9
Bio-Minst 1-3 ggr/vecka	66	22,8	6,7	18,2	28,2	15,4	25,0	14,3	14,3	21,1	22,2	17,2	16,9	20,8	13,3	15,1
Teater-Ej svar	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Teater-Aldrig	90	31,0	26,7	13,6	33,6	23,1	33,3	35,7	28,6	15,8	50,0	28,1	28,6	26,4	33,3	28,8
Teater-1-5 ggr/år	147	50,7	46,7	59,1	49,7	46,2	41,7	60,7	50,0	68,4	27,8	59,4	45,5	49,1	46,7	54,8
Teater-6-11 ggr/år	33	11,4	13,3	18,2	11,4	15,4	25,0	0,0	14,3	5,3	11,1	6,3	15,6	9,4	13,3	12,3
Teater-Min. 1-3 ggr/mån.	17	5,9	13,3	9,1	4,7	7,7	0,0	3,6	7,1	5,3	11,1	4,7	9,1	11,3	6,7	4,1
Konstgalleri-Ej svar	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konstgalleri-Aldrig	69	23,8	13,3	22,7	24,2	23,1	25,0	25,0	21,4	26,3	27,8	23,4	23,4	26,4	20,0	21,9
Konstgalleri-1-5 ggr/år	103	35,5	20,0	22,7	31,5	30,8	41,7	57,1	57,1	31,6	50,0	43,8	36,4	35,8	60,0	38,4
Konstgalleri-6-11 ggr/år	56	19,3	33,3	27,3	18,1	23,1	16,7	10,7	14,3	31,6	11,1	17,2	23,4	17,0	13,3	24,7
Konstgalleri-1-3 ggr/mån.	44	15,2	13,3	22,7	19,5	15,4	16,7	7,1	0,0	0,0	11,1	10,9	10,4	13,2	6,7	9,6
Konstgalleri-Min 1-3 ggr/ve.	14	4,8	13,3	0,0	6,0	0,0	0,0	0,0	7,1	10,5	0,0	3,1	3,9	3,8	0,0	4,1
Konstmuseum-Ej svar	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konstmus.-Aldrig	17	5,9	0,0	13,6	4,0	7,7	0,0	10,7	14,3	0,0	11,1	7,8	7,8	5,7	0,0	11,0
Konstmus.-1-5 ggr/år	105	36,2	33,3	13,6	31,5	30,8	33,3	57,1	71,4	31,6	55,6	43,8	39,0	28,3	80,0	42,5
Konstmus.-6-11 ggr/år	71	24,5	13,3	40,9	21,5	15,4	41,7	21,4	14,3	47,4	22,2	21,9	32,5	39,6	6,7	23,3
Konstmus.-Min 1-3 ggr/mån.	93	32,1	46,7	31,8	42,3	38,5	25,0	10,7	0,0	15,8	11,1	23,4	19,5	22,6	13,3	21,9
Jazz-Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jazz-Aldrig	115	39,7	60,0	36,4	34,9	46,2	33,3	60,7	35,7	42,1	33,3	48,4	41,6	41,5	40,0	47,9
Jazz-1-5 ggr/år	100	34,5	20,0	31,8	36,2	23,1	33,3	25,0	57,1	36,8	38,9	32,8	32,5	30,2	46,7	31,5
Jazz-6-11 ggr/år	36	12,4	13,3	22,7	12,8	23,1	16,7	10,7	0,0	5,3	5,6	12,5	11,7	9,4	13,3	13,7
Jazz-Min 1-3 ggr/månad	31	10,7	0,0	0,0	14,8	0,0	16,7	3,6	7,1	5,3	22,2	1,6	10,4	15,1	0,0	1,4
Rock-Ej svar	9	3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rock-Aldrig	86	29,7	40,0	31,8	22,1	30,8	41,7	39,3	57,1	36,8	27,8	43,8	32,5	34,0	33,3	41,1
Rock-1-5 ggr/år	128	44,1	40,0	50,0	41,6	38,5	33,3	50,0	42,9	57,9	50,0	45,3	48,1	45,3	46,7	47,9
Rock-6-11 ggr/år	38	13,1	6,7	0,0	19,5	23,1	8,3	7,1	0,0	5,3	5,6	7,8	5,2	9,4	6,7	4,1
Rock-Min 1-3 ggr/månad	29	10,0	6,7	4,5	14,8	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	9,1	7,5	6,7	2,7
Klassiskt-Ej svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klassiskt-Aldrig	140	48,3	60,0	45,5	49,7	30,8	33,3	50,0	71,4	31,6	50,0	45,3	48,1	37,7	40,0	54,8
Klassiskt-1-5 ggr/år	105	36,2	13,3	31,8	34,9	38,5	58,3	39,3	14,3	57,9	44,4	35,9	39,0	43,4	46,7	31,5
Klassiskt-6-11 ggr/år	27	9,3	13,3	13,6	9,4	15,4	8,3	3,6	14,3	5,3	5,6	9,4	9,1	11,3	6,7	8,2
Klassiskt-1-3 ggr/månad	13	4,5	13,3	0,0	5,4	7,7	0,0	3,6	0,0	5,3	0,0	4,7	2,6	5,7	0,0	2,7
Diskotek-Ej svar	2	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diskotek-Aldrig	20	6,9	13,3	4,5	4,0	23,1	16,7	3,6	21,4	5,3	5,6	12,5	7,8	7,5	0,0	13,7
Diskotek-1-5 ggr/år	43	14,8	13,3	45,5	6,0	30,8	8,3	14,3	35,7	26,3	16,7	26,6	22,1	18,9	26,7	27,4
Diskotek-6-11 ggr/år	50	17,2	33,3	22,7	14,1	23,1	25,0	10,7	21,4	10,5	27,8	14,1	26,0	20,8	6,7	23,3
Diskotek-1-3 ggr/månad	108	37,2	26,7	22,7	40,9	15,4	41,7	35,7	21,4	57,9	38,9	29,7	36,4	37,7	40,0	28,8
Diskotek-Min 1-3 ggr/vecka	67	23,1	13,3	4,5	34,2	0,0	8,3	35,7	0,0	0,0	11,1	15,6	7,8	13,2	26,7	6,8
Bar-Ej svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bar-Aldrig/1-5 ggr/år	14	4,8	6,7	18,2	2,0	15,4	8,3	3,6	7,1	5,3	0,0	9,4	6,5	7,5	0,0	9,6
Bar-6-11 ggr/år	23	7,9	6,7	9,1	6,0	7,7	16,7	0,0	35,7	5,3	11,1	4,7	14,3	9,4	13,3	9,6
Bar-1-3 ggr/månad	91	31,4	26,7	45,5	29,5	30,8	16,7	39,3	21,4	26,3	44,4	39,1	28,6	26,4	33,3	38,4
Bar-1-3 ggr/vecka	135	46,6	60,0	18,2	49,0	38,5	50,0	53,6	28,6	63,2	38,9	43,8	44,2	49,1	46,7	39,7
Bar-Min 4-6 ggr/vecka	22	7,6	0,0	4,5	11,4	0,0	8,3	3,6	7,1	0,0	5,6	1,6	5,2	3,8	6,7	2,7
Idrottseve.-Ej svar	10	3,4	6,7	4,5	4,0	7,7	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	3,9	3,8	6,7	1,4
Idrottseve.-Aldrig	186	64,1	66,7	63,6	64,4	76,9	58,3	50,0	85,7	73,7	50,0	62,5	64,9	58,5	60,0	68,5
Idrottseve.-1-5 ggr/år	69	23,8	26,7	31,8	20,8	7,7	25,0	35,7	7,1	26,3	38,9	26,6	27,3	28,3	33,3	24,7
Idrottseve.-Min 6-11 ggr/år	25	8,6	0,0	0,0	10,7	7,7	8,3	14,3	7,1	0,0	11,1	9,4	3,9	9,4	0,0	5,5
Idrottar-Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Idrottar-Aldrig	68	23,4	6,7	27,3	27,5	15,4	16,7	14,3	42,9	26,3	5,6	18,8	19,5	15,1	6,7	24,7
Idrottar-1-11 ggr/år	31	10,7	6,7	13,6	11,4	0,0	16,7	7,1	14,3	15,8	5,6	9,4	10,4	11,3	6,7	9,6
Idrottar-1-3 ggr/månad	52	17,9	20,0	9,1	16,1	30,8	16,7	21,4	21,4	15,8	27,8	18,8	20,8	22,6	26,7	16,4
Idrottar-1-3 ggr/vecka	109	37,6	40,0	45,5	36,9	38,5	41,7	39,3	14,3	36,8	44,4	40,6	36,4	34,0	46,7	39,7
Idrottar-Min 4-6 ggr/vecka	23	7,9	20,0	4,5	4,7	7,7	8,3	17,9	7,1	5,3	16,7	10,9	11,7	15,1	13,3	8,2
TV-Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TV-Aldrig	60	20,7	13,3	9,1	22,8	23,1	16,7	21,4	14,3	26,3	22,2	25,0	13,0	26,4	13,3	13,7
TV-1-11 ggr/år	17	5,9	13,3	4,5	3,4	15,4	16,7	3,6	14,3	0,0	11,1	6,3	10,4	9,4	6,7	8,2
TV-1-3 ggr/månad	35	12,1	33,3	18,2	8,7	7,7	25,0	7,1	14,3	15,8	11,1	10,9	19,5	15,1	20,0	15,1
TV-1-3 ggr/vecka	54	18,6	20,0	9,1	19,5	15,4	33,3	17,9	0,0	31,6	16,7	14,1	20,8	22,6	20,0	13,7
TV-4-6 ggr/vecka	42	14,5	6,7	9,1	17,4	0,0	0,0	14,3	14,3	15,8	22,2	10,9	11,7	13,2	13,3	9,6
TV-Dagligen	75	25,9	13,3	36,4	26,2	30,8	8,3	35,7	42,9	10,5	16,7	29,7	22,1	9,4	26,7	37,0

Tabell 111. Kultur- och fritidsaktiviteter efter skoltyp I och II samt huvudman.

			Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
	N	%	Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Spårkurs	ECPI/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHES	GE d'ing. övriga	Grandes écoles övriga	Univ. (Paris)	Univ. (ut. Paris)	Privata univ.	Handelskolor	Konstskolor	Öfentlig	Privat
Bio-Ej svar	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bio-Aldrig/1-5 ggr/år	29	10,0	9,1	13,6	16,1	7,4	0,0	12,5	9,1	0,0	28,6	11,5	21,4	22,2	9,1	18,2	11,8	15,4
Bio-6-11 ggr/år	41	14,1	15,9	15,2	9,7	14,1	33,3	12,5	0,0	22,2	14,3	17,3	7,1	22,2	0,0	9,1	15,7	10,3
Bio-1-3 ggr/månad	151	52,1	56,8	54,5	54,8	49,0	33,3	75,0	72,7	66,7	28,6	53,8	57,1	22,2	72,7	63,6	54,9	56,4
Bio-Minst 1-3 ggr/vecka	66	22,8	18,2	15,2	19,4	28,2	33,3	0,0	18,2	11,1	28,6	15,4	14,3	33,3	18,2	9,1	16,7	17,9
Teater-Ej svar	3	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Teater-Aldrig	90	31,0	31,8	27,3	25,8	33,6	55,6	25,0	9,1	55,6	14,3	26,9	28,6	22,2	27,3	27,3	28,4	28,2
Teater-1-5 ggr/år	147	50,7	52,3	47,0	61,3	49,7	22,2	75,0	72,7	22,2	71,4	48,1	42,9	66,7	72,7	45,5	49,0	59,0
Teater-6-11 ggr/år	33	11,4	6,8	16,7	6,5	11,4	11,1	0,0	9,1	0,0	14,3	15,4	21,4	0,0	0,0	18,2	13,7	5,1
Teater-Min. 1-3 ggr/mån.	17	5,9	6,8	7,6	6,5	4,7	11,1	0,0	0,0	22,2	0,0	7,7	7,1	11,1	0,0	9,1	6,9	7,7
Konstgalleri-Ej svar	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konstgalleri-Aldrig	69	23,8	27,3	22,7	19,4	24,2	22,2	25,0	36,4	33,3	14,3	23,1	21,4	11,1	27,3	18,2	24,5	20,5
Konstgalleri-1-5 ggr/år	103	35,5	47,7	30,3	48,4	31,5	66,7	62,5	45,5	44,4	14,3	25,0	50,0	55,6	63,6	27,3	35,3	51,3
Konstgalleri-6-11 ggr/år	56	19,3	18,2	25,8	12,9	18,1	11,1	0,0	18,2	11,1	57,1	28,8	14,3	11,1	9,1	18,2	24,5	10,3
Konstgalleri-1-3 ggr/mån.	44	15,2	4,5	13,6	12,9	19,5	0,0	12,5	0,0	11,1	0,0	17,3	0,0	22,2	0,0	18,2	8,8	15,4
Konstgalleri-Min 1-3 ggr/ve.	14	4,8	2,3	4,5	3,2	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	1,9	14,3	0,0	0,0	9,1	3,9	2,6
Konstmuseum-Ej svar	4	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konstmus.-Aldrig	17	5,9	4,5	10,6	6,5	4,0	11,1	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	14,3	0,0	18,2	0,0	8,8	5,1
Konstmus.-1-5 ggr/år	105	36,2	47,7	31,8	51,6	31,5	66,7	50,0	45,5	55,6	14,3	30,8	35,7	44,4	63,6	45,5	37,3	51,3
Konstmus.-6-11 ggr/år	71	24,5	25,0	31,8	22,6	21,5	22,2	25,0	36,4	22,2	14,3	32,7	28,6	44,4	18,2	9,1	29,4	23,1
Konstmus.-Min 1-3 ggr/mån.	93	32,1	22,7	22,7	16,1	42,3	0,0	25,0	18,2	11,1	71,4	25,0	14,3	11,1	0,0	36,4	21,6	20,5
Jazz-Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jazz-Aldrig	115	39,7	38,6	39,4	64,5	34,9	33,3	25,0	45,5	44,4	42,9	32,7	64,3	66,7	63,6	63,6	39,2	59,0
Jazz-1-5 ggr/år	100	34,5	40,9	33,3	19,4	36,2	44,4	62,5	36,4	22,2	42,9	34,6	28,6	22,2	18,2	18,2	35,3	25,6
Jazz-6-11 ggr/år	36	12,4	11,4	13,6	9,7	12,8	11,1	12,5	9,1	11,1	14,3	15,4	7,1	11,1	9,1	9,1	12,7	10,3
Jazz-Min 1-3 ggr/månad	31	10,7	9,1	7,6	0,0	14,8	11,1	0,0	9,1	22,2	0,0	9,6	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	2,6
Rock-Ej svar	9	3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rock-Aldrig	86	29,7	34,1	37,9	41,9	22,1	33,3	37,5	36,4	33,3	28,6	38,5	35,7	22,2	54,5	45,5	35,3	43,6
Rock-1-5 ggr/år	128	44,1	45,5	47,0	48,4	41,6	55,6	37,5	54,5	44,4	28,6	42,3	64,3	66,7	45,5	36,4	47,1	46,2
Rock-6-11 ggr/år	38	13,1	11,4	6,1	0,0	19,5	0,0	12,5	9,1	11,1	28,6	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	2,6
Rock-Min 1-3 ggr/månad	29	10,0	6,8	4,5	3,2	14,8	11,1	0,0	0,0	11,1	14,3	5,8	0,0	0,0	0,0	9,1	5,9	2,6
Klassiskt-Ej svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klassiskt-Aldrig	140	48,3	40,9	42,4	64,5	49,7	44,4	37,5	27,3	66,7	28,6	40,4	50,0	55,6	63,6	72,7	42,2	59,0
Klassiskt-1-5 ggr/år	105	36,2	43,2	39,4	25,8	34,9	55,6	37,5	54,5	22,2	42,9	40,4	35,7	33,3	36,4	9,1	40,2	30,8
Klassiskt-6-11 ggr/år	27	9,3	11,4	9,1	6,5	9,4	0,0	12,5	18,2	11,1	14,3	9,6	7,1	11,1	0,0	9,1	10,8	5,1
Klassiskt-1-3 ggr/månad	13	4,5	2,3	4,5	3,2	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	3,8	7,1	0,0	0,0	9,1	3,9	2,6
Diskotek-Ej svar	2	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diskotek-Aldrig	20	6,9	9,1	12,1	6,5	4,0	0,0	12,5	9,1	11,1	14,3	9,6	21,4	11,1	0,0	9,1	10,8	7,7
Diskotek-1-5 ggr/år	43	14,8	15,9	31,8	19,4	6,0	22,2	0,0	27,3	22,2	0,0	30,8	35,7	0,0	36,4	18,2	28,4	12,8
Diskotek-6-11 ggr/år	50	17,2	20,5	18,2	25,8	14,1	11,1	0,0	9,1	44,4	42,9	21,2	7,1	33,3	18,2	27,3	20,6	20,5
Diskotek-1-3 ggr/månad	108	37,2	40,9	28,8	32,3	40,9	44,4	37,5	54,5	22,2	42,9	28,8	28,6	33,3	36,4	27,3	32,4	35,9
Diskotek-Min 1-3 ggr/vecka	67	23,1	13,6	7,6	16,1	34,2	22,2	50,0	0,0	0,0	0,0	7,7	7,1	22,2	9,1	18,2	6,9	23,1
Bar-Ej svar	5	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bar-Aldrig/1-5 ggr/år	14	4,8	2,3	13,6	3,2	2,0	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	11,5	21,4	0,0	0,0	9,1	8,8	5,1
Bar-6-11 ggr/år	23	7,9	9,1	13,6	3,2	6,0	11,1	0,0	9,1	22,2	0,0	15,4	7,1	0,0	0,0	9,1	12,7	2,6
Bar-1-3 ggr/månad	91	31,4	34,1	30,3	38,7	29,5	44,4	37,5	18,2	33,3	42,9	25,0	50,0	33,3	54,5	27,3	32,4	35,9
Bar-1-3 ggr/vecka	135	46,6	50,0	34,8	54,8	49,0	44,4	50,0	72,7	33,3	42,9	38,5	21,4	66,7	45,5	54,5	40,2	53,8
Bar-Min 4-6 ggr/vecka	22	7,6	4,5	4,5	0,0	11,4	0,0	0,0	0,0	11,1	14,3	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9	2,6
Idrottseve.-Ej svar	10	3,4	2,3	3,0	3,2	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	3,8	0,0	0,0	0,0	9,1	3,9	0,0
Idrottseve.-Aldrig	186	64,1	63,6	66,7	58,1	64,4	44,4	62,5	72,7	66,7	71,4	57,7	100,0	77,8	36,4	63,6	65,7	59,0
Idrottseve.-1-5 ggr/år	69	23,8	31,8	22,7	29,0	20,8	55,6	37,5	27,3	22,2	14,3	28,8	0,0	0,0	54,5	27,3	25,5	30,8
Idrottseve.-Min 6-11 ggr/år	25	8,6	2,3	7,6	9,7	10,7	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	9,6	0,0	22,2	9,1	0,0	4,9	10,3
Idrottar-Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Idrottar-Aldrig	68	23,4	15,9	24,2	12,9	27,5	11,1	25,0	36,4	0,0	0,0	23,1	28,6	33,3	0,0	9,1	20,6	15,4
Idrottar-1-11 ggr/år	31	10,7	9,1	12,1	6,5	11,4	0,0	12,5	9,1	22,2	0,0	11,5	14,3	0,0	9,1	9,1	9,8	10,3
Idrottar-1-3 ggr/månad	52	17,9	29,5	18,2	9,7	16,1	11,1	25,0	27,3	44,4	42,9	17,3	21,4	11,1	9,1	9,1	22,5	12,8
Idrottar-1-3 ggr/vecka	109	37,6	34,1	36,4	48,4	36,9	55,6	25,0	27,3	22,2	42,9	40,4	21,4	44,4	54,5	45,5	37,3	41,0
Idrottar-Min 4-6 ggr/vecka	23	7,9	11,4	7,6	19,4	4,7	22,2	12,5	0,0	11,1	14,3	5,8	14,3	11,1	27,3	18,2	7,8	20,5
TV-Ej svar	7	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TV-Aldrig	60	20,7	27,3	18,2	6,5	22,8	33,3	50,0	18,2	0,0	42,9	17,3	21,4	11,1	0,0	9,1	19,6	15,4
TV-1-11 ggr/år	17	5,9	9,1	9,1	6,5	3,4	0,0	12,5	9,1	22,2	0,0	11,5	0,0	0,0	0,0	18,2	8,8	7,7
TV-1-3 ggr/månad	35	12,1	15,9	13,6	19,4	8,7	11,1	0,0	27,3	11,1	28,6	13,5	14,3	22,2	0,0	36,4	15,7	15,4
TV-1-3 ggr/vecka	54	18,6	20,5	13,6	22,6	19,5	11,1	0,0	36,4	33,3	14,3	15,4	7,1	11,1	36,4	18,2	16,7	20,5
TV-4-6 ggr/vecka	42	14,5	11,4	9,1	16,1	17,4	22,2	0,0	9,1	22,2	0,0	7,7	14,3	11,1	27,3	9,1	10,8	12,8
TV-Dagligen	75	25,9	15,9	30,3	29,0	26,2	22,2	37,5	0,0	11,1	14,3	26,9	42,9	44,4	36,4	9,1	24,5	28,2

Tabell 112. Vänner efter utbildning, typ av utbildning och studiernas status.

			Studiernas inriktning									Typ av utb.		Studiernas status		
			HK-design/ konst	HK-hum-al (Letteres)	HK-sp-utl (språkkurs)	HK-sp-vet	M-med-läk/N- vet	S-fek	S-soc/psy	S-stat/lur	T-ci	Allmän utb.	Professionsut b.	Erasmus	Övriga utbyte	Free movers
	N	%	15	22	149	13	12	28	14	19	18	64	77	53	15	73
Kursare	157	54,1	66,7	40,9	53,7	38,5	25,0	64,3	42,9	73,7	66,7	51,6	57,1	54,7	80,0	49,3
Övr. fr. utbildningen	56	19,3	6,7	27,3	16,8	23,1	33,3	21,4	7,1	10,5	44,4	20,3	23,4	24,5	26,7	19,2
Bostaden	68	23,4	33,3	18,2	28,2	0,0	33,3	17,9	7,1	21,1	16,7	14,1	22,1	35,8	6,7	8,2
Gamla vän. fr. Frankrike	125	43,1	46,7	77,3	38,9	61,5	25,0	53,6	50,0	42,1	11,1	54,7	41,6	32,1	26,7	63,0
Andra vänner	100	34,5	26,7	36,4	34,9	53,8	41,7	32,1	35,7	31,6	22,2	39,1	29,9	34,0	6,7	39,7
Svenskar	217	74,8	73,3	59,1	83,2	69,2	66,7	67,9	28,6	84,2	72,2	65,6	66,2	71,7	66,7	61,6
Fransktalande nationaliteter	167	57,6	60,0	86,4	40,9	76,9	75,0	71,4	92,9	68,4	72,2	76,6	74,0	73,6	60,0	79,5
Övriga europeer	82	28,3	13,3	31,8	25,5	30,8	33,3	39,3	21,4	26,3	44,4	35,9	27,3	28,3	60,0	27,4
Anglosaxiska länder	76	26,2	40,0	18,2	32,2	15,4	8,3	17,9	14,3	31,6	11,1	21,9	18,2	18,9	0,0	24,7
Övriga länder	69	23,8	40,0	18,2	25,5	23,1	16,7	21,4	28,6	15,8	16,7	23,4	20,8	18,9	6,7	27,4
Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. svenskar	53	18,3	6,7	4,5	30,2	0,0	16,7	3,6	0,0	10,5	5,6	4,7	6,5	11,3	6,7	1,4
Svenskar o an (ej fransmän)	45	15,5	33,3	4,5	20,1	7,7	0,0	10,7	0,0	10,5	16,7	9,4	11,7	9,4	13,3	11,0
Svenskar o fransmän	53	18,3	13,3	27,3	11,4	38,5	16,7	32,1	7,1	36,8	22,2	25,0	26,0	30,2	13,3	24,7
Svenskar, fransmän o andra	66	22,8	20,0	22,7	21,5	23,1	33,3	21,4	21,4	26,3	27,8	26,6	22,1	20,8	33,3	24,7
End. fransmän	25	8,6	20,0	22,7	4,7	7,7	16,7	0,0	35,7	0,0	11,1	7,8	16,9	7,5	6,7	17,8
Fransmän o andra	23	7,9	6,7	13,6	3,4	7,7	8,3	17,9	28,6	5,3	11,1	17,2	9,1	15,1	6,7	12,3
Varken fransmän el svenskar	17	5,9	0,0	4,5	6,0	7,7	8,3	7,1	0,0	10,5	5,6	4,7	6,5	3,8	13,3	5,5
Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ett område	86	29,7	26,7	27,3	37,6	7,7	41,7	10,7	35,7	15,8	16,7	15,6	26,0	20,8	26,7	20,5
2 områden	103	35,5	26,7	40,9	27,5	61,5	25,0	53,6	28,6	52,6	50,0	46,9	41,6	49,1	33,3	42,5
3 områden	62	21,4	40,0	22,7	18,8	7,7	25,0	17,9	21,4	26,3	33,3	20,3	27,3	20,8	33,3	24,7
4-5 områden	31	10,7	6,7	9,1	13,4	15,4	8,3	10,7	7,1	5,3	0,0	12,5	3,9	7,5	0,0	9,6

Tabell 113. Vänner efter skoltyp I och II samt huvudman.

			Skoltyp I				Skoltyp II										Huvudman	
			Grandes écoles	Universitet	Privata skolor	Språkkurs	ECP/X	HEC/ ESCP	IEP/ EHESS	GE d'ing. övriga	Grandes écoles öv	Univ. (Paris)	Univ. (ut. Paris)	Privata univ.	Handelsskolor	Konstskolor	Offentlig	Privat
	N	%	44	66	31	149	9	8	11	9	7	52	14	9	11	11	102	39
Kursare	157	54,1	70,5	39,4	64,5	53,7	88,9	87,5	81,8	44,4	42,9	38,5	42,9	22,2	81,8	81,8	51,0	64,1
Övr. fr. utbildningen	56	19,3	22,7	24,2	16,1	16,8	33,3	0,0	9,1	33,3	42,9	26,9	14,3	44,4	9,1	0,0	23,5	17,9
Bostaden	68	23,4	18,2	16,7	22,6	28,2	22,2	12,5	27,3	11,1	14,3	17,3	14,3	11,1	18,2	36,4	17,6	20,5
Gamla vän. fr. Frankrike	125	43,1	31,8	57,6	48,4	38,9	11,1	62,5	36,4	22,2	28,6	57,7	57,1	55,6	45,5	45,5	48,0	46,2
Andra vänner	100	34,5	15,9	40,9	45,2	34,9	11,1	0,0	18,2	22,2	28,6	40,4	42,9	44,4	63,6	27,3	34,3	33,3
Svenskar	217	74,8	75,0	59,1	67,7	83,2	88,9	75,0	81,8	55,6	71,4	53,8	78,6	77,8	54,5	72,7	63,7	71,8
Fransktalande nationaliteter	167	57,6	68,2	80,3	74,2	40,9	77,8	50,0	72,7	77,8	57,1	78,8	85,7	77,8	81,8	63,6	78,4	66,7
Övriga europeer	82	28,3	36,4	27,3	32,3	25,5	44,4	62,5	18,2	22,2	42,9	28,8	21,4	55,6	27,3	18,2	27,5	41,0
Anglosaxiska länder	76	26,2	20,5	13,6	32,3	32,2	0,0	12,5	36,4	22,2	28,6	15,4	7,1	55,6	18,2	27,3	17,6	25,6
Övriga länder	69	23,8	13,6	19,7	38,7	25,5	11,1	12,5	0,0	33,3	14,3	23,1	7,1	55,6	27,3	36,4	16,7	35,9
Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. svenskar	53	18,3	4,5	7,6	3,2	30,2	11,1	0,0	9,1	0,0	0,0	7,7	7,1	0,0	0,0	9,1	6,9	2,6
Svenskar o an (ej fransmän)	45	15,5	18,2	4,5	12,9	20,1	11,1	37,5	0,0	22,2	28,6	3,8	7,1	11,1	0,0	27,3	6,9	20,5
Svenskar o fransmän	53	18,3	27,3	27,3	19,4	11,4	22,2	25,0	45,5	22,2	14,3	21,2	50,0	0,0	36,4	18,2	27,5	20,5
Svenskar, fransmän o andra	66	22,8	25,0	19,7	32,3	21,5	44,4	12,5	27,3	11,1	28,6	21,2	14,3	66,7	18,2	18,2	22,5	28,2
End. fransmän	25	8,6	9,1	18,2	6,5	4,7	11,1	0,0	0,0	22,2	14,3	21,2	7,1	0,0	0,0	18,2	15,7	5,1
Fransmän o andra	23	7,9	6,8	15,2	16,1	3,4	0,0	12,5	0,0	22,2	0,0	15,4	14,3	11,1	27,3	9,1	12,7	12,8
Varken fransmän el svenskar	17	5,9	9,1	4,5	3,2	6,0	0,0	12,5	18,2	0,0	14,3	5,8	0,0	0,0	9,1	0,0	5,9	5,1
Ej svar	8	2,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ett område	86	29,7	20,5	25,8	12,9	37,6	22,2	12,5	18,2	22,2	28,6	28,8	14,3	0,0	9,1	27,3	24,5	12,8
2 områden	103	35,5	47,7	45,5	35,5	27,5	33,3	62,5	54,5	55,6	28,6	38,5	71,4	11,1	63,6	27,3	46,1	38,5
3 områden	62	21,4	29,5	19,7	25,8	18,8	44,4	25,0	27,3	11,1	42,9	21,2	14,3	22,2	9,1	45,5	22,5	28,2
4-5 områden	31	10,7	2,3	6,1	19,4	13,4	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	7,7	0,0	55,6	9,1	0,0	4,9	15,4

TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL III

Tabell 114. Studenter i amerikansk högre utbildning 1998, efter huvudman och typ.

All Title IV participating					
	Public		Private		
	Total		Total	Not-for-profit	For-profit
Total	14 966 061	11 369 226	3 596 835	3 042 708	554 127
4-year institutions	9 034 062	5 903 837	3 130 078	2 941 316	187 592
Men	4 041 894	2 648 642	1 392 991	1 291 630	101 361
Women	4 992 168	3 255 195	1 735 917	1 649 686	86 231
2-year institutions	5 687 742	5 380 744	306 998	90 853	216 145
Men	2 420 653	2 288 509	132 144	36 639	95 505
Women	3 267 089	3 092 235	174 854	54 214	120 640
Less than 2-year	244 257	84 498	159 759	9 735	150 024
Men	78 729	38 480	40 249	3 090	37 159
Women	165 528	46 018	119 510	6 645	112 865
Total		76,0	24,0	20,3	3,7
4-year institutions	60,4	65,4	34,6	32,6	2,1
Men	27,0	65,5	34,5	32,0	2,5
Women	33,4	65,2	34,8	33,0	1,7
2-year institutions	38,0	94,6	5,4	1,6	3,8
Men	16,2	94,5	5,5	1,5	3,9
Women	21,8	94,6	5,4	1,7	3,7
Less than 2-year	1,6	34,6	65,4	4,0	61,4
Men	0,5	48,9	51,1	3,9	47,2
Women	1,1	27,8	72,2	4,0	68,2

2-year and 4-year degree-granting institutions					
	Public		Private		
	Total		Total	Not-for-profit	For-profit
Total	14 549 189	11 176 184	3 373 005	3 007 382	365 623
4-year institutions	9 032 745	5 903 837	3 128 908	2 941 316	187 592
Men	4 041 633	2 648 642	1 392 991	1 291 630	101 361
Women	4 991 112	3 255 195	1 735 917	1 649 686	86 231
2-year institutions	5 516 444	5 272 347	244 097	66 066	178 031
Men	2 344 925	2 235 577	109 348	28 028	81 320
Women	3 171 519	3 036 770	134 749	38 038	96 711
Less than 2-year	-	-	-	-	-
Men	-	-	-	-	-
Women	-	-	-	-	-
Total	97,2	76,8	23,2	20,7	2,5
4-year institutions	100,0	65,4	34,6	32,6	2,1
Men	100,0	65,5	34,5	32,0	2,5
Women	100,0	65,2	34,8	33,1	1,7
2-year institutions	97,0	95,6	4,4	1,2	3,2
Men	96,9	95,3	4,7	1,2	3,5
Women	97,1	95,8	4,2	1,2	3,0
Less than 2-year	0,0	-	-	-	-
Men	0,0	-	-	-	-
Women	0,0	-	-	-	-

Non-degree-granting institutions					
	Public		Private		
	Total		Total	Not-for-profit	For-profit
Total	416 872	193 042	223 830	35 326	188 504
4-year institutions	1 317	147	1 170	804	366
Men	261	68	193	137	56
Women	1 056	79	977	667	310
2-year institutions	171 298	108 397	62 901	24 787	38 114
Men	75 728	52 932	22 796	8 611	14 185
Women	95 570	55 465	40 105	16 176	23 929
Less than 2-year	244 257	84 498	159 759	9 735	150 024
Men	78 729	38 480	40 249	3 090	37 159
Women	165 528	46 018	119 510	6 645	112 865
Total	2,8	46,3	53,7	8,5	45,2
4-year institutions	0,0	11,2	88,8	61,0	27,8
Men	0,0	26,1	73,9	52,5	21,5
Women	0,0	7,5	92,5	63,2	29,4
2-year institutions	3,0	63,3	36,7	14,5	22,3
Men	3,1	69,9	30,1	11,4	18,7
Women	2,9	58,0	42,0	16,9	25,0
Less than 2-year	100,0	34,6	65,4	4,0	61,4
Men	100,0	48,9	51,1	3,9	47,2
Women	100,0	27,8	72,2	4,0	68,2

Källa: US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001–034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>, p. 200. Andelstalen är egna bearbetningar.

Tabell 115. Studenter i amerikansk högre utbildning, efter tidsomfattning, kön, huvudman och typ av privata huvudmän, 1947-1997.

År	Total	Heltid	Deltid	Män	Kvinnor	Offentlig	Privat			Andel tot.
							Total	Not-for-profit	For-profit	
1947	2 338 226	—	—	1 659 249	678 977	1 152 377	1 185 849	—	—	50,7
1948	2 403 396	—	—	1 709 367	694 029	1 185 588	1 217 808	—	—	50,7
1949	2 444 900	—	—	1 721 572	723 328	1 207 151	1 237 749	—	—	50,6
1950	2 281 298	—	—	1 560 392	720 906	1 139 699	1 141 599	—	—	50,0
1951	2 101 962	—	—	1 390 740	711 222	1 037 938	1 064 024	—	—	50,6
1952	2 134 242	—	—	1 380 357	753 885	1 101 240	1 033 002	—	—	48,4
1953	2 231 054	—	—	1 422 598	808 456	1 185 876	1 045 178	—	—	46,8
1954	2 446 693	—	—	1 563 382	883 311	1 353 531	1 093 162	—	—	44,7
1955	2 653 034	—	—	1 733 184	919 850	1 476 282	1 176 752	—	—	44,4
1956	2 918 212	—	—	1 911 458	1 006 754	1 656 402	1 261 810	—	—	43,2
1957	3 323 783	—	—	2 170 765	1 153 018	1 972 673	1 351 110	—	—	40,6
1959	3 639 847	2 421 016	1 218 831	2 332 617	1 307 230	2 180 982	1 458 865	—	—	40,1
1961	4 145 065	2 785 133	1 359 932	2 585 821	1 559 244	2 561 447	1 583 618	—	—	38,2
1963	4 779 609	3 183 833	1 595 776	2 961 540	1 818 069	3 081 279	1 698 330	—	—	35,5
1964	5 280 020	3 573 238	1 706 782	3 248 713	2 031 307	3 467 708	1 812 312	—	—	34,3
1965	5 920 864	4 095 728	1 825 136	3 630 020	2 290 844	3 969 596	1 951 268	—	—	33,0
1966	6 389 872	4 438 606	1 951 266	3 856 216	2 533 656	4 348 917	2 040 955	—	—	31,9
1967	6 911 748	4 793 128	2 118 620	4 132 800	2 778 948	4 816 028	2 095 720	—	—	30,3
1968	7 513 091	5 210 155	2 302 936	4 477 649	3 035 442	5 430 652	2 082 439	—	—	27,7
1969	8 004 660	5 498 883	2 505 777	4 746 201	3 258 459	5 896 868	2 107 792	—	—	26,3
1970	8 580 887	5 816 290	2 764 597	5 043 642	3 537 245	6 428 134	2 152 753	—	—	25,1
1971	8 948 644	6 077 232	2 871 412	5 207 004	3 741 640	6 804 309	2 144 335	—	—	24,0
1972	9 214 820	6 072 389	3 142 471	5 238 757	3 976 103	7 070 635	2 144 185	—	—	23,3
1973	9 602 123	6 189 493	3 412 630	5 371 052	4 231 071	7 419 516	2 182 607	—	—	22,7
1974	10 223 729	6 370 273	3 853 456	5 622 429	4 601 300	7 988 500	2 235 229	—	—	21,9
1975	11 184 859	6 841 334	4 343 525	6 148 997	5 035 862	8 834 508	2 350 351	—	—	21,0
1976	11 012 137	6 717 058	4 295 079	5 810 828	5 201 309	8 653 477	2 358 660	2 314 298	44 362	21,4
1977	11 285 787	6 792 925	4 492 862	5 789 016	5 496 771	8 846 993	2 438 794	2 386 652	52 142	21,6
1978	11 260 092	6 667 657	4 592 435	5 640 998	5 619 094	8 785 893	2 474 199	2 408 331	65 868	22,0
1979	11 569 899	6 794 039	4 775 860	5 682 877	5 887 022	9 036 822	2 533 077	2 461 773	71 304	21,9
1980	12 096 895	7 097 958	4 998 937	5 874 374	6 222 521	9 457 394	2 639 501	2 527 787	111 714	21,8
1981	12 371 672	7 181 250	5 190 422	5 975 056	6 396 616	9 647 032	2 724 640	2 572 405	152 235	22,0
1982	12 425 780	7 220 618	5 205 162	6 031 384	6 394 396	9 696 087	2 729 693	2 552 739	176 954	22,0
1983	12 464 661	7 261 050	5 203 611	6 023 725	6 440 936	9 682 734	2 781 927	2 589 187	192 740	22,3
1984	12 241 940	7 098 388	5 143 552	5 863 574	6 378 366	9 477 370	2 764 570	2 574 419	190 151	22,6
1985	12 247 055	7 075 221	5 171 834	5 818 450	6 428 605	9 479 273	2 767 782	2 571 791	195 991	22,6
1986	12 503 511	7 119 550	5 383 961	5 884 515	6 618 996	9 713 893	2 789 618	2 572 479	217 139	22,3
1987	12 766 642	7 231 085	5 535 557	5 932 056	6 834 586	9 973 254	2 793 388	2 602 350	191 038	21,9
1988	13 055 337	7 436 768	5 618 569	6 001 896	7 053 441	10 161 388	2 893 949	2 673 567	220 382	22,2
1989	13 538 560	7 660 950	5 877 610	6 190 015	7 348 545	10 577 963	2 960 597	2 731 174	229 423	21,9
1990	13 818 637	7 820 985	5 997 652	6 283 909	7 534 728	10 844 717	2 973 920	2 760 227	213 693	21,5
1991	14 358 953	8 115 329	6 243 624	6 501 844	7 857 109	11 309 563	3 049 390	2 819 041	230 349	21,2
1992	14 487 359	8 162 118	6 325 241	6 523 989	7 963 370	11 384 567	3 102 792	2 872 523	230 269	21,4
1993	14 304 803	8 127 618	6 177 185	6 427 450	7 877 353	11 189 088	3 115 715	2 888 897	226 818	21,8
1994	14 278 790	8 137 776	6 141 014	6 371 898	7 906 892	11 133 680	3 145 110	2 910 107	235 003	22,0
1995	14 261 781	8 128 802	6 132 979	6 342 539	7 919 242	11 092 374	3 169 407	2 929 044	240 363	22,2
1996	14 300 255	8 213 490	6 086 765	6 343 992	7 956 263	11 090 171	3 210 084	2 940 557	269 527	22,4
1997	14 345 416	8 322 362	6 023 054	6 329 960	8 015 456	11 146 155	3 199 261	2 961 714	237 547	22,3

Källa: US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001–034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>, p. 202.

Tabell 116. De 50 högst rankade nationella universiteten i USA enligt US News 1998.

Rankning	Lärosäte	Huvudman	Delstat	Nordöstra USA	Etablerad
1	Harvard Univ.	privat	MA	ja	1636
1	Princeton Univ.	privat	NJ	ja	1746
3	Duke Univ.	privat	NC	nej	1838
3	Yale Univ.	privat	CT	ja	1701
5	Stanford Univ.	privat	CA	nej	1885
6	Massachusetts Inst. of Technology	privat	MA	ja	1861
7	Dartmouth Coll.	privat	NH	ja	1769
7	Univ. of Pennsylvania	privat	PA	ja	1740
9	Brown Univ.	privat	RI	ja	1764
9	California Inst. of Technology	privat	CA	nej	1891
9	Columbia Univ.	privat	NY	ja	1754
9	Emory Univ.	privat	GA	nej	1836
9	Northwestern Univ.	privat	IL	nej	1851
14	Cornell Univ.	privat	NY	ja	1865
14	Johns Hopkins Univ.	privat	MD	ja	1876
14	University of Chicago	privat	IL	nej	1892
17	Rice Univ.	privat	TX	nej	1912
17	Washington Univ.	privat	MO	nej	1853
19	Univ. of Notre Dame	privat	IN	nej	1842
19	Vanderbilt Univ.	privat	TN	nej	1873
21	Georgetown Univ.	privat	DC	ja	1789
21	Univ. of Virginia	delstatlig	VA	nej	1819
23	Carnegie Mellon Univ.	privat	PA	ja	1900
23	Tufts Univ.	privat	MA	ja	1852
23	Univ. of California-Berkeley	delstatlig	CA	nej	1868
23	Univ. of Michigan-Ann Arbor	delstatlig	MI	nej	1817
27	Univ. of North Carolina-Chapel Hill	delstatlig	NC	nej	1789
28	Brandeis Univ.	privat	MA	ja	1948
28	Univ. of California-Los Angeles	delstatlig	CA	nej	1919
28	Wake Forest Univ.	privat	NC	nej	1834
31	Univ. of Rochester	privat	NY	ja	1850
32	Coll. of William and Mary	delstatlig	VA	nej	1693
33	Univ. of California-San Diego	delstatlig	CA	nej	1959
34	Lehigh Univ.	privat	PA	ja	1865
34	New York Univ.	privat	NY	ja	1831
34	Tulane Univ.	privat	CA	nej	1834
37	Case Western Reserve Univ.	privat	OH	nej	1826
38	Boston Coll.	privat	MA	ja	1863
38	Univ. of Wisconsin-Madison	delstatlig	WI	nej	1848
40	Syracuse Univ.	privat	NY	ja	1871
41	Georgia Inst. of Technology	privat	GA	nej	1885
41	Univ. of California-Davis	delstatlig	CA	nej	1905
41	Univ. of California-Irvine	delstatlig	CA	nej	1965
41	Univ. of Southern California	delstatlig	CA	nej	1880
45	Pennsylvania State Univ.	delstatlig	PA	ja	1855
45	Univ. of Illinois-Urbana-Champaign	delstatlig	IL	nej	1867
47	Univ. of California-Santa Barbara	delstatlig	CA	nej	1909
48	Rensselaer Polytechnic Inst.	privat	NY	ja	1824
48	Worcester Polytechnic Inst.	privat	MA	ja	1865
48	Yeshiva Univ.	privat	NY	ja	1854

Nationellt universitet enligt klassificering av Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.

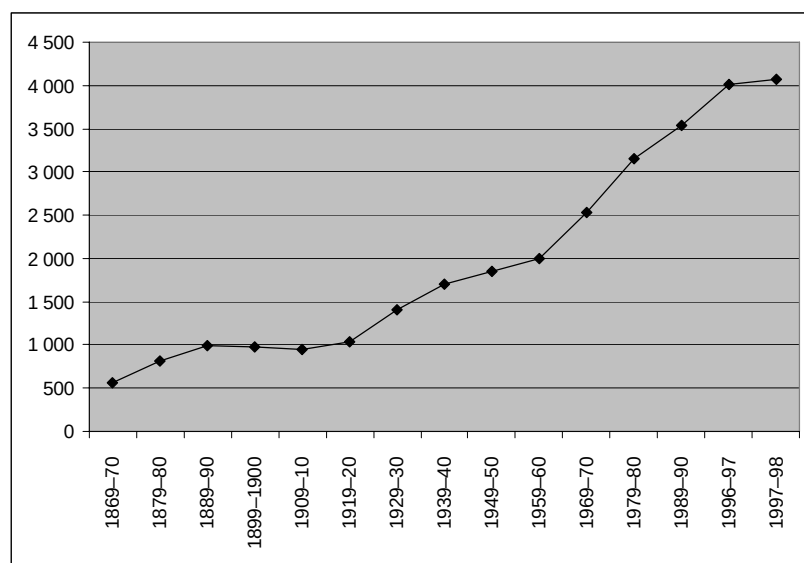
Fet stil indikerar Ivy League-universitet.

Tabell 117. De 40 högst rankade liberal arts collegen i USA enligt US News 1998.

Rankning	Lärosäte	Huvudman	Delstat	Nordöst. USA	Etablerad
1	Swarthmore Coll.	privat	PA	ja	1864
2	Amherst Coll.	privat	MA	ja	1821
3	Wellesley Coll.	privat	MA	ja	1870
4	Williams Coll.	privat	MA	ja	1793
5	Pomona Coll.	privat	CA	nej	1887
6	Haverford Coll.	privat	PA	ja	1833
7	Carleton Coll.	privat	MN	nej	1866
8	Bowdoin Coll.	privat	ME	nej	1794
8	Bryn Mawr Coll.	privat	PA	ja	1885
8	Claremont McKenna Coll.	privat	CA	nej	1837
8	Davidson Coll.	privat	NC	nej	1946
8	Middlebury Coll.	privat	VT	ja	1800
8	Washington and Lee Univ.	privat	VA	nej	1749
14	Grinnell Coll.	privat	IA	nej	1846
14	Smith Coll.	privat	MA	ja	1871
14	Wesleyan Univ.	privat	CT	ja	1831
17	Vassar Coll.	privat	NY	ja	1861
18	Colby Coll.	privat	ME	nej	1813
18	Mount Holyoke Coll.	privat	MA	ja	1837
20	Bates Coll.	privat	ME	nej	1855
20	Colgate Univ.	privat	NY	ja	1819
22	Hamilton Coll.	privat	NY	ja	1812
22	Oberlin Coll.	privat	OH	nej	1833
25	Coll. of the Holy Cross	privat	MA	ja	1843
25	Macalester Coll.	privat	MN	nej	1874
27	Barnard Coll.	privat	NY	ja	1889
27	Bucknell Univ.	privat	PA	ja	1846
27	Conneticut Coll.	privat	CT	ja	1911
27	Univ. of the South	privat	TN	nej	1857
31	Colorado Coll.	privat	CO	nej	1874
31	Kenyon Coll.	privat	OH	nej	1824
33	Franklin and Marshall Coll.	privat	PA	ja	1787
33	Occidental Coll.	privat	CA	nej	1887
35	Sarah Lawrence Coll.	privat	NY	ja	1926
35	Union Coll.	privat	NY	ja	1795
37	Bard Coll.	privat	NY	ja	1860
37	Lafayette Coll.	privat	PA	ja	1826
37	Scripps Coll.	privat	CA	nej	1926
40	Centre Coll.	privat	KY	nej	1819
40	Lawrence Univ.	privat	WI	nej	1847
40	Whitman Coll.	privat	WA	nej	1859

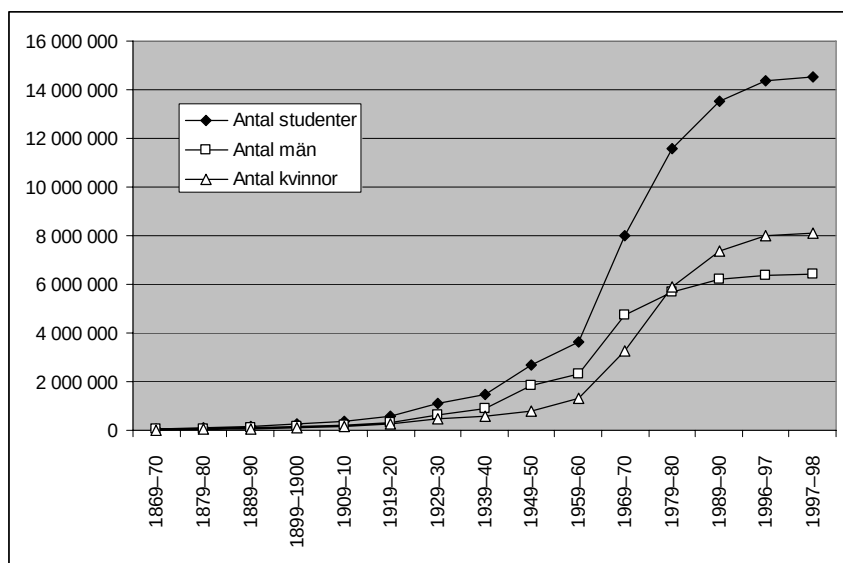
Liberal arts college enligt klassificering av Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.

Diagram 38. Antal högre lärosäten i USA, 1869-1998.

Källa: US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>, p. 201.

Diagram 39. Antal studenter i USA, totalt och efter kön, 1869-1998.

Källa: US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>, p. 201.

Tabell 118. Antal studenter och institutioner i USA, 1869-1998.

År	1869-70	1879-80	1889-90	1899-1900	1909-10	1919-20	1929-30	1939-40	1949-50	1959-60	1969-70	1979-80	1989-90	1996-97	1997-98
Studenter	52 286	115 817	156 756	237 592	355 213	597 880	1 100 737	1 494 203	2 659 021	3 639 847	8 004 660	11 569 899	13 538 560	14 367 520	14 502 334
Män	41 160	77 972	100 453	152 254	214 648	314 938	619 935	893 250	1 853 068	2 332 617	4 746 201	5 682 877	6 190 015	6 352 825	6 396 028
Kvinnor	11 126	37 845	56 303	85 338	140 565	282 942	480 802	600 953	805 953	1 307 230	3 258 459	5 887 022	7 348 545	8 014 695	8 106 306
Institutioner	563	811	998	977	951	1 041	1 409	1 708	1 851	2 004	2 525	3 152	3 535	4 009	4 064

Källa: US. Department of Education, National Center for Education Statistics, *Digest of Education Statistics 2000*, NCES 2001-034, (Thomas D. Snyder and Charlene M. Hoffman), Washington DC 2001, <http://nces.ed.gov/pubs2001/2001034.pdf>, p. 201.

Tabell 119. Typ av skola och studenternas status (utbyte eller ”free-mover”).

N	Utbyte - typ av svenskt lärosäte						Totalt	
	Ej svar	Free mover	Övriga utb.	Regionala högskolor	Universitet	Fack-högskolor	Totalt	
Community Col.	47	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Handelsskolor	47	6,4	91,5	0,0	2,1	0,0	0,0	2,1
Konstskolor	60	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsthögskolor	13	7,7	69,2	0,0	0,0	7,7	15,4	23,1
Reg-3-4 nivå	115	2,6	88,7	0,0	7,8	0,0	0,9	8,7
Reg-1-2 nivå	23	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nat-Univ-3-4 nivå	85	2,4	65,9	12,9	14,1	4,7	0,0	31,8
Nat-Univ-2 nivå	26	0,0	69,2	0,0	0,0	15,4	15,4	30,8
Nat-Univ-1 nivå	46	0,0	80,4	0,0	0,0	2,2	17,4	19,6
Totalt	462	1,9	85,5	2,4	4,8	2,2	3,2	12,6
	9	395	11	22	10	15	58	462
Community Col.	0,0	11,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,2
Handelsskolor	33,3	10,9	0,0	4,5	0,0	0,0	1,7	10,2
Konstskolor	0,0	15,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,0
Konsthögskolor	11,1	2,3	0,0	0,0	10,0	13,3	5,2	2,8
Reg-3-4 nivå	33,3	25,8	0,0	40,9	0,0	6,7	17,2	24,9
Reg-1-2 nivå	0,0	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0
Nat-Univ-3-4 nivå	22,2	14,2	100,0	54,5	40,0	0,0	46,6	18,4
Nat-Univ-2 nivå	0,0	4,6	0,0	0,0	40,0	26,7	13,8	5,6
Nat-Univ-1 nivå	0,0	9,4	0,0	0,0	10,0	53,3	15,5	10,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 120. Relationer mellan amerikanska och svenska högskolor, endast utbytesstudenter.

Typ av lärosäte	Lärosätet namn	Svensk samarbetspartner	Antal stud.
Nat.univ. 1 nivå	Brown Univ.	Karolinska institutet	1
	Columbia Univ.	Handelshögskolan i Stockholm	1
	Cornell Univ.	Sveriges lantbruksuniversitet	1
	Dartmouth Coll.	Kungliga tekniska högskolan	1
	Georgetown Univ.	Göteborgs universitet	1
	Massachusetts Inst. of Technology	Kungliga tekniska högskolan	2
	Mount Sinai School of Medicine	Karolinska institutet	2
Nat.univ. 2 nivå	New York Univ.	Handelshögskolan i Stockholm	1
		Stockholms universitet	1
	Univ. of Rochester	Uppsala universitet	2
	Worcester Polytechnic Inst.	Kungliga tekniska högskolan	2
	Albert Einstein College of Medicine	Karolinska institutet	1
	Boston Coll.	Uppsala universitet	1
Konsthögskola	School of Visual Arts	Göteborgs universitet	1
	Rhode Island School of Design	Konstfack	2
Nat.univ. 3-4 nivå	American Univ.	Högskolan i Karlstad	2
		inget svar	1
		Stockholms universitet	1
	Boston Univ.	Göteborgs universitet	1
	Clarkson Univ.	Luleå tekniska universitet	3
	Pace Univ.	IU (Institutet för internationell utbildning)	11
	Univ. of Maryland College Park	Uppsala universitet	1
	Indiana Univ. of Pennsylvania	Högskolan i Karlstad	1
		Högskolan i Örebro	1
	New Jersey Inst. of Technology	Internationella handelshögskolan i Jönköping	3
	Univ. of Massachusetts	Internationella handelshögskolan i Jönköping	1
		Linköpings universitet	1
	Univ. of Vermont	Örebro högskola	1
Reg. 3-4 nivå	Frostburg State Univ.	Högskolan i Växjö	1
	Lesley Coll.	Högskolan i Örebro	4
	Univ. of Massachusetts, Boston	Kungliga tekniska högskolan	1
	Central Connecticut State Univ.	Växjö högskola	1
	SUNY at Potsdam	Luleå tekniska universitet	2
	Western Connecticut State Univ.	Högskolan i Karlstad	1
Handelsskola	Johnson & Wales Univ.	Internationella handelshögskolan i Jönköping	1
	New Hampshire Coll.	inget svar	1

Tabell 121. Typ av utbildning, SUN-2000, och typ av skola samt utbyte.

			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ei svar	Free movers	Utbildnings- studier
HK-hum-al	HK-hum-al	35	22,9	0,0	11,4	0,0	42,9	8,6	2,9	0,0	11,4	0,0	94,3	5,7
	HK-sp-vet	11	18,2	0,0	0,0	0,0	18,2	0,0	9,1	27,3	27,3	0,0	100,0	0,0
	Total	46	21,7	0,0	8,7	0,0	37,0	6,5	4,3	6,5	15,2	0,0	95,7	4,3
HK-konst/med/des	HK-design	15	0,0	0,0	60,0	13,3	20,0	0,0	6,7	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
	HK-konst	30	0,0	0,0	83,3	3,3	3,3	3,3	6,7	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
	HK-media	40	5,0	0,0	52,5	25,0	7,5	2,5	2,5	5,0	0,0	5,0	87,5	7,5
	Total	85	2,4	0,0	64,7	15,3	8,2	2,4	4,7	2,4	0,0	2,4	94,1	3,5
M-med/N-natvet	M-med-läk	7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	14,3	71,4	0,0	42,9	57,1
	N-natvet	12	33,3	0,0	0,0	0,0	8,3	8,3	8,3	8,3	33,3	0,0	83,3	16,7
	Total	19	21,1	0,0	0,0	0,0	5,3	10,5	5,3	10,5	47,4	0,0	68,4	31,6
M-sjuk/PL-ped	M-sjuk	16	43,8	0,0	0,0	0,0	43,8	0,0	6,3	6,3	0,0	0,0	100,0	0,0
	PL-ped	13	15,4	0,0	0,0	0,0	53,8	23,1	7,7	0,0	0,0	0,0	84,6	15,4
	Total	29	31,0	0,0	0,0	0,0	48,3	10,3	6,9	3,4	0,0	0,0	93,1	6,9
N-data/T-teknik	N-data	16	6,3	37,5	0,0	0,0	31,3	6,3	12,5	0,0	6,3	0,0	93,8	6,3
	T-teknik	20	0,0	5,0	0,0	0,0	15,0	0,0	25,0	20,0	35,0	0,0	50,0	50,0
	Total	36	2,8	19,4	0,0	0,0	22,2	2,8	19,4	11,1	22,2	0,0	69,4	30,6
S-fek	S-fek-int	26	3,8	50,0	0,0	0,0	15,4	7,7	19,2	3,8	0,0	7,7	88,5	3,8
	S-fek	88	11,4	14,8	0,0	0,0	29,5	3,4	23,9	5,7	11,4	3,4	85,2	11,4
	S-mark	39	2,6	33,3	2,6	0,0	5,1	0,0	53,8	0,0	2,6	0,0	66,7	33,3
	Total	153	7,8	25,5	0,7	0,0	20,9	3,3	30,7	3,9	7,2	3,3	81,0	15,7
S-jour-media	S-jour-media	29	17,2	0,0	0,0	0,0	41,4	6,9	31,0	3,4	0,0	0,0	96,6	3,4
S-sam-psy	S-psy-an	16	6,3	0,0	0,0	0,0	50,0	12,5	25,0	6,3	0,0	6,3	87,5	6,3
	S-sam-an	17	11,8	0,0	0,0	0,0	58,8	0,0	5,9	11,8	11,8	0,0	76,5	23,5
	Total	33	9,1	0,0	0,0	0,0	54,5	6,1	15,2	9,1	6,1	3,0	81,8	15,2
S-stat	S-stat	32	3,1	3,1	0,0	0,0	18,8	9,4	25,0	12,5	28,1	3,1	84,4	12,5
Total		462	10,2	10,2	13,0	2,8	24,9	5,0	18,4	5,6	10,0	1,9	85,5	12,6

Tabell 122. Utbildning, nivå och utbyte efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushållets sociala klass.

				Utbildning									Nivå					Utbyte				
				N	%	HK-hum-äl	HK-konsl/med/des	M-med/N-natvet	M-sjuk/PL-ped	N-data/T-teknik	S-tek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Utbildningsstudier	Free movers	Utbildningsstudier
				N		46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58
Kön	man	141	30,5	15,2	18,8	21,1	17,2	61,1	43,8	10,3	18,2	34,4	33,3	8,2	16,7	32,4	49,3	22,2	30,1	34,5		
	kvinnor	321	69,5	84,8	81,2	78,9	82,8	38,9	56,2	89,7	81,8	65,6	66,7	91,8	83,3	67,6	50,7	77,8	69,9	65,5		
Ålder	-20 år	21	4,5	8,7	1,2	5,3	3,4	5,6	5,2	3,4	6,1	3,1	0,0	2,0	0,0	7,6	0,0	0,0	5,3	0,0		
	21-22 år	84	18,2	26,1	14,1	21,1	20,7	16,7	18,3	10,3	21,2	18,8	27,8	32,7	15,0	20,2	1,4	22,2	19,5	8,6		
	23-24 år	132	28,6	28,3	28,2	21,1	41,4	30,6	27,5	44,8	24,2	15,6	11,1	40,8	31,7	29,0	20,5	22,2	26,8	41,4		
	25-26 år	98	21,2	17,4	29,4	15,8	10,3	19,4	20,9	31,0	18,2	15,6	27,8	6,1	26,7	21,8	23,3	33,3	20,0	27,6		
	27 år o däröver	127	27,5	19,6	27,1	36,8	24,1	27,8	28,1	10,3	30,3	46,9	33,3	18,4	26,7	21,4	54,8	22,2	28,4	22,4		
Uppväxt-ort	Utomlands/Ej svar	18	3,9	4,3	1,2	5,3	6,9	5,6	3,3	3,4	3,0	9,4	0,0	0,0	1,7	5,0	5,5	0,0	4,3	1,7		
	Stockholm	137	29,7	26,1	35,3	26,3	20,7	25,0	30,1	24,1	30,3	37,5	44,4	16,3	31,7	30,5	30,1	44,4	29,1	31,0		
	Göteborg/Malmö	79	17,1	19,6	9,4	0,0	10,3	13,9	27,5	6,9	9,1	21,9	16,7	20,4	11,7	18,7	13,7	22,2	18,5	6,9		
	Annan stad	117	25,3	32,6	31,8	15,8	31,0	33,3	18,3	34,5	24,2	15,6	22,2	26,5	40,0	22,1	24,7	22,2	25,1	27,6		
	Mindre samh/landsb.	111	24,0	17,4	22,4	52,6	31,0	22,2	20,9	31,0	33,3	15,6	16,7	36,7	15,0	23,7	26,0	11,1	23,0	32,8		
Far	Högre klass	207	44,8	45,7	43,5	36,8	20,7	47,2	47,1	37,9	60,6	50,0	55,6	16,3	40,0	48,9	50,7	55,6	44,3	46,6		
	Medelklass	123	26,6	30,4	29,4	26,3	24,1	36,1	21,6	34,5	18,2	31,3	16,7	20,4	31,7	27,1	27,4	11,1	27,1	25,9		
	Lägre medelklass	41	8,9	6,5	5,9	5,3	6,9	8,3	11,8	20,7	6,1	3,1	5,6	18,4	3,3	9,2	6,8	0,0	9,4	6,9		
	Högre arbetarklass	41	8,9	8,7	11,8	10,5	13,8	5,6	9,8	0,0	3,0	9,4	11,1	22,4	15,0	5,3	6,8	11,1	8,6	10,3		
	Lägre arbetarklass	40	8,7	8,7	8,2	10,5	31,0	2,8	6,5	3,4	12,1	6,3	11,1	16,3	8,3	8,0	5,5	11,1	8,4	10,3		
	Övriga/Ej svar	10	2,2	0,0	1,2	10,5	3,4	0,0	3,3	3,4	0,0	0,0	0,0	6,1	1,7	1,5	2,7	11,1	2,3	0,0		
Mor	Högre klass	78	16,9	19,6	15,3	15,8	6,9	16,7	14,4	24,1	24,2	25,0	16,7	10,2	15,0	19,8	12,3	0,0	18,0	12,1		
	Medelklass	214	46,3	43,5	55,3	63,2	44,8	44,4	41,2	44,8	36,4	56,3	50,0	38,8	55,0	39,3	68,5	11,1	44,3	65,5		
	Lägre medelklass	73	15,8	8,7	16,5	0,0	17,2	8,3	23,5	10,3	18,2	6,3	27,8	14,3	16,7	17,2	8,2	0,0	16,7	12,1		
	Högre arbetarklass	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
	Lägre arbetarklass	61	13,2	19,6	10,6	15,8	17,2	16,7	11,8	13,8	15,2	6,3	5,6	30,6	10,0	13,7	4,1	77,8	12,7	6,9		
	Övriga/Ej svar	29	6,3	6,5	1,2	5,3	6,9	11,1	7,8	6,9	6,1	6,3	0,0	4,1	1,7	8,0	6,8	11,1	6,6	3,4		
Hush.	Högre klass	232	50,2	52,2	47,1	47,4	20,7	52,8	52,3	44,8	69,7	56,3	61,1	22,4	43,3	55,7	52,1	55,6	49,9	51,7		
	Medelklass	150	32,5	34,8	37,6	36,8	41,4	33,3	26,8	41,4	21,2	34,4	22,2	38,8	41,7	28,6	37,0	11,1	32,4	36,2		
	Lägre medelklass	42	9,1	4,3	10,6	0,0	17,2	5,6	13,1	6,9	3,0	3,1	16,7	16,3	8,3	8,0	6,8	0,0	9,6	6,9		
	Arbetarklass	38	8,2	8,7	4,7	15,8	20,7	8,3	7,8	6,9	6,1	6,3	0,0	22,4	6,7	7,6	4,1	33,3	8,1	5,2		
Hush. komb.	Båda HKL	53	11,5	13,0	11,8	5,3	6,9	11,1	9,2	17,2	15,2	18,8	11,1	4,1	11,7	13,0	11,0	0,0	12,4	6,9		
	Far-HKL/Mor-MKL	102	22,1	21,7	25,9	31,6	13,8	22,2	20,9	13,8	24,2	25,0	27,8	6,1	23,3	21,0	34,2	11,1	21,0	31,0		
	Far-HKL/Mor-Öv	52	11,3	10,9	5,9	0,0	0,0	13,9	17,0	6,9	21,2	6,3	16,7	6,1	5,0	14,9	5,5	44,4	10,9	8,6		
	Mor-HKL/Far-Öv	25	5,4	6,5	3,5	10,5	0,0	5,6	5,2	6,9	9,1	6,3	5,6	6,1	3,3	6,9	1,4	0,0	5,6	5,2		
	Båda-MKL	68	14,7	10,9	18,8	15,8	13,8	19,4	11,1	20,7	9,1	21,9	16,7	10,2	20,0	11,5	24,7	0,0	13,9	22,4		
	Far-MKL/Mor-Öv	38	8,2	13,0	8,2	5,3	10,3	11,1	6,5	10,3	9,1	3,1	0,0	6,1	10,0	10,3	2,7	11,1	9,1	1,7		
	Mor-MKL/Far-Öv	44	9,5	10,9	10,6	15,8	17,2	2,8	9,2	10,3	3,0	9,4	5,6	22,4	11,7	6,9	9,6	0,0	9,4	12,1		
	Båda Öv-klass	80	17,3	13,0	15,3	15,8	37,9	13,9	20,9	13,8	9,1	9,4	16,7	38,8	15,0	15,6	11,0	33,3	17,7	12,1		
Totalt				462	100,0	10,0	18,4	4,1	6,3	7,8	33,1	6,3	7,1	6,9	3,9	10,6	13,0	56,7	15,8	1,9	85,5	12,6

Tabell 123. Typ av skola och huvudman efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushållets sociala klass.

				Typ av skola									Huvudman				
		N	%	Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppg.	Kommunal	Delstatlig	Privat, vinstdrivande	Privat, vinstdrivande ej
N		47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251		
Kön	man	141	30,5	10,6	44,7	16,7	30,8	25,2	21,7	40,0	38,5	50,0	18,8	14,5	29,8	22,7	36,7
	kvinnor	321	69,5	89,4	55,3	83,3	69,2	74,8	78,3	60,0	61,5	50,0	81,3	85,5	70,2	77,3	63,3
Ålder	-20 år	21	4,5	2,1	4,3	0,0	7,7	5,2	4,3	3,5	7,7	10,9	0,0	1,4	6,7	0,0	5,2
	21-22 år	84	18,2	34,0	23,4	15,0	15,4	13,0	34,8	15,3	7,7	17,4	18,8	20,3	16,3	18,2	18,3
	23-24 år	132	28,6	38,3	17,0	31,7	23,1	31,3	21,7	31,8	34,6	15,2	25,0	30,4	35,6	40,9	24,3
	25-26 år	98	21,2	6,4	29,8	26,7	15,4	22,6	17,4	24,7	11,5	19,6	31,3	17,4	18,3	22,7	22,7
	27 år o däröver	127	27,5	19,1	25,5	26,7	38,5	27,8	21,7	24,7	38,5	37,0	25,0	30,4	23,1	18,2	29,5
Uppväxt-ort	Utomlands/Ej svar	18	3,9	0,0	4,3	1,7	0,0	2,6	4,3	3,5	19,2	6,5	0,0	1,4	2,9	0,0	5,6
	Stockholm	137	29,7	17,0	12,8	31,7	61,5	21,7	26,1	38,8	42,3	45,7	25,0	23,2	26,9	36,4	32,3
	Göteborg/Malmö	79	17,1	21,3	44,7	11,7	0,0	15,7	17,4	12,9	7,7	13,0	12,5	18,8	11,5	0,0	20,7
	Annan stad	117	25,3	23,4	21,3	40,0	0,0	29,6	26,1	24,7	15,4	15,2	43,8	23,2	29,8	40,9	21,5
	Mindre samh/landsb.	111	24,0	38,3	17,0	15,0	38,5	30,4	26,1	20,0	15,4	19,6	18,8	33,3	28,8	22,7	19,9
Far	Högre klass	207	44,8	14,9	46,8	40,0	76,9	38,3	43,5	45,9	69,2	71,7	25,0	31,9	40,4	68,2	49,4
	Medelklass	123	26,6	21,3	17,0	31,7	7,7	31,3	34,8	34,1	11,5	19,6	31,3	23,2	26,0	13,6	28,7
	Lägre medelklass	41	8,9	17,0	19,1	3,3	0,0	11,3	8,7	5,9	3,8	2,2	0,0	13,0	10,6	4,5	8,0
	Högre arbetarklass	41	8,9	21,3	8,5	15,0	7,7	7,0	4,3	7,1	0,0	4,3	25,0	17,4	5,8	9,1	6,8
	Lägre arbetarklass	40	8,7	19,1	0,0	8,3	7,7	10,4	8,7	7,1	15,4	2,2	12,5	11,6	16,3	4,5	4,8
	Övriga/Ej svar	10	2,2	6,4	8,5	1,7	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	2,9	1,0	0,0	2,4
Mor	Högre klass	78	16,9	12,8	6,4	15,0	15,4	18,3	26,1	15,3	23,1	26,1	12,5	13,0	18,3	9,1	18,3
	Medelklass	214	46,3	38,3	40,4	55,0	61,5	36,5	39,1	51,8	53,8	58,7	56,3	40,6	43,3	50,0	48,2
	Lägre medelklass	73	15,8	12,8	25,5	16,7	7,7	20,9	4,3	17,6	11,5	2,2	6,3	14,5	16,3	22,7	15,9
	Högre arbetarklass	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Lägre arbetarklass	61	13,2	29,8	10,6	10,0	15,4	15,7	13,0	10,6	7,7	4,3	18,8	23,2	15,4	13,6	9,2
	Övriga/Ej svar	29	6,3	4,3	17,0	1,7	0,0	6,1	17,4	2,4	3,8	8,7	0,0	7,2	3,8	4,5	7,6
Hush.	Högre klass	232	50,2	23,4	48,9	43,3	76,9	46,1	56,5	50,6	76,9	71,7	25,0	37,7	49,0	68,2	54,2
	Medelklass	150	32,5	38,3	25,5	41,7	15,4	32,2	34,8	36,5	19,2	26,1	56,3	33,3	32,7	22,7	31,5
	Lägre medelklass	42	9,1	17,0	17,0	8,3	7,7	10,4	4,3	8,2	0,0	0,0	0,0	13,0	11,5	9,1	7,6
	Arbetarklass	38	8,2	21,3	8,5	6,7	0,0	11,3	4,3	4,7	3,8	2,2	18,8	15,9	6,7	0,0	6,8
Hush. komb.	Båda HKL	53	11,5	4,3	4,3	11,7	15,4	10,4	13,0	10,6	15,4	26,1	12,5	7,2	9,6	9,1	13,5
	Far-HKL/Mor-MKL	102	22,1	6,4	19,1	23,3	46,2	17,4	17,4	21,2	42,3	37,0	6,3	15,9	19,2	36,4	24,7
	Far-HKL/Mor-Öv	52	11,3	4,3	23,4	5,0	15,4	10,4	13,0	14,1	11,5	8,7	6,3	8,7	11,5	22,7	11,2
	Mor-HKL/Far-Öv	25	5,4	8,5	2,1	3,3	0,0	7,8	13,0	4,7	7,7	0,0	0,0	5,8	8,7	0,0	4,8
	Båda MKL	68	14,7	10,6	10,6	20,0	7,7	13,0	8,7	23,5	3,8	15,2	25,0	10,1	13,5	4,5	16,7
	Far-MKL/Mor-Öv	38	8,2	6,4	4,3	10,0	0,0	13,0	13,0	5,9	7,7	4,3	6,3	8,7	8,7	9,1	8,0
	Mor-MKL/Far-Öv	44	9,5	21,3	10,6	11,7	7,7	6,1	13,0	7,1	7,7	6,5	25,0	14,5	10,6	9,1	6,8
	Båda Öv-klass	80	17,3	38,3	25,5	15,0	7,7	21,7	8,7	12,9	3,8	2,2	18,8	29,0	18,3	9,1	14,3
Totalt		462	100,0	10,2	10,2	13,0	2,8	24,9	5,0	18,4	5,6	10,0	3,5	14,9	22,5	4,8	54,3

Tabell 124. Utbildning, nivå och utbyte efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.

				Utbildning										Nivå					Utbyte		
		N	%	HK-hum-al	HK-konst/med/des	M-med/N-natvet	M-sjuk/PL-ped	N-data/T-teknik	S-tek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Utb/Ej svar	Free movers	Utb/studier	
N				46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73		9	395	58
Far yrke	Tekniker	46	10,0	10,9	8,2	15,8	6,9	16,7	9,2	13,8	3,0	12,5	5,6	10,2	8,3	9,2	15,1	11,1	9,9	10,3	
	Civilingenjör	42	9,1	0,0	9,4	0,0	3,4	11,1	10,5	3,4	15,2	21,9	16,7	2,0	6,7	8,8	15,1	0,0	9,4	8,6	
	Läkare	20	4,3	2,2	5,9	15,8	3,4	8,3	1,3	6,9	6,1	3,1	5,6	0,0	5,0	4,2	6,8	0,0	4,1	6,9	
	Högre lärare	17	3,7	6,5	3,5	5,3	3,4	0,0	3,3	0,0	3,0	9,4	0,0	0,0	3,3	5,7	0,0	0,0	3,8	3,4	
	Företagsledare	55	11,9	10,9	11,8	0,0	3,4	16,7	15,7	6,9	15,2	6,3	11,1	0,0	11,7	14,5	11,0	11,1	11,6	13,8	
	Högre tjänstemän	73	15,8	26,1	12,9	15,8	6,9	11,1	16,3	20,7	21,2	9,4	22,2	14,3	13,3	15,6	17,8	44,4	15,4	13,8	
	Klasslärare	19	4,1	6,5	3,5	10,5	6,9	2,8	2,0	6,9	6,1	3,1	0,0	2,0	6,7	4,6	2,7	0,0	4,3	3,4	
	Konstproducenter	21	4,5	2,2	11,8	0,0	0,0	11,1	2,6	3,4	0,0	3,1	5,6	0,0	10,0	4,6	2,7	0,0	4,3	6,9	
	Tj.män på mellannivå	33	7,1	10,9	4,7	0,0	3,4	5,6	7,2	10,3	9,1	12,5	5,6	6,1	6,7	7,6	6,8	0,0	7,8	3,4	
	Småföretagare	46	10,0	6,5	7,1	5,3	13,8	8,3	12,4	20,7	9,1	3,1	5,6	20,4	3,3	10,7	6,8	0,0	10,1	10,3	
	Högre arbetarklass	41	8,9	8,7	11,8	10,5	13,8	5,6	9,8	0,0	3,0	9,4	11,1	22,4	15,0	5,3	6,8	11,1	8,6	10,3	
	Lägre arbetarklass	39	8,4	8,7	8,2	10,5	31,0	2,8	6,5	3,4	9,1	6,3	11,1	16,3	8,3	7,6	5,5	11,1	8,4	8,6	
Övriga/Ej svar	10	2,2	0,0	1,2	10,5	3,4	0,0	3,3	3,4	0,0	0,0	0,0	6,1	1,7	1,5	2,7	11,1	2,3	0,0		
Mor yrke	Civ.ing./Tekniker	12	2,6	0,0	0,0	0,0	3,4	8,3	3,3	0,0	6,1	3,1	0,0	0,0	0,0	2,7	6,8	0,0	2,3	5,2	
	Högre lärare/Läkare	29	6,3	6,5	5,9	5,3	3,4	8,3	6,5	3,4	9,1	6,3	11,1	4,1	5,0	6,1	8,2	0,0	6,1	8,6	
	Högre tjänstemän	45	9,7	13,0	9,4	10,5	0,0	5,6	6,5	20,7	15,2	18,8	5,6	6,1	10,0	12,2	4,1	0,0	10,9	3,4	
	Sjuksköterska	45	9,7	8,7	10,6	15,8	13,8	11,1	9,8	10,3	3,0	6,3	5,6	14,3	10,0	7,6	15,1	0,0	8,9	17,2	
	Klasslärare	74	16,0	19,6	15,3	36,8	24,1	22,2	9,2	13,8	21,2	15,6	11,1	14,3	18,3	13,0	27,4	0,0	15,2	24,1	
	Konstproducenter	23	5,0	2,2	15,3	5,3	3,4	0,0	2,0	3,4	0,0	9,4	5,6	4,1	11,7	3,1	6,8	0,0	5,6	1,7	
	Tj.män på mellannivå	63	13,6	13,0	14,1	5,3	3,4	5,6	17,6	17,2	6,1	21,9	27,8	6,1	15,0	14,1	12,3	11,1	13,4	15,5	
	Kontorsanställda	74	16,0	8,7	16,5	0,0	17,2	8,3	24,2	10,3	18,2	6,3	27,8	14,3	16,7	17,6	8,2	0,0	16,7	13,8	
	Arbetare	27	5,8	6,5	5,9	10,5	13,8	8,3	3,9	6,9	3,0	3,1	0,0	14,3	5,0	5,7	2,7	33,3	5,6	3,4	
	Sjukvårdsbiträden	41	8,9	15,2	5,9	5,3	10,3	11,1	9,2	6,9	12,1	3,1	5,6	18,4	6,7	9,9	1,4	44,4	8,9	3,4	
	Övriga	21	4,5	4,3	1,2	5,3	3,4	11,1	5,2	0,0	6,1	6,3	0,0	2,0	1,7	6,1	4,1	11,1	4,6	3,4	
	Ej svar	8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hush. yrke	Civilingenjörer	43	9,3	0,0	9,4	0,0	3,4	11,1	11,1	3,4	15,2	21,9	16,7	2,0	6,7	9,2	15,1	0,0	9,6	8,6	
	Läkare	21	4,5	2,2	5,9	15,8	3,4	11,1	1,3	6,9	6,1	3,1	5,6	0,0	5,0	4,6	6,8	0,0	4,3	6,9	
	Högre lärare	24	5,2	8,7	5,9	5,3	3,4	2,8	3,9	0,0	6,1	12,5	5,6	2,0	5,0	7,3	0,0	0,0	5,1	6,9	
	Företagsledare	56	12,1	10,9	11,8	0,0	3,4	16,7	16,3	6,9	15,2	6,3	11,1	0,0	11,7	14,9	11,0	11,1	11,9	13,8	
	Högre tjänstemän	88	19,0	30,4	14,1	26,3	6,9	11,1	19,6	27,6	27,3	12,5	22,2	18,4	15,0	19,8	19,2	44,4	19,0	15,5	
	Tekniker	42	9,1	8,7	8,2	15,8	6,9	16,7	7,2	13,8	3,0	12,5	5,6	6,1	8,3	8,4	15,1	11,1	8,9	10,3	
	Klasslärare	30	6,5	10,9	4,7	15,8	13,8	2,8	3,9	10,3	9,1	3,1	0,0	8,2	8,3	6,1	6,8	0,0	6,8	5,2	
	Konstproducenter	21	4,5	2,2	11,8	0,0	3,4	8,3	3,3	3,4	0,0	0,0	5,6	4,1	11,7	3,4	2,7	0,0	4,6	5,2	
	Tjänstemän på mellannivå	53	11,5	13,0	11,8	5,3	10,3	5,6	11,8	13,8	9,1	18,8	11,1	18,4	13,3	9,5	12,3	0,0	11,4	13,8	
	Småföretagare	47	10,2	4,3	11,8	0,0	24,1	5,6	13,7	6,9	6,1	3,1	16,7	18,4	8,3	9,5	6,8	0,0	10,4	10,3	
	Arbetare	33	7,1	8,7	4,7	15,8	17,2	8,3	6,5	3,4	3,0	6,3	0,0	20,4	6,7	6,5	2,7	33,3	7,1	3,4	
	Övriga/Ej svar	4	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hush. fraktion	Kulturell högre klass	90	19,5	28,3	21,2	42,1	13,8	19,4	13,7	13,8	24,2	21,9	33,3	10,2	20,0	20,2	19,2	0,0	19,5	22,4	
	Kulturell medelklass	87	18,8	21,7	23,5	21,1	31,0	16,7	14,4	24,1	15,2	12,5	5,6	26,5	28,3	16,4	17,8	0,0	19,2	19,0	
	Ekonomisk högre klass	142	30,7	23,9	25,9	5,3	6,9	33,3	38,6	31,0	45,5	34,4	27,8	12,2	23,3	35,5	32,9	55,6	30,4	29,3	
	Ekonomisk medelklass	106	22,9	17,4	24,7	15,8	27,6	22,2	25,5	24,1	12,1	25,0	33,3	28,6	21,7	20,6	26,0	11,1	22,8	25,9	
Far utb.	Arbetare	37	8,0	8,7	4,7	15,8	20,7	8,3	7,8	6,9	3,0	6,3	0,0	22,4	6,7	7,3	4,1	33,3	8,1	3,4	
	Ej svar	12	2,6	0,0	1,2	5,3	3,4	0,0	5,2	3,4	0,0	0,0	0,0	8,2	1,7	2,3	1,4	11,1	2,8	0,0	
	Vet ej	30	6,5	15,2	4,7	5,3	0,0	8,3	5,9	17,2	3,0	0,0	11,1	10,2	5,0	6,5	4,1	0,0	7,1	3,4	
	Folkskola el grundskola	60	13,0	15,2	12,9	10,5	34,5	2,8	11,8	10,3	9,1	15,6	5,6	30,6	11,7	11,8	8,2	22,2	12,7	13,8	
	Real-, yrkesskola	83	18,0	26,1	17,6	21,1	17,2	13,9	18,3	20,7	12,1	12,5	16,7	24,5	21,7	14,9	21,9	11,1	18,5	15,5	
	3- el 4-årigt gymnasium	42	9,1	6,5	7,1	0,0	10,3	8,3	10,5	3,4	21,2	9,4	22,2	10,2	5,0	8,8	9,6	0,0	9,1	10,3	
	Kortare högskoleutb.	54	11,7	8,7	11,8	15,8	6,9	19,4	11,8	6,9	9,1	15,6	5,6	8,2	11,7	13,4	9,6	33,3	10,1	19,0	
Längre högskoleutb.	181	39,2	28,3	44,7	42,1	27,6	47,2	36,6	37,9	45,5	46,9	38,9	8,2	43,3	42,4	45,2	22,2	39,7	37,9		
Mor utb.	Ej svar	10	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,9	3,4	0,0	0,0	0,0	6,1	0,0	2,7	0,0	11,1	2,3	0,0	
	Vet ej	30	6,5	10,9	7,1	0,0	0,0	8,3	5,2	13,8	6,1	6,3	0,0	6,1	6,7	6,5	8,2	11,1	6,8	3,4	
	Folkskola el grundskola	55	11,9	6,5	11,8	0,0	20,7	5,6	14,4	6,9	12,1	18,8	5,6	26,5	10,0	10,3	11,0	44,4	11,6	8,6	
	Real-, yrkesskola	98	21,2	28,3	20,0	15,8	31,0	25,0	19,6	20,7	18,2	15,6	11,1	24,5	21,7	22,1	17,8	0,0	21,3	24,1	
	3- el 4-årigt gymnasium	42	9,1	4,3	7,1	10,5	6,9	11,1	11,8	6,9	12,1	6,3	27,8	4,1	6,7	10,7	4,1	11,1	9,6	5,2	
	Kortare högskoleutb.	128	27,7	28,3	28,2	36,8	27,6	30,6	26,1	24,1	33,3	21,9	22,2	24,5	30,0	24,0	42,5	22,2	25,6	43,1	
	Längre högskoleutb.	99	21,4	21,7	25,9	36,8	13,8	19,4	17,0	24,1	18,2	31,3	33,3	8,2	25,0	23,7	16,4	0,0	22,8	15,5	
Hush. utb.	Ej svar	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Vet ej	18	3,9	8,7	2,4	0,0	0,0	5,6	3,9	10,3	3,0	0,0	0,0	4,1	3,3	4,2	4,1	0,0	4,3	1,7	
	Folk- el grundskola	29	6,3	2,2	5,9	0,0	13,8	0,0	7,2	6,9	6,1	12,5	5,6	16,3	6,7	4,6	5,5	22,2	6,1	5,2	
	Real-, yrkesskola	70	15,2	26,1	12,9	10,5	31,0	13,9	13,7	17,2	9,1	6,3	11,1	28,6	13,3	13,7	13,7	11,1	15,9	10,3	
	3- el 4-årigt gymnasium	42	9,1	6,5	5,9	10,5	10,3	2,8	12,4	0,0	15,2	12,5	16,7	8,2							

Tabell 125. Typ av skola och huvudman efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.

				Typ av skola										Huvudman					
				N	%	Community Col	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppj.	Kommunal	Distalrig	Privat- vinstdrivande	Privat- vinstdrivande ej
				N		47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
Far yrke	Tekniker	46	10,0	10,6	4,3	8,3	0,0	9,6	8,7	15,3	7,7	13,0	6,3	13,0	5,8	9,1	11,2		
	Civilingenjör	42	9,1	2,1	10,6	6,7	23,1	7,8	13,0	7,1	19,2	13,0	0,0	5,8	9,6	13,6	10,0		
	Läkare	20	4,3	0,0	2,1	5,0	7,7	4,3	0,0	2,4	11,5	10,9	0,0	2,9	2,9	4,5	5,6		
	Högre lärare	17	3,7	0,0	2,1	3,3	0,0	6,1	4,3	2,4	0,0	8,7	6,3	2,9	5,8	4,5	2,8		
	Företagsledare	55	11,9	0,0	17,0	11,7	23,1	7,8	8,7	14,1	23,1	17,4	18,8	2,9	3,8	22,7	16,3		
	Högre tjänstemän	73	15,8	12,8	14,9	13,3	23,1	12,2	17,4	20,0	15,4	21,7	0,0	17,4	18,3	22,7	14,7		
	Klasslärare	19	4,1	2,1	4,3	6,7	0,0	7,0	4,3	2,4	0,0	2,2	6,3	1,4	4,8	4,5	4,4		
	Konstproducenter	21	4,5	0,0	0,0	10,0	7,7	5,2	8,7	7,1	0,0	0,0	6,3	1,4	6,7	0,0	4,8		
	Tj.män på mellannivå	33	7,1	6,4	8,5	6,7	0,0	8,7	13,0	7,1	3,8	4,3	12,5	4,3	8,7	0,0	7,6		
	Småföretagare	46	10,0	19,1	19,1	3,3	0,0	12,2	8,7	8,2	7,7	2,2	0,0	15,9	10,6	4,5	9,2		
	Högre arbetarklass	41	8,9	21,3	8,5	15,0	7,7	7,0	4,3	7,1	0,0	4,3	25,0	17,4	5,8	9,1	6,8		
Mor yrke	Lägre arbetarklass	39	8,4	19,1	0,0	8,3	7,7	10,4	8,7	7,1	11,5	2,2	12,5	11,6	16,3	4,5	4,4		
	Övriga/Ej svar	10	2,2	6,4	8,5	1,7	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	2,9	1,0	0,0	2,4		
	Civ.ing./Tekniker	12	2,6	0,0	2,1	0,0	0,0	4,3	0,0	4,7	3,8	2,2	0,0	0,0	4,8	0,0	2,8		
	Högre lärare/Läkare	29	6,3	4,3	4,3	5,0	7,7	6,1	4,3	5,9	3,8	15,2	0,0	5,8	8,7	4,5	6,0		
	Högre tjänstemän	45	9,7	8,5	0,0	10,0	7,7	10,4	21,7	8,2	19,2	10,9	12,5	7,2	8,7	4,5	11,2		
	Sjuksköterska	45	9,7	12,8	8,5	10,0	15,4	9,6	0,0	10,6	15,4	6,5	12,5	14,5	8,7	9,1	8,8		
	Klasslärare	74	16,0	14,9	12,8	18,3	7,7	13,9	17,4	14,1	11,5	30,4	25,0	14,5	15,4	13,6	16,3		
	Konstproducenter	23	5,0	4,3	0,0	11,7	15,4	0,0	13,0	5,9	3,8	6,5	12,5	2,9	2,9	13,6	5,2		
	Tj.män på mellannivå	63	13,6	6,4	19,1	15,0	23,1	10,4	8,7	16,5	19,2	13,0	6,3	8,7	12,5	13,6	15,9		
	Kontorsanställda	74	16,0	12,8	25,5	16,7	7,7	20,9	4,3	18,8	11,5	2,2	6,3	14,5	16,3	22,7	16,3		
	Hush. yrke	Arbetare	27	5,8	14,9	0,0	5,0	7,7	7,8	4,3	5,9	0,0	2,2	12,5	10,1	9,6	4,5	2,8	
Sjukvårdsbiträden		41	8,9	17,0	10,6	6,7	7,7	10,4	8,7	7,1	7,7	2,2	12,5	14,5	8,7	9,1	7,2		
Övriga		21	4,5	2,1	12,8	1,7	0,0	3,5	17,4	1,2	3,8	6,5	0,0	5,8	3,8	4,5	4,8		
Ej svar		8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Civilingenjörer		43	9,3	2,1	10,6	6,7	23,1	7,8	13,0	8,2	19,2	13,0	0,0	5,8	9,6	13,6	10,4		
Läkare		21	4,5	0,0	4,3	5,0	7,7	4,3	0,0	2,4	11,5	10,9	0,0	2,9	2,9	4,5	6,0		
Högre lärare		24	5,2	2,1	2,1	5,0	0,0	8,7	4,3	3,5	3,8	8,7	6,3	5,8	9,6	4,5	3,2		
Företagsledare		56	12,1	0,0	17,0	11,7	23,1	7,8	8,7	14,1	26,9	17,4	18,8	2,9	3,8	22,7	16,7		
Högre tjänstemän		88	19,0	19,1	14,9	15,0	23,1	17,4	30,4	22,4	15,4	21,7	0,0	20,3	23,1	22,7	17,9		
Tekniker		42	9,1	6,4	4,3	8,3	0,0	9,6	4,3	14,1	7,7	13,0	6,3	10,1	4,8	9,1	10,8		
Klasslärare		30	6,5	8,5	8,5	8,3	0,0	8,7	8,7	2,4	0,0	6,5	12,5	4,3	8,7	4,5	6,0		
Hush. fraktion	Konstproducenter	21	4,5	4,3	0,0	11,7	7,7	3,5	8,7	5,9	0,0	0,0	12,5	2,9	5,8	4,5	4,0		
	Tjänstemän på mellannivå	53	11,5	17,0	12,8	13,3	7,7	9,6	13,0	11,8	11,5	6,5	25,0	13,0	13,5	4,5	10,0		
	Småföretagare	47	10,2	19,1	17,0	8,3	7,7	11,3	4,3	10,6	3,8	0,0	0,0	15,9	11,5	9,1	8,8		
	Arbetare	33	7,1	19,1	6,4	6,7	0,0	9,6	4,3	4,7	0,0	2,2	18,8	14,5	6,7	0,0	5,2		
	Övriga/Ej svar	4	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
	Kulturell högre klass	90	19,5	10,6	8,5	20,0	23,1	24,3	34,8	11,8	23,1	30,4	6,3	18,8	21,2	22,7	19,5		
	Kulturell medelklass	87	18,8	25,5	12,8	28,3	15,4	17,4	26,1	21,2	7,7	8,7	43,8	18,8	22,1	18,2	15,9		
	Ekonomisk högre klass	142	30,7	12,8	40,4	23,3	53,8	21,7	21,7	38,8	53,8	41,3	18,8	18,8	27,9	45,5	34,7		
	Ekonomisk medelklass	106	22,9	29,8	29,8	21,7	7,7	25,2	13,0	23,5	15,4	17,4	12,5	27,5	22,1	13,6	23,5		
	Arbetare	37	8,0	21,3	8,5	6,7	0,0	11,3	4,3	4,7	0,0	2,2	18,8	15,9	6,7	0,0	6,4		
	Far utb.	Ej svar	12	2,6	6,4	12,8	1,7	0,0	0,9	4,3	0,0	0,0	0,0	6,3	4,3	0,0	0,0	3,2	
Vet ej		30	6,5	10,6	4,3	5,0	0,0	7,0	4,3	10,6	7,7	0,0	6,3	8,7	8,7	4,5	5,2		
Folkskola el grundskola		60	13,0	31,9	12,8	11,7	15,4	14,8	8,7	9,4	7,7	2,2	12,5	26,1	12,5	13,6	9,6		
Real-, yrkesskola		83	18,0	23,4	10,6	21,7	7,7	16,5	30,4	18,8	3,8	21,7	25,0	18,8	21,2	22,7	15,5		
3- el 4-årigt gymnasium		42	9,1	10,6	8,5	5,0	0,0	9,6	8,7	16,5	7,7	2,2	0,0	8,7	13,5	9,1	8,0		
Kortare högskoleutb.		54	11,7	8,5	21,3	11,7	15,4	11,3	8,7	9,4	7,7	13,0	12,5	8,7	9,6	9,1	13,5		
Mor utb.	Längre högskoleutb.	181	39,2	8,5	29,8	43,3	61,5	40,0	34,8	35,3	65,4	60,9	37,5	24,6	34,6	40,9	45,0		
	Ej svar	10	2,2	4,3	12,8	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	1,0	0,0	2,8		
	Vet ej	30	6,5	6,4	6,4	6,7	23,1	5,2	4,3	8,2	7,7	2,2	12,5	7,2	2,9	9,1	7,2		
	Folkskola el grundskola	55	11,9	25,5	19,1	10,0	0,0	13,0	8,7	9,4	3,8	4,3	12,5	18,8	8,7	18,2	10,8		
	Real-, yrkesskola	98	21,2	25,5	14,9	21,7	30,8	26,1	26,1	22,4	7,7	10,9	18,8	24,6	31,7	13,6	16,7		
	3- el 4-årigt gymnasium	42	9,1	4,3	14,9	6,7	7,7	8,7	13,0	9,4	11,5	8,7	6,3	4,3	10,6	4,5	10,4		
Hush. utb.	Kortare högskoleutb.	128	27,7	23,4	21,3	30,0	23,1	26,1	30,4	28,2	38,5	32,6	25,0	27,5	27,9	27,3	27,9		
	Längre högskoleutb.	99	21,4	10,6	10,6	25,0	15,4	19,1	17,4	22,4	30,8	41,3	25,0	14,5	17,3	27,3	24,3		
	Ej svar	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
	Vet ej	18	3,9	4,3	4,3	3,3	0,0	3,5	4,3	7,1	3,8	0,0	6,3	4,3	1,9	4,5	4,4		
	Folk- el grundskola	29	6,3	14,9	8,5	6,7	0,0	7,0	4,3	4,7	3,8	0,0	12,5	13,0	4,8	9,1	4,4		
	Real-, yrkesskola	70	15,2	29,8	8,5	13,3	15,4	19,1	17,4	12,9	3,8	8,7	12,5	20,3	19,2	13,6	12,4		
Hush. komb.	3- el 4-årigt gymnasium	42	9,1	8,5	14,9	6,7	0,0	9,6	17,4	10,6	3,8	4,3	6,3	8,7	11,5	4,5	8,8		
	Kortare högskoleutb.	88	19,0	21,3	21,3	18,3	23,1	16,5	8,7	22,4	19,2	19,6	18,8	18,8	24,0	18,2	17,1		
	Längre högskoleutb.	208	45,0	17,0	34,0	51,7	61,5	43,5	47,8	42,4	65,4	67,4	43,8	31,9	38,5	50,0	51,0		
	Båda-Lång hgsk	72	15,6	2,1	6,4	16,7	15,4	15,7	4,3	15,3	30,8	34,8	18,8	7,2	13,5	18,2	18,3		
	Far-Lng hgsk/Mor-Övr	109	23,6	6,4	23,4	26,7	46,2	24,3	30,4	20,0	34,6	26,1	18,8	17,4	21,2	22,7	26,7		
	Mor-Lng hgsk/Far-Övr	27	5,8	8,5	4,3	8,3	0,0	3,5	13,0	7,1	0,0	6,5	6,3	7,2	3,8	9,1	6,0		
Hush. komb.	En-Kort hgsk/En-Övr	130	28,1	29,8	36,2	25,0	23,1	26,1	26,1	32,9	23,1	23,9	25,0	27,5	35,6	22,7	25,9		
	Båda ej högre utb	124	26,8	53,2	29,8	23,3	15,4	30,4	26,1	24,7	11,5	8,7	31,3	40,6	26,0	27,3	23,4		

Tabell 126. Utbildning, nivå och utbyte efter gymnasiestudier.

			Utbildning									Nivå					Utbyte		
	N	%	HK-hum-ai	HK-konst/meddes	M-med/N-natvet	M-sjuk/PL-ped	N-data/T-teknik	S-tek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Utbyte-Ej svar	Free movers	Utb-yesstudier
N			46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58
Ej svar	10	2.2	4,3	1,2	0,0	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0	6,3	0,0	0,0	0,0	3,1	2,7	11,1	1,8	3,4
Övriga	17	3,7	4,3	0,0	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	12,1	3,1	0,0	0,0	0,0	5,7	2,7	0,0	4,3	0,0
Praktiska utbildningar	47	10,2	6,5	8,2	10,5	37,9	11,1	7,8	3,4	15,2	6,3	5,6	24,5	8,3	8,0	11,0	11,1	10,4	8,6
ES o MP	25	5,4	8,7	17,6	0,0	3,4	2,8	0,7	0,0	9,1	0,0	5,6	6,1	16,7	3,8	1,4	0,0	6,1	1,7
SPEK/E	116	25,1	23,9	16,5	5,3	20,7	11,1	41,8	10,3	15,2	25,0	33,3	28,6	21,7	25,6	21,9	33,3	25,3	22,2
SPSA/S	97	21,0	26,1	24,7	15,8	27,6	2,8	18,3	37,9	18,2	21,9	22,2	26,5	23,3	22,1	11,0	22,2	21,0	20,7
SPHU/H	44	9,5	10,9	17,6	0,0	0,0	0,0	3,9	27,6	15,2	15,6	0,0	10,2	21,7	8,0	6,8	11,1	10,6	1,7
NVTE/T	40	8,7	4,3	5,9	10,5	0,0	33,3	9,2	10,3	0,0	6,3	5,6	2,0	5,0	8,8	16,4	0,0	7,1	20,7
NVNA/N	66	14,3	10,9	8,2	52,6	10,3	30,6	11,8	6,9	15,2	15,6	27,8	2,0	3,3	14,9	26,0	11,1	13,4	20,7
Ej svar	8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ej utbytesår	413	89,4	91,3	89,4	94,7	96,6	91,7	88,2	89,7	87,9	81,3	83,3	98,0	90,0	89,3	84,9	77,8	89,4	91,4
Utbytesår	41	8,9	6,5	9,4	5,3	3,4	8,3	9,2	10,3	12,1	12,5	16,7	2,0	10,0	8,4	12,3	11,1	9,1	6,9
Ej svar	3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	2,7	0,0	0,8	0,0
End. Sverige	426	92,2	91,3	97,6	84,2	89,7	94,4	91,5	93,1	87,9	90,6	94,4	100,0	100,0	89,3	90,4	88,9	91,4	98,3
Sve o utoml.	12	2,6	2,2	1,2	5,3	3,4	0,0	2,6	6,9	3,0	3,1	5,6	0,0	0,0	3,1	4,1	0,0	3,0	0,0
End. utoml.	21	4,5	6,5	1,2	10,5	6,9	5,6	3,9	0,0	9,1	6,3	0,0	0,0	0,0	7,3	2,7	11,1	4,8	1,7
Ej svar	3	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End. stud. i Sverige	385	83,3	84,8	88,2	78,9	86,2	86,1	82,4	82,8	75,8	78,1	77,8	98,0	90,0	80,9	78,1	77,8	82,3	91,4
Stud. i Sve + utbytesår	41	8,9	6,5	9,4	5,3	3,4	8,3	9,2	10,3	12,1	12,5	16,7	2,0	10,0	8,4	12,3	11,1	9,1	6,9
Stud. i Sve o utl	33	7,1	8,7	2,4	15,8	10,3	5,6	6,5	6,9	12,1	9,4	5,6	0,0	0,0	10,3	6,8	11,1	7,8	1,7
Ej svar	3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	2,7	0,0	0,8	0,0
End. stud. i Sverige	385	83,3	84,8	88,2	78,9	86,2	86,1	82,4	82,8	75,8	78,1	77,8	98,0	90,0	80,9	78,1	77,8	82,3	91,4
Stud. i Sve/utomlands	63	13,6	8,7	10,6	15,8	10,3	13,9	13,1	17,2	21,2	21,9	22,2	2,0	10,0	15,3	16,4	11,1	14,4	8,6
Stud. i Sve/USA	11	2,4	6,5	1,2	5,3	3,4	0,0	2,6	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	2,7	11,1	2,5	0,0
Ej svar	31	6,7	10,9	11,8	5,3	3,4	0,0	6,5	6,9	6,1	0,0	0,0	8,2	11,7	7,3	1,4	0,0	7,6	1,7
Utländska skola	24	5,2	6,5	1,2	10,5	6,9	2,8	6,5	3,4	6,1	6,3	0,0	0,0	0,0	8,0	4,1	11,1	5,6	1,7
0-3,2	92	19,9	15,2	17,6	5,3	34,5	25,0	25,5	20,7	9,1	6,3	11,1	26,5	23,3	19,8	15,1	33,3	20,5	13,8
3,3-3,7	119	25,8	26,1	25,9	15,8	24,1	19,4	29,4	27,6	33,3	12,5	16,7	40,8	25,0	24,4	23,3	11,1	27,3	17,2
3,8-4,2	114	24,7	21,7	28,2	15,8	24,1	27,8	19,6	27,6	30,3	37,5	27,8	22,4	26,7	26,0	19,2	33,3	23,0	34,5
4,3-5,0	82	17,7	19,6	15,3	47,4	6,9	25,0	12,4	13,8	15,2	37,5	44,4	2,0	13,3	14,5	37,0	11,1	15,9	31,0
Sv1-Ej svar	66	14,3	19,6	12,9	15,8	13,8	22,2	14,4	10,3	15,2	3,1	0,0	14,3	16,7	16,4	8,2	22,2	15,4	5,2
Sv1-3/G	118	25,5	23,9	17,6	15,8	48,3	19,4	32,7	27,6	24,2	6,3	22,2	28,6	23,3	27,9	17,8	22,2	27,3	13,8
Sv1-4/VG	204	44,2	37,0	57,6	47,4	34,5	36,1	39,2	51,7	36,4	59,4	27,8	51,0	51,7	42,4	43,8	44,4	42,8	53,4
Sv1-5/MVG	74	16,0	19,6	11,8	21,1	3,4	22,2	13,7	10,3	24,2	31,3	50,0	6,1	8,3	13,4	30,1	11,1	14,4	27,6
Sv2-Ej svar	65	14,1	17,4	12,9	15,8	10,3	19,4	15,0	6,9	15,2	9,4	0,0	8,2	15,0	17,6	8,2	22,2	15,4	3,4
Sv2-3/G	137	29,7	21,7	23,5	15,8	44,8	19,4	39,2	31,0	30,3	15,6	22,2	36,7	30,0	30,9	21,9	44,4	29,9	25,9
Sv2-4/VG	185	40,0	41,3	44,7	47,4	41,4	44,4	34,0	41,4	36,4	46,9	33,3	49,0	45,0	35,9	46,6	33,3	39,2	46,6
Sv2-5/MVG	75	16,2	19,6	18,8	21,1	3,4	16,7	11,8	20,7	18,2	28,1	44,4	6,1	10,0	15,6	23,3	0,0	15,4	24,1
Eng-Ej svar	60	13,0	15,2	12,9	15,8	10,3	16,7	15,0	3,4	9,1	9,4	5,6	12,2	15,0	14,5	8,2	11,1	13,9	6,9
Eng-3/G	117	25,3	21,7	21,2	10,5	34,5	16,7	34,0	24,1	24,2	12,5	33,3	28,6	23,3	24,8	24,7	22,2	25,1	27,6
Eng-4/VG	175	37,9	45,7	36,5	42,1	41,4	44,4	31,4	44,8	45,5	34,4	33,3	57,1	40,0	35,5	32,9	33,3	37,0	44,8
Eng-5/MVG	110	23,8	17,4	29,4	31,6	13,8	22,2	19,6	27,6	21,2	43,8	27,8	2,0	21,7	25,2	34,2	33,3	24,1	20,7
Ma-Ej svar	120	26,0	39,1	32,9	15,8	34,5	22,2	22,2	20,7	27,3	12,5	16,7	28,6	41,7	26,3	12,3	44,4	27,6	12,1
Ma-3/G	148	32,0	30,4	25,9	10,5	44,8	19,4	37,3	34,5	39,4	31,3	27,8	40,8	20,0	32,4	35,6	11,1	32,4	32,8
Ma-4/VG	121	26,2	19,6	28,2	15,8	17,2	36,1	26,8	34,5	21,2	28,1	22,2	26,5	31,7	25,6	24,7	22,2	26,8	22,4
Ma-5/MVG	73	15,8	10,9	12,9	57,9	3,4	22,2	13,7	10,3	12,1	28,1	33,3	4,1	6,7	15,6	27,4	22,2	13,2	32,8
B-Ej svar	41	8,9	4,3	5,9	10,5	6,9	8,3	13,7	6,9	3,0	9,4	11,1	8,2	5,0	10,3	6,8	22,2	7,8	13,8
B-Ej läst	182	39,4	41,3	35,3	36,8	69,0	27,8	41,2	31,0	45,5	28,1	33,3	42,9	40,0	37,8	43,8	33,3	39,7	37,9
B-3/G	106	22,9	28,3	28,2	10,5	13,8	22,2	24,8	27,6	12,1	15,6	16,7	28,6	31,7	22,5	15,1	33,3	24,1	13,8
B-4/VG	80	17,3	10,9	16,5	26,3	6,9	27,8	11,8	17,2	36,4	28,1	16,7	14,3	10,0	18,7	20,5	11,1	16,5	24,1
B-5/MVG	53	11,5	15,2	14,1	15,8	3,4	13,9	8,5	17,2	3,0	18,8	22,2	6,1	13,3	10,7	13,7	0,0	11,9	10,3
C-Ej svar	170	36,8	19,6	31,8	42,1	44,8	50,0	37,3	20,7	57,6	40,6	33,3	32,7	26,7	38,5	42,5	66,7	36,2	36,2
C-Ej läst	92	19,9	21,7	25,9	15,8	27,6	27,8	20,3	13,8	0,0	12,5	16,7	16,3	28,3	19,1	19,2	0,0	20,8	17,2
C-3/G	75	16,2	21,7	15,3	10,5	10,3	5,6	20,9	13,8	9,1	18,8	27,8	22,4	15,0	15,3	13,7	11,1	16,2	17,2
C-4/VG	80	17,3	17,4	16,5	15,8	17,2	11,1	13,1	41,4	27,3	15,6	0,0	20,4	16,7	18,7	15,1	0,0	17,2	20,7
C-5/MVG	45	9,7	19,6	10,6	15,8	0,0	5,6	8,5	10,3	6,1	12,5	22,2	8,2	13,3	8,4	9,6	22,2	9,6	8,6
B-Ej svar	41	8,9	4,3	5,9	10,5	6,9	8,3	13,7	6,9	3,0	9,4	11,1	8,2	5,0	10,3	6,8	22,2	7,8	13,8
B-Ej läst	182	39,4	41,3	35,3	36,8	69,0	27,8	41,2	31,0	45,5	2								

Tabell 127. Typ av skola och huvudman efter gymnasiestudier.

		Typ av skola									Huvudman				
N	%	Community Col.	Business	Aft-2 nivå	Aft-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppgr.	Kommunal	Delstatlig	Privat, vinstdrivande	Privat, vinstdrivande (e)
		47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
Ej svar	10 2,2	0,0	0,0	0,0	7,7	1,7	0,0	2,4	11,5	4,3	0,0	1,4	1,9	4,5	2,4
Övriga	17 3,7	0,0	6,4	0,0	0,0	2,6	8,7	3,5	3,8	10,9	0,0	1,4	1,0	0,0	6,0
Praktiska utbildningar	47 10,2	27,7	8,5	8,3	0,0	14,8	8,7	4,7	3,8	2,2	6,3	20,3	12,5	13,6	6,4
ES o MP	25 5,4	6,4	2,1	16,7	23,1	5,2	8,7	0,0	0,0	0,0	18,8	7,2	7,7	13,6	2,4
SPEK/E	116 25,1	27,7	40,4	21,7	0,0	25,2	13,0	32,9	23,1	10,9	18,8	23,2	27,9	27,3	24,7
SPSA/S	97 21,0	23,4	14,9	23,3	38,5	23,5	30,4	21,2	19,2	6,5	18,8	23,2	20,2	18,2	21,1
SPHU/H	44 9,5	10,6	4,3	21,7	7,7	7,8	21,7	7,1	7,7	2,2	25,0	13,0	11,5	13,6	6,4
NVTE/T	40 8,7	2,1	4,3	5,0	7,7	8,7	4,3	16,5	11,5	10,9	6,3	4,3	7,7	0,0	11,2
NVNA/N	66 14,3	2,1	19,1	3,3	15,4	10,4	4,3	11,8	19,2	52,2	6,3	5,8	9,6	9,1	19,5
Ej svar	8 1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ej utbytesår	413 89,4	95,7	95,7	90,0	92,3	90,4	95,7	83,5	76,9	87,0	100,0	95,7	89,4	86,4	87,3
Utbytesår	41 8,9	4,3	4,3	10,0	0,0	9,6	4,3	14,1	11,5	8,7	0,0	4,3	9,6	9,1	10,4
Ej svar	3 0,6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
End. Sverige	426 92,2	100,0	91,5	100,0	84,6	94,8	91,3	92,9	76,9	78,3	100,0	97,1	97,1	95,5	88,0
Sve o utoml.	12 2,6	0,0	2,1	0,0	7,7	2,6	4,3	3,5	3,8	4,3	0,0	1,4	1,0	0,0	4,0
End. utoml.	21 4,5	0,0	6,4	0,0	7,7	2,6	4,3	3,5	11,5	15,2	0,0	1,4	1,9	4,5	6,8
Ej svar	3 0,6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
End. stud. i Sverige	385 83,3	95,7	87,2	90,0	84,6	85,2	87,0	78,8	65,4	69,6	100,0	92,8	87,5	86,4	77,7
Stud. i Sve + utbytesår	41 8,9	4,3	4,3	10,0	0,0	9,6	4,3	14,1	11,5	8,7	0,0	4,3	9,6	9,1	10,4
Stud. i Sve o utl	33 7,1	0,0	0,0	0,0	15,4	5,2	8,7	7,1	15,4	19,6	0,0	2,9	2,9	4,5	10,8
Ej svar	3 0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2
End. stud. i Sverige	385 83,3	95,7	87,2	90,0	84,6	85,2	87,0	78,8	65,4	69,6	100,0	92,8	87,5	86,4	77,7
Stud. i Sve/utomlands	63 13,6	4,3	12,8	10,0	7,7	12,2	8,7	20,0	23,1	19,6	0,0	5,8	11,5	9,1	17,9
Stud. i Sve/USA	11 2,4	0,0	0,0	0,0	7,7	2,6	4,3	1,2	3,8	8,7	0,0	1,4	1,0	4,5	3,2
Ej svar	31 6,7	8,5	4,3	11,7	7,7	8,7	8,7	4,7	0,0	2,2	6,3	8,7	7,7	13,6	5,2
Utländska skola	24 5,2	0,0	6,4	0,0	7,7	2,6	4,3	4,7	15,4	17,4	0,0	0,0	2,9	4,5	8,0
0-3,2	92 19,9	25,5	31,9	23,3	15,4	21,7	26,1	16,5	3,8	6,5	25,0	23,2	19,2	31,8	17,9
3,3-3,7	119 25,8	42,6	31,9	25,0	23,1	25,2	26,1	28,2	11,5	8,7	25,0	30,4	29,8	18,2	23,5
3,8-4,2	114 24,7	21,3	23,4	26,7	23,1	27,8	30,4	29,4	15,4	13,0	37,5	30,4	27,9	9,1	22,3
4,3-5,0	82 17,7	2,1	2,1	13,3	23,1	13,9	4,3	16,5	53,8	52,2	6,3	7,2	12,5	22,7	23,1
Sv1-Ej svar	66 14,3	12,8	19,1	16,7	7,7	11,3	13,0	9,4	23,1	21,7	18,8	15,9	7,7	31,8	14,7
Sv1-3/G	118 25,5	31,9	27,7	23,3	7,7	34,8	34,8	24,7	3,8	10,9	18,8	21,7	29,8	18,2	25,9
Sv1-4/VG	204 44,2	51,1	46,8	51,7	69,2	37,4	47,8	44,7	42,3	32,6	62,5	52,2	48,1	31,8	40,2
Sv1-5/MVG	74 16,0	4,3	6,4	8,3	15,4	16,5	4,3	21,2	30,8	34,8	0,0	10,1	14,4	18,2	19,1
Sv2-Ej svar	65 14,1	6,4	27,7	15,0	7,7	12,2	17,4	7,1	19,2	21,7	25,0	10,1	9,6	31,8	14,7
Sv2-3/G	137 29,7	38,3	29,8	30,0	15,4	40,0	30,4	29,4	7,7	10,9	31,3	33,3	29,8	18,2	29,5
Sv2-4/VG	185 40,0	48,9	38,3	45,0	38,5	30,4	47,8	45,9	42,3	34,8	37,5	37,7	47,1	22,7	39,4
Sv2-5/MVG	75 16,2	6,4	4,3	10,0	38,5	17,4	4,3	17,6	30,8	32,6	6,3	18,8	13,5	27,3	16,3
Eng-Ej svar	60 13,0	8,5	19,1	15,0	7,7	10,4	17,4	9,4	19,2	17,4	12,5	11,6	9,6	13,6	14,7
Eng-3/G	117 25,3	29,8	46,8	23,3	15,4	25,2	34,8	25,9	7,7	8,7	31,3	24,6	22,1	27,3	26,3
Eng-4/VG	175 37,9	57,4	25,5	40,0	38,5	42,6	34,8	36,5	26,9	26,1	50,0	50,7	42,3	22,7	33,1
Eng-5/MVG	110 23,8	4,3	8,5	21,7	38,5	21,7	13,0	28,2	46,2	47,8	6,3	13,0	26,0	36,4	25,9
Ma-Ej svar	120 26,0	27,7	21,3	41,7	23,1	25,2	34,8	20,0	23,1	19,6	43,8	31,9	22,1	36,4	23,9
Ma-3/G	148 32,0	42,6	42,6	20,0	46,2	33,9	39,1	37,6	15,4	13,0	12,5	34,8	30,8	27,3	33,5
Ma-4/VG	121 26,2	25,5	25,5	31,7	0,0	32,2	21,7	22,4	23,1	23,9	37,5	27,5	33,7	18,2	22,7
Ma-5/MVG	73 15,8	4,3	10,6	6,7	30,8	8,7	4,3	20,0	38,5	43,5	6,3	5,8	13,5	18,2	19,9
B-Ej svar	41 8,9	8,5	14,9	5,0	7,7	5,2	13,0	16,5	3,8	4,3	0,0	8,7	5,8	9,1	10,8
B-Ej läst	182 39,4	42,6	44,7	40,0	38,5	41,7	34,8	37,6	34,6	32,6	31,3	43,5	39,4	45,5	38,2
B-3/G	106 22,9	25,5	21,3	31,7	23,1	27,0	26,1	21,2	7,7	10,9	43,8	21,7	26,0	22,7	20,7
B-4/VG	80 17,3	17,0	12,8	10,0	15,4	24,3	17,4	11,8	19,2	23,9	12,5	21,7	21,2	4,5	15,9
B-5/MVG	53 11,5	6,4	6,4	13,3	15,4	1,7	8,7	12,9	34,6	28,3	12,5	4,3	7,7	18,2	14,3
C-Ej svar	170 36,8	31,9	38,3	26,7	30,8	47,8	39,1	37,6	26,9	30,4	12,5	34,8	49,0	18,2	35,5
C-Ej läst	92 19,9	14,9	27,7	28,3	23,1	11,3	21,7	11,8	26,9	37,0	37,5	11,6	6,7	36,4	25,1
C-3/G	75 16,2	23,4	17,0	15,0	23,1	15,7	17,4	21,2	3,8	6,5	12,5	24,6	13,5	22,7	14,7
C-4/VG	80 17,3	21,3	10,6	16,7	15,4	19,1	17,4	20,0	19,2	10,9	25,0	23,2	22,1	13,6	13,5
C-5/MVG	45 9,7	8,5	6,4	13,3	7,7	6,1	4,3	9,4	23,1	15,2	12,5	5,8	8,7	9,1	11,2
B-Ej svar	41 8,9	8,5	14,9	5,0	7,7	5,2	13,0	16,5	3,8	4,3	0,0	8,7	5,8	9,1	10,8
B-Ej läst	182 39,4	42,6	44,7	40,0	38,5	41,7	34,8	37,6	34,6	32,6	31,3	43,5	39,4	45,5	38,2
B-Tyska	125 27,1	31,9	34,0	20,0	15,4	27,8	39,1	25,9	23,1	23,9	25,0	18,8	34,6	27,3	26,3
B-Franska	110 23,8	17,0	6,4	33,3	38,5	22,6	13,0	20,0	38,5	39,1	43,8	29,0	18,3	18,2	23,9
B-Både tyska o franska	4 0,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
C-Ej svar	241 52,2	42,6	61,7	53,3	53,8	55,7	56,5	44,7	50,0	54,3	50,0	43,5	50,0	50,0	55,8
C-Övriga	36 7,8	4,3	6,4	8,3	7,7	11,3	4,3	4,7	11,5	8,7	0,0	7,2	10,6	13,6	6,8
C-Spanska	102 22,1	27,7	17,0	21,7	23,1	13,0	26,1	31,8	30,8	19,6	50,0	24,6	21,2	9,1	21,1
C-Tyska	48 10,4	14,9	6,4	8,3	0,0	12,2	0,0	12,9	3,8	15,2	0,0	13,0	10,6	13,6	10,0
C-Franska	35 7,6	10,6	8,5	8,3	15,4	7,8	13,0	5,9	3,8	2,2	0,0	11,6	7,7	13,6	6,4

Tabell 128. Utbildning, nivå och utbyte efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.

			Utbildning										Nivå					Utbyte		
			HK-hum- al	HK-konst/ medies	N-naivt	M-med/ N-naivt	M-sjuk/ PL-ped	N-data/T- teknik	S-flek	S-jour- media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free- movers	Utbyses- studier	
	N	%	46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58	
Ej svar	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nej	148	32,0	32,6	34,1	26,3	27,6	33,3	32,0	20,7	36,4	37,5	50,0	26,5	38,3	29,4	35,6	33,3	25,8	74,1	
Ja	307	66,5	63,0	63,5	73,7	72,4	66,7	66,7	75,9	63,6	62,5	50,0	71,4	58,3	69,1	64,4	55,6	72,7	25,9	
1-2 termin	105	22,7	21,7	28,2	36,8	34,5	27,8	19,0	17,2	15,2	15,6	5,6	32,7	26,7	22,5	17,8	22,2	22,5	24,1	
3-4 terminer	83	18,0	17,4	15,3	15,8	27,6	19,4	19,0	27,6	6,1	15,6	5,6	32,7	18,3	17,6	12,3	11,1	20,8	0,0	
5-6 terminer	57	12,3	8,7	12,9	10,5	0,0	8,3	14,4	24,1	9,1	15,6	11,1	6,1	6,7	14,9	12,3	22,2	13,7	1,7	
7+ terminer	62	13,4	15,2	7,1	10,5	10,3	11,1	14,4	6,9	33,3	15,6	27,8	0,0	6,7	14,1	21,9	0,0	15,7	0,0	
Samma typ	238	51,5	43,5	50,6	52,6	55,2	63,9	54,9	44,8	48,5	40,6	44,4	57,1	45,0	53,4	47,9	33,3	56,7	19,0	
Ej samma typ	69	14,9	19,6	12,9	21,1	17,2	2,8	11,8	31,0	15,2	21,9	5,6	14,3	13,3	15,6	16,4	22,2	15,9	6,9	
Samma skola	219	47,4	47,8	37,6	52,6	55,2	52,8	49,7	55,2	48,5	37,5	33,3	65,3	30,0	51,5	38,4	33,3	52,7	13,8	
Ej samma skola	88	19,0	15,2	25,9	21,1	17,2	13,9	17,0	20,7	15,2	25,0	16,7	6,1	28,3	17,6	26,0	22,2	20,0	12,1	
USA	280	60,6	58,7	49,4	63,2	69,0	63,9	62,7	75,9	60,6	56,3	44,4	69,4	43,3	65,6	54,8	44,4	66,6	22,4	
Öv länder (ej USA)	27	5,8	4,3	14,1	10,5	3,4	2,8	3,9	0,0	3,0	6,3	5,6	2,0	15,0	3,4	9,6	11,1	6,1	3,4	
Humaniora	60	13,0	30,4	8,2	10,5	6,9	5,6	10,5	24,1	21,2	9,4	5,6	14,3	8,3	14,9	11,0	11,1	14,7	1,7	
Konstnärliga ämnen	56	12,1	6,5	47,1	5,3	0,0	8,3	1,3	17,2	6,1	0,0	5,6	4,1	41,7	9,9	2,7	22,2	13,7	0,0	
Språk på universitetsnivå	52	11,3	23,9	15,3	15,8	3,4	5,6	7,2	10,3	12,1	12,5	11,1	12,2	16,7	10,7	8,2	33,3	11,6	5,2	
Medicin	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Naturvetenskap	27	5,8	4,3	1,2	42,1	3,4	16,7	3,3	0,0	9,1	3,1	5,6	8,2	1,7	5,7	8,2	11,1	6,3	1,7	
Datavetenskap	16	3,5	2,2	1,2	0,0	0,0	30,6	1,3	3,4	0,0	0,0	0,0	6,1	1,7	3,8	2,7	0,0	3,8	1,7	
Teknologi	11	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	27,8	0,0	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	0,0	2,3	6,8	0,0	2,0	5,2	
Psykologi	18	3,9	0,0	1,2	0,0	10,3	2,8	0,7	3,4	33,3	0,0	5,6	4,1	0,0	5,0	2,7	0,0	4,6	0,0	
Sociologi	16	3,5	4,3	0,0	5,3	0,0	8,3	0,7	6,9	21,2	0,0	0,0	2,0	0,0	5,3	1,4	11,1	3,5	1,7	
Statsvetenskap	22	4,8	0,0	0,0	5,3	0,0	0,0	2,0	13,8	0,0	43,8	11,1	0,0	0,0	4,2	12,3	0,0	5,3	1,7	
Journalistik/Media	22	4,8	4,3	2,4	0,0	6,9	0,0	2,6	41,4	0,0	0,0	0,0	8,2	1,7	5,7	2,7	0,0	5,1	3,4	
Samhällsvetenskap	53	11,5	4,3	1,2	5,3	10,3	8,3	3,9	20,7	51,5	43,8	16,7	6,1	0,0	13,4	16,4	22,2	12,7	1,7	
Ej svar	4	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nej	293	63,4	69,6	65,9	31,6	69,0	44,4	69,9	58,6	78,8	40,6	44,4	75,5	71,7	71,0	26,0	66,7	70,1	17,2	
Ja	165	35,7	28,3	34,1	63,2	31,0	55,6	28,8	41,4	21,2	59,4	55,6	24,5	28,3	27,9	72,6	22,2	29,1	82,8	
1-2 termin	49	10,6	13,0	16,5	21,1	6,9	5,6	7,2	17,2	3,0	12,5	11,1	14,3	15,0	8,8	11,0	0,0	12,2	1,7	
3-4 terminer	21	4,5	4,3	3,5	5,3	3,4	13,9	2,0	6,9	9,1	3,1	5,6	4,1	3,3	5,7	1,4	0,0	3,0	15,5	
5-6 terminer	38	8,2	2,2	10,6	10,5	17,2	16,7	7,2	6,9	3,0	3,1	11,1	4,1	8,3	7,6	12,3	22,2	5,1	27,6	
7+ terminer	57	12,3	8,7	3,5	26,3	3,4	19,4	12,4	10,3	6,1	40,6	27,8	2,0	1,7	5,7	47,9	0,0	8,9	37,9	
Samma typ	93	20,1	8,7	16,5	47,4	20,7	47,2	14,4	20,7	9,1	37,5	33,3	4,1	8,3	17,9	45,2	11,1	13,2	69,0	
Ej samma typ	72	15,6	19,6	17,6	15,8	10,3	8,3	14,4	20,7	12,1	21,9	22,2	20,4	20,0	9,9	27,4	11,1	15,9	13,8	
Humaniora	36	7,8	8,7	16,5	10,5	3,4	2,8	3,9	10,3	6,1	9,4	16,7	0,0	11,7	8,0	6,8	0,0	6,8	15,5	
Konstnärliga ämnen	11	2,4	0,0	10,6	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	3,0	0,0	5,6	0,0	8,3	1,5	1,4	0,0	2,0	5,2	
Engelska	13	2,8	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	13,8	0,0	6,3	5,6	0,0	0,0	3,1	5,5	0,0	2,3	6,9	
Språk	35	7,6	6,5	4,7	10,5	3,4	2,8	6,5	24,1	0,0	21,9	11,1	6,1	3,3	6,5	15,1	11,1	6,8	12,1	
Pedagogik	12	2,6	4,3	2,4	5,3	17,2	0,0	0,7	3,4	0,0	0,0	0,0	8,2	1,7	1,5	4,1	0,0	2,3	5,2	
Medicin	8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Naturvetenskap	16	3,5	0,0	0,0	26,3	0,0	11,1	1,3	0,0	0,0	15,6	0,0	0,0	0,0	3,4	9,6	0,0	2,3	12,1	
Datavetenskap	6	1,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tekniska ämnen	17	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	2,6	0,0	0,0	3,1	5,6	0,0	0,0	3,4	9,6	0,0	1,5	19,0	
Ekonomi	32	6,9	4,3	2,4	0,0	0,0	5,6	14,4	3,4	3,0	6,3	33,3	0,0	3,3	3,8	19,2	11,1	5,6	15,5	
Psykologi	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sociologi	16	3,5	0,0	5,9	0,0	3,4	0,0	2,6	6,9	6,1	6,3	0,0	0,0	5,0	3,4	5,5	0,0	2,8	8,6	
Statsvetenskap	23	5,0	4,3	1,2	0,0	0,0	0,0	4,6	6,9	0,0	34,4	16,7	0,0	1,7	3,1	15,1	0,0	4,6	8,6	
Juridik	20	4,3	2,2	1,2	0,0	0,0	8,3	3,9	3,4	3,0	21,9	11,1	0,0	1,7	3,1	12,3	0,0	3,8	8,6	
Journalistik/Media	12	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	17,2	3,0	6,3	0,0	2,0	0,0	2,3	6,8	0,0	1,8	8,6	
Uppsala universitet	17	3,7	6,5	2,4	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	3,0	3,1	16,7	0,0	3,3	2,7	6,8	0,0	3,3	6,9	
Lunds universitet	26	5,6	4,3	8,2	15,8	0,0	2,8	2,6	17,2	0,0	12,5	5,6	4,1	8,3	3,8	11,0	0,0	6,3	1,7	
Stockholms universitet	43	9,3	8,7	10,6	10,5	3,4	11,1	6,5	10,3	3,0	28,1	16,7	2,0	10,0	6,5	21,9	11,1	8,4	15,5	
Göteborgs universitet	18	3,9	0,0	7,1	0,0	0,0	5,6	4,6	0,0	3,0	6,3	5,6	2,0	1,7	4,6	4,1	0,0	3,8	5,2	
Tekniska högskolor	11	2,4	0,0	0,0	5,3	0,0	22,2	1,3	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	0,0	2,7	2,7	0,0	1,5	8,6	
Konsthögskolor	7	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Övr. fackhögskolor	11	2,4	0,0	0,0	26,3	0,0	0,0	2,0	3,4	0,0	6,3	11,1	0,0	0,0	0,8	9,6	0,0	1,0	12,1	
Regionala högskolor	56	12,1	13,0	1,2	5,3	24,1	19,4	13,1	17,2	15,2	12,5	16,7	16,3	1,7	10,7	21,9	11,1	8,1	39,7	
Regionala högskolor	49	10,6	10,9	1,2	5,3	24,1	19,4	11,8	10,3	12,1	9,4	5,6	14,3	1,7	8,4	24,7	11,1	6,6	37,9	
Universitet	85	18,4	17,4	24,7	26,3	3,4	11,1	13,7	27,6	9,1	43,8	22,2	8,2	21,7	14,5	35,6	11,1	18,5	19,0	
Fackhögskolor	30	6,5	0,0	8,2	31,6	0,0	25,0	3,3	3,4	0,0	6,3	27,8	0,0	5,0	5,0	12,3	0,0	3,8	25,9	
Nej	82	17,7																		

Tabell 129. Typ av skola och huvudman efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.

			Typ av skola									Huvudman				
			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppbg.	Kommunal	Delstatlig	Privat, vinstf.	Privat, vinstf. ej
	N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
Ej svar	7	1,5	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nej	148	32,0	32,6	34,1	26,3	27,6	33,3	32,0	20,7	36,4	37,5	50,0	26,5	38,3	29,4	35,6
Ja	307	66,5	63,0	63,5	73,7	72,4	66,7	66,7	75,9	63,6	62,5	50,0	71,4	58,3	69,1	64,4
1-2 termin	105	22,7	21,7	28,2	36,8	34,5	27,8	19,0	17,2	15,2	15,6	5,6	32,7	26,7	22,5	17,8
3-4 terminer	83	18,0	17,4	15,3	15,8	27,6	19,4	19,0	27,6	6,1	15,6	5,6	32,7	18,3	17,6	12,3
5-6 terminer	57	12,3	8,7	12,9	10,5	0,0	8,3	14,4	24,1	9,1	15,6	11,1	6,1	6,7	14,9	12,3
7+ terminer	62	13,4	15,2	7,1	10,5	10,3	11,1	14,4	6,9	33,3	15,6	27,8	0,0	6,7	14,1	21,9
Samma typ	238	51,5	43,5	50,6	52,6	55,2	63,9	54,9	44,8	48,5	40,6	44,4	57,1	45,0	53,4	47,9
Ej samma typ	69	14,9	19,6	12,9	21,1	17,2	2,8	11,8	31,0	15,2	21,9	5,6	14,3	13,3	15,6	16,4
Samma skola	219	47,4	47,8	37,6	52,6	55,2	52,8	49,7	55,2	48,5	37,5	33,3	65,3	30,0	51,5	38,4
Ej samma skola	88	19,0	15,2	25,9	21,1	17,2	13,9	17,0	20,7	15,2	25,0	16,7	6,1	28,3	17,6	26,0
USA	280	60,6	58,7	49,4	63,2	69,0	63,9	62,7	75,9	60,6	56,3	44,4	69,4	43,3	65,6	54,8
Öv länder (ej USA)	27	5,8	4,3	14,1	10,5	3,4	2,8	3,9	0,0	3,0	6,3	5,6	2,0	15,0	3,4	9,6
Humaniora	60	13,0	30,4	8,2	10,5	6,9	5,6	10,5	24,1	21,2	9,4	5,6	14,3	8,3	14,9	11,0
Konstnärliga ämnen	56	12,1	6,5	47,1	5,3	0,0	8,3	1,3	17,2	6,1	0,0	5,6	4,1	41,7	9,9	2,7
Språk på universitetsnivå	52	11,3	23,9	15,3	15,8	3,4	5,6	7,2	10,3	12,1	12,5	11,1	12,2	16,7	10,7	8,2
Medicin	9	1,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Naturvetenskap	27	5,8	4,3	1,2	42,1	3,4	16,7	3,3	0,0	9,1	3,1	5,6	8,2	1,7	5,7	8,2
Datavetenskap	16	3,5	2,2	1,2	0,0	0,0	30,6	1,3	3,4	0,0	0,0	0,0	6,1	1,7	3,8	2,7
Teknologi	11	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	27,8	0,0	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	0,0	2,3	6,8
Psykologi	18	3,9	0,0	1,2	0,0	10,3	2,8	0,7	3,4	33,3	0,0	5,6	4,1	0,0	5,0	2,7
Sociologi	16	3,5	4,3	0,0	5,3	0,0	8,3	0,7	6,9	21,2	0,0	0,0	2,0	0,0	5,3	1,4
Statsvetenskap	22	4,8	0,0	0,0	5,3	0,0	0,0	2,0	13,8	0,0	43,8	11,1	0,0	0,0	4,2	12,3
Journalistik/Media	22	4,8	4,3	2,4	0,0	6,9	0,0	2,6	41,4	0,0	0,0	0,0	8,2	1,7	5,7	2,7
Samhällsvetenskap	53	11,5	4,3	1,2	5,3	10,3	8,3	3,9	20,7	51,5	43,8	16,7	6,1	0,0	13,4	16,4
Ej svar	4	0,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nej	293	63,4	69,6	65,9	31,6	69,0	44,4	69,9	58,6	78,8	40,6	44,4	75,5	71,7	71,0	26,0
Ja	165	35,7	28,3	34,1	63,2	31,0	55,6	28,8	41,4	21,2	59,4	55,6	24,5	28,3	27,9	72,6
1-2 termin	49	10,6	13,0	16,5	21,1	6,9	5,6	7,2	17,2	3,0	12,5	11,1	14,3	15,0	8,8	11,0
3-4 terminer	21	4,5	4,3	3,5	5,3	3,4	13,9	2,0	6,9	9,1	3,1	5,6	4,1	3,3	5,7	1,4
5-6 terminer	38	8,2	2,2	10,6	10,5	17,2	16,7	7,2	6,9	3,0	3,1	11,1	4,1	8,3	7,6	12,3
7+ terminer	57	12,3	8,7	3,5	26,3	3,4	19,4	12,4	10,3	6,1	40,6	27,8	2,0	1,7	5,7	47,9
Samma typ	93	20,1	8,7	16,5	47,4	20,7	47,2	14,4	20,7	9,1	37,5	33,3	4,1	8,3	17,9	45,2
Ej samma typ	72	15,6	19,6	17,6	15,8	10,3	8,3	14,4	20,7	12,1	21,9	22,2	20,4	20,0	9,9	27,4
Humaniora	36	7,8	8,7	16,5	10,5	3,4	2,8	3,9	10,3	6,1	9,4	16,7	0,0	11,7	8,0	6,8
Konstnärliga ämnen	11	2,4	0,0	10,6	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	3,0	0,0	5,6	0,0	8,3	1,5	1,4
Engelska	13	2,8	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	13,8	0,0	6,3	5,6	0,0	0,0	3,1	5,5
Språk	35	7,6	6,5	4,7	10,5	3,4	2,8	6,5	24,1	0,0	21,9	11,1	6,1	3,3	6,5	15,1
Pedagogik	12	2,6	4,3	2,4	5,3	17,2	0,0	0,7	3,4	0,0	0,0	0,0	8,2	1,7	1,5	4,1
Medicin	8	1,7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Naturvetenskap	16	3,5	0,0	0,0	26,3	0,0	11,1	1,3	0,0	0,0	15,6	0,0	0,0	0,0	3,4	9,6
Datavetenskap	6	1,3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Tekniska ämnen	17	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	2,6	0,0	0,0	3,1	5,6	0,0	0,0	3,4	9,6
Ekonomi	32	6,9	4,3	2,4	0,0	0,0	5,6	14,4	3,4	3,0	6,3	33,3	0,0	3,3	3,8	19,2
Psykologi	9	1,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Sociologi	16	3,5	0,0	5,9	0,0	3,4	0,0	2,6	6,9	6,1	6,3	0,0	0,0	5,0	3,4	5,5
Statsvetenskap	23	5,0	4,3	1,2	0,0	0,0	0,0	4,6	6,9	0,0	34,4	16,7	0,0	1,7	3,1	15,1
Juridik	20	4,3	2,2	1,2	0,0	0,0	8,3	3,9	3,4	3,0	21,9	11,1	0,0	1,7	3,1	12,3
Journalistik/Media	12	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	17,2	3,0	6,3	0,0	2,0	0,0	2,3	6,8
Uppsala universitet	17	3,7	6,5	2,4	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	3,0	3,1	16,7	0,0	3,3	2,7	6,8
Lunds universitet	26	5,6	4,3	8,2	15,8	0,0	2,8	2,6	17,2	0,0	12,5	5,6	4,1	8,3	3,8	11,0
Stockholms universitet	43	9,3	8,7	10,6	10,5	3,4	11,1	6,5	10,3	3,0	28,1	16,7	2,0	10,0	6,5	21,9
Göteborgs universitet	18	3,9	0,0	7,1	0,0	0,0	5,6	4,6	0,0	3,0	6,3	5,6	2,0	1,7	4,6	4,1
Tekniska högskolor	11	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	2,4	7,7	10,9	0,0	0,0	2,9	0,0	3,2
Konsthögskolor	7	1,5	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Övr. fackhögskolor	11	2,4	0,0	0,0	26,3	0,0	0,0	2,0	3,4	0,0	6,3	11,1	0,0	0,0	0,8	9,6
Regionala högskolor	56	12,1	13,0	1,2	5,3	24,1	19,4	13,1	17,2	15,2	12,5	16,7	16,3	1,7	10,7	21,9
Regionala högskolor	49	10,6	10,9	1,2	5,3	24,1	19,4	11,8	10,3	12,1	9,4	5,6	14,3	1,7	8,4	24,7
Universitet	85	18,4	17,4	24,7	26,3	3,4	11,1	13,7	27,6	9,1	43,8	22,2	8,2	21,7	14,5	35,6
Fackhögskolor	30	6,5	0,0	8,2	31,6	0,0	25,0	3,3	3,4	0,0	6,3	27,8	0,0	5,0	5,0	12,3
Nej	82	17,7	26,1	24,7	0,0	20,7	8,3	17,0	13,8	21,2	9,4	16,7	24,5	30,0	17,2	5,5
End. i Sverige	72	15,6	10,9	11,8	26,3	6,9	25,0	15,7	10,3	15,2	28,1	33,3	4,1	11,7	13,4	30,1
End. utomlands	214	46,3	45,7	41,2	36,8	48,3	36,1	53,6	44,8	57,6	31,3	27,8	51,0	41,7	54,6	21,9
Både Sv o utomlands	93	20,1	17,4	22,4	36,8	24,1	30,6	13,1	31,0	6,1	31,3	22,2	20,4	16,7	14,5	42,5
End. i Sv. 1-4 term.	19	4,1	4,3	2,4	5,3	3,4	13,9	3,3	3,4	6,1	0,0	5,6	2,0	5,0	4,2	4,1
End. i Sv. 5+ term.	53	11,5	6,5	9,4	21,1	3,4	11,1	12,4	6,9	9,1	28,1	27,8	2,0	6,7	9,2	26,0
End. utl. 1-2 term.	125	27,1	30,4	27,1	21,1	41,4	25,0	28,8	27,6	21,2	12,5	5,6	46,9	31,7	30,5	2,7
End. utl. 3+ term.	89	19,3	15,2	14,1	15,8	6,9	11,1	24,8	17,2	36,4	18,8	22,2	4,1	10,0	24,0	19,2
Sv 1-2/utl. min. 1 term.	42	9,1	8,7	15,3	21,1	3,4	5,6	5,9	13,8	3,0	12,5	11,1	12,2	11,7	8,0	8,2
Sv 3+/utl. min. 1 term.	27	5,8	6,5	4,7	15,8	10,3	16,7	2,0	6,9	0,0	9,4	0,0	4,1	3,3	3,8	17,8
Sv 3+/utl2+	24	5,2	2,2	2,4	0,0	10,3	8,3	5,2	10,3	3,0	9,4	11,1	4,1	1,7	2,7	16,4

Tabell 130. Utbildning, nivå och utbyte efter invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.

		Utbildning										Typ av utb.					Utbyte		
		HK-hum-al	HK-konst/med/des	M-med/N-näret	M-sjuk/P-l-ped	T-teknik	N-data/N-datal	S-fek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free-movers	Utbyses-studier
	N	%	46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58
Inv-Har invandrat	28	6,1	6,5	3,5	5,3	13,8	11,1	7,2	3,4	0,0	3,1	0,0	0,0	3,3	8,0	6,8	33,3	6,1	1,7
Inv-Far invandrat	58	12,6	10,9	12,9	10,5	20,7	13,9	13,1	13,8	6,1	9,4	11,1	6,1	5,0	16,0	11,0	11,1	13,4	6,9
Inv-Mor invandrat	69	14,9	10,9	12,9	10,5	20,7	16,7	13,1	27,6	24,2	9,4	11,1	12,2	15,0	16,8	11,0	11,1	15,7	10,3
H-inv-Ej invandrat	371	80,3	84,8	76,5	84,2	75,9	83,3	83,7	69,0	72,7	84,4	83,3	85,7	81,7	77,5	84,9	88,9	79,2	86,2
H-inv-Mor ja/Far nej	33	7,1	4,3	10,6	5,3	3,4	2,8	3,3	17,2	21,2	6,3	5,6	8,2	13,3	6,5	4,1	0,0	7,3	6,9
H-inv-Mor nej/Far ja	22	4,8	4,3	10,6	5,3	3,4	0,0	3,3	3,4	3,0	6,3	5,6	2,0	3,3	5,7	4,1	0,0	5,1	3,4
H-inv-Båda invandrat	36	7,8	6,5	2,4	5,3	17,2	13,9	9,8	10,3	3,0	3,1	5,6	4,1	1,7	10,3	6,8	11,1	8,4	3,4
H-inv-Ingen invandrat	371	80,3	84,8	76,5	84,2	75,9	83,3	83,7	69,0	72,7	84,4	83,3	85,7	81,7	77,5	84,9	88,9	79,2	86,2
H-inv-Sve/En för. inv.	53	11,5	8,7	20,0	10,5	6,9	2,8	5,9	20,7	24,2	12,5	11,1	10,2	15,0	12,2	6,8	0,0	11,9	10,3
H-inv-Sve/Båda för inv.	16	3,5	2,2	1,2	0,0	3,4	8,3	3,9	6,9	3,0	3,1	5,6	4,1	0,0	4,2	2,7	0,0	3,8	1,7
H-inv-Inv/Minst en för inv.	22	4,8	4,3	2,4	5,3	13,8	5,6	6,5	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	6,1	5,5	11,1	5,1
F-st-Norden	23	5,0	4,3	5,9	0,0	6,9	5,6	4,6	10,3	0,0	6,3	0,0	8,2	3,3	5,7	2,7	0,0	5,8	0,0
F-st-Västeuropa	33	7,1	4,3	7,1	10,5	13,8	2,8	7,8	6,9	3,0	9,4	0,0	0,0	8,3	9,5	4,1	11,1	7,1	6,9
F-st-Östeuropa	8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-st-USA	20	4,3	0,0	8,2	5,3	0,0	5,6	1,3	13,8	3,0	9,4	0,0	0,0	3,3	6,1	2,7	11,1	4,1	5,2
M-st-Norden	16	3,5	0,0	5,9	0,0	0,0	2,8	2,6	6,9	3,0	9,4	0,0	6,1	3,3	3,8	1,4	0,0	3,3	5,2
M-st-Västeuropa	41	8,9	8,7	14,1	15,8	3,4	2,8	7,8	6,9	9,1	9,4	5,6	6,1	15,0	8,0	9,6	11,1	9,4	5,2
M-st-Östeuropa	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-st-USA	15	3,2	2,2	2,4	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	3,0	3,1	0,0	2,0	0,0	5,0	1,4	0,0	2,5	8,6
F-ar-Norden	51	11,0	4,3	11,8	0,0	10,3	13,9	12,4	17,2	3,0	18,8	5,6	8,2	10,0	12,6	9,6	11,1	12,2	3,4
F-ar-Västeuropa	86	18,6	6,5	20,0	21,1	13,8	19,4	20,9	24,1	18,2	18,8	27,8	8,2	16,7	21,0	16,4	22,2	19,7	10,3
F-ar-Östeuropa	34	7,4	2,2	10,6	5,3	3,4	16,7	5,2	6,9	9,1	9,4	0,0	8,2	8,3	7,6	6,8	22,2	7,8	1,7
F-ar-USA	56	12,1	6,5	17,6	10,5	3,4	16,7	11,8	13,8	3,0	18,8	22,2	6,1	11,7	12,6	12,3	22,2	12,7	6,9
F-ar-Övriga Nordamerika	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-ar-Central- o Sydäm.	27	5,8	2,2	5,9	0,0	3,4	13,9	5,9	10,3	3,0	6,3	16,7	2,0	1,7	5,7	9,6	11,1	6,3	1,7
F-ar-Afrika	34	7,4	6,5	5,9	10,5	10,3	13,9	5,9	6,9	6,1	9,4	0,0	4,1	6,7	9,2	5,5	22,2	7,8	1,7
F-ar-Asien	41	8,9	6,5	8,2	10,5	3,4	11,1	7,8	20,7	9,1	9,4	11,1	4,1	6,7	10,3	8,2	22,2	9,4	3,4
F-ar-Australien	10	2,2	2,2	5,9	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	9,4	0,0	0,0	8,3	1,1	2,7	0,0	2,3	1,7
M-ar-Norden	32	6,9	2,2	10,6	0,0	3,4	2,8	7,8	10,3	9,1	6,3	0,0	8,2	8,3	7,3	5,5	11,1	7,1	5,2
M-ar-Västeuropa	55	11,9	10,9	12,9	5,3	3,4	5,6	13,7	10,3	18,2	15,6	16,7	0,0	11,7	13,4	13,7	33,3	11,6	10,3
M-ar-Östeuropa	15	3,2	4,3	7,1	0,0	0,0	2,8	1,3	6,9	6,1	0,0	0,0	4,1	6,7	3,4	0,0	11,1	3,5	0,0
M-ar-USA	20	4,3	6,5	4,7	10,5	0,0	2,8	4,6	3,4	3,0	3,1	0,0	2,0	5,0	5,7	1,4	22,2	4,3	1,7
M-ar-Övriga Nordamerika	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-ar-Central- o Sydäm.	5	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-ar-Afrika	13	2,8	2,2	0,0	5,3	0,0	8,3	2,6	3,4	6,1	3,1	0,0	0,0	0,0	4,2	2,7	11,1	2,8	1,7
M-ar-Asien	16	3,5	4,3	0,0	0,0	0,0	2,8	3,9	10,3	6,1	6,3	5,6	0,0	0,0	4,6	4,1	0,0	3,8	1,7
M-ar-Australien	3	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-Ej studerat	383	82,9	87,0	83,5	78,9	82,8	83,3	83,7	69,0	90,9	78,1	88,9	91,8	90,0	76,7	91,8	66,7	82,8	86,2
F-st-Afrika/Asien/Sydäm.	17	3,7	4,3	1,2	5,3	3,4	5,6	4,6	6,9	3,0	0,0	11,1	0,0	1,7	5,0	1,4	11,1	3,5	3,4
F-st-Europa	40	8,7	8,7	5,9	10,5	13,8	5,6	9,8	10,3	3,0	12,5	0,0	8,2	3,3	11,8	4,1	11,1	9,1	5,2
F-st-USA/Australien	22	4,8	0,0	9,4	5,3	0,0	5,6	2,0	13,8	3,0	9,4	0,0	0,0	5,0	6,5	2,7	11,1	4,6	5,2
M-st-Ej studerat	376	81,4	87,0	77,6	78,9	93,1	80,6	81,7	69,0	87,9	78,1	94,4	81,6	80,0	79,0	87,7	77,8	81,8	79,3
M-st-Afrika/Asien/Sydäm.	18	3,9	2,2	2,4	0,0	3,4	5,6	5,2	13,8	0,0	0,0	0,0	4,1	3,3	5,0	1,4	11,1	3,5	5,2
M-st-Europa	53	11,5	8,7	17,6	15,8	3,4	5,6	9,8	13,8	9,1	18,8	5,6	12,2	16,7	11,1	9,6	11,1	12,2	6,9
M-st-USA/Australien	15	3,2	2,2	2,4	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	3,0	3,1	0,0	2,0	0,0	5,0	1,4	0,0	2,5	8,6
Ej studerat	345	74,7	78,3	72,9	73,7	79,3	77,8	75,8	62,1	78,8	68,8	83,3	81,6	76,7	69,5	84,9	55,6	75,4	72,4
Mor ja/Far nej	38	8,2	8,7	10,6	5,3	3,4	5,6	7,8	6,9	12,1	9,4	5,6	10,2	13,3	7,3	6,8	11,1	7,3	13,8
Mor nej/Far ja	31	6,7	8,7	4,7	5,3	13,8	2,8	5,9	6,9	9,1	9,4	11,1	0,0	3,3	9,5	2,7	22,2	6,3	6,9
Båda ja	48	10,4	4,3	11,8	15,8	3,4	13,9	10,5	24,1	0,0	12,5	0,0	8,2	6,7	13,7	5,5	11,1	10,9	6,9
F-Ej arbetat utomlands	302	65,4	78,3	64,7	68,4	82,8	52,8	63,4	62,1	75,8	46,9	55,6	79,6	71,7	61,1	68,5	44,4	64,1	77,6
F-Arbetat i ett område	80	17,3	15,2	11,8	15,8	3,4	30,6	20,3	13,8	9,1	31,3	22,2	14,3	11,7	19,5	15,1	33,3	17,0	17,2
F-Arbetat i 2 områden	31	6,7	2,2	9,4	5,3	10,3	2,8	7,2	6,9	6,1	6,3	11,1	0,0	6,7	8,0	5,5	0,0	7,3	3,4
F-Arbetat i minst 3 omr.	49	10,6	4,3	14,1	10,5	3,4	13,9	9,2	17,2	9,1	15,6	11,1	6,1	10,0	11,5	11,0	22,2	11,6	1,7
M-Ej arbetat utomlands	356	77,1	78,3	82,4	78,9	93,1	75,0	73,9	72,4	72,7	71,9	77,8	87,8	85,0	73,7	75,3	55,6	76,5	84,5
M-Arbetat i ett område	72	15,6	15,2	7,1	21,1	6,9	25,0	19,0	17,2	15,2	15,6	22,2	10,2	6,7	17,6	17,8	11,1	16,2	12,1
M-Arbetat minst i 2 omr.	34	7,4	6,5	10,6	0,0	0,0	0,0	7,2	10,3	12,1	12,5	0,0	2,0	8,3	8,8	6,8	33,3	7,3	3,4
Ej arbetat	275	59,5	73,9	60,0	57,9	79,3	47,2	55,6	58,6	69,7	43,8	50,0	75,5	66,7	55,0	61,6	44,4	58,5	69,0
Mor ja/Far nej	27	5,8	4,3	4,7	10,5	3,4	5,6	7,8	3,4	6,1	3,1	5,6	4,1	5,0	6,1	6,8	0,0	5,6	8,6
Mor nej/Far ja	81	17,5	4,3	22,4	21,1	13,8	27,8	18,3	13,8	3,0	28,1	27,8	12,2	18,3	18,7	13,7	11,1	18,0	15,5
Båda ja	79	17,1	17,4	12,9	10,5	3,4	19,4	18,3	24,1	21,2	25,0	16,7	8,2	10,0	20,2	17,8	4		

Tabell 131. Invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands efter skoltyp och huvudman.

			Skoltyp									Huvudman				
			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Uinv-3-4 nivå	Nat-Uinv-2 nivå	Nat-Uinv-1 nivå	Ej uppgr.	Kommunal	Deistatlig	Privat, vinstdr.	Privat, vinstdr.
	N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
Inv-Har invandrat	28	6,1	0,0	12,8	3,3	7,7	7,8	4,3	5,9	3,8	6,5	0,0	4,3	6,7	13,6	6,0
Inv-Far invandrat	58	12,6	6,4	6,4	5,0	23,1	17,4	8,7	16,5	19,2	10,9	0,0	11,6	14,4	13,6	12,7
Inv-Mor invandrat	69	14,9	14,9	6,4	15,0	15,4	19,1	13,0	17,6	15,4	8,7	18,8	13,0	18,3	13,6	13,9
H-inv-Ej invandrat	371	80,3	83,0	91,5	81,7	69,2	75,7	87,0	75,3	76,9	87,0	81,3	82,6	76,9	81,8	80,9
H-inv-Mor ja/Far nej	33	7,1	10,6	2,1	13,3	7,7	7,0	4,3	8,2	3,8	2,2	18,8	5,8	8,7	4,5	6,4
H-inv-Mor nej/Far ja	22	4,8	2,1	2,1	3,3	15,4	5,2	0,0	7,1	7,7	4,3	0,0	4,3	4,8	4,5	5,2
H-inv-Båda invandrat	36	7,8	4,3	4,3	1,7	7,7	12,2	8,7	9,4	11,5	6,5	0,0	7,2	9,6	9,1	7,6
H-inv-Ingen invandrat	371	80,3	83,0	91,5	81,7	69,2	75,7	87,0	75,3	76,9	87,0	81,3	82,6	76,9	81,8	80,9
H-inv-Sve/En för. inv.	53	11,5	12,8	2,1	15,0	23,1	12,2	4,3	15,3	11,5	6,5	18,8	10,1	12,5	9,1	11,2
H-inv-Sve/Båda för inv.	16	3,5	4,3	0,0	0,0	7,7	5,2	4,3	3,5	7,7	2,2	0,0	4,3	3,8	4,5	3,2
H-inv-Inv/Minst en för inv.	22	4,8	0,0	6,4	3,3	0,0	7,0	4,3	5,9	3,8	4,3	0,0	2,9	6,7	4,5	4,8
F-st-Norden	23	5,0	8,5	2,1	3,3	15,4	5,2	8,7	1,2	7,7	6,5	0,0	5,8	3,8	13,6	4,8
F-st-Västeuropa	33	7,1	0,0	4,3	8,3	7,7	5,2	8,7	10,6	3,8	15,2	12,5	1,4	3,8	13,6	9,2
F-st-Östeuropa	8	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-st-USA	20	4,3	0,0	2,1	3,3	23,1	2,6	0,0	5,9	11,5	6,5	0,0	1,4	5,8	13,6	4,0
M-st-Norden	16	3,5	6,4	2,1	3,3	15,4	2,6	0,0	4,7	3,8	0,0	0,0	4,3	1,0	9,1	4,0
M-st-Västeuropa	41	8,9	6,4	12,8	15,0	0,0	5,2	8,7	7,1	15,4	10,9	25,0	7,2	4,8	9,1	10,0
M-st-Östeuropa	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-st-USA	15	3,2	0,0	2,1	0,0	7,7	0,9	4,3	5,9	3,8	10,9	0,0	0,0	3,8	0,0	4,4
F-ar-Norden	51	11,0	8,5	10,6	10,0	23,1	9,6	8,7	9,4	19,2	15,2	6,3	8,7	4,8	27,3	13,1
F-ar-Västeuropa	86	18,6	8,5	21,3	16,7	38,5	11,3	17,4	17,6	42,3	30,4	12,5	7,2	11,5	27,3	24,3
F-ar-Östeuropa	34	7,4	8,5	12,8	8,3	23,1	5,2	4,3	3,5	11,5	6,5	12,5	4,3	3,8	31,8	7,2
F-ar-USA	56	12,1	6,4	14,9	11,7	46,2	2,6	13,0	14,1	19,2	21,7	6,3	4,3	7,7	27,3	15,1
F-ar-Övriga Nordamerika	9	1,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-ar-Central- o Sydäm.	27	5,8	2,1	4,3	1,7	15,4	3,5	8,7	4,7	19,2	13,0	6,3	4,3	1,0	0,0	8,8
F-ar-Afrika	34	7,4	4,3	8,5	6,7	7,7	7,0	8,7	4,7	15,4	10,9	6,3	5,8	2,9	13,6	9,2
F-ar-Asien	41	8,9	4,3	17,0	6,7	7,7	7,0	4,3	5,9	19,2	15,2	12,5	5,8	5,8	4,5	11,2
F-ar-Australien	10	2,2	0,0	0,0	8,3	0,0	0,9	0,0	2,4	3,8	2,2	0,0	0,0	1,9	18,2	1,6
M-ar-Norden	32	6,9	8,5	4,3	8,3	23,1	4,3	4,3	8,2	7,7	6,5	6,3	5,8	2,9	22,7	7,6
M-ar-Västeuropa	55	11,9	0,0	8,5	11,7	23,1	13,0	4,3	12,9	26,9	15,2	6,3	7,2	11,5	18,2	13,1
M-ar-Östeuropa	15	3,2	4,3	0,0	6,7	15,4	3,5	4,3	1,2	3,8	0,0	6,3	2,9	2,9	18,2	2,0
M-ar-USA	20	4,3	0,0	4,3	5,0	7,7	1,7	4,3	5,9	3,8	10,9	6,3	1,4	3,8	13,6	4,4
M-ar-Övriga Nordamerika	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-ar-Central- o Sydäm.	5	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M-ar-Afrika	13	2,8	0,0	4,3	0,0	0,0	2,6	4,3	2,4	7,7	6,5	0,0	2,9	1,0	0,0	4,0
M-ar-Asien	16	3,5	0,0	8,5	0,0	0,0	5,2	0,0	3,5	3,8	4,3	0,0	1,4	3,8	0,0	4,4
M-ar-Australien	3	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
F-Ej studerat	383	82,9	91,5	85,1	90,0	61,5	83,5	87,0	81,2	73,1	73,9	87,5	88,4	84,6	77,3	80,9
F-st-Afrika/Asien/Sydäm.	17	3,7	0,0	6,4	1,7	0,0	6,1	0,0	4,7	3,8	2,2	0,0	2,9	3,8	0,0	4,4
F-st-Europa	40	8,7	8,5	4,3	3,3	15,4	7,8	13,0	8,2	11,5	17,4	12,5	7,2	5,8	4,5	10,4
F-st-USA/Australien	22	4,8	0,0	4,3	5,0	23,1	2,6	0,0	5,9	11,5	6,5	0,0	1,4	5,8	18,2	4,4
M-st-Ej studerat	376	81,4	83,0	74,5	80,0	76,9	86,1	91,3	80,0	76,9	78,3	75,0	82,6	85,6	81,8	79,7
M-st-Afrika/Asien/Sydäm.	18	3,9	4,3	8,5	3,3	0,0	6,1	0,0	3,5	0,0	0,0	0,0	5,8	4,8	4,5	3,2
M-st-Europa	53	11,5	12,8	14,9	16,7	15,4	7,0	4,3	10,6	19,2	10,9	25,0	11,6	5,8	13,6	12,7
M-st-USA/Australien	15	3,2	0,0	2,1	0,0	7,7	0,9	4,3	5,9	3,8	10,9	0,0	0,0	3,8	0,0	4,4
Ej studerat	345	74,7	83,0	74,5	76,7	61,5	77,4	82,6	72,9	57,7	69,6	68,8	81,2	77,9	77,3	71,7
Mor ja/Far nej	38	8,2	8,5	10,6	13,3	0,0	6,1	4,3	8,2	15,4	4,3	18,8	7,2	6,7	0,0	9,2
Mor nej/Far ja	31	6,7	0,0	0,0	3,3	15,4	8,7	8,7	7,1	19,2	8,7	6,3	1,4	7,7	4,5	8,0
Båda ja	48	10,4	8,5	14,9	6,7	23,1	7,8	4,3	11,8	7,7	17,4	6,3	10,1	7,7	18,2	11,2
F-Ej arbetat utomlands	302	65,4	78,7	57,4	71,7	38,5	76,5	69,6	67,1	34,6	43,5	75,0	76,8	75,0	45,5	59,4
F-Arbetat i ett område	80	17,3	14,9	27,7	11,7	15,4	14,8	8,7	15,3	30,8	23,9	18,8	17,4	17,3	13,6	17,5
F-Arbetat i 2 områden	31	6,7	0,0	2,1	6,7	7,7	3,5	13,0	10,6	7,7	15,2	0,0	1,4	2,9	13,6	9,6
F-Arbetat i minst 3 omr.	49	10,6	6,4	12,8	10,0	38,5	5,2	8,7	7,1	26,9	17,4	6,3	4,3	4,8	27,3	13,5
M-Ej arbetat utomlands	356	77,1	89,4	78,7	85,0	69,2	77,4	82,6	74,1	57,7	67,4	93,8	82,6	78,8	72,7	74,1
M-Arbetat i ett område	72	15,6	8,5	14,9	6,7	0,0	17,4	13,0	18,8	30,8	21,7	0,0	14,5	17,3	0,0	17,5
M-Arbetat minst i 2 omr.	34	7,4	2,1	6,4	8,3	30,8	5,2	4,3	7,1	11,5	10,9	6,3	2,9	3,8	27,3	8,4
Ej arbetat	275	59,5	76,6	51,1	66,7	38,5	69,6	65,2	57,6	34,6	37,0	75,0	73,9	69,2	45,5	51,8
Mor ja/Far nej	27	5,8	2,1	6,4	5,0	0,0	7,0	4,3	9,4	0,0	6,5	0,0	2,9	5,8	0,0	7,6
Mor nej/Far ja	81	17,5	12,8	27,7	18,3	30,8	7,8	17,4	16,5	23,1	30,4	18,8	8,7	9,6	27,3	22,3
Båda ja	79	17,1	8,5	14,9	10,0	30,8	15,7	13,0	16,5	42,3	26,1	6,3	14,5	15,4	27,3	18,3
F-Ej arb/stud	285	61,7	78,7	57,4	68,3	38,5	71,3	65,2	60,0	34,6	39,1	68,8	76,8	70,2	45,5	55,0
F-Stud ja/Arb nej	17	3,7	0,0	0,0	3,3	0,0	5,2	4,3	7,1	0,0	4,3	6,3	0,0	4,8	0,0	4,4
F-Stud nej/Arb ja	98	21,2	12,8	27,7	21,7	23,1	12,2	21,7	21,2	38,5	34,8	18,8	11,6	14,4	31,8	25,9
F-Både stud o Arb	62	13,4	8,5	14,9	6,7	38,5	11,3	8,7	11,8	26,9	21,7	6,3	11,6	10,6	22,7	14,7
M-Ej arb/stud	322	69,7	83,0	70,2	75,0	61,5	73,0	78,3	65,9	46,2	58,7	75,0	78,3	73,1	72,7	65,3
M-Stud ja/Arb nej	34	7,4	6,4	8,5	10,0	7,7	4,3	4,3	8,2	11,5	8,7	18,8	4,3	5,8	0,0	8,8
M-Stud nej/Arb ja	54	11,7	0,0	4,3	5,0	15,4	13,0	13,0	14,1	30,8	19,6	0,0	4,3	12,5	9,1	14,3
M-Både stud o Arb	52	11,3	10,6	17,0	10,0	15,4	9,6	4,3	11,8	11,5	13,0	6,3	13,0	8,7	18,2	11,6

Tabell 132. Studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser efter utbildning, nivå och utbyte.

			Utbildning										Nivå					Utbyte		
			Hk-hum-al	Hk-konst/med/les	M-med/N-netvet	M-sjuk/Pl-ped	T-tek/nik	N-data/	S-flek	S-jour-media	S-sann-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free-movers	Utbtes-studier
	N	%	46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73		9	395	58
Engelska	457	98,9	97,8	100,0	100,0	96,6	100,0	99,3	100,0	100,0	93,8	94,4	98,0	100,0	98,9	100,0		88,9	99,0	100,0
Franska	119	25,8	39,1	27,1	31,6	6,9	25,0	20,3	27,6	36,4	31,3	27,8	22,4	26,7	26,0	26,0		11,1	27,3	17,2
Tyska	154	33,3	30,4	23,5	21,1	31,0	38,9	39,2	51,7	30,3	25,0	27,8	32,7	21,7	35,9	35,6		44,4	32,9	34,5
Spanska	77	16,7	28,3	15,3	31,6	10,3	11,1	18,3	6,9	12,1	12,5	11,1	20,4	15,0	15,6	20,5		11,1	17,2	13,8
Annat språk	80	17,3	26,1	14,1	21,1	17,2	19,4	15,0	20,7	24,2	9,4	16,7	12,2	16,7	19,1	15,1		22,2	19,0	5,2
Ej främmande språk	5	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-
End Eng	173	37,4	32,6	44,7	26,3	51,7	36,1	37,3	31,0	27,3	37,5	38,9	49,0	46,7	34,4	32,9		44,4	35,9	46,6
Eng o Ann	49	10,6	4,3	10,6	21,1	10,3	8,3	11,8	6,9	15,2	9,4	16,7	2,0	11,7	11,1	12,3		0,0	11,6	5,2
Eng o Tys	78	16,9	6,5	14,1	10,5	20,7	19,4	20,9	24,1	12,1	15,6	5,6	14,3	11,7	18,3	20,5		11,1	16,5	20,7
Eng, Tys o Ann	38	8,2	15,2	3,5	10,5	6,9	11,1	9,2	10,3	9,1	0,0	5,6	10,2	3,3	9,2	8,2		22,2	7,6	10,3
Eng o Fra	44	9,5	6,5	11,8	21,1	0,0	13,9	5,2	6,9	21,2	15,6	11,1	6,1	10,0	9,5	11,0		0,0	9,4	12,1
Eng, Fra o annat språk	37	8,0	23,9	9,4	10,5	3,4	2,8	5,9	3,4	6,1	6,3	0,0	8,2	10,0	8,0	8,2		0,0	9,1	1,7
Eng, Tys, Fra, o an. språk	38	8,2	8,7	5,9	0,0	3,4	8,3	9,2	17,2	9,1	9,4	16,7	8,2	6,7	8,4	6,8		11,1	8,9	3,4
Inget språk	4	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-
1 språk	174	37,7	32,6	44,7	26,3	55,2	36,1	37,3	31,0	27,3	37,5	38,9	49,0	46,7	34,7	32,9		44,4	36,2	46,6
2 språk	166	35,9	17,4	35,3	52,6	27,6	41,7	35,9	37,9	48,5	40,6	33,3	22,4	31,7	37,4	43,8		11,1	36,2	37,9
3 språk	89	19,3	39,1	12,9	10,5	17,2	16,7	20,3	27,6	18,2	6,3	16,7	18,4	13,3	22,1	15,1		11,1	20,3	13,8
Minst 4 språk	29	6,3	8,7	7,1	10,5	0,0	5,6	5,9	3,4	6,1	9,4	5,6	8,2	8,3	5,0	8,2		22,2	6,6	1,7
F-Engelska	354	76,6	71,7	83,5	89,5	65,5	83,3	71,2	75,9	81,8	81,3	77,8	59,2	85,0	77,9	76,7		66,7	76,2	81,0
F-Franska	57	12,3	10,9	18,8	15,8	3,4	8,3	9,8	17,2	15,2	12,5	5,6	0,0	16,7	13,4	15,1		11,1	13,2	6,9
F-Tyska	136	29,4	15,2	32,9	26,3	31,0	38,9	28,1	24,1	36,4	34,4	33,3	16,3	26,7	28,6	42,5		0,0	29,1	36,2
F-Spanska	25	5,4	4,3	10,6	0,0	3,4	2,8	6,5	3,4	0,0	3,1	0,0	4,1	5,0	5,3	8,2		0,0	6,3	0,0
F-Annat språk	77	16,7	13,0	11,8	31,6	13,8	33,3	17,6	13,8	9,1	15,6	22,2	12,2	6,7	20,6	12,3		22,2	17,5	10,3
F-Ej främmande språk	82	17,7	26,1	12,9	0,0	27,6	8,3	21,6	20,7	15,2	12,5	22,2	32,7	13,3	16,4	15,1		33,3	18,2	12,1
F-Ej Eng men annat språk	26	5,6	2,2	3,5	10,5	6,9	8,3	7,2	3,4	3,0	6,3	0,0	8,2	1,7	5,7	8,2		0,0	5,6	6,9
F-End Eng	169	36,6	43,5	41,2	47,4	34,5	30,6	31,4	41,4	36,4	37,5	33,3	38,8	50,0	34,7	31,5		33,3	35,9	41,4
F-Eng o ann	32	6,9	8,7	4,7	15,8	0,0	11,1	9,2	0,0	3,0	6,3	11,1	4,1	5,0	9,2	1,4		22,2	7,1	3,4
F-Eng o Tys	97	21,0	8,7	18,8	10,5	31,0	33,3	20,9	17,2	27,3	25,0	27,8	16,3	13,3	21,0	28,8		0,0	20,3	29,3
F-Eng o Fra	22	4,8	4,3	4,7	0,0	0,0	2,8	5,2	10,3	6,1	6,3	0,0	0,0	3,3	6,1	5,5		11,1	5,1	1,7
F-Eng, Tys o Fra	34	7,4	6,5	14,1	15,8	0,0	5,6	4,6	6,9	9,1	6,3	5,6	0,0	13,3	6,9	9,6		0,0	7,8	5,2
F-Inget/Ej svar	83	18,0	26,1	12,9	0,0	27,6	8,3	22,2	20,7	15,2	12,5	22,2	34,7	13,3	16,4	15,1		33,3	18,5	12,1
F-1 språk	188	40,7	45,7	44,7	57,9	37,9	38,9	35,3	44,8	36,4	43,8	33,3	42,9	51,7	38,9	38,4		33,3	40,0	46,6
F-2 språk	123	26,6	17,4	23,5	26,3	24,1	30,6	30,1	17,2	36,4	28,1	33,3	20,4	20,0	28,6	27,4		11,1	25,6	36,2
F-3 språk	51	11,0	8,7	11,8	10,5	10,3	13,9	9,2	13,8	12,1	15,6	5,6	2,0	11,7	11,8	15,1		11,1	11,9	5,2
F-Minst 4 språk	17	3,7	2,2	7,1	5,3	0,0	8,3	3,3	3,4	0,0	0,0	5,6	0,0	3,3	4,2	4,1		11,1	4,1	0,0
M-Engelska	360	77,9	87,0	83,5	84,2	69,0	80,6	73,2	75,9	75,8	78,1	77,8	77,6	85,0	78,2	71,2		55,6	78,0	81,0
M-Franska	88	19,0	21,7	21,2	31,6	3,4	13,9	16,3	24,1	24,2	25,0	22,2	12,2	18,3	18,7	24,7		11,1	19,7	15,5
M-Tyska	125	27,1	26,1	30,6	52,6	3,4	25,0	26,8	24,1	33,3	25,0	22,2	14,3	31,7	28,6	27,4		22,2	26,8	29,3
M-Spanska	30	6,5	10,9	8,2	5,3	3,4	2,8	7,2	3,4	6,1	3,1	0,0	6,1	11,7	5,3	8,2		0,0	7,3	1,7
M-Annat språk	81	17,5	17,4	12,9	26,3	20,7	27,8	14,4	24,1	21,2	15,6	27,8	16,3	8,3	19,1	17,8		11,1	18,2	13,8
M-Ej främmande språk	68	14,7	8,7	14,1	5,3	13,8	2,8	19,6	17,2	15,2	18,8	16,7	12,2	11,7	14,9	17,8		33,3	14,7	12,1
M-Ej Eng men annat språk	34	7,4	4,3	2,4	10,5	17,2	16,7	7,2	6,9	9,1	3,1	5,6	10,2	3,3	6,9	11,0		11,1	7,3	6,9
M-End Eng	179	38,7	45,7	40,0	21,1	55,2	44,4	37,3	31,0	30,3	37,5	33,3	53,1	45,0	36,6	32,9		33,3	38,0	44,8
M-Eng o ann	28	6,1	6,5	7,1	5,3	6,9	8,3	4,6	10,3	6,1	3,1	5,6	4,1	5,0	6,9	5,5		0,0	5,8	8,6
M-Eng o Tys	68	14,7	13,0	15,3	26,3	3,4	16,7	16,3	10,3	15,2	12,5	16,7	8,2	16,7	16,8	9,6		11,1	15,2	12,1
M-Eng o Fra	33	7,1	8,7	5,9	5,3	3,4	2,8	7,2	10,3	9,1	12,5	16,7	6,1	3,3	7,3	8,2		0,0	8,1	1,7
M-Eng, Tys o Fra	52	11,3	13,0	15,3	26,3	0,0	8,3	7,8	13,8	15,2	12,5	5,6	6,1	15,0	10,7	15,1		11,1	10,9	13,8
M-Inget/Ej svar	69	14,9	8,7	14,1	5,3	17,2	2,8	19,6	17,2	15,2	18,8	16,7	12,2	11,7	14,9	19,2		33,3	14,9	12,1
M-1 språk	206	44,6	50,0	42,4	31,6	69,0	58,3	41,2	37,9	39,4	40,6	33,3	63,3	48,3	42,0	41,1		33,3	43,8	51,7
M-2 språk	107	23,2	19,6	22,4	26,3	13,8	22,2	24,8	31,0	24,2	21,9	33,3	12,2	20,0	26,0	20,5		22,2	23,3	22,4
M-3 språk	57	12,3	15,2	14,1	31,6	0,0	16,7	9,8	6,9	15,2	12,5	16,7	10,2	13,3	12,6	11,0		11,1	12,4	12,1
M-Minst 4 språk	23	5,0	6,5	7,1	5,3	0,0	0,0	4,6	6,9	6,1	6,3	0,0	2,0	6,7	4,6	8,2		0,0	5,6	1,7
Ej franska	351	76,0	76,1	71,8	68,4	93,1	83,3	79,1	69,0	69,7	65,6	72,2	87,8	71,7	76,7	69,9		77,8	74,9	82,8
Mor ja/Far nej	54	11,7	13,0	9,4	15,8	3,4	8,3	11,1	13,8	15,2	21,9	22,2	12,2	11,7	9,9	15,1		11,1	11,9	10,3
Mor nej/Far ja	23	5,0	2,2	7,1	0,0	3,4	2,8	4,6	6,9	6,1	9,4	5,6	0,0	10,0	4,6	5,5		11,1	5,3	1,7
Båda franska	34	7,4	8,7	11,8	15,8	0,0	5,6	5,2	10,3	9,1	3,1	0,0	0,0	6,7	8,8	9,6		0,0	7,8	

Tabell 133. Studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser efter skoltyp och huvudman.

			Skoltyp									Huvudman				
			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-U-niv-3-4 nivå	Nat-U-niv-2 nivå	Nat-U-niv-1 nivå	Ej uppj.	Kommunal	Deistatlig	Privat, vinstdr.	Privat, vinstdr.
	N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
Engelska	457	98,9	97,9	100,0	100,0	100,0	98,3	91,3	100,0	100,0	100,0	100,0	97,1	99,0	100,0	99,2
Franska	119	25,8	21,3	17,0	26,7	23,1	21,7	17,4	22,4	46,2	47,8	25,0	29,0	19,2	18,2	28,3
Tyska	154	33,3	34,0	48,9	21,7	23,1	34,8	43,5	35,3	19,2	30,4	6,3	24,6	45,2	40,9	31,9
Spanska	77	16,7	21,3	10,6	15,0	7,7	13,9	8,7	17,6	30,8	23,9	18,8	17,4	12,5	9,1	18,7
Annat språk	80	17,3	12,8	10,6	16,7	0,0	20,9	26,1	15,3	23,1	21,7	6,3	20,3	18,3	18,2	16,7
Ej främmande språk	5	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
End Eng	173	37,4	48,9	38,3	46,7	53,8	36,5	30,4	35,3	26,9	23,9	50,0	40,6	33,7	40,9	37,1
Eng o Ann	49	10,6	2,1	2,1	11,7	0,0	13,9	8,7	15,3	15,4	10,9	18,8	11,6	9,6	9,1	10,4
Eng o Tys	78	16,9	14,9	27,7	11,7	23,1	19,1	21,7	16,5	7,7	10,9	6,3	11,6	25,0	18,2	15,5
Eng, Tys o Ann	38	8,2	10,6	14,9	3,3	0,0	7,0	13,0	10,6	3,8	6,5	0,0	4,3	11,5	13,6	8,0
Eng o Fra	44	9,5	4,3	8,5	10,0	15,4	7,0	4,3	10,6	15,4	17,4	18,8	8,7	5,8	9,1	10,8
Eng, Fra o annat språk	37	8,0	8,5	2,1	10,0	7,7	6,1	4,3	3,5	23,1	17,4	6,3	11,6	4,8	0,0	9,2
Eng, Tys, Fra, o an. språk	38	8,2	8,5	6,4	6,7	0,0	8,7	8,7	8,2	7,7	13,0	0,0	8,7	8,7	9,1	8,4
Inget språk	4	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 språk	174	37,7	48,9	38,3	46,7	53,8	37,4	30,4	35,3	26,9	23,9	50,0	40,6	34,6	40,9	37,1
2 språk	166	35,9	21,3	38,3	31,7	38,5	37,4	34,8	41,2	38,5	39,1	37,5	30,4	39,4	36,4	35,9
3 språk	89	19,3	19,1	21,3	13,3	7,7	20,9	17,4	18,8	23,1	23,9	12,5	20,3	21,2	18,2	18,7
Minst 4 språk	29	6,3	8,5	2,1	8,3	0,0	3,5	8,7	4,7	11,5	13,0	0,0	5,8	4,8	4,5	7,6
F-Engelska	354	76,6	61,7	68,1	85,0	76,9	70,4	60,9	83,5	96,2	89,1	81,3	62,3	79,8	86,4	78,1
F-Franska	57	12,3	0,0	6,4	16,7	23,1	6,1	17,4	12,9	30,8	23,9	12,5	2,9	10,6	9,1	15,9
F-Tyska	136	29,4	17,0	25,5	26,7	46,2	21,7	26,1	40,0	38,5	41,3	31,3	17,4	29,8	22,7	33,1
F-Spanska	25	5,4	4,3	2,1	5,0	30,8	3,5	4,3	2,4	19,2	6,5	6,3	7,2	1,9	9,1	6,0
F-Annat språk	77	16,7	12,8	17,0	6,7	38,5	16,5	21,7	17,6	30,8	15,2	6,3	13,0	14,4	22,7	18,7
F-Ej främmande språk	82	17,7	29,8	25,5	13,3	7,7	25,2	26,1	10,6	3,8	4,3	18,8	31,9	14,4	4,5	16,3
F-Ej Eng men annat språk	26	5,6	8,5	6,4	1,7	15,4	4,3	13,0	5,9	0,0	6,5	0,0	5,8	5,8	9,1	5,6
F-End Eng	169	36,6	40,4	34,0	50,0	23,1	39,1	26,1	31,8	26,9	34,8	37,5	36,2	40,4	45,5	34,3
F-Eng o ann	32	6,9	4,3	8,5	5,0	7,7	6,1	4,3	9,4	15,4	4,3	6,3	7,2	4,8	18,2	6,8
F-Eng o Tys	97	21,0	17,0	19,1	13,3	23,1	19,1	17,4	29,4	23,1	26,1	25,0	15,9	24,0	13,6	21,5
F-Eng o Fra	22	4,8	0,0	2,1	3,3	0,0	4,3	4,3	3,5	15,4	13,0	6,3	1,4	4,8	0,0	6,0
F-Eng, Tys o Fra	34	7,4	0,0	4,3	13,3	23,1	1,7	8,7	9,4	15,4	10,9	6,3	1,4	5,8	9,1	9,6
F-Inget/Ej svar	83	18,0	31,9	25,5	13,3	7,7	25,2	26,1	10,6	3,8	4,3	18,8	33,3	14,4	4,5	16,3
F-1 språk	188	40,7	44,7	40,4	51,7	38,5	41,7	34,8	35,3	26,9	41,3	37,5	39,1	45,2	54,5	38,2
F-2 språk	123	26,6	21,3	19,1	20,0	23,1	20,9	26,1	40,0	34,6	34,8	31,3	20,3	28,8	22,7	27,5
F-3 språk	51	11,0	2,1	10,6	11,7	7,7	12,2	8,7	12,9	19,2	10,9	12,5	7,2	11,5	13,6	11,6
F-Minst 4 språk	17	3,7	0,0	4,3	3,3	23,1	0,0	4,3	1,2	15,4	8,7	0,0	0,0	0,0	4,5	6,4
M-Engelska	360	77,9	78,7	70,2	85,0	84,6	67,8	60,9	83,5	96,2	87,0	87,5	73,9	75,0	95,5	78,1
M-Franska	88	19,0	14,9	14,9	18,3	30,8	10,4	26,1	18,8	38,5	32,6	31,3	14,5	16,3	13,6	21,1
M-Tyska	125	27,1	17,0	25,5	31,7	30,8	22,6	39,1	29,4	23,1	34,8	37,5	18,8	28,8	31,8	27,5
M-Spanska	30	6,5	6,4	4,3	11,7	0,0	2,6	8,7	3,5	19,2	10,9	18,8	8,7	1,9	9,1	6,8
M-Annat språk	81	17,5	19,1	14,9	8,3	30,8	16,5	21,7	22,4	23,1	15,2	0,0	20,3	16,3	27,3	17,5
M-Ej främmande språk	68	14,7	10,6	19,1	11,7	15,4	24,3	26,1	8,2	3,8	6,5	12,5	17,4	15,4	0,0	15,1
M-Ej Eng men annat språk	34	7,4	10,6	10,6	3,3	0,0	7,8	13,0	8,2	0,0	6,5	0,0	8,7	9,6	4,5	6,8
M-End Eng	179	38,7	51,1	42,6	45,0	23,1	35,7	8,7	42,4	38,5	34,8	37,5	37,7	38,5	45,5	38,6
M-Eng o ann	28	6,1	4,3	0,0	5,0	23,1	6,1	4,3	7,1	15,4	4,3	0,0	8,7	5,8	18,2	4,8
M-Eng o Tys	68	14,7	8,5	12,8	16,7	7,7	16,5	26,1	15,3	3,8	17,4	18,8	13,0	16,3	18,2	13,9
M-Eng o Fra	33	7,1	6,4	4,3	3,3	7,7	5,2	8,7	5,9	19,2	15,2	12,5	8,7	3,8	0,0	8,4
M-Eng, Tys o Fra	52	11,3	8,5	10,6	15,0	23,1	4,3	13,0	12,9	19,2	15,2	18,8	5,8	10,6	13,6	12,4
M-Inget/Ej svar	69	14,9	10,6	19,1	11,7	15,4	24,3	30,4	8,2	3,8	6,5	12,5	17,4	15,4	0,0	15,5
M-1 språk	206	44,6	61,7	51,1	48,3	23,1	41,7	17,4	47,1	42,3	39,1	37,5	46,4	47,1	45,5	43,4
M-2 språk	107	23,2	12,8	12,8	20,0	30,8	27,0	30,4	27,1	23,1	26,1	18,8	24,6	24,0	36,4	21,5
M-3 språk	57	12,3	10,6	12,8	13,3	23,1	4,3	13,0	12,9	19,2	23,9	25,0	7,2	10,6	9,1	13,9
M-Minst 4 språk	23	5,0	4,3	4,3	6,7	7,7	2,6	8,7	4,7	11,5	4,3	6,3	4,3	2,9	9,1	5,6
Ej franska	351	76,0	85,1	85,1	71,7	69,2	86,1	69,6	75,3	53,8	56,5	62,5	84,1	80,8	81,8	72,1
Mor ja/Far nej	54	11,7	14,9	8,5	11,7	7,7	7,8	13,0	11,8	15,4	19,6	25,0	13,0	8,7	9,1	12,0
Mor nej/Far ja	23	5,0	0,0	0,0	10,0	0,0	3,5	4,3	5,9	7,7	10,9	6,3	1,4	2,9	4,5	6,8
Båda franska	34	7,4	0,0	6,4	6,7	23,1	2,6	13,0	7,1	23,1	13,0	6,3	1,4	7,7	4,5	9,2
Ej engelska	66	14,3	17,0	19,1	8,3	7,7	20,9	34,8	9,4	3,8	4,3	12,5	20,3	13,5	0,0	14,3
Mor ja/Far nej	42	9,1	21,3	12,8	6,7	15,4	8,7	4,3	7,1	0,0	6,5	6,3	17,4	6,7	13,6	7,6
Mor nej/Far ja	36	7,8	4,3	10,6	6,7	7,7	11,3	4,3	7,1	0,0	8,7	0,0	5,8	11,5	4,5	7,6
Båda engelska	318	68,8	57,4	57,4	78,3	69,2	59,1	56,5	76,5	96,2	80,4	81,3	56,5	68,3	81,8	70,5
Ej tyska	272	58,9	72,3	63,8	58,3	46,2	64,3	56,5	49,4	57,7	50,0	56,3	66,7	58,7	63,6	56,6
Mor ja/Far nej	54	11,7	10,6	10,6	15,0	7,7	13,9	17,4	10,6	3,8	8,7	12,5	15,9	11,5	13,6	10,4
Mor nej/Far ja	65	14,1	10,6	10,6	10,0	23,1	13,0	4,3	21,2	19,2	15,2	6,3	14,5	12,5	4,5	15,9
Båda tyska	71	15,4	6,4	14,9	16,7	23,1	8,7	21,7	18,8	19,2	26,1	25,0	2,9	17,3	18,2	17,1
Ej annat språk	361	78,1	76,6	80,9	86,7	61,5	79,1	78,3	74,1	65,4	82,6	93,8	78,3	79,8	72,7	76,9
Mor ja/Far nej	28	6,1	10,6	2,1	6,7	15,4	4,3	4,3	8,2	3,8	4,3	0,0	8,7	5,8	4,5	6,0
Mor nej/Far ja	25	5,4	4,3	4,3	5,0	7,7	5,2	4,3	4,7	15,4	4,3	6,3	2,9	3,8	0,0	7,2
Båda annat språk	48	10,4	8,5	12,8	1,7	15,4	11,3	13,0	12,9	15,4	8,7	0,0	10,1	10,6	22,7	10,0

Tabell 134. Resor med eller utan familjen efter utbildning, nivå och utbyte.

			Studiernas inriktning										Nivå				Utbyte		
			HK-hum-al	HK-konst/med/ides	N-natvet	M-med/PL-ped	M-sjuk/T-teknik	N-data/S-flek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free-movers	Utbildes-studier
N	%		46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58
Resor med familjen																			
Västeur.-Aldrig/1 gång	125	27,1	17,4	27,1	42,1	34,5	27,8	27,5	20,7	36,4	18,8	27,8	34,7	25,0	26,0	27,4	44,4	25,6	34,5
Västeur.-2-5 ggr	139	30,1	32,6	35,3	36,8	37,9	38,9	28,1	17,2	12,1	31,3	27,8	30,6	35,0	28,2	32,9	22,2	29,9	32,8
Västeur.-Min 6ggr	198	42,9	50,0	37,6	21,1	27,6	33,3	44,4	62,1	51,5	50,0	44,4	34,7	40,0	45,8	39,7	33,3	44,6	32,8
Östeur.-Aldrig	337	72,9	71,7	78,8	84,2	72,4	80,6	72,5	58,6	75,8	56,3	66,7	79,6	75,0	71,0	75,3	77,8	71,4	82,8
Östeur.-1 gång	46	10,0	6,5	10,6	10,5	17,2	2,8	8,5	13,8	9,1	18,8	5,6	4,1	16,7	8,4	15,1	0,0	10,4	8,6
Östeur.-Min 2ggr	79	17,1	21,7	10,6	5,3	10,3	16,7	19,0	27,6	15,2	25,0	27,8	16,3	8,3	20,6	9,6	22,2	18,2	8,6
Nordam.-Aldrig	287	62,1	58,7	69,4	84,2	69,0	52,8	57,5	58,6	63,6	62,5	55,6	67,3	68,3	58,8	67,1	66,7	60,0	75,9
Nordam.-1 gång	76	16,5	19,6	12,9	0,0	13,8	13,9	20,9	17,2	24,2	6,3	38,9	18,4	15,0	17,6	6,8	0,0	17,7	10,3
Nordam.-Min 2ggr	99	21,4	21,7	17,6	15,8	17,2	33,3	21,6	24,1	12,1	31,3	5,6	14,3	16,7	23,7	26,0	33,3	22,3	13,8
Afrika-Aldrig	392	84,8	93,5	85,9	78,9	86,2	86,1	81,7	93,1	90,9	71,9	83,3	91,8	88,3	84,0	80,8	66,7	84,6	89,7
Afrika-1 gång	48	10,4	2,2	10,6	10,5	10,3	8,3	13,1	3,4	9,1	18,8	11,1	6,1	10,0	9,9	15,1	22,2	10,6	6,9
Afrika-Min 2ggr	22	4,8	4,3	3,5	10,5	3,4	5,6	5,2	3,4	0,0	9,4	5,6	2,0	1,7	6,1	4,1	11,1	4,8	3,4
Asien-Aldrig	402	87,0	82,6	90,6	78,9	96,6	80,6	88,2	86,2	84,8	84,4	72,2	100,0	88,3	85,5	86,3	66,7	88,6	79,3
Asien-1 gång	31	6,7	6,5	7,1	15,8	3,4	16,7	5,2	3,4	3,0	6,3	16,7	0,0	10,0	6,5	6,8	11,1	5,3	15,5
Asien-Min 2ggr	29	6,3	10,9	2,4	5,3	0,0	2,8	6,5	10,3	12,1	9,4	11,1	0,0	1,7	8,0	6,8	22,2	6,1	5,2
Syd.-Aldrig	428	92,6	95,7	88,2	100,0	96,6	91,7	92,2	96,6	90,9	93,8	88,9	100,0	91,7	92,7	89,0	66,7	92,4	98,3
Syd.-Min 1 gång	34	7,4	4,3	11,8	0,0	3,4	8,3	7,8	3,4	9,1	6,3	11,1	0,0	8,3	7,3	11,0	33,3	7,6	1,7
Australien-Aldrig	393	85,1	84,8	90,6	78,9	82,8	86,1	83,0	93,1	78,8	84,4	77,8	73,5	90,0	85,9	87,7	66,7	86,6	77,6
Australien-Min 1 gång	7	1,5	2,2	0,0	0,0	0,0	2,8	2,6	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	0,0	1,9	2,7	11,1	1,3	1,7
Ej rest med familjen	62	13,4	13,0	9,4	21,1	17,2	11,1	14,4	6,9	21,2	12,5	22,2	26,5	10,0	12,2	9,6	22,2	12,2	20,7
1 omr	139	30,1	32,6	34,1	31,6	27,6	33,3	28,8	20,7	36,4	21,9	22,2	22,4	33,3	28,6	39,7	33,3	29,4	34,5
2 omr	142	30,7	26,1	35,3	31,6	44,8	27,8	27,5	44,8	21,2	28,1	11,1	42,9	31,7	30,2	28,8	11,1	31,9	25,9
3 omr	76	16,5	17,4	15,3	15,8	10,3	8,3	20,3	24,1	6,1	18,8	22,2	6,1	20,0	19,1	9,6	0,0	17,0	15,5
4 omr	31	6,7	8,7	5,9	0,0	0,0	19,4	4,6	3,4	9,1	12,5	16,7	2,0	5,0	6,9	8,2	11,1	7,1	3,4
5-6 omr	12	2,6	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4,6	0,0	6,1	6,3	5,6	0,0	0,0	3,1	4,1	22,2	2,5	0,0
Resor utan familjen																			
Västeur.-Aldrig/1 gång	104	22,5	8,7	21,2	57,9	37,9	19,4	20,9	13,8	39,4	12,5	22,2	24,5	23,3	23,3	17,8	22,2	23,5	15,5
Västeur.-2-5 ggr	202	43,7	60,9	50,6	26,3	44,8	55,6	34,0	62,1	27,3	43,8	50,0	55,1	48,3	41,6	38,4	33,3	42,8	51,7
Västeur.-Min 6ggr	156	33,8	30,4	28,2	15,8	17,2	25,0	45,1	24,1	33,3	43,8	27,8	20,4	28,3	35,1	43,8	44,4	33,7	32,8
Östeur.-Aldrig	314	68,0	71,7	67,1	68,4	75,9	72,2	65,4	72,4	72,7	56,3	72,2	71,4	66,7	71,4	53,4	66,7	67,6	70,7
Östeur.-1 gång	66	14,3	13,0	15,3	15,8	10,3	16,7	16,3	6,9	6,1	18,8	11,1	14,3	13,3	11,5	26,0	0,0	14,2	17,2
Östeur.-Min 2ggr	82	17,7	15,2	17,6	15,8	13,8	11,1	18,3	20,7	21,2	25,0	16,7	14,3	20,0	17,2	20,5	33,3	18,2	12,1
Nordam.-Aldrig	189	40,9	43,5	47,1	52,6	37,9	44,4	34,6	48,3	36,4	40,6	38,9	40,8	50,0	40,1	37,0	33,3	39,5	51,7
Nordam.-1 gång	82	17,7	8,7	16,5	26,3	24,1	19,4	20,9	10,3	18,2	12,5	22,2	18,4	15,0	18,7	15,1	11,1	17,0	24,1
Nordam.-Min 2ggr	191	41,3	47,8	36,5	21,1	37,9	36,1	44,4	41,4	45,5	46,9	38,9	40,8	35,0	41,2	47,9	55,6	43,5	24,1
Afrika-Aldrig	409	88,5	91,3	87,1	84,2	93,1	91,7	85,0	100,0	90,9	87,5	88,9	98,0	86,7	88,5	83,6	77,8	89,1	86,2
Afrika-1 gång	37	8,0	6,5	10,6	15,8	0,0	5,6	9,8	0,0	9,1	6,3	11,1	2,0	10,0	6,9	13,7	0,0	7,6	12,1
Afrika-Min 2ggr	16	3,5	2,2	2,4	0,0	6,9	2,8	5,2	0,0	0,0	6,3	0,0	0,0	3,3	4,6	2,7	22,2	3,3	1,7
Asien-Aldrig	394	85,3	87,0	85,9	78,9	86,2	77,8	87,6	86,2	87,9	78,1	72,2	98,0	88,3	85,5	76,7	88,9	85,3	84,5
Asien-1 gång	42	9,1	4,3	8,2	21,1	13,8	13,9	7,2	3,4	12,1	12,5	5,6	2,0	10,0	9,9	11,0	11,1	8,6	12,1
Asien-Min 2ggr	26	5,6	8,7	5,9	0,0	0,0	8,3	5,2	10,3	0,0	9,4	22,2	0,0	1,7	4,6	12,3	0,0	6,1	3,4
Syd.-Aldrig	386	83,5	80,4	81,2	84,2	79,3	88,9	86,3	89,7	81,8	75,0	72,2	85,7	83,3	86,6	74,0	77,8	83,3	86,2
Syd.-Min 1 gång	76	16,5	19,6	18,8	15,8	20,7	11,1	13,7	10,3	18,2	25,0	27,8	14,3	16,7	13,4	26,0	22,2	16,7	13,8
Australien-Aldrig	438	94,8	97,8	91,8	100,0	100,0	97,2	92,2	100,0	93,9	96,9	88,9	100,0	93,3	95,0	93,2	100,0	94,4	96,6
Australien-Min 1 gång	24	5,2	2,2	8,2	0,0	0,0	2,8	7,8	0,0	6,1	3,1	11,1	0,0	6,7	5,0	6,8	0,0	5,6	3,4
Ej rest utan familjen	20	4,3	2,2	2,4	21,1	6,9	2,8	4,6	0,0	9,1	0,0	5,6	2,0	1,7	5,3	4,1	0,0	4,8	1,7
1 omr	114	24,7	28,3	35,3	10,5	27,6	25,0	17,6	34,5	27,3	18,8	27,8	30,6	33,3	24,8	12,3	33,3	24,6	24,1
2 omr	153	33,1	37,0	25,9	26,3	24,1	36,1	37,9	41,4	24,2	34,4	22,2	40,8	33,3	34,0	27,4	22,2	32,2	41,4
3 omr	106	22,9	17,4	17,6	31,6	27,6	30,6	22,9	20,7	24,2	28,1	16,7	20,4	13,3	23,7	31,5	33,3	23,0	20,7
4 omr	44	9,5	8,7	9,4	5,3	13,8	2,8	12,4	3,4	9,1	9,4	16,7	6,1	11,7	7,6	15,1	0,0	9,6	10,3
5-7 omr	25	5,4	6,5	9,4	5,3	0,0	2,8	4,6	0,0	6,1	9,4	11,1	0,0	6,7	4,6	9,6	11,1	5,8	1,7
Språkresor																			
Sp-res-Frankrike-ja	56	12,1	15,2	14,1	10,5	3,4	11,1	9,2	6,9	15,2	28,1	5,6	4,1	15,0	11,5	19,2	33,3	11,6	12,1
Sp-res-Anglosax-ja	141	30,5	30,4	31,8	31,6	20,7	22,2	31,4	24,1	36,4	40,6	33,3	30,6	31,7	27,9	38,4	11,1	29,6	39,7
Sp-res-Tyskland-ja	23	5,0	4,3	7,1	0,0	3,4	2,8	5,9	3,4	0,0	9,4	11,1	2,0	6,7	2,7	12,3	11,1	5,1	3,4
Sp-res-Öv länder-ja	24	5,2	2,2	7,1	0,0	0,0	2,8	7,2	6,9	3,0	6,3	5,6	4,1	8,3	5,0	4,1	11,1	5,3	3,4
Sp-res-Ej svar	11	2,4	2,2	0,0	0,0	0,0	2,8	2,6	3,4	12,1	0,0	0,0	4,1	0,0	3,1	1,4	0,0	2,8	0,0
Sp-res-Ej språkresa	254	55,0	52,2	54,1	57,9	72,4	63,9	55,6	62,1	33,3	46,9	55,6	59,2	51,7	57,3	46,6	55,6	55,9	48,3
Sp-res-1 omr	155	33,5	39,1	32,9	42,1	27,6	27,8	32,0	27,6	54,5	25,0	33,3	32,7	36,7	32,8	34,2	22,2	32,2	44,8
Sp-res-Min 2 omr	42	9,1	6,5	12,9	0,0	0,0	5,6	9,8	6,9	0,0	28,1	11,1	4,1	11,7	6,9	17,8	22,2	9,1	6,9

Tabell 135. Resor med eller utan familjen efter skoltyp och huvudman.

			Skoltyp								Huvudman				
			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	NatUniv-3-4 nivå	NatUniv-2 nivå	NatUniv-1 nivå	Ej uppg.	Kommunal	Deiatalig	Privat vinstdr.
	N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22
Resor med familjen															
Västeur.-Aldrig/1 gång	125	27,1	34,0	23,4	25,0	46,2	33,9	30,4	20,0	11,5	23,9	37,5	33,3	24,0	50,0
Västeur.-2-5 ggr	139	30,1	29,8	25,5	35,0	23,1	27,0	26,1	32,9	38,5	30,4	25,0	24,6	25,0	31,8
Västeur.-Min 6ggr	198	42,9	36,2	51,1	40,0	30,8	39,1	43,5	47,1	50,0	45,7	37,5	42,0	51,0	18,2
Östeur.-Aldrig	337	72,9	83,0	66,0	75,0	69,2	74,8	69,6	71,8	61,5	73,9	75,0	78,3	76,0	68,2
Östeur.-1 gång	46	10,0	4,3	6,4	16,7	0,0	8,7	8,7	10,6	15,4	13,0	18,8	8,7	9,6	9,1
Östeur.-Min 2ggr	79	17,1	12,8	27,7	8,3	30,8	16,5	21,7	17,6	23,1	13,0	6,3	13,0	14,4	22,7
Nordam.-Aldrig	287	62,1	68,1	48,9	68,3	53,8	67,0	56,5	68,2	38,5	56,5	75,0	72,5	60,6	59,1
Nordam.-1 gång	76	16,5	17,0	29,8	15,0	23,1	15,7	21,7	10,6	15,4	13,0	6,3	11,6	15,4	27,3
Nordam.-Min 2ggr	99	21,4	14,9	21,3	16,7	23,1	17,4	21,7	21,2	46,2	30,4	18,8	15,9	24,0	13,6
Afrika-Aldrig	392	84,8	91,5	76,6	88,3	84,6	88,7	82,6	85,9	80,8	73,9	100,0	89,9	88,5	86,4
Afrika-1 gång	48	10,4	6,4	23,4	10,0	0,0	7,8	8,7	8,2	7,7	17,4	0,0	7,2	8,7	9,1
Afrika-Min 2ggr	22	4,8	2,1	0,0	1,7	15,4	3,5	8,7	5,9	11,5	8,7	0,0	2,9	2,9	4,5
Asien-Aldrig	402	87,0	100,0	85,1	88,3	100,0	91,3	95,7	83,5	80,8	65,2	87,5	97,1	86,5	100,0
Asien-1 gång	31	6,7	0,0	8,5	10,0	0,0	2,6	0,0	7,1	3,8	23,9	12,5	0,0	6,7	0,0
Asien-Min 2ggr	29	6,3	0,0	6,4	1,7	0,0	6,1	4,3	9,4	15,4	10,9	0,0	2,9	6,7	0,0
Sydam.-Aldrig	428	92,6	100,0	89,4	91,7	76,9	95,7	91,3	94,1	84,6	89,1	100,0	94,2	95,2	90,9
Sydam.-Min 1 gång	34	7,4	0,0	10,6	8,3	23,1	4,3	8,7	5,9	15,4	10,9	0,0	5,8	4,8	9,1
Australien-Aldrig	393	85,1	74,5	89,4	90,0	84,6	81,7	87,0	84,7	88,5	91,3	75,0	73,9	85,6	90,9
Australien-Min 1 gång	7	1,5	0,0	2,1	0,0	0,0	0,0	4,3	2,4	3,8	4,3	0,0	0,0	1,9	0,0
Ej rest med familjen	62	13,4	25,5	8,5	10,0	15,4	18,3	8,7	12,9	7,7	4,3	25,0	26,1	12,5	9,1
1 omr	139	30,1	25,5	25,5	33,3	30,8	34,8	30,4	30,6	15,4	30,4	31,3	24,6	31,7	31,8
2 omr	142	30,7	42,6	27,7	31,7	23,1	27,0	39,1	32,9	26,9	26,1	25,0	37,7	34,6	40,9
3 omr	76	16,5	4,3	25,5	20,0	15,4	13,9	13,0	16,5	23,1	19,6	18,8	7,2	13,5	13,6
4 omr	31	6,7	2,1	4,3	5,0	15,4	5,2	4,3	3,5	23,1	15,2	0,0	2,9	5,8	4,5
5-6 omr	12	2,6	0,0	8,5	0,0	0,0	0,9	4,3	3,5	3,8	4,3	0,0	1,4	1,9	0,0
Resor utan familjen															
Västeur.-Aldrig/1 gång	104	22,5	27,7	19,1	23,3	23,1	21,7	26,1	28,2	11,5	15,2	12,5	26,1	27,9	13,6
Västeur.-2-5 ggr	202	43,7	53,2	36,2	48,3	53,8	49,6	30,4	37,6	42,3	37,0	62,5	43,5	43,3	59,1
Västeur.-Min 6ggr	156	33,8	19,1	44,7	28,3	23,1	28,7	43,5	34,1	46,2	47,8	25,0	30,4	28,8	27,3
Östeur.-Aldrig	314	68,0	72,3	63,8	66,7	76,9	73,9	56,5	65,9	76,9	56,5	43,8	68,1	75,0	72,7
Östeur.-1 gång	66	14,3	12,8	14,9	13,3	15,4	10,4	21,7	17,6	11,5	17,4	37,5	10,1	12,5	13,6
Östeur.-Min 2ggr	82	17,7	14,9	21,3	20,0	7,7	15,7	21,7	16,5	11,5	26,1	18,8	21,7	12,5	13,6
Nordam.-Aldrig	189	40,9	38,3	42,6	50,0	53,8	43,5	26,1	41,2	26,9	34,8	62,5	33,3	43,3	40,9
Nordam.-1 gång	82	17,7	17,0	19,1	15,0	23,1	14,8	13,0	21,2	34,6	13,0	18,8	14,5	16,3	13,6
Nordam.-Min 2ggr	191	41,3	44,7	38,3	35,0	23,1	41,7	60,9	37,6	38,5	52,2	18,8	52,2	40,4	45,5
Afrika-Aldrig	409	88,5	97,9	80,9	86,7	100,0	90,4	87,0	88,2	80,8	87,0	93,8	92,8	90,4	77,3
Afrika-1 gång	37	8,0	2,1	14,9	10,0	0,0	6,1	0,0	10,6	11,5	8,7	6,3	4,3	6,7	18,2
Afrika-Min 2ggr	16	3,5	0,0	4,3	3,3	0,0	3,5	13,0	1,2	7,7	4,3	0,0	2,9	2,9	4,5
Asien-Aldrig	394	85,3	97,9	93,6	88,3	92,3	85,2	87,0	83,5	80,8	63,0	93,8	88,4	86,5	90,9
Asien-1 gång	42	9,1	2,1	2,1	10,0	0,0	12,2	8,7	8,2	11,5	17,4	6,3	8,7	9,6	4,5
Asien-Min 2ggr	26	5,6	0,0	4,3	1,7	7,7	2,6	4,3	8,2	7,7	19,6	0,0	2,9	3,8	4,5
Sydam.-Aldrig	386	83,5	89,4	85,1	83,3	92,3	87,0	60,9	87,1	84,6	69,6	93,8	87,0	87,5	72,7
Sydam.-Min 1 gång	76	16,5	10,6	14,9	16,7	7,7	13,0	39,1	12,9	15,4	30,4	6,3	13,0	12,5	27,3
Australien-Aldrig	438	94,8	100,0	89,4	93,3	92,3	97,4	95,7	95,3	92,3	91,3	93,8	98,6	94,2	95,5
Australien-Min 1 gång	24	5,2	0,0	10,6	6,7	7,7	2,6	4,3	4,7	7,7	8,7	6,3	1,4	5,8	4,5
Ej rest utan familjen	20	4,3	2,1	0,0	1,7	7,7	6,1	8,7	7,1	0,0	4,3	0,0	4,3	4,8	0,0
1 omr	114	24,7	34,0	21,3	33,3	53,8	25,2	13,0	21,2	11,5	17,4	31,3	24,6	28,8	31,8
2 omr	153	33,1	38,3	38,3	33,3	15,4	33,0	17,4	40,0	42,3	17,4	43,8	33,3	37,5	18,2
3 omr	106	22,9	19,1	27,7	13,3	15,4	27,0	30,4	15,3	38,5	28,3	12,5	27,5	16,3	36,4
4 omr	44	9,5	6,4	10,6	11,7	0,0	5,2	21,7	10,6	3,8	17,4	6,3	5,8	7,7	9,1
5-7 omr	25	5,4	0,0	2,1	6,7	7,7	3,5	8,7	5,9	3,8	15,2	6,3	4,3	4,8	4,5
Språkresor															
Sp-res-Frankrike-ja	56	12,1	2,1	10,6	15,0	7,7	8,7	13,0	7,1	26,9	30,4	18,8	8,7	7,7	4,5
Sp-res-Anglosax-ja	141	30,5	27,7	34,0	31,7	38,5	23,5	17,4	38,8	26,9	37,0	18,8	21,7	27,9	27,3
Sp-res-Tyskland-ja	23	5,0	2,1	4,3	6,7	7,7	2,6	0,0	4,7	3,8	15,2	0,0	1,4	2,9	13,6
Sp-res-Öv länder-ja	24	5,2	4,3	6,4	8,3	7,7	3,5	4,3	4,7	3,8	6,5	0,0	7,2	3,8	4,5
Sp-res-Ej svar	11	2,4	4,3	2,1	0,0	0,0	4,3	0,0	3,5	0,0	0,0	0,0	5,8	4,8	0,0
Sp-res-Ej språkresa	254	55,0	61,7	53,2	51,7	53,8	62,6	73,9	48,2	50,0	41,3	62,5	59,4	57,7	63,6
Sp-res-1 omr	155	33,5	31,9	34,0	36,7	30,8	28,7	17,4	41,2	38,5	34,8	37,5	30,4	32,7	27,3
Sp-res-min 2 omr	42	9,1	2,1	10,6	11,7	15,4	4,3	8,7	7,1	11,5	23,9	0,0	4,3	4,8	9,1

Tabell 136. Specifik multipel korrespondensanalys, modifierade egenvärden, axel 1-18.

Axel	Egenvärde	Modifierat egenvärde	Andel (mod. egenvärde)	Kumulerad andel	Differens mellan närliggande axlar
1	0,235711	0,462827	46,3		
2	0,173162	0,180756	18,1	64,4	28,2
3	0,140937	0,086256	8,6	73,0	9,5
4	0,13679	0,076606	7,7	80,6	1,0
5	0,121425	0,045838	4,6	85,2	3,1
6	0,11302	0,032332	3,2	88,5	1,4
7	0,11014	0,028245	2,8	91,3	0,4
8	0,106682	0,023703	2,4	93,7	0,5
9	0,102515	0,018757	1,9	95,5	0,5
10	0,097426	0,013502	1,4	96,9	0,5
11	0,09392	0,010383	1,0	97,9	0,3
12	0,091337	0,008346	0,8	98,8	0,2
13	0,087201	0,005548	0,6	99,3	0,3
14	0,083841	0,003694	0,4	99,7	0,2
15	0,07991	0,002002	0,2	99,9	0,2
16	0,077032	0,001089	0,1	100,0	0,1
17	0,071194	0,000084	0,0	100,0	0,1
18	0,070278	0,00003	0,0	100,0	0,0
	1,851049	0,999884	100,0		

Tabell 137. Frågor, variabler samt aktiva och passiva modaliteter.

I Frågor och variabler rörande föräldrarna							
Fråga	Svar	N	%	Variabel	Modalitet	N	%
1 Vilken är din fars respektive mors högsta utbildning?	a) ej svar/vet ej	25	5,4	1. Familjens högsta utbildningsnivå	Ej svar (1a)	25	5,4
	b) folkskola eller grundskola	29	6,3		Grundskola (1b,1c)	99	21,4
	c) realskola, fackskola, yrkesskola eller 2-årigt gymnasium	70	15,2				
	d) 3- eller 4-årigt gymnasium	42	9,1				
	e) kortare högskoleutbildning (mindre än 3 år)	88	19,0		Kortare högskoleutb. (1d,1e)	130	28,1
	f) längre högskoleutbildning (3 år eller mer)	208	45,0		Längre högskoleutb. (1f)	208	45,0
3 Har någon av dina föräldrar arbetat och/eller studerat utomlands?	a) inget svar	3	0,6	2. Föräldrar studerat utomlands	Ej studerat utomlands (ej fs+ms)	345	74,7
	b) nej	11	2,4		En studerat utomlands (fs/ms)	69	14,9
	c) vet inte	236	51,1		Båda studerat utomlands (fs+ms)	48	10,4
	d) ja, minst ett år	43	9,3	3. Föräldrar arbetat utomlands	Ej arbetat utomlands (ej fa+ma)	275	59,5
	e) ja, mindre än ett år	32	6,9		En arbetat utomlands (fa+ma)	108	23,4
	f) ja, men jag vet inte hur länge	137	29,7		Båda arbetat utomlands (fa+ma)	79	17,1
3X I så fall i vilka länder/områden?	fs) ja	79	17,1				
	fa) ja	160	34,6				
	ms) ja	86	18,6				
	ma) ja	106	22,9				
4 Vilka främmande språk talar och läser du själv och dina föräldrar utan större besvär?	fa) far: inget	82	17,7	4. Föräldrar främmande språk	Ej främmande språk	46	10,0
	fb) far: engelska	354	76,6		Endast engelska	142	30,7
	fc) far: tyska	136	29,4		Andra språk	52	11,3
	fd) far: franska	57	12,3		Tyska	111	24,0
	fe) far: spanska	25	5,4		Franska	111	24,0
	ff) far: annat	77	16,7				
	ma) mor: inget	69	14,9				
	mb) mor: engelska	360	77,9				
	mc) mor: tyska	125	27,1				
	md) mor: franska	88	19,0				
	me) mor: spanska	30	6,5				
	mf) mor: annat	81	17,5				
5 Har du och/eller dina föräldrar invandrat till Sverige?	a) far: ja	58	12,6	5. Föräldrar invandrat	Ej invandrat (ej 5a+5b)	371	80,3
	b) mor: ja	69	14,9		Någon invandrat (5a/5b)	91	19,7

II Frågor och variabler rörande studenterna								
Fråga	Svar	N	%	Variabel	Modalitet	N	%	
6 Vilken gymnasie- utbildning läste du?	a) Ej svar	8	1,7	6. Gymnasieutbildning	Gym-utb-Ej svar (6a-6b,6z)	10	2,2	
	b) Ingen gymn.utb.	1	0,2		Övriga (6j,6x,6y)	17	3,7	
	c) BF	10	2,2		Yrkesförberedande utb. (6c-6i,6k-6p)	72	15,6	
	d) BP	5	1,1					
	e) EL	2	0,4					
	f) ES	10	2,2					
	g) HK/HP	8	1,7					
	h) HR	2	0,4					
	i) HV	1	0,2					
	j) IB	11	2,4					
	k) VE/IP	1	0,2					
	l) KO	1	0,2					
	m) LP	2	0,4					
	n) MP	6	1,3					
	o) OP	15	3,2					
	p) SO	9	1,9					
	q) NVE	2	0,4		SPEK/E (6u)	116	25,1	
	r) NVNA/N	64	13,9		SPHU/H (6v)	97	21,0	
	s) NVTE/T	40	8,7		SPSA/S (6w)	44	9,5	
	t) SPE	2	0,4		NVNA/N (6q,6r)	40	8,7	
	u) SPEK/E	116	25,1		NVTE/T (6s)	66	14,3	
	v) SPHU/H	42	9,1					
	w) SPSA/S	97	21,0					
	x) Utländskt gymn.	4	0,9					
	y) Waldorfskola	2	0,4					
	z) Folkhögskola	1	0,2					
7 Vilket medelvärde hade du på ditt slutbetyg i gymnasiet?				7. Gymnasiebetyg	Ej svar	31	6,7	
					Utländskt betyg	24	5,2	
					0-3,2	92	19,9	
					3,3-3,7	119	25,8	
					3,8-4,2	114	24,7	
8 Har du läst utomlands på universitets- eller högskolenivå tidigare än vårterminen 2000?				8. Högre studier utomlands	4,3-5,0	82	17,7	
					Ej svar	7	1,5	
					Ej studier utomlands	148	32,0	
					1-4 terminer utomlands	188	40,7	
					Minst 5 terminer utomlands	119	25,8	
9 Har du tidigare läst på universitet eller högskola i Sverige?				9. Högre studier i Sverige	Ej svar	4	0,9	
					Ej studier i Sverige	293	63,4	
					1-6 terminer i Sverige	107	23,2	
					Minst 7 terminer i Sverige	58	12,6	
10 Har du förvärvat arbetat eller praktiserat utomlands tidigare?	Ja, specificera land			10. Arbetat utomlands	Ej svar	10	2,2	
					Ej arbetat utomlands	281	60,8	
					Arbetat i andra länder	71	15,4	
					Arbetat i USA	100	21,6	
11 Har du läst språkkurser utomlands?	Ja, specificera land			11. Språkresa	Ej svar	11	2,4	
					Nej	254	55,0	
					Andra länder	56	12,1	
					Anglosaxiska länder	141	30,5	

Tabell 138. Kön, ålder, uppväxtort, civilstånd, religiös hållning, fars, mors och hushållets yrke, klass, och klassfraktion som strukturerande variabler, koordinater i rummet av modaliteter, axel 1-4 .

		N	Axel 1	Axel 2	Axel 3	Axel 4
Kön	Män	141	0,12	-0,01	-0,20	-0,19
	Kvinnor	321	-0,05	0,00	0,09	0,08
	Största avstånd		0,17	0,02	0,29	0,27
Ålder	-22 år	105	0,28	-0,18	0,07	-0,03
	23-24 år	132	-0,09	-0,03	0,05	-0,01
	25-26 år	98	-0,04	-0,07	-0,09	0,15
	27 år och däröver	127	-0,10	0,23	-0,04	-0,08
	Största avstånd		0,38	0,41	0,16	0,24
Uppväxtort	Utomlands/Inget svar	18	0,87	-0,24	0,22	-0,03
	Stockholm	137	0,44	0,06	0,03	-0,09
	Göteborg/Malmö	79	-0,01	-0,30	-0,11	0,23
	Annan stad	117	-0,20	0,12	-0,04	-0,10
	Mindre samh/landsbygd	111	-0,47	0,05	0,04	0,06
	Största avstånd		0,91	0,43	0,15	0,33
Civilstånd	Ej gift/sammanboende	357	0,01	0,01	-0,01	-0,04
	Gift/sammanboende	105	-0,03	-0,02	0,04	0,14
	Största avstånd		0,04	0,03	0,05	0,18
Religiöst samfund	Ej religiös	412	-0,05	0,01	0,03	0,03
	Svenska kyrkan	25	0,21	0,21	-0,11	-0,13
	Annat samfund	25	0,54	-0,33	-0,31	-0,30
	Största avstånd		0,59	0,54	0,33	0,33
Fars yrke	Tekniker	46	-0,06	-0,04	-0,31	-0,12
	Civilingenjör	42	0,55	0,49	-0,02	0,03
	Läkare	20	1,02	0,48	0,01	-0,02
	Högre lärare	17	0,31	0,45	0,01	0,15
	Företagsledare	55	0,23	0,27	-0,02	0,39
	Högre tjänstemän	73	0,20	0,12	0,01	0,11
	Klasslärare	19	-0,04	0,18	0,14	0,28
	Tj.män på mellannivå	21	0,27	-0,16	0,13	-0,32
	Konstproducenter	33	-0,60	0,08	-0,16	0,04
	Småföretagare	46	-0,29	-0,54	-0,12	-0,04
	Högre arbetarklass	41	-0,50	-0,15	0,27	-0,11
	Lägre arbetarklass	39	-0,47	-0,55	0,22	-0,49
	Ej svar	10	-0,64	-0,97	0,11	-0,14
	Största avstånd		1,63	1,04	0,58	0,88
Mors yrke	Civ.ing./Tekniker	12	0,01	0,39	-0,48	-0,78
	Högre lärare/Läkare	29	0,71	0,37	0,06	-0,01
	Högre tjänstemän	45	0,37	0,05	0,30	0,14
	Sjuksköterska	45	-0,10	0,33	-0,11	0,05
	Klasslärare	74	0,04	0,48	-0,17	-0,15
	Konstproducenter	23	0,89	0,05	0,53	-0,20
	Tj.män på mellannivå	63	-0,15	0,20	-0,06	0,24
	Kontorsanställda	74	-0,30	-0,39	-0,07	0,17
	Arbetare	27	-0,43	-0,67	0,17	-0,07
	Sjukvårdsbiträden	41	-0,42	-0,51	0,08	-0,12
	Övriga	21	0,27	-0,43	-0,07	-0,21
	Ej svar	8	-0,21	-0,62	-0,14	-0,05
	Största avstånd		1,32	1,15	0,77	1,03
Hushållet – yrke	Civilingenjörer	43	0,53	0,47	0,00	0,03
	Läkare	21	0,98	0,49	0,01	-0,01
	Högre lärare	24	0,52	0,17	0,04	-0,07
	Företagsledare	56	0,24	0,25	-0,01	0,40
	Högre tjänstemän	88	0,17	0,08	0,03	0,08
	Tekniker	42	-0,11	0,02	-0,35	-0,20
	Klasslärare	30	-0,25	0,09	-0,04	-0,02
	Konstproducenter	21	0,18	0,00	0,32	-0,12
	Tjänstemän på mellannivå	53	-0,62	0,05	-0,08	-0,05
	Småföretagare	47	-0,49	-0,74	0,02	-0,09
	Arbetare	33	-0,58	-0,72	0,30	-0,24
	Ej svar	4	-0,35	-1,03	-0,02	-0,64
	Största avstånd		1,60	1,23	0,67	0,64
Hushåll – klass	Högre klass	232	0,36	0,24	0,01	0,12
	Medelklass	150	-0,29	0,02	-0,10	-0,08
	Lägre medelklass	42	-0,48	-0,74	0,00	-0,11
	Arbetarklass	38	-0,57	-0,73	0,32	-0,32
	Största avstånd		0,93	0,98	0,42	0,44
Hushåll – klassfraktioner	Kulturell högre klass	90	0,42	0,23	0,01	-0,12
	Kulturell medelklass	87	-0,20	0,06	-0,10	-0,06
	Ekonomisk högre klass	142	0,33	0,25	0,02	0,28
	Ekonomisk medelklass	106	-0,44	-0,31	-0,03	-0,12
	Arbetare	37	-0,55	-0,75	0,26	-0,29
	Största avstånd		0,97	1,00	0,36	0,57

Största avstånd inkluderar inte Ej svar-kategorin. **Fet stil:** avstånd över 0,5. *Kursiv stil:* n under 10.

Tabell 139. Typ av skola, religiös profil, år för grundande, geografiskt läge, antal undergraduate-studenter, huvudman, skolavgifter, SAT-poäng och vissa skolor som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.

Variabel	Modaliteter	N	Axel1	Axel 2	Axel 3	Axel 4
Typ av skola (nio kategorier)	Community Col.	47	-0,51	-0,54	0,09	0,00
	Handelsskolor	47	-0,14	-0,23	-0,26	0,38
	Konstskolor	60	-0,13	0,01	0,32	0,06
	Konsthögskolor	13	0,54	-0,16	-0,09	-0,31
	Reg-3-4 nivå	115	-0,18	-0,20	0,10	-0,02
	Reg-1-2 nivå	23	-0,19	-0,24	0,52	0,23
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	0,09	0,10	-0,22	-0,01
	Nat-Univ-2 nivå	26	0,72	0,60	0,05	-0,23
	Nat-Univ-1 nivå	46	0,65	0,91	-0,35	-0,30
Största avstånd			1,23	1,45	0,87	0,68
Religiös profil	Ej religiös	420	-0,02	0,01	0,00	-0,01
	Religiös	42	0,24	-0,11	-0,04	0,08
	Största avstånd		0,26	0,12	0,04	0,09
Grundad år	Ej uppg.	10	-0,22	0,01	-0,07	-0,02
	Efter 1945	101	-0,31	-0,32	0,08	-0,02
	1914-1945	87	-0,05	-0,15	0,03	0,19
	1886-1913	88	-0,02	0,05	-0,24	0,07
	1850-1885	96	0,10	0,14	0,13	-0,08
	Före 1850	80	0,38	0,33	-0,02	-0,15
	Största avstånd		0,69	0,65	0,36	0,34
Geografisk läge	New York-Ntn New Jersey-Long Island, NY-NJ-PA	179	0,02	-0,04	0,05	-0,03
	Boston-Cambridge-Quincy, MA-NH	76	-0,06	0,22	-0,03	0,07
	Washington-Arlington-Alexandria, DC-VA-MD-WV	40	0,23	-0,03	0,13	0,01
	Philadelphia-Camden-Wilmington, PA-NJ-DE-MD	30	-0,02	-0,18	-0,32	0,08
	Rhode Island	29	0,16	-0,06	-0,17	0,24
	Conneticut	17	-0,30	-0,21	0,31	-0,09
	MA/NH/VT	31	-0,40	0,13	0,01	0,00
	Övriga NY	27	-0,09	0,25	-0,10	-0,16
	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	33	0,24	-0,25	-0,01	-0,12
	Största avstånd		0,63	0,50	0,63	0,40
Antal undergraduate-studenter	Ej uppg.	18	-0,08	0,03	0,50	0,05
	under 1 300	92	-0,23	0,01	0,01	0,00
	1 300-3 999	86	0,07	0,01	-0,08	-0,11
	4 000-5 999	91	0,05	0,00	-0,03	-0,03
	6 000-8 999	99	0,00	-0,08	0,08	0,12
	9 000 o däröver	76	0,16	0,08	-0,12	0,00
Största avstånd			0,39	0,16	0,62	0,23
Skolavgifter	Ej uppg.	16	0,15	0,43	0,26	0,28
	under 6 900 \$	83	-0,36	-0,45	0,21	-0,09
	6 900-9 799 \$	93	-0,11	-0,20	0,05	0,14
	9 800-12 999 \$	92	-0,06	-0,18	-0,03	0,11
	13 000-17 499 \$	90	-0,11	0,06	-0,03	0,06
	17 500 \$ o däröver	88	0,59	0,68	-0,24	-0,29
	Största avstånd		0,95	1,14	0,50	0,57
Huvudman	Ej uppg.	16	-0,17	0,00	0,49	-0,12
	Kommunal	69	-0,30	-0,43	0,28	0,09
	Delstatlig	104	-0,16	-0,13	0,02	-0,03
	Privat, vinstdrivande	22	0,08	-0,31	-0,08	-0,16
	Privat, ej vinstdrivande	251	0,15	0,20	-0,11	0,01
	Största avstånd		0,45	0,63	0,60	0,24
SAT	Ej uppg.	154	-0,14	-0,20	0,23	0,04
	Upp till 960	58	-0,24	-0,27	-0,07	0,27
	961-1 070	98	-0,19	0,01	-0,18	-0,03
	1 071-1 340	99	0,16	0,02	-0,04	-0,02
	1 341 o däröver	53	0,72	0,82	-0,19	-0,32
	Största avstånd		0,96	1,09	0,42	0,60
Vissa skolor	Pace Univ.	25	-0,25	0,18	-0,34	0,14
	Johnson & Wales Univ.	24	0,23	-0,32	-0,05	0,36
	Hunter Coll.	14	-0,13	-0,02	0,90	0,29
	Fashion Inst. of Technology	13	-0,15	0,02	0,30	0,35
	New York Univ.	13	0,96	0,46	0,03	-0,49
	New Hampshire Coll.	12	-0,54	0,15	-0,38	0,34
	American Univ.	10	0,87	0,43	-0,08	-0,02
	Green Mountain Coll.	7	-0,68	-0,27	0,07	-0,21
	Univ. of Pennsylvania	7	0,38	0,79	-0,66	-0,35
	Columbia Univ.	6	0,84	0,81	-0,43	-0,28
	Massachusetts Inst. of Technology	5	1,26	0,93	-0,31	-0,47

Största avstånd inkluderar inte Ej svar-kategorin. **Fet stil:** avstånd över 0,5. *Kursiv stil:* n under 10.

Tabell 140. Typ av studier, 18 och 9 kategorier, studiernas status, nivå på studierna, typ av svenskt lärosäte vid utbyte och typ svenskt lärosäte vid tidigare studier som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.

Variabel	Modaliteter	N	Axel1	Axel 2	Axel 3	Axel 4
Typ av studier (18 kategorier)	HK-design	15	-0,19	-0,16	0,08	0,62
	HK-hum-al	35	-0,34	-0,04	0,15	-0,14
	HK-konst	30	0,09	0,13	0,33	0,21
	HK-media	40	0,04	-0,12	0,17	-0,32
	HK-sp-vet	11	0,45	-0,06	0,13	0,41
	M-med-läk	7	0,79	1,44	-0,47	-0,93
	M-sjuk	16	-0,51	-0,44	-0,06	-0,38
	N-data	16	-0,12	-0,19	-0,31	-0,58
	N-natvet	12	0,14	0,18	-0,39	-0,24
	PL-ped	13	-0,49	-0,30	0,33	-0,14
	S-fek-int	26	-0,08	-0,04	0,03	0,38
	S-fek	88	-0,12	-0,13	-0,09	0,11
	S-jour-media	29	0,26	-0,29	0,46	0,07
	S-mark	39	-0,01	-0,04	-0,40	0,22
	S-psy-an	16	0,04	-0,13	0,08	0,51
	S-sam-an	17	0,05	0,28	0,29	-0,02
	S-stat	32	0,36	0,49	-0,02	-0,09
	T-teknik	20	0,35	0,57	-0,54	-0,57
	Största avstånd		0,96	1,01	1,00	1,21
Typ av studier (9 kategorier)	HK-hum-al	46	-0,15	-0,04	0,14	-0,01
	HK-konst/med/des	85	0,02	-0,04	0,21	0,03
	M-med/N-natvet	19	0,38	0,65	-0,42	-0,49
	M-sjuk/PL-ped	29	-0,50	-0,37	0,11	-0,27
	N-data/T-teknik	36	0,14	0,24	-0,44	-0,58
	S-fek	153	-0,08	-0,09	-0,15	0,19
	S-jour-media	29	0,26	-0,29	0,46	0,07
	S-sam-psy	33	0,04	0,08	0,19	0,23
	S-stat	32	0,36	0,49	-0,02	-0,09
	Största avstånd		0,88	1,02	0,90	0,81
Studiernas nivå	Ej svar	18	0,11	0,48	-0,19	-0,25
	Community college	49	-0,54	-0,50	0,11	0,07
	Konstskolor	60	-0,13	0,01	0,32	0,06
	College	262	0,10	-0,13	0,00	0,10
	Graduate	73	0,10	0,68	-0,27	-0,38
	Största avstånd		0,64	1,18	0,59	0,47
Utbyte	Ej svar	9	0,11	-0,40	0,54	0,03
	Free mover	395	0,00	-0,09	0,03	0,11
	Utbytesstudent	58	-0,03	0,69	-0,28	-0,74
	Största avstånd		0,04	0,78	0,31	0,85
Utbyte (typ av lärosäte i Sverige)	Övriga utbildningar	11	-0,04	0,07	-0,46	0,48
	Regionala högskolor	22	-0,32	0,44	-0,09	-0,99
	Universitet	10	0,28	0,87	-0,09	-1,13
	Fackhögskolor	15	0,18	1,38	-0,56	-1,03
	Reg. hgsk	33	-0,23	0,32	-0,21	-0,50
	Univ. o fackhgsk	25	0,22	1,18	-0,37	-1,07
	Största avstånd (inkl free mover)		0,61	1,47	0,59	1,61
Tidigare studier i Sverige (typ av lärosäte)	Ej svar	7	0,49	-0,24	-0,13	0,20
	Nej	291	-0,13	-0,33	0,05	0,32
	Regionala hgsk	49	-0,30	0,25	-0,06	-0,77
	Universitet	85	0,45	0,62	-0,07	-0,36
	Fackhögskolor	30	0,34	1,04	-0,18	-0,90
	Största avstånd		0,74	1,37	0,23	1,22
Tidigare studier i Sverige (lärosäte)	Uppsala universitet	17	0,14	1,02	0,03	-0,44
	Lunds universitet	26	0,48	0,70	0,09	-0,28
	Stockholms universitet	43	0,58	0,59	-0,44	-0,73
	Göteborgs universitet	18	0,35	0,57	0,05	0,01
	Linköpings universitet	5	0,14	0,94	0,33	-1,01
	Umeå universitet	1	-0,58	-0,95	-1,01	-1,01
	Tekniska högskolor	11	0,45	0,76	-0,56	-0,65
	Konsthögskolor	7	-0,06	0,28	0,60	-0,64
	Övr. fackhögskolor	11	0,40	1,68	-0,29	-1,35
	Regionala högskolor	56	-0,21	0,32	-0,21	-0,73
Tidigare studier i Sverige (typ av lärosäte)	Ej svar	7	0,49	-0,24	-0,13	0,20
	Nej	291	-0,13	-0,33	0,05	0,32
	Regionala hgsk	49	-0,30	0,25	-0,06	-0,77
	Universitet	85	0,45	0,62	-0,07	-0,36
	Fackhögskolor	30	0,34	1,04	-0,18	-0,90
	Största avstånd		0,74	1,37	0,23	1,22

Största avstånd inkluderar inte Ej svar-kategorin. **Fet stil:** avstånd över 0,5. *Kursiv stil:* n under 10.

Tabell 141. Medelvärde och standardavvikelser för 2, 6, och 9 klasser, positioner längs axel 1-4 i molnet av individer.

benämning	N	Axel 1		Axel 2		Axel 3		Axel 4	
		Medelvärde	Standard- avvikelse	Medelvärde	Standard- avvikelse	Medelvärde	Standard- avvikelse	Medelvärde	Standard- avvikelse
ca1 Internat. arvtagare	47	0,83	0,25	-0,53	0,43	0,02	0,37	-0,19	0,31
ca2 Den modala gruppen	415	-0,09	0,41	0,06	0,37	0,00	0,38	0,02	0,37
ce1 Internat. arvtagare	47	0,83	0,25	-0,53	0,43	0,02	0,37	-0,19	0,31
ce2 Naturvetare	38	0,36	0,35	0,71	0,26	-0,18	0,30	-0,31	0,25
ce3 De dominerade	39	-0,55	0,20	-0,27	0,26	0,23	0,33	-0,09	0,36
ce4 Teknister	35	-0,25	0,27	0,18	0,29	-0,24	0,30	-0,16	0,37
ce5 Humanister	39	0,12	0,42	0,12	0,26	0,29	0,31	0,24	0,26
ce6 Den modala gruppen	264	-0,10	0,37	-0,01	0,30	-0,02	0,37	0,08	0,36
ch1 Internat. arvtagare	47	0,83	0,25	-0,53	0,43	0,02	0,37	-0,19	0,31
ch2 Naturvetare	38	0,36	0,35	0,71	0,26	-0,18	0,30	-0,31	0,25
ch3 De dominerade	39	-0,55	0,20	-0,27	0,26	0,23	0,33	-0,09	0,36
ch4 Teknister	35	-0,25	0,27	0,18	0,29	-0,24	0,30	-0,16	0,37
ch5 Humanister	39	0,12	0,42	0,12	0,26	0,29	0,31	0,24	0,26
ch6 Praktiker	46	-0,35	0,31	-0,11	0,24	0,00	0,24	-0,15	0,27
ch7 Kosmopoliter	41	0,33	0,25	0,11	0,31	0,30	0,33	0,19	0,31
ch8 Dominerade internat.	50	-0,12	0,39	-0,27	0,26	-0,27	0,23	0,16	0,36
ch9 Den modala gruppen	127	-0,15	0,30	0,09	0,26	-0,04	0,39	0,09	0,37

Tabell 142. Euklidisk klassificering, partitionerna 1,5 och 8 samt aktiva variabler.

				Föräldrar högsta utb.				För. studerat utoml.			För. arbetat utoml.			För. invandr.		För. – behärskar franska				
N				Ej svar	Grundskola	Gymn. (3år)	Högskutb. Minst 3 år	Ej studerat	En för. Stud. utl.	Båda för. Stud. utl.	Ej arbetat	En för. arb. utl.	Båda för. arb. utl.	Ej invandrat	Någon för. invandrat	Ej främmande språk	Endast engelska	Andra språk	Tyska	Franska
CA	ca1	Internati. arvtagare	47	4,3	6,4	14,9	74,5	12,8	2,1	85,1	4,3	12,8	83,0	38,3	61,7	0,0	4,3	40,4	8,5	46,8
	ca2	Modala gruppen	415	5,5	23,1	29,6	41,7	81,7	16,4	1,9	65,8	24,6	9,6	85,1	14,9	11,1	33,7	8,0	25,8	21,4
CE	ce1	Internati. arvtagare	47	4,3	6,4	14,9	74,5	12,8	2,1	85,1	4,3	12,8	83,0	38,3	61,7	0,0	4,3	40,4	8,5	46,8
	ce2	Naturvetare	38	0,0	7,9	15,8	76,3	78,9	21,1	0,0	42,1	44,7	13,2	92,1	7,9	0,0	28,9	7,9	21,1	42,1
	ce3	De dominerade	39	15,4	56,4	15,4	12,8	97,4	0,0	2,6	92,3	7,7	0,0	92,3	7,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	ce4	Teknister	35	5,7	14,3	37,1	42,9	97,1	0,0	2,9	68,6	28,6	2,9	91,4	8,6	11,4	34,3	8,6	37,1	8,6
	ce5	Humanister	39	10,3	15,4	15,4	59,0	69,2	30,8	0,0	66,7	15,4	17,9	82,1	17,9	2,6	17,9	0,0	33,3	46,2
	ce6	Den modala gruppen	264	4,2	22,7	34,8	38,3	79,5	18,2	2,3	64,8	25,0	10,2	82,6	17,4	0,8	41,7	10,2	27,7	19,7
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	4,3	6,4	14,9	74,5	12,8	2,1	85,1	4,3	12,8	83,0	38,3	61,7	0,0	4,3	40,4	8,5	46,8
	ch2	Naturvetare	38	0,0	7,9	15,8	76,3	78,9	21,1	0,0	42,1	44,7	13,2	92,1	7,9	0,0	28,9	7,9	21,1	42,1
	ch3	De dominerade	39	15,4	56,4	15,4	12,8	97,4	0,0	2,6	92,3	7,7	0,0	92,3	7,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	ch4	Teknister	35	5,7	14,3	37,1	42,9	97,1	0,0	2,9	68,6	28,6	2,9	91,4	8,6	11,4	34,3	8,6	37,1	8,6
	ch5	Humanister	39	10,3	15,4	15,4	59,0	69,2	30,8	0,0	66,7	15,4	17,9	82,1	17,9	2,6	17,9	0,0	33,3	46,2
	ch6	Praktiker	46	10,9	30,4	23,9	34,8	89,1	6,5	4,3	76,1	19,6	4,3	82,6	17,4	0,0	63,0	2,2	21,7	13,0
	ch7	Kosmopoliter	41	2,4	2,4	22,0	73,2	34,1	63,4	2,4	39,0	22,0	39,0	85,4	14,6	4,9	12,2	4,9	9,8	68,3
	ch8	Dominerade internat.	50	0,0	40,0	36,0	24,0	76,0	24,0	0,0	70,0	28,0	2,0	58,0	42,0	0,0	26,0	34,0	26,0	14,0
	ch9	Den modala gruppen	127	3,9	19,7	42,5	33,9	92,1	5,5	2,4	66,9	26,8	6,3	91,3	8,7	0,0	49,6	5,5	36,2	8,7
Totalt			462	5,4	21,4	28,1	45,0	74,7	14,9	10,4	59,5	23,4	17,1	80,3	19,7	10,0	30,7	11,3	24,0	24,0

				Gymnasieutbildning							Gymnasiebetyg							
				Inget svar	Övriga	Praktiska	SPE/KE	SPS/SAS	SPH/U/H	NV/TE/T	NV/M/N	Ej bet uppg.	Utländska skola	0-3,2	3,3-3,7	3,8-4,2	4,3-5,0	
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	6,4	8,5	6,4	8,5	29,8	8,5	4,3	27,7	8,5	17,0	12,8	27,7	23,4	10,6	
	ca2	Den modala gruppen	415	1,7	3,1	16,6	27,0	20,0	9,6	9,2	12,8	6,5	3,9	20,7	25,5	24,8	18,6	
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	6,4	8,5	6,4	8,5	29,8	8,5	4,3	27,7	8,5	17,0	12,8	27,7	23,4	10,6	
	ce2	Naturvetare	38	0,0	2,6	0,0	7,9	10,5	2,6	0,0	76,3	0,0	2,6	2,6	5,3	5,3	84,2	
	ce3	De dominerade	39	2,6	2,6	30,8	41,0	23,1	0,0	0,0	0,0	10,3	0,0	30,8	20,5	28,2	10,3	
	ce4	Teknister	35	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	5,7	0,0	31,4	22,9	31,4	8,6	
	ce5	Humanister	39	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	97,4	0,0	0,0	12,8	7,7	20,5	20,5	23,1	15,4	
	ce6	Den modala gruppen	264	2,3	3,8	21,6	35,2	26,5	0,4	1,1	9,1	6,1	4,5	20,5	30,3	26,5	12,1	
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	6,4	8,5	6,4	8,5	29,8	8,5	4,3	27,7	8,5	17,0	12,8	27,7	23,4	10,6	
	ch2	Naturvetare	38	0,0	2,6	0,0	7,9	10,5	2,6	0,0	76,3	0,0	2,6	2,6	5,3	5,3	84,2	
	ch3	De dominerade	39	2,6	2,6	30,8	41,0	23,1	0,0	0,0	0,0	10,3	0,0	30,8	20,5	28,2	10,3	
	ch4	Teknister	35	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	5,7	0,0	31,4	22,9	31,4	8,6	
	ch5	Humanister	39	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	97,4	0,0	0,0	12,8	7,7	20,5	20,5	23,1	15,4	
	ch6	Praktiker	46	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,7	2,2	19,6	30,4	34,8	4,3	
	ch7	Kosmopoliter	41	7,3	12,2	2,4	31,7	43,9	0,0	0,0	2,4	4,9	12,2	7,3	19,5	46,3	9,8	
	ch8	De dominerade internat.	50	0,0	0,0	6,0	78,0	14,0	0,0	0,0	2,0	2,0	2,0	70,0	10,0	6,0	10,0	
	ch9	Den modala gruppen	127	2,4	3,9	5,5	32,3	35,4	0,8	2,4	17,3	7,1	3,9	5,5	41,7	25,2	16,5	
Totalt				462	2,2	3,7	15,6	25,1	21,0	9,5	8,7	14,3	6,7	5,2	19,9	25,8	24,7	17,7

				Hgr studier utomlands				Hgr studier i Sverige				Tid. arb. i USA				Språkresa			
				Ej svar	Nej	1-4 termin	Min. 5 terminer	Ej svar	Nej	1-6 termin	Min. 7 terminer	Ej svar	Nej	Andra länder än USA	USA	Ej svar	Ej språkresa	Andra länder	Anglosaxiska länder
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	0,0	23,4	51,1	25,5	2,1	63,8	25,5	8,5	4,3	63,8	10,6	21,3	0,0	78,7	8,5	12,8
	ca2	Den modala gruppen	415	1,7	33,0	39,5	25,8	0,7	63,4	22,9	13,0	1,9	60,5	15,9	21,7	2,7	52,3	12,5	32,5
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	0,0	23,4	51,1	25,5	2,1	63,8	25,5	8,5	4,3	63,8	10,6	21,3	0,0	78,7	8,5	12,8
	ce2	Naturvetare	38	0,0	44,7	50,0	5,3	0,0	18,4	13,2	68,4	0,0	73,7	23,7	2,6	0,0	28,9	28,9	42,1
	ce3	De dominerade	39	5,1	30,8	41,0	23,1	0,0	74,4	17,9	7,7	5,1	59,0	15,4	20,5	2,6	66,7	7,7	23,1
	ce4	Teknister	35	0,0	40,0	31,4	28,6	0,0	40,0	34,3	25,7	2,9	65,7	17,1	14,3	2,9	71,4	2,9	22,9
	ce5	Humanister	39	2,6	35,9	38,5	23,1	0,0	74,4	20,5	5,1	2,6	51,3	17,9	28,2	2,6	56,4	15,4	25,6
	ce6	Den modala gruppen	264	1,5	30,3	39,0	29,2	1,1	69,7	23,9	5,3	1,5	59,5	14,4	24,6	3,0	50,4	11,7	34,8
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	0,0	23,4	51,1	25,5	2,1	63,8	25,5	8,5	4,3	63,8	10,6	21,3	0,0	78,7	8,5	12,8
	ch2	Naturvetare	38	0,0	44,7	50,0	5,3	0,0	18,4	13,2	68,4	0,0	73,7	23,7	2,6	0,0	28,9	28,9	42,1
	ch3	De dominerade	39	5,1	30,8	41,0	23,1	0,0	74,4	17,9	7,7	5,1	59,0	15,4	20,5	2,6	66,7	7,7	23,1
	ch4	Teknister	35	0,0	40,0	31,4	28,6	0,0	40,0	34,3	25,7	2,9	65,7	17,1	14,3	2,9	71,4	2,9	22,9
	ch5	Humanister	39	2,6	35,9	38,5	23,1	0,0	74,4	20,5	5,1	2,6	51,3	17,9	28,2	2,6	56,4	15,4	25,6
	ch6	Praktiker	46	2,2	52,2	28,3	17,4	0,0	84,8	10,9	4,3	4,3	67,4	8,7	19,6	2,2	71,7	4,3	21,7
	ch7	Kosmopoliter	41	2,4	26,8	39,0	31,7	2,4	73,2	17,1	7,3	0,0	63,4	19,5	17,1	2,4	36,6	31,7	29,3
	ch8	De dominerade internat.	50	2,0	32,0	46,0	20,0	2,0	70,0	22,0	6,0	2,0	66,0	6,0	26,0	2,0	56,0	2,0	40,0
	ch9	Den modala gruppen	127	0,8	22,8	40,2	36,2	0,8	63,0	31,5	4,7	0,8	52,8	18,1	28,3	3,9	44,9	11,8	39,4
Totalt			462	1,5	32,0	40,7	25,8	0,9	63,4	23,2	12,6	2,2	60,8	15,4	21,6	2,4	55,0	12,1	30,5

Tabell 143. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och kön, ålder, uppväxt och invandring.

			Kön		Ålder					Uppväxtort					Studenten invandrat		Far invandrat		Mor invandrat		
			Man	Kvinn	-20 år	21-22 år	23-24 år	25-26 år	27 år och däröver	Utomlands/Ej svar	Stockholm	Göteborg/Malmö	Annat stad	Mindre samhälls/ landsbygd	Ej invandrat	Invandrat	Ej invandrat	Invandrat	Ej invandrat	Invandrat	
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	36,2	63,8	19,1	19,1	29,8	17,0	14,9	12,8	46,8	21,3	14,9	4,3	80,9	19,1	46,8	53,2	57,4	42,6
	ca2	Den modala gruppen	415	29,9	70,1	2,9	18,1	28,4	21,7	28,9	2,9	27,7	16,6	26,5	26,3	95,4	4,6	92,0	8,0	88,2	11,8
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	36,2	63,8	19,1	19,1	29,8	17,0	14,9	12,8	46,8	21,3	14,9	4,3	80,9	19,1	46,8	53,2	57,4	42,6
	ce2	Naturvetare	38	39,5	60,5	5,3	15,8	15,8	15,8	47,4	5,3	42,1	10,5	21,1	21,1	94,7	5,3	94,7	5,3	92,1	7,9
	ce3	De dominerade	39	28,2	71,8	0,0	15,4	20,5	25,6	38,5	0,0	23,1	15,4	23,1	38,5	94,9	5,1	92,3	7,7	94,9	5,1
	ce4	Teknister	35	68,6	31,4	0,0	11,4	28,6	20,0	40,0	0,0	20,0	14,3	28,6	37,1	97,1	2,9	97,1	2,9	91,4	8,6
	ce5	Humanister	39	7,7	92,3	5,1	17,9	23,1	20,5	33,3	2,6	30,8	15,4	33,3	17,9	94,9	5,1	89,7	10,3	82,1	17,9
	ce6	Den modala gruppen	264	26,9	73,1	3,0	19,7	32,2	22,3	22,7	3,4	26,9	18,2	26,5	25,0	95,5	4,5	91,3	8,7	87,1	12,9
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	36,2	63,8	19,1	19,1	29,8	17,0	14,9	12,8	46,8	21,3	14,9	4,3	80,9	19,1	46,8	53,2	57,4	42,6
	ch2	Naturvetare	38	39,5	60,5	5,3	15,8	15,8	15,8	47,4	5,3	42,1	10,5	21,1	21,1	94,7	5,3	94,7	5,3	92,1	7,9
	ch3	De dominerade	39	28,2	71,8	0,0	15,4	20,5	25,6	38,5	0,0	23,1	15,4	23,1	38,5	94,9	5,1	92,3	7,7	94,9	5,1
	ch4	Teknister	35	68,6	31,4	0,0	11,4	28,6	20,0	40,0	0,0	20,0	14,3	28,6	37,1	97,1	2,9	97,1	2,9	91,4	8,6
	ch5	Humanister	39	7,7	92,3	5,1	17,9	23,1	20,5	33,3	2,6	30,8	15,4	33,3	17,9	94,9	5,1	89,7	10,3	82,1	17,9
	ch6	Praktiker	46	28,3	71,7	0,0	17,4	19,6	26,1	37,0	2,2	10,9	17,4	45,7	23,9	93,5	6,5	91,3	8,7	84,8	15,2
	ch7	Kosmopoliter	41	26,8	73,2	4,9	24,4	22,0	31,7	17,1	7,3	48,8	19,5	14,6	9,8	95,1	4,9	92,7	7,3	90,2	9,8
	ch8	De dominerade internat.	50	34,0	66,0	4,0	10,0	42,0	20,0	24,0	2,0	24,0	22,0	22,0	30,0	88,0	12,0	80,0	20,0	68,0	32,0
	ch9	Den modala gruppen	127	23,6	76,4	3,1	22,8	36,2	18,9	18,9	3,1	26,8	16,5	25,2	28,3	99,2	0,8	95,3	4,7	94,5	5,5
Total			462	30,5	69,5	4,5	18,2	28,6	21,2	27,5	3,9	29,7	17,1	25,3	24,0	93,9	6,1	87,4	12,6	85,1	14,9

Tabell 144. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och hushållets yrke och sociala klass samt kombinationen av faderns och moderns sociala klassposition.

			N	Hushållet yrke										Hushållet social klass				Kombination far och mor social klass									
				Civilingenjör	Läkare	Högre lärare	Företagsledare	Högre tjänstemän	Tekniker	Klasslärare	Konstproducenter	Tjänst på mellannivå	Småföretagare	Arbete	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Arbetsklass	Båda HKL	Far-HKL/Mor-MKL	Far-HKL/Mor-LMK/ARB	Mor-HKL/Far-LMK/ARB	Båda MKL	LMK/ARB	Mor-MKL/Far-LMK/ARB	Båda LMK/ARB	
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	10,6	8,5	12,8	8,5	23,4	10,6	0,0	8,5	0,0	10,6	4,3	63,8	19,1	10,6	6,4	14,9	19,1	19,1	10,6	10,6	4,3	4,3	17,0	
	ca2	Den modala gruppen	415	9,2	4,1	4,3	12,5	18,6	8,9	7,2	4,1	12,8	10,1	7,5	48,7	34,0	8,9	8,4	11,1	22,4	10,4	4,8	15,2	8,7	10,1	17,3	
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	10,6	8,5	12,8	8,5	23,4	10,6	0,0	8,5	0,0	10,6	4,3	63,8	19,1	10,6	6,4	14,9	19,1	19,1	10,6	10,6	4,3	4,3	17,0	
	ce2	Naturvetare	38	28,9	13,2	5,3	18,4	15,8	10,5	2,6	0,0	5,3	0,0	0,0	81,6	18,4	0,0	0,0	26,3	50,0	2,6	2,6	13,2	2,6	2,6	0,0	
	ce3	De dominerade	39	2,6	0,0	5,1	2,6	5,1	10,3	5,1	0,0	23,1	15,4	25,6	15,4	41,0	10,3	33,3	2,6	2,6	7,7	2,6	12,8	15,4	12,8	43,6	
	ce4	Teknister	35	2,9	5,7	2,9	11,4	22,9	17,1	11,4	5,7	14,3	2,9	2,9	45,7	51,4	0,0	2,9	14,3	25,7	2,9	2,9	28,6	5,7	17,1	2,9	
	ce5	Humanister	39	15,4	0,0	5,1	12,8	20,5	2,6	10,3	10,3	5,1	10,3	7,7	53,8	28,2	10,3	7,7	17,9	15,4	12,8	7,7	10,3	7,7	10,3	17,9	
	ce6	Den modala gruppen	264	7,2	3,8	4,2	13,3	20,1	8,3	7,2	4,2	13,3	11,7	6,4	48,5	33,7	11,0	6,8	8,7	22,0	12,5	5,3	14,8	9,1	9,8	17,8	
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	10,6	8,5	12,8	8,5	23,4	10,6	0,0	8,5	0,0	10,6	4,3	63,8	19,1	10,6	6,4	14,9	19,1	19,1	10,6	10,6	4,3	4,3	17,0	
	ch2	Naturvetare	38	28,9	13,2	5,3	18,4	15,8	10,5	2,6	0,0	5,3	0,0	0,0	81,6	18,4	0,0	0,0	26,3	50,0	2,6	2,6	13,2	2,6	2,6	0,0	
	ch3	De dominerade	39	2,6	0,0	5,1	2,6	5,1	10,3	5,1	0,0	23,1	15,4	25,6	15,4	41,0	10,3	33,3	2,6	2,6	7,7	2,6	12,8	15,4	12,8	43,6	
	ch4	Teknister	35	2,9	5,7	2,9	11,4	22,9	17,1	11,4	5,7	14,3	2,9	2,9	45,7	51,4	0,0	2,9	14,3	25,7	2,9	2,9	28,6	5,7	17,1	2,9	
	ch5	Humanister	39	15,4	0,0	5,1	12,8	20,5	2,6	10,3	10,3	5,1	10,3	7,7	53,8	28,2	10,3	7,7	17,9	15,4	12,8	7,7	10,3	7,7	10,3	17,9	
	ch6	Praktiker	46	2,2	0,0	6,5	6,5	15,2	15,2	4,3	6,5	17,4	17,4	6,5	30,4	45,7	15,2	8,7	2,2	10,9	8,7	8,7	21,7	19,6	4,3	23,9	
	ch7	Kosmopoliter	41	17,1	9,8	7,3	19,5	26,8	4,9	9,8	0,0	2,4	2,4	0,0	80,5	17,1	2,4	0,0	19,5	41,5	14,6	4,9	9,8	0,0	7,3	2,4	
	ch8	De dominerade internat.	50	2,0	2,0	0,0	16,0	18,0	10,0	8,0	2,0	18,0	16,0	8,0	38,0	38,0	16,0	8,0	4,0	18,0	12,0	4,0	14,0	8,0	16,0	24,0	
	ch9	Den modala gruppen	127	7,9	3,9	3,9	12,6	20,5	6,3	7,1	5,5	13,4	11,0	7,9	48,8	33,1	10,2	7,9	9,4	21,3	13,4	4,7	14,2	8,7	10,2	18,1	
Total			462	9,3	4,5	5,2	12,1	19,0	9,1	6,5	4,5	11,5	10,2	7,1	50,2	32,5	9,1	8,2	11,5	22,1	11,3	5,4	14,7	8,2	9,5	17,3	

Tabell 145. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och faderns yrke och sociala klass.

				N	Faders yrke											Faders sociala klass						
					Tekniker	Cvilingenjör	Läkare	Högre lärare	Företagsledare	Högre tjänsteman	Klasslärare	Konstruktent	Tjänst på mellannivå	Småföretagare	Högre arbetarklass	Lägre arbetarklass	Övriga/Ej svar	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Högre arbetarklass	Lägre arbetarklass
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	12,8	10,6	8,5	8,5	6,4	19,1	0,0	8,5	0,0	12,8	6,4	4,3	2,1	53,2	21,3	12,8	6,4	4,3	2,1
	ca2	Den modala gruppen	415	9,6	8,9	3,9	3,1	12,5	15,4	4,6	4,1	8,0	9,6	9,2	8,9	2,2	43,9	27,2	8,4	9,2	9,2	2,2
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	12,8	10,6	8,5	8,5	6,4	19,1	0,0	8,5	0,0	12,8	6,4	4,3	2,1	53,2	21,3	12,8	6,4	4,3	2,1
	ce2	Naturvetare	38	10,5	28,9	13,2	5,3	18,4	13,2	2,6	0,0	5,3	2,6	0,0	0,0	0,0	78,9	18,4	2,6	0,0	0,0	0,0
	ce3	De dominerade	39	10,3	2,6	0,0	2,6	2,6	5,1	2,6	0,0	12,8	15,4	15,4	20,5	10,3	12,8	28,2	10,3	15,4	23,1	10,3
	ce4	Teknister	35	17,1	2,9	5,7	2,9	11,4	20,0	5,7	5,7	5,7	8,6	5,7	8,6	0,0	42,9	37,1	5,7	5,7	8,6	0,0
	ce5	Humanister	39	5,1	15,4	0,0	2,6	12,8	15,4	10,3	7,7	2,6	12,8	7,7	5,1	2,6	46,2	25,6	12,8	7,7	5,1	2,6
	ce6	Den modala gruppen	264	9,1	6,8	3,4	3,0	13,3	16,7	4,2	4,5	8,7	9,5	10,2	9,1	1,5	43,2	27,3	8,7	10,2	9,1	1,5
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	12,8	10,6	8,5	8,5	6,4	19,1	0,0	8,5	0,0	12,8	6,4	4,3	2,1	53,2	21,3	12,8	6,4	4,3	2,1
	ch2	Naturvetare	38	10,5	28,9	13,2	5,3	18,4	13,2	2,6	0,0	5,3	2,6	0,0	0,0	0,0	78,9	18,4	2,6	0,0	0,0	0,0
	ch3	De dominerade	39	10,3	2,6	0,0	2,6	2,6	5,1	2,6	0,0	12,8	15,4	15,4	20,5	10,3	12,8	28,2	10,3	15,4	23,1	10,3
	ch4	Teknister	35	17,1	2,9	5,7	2,9	11,4	20,0	5,7	5,7	5,7	8,6	5,7	8,6	0,0	42,9	37,1	5,7	5,7	8,6	0,0
	ch5	Humanister	39	5,1	15,4	0,0	2,6	12,8	15,4	10,3	7,7	2,6	12,8	7,7	5,1	2,6	46,2	25,6	12,8	7,7	5,1	2,6
	ch6	Praktiker	46	15,2	2,2	0,0	4,3	6,5	8,7	4,3	8,7	13,0	13,0	13,0	8,7	2,2	21,7	43,5	10,9	13,0	8,7	2,2
	ch7	Kosmopoliter	41	4,9	17,1	9,8	2,4	19,5	26,8	4,9	2,4	0,0	7,3	2,4	2,4	0,0	75,6	12,2	7,3	2,4	2,4	0,0
	ch8	De dominerade internat.	50	14,0	2,0	2,0	0,0	16,0	14,0	4,0	0,0	8,0	14,0	10,0	14,0	2,0	34,0	26,0	14,0	10,0	14,0	2,0
	ch9	Den modala gruppen	127	6,3	7,1	3,1	3,9	12,6	17,3	3,9	5,5	10,2	7,1	11,8	9,4	1,6	44,1	26,8	6,3	11,8	9,4	1,6
Total			462	10,0	9,1	4,3	3,7	11,9	15,8	4,1	4,5	7,1	10,0	8,9	8,4	2,2	44,8	26,6	8,9	8,9	8,7	2,2

Tabell 146. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och moderns yrke och sociala klass.

			N	Moders yrke											Moders sociala klass						
				Cv./ing./tekniker	Högre lärare/läkare	Högre tjänsteman	Stu/skterska	Klasslärare	Konstruktör	Tj. man på mellanvä	Kontorsanställd	Arbete	Slukvårdsbiträde	Övriga	Ej svar	Högre klass	Medelklass	Lägre medelklass	Högre arbetarklass	Lägre arbetarklass	Övriga/Ej uppg.
CA	ca1	Internat. arvtagare	47	2,1	8,5	14,9	0,0	8,5	19,1	6,4	14,9	4,3	8,5	8,5	4,3	25,5	34,0	14,9	0,0	12,8	12,8
	ca2	Den modala gruppen	415	2,7	6,0	9,2	10,8	16,9	3,4	14,5	16,1	6,0	8,9	4,1	1,4	15,9	47,7	15,9	1,7	13,3	5,5
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	2,1	8,5	14,9	0,0	8,5	19,1	6,4	14,9	4,3	8,5	8,5	4,3	25,5	34,0	14,9	0,0	12,8	12,8
	ce2	Naturvetare	38	7,9	15,8	10,5	10,5	28,9	5,3	15,8	0,0	0,0	0,0	5,3	0,0	28,9	65,8	0,0	0,0	0,0	5,3
	ce3	De dominerade	39	0,0	5,1	0,0	10,3	2,6	2,6	12,8	15,4	23,1	15,4	5,1	7,7	5,1	28,2	15,4	5,1	33,3	12,8
	ce4	Teknister	35	8,6	5,7	8,6	28,6	17,1	0,0	17,1	5,7	0,0	8,6	0,0	0,0	17,1	71,4	2,9	0,0	8,6	0,0
	ce5	Humanister	39	0,0	10,3	15,4	2,6	17,9	10,3	5,1	12,8	10,3	12,8	2,6	0,0	25,6	35,9	12,8	2,6	20,5	2,6
	ce6	Den modala gruppen	264	1,9	4,2	9,5	9,8	17,0	2,7	15,5	20,5	4,5	8,7	4,5	1,1	14,0	46,6	20,5	1,5	11,7	5,7
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	2,1	8,5	14,9	0,0	8,5	19,1	6,4	14,9	4,3	8,5	8,5	4,3	25,5	34,0	14,9	0,0	12,8	12,8
	ch2	Naturvetare	38	7,9	15,8	10,5	10,5	28,9	5,3	15,8	0,0	0,0	0,0	5,3	0,0	28,9	65,8	0,0	0,0	0,0	5,3
	ch3	De dominerade	39	0,0	5,1	0,0	10,3	2,6	2,6	12,8	15,4	23,1	15,4	5,1	7,7	5,1	28,2	15,4	5,1	33,3	12,8
	ch4	Teknister	35	8,6	5,7	8,6	28,6	17,1	0,0	17,1	5,7	0,0	8,6	0,0	0,0	17,1	71,4	2,9	0,0	8,6	0,0
	ch5	Humanister	39	0,0	10,3	15,4	2,6	17,9	10,3	5,1	12,8	10,3	12,8	2,6	0,0	25,6	35,9	12,8	2,6	20,5	2,6
	ch6	Praktiker	46	4,3	2,2	8,7	4,3	15,2	4,3	8,7	23,9	2,2	17,4	6,5	2,2	10,9	37,0	23,9	0,0	19,6	8,7
	ch7	Kosmopoliter	41	0,0	12,2	12,2	12,2	19,5	4,9	22,0	9,8	2,4	2,4	2,4	0,0	24,4	58,5	9,8	2,4	2,4	2,4
	ch8	De dominerade internat.	50	2,0	0,0	8,0	14,0	18,0	2,0	12,0	28,0	8,0	4,0	4,0	0,0	8,0	48,0	28,0	4,0	8,0	4,0
	ch9	Den modala gruppen	127	1,6	3,9	9,4	9,4	16,5	1,6	17,3	19,7	4,7	9,4	4,7	1,6	14,2	45,7	19,7	0,8	13,4	6,3
Total			462	2,6	6,3	9,7	9,7	16,0	5,0	13,6	16,0	5,8	8,9	4,5	1,7	16,9	46,3	15,8	1,5	13,2	6,3

Tabell 147. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och faders och moderns högsta utbildningsnivå.

		N	Faderns högsta utbildningsnivå						Moderns högsta utbildningsnivå						Rest med föräldrarna				Rest utan föräldrarna					
			Ej svar	Vel ej	Folk-el. grundskola	Yrkesskola	Real-el. högskoleutb.	Gymn./kortare högskoleutb.	Längre högskoleutb.	Ej svar	Vel ej	Folk-el. grundskola	Yrkesskola	Real-el. högskoleutb.	Gymn./kortare högskoleutb.	Längre högskoleutb.	Ej rest	1 område	2 områden	3 områden	4-7 områden			
CA	ca1 Internat.arvtagare	47	2,1	4,3	4,3	6,4	14,9	68,1	6,4	2,1	4,3	6,4	36,2	44,7	6,4	19,1	36,2	25,5	12,8	6,4	23,4	25,5	27,7	17,0
	ca2 Modala gruppen	415	2,7	6,7	14,0	19,3	21,4	35,9	1,7	7,0	12,8	22,9	36,9	18,8	14,2	31,3	30,1	15,4	8,9	4,1	24,8	34,0	22,4	14,7
CE	ce1 Internat. arvtagare	47	2,1	4,3	4,3	6,4	14,9	68,1	6,4	2,1	4,3	6,4	36,2	44,7	6,4	19,1	36,2	25,5	12,8	6,4	23,4	25,5	27,7	17,0
	ce2 Naturvetare	38	0,0	0,0	0,0	15,8	7,9	76,3	0,0	5,3	2,6	7,9	47,4	36,8	10,5	31,6	23,7	23,7	10,5	5,3	13,2	26,3	34,2	21,1
	ce3 De dominerade	39	12,8	7,7	33,3	28,2	10,3	7,7	10,3	5,1	33,3	30,8	12,8	7,7	30,8	38,5	25,6	5,1	0,0	2,6	35,9	25,6	17,9	17,9
	ce4 Teknister	35	0,0	8,6	8,6	20,0	28,6	34,3	0,0	5,7	2,9	31,4	42,9	17,1	14,3	40,0	22,9	14,3	8,6	0,0	22,9	42,9	17,1	17,1
	ce5 Humanister	39	2,6	15,4	7,7	10,3	15,4	48,7	2,6	17,9	10,3	17,9	25,6	25,6	10,3	25,6	30,8	25,6	7,7	5,1	15,4	35,9	25,6	17,9
	ce6 Modala gruppen	264	1,9	6,1	14,8	19,7	25,0	32,6	0,8	6,1	12,9	23,5	39,8	17,0	12,9	29,9	32,6	14,4	10,2	4,5	26,5	34,8	21,6	12,5
CH	ch1 Internat. arvtagare	47	2,1	4,3	4,3	6,4	14,9	68,1	6,4	2,1	4,3	6,4	36,2	44,7	6,4	19,1	36,2	25,5	12,8	6,4	23,4	25,5	27,7	17,0
	ch2 Naturvetare	38	0,0	0,0	0,0	15,8	7,9	76,3	0,0	5,3	2,6	7,9	47,4	36,8	10,5	31,6	23,7	23,7	10,5	5,3	13,2	26,3	34,2	21,1
	ch3 De dominerade	39	12,8	7,7	33,3	28,2	10,3	7,7	10,3	5,1	33,3	30,8	12,8	7,7	30,8	38,5	25,6	5,1	0,0	2,6	35,9	25,6	17,9	17,9
	ch4 Teknister	35	0,0	8,6	8,6	20,0	28,6	34,3	0,0	5,7	2,9	31,4	42,9	17,1	14,3	40,0	22,9	14,3	8,6	0,0	22,9	42,9	17,1	17,1
	ch5 Humanister	39	2,6	15,4	7,7	10,3	15,4	48,7	2,6	17,9	10,3	17,9	25,6	25,6	10,3	25,6	30,8	25,6	7,7	5,1	15,4	35,9	25,6	17,9
	ch6 Praktiker	46	2,2	8,7	13,0	23,9	23,9	28,3	2,2	10,9	15,2	32,6	21,7	17,4	10,9	52,2	34,8	2,2	0,0	2,2	37,0	30,4	15,2	15,2
	ch7 Kosmopoliter	41	0,0	4,9	2,4	4,9	24,4	63,4	0,0	12,2	0,0	19,5	41,5	26,8	2,4	26,8	26,8	12,2	31,7	2,4	24,4	34,1	24,4	14,6
	ch8 Dominerade internat.	50	2,0	2,0	26,0	22,0	30,0	18,0	0,0	2,0	24,0	20,0	44,0	10,0	12,0	30,0	28,0	22,0	8,0	4,0	24,0	44,0	22,0	6,0
	ch9 Modala gruppen	127	2,4	7,1	15,0	22,0	23,6	29,9	0,8	3,9	11,8	22,8	44,1	16,5	17,3	22,8	35,4	16,5	7,9	6,3	24,4	33,1	22,8	13,4
Total		462	2,6	6,5	13,0	18,0	20,8	39,2	2,2	6,5	11,9	21,2	36,8	21,4	13,4	30,1	30,7	16,5	9,3	4,3	24,7	33,1	22,9	14,9

Tabell 148. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och far och mor främmande språk (antal och språk).

			N	Far antal främmande språk				Far främmande språk						Mor antal främmande språk				Mor främmande språk							
				Inget främ. språk	Max-1 språk	2 språk	Minst 3 språk	Ej svar	Ej Eng men an språk	Eng (ej Fra)	Eng o Fra	Eng. Tys (ej Fra)	Eng. Tys o Fra	Eng. Tys, Fra, an spr	Inget främ. språk	Max-1 språk	2 språk	Minst 3 språk	Ej svar	Ej Eng men an språk	Eng (ej Fra)	Eng o Fra	Eng. Tys (ej Fra)	Eng. Tys o Fra	Eng. Tys, Fra, an spr.
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	2,1	23,4	40,4	34,0	2,1	14,9	10,6	29,8	12,8	10,6	19,1	0,0	31,9	21,3	46,8	0,0	17,0	14,9	21,3	6,4	8,5	31,9
	ca2	Modala gruppen	415	19,8	42,7	25,1	12,5	19,5	4,6	39,5	4,3	21,9	4,1	6,0	16,6	46,0	23,4	14,0	16,4	6,3	41,4	4,3	15,7	7,0	8,9
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	2,1	23,4	40,4	34,0	2,1	14,9	10,6	29,8	12,8	10,6	19,1	0,0	31,9	21,3	46,8	0,0	17,0	14,9	21,3	6,4	8,5	31,9
	ce2	Naturvetare	38	2,6	39,5	36,8	21,1	2,6	2,6	36,8	5,3	28,9	7,9	15,8	2,6	39,5	34,2	23,7	2,6	7,9	34,2	7,9	18,4	7,9	21,1
	ce3	De dominerade	39	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	97,4	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	ce4	Teknister	35	11,4	45,7	31,4	11,4	11,4	2,9	42,9	5,7	31,4	0,0	5,7	20,0	57,1	20,0	2,9	20,0	5,7	51,4	8,6	8,6	2,9	2,9
	ce5	Humanister	39	10,3	25,6	38,5	25,6	10,3	2,6	25,6	7,7	23,1	7,7	23,1	5,1	48,7	17,9	28,2	5,1	5,1	43,6	0,0	17,9	12,8	15,4
	ce6	Modala gruppen	264	12,9	51,5	24,2	11,4	12,5	6,1	47,3	4,2	22,7	4,2	3,0	7,6	51,9	26,5	14,0	7,6	6,8	47,0	4,5	18,2	7,6	8,3
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	2,1	23,4	40,4	34,0	2,1	14,9	10,6	29,8	12,8	10,6	19,1	0,0	31,9	21,3	46,8	0,0	17,0	14,9	21,3	6,4	8,5	31,9
	ch2	Naturvetare	38	2,6	39,5	36,8	21,1	2,6	2,6	36,8	5,3	28,9	7,9	15,8	2,6	39,5	34,2	23,7	2,6	7,9	34,2	7,9	18,4	7,9	21,1
	ch3	De dominerade	39	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	97,4	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	ch4	Teknister	35	11,4	45,7	31,4	11,4	11,4	2,9	42,9	5,7	31,4	0,0	5,7	20,0	57,1	20,0	2,9	20,0	5,7	51,4	8,6	8,6	2,9	2,9
	ch5	Humanister	39	10,3	25,6	38,5	25,6	10,3	2,6	25,6	7,7	23,1	7,7	23,1	5,1	48,7	17,9	28,2	5,1	5,1	43,6	0,0	17,9	12,8	15,4
	ch6	Praktiker	46	13,0	56,5	17,4	13,0	10,9	2,2	56,5	2,2	21,7	4,3	2,2	13,0	63,0	15,2	8,7	13,0	6,5	58,7	0,0	10,9	6,5	4,3
	ch7	Kosmopoliter	41	7,3	41,5	29,3	22,0	7,3	0,0	41,5	7,3	17,1	14,6	12,2	4,9	19,5	31,7	43,9	4,9	2,4	17,1	4,9	17,1	19,5	34,1
	ch8	De dom. internat.	50	18,0	46,0	24,0	12,0	18,0	16,0	34,0	8,0	20,0	4,0	0,0	6,0	50,0	32,0	12,0	6,0	22,0	32,0	12,0	16,0	6,0	6,0
	ch9	Modala gruppen	127	12,6	55,1	25,2	7,1	12,6	5,5	51,2	2,4	26,0	0,8	1,6	7,1	59,1	26,8	7,1	7,1	2,4	58,3	3,1	22,0	4,7	2,4
Total			462	18,0	40,7	26,6	14,7	17,7	5,6	36,6	6,9	21,0	4,8	7,4	14,9	44,6	23,2	17,3	14,7	7,4	38,7	6,1	14,7	7,1	11,3

Tabell 149. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och främmande språk (antal och språk), B-språk och C-språk.

			N	Antal främmande språk				Främmande språk							B-språk			C-språk								
				Inget språk	1 språk	2 språk	3 språk	Minst 4 språk	Ej svar	End. Eng	Eng o annat	Eng o Tys	Eng, Tys o Ann	Eng och Fra	Eng, Fra, o ann	Eng, Tys, Fra, o ann	Ej svar	Ej läst	Tyska	Franska	Både tyska o franska	Ej svar	Övriga	Spanska	Tyska	Franska
CA	ca1 Internat.arvtagare	47	0,0	23,4	36,2	25,5	14,9	0,0	23,4	27,7	4,3	6,4	6,4	17,0	14,9	14,9	29,8	14,9	40,4	0,0	0,0	40,4	14,9	23,4	12,8	8,5
	ca2 Modala gruppen	415	1,0	39,3	35,9	18,6	5,3	1,2	39,0	8,7	18,3	8,4	9,9	7,0	7,5	8,2	40,5	28,4	21,9	1,0	53,5	7,0	21,9	10,1	7,5	
CE	ce1 Internat. arvtagare	47	0,0	23,4	36,2	25,5	14,9	0,0	23,4	27,7	4,3	6,4	6,4	17,0	14,9	14,9	29,8	14,9	40,4	0,0	40,4	14,9	23,4	12,8	8,5	
	ce2 Naturvetare	38	0,0	21,1	52,6	15,8	10,5	0,0	21,1	13,2	13,2	0,0	26,3	10,5	15,8	5,3	26,3	21,1	47,4	0,0	52,6	5,3	18,4	18,4	5,3	
	ce3 De dominerade	39	5,1	53,8	25,6	10,3	5,1	5,1	53,8	7,7	15,4	2,6	2,6	5,1	7,7	10,3	41,0	28,2	15,4	5,1	69,2	5,1	12,8	5,1	7,7	
	ce4 Teknister	35	0,0	60,0	34,3	5,7	0,0	0,0	60,0	5,7	22,9	5,7	5,7	0,0	0,0	11,4	34,3	42,9	11,4	0,0	82,9	2,9	5,7	5,7	2,9	
	ce5 Humanister	39	2,6	23,1	28,2	41,0	5,1	2,6	23,1	2,6	12,8	15,4	12,8	23,1	7,7	2,6	23,1	38,5	35,9	0,0	30,8	15,4	35,9	5,1	12,8	
	ce6 Modala gruppen	264	0,4	39,4	36,4	18,6	5,3	0,8	39,0	9,5	19,7	9,8	8,7	5,3	7,2	8,7	45,8	26,1	18,6	0,8	50,8	6,8	23,9	11,0	7,6	
CH	ch1 Internat. arvtagare	47	0,0	23,4	36,2	25,5	14,9	0,0	23,4	27,7	4,3	6,4	6,4	17,0	14,9	14,9	29,8	14,9	40,4	0,0	40,4	14,9	23,4	12,8	8,5	
	ch2 Naturvetare	38	0,0	21,1	52,6	15,8	10,5	0,0	21,1	13,2	13,2	0,0	26,3	10,5	15,8	5,3	26,3	21,1	47,4	0,0	52,6	5,3	18,4	18,4	5,3	
	ch3 De dominerade	39	5,1	53,8	25,6	10,3	5,1	5,1	53,8	7,7	15,4	2,6	2,6	5,1	7,7	10,3	41,0	28,2	15,4	5,1	69,2	5,1	12,8	5,1	7,7	
	ch4 Teknister	35	0,0	60,0	34,3	5,7	0,0	0,0	60,0	5,7	22,9	5,7	5,7	0,0	0,0	11,4	34,3	42,9	11,4	0,0	82,9	2,9	5,7	5,7	2,9	
	ch5 Humanister	39	2,6	23,1	28,2	41,0	5,1	2,6	23,1	2,6	12,8	15,4	12,8	23,1	7,7	2,6	23,1	38,5	35,9	0,0	30,8	15,4	35,9	5,1	12,8	
	ch6 Praktiker	46	0,0	65,2	26,1	6,5	2,2	0,0	65,2	10,9	15,2	2,2	2,2	4,3	0,0	10,9	69,6	15,2	4,3	0,0	84,8	4,3	6,5	2,2	2,2	
	ch7 Kosmopoliter	41	2,4	24,4	41,5	24,4	7,3	2,4	24,4	9,8	12,2	7,3	19,5	12,2	12,2	9,8	34,1	24,4	29,3	2,4	36,6	7,3	34,1	9,8	12,2	
	ch8 De dom. internat.	50	0,0	48,0	26,0	20,0	6,0	2,0	46,0	8,0	20,0	14,0	4,0	4,0	2,0	6,0	54,0	26,0	14,0	0,0	38,0	12,0	24,0	12,0	14,0	
	ch9 Modala gruppen	127	0,0	31,5	42,5	20,5	5,5	0,0	31,5	9,4	23,6	11,8	9,4	3,9	10,2	8,7	37,8	30,7	22,0	0,8	48,0	5,5	26,8	14,2	5,5	
Total		462	0,9	37,7	35,9	19,3	6,3	1,1	37,4	10,6	16,9	8,2	9,5	8,0	8,2	8,9	39,4	27,1	23,8	0,9	52,2	7,8	22,1	10,4	7,6	

Tabell 150. Euklidisk klassificering, 2 ,6 och 9 klasser, och typ av skola och huvudman.

			Typ av skola									Huvudman				
			Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppg.	Kommunal	Delstatlig	Privat, vinstdrivande	Privat, vinstdrivande
	N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251
CA	ca1 Internat.arvtagare	47	6,4	12,8	10,6	4,3	19,1	4,3	17,0	6,4	19,1	2,1	10,6	17,0	8,5	61,7
	ca2 Den modala gruppen	415	10,6	9,9	13,3	2,7	25,5	5,1	18,6	5,5	8,9	3,6	15,4	23,1	4,3	53,5
CE	ce1 Internat. arvtagare	47	6,4	12,8	10,6	4,3	19,1	4,3	17,0	6,4	19,1	2,1	10,6	17,0	8,5	61,7
	ce2 Naturvetare	38	0,0	2,6	2,6	2,6	13,2	2,6	7,9	21,1	47,4	0,0	5,3	5,3	5,3	84,2
	ce3 De dominerade	39	12,8	10,3	10,3	2,6	35,9	12,8	12,8	2,6	0,0	5,1	23,1	23,1	0,0	48,7
	ce4 Teknister	35	2,9	5,7	8,6	2,9	28,6	2,9	34,3	5,7	8,6	2,9	8,6	22,9	0,0	65,7
	ce5 Humanister	39	10,3	5,1	28,2	2,6	23,1	10,3	15,4	2,6	2,6	7,7	20,5	25,6	7,7	38,5
	ce6 Den modala gruppen	264	12,9	12,1	13,6	2,7	25,8	3,8	19,3	4,2	5,7	3,4	15,9	25,4	4,9	50,4
CH	ch1 Internat. arvtagare	47	6,4	12,8	10,6	4,3	19,1	4,3	17,0	6,4	19,1	2,1	10,6	17,0	8,5	61,7
	ch2 Naturvetare	38	0,0	2,6	2,6	2,6	13,2	2,6	7,9	21,1	47,4	0,0	5,3	5,3	5,3	84,2
	ch3 De dominerade	39	12,8	10,3	10,3	2,6	35,9	12,8	12,8	2,6	0,0	5,1	23,1	23,1	0,0	48,7
	ch4 Teknister	35	2,9	5,7	8,6	2,9	28,6	2,9	34,3	5,7	8,6	2,9	8,6	22,9	0,0	65,7
	ch5 Humanister	39	10,3	5,1	28,2	2,6	23,1	10,3	15,4	2,6	2,6	7,7	20,5	25,6	7,7	38,5
	ch6 Praktiker	46	26,1	6,5	21,7	0,0	30,4	4,3	6,5	2,2	2,2	6,5	26,1	30,4	8,7	28,3
	ch7 Kosmopoliter	41	4,9	14,6	9,8	4,9	14,6	9,8	26,8	9,8	4,9	0,0	9,8	29,3	2,4	58,5
	ch8 De dominerade internat.	50	16,0	8,0	18,0	4,0	26,0	2,0	16,0	4,0	6,0	4,0	18,0	20,0	14,0	44,0
	ch9 Den modala gruppen	127	9,4	15,0	10,2	2,4	27,6	2,4	22,8	3,1	7,1	3,1	13,4	24,4	0,8	58,3
Total		462	10,2	10,2	13,0	2,8	24,9	5,0	18,4	5,6	10,0	3,5	14,9	22,5	4,8	54,3

Tabell 151. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och studiernas inriktning, nivå på studierna och studiernas status.

				Utbildning										Nivå					Utbyte					
				HK-hum-ai	HK-med/medles	HK-konsf/medles	N-natvet	M-med/Naatvet	PL-ped	M-sjuk / teknik	N-data/T-	S-ek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free-movers	Utbytes-studier	Utbytes
		N	%	46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73				9	395	58	
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	8,5	17,0	6,4	2,1	10,6	34,0	12,8	0,0	8,5	2,1	6,4	10,6	74,5	6,4				2,1	91,5	6,4	
	ca2	Den modala gruppen	415	10,1	18,6	3,9	6,7	7,5	33,0	5,5	8,0	6,7	4,1	11,1	13,3	54,7	16,9				1,9	84,8	13,3	
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	8,5	17,0	6,4	2,1	10,6	34,0	12,8	0,0	8,5	2,1	6,4	10,6	74,5	6,4				2,1	91,5	6,4	
	ce2	Naturvetare	38	10,5	5,3	18,4	2,6	18,4	28,9	0,0	0,0	15,8	13,2	0,0	2,6	34,2	50,0				0,0	68,4	31,6	
	ce3	De dominerade	39	10,3	17,9	0,0	7,7	0,0	46,2	7,7	7,7	2,6	7,7	15,4	10,3	51,3	15,4				2,6	84,6	12,8	
	ce4	Teknister	35	5,7	14,3	2,9	0,0	28,6	37,1	8,6	0,0	2,9	2,9	2,9	8,6	57,1	28,6				0,0	71,4	28,6	
	ce5	Humanister	39	12,8	33,3	0,0	0,0	0,0	12,8	15,4	15,4	10,3	0,0	10,3	28,2	48,7	12,8				2,6	94,9	2,6	
	ce6	Den modala gruppen	264	10,2	18,9	3,0	9,1	5,3	34,1	4,2	9,1	6,1	3,0	13,3	13,6	58,7	11,4				2,3	87,5	10,2	
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	8,5	17,0	6,4	2,1	10,6	34,0	12,8	0,0	8,5	2,1	6,4	10,6	74,5	6,4				2,1	91,5	6,4	
	ch2	Naturvetare	38	10,5	5,3	18,4	2,6	18,4	28,9	0,0	0,0	15,8	13,2	0,0	2,6	34,2	50,0				0,0	68,4	31,6	
	ch3	De dominerade	39	10,3	17,9	0,0	7,7	0,0	46,2	7,7	7,7	2,6	7,7	15,4	10,3	51,3	15,4				2,6	84,6	12,8	
	ch4	Teknister	35	5,7	14,3	2,9	0,0	28,6	37,1	8,6	0,0	2,9	2,9	2,9	8,6	57,1	28,6				0,0	71,4	28,6	
	ch5	Humanister	39	12,8	33,3	0,0	0,0	0,0	12,8	15,4	15,4	10,3	0,0	10,3	28,2	48,7	12,8				2,6	94,9	2,6	
	ch6	Praktiker	46	10,9	26,1	2,2	19,6	10,9	17,4	0,0	10,9	2,2	0,0	23,9	21,7	39,1	15,2				0,0	93,5	6,5	
	ch7	Kosmopoliter	41	12,2	17,1	0,0	2,4	2,4	34,1	7,3	12,2	12,2	2,4	4,9	9,8	73,2	9,8				4,9	82,9	12,2	
	ch8	De dominerade internat.	50	10,0	20,0	4,0	12,0	6,0	40,0	2,0	2,0	4,0	2,0	18,0	18,0	54,0	8,0				2,0	84,0	14,0	
	ch9	Den modala gruppen	127	9,4	16,5	3,9	6,3	3,9	37,8	5,5	10,2	6,3	4,7	10,2	10,2	63,0	11,8				2,4	88,2	9,4	
Total			462	10,0	18,4	4,1	6,3	7,8	33,1	6,3	7,1	6,9	3,9	10,6	13,0	56,7	15,8				1,9	85,5	12,6	

Tabell 152. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och studiernas inriktning, nivå på studierna och studiernas status.

				Utbyte - lärosäte				Tidigare studier, lärosäte*										Tidigare studier, typ av lärosäte**							
				Övriga utbildningar	Regionala högskolor	Universitet	Fackhögskolor	Uppsala universitet	Lunds universitet	Stockholms universitet	Göteborgs universitet	Tekniska högskolor	Konsthögskolor	Övr. fackhögskolor	Regionala högskolor	Ej svar	Nej	Regionala högskolor	Linköping	Umeå-	Universitet	Fackhögskolor	Öv. lärosäten		
				N	%	11	22	10	15	17	26	43	18	11	7	11	56	7	291	44	5	85	30	11	
CA	ca1	Internat.arvtagare	47	2,1	2,1	0,0	2,1	2,1	10,6	17,0	2,1	6,4	0,0	2,1	6,4	2,1	63,8	2,1	0,0	23,4	8,5	2,1			
	ca2	Den modala gruppen	415	2,4	5,1	2,4	3,4	3,9	5,1	8,4	4,1	1,9	1,7	2,4	12,8	1,4	62,9	10,4	1,2	17,8	6,3	2,4			
CE	ce1	Internat. arvtagare	47	2,1	2,1	0,0	2,1	2,1	10,6	17,0	2,1	6,4	0,0	2,1	6,4	2,1	63,8	2,1	0,0	23,4	8,5	2,1			
	ce2	Naturvetare	38	0,0	0,0	13,2	18,4	13,2	15,8	31,6	5,3	5,3	0,0	18,4	7,9	0,0	18,4	0,0	2,6	52,6	26,3	0,0			
	ce3	De dominerade	39	0,0	10,3	2,6	0,0	2,6	2,6	7,7	0,0	0,0	2,6	0,0	10,3	0,0	74,4	10,3	0,0	12,8	2,6	2,6			
	ce4	Teknister	35	5,7	11,4	2,9	8,6	8,6	2,9	11,4	2,9	5,7	5,7	2,9	31,4	0,0	40,0	28,6	0,0	17,1	14,3	2,9			
	ce5	Humanister	39	2,6	0,0	0,0	0,0	2,6	10,3	5,1	5,1	0,0	5,1	0,0	2,6	0,0	74,4	2,6	0,0	17,9	5,1	0,0			
	ce6	Den modala gruppen	264	2,7	4,9	1,1	1,5	2,3	3,4	5,3	4,5	1,5	0,8	0,8	12,9	2,3	68,9	10,6	1,5	13,6	3,0	3,0			
CH	ch1	Internat. arvtagare	47	2,1	2,1	0,0	2,1	2,1	10,6	17,0	2,1	6,4	0,0	2,1	6,4	2,1	63,8	2,1	0,0	23,4	8,5	2,1			
	ch2	Naturvetare	38	0,0	0,0	13,2	18,4	13,2	15,8	31,6	5,3	5,3	0,0	18,4	7,9	0,0	18,4	0,0	2,6	52,6	26,3	0,0			
	ch3	De dominerade	39	0,0	10,3	2,6	0,0	2,6	2,6	7,7	0,0	0,0	2,6	0,0	10,3	0,0	74,4	10,3	0,0	12,8	2,6	2,6			
	ch4	Teknister	35	5,7	11,4	2,9	8,6	8,6	2,9	11,4	2,9	5,7	5,7	2,9	31,4	0,0	40,0	28,6	0,0	17,1	14,3	2,9			
	ch5	Humanister	39	2,6	0,0	0,0	0,0	2,6	10,3	5,1	5,1	0,0	5,1	0,0	2,6	0,0	74,4	2,6	0,0	17,9	5,1	0,0			
	ch6	Praktiker	46	2,2	4,3	0,0	0,0	4,3	0,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	13,0	0,0	84,8	10,9	0,0	4,3	0,0	4,3			
	ch7	Kosmopoliter	41	2,4	7,3	2,4	0,0	0,0	4,9	4,9	2,4	0,0	0,0	0,0	2,4	12,2	4,9	70,7	9,8	0,0	12,2	2,4	2,4		
	ch8	De dominerade internat.	50	4,0	2,0	4,0	4,0	2,0	2,0	12,0	4,0	2,0	0,0	2,0	10,0	2,0	70,0	6,0	2,0	16,0	4,0	2,0			
	ch9	Den modala gruppen	127	2,4	5,5	0,0	1,6	2,4	4,7	3,9	7,1	2,4	1,6	0,0	14,2	2,4	62,2	12,6	2,4	16,5	3,9	3,1			
Total			462	2,4	4,8	2,2	3,2	3,7	5,6	9,3	3,9	2,4	1,5	2,4	12,1	1,5	63,0	9,5	1,1	18,4	6,5	2,4			

* Avser andel av studenterna som läst vid ett visst lärosäte. Kodningen ej exklusiv, det är således möjligt att radsumman blir över 100 %.

** Den dominerande insitutionen har använts med följande dominansordning: fackhögskola, universitet, universiteten i Umeå och Linköping, regional högskola. Kodningen är således exklusiv, radsumman blir 100 %.

Tabell 153. Typ av studiefinansiering efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och högsta utbildningsnivå, ämne, skoltyp, utbyte, skolans geografiska läge och euklidiska grupper.

		N	Angett svar	Bid o maxlån	Bidr ej maxlån	End bidrag	Ext bid skolavg	Ext bid resor	Egna lån	Stipendium	Arbete	Stöd fr familjen	Annat stöd
Kön	Män	141	100,0	75,2	8,5	7,1	15,6	20,6	12,8	39,0	27,0	46,1	6,4
	Kvinnor	321	100,0	82,2	6,5	8,1	27,4	29,3	4,7	27,7	29,9	45,2	8,1
Ålder	-20 år	21	100,0	61,9	9,5	28,6	19,0	9,5	4,8	28,6	28,6	76,2	14,3
	21-22 år	84	100,0	73,8	6,0	10,7	20,2	17,9	6,0	32,1	28,6	46,4	9,5
	23-24 år	132	100,0	83,3	6,8	7,6	25,8	27,3	3,8	24,2	29,5	43,2	9,1
	25-26 år	98	100,0	87,8	4,1	4,1	24,5	35,7	8,2	36,7	30,6	49,0	3,1
	27 år och däröver	127	100,0	78,0	10,2	5,5	24,4	27,6	11,0	33,9	27,6	39,4	7,1
Invandring	Ingen invandrat	371	100,0	80,6	7,0	7,5	22,4	25,9	6,2	30,2	27,5	44,5	8,4
	Sve/En för. inv.	53	100,0	71,7	9,4	11,3	35,8	30,2	9,4	37,7	47,2	50,9	7,5
	Sve/Båda för inv.	16	100,0	68,8	12,5	12,5	18,8	18,8	6,3	56,3	6,3	43,8	0,0
	Inv/Minst en för inv.	22	100,0	100,0	0,0	0,0	22,7	36,4	18,2	13,6	27,3	50,0	0,0
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	100,0	67,4	7,0	7,0	20,9	23,3	16,3	32,6	27,9	41,9	2,3
	Läkare	21	100,0	90,5	4,8	4,8	28,6	9,5	4,8	42,9	42,9	66,7	19,0
	Högre lärare	24	100,0	79,2	4,2	8,3	37,5	25,0	4,2	16,7	29,2	41,7	4,2
	Företagsledare	56	100,0	78,6	5,4	8,9	23,2	26,8	7,1	41,1	25,0	66,1	10,7
	Högre tjänstemän	88	100,0	76,1	8,0	11,4	23,9	26,1	6,8	42,0	34,1	52,3	5,7
	Tekniker	42	100,0	85,7	9,5	2,4	23,8	33,3	0,0	16,7	26,2	35,7	11,9
	Klasslärare	30	100,0	80,0	6,7	13,3	26,7	40,0	10,0	30,0	36,7	30,0	16,7
	Konstproducenter	21	100,0	95,2	0,0	4,8	33,3	38,1	9,5	19,0	28,6	42,9	9,5
	Tj.män på mellannivå	53	100,0	83,0	7,5	7,5	13,2	15,1	7,5	28,3	20,8	41,5	5,7
	Småföretagare	47	100,0	83,0	10,6	4,3	25,5	38,3	8,5	25,5	29,8	44,7	4,3
	Arbetare	33	100,0	78,8	9,1	6,1	24,2	21,2	3,0	27,3	24,2	24,2	3,0
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vet ej	18	100,0	77,8	5,6	5,6	27,8	38,9	0,0	38,9	38,9	55,6	11,1
	Folk- el grundskola	29	100,0	79,3	6,9	10,3	34,5	37,9	3,4	20,7	24,1	27,6	17,2
	Real-, yrkesskola	70	100,0	81,4	10,0	5,7	15,7	27,1	7,1	34,3	27,1	37,1	5,7
	3- el 4-årigt gymnasium	42	100,0	92,9	2,4	2,4	28,6	35,7	4,8	21,4	21,4	45,2	7,1
	Kortare högskoleutb.	88	100,0	85,2	5,7	5,7	23,9	28,4	5,7	25,0	33,0	44,3	9,1
	Längre högskoleutb.	208	100,0	76,4	7,2	10,1	24,0	22,1	9,6	36,1	29,8	50,5	6,3
Ämne	HK-hum-al	46	100,0	71,7	8,7	15,2	17,4	26,1	0,0	37,0	30,4	47,8	2,2
	HK-konst/med/des	85	100,0	87,1	2,4	5,9	40,0	44,7	12,9	30,6	38,8	57,6	5,9
	M-med/N-natvet	19	100,0	68,4	0,0	21,1	15,8	15,8	0,0	57,9	36,8	42,1	5,3
	M-sjuk/PL-ped	29	100,0	86,2	10,3	3,4	13,8	13,8	3,4	24,1	20,7	27,6	10,3
	N-data/T-teknik	36	100,0	91,7	5,6	0,0	27,8	33,3	0,0	19,4	27,8	38,9	13,9
	S-fek	153	100,0	79,1	9,2	8,5	17,6	19,0	10,5	28,8	22,9	51,0	6,5
	S-jour-media	29	100,0	82,8	6,9	0,0	51,7	41,4	6,9	34,5	34,5	31,0	13,8
	S-sam-psy	33	100,0	90,9	0,0	0,0	18,2	21,2	0,0	24,2	27,3	30,3	12,1
	S-stat	32	100,0	53,1	18,8	18,8	9,4	18,8	9,4	43,8	31,3	37,5	6,3
Skoltyp	Community Col.	47	100,0	70,2	8,5	19,1	12,8	10,6	0,0	10,6	29,8	27,7	12,8
	Business	47	100,0	78,7	10,6	8,5	23,4	23,4	4,3	21,3	10,6	61,7	10,6
	Art-2 nivå	60	100,0	85,0	5,0	5,0	46,7	48,3	15,0	21,7	35,0	56,7	5,0
	Art-1 nivå	13	100,0	84,6	0,0	15,4	23,1	38,5	7,7	53,8	30,8	69,2	7,7
	Reg-3-4 nivå	115	100,0	87,0	8,7	1,7	33,9	29,6	1,7	25,2	30,4	31,3	3,5
	Reg-1-2 nivå	23	100,0	82,6	8,7	8,7	8,7	21,7	4,3	43,5	43,5	47,8	13,0
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	100,0	89,4	4,7	2,4	18,8	27,1	11,8	31,8	31,8	44,7	4,7
	Nat-Univ-2 nivå	26	100,0	53,8	11,5	11,5	3,8	15,4	7,7	53,8	19,2	53,8	7,7
	Nat-Univ-1 nivå	46	100,0	63,0	4,3	19,6	8,7	15,2	13,0	63,0	28,3	56,5	15,2
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Freemovers	395	100,0	78,5	7,8	8,4	26,8	26,1	6,8	31,1	30,1	45,8	7,6
	Utbytesstudier	58	100,0	91,4	3,4	1,7	6,9	31,0	8,6	34,5	20,7	41,4	6,9
Skolans läge	New York	178	100,0	80,9	5,1	6,7	27,0	29,8	9,0	28,7	29,8	44,4	6,2
	Boston	76	100,0	84,2	5,3	5,3	27,6	31,6	7,9	27,6	35,5	43,4	7,9
	Washington	40	100,0	77,5	17,5	2,5	12,5	20,0	5,0	32,5	30,0	37,5	12,5
	Philadelphia	30	100,0	60,0	10,0	20,0	23,3	10,0	6,7	40,0	46,7	50,0	10,0
	Rhode Island	29	100,0	89,7	3,4	6,9	13,8	20,7	6,9	20,7	13,8	72,4	6,9
	Conneticut	17	100,0	82,4	5,9	5,9	29,4	29,4	5,9	29,4	23,5	52,9	0,0
	MA/NH/VT	31	100,0	77,4	9,7	12,9	25,8	19,4	0,0	41,9	12,9	45,2	12,9
	Övriga NY	27	100,0	74,1	7,4	18,5	14,8	37,0	3,7	40,7	25,9	33,3	11,1
	Baltimore	34	100,0	85,3	8,8	2,9	23,5	23,5	8,8	35,3	26,5	44,1	2,9
Grupper	Internat. arvtagare	47	100,0	72,3	6,4	14,9	21,3	21,3	10,6	25,5	21,3	63,8	8,5
	Naturvetare	38	100,0	73,7	5,3	13,2	10,5	15,8	15,8	60,5	23,7	47,4	7,9
	De dominerade	39	100,0	76,9	10,3	5,1	28,2	25,6	2,6	30,8	28,2	38,5	7,7
	Teknister	35	100,0	85,7	2,9	11,4	37,1	45,7	8,6	40,0	48,6	37,1	14,3
	Humanister	39	100,0	79,5	7,7	7,7	25,6	25,6	5,1	25,6	30,8	46,2	0,0
	Praktiker	46	100,0	91,3	4,3	0,0	28,3	37,0	8,7	21,7	21,7	26,1	2,2
	Kosmopoliter	41	100,0	78,0	4,9	7,3	19,5	24,4	7,3	29,3	36,6	70,7	4,9
	De dominerade internat.	50	100,0	74,0	10,0	8,0	20,0	20,0	2,0	18,0	26,0	48,0	8,0
	Den modala gruppen	127	100,0	83,5	8,7	6,3	24,4	26,8	6,3	33,1	29,1	40,2	10,2
Totalt		462	100,0	80,1	7,1	7,8	23,8	26,6	7,1	31,2	29,0	45,5	7,6

Tabell 154. Studiefinansiering och skolvavgifter efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och högsta utbildningsnivå, ämne, skoltyp, utbyte, skolans geografiska läge och euklidiska grupper.

			Studiefinansiering (kombinationer av alternativ)								Skolvavgifter (för skolan, ej individuella)					
N			End aman	Fam + annan	Bidrag o lån	Max bidrag	Max + annan	Max + extra	Max + fam	Max + fam + an	Ej uppg.	0-6 900\$	6 901-9 799	9 800-12 999	13 000-16 999	17 000\$ och däröver
Kön	Män	141	9,2	10,6	5,0	15,6	12,8	11,3	25,5	9,9	0,0	9,9	16,3	27,0	17,0	29,8
	Kvinnor	321	5,0	9,0	3,7	17,8	11,5	16,8	19,3	16,8	5,3	21,2	21,8	16,8	20,6	14,3
Ålder	-20 år	21	9,5	23,8	4,8	4,8	0,0	4,8	33,3	19,0	0,0	9,5	28,6	14,3	9,5	38,1
	21-22 år	84	9,5	15,5	1,2	17,9	8,3	16,7	23,8	7,1	2,4	27,4	13,1	21,4	19,0	16,7
	23-24 år	132	5,3	6,8	4,5	18,9	11,4	16,7	22,0	14,4	3,8	21,2	21,2	18,2	19,7	15,9
	25-26 år	98	1,0	8,2	3,1	16,3	14,3	16,3	21,4	19,4	8,2	12,2	19,4	25,5	18,4	16,3
	27 år och däröver	127	8,7	7,1	6,3	17,3	15,0	13,4	16,5	15,7	1,6	13,4	22,8	17,3	22,0	22,8
Invandring	Ingen invandrat	371	6,5	8,9	4,0	17,8	12,4	14,8	21,6	14,0	4,0	18,1	19,4	19,7	19,9	18,9
	Sve/En för. inv.	53	5,7	17,0	5,7	7,5	7,5	22,6	20,8	13,2	3,8	15,1	24,5	17,0	22,6	17,0
	Sve/Båda för inv.	16	12,5	12,5	6,3	18,8	18,8	0,0	12,5	18,8	0,0	18,8	31,3	12,5	12,5	25,0
	Inv/Minst en för inv.	22	0,0	0,0	0,0	27,3	9,1	13,6	22,7	27,3	0,0	18,2	13,6	36,4	9,1	22,7
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	11,6	14,0	7,0	18,6	7,0	14,0	18,6	9,3	0,0	9,3	20,9	18,6	23,3	27,9
	Läkare	21	0,0	9,5	0,0	14,3	19,0	0,0	33,3	23,8	4,8	0,0	33,3	14,3	19,0	28,6
	Högre lärare	24	12,5	8,3	0,0	16,7	12,5	16,7	8,3	25,0	0,0	25,0	33,3	8,3	12,5	20,8
	Företagsledare	56	1,8	16,1	3,6	7,1	10,7	10,7	32,1	17,9	5,4	7,1	7,1	17,9	26,8	35,7
	Högre tjänstemän	88	9,1	11,4	3,4	9,1	10,2	15,9	27,3	13,6	2,3	17,0	19,3	23,9	17,0	20,5
	Tekniker	42	0,0	4,8	9,5	14,3	16,7	23,8	21,4	9,5	9,5	16,7	14,3	16,7	16,7	26,2
	Klasslärare	30	13,3	6,7	0,0	23,3	10,0	23,3	10,0	13,3	10,0	20,0	20,0	20,0	16,7	13,3
	Konstproducenter	21	0,0	4,8	0,0	23,8	14,3	19,0	14,3	23,8	9,5	23,8	23,8	4,8	28,6	9,5
	Tj.män på mellannivå	53	5,7	5,7	5,7	24,5	15,1	7,5	26,4	9,4	1,9	15,1	26,4	24,5	18,9	13,2
	Småföretagare	47	2,1	10,6	4,3	17,0	10,6	21,3	14,9	19,1	0,0	25,5	21,3	31,9	19,1	2,1
	Arbetare	33	12,1	3,0	6,1	30,3	12,1	15,2	9,1	12,1	3,0	42,4	21,2	12,1	18,2	3,0
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vet ej	18	5,6	11,1	5,6	16,7	11,1	5,6	11,1	33,3	0,0	16,7	22,2	22,2	27,8	11,1
	Folk- el grundskola	29	6,9	10,3	3,4	13,8	13,8	34,5	6,9	10,3	3,4	31,0	20,7	34,5	6,9	3,4
	Real-, yrkesskola	70	5,7	5,7	7,1	28,6	11,4	10,0	17,1	14,3	0,0	28,6	20,0	18,6	24,3	8,6
	3- el 4-årigt gymnasium	42	0,0	7,1	0,0	21,4	11,9	21,4	19,0	19,0	2,4	19,0	21,4	23,8	26,2	7,1
	Kortare högskoleutb.	88	8,0	5,7	1,1	13,6	14,8	18,2	25,0	13,6	8,0	14,8	25,0	18,2	13,6	20,5
	Längre högskoleutb.	208	6,7	12,0	4,8	13,9	11,1	13,0	24,5	13,9	3,8	12,5	17,8	17,3	20,7	27,9
Ämne	HK-hum-al	46	10,9	10,9	6,5	15,2	8,7	10,9	17,4	19,6	2,2	26,1	30,4	6,5	15,2	19,6
	HK-konst/med/des	85	3,5	7,1	2,4	8,2	10,6	17,6	21,2	29,4	12,9	29,4	11,8	8,2	32,9	4,7
	M-med/N-natvet	19	21,1	10,5	0,0	5,3	21,1	10,5	26,3	5,3	10,5	21,1	5,3	5,3	10,5	47,4
	M-sjuk/PL-ped	29	3,4	6,9	3,4	37,9	17,2	10,3	13,8	6,9	0,0	37,9	31,0	6,9	10,3	13,8
	N-data/T-teknik	36	0,0	5,6	2,8	25,0	13,9	19,4	16,7	16,7	0,0	8,3	22,2	30,6	0,0	38,9
	S-fek	153	4,6	11,8	4,6	15,7	11,1	13,1	28,1	11,1	0,7	12,4	15,0	33,3	22,9	15,7
	S-jour-media	29	3,4	6,9	6,9	17,2	10,3	31,0	10,3	13,8	0,0	6,9	37,9	20,7	17,2	17,2
	S-sam-psy	33	6,1	3,0	0,0	36,4	6,1	21,2	21,2	6,1	3,0	9,1	33,3	21,2	18,2	15,2
	S-stat	32	18,8	18,8	9,4	9,4	18,8	6,3	12,5	6,3	3,1	9,4	18,8	12,5	12,5	43,8
Skoltyp	Community Col.	47	8,5	14,9	6,4	38,3	8,5	10,6	10,6	2,1	4,3	63,8	25,5	2,1	4,3	0,0
	Business	47	6,4	10,6	4,3	12,8	4,3	10,6	36,2	14,9	0,0	4,3	12,8	80,9	2,1	0,0
	Art-2 nivå	60	5,0	5,0	5,0	6,7	8,3	18,3	16,7	35,0	18,3	41,7	11,7	8,3	20,0	0,0
	Art-1 nivå	13	0,0	15,4	0,0	7,7	7,7	15,4	30,8	23,1	0,0	0,0	0,0	0,0	84,6	15,4
	Reg-3-4 nivå	115	3,5	4,3	5,2	22,6	13,0	24,3	10,4	16,5	0,9	11,3	48,7	20,0	18,3	0,9
	Reg-1-2 nivå	23	8,7	4,3	4,3	21,7	13,0	4,3	21,7	21,7	0,0	52,2	4,3	17,4	26,1	0,0
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	2,4	7,1	1,2	17,6	16,5	17,6	27,1	10,6	1,2	0,0	8,2	24,7	41,2	24,7
	Nat-Univ-2 nivå	26	11,5	26,9	7,7	11,5	11,5	3,8	23,1	3,8	0,0	0,0	11,5	0,0	7,7	80,8
	Nat-Univ-1 nivå	46	17,4	17,4	2,2	2,2	17,4	4,3	34,8	4,3	4,3	0,0	2,2	0,0	0,0	93,5
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Freemovers	395	6,8	9,9	4,8	17,2	10,4	14,9	20,8	15,2	3,8	20,5	21,3	20,5	17,7	16,2
	Utbytesstudier	58	3,4	5,2	0,0	13,8	22,4	19,0	25,9	10,3	3,4	0,0	12,1	13,8	31,0	39,7
Skolans läge	New York-	178	5,6	9,6	3,9	14,0	14,0	18,0	20,2	14,6	7,3	22,5	18,5	7,9	30,3	13,5
	Boston	76	3,9	7,9	3,9	21,1	13,2	14,5	14,5	21,1	0,0	17,1	23,7	21,1	13,2	25,0
	Washington	40	5,0	7,5	10,0	20,0	15,0	12,5	22,5	7,5	0,0	17,5	25,0	20,0	2,5	35,0
	Philadelphia	30	20,0	13,3	6,7	10,0	3,3	10,0	26,7	10,0	3,3	16,7	13,3	23,3	20,0	23,3
	Rhode Island	29	3,4	6,9	0,0	10,3	6,9	6,9	55,2	10,3	0,0	0,0	0,0	82,8	3,4	13,8
	Conneticut	17	5,9	11,8	0,0	23,5	5,9	11,8	11,8	29,4	5,9	23,5	11,8	17,6	35,3	5,9
	MA/NH/VT	31	6,5	12,9	3,2	22,6	9,7	12,9	22,6	9,7	0,0	0,0	6,5	51,6	29,0	12,9
	Övriga NY	27	11,1	11,1	3,7	11,1	18,5	22,2	11,1	11,1	0,0	25,9	29,6	0,0	7,4	37,0
	Baltimore	34	2,9	8,8	2,9	29,4	5,9	14,7	17,6	17,6	5,9	17,6	47,1	11,8	2,9	14,7
Grupper	Internat. arvtagare	47	10,6	14,9	2,1	10,6	6,4	6,4	29,8	19,1	2,1	19,1	14,9	21,3	10,6	31,9
	Naturvetare	38	13,2	7,9	5,3	5,3	21,1	7,9	31,6	7,9	5,3	5,3	5,3	7,9	13,2	63,2
	De dominerade	39	7,7	10,3	5,1	20,5	12,8	15,4	10,3	17,9	2,6	28,2	23,1	25,6	17,9	2,6
	Teknister	35	5,7	8,6	0,0	11,4	17,1	28,6	8,6	20,0	2,9	2,9	17,1	25,7	22,9	28,6
	Humanister	39	2,6	10,3	7,7	12,8	15,4	15,4	20,5	15,4	10,3	12,8	28,2	17,9	23,1	7,7
	Praktiker	46	4,3	2,2	2,2	32,6	15,2	19,6	6,5	17,4	2,2	39,1	21,7	15,2	15,2	6,5
	Kosmopoliter	41	2,4	17,1	2,4	12,2	4,9	7,3	34,1	19,5	4,9	14,6	22,0	24,4	17,1	17,1
	De dominerade internat.	50	10,0	8,0	8,0	22,0	6,0	6,0	26,0	14,0	4,0	22,0	26,0	16,0	18,0	14,0
	Den modala gruppen	127	3,9	8,7	3,9	18,9	11,8	21,3	21,3	10,2	2,4	15,0	20,5	22,0	26,0	14,2
Totalt		462	6,3	9,5	4,1	17,1	11,9	15,2	21,2	14,7	3,7	17,7	20,1	19,9	19,5	19,0

Tabell 155. Skolans geografiska läge och boende i New York efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte och euklidiska grupper.

			N	Skolans geografiska läge										Boende i New York										
				Long Island, NY-NJ-PA	Quincy, MA-NH	Boston-Cambridge-Quincy, MA-NH	Washington-Arlington-DC-VA-MD-WV	Philadelphia-Camden-PA-NJ-DE-MD	Rhode Island	Connecticut	MA/NH/VT	Övriga NY	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	Bor ej i New York	Bo-Ej svar	New Jersey	Bronx	Long Island/Norra	Brooklyn/Queens/Harlem/Bronx	Slope/Williamsburgh	Brooklyn Heights/Park Slope/Williamsburgh	Midtown	Chelsea/East Village/Greenwich	Upper East/West Side
Kön	Män	141	34,8	11,3	8,5	9,2	9,2	2,1	9,9	9,9	5,0	63,8	0,0	19,6	11,8	21,6	5,9	9,8	23,5	7,8	41,2			
	Kvinnor	321	40,2	18,7	8,7	5,3	5,0	4,4	5,3	4,0	8,4	59,5	0,3	12,3	4,6	16,2	15,4	12,3	23,8	14,6	50,8			
Ålder	-20 år	21	14,3	14,3	4,8	9,5	4,8	0,0	14,3	14,3	23,8	85,7	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	21-22 år	84	36,9	10,7	11,9	9,5	8,3	3,6	4,8	4,8	9,5	60,7	0,0	24,2	9,1	9,1	15,2	15,2	12,1	42,4				
	23-24 år	132	34,8	16,7	11,4	6,1	3,0	4,5	9,1	6,1	8,3	65,2	0,8	15,2	8,7	17,4	10,9	8,7	26,1	10,9	45,7			
	25-26 år	98	42,9	17,3	8,2	3,1	9,2	2,0	7,1	5,1	5,1	57,1	0,0	4,8	7,1	16,7	16,7	14,3	28,6	11,9	54,8			
	27 år och däröver	127	44,1	19,7	4,7	7,1	6,3	4,7	3,9	5,5	3,9	55,1	0,0	15,8	3,5	24,6	10,5	8,8	22,8	14,0	45,6			
Invandring	Ingen invandrat	371	37,5	17,3	8,4	6,2	6,7	3,8	8,1	6,5	5,7	61,7	0,3	13,4	7,0	18,3	12,7	11,3	23,9	12,7	47,9			
	Sve/En för. inv.	53	39,6	15,1	11,3	9,4	1,9	1,9	0,0	3,8	17,0	60,4	0,0	9,5	4,8	19,0	19,0	9,5	23,8	14,3	47,6			
	Sve/Båda för inv.	16	43,8	6,3	6,3	6,3	0,0	6,3	6,3	6,3	18,8	56,3	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Inv/Minst en för inv.	22	50,0	13,6	9,1	4,5	13,6	4,5	0,0	0,0	4,5	50,0	0,0	36,4	9,1	9,1	0,0	18,2	18,2	9,1	45,5			
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	48,8	14,0	4,7	7,0	9,3	0,0	4,7	2,3	9,3	51,2	0,0	19,0	0,0	19,0	9,5	4,8	42,9	4,8	52,4			
	Läkare	21	33,3	23,8	9,5	9,5	0,0	0,0	4,8	9,5	9,5	61,9	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Högre lärare	24	45,8	8,3	8,3	4,2	4,2	8,3	0,0	8,3	12,5	50,0	0,0	25,0	8,3	8,3	0,0	8,3	33,3	16,7	58,3			
	Företagsledare	56	41,1	19,6	7,1	3,6	14,3	0,0	5,4	3,6	5,4	58,9	0,0	0,0	8,7	13,0	13,0	26,1	17,4	21,7	65,2			
	Högre tjänstemän	88	31,8	13,6	18,2	6,8	5,7	5,7	5,7	5,7	6,8	68,2	1,1	21,4	3,6	14,3	17,9	10,7	17,9	10,7	39,3			
	Tekniker	42	38,1	11,9	11,9	7,1	0,0	9,5	11,9	7,1	2,4	61,9	0,0	12,5	6,3	31,3	6,3	12,5	12,5	18,8	43,8			
	Klasslärare	30	33,3	13,3	6,7	6,7	3,3	6,7	16,7	6,7	6,7	63,3	0,0	9,1	18,2	9,1	18,2	0,0	18,2	27,3	45,5			
	Konstproducenter	21	47,6	19,0	4,8	0,0	4,8	0,0	4,8	19,0	0,0	52,4	0,0	10,0	0,0	20,0	10,0	20,0	40,0	0,0	60,0			
	Tj.män på mellannivå	53	41,5	17,0	7,5	7,5	7,5	3,8	3,8	1,9	9,4	58,5	0,0	18,2	9,1	27,3	9,1	4,5	18,2	13,6	36,4			
	Småföretagare	47	29,8	25,5	2,1	6,4	8,5	2,1	8,5	4,3	12,8	70,2	0,0	21,4	7,1	7,1	14,3	21,4	14,3	14,3	50,0			
	Arbetare	33	48,5	12,1	3,0	12,1	0,0	3,0	9,1	6,1	6,1	51,5	0,0	12,5	12,5	18,8	18,8	6,3	25,0	6,3	37,5			
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Vet ej	18	44,4	16,7	11,1	11,1	5,6	0,0	0,0	5,6	5,6	55,6	0,0	0,0	12,5	25,0	0,0	12,5	25,0	25,0	62,5			
	Folk- el grundskola	29	34,5	20,7	3,4	10,3	3,4	3,4	10,3	3,4	10,3	65,5	0,0	20,0	0,0	20,0	30,0	0,0	10,0	20,0	30,0			
	Real-, yrkesskola	70	38,6	21,4	7,1	8,6	1,4	4,3	7,1	4,3	7,1	61,4	0,0	33,3	7,4	14,8	11,1	11,1	18,5	3,7	33,3			
	3- el 4-årigt gymnasium	42	42,9	9,5	2,4	7,1	11,9	0,0	14,3	2,4	9,5	57,1	0,0	16,7	16,7	22,2	11,1	5,6	22,2	5,6	33,3			
	Kortare högskoleutb.	88	38,6	10,2	13,6	3,4	8,0	6,8	4,5	10,2	4,5	60,2	1,1	11,4	8,6	22,9	17,1	14,3	11,4	11,4	37,1			
	Längre högskoleutb.	208	38,9	18,3	9,1	5,3	5,8	3,4	6,3	5,3	7,7	60,1	0,0	9,6	3,6	14,5	10,8	13,3	32,5	15,7	61,4			
Ämne	HK-hum-al	46	43,5	13,0	8,7	2,2	0,0	10,9	8,7	8,7	4,3	56,5	0,0	25,0	10,0	10,0	0,0	10,0	25,0	20,0	55,0			
	HK-konst/med/des	85	64,7	24,7	0,0	2,4	2,4	1,2	1,2	1,2	2,4	35,3	0,0	0,0	1,8	27,3	10,9	18,2	34,5	7,3	60,0			
	M-med/N-natvet	19	47,4	15,8	0,0	5,3	5,3	0,0	0,0	15,8	10,5	52,6	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	M-sjuk/PL-ped	29	24,1	10,3	24,1	6,9	0,0	10,3	3,4	0,0	20,7	72,4	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	N-data/T-teknik	36	11,1	30,6	13,9	5,6	5,6	0,0	13,9	13,9	5,6	88,9	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	S-fek	153	32,7	8,5	5,9	10,5	15,7	3,9	9,2	6,5	7,2	66,7	0,7	15,7	7,8	13,7	27,5	11,8	13,7	7,8	33,3			
	S-jour-media	29	24,1	27,6	24,1	6,9	0,0	3,4	3,4	3,4	6,9	75,9	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	S-sam-psy	33	30,3	24,2	6,1	12,1	0,0	0,0	12,1	6,1	9,1	69,7	0,0	10,0	10,0	20,0	0,0	10,0	30,0	20,0	60,0			
	S-stat	32	50,0	9,4	18,8	0,0	0,0	3,1	3,1	3,1	12,5	46,9	0,0	41,2	5,9	5,9	11,8	0,0	17,6	17,6	35,3			
Skoltyp	Community Col.	47	14,9	19,1	14,9	8,5	0,0	8,5	0,0	14,9	19,1	85,1	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Business	47	2,1	2,1	8,5	8,5	53,2	0,0	25,5	0,0	0,0	97,9	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Art-2 nivå	60	66,7	28,3	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	3,3	33,3	0,0	0,0	0,0	27,5	7,5	12,5	45,0	7,5	65,0			
	Art-1 nivå	13	84,6	0,0	0,0	0,0	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	18,2	45,5	18,2	18,2	81,8			
	Reg-3-4 nivå	115	36,5	24,3	1,7	3,5	0,0	8,7	9,6	3,5	12,2	61,7	0,0	20,5	13,6	25,0	4,5	4,5	18,2	13,6	36,4			
	Reg-1-2 nivå	23	43,5	8,7	21,7	13,0	0,0	4,3	0,0	4,3	4,3	52,2	0,0	63,6	18,2	0,0	0,0	0,0	9,1	9,1	18,2			
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	42,4	5,9	22,4	9,4	0,0	0,0	5,9	9,4	4,7	57,6	1,2	8,3	8,3	11,1	38,9	11,1	13,9	5,6	30,6			
	Nat-Univ-2 nivå	26	65,4	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,4	3,8	34,6	0,0	17,6	0,0	11,8	5,9	17,6	35,3	11,8	64,7		
	Nat-Univ-1 nivå	46	30,4	21,7	6,5	15,2	4,3	2,2	6,5	6,5	6,5	69,6	0,0	21,4	0,0	7,1	0,0	14,3	14,3	42,9	71,4			
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
	Freemovers	395	39,0	16,5	8,4	7,6	6,1	3,8	6,1	4,8	7,8	60,3	0,3	14,6	7,6	19,7	7,6	9,6	26,8	13,4	49,7			
	Utbytesstudier	58	36,2	19,0	8,6	0,0	6,9	3,4	6,9	13,8	5,2	63,8	0,0	14,3	0,0	4,8	47,6	19,0	4,8	9,5	33,3			
Grupper	Internat. arvtagare	47	40,4	14,9	12,8	6,4	10,6	4,3	0,0	2,1	8,5	59,6	0,0	21,										

Tabell 156. Typ av boende och hyra efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte och euklidiska grupper.

		N	Typ av boende								Bor på campus		Hyra per månad i dollar									
			Inget svar	Hos släkting/polk- /flickvän	Studentum	Inneboende	Egen lägenhet (1:a hand)	Egen lägenhet (2:a, 3:e hand)	Delar lägenhet/hus med andra	Annat boende	Ej svar	I univ/coil bostäder	Ej i univ/coil bostäder	Ej uppgift	Betalar ingen hyra	Upp till 250\$	251-350\$	351-450\$	451-550\$	551-800\$	801\$ och däröver	
Kön	Män	141	0,7	5,7	26,2	5,7	17,7	5,0	39,0	0,0	2,1	39,7	58,2	10,6	2,1	12,1	19,9	12,8	17,0	17,0	8,5	
	Kvinnor	321	0,3	10,3	23,4	10,9	18,7	4,0	30,8	1,6	1,9	26,5	71,7	14,0	8,4	9,3	11,8	18,4	16,2	13,4	8,4	
Ålder	-20 år	21	0,0	9,5	66,7	4,8	4,8	0,0	14,3	0,0	0,0	85,7	14,3	42,9	4,8	14,3	14,3	14,3	0,0	9,5	0,0	
	21-22 år	84	0,0	8,3	31,0	11,9	13,1	3,6	32,1	0,0	0,0	38,1	61,9	20,2	7,1	15,5	6,0	16,7	14,3	14,3	6,0	
	23-24 år	132	0,8	9,1	27,3	9,1	12,9	4,5	33,3	3,0	1,5	35,6	62,9	14,4	8,3	7,6	11,4	19,7	16,7	15,9	6,1	
	25-26 år	98	0,0	8,2	17,3	5,1	26,5	2,0	40,8	0,0	5,1	22,4	72,4	9,2	5,1	10,2	22,4	12,2	16,3	15,3	9,2	
	27 år och däröver	127	0,8	9,4	15,0	11,8	23,6	7,1	31,5	0,8	1,6	17,3	81,1	4,7	5,5	8,7	16,5	17,3	20,5	13,4	13,4	
Invandring	Ingen invandrat	371	0,5	7,8	23,7	9,7	18,6	4,6	34,0	1,1	1,3	30,5	68,2	13,7	7,0	10,5	12,7	16,7	17,3	13,5	8,6	
	Sve/En för. inv.	53	0,0	9,4	24,5	9,4	17,0	5,7	32,1	1,9	7,5	28,3	64,2	5,7	7,5	7,5	22,6	17,0	13,2	18,9	7,5	
	Sve/Båda för inv.	16	0,0	18,8	31,3	6,3	12,5	0,0	31,3	0,0	0,0	37,5	62,5	18,8	0,0	18,8	6,3	18,8	12,5	18,8	6,3	
	Inv/Minst en för inv.	22	0,0	18,2	27,3	4,5	22,7	0,0	27,3	0,0	0,0	31,8	68,2	13,6	0,0	4,5	27,3	13,6	13,6	18,2	9,1	
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	0,0	4,7	18,6	7,0	20,9	2,3	44,2	2,3	0,0	32,6	67,4	2,3	4,7	9,3	11,6	20,9	25,6	7,0	18,6	
	Läkare	21	0,0	0,0	14,3	9,5	19,0	0,0	57,1	0,0	0,0	33,3	66,7	0,0	4,8	19,0	28,6	14,3	19,0	14,3	0,0	
	Högre lärare	24	0,0	8,3	37,5	8,3	25,0	0,0	20,8	0,0	0,0	41,7	58,3	12,5	8,3	12,5	4,2	20,8	16,7	16,7	8,3	
	Företagsledare	56	0,0	8,9	26,8	1,8	23,2	10,7	28,6	0,0	0,0	33,9	66,1	12,5	3,6	7,1	19,6	12,5	16,1	14,3	14,3	
	Högre tjänstemän	88	2,3	10,2	27,3	6,8	17,0	5,7	29,5	1,1	4,5	33,0	62,5	19,3	6,8	6,8	13,6	11,4	15,9	13,6	12,5	
	Tekniker	42	0,0	11,9	33,3	9,5	21,4	2,4	21,4	0,0	2,4	35,7	61,9	14,3	7,1	9,5	4,8	16,7	14,3	28,6	4,8	
	Klasslärare	30	0,0	10,0	16,7	20,0	23,3	0,0	30,0	0,0	3,3	30,0	66,7	13,3	10,0	20,0	16,7	20,0	0,0	13,3	6,7	
	Konstproducenter	21	0,0	4,8	33,3	0,0	4,8	0,0	57,1	0,0	4,8	28,6	66,7	19,0	0,0	9,5	4,8	19,0	28,6	9,5	9,5	
	Tj.män på mellannivå	53	0,0	9,4	26,4	11,3	15,1	9,4	26,4	1,9	0,0	28,3	71,7	15,1	3,8	7,5	15,1	20,8	20,8	15,1	1,9	
	Småföretagare	47	0,0	8,5	12,8	19,1	17,0	2,1	40,4	0,0	4,3	14,9	80,9	6,4	8,5	12,8	14,9	23,4	14,9	14,9	4,3	
	Arbetare	33	0,0	15,2	21,2	12,1	15,2	0,0	30,3	6,1	0,0	27,3	72,7	21,2	15,2	9,1	15,2	12,1	12,1	12,1	3,0	
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Vet ej	18	0,0	5,6	16,7	22,2	16,7	11,1	27,8	0,0	0,0	16,7	83,3	22,2	16,7	5,6	11,1	11,1	16,7	5,6	11,1	
	Folk- el grundskola	29	0,0	3,4	24,1	17,2	13,8	3,4	34,5	3,4	3,4	17,2	79,3	17,2	0,0	10,3	10,3	27,6	13,8	17,2	3,4	
	Real-, yrkesskola	70	0,0	10,0	27,1	12,9	20,0	7,1	21,4	1,4	2,9	34,3	62,9	10,0	8,6	10,0	15,7	18,6	12,9	17,1	7,1	
	3- el 4-årigt gymnasium	42	0,0	7,1	31,0	7,1	16,7	2,4	33,3	2,4	2,4	33,3	64,3	23,8	4,8	14,3	7,1	19,0	7,1	11,9	11,9	
	Kortare högskoleutb.	88	1,1	13,6	21,6	9,1	21,6	3,4	29,5	0,0	3,4	27,3	69,3	12,5	10,2	4,5	17,0	10,2	22,7	15,9	6,8	
	Längre högskoleutb.	208	0,5	7,2	24,5	6,7	18,3	3,4	38,5	1,0	1,0	34,1	64,9	11,1	3,8	11,5	14,4	17,8	17,8	13,9	9,6	
Ämne	HK-hum-al	46	0,0	10,9	28,3	8,7	21,7	4,3	26,1	0,0	2,2	37,0	60,9	30,4	2,2	6,5	4,3	17,4	13,0	19,6	6,5	
	HK-konst/med/des	85	0,0	4,7	12,9	3,5	18,8	4,7	52,9	2,4	1,2	12,9	85,9	2,4	3,5	4,7	18,8	25,9	15,3	20,0	9,4	
	M-med/N-natvet	19	0,0	5,3	31,6	15,8	5,3	0,0	42,1	0,0	0,0	57,9	42,1	0,0	15,8	21,1	10,5	15,8	15,8	15,8	5,3	
	M-sjuk/PL-ped	29	0,0	17,2	20,7	13,8	20,7	0,0	24,1	3,4	0,0	37,9	62,1	20,7	10,3	17,2	10,3	6,9	13,8	13,8	6,9	
	N-data/T-teknik	36	0,0	13,9	36,1	5,6	16,7	0,0	27,8	0,0	0,0	41,7	58,3	5,6	8,3	0,0	33,3	19,4	25,0	8,3	0,0	
	S-fek	153	0,7	9,8	26,1	7,8	16,3	7,2	30,7	1,3	2,6	28,8	68,6	15,0	5,2	15,7	8,5	11,8	19,0	13,7	11,1	
	S-jour-media	29	0,0	10,3	17,2	10,3	24,1	0,0	37,9	0,0	6,9	24,1	69,0	6,9	10,3	10,3	27,6	17,2	13,8	13,8	0,0	
	S-sam-psy	33	3,0	9,1	18,2	21,2	27,3	9,1	12,1	0,0	3,0	27,3	69,7	21,2	15,2	0,0	24,2	21,2	12,1	0,0	6,1	
	S-stat	32	0,0	0,0	37,5	15,6	15,6	0,0	31,3	0,0	0,0	50,0	50,0	12,5	3,1	12,5	6,3	15,6	12,5	18,8	18,8	
	Skoltyp	Community Col.	47	0,0	19,1	2,1	31,9	6,4	4,3	34,0	2,1	0,0	12,8	87,2	27,7	12,8	14,9	10,6	14,9	2,1	12,8	4,3
Business		47	0,0	12,8	10,6	6,4	14,9	4,3	51,1	0,0	4,3	10,6	85,1	6,4	10,6	31,9	19,1	10,6	8,5	12,8	0,0	
Art-2 nivå		60	0,0	1,7	15,0	5,0	16,7	6,7	51,7	3,3	0,0	15,0	85,0	1,7	1,7	3,3	15,0	31,7	18,3	18,3	10,0	
Art-1 nivå		13	0,0	7,7	0,0	7,7	30,8	0,0	53,8	0,0	0,0	0,0	100,0	7,7	7,7	0,0	15,4	0,0	23,1	38,5	7,7	
Reg-3-4 nivå		115	0,9	14,8	28,7	7,8	21,7	4,3	21,7	0,0	2,6	35,7	61,7	25,2	7,8	10,4	18,3	10,4	11,3	12,2	4,3	
Reg-1-2 nivå		23	0,0	4,3	39,1	13,0	13,0	0,0	30,4	0,0	0,0	60,9	39,1	17,4	4,3	8,7	0,0	13,0	21,7	26,1	8,7	
Nat-Univ-3-4 nivå		85	1,2	3,5	41,2	5,9	21,2	3,5	21,2	2,4	3,5	38,8	57,6	9,4	5,9	3,5	9,4	21,2	31,8	8,2	10,6	
Nat-Univ-2 nivå		26	0,0	3,8	19,2	7,7	19,2	7,7	42,3	0,0	3,8	26,9	69,2	0,0	0,0	7,7	26,9	11,5	15,4	11,5	26,9	
Nat-Univ-1 nivå		46	0,0	4,3	32,6	4,3	21,7	4,3	32,6	0,0	0,0	56,5	43,5	2,2	4,3	8,7	10,9	21,7	17,4	19,6	15,2	
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Freemovers	395	0,5	9,6	19,0	10,4	20,8	4,3	34,4	1,0	2,3	26,3	71,4	12,9	6,3	10,9	13,9	17,5	14,2	15,2	9,1	
	Utbytesstudier	58	0,0	1,7	58,6	3,4	1,7	3,4	29,3	1,7	0,0	58,6	41,4	13,8	3,4	6,9	17,2	12,1	32,8	10,3	3,4	
Grupper	Internat. arvtagare	47	0,0	14,9	23,4	0,0	19,1	0,0	40,4	2,1	2,1	36,2	61,7	12,8	4,3	8,5	17,0	12,8	10,6	14,9	19,1	
	Naturvetare	38	0,0	5,3	31,6	5,3	10,5	7,9	39,5	0,0	0,0	42,1	57,9	5,3	0,0	7,9	13,2	18,4	15,8	23,7	15,8	
	De dominerade	39	0,0	10,3	25,6	10,3	20,5	7,7	25,6	0,0	2,6	28,2	69,2	12,8	10,3	10,3	7,7	17,9	23,1	12,8	5,1	
	Teknister	35	0,0	5,7	28,6	11,4	20,0	2,9	28,6	2,9	0,0	31,4	68,6	8,6	5,7	5,7	14,3	22,9	22,9	14,3	5,7	
	Humanister	39	0,0	7,7	15,4	12,8	28,2	2,6	33,3	0,0	0,0	17,9	82,1	10,3	7,7	7,7	5,1	33,3	15,4	10,3	10,3	
	Praktiker	46	</																			

Tabell 157. Typ av boende och hyra efter skolans geografiska läge och boende i New York.

		N	Typ av boende								Bor på campus		Hyra per månad i dollar									
			Hos släkting/polk- /flickvän Inget svar	Studentrum	Inneboende (1:a hand)	Egen lägenhet (2:a, 3:e hand)	Delar lägenhet/hus med andra	Annat boende			Ej svar	Ej i univ/coil bostäder i univ/coil bostäder	Ej uppgift	Betalar ingen hyra	Upp till 250\$	251-350\$	351-450\$	451-550\$	551-800\$	801\$ och däröver		
Skolans läge	New York-Northern New Jersey-Long Island	178	1,1	7,9	23,6	7,9	22,5	4,5	30,3	2,2	2,2	23,0	74,7	9,6	3,4	2,8	10,7	11,2	25,8	22,5	14,0	
	Boston-Cambridge-Quincy, MA-NH	76	0,0	9,2	18,4	9,2	13,2	6,6	43,4	0,0	0,0	27,6	72,4	9,2	2,6	2,6	26,3	36,8	6,6	9,2	6,6	
	Washington-Arlington-Alexandria	40	0,0	17,5	27,5	15,0	15,0	5,0	20,0	0,0	0,0	27,5	72,5	5,0	25,0	7,5	12,5	15,0	20,0	7,5	7,5	
	Philadelphia-Camden-Wilmington	30	0,0	13,3	20,0	16,7	33,3	0,0	13,3	3,3	3,3	26,7	70,0	20,0	10,0	13,3	6,7	23,3	10,0	6,7	10,0	
	Rhode Island	29	0,0	0,0	6,9	3,4	17,2	6,9	65,5	0,0	3,4	13,8	82,8	3,4	0,0	37,9	24,1	10,3	13,8	10,3	0,0	
	Connecticut	17	0,0	29,4	17,6	17,6	17,6	0,0	17,6	0,0	5,9	23,5	70,6	41,2	11,8	5,9	0,0	5,9	0,0	23,5	11,8	
	MA/NH/VT	31	0,0	6,5	41,9	9,7	6,5	3,2	32,3	0,0	3,2	61,3	35,5	25,8	9,7	19,4	12,9	12,9	9,7	9,7	0,0	
	Övriga NY	27	0,0	3,7	29,6	3,7	14,8	7,4	40,7	0,0	0,0	51,9	48,1	18,5	11,1	11,1	22,2	14,8	18,5	0,0	3,7	
	Baltimore-Towson, MD/övriga MD/PA	34	0,0	2,9	38,2	8,8	14,7	0,0	35,3	0,0	2,9	55,9	41,2	20,6	2,9	35,3	8,8	11,8	5,9	14,7	0,0	
Boende i New York 7 kat.	Bo-Ej relevant	281	0,0	9,6	24,9	10,3	15,7	4,3	34,9	0,4	1,8	35,2	63,0	15,3	8,5	14,6	16,7	20,3	10,7	8,9	5,0	
	Bo-Ej svar	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	New Jersey	26	0,0	7,7	57,7	3,8	11,5	0,0	19,2	0,0	3,8	69,2	26,9	23,1	3,8	3,8	11,5	7,7	26,9	19,2	3,8	
	Long Island/Norra Bronx	12	0,0	25,0	16,7	25,0	8,3	0,0	25,0	0,0	0,0	25,0	75,0	8,3	25,0	8,3	16,7	8,3	16,7	16,7	0,0	
	Brooklyn/Queens/Harlem/Bronx	32	3,1	3,1	3,1	3,1	37,5	3,1	46,9	0,0	6,3	9,4	84,4	6,3	0,0	6,3	15,6	21,9	18,8	12,5	18,8	
	Brooklyn Heights/Park Slope/Williamsburgh	23	0,0	0,0	43,5	0,0	8,7	4,3	34,8	8,7	0,0	8,7	91,3	0,0	0,0	4,3	17,4	17,4	43,5	17,4	0,0	
	Midtown	21	0,0	19,0	14,3	14,3	38,1	0,0	14,3	0,0	0,0	4,8	95,2	9,5	9,5	0,0	0,0	4,8	19,0	33,3	23,8	
	Chelsea/East Village/Greenwich Village	43	0,0	4,7	23,3	7,0	16,3	2,3	41,9	4,7	0,0	27,9	72,1	2,3	0,0	2,3	11,6	11,6	27,9	27,9	16,3	
	Upper East/West Side	23	0,0	8,7	4,3	13,0	34,8	21,7	17,4	0,0	0,0	13,0	87,0	17,4	0,0	0,0	0,0	0,0	21,7	34,8	26,1	
Boende i New York 3 kat.	Bo-Ej relevant/Ej svar	282	0,4	9,6	24,8	10,3	15,6	4,3	34,8	0,4	2,1	35,1	62,8	15,6	8,5	14,5	16,7	20,2	10,6	8,9	5,0	
	New Jersey/Long Island/Norra Bronx	38	0,0	13,2	44,7	10,5	10,5	0,0	21,1	0,0	2,6	55,3	42,1	18,4	10,5	5,3	13,2	7,9	23,7	18,4	2,6	
	Brooklyn/Queens/Bronx/Harlem	55	1,8	1,8	20,0	1,8	25,5	3,6	41,8	3,6	3,6	9,1	87,3	3,6	0,0	5,5	16,4	20,0	29,1	14,5	10,9	
	Manhattan (ej Harlem)	87	0,0	9,2	16,1	10,3	26,4	6,9	28,7	2,3	0,0	18,4	81,6	8,0	2,3	1,1	5,7	6,9	24,1	31,0	20,7	
Totalt		462	0,4	8,9	24,2	9,3	18,4	4,3	33,3	1,1	1,9	30,5	67,5	13,0	6,5	10,2	14,3	16,7	16,5	14,5	8,4	

Tabell 158. Kultur- och fritidsaktiviteter efter skolans läge och boende i New York.

			Skolans läge										Boende i New York									
			New York	Boston	Washington	Philadelphia	Rhode Island	Connecticut	MA/NH/VT	Övriga NY	Baltimore	Bo ej i New York	New Jersey	Long Island/	Ön boroughs	Gentrified areas outside	Midtown	Downtown	Upper East/ West Side	Manhattan totalt		
	N	%	178	76	40	30	29	17	31	27	34	281	26	12	32	23	21	43	23	87		
Bio-Aldrig/1-5 ggr/år	95	20,6	17,4	13,2	27,5	23,3	31,0	0,0	19,4	29,6	38,2	22,8	15,4	16,7	25,0	8,7	23,8	14,0	17,4	17,2		
Bio-6-11 ggr/år	100	21,6	21,3	19,7	20,0	20,0	24,1	23,5	22,6	25,9	23,5	22,1	30,8	8,3	15,6	17,4	23,8	30,2	8,7	23,0		
Bio-1-3 ggr/månad	213	46,1	44,4	53,9	47,5	53,3	37,9	70,6	45,2	33,3	35,3	46,6	46,2	50,0	40,6	60,9	28,6	41,9	56,5	42,5		
Bio-Minst 1-3 ggr/vecka	48	10,4	14,6	13,2	5,0	3,3	6,9	5,9	9,7	7,4	2,9	7,8	7,7	25,0	15,6	13,0	19,0	11,6	17,4	14,9		
Teater-Ej svar	10	2,2	3,4	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	2,9	1,4	3,8	0,0	3,1	0,0	4,8	4,7	0,0	3,4		
Teater-Aldrig	119	25,8	15,7	27,6	27,5	33,3	37,9	17,6	35,5	48,1	32,4	32,4	26,9	16,7	15,6	8,7	19,0	7,0	21,7	13,8		
Teater-1-5 ggr/år	272	58,9	57,3	57,9	67,5	60,0	58,6	64,7	61,3	48,1	61,8	59,8	57,7	83,3	62,5	73,9	38,1	55,8	43,5	48,3		
Teater-6-11 ggr/år	39	8,4	13,5	10,5	2,5	3,3	3,4	17,6	3,2	0,0	0,0	5,0	3,8	0,0	12,5	4,3	23,8	20,9	21,7	21,8		
Teater-Min. 1-3 ggr/mån.	22	4,8	10,1	1,3	2,5	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	1,4	7,7	0,0	6,3	13,0	14,3	11,6	13,0	12,6		
Konstgalleri-Aldrig	125	27,1	17,4	22,4	35,0	33,3	41,4	29,4	38,7	37,0	41,2	33,5	30,8	50,0	15,6	21,7	9,5	4,7	13,0	8,0		
Konstgalleri-1-5 ggr/år	209	45,3	43,3	47,4	42,5	43,3	44,8	35,3	58,1	55,6	41,2	46,6	57,7	50,0	31,3	47,8	47,6	41,9	34,8	41,4		
Konstgalleri-6-11 ggr/år	56	12,1	14,6	14,5	12,5	20,0	6,9	29,4	0,0	0,0	2,9	10,0	7,7	0,0	28,1	4,3	19,0	16,3	21,7	18,4		
Konstgalleri-1-3 ggr/mån.	54	11,7	18,0	14,5	7,5	3,3	6,9	5,9	3,2	0,0	8,8	7,8	0,0	0,0	18,8	21,7	14,3	27,9	26,1	24,1		
Konstgalleri-Min 1-3 ggr/ve.	10	2,2	4,5	0,0	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	0,7	0,0	0,0	3,1	4,3	9,5	7,0	4,3	6,9		
Konstmuseum-Ej svar	11	2,4	3,9	0,0	0,0	0,0	0,0	5,9	0,0	7,4	2,9	1,4	7,7	0,0	3,1	0,0	9,5	2,3	0,0	3,4		
Konstmus.-Aldrig	90	19,5	12,9	7,9	15,0	23,3	34,5	17,6	41,9	33,3	38,2	23,8	23,1	50,0	9,4	17,4	4,8	7,0	0,0	4,6		
Konstmus.-1-5 ggr/år	227	49,1	42,1	61,8	55,0	53,3	55,2	29,4	48,4	59,3	44,1	53,7	57,7	50,0	34,4	43,5	47,6	37,2	34,8	39,1		
Konstmus.-6-11 ggr/år	74	16,0	20,8	17,1	20,0	20,0	6,9	23,5	9,7	0,0	2,9	12,8	11,5	0,0	37,5	17,4	14,3	20,9	30,4	21,8		
Konstmus.-Min 1-3 ggr/mån.	60	13,0	20,2	13,2	10,0	3,3	3,4	23,5	0,0	0,0	11,8	8,2	0,0	0,0	15,6	21,7	23,8	32,6	34,8	31,0		
Jazz-Ej svar	10	2,2	3,4	1,3	2,5	0,0	3,4	0,0	0,0	3,7	0,0	1,4	3,8	0,0	3,1	4,3	4,8	2,3	0,0	2,3		
Jazz-Aldrig	197	42,6	31,5	40,8	60,0	50,0	41,4	47,1	54,8	51,9	58,8	50,2	65,4	66,7	25,0	13,0	28,6	20,9	21,7	23,0		
Jazz-1-5 ggr/år	157	34,0	37,6	31,6	22,5	33,3	44,8	35,3	32,3	33,3	26,5	31,0	26,9	25,0	40,6	39,1	42,9	44,2	43,5	43,7		
Jazz-6-11 ggr/år	56	12,1	15,2	11,8	7,5	16,7	3,4	17,6	12,9	7,4	5,9	10,3	3,8	8,3	12,5	17,4	9,5	20,9	26,1	19,5		
Jazz-Min 1-3 ggr/månad	42	9,1	12,4	14,5	7,5	0,0	6,9	0,0	0,0	3,7	8,8	7,1	0,0	0,0	18,8	26,1	14,3	11,6	8,7	11,5		
Rock-Aldrig	111	24,0	24,2	21,1	22,5	26,7	31,0	29,4	19,4	25,9	23,5	24,2	19,2	33,3	28,1	13,0	28,6	20,9	30,4	25,3		
Rock-1-5 ggr/år	232	50,2	44,4	56,6	50,0	56,7	58,6	52,9	54,8	40,7	55,9	53,7	53,8	66,7	50,0	39,1	38,1	39,5	39,1	39,1		
Rock-6-11 ggr/år	64	13,9	15,2	9,2	17,5	6,7	6,9	11,8	16,1	25,9	14,7	13,2	19,2	0,0	6,3	26,1	14,3	16,3	17,4	16,1		
Rock-Min 1-3 ggr/månad	47	10,2	12,9	13,2	10,0	10,0	3,4	5,9	9,7	3,7	2,9	8,2	3,8	0,0	12,5	21,7	14,3	20,9	8,7	16,1		
Klassiskt-Aldrig	280	60,6	52,8	53,9	67,5	66,7	72,4	64,7	77,4	66,7	70,6	66,2	53,8	75,0	46,9	52,2	52,4	51,2	47,8	50,6		
Klassiskt-1-5 ggr/år	135	29,2	33,7	34,2	27,5	23,3	24,1	23,5	16,1	22,2	26,5	25,6	34,6	25,0	40,6	43,5	23,8	41,9	21,7	32,2		
Klassiskt-6-11 ggr/år	22	4,8	6,7	5,3	0,0	10,0	0,0	11,8	3,2	0,0	0,0	3,6	7,7	0,0	6,3	0,0	14,3	2,3	17,4	9,2		
Klassiskt-1-3 ggr/månad	16	3,5	3,9	5,3	5,0	0,0	0,0	0,0	3,2	7,4	0,0	3,2	0,0	0,0	3,1	0,0	9,5	2,3	13,0	6,9		
Diskotek-Ej svar	8	1,7	3,4	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	0,0	0,7	0,0	0,0	3,1	0,0	4,8	2,3	8,7	4,6		
Diskotek-Aldrig	40	8,7	9,0	7,9	2,5	16,7	3,4	11,8	12,9	11,1	5,9	8,5	7,7	8,3	21,9	4,3	4,8	7,0	4,3	5,7		
Diskotek-1-5 ggr/år	93	20,1	24,2	22,4	15,0	20,0	3,4	17,6	22,6	29,6	5,9	17,4	34,6	16,7	37,5	8,7	38,1	18,6	13,0	21,8		
Diskotek-6-11 ggr/år	74	16,0	12,9	17,1	25,0	23,3	6,9	17,6	16,1	11,1	23,5	18,1	23,1	8,3	6,3	13,0	4,8	16,3	13,0	12,6		
Diskotek-1-3 ggr/månad	140	30,3	27,5	31,6	37,5	23,3	37,9	23,5	29,0	29,6	38,2	32,0	26,9	41,7	25,0	43,5	19,0	27,9	17,4	23,0		
Diskotek-Min 1-3 ggr/vecka	107	23,2	23,0	19,7	20,0	16,7	48,3	29,4	19,4	14,8	26,5	23,1	7,7	25,0	6,3	30,4	28,6	27,9	43,5	32,2		
Bar-Aldrig/1-5 ggr/år	58	12,6	12,4	9,2	12,5	16,7	6,9	5,9	9,7	33,3	11,8	12,8	23,1	16,7	25,0	4,3	9,5	7,0	0,0	5,7		
Bar-6-11 ggr/år	53	11,5	7,9	14,5	15,0	20,0	6,9	23,5	9,7	11,1	11,8	13,9	19,2	16,7	12,5	0,0	0,0	4,7	4,3	3,4		
Bar-1-3 ggr/månad	160	34,6	29,8	43,4	42,5	43,3	31,0	23,5	35,5	22,2	41,2	37,7	19,2	41,7	31,3	30,4	19,0	34,9	34,8	31,0		
Bar-1-3 ggr/vecka	175	37,9	46,6	30,3	27,5	16,7	51,7	47,1	41,9	25,9	29,4	32,0	38,5	25,0	28,1	65,2	61,9	51,2	56,5	55,2		
Idrottseve.-Aldrig	138	29,9	42,7	25,0	22,5	20,0	27,6	11,8	9,7	33,3	17,6	22,1	30,8	33,3	46,9	26,1	42,9	58,1	39,1	49,4		
Idrottseve.-1-5 ggr/år	186	40,3	35,4	55,3	37,5	53,3	51,7	47,1	35,5	25,9	26,5	43,4	26,9	33,3	37,5	60,9	38,1	20,9	43,5	31,0		
Idrottseve.-Min 6-11 ggr/år	129	27,9	19,7	18,4	37,5	26,7	20,7	41,2	54,8	37,0	50,0	32,7	42,3	33,3	12,5	13,0	14,3	18,6	17,4	17,2		
Idrottar-Aldrig	51	11,0	11,8	13,2	10,0	10,0	6,9	5,9	3,2	18,5	11,8	10,7	3,8	8,3	18,8	8,7	14,3	16,3	4,3	12,6		
Idrottar-1-11 ggr/år	26	5,6	6,2	6,6	7,5	6,7	6,9	5,9	0,0	3,7	2,9	5,3	3,8	0,0	9,4	13,0	9,5	4,7	0,0	4,6		
Idrottar-1-3 ggr/månad	49	10,6	14,0	13,2	7,5	13,3	10,3	0,0	3,2	0,0	8,8	8,5	11,5	8,3	18,8	13,0	14,3	18,6	4,3	13,8		
Idrottar-1-3 ggr/vecka	186	40,3	41,0	46,1	35,0	33,3	37,9	64,7	38,7	29,6	35,3	39,1	38,5	66,7	28,1	34,8	42,9	41,9	60,9	47,1		
Idrottar-Min 4-6 ggr/vecka	88	19,0	12,4	17,1	27,5	23,3	31,0	17,6	29,0	11,1	32,4	23,5	11,5	8,3	6,3	26,1	4,8	7,0	26,1	11,5		
Idrottar-Dagligen	54	11,7	11,2	2,6	12,5	13,3	6,9	5,9	25,8	33,3	8,8	12,1	26,9	8,3	15,6	4,3	9,5	7,0	4,3	6,9		
Dagstidning-Ej svar	13	2,8	3,4	2,6	0,0	0,0	3,4	0,0	0,0	11,1	2,9	2,5	3,8	0,0	3,1	4,3	4,8	2,3	0,0	2,3		
Dagstidning-Aldrig	27	5,8	4,5	9,2	2,5	6,7	10,3	5,9	3,2	3,7	8,8	6,8	7,7	8,3	3,1	0,0	4,8	2,3	8,7	4,6		
Dagstidning-1-11 ggr/år	26	5,6	6,7	5,3	0,0	10,0	3,4	5,9														

Tabell 159. Kultur- och fritidsaktiviteter efter ämne, nivå och utbyte.

		Ämne										Nivå					Utbyte		
		HK-hum-al	HK-konst/medles	N-natvet	M-med/Pl-ped	M-sjuk / Pl-ped	N-data/T-teknik	S-flek	S-jour-media	S-sam-psy	S-stat	Ej svar	Community college	Konstskolor	College	Graduate	Ej svar	Free-movers	Utbyses-studier
	N	%	46	85	19	29	36	153	29	33	32	18	49	60	262	73	9	395	58
Bio-Aldrig/1-5 ggr/år	95	20,6	15,2	23,5	21,1	20,7	19,4	18,3	27,6	21,2	25,0	22,2	14,3	16,7	22,5	20,5	11,1	20,8	20,7
Bio-6-11 ggr/år	100	21,6	19,6	21,2	26,3	27,6	13,9	25,5	6,9	21,2	21,9	16,7	28,6	28,3	20,2	17,8	33,3	21,0	24,1
Bio-1-3 ggr/månad	213	46,1	56,5	32,9	42,1	44,8	58,3	47,7	48,3	48,5	43,8	44,4	46,9	33,3	47,3	52,1	44,4	46,6	43,1
Bio-Minst 1-3 ggr/vecka	48	10,4	8,7	20,0	10,5	6,9	8,3	7,2	17,2	3,0	9,4	11,1	10,2	18,3	9,2	8,2	11,1	10,4	10,3
Teater-Ej svar	10	2,2	0,0	5,9	0,0	0,0	2,8	1,3	0,0	3,0	3,1	5,6	0,0	8,3	0,8	2,7	0,0	2,5	0,0
Teater-Aldrig	119	25,8	21,7	20,0	15,8	41,4	55,6	24,8	20,7	24,2	15,6	16,7	26,5	16,7	27,5	28,8	22,2	24,1	37,9
Teater-1-5 ggr/år	272	58,9	45,7	52,9	63,2	58,6	36,1	66,7	69,0	63,6	65,6	72,2	69,4	48,3	60,3	52,1	77,8	59,5	51,7
Teater-6-11 ggr/år	39	8,4	19,6	12,9	10,5	0,0	2,8	5,9	6,9	6,1	9,4	0,0	2,0	13,3	8,4	11,0	0,0	9,1	5,2
Teater-Min. 1-3 ggr/mån.	22	4,8	13,0	8,2	10,5	0,0	2,8	1,3	3,4	3,0	6,3	5,6	2,0	13,3	3,1	5,5	0,0	4,8	5,2
Konstgalleri-Aldrig	125	27,1	26,1	7,1	31,6	44,8	41,7	35,9	13,8	27,3	15,6	22,2	49,0	8,3	28,2	24,7	33,3	26,1	32,8
Konstgalleri-1-5 ggr/år	209	45,2	50,0	24,7	52,6	48,3	41,7	49,0	65,5	48,5	50,0	50,0	42,9	30,0	48,1	47,9	44,4	45,1	46,6
Konstgalleri-6-11 ggr/år	56	12,1	13,0	21,2	10,5	6,9	5,6	9,2	10,3	12,1	15,6	5,6	6,1	18,3	12,2	12,3	22,2	12,2	10,3
Konstgalleri-1-3 ggr/mån.	54	11,7	10,9	36,5	5,3	0,0	5,6	3,9	10,3	9,1	9,4	5,6	2,0	38,3	8,4	9,6	0,0	12,7	6,9
Konstgalleri-Min 1-3 ggr/ve.	10	2,2	0,0	9,4	0,0	0,0	2,8	0,0	0,0	0,0	3,1	5,6	0,0	3,3	2,3	1,4	0,0	2,3	1,7
Konstmuseum-Ej svar	11	2,4	0,0	2,4	0,0	3,4	2,8	2,6	0,0	6,1	3,1	16,7	0,0	3,3	1,5	2,7	0,0	2,5	1,7
Konstmus.-Aldrig	90	19,5	28,3	3,5	26,3	24,1	30,6	28,1	3,4	15,2	6,3	22,2	34,7	3,3	21,0	16,4	33,3	18,7	22,4
Konstmus.-1-5 ggr/år	227	49,1	45,7	29,4	52,6	62,1	47,2	52,9	72,4	54,5	50,0	38,9	53,1	35,0	51,5	52,1	55,6	48,6	51,7
Konstmus.-6-11 ggr/år	74	16,0	17,4	24,7	15,8	6,9	11,1	11,8	13,8	15,2	28,1	11,1	8,2	21,7	15,6	19,2	11,1	16,7	12,1
Konstmus.-Min 1-3 ggr/mån.	60	13,0	8,7	40,0	5,3	3,4	8,3	4,6	10,3	9,1	12,5	11,1	4,1	36,7	10,3	9,6	0,0	13,4	12,1
Jazz-Ej svar	10	2,2	0,0	4,7	0,0	3,4	2,8	1,3	0,0	3,0	3,1	5,6	0,0	5,0	0,8	5,5	0,0	2,5	0,0
Jazz-Aldrig	197	42,6	52,2	25,9	31,6	65,5	55,6	43,8	51,7	39,4	34,4	38,9	67,3	21,7	47,7	26,0	33,3	42,5	44,8
Jazz-1-5 ggr/år	157	34,0	19,6	29,4	47,4	20,7	30,6	37,3	27,6	51,5	46,9	33,3	26,5	33,3	34,7	37,0	44,4	33,2	37,9
Jazz-6-11 ggr/år	56	12,1	19,6	15,3	10,5	10,3	5,6	11,8	13,8	3,0	12,5	5,6	6,1	18,3	8,8	24,7	22,2	11,9	12,1
Jazz-Min 1-3 ggr/månad	42	9,1	8,7	24,7	10,5	0,0	5,6	5,9	6,9	3,0	3,1	16,7	0,0	21,7	8,0	6,8	0,0	9,9	5,2
Rock-Aldrig	111	24,0	28,3	28,2	5,3	27,6	30,6	22,9	17,2	21,2	21,9	22,2	18,4	26,7	24,8	23,3	55,6	24,3	17,2
Rock-1-5 ggr/år	232	50,2	47,8	41,2	52,6	55,2	52,8	53,6	44,8	63,6	43,8	55,6	59,2	40,0	51,5	46,6	44,4	48,6	62,1
Rock-6-11 ggr/år	64	13,9	15,2	8,2	36,8	6,9	11,1	15,7	20,7	6,1	15,6	11,1	14,3	6,7	14,5	17,8	0,0	13,9	15,5
Rock-Min 1-3 ggr/månad	47	10,2	8,7	20,0	5,3	6,9	2,8	6,5	17,2	6,1	15,6	5,6	8,2	23,3	8,0	9,6	0,0	11,1	5,2
Klassiskt-Aldrig	280	60,6	60,9	47,1	63,2	75,9	72,2	66,0	65,5	60,6	37,5	61,1	81,6	48,3	64,5	42,5	44,4	60,8	62,1
Klassiskt-1-5 ggr/år	135	29,2	21,7	37,6	31,6	17,2	16,7	27,5	24,1	33,3	50,0	16,7	16,3	33,3	26,7	46,6	44,4	28,4	32,8
Klassiskt-6-11 ggr/år	22	4,8	8,7	7,1	5,3	3,4	0,0	2,0	10,3	3,0	9,4	0,0	2,0	6,7	5,3	4,1	0,0	5,3	1,7
Klassiskt-1-3 ggr/månad	16	3,5	8,7	4,7	0,0	3,4	5,6	3,3	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	8,3	2,3	2,7	11,1	3,3	3,4
Diskotek-Aldrig	40	8,7	8,7	15,3	15,8	13,8	13,9	3,9	0,0	12,1	3,1	11,1	4,1	11,7	8,8	8,2	22,2	9,1	3,4
Diskotek-1-5 ggr/år	93	20,1	21,7	27,1	36,8	17,2	25,0	11,1	17,2	21,2	31,3	27,8	14,3	26,7	16,8	28,8	11,1	19,5	25,9
Diskotek-6-11 ggr/år	74	16,0	19,6	10,6	15,8	13,8	13,9	17,0	10,3	15,2	31,3	0,0	24,5	15,0	16,4	13,7	11,1	16,2	15,5
Diskotek-1-3 ggr/månad	140	30,3	28,3	27,1	21,1	41,4	30,6	32,7	48,3	18,2	21,9	27,8	30,6	26,7	33,2	23,3	11,1	30,6	31,0
Diskotek-Min 1-3 ggr/vecka	107	23,2	19,6	16,5	10,5	13,8	16,7	34,0	24,1	30,3	9,4	27,8	26,5	15,0	24,4	21,9	44,4	22,5	24,1
Bar-Aldrig/1-5 ggr/år	58	12,6	17,4	12,9	15,8	27,6	16,7	5,9	3,4	21,2	15,6	5,6	12,2	10,0	14,1	11,0	22,2	12,7	10,3
Bar-6-11 ggr/år	53	11,5	13,0	10,6	15,8	17,2	16,7	10,5	3,4	9,1	12,5	11,1	16,3	11,7	10,7	11,0	0,0	12,2	8,6
Bar-1-3 ggr/månad	160	34,6	37,0	37,6	36,8	41,4	36,1	32,0	34,5	21,2	40,6	27,8	40,8	36,7	33,6	34,2	22,2	34,4	37,9
Bar-1-3 ggr/vecka	175	37,9	32,6	35,3	31,6	10,3	27,8	47,1	48,3	45,5	31,3	44,4	24,5	36,7	39,7	39,7	55,6	37,0	41,4
Idrottseve.-Aldrig	138	29,9	43,5	51,8	26,3	20,7	25,0	17,6	24,1	21,2	40,6	38,9	26,5	48,3	25,6	30,1	11,1	31,1	24,1
Idrottseve.-1-5 ggr/år	186	40,3	37,0	36,5	47,4	27,6	44,4	45,1	34,5	45,5	34,4	5,6	40,8	40,0	40,1	49,3	66,7	38,5	48,3
Idrottseve.-Min 6-11 ggr/år	129	27,9	19,6	8,2	26,3	51,7	25,0	35,3	41,4	30,3	25,0	50,0	32,7	6,7	32,8	19,2	22,2	28,1	27,6
Idrottar-Aldrig	51	11,0	15,2	20,0	0,0	10,3	11,1	5,2	6,9	9,1	21,9	11,1	14,3	23,3	8,4	8,2	0,0	11,1	12,1
Idrottar-1-11 ggr/år	26	5,6	2,2	14,1	5,3	3,4	5,6	4,6	0,0	3,0	3,1	5,6	4,1	13,3	4,6	4,1	0,0	4,8	12,1
Idrottar-1-3 ggr/månad	49	10,6	8,7	17,6	15,8	13,8	5,6	9,8	13,8	3,0	3,1	5,6	16,3	18,3	8,8	8,2	11,1	11,1	6,9
Idrottar-1-3 ggr/vecka	186	40,3	32,6	30,6	42,1	41,4	47,2	42,5	55,2	45,5	37,5	55,6	36,7	21,7	42,7	45,2	66,7	38,7	46,6
Idrottar-Min 4-6 ggr/vecka	88	19,0	30,4	7,1	21,1	20,7	19,4	22,2	13,8	18,2	21,9	11,1	18,4	8,3	23,3	15,1	11,1	20,0	13,8
Idrottar-Dagligen	54	11,7	10,9	7,1	15,8	10,3	11,1	14,4	10,3	15,2	9,4	5,6	10,2	10,0	11,5	16,4	11,1	12,2	8,6
Dagstidning-Ej svar	13	2,8	2,2	4,7	0,0	0,0	2,8	3,3	0,0	3,0	3,1	5,6	2,0	6,7	0,8	6,8	0,0	3,3	0,0
Dagstidning-Aldrig	27	5,8	4,3	10,6	0,0	17,2	5,6	5,2	0,0	0,0	3,1	5,6	4,1	10,0	6,5	1,4	0,0	5,8	6,9
Dagstidning-1-11 ggr/år	26	5,6	8,7	4,7	15,8	3,4	8,3	4,6	0,0	9,1	3,1	11,1	2,0	8,3	5,0	6,8	0,0	5,8	5,2
Dagstidning-1-3 ggr/månad	69	14,9	19,6	22,4	15,8	10,3	16,7	10,5	17,2	15,2	9,4	5,6	14,3	23,3	16,8	4,1	22,2	15,7	8,6
Dagstidning-1-3 ggr/vecka	119	25,8	17,4	31,8	36,8	27,6	27,8	21,6	27,6	33,3	21,9	27,8	22,4	30,0	25,2	26,0	33,3	24,6	32,8
Dagstidning-4-6 ggr/vecka	63	13,6	19,6	12,9	5,3	6,9	11,1	17,0	13,8	15,2	3,1	5,6	20,4	15,0	12,2	15,1	11,1	14,2	10,3
Dagst																			

Tabell 160. Kultur- och fritidsaktiviteter efter skoltyp och huvudman.

		Skoltyp										Huvudman				
		Community Col.	Business	Art-2 nivå	Art-1 nivå	Reg-3-4 nivå	Reg-1-2 nivå	Nat-Univ-3-4 nivå	Nat-Univ-2 nivå	Nat-Univ-1 nivå	Ej uppg.	Kommunal	Deistadig	Privat, vinstdr.	Privat, ej vinstdr.	
N	%	47	47	60	13	115	23	85	26	46	16	69	104	22	251	
Bio-Aldrig/1-5 ggr/år	95 20,6	14,9	17,0	16,7	23,1	20,9	39,1	22,4	23,1	19,6	6,3	17,4	20,2	13,6	23,1	
Bio-6-11 ggr/år	100 21,6	29,8	19,1	28,3	15,4	25,2	17,4	15,3	19,2	15,2	18,8	27,5	24,0	18,2	19,5	
Bio-1-3 ggr/månad	213 46,1	44,7	55,3	33,3	23,1	47,8	30,4	51,8	34,6	60,9	62,5	43,5	48,1	36,4	45,8	
Bio-Minst 1-3 ggr/vecka	48 10,4	10,6	8,5	18,3	38,5	5,2	13,0	8,2	19,2	4,3	6,3	10,1	6,7	31,8	10,4	
Teater-Ej svar	10 2,2	0,0	0,0	8,3	0,0	1,7	0,0	1,2	3,8	2,2	12,5	1,4	1,9	4,5	1,6	
Teater-Aldrig	119 25,8	27,7	38,3	16,7	30,8	26,1	30,4	25,9	26,9	17,4	6,3	23,2	30,8	40,9	24,3	
Teater-1-5 ggr/år	272 58,9	68,1	57,4	48,3	53,8	60,0	52,2	65,9	53,8	56,5	43,8	62,3	62,5	36,4	59,4	
Teater-6-11 ggr/år	39 8,4	2,1	2,1	13,3	15,4	9,6	13,0	4,7	11,5	13,0	18,8	10,1	2,9	13,6	9,2	
Teater-Min. 1-3 ggr/mån.	22 4,8	2,1	2,1	13,3	0,0	2,6	4,3	2,4	3,8	10,9	18,8	2,9	1,9	4,5	5,6	
Konstgalleri-Aldrig	125 27,1	51,1	38,3	8,3	0,0	30,4	26,1	29,4	11,5	19,6	6,3	36,2	29,8	13,6	25,9	
Konstgalleri-1-5 ggr/år	209 45,2	40,4	53,2	30,0	7,7	46,1	60,9	50,6	65,4	41,3	25,0	42,0	48,1	22,7	48,2	
Konstgalleri-6-11 ggr/år	56 12,1	6,4	4,3	18,3	7,7	12,2	13,0	14,1	7,7	17,4	6,3	13,0	10,6	27,3	11,6	
Konstgalleri-1-3 ggr/mån.	54 11,7	2,1	2,1	38,3	46,2	8,7	0,0	3,5	7,7	17,4	50,0	7,2	9,6	18,2	10,8	
Konstgalleri-Min 1-3 ggr/ve.	10 2,2	0,0	2,1	3,3	38,5	0,0	0,0	1,2	3,8	0,0	6,3	0,0	0,0	18,2	2,0	
Konstmuseum-Ej svar	11 2,4	0,0	0,0	3,3	0,0	3,5	0,0	2,4	7,7	2,2	6,3	1,4	2,9	0,0	2,4	
Konstmus.-Aldrig	90 19,5	36,2	31,9	3,3	0,0	22,6	17,4	22,4	7,7	10,9	12,5	24,6	22,1	4,5	18,7	
Konstmus.-1-5 ggr/år	227 49,1	51,1	57,4	35,0	15,4	50,4	65,2	55,3	61,5	37,0	31,3	49,3	50,0	40,9	50,6	
Konstmus.-6-11 ggr/år	74 16,0	8,5	8,5	21,7	7,7	14,8	13,0	14,1	19,2	32,6	6,3	15,9	15,4	18,2	16,7	
Konstmus.-Min 1-3 ggr/mån.	60 13,0	4,3	2,1	36,7	76,9	8,7	4,3	5,9	3,8	17,4	43,8	8,7	9,6	36,4	11,6	
Jazz-Ej svar	10 2,2	0,0	2,1	5,0	0,0	0,9	4,3	1,2	7,7	2,2	6,3	1,4	0,0	4,5	2,8	
Jazz-Aldrig	197 42,6	70,2	46,8	21,7	30,8	48,7	52,2	41,2	42,3	23,9	0,0	49,3	52,9	50,0	38,6	
Jazz-1-5 ggr/år	157 34,0	25,5	38,3	33,3	23,1	35,7	30,4	35,3	26,9	41,3	43,8	37,7	30,8	13,6	35,5	
Jazz-6-11 ggr/år	56 12,1	4,3	8,5	18,3	7,7	8,7	13,0	14,1	19,2	17,4	31,3	10,1	10,6	4,5	12,7	
Jazz-Min 1-3 ggr/månad	42 9,1	0,0	4,3	21,7	38,5	6,1	0,0	8,2	3,8	15,2	18,8	1,4	5,8	27,3	10,4	
Rock-Aldrig	111 24,0	14,9	25,5	26,7	38,5	28,7	21,7	20,0	15,4	26,1	0,0	21,7	25,0	27,3	25,5	
Rock-1-5 ggr/år	232 50,2	61,7	51,1	40,0	30,8	50,4	47,8	56,5	46,2	47,8	56,3	49,3	55,8	31,8	49,4	
Rock-6-11 ggr/år	64 13,9	14,9	14,9	6,7	15,4	10,4	21,7	12,9	30,8	17,4	12,5	14,5	9,6	13,6	15,5	
Rock-Min 1-3 ggr/månad	47 10,2	8,5	8,5	23,3	15,4	7,8	8,7	9,4	3,8	6,5	25,0	11,6	8,7	27,3	8,0	
Klassiskt-Aldrig	280 60,6	80,9	72,3	48,3	53,8	65,2	47,8	63,5	65,4	32,6	43,8	63,8	68,3	54,5	58,2	
Klassiskt-1-5 ggr/år	135 29,2	17,0	19,1	33,3	38,5	26,1	43,5	29,4	23,1	47,8	43,8	27,5	26,0	18,2	31,1	
Klassiskt-6-11 ggr/år	22 4,8	2,1	2,1	6,7	7,7	3,5	8,7	3,5	3,8	10,9	6,3	4,3	2,9	13,6	4,8	
Klassiskt-1-3 ggr/månad	16 3,5	0,0	4,3	8,3	0,0	3,5	0,0	2,4	0,0	6,5	0,0	2,9	1,9	9,1	4,0	
Diskotek-Aldrig	40 8,7	4,3	2,1	11,7	7,7	9,6	13,0	8,2	3,8	15,2	0,0	14,5	5,8	9,1	8,8	
Diskotek-1-5 ggr/år	93 20,1	17,0	2,1	26,7	23,1	18,3	17,4	23,5	26,9	28,3	25,0	13,0	25,0	22,7	19,5	
Diskotek-6-11 ggr/år	74 16,0	25,5	12,8	15,0	7,7	17,4	17,4	14,1	7,7	17,4	18,8	24,6	18,3	4,5	13,5	
Diskotek-1-3 ggr/månad	140 30,3	25,5	48,9	26,7	38,5	29,6	47,8	27,1	30,8	17,4	31,3	26,1	30,8	45,5	29,9	
Diskotek-Min 1-3 ggr/vecka	107 23,2	27,7	34,0	15,0	23,1	24,3	4,3	25,9	26,9	17,4	18,8	20,3	19,2	18,2	26,3	
Bar-Aldrig/1-5 ggr/år	58 12,6	14,9	4,3	10,0	7,7	16,5	21,7	11,8	3,8	15,2	0,0	17,4	18,3	9,1	10,0	
Bar-6-11 ggr/år	53 11,5	17,0	2,1	11,7	0,0	14,8	8,7	12,9	3,8	13,0	6,3	15,9	16,3	4,5	9,2	
Bar-1-3 ggr/månad	160 34,6	40,4	38,3	36,7	53,8	33,0	47,8	25,9	30,8	32,6	25,0	39,1	31,7	45,5	34,3	
Bar-1-3 ggr/vecka	175 37,9	21,3	53,2	36,7	38,5	32,2	21,7	44,7	57,7	39,1	62,5	21,7	28,8	40,9	44,2	
Idrottseve.-Aldrig	138 29,9	25,5	17,0	48,3	53,8	23,5	26,1	27,1	34,6	37,0	50,0	34,8	28,8	40,9	26,7	
Idrottseve.-1-5 ggr/år	186 40,3	40,4	48,9	40,0	46,2	37,4	21,7	37,6	38,5	52,2	37,5	39,1	28,8	36,4	45,8	
Idrottseve.-Min 6-11 ggr/år	129 27,9	34,0	31,9	6,7	0,0	36,5	52,2	34,1	23,1	10,9	6,3	24,6	39,4	18,2	26,3	
Idrottar-Aldrig	51 11,0	14,9	4,3	23,3	7,7	10,4	4,3	10,6	7,7	6,5	18,8	13,0	8,7	22,7	10,0	
Idrottar-1-11 ggr/år	26 5,6	2,1	4,3	13,3	15,4	3,5	0,0	4,7	7,7	6,5	12,5	2,9	3,8	13,6	6,0	
Idrottar-1-3 ggr/månad	49 10,6	17,0	6,4	18,3	15,4	8,7	8,7	7,1	7,7	10,9	18,8	15,9	12,5	4,5	8,4	
Idrottar-1-3 ggr/vecka	186 40,3	38,3	40,4	21,7	61,5	40,0	47,8	48,2	50,0	37,0	6,3	42,0	43,3	36,4	41,0	
Idrottar-Min 4-6 ggr/vecka	88 19,0	17,0	31,9	8,3	0,0	24,3	17,4	15,3	11,5	26,1	12,5	15,9	18,3	18,2	20,7	
Idrottar-Dagligen	54 11,7	10,6	12,8	10,0	0,0	11,3	21,7	12,9	11,5	10,9	25,0	7,2	12,5	4,5	12,4	
Dagstidning-Ej svar	13 2,8	2,1	2,1	6,7	0,0	0,9	0,0	3,5	3,8	4,3	6,3	2,9	1,0	4,5	3,2	
Dagstidning-Aldrig	27 5,8	4,3	4,3	10,0	15,4	6,1	4,3	4,7	0,0	6,5	0,0	4,3	5,8	9,1	6,4	
Dagstidning-1-11 ggr/år	26 5,6	2,1	4,3	8,3	0,0	4,3	4,3	7,1	15,4	4,3	6,3	0,0	5,8	4,5	7,2	
Dagstidning-1-3 ggr/månad	69 14,9	14,9	17,0	23,3	15,4	16,5	8,7	7,1	15,4	15,2	25,0	14,5	11,5	18,2	15,5	
Dagstidning-1-3 ggr/vecka	119 25,8	25,5	25,5	30,0	46,2	24,3	17,4	25,9	26,9	21,7	31,3	21,7	32,7	27,3	23,5	
Dagstidning-4-6 ggr/vecka	63 13,6	17,0	19,1	15,0	7,7	13,9	13,0	10,6	3,8	15,2	18,8	13,0	13,5	18,2	13,1	
Dagstidning-Dagligen	145 31,4	34,0	27,7	6,7	15,4	33,9	52,2	41,2	34,6	32,6	12,5	43,5	29,8	18,2	31,1	
TV-Aldrig	25 5,4	2,1	2,1	6,7	15,4	3,5	0,0	4,7	7,7	15,2	0,0	4,3	4,8	9,1	6,0	
TV-1-11 ggr/år	17 3,7	0,0	0,0	3,3	0,0	2,6	4,3	4,7	7,7	10,9	0,0	2,9	2,9	0,0	4,8	
TV-1-3 ggr/månad	29 6,3	4,3	0,0	13,3	7,7	7,0	8,7	3,5	7,7	6,5	25,0	5,8	3,8	0,0	6,8	
TV-1-3 ggr/vecka	100 21,6	23,4	17,0	20,0	38,5	23,5	30,4	11,8	19,2	32,6	18,8	23,2	15,4	18,2	24,3	
TV-4-6 ggr/vecka	94 20,3	12,8	23,4	26,7	7,7	23,5	21,7	23,5	7,7	13,0	18,8	11,6	30,8	27,3	17,9	
TV-Dagligen	190 41,1	57,4	57,4	26,7	30,8	38,3	34,8	50,6	46,2	19,6	31,3	50,7	41,3	40,9	39,0	

Tabell 161. Studenterna och deras föräldrars språklig kompetens efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning och euklidiska grupper.

			Kön	Ålder					Familj invandrat				9 klasser										
			Män	Kvinnor	20 år	21-22 år	23-24 år	25-26 år	27 år och äldre	Inv-ingen invandrat	Inv-Sve/En för inv.	Inv-Sve/Båda för inv.	En för inv./Minst inv-Sve/Båda för inv.	Internationella anläggare	Naturvetarna	De dominerade	Tekniskerna	Humanisterna	Praktikerna	Internationella dominerande Kosmopoliterna	Internationella gruppen	Den nodala gruppen	
			141	321	21	84	132	98	127	371	53	16	22	47	38	39	35	39	46	41	50	127	
Språk	Engelska	457 98,9	99,3 98,8	100,0 96,4 99,2	100,0 99,2	98,9 100,0	100,0 95,5	100,0 100,0	95,5	100,0 100,0	94,9 100,0	97,4 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	97,6 100,0	
	Franska	119 25,8	18,4 29,0	47,6 23,8 22,0	27,6 26,0	25,1 30,2	37,5 18,2	38,3 52,6	15,4	5,7 43,6	6,5 43,9	10,0 23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	
	Tyska	154 33,3	34,0 33,0	38,1 35,7 45,5	24,5 25,2	32,3 37,7	43,8 31,8	25,5 28,9	25,6	28,6 35,9	17,4 31,7	36,0 45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	45,7	
	Spanska	77 16,7	9,9 19,6	23,8 14,3 19,7	11,2 18,1	17,0 13,2	25,0 13,6	27,7 15,8	5,1	5,7 23,1	17,4 22,0	12,0 17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	17,3	
	Annat språk	80 17,3	18,4 16,8	38,1 19,0 13,6	16,3 17,3	10,5 28,3	56,3 77,3	46,8 15,8	15,4	5,7 23,1	4,3 14,6	20,0 13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	13,4	
Språk kombinationer	End eng	173 37,4	41,1 35,8	9,5 39,3 32,6	44,9 40,2	41,2 26,4	18,8 13,6	23,4 21,1	53,8	60,0 23,1	65,2 24,4	46,0 31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	
	Eng o ann	49 10,6	12,8 9,7	19,0 10,7 7,6	9,2 13,4	7,5 17,0	18,8 40,9	27,7 13,2	7,7	5,7 2,6	10,9 9,8	8,0 9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	
	Eng o tys	78 16,9	21,3 15,0	9,5 16,7 23,5	11,2 15,7	17,5 18,9	12,5 4,5	4,3 13,2	15,4	22,9 12,8	15,2 12,2	20,0 23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	23,6	
	Eng, tys o ann	38 8,2	5,7 9,3	14,3 6,0 13,6	7,1 3,9	7,5 7,5	12,5 18,2	6,4 0,0	2,6	5,7 15,4	2,2 7,3	14,0 11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	11,8	
	Eng o fra	44 9,5	7,1 10,6	14,3 2,4 8,3	15,3 10,2	10,0 13,2	0,0 0,0	6,4 26,3	2,6	5,7 12,8	2,2 19,5	4,0 9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	
	Eng, fra o annat språk	37 8,0	4,3 9,7	19,0 8,3 5,3	6,1 10,2	7,8 5,7	18,8 9,1	17,0 10,5	5,1	0,0 23,1	4,3 12,2	4,0 3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	
	Eng, tys, fra, o annat språk	38 8,2	7,1 8,7	14,3 13,1 8,3	6,1 5,5	7,3 11,3	18,8 9,1	14,9 15,8	7,7	0,0 7,7	0,0 12,2	2,0 10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	
Språk – antal	1 språk	174 37,7	41,1 36,1	9,5 39,3 33,3	44,9 40,2	41,2 26,4	18,8 18,2	23,4 21,1	53,8	60,0 23,1	65,2 24,4	48,0 31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	31,5	
	2 språk	166 35,9	40,4 34,0	33,3 29,8 39,4	34,7 37,8	35,0 45,3	25,0 36,4	36,2 52,6	25,6	34,3 28,2	26,1 41,5	26,0 42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	42,5	
	3 språk	89 19,3	12,1 22,4	52,4 20,2 22,0	14,3 14,2	18,1 18,9	37,5 27,3	25,5 15,8	10,3	5,7 41,0	6,5 24,4	20,0 20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	
	Minst 4 språk	29 6,3	5,7 6,5	4,8 7,1 5,3	6,1 7,1	4,6 9,4	18,8 18,2	14,9 10,5	5,1	0,0 5,1	2,2 7,3	6,0 5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	
Far – språk	Engelska	354 76,6	82,3 74,1	85,7 79,8 80,3	77,6 68,5	77,6 79,2	68,8 59,1	83,0 94,7	0,0	85,7 87,2	87,0 92,7	66,0 81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	81,9	
	Franska	57 12,3	14,2 11,5	33,3 17,9 9,1	8,2 11,8	10,8 18,9	18,8 18,2	29,8 23,7	0,0	5,7 30,8	6,5 26,8	4,0 3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	
	Tyska	136 29,4	31,2 28,7	33,3 29,8 27,3	30,6 29,9	30,5 34,0	18,8 9,1	31,9 47,4	0,0	37,1 48,7	23,9 29,3	22,0 29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	
	Spanska	25 5,4	5,7 5,3	14,3 6,0 2,3	5,1 7,1	3,8 11,3	18,8 9,1	21,3 2,6	0,0	0,0 5,1	2,2 12,2	6,0 2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	
	Annat språk	77 16,7	19,9 15,3	42,9 15,5 15,9	14,3 15,7	10,2 22,6	81,3 63,6	51,1 10,5	0,0	14,3 15,4	10,9 14,6	28,0 10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	
Far – språk kombinationer	Ej främmande språk	82 17,7	12,1 20,2	4,8 15,5 15,2	20,4 22,0	19,4 13,2	0,0 13,6	2,1 2,6	100,0	11,4 10,3	10,9 7,3	18,0 12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	
	Ej eng men annat språk	26 5,6	5,7 5,6	9,5 4,8 4,5	2,0 9,4	3,0 7,5	31,3 27,3	14,9 2,6	0,0	2,9 2,6	2,2 0,0	16,0 5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	
	End eng	169 36,6	33,3 38,0	19,0 36,9 42,4	35,7 33,9	40,2 32,1	6,3 9,1	10,6 36,8	0,0	42,9 25,6	56,5 41,5	34,0 51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	51,2	
	Eng o ann	32 6,9	11,3 5,0	19,0 7,1 8,3	6,1 3,9	4,9 5,7	37,5 22,7	29,8 5,3	0,0	5,7 7,7	2,2 7,3	8,0 2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	
	Eng o tys	97 21,0	23,4 19,9	14,3 19,0 20,5	27,6 18,9	21,8 22,6	12,5 9,1	12,8 28,9	0,0	31,4 23,1	21,7 17,1	20,0 26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	
	Eng o fra	22 4,8	8,5 3,1	14,3 7,1 3,0	5,1 3,1	3,2 7,5	12,5 18,2	10,6 7,9	0,0	0,0 7,7	4,3 14,6	4,0 0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	
	Eng, tys o fra	34 7,4	5,7 8,1	19,0 9,5 6,1	3,1 8,7	7,5 11,3	0,0 0,0	19,1 15,8	0,0	5,7 23,1	2,2 12,2	0,0 1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	
Far antal språk	Inget/Ej svar	83 18,0	12,1 20,6	4,8 15,5 15,2	20,4 22,8	19,7 13,2	0,0 13,6	2,1 2,6	100,0	11,4 10,3	13,0 7,3	18,0 12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	
	1 språk	188 40,7	38,3 41,7	23,8 40,5 47,0	36,7 40,2	42,9 35,8	18,8 31,8	23,4 39,5	0,0	45,7 25,6	56,5 41,5	46,0 55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	
	2 språk	123 26,6	35,5 22,7	38,1 27,4 28,0	27,6 22,0	25,1 24,5	62,5 31,8	40,4 36,8	0,0	31,4 38,5	17,4 29,3	24,0 25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	
	3 språk	51 11,0	10,6 11,2	23,8 13,1 7,6	11,2 11,0	8,9 22,6	12,5 18,2	21,3 18,4	0,0	11,4 17,9	10,9 12,2	10,0 6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	
	Minst 4 språk	17 3,7	3,5 3,7	9,5 3,6 2,3	4,1 3,9	3,5 3,8	6,3 4,5	12,8 2,6	0,0	0,0 7,7	2,2 9,8	2,0 0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	
Mor – språk	Engelska	360 77,9	73,0 80,1	90,5 82,1 82,6	75,5 70,1	81,1 75,5	68,8 36,4	83,0 89,5	0,0	74,3 89,7	80,4 92,7	72,0 90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	90,6	
	Franska	125 27,1	22,7 29,0	42,9 31,0 23,5	23,5 28,3	28,0 32,1	12,5 9,1	38,3 42,1	0,0	14,3 35,9	15,2 53,7	22,0 25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	25,2	
	Tyska	88 19,0	19,9 18,7	52,4 23,8 15,2	16,3 16,5	18,3 28,3	25,0 4,5	40,4 31,6	0,0	5,7 28,2	13,0 56,1	12,0 7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	
	Spanska	30 6,5	6,4 6,5	9,5 7,1 5,3	6,1 7,1	5,7 9,4	12,5 9,1	19,1 5,3	0,0	2,9 7,7	2,2 14,6	8,0 3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	
	Annat språk	81 17,5	17,7 17,4	38,1 19,0 15,9	17,3 15,0	8,6 41,5	75,0 68,2	48,9 15,8	2,6	11,4 17,9	8,7 14,6	36,0 9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	9,4	
Mor – språk kombinationer	Ej främmande språk	68 14,7	14,9 14,6	0,0 11,9 11,4	17,3 20,5	16,4 3,8	6,3 18,2	0,0 2,6	97,4	20,0 5,1	13,0 4,9	6,0 7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	7,1	
	Ej eng men annat språk	34 7,4	12,1 5,3	9,5 6,0 6,1	7,1 9,4	2,4 20,8	25,0 45,5	17,0 7,9	2,6	5,7 5,1	6,5 2,4	22,0 2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	
	End eng	179 38,7	36,9 39,6	23,8 36,9 47,7	38,8 33,1	44,5 20,8	12,5 4,5	14,9 34,2	0,0	51,4 43,6	58,7 17,1	32,0 58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	58,3	
	Eng o ann	28 6,1	6,4 5,9	4,8 6,0 8,3	5,1 4,7																		

Tabell 162. Studenterna och deras föräldrars språklig kompetens efter föräldrarnas yrke och utbildning.

			Föräldrarnas yrke										Föräldrarnas högsta utbildning									
			Civilingenjörer	Läkare	Högre lätlare	Högre tjänsteman Förädrags- ledare	Högre tjänsteman	Tekniker	Klasslärare	Konstruktiv- center	Tjänsteman på mellanivå	Tjänsteman tagare	Småföre- tagare	Arbetsare	Ej svar	Ej svar	Ver ej	Vetenskola grundskola	Reel- skola	3-4-årigt gymnasium	högskoleutb.	Länge högskoleutb. Konstare
			43	21	24	56	88	42	30	21	53	47	33	4	7	18	29	70	42	88	208	
Språk	Engelska	457 98,9	100,0	100,0	95,8	100,0	98,9	100,0	96,7	100,0	100,0	100,0	97,0	75,0	85,7	100,0	96,6	98,6	97,6	100,0	99,5	
	Franska	119 25,8	32,6	33,3	33,3	37,5	23,9	28,6	16,7	28,6	22,6	25,5	3,0	0,0	14,3	22,2	24,1	17,1	16,7	18,2	34,6	
	Tyska	154 33,3	32,6	23,8	25,0	26,8	27,3	33,3	43,3	33,3	41,5	46,8	36,4	0,0	14,3	38,9	44,8	42,9	45,2	40,9	23,1	
	Spanska	77 16,7	18,6	23,8	12,5	7,1	15,9	14,3	33,3	19,0	20,8	12,8	18,2	0,0	14,3	5,6	10,3	17,1	16,7	18,2	17,8	
	Annat språk	80 17,3	20,9	9,5	25,0	16,1	17,0	16,7	13,3	23,8	9,4	21,3	24,2	0,0	14,3	16,7	10,3	12,9	23,8	15,9	19,2	
Språk kombinationer	End eng	173 37,4	34,9	28,6	45,8	37,5	36,4	35,7	33,3	23,8	41,5	34,0	51,5	75,0	57,1	50,0	37,9	44,3	35,7	35,2	34,6	
	Eng o ann	49 10,6	11,6	19,0	8,3	7,1	15,9	9,5	10,0	19,0	7,5	6,4	6,1	0,0	0,0	5,6	3,4	4,3	7,1	10,2	15,4	
	Eng o tys	78 16,9	16,3	19,0	4,2	14,3	15,9	19,0	16,7	19,0	15,1	29,8	15,2	0,0	14,3	11,1	20,7	24,3	23,8	19,3	12,0	
	Eng, tys o ann	38 8,2	4,7	0,0	4,2	3,6	6,8	7,1	20,0	9,5	13,2	4,3	21,2	0,0	0,0	11,1	10,3	8,6	14,3	17,0	2,9	
	Eng o fra	44 9,5	7,0	19,0	4,2	19,6	12,5	14,3	3,3	9,5	5,7	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	6,9	2,9	4,8	8,0	14,9	
	Eng, fra o annat språk	37 8,0	14,0	9,5	12,5	8,9	6,8	7,1	6,7	14,3	3,8	8,5	3,0	0,0	14,3	5,6	3,4	4,3	4,8	5,7	11,5	
	Eng, tys, fra, o annat språk	38 8,2	11,6	4,8	16,7	8,9	4,5	7,1	6,7	4,8	13,2	12,8	0,0	0,0	0,0	16,7	13,8	10,0	7,1	4,5	8,2	
Språk – antal	1 språk	174 37,7	34,9	28,6	45,8	37,5	36,4	35,7	36,7	23,8	41,5	34,0	51,5	75,0	57,1	50,0	37,9	44,3	38,1	35,2	34,6	
	2 språk	166 35,9	34,9	57,1	16,7	37,5	43,2	40,5	26,7	47,6	28,3	40,4	21,2	0,0	14,3	16,7	31,0	31,4	35,7	36,4	40,4	
	3 språk	89 19,3	20,9	9,5	20,8	19,6	15,9	19,0	33,3	28,6	24,5	14,9	12,1	0,0	0,0	33,3	27,6	11,4	14,3	27,3	17,8	
	Minst 4 språk	29 6,3	9,3	4,8	12,5	5,4	3,4	4,8	3,3	0,0	5,7	10,6	12,1	0,0	14,3	0,0	0,0	11,4	11,9	1,1	6,7	
	Far – språk	Engelska	354 76,6	95,3	95,2	83,3	89,3	87,5	78,6	76,7	95,2	60,4	53,2	36,4	25,0	28,6	77,8	27,6	54,3	73,8	81,8	90,9
Franska		57 12,3	20,9	19,0	29,2	21,4	14,8	7,1	0,0	23,8	0,0	4,3	6,1	0,0	0,0	16,7	6,9	0,0	2,4	4,5	22,6	
Tyska		136 29,4	51,2	47,6	20,8	30,4	36,4	38,1	23,3	42,9	15,1	17,0	6,1	0,0	28,6	27,8	0,0	15,7	16,7	29,5	40,9	
Spanska		25 5,4	9,3	9,5	8,3	5,4	5,7	9,5	0,0	19,0	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0	4,8	8,0	7,2	
Annat språk		77 16,7	30,2	19,0	16,7	16,1	14,8	23,8	16,7	9,5	7,5	12,8	21,2	0,0	14,3	22,2	6,9	12,9	23,8	14,8	18,3	
Far – språk kombinationer	Ej främmande språk	82 17,7	4,7	4,8	16,7	5,4	8,0	11,9	16,7	0,0	34,0	36,2	51,5	75,0	71,4	22,2	62,1	34,3	14,3	11,4	7,2	
	Ej eng men annat språk	26 5,6	0,0	0,0	0,0	5,4	4,5	9,5	6,7	4,8	5,7	10,6	12,1	0,0	0,0	0,0	10,3	11,4	11,9	6,8	1,9	
	End eng	169 36,6	30,2	33,3	37,5	42,9	37,5	35,7	50,0	33,3	43,4	34,0	18,2	25,0	0,0	33,3	24,1	41,4	42,9	45,5	33,2	
	Eng o ann	32 6,9	11,6	4,8	4,2	8,9	8,0	4,8	3,3	14,3	3,8	2,1	12,1	0,0	0,0	16,7	0,0	2,9	11,9	3,4	9,1	
	Eng o tys	97 21,0	32,6	38,1	12,5	16,1	27,3	31,0	23,3	23,8	13,2	12,8	3,0	0,0	28,6	11,1	0,0	10,0	16,7	28,4	26,0	
	Eng o fra	22 4,8	2,3	9,5	20,8	7,1	6,8	2,4	0,0	4,8	0,0	2,1	3,0	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0	2,4	3,4	8,2	
	Eng, tys o fra	34 7,4	18,6	9,5	8,3	14,3	8,0	4,8	0,0	19,0	0,0	2,1	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	1,1	14,4	
Far antal språk	Inget/Ej svar	83 18,0	4,7	4,8	16,7	5,4	8,0	11,9	16,7	0,0	34,0	36,2	54,5	75,0	71,4	22,2	62,1	35,7	14,3	11,4	7,2	
	1 språk	188 40,7	30,2	33,3	37,5	46,4	39,8	42,9	56,7	38,1	49,1	44,7	21,2	25,0	0,0	33,3	31,0	50,0	54,8	50,0	34,1	
	2 språk	123 26,6	32,6	33,3	20,8	28,6	36,4	26,2	20,0	38,1	17,0	14,9	24,2	0,0	14,3	22,2	6,9	11,4	26,2	26,1	35,6	
	3 språk	51 11,0	23,3	19,0	20,8	14,3	11,4	14,3	6,7	19,0	0,0	4,3	0,0	0,0	14,3	11,1	0,0	2,9	4,8	10,2	16,8	
	Minst 4 språk	17 3,7	9,3	9,5	4,2	5,4	4,5	4,8	0,0	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	2,3	6,3	
Mor – språk	Engelska	360 77,9	88,4	90,5	79,2	89,3	85,2	76,2	73,3	90,5	75,5	68,1	42,4	0,0	28,6	83,3	41,4	58,6	76,2	87,5	87,0	
	Franska	125 27,1	41,9	47,6	33,3	28,6	29,5	19,0	26,7	47,6	18,9	21,3	3,0	0,0	14,3	44,4	6,9	14,3	23,8	18,2	37,5	
	Tyska	88 19,0	30,2	42,9	20,8	26,8	21,6	14,3	16,7	42,9	7,5	4,3	3,0	0,0	0,0	16,7	3,4	2,9	14,3	12,5	31,3	
	Spanska	30 6,5	7,0	14,3	4,2	3,6	13,6	7,1	6,7	9,5	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	1,4	4,8	4,5	10,6	
	Annat språk	81 17,5	23,3	14,3	16,7	16,1	19,3	23,8	16,7	14,3	5,7	21,3	18,2	25,0	28,6	22,2	10,3	15,7	14,3	19,3	18,3	
Mor – språk kombinationer	Ej främmande språk	68 14,7	7,0	4,8	12,5	7,1	6,8	19,0	13,3	0,0	24,5	19,1	42,4	75,0	57,1	11,1	48,3	28,6	11,9	9,1	7,2	
	Ej eng men annat språk	34 7,4	4,7	4,8	8,3	3,6	8,0	4,8	13,3	9,5	0,0	12,8	15,2	25,0	14,3	5,6	10,3	12,9	11,9	3,4	5,8	
	End eng	179 38,7	32,6	23,8	37,5	44,6	39,8	35,7	43,3	38,1	45,3	42,6	33,3	0,0	14,3	33,3	31,0	38,6	38,1	52,3	35,6	
	Eng o ann	28 6,1	4,7	9,5	4,2	7,1	6,8	14,3	3,3	0,0	5,7	4,3	3,0	0,0	0,0	5,6	3,4	2,9	2,4	10,2	6,7	
	Eng o tys	68 14,7	20,9	14,3	16,7	10,7	18,2	11,9	13,3	14,3	17,0	17,0	3,0	0,0	14,3	27,8	3,4	14,3	21,4	12,5	14,9	
	Eng o fra	33 7,1	11,6	9,5	8,3	8,9	10,2	7,1	3,3	4,8	5,7	2,1	3,0	0,0	0,0	0,0	3,4	2,9	11,9	6,8	9,1	
	Eng, tys o fra	52 11,3	18,6	33,3	12,5	17,9	10,2	7,1	10,0	33,3	1,9	2,1	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0	2,4	5,7	20,7	
Mor antal språk	Inget/Ej svar	69 14,9	7,0	4,8	12,5	7,1	6,8	19,0	16,7	0,0	24,5	19,1	42,4	75,0	57,1	11,1	48,3	30,0	11,9	9,1	7,2	
	1 språk	206 44,6	37,2	28,6	50,0	46,4	43,2	40,5	50,0	42,9	45,3	55,3	48,5	25,0	28,6	33,3	41,4	50,0	50,0	55,7	38,9	
	2 språk	107 23,2	23,3	28,6	16,7	26,8	29,5	26,2	16,7	23,8	26,4	17,0	9,1	0,0	0,0	33,3	6,9	18,6	31,0	22,7	25,5	
	3 språk	57 12,3	23,3	28,6	16,7	10,7	15,9	9,5	13,3	19,0	1,9	8,5	0,0	0,0	14,3	16,7	3,4	1,4	7,1	10,2	18,8	
	Minst 4 språk	23 5,0	9,3	9,5	4,2	8,9	4,5	4,8	3,3	14,3	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	0,0	0,0	0,0	2,3	9,6	
Engelska betyg	Ej svar	60 13,0	14,0	4,8	12,5	19,6	13,6	11,9	6,7	23,8	7,5	12,8	9,1	50,0	42,9	22,2	3,4	11,4	7,1	10,2	15,4	
	3/G	117 25,3	23,3	14,3	25,0	19,6	20,5	26,2	20,0	19,0	34,0	38,3	33,3	25,0	42,9	38,9	37,9	27,1	35,7	30,7	16,8	
	4/G	175 37,9	32,6	52,4	50,0	32,1	37,5	31,0	50,0	42,9	43,4	31,9	51,5	25,0	14,3	11,1	41,4	45,7	47,6	39,8	35,1	
	5/MVG	110 23,8	30,2	28,6	37,5	28,6	28,4	31,0	23,3	14,3	15,1	17,0	6,1	0,0	0,0	27,8	17,2	15,7	9,5	19,3	32,7	
B-språk betyg	Ej																					

Tabell 163. Vänner efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte, skolan läge och euklidiska grupper.

		N	Nationaliteter på vänner					Nationaliteter på vänner (kombinationer)								Vänner – antal områden				
			Svenskar (inkl. andra nordor)	Amerikaner	Anglosaxiska länder (ej USA)	Fransmän	Övriga	Ej svar	End. svenskar	Svenskar o andra (ej amerikaner)	Svenskar o amerikaner o andra	Svenskar, amerikaner o andra	End. amerikaner	Amerikaner o andra	Varken amerikaner ej svenskar	Ett område	2 områden	3 områden	4-5 områden	
Kön	Män	141	44,7	67,4	11,3	8,5	27,7	28,4	7,1	10,6	7,1	10,6	16,3	19,9	20,6	7,8	14,9	31,2	26,2	20,6
	Kvinnor	321	57,9	77,3	7,8	5,0	27,4	26,5	4,0	7,5	6,9	21,8	21,8	20,6	13,1	4,4	9,7	27,4	33,6	25,2
Ålder	-20 år	21	19,0	71,4	0,0	4,8	14,3	23,8	9,5	9,5	4,8	4,8	0,0	47,6	19,0	4,8	9,5	57,1	14,3	9,5
	21-22 år	84	47,6	71,4	9,5	6,0	23,8	29,8	3,6	7,1	10,7	14,3	15,5	20,2	21,4	7,1	11,9	33,3	33,3	17,9
	23-24 år	132	56,8	75,8	7,6	4,5	23,5	19,7	6,1	8,3	3,0	28,8	16,7	18,2	12,1	6,8	10,6	25,8	40,2	17,9
	25-26 år	98	63,3	75,5	10,2	5,1	29,6	25,5	4,1	11,2	6,1	18,4	27,6	19,4	10,2	3,1	12,2	24,5	31,6	27,6
	27 år och däröver	127	53,5	74,0	10,2	8,7	34,6	34,6	4,7	7,1	9,4	12,6	24,4	18,9	18,1	4,7	11,0	26,8	23,6	33,9
Invandring	Ingen invandrat	371	57,4	74,1	9,4	5,4	28,0	27,2	4,0	8,4	7,8	19,9	21,3	19,9	12,9	5,7	11,3	28,3	31,5	24,8
	Sve/En för. inv.	53	49,1	77,4	7,5	9,4	26,4	20,8	5,7	13,2	1,9	13,2	20,8	20,8	22,6	1,9	13,2	28,3	28,3	24,5
	Sve/Båda för inv.	16	37,5	81,3	12,5	12,5	25,0	31,3	0,0	0,0	12,5	18,8	6,3	31,3	25,0	6,3	6,3	43,8	37,5	12,5
	Inv/Minst en för inv.	22	18,2	63,6	0,0	4,5	22,7	36,4	22,7	4,5	0,0	4,5	9,1	18,2	31,8	9,1	9,1	22,7	31,8	13,6
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	48,8	69,8	7,0	9,3	37,2	32,6	11,6	2,3	11,6	14,0	20,9	16,3	18,6	4,7	4,7	25,6	34,9	23,3
	Läkare	21	57,1	85,7	23,8	0,0	42,9	52,4	0,0	0,0	9,5	14,3	33,3	0,0	38,1	4,8	0,0	19,0	42,9	38,1
	Högre lärare	24	41,7	75,0	20,8	4,2	33,3	41,7	4,2	4,2	12,5	12,5	12,5	20,8	29,2	4,2	8,3	33,3	25,0	29,2
	Företagsledare	56	53,6	67,9	8,9	3,6	32,1	32,1	5,4	7,1	10,7	16,1	19,6	19,6	12,5	8,9	12,5	26,8	32,1	23,2
	Högre tjänstemän	88	47,7	81,8	8,0	6,8	20,5	25,0	3,4	9,1	0,0	19,3	19,3	27,3	15,9	5,7	11,4	31,8	31,8	21,6
	Tekniker	42	61,9	71,4	9,5	4,8	16,7	31,0	4,8	14,3	7,1	19,0	21,4	21,4	9,5	2,4	14,3	26,2	31,0	23,8
	Klasslärare	30	63,3	73,3	10,0	10,0	20,0	20,0	3,3	13,3	3,3	26,7	20,0	10,0	16,7	6,7	20,0	20,0	33,3	24,3
	Konstproducenter	21	61,9	57,1	0,0	4,8	19,0	19,0	9,5	19,0	9,5	19,0	14,3	19,0	4,8	4,8	19,0	28,6	28,6	14,3
	Tj.män på mellannivå	53	58,5	75,5	5,7	11,3	30,2	20,8	0,0	9,4	11,3	18,9	18,9	26,4	11,3	3,8	9,4	37,7	26,4	26,4
	Småföretagare	47	55,3	74,5	8,5	0,0	31,9	19,1	8,5	8,5	4,3	17,0	25,5	19,1	12,8	4,3	12,8	23,4	27,7	27,7
	Arbetare	33	54,5	75,8	6,1	6,1	27,3	18,2	6,1	6,1	6,1	24,2	18,2	21,2	12,1	6,1	9,1	33,3	33,3	18,2
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vet ej	18	61,1	88,9	5,6	0,0	27,8	33,3	0,0	5,6	5,6	16,7	33,3	27,8	11,1	0,0	5,6	33,3	22,2	38,9
	Folk- el grundskola	29	48,3	65,5	10,3	3,4	20,7	24,1	10,3	10,3	3,4	17,2	17,2	13,8	17,2	10,3	17,2	20,7	37,9	13,8
	Real-, yrkesskola	70	70,0	75,7	7,1	5,7	25,7	24,3	0,0	8,6	8,6	30,0	22,9	18,6	4,3	7,1	12,9	27,1	34,3	25,7
	3- el 4-årigt gymnasium	42	54,8	69,0	14,3	2,4	26,2	19,0	7,1	16,7	4,8	11,9	21,4	19,0	16,7	2,4	16,7	26,2	26,2	23,8
	Kortare högskoleutb.	88	60,2	73,9	9,1	6,8	26,1	26,1	6,8	10,2	5,7	20,5	23,9	15,9	13,6	3,4	12,5	22,7	29,5	28,4
	Längre högskoleutb.	208	45,7	75,5	8,7	7,2	29,8	30,8	5,3	5,3	7,7	15,4	17,3	23,1	19,7	6,3	8,2	32,2	32,2	22,1
Ämne	HK-hum-al	46	52,2	82,6	13,0	8,7	21,7	32,6	2,2	2,2	4,3	23,9	21,7	23,9	13,0	8,7	4,3	34,8	39,1	19,6
	HK-konst/med/des	85	60,0	77,6	3,5	7,1	27,1	30,6	5,9	5,9	9,4	22,4	22,4	15,3	17,6	1,2	5,9	22,4	37,6	28,2
	M-med/N-natvet	19	42,1	89,5	5,3	10,5	36,8	21,1	0,0	0,0	0,0	21,1	21,1	26,3	21,1	10,5	0,0	42,1	31,6	26,3
	M-sjuk/PL-ped	29	37,9	79,3	10,3	0,0	24,1	17,2	10,3	0,0	3,4	20,7	13,8	31,0	13,8	6,9	6,9	37,9	31,0	13,8
	N-data/T-teknik	36	61,1	72,2	5,6	8,3	27,8	33,3	5,6	8,3	8,3	25,0	19,4	13,9	13,9	5,6	11,1	25,0	30,6	27,8
	S-fek	153	56,9	64,7	7,8	5,2	27,5	30,7	5,9	15,7	9,2	14,4	17,6	17,0	15,7	4,6	18,3	25,5	26,8	23,5
	S-jour-media	29	62,1	82,8	13,8	6,9	17,2	10,3	0,0	10,3	6,9	27,6	17,2	27,6	10,3	0,0	10,3	31,0	44,8	13,8
	S-sam-psy	33	45,5	84,8	12,1	3,0	27,3	18,2	6,1	3,0	0,0	12,1	30,3	30,3	12,1	6,1	9,1	33,3	21,2	30,3
	S-stat	32	40,6	68,8	18,8	6,3	43,8	21,9	3,1	6,3	6,3	6,3	21,9	21,9	18,8	15,6	15,6	31,3	25,0	25,0
Skoltyp	Community Col.	47	68,1	68,1	8,5	6,4	17,0	14,9	2,1	12,8	10,6	31,9	12,8	19,1	4,3	6,4	17,0	25,5	44,7	10,6
	Business	47	74,5	48,9	4,3	4,3	25,5	42,6	6,4	21,3	17,0	12,8	23,4	4,3	8,5	6,4	27,7	12,8	25,5	27,7
	Art-2 nivå	60	66,7	83,3	1,7	6,7	23,3	26,7	3,3	8,3	3,3	26,7	28,3	16,7	11,7	1,7	8,3	21,7	33,3	33,3
	Art-1 nivå	13	61,5	61,5	15,4	7,7	46,2	53,8	7,7	0,0	30,8	7,7	23,1	0,0	30,8	0,0	0,0	23,1	38,5	30,8
	Reg-3-4 nivå	115	46,1	80,0	12,2	3,5	30,4	26,1	7,8	3,5	3,5	14,8	24,3	25,2	15,7	5,2	7,0	33,0	24,3	27,8
	Reg-1-2 nivå	23	47,8	73,9	13,0	0,0	34,8	17,4	4,3	8,7	8,7	21,7	8,7	21,7	21,7	4,3	8,7	30,4	43,5	13,0
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	51,8	71,8	9,4	10,6	20,0	18,8	4,7	14,1	4,7	22,4	10,6	21,2	17,6	4,7	15,3	28,2	38,8	12,9
	Nat-Univ-2 nivå	26	34,6	80,8	11,5	7,7	34,6	38,5	3,8	0,0	7,7	7,7	19,2	26,9	26,9	7,7	3,8	38,5	26,9	26,9
	Nat-Univ-1 nivå	46	37,0	84,8	8,7	6,5	39,1	32,6	2,2	0,0	2,2	8,7	26,1	30,4	19,6	10,9	4,3	41,3	19,6	32,6
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Freemovers	395	52,2	75,2	8,1	5,6	25,1	26,1	5,1	8,9	6,3	18,5	18,5	22,5	15,7	4,6	11,4	29,9	31,4	22,3
	Utbytesstudier	58	69,0	69,0	13,8	8,6	43,1	29,3	3,4	6,9	10,3	19,0	32,8	8,6	8,6	10,3	10,3	24,1	25,9	36,2
Skolans läge	New York	178	56,2	71,9	7,9	4,5	26,4	26,4	6,2	10,7	5,6	19,7	20,2	17,4	14,6	5,6	14,6	25,3	30,3	23,6
	Boston	76	60,5	82,9	2,6	9,2	31,6	27,6	2,6	3,9	6,6	19,7	30,3	21,1	11,8	3,9	5,3	27,6	28,9	35,5
	Washington	40	45,0	75,0	10,0	12,5	25,0	17,5	5,0	5,0	7,5	27,5	5,0	20,0	22,5	7,5	5,0	35,0	52,5	2,5
	Philadelphia	30	36,7	83,3	10,0	3,3	33,3	33,3	0,0	0,0	13,3	6,7	16,7	40,0	20,0	3,3	0,0	53,3	20,0	26,7
	Rhode Island	29	79,3	44,8	3,4	6,9	31,0	41,4	3,4	24,1	24,1	10,3	20,7	3,4	10,3	3,4	27,6	13,8	31,0	24,1
	Conneticut	17	76,5	76,5	29,4	17,6	47,1	47,1	0,0	11,8	11,8	5,9	47,1							

Tabell 164. Föreningsaktiviteter i skolan efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte, skolan läge och euklidiska grupper.

		N	Förening Ja	Typ av förening															Antal föreningar			
				Tidning	Fest	Herr/damklubb	Idrott	Kulturarv	Kör	Teater	Politisk	Internationell	Arman	Kultur	Honor Society	Kårovg.	Ämnessel.	Ej svar	Ej förening	1 förening	2 el. fler föreningar	
Kön	Män	141	48,9	0,7	2,8	2,8	29,8	5,7	2,8	1,4	5,7	7,1	12,1	10,6	2,1	2,8	5,0	2,1	48,9	34,8	14,2	
	Kvinnor	321	42,4	4,0	1,9	1,9	11,2	3,7	3,1	1,6	5,9	12,8	18,7	7,8	6,9	2,5	6,9	3,4	54,2	25,9	16,5	
Ålder	-20 år	21	76,2	9,5	0,0	4,8	28,6	14,3	9,5	0,0	9,5	19,0	19,0	19,0	0,0	4,8	9,5	0,0	23,8	47,6	28,6	
	21-22 år	84	46,4	1,2	2,4	1,2	25,0	4,8	3,6	1,2	7,1	10,7	13,1	8,3	6,0	1,2	2,4	2,4	51,2	32,1	14,3	
	23-24 år	132	44,7	3,8	3,0	1,5	20,5	1,5	2,3	1,5	5,3	9,8	17,4	5,3	6,1	1,5	7,6	4,5	50,8	29,5	15,2	
	25-26 år	98	43,9	1,0	1,0	2,0	11,2	5,1	4,1	2,0	4,1	8,2	17,3	13,3	6,1	1,0	8,2	1,0	55,1	31,6	12,2	
	27 år och däröver	127	37,8	3,9	2,4	3,1	10,2	4,7	1,6	1,6	6,3	13,4	17,3	7,1	4,7	5,5	5,5	3,9	58,3	19,7	18,1	
Invandring	Ingen invandrat	371	44,5	3,2	2,4	2,7	17,0	3,5	2,4	1,3	6,2	10,8	17,0	7,0	5,7	2,4	6,7	3,0	52,6	29,6	14,8	
	Sve/En för. inv.	53	37,7	3,8	0,0	0,0	15,1	3,8	3,8	3,8	3,8	1,9	15,1	11,3	1,9	5,7	0,0	3,8	58,5	26,4	11,3	
	Sve/Båda för inv.	16	56,3	0,0	0,0	0,0	18,8	12,5	12,5	0,0	0,0	37,5	25,0	25,0	12,5	0,0	12,5	0,0	43,8	12,5	43,8	
	Inv/Minst en för inv.	22	50,0	0,0	4,5	0,0	18,2	13,6	4,5	0,0	0,0	9,1	18,2	9,1	18,2	4,5	0,0	9,1	4,5	45,5	27,3	22,7
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	41,9	0,0	0,0	2,3	9,3	4,7	0,0	2,3	9,3	9,3	16,3	7,0	2,3	2,3	11,6	0,0	58,1	34,9	7,0	
	Läkare	21	47,6	0,0	0,0	0,0	23,8	4,8	4,8	0,0	9,5	14,3	19,0	14,3	9,5	0,0	4,8	0,0	52,4	23,8	23,8	
	Högre lärare	24	37,5	4,2	0,0	0,0	8,3	0,0	8,3	4,2	8,3	20,8	12,5	8,3	4,2	0,0	0,0	4,2	58,3	20,8	16,7	
	Företagsledare	56	39,3	1,8	5,4	1,8	17,9	5,4	0,0	0,0	3,6	7,1	16,1	7,1	3,6	3,6	3,6	5,4	55,4	30,4	8,9	
	Högre tjänstemän	88	53,4	4,5	2,3	4,5	14,8	4,5	5,7	2,3	6,8	13,6	26,1	10,2	10,2	4,5	10,2	0,0	46,6	27,3	26,1	
	Tekniker	42	52,4	0,0	0,0	0,0	26,2	0,0	2,4	2,4	4,8	19,0	21,4	4,8	7,1	0,0	9,5	2,4	45,2	35,7	16,7	
	Klasslärare	30	53,3	3,3	10,0	6,7	23,3	10,0	13,3	0,0	10,0	16,7	10,0	23,3	0,0	6,7	0,0	0,0	46,7	30,0	23,3	
	Konstproducenter	21	23,8	4,8	4,8	4,8	9,5	9,5	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	9,5	0,0	0,0	0,0	9,5	66,7	14,3	9,5	
	Tj.män på mellannivå	53	32,1	3,8	0,0	0,0	9,4	3,8	1,9	1,9	5,7	11,3	5,7	5,7	3,8	0,0	1,9	7,5	60,4	22,6	9,4	
	Småföretagare	47	40,4	2,1	2,1	0,0	19,1	4,3	0,0	0,0	2,1	0,0	17,0	6,4	8,5	2,1	6,4	4,3	55,3	31,9	8,5	
	Arbetare	33	57,6	6,1	0,0	3,0	30,3	3,0	0,0	0,0	0,0	6,1	9,1	21,2	3,0	3,0	6,1	12,1	3,0	39,4	36,4	21,2
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Vet ej	18	33,3	0,0	0,0	5,6	16,7	5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7	11,1	5,6	5,6	0,0	0,0	66,7	22,2	11,1	
	Folk- el grundskola	29	48,3	6,9	0,0	0,0	27,6	0,0	0,0	0,0	3,4	6,9	13,8	0,0	3,4	3,4	6,9	6,9	44,8	37,9	10,3	
	Real-, yrkesskola	70	48,6	5,7	2,9	2,9	21,4	2,9	1,4	0,0	2,9	12,9	18,6	4,3	5,7	0,0	5,7	1,4	50,0	35,7	12,9	
	3- el 4-årigt gymnasium	42	47,6	2,4	4,8	0,0	16,7	7,1	0,0	0,0	9,5	7,1	11,9	7,1	2,4	0,0	11,9	4,8	47,6	35,7	11,9	
	Kortare högskoleutb.	88	37,5	2,3	2,3	3,4	17,0	3,4	3,4	2,3	5,7	8,0	12,5	6,8	4,5	2,3	4,5	4,5	58,0	21,6	15,9	
Längre högskoleutb.	208	45,7	1,9	1,9	1,9	13,9	5,3	4,8	1,9	6,7	14,4	18,8	12,0	6,3	3,8	6,7	2,4	51,9	27,4	18,3		
Ämne	HK-hum-al	46	47,8	10,9	2,2	0,0	15,2	2,2	10,9	6,5	4,3	6,5	19,6	13,0	8,7	2,2	4,3	2,2	50,0	28,3	19,6	
	HK-konst/med/des	85	23,5	1,2	1,2	1,2	5,9	3,5	3,5	1,2	0,0	3,5	9,4	9,4	3,5	1,2	1,2	3,5	72,9	18,8	4,7	
	M-med/N-natvet	19	52,6	5,3	0,0	0,0	21,1	0,0	0,0	0,0	15,8	15,8	21,1	0,0	5,3	10,5	5,3	0,0	47,4	26,3	26,3	
	M-sjuk/PL-ped	29	65,0	0,0	10,3	3,4	31,0	10,3	3,4	0,0	3,4	24,1	24,1	13,8	10,3	3,4	3,4	0,0	34,5	44,8	20,7	
	N-data/T-teknik	36	50,0	0,0	2,8	0,0	19,4	8,3	5,6	2,8	5,6	22,2	16,7	13,9	0,0	0,0	11,1	5,6	44,4	25,0	25,0	
	S-fek	153	44,4	1,3	2,6	4,6	19,0	4,6	0,0	0,7	7,2	11,1	15,7	5,9	3,9	3,3	7,8	3,9	51,6	29,4	15,0	
	S-jour-media	29	55,2	6,9	0,0	0,0	13,8	3,4	3,4	3,4	0,0	13,8	27,6	13,8	6,9	6,9	6,9	0,0	44,8	41,4	13,8	
	S-sam-psy	33	45,5	0,0	0,0	0,0	18,2	6,1	6,1	0,0	6,1	3,0	21,2	12,1	12,1	0,0	15,2	3,0	51,5	27,3	18,2	
	S-stat	32	53,1	9,4	0,0	3,1	21,9	0,0	0,0	0,0	0,0	18,8	15,6	12,5	0,0	6,3	0,0	3,1	43,8	31,3	21,9	
	Skoltyp	Community Col.	47	51,1	6,4	0,0	2,1	17,0	0,0	0,0	0,0	2,1	8,5	27,7	0,0	19,1	4,3	0,0	6,4	42,6	42,6	8,5
Business		47	36,2	2,1	4,3	0,0	19,1	4,3	0,0	0,0	10,6	2,1	10,6	4,3	2,1	0,0	8,5	4,3	59,6	23,4	12,8	
Art-2 nivå		60	18,3	0,0	1,7	1,7	1,7	1,7	6,7	0,0	0,0	5,0	8,3	8,3	1,7	1,7	1,7	3,3	78,3	13,3	5,0	
Art-1 nivå		13	7,7	0,0	0,0	0,0	7,7	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	92,3	0,0	7,7	
Reg-3-4 nivå		115	56,5	4,3	2,6	0,9	19,1	7,0	5,2	2,6	7,0	15,7	20,0	13,9	6,1	3,5	9,6	1,7	41,7	35,7	20,9	
Reg-1-2 nivå		23	73,9	0,0	8,7	17,4	30,4	13,0	0,0	4,3	13,0	30,4	34,8	17,4	13,0	4,3	13,0	0,0	26,1	26,1	47,8	
Nat-Univ-3-4 nivå		85	34,1	2,4	2,4	2,4	12,9	3,5	2,4	0,0	2,4	5,9	11,8	7,1	2,4	3,5	3,5	3,5	62,4	25,9	8,2	
Nat-Univ-2 nivå		26	53,8	3,8	0,0	0,0	26,9	0,0	0,0	7,7	11,5	11,5	19,2	7,7	3,8	3,8	7,7	3,8	42,3	38,5	15,4	
Nat-Univ-1 nivå	46	58,7	4,3	0,0	2,2	26,1	4,3	4,3	2,2	10,9	21,7	17,4	8,7	2,2	0,0	10,9	2,2	39,1	30,4	28,3		
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Freemovers	395	46,3	3,3	2,3	2,5	17,2	4,8	3,3	1,8	6,1	10,9	18,5	9,6	6,3	2,8	6,8	3,0	50,6	29,4	17,0	
Utbytesstudier	58	32,8	0,0	1,7	0,0	13,8	1,7	1,7	0,0	3,4	13,8	6,9	3,4	0,0	1,7	3,4	1,7	65,5	24,1	8,6		
Skolans läge	New York	178	30,9	2,2	0,6	1,1	9,6	3,4	1,1	1,7	5,6	6,2	11,2	5,6	3,9	0,6	6,2	2,8	66,3	21,3	9,6	
	Boston	76	53,9	9,2	1,3	1,3	11,8	3,9	9,2	3,9	6,6	15,8	22,4	14,5	7,9	6,6	7,9	6,6	39,5	28,9	25,0	
	Washington	40	42,5	0,0	5,0	5,0	22,5	2,5	2,5	0,0	2,5	12,5	17,5	5,0	7,5	2,5	2,5	2,5	55,0	32,5	10,0	
	Philadelphia	30	60,0	3,3	3,3	0,0	13,3	3,3	3,3	0,0	10,0	16,7	46,7	13,3	13,3	10,0	13,3	3,3	36,7	33,3	26,7	
	Rhode Island	29	20,7	0,0	6,9	0,0	10,3	3,4	0,0	0,0	6,9	0,0	3,4	3,4	0,0	0,0	3,4	3,4	75,9	13,8	6,9	
	Conneticut	17	52,9	0,0	11,8	11,8	11,8	5,9	5,9	0,0	11,8	29,4	23,5	11,8	5,9	5,9	5,9	0,0	47,1	171		

Tabell 165. Framtida studier efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte, skolan läge och euklidiska grupper.

		N	Kvar av nuvarande studier					Forts. studier utomlands				Land vid fortsatta studier utomlands				Fortsatta studier i Sverige				
			Ej svar	0 terminer	1-2 terminer	3-4 terminer	Min 5 terminer	Ej svar	Vet ej	Nej	Ja	Ej svar/Vet ej	Nej	Ej anggett land	USA	USA o annat land	Annat land	Ej svar	Nej	Kompletterat nuvarande utb. Fortsatta på nuvarande utb.
Kön	Män	141	6,4	30,5	24,8	16,3	22,0	5,0	2,1	55,3	37,6	7,1	55,3	11,3	17,0	2,8	6,4	4,3	58,9	19,1 17,7
	Kvinnor	321	8,4	19,3	27,4	24,6	20,2	5,6	1,2	46,1	47,0	6,9	46,1	10,6	23,7	4,0	8,7	3,7	67,0	11,2 18,1
Ålder	-20 år	21	0,0	4,8	14,3	19,0	61,9	4,8	0,0	28,6	66,7	4,8	28,6	23,8	4,8	14,3	23,8	0,0	66,7	0,0 33,3
	21-22 år	84	4,8	16,7	20,2	23,8	34,5	9,5	2,4	38,1	50,0	11,9	38,1	10,7	22,6	4,8	11,9	6,0	54,8	8,3 31,0
	23-24 år	132	9,8	20,5	28,8	21,2	19,7	5,3	0,8	47,7	46,2	6,1	47,7	10,6	22,0	2,3	11,4	3,0	63,6	17,4 15,9
	25-26 år	98	8,2	24,5	33,7	23,5	10,2	5,1	1,0	50,0	43,9	6,1	50,0	11,2	23,5	5,1	4,1	3,1	62,2	19,4 15,3
	27 år och däröver	127	8,7	30,7	25,2	21,3	14,2	3,1	2,4	59,8	34,6	5,5	59,8	8,7	22,0	1,6	2,4	4,7	73,2	11,0 11,0
Invandring	Ingen invandrat	371	7,8	24,3	27,0	23,7	17,3	5,4	1,6	49,3	43,7	7,0	49,3	11,1	21,6	2,7	8,4	3,8	62,8	14,3 19,1
	Sve/En för. inv.	53	11,3	15,1	26,4	15,1	32,1	5,7	1,9	49,1	43,4	7,5	49,1	9,4	17,0	11,3	5,7	3,8	69,8	9,4 17,0
	Sve/Båda för inv.	16	0,0	12,5	31,3	18,8	37,5	0,0	0,0	56,3	43,8	0,0	56,3	12,5	12,5	6,3	12,5	6,3	75,0	12,5 6,3
	Inv/Minst en för inv.	22	4,5	22,7	18,2	13,6	40,9	9,1	0,0	36,4	54,5	9,1	36,4	9,1	40,9	0,0	4,5	4,5	72,7	13,6 9,1
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	9,3	32,6	30,2	16,3	11,6	0,0	0,0	62,8	37,2	0,0	62,8	18,6	14,0	2,3	2,3	4,7	60,5	16,3 18,6
	Läkare	21	0,0	33,3	33,3	19,0	14,3	0,0	0,0	52,4	47,6	0,0	52,4	4,8	28,6	4,8	9,5	4,8	66,7	14,3 14,3
	Högre lärare	24	8,3	29,2	12,5	20,8	29,2	16,7	4,2	37,5	41,7	20,8	37,5	8,3	16,7	8,3	8,3	8,3	58,3	16,7 16,7
	Företagsledare	56	7,1	28,6	25,0	16,1	23,2	1,8	1,8	41,1	55,4	3,6	41,1	19,6	26,8	1,8	7,1	3,6	57,1	14,3 25,0
	Högre tjänstemän	88	9,1	19,3	27,3	18,2	26,1	6,8	0,0	46,6	46,6	6,8	46,6	8,0	28,4	4,5	5,7	4,5	69,3	13,6 12,5
	Tekniker	42	7,1	23,8	23,8	28,6	16,7	2,4	0,0	54,8	42,9	2,4	54,8	16,7	14,3	4,8	7,1	2,4	54,8	21,4 21,4
	Klasslärare	30	6,7	16,7	43,3	23,3	10,0	6,7	0,0	36,7	56,7	6,7	36,7	6,7	23,3	6,7	20,0	3,3	56,7	13,3 26,7
	Konstproducenter	21	9,5	9,5	28,6	19,0	33,3	9,5	0,0	52,4	38,1	9,5	52,4	9,5	4,8	0,0	23,8	4,8	57,1	9,5 28,6
	Tj.män på mellannivå	53	11,3	20,8	20,8	32,1	15,1	1,9	1,9	62,3	34,0	3,8	62,3	5,7	17,0	1,9	9,4	1,9	67,9	15,1 15,1
	Småföretagare	47	6,4	21,3	27,7	25,5	19,1	10,6	4,3	48,9	36,2	14,9	48,9	6,4	21,3	2,1	6,4	2,1	83,0	6,4 8,5
	Arbetare	33	6,1	15,2	27,3	27,3	24,2	6,1	6,1	36,4	51,5	12,1	36,4	9,1	33,3	6,1	3,0	6,1	63,6	9,1 21,2
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vet ej	18	5,6	16,7	16,7	33,3	27,8	11,1	5,6	38,9	44,4	16,7	38,9	11,1	11,1	5,6	16,7	11,1	77,8	0,0 11,1
	Folk- el grundskola	29	0,0	13,8	44,8	27,6	13,8	3,4	6,9	37,9	51,7	10,3	37,9	6,9	24,1	0,0	20,7	0,0	65,5	13,8 20,7
	Real-, yrkesskola	70	11,4	18,6	17,1	22,9	30,0	5,7	1,4	54,3	38,6	7,1	54,3	7,1	24,3	4,3	2,9	1,4	72,9	10,0 15,7
	3- el 4-årigt gymnasium	42	2,4	21,4	23,8	33,3	19,0	7,1	0,0	57,1	35,7	7,1	57,1	11,9	23,8	0,0	0,0	4,8	66,7	9,5 19,0
	Kortare högskoleutb.	88	11,4	26,1	23,9	21,6	17,0	5,7	1,1	47,7	45,5	6,8	47,7	11,4	14,8	4,5	14,8	4,5	54,5	22,7 18,2
	Längre högskoleutb.	208	7,7	25,0	29,3	18,8	19,2	4,3	0,5	49,0	46,2	4,8	49,0	12,0	23,6	4,3	6,3	4,3	63,9	13,5 18,3
Ämne	HK-hum-al	46	4,3	17,4	26,1	21,7	30,4	10,9	2,2	37,0	50,0	13,0	37,0	10,9	17,4	8,7	13,0	2,2	69,6	8,7 19,6
	HK-konst/med/des	85	7,1	21,2	36,5	22,4	12,9	3,5	1,2	57,6	37,6	4,7	57,6	8,2	16,5	4,7	8,2	2,4	81,2	3,5 12,9
	M-med/N-natvet	19	0,0	26,3	15,8	31,6	26,3	0,0	0,0	36,8	63,2	0,0	36,8	10,5	36,8	5,3	10,5	0,0	63,2	26,3 10,5
	M-sjuk/PL-ped	29	6,9	10,3	31,0	24,1	27,6	3,4	3,4	58,6	34,5	6,9	58,6	13,8	17,2	0,0	3,4	3,4	51,7	13,8 31,0
	N-data/T-teknik	36	5,6	30,6	22,2	13,9	27,8	2,8	0,0	52,8	44,4	2,8	52,8	8,3	22,2	0,0	13,9	0,0	47,2	41,7 11,1
	S-fek	153	9,8	26,1	24,8	19,0	20,3	4,6	2,6	51,0	41,8	7,2	51,0	9,8	23,5	2,0	6,5	3,9	63,4	12,4 20,8
	S-jour-media	29	3,4	17,2	20,7	44,8	13,8	6,9	0,0	48,3	44,8	6,9	48,3	20,7	13,8	6,9	3,4	3,4	79,3	6,9 10,3
	S-sam-psy	33	18,2	15,2	18,2	21,2	27,3	18,2	0,0	30,3	51,5	18,2	30,3	18,2	24,2	0,0	9,1	18,2	39,4	12,1 30,3
	S-stat	32	6,3	31,3	31,3	18,8	12,5	0,0	0,0	46,9	53,1	0,0	46,9	6,3	31,3	9,4	6,3	3,1	62,5	21,9 12,5
Skoltyp	Community Col.	47	2,1	10,6	21,3	38,3	27,7	8,5	4,3	53,2	34,0	12,8	53,2	6,4	14,9	4,3	8,5	2,1	63,8	2,1 31,9
	Business	47	2,1	12,8	34,0	25,5	25,5	4,3	2,1	46,8	46,8	6,4	46,8	8,5	27,7	2,1	8,5	0,0	59,6	4,3 36,2
	Art-2 nivå	60	8,3	26,7	38,3	16,7	10,0	5,0	3,3	48,3	43,3	8,3	48,3	6,7	21,7	6,7	8,3	5,0	78,3	0,0 16,7
	Art-1 nivå	13	7,7	15,4	38,5	23,1	15,4	0,0	0,0	84,6	15,4	0,0	84,6	7,7	0,0	0,0	7,7	0,0	69,2	23,1 7,7
	Reg-3-4 nivå	115	7,0	19,1	21,7	23,5	28,7	7,8	0,9	36,5	54,8	8,7	36,5	20,0	24,3	3,5	7,0	7,0	63,5	13,0 16,5
	Reg-1-2 nivå	23	13,0	4,3	13,0	30,4	39,1	0,0	0,0	56,5	43,5	0,0	56,5	8,7	30,4	4,3	0,0	0,0	65,2	8,7 26,1
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	14,1	34,1	23,5	14,1	14,1	5,9	1,2	56,5	36,5	7,1	56,5	8,2	20,0	1,2	7,1	5,9	57,6	23,5 12,9
	Nat-Univ-2 nivå	26	0,0	53,8	19,2	19,2	7,7	3,8	0,0	46,2	50,0	3,8	46,2	11,5	15,4	3,8	19,2	3,8	65,4	30,8 0,0
	Nat-Univ-1 nivå	46	10,9	21,7	34,8	17,4	15,2	2,2	0,0	52,2	45,7	2,2	52,2	6,5	23,9	6,5	8,7	0,0	65,2	26,1 8,7
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Freemovers	395	6,1	18,5	26,8	25,3	23,3	5,8	1,8	47,8	44,6	7,6	47,8	11,9	22,3	3,8	6,6	4,3	70,1	5,6 20,0
	Utbytesstudier	58	20,7	53,4	24,1	1,7	0,0	3,4	0,0	56,9	39,7	3,4	56,9	3,4	15,5	3,4	17,2	1,7	22,4	69,0 6,9
Skolans läge	New York	178	8,4	25,8	28,7	17,4	19,7	6,2	2,8	49,4	41,6	9,0	49,4	12,4	20,8	3,4	5,1	5,6	70,8	9,0 14,6
	Boston	76	2,6	22,4	25,0	36,8	13,2	5,3	0,0	47,4	47,4	5,3	47,4	9,2	27,6	1,3	9,2	1,3	71,1	17,1 10,5
	Washington	40	20,0	10,0	25,0	17,5	27,5	5,0	0,0	55,0	40,0	5,0	55,0	5,0	27,5	2,5	5,0	2,5	57,5	27,5 12,5
	Philadelphia	30	0,0	16,7	26,7	16,7	40,0	3,3	0,0	50,0	46,7	3,3	50,0	10,0	33,3	3,3	0,0	0,0	76,7	3,3 20,0
	Rhode Island	29	3,4	24,1	37,9	20,7	13,8	3,4	3,4	41,4	51,7	6,9	41,4	6,9	34,5	0,0	10,3	0,0		

Tabell 166. Framtida arbete efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skoltyp, utbyte, skolan läge och euklidiska grupper.

		N	Karriär utomlands				Tänkbara länder/områden						Antal områden				Prefererad sektor				
			Ej svar	Ej arbeta utomlands	Utomlands max 2 år	Utomlands permanent	Västeuropa	Östeuropa	Afrika	Japan	Nordamerika	Sydamerika	Ej arbeta utomlands	1 omr	2 omr	3 omr	Min 4 omr	Ej svar/vej ej	Privat sektor	Offentlig sektor	Saknat betydelse
Kön	Män	141	8,5	6,4	28,4	56,7	76,6	5,7	11,3	17,7	84,4	10,6	5,7	16,3	30,5	29,8	17,7	7,8	64,5	5,0	22,7
	Kvinnor	321	9,7	3,7	31,8	54,8	61,1	4,0	13,1	7,2	84,1	16,2	7,5	22,4	32,7	20,2	17,1	15,0	40,5	6,2	38,3
Ålder	-20 år	21	19,0	4,8	23,8	52,4	76,2	9,5	14,3	28,6	85,7	4,8	4,8	14,3	38,1	19,0	23,8	28,6	42,9	0,0	28,6
	21-22 år	84	11,9	4,8	26,2	57,1	54,8	2,4	11,9	16,7	78,6	19,0	10,7	20,2	31,0	23,8	14,3	15,5	39,3	9,5	35,7
	23-24 år	132	9,8	3,0	30,3	56,8	64,4	2,3	10,6	8,3	83,3	15,2	7,6	20,5	30,3	26,5	15,2	12,1	49,2	4,5	34,1
	25-26 år	98	6,1	7,1	34,7	52,0	69,4	7,1	15,3	8,2	87,8	17,3	5,1	19,4	32,7	23,5	19,4	10,2	56,1	1,0	32,7
	27 år och däröver	127	7,9	3,9	32,3	55,9	70,1	5,5	12,6	7,1	85,8	10,2	5,5	22,8	33,1	19,7	18,9	11,0	46,5	9,4	33,1
Invandring	Ingen invandrat	371	9,2	4,3	32,9	53,6	65,0	4,9	12,7	10,0	84,1	15,6	6,5	20,5	32,1	23,5	17,5	12,4	47,4	6,2	34,0
	Sve/En för. inv.	53	13,2	3,8	18,9	64,2	77,4	3,8	7,5	11,3	86,8	13,2	7,5	15,1	37,7	22,6	17,0	15,1	45,3	1,9	37,7
	Sve/Båda för inv.	16	12,5	6,3	18,8	62,5	62,5	0,0	18,8	12,5	81,3	0,0	12,5	18,8	31,3	25,0	12,5	6,3	56,3	12,5	25,0
	Inv/Minst en för inv.	22	0,0	9,1	31,8	59,1	54,5	4,5	18,2	13,6	81,8	9,1	9,1	36,4	18,2	18,2	18,2	18,2	54,5	4,5	22,7
Föräldrarnas yrke	Civilingenjörer	43	7,0	2,3	37,2	53,5	69,8	0,0	18,6	7,0	93,0	16,3	0,0	25,6	30,2	25,6	18,6	2,3	62,8	9,3	25,6
	Läkare	21	0,0	0,0	33,3	66,7	61,9	0,0	14,3	14,3	90,5	19,0	0,0	28,6	38,1	19,0	14,3	4,8	66,7	4,8	23,8
	Högre lärare	24	4,2	4,2	25,0	66,7	58,3	0,0	4,2	8,3	91,7	16,7	4,2	29,2	41,7	12,5	12,5	12,5	37,5	12,5	37,5
	Företagsledare	56	7,1	5,4	30,4	57,1	71,4	7,1	7,1	14,3	87,5	10,7	5,4	17,9	42,9	19,6	14,3	14,3	60,7	1,8	23,2
	Högre tjänstemän	88	13,6	4,5	21,6	60,2	61,4	6,8	13,6	9,1	85,2	17,0	8,0	18,2	29,5	27,3	17,0	12,5	48,9	5,7	33,0
	Tekniker	42	7,1	7,1	42,9	42,9	64,3	4,8	28,6	21,4	78,6	16,7	9,5	11,9	23,8	28,6	26,2	16,7	35,7	2,4	45,2
	Klasslärare	30	13,3	3,3	30,0	53,3	63,3	6,7	20,0	13,3	73,3	20,0	6,7	26,7	33,3	16,7	16,7	16,7	33,3	6,7	43,3
	Konstproducenter	21	19,0	4,8	33,3	42,9	57,1	0,0	4,8	19,0	81,0	23,8	14,3	23,8	23,8	14,3	23,8	14,3	57,1	0,0	28,6
	Tj.män på mellannivå	53	7,5	5,7	30,2	56,6	75,5	7,5	5,7	3,8	81,1	7,5	7,5	18,9	34,0	24,5	15,1	15,1	41,5	11,3	32,1
	Småföretagare	47	4,3	4,3	34,0	57,4	61,7	2,1	6,4	10,6	85,1	6,4	8,5	23,4	27,7	29,8	10,6	17,0	46,8	2,1	34,0
	Arbetare	33	15,2	6,1	33,3	45,5	69,7	3,0	15,2	0,0	75,8	12,1	12,1	15,2	30,3	21,2	21,2	12,1	30,3	9,1	48,5
	Ej svar	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Föräldrarnas högsta utbildning	Ej svar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vet ej	18	22,2	0,0	27,8	50,0	66,7	0,0	5,6	0,0	66,7	5,6	16,7	22,2	27,8	22,2	11,1	27,8	38,9	11,1	22,2
	Folk- el grundskola	29	10,3	3,4	27,6	58,6	51,7	6,9	13,8	0,0	79,3	10,3	6,9	31,0	20,7	31,0	10,3	24,1	31,0	10,3	34,5
	Real-, yrkesskola	70	7,1	5,7	28,6	58,6	68,6	5,7	5,7	7,1	84,3	10,0	5,7	18,6	35,7	24,3	15,7	7,1	35,7	5,7	51,4
	3- el 4-årigt gymnasium	42	14,3	7,1	38,1	40,5	66,7	14,3	16,7	21,4	88,1	16,7	2,4	23,8	28,6	19,0	26,2	11,9	45,2	4,8	38,1
	Kortare högskoleutb.	88	6,8	6,8	35,2	51,1	62,5	4,5	15,9	12,5	80,7	14,8	11,4	18,2	30,7	21,6	18,2	12,5	47,7	4,5	35,2
	Längre högskoleutb.	208	8,2	3,4	28,8	59,6	66,8	1,9	13,5	10,6	86,5	16,3	5,8	20,7	33,7	23,6	16,3	12,0	55,8	5,8	26,4
Ämne	HK-hum-al	46	8,7	2,2	19,6	69,6	65,2	0,0	13,0	10,9	89,1	17,4	4,3	17,4	37,0	28,3	13,0	21,7	17,4	6,5	54,3
	HK-konst/med/des	85	10,6	3,5	31,8	54,1	67,1	1,2	12,9	9,4	82,4	15,3	5,9	23,5	31,8	24,7	14,1	10,6	52,9	2,4	34,1
	M-med/N-natvet	19	21,1	0,0	26,3	52,6	36,8	0,0	42,1	0,0	63,2	21,1	10,5	26,3	26,3	26,3	10,5	21,1	15,8	5,3	57,9
	M-sjuk/PL-ped	29	0,0	6,9	31,0	62,1	44,8	3,4	13,8	10,3	79,3	20,7	6,9	31,0	13,8	27,6	20,7	17,2	10,3	27,6	44,8
	N-data/T-teknik	36	11,1	8,3	25,0	55,6	66,7	5,6	13,9	11,1	66,7	11,1	16,7	19,4	19,4	22,2	22,2	8,3	69,4	5,6	16,7
	S-fek	153	6,5	5,9	40,5	47,1	72,5	4,6	6,5	15,0	90,8	13,7	5,2	17,0	34,0	22,9	20,9	10,5	68,6	0,0	20,9
	S-jour-media	29	13,8	3,4	10,3	72,4	65,5	6,9	6,9	3,4	82,8	10,3	13,8	6,9	51,7	10,3	17,2	10,3	51,7	3,4	34,5
	S-sam-psy	33	18,2	3,0	21,2	57,6	69,7	6,1	15,2	3,0	84,8	3,0	9,1	18,2	36,4	30,3	6,1	9,1	33,3	3,0	54,5
	S-stat	32	6,3	3,1	34,4	56,3	62,5	18,8	21,9	9,4	87,5	21,9	0,0	37,5	28,1	12,5	21,9	18,8	18,8	28,1	34,4
Skoltyp	Community Col.	47	17,0	4,3	19,1	59,6	51,1	2,1	2,1	4,3	85,1	10,6	10,6	29,8	31,9	17,0	10,6	19,1	27,7	10,6	42,6
	Business	47	6,4	4,3	53,2	36,2	78,7	6,4	12,8	12,8	83,0	17,0	2,1	19,1	34,0	21,3	23,4	2,1	63,8	2,1	31,9
	Art-2 nivå	60	11,7	3,3	38,3	46,7	71,7	0,0	11,7	8,3	83,3	11,7	5,0	21,7	30,0	30,0	13,3	10,0	51,7	1,7	36,7
	Art-1 nivå	13	7,7	0,0	38,5	53,8	69,2	7,7	15,4	23,1	84,6	23,1	0,0	23,1	30,8	38,5	7,7	7,7	76,9	0,0	15,4
	Reg-3-4 nivå	115	11,3	4,3	26,1	58,3	65,2	7,8	11,3	11,3	84,3	10,4	8,7	19,1	33,0	21,7	17,4	12,2	40,0	7,8	40,0
	Reg-1-2 nivå	23	8,7	0,0	26,1	65,2	39,1	4,3	21,7	8,7	82,6	21,7	4,3	26,1	21,7	26,1	21,7	13,0	26,1	8,7	52,2
	Nat-Univ-3-4 nivå	85	7,1	9,4	30,6	52,9	63,5	2,4	5,9	12,9	84,7	12,9	11,8	18,8	30,6	22,4	16,5	12,9	62,4	2,4	22,4
	Nat-Univ-2 nivå	26	3,8	3,8	38,5	53,8	73,1	0,0	23,1	3,8	88,5	19,2	3,8	11,5	34,6	26,9	23,1	11,5	50,0	7,7	30,8
	Nat-Univ-1 nivå	46	4,3	2,2	17,4	76,1	73,9	8,7	28,3	10,9	82,6	23,9	2,2	19,6	37,0	19,6	21,7	23,9	41,3	10,9	23,9
Utbyte	Ej svar	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Freemovers	395	10,6	3,5	27,8	58,0	64,1	4,3	11,9	11,1	84,8	13,4	6,3	22,8	31,4	22,3	17,2	12,9	45,6	6,1	35,4
	Utbytesstudier	58	1,7	12,1	51,7	34,5	77,6	5,2	13,8	6,9	77,6	22,4	12,1	6,9	36,2	25,9	19,0	12,1	62,1	5,2	20,7
Skolans läge	New York	178	9,0	4,5	30,3	56,2	60,1	3,4	13,5	6,7	82,6	13,5	8,4	24,2	30,3	24,2	12,9	14,0	44,4	6,2	35,4
	Boston	76	5,3	6,6	28,9	59,2	67,1	6,6	13,2	10,5	86,8	18,4	6,6	18,4	32,9	19,7	22,4	9,2	50,0	9,2	31,6
	Washington	40	15,0	2,5	17,5	65,0	42,5	5,0	15,0	12,5	80,0	15,0	12,5	25,0	22,5	22,5	17,5				

TABELLER, GRAFER MED MERA FÖR KAPITEL IV

Tabell 167. Det svenska högskolefältet (32 sociala grupper uppdelade efter kön), aktiva modaliteter, axel 1 och 2.

Axel 1	Koordinater	Bidrag (ctr)	Axel 2	Koordinater	Bidrag (ctr)
<i>S-Tekniker, privat</i>	-0,64	8,64	D-Läkare	-0,71	14,28
<i>S-Högre tj.män, priv</i>	-0,57	4,80	<i>S-Läkare</i>	-0,58	10,23
<i>S-Civilingenjör</i>	-0,66	4,58	D-Universitetslärare	-0,65	4,30
<i>S-Kval. arb. i prod.</i>	-0,52	3,83	D-Ämneslärare	-0,36	4,12
<i>S-Tj.män m-nivå pri.</i>	-0,52	2,87	<i>D-Högre tj.män, priv</i>	-0,27	3,30
<i>S-Okval. arb. i prod.</i>	-0,47	2,34	S-Universitetslärare	-0,53	2,94
<i>S-Klasslärare</i>	-0,40	2,18	<i>D-Civilingenjör</i>	-0,30	2,80
<i>S-Företagsledare</i>	-0,54	2,01	D-Journalist	-0,62	2,32
<i>S-Hälso- o sjukv.anst</i>	-0,38	2,00	D-Jurist	-0,62	2,09
<i>S-Ämneslärare</i>	-0,43	1,95	<i>D-Högre tj.män, off.</i>	-0,26	1,72
<i>S-Läkare</i>	-0,41	1,71	<i>S-Jurist</i>	-0,52	1,64
<i>S-Kontorsanst., priv.</i>	-0,50	1,69	<i>S-Ämneslärare</i>	-0,22	1,49
<i>S-Högre tj.män, off.</i>	-0,44	1,60	<i>D-Företagsledare</i>	-0,26	1,36
<i>S-Bönder, fiskare</i>	-0,59	1,54	<i>D-Konstproducenter</i>	-0,37	1,25
<i>S-Tekniker, off.</i>	-0,55	1,46	<i>S-Högre tj.män, priv</i>	-0,16	1,13
<i>S-Handelsanst.</i>	-0,47	1,44	<i>S-Journalist</i>	-0,40	0,90
<i>S-Småföretagare</i>	-0,53	1,29	<i>S-Civilingenjör</i>	-0,15	0,69
<i>S-Okval. arb. i serv.</i>	-0,44	1,16	<i>S-Högre tj.män, off.</i>	-0,17	0,69
<i>S-Kontorsanst., off.</i>	-0,46	1,09	<i>S-Konstproducenter</i>	-0,26	0,55
<i>S-Universitetslärare</i>	-0,50	0,88	<i>S-Företagsledare</i>	-0,15	0,47
<i>S-Handelsmän</i>	-0,46	0,65	<i>D-Tj.män m-nivå pri.</i>	-0,08	0,22
<i>S-Poliser</i>	-0,40	0,58	<i>D-Klasslärare</i>	-0,07	0,19
<i>S-Tj.män m-nivå off.</i>	-0,44	0,53	<i>S-Tj.män m-nivå off.</i>	-0,10	0,08
<i>S-Förmän</i>	-0,43	0,38	<i>D-Tj.män m-nivå off.</i>	-0,06	0,04
<i>S-Jurist</i>	-0,38	0,29	<i>D-Handelsmän</i>	-0,04	0,02
<i>S-Konstproducenter</i>	-0,33	0,29			
<i>S-Journalist</i>	-0,35	0,23	<i>S-Officerare</i>	0,02	0,00
<i>S-Lantarbetare</i>	-0,48	0,18	<i>D-Kontorsanst., priv.</i>	0,01	0,00
<i>S-Officerare</i>	-0,46	0,18	<i>S-Tj.män m-nivå pri.</i>	0,02	0,01
<i>S-Kval. arb. i serv.</i>	-0,39	0,14	<i>D-Officerare</i>	0,08	0,02
			<i>S-Klasslärare</i>	0,03	0,03
<i>D-Officerare</i>	0,36	0,12	<i>S-Handelsmän</i>	0,06	0,04
<i>D-Jurist</i>	0,26	0,13	<i>D-Tekniker, off.</i>	0,05	0,04
<i>D-Universitetslärare</i>	0,21	0,16	<i>S-Kval. arb. i serv.</i>	0,16	0,07
<i>D-Journalist</i>	0,38	0,30	<i>D-Kval. arb. i serv.</i>	0,19	0,12
<i>D-Kval. arb. i serv.</i>	0,54	0,34	<i>S-Kontorsanst., priv.</i>	0,09	0,15
<i>D-Företagsledare</i>	0,25	0,45	<i>D-Hälso- o sjukv.anst</i>	0,06	0,17
<i>D-Konstproducenter</i>	0,40	0,48	<i>D-Poliser</i>	0,12	0,18
<i>D-Lantarbetare</i>	0,58	0,50	<i>D-Kontorsanst., off.</i>	0,10	0,19
<i>D-Handelsmän</i>	0,38	0,52	<i>S-Hälso- o sjukv.anst</i>	0,08	0,27
<i>D-Civilingenjör</i>	0,22	0,52	<i>S-Förmän</i>	0,21	0,27
<i>D-Tj.män m-nivå off.</i>	0,46	0,64	<i>D-Handelsanst.</i>	0,12	0,34
<i>D-Läkare</i>	0,28	0,74	<i>D-Tekniker, privat</i>	0,07	0,37
<i>D-Tekniker, off.</i>	0,41	0,90	<i>S-Kontorsanst., off.</i>	0,16	0,39
<i>D-Förmän</i>	0,60	0,95	<i>S-Poliser</i>	0,22	0,52
<i>D-Högre tj.män, off.</i>	0,35	1,08	<i>D-Förmän</i>	0,26	0,52
<i>D-Högre tj.män, priv</i>	0,27	1,17	<i>S-Tekniker, off.</i>	0,20	0,58
<i>D-Ämneslärare</i>	0,33	1,20	<i>S-Handelsanst.</i>	0,19	0,68
<i>D-Poliser</i>	0,53	1,21	<i>S-Lantarbetare</i>	0,54	0,68
<i>D-Kontorsanst., off.</i>	0,50	1,50	<i>D-Lantarbetare</i>	0,41	0,73
<i>D-Kontorsanst., priv.</i>	0,43	1,61	<i>S-Småföretagare</i>	0,25	0,84
<i>D-Småföretagare</i>	0,51	1,62	<i>D-Småföretagare</i>	0,22	0,88
<i>D-Bönder, fiskare</i>	0,51	1,67	<i>D-Okval. arb. i serv.</i>	0,25	1,44
<i>D-Tj.män m-nivå pri.</i>	0,39	1,83	<i>S-Okval. arb. i serv.</i>	0,29	1,49
<i>D-Handelsanst.</i>	0,50	2,01	<i>D-Bönder, fiskare</i>	0,28	1,52
<i>D-Okval. arb. i serv.</i>	0,57	2,61	S-Bönder, fiskare	0,42	2,29
<i>D-Klasslärare</i>	0,45	2,92	S-Tekniker, privat	0,19	2,30
<i>D-Tekniker, privat</i>	0,41	3,99	<i>S-Okval. arb. i prod.</i>	0,37	4,15
<i>D-Hälso- o sjukv.anst</i>	0,54	4,80	D-Okval. arb. i prod.	0,37	5,99
<i>D-Okval. arb. i prod.</i>	0,58	4,87	D-Kval. arb. i prod.	0,35	6,88
<i>D-Kval. arb. i prod.</i>	0,60	6,66	S-Kval. arb. i prod.	0,41	7,03
Tröskelvärde		1,67			1,67

Fet stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1 eller axel 2.

Fet och kursiv stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1 och till axel 2.

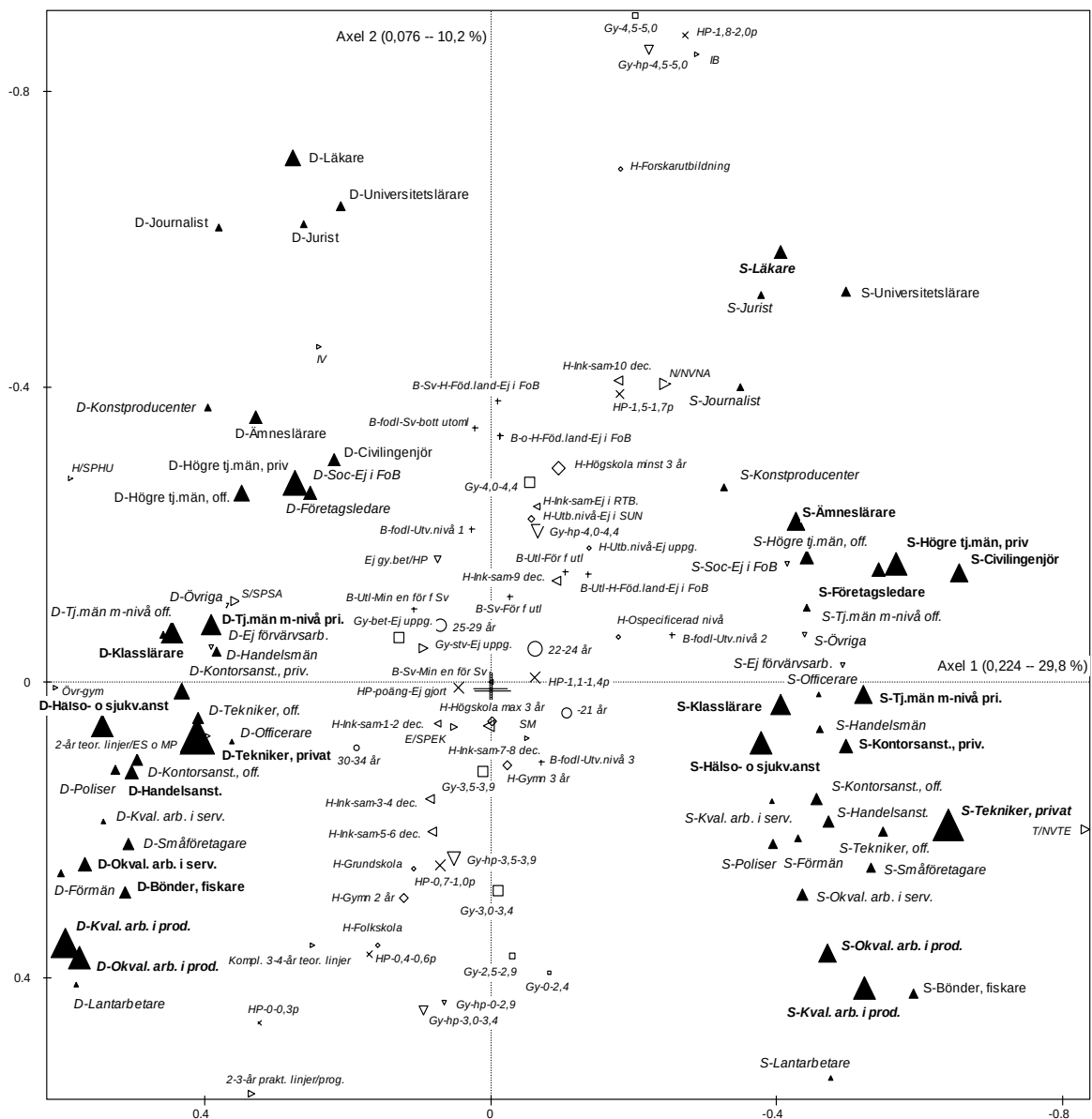
Tabell 168. Det svenska högskolefältet (32 sociala grupper), aktiva modaliteter, axel 1 och 2.

Axel 1	Koordinater	Bidrag (ctr)	Axel 2	Koordinater	Bidrag (ctr)
<i>H-Läkare</i>	-0,63	22,62	<i>H-Högre tj.män, priv</i>	-0,26	17,71
<i>H-Universitetslärare</i>	-0,60	7,23	<i>H-Företagsledare</i>	-0,28	9,63
<i>H-Högre tj.män, priv</i>	-0,25	5,53	<i>H-Tj.män m-nivå pri.</i>	-0,20	7,75
<i>H-Ämneslärare</i>	-0,28	4,94	<i>H-Kontorsanst., priv.</i>	-0,16	3,40
<i>H-Civilingenjör</i>	-0,28	4,81	H-Tekniker, privat	-0,08	2,27
<i>H-Jurist</i>	-0,57	3,55	H-Jurist	-0,21	1,48
H-Journalist	-0,48	2,56	H-Civilingenjör	-0,08	1,21
H-Företagsledare	-0,25	2,36	H-Högre tj.män, off.	-0,09	1,15
H-Högre tj.män, off.	-0,22	2,25	H-Handelsanst.	-0,09	0,98
H-Konstproducenter	-0,28	1,29	H-Handelsmän	-0,10	0,54
H-Tj.män m-nivå pri.	-0,05	0,14	H-Kontorsanst., off.	-0,03	0,08
H-Tj.män m-nivå off.	-0,07	0,07	H-Kval. arb. i serv.	-0,06	0,05
H-Klasslärare	-0,01	0,00	H-Journalist	-0,03	0,03
			H-Småföretagare	-0,01	0,01
			H-Officerare	-0,03	0,01
H-Handelsmän	0,00	0,00			
H-Officerare	0,04	0,01	H-Tekniker, off.	0,01	0,00
H-Kontorsanst., priv.	0,05	0,09	H-Tj.män m-nivå off.	0,02	0,02
H-Kval. arb. i serv.	0,21	0,25	H-Förmän	0,03	0,03
H-Tekniker, off.	0,11	0,33	H-Poliser	0,02	0,03
H-Kontorsanst., off.	0,14	0,64	H-Okval. arb. i serv.	0,04	0,21
H-Poliser	0,19	0,82	H-Konstproducenter	0,12	0,68
H-Hälso- o sjukv.anst	0,10	0,91	H-Lantarbetare	0,24	1,14
H-Förmän	0,27	0,98	H-Okval. arb. i prod.	0,08	1,34
H-Handelsanst.	0,16	1,09	H-Klasslärare	0,08	1,49
H-Tekniker, privat	0,10	1,20	H-Kval. arb. i prod.	0,07	1,51
H-Lantarbetare	0,50	1,59	H-Hälso- o sjukv.anst	0,09	2,29
H-Småföretagare	0,24	1,83	<i>H-Universitetslärare</i>	0,32	6,09
<i>H-Okval. arb. i serv.</i>	0,29	3,48	<i>H-Bönder, fiskare</i>	0,30	8,18
<i>H-Bönder, fiskare</i>	0,35	3,62	<i>H-Ämneslärare</i>	0,21	8,62
<i>H-Okval. arb. i prod.</i>	0,40	11,16	<i>H-Läkare</i>	0,36	22,06
<i>H-Kval. arb. i prod.</i>	0,40	14,65			
Tröskelvärde		3,33			3,33

Fet stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1 eller axel 2.

Fet och kursiv stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1 och till axel 2.

Graf 111. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön samt supplementära variabler, moln av modaliteter, axel 1 och 2.

Aktiva variabler:

- ▲ Sociala grupper (här uppdelade efter studenternas kön).
- Högskoleutbildningar.

Fet stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1.

Fet och kursiv stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 1 och till axel 2.

Normal stil indikerar modaliteter som har ett bidrag över genomsnittet till axel 2.

Kursiv stil indikerar modaliteter som har ett bidrag under genomsnittet till axel 1 och till axel 2.

Supplementära variabler:

▽ sociala grupper som ej använts som aktiva i analysen.

◇ föräldrarnas högsta utbildningsnivå.

◊ föräldrarnas sammanräknade inkomst i deciler.

+ studenternas födelseland och kombinationen av studentens och föräldrarnas födelseland.

○ studenternas ålder.

▷ studenternas gymnasieutbildning.

□ studenternas gymnasiebetyg.

× studenternas högskoleprovspoäng.

▽ högsta värdet av gymnasiebetyget och högskoleprovspoängen.

Storleken på symbolerna är proportionerlig med antalet individer de omfattar.

Tabell 169. Forskningsvolym i årsverken 1995/96 fördelad på lärosäte och fakultet.

	Totalt	Hum	Teol	Jur	Sam	Mat-nat	Tek	Farm	Odont	Med	Lant/ Skog/ Vet	Konst	Vård	Ej Fakultet
Univ./hgsk.														
Lunds univ.	2 509	203	37	45	321	487	720*		52	628		12		21
Uppsala univ.	2 188	368	38	58	251		770	103		490		16		110
Sv. lantbruksuniv.	1 948										1 948			
Göteborgs univ.	1 732	216			477	336			71	599				
Stockholms univ.	1 612	338		55	464	755								
Karolinska inst.	1 584								135	1 449				
Kungl. Tekn. hgsk.	1 195						1 195							
Umeå univ.	1 072	121		12	202	319			41	374		3		
Linköpings univ.	887	231**					428			228				
Hgsk. i Luleå	366						363					3		
Chalmers tekn. hgsk.	942						942							
Handelshgsk. i Sthlm	181			4	177									
Hgsk. i Jönköping	19				18		1							
Hgsk. i Karlstad	99	6			70		23*							
Lärarhgsk. i Stockholm	68				68									
Mitthgsk.	53	4			20		27*						2	
Hgsk. i Halmstad	48	1			28		18						1	
Hgsk. i Falun/Borlänge	39	2			15		20				2			
Hgsk. i Örebro	36	6			13		4							
Hgsk. i Gävle/Sandviken	29	4**			3	4	18			7		3	8	
Mälardalens hgsk.	24	2			5	5	11*						1	
Hgsk. i Skövde	19	1				17	1							
Idrottshgsk. i Stockholm	10				3									
Hgsk. i Trollhättan/Uddevalla	8				4		4							
Hgsk. i Kalmar	3					3								
Ericastiftelsen	1												1	
Örebro Missionsskola	1		1											
Konstfack	7											7		
Kungl. Musikhgsk.	3											3		
Danshgsk.	2											2		
Dramatiska institutet	2											2		
Kungl. Konsthgsk.	1											1		
Vårdhgsk. i Göteborg	15												15	
Hälsoghsk. i Jönköping	14				6					3			5	
Hälsoghsk. i Stockholm	13												13	
Hälsoghsk. i Värmland	6												6	
Vårdhgsk. Falun	6												6	
Vårdhgsk. i Växjö	5				4								1	
Vårdhgsk. i Borås	2												2	
Vårdhgsk. i Lund/Helsingborg	1												1	
Univ. o. hgsk. m. fasta forskningsresurser	16 235	1 477	75	174	1 910	1 897	4 419	103	299	3 768	1 948	34		131
Mindre o. medelstora hgsk.	438	26	1		229	29	126			7	2	3	13	
Konsthgsk.	15											15		
Vårdhgsk.	62				10					3			49	
Totalt	16 750	1 503	76	176	2 149	1 926	4 545	103	299	3 778	1 950	52	62	131

* Teknisk-naturvetenskaplig fakultet el. motsvarande

** Filosofisk fakultet el. motsvarande

Källa: Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96. Tabellbilaga*, pp. 104–105.

**Tabell 170. Lärosätenas intäkter av bidrag till forskning och forskarutbildning per
finansiär för budgetåret 1995/96 (18 månader) Tkr.**

Univ./hgsk.	Totalt*	Fakultets- anslag	Forsk- ningsråd	Statliga mynd.	Kommun/ landsting	EU/EG	Svenska företag	Sv. org. u. vinstsyfte	Utländska företag	Utl. org u. vinstsyfte	Övrigt
Lunds univ.	3 311 727	1 394 254	445 579	383 759	6 015	31 826	78 641	280 341	43 223	8 476	38 956
Uppsala univ.	2 833 754	1 349 219	374 857	284 244	21 770	19 839	59 686	201 302		64 539	21 028
Göteborgs univ.	2 575 740	1 078 541	243 696	239 599	4 072	20 226	39 583	224 988	17 571	14 358	16 372
Karolinska inst.	1 996 809	759 358	252 732	114 657	117 903	20 562	64 836	254 437	53 715	9 215	
Sv. lantbruksuniv.	1 780 422	1 064 418	164 056	316 338	3 065	16 710	26 720	22 055		18 668	125 437
Kungl. Tekn. hgsk.	1 777 851	732 139	184 073	442 260	2 927	29 738	85 697	82 484	9 742	6 880	75 675
Stockholms univ.	1 730 338	1 096 034	232 350	208 255	5 753	17 982	5 048	96 724	7 738	7 622	
Linköpings univ.	1 539 870	487 321	236 659	367 814	22 492	17 288	65 102		4 786		53 314
Umeå univ.	1 457 299	742 419	156 752	108 156	21 830	8 821	18 625	85 547	2 237	5 225	10 374
Chalmers tekn. hgsk.	1 357 877	519 575	186 945	361 839	1 754	17 454	101 430	55 143	12 436		9 325
Hgsk. i Luleå	482 432	245 732	30 541	101 431	3 178		51 321	7 297	8 210		3 100
Handelshgsk. i Sthlm	145 044	37 593	25 578	10 264	1 950	1 817	38 941	11 274		891	10 868
Hgsk. i Jönköping	43 831			1 308	50		562	3 879			1 737
Mitthgsk.	93 341		867	35 639	16 732	494	1 081	6 082		201	4
Hgsk. i Karlstad	80 164		2 527	30 121	6 266	347	1 426	2 835		429	651
Hgsk. i Falun/Borlänge	64 893			24 821	419	934	2 514				
Lärarhgsk. i Stockholm	61 817		1 890	49 471	3 113	498	155	2 269		616	
Hgsk. i Örebro	61 289		2 716	10 008	9 126	86	1 495	867		216	3 819
Hgsk. i Karlskr./Ron.	49 015			4 498	2 000	137	6 251	10 384			674
Hgsk. i Halmstad	45 601		3 245	11 977	2 397	2 534	1 529	2 440	371	460	
Mälardalens hgsk.	29 167		911	8 171				1 711			10
Hgsk. i Växjö	27 747		590	1 082							
Hgsk. i Gävle/Sandv.	25 389			7 813			23	484			
Hgsk. i Skövde	20 872			2 756	1 783	394		1 456			
Hgsk. i Kalmar	20 329		46	5 621	393		51	553		17	1 211
Hgsk. i Borås	15 470										4 361
Hgsk. i Trollh./Uddev.	8 209		301	1 018			233	741			5
Hgsk. Kristianstad	5 823		259	257							
Idrottshgsk. i Sthlm	5 118										
Stiftelsen Stora Sköndal	3 886										
Ericastiftelsen	277										
Hgsk.-utb. på Gotland	273										
Teol. Hgsk. i Sthlm	235						235				
Örebro Missionsskola	0										
Gammelkr. skogssk.	0										
Joh. Teologiska institut	0										
Kungl. Konsthgsk.	8 852	1 441		3 737	92			2 429		17	1 136
Kungl. Musikhgsk.	6 408	3 519	906	1 983							
Danshgsk.	3 455	3 424									31
Konstfack	3 438	3 438									
Dramatiska institutet	3 081	2 844		237							
Operahgsk.	2 801	2 696									
Teaterhgsk.	1 440	1 440									
Ingesunds Musikhgsk.	250				250						
Sthlm Musikped. Inst.	0										
Univ. o. hgsk. m. fasta forskningsresurser	21 032 994	9 506 603	2 533 818	2 939 924	212 759	202 263	636 192	1 325 471	159 658	135 874	366 186
Mind. o. medelst. hgsk.	618 915	0	13 352	193 253	42 229	5 424	14 993	29 822	371	1 939	10 735
Konsthgsk.	29 725	18 802	906	5 957	342	0	0	2 429	0	17	1 167
Totalt	21 681 634	9 525 405	2 548 076	3 13 9134	255 330	207 687	651 185	1 357 722	160 029	137 830	378 088

* Den totala summan innefattar även intäkter från Övriga anslag och Uppdragsforskning, vilka totalt uppgår till otalt 2 543 154 Tkr respektive 790 292 Tkr. Av Övriga anslag svarar universitet och högskolor med fasta forskningsresurser för 2 284 141 Tkr, mindre och medelstora högskolor för 258 908 Tkr och konstnärliga högskolor 105 Tkr. Av Uppdragsforskning svarar universitet och högskolor med fasta forskningsresurser för 730 091 Tkr, mindre och medelstora högskolor för 60 201 Tkr och konstnärliga högskolor 0 Tkr.

Källa: Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96. Tabellbilaga*, pp. 148–149, 150–151.

Tabell 171. Erasmusstuderande i absoluta och relativa tal per universitet och högskola läsåret 1993/94.

Universitet /högskola ordnade efter totaltal utresande stud.	Ant. utresande Erasmus-stud.	Tot. ant. stud.	Andel utresande av tot. ant. stud.	Universitet /högskola ordnade efter andel utresande stud av tot. ant. stud.	Andel utresande av tot. ant. stud.
Uppsala univ.	330	23 480	1,41	Danshögskolan	3,81
Lunds univ.	297	31 496	0,94	Röda Korsets sjuksk	2,43
Stockholms univ.	188	28 366	0,66	Handelshgsk Stockholm	1,56
Göteborgs univ.	180	27 634	0,65	Uppsala univ.	1,41
Linköpings univ.	120	12 741	0,94	Konstfack	1,37
Kungliga tekniska hgsk	111	10 171	1,09	Hgsk Växjö	1,27
Hgsk Växjö	84	6 620	1,27	Kungliga tekniska hgsk	1,09
Hgsk Örebro	62	6 399	0,97	Hgsk Skövde	0,97
Umeå univ.	58	14 800	0,39	Hgsk Örebro	0,97
Hgsk Karlstad	42	7 344	0,57	Lunds univ.	0,94
Chalmers tekniska hgsk	36	8 257	0,44	Linköpings univ.	0,94
Militärhgsk	34	0		Kungl. konsthgsk	0,83
Hgsk Luleå	30	6 232	0,48	Hgsk Falun/Borlänge	0,76
Handelshgsk Stockholm	26	1 662	1,56	Sveriges lantbruksuniv.	0,75
Hgsk Falun/Borlänge	25	3 274	0,76	Stockholms univ.	0,66
Hgsk Jönköping	22	3 375	0,65	Hgsk Kalmar	0,66
Hgsk Kalmar	21	3 193	0,66	Hgsk Jönköping	0,65
Sveriges lantbruksuniv.	20	2 680	0,75	Göteborgs univ.	0,65
Karolinska inst.	18	3 751	0,48	Hgsk Karlstad	0,57
Hgsk Skövde	18	1 851	0,97	Hgsk Luleå	0,48
Röda Korsets sjuksk	17	699	2,43	Karolinska inst.	0,48
Hgsk Halmstad	12	2 730	0,44	Hgsk Halmstad	0,44
Vårdhgsk Stockholm**	9	2 697	0,33	Chalmers tekniska hgsk	0,44
Lärarhgsk Stockholm	8	7 051	0,11	Umeå univ.	0,39
Konstfack	7	510	1,37	Hgsk Karlskrona/Ronneby	0,36
Hgsk Borås	6	3 274	0,18	Vårdhgsk Stockholm**	0,33
Hgsk Karlskrona/Ronneby	6	1 678	0,36	Hgsk Trollhättan/Uddevalla	0,27
Märlardalens hgsk	6	4 518	0,13	Hgsk Borås	0,18
Hgsk Gävle/Sandviken	5	3 611	0,14	Hgsk Gävle/Sandviken	0,14
Hgsk Trollhättan/Uddevalla	5	1 820	0,27	Märlardalens hgsk	0,13
Danshögskolan	4	105	3,81	Lärarhgsk Stockholm	0,11
Kungl. konsthgsk	2	240	0,83	(Militärhgsk)	
Totalt	1 809	232 259			

Källa: VHS, *Årsrapport för universitet & högskolor 1993/94*, p. 41 och SCB, *Utbildningsstatistisk årsbok 1995*, pp. 300-303.

Tabell 172. Erasmusstuderande i absoluta och relativa tal per universitet och högskola läsåret 1995/96.

Universitet /högskola ordnade efter totalt antal utresande stud.	Ant. utresande Erasmus-stud.	Tot. ant. stud.	Andel utresande av tot. ant. stud.	Universitet /högskola ordnade efter andel utresande stud av tot. ant. stud.	Andel utresande av tot. ant. stud.
Uppsala universitet	412	26 169	1,57	Handelshgsk i Stockholm	3,53
Lunds universitet	382	34 018	1,12	Röda Korsets sjuksk	3,22
Stockholms universitet	268	30 837	0,87	Konstfack	2,53
Göteborgs universitet	254	29 515	0,86	Hgsk i Skövde	2,38
Linköpings universitet	212	14 269	1,49	Hgsk i Växjö	1,97
Umeå universitet	145	18 805	0,77	Uppsala universitet	1,57
Hgsk i Växjö	135	6 858	1,97	Linköpings universitet	1,49
Kungl. Tekniska hgsk	124	12 024	1,03	Danshgsk	1,45
Hgsk i Karlstad	95	8 093	1,17	Hälsoghsk i Stockholm	1,33
Mitthgsk	80	10 455	0,77	Sveriges lantbruksuniversitet	1,30
Hgsk i Örebro	79	8 742	0,90	Kungl. Konsthgsk	1,20
Chalmers tekniska högskola	65	8 212	0,79	Hgsk i Karlstad	1,17
Hgsk i Skövde	64	2 685	2,38	Hgsk i Halmstad	1,15
Handelshgsk i Stockholm	53	1 500	3,53	Hgsk i Kalmar	1,14
Hgsk i Halmstad	48	4 183	1,15	Lunds universitet	1,12
Mälardalens högskola	48	7 231	0,66	Hgsk i Jönköping	1,04
Hgsk i Kalmar	45	3 951	1,14	Kungl. Tekniska hgsk	1,03
Sveriges lantbruksuniversitet	44	3 391	1,30	Hgsk i Örebro	0,90
Hgsk i Jönköping	43	4 151	1,04	Karolinska institutet	0,88
Hgsk i Luleå	42	7 211	0,58	Stockholms universitet	0,87
Karolinska institutet	37	4 183	0,88	Göteborgs universitet	0,86
Hälsoghsk i Stockholm	34	2 558	1,33	Chalmers tekniska högskola	0,79
Hgsk Dalarna	28	4 598	0,61	Vårdhgsk Gävle	0,78
Lärarhgsk i Stockholm	28	8 217	0,34	Umeå universitet	0,77
Hgsk i Gävle/Sandviken	21	4 561	0,46	Mitthgsk	0,77
Hgsk i Borås	18	3 967	0,45	Vårdhgsk i Malmö	0,76
Röda Korsets sjuksk	17	528	3,22	Mälardalens högskola	0,66
Hgsk i Trollhättan/Uddevalla	15	2 301	0,65	Hgsk i Trollhättan/Uddevalla	0,65
Konstfack	13	513	2,53	Hgsk Dalarna	0,61
Hgsk i Karlskrona/Ronneby	12	2 179	0,55	Hgsk i Luleå	0,58
Hgsk Kristianstad	8	3 554	0,23	Hgsk i Karlskrona/Ronneby	0,55
Hälsoghsk i Umeå	8	2 003	0,40	Vårdhgsk Boden	0,48
Vårdhgsk i Malmö	7	920	0,76	Vårdhgsk i Uppsala	0,46
Vårdhgsk Gävle	6	766	0,78	Hgsk i Gävle/Sandviken	0,46
Hälsoghsk i Jönköping	6	1 817	0,33	Hgsk i Borås	0,45
Vårdhgsk i Uppsala	6	1 301	0,46	Blekinge internat. hälsoghsk	0,43
Vårdhgsk i Boden	4	839	0,48	Hälsoghsk i Umeå	0,40
Vårdhgsk i Göteborg	4	1 987	0,20	Lärarhgsk i Stockholm	0,34
Vårdhgsk i Lund/Helsingborg	3	1 772	0,17	Hälsoghsk i Jönköping	0,33
Kungl. Konsthgsk	3	249	1,20	Vårdhgsk i Växjö	0,30
Vårdhgsk i Växjö	3	990	0,30	Hälsoghsk i Värmland	0,25
Blekinge internat. hälsoghsk	2	469	0,43	Hgsk Kristianstad	0,23
Hälsoghsk i Värmland	2	787	0,25	Vårdhgsk i Göteborg	0,20
Danshgsk	2	138	1,45	Vårdhgsk Lund/Helsingborg	0,17
Totalt	2 927	285 802	1,02		1,02

Källa: Högskoleverket, *Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96*, pp. 88 och 114.

Tabell 173. Handelshögskolans utbytespartners rangordnade efter antal sökande per plats 1997/98.

	Universitet/skola	CEMS	PIM	Antal sökande 95/96	Antal sökande 96/97	Antal sökande 97/98	Snitt ant. sök. per plats och år	Antal stud på HHS vt 97	Rankning sökande (96/97)
1	University of Pennsylvania, The Wharton School			25	29	12	22	0	5
2	University of New York, Leonard N. Stern School of Business		X	34	34	56	21	0	1
3	Columbia University of the City of New York, Columbia Business School			36	36	48	20	0	2
4	McGill University, Montreal		X	44	34	39	18	3	11
5	Duke University of North Carolina, The Fuqua School of Business		X	1	0	17	18	0	3
6	University of Minnesota, Curtis L. Carlson School of Management			21	11	12	15	1	8
7	University of Chicago, Graduate School of Business		X	28	20	25	12	1	4
8	Prague University of Economics	*		1	0	12	12	1	5
9	Univ. of New South Wales, Australien Grad. School of Management		X	18	8	9	12	0	14
	London School of Economics	X		15	10	10	12	0	9
11	University of Michigan, Ann Arbor		X	35	46	22	11	3	16
12	Asian Institute of Management, Manila		X	1	0	16	11	0	17
13	UCLA, The John E. Anderson Graduate School of Management		X	14	19	24	10	1	5
	Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey, Mexico			1	0	9	10	1	9
15	University of British Columbia, Vancouver		X	45	20	38	9	0	17
16	Yonsei University, Graduate School of International Studies Seoul			8	11	6	8	0	12
17	University of Virginia, The Darden School			7	9	8	8	0	15
18	University of Western Ontario, Richard Ivey School of Business		X	24	24	38	7	1	12
19	Université Catholique de Louvain	X	X	4	25	34	7	1	20
20	Wirtschaftsuniversität Wien	X	X	5	19	29	5	2	19
21	Manchester Business School			9	15	4	5	0	32
22	Keio University, Tokyo			9	8	8	4	0	21
23	Escuela Superior de Administración y Dirección de Empresas, Barcelona	X	X	4	15	16	4	2	22
24	Erasmus Universiteit, Rotterdam Management School	X	X	6	28	28	9	4	33
25	Hautes Études Commerciales, Paris	X	X	10	41	34	4	2	24
26	Fundação Getúlio, São Paulo		X	2	9	3	3	0	22
27	Wissenschaftliche Hochschule für Unternehmensführung, Koblenz			4	11	15	3	0	28
28	Warsaw School of Economics	*		1	0	3	3	1	25
29	Handelshøjskolan i København	X	X	4	15	11	9	3	30
30	Universität zu Köln	X	X	9	15	38	3	1	27
31	Hochschule St Gallen	X	X	10	25	37	3	4	31
32	Budapest University of Economic Sciences	X		2	4	5	2	1	29
33	Università Commerciale Luigi Bocconi, Milano	X	X	6	6	14	2	3	25
34	Norges Handelshøyskole i Bergen	X	X	6	19	11	5	2	35
35	Odense Universitet			2	5	2	2	0	33
36	Finska Handelshögskolan i Helsingfors			2	1	1	0	2	36
37	Svenska Handelshögskolan i Helsingfors			2	0	1	0	2	36
38	Melbourne Business School*		X	1	0	0	0	0	—
39	Instituto Tecnológico Autónomo de México*		X	1	0	0	0	0	—
40	Hitotsubashi University, Tokyo*			1	0	0	0	0	—
41	Cornell University, The Johnson School*		X	1	0	0	0	0	—

* Handelshögskolan hade ej utbyte med dessa skolor 96/97

Källa: Handelshögskolan i Stockholm, *Student Exchange Program 1997/98 Partneruniversitet*.

Tabell 174. Handelshögskolans partneruniversitet 1997/98 och antal sökande.

Universitet/Skola	CEMS	PIM	Antal platser	Antal sökande 94/95	Antal sökande 95/96	Antal sökande 96/97	Antal stud på HHS vt 97
<i>Norden:</i>							
Norges Handelshøyskole i Bergen	X	X	6	19	11	5	3
Finska Handelshögskolan i Helsingfors			2	1	1	0	2
Svenska Handelshögskolan i Helsingfors			2	0	1	0	2
Handelshøjskolan i København	X	X	4	15	11	9	1
Odense Universitet			2	5	2	3	0
<i>Övriga Europa:</i>							
Erasmus Universiteit, Rotterdam Management School	X	X	6	28	28	9	4
Manchester Business School			2	9	15	4	0
London School of Economics	X		1	15	10	10	0
Hautes Études Commerciales, Paris	X	X	10	41	34	31	2
Université Catholique de Louvain	X	X	4	25	34	23	1
Hochschule St Gallen	X	X	10	25	37	22	4
Wirtschaftsuniversität Wien	X	X	5	19	29	29	2
Universitäts zu Köln	X	X	9	15	38	25	1
Wissenschaftliche Hochschule für Unternehmensführung, Koblenz			4	11	15	11	0
Escuela Superior de Administración y Dirección de Empresas, Barcelona	X	X	4	15	16	14	2
Università Commerciale Luigi Bocconi, Milano	X	X	6	6	14	18	3
Budapest Univ. of Economic Sciences	X		2	4	5	5	1
Prague Univ. of Economics	*		1	-	-	12	1
Warsaw School of Economics	*		1	-	-	3	1
<i>Nordamerika:</i>							
Univ. of Pennsylvania, The Wharton School			1	25	29	12	0
Univ. of California, The John E. Anderson Graduate School of Management		X	2	14	19	24	1
Univ. of Minnesota, Curtis L. Carlson School of Management			1	21	11	12	1
Univ. of Michigan, Ann Arbor		X	3	35	46	22	3
New York Univ., Leonard N. Stern School of Business		X	2	34	34	56	0
Columbia Univ., Columbia Business School			2	36	36	48	0
Cornell Univ., The Johnson School		X	1	**	**	**	2
Univ. of Chicago, Graduate School of Business		X	2	28	20	25	1
Duke Univ. of North Carolina, The Fuqua School of Business		X	1	-	17	19	0
Univ. of Virginia, The Darden School			1-2	7	9	8	0
Univ. of Western Ontario, Richard Ivey School of Business		X	4	24	24	38	1
McGill Univ., Montreal		X	4	44	34	39	3
Univ. of British Columbia, Vancouver		X	4	45	20	38	0
<i>Sydamerika:</i>							
Fundação Getúlio, São Paulo		X	2	9	3	7	0
Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey, Mexico			1	-	9	10	1
Instituto Tecnológico Autónomo de México		X	1	**	**	**	0
<i>Asien och Australien:</i>							
Keio Univ., Tokyo			2	9	8	8	0
Yonsei Univ., Graduate School of Int. Studies Seoul			1	8	11	6	0
Asian Institute of Management, Manila		X	1	-	16	6	0
Hitotsubashi University, Tokyo			1	**	**	**	0
Univ. of New South Wales, Australian Grad. School of Management Sydney		X	1	18	8	9	0
Melbourne Business School		X	1	**	**	**	0

* Kommer eventuellt att bli medlemmar av CEMS

** Handelshögskolan i Stockholm hade inget utbyte detta år

Källa: Handelshögskolan i Stockholm, *Student Exchange Program 1997/98 Partneruniversitet*.

Tabell 175. Kungl. tekniska högskolan-studenternas utbyte* per land och utbildningsprogram 1995/96.

Område	Land	Utesande	Inesande	Arkitektur	Material	Data	El	Farkost	Industriell ekonomi	Kemi	Lantmäter	Maskin	Teknisk fysik	Väg och vatten	Ing 120P
Norden	Danmark	8	3	6						2					
	Finland	7	18	2	1							4			
	Norge	10	1	5						1		2	1	1	
Väst- och Sydeuropa	Frankrike	44	53	5	3	1		8	1	6		9	4	7	1
	Storbritannien	37	13	3	3			3		4		9	3	11	4
	Tyskland	42	55	4	6		4	6		1		8	2	7	
	Spanien	10	22	3								1	2	4	
	Nederländerna	9	18				1	4		1		2		1	
	Schweiz	12	3	1	3			3		2		1		2	
	Irland	7	0			1						4		2	
	Italien	4	24				1							3	
	Österrike	2	1	1								1			
	Portugal	2	1	2											
	Belgien	1	4		1										
	Grekland	0	3												
Övriga G-8	Australien	36	11	3		3	11	3		8		4		4	
	USA	76	18		13	8	6	12		6		21	10		
	Kanada	5	0									2	3		
	Japan	6	0					1				5			
Afrika	Tanzania	4	0							1	3				
	Zimbabwe	2	4	2											
	Botswana	2	2								2				
	Sydafrika	2	0											2	
	Mozambique	1	0								1				
	Namibia	2	1									2			
	Ghana	0	1												
	Kenya	0	1												
	Somalia	0	1												
	Sudan	0	1												
Syd- och Centralamerika	Costa Rica	3	0									1		2	
	Ecuador	2	0											2	
	Chile	4	0		1					2		1			
	Nicaragua	2	0							2					
	Columbia	0	1												
	Venezuela	0	1												
	Argentina	4	0									4			
Asien	Vietnam	4	0						1		3				
	Filippinerna	2	0								2				
	Indonesien	2	0							2					
	Indien	1	1								1				
	Bangladesh	1	1											1	
	Kina	0	1												
Östeuropa	Ungern	0	11												
	Tjeckien	0	4												
	Lettland	0	13												
	Estland	0	14												
	Litauen	0	6												
	Polen	0	2												
	Bosnien	0	1												
	Ryssland	1	10											1	
	Ukraina	0	4												
	Vitryssland	0	1												
Norden		25	22												
Väst- och Sydeuropa		170	197												
Australien		36	11												
Nordamerika		81	18												
Afrika		13	11												
Syd- o Centralamerika		15	2												
Asien		16	3												
Östeuropa		1	66												
Totalt		357	330	37	31	13	23	40	2	38	12	81	25	50	5
Antal nyregistrerade		2 204		85	91	129	274	130	39	151	112	300	105	136	652
Andel		16%		44%	34%	10%	8%	31%	5%	25%	11%	27%	24%	37%	1%

* Gäller även praktik och Minor Fields Studies.

Källa: Opublicerat material från Internationella enheten, Kungl. tekniska högskolan.

Tabell 176. Företagsekonomiska institutionens utbytesuniversitet 1997/98.

Utbytesuniversitet:	Antal platser	Utbytesuniversitet:	Antal platser
Norden (Nordplus):		USA:	
Norges handelshögskola (No)	2	Florida Atlantic University	*
Svenska handelshögskolan, (Fi)	2	Lynn University	*
Åbo akademi (Fi)	1	Metropolitan State University	2
Turku School of Business Administration (Fi)	1		
Handelshögskolan i Köpenhamn (Dk)	3	Asien:	
Odense universitet (Dk)	1	Universidade de Macau	5
Háskoli Islands (Is)	1	National University of Singapore	2
		Asummption University, Bangkok (Thail)	2
		Indian Institute of Management Calcutta (Ind)	2
Europa (Erasmus/Socrates):			
Centre d'Enseignement et de Recherche Applique au	10		
Management, CERAM, Nice (Fr)		Australien/Nya Zeeland:	
Université de Paris I Phanteon-Sorbonne (Fr)	3	The Flinders University of South Australia	3
Université Paris Dauphine (Fr)	2	The University of New South Wales, Sydney	2
École des Practiciens du Commerce Internationale, EPSCI,	2		
Cergy Pontoise (Fr)		Victoria University of Wellington	2
Université Montesquieu, Bordeaux IV (Fr)	2		
Universität Gesamthochschule Paderborn (Ty)	4	Sydamerika:	
Ruhr-Universität Bochum (Ty)	4	Universidade de Sao Paulo	3
Universität Witten/Herdecke (Ty)	2		
Fachschule Regensburg (Ty)	2	Totalt antal platser	99
Johannes Kepler Universität Linz (Ö)	4		
Groningens universitet (Nl)	9		
University of Stirling (Scot)	6		
Middlesex University, London (Eng)	3		
Instituto Superior de Ciências Do Tralhado é Da Empresa,	1		
ISCTE Lissabon (Port)			
Universidad de Sevilla (Spa)	3		
Universidad Complutense de Madrid (Spa)	3		
ICADE Universidad Pontificia Comillas, Madrid (Spa)	3		
Università degli studi di Pisa (Ita)	2		

* går ej att söka detta läsår

Källa: Företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, *Företagsekonomiska institutionens studentutbytesprogram, januari 1997.*

Tabell 177. Juridiska institutionens utbytesuniversitet inom Erasmus 1997/98.

Universitet:	Inresande	Utresande
Groningen	1	3
Nijmegen	6	4
Rotterdam	2	2
Hannover	2	2
Kiel	3	3
Leipzig	2	2
Konstanz	3	3
Berlin	2	2
Gent	1	2
Liege	1	2
Leuven	2	2
Aix-en-Marseille	2	5
Le Havre	1	3
Rouen	3	3
Lyon	2	3
Strasbourg	3	4
Colchester	3	3
Manchester	1	1
Glasgow	3	3
Dublin	—	1
Wien	2	2
Fribourg	3	3
Totalt Nord- och Västeuropa	48	58
Rom (Luiss)	2	—
Rom (Sapienza)	2	1
Bologna	1	1
Madrid	3	3
Barcelona	1	2
Aten	0	—
Komotini	1	1
Thessaloniki	1	1
Totalt Sydeuropa	11	9
Law and Economics	5	6
Queen Mary	—	5
Totalt	64	79

Källa: Opublicerad statistik, Juridiska institutionen, Stockholms universitet.

Tabell 178. Statsvetenskapliga institutionens studentutbyte 1995/96 och 1996/97.

Universitet	1995/96		1996/97	
	utresande	inresande	utresande	inresande
Aberdeen	—	—	0	1
Barcelona	0	2	0	2
Bologna	1	1	2	1
Bordeaux	1	0	1	0
Grenoble	0	1	0	1
Kassel	—	—	1	3
Kingston	1	0	2	0
Leiden	—	—	1	0
Limerick	1	0	1	0
Madrid	2	2	—	—
Montpellier	1	0	1	0
Rotterdam	—	—	1	4
Twente	2	4	2	2
Aix	2	1	1	0
Ghent	0	1	0	1
Padova	0	1	0	1
Palermo	0	1	0	3
Sheffield	1	0	1	0
Tot. Erasmus :	12	14	14	19
Helsingfors	1	2	0	2
Köpenhamn	4	0	2	1
Lapland	0	2	—	—
Oslo	1	0	—	—
Tempere	—	—	0	1
Åbo	0	2	0	1
Århus	0	1	2	0
Totalt Nordplus/Nordlys:	5	7	6	6
Totalt centrala nätverken:	4	2	1	4
Egna avtal:				
Glasgow	2	2	2	0
Libre Bruxelles	0	1	0	1
Free mover	1	0	0	0
Totalt	24	26	23	30

Källa: Opublicerad statistik, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Tabell 179. Konstfacks utresande studenter 1992/93–1996/97.

Land	Skola	Stad	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97
Danmark	Danmarks Designskola	Köpenhamn	1	1	1	4	4
	Den Konglige Kunstakademi Arkitektskolen	Köpenhamn	2		3	1	2
	Den Konglige Kunstakademi Billedkunstskolen	Köpenhamn		1			
	Arkitektskolen	Århus	2				
Finland	Kunsthåndvaerkskolen	Kolding					1
	UIAH	Helsingfors	3	2	1	3	
Norge	Kunstakademiet i Trondheim	Trondheim			2	1	
	Statens Håndverks- og Kunstindustriskole	Oslo	2	2	2		
	Vestlandets Kunstakademi	Bergen					1
Island	Myndlisti og Handidaskoli Islands	Reykjavík	3	2	5	1	
Tot. Norden			13	8	14	10	8
England	Bournemouth and Poole College of Art and Design	Bournemouth				1	
	Middlesex University	London	1		1		
	Newcastle Polytechnic	Newcastle	1				
Irland	Limerick School of Art and Design		2	1		2	
Skottland	Glasgow School of Arts	Glasgow	2	2	2	1	
	Duncan of Jordanstone College	Dundee			1		
Frankrike	École de Beaux Arts	Quimper		1		1	
	Parsons Paris School of Design	Paris	1				
	Les Ateliers	Paris	2		3	4	
Nederländerna	École Regionale de Beaux Arts	Nantes			2	1	
	Rietveldakademien	Amsterdam			2		1
	Hogeschool voor de Kunsten	Utrecht					2
Tyskland	Academie Beeldende Kunsten	Maastricht				2	
	Fachhochschule Trier		1				
	Kunstakademien	Stuttgart			1		
Schweiz	Kunsthochschule Berlin-Weissensee	Berlin		1			
	Art Center	Lausanne	1				
Tjeckien	Academy of Fine Arts	Prag	1				
	UMPRUM	Prag				1	
Spanien	Escola Massana					1	
	Universidad de Castilla la Mancha	Cuenca		1			
Italien	Accademia di Belle Arti Lorenzo da Viterbo	Viterbo				1	
	Nouva Accademia di Belle Arti	Milano	1	1			
Tot. Europa			13	7	15	12	3
USA	School of Visual Arts	New York	1				
	Parsons School of Design	New York	2	2		3	
	Rhode Island School of Design	Rhode Island				2	2
	OTIS	Los Angeles	1		2	1	
	Art Center	Pasadena	1	1	1		
Kanada	Center for Creative Studies	Detroit			1		
	Alberta College of Art	Calgary	2			1	
Nya Zeeland	Manukau Institute of Technology	Auckland					1
Israel	Bezalel	Jerusalem					1
Tot övr			7	3	4	7	4
Totalt			33	18	30	32	15

Källa: Opublicerad statistik, Konstfack.

Tabell 180. Lärarhögskolan i Stockholms Erasmusplatser 1997/98.

Skola	Ant.platser	Åldersinrikt.	Eng.sp.und.
Pädagogische Hochschule Weingarten, Tyskland	4	6–16 år	
Hogeshool Domstad, Utrecht, Holland	6	4–12 år	x
Hogeshool van Amsterdam, Holland	2	4–12 år	
Universidad de Extremadura, Cáceres, Spanien	4	4–16 år	
University of Oulu, Finland	2	7–13 år	x
Edge Hill University College, England	4	4–12 år	x
Bretton Hall College, Wakefield, England	4	4–12 år	x
University of Bristol, England	2	13–18 år	x
Università Degli Studi Di Firenze, Italien	2	6–16 år	
IFUM de Bretagne, Rennes, Frankrike	4	6–18 år	
Endast för grundskolelärarstuderande:			
Stiftung Pädagogische Akademie Burgenland, Eisenstadt, Österrike	1		
Universität Lüneburg, Tyskland	2		
Haslev Seminarium, Danmark	2		
College of Stord/Haugesund, Norge	3		
Christ Church College, Canterbury, England	2		x
Universidade Do Algarve, Faro, Portugal	2		
Totalt	46		

Källa: Lärarhögskolan i Stockholm, *Vill du studera utomlands under lå 97/98?*

ORGANISATIONER MED UPPDRAG MED ANKNYTNING TILL INTERNATIONALISERING AV SVENSK HÖGRE UTBILDNING

Följande redogörelse avser inte att ge en detaljerad helhetsbild av samtliga svenska organisationer med anknytning till internationalisering av svensk högre utbildning. Syftet är snarare att kortfattat ge några upplysningar kring de viktigare verken och organisationerna.

CSN INTERNATIONAL

CSN International är en avdelningen inom CSN (Centrala studiemedelsnämnden), den myndighet som administrerar det svenska finansiella stödet för utbildning (inte endast på högskolenivå, utan även för exempelvis gymnasiala studier och för folkhögskolestudier). Det svenska finansiella stödet för högre utbildning går tillbaka till 1919, men den nuvarande formen, att alla har rätt till finansiellt stöd oberoende av föräldrarnas ekonomiska situation, infördes 1965, då det i princip även blev möjligt att få finansiellt stöd för studier utomlands – om än i mycket begränsad omfattning. 1989 infördes det nya utlandsprogrammet, vilket i stort sett gäller även i dag, som gjorde det möjligt att få studiemedel för utlandsstudier förutsatt att studierna sträcker sig över minst tre månader och att utbildningen har ”godtagbar standard”. Det svenska systemet är tämligen unikt i ett internationellt perspektiv. Med undantag av de övriga nordiska länderna är det mycket ovanligt att det finns ett generellt finansiellt stöd för högre studier. Den dominerande policyn är att dessa skall finansieras av föräldrarna. Beträffande studiestöd till utlandsstudier torde det svenska finansiella stöd (och det norska) vara tämligen unikt i sin omfattning. Andra länder ger visserligen ekonomiskt stöd för utlandsstudier, men dessa är då behäftade med diverse olika begränsningar, geografiska eller ämnesmässiga.

CSN International grundades 1993, mycket som ett resultat av det ökade antalet studenter som börjat söka sig utomlands i och med de nya reglerna. CSN Internationals huvudkontor delat mellan Stockholm och Sundsvall. Den huvudsakliga verksamheten utgörs av handläggande av studiemedelsärenden och detta görs på de fem regionkontoren, i storleksordning, Linköping, Lund, Göteborg, Uppsala och Umeå. Kontoret i Stockholm har även en del handläggning eftersom Stockholm utgör den viktigaste rekryteringsbasen för utlandsstudenter med ca 40% av alla utlandsstuderande svenskar. Förutom handläggande har CSN även genom åren byggt upp en omfattande kunskap om utländska utbildningar eftersom man genom att ansvara för studiemedlen till utlandsstuderande på ett handgripligt sätt kommit i kontakt med de flesta svenskar som studerat utomlands. De svenskar som studerar utomlands brukar även vända sig till CSN beträffande olika problem som uppkommit och dessutom är det många svenskar som är intresserade av utlandsstudier som hör av sig till CSN för information. Detta har medfört att man på CSN byggt upp en kompetens kring utlandsstudier som i vissa fall ligger utanför det egentliga ansvarsområdet. Numer ligger emellertid det huvudsakliga ansvaret för information om studier utomlands och studier i Sverige på

Högskoleverket och Svenska institutet. CSN ansvarar dock för att bedöma godtagbar standard på utbildningar inom Norden.⁸⁰⁶

HÖGSKOLEVERKET

Högskoleverket (HSV) bildades 1995 som en helt ny myndighet inom administrationen av den svenska högre utbildningen.⁸⁰⁷ Högskoleverket tog över en del tidigare uppgifter som administrerats av Verket för högskoleservice (VHS, vilket finns fortfarande kvar och ansvara i huvudsak för antagningen till högskolan), Rådet för grundläggande högskoleutbildning samt Kanslerämbetet. Högskoleverket är organiserat i åtta avdelningar: Administrativa avdelningen, Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete, Bedömnings- och utredningsavdelningen, Informationsavdelningen, Internationella avdelningen, Juridiska avdelningen, Uppföljningsavdelningen samt Utvecklingsavdelningen. En central uppgift för HSV är att granska och bedöma den svenska högskolan.

Beträffande de internationellt orienterade uppgifterna har HSV flera omfattande uppdrag. Man ansvarar för bedömning av utländska eftergymnasiala utbildningar utomlands (utanför Norden) och undersöker ifall utbildningarna har så kallad godtagbar standard. En annan bedömningsverksamhet är att värdera utländska examina utifrån vilken typ av svensk utbildning de motsvarar. Vidare har man ett informationsansvar om högre studier utomlands. För den som är intresserad av att studera i ett visst land har HSV sammanställt de viktigaste uppgifterna kring studier i en rad olika länder. Man servar även högskolornas internationella kanslier med information, dels i form av ett veckoblad, dels i form av seminarier och konferenser om internationella frågor. Ett annat ansvarsområde för HSVs internationella avdelning är EUs utbildningsprogram, där man är nationellt ansvarig för delar Socrates/Erasmus och Tempus. Ansvar för övriga EU-program som Leonardo da Vinci (för yrkesutbildning och kompetensutveckling), Adapt (för kompetensutveckling) och Employment (för ungdomar, utsatta grupper och handikappades inträde på arbetsmarknaden) ligger på Svenska EU Programkontoret.⁸⁰⁸ Det handlar inte endast om utbyten av studenter; att få lärare att undervisa i andra länder samt att få utländska lärare att undervisa i Sverige är även det en viktig aspekt av det internationella arbetet. Det finns i dag ca 25 personer anställda på den internationella avdelningen.

SVENSKA INSTITUTET

Svenska institutet (SI) bildades 1945 som en ideell förening med syfte att främja kunskap om Sverige utomlands. Sedan 1970 fungerar SI som en statlig stiftelse och den huvudsakliga finansieringen utgörs av statliga medel. SI ansvarar för en rad olika områden, svenskundervisning utomlands, allmän

⁸⁰⁶ Intervju med Björn Sundström, chef CSN International, 970824, och Helena Thörnqvist, enhetschef för CSN International, Stockholm, 970814, samt Utbildningsdepartementet, *Utländsstudier och internationella utbildningskontakter. Vad ska göras centralt, vem ska göra det och hur?* Ds 1993:76, pp. 19-21.

⁸⁰⁷ Följande redogörelse bygger på Högskoleverket, *Högskoleverket... en samlad bild*. 1997 samt intervju med Torsten Källemark, chef för den internationella avdelningen på Högskoleverket, 970516.

⁸⁰⁸ Svenska EU Programkontoret, *Faktablad 1*.

information om Sverige i utlandet, främjande av kultur- och erfarenhetsutbyte mellan Sverige och utlandet samt främjande av utbyte inom forskning och utbildning mellan Sverige och utlandet. Beträffande det senare ansvarsområdet är de omfattande stipendieprogrammen den viktigaste verksamheten. SI finansierar årligen 700 stipendier för längre studievistelser (svenskar som studerar utomlands och utländska studenter som vistas i Sverige) samt 2 000 kortare vistelser för svenskar utomlands.⁸⁰⁹ Stipendieverksamheten är organiserad i flera olika program. Det största programmet är ett generellt program, Internationella forskarstipendier, för främst svenska doktoranders vistelser (3–18 månader) vid utländska universitet. Vi kan här notera att USA utgör det land med i särklass mest beviljade stipendium, 39 av sammanlagt 85 beviljade stipendier 1996/97 avsåg studier och forskning i USA.⁸¹⁰ Man har ett omfattande program för utbyte med Central- och Östeuropa. Dessutom finns en rad riktade stipendier som avser studier och forskning i specifika länder, Länderbundna stipendier, samt specifika stipendieprogram, som exempelvis Stipendier för Japanstudier.⁸¹¹ SIs stipendier är i första hand riktade till forskarstudenter, men vissa avser även nydisputerade forskare och studenter. Lika omfattande som stödet till svenska forskarstudenter, forskare och studenter är stipendieverksamheten riktad till utländska forskarstuderande, studenter och forskare för studier och forskning i Sverige. Dessutom ansvarar SI även för uttagningen av studenter till Collège d'Europe. Slutligen bör nämnas att SI organiserar ett omfattande program för gymnasieskolan med syftet att få ett ökat utbyte med utlandet och det är främst riktat till svenska gymnasielärares studiebesök i utlandet.⁸¹²

SVERIGE-AMERIKA STIFTELSEN

För studier och forskning utomlands finns en rad organisationer och stiftelser med syfte att stödja utbytet mellan Sverige och vissa enskilda länder. Sverige-Amerika Stiftelsen är en av dem.⁸¹³ Sverige-Amerika Stiftelsen är emellertid inte den enda organisation i Sverige som tillhandahåller information och stipendier för studier och forskning i USA; Fulbright-Kommission har ett liknande uppdrag. Det som skiljer organisationerna åt är att medan Fulbright-Kommission är en organisation som finns i ett flertal länder är Sverige-Amerika Stiftelsen en svensk organisation.

Sverige-Amerika Stiftelsen är en organisation med anor, den instiftades redan 1919 på initiativ av såväl svenskar som nordamerikaner. Vid det konstituerande mötet medverkade en rad kända

⁸⁰⁹ Svenska Institutet, *Svenska Institutet*, 1995.

⁸¹⁰ Svenska Institutet, opublicerad statistik. De övriga länderna är Storbritannien 12 stipendier, Frankrike 8, Tyskland 4, Australien och Nederländerna 3, Finland, Irland, Italien och Österrike 2 samt Bangladesh, Brasilien, Kuba, Lettland, Nya Zeeland, Polen, Ryssland, Schweiz och Spanien vardera 1. Tidigare år har USA också dominerat, om än inte lika kraftigt: 1995/96 22 av 75 stipendier, 1994/95 30 av 96 och 1993/94 29 av 104. Vidare bör tilläggas att för studier i flertalet av de övriga länderna går det att söka andra, specifika stipendier via SI och att den totala bilden därför blir mindre dominerad av USA.

⁸¹¹ Svenska Institutet, *Stipendier till utlandet*, 1997.

⁸¹² Intervju med Sylvie Garnbeck, Enheten för forsknings- och utbildningsutbyte, SI, 970520.

⁸¹³ Vad det gäller student- och forskarutbyte med exempelvis Frankrike finns Sverige-Frankrike Stiftelsen, för Storbritannien British Council och för Tyskland Goethe-Institut. Det finns även en rad specifika organisationer för utbyte med Danmark, Finland, Grekland, Italien, Japan, Norge, Spanien, Ungern. För utbyten med övriga länder kan man vända sig till respektive lands ambassad.

vetenskapsmän, företrädare för näringslivet och opinionsbildare. I den första styrelsen blev vetenskapsmannen och Nobelpristagaren Svante Arrhenius ordförande. Därefter har stiftelsen haft ett flertal etablerade personer som ordförande, exempelvis ärkebiskop Nathan Söderblom, universitetskanslern Bengt Petri och Electolux-ordföranden Hans Werthén. Prins Bertil var även under 47 år Hedersordförande. Som stiftelsens höge beskyddare fungerar H M Konungen. Studerar vi de övriga styrelsemedlemmarna återfinns även här ett antal prominenta personer som exempelvis universitetskanslern Stig Hagström.⁸¹⁴

Den viktigaste verksamheten utgörs av stipendieverksamheten. 1996 delades 62 stipendier till ett sammanlagt värde av 5,2 Mkr ut till svenska doktorander för studier och forskning i USA och Kanada. För detta ändamål förfogar Sverige-Amerika Stiftelsen över ett flertal stipendiefonder och det går även att söka medel från olika stipendiefonder i USA. Förutom stipendieverksamheten hjälper man även svenskar att söka visum för studie- och yrkespraktikvister i USA och Kanada och man hjälper till med ansökningar till colleges. Totalt sett brukar vanligtvis närmare 300 ansökningar komma in varje år.⁸¹⁵ Beträffande stipendier för studier på forskarutbildningsnivå och masternivå är ekonomi det vanligaste området att söka. Medicin utgör ett annat populärt område. Inom teknologiska ämnen är data och arkitektur de mest vanliga, medan maskinteknik är desto mindre förekommande. Nämnas bör även att Sverige-Amerika Stiftelsen har ett ansvar för att sprida information om studier och forskning i USA och Kanada. För att finansiera verksamheten används avkastning på eget kapital, vilket utgör ca 50% av de årliga intäkterna. Resten utgörs av bidrag och donationer från företag (flera ledande personer inom näringslivet har tidigare varit stipendiater genom Sverige-Amerika Stiftelsen), organisationer och privatpersoner samt från medlemsavgifter. Sverige-Amerika Stiftelsen är egentligen ingen stiftelse utan en förening med medlemmar och de som har deltagit i stipendieverksamheten får möjlighet att ingå som medlemmar i föreningen.⁸¹⁶

STIFTELSEN FÖR INTERNATIONALISERING AV HÖGRE UTBILDNING OCH FORSKNING (STINT)

Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) inrättades 1994 med medel från de tidigare löntagarfonderna efter beslut av regering och riksdag. Stiftelsen har till uppdrag att stödja internationaliseringen av högre utbildning och forskning. Verksamheten består till stor del av stöd till svenska postdoktorers vister vid utländska universitet och högskolor och till motsvarande utländska gruppers vister vid svenska universitet och högskolor. Andra uppdrag är att genom stipendier främja unga akademiker från ”länder i dynamisk utveckling” att studera i Sverige samt att finansiellt stödja svenska universitets och högskolors deltagande i EUs forskningsprogram.⁸¹⁷

⁸¹⁴ Sverige-Amerika Stiftelsen, *Sverige-Amerika Stiftelsen. Verksamhetsberättelse för år 1996*, och Dag Blanck, *Sverige-Amerika Stiftelsen. De första sjuttio åren 1919-1989*, 1989, pp. 9-11.

⁸¹⁵ Sverige-Amerika Stiftelsen, *Sverige-Amerika Stiftelsen. Verksamhetsberättelse för år 1996*.

⁸¹⁶ Intervju med Lillemor Mundebo, verkställande direktör, Sverige-Amerika Stiftelsen, 970514.

⁸¹⁷ STINT, *Förvaltningsberättelse och Årsredovisning för räkenskapsåret 1 augusti 1994-31 december 1995*, p. 3.

För STINTs verksamhet avsattes ett startkapital på drygt en miljard kronor. Det första verksamhetsåret användes avkastningen av dessa medel främst till att finansiera svenska forskares deltagande i EUs forskningsprojekt, närmare 20 Mkr avsattes för detta ändamål. För stipendier till svenska forskare för att vistas vid utländska universitet satsades 8 Mkr och 34 postdoktorstipendier delades ut. De flesta avsåg forskningsvistelser i USA (18 stipendiater). Därefter var Storbritannien (5 st.) och Kanada (3 st.). Fördelningen av stipendiater med avseende på typer av forskning visar den naturvetenskapliga (14 st.), den medicinska (6 st.) och den teknologiska (6 st.) var de mest gynnade. Humaniora och samhällsvetenskap fick tre stipendier. Den andra viktigaste satsningen mätt i finansieringsstorlek utgjordes av stödet till masterprogram vid svenska universitet och högskolor, vilket uppgick till 12 Mkr. Här satsades framför allt på teknologiska program, Chalmers tekniska högskola fick sammanlagt 24 stipendier fördelade på 6 olika masterutbildningar. Totalt stödde man 17 program och vi kan notera att endast två av dessa utgjorde program på högskolor och universitet i Stockholm, ett program vid Handelshögskolan och ett vid Kungl. tekniska högskolan.⁸¹⁸

STUDYING STOCKHOLM

Studying Stockholm är ett konsortium som består av de 17 högskolorna och universiteten i Stockholm. Syftet med Studying Stockholm är att ”lyfta fram stockholmsregionen som ett attraktivt kompetenscentrum för studier och forskning för att därmed öka antalet utbytesstudenter och gästforskare vid högskolorna i Stockholm. De studenter och forskare som kommer hit skall ges ett sådant mottagande att de vidarebefordrar en positiv bild av stockholmsregionen och studierna här när de återvänder hem.” Ett mer långsiktigt mål är att skapa ett förtroende för Stockholm i framtida forsknings- och affärsrelationer. Ett ytterligare mål är att skapa ett regionalt forum för diskussioner om högre utbildning och internationalisering.⁸¹⁹ Ett bakomliggande mål är att genom att öka antalet utländska studenter vid högskolorna i Stockholm kan dessa även skicka ut fler svenska studenter utomlands.⁸²⁰

Tanken på en övergripande organisation för Stockholms högskolors internationella verksamhet föddes för fem år sedan ungefär samtidigt som internationaliseringen satte fart på allvar med framför allt Erasmusutbyten. Konsortiet bildades emellertid först i februari 1997 och i dag har man en projektanställd som arbetar nästan heltid med att organisera och driva verksamheten. Studying Stockholm har ett flertal verksamheter. Att sprida information om Stockholm som ett akademiskt centra utgör en viktig del. För detta ändamål har man producerat en broschyr med information om Stockholm som studiestad, de olika högskolorna samt allmän information om Stockholm.⁸²¹ Information om Stockholm och Stockholms högskolor finns även upplagd på Internet.⁸²² Förutom

⁸¹⁸ Ibid., pp. 29-34.

⁸¹⁹ Studying Stockholm, *Marknadsplan för Studying Stockholm*, 1996.

⁸²⁰ Intervju med Tove Håkansson, koordinator Studying Stockholm, 970515.

⁸²¹ Studying Stockholm, *Studying Stockholm*, 1995, och Studying Stockholm, *Studying Stockholm*, 1997.

⁸²² Se http://www.kth.se/education/projects/studying_sthlm/ 980111.

informationsverksamheten, som även innefattar att sprida information på olika utbildningsmässor i världen, fungerar Studying Stockholm som ett samarbetsorgan för högskolorna kring praktiska frågor som bostäder till de utländska studenterna, telefonavtal för samtliga utländska studenter och sociala aktiviteter. Arbetet är organiserat i sju arbetsgrupper, där de som arbetar med internationella frågor på Stockholms högskolor ingår. Exempelvis ansvarar en grupp för marknadsföring, en för att erbjuda de utländska studenterna svenskundervisning samt en för insamlande av statistik om utländska studenter och forskare i Stockholm. Studying Stockholm finansierar sin verksamhet dels med statliga bidrag, dels med stöd från sponsorer där Länsstyrelsen, Landstinget och Stockholm mark- och lokaliseringbolag utgör de viktigaste.⁸²³

⁸²³ Intervju med Tove Håkansson, koordinator Studying Stockholm, 970515.

Tabell 181. Lista på intervjuer med personer som arbetar med internationella uppgifter på utbildningsinstitutioner och andra organ.

Lärosäte/institution/fakultet och andra organisationer	Personer och poster	Datum
Handelshögskolan i Stockholm	Helena Andersson och Åsa Kjellström, Ansvariga för internationaliseringen av grundutbildningen, International Student Affair	970520
Karolinska institutet	Anna Humble, samordnare för grundutbildningens internationalisering, Internationella sekretariatet,	970514
Konstfack	Anna-Lena Paulsson, internationell studievägleddare, Studentexpeditionen	970515
	Isa Kling, koordinator på internationella enheten	970515
	Birgitta Östling-Åkesson, KU-nämndens sekreterare	970515
Kungliga tekniska högskolan	Åsa Nilsson, samordnare av grundutbildningens internationalisering, Externa relationer	970516
Delfakulteten för Maskin- och materialteknik	Eva Engström, internationaliseringsansvarig	970516
Delfakulteten för Elektroteknik och informationsteknologi	Ingeborg Löfgren och Ann-Charlotte Kohut, internationaliseringsansvariga	970513
Lärarhögskolan i Stockholm	Conny Andersson, vik. chef för Internationella sekretariatet	970527
Stockholms universitet	Ulla Ljungmarker, ansvarig för forskningens internationalisering, Internationella enheten	970520
	Ing-Britt Sjöstrand, samordnare av centrala avtal, Internationella enheten	970520
	Christina Nordström, ansvarig för Socrates och Erasmus, Internationella enheten	970520
Företagsekonomiska institutionen	Angélica Montero-Yáñez, ansvarig för internationalisering av grundutbildningen	970513
Institutionen för journalism, medier och kommunikation	Gunnar Nygren, studierektor och ansvarig för internationaliseringen av grundutbildningen	970514
Juridiska institutionen	Maria Fager-Hohenthal, vik. studierektor och ansvarig för internationaliseringen av grundutbildningen	970515
Konstvetenskapliga institutionen	Elsie Dicksson, studierektor och internationaliseringen av grundutbildningen	970513
Nationalekonomiska institutionen	Jana Hejzlar, ansvarig för internationaliseringen av grundutbildningen	970513
Statsvetenskapliga institutionen/Samhällsvetenskapliga fakulteten	Bertil Nygren, ansvarig för Statsvet. inst. internationalisering av grundutbildningen samt föreståndare för International Graduate Programme	970605
CSN International	Björn Sundström, chef CSN International	970826
	Helena Thörnqvist, enhetschef för CSN International, Stockholm	970814
Högschoolverket	Torsten Källemark, chef för Internationella avdelningen	970516
Studying Stockholm	Tove Håkansson, koordinator för Studying Stockholm	970515
Svenska institutet	Sylvie Garnbeck, enheten för utbildnings- och forskningsutbyte	970520
Sverige-Amerika Stiftelsen	Lillemor Mundebo, verkställande direktör	970514

INNEHÅLLSFÖRTECKNINGAR

EXKURSER

UKÄ:s internationaliseringsutredning	65
Pierre Bourdieus <i>La noblesse d'État</i> – en resumé	72
Cours de langue et civilisation françaises – att läsa fransk språkkurs i Paris.....	85
Écoles de gestion – en praktisk utbildning	91
Rankningar av Écoles d'ingénieurs och Écoles de Commerce	97
Ingenjörsutbildningar vid grandes écoles	111
Cité Internationale Universitaire de Paris – hela världen i Paris	210
Svenska rum i utlandet – exemplet Madrid	217
The Carnegie Classification – Category Definitions.....	264
En analys av US News and World Reports Rankning	267
Samarbeten och utbyte som faller utanför de gängse ramarna	368

DIAGRAMFÖRTECKNING

Diagram 1. Antal utländska studenter studerande i landet, de störst mottagarländerna.	59
Diagram 2. Svenskar som studerar utomlands på eftergymnasial nivå med studiemedel 1982/83-2004/05.	67
Diagram 3. Antal svenskar som studerar utomlands med studiemedel (endast free movers) 1990/91-1996/97 per land/område.....	69
Diagram 4. Män och kvinnor efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.	116
Diagram 5. Ålder efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.	117
Diagram 6. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter ämne.	121
Diagram 7. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp II.....	121
Diagram 8. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp I, huvudman, utbyte samt utbildningstyp.	122
Diagram 9. Hushåll indelade i kulturella och ekonomiska fraktioner av högre klass och medelklass efter ämne, utbyte, utbildningstyp, skoltyp I och II samt huvudman.....	125
Diagram 10. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter ämne.	126
Diagram 11. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp II.....	127
Diagram 12. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp I, huvudman, utbyte samt utbildningstyp.	127
Diagram 13. Tidigare högre studier i Sverige, antal terminer, efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.	131
Diagram 14. Tidigare högre studier utomlands, antal terminer, efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.	131

Diagram 15. Tidigare högre studier utomlands och i Sverige efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.....	132
Diagram 16. Invandring efter ämne, utbildningstyp, utbyte, skoltyp I och II, samt huvudman.....	134
Diagram 17. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-16.....	140
Diagram 18. Andelen studenter per huvudman, hela USA, efter typ av institution och kön, 1998.....	259
Diagram 19. Antal studenter per huvudman, hela USA, 1947-1997.....	259
Diagram 20. Män och kvinnor efter ämne, nivå på studierna, utbyte, typ av skola och huvudman.....	297
Diagram 21. Ålder efter ämne, nivå på studierna, utbyte, typ av skola och huvudman.....	298
Diagram 22. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter ämne.....	300
Diagram 23. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter skoltyp.....	301
Diagram 24. Faderns, moderns och hushållets sociala klass efter nivå och utbyte.....	301
Diagram 25. Hushåll indelade i kulturella och ekonomiska fraktioner av högre klass och medelklass efter ämne, nivå, utbyte, typ av skola och huvudman.....	305
Diagram 26. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter ämne.....	306
Diagram 27. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter skoltyp.....	306
Diagram 28. Faderns, moderns och hushållets högsta utbildningsnivå efter nivå och utbyte.....	307
Diagram 29. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier i Sverige.....	313
Diagram 30. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier utomlands.....	314
Diagram 31. Utbildning, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman efter antal terminer tidigare högre studier utomlands och i Sverige.....	314
Diagram 32. Invandring efter studiernas inriktning, nivå, utbyte, typ av skola och huvudman.....	318
Diagram 33. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-18.....	323
Diagram 34. Kombination av faderns och moderns sociala klass efter ämne, utbyte, utbildningstyp, skoltyp I och II samt huvudman.....	632
Diagram 35. Kombination av faders och moders högsta utbildningsnivå efter studiernas inriktning, typ av utbildning, skoltyp I och II samt studiernas status.....	635
Diagram 36. Kombination av faderns och moderns sociala klass och utbildning, nivå på studierna, utbyte, skoltyp och huvudman.....	652
Diagram 37. Kombination av faderns och moderns högsta utbildningsnivå efter ämne, nivå, utbyte, skoltyp och huvudman.....	653
Diagram 38. Antal högre lärosäten i USA, 1869-1998.....	714
Diagram 39. Antal studenter i USA, totalt och efter kön, 1869-1998.....	715

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1. Klassificering av skolor i fyra huvudtyper.....	87
Tabell 2. Rankning av Écoles de commerce 2000-2001.....	97
Tabell 3. Rankning av Écoles d'ingénieurs 2000-2001.....	97
Tabell 4. Rankning av Écoles de commerce 2003, le Point, generell rankning.....	98
Tabell 5. Rankning av Écoles de commerce 2003, le Point, pedagogisk rankning.....	98
Tabell 6. Klassificering av skolor i elva kategorier och huvudman.....	100
Tabell 7. Typ av utbildning, SUN-2000, justerad klassificering.....	103
Tabell 8. Aktiva variabler i specifik multipel korrespondensanalys.....	139
Tabell 9. Variabler och modaliteter, bidragsvärden (ctr), för axel 1-4, variabler sorterade efter bidragsvärde och modaliteter uppdelade efter koordinater.....	144
Tabell 10. Grupper av studenter, förfrågan om intervju och genomförda intervjuer.....	183
Tabell 11. Skoltyper enligt US News och studentrekrytering (andel studenter som ej kommer från den egna delstaten).....	252
Tabell 12. De 25 högst rangordnade lärosätena i undersökningspopulationen efter SAT-poäng.....	255
Tabell 13. Medelvärde på SAT efter huvudman, huvudpopulationens skolor.....	260
Tabell 14. Svenska studenter per huvudman, hela populationen och svarspopulationen.....	260
Tabell 15. Svenska studenters fördelning efter Carnegie-klassificeringen, hela populationen och svarspopulationen.....	263
Tabell 16. Svenska studenters fördelning på skolor klassificerade i nio kategorier och Carnegie Classification, US News Rankning, huvudman, religiös inriktning, skolans etableringsår, skolavgifter och SAT-poäng.....	272
Tabell 17. Antal skolor med svenska studenter klassificerade i nio kategorier och geografiskt läge.....	273
Tabell 18. Svenska studenters fördelning på skolor klassificerade i nio kategorier och skolornas geografiska läge.....	274
Tabell 19. Ämne, SUN-2000, nio, tolv och arton kategorier.....	277
Tabell 20. Aktiva variabler i specifik multipel korrespondensanalys.....	322
Tabell 21. Variabler och modaliteter, bidragsvärden (ctr), för axel 1-4, variabler sorterade efter bidragsvärde och modaliteter uppdelade efter koordinater.....	329
Tabell 22. Skoltyp, skolans läge, ämne, och grupper av studenter efter förfrågan om intervju och genomförda intervjuer.....	383
Tabell 23. De högskolor/universitet och institutioner som ingår i undersökningen.....	487
Tabell 24. Stockholms universitet och högskolor jämförda med övriga landets universitet och högskolor med avseende på andel utresande Erasmusstudenter 1993/94.....	490

Tabell 25.	Antal högskolor kategoriserade efter typ av högskola och storlek på andelen utresta studenter inom Erasmus 1993/94.....	490
Tabell 26.	Antal högskolor kategoriserade efter typ av högskola och storlek på andelen utresta studenter inom Erasmus 1995/96.....	490
Tabell 27.	Utbildningar vid Karolinska institutet, nyintagna, totalt antal studenter och examinerade.....	491
Tabell 28.	Karolinska institutets andelar av svenska forskningsmedel, 1992/93.....	491
Tabell 29.	Handelshögskolans utbyten, antal sökande per år och område.....	498
Tabell 30.	Konferensbidrag och publicerat material, Kungl. tekniska högskolan, 1994/95 och 1995/96.....	503
Tabell 31.	Svenska studenter i Paris och nordöstra USA och tre referensgrupper. Jämförelsetal för kön, ålder, betyg, socialt och nationellt ursprung.....	547
Tabell 32.	Swedish students in Paris and North-eastern USA and three reference groups. Comparative figures relating to gender, age, grade, social and national background.....	570
Tabell 33.	Skolor i Paris, svarsfrekvens, skoltyp, huvudman och utbyte.....	619
Tabell 34.	Faders och moders yrke, angivet och korrigerat, I.....	621
Tabell 35.	Faders yrke, angivet och korrigerat, II.....	622
Tabell 36.	Moders yrke, angivet och korrigerat, II.....	623
Tabell 37.	Faders sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).....	624
Tabell 38.	Moders sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).....	625
Tabell 39.	Hushållets sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå) samt relation faders och moders sociala position.....	626
Tabell 40.	Faders och moders yrke.....	628
Tabell 41.	Faders yrke och moders sociala klass.....	628
Tabell 42.	Moders yrke och faders sociala klass.....	629
Tabell 43.	Skolor i nordöstra USA, delstat, svarsfrekvens, skoltyp, huvudman, utbyte.....	638
Tabell 44.	Faders och moders yrke, angivet och korrigerat, I.....	642
Tabell 45.	Faders yrke, angivet och korrigerat, II.....	643
Tabell 46.	Moders yrke, angivet och korrigerat, II.....	645
Tabell 47.	Faders sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).....	646
Tabell 48.	Moders sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå).....	647
Tabell 49.	Hushållets sociala klass, social grupp (11-nivå) och social grupp (32-nivå) samt relation faders och moders sociala position.....	648
Tabell 50.	Faders och moders sociala klass.....	649
Tabell 51.	Faders och moders yrke.....	650
Tabell 52.	Faders yrke och moders sociala klass.....	650
Tabell 53.	Moders yrke och faders sociala klass.....	651
Tabell 54.	SUN-2000, nivå 34 i relation till nivå 4, antal studenter under 35 år höstterminen 1998.....	656
Tabell 55.	Högskolor 1993-1998.....	658
Tabell 56.	Social klassificering (32 grupper).....	659
Tabell 57.	Högsta utbildningsnivå.....	660
Tabell 58.	Afrikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	662
Tabell 59.	Asiens studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	662
Tabell 60.	Europas studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	663
Tabell 61.	Nordamerikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	663
Tabell 62.	Sydamerikas studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	663
Tabell 63.	Oceanienens studenter som studerar utomlands efter största värdland.....	664
Tabell 64.	Utländska studenter fördelade efter värdkontinent och hemkontinent.....	664
Tabell 65.	Antal svenskar som studerar utomlands med studiemedel (endast "free movers") 1990/91-1996/97.....	665
Tabell 66.	Fördelning av utlandsstuderande utanför utbytesprogram per ämnesområde inom de tio länder med flest svenska utlandsstuderande. Läsåret 1995/96.....	665
Tabell 67.	Répartition des étudiants de nationalité étrangère dans les universités françaises par origine et par discipline en 2000-2001.....	666
Tabell 68.	Évolution du nombre d'étudiants inscrits dans l'enseignement supérieur.....	667
Tabell 69.	Origine socioprofessionnelle des étudiants français dans les principales filières de l'enseignement supérieur en 2000-2001.....	668
Tabell 70.	Svenska studenter på grandes écoles de commerce, écoles de gestion och som läser ekonomi på universitet.....	668
Tabell 71.	Skolor i Paris där det enligt CSN:s register finns svenska studenter våren 2000.....	668
Tabell 72.	Typ av skola och studenternas status (utbyte eller "free mover").....	669
Tabell 73.	Typ av utbildning och andel utbytesstudenter/free movers.....	669
Tabell 74.	Relationer mellan svenska och franska högskolor, endast utbytesstudenter.....	669
Tabell 75.	Utbildningar i Paris där det enligt CSN finns svenska studenter våren 2000.....	670
Tabell 76.	Typ av utbildning, SUN-2000, justerad klassificering, och typ av skola.....	672
Tabell 77.	Utbildning, typ av utbildning, utbyte efter kön, ålder, uppväxtort, faders, moders och hushållets sociala klass.....	673
Tabell 78.	Skoltyp I och II och huvudman efter kön, ålder, uppväxtort, faders, moders och hushållets sociala klass.....	674
Tabell 79.	Utbildning, typ av utbildning, utbyte efter faders, moders och hushållets yrkesgrupp.....	675
Tabell 80.	Skoltyp I och II och huvudman efter faders, moders och hushållets yrkesgrupp.....	676
Tabell 81.	Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter gymnasiestudier.....	677
Tabell 82.	Skoltyp I och II och huvudman efter gymnasiestudier.....	678

Tabell 83.	Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.....	679
Tabell 84.	Skoltyp I och II och huvudman efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.....	680
Tabell 85.	Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.....	681
Tabell 86.	Skoltyp I och II och huvudman efter Invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.....	682
Tabell 87.	Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser.....	683
Tabell 88.	Skoltyp I och II och huvudman efter studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser	684
Tabell 89.	Utbildning, typ av utbildning och studiernas status efter resor med eller utan familjen.	685
Tabell 90.	Skoltyp I och II och huvudman efter resor med eller utan familjen.	686
Tabell 91.	Specifik multipel korresponderanalys, modifierade egenvärden, axel 1-16.....	687
Tabell 92.	Frågor, variabler samt aktiva och passiva modaliteter.	687
Tabell 93.	Kön, ålder, uppväxtort, civilstånd, fars, mors och hushållets yrke som strukturerande variabler, koordinater, axel 1-4.	689
Tabell 94.	Typ av studier, typ av skola, studiernas status, svenskt lärosäte vid utbyte och svenskt lärosäte vid tidigare studier som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.	694
Tabell 95.	Medelvärde och standardavvikelser för 4 och 6 grupper, positioner längs axel 1-4 i molnet av individer.	700
Tabell 96.	Euklidisk klassificering, partionerna 1-5 och aktiva variabler.	700
Tabell 97.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och kön, ålder, uppväxt och invandring.....	701
Tabell 98.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och hushållets yrke och sociala klass samt kombinationen av faderns och moderns sociala klassposition.....	701
Tabell 99.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och faderns yrke, sociala klass och högsta utbildningsnivå.	701
Tabell 100.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och moderns yrke, sociala klass och högsta utbildningsnivå.....	702
Tabell 101.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och far och mor främmande språk (antal och språk) och resor med familjen.	702
Tabell 102.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och främmande språk (antal och språk), B-språk, C-språk och resor utan familjen.	702
Tabell 103.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och typ av skola, 4 resp. 11 kategorier.	703
Tabell 104.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och studiernas status, typ av utbyteshögskola i Sverige.....	703
Tabell 105.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och studieinriktning, 9 kategorier samt specificeringar.	704
Tabell 106.	Euklidisk klassificering, 4 och 6 grupper, och tidigare studier i Sverige, enskilda lärosäten samt dominerande lärosäte.	704
Tabell 107.	Typ av studiefinansiering efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.	705
Tabell 108.	Studiefinansiering och skolavgifter efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.....	706
Tabell 109.	Hyra och boende efter kön, ålder, föräldrarnas yrke, utbildningens inriktning, skoltyp och studiernas status.....	707
Tabell 110.	Kultur- och fritidsaktiviteter efter utbildning, typ av utbildning och studiernas status.....	708
Tabell 111.	Kultur- och fritidsaktiviteter efter skoltyp I och II samt huvudman.	709
Tabell 112.	Vänner efter utbildning, typ av utbildning och studiernas status.....	710
Tabell 113.	Vänner efter skoltyp I och II samt huvudman.	710
Tabell 114.	Studenter i amerikansk högre utbildning 1998, efter huvudman och typ.	711
Tabell 115.	Studenter i amerikansk högre utbildning, efter tidsomfattning, kön, huvudman och typ av privata huvudmän, 1947-1997.	712
Tabell 116.	De 50 högst rankade nationella universiteten i USA enligt US News 1998.	713
Tabell 117.	De 40 högst rankade liberal arts collegen i USA enligt US News 1998.	714
Tabell 118.	Antal studenter och institutioner i USA, 1869-1998.	715
Tabell 119.	Typ av skola och studenternas status (utbyte eller "free-mover").....	716
Tabell 120.	Relationer mellan amerikanska och svenska högskolor, endast utbytesstudenter.....	716
Tabell 121.	Typ av utbildning, SUN-2000, och typ av skola samt utbyte.	717
Tabell 122.	Utbildning, nivå och utbyte efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushållets sociala klass.	718
Tabell 123.	Typ av skola och huvudman efter kön, ålder, uppväxtort, faderns, moderns och hushållets sociala klass.	719
Tabell 124.	Utbildning, nivå och utbyte efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.....	720
Tabell 125.	Typ av skola och huvudman efter faderns, moderns och hushållets yrkesgrupp.....	721
Tabell 126.	Utbildning, nivå och utbyte efter gymnasiestudier.....	722
Tabell 127.	Typ av skola och huvudman efter gymnasiestudier.....	723
Tabell 128.	Utbildning, nivå och utbyte efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.....	724
Tabell 129.	Typ av skola och huvudman efter tidigare högre studier i Sverige och utomlands.	725
Tabell 130.	Utbildning, nivå och utbyte efter invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands.	726
Tabell 131.	Invandring och föräldrarnas arbete och studier utomlands efter skoltyp och huvudman.....	727
Tabell 132.	Studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser efter utbildning, nivå och utbyte.....	728
Tabell 133.	Studenternas och deras föräldras språkliga kompetenser efter skoltyp och huvudman.....	729
Tabell 134.	Resor med eller utan familjen efter utbildning, nivå och utbyte.	730
Tabell 135.	Resor med eller utan familjen efter skoltyp och huvudman.	731
Tabell 136.	Specifik multipel korresponderanalys, modifierade egenvärden, axel 1-18.....	732
Tabell 137.	Frågor, variabler samt aktiva och passiva modaliteter.	732
Tabell 138.	Kön, ålder, uppväxtort, civilstånd, religiös hållning, fars, mors och hushållets yrke, klass, och klassfraktion som strukturerande variabler, koordinater i rummet av modaliteter, axel 1-4.	734

Tabell 139. Typ av skola, religiös profil, år för grundande, geografiskt läge, antal undergraduate-studenter, huvudman, skolavgifter, SAT-poäng och vissa skolor som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.	735
Tabell 140. Typ av studier, 18 och 9 kategorier, studiernas status, nivå på studierna, typ av svenskt lärosäte vid utbyte och typ svenskt lärosäte vid tidigare studier som supplementära variabler, koordinater axel 1-4.	736
Tabell 141. Medelvärde och standardavvikelser för 2, 6, och 9 klasser, positioner längs axel 1-4 i molnet av individer. ..	737
Tabell 142. Euklidisk klassificering, partitionerna 1,5 och 8 samt aktiva variabler.	738
Tabell 143. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och kön, ålder, uppväxt och invandring.	739
Tabell 144. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och hushållets yrke och sociala klass samt kombinationen av faderns och moderns sociala klassposition.	739
Tabell 145. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och faderns yrke och sociala klass.	740
Tabell 146. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och moderns yrke och sociala klass.	740
Tabell 147. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och faders och moderns högsta utbildningsnivå.	741
Tabell 148. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och far och mor främmande språk (antal och språk).	741
Tabell 149. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och främmande språk (antal och språk), B-språk och C-språk. ...	742
Tabell 150. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och typ av skola och huvudman.	742
Tabell 151. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och studiernas inriktning, nivå på studierna och studiernas status.	743
Tabell 152. Euklidisk klassificering, 2, 6 och 9 klasser, och studiernas inriktning, nivå på studierna och studiernas status.	743
Tabell 153. Typ av studiefinansiering efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och högsta utbildningsnivå, ämne, skolutbytte, skolans geografiska läge och euklidiska grupper.	744
Tabell 154. Studiefinansiering och skolavgifter efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och högsta utbildningsnivå, ämne, skolutbytte, skolans geografiska läge och euklidiska grupper.	745
Tabell 155. Skolans geografiska läge och boende i New York efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte och euklidiska grupper.	746
Tabell 156. Typ av boende och hyra efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte och euklidiska grupper.	747
Tabell 157. Typ av boende och hyra efter skolans geografiska läge och boende i New York.	748
Tabell 158. Kultur- och fritidsaktiviteter efter skolans läge och boende i New York.	749
Tabell 159. Kultur- och fritidsaktiviteter efter ämne, nivå och utbytte.	750
Tabell 160. Kultur- och fritidsaktiviteter efter skolutbytte och huvudman.	751
Tabell 161. Studenterna och deras föräldrars språklig kompetens efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning och euklidiska grupper.	752
Tabell 162. Studenterna och deras föräldrars språklig kompetens efter föräldrarnas yrke och utbildning.	753
Tabell 163. Vänner efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte, skolan läge och euklidiska grupper.	754
Tabell 164. Föreningsaktiviteter i skolan efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte, skolan läge och euklidiska grupper.	755
Tabell 165. Framtida studier efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte, skolan läge och euklidiska grupper.	756
Tabell 166. Framtida arbete efter kön, ålder, invandring, föräldrarnas yrke och utbildning, ämne, skolutbytte, skolan läge och euklidiska grupper.	757
Tabell 167. Det svenska högskolefältet (32 sociala grupper uppdelade efter kön), aktiva modaliteter, axel 1 och 2.	758
Tabell 168. Det svenska högskolefältet (32 sociala grupper), aktiva modaliteter, axel 1 och 2.	759
Tabell 169. Forskningsvolym i årsverken 1995/96 fördelad på lärosäte och fakultet.	761
Tabell 170. Lärosätenas intäkter av bidrag till forskning och forskarutbildning per finansiär för budgetåret 1995/96 (18 månader) Tkr.	762
Tabell 171. Erasmusstuderande i absoluta och relativa tal per universitet och högskola läsåret 1993/94.	763
Tabell 172. Erasmusstuderande i absoluta och relativa tal per universitet och högskola läsåret 1995/96.	764
Tabell 173. Handelshögskolans utbytespartners rangordnade efter antal sökande per plats 1997/98.	765
Tabell 174. Handelshögskolans partneruniversitet 1997/98 och antal sökande.	766
Tabell 175. Kungl. tekniska högskolan-studenternas utbyte* per land och utbildningsprogram 1995/96.	767
Tabell 176. Företagsekonomiska institutionens utbytesuniversitet 1997/98.	768
Tabell 177. Juridiska institutionens utbytesuniversitet inom Erasmus 1997/98.	769
Tabell 178. Statsvetenskapliga institutionens studentutbyte 1995/96 och 1996/97.	770
Tabell 179. Konstfacks utresande studenter 1992/93–1996/97.	771
Tabell 180. Lärarhögskolan i Stockholms Erasmusplatser 1997/98.	771
Tabell 181. Lista på intervjuer med personer som arbetar med internationella uppgifter på utbildningsinstitutioner och andra organ.	778

GRAFFÖRTECKNING

Graf 1. Förklarande modaliteter axel 1, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	145
Graf 2. Förklarande modaliteter axel 2, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	145
Graf 3. Förklarande modaliteter axel 3, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	146
Graf 4. Förklarande modaliteter axel 4, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	146
Graf 5. Euklidisk klassificering av individerna, 4 respektive 6 grupper.....	148
Graf 6. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 2.....	153
Graf 7. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 3.....	153
Graf 8. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 4.....	153
Graf 9. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 2 och 3.....	153
Graf 10. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	155
Graf 11. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	155
Graf 12. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	155
Graf 13. Kön som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	155
Graf 14. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	156
Graf 15. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	156
Graf 16. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	156
Graf 17. Ålder som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	156
Graf 18. Hushålllets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	159
Graf 19. Hushålllets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	159
Graf 20. Hushålllets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	160
Graf 21. Hushålllets yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	160
Graf 22. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	176
Graf 23. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	176
Graf 24. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	177
Graf 25. Skoltyp II som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	177
Graf 26. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	178
Graf 27. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	178
Graf 28. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	179
Graf 29. Ämnesinriktning som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	179
Graf 30. Utbyte och free movers som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	180
Graf 31. Utbyte och free movers som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	180
Graf 32. Utbyte och free movers som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 3.....	180
Graf 33. Utbyte och free movers som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	180
Graf 34. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 2.....	182
Graf 35. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 3.....	182
Graf 36. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 4.....	182
Graf 37. Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 2 och 3.....	182
Graf 38. Karta över det amerikanska utbildningssystemet.....	247
Graf 39. De 50 högst rankade nationella universiteten, rankning, år för grundandet och geografiskt läge.....	268
Graf 40. De 50 högst rankade nationella universiteten, rankning, år för grundandet och Ivy League.....	268
Graf 41. De 40 högst rankade nationella liberal arts colleges, rankning, år för grundandet och geografiskt läge.....	269
Graf 42. Förklarande modaliteter axel 1, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	330
Graf 43. Förklarande modaliteter axel 2, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	330
Graf 44. Förklarande modaliteter i planet av axel 1 och 2, moln av modaliteter.....	331
Graf 45. Förklarande modaliteter axel 3, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.....	331
Graf 46. Förklarande modaliteter axel 4, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.....	332
Graf 47. Förklarande modaliteter i planet av axel 3 och 4, moln av modaliteter.....	332
Graf 48. Euklidisk klassificering av individerna, 2, 6, respektive 9 klasser.....	333
Graf 49. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 2.....	335
Graf 50. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 3.....	335
Graf 51. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 1 och 4.....	335
Graf 52. Samtliga individer, 2 grupper, planet av axel 3 och 4.....	335
Graf 53. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 2.....	338
Graf 54. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 3.....	338
Graf 55. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 1 och 4.....	338
Graf 56. Samtliga individer, 6 grupper, planet av axel 3 och 4.....	338
Graf 57. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 2.....	343
Graf 58. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 3.....	343
Graf 59. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 1 och 4.....	343
Graf 60. Samtliga individer, 9 grupper, planet av axel 3 och 4.....	343
Graf 61. Kön, ålder uppväxtort och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.....	345

Graf 62.	Kön, ålder uppväxtort och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.	346
Graf 63.	Kön, ålder uppväxtort, civilstånd och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.	346
Graf 64.	Kön, ålder uppväxtort, civilstånd och religiöst samfund som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.	347
Graf 65.	Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.	348
Graf 66.	Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.	349
Graf 67.	Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.	349
Graf 68.	Föräldrarnas yrke som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.	350
Graf 69.	Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.	359
Graf 70.	Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.	359
Graf 71.	Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.	360
Graf 72.	Skoltyp, huvudman, år för grundande, religiös profil, SAT-poäng, samt vissa skolor som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.	360
Graf 73.	Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.	362
Graf 74.	Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.	363
Graf 75.	Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.	363
Graf 76.	Ämne och studiernas nivå som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.	364
Graf 77.	Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 2.	369
Graf 78.	Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 3.	370
Graf 79.	Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 1 och 4.	370
Graf 80.	Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 3 och 4.	371
Graf 81.	Utbyte, lärosäte i Sverige vid utbyte och vid tidigare studier som supplementär variabel, moln av modaliteter, planet av axel 2 och 4.	371
Graf 82.	Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 2.	384
Graf 83.	Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 3.	385
Graf 84.	Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 1 och 4.	385
Graf 85.	Samtliga individer, intervjuade individer markerade, planet av axel 3 och 4.	386
Graf 86.	Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön samt supplementära variabler, stiliserad, sociala grupper, axel 1 och 2.	482
Graf 87.	Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, utbildningar, stiliserad, planet av axel 1 och 2.	483
Graf 88.	Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper, samt supplementära variabler, stiliserad, sociala grupper, planet av axel 1 och 2.	484
Graf 89.	Det svenska högskolefältet 1998 (32 sociala grupper), stiliserad, utbildningar, planet av axel 1 och 2.	485
Graf 90.	Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, utbildningar, stiliserad, undersökta utbildningar utsatta, planet av axel 1 och 2.	488
Graf 91.	Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.	690
Graf 92.	Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.	690
Graf 93.	Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.	691
Graf 94.	Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.	691
Graf 95.	Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.	692
Graf 96.	Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.	692
Graf 97.	Faderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.	693
Graf 98.	Moderns yrke som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.	693
Graf 99.	Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.	695
Graf 100.	Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.	695
Graf 101.	Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.	695
Graf 102.	Skoltyp I som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.	695
Graf 103.	Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.	696
Graf 104.	Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.	696
Graf 105.	Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.	697
Graf 106.	Svenskt utbyteslärosäte som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.	697
Graf 107.	Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 2.	698
Graf 108.	Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 3.	698
Graf 109.	Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 2 och 3.	699
Graf 110.	Tidigare studier i Sverige, lärosäte, som supplementär variabel, moln av modaliter, planet av axel 1 och 4.	699
Graf 111.	Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön samt supplementära variabler, moln av modaliteter, axel 1 och 2.	760

DETALJERAD INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	4
FÖRORD	5
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	7
INLEDNING	9
KAPITEL I. ATT UNDERSÖKA DET "INTERNATIONELLA"	17
FORSKNINGSLÄGE OCH FÖRKLARINGSMODELLER	18
DISCIPLINÄRA GRÄNSER SOM HINDER	18
EN ALTERNATIV FÖRKLARINGSMODELL	23
INTERNATIONALISERING OCH NATIONELLA UTBILDNINGSFÄLT	25
INTERNATIONALISERING OCH PROFESSIONELLA FÄLT – OM FÖREKOMSTEN AV GLOBALA FÄLT	26
KOSMOPOLITISKA HABITUS OCH INTERNATIONELLT KAPITAL	29
SUMMERING	31
METODOLOGISKA ANMÄRKNINGAR	32
EPISTEMOLOGISKA BROTT	32
STATISTIK OCH KONSTRUKTION AV FORSKNINGSOBJEKT	35
KORRESPONDENSANALYS OCH EUKLIDISK KLASSIFICERING	36
STATISTISKA DATAMATERIAL	42
INTERVJUER	43
CENTRALA BEGREPP	45
FÄLT, RUM OCH MARKNADER	45
KAPITAL, STRATEGIER OCH HABITUS	49
RELATIONEN MELLAN STRUKTUR OCH INDIVID, OBJEKTIVA VILLKOR OCH SUBJEKTIVA UPPLEVELSER – UTBILDNINGSSOCIOLOGIN SOM EXEMPEL	55
SVENSKA STUDENTER I UTLANDET – EN ÖVERSIKTLIG BILD	57
DEN TRANSNATIONELLA UTBILDNINGSMARKNADEN OCH VAL AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN	57
INTERNATIONALISERING AV DEN SVENSKA HÖGRE UTBILDNINGEN – EN KORT HISTORIK	61
ETT ÖKAT OCH BREDDAT FLÖDE	66
KAPITEL II. SVENSKA STUDENTER I PARIS – I MÖTET MELLAN TVÅ NATIONELLA UTBILDNINGSSYSTEM.....	81
INLEDNING	81
EN SOCIAL OCH MERITOKRATISK ELIT	81
UTGÅNGSPUNKTER	82
DISPOSITION	83
STUDIER I PARIS	84
EN ÖPPEN OCH EN STÄNGD UTBILDNINGSSSEKTOR	86
OFFENTLIGT KONTRA PRIVAT	86
EN FÖRSTA KLASSIFICERING I FYRA HUVUDTYPER	87
SKILLNADER INOM KATEGORIERN GRANDES ÉCOLES, UNIVERSITET OCH PRIVATA SKOLOR	95
EN MER DIFFERENTIERAD KLASSIFICERING AV SKOLOR	99
SKOLORNAS RELATIONER TILL SVENSKA LÄROSÄTEN	100
KLASSIFICERINGAR AV UTBILDNINGARNAS ÄMNESMÄSSIGA INNEHÅLL	102
FÖRHÅLLET MELLAN ÄMNET OCH UTBILDNINGSPROGRAM	104
SKILLNADER MELLAN UTBILDNING I SVERIGE OCH FRANKRIKE	105
DE OMOGNA STUDENTERNA	105
DEN TRADITIONSTYNGDA UNDERVISNINGEN	106
DET ELITISTISKA SYSTEMET	107
DE ARROGANTA LÄRARNAS	109
DE SVENSKA STUDENTERNA I PARIS	114
KVINNIG DOMINANS?	114
ÅLDER	116
SOCIALT URSPRUNG	118
FÖRÄLDRARNAS SOCIALA KLASSEN	119
FÖRÄLDRARNAS YRKEN	122
FÖRÄLDRARNAS UTBILDNING	125
TIDIGARE SKOLKARRIÄR	127
GYMNASIESTUDIER	128
TIDIGARE HÖGRE STUDIER	128

NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT	132
SAMMANFATTNING	134
ETT RUM I SKÄRNINGSPUNKTEN MELLAN DET NATIONELLA OCH DET INTERNATIONELLA	136
ARBETSGÅNG	136
ATT SKAPA SKILLNAD MELLAN INDIVIDER	138
ARVEGODS ELLER FÖRVÄRV, NATIONELLT MOT INTERNATIONELLT – TOLKNINGAR AV DE FYRA FÖRSTA AXLARNAS	139
ARVTAGARE OCH PRETENDER – GRUPPERINGAR AV INDIVIDER	147
EN INDELNING I SEX GRUPPER	150
DE SEX GRUPPERNAS SPRIDNING I RUMMET AV INDIVIDER	152
EN FÖRDJUPAD ANALYS AV RUMMETS AXLAR	153
... OCH AV GRUPPERNA AV STUDENTER	161
ÄLDRE MANLIGA TEKNISTER, UNGA ESTETER OCH MEDELÅLDERS KVINNLIGA PRETENDER	161
FYRA OLIKA SOCIALA ELITER	161
OLIKA INTERNATIONELLA TILLGÅNGAR OCH TYNGDPUNKTER	162
NATIONELLA VS INTERNATIONELLA UTBILDNINGSVINSTER	165
SKOLTYPER	165
STUDIEINRIKTNINGAR	167
STUDIERNAS STATUS	168
RELATION TILL STUDIER I SVERIGE	169
EN SAMMANFATTNING	170
DE SEX GRUPPERNAS UTBILDNINGSTRATEGIER	173
”ALLTSÅ JAG HAR INGEN NATIONALITET” – LIVSBANOR ÖVER NATIONSGRÄNSER	181
INTERVJUER OCH REPRESENTATIVITET	181
NÅGRA TYFALL AV LIVSBANOR	183
OMFATTANDE NATIONELLA INVESTERINGAR MED INTERNATIONELLA INSLAG	184
INTERNATIONELL TOTALSÄTTSNING	187
I RIKTNING MOT PENNINGEN OCH KONSTEN	193
ATT INTE HA	198
I GRÄNSLANDET MELLAN BARNDOM OCH VUXENLIV – ATT LÄSA SPRÅKKURS	201
ETT PARIS FÖR VAR OCH EN	204
PARIS SOM SOCIALT RUM	205
DE SVENSKA STUDENTERNAS BOENDE	206
PARIS SOM KULTUR- OCH NÖJESSTAD	211
DET INTERNATIONELLA PARIS	213
DET SVENSKA PARIS	215
”DET ÄR DYRT, DET ÄR DET, CSN-PENGARNA RÄCKER JU INTE TILL” – EKONOMISKA ASPEKTER AV UTLANDSSTUDIERNAS	219
DET SVENSKA, DET FRANSKA OCH DET INTERNATIONELLA	221
SPRÅK SOM KAPITAL – FÖRHÅLLANDE TILL DET FRANSKA SPRÅKET OCH DEN FRANSKA KULTUREN	222
EN INTERNATIONELL KULTUR	224
DET SOCIALA KAPITALET BETYDELSE	226
DET SVENSKA SOM TILLGÅNG I FRANKRIKE	228
... OCH DET FRANSKA SOM TILLGÅNG I SVERIGE	229
NATIONELL IDENTITET, INTERNATIONELL HABITUS OCH KULTURRELATIVISM	229

KAPITEL III. SVENSKA STUDENTER I NORDÖSTRA USA – OM ATT STUDERA I EN AV VÄRLDENS MEST

KAPITALSTARKA REGIONER	235
INLEDNING	235
GEOGRAFISK AVGRÄNSNING – ATT STUDERA EN AV VÄRLDENS MEST KAPITALSTARKA REGIONER	238
FRÅGESTÄLLNINGAR, MATERIAL OCH DISPOSITION	240
EN SOCIAL – MEN INTE MERITOKRATISK – ELIT	241
ETT MÅNGFASETTERAT UTBILDNINGSBUD	243
NIVÅER OCH EXAMINA	247
UNDERGRADUATE OCH GRADUATE	247
BACHELOR’S, MASTER’S OCH PH.D.	248
LÄROSÄTEN	249
COMMUNITY COLLEGE, JUNIOR COLLEGE, LIBERAL ARTS COLLEGES, COLLEGE, UNIVERSITET OCH PROFESSIONAL SCHOOLS	249
FORSKNINGSUNIVERSITET, MASSUNIVERSITET OCH SPECIALISERADE SKOLOR	251
LOKALA, REGIONALA, NATIONELLA OCH INTERNATIONELLA LÄROSÄTEN	251
SELEKTIVA OCH ICKE-SELEKTIVA LÄROSÄTEN	254
OFFENTLIGT KONTRA PRIVAT – PRIVAT DOMINANS TROTS NUMERÄRT UNDERLÅGE	257
KLASSIFIKATIONER OCH RANKNING	260
THE CARNEGIE CLASSIFICATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	262
RANKNING – ATT MANIFESTERA EN UTBILDNINGSMARKNADSLOGIK	265
SAMMANFATTNING – KLASSIFICERINGAR AV SKOLOR	269
SKOLORNAS GEOGRAFI	272
SKOLORNAS RELATIONER TILL SVENSKA LÄROSÄTEN	275
ÄMNEN	276
EKONOMI DOMINERAR	276

FÖRHÅLLET MELLAN ÄMNET OCH UTBILDNINGSPROJEKTET	278
UNDERSÖKNING, LÄRARE OCH STUDENTER – SKILLNADER MELLAN UTBILDNING I SVERIGE OCH USA	279
GENERELL UTBILDNING MED VALFRIHET SOM MOTIV	279
DE OMÖJLIGA OCH BORTSKÄMDA STUDENTEN	282
”GYMNASIAL” UNDERSÖKNING, IN LOCO PARENTIS OCH SPORTENS URSPRUNGLIGA FUNKTION	284
ETT MÅNGFASSETTERAT OCH MARKNADSANPASSAT SYSTEM	286
KARISMATISKA LÄRARE, INTERNATIONELLT FINANSIETSET OCH TRÖTTA TWEEDKAVAJER	291
UTBILDNING SOM ETT LIVSLÅNGT PROJEKT, SKOLAN SOM EN VIKTIG DEL AV IDENTITETEN	293
DE SVENSKA STUDENTEN I NORDÖSTRA USA	295
MÄN OCH KVINNOR	295
ÅLDER	297
SOCIALT URSPRUNG	298
FÖRÄLDERNAS SOCIALA KLASSEN	299
FÖRÄLDERNAS YRKEN	301
FÖRÄLDERNAS UTBILDNING	305
TIDIGARE SKOLKARRIER	307
GYMNASIESTUDIER	307
TIDIGARE HÖGRE STUDIER	310
NATIONELLT OCH INTERNATIONELLT	314
SAMMANFATTNING	319
PÅ MÖJLIGHETERNAS MARKNAD	321
KONSTRUKTION AV RUMMET	321
VARIATIONER PÅ ETT TEMA – TOLKNINGAR AV DE FÖRSTA FYRA AXLARNAS	322
INTERNATIONELLA ARVTAGARE, NATURVETARE, KOSMOPOLITER – GRUPPERINGAR AV INDIVIDER	333
EN INDELNING I TVÅ GRUPPER – INTERNATIONELLA ARVTAGARE MOT ÖVRIGA	334
EN INDELNING I SEX GRUPPER – URSKILJANDE AV NATURVETARE, TEKNISTER, HUMANISTER OCH DOMINERADE	335
EN INDELNING I NIO GRUPPER – DIFFERENTIERING AV KOSMOPOLITER, INTERNATIONELLT DOMINERADE OCH DE SOM LÄST PRAKTISKA GYMNASIEUTBILDNINGAR	338
SAMMANFATTNING AV DE NIO GRUPPERNA	340
DE NIO GRUPPERNAS SPRIDNING I RUMMET AV INDIVIDER	342
KÖN, ÅLDER OCH SOCIALT URSPRUNG I RELATION TILL RUMMETS AXLAR	344
... OCH TILL GRUPPERNA AV STUDENTER	350
EN PALETT AV UTBILDNINGSPROJEKT – HUR VAL AV SKOLA, SKOLTYP, ÄMNE, ETC. ÄR RELATERAT TILL RUMMET AV TILLGÅNGAR	355
SKOLTYP OCH SKOLERNAS KARAKTERISTIK	356
STUDIENRIKTNINGAR	361
UTBYTESSTUDIER OCH STUDIER SOM FREE MOVER	364
TIDIGARE HÖGRE STUDIER I SVERIGE	366
KONKLUSION OCH NÅGRA EMBLEMATISKA SKOLOR	372
DE NIO GRUPPERNAS UTBILDNINGSTRATEGIER	375
”VEM JAG ÄR HAR JU FORMATS MYCKET AV NEW YORK...”	380
OM REPRESENTATIVITET – DE INTERVJUDES SPRIDNING I RUMMET OCH FÖRDELNING PÅ DE NIO GRUPPERNA AV INDIVIDER	381
NÅGRA TYPISKA LIVSBANOR OCH UTBILDNINGSTRATEGIER	387
NATURVETARNAS ELLER UTBILDNINGSELITEN	387
ATT FÖRVALTA ETT INTERNATIONELLT ARV	390
KOSMOPOLITERNAS – ATT ERÖVRA DET INTERNATIONELLA	397
TOTALSÄTTNING PÅ DET AMERIKANSKA – DEN MODALA GRUPPENS INVESTERINGSTRATEGI	401
DE SVENSKFÖDDA DOMINERADE – SLUMPÄSSIGA INVESTERINGAR	407
DE INTERNATIONELLA DOMINERADE – UTLANDSSTUDIER SOM ETT FAMILJESTÖTT KOMPENSATORISKT PROJEKT	410
SKYSKRAPOR OCH LANDSORTSIDYLL – BETYDELSEN AV DET GEOGRAFISKA	414
NEW YORK – VÄRLDENS HUVUDSTAD OCH HUR MAN HANTERAR ATT BO DÄR	416
ETT SOCIALT, KÖNSMÄSSIGT OCH ETNISKT SEGREGERAT STADS LANDSKAP	419
DE SVENSKA STUDENTERNAS BOENDE I NORDÖSTRA USA	423
... OCH MER SPECIFIKT I NEW YORK-OMRÅDET	426
NEW YORK SOM KULTURSTAD	429
STADEN SOM ALDRIG SOVER – NATTLIV DYGNET RUNT	434
DET SVENSKA NEW YORK	435
STUDENTSTAD I MILJÖKLASSEN	438
LANDSORTSIDYLLEN SOM VÄG TILL MAKTENS KORRIDORER	439
SKOLAVGIFTER, HYROR OCH SMÅJOBBS – OM HUR MAN FÅR DET ATT GÅ IHOP	440
SVENSKT, AMERIKANSKT OCH KOSMOPOLITISKT	446
NATIONALITET OCH IDENTITET	447
”THE AMERICAN DREAM” – ETT MYTISKT LAND	450
ENGELSKA, SVENSKA, FRANSKA OCH ANDRA SPRÅK – DET SPRÅKLIGA KAPITALET OJÄMNA FÖRDELNING	453
SKOLOR SOM SÄTEN FÖR ODANDET AV EN INTERNATIONELL KULTUR	459
... OCH SOM STÄLLEN DÄR INTERNATIONELLT KAPITAL MÖTER EN INTERNATIONELL MILJÖ	461
SKILDA DEFINITIONER AV DET INTERNATIONELLA	463
INSTITUTIONALISERING AV DET SOCIALA KAPITALET	465
ACKUMULERING AV ETT TRANSNATIONELLT SOCIALT KAPITAL ENLIGT EN NÄTVERKSLOGIK	468
FRAMTIDSPÄNOR OCH NÅGOT OM HUR AMERIKANSK UTBILDNING VÄRDERAS PÅ DE OLIKA SIDORNA AV ATLANTEN	470

KAPITEL IV. KAMPEN OM DET "INTERNATIONELLA" – INVESTERINGAR OCH STRATEGIER VID LÄROSÄTEN I STOCKHOLM	479
INDELNING	479
DET SVENSKA HÖGSKOLEFÄLTET 1998 – ETT TREDIMENSIONELLT RUM	480
ETT URVAL AV LÄROSÄTEN OCH DERAS POSITIONER I HÖGSKOLEFÄLTET	486
NÅGRA HÖGSKOLEINSTITUTIONERS INTERNATIONALISERING	491
KAROLINSKA INSTITUTET	491
HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM	496
KUNGL. TEKNISKA HÖGSKOLAN	500
STOCKHOLMS UNIVERSITET	505
FÖRETAGSEKONOMISKA INSTITUTIONEN	507
NATIONALEKONOMISKA INSTITUTIONEN	509
JURIDISKA INSTITUTIONEN	510
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN OCH INTERNATIONAL GRADUATE PROGRAMME	512
INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION	515
KONSTVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN	517
KONSTFACK	518
LÄRARHÖGSKOLAN I STOCKHOLM	520
INSTITUTIONELLA STRATEGIER INSKRIVNA I NATIONELLA OCH TRANSNATIONELLA LOGIKER	523
OLIKA INNEBÖRDER AV INTERNATIONALISERING	523
SKILDA VILLKOR FÖR INTERNATIONALISERING	528
OLIKA MODELLER FÖR INTERNATIONALISERING	530
EFFEKTER AV EN DOMINERAD POSTION PÅ DEN GLOBALA UTBILDNINGSMARKNADEN	531
NATIONELLA HIERARKIER	535
KAPITEL V. KONKLUSION	539
UTGÅNGSPUNKTER	539
EN EXKLUSIV SKARA	540
KOMPLEMENT OCH ALTERNATIV	545
UTLANDSSTUDIER SOM INVESTERINGAR I TRANSNATIONELLA TILLGÅNGAR	553
INTERNATIONALISERING SOM NATIONELL STRATEGI	558
DET NATIONELLA I DET INTERNATIONELLA	561
SUMMARY	565
POINTS OF DEPARTURE	565
AN EXCLUSIVE GROUP	566
COMPLEMENTS AND ALTERNATIVES	569
STUDIES ABROAD AS INVESTMENTS IN TRANSNATIONAL RESOURCES	573
INTERNATIONALISATION AS NATIONAL STRATEGY	574
THE NATIONAL IN THE INTERNATIONAL	576
REFERENSER	579
MONOGRAFIER OCH ARTIKLAR	579
ÖVRIGT	590
APPENDIX	595
PARISUNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR	595
PARISENKÄTEN	595
PRESENTATION AV FORSKNINGSPROJEKT OM SVENSK HÖGRE UTBILDNING OCH INTERNATIONALISERING	596
STUDENTENKÄT FÖR SVENSKAR SOM STUDERAR I PARIS	597
KLASSIFICERINGAR	617
SKOLA OCH UTBILDNING	617
FÖRÄLDRARNAS YRKE OCH SOCIAL KLASS	620
EXKURS OM STUDENTERNAS SOCIALA URSPRUNG	626
RELATIONEN MELLAN FADERNS OCH MODERNES SOCIALA POSITION	626
FADERNS OCH MODERNES SOCIALA POSITION TAGNA VAR FÖR SIG OCH TILLSAMMANS OCH STUDENTERNAS VAL AV SKOLA OCH UTBILDNING	629
NEW YORK-UNDERSÖKNINGEN – ENKÄT OCH KLASSIFICERINGAR	635
NEW YORK-ENKÄTEN	635
KLASSIFICERINGAR	637
SKOLA OCH UTBILDNING	637
FÖRÄLDRARNAS YRKE OCH SOCIALA KLASS	641
EXKURS OM STUDENTERNAS SOCIALA URSPRUNG	648

RELATIONEN MELLAN FADERNS OCH MODERNS SOCIALA POSITION	648
FADERNS OCH MODERNS SOCIALA POSITION TAGNA VAR FÖR SIG OCH TILLSAMMANS OCH STUDENTERNAS VAL AV SKOLA OCH UTBILDNING	651
DATAREGISTER OCH KLASSIFICERINGAR AV SVENSK NATIONELL STATISTIK.....	653
REGISTRETS KONSTRUKTION	653
KLASSIFICERINGAR AV SVENSK HÖGRE UTBILDNING – UTBILDNINGAR OCH LÄROSÄTEN	654
KLASSIFICERING AV SOCIALT URSPRUNG MED UTGÅNGSPUNKT I NATIONELL STATISTIK.....	659
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL I.....	662
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL II	667
TABELLER OCH GRAFER FÖR KAPITEL III	711
TABELLER, GRAFER MED MERA FÖR KAPITEL IV	758
ORGANISATIONER MED UPPDRAG MED ANKNYTNING TILL INTERNATIONALISERING AV SVENSK HÖGRE UTBILDNING	772
CSN INTERNATIONAL	772
HÖGSKOLEVERKET	773
SVENSKA INSTITUTET	773
SVERIGE-AMERIKA STIFTELSEN.....	774
STIFTELSEN FÖR INTERNATIONALISERING AV HÖGRE UTBILDNING OCH FORSKNING (STINT)	775
STUDYING STOCKHOLM	776
INNEHÅLLSFÖRTECKNINGAR	779
EXKURSER	779
DIAGRAMFÖRTECKNING.....	779
TABELLFÖRTECKNING.....	780
GRAFFÖRTECKNING	784
DETALJERAD INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	787